14-35-F-15

THEMISTII
PERIPATETICI LVCIDISSIMI, PARAPHRASIS IN ARISTOTELIS.

POSTERIORA, &
PHYSICA. In libro item de
ANIMA,
MEMORIA ET REMINISCENTIA,
SOMNO ET VIGILIA,
INSOMNIIS, &
DIVINATIONE PER SOMNVM,

Hermolao Barbaro patricio Veneto Interprete.

ADDITAE SVNT ET LVCVBRATIONES, *quæ Themiſtij obſcuriora loca apertiſſima reddunt: Additus & index, necnon contradictionum ſolutiones Marci Antonij Zimarræ in dictis eiuſdem Themiſtij: omnia à ſtudioſo quodam & vtriuſq; linguæ peritiſſimo, ſumma fide recognita, & quibus ſcatebant erroribus repurgata:*

HIS DEMVM OMNIBVS ADIECIMVS Eiuſdem Themiſtij paraphraſem in librum Tertium de Anima nuper à Magnifico Comite. D. Ludouico Nogarola Veronenſi, latinitate donatam, ac ſuis ſubtiliſsimis ſcholiis illuſtratam.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, Apud Hieronymum Scotum. 1560.

14-35-F 15

CONTRADICTIONES
AC SOLVTIONES
MARCI ANTONII ZIMARRAE
in dictis lucidiſſimi Themiſtij in libro Phyſicorum.

Contradi. in quarto Phyſi. ſuper Tex. 130.

LVCIDISSIMVS Themiſtins reprehēdit Boethum opinantem numerú remanere poſſe abſq; eo ꝙ numerat, contra Philoſophum, ſicut ſenſile pōt remanere abſq; eo ꝙ ſentit. Sed Them̃. inquit ipſum ſalli, qnia ea quæ referuntur adinuicem ſimul ſunt, vt quæ poteſtate, poteſtate: & q̃ actu, actu. Verum Them̃. in reprehendendo non caret reprehenſione, qa ſic damnando Boethum, damnat Ariſt. in prædicamentis, qui hac ratione aſſeruit ſenſum & ſenſibile non referri mntuo, quia poteſt ſenſile remanere ſine ſenſu. Soluitur quia non eſt intelligendú Philoſophnm voluiſſe ſenſile remanere ſine ſenſu, inquantum ſenſile eſt ſine ſenſu destructo actu & potentia, ſed actu tantú, quia poteſt aliquid eſſe ſenſibile in potentia ſine eo quod actu ſentiatur, ſenſibilis.n. in actu, & ſenſus in actu, eſt vnus & idē actus. Vnde Ariſt. vult ſenſibile in potentia referri ad ſenſum in potentia, & non ad ſenſum in actu, quia ad illú refertur ſenſatum in actu, vt patet ſecundo phyſi. tex. cóm. 38. ꝙ cauſæ in potentia referuntur ad cauſam in potentia, & cauſæ in actu ad cauſam in actu. Et licet cauſæ in potentia non ſint ſimul cum cauſatis in actu, ſunt tñ ſimul cum cauſatis in potētia, ſicut patet. Vnde Ariſt. intentio eſt, ꝙ ſenſibile in potentia nō referatur mutuo, cum ſenſu in actu, propter antiquos, & Democritum qui ſenſibilia nullú eſſe habere opinabatur niſi à ſenſibus, vt dicit Them̃. quarto phyſi. in expoſitione tex. 71. idéque aſſerit Simplicius in ſecundo de Anima in expoſitione tex. 146. & per hęc diluuntur cauillationes Porphyrij in prædicamentis cōtra Ariſt. quia nullus ſint roboris, ſicut vides.

Contradi. in quinto Phyſi. ſuper tex. 7.

THEMISTIVS exponēs quomodo generatio ſit mutatio ex nō ente ſimpliciter, quid nomine nō entis ſimpliciter intelligatur, explicat dicens: Voco autem non ens ſimpliciter, non omnino ꝙ omninò & vſquequaq; ſit nihil, ſed id ꝙ nuda & mera potentia eſt, cuinſmodi eſt originalis & prima materia. Sed huius oppoſitum habetur ab eodem primo phyſi. in digreſſione de priuatione & potētia materiæ, vbi expreſſe dicit materiá in prima ſui notione eſſe aliquod ens actu. Igitur non eſt pura potentia, & eſt etiam contra Auer. quinto phyſi. cóm. 8. vbi dicitur ꝙ in prima materia non eſt actus omnino. Soluitur, materia prima eſt pura potentia, quia non eſt forma, nec formam habēs, ſed eſt capax omnium formarum ſubſtantialium & accidentalium, & in ſe eſt ſubſtantia quædam & natura, quæ ſpeciali nomine dicitur materia, in qua fundatur illa potentia reſpectn omniú formarum, & ſic dicitur aliquid actu in ſe, quia materia actu eſt materia, & prius eſt actu materia quam ſit potētia ad formam, & ſic eſt aliquid in actu vt diſtinguitur contra nihil, ſed non dicitur aliquid in actu, quia actus exiſtendi ſit in ea ſine forma, aut eſſe poſſit, vt quidam ſomniauerunt.

Contradi. in ſexto Phyſi. ſuper tex. 44.

THEMISTIVS dicit in pręſenti loco, ꝙ licet iſtæ ꝓpoſitiones ſint receptę homo audit, homo guſtat, homo olfacit & videt, non tñ ſunt primariæ quia hæ affectiones primo competunt ſenſoriis & internuntiis eius, vt auribus, oculis, naribus, linguæ. Sed obuiaui ex procœmio metaphyſicæ: Actus & generationes ſunt ſuppoſitorú, & cóſirmaui, quia cuius eſt actus eius eſt potentia, ex libro de ſenſu & ſenſato, ſed actus ſunt coniuncti, igitur & potentiæ: Confirmatur, quia primo de Anima dicitur: Si quis dixerit aĩam iraſci aut gaudere, eſt ac ſi diceret animam texere, aut ædificare. Soluitur & intelligitur dictum Ariſt. ꝙ actiones & generationes ſunt ſuppoſitorum, quia 7. metaphy. non generatur æs, neq; ſphæra, ſed ſphæra ęnea, diuiſibile.n. oportet eſſe id ꝙ per ſe ſit, & iō ſi forma aut materia fieret per ſe, tunc formæ eſſet forma, & materiæ eſſet materia in infinitum, ꝙ eſt impoſſibile. Similiter licet forma ſit principium agendi & mouendi, tñ non eſt ſine materia, aut extra materiam operans, & ideo actiones ſunt coniunctæ: ex hoc tñ non ſequitur quin ſint aliquę operationes per ſe primo competentes partibus & toti ratione partium, ſicut dicit Ariſt. in quinto phyſi. Aliqua attribuuntur toti per partem, vt ſanatur corpus, quia oculus ſanatur, aut thorax. Et ſimiliter in propoſito videre per ſe, primo attribuitur oculo qui eſt pars totius hominis, homini vero per ſe non primo, vnde homo non eſt per ſe primo videns in eo ꝙ homo: ſed in eo quod habens oculos, nec eſt per ſe primo audiens ſed in eo qđ habens aures. Et Auer. etiam huic aſtipulatur in cóm. magno primo poſter. in. c. de vniuerſali, vbi dicit quod homo non eſt ambulans inquantum homo, ſed inquantum habens pedes. Bene igitur Them̃. dicit, ꝙ licet huiuſmodi propoſitiones ſint in cōi vſu, hō videt, homo olfacit, non tñ ſunt primariæ ſm inductiuum modum, & ſic patet ſolutio, quia licet viſio nō cōpetat virtuti viſiuæ ſine organo, nec organo ſine virtute viſiua, tñ competit coniuncto ex vtroq; & ideo denominatur homo videre in eo ꝙ eſt habens oculum, non in eo quod homo eſt abſolute.

IN LIBRO DE ANIMA.

Contradi. in primo de Anima ſuper tex. 6.

THEMISTIVS & Auer. per paſſiones animæ, proprias exponunt, ſicut eſt intelligere & contemplari. Sed huius oppoſitú habet ibidē tex. cóm. 12. vbi dicit: Quod ſi quod opus eſt animæ proprium, maxime videtur eſſe intelligere, ſi autem hoc eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia, nec hoc vtiq; contingitur ſine corpore eſſe. Et confirmatur quia Ariſt. primo de Anima. tex. cóm. 42. & 43. probat neque ſentire nec intelligere motus eſſe, nec eſſe animæ motus: Vbi Them̃. ex-

preſſe dicit ꝙ intellectio nõ eſt ꝓpria animæ quia pendet tota ex ſenſibus, quæ ſine viſis & imaginibus non perficitur. Et hoc eſt achilles illorum qui tenent aīam intellectiuã ſm Ariſt. eſſe mortalem. Soluitur, operatio animæ ꝓpria poteſt intelligi bifariam, aut quia ipſa prorſus dependet ab anima, ita quod nullo modo corpus cõcurrit, nec vt ſubiectum, nec vt obiectum, & ſic aīa intellectiua, ſeu intellectus materialis nullam habet ꝓpriam operationem, aut quia depẽdet à corpore vel ab aliquo exiſtente in corpore, vt ab obiecto non vt à ſubto, & ſic intellectus materialis habet aliq̃ operationem ſibi propriam, & talis ſtat cum immaterialitate, & immortalitate ſubſtantiæ intellectus. Vnde Auer. expreſſe teſtaſ in primo de aīa cõm. 12. & 13. quod iſta eſt inīa Ariſt. in intellectu materiali ꝙ eſt abſtractus à corpore, & qđ impoſſe eſt, vt intelligat ſine imaginatione. Sed locus conſequentis decepit iſtos, non. n. aiaduerterunt ordinem in natura entiũ, nec viderunt in latitudine abſtractorum eſſe gradus, ſed adhæſerunt ei ꝙ diſtantiæ entium ſunt valde diuerſæ, vt ſcribit Cõm. in ſecundo cœli & mũdi. in tex. cõm. 6 4. & quod natura in ſuis operibus non facit ſaltum, vt dicit Ariſt. in octauo de natura aīalium. Vnde non oẽ ens abſtractum ſm eſſentiam, eſt abſtractum ſm operationem oīno. Fallit .n. in ente medio cuiuſmodi eſt intellectus materialis q̃ mediat inter abſtracta & materialia, & ideo participat quodammodo vtriuſq; extremi cõditiones, ſicut aer dicitur eſſe compoſitus ex grauitate & leuitate ſm comparationem & ſecundum ſimilitudinem, vt dicitur quarto cœli & mundi. tex. cõm. 2 6.

Contradi. in primo de Anima. ſuper tex. 4 4.

Themiſtius ponens differentiã inter actionem & motum, poſt nõnulla ſubdit ꝙ motus eſt ſpecies actionis : nã ſi motus eſt, actio eſt: ſi actio eſt, nõ ſequitur vt motus ſit. Sed huius oppoſitum legimus in primo de gñatio. & cor. tex. cõm. 43. vbi dicit quod actio eſt ſpecies motus. Soluiſ, actio ꝓpriæ ſumpta ſit cũ abiectione contrarij, & fundatur in motu, & ſit in tẽpore, & de hac agiſ primo de gñatione. Cõmuniter vero ſumi ſolet ꝓ operatione in cõi, quæ eſt tanq̃ genus ad operationẽ immanentem & tranſeuntem, & ad actionẽ quæ ſit cum abiectione contrarij & ſine, & ſic eſt tanq̃ genus motus, & ſic ſumpſit Them. hic. & Ariſt. in ſecundo de aīa. tex. cõm. 5 4. vbi habet ꝙ motus eſt actus qdam. Actus. n. duplex eſt, impſectus & pſectus, & ideo actio, vt dicit Them. ibi, cũ ſuſius ſit motu, tñ diſtat ab eo, q̃tum genus diſtat à ſpẽ: &, vt inquit, in hoc ſenſu ſæpiſſime vſurpatum à Pla. cõperitur. Actio. n. ꝓ operatione eſt genus ad verum motũ & ad alias actiones inſtantaneas, vt eſt viſio & auditio. Sed Ariſt. ſumpſit nomẽ actionis ſpecialiter pro illa quæ eſt cũ abiectione cõtrarij, & ſic eſt ſpẽs motus, quia motus inquãtum motus abſtrahit ab hoc, quia poteſt eſſe iterum ab eodem ad idem, vt eſt circularis: & motus eſſe poteſt de contrario in contrarium, vt eſt motus rectus & alij motus. Vnde, vt inquit Them. in præſenti loco, non eſt diſſenſio de nominibus. licet enim vnicuique pro arbitratu ſuo vocabula interpretari & fingere, & generibus abuti ſpecierum loco, & Cõm. in primo phyſi. cõm. 1. inquit: De nominibus modica eſt ſolicitudo apud Philoſophos.

Contradi. in primo de Anima, ſuper Cap. 20.

Dicit Them. hic, ꝙ non plus albedinis habet ꝙ bipedale album eſt q̃ quod pedale, neque tripedale quã bipedale. Sed huius oppoſitum habetur ab Ariſto. in prædicamentis in cap. de quanto. vbi dicit quod quanta ſuperficies fuerit tantam albedinem fore dices. Soluitur qualitates ſunt formæ indiuiduæ, ꝙ ſi diuiſionem capiunt, eſt per accidens rõne magnitudinis & ſubiecti i quo ſunt: vnde, vt inquit præfatus expoſitor, illud ad cuius conſtitutionẽ abſolutionemq; nullus eſt vſus magnitudinis, ſuapte natura expers magnitudinis eſſe diciſ, etiam ſi diuidi aut diſtrahi ex accidenti poſſit: & ideo eſſentia qualitatũ conſiſtit in rõne indiuidua, & æque bene ratio albedinis eſſentialiter ſaluaſ in pedali albo, ſicut in bipedali & tripedali, & illo mõ nõ plus albedinis eſt in pedali q̃ in ſemipedali, ſicut non plus humanitatis eſt in puero q̃ in infante, nec plus in viro, q̃ in puero, ſpecies. n. ſunt, ſicut numeri. Sed loquẽdo de diuiſione per accidens, ſic plus albedinis eſt in pedali, quã in ſemipedali: & ita loquitur Ariſt. Et quod ille ſit ſenſus Them. manifeſtant verba eius ibidẽ, inquit. n. Quod amplitudo & menſus ad eſſentiam & ſubſtantã qualitatum nihil pertinet, ſed albedo quatenus albedo eſt, indiuidua eſt, & in re diuidua. i. in magnitudine continetur. Inde collige ex mente peripateticorum, aliud eſſe totum eſſentiale, aliud integrale.

Contradi. in primo de Anima. ſuper cap. 2 4.

Themiſtius habet quod animæ ſingulorum hominũ non poſſunt eſſe ab aīabus ſeparatæ, quia illæ nõ poſſent diſtingui ab inuicem, cum oīs diſtinctio rerum in eadem ſpecie ſit participatione materiæ. Idem habet Cõmentator in libro deſtructionũ diſputatione prima, in ſolutione ſeptimi dubij. Idẽ videſ velle Ariſt. 7. met. tex. cõm. 28. Socrates quidẽ differt à Pla. propter materiã. Oppoſitum tñ videſ ſentire Cõm. in ſcđo de anima cõm. 2. & 7. & primo de anima. cõm. 9 0. vbi videtur dicere formam eſſe principiũ vnitatis materialis, & ꝑ conſequens diſtinctio potius indiuiduorum eſt ꝑ formã quã ꝑ materiam. Dic reſolute ſm Peripateticorum fundamenta: Natura nihil fruſtra facit, formæ quæ poſſunt perpetuari in vnitate numerali, non ſunt niſi vna in vna ſpecie, quia natura non abundat in ſuperfluis, tales autẽ ſunt quæcũq; ſunt abſtractæ ſm eſſe à materia. In formis autẽ quæ hoc non habent, ibi multitudo eſt indiuiduorum in eadem ſpecie ſimul ſucceſſiue, & hoc nõ eſt niſi in formis exiſtentibus in mã, quia ꝑ materiam res poteſt eſſe & nõ eſſe: & illo modo dixerunt Peripatetici cauſam multiplicationis indiuiduorum in eadem ſpecie originem habuiſſe à materia. Vnde in via ipſorum oīa quæ ſunt numero plura in eadem ſpecie, ſunt formæ in materia vel habentia formã in materia, & non poteſt eſſe ſine materia. Si vero cõparatio fiat materiæ & formæ ad cõpoſitum ex materia & forma, à quo iſtorum cõpoſitum habeat principalius eſſe, & vnitatẽ materialẽ an à materia vel à forma, & ſimiliter diſtinctionẽ dico ꝙ à forma principaliter, ſed non à materia. Sic igitur quia Peripatetici non viderunt neceſſariam talem multiplicationem in eadem ſpecie niſi in rebus materialibus, abſolute enuntiauerunt diſtinctionem indiuiduorum in eadem ſpecie eſſe participatione materiæ, ſed non negant ꝙ etiam talia diſtinguantur per ſuas formas, imo intenſius & principalius. Et iſto modo concorda dicta ſapientum, ſicut in ſimili dicit Ariſto. in ſecundo de anima. tex. cõm. 26. Anima non eſt corpus ſed non eſt ſine corpore. ſic diſtinctio principaliter non eſt à materia, ſed eſt à forma, tamen non eſt ſine materia.

Contradi.

Contradi. in ſecundo de Anima. ſuper tex. 147.

THemiſtins dicit in præſenti loco, ꝙ ipſa vis ſentiendi. i. ſenſus cõis ipſas contrarias qualitates non patitur, ſed ante ſe poſitas, & ad pedes genuaq; aduolntas iacenteſque contẽplatur, vbi videtur ſentire ſenſum cõem non eſſe paſsiuum & receptiuum. Sed huius oppoſitum habet Cõm. ſecundo de Anima cõm. 142. vbi dicit ꝙ vltimũ ſentiens eſt patiens tantũ. Debes ſcire ꝙ Ariſt. ad quæſtionem ibi ꝓpoſitam, an idẽ ſenſus ſit qui de cõtrariis ſenſibilibus iudicet, duas reſponſiones dedit, prima dicit ipſum eſſe vnũ numero ſed rõne diuerſa: vnum quidẽ quia eſt loco & numero vnum, plures vero rõne, quia plura recipit. Sed iſtam ſolõnem ſtatim improbat, quia licet potentia aliqd poſſit dici idem reſpectu cõtrariorũ, actu tñ hoc implicat. Et ideo dat aliã ſolõnem quæ eſt melior, ꝙ ſenſus cõis eſt vnus, vt eſt centrum vnũ in circulo, vbi Cõm. elicit ſubtiliter de intẽtione Ariſt. ꝙ recipere aliquid aliud eſt à iudicare illud. Vnde iudicium attribuitur formæ & actui, & receptio potẽtiæ & materiæ, & ideo melius eſt dicere ipſum eſſe vnũ, vt eſt iudex qui eſt copulatus cũ pluribus inſtrumentis aliorum ſenſuum particularium, qui ſunt ſicuti ſatellites & exploratores: Vnde nõ incõuenit vnũ iudicem de duobus litigantibus & aduerſantibus in eodẽ inſtanti iudicare. Iudicium autẽ ſi refertur ad agere, & receptio ad pati, nõ incõuenit actũ agentis tranſire in diuerſa, ſimul etiã in actione reali, vt ſol liquefacit ſimul & indurat lutũ & cerã, multo magis in actione ſpirituali, & hoc vult dicere lucidiſsimus Them. nam Cõmẽtator eſt eius interpres in præſenti loco. Senſus igiẽ cõis non recipit contrarias qualitates, quia eius iudicium nõ formaliter cõſiſtit in receptione, quia iudiciũ & comprehenſio ſimultanea contrariorũ obiectorum nõ eſt ipſa receptio, quia ſtat eſſe receptionem in potentia in qua non ſubſequitur iudicium: ad alia. n. fortiter intenti delata ſub oculis non videmus, vt dicit Ariſt. in libro de ſenſu & ſenſato. Vbi adnerte quod obiectum in potentia cognoſcente non eſt, ſicut forma in materia, nec ſenſus proprie materia eſt ipſius ſenſibilis, quia forma afficit materiam & ipſam qualificat, vt albedo quę formaliter eſt in pariete facit ipſum eſſe album, & denominat ipſum album, ſed albedo in viſu non reddit viſum album, neq; nigredo nigrum. Et hoc etiam eſt verũ de intelligibili cum intellectu quod eſt perfectio eius, ſicut forma, ſed non eſt ſicut forma perficiens formaliter & per inhærentiam: nam ſi obiectum ſenſibile illo nõ perficit modo ſenſum multo minus intelligibile. Sic intelligis dictũ Auer. in 12. primæ philoſophiæ cõm. 44. tunc. n. eſt illic cauſa & cauſatum ſicut intellectũ eſt cauſa intelligentis, intelligibile autẽ eſt cauſa formalis intelligẽtis, vt eſt declaratũ in tertio de aĩa, vt ſcribit Cõm. in paraphraſi metaphyſi. tracta. 4. nona colum. Sic igiẽ Them. dicit ſenſum cõem præferre iudicium de formis, ad genua eius aduolutis adiacentibusq;, quia iudicium eius tranſit ſuper obiecta relucentia in ſpeciebus receptis in ſenſorijs exterinrum ſenſuum, & tandem in organum ſenſus communis deductis: & ipſe inſpicit obiecta ibi relucentia, quæ non ſunt ꝑ modũ inhærentię formalis, ſed ſunt in eſſe abſtractionis, & ſicut cognitũ in cognoſcente, & iſta eſt ſnĩa abſtruſa Ariſt. quã expoſitores eius attigerunt. Bene igitur dicit Cõm. ꝙ primũ ſentiens eſt patiens tantũ quo ad organi receptionẽ, ſed tñ quo ad iudicium non dicit Cõm. ſenſum eſſe materiam, ſed actum & formam.

IN LIBRO DE INSOMNIIS.

ARISTO. in libro de inſomniis qui immediate eſt poſt librum de ſomno & vigilia, & ante librum de diuinatione oſtendit viſum eſſe dignorẽ tactu, quia quod tactui apparet duo re exiſtente vna, viſui apparet vnũ ex permutatione digitorũ, vbi Them. expreſſe dicit viſum eſſe acriorem & certiorem tactu: ſed eadem rõne ſequitur tactum eſſe certiorẽ viſu, quia bacculus in aqua iudicatur fractus ꝑ viſum, & ꝑ tactũ minime: igiẽ tactus eſt certior viſu: niſi cõcedatur quia viſus abſolute eſt dignior, & ex modo immutandi quia eſt ſpiritualior, & ex aliis cauſis poſitis in ſecundo de aĩa. Ad obiecta autem dicendum eſt, vt Them. ait in ſecundo de aĩa, in expoſitione tex. cõm. 134. & ſm diuiſionem Them. & græcorum, eſt in tertio de aĩa. cap. 2. ꝙ ſenſus cõis ex triplici cauſa poteſt decipi: primo ſi de aliquo obiecto iudicauit de diuerſis formis per diuerſos ſenſus in aliquo tẽpore, vt de pomo colorem ꝑ viſum & ſaporem ꝑ guſtum, ſi alio tempore velit ſolum ex colore de cõſimili obiecto iudicare, de ſapore per viſum tantum cognito non guſtato ſapore poteſt errare. Secundo ſi ex ſolo ſenſibili ꝓprio & ꝑ ſe velit iudicare de ſenſibili per accidens, vt ſi ex colore velut iudicare de Cleonis filio, quũ hoc pluribus indiciis veſtigiisq; quibus vnus nõ ſufficit ſenſus, forteq; hoc ꝑ vim aliquam præſtantiorem ſenſu, quæ aĩalibus brutis adiũcta nõ ſit. Tertio circa cõia ſi vni ſenſui tantũ inſtiterit innixusq; fuerit, vt ſi vni viſui de figura concredat quum viſui & tactui ſit cõis, vnde in caſibus prænarratis. deceprio & culpa temeritatis eſt ſenſus cõis & non proprij. Et ideo bene contingere poteſt vtrũque in aliquo caſu, vt tactus certius iudicet quã viſus de figura & fractura, quia hoc conuenit propter medium, vt dicunt perſpectiui: in alio vero caſu conuenit econtra, vt in caſu Philnſophi: Abſolnte tamen viſus certior eſt.

Iſta contradictio eſt notanda in ſecundo phyſi. in cõm. 1.

THemiſtius & cõm. dicnnt in principio ſecundi phyſi. ꝙ corpora ſimplicia non habẽt principiũ intrinſecum actiuũ ſuæ alterationis, ſed paſsiuũ tantum: & Alex. referente Simplicio illũ eſſe ante iſtos, dixit elementa non habere principium effectiuum niſi motus localis tm̃. Sed opponebatur de aere cõdenſato qui ſeipſum rareſacit. Solnit Burleus quod hoc eſt per accidens, quia ꝑ ſe mouet ſe localiter, quia eſt præter naturam diſpoſitus, quia non eſt in loco conuenienter locatus: eſt. n. in anguſtiori loco quã ſua forma requirat, & ideo mouẽdo ſe localiter rarefacit ſeipſum ꝑ accidens. Sed obiiciebat Gaetanus, quia tunc videẽ oppoſitum, quia aer ille illud ꝑ ſe acquirit, quo naturaliter eſt priuatum, ſed priuatus eſt ille aer per ſe raritate & non loco, quia cũ ſit idem locus totius & partis, ille locus eſſet naturalis alicui aeri eiuſdem ſpẽi cũ iſto: & ideo potius eſt naturaliter priuatus raritate quã loco: & ideo dicit quod aer ille ꝑ ſe rarefacit ſeipſum & mouetur localiter per accidens, quia talis rareſactio non poteſt induci ſine motu locali. Sed tũc niſi aliud dicaẽ, Gaetanns contradicit Auerroi qui vult quod elemẽta non habent principium intrinſecum effectinum alterationis, & iſte concedit oppoſitũ. Alij autẽ dixerunt quod accidentia in elementis reperta ſunt in duplici differentia, quædam. n. ſunt accidentia ꝓpria, ad quorum variationem & deperditionem ſequitur deperditio ſubſtantiæ, vt ſunt quatuor qualitates primæ, & de

iſtis dicunt Commentatorẽ intellexiſſe quod elemẽta non habent principium alterationis intrinſecum actiuum. Sunt iterũ alia accidentia cõia, vt raritas, & denſitas, figura, & id genus & in talibus poteſt eſſe alteratio in elementis abſq; trãſmutatione in ſubſtãtia & ſic dicunt quod aer condenſatus in ꝓpria ſphæra rarefacit ſe ꝑ ſe, & ꝑ accidens mouet ſe localiter: ſed aer extra ꝓpriam ſphæram exiſtens mouet ſe ꝑ ſe localiter, & per accidens ſe rarefacit. Sed iſta poſitio eſt purus error, quia Cõm. abſolute & Them. aſſerunt elementa nõ habere principium actiuum intrinſecum alterationis. Et Alex. dixit quod non habent principium actiuum intrinſecum, niſi reſpectu motus localis tantũ. Amplius qualitates attributæ alterationi ſunt duobus modis, vt ſcribit Cõm. in ſeptimo phyſi. in cõm. 11. primę, vt ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, ſecũdę, vt raritas & dẽſitas. Et idẽ habet ibidẽ in cõm. 15. vbi habeť quod raritas & denſitas ſunt rerum qualitates inſequentes calidũ & frigidũ. Si igiť elemẽta poſſent ꝑ ſe rarefacere aut condenſare ſeipſa, ſequeretur quod poſſent ſeipſa calefacere & infrigidare, quia raritas & dẽſitas inſequuntur caliditatem & frigiditatem. Vnde Cõm. in libro de ſubſtantia orbis. d. c. primo. ꝙ qñ aqua tranſmutatur in aerem ꝑ calefactionem, peruenit ad eam raritatem cum qua non poteſt ſtare ſua forma: & econtra qñ frigiditas condenſat aerem, peruenit ad eã denſitatem, ꝙ forma aeris ſtare non poteſt, & ſic conuertitur in aquam. Amplius Cõm. & Philoſophus in quarto cœli & mundi, in tex. cõm. 24. dicunt ꝙ alterans maxime in ſimplicibus, ſemper dr̃ eſſe extrinſecum ab alterabili. Philoſophus primo de generatio. & corrupt. tex. cõm. 78. dicit quod continuum & vnum & idem ens ipſum à ſeipſo eſt impoſſe, nam cum alteratio fiat ꝑ contactũ. 7. phyſi. tex. cõm. 12. contangentia autẽ ſunt, quorum vltima ſunt ſimul: ſequitur quod alterans & alteratum dicuntur eſſe loco & ſubiecto diſtincta. Iſta. n. eſt ratio quare hecticus nun ſentit ſuam febrem, & tñ alij febientes frebre humorali aut ephemera ſentiunt, quia ſentire in quoddã pati & moueri conſiſtit, & ſenſatio etiam fit per cõtactum, & ideo quia febris humoralis dependet ab humoribus, & ephemera à ſpiritibus quæ ſunt corpora loco & ſubiecto diſtincta à membris in quibus fit alteratio, ideo ibi eſt motus & ſenſatio: ſed in hectico calor ille eſt infixus & impreſſus in membris, & calor innatus eſt corruptus, & non eſt ibi mala cõplexio diuerſa, ſed eſt facta & radicata in membris, habitibus autem exiſtentibus in materia ceſſat motus: Amplius ſtante eadem cauſa dicitur eſſe idẽ effectus, ſed cauſa quare elementa nõ poſſunt ſe alterare ſ͠m alterationem factam in primis qualitatibus, eſt quia alterans dicitur eſſe diſtinctum loco & ſubiecto ab alterato: & eſt vniformitas, quia ſunt corpora cõſimilium partium. & iſtæ cauſæ etiam ſunt in raritate & denſitate, quare &c. Dicamus igitur nos ſniam verã & quadrantem ſenſatis & viæ Auer. dico quod æquiuocatio plerunq; decipit intellectus nobiles. Ideo ſcire debes quod raritas & denſitas quandoque ſunt qualitates de tertia ſpecie qualitatis, & inſequũtur qualitates primas, videlicet, caliditatem & frigiditatem, & tales acquirũtur per veram alterationem, de quibus loquitur Philoſophus, & Cõm. in ſeptimo phyſi. 11. & 15. vt fuit allegatum. Quandoq; autem raritas & denſitas ſumũtur, vt ſunt accidentia pertinentia ad prædicamentum ſitus. De his loquitur Cõm, primo metaphyſi, in cõm. 15. vbi inquit: Denſitas & raritas non faciunt tramſmutationem in ſubſtantia, neq; in qualitate cum ſint de ſitu. Et videtur eſſe de intentione Ariſt. ibidem arguentis contra Emped. aſſerentem gñationem & corruptionem fieri per congregationẽ & ſegregationem. Et tũc dico ꝙ eſt magna differentia, vt raritas & denſitas ſunt qualitates, & vt pertinent ad prædicamentũ ſitus, quia vt ſunt qualitates acquirunt ꝑ ſe ꝑ motum alterationis, & inſequuntur calidum & frigidum, & præcipue in iſtis corruptibilibus: ꝙ dico ꝓpter raritatem & denſitatem ĩ cœleſtibus corporibus, quę æquiuoce dicunť cũ iſtis, vt dicit Cõm. ĩ ſcd̃o cap. de ſubſtãtia orbis. Sed raritas & denſitas vt ꝑtinent ad prædicamentum ſitus, ſic acquiruntť ꝑ motum localẽ ſaltem ꝑ accidens, quia ad ſitum non eſt per ſe motus, vt dicit Philoſophus in quinto phyſi. tex cõm. 10. & Cõm. contra Auic. ſexto phyſi cõm. 85. & quarto phyſi. cõm. 43. Stante iſta diſtinctione dico quod ſi loquamur de raritate & denſitate quæ ſunt qualitates tertiæ ſpeciei, elementa nõ habent principium intrinſecum actiuum alterationis talis, ſed ſolum paſsiuum: nã ſi haberent, poſſent ſe calefacere & infrigidare, ſicut ſupra dictũ eſt. Immo talis rarefactio & talis condenſatio inducuntur ab extrinſeco agẽte alterante ipſa, ſicut & alię alterationes quæ ſunt ſ͠m qualitates primas. Scd̃a concluſio elemẽta quo ad raritatẽ & denſitatem, vt raritas & denſitas important diſtantiam partiũ & approximationẽ, & ꝑ cõſequens vt ſpectant ad prædicamentum ſitus, iniciatiue etiam dependẽt ab extrinſeco agẽte tranſmutante ea ꝑ motum localem. Nã motor extrinſecus ꝑ motum impulſionis condenſat aerem & aquã, & ꝑ motũ expulſionis in talibus induciť raritas, & iſti ſunt motus locales. vt patet ſeptimo phyſi. tex. cõm. 10 & videmus in motu proiectorũ, ꝙ lapillus ꝓiectus in aqua cõdenſat aquã, & in loco in quo cadit fit centrum circuli parui, & ille facit alium maiorem, donec deueniat ad latera continẽtis. Vnde Cõm. in. 8. phyſi. in cõm. 82. dicit quod elementa innata ſunt recipere denſitatem & raritatem ab extrinſeco, & patiuntur quandam penetrationẽ in ſuis partibus, quę penetratio nihil aliud eſt niſi quia qñ mouentur & impelluntur ab extrinſeco mouente, tunc cõſtringuntur & cõdenſantur inquantũ occupant minorẽ locũ, ita quod talis denſitas nihil aliud eſt, niſi reductio partium in minorẽ & anguſtiorem locũ. Et quia eſt ſnia Auer. & Ariſt. in tertio cœli. tex. cõm. 28. ꝙ elemẽta in motu violento ſunt talis naturę quod vbi ſumpſerunt initium motionis ab extrinſeco, poſtea mouẽtur ex ſe, tunc dico quod aer qui fuit condenſatus in principio expulſione facta ab extrinſeco motore, illæ poſtea impellit aliũ, & ad illam impulſionem ſequitur denſitas illa & penetratio in ſuis partibus modo declarato. Alter vero vim paſſus expellit aliũ, & ex illo motu in expellente acquiritur rarefactio, ideſt diſtrictio partium, & in impulſo acquiritur condenſatio. Sic igiť in iſto modo condenſationis & rarefactionis elementa, poſtquam aſſumpſerunt impedimentum ab extrinſeco ex ſe per motum localem ſe condenſant & rarefaciunt, ſed iſta non eſt alteratio, ſed eſt motus localis per quem elementum vim paſſum reſpectu motus localis per ſe quærit locum, aut loci diſpoſitionem naturalem, & per accidens acquiritur ſitus. Et iſto modo non ſequitur, quod elementa habeant principium intrinſecum actiuum per ſe motus alterationis: vnde æquiuocatio decepit expoſitores, ſicut vides.

EPISTOLA,

HERMOLAI BARBARI, PATRITII VENETI ZACHARIAE EQVITIS FILII, IN PARAPHRASIN THEMISTII PERIPATETICI,

PRAEFATIO ad Sixtum. IIII. Pont. Maximum.

QVI TIBI *ſtudiorum ſuorum opera nuncupant, Pontifex ſumme Sixte Quarte, alij id agunt ut te vtcunq; ſibi promereantur, alij vt fructum aliquem ſentiant iudicij tui de ſe, alij vt abs te tantum probentur, alij ob alias cauſas. Ego verò hæc tibi dedico, tum vt meam in te obſeruantiam, præſertimq; Zacbariæ patris, qui iſtinc ad te pro Venetis agit Legatus, agnoſcas, tum vel maximè vt te pro fide ea, quæ à me tibi vt principi meo debetur, ſumma inſtituti illius tui præclari & diuini commoneam, quòd protinus quàm creatus Pontifex es, flagrantiſſimè amplexus uideris adiuuandi prouehendiq; literas: quæ proculdubio ſine auctoritate et diligentia doctiſſimi Principis, aut interituræ penitus videbantur, aut ad priſtinam barbariem rediture, Nam & ingenia vndiq; conduxiſti, & bibliothecam opulentiſſimam ære tuo impenſaq; publicaſti. Nunc te obſecrant obteſtanturq; bonæ omnes artes, ne (quæ tuæ maximæ occupationes ſunt) negligentiuſculè in poſterum habeantur. Errant qui credunt grauius eſſe cum quibuſuis hoſtibus, quàm cum imperitis & indiſertis bellum. Inteſtinum hoc, et intra parietes, ac perpetuum: illud externum temporariumq;. In eo libertas, imperium, vita ſub alea eſt: in hoc labes animi certa. Per illud deſinas viuere vt res peſſimè cedat: per hoc viuas omnino, ſed viuas nõ homo. A barbaris, à feris, à vulgo, differrimus, quod literas habemus: illi non habent. Cæteris vincimur. Tolle hoc diſcrimen, deteriores ſimus quàm feræ quàm vulgus. Hoc tibi (quod cœpiſti) ſpectandum identidem, præmendumq; aſſiduè propoſitum eſt. Nullæ ſint cogitationes tuæ tam multæ, tam arduæ, quæ curam tibi hanc aut excutiant aut offundant. Sub Nicolao Principe exerere ſe ac reuireſcere ſtudia cœperunt. Niſi tu (quod facis) facere perſeueres, neceſſe eſt conſeneſcãt denuò atq; decedant. Igitur Themiſtium è familia Ariſto. elegantem Philoſophum, ad te in latinum ſermonem conuerti, ratus non ingratiſſimam tibi rem me facturum, ſi philoſophia ea (quæ de natura eſt) latinis literis quanta modò legitur in ſcholis contineretur. Videbam nihil incultius, horridius, ineptius, quàm partem iſtam literaturæ haberi. Placuit Periclitari in Themiſtio, an iſtæc quoque proprietatem & lucem Romanæ linguæ reciperent. Oppido quàm laboratum mihi in hac interpretatione eſt, non tam quòd nihil iuuari ab his auctoribus potui, qui Ariſtotelem commentati fœdè ac barbarè pridem ſunt, quàm quòd ne ab illis quoq; qui ætate noſtra latinam eloquentiam profeſſi græca eiuſdem Philoſophi commentaria tranſtulerunt. Horum pleriq; dum alienam inſcitiam inſectantur, ſuam prodidere. Adeo omnia ab his perversè deprauateq; ſunt perſcripta, vt ſi quis interpretationes eorũ cum illis veteribus conferat quas reprehendunt, vel in aliqua Ariſtophanis libra aut Critolai appenſas examinet, vtræ earum vergant internoſci non poßit. Percenſerem ſigillatim quæcunq; peccaſſent, niſi plura eorũ eſſent errata quàm verba. Alioquin non inceſſendi quanquam lacerandiúe ſtudio, ſed iuuandi bonas mentes hæc ſcribimus. Magnam incomparabilemq; iacturam non pridem fecimus Pontifex maxime in Theodoro Gaza, qui vir Græcus latinos omnes in hoc munere ſcribendi interpretandiq; ſuperauit. Is ſi diutius vixiſſet, linguam latinam hac quoque parte locupletaſſet: quod & fecit in libris illis abſolutiſſimis de animalibus Ariſtotelis & Theophraſti de ſtirpibus. Hic vnus mihi certare cum vetuſtate ipſa viſus eſt, hunc mihi quem colerem quem imitarer propoſui, ab huius ſcriptis adiutum me & fateor & prædico, hunc ego non magnopere incurioſius legi quàm. M. Tullium, Plinium, Columellam, Varronem Senecam, Apuleium & cæteros, quos in hoc genere cõmentandi diligenter euoluere neceſſarium eſt, Nec illæ quoq; minimus labor noſter fuit, quòd in his libris vertendis, non modò non expreſſimus verbum è verbo (quod interpretes indiſertos ſolere Cicero meminit) ſed libere & tranſlationibus & figuris & tropis vſi ſumus, ad morem Romanum ſenſibus ſtantibus. Luſimus arbitratu noſtro, ſed ſententiam integram dedimus auctori. Tantum verò abeſt vt aliquid prætermiſerimus diſſimulauerimusùe, vt illud periculum ſit, ne quod eruditioni impenſe ſtuduimus addidiſſe aliqua potius quàm detraxiſſe inuiſoribus videri poßimus. In plenum, non tam latinum reddere Themiſtium quàm certare cum eo volui. Hæc.n.laus (vt ille ait) linguæ latinæ eſt, ut græcam proprietatem & gratiam in transferendo, aut æques aut etiam antecellas. Hoc me non dico aſſecutum fuiſſe, ſed crimen meum confiteor, laboraui plane hoc ambitu, ſed an effecerim quod quærebam, alij iudicent, ipſe certe mea nec magnifacio nec probo. Sed quid te Princeps humaniſſime oratione longa detineo? Finem faciam ſi quædam de Themiſtio dixero. Is Libanij ſophiſtæ & Iuliani Cæſaris temporibus floruit. A quibuſdam abbreuiator creditus Alexandri ex Aphroſiade eſt, ſed falſo. Nam & ab eo diſſentit haud timidè, quum collibuit, & ab ordine ac ſerie eius euariat. Præterea ipſemet ſe paraphraſten Ariſtotelis facit, Eſt autem paraphraſis exercitamenti apud rhetores genus. Ea finitur à græcis hoc modo, vt ſit quæ narrationi proportione reſpondeat: aut ſic, in qua vertimus aliorum ſcripta. Non in alia quæ humiliora grandioraùe ſint, vt à metaphraſi differat, ſed in paria ſenſu modo ſeruato. quod & fabius duobus locis ſic explicat: Tum mutatis verbis interpretari. tum paraphraſi audacius vertere, qua & breuiare quædam, & exornare ſaluo modo ſenſu dimittitur, quod opus conſumatis profeſſoribus difficile, qui cõmodè tractauerint, cuicũq; diſcendo ſufficiet. alio item loco: Sed & ipſis, inquit, ſententiis addicere licet oratorium robur, & omiſſa ſupplere, & effuſa ſubſtringere. Neq; ego paraphraſin eſſe interpretationem tantum volo, ſed circa eoſdem ſenſus certamen atq; æmulationem. Dictus eſt & à quibuſdam ecphraſtes. Eſt autem ecphraſis mera puraq; enarratio. Quod ergo diuinus inter initia doctiſſime Pontifex ſuſceptum abs te patrocinium literarum ne deſere, cum dico literas, philoſophiam intelligo, quæ coniuncta cum eloquentia ſit. In te eruditio ſumma, & ſumma fortuna. Facile ſperare poſſumus temporibus tuis futurum, vt recta ſtudia volente te, (nam potes nec alius poteſt) ad dignitatem priſtinam reuocentur. Vale.*

VENETIIS, M. CCCC. LXXX.

INDEX

INDEX OMNIVM CAPITVLORVM PRIMI LIBRI POSTERIORVM.

ANTEQVAM quid ſciatur, prænoſcere aliquid oportet. Cap.1
Duas eſſe prænotiones, ut ſit, & quid ſit. Cap.2
Concluſionem antequam demonſtrationes, partim ſciri, partim neſciri. Cap.3
Quid ſcit ſcire, & quid ſit demonſtratio. Cap.4
Quid ſit propoſitio immediata. Cap.5
Plus credi propoſitionibus quam concluſioni. Cap.6
Nec ſciri demonſtratione omnia, nec circulo. Cap.7
Neceſſarias eſſe propoſitiones in demonſtratione. Cap.8
Quid ſit dici de omni. Cap.9
Quid ſit dici per ſe. Cap.10
Qui modi eorum quæ per ſe dicuntur ad demonſtrationem pertineant. Cap.11
Quid ſit uniuerſaliter dici. Cap.12
Quemadmodum circa uniuerſale in demonſtrando error contingat. Cap.13
In demonſtrationem neceſſaria ingredi. Cap.14
Quæ ſunt per accidens, demonſtrationis rationem non ingredi. Cap.15
Demonſtrationē ex propriis nō ex extrariis conſtare. Cap.16
Demonſtrationem conſtare communibus. Cap.17
Demonſtrationis concluſionem eſſe perpetuam. Cap.18
Demonſtrationem non eſſe caducorum. Cap.19
Quid ſit principium commune, quid proprium. Cap.20
Quot modis principia prænoſcantur. Cap.21
Differre proloquia à poſtulatis ſubiectionibuſq́;. Cap.22
Qui uſus primorū principiorū in demōſtrationibus ſit. Cap.23
In quibus communicent ſcientiæ, & quemadmodum propria philoſophia à dialectica differat. Cap 24
An interrogatio aliqua demonſtrationi conueniat. Cap.25
Commendatio Matheſeos, & quid ſit ſyllogiſmum ampliari in directum, in latus, per media. Cap.26
Quemadmodum una ſcientia utraque demonſtratione utatur, & quamobrem & ut ſit. Cap.27
Alius modus, quo in una ſciā utraq; demonſtratio eſt. Cap.28
Quemadmodum altera demonſtratio in altera ſcientia habeatur. Cap.29
Qui modus ſit, quo in diuerſis ſcientiis demonſtretur ut ſit & quamobrem ſit. Cap.30
Quæ figura ſyllogiſmi aptiſſima demōſtrationibus ſit. Cap.31
De ſyllogiſmo imperitiæ ignorantiæue. Cap.32
Quemadmodum ſyllogiſmo imperitiæ occurratur. Cap.33
Abolito ſenſu aliquo ſcientiam illius ſenſus aboleri. Cap.34
Quid ſit prædicari per aliud, ſeu per accidens. Cap.35
An demonſtrationes in infinitum euadant. Cap.36
Infinita non eſſe media, & ſi in affirmatis hoc uerum, in priuatiuis uerum. Cap.37
Terminos prædicatos infinitos non eſſe rationibus logicis probatur. Cap.38
De eodem rationibus propriis, terminoſq́; ſubiectos non exire in immenſum. Cap.39
Demonſtrationem uniuerſalem præſtare particulari. Cap.40
Demonſtrationem affirmatiuam præſtare negatiue. Cap 41
Demonſtrationem aſſertoriam potiorem eſſe ducente ad incommodum. Cap.42
Quot modis ſcientia prior & certior aliis ſit, item quæ una quæ diuerſa. Cap.43
Plures demonſtrationes eiuſdem rei eſſe. Cap.44
Fortuita non ſciri. Cap 45
Senſum non eſſe ſcientiam. Cap.46
Non omnium eadem principia eſſe. Cap.47
Scientiam differre ab opinione rebus ſubiectis. Cap.48
Scientiam differre ab opinione genere approbandi. Cap.49
Quid ſolertia ſit. Cap.50

INDEX SECVNDI LIBRI.

QVatuor eſſe quæſtiones. Cap.1
In omnibus quæſtionibus cauſam quæri. Cap.2
Non eſſe eiuſdem omnino demonſtrationem finitionemue. Cap.3
Non poſſe demonſtrari finitionem per ſyllogiſmum duplantem. Cap.4
Non poſſe definitionem probari per ſyllm̄ diuidentem. Cap.5
Diuiſionem conferre ad finiendum. Cap.6
Per ſyllogiſmum finitiuum non probari finitionem. Cap.7
Neque à contrariis neque per inductionem probari finitionem. Cap.8.
In uniuerſum finitionem demonſtrari non poſſe. Cap.9
Quantum aliquid ualet ad demonſtrandum rem eſſe, tantum ualet ad demonſtrandum quid ſit res. Item demonſtratione non ſciri finitionem, ſed innoteſcere. Cap.10
Quæ cauſam non habent, eorum finitionem non innoteſcere per demonſtrationem. Cap.11
Tres eſſe ſpecies finitionum. Cap.12
Quatuor cauſas eſſe poſſe media demonſtrari. Cap.13
Idem effectus per plures cauſas monſtratur. Cap.14
Quēadmodum effectus coæui eum eā demonſtrentur. Cap.15
Quēadmodum effectus non coæui eām demonſtrent. Cap.16
Quemadmodum cum hoc poſt hoc oritur, continuatio hæc accipienda ſit. Cap.17
Quando demonſtrationes reciprocæ, circulareſq́;, locum habeant. Cap.18
Effectæ quæ maiori ex parte eueniant, probari per media eiuſdem generis. Cap.19
Quēadmodū finitio indiuiduæ ſpeciei inueſtiganda ſit. Cap.20
Quemadmodum definitio generum inueſtiganda ſit. Cap.21
Facilius ſpecies quam genera definiri. Cap.22
Quemadmodum diuiſio utilis finientibus ſit. Cap.23
Contra Speuſippum, qui putabat ſcire oportere omnia eum qui recte finiret. Cap.24
Tria præcepta diuiſionum. Cap.25
Solum uniuerſalia definiri. Cap.26
Ex ratione diuiſionum & cōmentatione diſſectionum, uberem copiam diſſoluendis quæſtionibus comparari. Cap.27
Quæ ſint eædem quæſtiones. Cap.28
Quæſtiones quaſdam ſub quibuſdam quæſtionibus contineri. Cap.29
Demonſtrationes ex reciprocis conſtare. Cap.30
Medium ſequi conditionem maioris extremitatis. Cap.31
Quemadmodum reciprocent ſubiectum & affectio. Cap.32
Eiuſdem effecti plura eſſe media, ſed nō prima omnia. Cap.33
De habitu principiorum, & quemadmodum cognitio uniuerſalium in homine pariatur. Cap.34
Vniuerſale ſenſu ortū habere, et ab intellectu formari. Ca.35
Quemadmodum uniuerſale per inductionem accipi intelligendum ſit. Cap.36
Principia in nobis non natura eſſe inſita, ſed creari ab intellectu. Cap.37
Intellectum eſſe habitum principiorum, quemadmodum ſcientia habitus eſt ſcitorum. Cap.38

TOTIVS OPERIS INDEX OMNIVM CAPITVLORVM

PRIMI LIBRI DE ANIMA.

DE VTILITATE & præſtantia ſcientiæ de anima. Cap. 1
De difficultate ſcientiæ de anima, & definitionis. Cap. 2
De quæſtionibus pertinentibus ad ſubſtantiam animæ cognoſcendum, & quæ ſunt in definitione animæ adhibenda. Cap. 3
Vtrũ una definitio uniuerſalis ſit omnibus animis quærenda, an ſingulæ ſingulis generibus accommodanda. Cap. 4
Vtrum an animali uno multæ animæ cõtineantur, an una tantum quæ tamen diuerſis partibus ac uiribus cõſtet. Cap. 5
Vtrum de membris prius quàm de integritate agendum ſit, & de actibus quàm de membris & partibus, & de ſubiectis quam de actibus. Cap. 6
Accidentia cognita conferre ad cognoſcendam naturam ſubſtantiæ. Cap. 7
Perquirendum eſſe utrum omnes affectiones ſint communes animæ & corpori, an alteræ alterius proprie peculiareſq́; habeantur. Cap. 8
Animæ definitionem eſſe cum materia coniungenda, & quid ſit definitio phyſica & dialectica, & quæ ſcientiæ, quibus modis definiant. Cap. 9
De ſententiis ueterum de anima, & de opinione Democriti. Cap. 10
De opinione quorundam Pythagoreorum de anima. Cap. 11
De opinione Empedoclis, & opræ Timæi ſiue Platonis in Timeo. Cap. 12
De opinionibus multorũ, qui de aĩa male ſenſerunt. Cap. 13
De opinione Thaletis, Alcmeonis, & aliorum. Cap. 14
Epilogus gñis, q. omnes uno ex tribus aĩam definierunt, aut motu, aut cognitione, aut tenuitate. i. incorporeo. Cap. 15
Generaliter contra omnes, qui putant animam eſſe corpus mouens & motum. Cap. 16
Contra Theophraſtum, qui rationes Ariſtote. reprehenderat. Cap. 17
Sẽtire & intelligere nec motus eſſe nec animæ motus. Cap. 18
Si motus ſit eſſentia animæ, futurum ut anima mouendo ſe interimat. Cap. 19
Specialiter contra Timæum, ſiue Platonem. Cap. 20
Item contra eundem. Cap. 21
Animam nõ immigrare cuilibet corpori, contra antiquos, qui nihil de corpore dixerunt. Cap 22
Aĩam non eſſe harmoniam, & de aĩa mundi, et utrum anima noſtra ſit uita potius q̃ anima appellanda. Cap. 23
Declaratio exactior opinionis animam eſſe harmoniam aſſerentis. Cap. 24
Animam non moueri, ſed corpus per animam, & quod corpus mouetur per animam dupliciter, ideſt per animam à qua & ad quam. Cap. 25
Vtrum anima intelligendo contemplandoq́; moueatur, & dubitationes ſuper uerbis illic Ariſt. ubi dicit intellectus nobis ut ſubſtantiam quandam accidere. Cap. 26
Contra Xenocratem dicẽtem animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. Cap. 27
Contra Andronicum dicentem Ariſto. uerba contra Xenocratem non intelligi. Cap 28
Contra eos qui dicunt aĩam ex elementis eſſe coalitũ. Cap 29
Contra Emped. dicentem, ſimilia cognoſci ſimilibus, & tamen ſimilia à ſimilibus pati non poſſe. Cap. 30
Veteres neq; de uniuerſa anima, neq; de humana perfecte loquutos. Cap. 31
Superfluo uideri aliquibus animam ex utroq; contrario concretam eſſe: ſufficiat enim alterum, quia eadem ratio pollet in contraria. Cap. 32
Aĩam non eſſe per oĩa corpora inuectam et fuſam. Cap. 33
Veteres de anima nihil bene dixiſſe. Cap. 34
Contra Platonem qui partes aĩæ diſcludebat locis. Cap. 35
Plantas & ſtirpes ſine dubia animata eſſe. Cap. 36

INDEX SECVNDI LIBRI.

DIuiſio entiũ, et quid ſit pfectihabia, et quotuplex. Cap. 1
Animam eſſe formam & perfectionem corporis naturalis uitam habentis. Cap. 2
Animam non eſſe corporis, ſed formam corporis perfectionemq́;. Cap. 3
Aĩam eſſe actum primum & ſcdm, ſed primũ magis. Cap. 4
Animam eſſe perfectionem organici corporis. Cap. 5
Declaratio per exempla definitionis allatæ de anima, & q. organicum idem eſt, quod uitam habens potentia. Cap. 6
Animæ partes alias abiunctas eſſe à corpore, alias non abiunctas. Cap. 7
A notioribus eſſe incipiendum, & definitionem afferendam, quæ cauſam quamobrem contineat: & omnia per animam uiuere. Cap. 8
An definitio animæ communis ad intellectum, & uim motricem pertineat. Cap. 9
Per animam & corpus uiuere animalia, ſed per animam primum: nec per quodlibet corpus, ſed per certum & diſpoſitum. Cap. 10
Omnibus animalibus tactum ineſſe & appetitionem aliquam: item ex quibus rebus omnia nutriantur. Cap. 11
Ordo potentiarum animæ, et differentia definitionum quæ per notiones cognominis, & quæ per eſſentiam conſtituuntur, item ſingulas definitiones accommodandas eſſe ad ſingulas animæ ſpecies. Cap. 12
In definitionibus particularibus à rebus ſubiectis incipiendum. Cap. 13
Initium præceptionis declarationiſq́; partium animæ, item omnia deſiderio immortalitatis teneri, item duplicem haberi finem. Cap. 14
Animam eſſe animanti cauſam triplici genere. Item contra Empedoclem et alios qui cauſam augumenti, aut elementa, aut ex elementis ignem conſtituebant. Cap. 15
De ui animæ altricis, & de natura alimenti. Cap. 16
Quæ differentia ſit inter altricem, auctricem, & procreatricem uirtutem. Cap. 17
De inſtrumentis concoquendi cibi. Cap. 18
De ui ſentiendum generatim, & ſenſum eſſe paßionem quandam, item ſimile pati tum à ſimili, tum à diſsimili, item actionem & paßionẽ genera eſſe comparatione motus. Cap. 19
Adhuc generalia quædam in ſenſu, item de ſenſu actu & potentia, item differentia inter ſcientiam atq; ſenſum. Cap. 20
Aliqua eſſe ſenſilia communia, aliqua propria, aliqua per ſe, aliqua ex accidenti. Cap. 21
De uiſu, & de incidentibus ſubiectiſq́; uiſui, & de perſpicuitate. Cap. 22
De lumine & natura luminis, item lumen eſſe ad quendam modum uiſile. Cap. 23
Quot modis accipiatur uiſile, & quemadmodum aſtra reliqua de genere hoc, tum noctu tum interdiu uideantur. Cap. 24
Vt uiſus cõſtet opus eſſe intermedio pſpicuo corpore. Cap. 25
De auditu, & ſubiecto, & ſono, & de ſonantibus. Cap. 26
De Echo. Cap. 27
De intermedio inauditu. Cap. 28
Vnde oriatur ſonus, & quemadmodum exaudiatur. Cap. 29

De diffe-

De differentiis & diſcriminibus ſoni, item exanguia & piſces uocem non mittere, Cap. 30
De uoce. Cap. 31
De olfactu, quem hoĩem hebetiſsimum habere eoq́; odorũ noĩa propria non haberi, ſed à ſaporibus transferri. Cap. 32
Cognitionem ſubiecti & ſubiecto oppoſiti pertinere ad eundem ſenſum. Item quot ſignificatus ſint inodori & inuiſilis & talium. Cap. 33
De intermedio ſenſus olfactus, & quemadmodum animalia odorentur præſertim inſecta. Cap. 34
De guſtu qui exteriore intermedio careat, item ſaporẽ in humido haberi, item quot modis inguſtabile dicatur. Cap. 35
Quot ſint guſtabilia, & quot inſtrumentum guſtus, & quale item differentiæ ſaporum & genera. Cap. 36
De tactu quæſtio an ſit unus, ſolutio non eſſe unum. Item carnem non eſſe ſenſorium tactus, ſed intermedium & operimentum ſenſorij. Cap. 37
Vtrum duo corpora ſolida de concurſo ſe inuicem tangant: & in quo differat, aut non differat guſtus & tactus à reliquis ſenſibus. Cap. 38
Epilogus eorum quæ de tactu dicta ſunt, hoc eſt tactum intermedio uti, Item tactum multos ſenſus eſſe. Cap. 39
Contra Alex. qui putauit carnẽ eſſe ſenſorium tactus. Cap. 40
Senſum tactus maxime corpulentũ uideri, itẽ tactum mediocritatem eſſe et quoddam alio modo, q̃ ſenſus cæteri. Cap. 41
Communia ſenſuum, hoc eſt, ſenſum recipere res ſenſiles citra materiam, item ſenſum non proprie pati, item exuperantias ſenſilium omnibus officere ſenſibus. Cap. 42
Plantas expertes ſenſus eſſe, & ratio quamobrem ſint expertes, licet ſint compotes animæ. Cap. 43
Non ſentire omnia quæ recipiant ſenſile, item repetitur carnem non eſſe ſuum ſenſorium tactu. Cap. 44

INDEX TERTII LIBRI.

OMnes quinque ſenſus animalibus perfectis tribui, nec plures haberi. Cap. 1.
Nullum ſenſum proprium eſſe, quo ſenſilia cõia cognoſcantur, item illa per ſe & non per accidens ſentiri, item quemadmodum ſenſus circa propria ſenſilia et communia, & quæ per accidens ſunt, fallatur. Cap. 2
Non poſſe unum tantũ ſenſum eſſe ſenſilium omnium. Cap. 3
Quæſtio an eodem ſenſu quo ſentimus, percipiamus non ſentire. Cap. 4
Idem in ſubiecto ſenſuum in actu & genus ſenſile, item utriuſque actum in ſenſu haberi, item ſenſilia eſſe etiam eum non ſentiuntur actu. Cap. 5
Senſus omnes eſſe rõnes quaſdam proportionesq́;. Cap. 6
De ſenſu cõi quẽadmodum unus ſit, tũ in ſe, tũ per reſpectũ ad tempus, in quo multa cognoſcit atq; diſcriminat. Cap. 7
Quẽadmodũ ſenſus cõis contraria cognoſcat, et quẽadmodum ſit ſimilis centro, item ſenſum cõem merito principem ſenſuum uocari, ut cui ſenſus cæteri ancillentur. Cap. 8
De mente intellectuq́; quem ueteres exiſtimauerunt, idem eſſe cum ſenſu, item in quo differat intellectus à ſenſu. Cap. 9
Intellectu non eſſe ſenſum neq; item imaginationem. Cap. 10
Imaginationem eſſe uirtutem diuerſum à ſenſu. Cap. 11
Imaginationem à ſciẽtia, intellectu, opinione differre. Cap. 12
Contra Platonem qui imaginationem dixi eſſe complexionem opinionis & ſenſu. Cap. 13
Imaginationẽ habere ſimilitudinem cũ intellectu, item quæ ſit definitio eius, & quot modis diſtinguatur à ſenſu. Cap. 14
Imaginationes quot modis & cur ſint falſæ, item cur dicatur phantaſia, item abſolutio definitionis eius, item cur aĩalia maiore ex parte uiſis & imaginatione dicantur. Cap. 15
De intellectu potentiæ, qui ut ſenſus à ſenſilibus, ita ipſe ab intelligibilibus patitur, nec ullam propriam formam obtinet. Cap. 16
Intellectũ neq; corpus eſſe, neq; corpore ꝓ inſtrumẽto uti, item intellectum eſſe locũ et conceptaculum formarum. Cap. 17
Quemadmodum intellectus poſsit, & quando incipiat perficit & ſeipſum agnoſcere. Cap. 18
In rebus materialibus aliud eſſe res ipſas, aliud rerũ eſſentiam, et quemadmodum intellectus utrunq; intelligat, per ſimilitudinem ad lineam rectam, & flexam. Cap. 19
In mathematicis aliud eſſe rem, aliud eſſentiam rei, et quemadmodum ab intellectu noſcantur. Cap. 20
Anaxagoram imperfecte de intellectu dixiſſe, item pariter patiatur, item intellectum ceu nudam tabulam eſſe. Cap. 21
Cur idem intellectus & intelligibilis ſit, & cur aſsiduitas contemplandi laborem, & ægritudinem afferat. Cap. 22
De intellectu agente qui neceſſarius ſit ad perficiendum intellectum potentiæ. Cap. 23
Intellectum agentem facere et res materiales intelligibiles intelligantur actu, item quomodo & quando intellectus poteſtatis agat ope intellectus agentis. Cap. 24
Intellectum agentem haberi coniunctum cum intellectu potentiæ, & quare & quoties collibitum eſt ſpeculari poſsimus. Item intellectum agentem eſſe ad ſimilem deo, & nobiliorem intellectu potentiæ. Cap. 25
Nomine priorẽ eſſe intellectũ poteſtatis q̃ agentẽ, item agentẽ ſemp intelligere et ſine diſcurſu, itẽ æternum & immortalẽ eſſe, itẽ eius ſubſtantiã merum actũ intelligẽdi eſſe. Cap. 26
Nominis eſſentiam eſſe intellectum agentem, itẽ agentẽ indiuiſiliter intelligere, intellectum potentiæ diuiſiliter. Cap. 27
Ariſtotelem ſenſiſſe hoĩem eſſe intellectum agentem, item quid ſit intellectus patibilis, qui & corrumpitur & aboletur in nobis, & cur primo mortem recordemur. Cap. 28
De eodem ex quibus uerbis animaduerti poſsit, quid Ariſto. de intellectu agente ſenſerit. Cap. 29
De eodẽ uerba Theophra. de cõiunctione utriuſq; intellectus, et cur nõ ſemp intelligit, cur obliuiſcitur, cur fallitur. Cap. 30
Contra eos qui dicunt intellectum agentem eſſe deum, aut proportiones primas: item intellectum agentem eſſe ſpeciem animæ ceu partem. Cap. 31
Quæſtio an intellectus agẽs unus in oĩbus hominibus ſit, et cur ſolus homo & intelligat & intelligatur ab alijs. Cap. 32
Melius quæri utrum omnes homines & omnes intellectus ſint unus, q̃ utrum omnes animæ ſint una, et q intellectus docentis & addiſcentis eſt unus. Cap. 33
Vtrũ intellectus potẽtiæ immortalis et impatibilis ſit. Cap. 34
Intellectũ patibilem differre ab intellectu potentiæ. Cap. 35
Quid differat intellectus agens ab intellectu potentiæ, uter prior uter præſtantior. Cap. 36
Platonem quoq; poſuiſſe in homine intellectum alium mortalem alium immortalem. Cap. 37
De eodem intellectu mortali, item quo modo affectus humani cum ratione iungantur. Cap. 38
Quid Theophraſtus de tribus intellectibus ſenſerit. Cap. 39
Primã actionẽ intellectus eſſe ſimplices terminos uerſari, deinde circa cõpoſitionẽ in qua iã ſit ueritas et falſitas. Cap. 40
Non modo in rebus, ſed in temporibus quoque ueritatem aut falſitatem adeſſe: item tempus non à ſenſu, ſed ab intellectu cognoſci. Cap. 41
Quotuplex ſit indiuiſile, item intellectionem & tempus pari in re indiuiſilia & diuiſilia eſſe, item intellectum per ſe in non tempore intelligere. ſed ex accidenti in tempore, & quid ſit eſſe accidenti diuiſile. Cap. 42
Omne continuum indiuiſiliter intelligi, ſed & quantitatem diſcretam quadantenus. Cap. 43

Quemadmodum

Quemadmodum intelligantur puncta, & momenta, & priuationes. Cap.44
Potentiam & imperfectionem eſſe rationem, qua intelligantur priuationes et malum, item neq; deum, neq; intellectum agentem intelligere priuationes, ſed ſeipſos, ideoq; ueritates eſſe. Cap.45
Quādo et quēadmodū intellectus intelligēdo fallatur. Cap.46
Quod in ſenſu uoluptas et dolor eſt, hoc in intellectu eſſe bonū & malum, item quomodo & quando tam ſenſus quam intellectus perſequatur aliquid aut fugiat. Cap 47
Quid differat ſenſus à ſecunda concupiſcentia, & intellectus à uoluntate, item eandem eſſe potentiam quæ perſecutionem dictet & fugam. Cap.48
Intellectum mouere tam præſente q̃ abſente ſenſu, item intellectum actiuum non ſpeculatum mouere. Cap 49
Mathematica intelligi citra materiā abſq; mendacio. Cap.50
Vtrum & quemadmodum ſubſtantiæ ſeparatæ intelligantur ab intellectu potentiæ. Cap.51
Repetitio eorum quæ hactenus dicta de animo ſunt, quemadmodum ſciat omnes res, & quemadmodum anima dicatur eſſe forma formarum. Cap.52
Nihil ſciri aut intelligi poſſe niſi uia ſenſuum, itē quēadmodum uiſa et phātaſmata intelligēdo fingātur formēturq; Ca.53
Aliud eſſe ipſa uiſa ſeu phantaſmata ad propoſitiones, quæ de phantaſmatis componuntur. Cap.54
Differentiam eſſe inter phantaſma rerum & notionem ſiue conceptum. Cap.55
De aīa motrice ſecus locū, itē q̄ō utrum plures partes habeātur aīæ, q̃ tres illæ quas Plato exiſtimauit. Cap.56
Vim altricem eſſe cām aīalibus inceſſus & motus. Cap.57
Vim ſenſualē non eſſe cām motus aīalium localis. Cap.58
Intellectū mentēue non eſſe cām motus aīalium localis. Ca 59
Animam in qua iraſcentia & cupiditas continetur, non eſſe cauſam motus localis. Cap.60
Intellectum actiuum & appetitiuum iunctim cauſam eſſe animalium motus, item quæ differentia ſit inter intellectum actiuum & ſpectatiuum. Cap.61
Vnum & idem genus eſſe quod intelligitur & appetitur, de quo oritur localis motus. Cap.62
De appetibili, item de quo appetibili intelligamus, & de quo non. Cap.63
Appetitum inter potentias animæ connumerandum eſſe, item quemadmodū unus appetitus ſit et actus tres, item contrarios appetitus in hoīe reperiri, & cur reperiātur. Cap.64
Plures numero appetitus haberi, itē plura appetibilia, item ad motum aīalium localem neceſſaria eſſe quatuor. Cap 65
Quod & quale inſtrumentum ſit, quod motui animalium locali preſeruiat. Cap 66
Imaginationē eſſe ubi ſit appetitus, itē imaginationē rōnalem ad ſolum hoīem pertinere, itē aliquid eſſe ceu menſurā per q̃ intellectus iudicat, & ſeligit melius quod eſt. Cap.67
Animalibus imperfectis imperfectam imaginationem & appetitionem adeſſe, per quas mouentur. Cap.68
Quemadmodum uniuerſalis & particularis propoſitio moueat. Cap.69
Aīam altricem ineſſe oībus uiuis, item tactum eſſe in aliquibus ubi reliqui ſenſus non ſint non econtrario, item terroſa à cognitione & ſenſu altera eſſe, item quæ ex uno elemento conſtant, uacua eſſe conſtant. Cap.70
Quāobrē perfectis aīalibus neceſſarij ſenſus ſint, et quāobrem cœleſtibus aīalibus non ſint neceſſarij, neq; plantis. Cap.71
Quāobrem tactus animali neceſſarius ſit, & quia plantæ nec tactu utantur nec guſtu, & quia ſenſus cæteri per exterius interuentum ſentiant. Cap.72
Nullum animal ortus occaſusq; particeps ex uno elemento cōſtitui, item quemadmodum cœleſtia animalia cognoſcant res ſenſiles ſine ſenſu. Cap.73
Tactum attingere aīalis uitam eſſentiamq; cæteros ſenſus ad cultum & ornatum adiunctos, item quæ tactum corrumpunt uniuerſo animali abolitionem afferre. Cap.74

INDEX CAPITVLORVM LIBRI. I.

De Memoria & reminiſcentia.

NON eoſdem facile meminiſſe, qui facile reminiſcantur. Cap.1
Futura & præſentia ad memoriam non pertinere. Cap.2
Sola præterita eſſe ſubiecta memoriæ. Cap.3
Quēadmodum in oī memoria adhibere tēpus oportet. Cap.4
Quæ bruta habeant memoriam, & quæ differentia inter memoriam brutorum & hominum ſit. Cap.5
Quemadmodum memoria intelligibilium rerum ſit, & in quo diſtet memoria rerum ſenſibilium. Cap.6
Qui uſus quantitatis intelligentibus ſit, quum res etiam non quantæ intelliguntur. Cap.7
Quomodo res quantæ intelligantur, quæ differentia inter id ſit quod ſibi intellectus fingit, & id quod imaginatio ſibi præſentat. Cap.8
Quas ad res intelligendas utilis imaginatio ſit, & ad quas inutilis. Cap.9
Quod memoria non ſit uis & affectio intellectus, ſed partis duntaxat ſenſibilis. Cap.10
Quamobrem recordemur rerum abſentium, item imaginationem proprie non eſſe ipſum ſimulacbrum, ſed actum uirtutis imaginantis. Cap.11
Quæ temperaturæ ingeniorum recordari idoneæ ſint, & quæ non idoneæ. Cap.12
Quæſtio quod quoties meminimus, non eius potius ſimulachri meminimus, quod habetur in nobis præſens, quam eius q̧ à ſimulachro refertur. Cap.13
Vnde eueniat ut ea quæ quis meminit, aliquando meminiſſe ſe neſciat. Cap.14
Vnde ſit ut ea quæ quis imaginatur, fingitq; aliquando meminiſſe & recordari ſe putet. Cap.15

INDEX SECVNDI LIBRI.

REminiſcentiam non eſſe apprehenſionem diſciplinæ, neq; renouationem uniuerſæ memoriæ, ſed partis eius cuius quis eſſet oblitus. Cap.1
Reminiſcentiam ſimplicium non eſſe niſi per raro Cap.2
Reminiſcentiam induci per multos motus, qui ordinem & conſecutionem habeant. Cap.3
Quædam ſimulachra neceſſario ſequi, quædam ex aſſuefactione. Cap.4
Ex principio ſimili uel diſsimili, aut proximo reminiſcentiam oriri. Cap.5
Reminiſcentiam aliquando prodire ſine principio, aliquando ex principio non poſſe erui. Cap.6
Eandem rationem eſſe reminiſcendi uetera & recētia, item ordinem rerum uſui eſſe reminiſci uolentibus. Cap.7
Aliud eſſe reminiſci aliud iterum diſcere, item ultimum motum eſſe per quem reminiſcentia eliciatur. Cap.8
Ex qualibus locis principusue memoria rerum amiſſa facile reuocetur. Cap.9
In reminiſcendo id quod medium eſt, maximum habere momentum. Cap.10
Quod interdum reminiſcamur, interdum non, item cur aliquādo plus moueant ueteres, q̃ recentes imagines. Cap.11

Quod

Quod erret interim reminiſcentia, & quomodo faciat ſolœciſmum. Cap. 12
Communia memoriæ & reminiſcentiæ, in omni memoria & reminiſcentia neceſſario adhiberi tempus, aut certum, aut incertum. Cap. 13
Vim ſenſualẽ eſſe q̃ intus iudicet de pluri minoriq́; tpe. Cap. 14
Quæ differentia inter memoriam & reminiſcentiam totius et partium ſit, item uniuerſalis & ſingularis. Cap. 15
Semper reſpondere conceptioni rerum conceptionem temporum, ſiue certum id ſit ſiue incertum. Cap. 16
Dupliciter falli eos qui meminerunt aut reminiſcuntur, item tria adhiberi ad ueram memoriam et reminiſcentiam rem, tempus, animaduerſionem. Cap. 17
Hactenus communia memoriæ & reminiſcentiæ, nunc differentia & diſcrimen earum: item q. ſolus homo reminiſcendi uim habeat. Cap. 18
Memoriam et reminiſcentiam eſſe corporeas affectiones: item non eſſe illas in noſtra poteſtate, item melancholicos potiſſimum hoc genere tentari. Cap. 19
Quibus ex cauſis pomiliones pueri ſenex ĩmemores ſint. Ca. 20
Peroratio. Cap. 21

INDEX CAPITVLORVM LIBRI
De somno & vigilia.

QVAESTIONES ad ſomnum & uigiliam pertinentes. Cap 1
In eadem particula ſomnum & uigiliam collocari. Cap. 2
Somnum & uigiliam affectiones eſſe corpori & animæ communes. Cap. 3
In aĩalibus o. bus ſomnũ & uigiliã uiuẽtibus cõtingere. Cap. 4
Quãobrẽ aĩalia oĩa dormiant, plãtæ non dormiant. Cap 5
In ſomno omnes ſenſus haberi immobiles. Cap. 6
Soporem tactus & immobilitatem ſenſus communis cauſam eſſe ſomni. Cap. 7
Impotentiam omnium ſenſuum non eſſe ſomnum, etiam ſi omnes ſenſus in ſomno impotentes redduntur Cap. 8
Quis finis, qd agens, quæ forma, quæ materia ſomni ſit. Cap. 9
De cauſa finali ſomni & neceſsitate eius. Cap. 10
De cauſa agente ſomni, tem omnis motus principium eſſe cor habentibus ſanguinem, & carentibus quidem uice cordis et ſpiritum interiorem. Cap. 11
In corde uigiliã & ſomnũ oriri eiusq́; affectiones eſſe. Cap. 12
Quẽadmodũ cibi conuertantur in ſanguinẽ, de quo ſcire oportet, quis præcipua ratio ſomni ſint cibi. Cap. 13
An imaginatione eorũ qui linquãtur animo, uideri inſomnium poſsit, & an morbus ipſe ſit ſomnus. Cap. 14
Quando incipiat dormire animal, & quando perfecte conſopitum dicatur. Cap. 15
Labores & morbos ſomnum inducere, item paruulos plurimum dormire, ideoq́; frequenter incidere comitialem morbum. Cap. 16
Quod qui uenas conditas habent, item q. pueri & nani, ſomnolenti ſint. Cap. 17
Quod melãcholici parũ dormiant, & multũ comedãt. Cap. 18
Quod contemplantes ſomnus inuadit. Cap. 19
Quemadmodum aĩal dum dormire incipit alteraſcat. Cap. 20
Quod ſomnus refrigeratio quũ ſit, cauſas tñ calidas habeat: & q. homo ſolus quũ dormit, ſternatur iaceatúe. Cap. 21
Nõ oẽs cãs ſomni calidas eſſe, ſed aliquã eſſe frigidiſsimã: item partim cibi fluctiones mouere, partim ſomnũ facere. Ca. 22
Quando animalia expergiſcantur, & quemadmodum alentis ſanguinis efficiatur diſcretio. Cap. 23

INDEX CAPITVLORVM
Libri de Inſomnijs.

INSOMNIA ſenſu non percipi. Cap. 1
Inſomnia non eſſe opinionem nec actum intellectus, item quid præter ſomnium. Cap. 2
Non oẽ quod dormiẽti apparet ſomniũ eſſe, item quid ſit, ꝓprie inſomniũ, & quid uiſum. Ca. 3
Qua ratione dormiendo in ſomnis fallimur. Cap. 4
Quanq̃ in ſomnio nihil ſentiant ſenſus, tñ afficiũtur intus. Ca. 5
Quod imaginibus ſomnij modo fallimur, mõ nõ fallimur. Ca. 6
Inſomnium eſſe potentiæ ſentientis affectionem, non qua ſentiens eſt, ſed qua imaginatrix. Cap. 7
Cauſa producens inſomnia, et iterum quando erremus aut non inſomniis. Cap. 8
Poſt receſſum rei ſenſilis imagines & affectiones in ſenſu manere. Cap 9
Senſus differentijs leuibus pelli, nec ſolum pati ſed agere item de ſpeculo quod aſpectu ſordeſcit. Cap. 10
Facile decipi q morbo aut affectu tentantur, item aliqñ decipulũ itelligi. qa iudiciũ animi à iudicio ſenſuũ diſcrepat. Ca. 11
Iudicia ſenſuum inter ſe contraria eſſe deſidereq́;. Cap. 12
Quod dormientibus & noctu magis quam interdiu & uigilantibus uiſa occurrant. Cap. 13
In ſomno q. imagines multæ occurrant, itẽ quæ primæ, q̃ mediæ. quæ nouiſsimæ motiones dicantur in ſomno. Cap. 14
Quod ſtatim à cibo non ſomnient animalia, item q. nec pueri, item q. modo ſomnient animalia, modo non ſomnient, item de turbatis & tranquillis inſomnus. Cap. 15
Quod ſinceris ĩ ſomnijs ſenſus mõ obſiſtat mõ cõſentiat. Ca. 16
Motiones in ſenſibus factas inducere ſomnia, item quæ actu earum, quæ potentia ſint, item ſomnia explanatoria ultimis ſomnis afferri. Cap. 17
Animam ſopiri alimoniæ, nec tamen ſemper ſopiri: item non idem eſſe aliqua apparere & uideri. Cap. 18
Imagines rerum abſentium modo in ipſis ſenſorijs modo in corde uerſari. Cap. 19
Definitio inſomnij et q̃ inſomnia uidẽtur cũ non ſint. Cap. 20
Quamobrem aliqui nunquam ſomnient, & quamobrem quidam ſomniare ſero incipiant. Cap. 21

INDEX CAPITVLORVM LIBRI
De diuinatione per ſomnium.

AN EXISTIMANDVM ſit aliquam diuinationem haberi per ſomnum. Cap. 1
Somnia alia cauſas rerũ eſſe, alia ſigna, alia fortuita, & quemadmodum ſint ſigna. Cap. 2
Quemadmodum ſomnia poſsint eſſe cauſæ actionum noſtrarum. Cap. 3
Quæ ſint fortuita & temeraria ſomnia. Cap. 4
Somnia nõ uenire à deo, itẽ q. melãcholici aliqñ præſagiãt. Ca. 5
Quod pauca ſomnia euadant, item non ſequi ſemper quorum ſigna præceſſerint. Cap. 5
Democritum ſomnia imaginibus à corpore fluentibus tribuiſſe peripateticos motionibus quibuſdam. Cap. 7
Quod præſcita noctu potius et ſtolidis quam ſapientibus præbeantur. Cap. 8
Quod ecſtatici futura præuideant, et q. de amicis uera ſint ſæpe ſomnia. Cap. 9
Quod melancholici & phanatici futura præſentiant. Cap. 10
Quis artificioſiſsimus ſomniorum interpres ſit. Cap. 11

FINIS.

THEMISTII

LIBER I.

THEMISTII EVPHRADAE PERIPATETICI NOBILISSIMI,

PARAPHRASIS
IN POSTERIORA ANALYTICA ARISTOTELIS,

Interprete Hermolao Barbaro patritio Veneto, viro clariſſimo.

FACTVRVM me ſuperfluo ſane perambitioſeq; conuitcio, ſi Ariſtotelicarum commentarionum, poſt tales tantoſq; authores interprętationem inſtā aggrediar: pręſertim quū haud multa inuenies, quę illi perinde non dixerint atque ſi omiſſa pauca ſartias, tm̄ laboris à capite retexere, ſimile feceris, ac ſi Phidiæ Mineruā reformare de integro vniuerſam inſtituas, vt aut amentum ſoleis, aut anſulam crepidis, aut ligulam baſeis, aut quid aliud paxillum, quod ſubſultet, reponas. Quod ſi prætermiſſa moroſitate diſputationis, ſummas rerū diligenter collegero, iiſq; limatam & compendiariam enarrationem adiunxero, breuitatemq; & ſeriem philoſophi ſummis viribus aſſecutus imitatusq; fuero, videbor vtiq; rē nec vulgatam, neq; admodum inutilem noſcentibus hæc paraſſe. Qđ genus exploratæ vtilitatis iis erit, quia aliqñ lib. Ariſt. legerint, vt qñ propter prolixitatem explanationum repetere ſemper atq; adire illas non poſſint, id habeāt ſaltem quo ſe conferentes, in memoriam facile reuocent, quorum ſe repens forte obliuio tenuiſſet. Hac igitur forma (qua dixi) primum inſtitutionem, eam quæ Poſteriorum analyticorum .i. reſolutoriorum inſcribitur, ingreſſi ſumus exponere: qđ quidem laboris noſtri auſpiciū ſtatim tibi dicauimus, nuncupauimusq;, cum vt ad exquiſitiorem doctrinā tibi aliquid operis vſusq; conferremus, tum vel maxime, vt hoc quaſi donatio, admonitus eſſes amoris erga te noſtri. Equidem in cōmentariis iis neq; diſſimulatum iri opinor, neque ignoratum, ſicubi deceſſum de via eſt. quod .n. pleraque Ariſtotelis ſcripta, quaſi de compoſito, caligine quadam offuſa oppletaq; habeantur, illud potiſſimum opere hoc cognoſcitur, cum ob ipſum genus elocutionis, quod (ſicubi) furto maxime preſſum præciſumq; eſt: tum ob capita quæ nullo ordine viſuntur diſpoſita. Quamobrem ab iis qui hęc cognoſcent, impetranda venia eſt, vti ne damnent, ſi qua liberius exornauero ampliaueroq;, (nec .n. totidem verbis exigi ſunt obſcura) aut ſi qua paulo audacius vertero, commutaueroúe, quod facere oportet, vt capita rerū continentius & cohibilius collocentur. Quod ſi quædam quoq; breuiauero, cauſę ſunt quibus in eo coargui aut taxari non poſſim. Nam quæ tametſi artificioſam ſeorſum contemplationē habere poſſunt, non multum tñ conducunt ad peritiam demr̄andi ineptiſſimus ſim, ſi oratione longa circumloquar: alioquin cui propoſitum ſit, quę ad hoc negotium pertinent, non ſcrupuloſe & anxie, ſed leuiter & commode perſequi.

Cur fere Ariſto. ſcripta ſunt de compoſito caligine offuſa.

Paraphraſis modus.

Antequam quid ſciatur, prænoſcere aliquid oportere. Cap. I.

QVICVNQVE ad aliquā intellectualem doctrinam aut diſciplinam accedūt, neceſſe eſt vt principia quædam naturalia teneant, vnde aliquid de iis quorū amplexuri ſciam ſunt prænoſcant. Non .n. oia accipere poſſumus à docēte, ſed aliqua ſunt q̄ quaſi ſuppetias addiſcēdum, domo afferre oportet, ſine quibus fruſtra aditum in ſcholas ferimus. Proinde docemur à geometra punctū eſſe cuius nulla pars ſit: ſed anteq̄ doceremur, compertum habuimus, quid nomine partis indicaretur. Arithmeticus monſtrat numerum imparē eſſe, qui ſēm inæqualia diuidatur, ſed nos quid eſſet inęquale pręſciuimus. Non ſolum aūt doctrinas, diſciplinasq;, ſed artes quoq; anticipatione iſta conſequimur. Diſcimus ædificare, ſed non antequam quid lapides, quid intritum, quid maceries eſſet, noſſemus. Diſcimus dempſare pelles, & ſutoriam facere, ſed tum demum quodāmodo & quid eſſet corium, & quid culter, & qđ ſubula. perceptum nobis eſt. Eodem modo farbica nauium, excuſſoria, ſtatuaria, textoria: poſtremo oīs vtenſiliū peritia, ſuis quæq; pręnotionibus & antegreſſionibus condiſcuntur. Maxime [a] vero oratio noſtra manifeſta in eorum artibus eſt, quæ vtūtur diſcurſu, quales rhetores & dialectici. Dialectici ſyllogiſmo agunt & inductione Rhetores, qui & Sophiſtę vocantur, digreſſionibus & exemplis: in vtroq; hoc genere neceſſe eſt quædam ſingularia, aut prænotiones, aut ſimilia cognoſci, antequam explorata cōcluſio ſit. Cæterum [b] non modo qui ab aliis inſtituuntur, ſed & qui ꝓprio ingenio ſaciunt ex principiis, ex quibuſdā non dubiis, ad id quod dubitatur, quærendum & demōſtrandum mouenť. Quod ſi hæc vera ſunt, neceſſe eſt oēm [c] rōnalē doctrinam diſciplinamq; ex notione aliq̄ pręcua, & quaſi præcurrenti contingere. Nec perturbent nos quæ ſenſu percipiuntur nulla horum præcedente cognitione qñquidem hæc neq; per diſciplinam, neque per aliquam inſtitutionem intellectualem noſcuntur.

[a] Ea Themiſtij uerba, ὅσαι τῶν διὰ λόγου τι διδασκόντων, interpretatus eſt, quæ ſermocinales dicuntur. ſed & alio fortaſſis modo latine exprimi poteſt, quod Them. uoluit, hoc eſt: Maxime uero ratio hæc manifeſte in eorum artibus eſt quæ dum docent ratione utuntur. λόγος enim rationē etiam ſignificat: quibus uero rationibus utantur ipſemet exponit: Dialectici ſyllogiſmo agunt: & c. [b] Hic uidetur Them. alludere expoſitioni Philo. ut tum de inuentione. tū de ſcientia quam ab alijs docemur ſeparatim loquatur Ariſt. in hoc principio. [c] Quod noſtri intellectualem expoſuerunt, id rationalem Them. dixit, & recte quidem, quaſi dixerit: quę ratiocinatione & diſcurſu conſtet. nam eam uim habere uidetur græcum illud uerbum διανοητικὴ apud Ariſto.

Duas eſſe prænotiones, vt ſit, & quid ſit Cap. II.

IN quibus itaq; prænoſcere neceſſe eſt, in iis dupliciter contingit prænoſcere: aliqua enim qa ſunt (ſiue quod ſint) neceſſarium eſt præſumere. Aliquorum quid nomē ſignificet, oportet præſcire. Nam quærētibus quamobrem à magnete ferrum trahitur? pręnoſcendum eſt ferrum à magnete trahi, & mores pati ſolere. Quærentes item, quidnā motus tempusúe ſit? exploratū habere debemus cognitione, quod ſunt hic itaq; pręnotionis eſt modus. [a] In quibus vero id ſciſcitamur docemurq;, ſint, non ſint (v. g. ſint, non ſint

dij:ſit non ſit,prouidentia)in iis neceſſe eſt quid vocabulo indicetur prænoſſe. Adeo ſcire rem eſſe impoſſe eſt niſi ſcierimus,quid eius rei noīe deſignetur. Cōtra fieri poteſt vt ſciatur quidem,quid nomē rei ſignificet ſed neſciatur an ſit. Nemo.n.eſt ꝙ ignoret,quid Scille, quid Hippocentauri appellatio denotet, ſed an ſit dubitare & ignorari oēs videntur. Nec.n.putandum eſt, idem eſſe ſignificatum noīs, & id quod ſub hoc verbo quid ſit rei eſſe,intelligitur. Sed duo hæc interſtitio inſigni diſſentiunt, nam ſignificat omnium vocū etiam imperitiſsimis,& vulgo ſunt perſpecta. Neq;.n.nullū tam ſtupidum mācipium eſt, modo eadem nobiſcum lingua ſit quod audiēs hominem rogari, equum adducat,aut arculam poſci, caligam afferat. Quid tamē illæ res ſint, & quod illis eſſe, nonniſi exercitatiſsimis facile traditu depromptuq́; eſt.

a καὶ οὗτος μὲν εἷς τρόπος τ' προγνώσεως.i.atq;,hic unus præcognitionis modus. Hæc ut uidere licet à translatore præterita ſunt.

Concluſionem antequam demonſtrationes,partim ſciri:partim neſciri. Cap. I I I.

EX iis[a] quę modo diximus,patere ītuitu poteſt, inter cognoſcere & diſcere non paruam conſtitui drīam oportere. Qui cogniturus aliquid eſt, eſt idem ac ſi prænoſcat:qui vero condiſcit, poteſt cōtingere vt nihil prænoſcat. Præterea cognoſcūtur,quæ prius quodam genere ſcieris. Diſcuntur ſæpenumero quæ neſcieris, ſed ſimul atq; diſcuntur obiter:& ſciūtur: cuiuſmodi ſunt ea quæ ſub vn̄ aliquo cuius noticiā ante habueris, cōtinentur. Nā qui ſcit oē triangulum duobus rectis pares habere angulos īteriores nec ſciat hoc triangulum eſſe, quod hac ſcheda deliniatum ſit: quum primum oculos ad hoc triangulum coniecerit, ſtatim vtiq; agnoſcet & diſcet. Non tn̄ eodem modo agnoſcet & diſcet, ſed diſcet triangulū eſſe, agnoſcet duobus rectis pares habere. Nam triāgulum eſſe nūc, demū vidit didicitq́;,ſed habere hoc duobus rectis pares,in illo vn̄ pridem cognouit. Quū.n.cognitio deſignati huius trianguli duo hæc requirat, & vt triāgulus ſit,& vt duobus rectis æquales habere intelligatur, primum .i. triangulum eſſe, conſpectu,accipimus ac dicimus,alterū.i.duobus rectis æquales habere ſyllogiſmo conſequimur,ad quod quidem ſenſus aliquis non poſsit attingere, ſed mens & demr̄o. Demr̄o autem citra cognitionem vn̄s non conſiſtit. Quum.n.oī triangulo īſit illud.ſ.duobus rectis pares habere treis angulos:qm̄ hoc quod cernitur,eſt triāgulus cōtinuo duobus rectis pares habeat, neceſſe eſt. Proinde ſi deſcriptus in abaco triangulus occultatur, partim fateberis neſcire, hoc eſt an hic duobus rectis pares angulos habeat,quia neſcias vtrum vſpiam triangulus ſit.partim non fateberis: quia de illo in cōi & vl'r noueris. Quapropter captiones illę quę ab authoribus ſuis ſenticoſę confragoſæq́; appellantur, partimeſcendę aut deſugiendæ non ſunt, ſed iis fidentur conſerendus pes eſt. Noſtin oēm binarium parem eſſe? Annuente hoc te, at hic(inquiunt)quem intra pugnum condimus, nec binarium eſſe, noſti nec parem. Eoq́; fieri vt eandem rem ſcire & neſcire dicaris. Sed poſtremum hoc cōcedi pōt,neq; abſurdum eſt:Noui vl'em affectionem binari,an vero vſquam binarius ſit, ignorare poſſum. Non ꝙ id, quod ſcio, ignorem,ſed quod ſciam quidē in vniuerſum,ſed ſigillatim ignorem. Exempli gratia, ſcio oēm hominem aīal eſſe,ſed eum qui Sardis inambulet,neq; hominem eſſe,neq; aīal ſcio. Nō.n.eo mō diluendum ſophiſma eſt,quo multi conantur,qui negant ſe binariū ſcire parem eſſe,ſed fatentur ſcire oēm quem binarium eſſe intelligāt. Solutio hæc periculoſa cōtrouerſaq́; eſt. Nam illa proculdubio nobis ſciunt, quorum approbationem demr̄onemq́, aut habemus aut accepimus. At accepimus non cum iſta adiūctione, videlicet eum binarium eſſe parem, quem nos binarium eſſe nouerimus,ſed ſimpl'r abſoluteq́,. Nā demonſtrationes de oī binario & de oī triangulo promiſcue ſolent conſtitui. Et Hercules,quantū mea fert opinio,nihil vetat,quin ea quę diſcimus, partim ſcire,partim ignorare poſſumus. Item ex his partim prænoſſe, partim quærere & ſcrutari contingat. Eodem modo ratio Plato.refellitur, quæ poſita eſt in illo lib. qui ab eo inſcribitur Mēnon. Ibi nititur oſtēdere oēm inquiſitionē impoſſem videri. Argumētor quod neceſſe ſit. cum qui inquirit, id inquirere quod neſciat, in qđ ſi caſu aliquo inciderit offenderitue,non aīaduertat nec recognoſcat id eſſe,quod quærebat:ꝙ ſi oīs inquiſitio gratia diſcendi ſuſcipitur, inquirere vero nemo poſsit niſi cognoſcat,alterum duorū relinquitur,aut nos nihil oīno diſcere,aut ea diſcere,quæ antea ſciebamus. Ita.n.demum venire quē in cognitione rei alicuius liceret,ſi intelligatur ea res eſſe,quā quærebat. Quemadmodum & ſeruum fugitiuum, cuius nec formā, nec indicia aliqua,quibus habeat cognoſci detineas,nunq̄ neq; īueſtigare poſsis,neq; à fuga retrahere, Quē vero de facie cognoſcas, & inquirere & inuenire facile ſit. huic rōni,vel cauillo potius,videt Pla.manus dediſſe. Nam & fatetur ea nos diſcere q̄ ſciamus,atq,[b] hoc qđ quis vr̄ doceri,nihil aliud eſſe,q̄ recordari, & reminiſcendo cognoſcere. Nos vero differre iſta plurimum dicimus. Nam poſſunt addiſci,quę prorſus ignores:cognoſcunt quæ ante cognoueris. Nec quicq̄ prohibet, quo minus is,ꝗ diſcit, ſciat ea quæ diſcit,ſed alio vtiq; atq; alio modo,vt dictū prius eſt. Sicut nihil obſtat, quin oīs doctrina diſciplinaq́; ex principijs quibuſdā confeſsis & compertis euadat, quæ ad id quod in confeſſum, incompertumq́; eſt, perducant. Ac per hæc docuimus an quæri & demr̄andi aliquid poſsint. Nūc quid ſit demonſtratio, perſequendum.

Memnon. Platonis.

a Apertiora eſſe uidētur hoc in loco Græca Them.uerba, ipſe.n.ſic ait:ἐκ δὲ τῶν προειρημένων δῆλόν ἐστιν ὅτι τὸ γνωρίζειν καὶ τὸ μανθάνειν οὐ σμικρὸν διαφέρει, εἴγε τὸ μὲν προγινωσκομένων ἡ μάθησις. καὶ γνωρίζει μέν πως, ἃ πρότερον ἐπίσταται. μανθάνει δὲ, ἃ οὐκ ἐπίσταται, καίτοι γε ἔνια καὶ γνωρίζειν ἐστὶν εὐθὺς καὶ πρῶτον μανθάνοντα οἷον ὅσα &c. quorū hæc uidetur eſſe fidelis interpretatio:ex dictis itaq; patet qđ cognoſcere & diſcere non parum admodum differūt: ſiquidē à præcognitis diſciplinarū diſcere eſt cognoſcit quis aūt quæ prius ſciebat,diſcere utiq; ea quæ minime nouit. quapropter & aliꝗ licet cognoſcere ſtatim ac primum quicunq; addiſcit.

b The.uero græce hoc in loco ſic ait:καὶ τὸ μανθάνειν, οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ γνωρίζειν. cuius hæc pōt eſſe fidelis interpretatio. Atq; addiſcere nihil aliud prorſus eſſe q̄ agnoſcere. nos uero &c. Id qđ Ariſt.ſimpl'r dixit exponere ur̄ The.proprie. ſicuti etiam.Ioan.Gram. Nota qui ſint aliꝗ ſciendi modi de quibus poſterius agendum eſſe dixit Ariſto.

Quid ſit ſcire, & quid ſit demonſtratio. Cap. I I I I.

SCire bifariam dr̄,cōiter,proprie cōiter,quum oēm noticiam,qualiſcūq; ſit,ſiue de ſolis accūtibus rei

ſiue

ſiue alia rõne quæſita, ſciam vocamus. Proprie, quum cãm illã tenere credimus à qua res vt ſit, habet, & quæ cauſa eſſe cognoſcitur. Nec putamus id aliter eſſe poſſe ac ſit: hæc propria, hæc ſimplex & abſoluta ſcĩa eſt. Indicium nam oẽs qui aliq̃ ſcientiam profitenẽ conditiones has aut habere ſe cogitant, aut iam habent. Sũt & alij modi ſciæ eiuſque propria eſt. Nã & definitionẽ noticiæ & ſuppõnum, quæ ꝙ prima ſunt, demſ̃ari non poſſunt, ſcientiæ appellanẽ. Nec diſſitendũ eſt cognitionis hoc genus contineri ſub ſcĩa propria vt ſpẽs. Eã vero ſcientiã qua de modo agitur, demſ̃onem vocamus. Eſt.n. demſ̃o ſylſ̃s ſcientiam pariens. Porro ſi neceſſe eſt ſylſ̃o propoſitiones cãs eſſe cõcluſionis: illi vero qui ſcire ſe arbitratur, conuenit vt cãm rei cognoſcat: nimirum vtrunq; in ꝓpoſitionibus demſ̃onis exigitur. & vt efficaciam habeant concludendæ conficiẽdeq́; rationis, & vt cãm rei demſ̃andæ contineant. Nã quamuis cãm concluſionis huius ignem hic deurere, ꝙ ſit cinis pridie relictus, non tñ cã rei dicendus cinis eſt, quia cinis ignium cã eſſe non põt, ſed ignes cineris potius. Ad in demſ̃one vtrũq; requirĩ, vt cã concl̃onis cã etiam rei ſit, quæ conatur. Sed quia cauſa oĩs & prior & potior effectu eſt, neceſſe eſt propõnes quoq; & ꝓprias & priores & potiores eſſe cõcluſione. Et qm̃ ſcire conuenit, qñ credimus eſſe aliter non poſſe q̃ ſit, iccirco veras haberi ꝓpoſitiones oportet. Si.n. falſum aliquod continerent, ſequeretur ſcientẽ opinari eſſe quæ non eſſent: veluti ſi ex falſis ꝓpoſitionibus induceref diametrũ eſſe cõmenſurabilẽ coſtę. Sed ſi oĩs doctrina & diſciplina ꝑnotione anticipationeq́; paritur, neceſſe eſt & in demſ̃one hoc ꝓbari. Hac de cã oportet notiores eſſe ꝓpoſitiones, q̃ concluſionẽ concedi. Prænoſci vero has neceſſe eſt non ſolum vno mõ.i. cognitione, quid indicent noĩa, ſed etiam illo, cognitione qđ ſint: nã in hoc ſita veritas eſt. Sed teſtemur breuiter, quæ propoſitionib' demſ̃onis neceſſaria diximus. Ea ſunt hæc: Vt cãæ ſint, vt priores vt potiores, vt ꝓprie, vt veræ, vt notiores. Plane demſ̃o oĩs non ſolũ ex prioribus, ſed etiam ex primis cõſtat. Si.n. ſumpta demſ̃ari per alia ſumpta poſſunt, priora quidẽ cõcluſione videbuntur eſſe, ſed non prima. Si vero aliqua oĩno demſ̃one nõ egent, ſed per ſe probabilia manifeſtaũe ſunt hæc prima & ſumma intelligantur neceſſe eſt. Qđ genus veteres ꝓſata & proloquia, & enunciationes, vt ſic dixerim, ĩmediatas, & dignitates appellant, in quæ reliqua cõferenẽ, & per quam ſumptiones quæ ſylſ̃m optimatem conſtituunt, approbarentur aſſererẽturq́;, eoq́; & principia demſ̃onis vocantur. Quod ſi quæ ꝓpoſitiones ita primæ & ita priores habentur, palam eſt eas priores eſſe non nobis, ſed naturæ. Nã nobis priora ſunt ſingularia, & quæ ſub ſenſum cadunt, naturæ vl̃ia, & à ſenſu longiſſime poſita. Nam & quũ notiores dñr. id referendum ad nãm eſt. Nec.n. demſ̃o ad mẽſuram ſe ingenij noſtri ſubmittit, ſed rectã tenet ad veritatem viam: nec quid ipſi poſſimus, attendit, ſed in ſolam rei naturam incumbit, illam veſtigat, illam explorat. & ſi nobis ignota inconſpectaq́; ſit. Nam ſylſ̃s ſciendi in eo maxime à reliquis euariat. Quod illi tum verum ex falſis poſſunt oſtendere, quod apud rhetores frequens eſt, tum priora ex poſterioribus: qualis vr̃ ſylſ̃s, qui ex ſigno coniecturaq́; ducĩ. Iã cæteri, vt concedamus, ex veris, non tñ ex propriis formanẽ. Sed ita vt ſi aliqs medicus vulnera orbicularia difficilius curari & coaleſcere eo comprobet, quod figura ea capaciſſima oĩum ſit.

etiam ſi nobis ... dicit ... græco.

Nec.n. medico propria ea rõ eſt, ſed geometræ, Et hęc oĩa obſeruanda in iis propoſitionibus ſunt, quæ ad demonſtrationem exquiſitam & ſtabilem adhibentur.

Quid ſit propoſitio immediata. Cap. V.

PRopoſitio itaq; ſumma ĩmediataq́; dicitur: qua nulla ſuperior eſt, & quã nemo demſ̃one alia confirmare põt. Atq; oẽs hæ complexu vl̃ium cõſtãt. Sunt tñ nonnullæ, quæ ex ſenſilibus nectuntur. Nam tunicam eſſe candidã, propoſitio ĩmediata eſt, ſed non eius generis, cuius eſſe principia demſ̃onis requirunt, quippe quæ vl̃ia eſſe neceſſe ſit. Cuius rei cãm poſt videbimus. Immediatarũ propoſitionum quæ demſ̃oni aſſeruiunt, aliæ ea natura ſunt, vt neceſſe ſit oẽs hoĩes, quæ doceri quicq̃ velint, noticiam, & informationem earũ impreſſam & ante captam habere ſine doctrina: & hæc vt dixi, Proloquia, & Pronunciata dñr. Conſurgunt.n. & cõualeſcunt notiones. Quædã etiam ſenſus cõmutant in hoĩe ſuapte natura: citra docentem, ſine quibus nec intelligi quicq̃ nec quæri poſſit. Quamobrẽ Theophra. illas ita confinit: Proloquium ſiue dignitas perſuaſio q̃dam eſt: cuius duæ ſunt ſpẽs: Vna ĩpromiſcua, & ad ea tm̃ pertinens, quæ certo gñe cõtinentur quali illa, ſi ab æqualibus ęqualia demas. Altera vaga & in oẽ genus fuſa qualia ea, in quibus aut etiã aut non ponitur alterutrum eſſe verum oportet. Horũ cognitio perinde vti cõgenita & cõis oĩbus videẽ. Hac rõne dignitates vocantur, & merito. Nam quorum vſus aut ſimpliciter in oĩbus cõſtat, aut particulatim in iis, quæ vnius generis ſunt, digna proculdubio iudicanẽ, quibus potiſſimum credatur, & quæ inter ea, in q̃bus poſita ſunt principem locum obtineant. Atque hæc vna ſpecies ĩmediatæ propoſitionis eſt. Altera põ dicitur, quæ quanq̃ demſ̃one alia ſtabiliri non poſſit, non tñ neceſſario à diſcente præſcitur, ſed accipiẽda à docente eſt. Poſitionis aliud genus definitio eſt, aliud ſuppoſitio. Definitio eſt orõ, in qua nec eſſe, nec nõ eſſe rẽ dicimus, ſed tm̃ quid ſit rei eſſe: quiſq́; ſequi poſſit, vt ea res ſit, cuius definitionem aſſerimus, non tñ hoc finiẽdis rebus principaliter accurramus. Nam, quod ſit res, per accñs eſt: per ſe vero quidnã res ſit, definitio exprimit. Definitiones porro ſolas ſcire oportet. Prohinc ambigitur vtrum definitio aliqua propoſitio videatur eſſe: & hercule non videtur, quũ definitio quadrare & rñdere debeat noĩ, quod definiatur: alioquin in eo nobis Ariſt. clara voce teſtatur. Definitio, inquit, rem eſſe vel non eſſe non ſumit. E contrario ſi non ſit propoſitio: quamobrẽ vt ſpẽs propoſitionis ĩmediatę aſſertur. Sed hoc aliis penſiculandum & explicandum relinquo: mihi in tranſcurſu admonuiſſe, & locum mõ traſſe ſat ſit. In duas itaq; ſpecies (vt dixi) poſitio ſecaẽ, in definitionem & ſuppoſitionem. Cõe autem cuiuſq; ſuppoſitionis eſt, primũ non contingere hoĩbus à natura, ſed ab artifice pręceptoreq́; inprimi deinde propoſitionem eſſe. Conſtat.n. quicquid in ſuppoſitione collocatur, de eo aut vt ſit. aut vt non ſit, ſemper afferri, cuiuſmodi illæ ſunt: Motum eſſe, ex nihilo nihil fieri, à quocũq; puncto ad alium punctum lineã rectã educi. Ac ſuppoſitiones quidem potiſſimum appellamus, quæ vel ex ſe nobis perſpicuæ ſunt, vel ſimul atq; didicimus, aſſertione etiam nr̃a facile cõprobanẽ. Quę vero nõ ita perſpicuę ſunt, hæ poſtulata, ſiue Petitiones dñr: vt apud geometrã, lineas quæ à minoribus angulis extrahunẽ conuias fieri. Atq; hæc ſimplr̃ ꝓprie quę poſtulata & ſuppoſitiones vocanẽ. Sed aliud genus

Theophraſtus.

Hypotheſis.

Nota qđ aliud eſt ipſum eſſe adſumere in prędicando aliud in eſſendo cum dicitur qđ aliquid eſt.

poſtulatorum & ſuppoſitionum habetur, quæ neque imediatæ ſunt neq; demrõnis aſtructu indigent: quod ſi quis illas citra explicationem in ſyllõ cõſtituat, neq; ſubiectiones neq; poſtulata oĩbus & ſimpliciter dicentur, ſed illi vni duntaxat, qui couſtituerit cõceſſeritq́;. Demrõnes vero non ex talibus, ſed ex prioribus certis & confeſsis exiſtit. Quid ſit ergo immediata propoſitio quæ demonſtrationi cõueniat, quid poſitio, quid ſubiectio, quod poſtulatum, executi iam ſumus.

Difficilis admodũ eſt hæc ambiguitas, et plurimũ noſtris fuit moleſta. cãm tñ uidetur diluere uoluiſſe, quodã pacto in uerbis illis quæ modo præceſſerunt, quãuis diſsimulauerit.

Plus credi propoſitionibus, quam cõcluſioni. Cap. VI.

NVnc videamus priuilegia ea, quę principiis demonſtrationum tribuimus, recte an perperam ſint tributa. Id fiet cõmodiſsime, ſi capite ſingula repertas. Diximus aſſumptiones in demrõnibus notiores concluſione haberi, nec iniuria, qñ per illas & ſcire & credere concluſionem oportet. Semper n. id quod pluribus tribuitur, ita vt alteri per alterũ tribuatur, neceſſe eſt vt illi plus competat, per quod alteri cõicatur. Si igitur concluſiones merito propoſitionũ & creduntur & cognoſcuntur: profecto neceſſe eſt, vt propoſitiones amplius credantur & cognoſcantur. Qui.n. præceptorem ob diſcipulum diligit, nimirum neceſſe eſt, vt ipſum magis diſcipulum diligat. Ita propoſitiones illæ neceſſario notiores ſunt: partim oẽs ex quibus ſyllogiſmi cõficiunt, partim non oẽ, ſed quædam oĩno. Sunt porro aliquæ, quibus ꝗadmodum euidentes non ſunt, ita demum vtimur, quum demrãtę per alias fuerint. Quod ſi verum eſt propoſitiones, ꝗ̃ concluſionem plus cognoſci: duorum alterum dabitur, vt aut illas per demrõnẽ ſciamus, aut vt in iis noſcẽdis melius & locupletius affecti dicamur, ꝗ̃ quum per demonſtrationem quid ſcimus. Atq; hoc modo circa dignitates & enunciationes primas afficitur quis. Nõ ſolum aũt credibiliores oportet propoſitiones ꝗ̃ concluſionem concedi, ſed etiam vt nihil ex iis quæ propoſitiones iis contrariæ continentur, credibilius ſit. Nam ſi nihilo magis propoſitionibus ꝗ̃ contrariis credas, neq; cõcluſioni vtiq; credideris potius, ꝗ̃ huic cõtrariæ. Eo credere etiam continget, poſſe aliter eſſe ꝗ̃ factum ſit. atq; fiet hoc pacto vt harum propoſitionũ compoſitionis doctrina inuariabilis eſſe nõ videatur.

Nec ſcire demonſtratione omnia, nec circulo. Cap. VII.

NOnnulli autem ſunt, qui male vtentes iis quæ à nobis recte dicuntur demrõnem de medio ſunditus tollant. Ac nos quidem putamus: ſi vlla demrõ ſit, ſumpta eius oportere amplius ſciri, ꝗ̃ concluſionem. Illis vero hoc non videtur, ſed arbitrantur nihil ſciri à nobis poſſe, niſi quod per demonſtrationem ſciatur. Nõ igitur concedent propoſitiones amplius ſciri, niſi fides iis per demonſtrationis lucem acceſſerit. Quòd ſi aſſumptiones neceſſe eſt demonſtrari per alias, atq, has rurſum per alias ſemper, aut in infinitum caſura inquiſitio eſt, (Infinita aũt exigi aut abſolui qui poſſunt?) aut ſi defatigatus proceſſu deſiſtas, ſine dubio reliquere ignotas ſaltẽ illas oportebit, quibus demonſtrandis præ faſtidio ſuperſeſſurus ſis. Ex ignotis aũt principiis qui poſsit quicquam cognoſci? nam quorum principia ignorantur, ipſa quæ de principiis profluunt, ſciri non poſſunt, niſi forte per hypotheſim. i. ſuppoſitionem adiũctionemq́; illorum: Sane poſtremum hoc veriſsime dicitur, prioribus ignoratis, poſteriora cognoſci non poſſe: illud perperam, ſciri non poſſe niſi quod per demonſtrationem ſciatur: nã plurima ſunt, quæ & ſciantur nec demonſtrationem capiant. Profecto idem peccãt & qui nihil ſciri, & qui oĩa ſciri per demonſtrationem defendunt. Sed quemadmodũ notiſsimum eſt pleraq; huiuſmodi eſſe, vt fidem aliunde & probationem requirant: ita nihilominus conſpicuum videtur, complura eſſe, quæ ſuopte natura cognita explorataq́; ſint. Immo magis etiam ꝗ̃ quę cõfirmatione alterius addiſcuntur. Iam principia demonſtrationis demonſtrationes eſſe non poſſunt, ſed ꝓpoſitiones indubitabiles imediateq́;, & luce ſua perſpicuæ. His perfecta mens eſt, quæ terminos comprehendit, quorum complexu dignitates, & pręfata cõcipimus, Melius hoc modo dicitur, quã ſi conceditur, ea quæ noſcantur omnia videri per demonſtrationem quæſita alioquin dum infinitam progreſsionem declinant, videntur in circularem & reciprocam demõſtrationem incidere. Hoc aũt eſt errorem errore alio operire ita quum ea ſumant, quibus nitantur demrõnem ſeruari: nihilominus conceſsis his neceſſe eſt demonſtrationem excidit. Nam ſi ex prioribus & notioribus conſtitui demonſtratio debet, impoſsibile aũt eſt eiſdem eadem eſſe priora poſterioraq;, fieri nullo modo poteſt, vt quicquam circulo demonſtretur. Nam circularis demonſtratio eſt, in qua id quo demrãndis aliis vtimur per illa ipſa retro aſtruimus. Ac poteſt quidem accidere, vt eadem eiſdem priora poſterioraq́; habeantur, non tñ ſimul nec vno reſpõſu, ſed diuerſo, vt ſi alia ad nos, alia ad naturam referri dicantur. Demonſtratio vero ſemper priora, quæ ſecundum naturam ſint priora, deſiderat. Quòd ſi ex prioribus ſecundum nos demonſtratio aliqua nectitur, vt demonſtratio appellari polsit, non tamen ſimpliciter, ſed ſecundum nos demonſtratio fuerit. Non ſolum aũt ratione hac demonſtratio reciproca euertitur, ſed ob deridiculum quoque, quod ex ea conſequitur. Id tale eſt, A eſt, ſi A eſt: nam ſi per A, oſtẽditur B, per B vero aſſeritur C, per C rurſum communitur A, manifeſtum eſt A demonſtrari per A: à quo enim cœpta eſt. in id reſilire ac referri videtur oratio. Hoc autem ambitu, nihil ſit demonſtratu & explicatu difficile. Multa alia incõmoda iis eueniunt, ꝗ̃ nos in commentationibus de ſyllogiſmo collegimus: quare relegandi illuc ſunt, quibus eá noſſe accuratius ſtudiũ eſt. Nos hoc loco repetere non eſt neceſſe, ſed plura fortaſſe quam vſus poſtulabat, extra negotium diximus.

Neceſſarias eſſe propoſitiones in demonſtratione. Cap. VIII.

REdeamus ergo vnde ſumus deducti. Dicebamus ſupra veras eſſe ꝓpoſitiones ſciæ oportere: nec ſolum ſimplr veras, ſed etiã quæ aliter eſſe non poſſent: qđ nihil aliud eſt ꝗ̃ ꝓpoſitiones neceſſarias facere atq; hoc rectiſsima rõne. Quũ. n. id cuius fides per demrõnem accipitur, neceſſariũ ſit. Neceſſariũ aũt id dr̃ in artificio demrãndi, qđ aliter eſſe non põt: atq; hoc ita etiã nõ aliũde cognoſcitur, niſi ex demrõne & ſyllogiſmo ſcientiæ. Nimirũ neceſſarias oportet habere propoſitiones, per quas illud efficitur.

Hæc tñ ratio non eſt ſine aliqua ambiguitate. Videtur. n. uim habere, ut ait hoc in loco Ioã. Grã. ex quodã principio,

quod

quod tñ ualde eſt dubium, quamuis ipſe aſſerat tanquam notum fuiſſe ab Ariſt. relictum principiũ. hoc eſt, non poſſe aliquod neceſſarium ex non neceſſarijs concludi.

Quid ſit dici de omni. Cap. Ix.

DEinceps ennmerandæ qõnes ſunt, quæ ad demſonem pertinent, educendeq́; rõ eſt quemadmodum abũdare copia propõnum earum poſſimus, quæ ad hoc genus qõnnm accõmodantur. Initium aũt à ſermone de propoſitionibns inſtituto ſumatur: ex illis.n.ſylls cõſurgit. Qm̃ itaq; oĩs propoſitio ex ſubiecto aliquo & prędicatn cõnectitur, ſcire oportet. Prędicatum in propoſitionibus demſrandi, nõ vtcũq;, ſed per ſe de ſubiecto dici aſſerriq́; oportere. Sed quidnam ſit hoc, quod per ſe vocamns, declarabitur mox. Sed prius ſciatur quid ſit prędicare de omni: nam ſine hoc, verbum per ſe explicari probe nnn põt. Prædicare de oĩ eſt, non quod in aliquo ſit, in aliquo non, ant quod modn ſit, modo non ſit. Aliud.n. genus hoc ab eo cuius in lib. de ſyll'u habita mẽtio eſt: ibi nanque de omni appellabatur quod nnn ſemper, ſed aliqñ nĩbus ineſſe diceretur. At hic aliter audiendum eſt, quod de oĩ affirmatur. Exempli gratia: de oĩ hoĩe animal dicitur: de quo.n. verum eſt hominem dici, de eodem verum alterum eſt aĩal: & ſi nunc vnũ eſt verum, alterum quoq; verum eſſe neceſſe eſt. Quòd aũt tale ſit id qđ nuncupatur de oĩ, conſtat argumento eo, ꝙ ij qui inductionem aſſerre & reprehendere hoc genus volunt, ſnlent alterum probare: aut quod aliqui vni non inſit, aut qnod aliquando non inſit. Atque bnc eſt quod de omni dicitur, ſiue de toto.

Quid ſit dici per ſe. Cap. X.

PEr ſe prædicari videntur ea, quæ qũo de oĩ dicãtur, in eo quod ſit rei eſſe de ſubiecto dicuntur, vt de homine aĩal, de platano arbor, de triangulo linea Eſt.n. triangulus qui directis tribus lineis continetur. Pnrro non oẽ quod prædicatur de oĩ, prædicatur etiam per ſe: nam de omni cygno candidum p̃dicatur, quia & ſemper, & omni cygno candor ineſt: non tñ in eo quod ſit cygnn eſſe. Sane modus hic vnus eorũ eſt qnæ per ſe prædicari dicuntur, cuius vſus in demſone primarius & maximus eſſe ſolet. Secundo modo accidentia illa, in quorum definitionibus cnllocantur ſubiecta, per ſe ineſſe dicuntur iis ſubiectis, quæ in definitione, ſumnntur, declarante quid ſit: proinde ſimitudo per ſe naſo ineſt, quia definitio ſimitudinis naſi cauitas eſt. Ineſt per ſe & rectitudini linea, quia in finitione eins linea adhibetur. Nihil.n. aliud rectitudo eſt, ꝙ menſus is, qui ſuper puncta lineæ indecliuis & æquiremus eſt. Ineſt & imparitas numero. Quid.n. eſt ĩpar, niſi numerus in partes inæquales diductus? Inſunt & aĩo virtutes, quia in finibus earũ aut pars aliqua aĩ, aut potentia ſemper adiungitur. Tertia forma eorum quę per ſe adſunt, pertinet ad accñtia, quæ ita ſubiectis ſuis inſunt, vt non aliis prius, qũo ſuperficiei color. Ea igiť quę tribus iis modis de aliquo aſſeruntur, per ſe aſſerri dicuntur. Eſt & quartus modus verbi huius per ſe, nõ in iis qnæ de alio prædicentur, ſed in iis quæ neq; per aliud ſunt, neq; in alio continentur: atq; hæc indiuiduæ ſnba-ſunt, Callias, Socra. Pla. Sunt & cãæ quędam per ſe, quæ non ex accidẽti, nec forte fortuna ſunt cauſæ, vt ſi inambulante me fulſerit, non.n. ꝑpea ꝙ inambulabam, fulſit ſed temere contingit. Item ſi paſtinando in theſaurum quis offendat, non iccirco paſtinabat vt theſaurum inueniret, ſed ita cecidit. Si vero vigilante te, Socra. moritur, eueniſſe id caſu non dicimus, quia iugulatio illa per ſe cauſa interitus eſt.

Vide Ariſto.

Themiſtius modos quinque enumerat, quibus dici poteſt aliquid per ſe: cæteri uero omnes, relicto hoc tertio, quatuor tãtum explicant. in ſecũdo etiam de anima lib. cap. 12. huius tertij modi per ſe meminit ipſum eiusq́; rationẽ ibi legere potes. Duo tantum priora ſignificata eius quod per ſe dicitur, ad demonſtrationem attinent.

Qui modi eorum, quæ per ſe dicuntur, ad demonſtrationem pertineans. Cap. XI.

ATque hæc Poſterinra ſignificata eius quod per ſe appellauimus, adiecta ſunt amplificãdi exornandiq́; gr̃a. Priora aũt duo manifeſtum eſt ex neceſſariis conſtare. Nõ.n. poſſunt non eſſe quæ in definitinne de nominibus, in eo quod ſit rei eſſe, dñr: nec quæ ita ſubiecta accidentibus ſunt, vt in definitionem eorum addantur. Cæterum ſine aliqua rõne intelligi poteſt, neceſſario eſſe ea, quæ in definitione nominum collocantur. Illud nonnullam controuerſiam habet, vtrum accidẽtia quoq; ipſa neceſſario ſint, quæ ſine ſubſtantia ſui ſubiecti definiri nõ poſſunt. Verum hoc facilius fiet intellectuq́; capietur, ſi prius quæſtiones quaſdam quæ huic vidẽtur attingere ſolueuimus. Nullum igitur tale accidẽs poteſt ex ſua natura omni alicuius ſpeciei indiuiduo ineſſe. Nã ſimitas omni naſo non ineſt neq; omni numero paritas. Ex hoc ſequitur, vt dicere bono periculn liceat, non ineſſe neceſſario ſimitudinem naſo, neq; numero paritatẽ: atq; hoc veriſsime dicitur, ſi quis accidẽtia hæc ſeorſum acceperit. Quod ſi de accidẽtibus ĩs ita ſermo fiat, vt quibus cõtraria ſua reſpondeant, paritati imparitas, ſimo reſimum, & ſingulis ſingula: tunc alterum contrariorũ neceſſario prædicabitur de ſubiecto. Omnis.n. numerus par vel impar eſt, & omnis linea arcuata vel directa. Proinde negatio vnius confirmatio alterius eſt: nã numerus, qui eſſe non impar dicitur, ſtatim cognoſcitur par & naſus qui neq; rectus, neq; reſimus ſit cõtinuo intelligitur ſimus. Sunt.n. aliqua quorum contrarietas pluribus quàm duobus conſtet, atque hęc ſunt quę inter ſe exceſſu deffectuq́; differunt, qm̃ in his & medietas cernitur. Quãobrem ſi de quaque re aut affirmatio aut negatio vera eſt. negatio autem talium accidentium alterum ponit in ſubiecto habili determinatoq́;, manifeſtum eſt alterum illorũ neceſſario ineſſe oĩbus, quæ ſubiecti generis natura participant. Quid ſit de omni, quid per ſe, deffinitum iam ſit.

Sumitur nunc communiter.

Quid ſit vniuerſaliter dici. Cap. XII.

NVnc de vl̃i agamns. Vl̃e appello, quod de oĩ, & per ſe, & quatenus ipſum eſt, dr̃. Quare ſi quid per ſe eſt, nõ cõtinuo ſeqnitur vt vl̃e etiã ſit: nã tertius modus eorum quæ dñr per ſe, & ſequẽtes duo, vl̃r eſſe non poſſunt. Neq; enim propterea ꝙ de omni dicuntur, ſtatim neceſſe eſt vt vl̃r ſint: nã album de omni cygno aſſertur, & atrum de omni coruo, non tamen vniuerſaliter. qnia neqne per ſe. Vtrunque igitur adeſſe neceſſe eſt iis, quæ vl̃r prædicantur, & vt per ſe, & vt quatenus ipſa ſunt prædicentur. Hæc duo nobis hoc loco audienda vt eadem ſunt. Eſt enim alterũ alterius ita conſentaneum cõnexumq́;, vt ſeparari alterum ab vtroque nõ poſsit. Exempli gratia, ineſt per ſe longitudo lineæ, quia in definitione eius aſſerturi

ineſt etiam quatenus ipſa eſt. Rectitudo quoq; ineſt lineæ tum per ſe, tum quatenus ipſa eſt: nã ſine linea rectitudo definiri nõ poteſt. Sed quæro num oĩa q̃ definitionem alicuius comminuunt, vł̃r prædicentur, vt genera, vt dr̃iæ, quæ & de omni, & per ſe afferri prædicariq́; conuenit. An ſi definitionem vniuerſalis reddere accuratiſsimam volumus, adiiciendum eſt non modo vt ꝑ ſe, & vt de omni dicatur, ſed vt primũ adſit huic, & nulli alij prius? verbi gratia: Habere duobus rectis pares primo adeſt triangulo, hæc.n. affectio & par ſe triangulo ineſt, & omni triangulo, quia per eſſentiam primumq́; adeſt. Habere igiƭ duobus rectis ęquales vniuerſale in figura non eſt, quia omni figuræ non adeſt. Nam quadrantali non adeſt, ſed nec vt vł̃i ſcalario: adeſt enim quamuis omni ſcalario, & oĩ æquilatero, & omni æquipedo adſit, non tamẽ iis adeſt vt primis, quia prius adeſt in commune triangulo. Illud ergo quod omni & primum ineſt ineſſe vniuerſaliter dicitur, & demonſtratio ex hoc genere affectionum, ſiue vniuerſalium conſtat: quamuis ad ea quoq; vſum ſui demonſtratio porrigat, quæ ſub vniuerſali habentur. Nam qui triangulum continere duos rectos oſtendit, æquipedum quoq; continere duos rectos obiter demonſtrat Geometra tñ explicationem ſuam nõ ad æquipedum, ſed ad triangulum generatim accommodat. Nec deterreri hoc exemplo quemquam velim, quum vł̃e ſubiecto æquipollere, & cum eo reciprocare conueniat. Scire licet genera quãquam in plura ſe quaſi fundunt, hiantq́;, tñ differentiis proximis ineſſe vł̃r, mox & differentias ſpeciebus: alioquin ſi quis hoc negauerit, cogetur fateri demonſtrationem ad ſolas pertinere definitiones.

NOGAROLA. In græco legiƭ terti⁹ modus nõ ſecũdus, & ſi aliter legatur à ſe ipſo diſcrepat Them.

Caput hoc multis uidetur ſcatere difficultatibus. Primo enim nullam uideo rationem cur ſecũdus modus eorum quæ dicuntur per ſe, uł̃r etiam eſſe non poſsit, nam exempla quę explicantur magna ex parte. Scd'o modo per ſe dicuntur, mihi etiam uidetur Them. ea dicere, quæ pugnent inuicem à principio.n. negauit ſi aliquid per ſe ſit ſtatim etiã eſſe uł̃e. Deinde uero uelle uidetur per ſe, & quatenus ipſum eſſe audienda ut eadem ubi aĩaduerte Theophra. (ut Ioã. Gram.) dixiſſe per ſe communius eſſe quàm ſit quatenus ipſum.

Ea etiam quæ hic Them. aſſerit ſunt dubia ualde: ex eis enim ſtatĩ ſequitur genus per ſe prædicari de proximis differentijs, quod tñ oẽs reclamant, nam & cõtrarium uidetur Ariſto. docuiſſe ſeptimo primæ philoſophiæ libro.

Quemadmodum circa vniuerſale in demonſtrando error contingat. Cap. XIII.

HAudquaquam autem ignorandum eſt circa vł̃e frequenter errari. Fit.n. ſæpenumero, interim vt qui demonſtrent, demonſtrare non credãt: interim contrà, vt qui non demonſtrent, demonſtrare ſe putent. Tres adeo cãs hallucinationis huius noſcuntur. Prima eſt, quũ id de quo aliquid demonſtramus, ſingulare & indiuiduum eſt, vt Sol, Luna, Mundus: nam quum nil ſit iis ſuperius aut cõe, ſed mera indiuidua ſint, tm̃ vnus eſt Sol, & Luna vna, & vna Tellus & Cœlum vnum. Quoties de iis demõſtrationem aliquã nectimus, vt de terra, ꝙ in meditullio orbis ſit locata, aut de cœlo, quod circũagatur, tum id quod vł̃e eſt, demr̃aſſe nõ videmur. An eſt qui neſciat de iis, vt ſingularia & particularia, ſunt demr̃onẽ cõponi nõ poſſe? Non.n. de Sole vt vnus eſt demonſtramus, deliquium eius. Lunæ interuentu contingere: ſed ita vt etiam ſi multi ſoles eſſent idẽ probaſſe demõſtraſſeq́; videremur. Verbi cauſa: ſi ex oĩ triãgulo ſolus æquipes haberetur, quem duobus rectis æquales angulos continere demonſtraremus, nihil ad rem faceret, æquipes eſſet nec'ne: ſed attineret eum eſſe trangulum, etiam ſi æquipedem ſolum extare ſubm ſit. Ita quum Solem probamus maiorem terra, non in eo ꝙ vnus eſt, ſed in eo ꝙ ſol probamus, eoq́; neceſſe eſt demr̃onem non ad hunc ſolem referri, ſed ad oẽm ſolem ſi plures illuceſcerent mundo. Quare cum de ſingularibus rõnes aliquæ aſtringuntur, admonendi ſumus, non de ſingularibus, ſed de vł̃i, quod mẽte concipitur aſtrictum & demonſtratum intelligi. Altera diſcipuli cauſa eſt, quũ ſpecies multæ differenteſq́;, ratione vna conueniunt: ſed illud in quo conueniunt ĩnominatum eſt. Differũt diſcriminibus ſpeciei, numerus, magnitudo, tempus: ſed in illo conueniunt, ꝙ ſicut quatuor comparabiles numeri commutatis vicibus eiſdẽ proportionibus reſpondent, ita magnitudines quatuor & tp̃a quatuor.

An quatenus æternũ ſiue in ſpẽ ſiue in indiuiduo? vide. cap. 8.

Porro de ſingulis demr̃o ſeorſum fieri ſolet, quia res cõe nomen non habet, neq; natura aliqua ſuperior eſt numero, magnitudini, tp̃i, de qua poſsit illa vł̃is affectio demr̃ari. Ac eſt quidẽ gñaliter verum, vt quęcũq; ita comparalia ſunt, cõmutato ordine eiſdem proportionibus congruant, quia vero nomen aliquod eius rei cõe & certum afferre non eſt, ſoluitur demonſtratio vna in multas, atq; ita de ſingulis demõſtratum vł̃r videtur: quod tamen ſecus eſt, quia nec numerus vti numerus eſt, neq; magnitudo quia magnitudo, neque tempus in eo ꝙ tempus, in demr̃ones illas ſufficiunt. Pari pacto falli cõtingeret, ſi ſeparatim de ſcalario ꝓbaretur, duos.n. rectos habere ſeparatim de ęquipede ſeparatim de æquilatero. Nũc quod in iis noĩatum cõe habetur, vt triangulus, falli non facile eſt: in quibus verò non hr̃, facile. Tertia erroris cã eſt quum iis qui aliquid ineſſe oĩ demonſtrat, credit ſe id ineſſe vł̃r demonſtraſſe. verbi gratia: Probet Geometra ſi linea recta, quæ ſuper duas lineas rectas ceciderit, rectum vtrinq; ſecus angulum faciat, duas illas lineas rectas nũquam coniunctum ire. Hoc oĩbus lineis cõuenit, quæ rectos angulos faciunt. Non tñ propter hoc primum æquè diſtantes ſunt: nã ſi nõ vtrunq; facerent rectũ, ſed duo, qui ſimul iũcti æquales duobus rectis eſſent, nihilominus æquè diſtantes probãtur. Illa ergo demonſtratio, quæ confirmat duas rectas nõ coniunctum ire, primũ & vł̃r concepta eſt. Illa vero quæ vtrunq; angulum cõmitti rectum demonſtrat, non vł̃r, ſed de omni duntaxat concludit. Sed quonam diſcerniculo intelligetur de omni ne, an vł̃r conſtituta demonſtratio ſit? Sed cõſtat, ſi idem eſſet triangulo, eſſet & ſcaleno: quemadmodum veſtimento & tunicæ, is qui ſcalenum habere duos rectos oſtenderet, vł̃em affectionem nouiſſet. Quãuis.n. ſcalenus duos rectos contineat, qua triangulus eſt tñ ex ſubiectione idem eſſe triangulum & ſcalenum conceditur. Quod ſi non idem, ſed alterum eſt, nec qua ſcalenus, ſed qua triãgulus affectionis eius particeps eſt: profecto ij qui demr̃onem eam de ſcaleno qua ſcalenus eſt, conditam arbitrantur, ignorant affectionem illam vł̃em eſſe. Sed quæro qua rõne ſcrutari poſsimus duos rectos, vt ſcalenus, an vt triãgulus habeat? Hoc.n. ſolũ nobis reliquũ eſt ad mentionẽ ꝓſentẽ. Igiƭ affectio vł̃is per illud adeſt habeturq́; quo adẽpto, quia primũ inter illa eſt quæ inſunt ipſi, continuò

& prædi-

& prædicatũ adimitur. v. g. huic triangulo inſunt oĩa hæc, eſſe æneum, eſſe ſcalenum, eſſe triangulnm, eſſe figuram, finibus claudi. Quæritur per quod ex his quę modò numerauimus, affectio hæc, duos rectos habere prædicetur, de triangulo. Tolle æneum. Num ꝑpea duos rectos demeris? nequaq̃. Tolle ſcalenũ? Adhuc duo recti ſuperſtites ſunt. Tolle triangulum? Iam hic oportet prædicatũ tollatur. Nec.n. præterea duos rectos habere aliquis triangulus poſsit, ſi triangulus eſſe deſierit. Sed dicet quiſpiam, rõne illa efficit, vt affectio hæc, ad figuram, ad ſuperficiem, ad extremitates pertineat. Nam ſi aut figura, aut ſuperficies, aut extremitates tollãtur, nõne duos rectos ſublatũ iri neceſſe eſt? Ego verò confiteor abiuncta figura ſuperficie, terminis, abituram affectionem illam cõmorituramq́ue: ſed non quia figura, ſuperficies, termini, ſed quia triangulus abiunctus bis, neceſſario tollitur. Si.n. ſine figura, terminis, ſuperficie, incolumis eſſe triangulus poſſet, vtiq; ſublatis etiã is duos rectos haberi contingeret.

* Sed hoc impoſſe eſt. Tu verò id ita contẽplare: Manentibus, figura, planicie, clauſulis, triãgulũ deme: ſtatim duo recti demũtur. Ergo habere tres, huic primò & vr̃ dicendum eſt ineſſe: nam ahis cæterorũ abolitis non aboletur, qualia ſunt, æneum eſſe, ſcalenum eſſe. Aliis manentibus non manet, qualia ſunt figura, planicies, termini. Põt.n. figura duos rectos nõ habere, qualis eſt quadrangula, & multangula. Triangulo certè ſeruato ſeruatur, perempto perimitur. Quãobrẽ recte dictum vr̃, vr̃em affectionẽ per illud conſtare, quo primum abiuncto, prædicatum abiungitur. Abiũgitur & abiuncta figura, ſuperficie, terminis, ſed non primis

* *Si hoc in omnibus uerum ſit, ut abolito ſubiecto prædicatum aboleatur, & eo manente maneat quando uniuerſaliter & primo ineſt: neſcio qua ratione defendi poſsit Themi. qui in præcedenti cap. affirmabat, nõ ea ſolum quæ æquipollent ſubiectis, & cum eis reciprocant uniuerſaliter ineſſe, ſed genera etiam proximis differentijs: nam perempta differentia genus nequaquam perimitur.*

In demonſtrationem neceſſaria ingredi Cap. XIIII.

HIs ita cognitis, palam eſt ex vl̃ibus, & ex iis quæ per ſe adſint, demonſtrationẽ exiſtere. Nam ſi noticia per demr̃onem quæſita ex principiis neceſſariis, & quæ aliter eſſe non poſsint, conſurgit: ſola aũt ea neceſſaria ſunt, de quibus dicuntur, quæ per ſe in iis & vr̃ continentur, manifeſtum eſt demonſtrationem ex illis conſtitutam videri. Hanc rõnem aliqui cauillentur & comparant huic: Si animalium corpora ex ſiccis & humidis conſtant, cibus & potus ſic cũ & humidum eſt: ergo ex cibo & potu corpora aĩalium conſtant. Sed vir ſapientiſsime non probaſti ſola hęc eſſe humida ſiccaq́; Ariſto. verò ſola ea eſſe neceſſaria primum oſtendit: quamuiſq́; nõnulla accidentia ſint, quæ ineſſe ſubſtantiis ſuis neceſſario videantur, vt albedo niui: quia tñ natura horum eiuſmodi eſt, vt aliquibus ſubiectis non inſint neceſſariò, efficitur vt neceſſaria ſimpliciter credi non debeant. Quẽadmodum ſimpliciter illa neceſſaria ſunt, quæ & per ſe, & vr̃ prędicantur. Porro ex iis quæ vera tm̃ ſint, conſtituere ſyllogiſmum poſſumus, ſed qui tñ demonſtratio nõ dicatur. Exempli gratia: Callias inambulat, qui inambulat mouetur. mouetur igitur Callias. Demonſtrare non poſſumus, niſi ad demr̃onem neceſſaria principia conferantur. Quam vero oĩs demõſtratio ex neceſſariis ſit argumẽto eſt ꝙ quum demonſtrationem euertimus, infirmatione illa vti ſolemus, ꝙ ea quæ ſumuntur neceſſaria non videntur. Vnde ridendi ſunt, qui propoſitiones quæ demonſtrationi præſeruiunt, poſſe accipi de veriſimilibus & credibilibus arbitrantur: qđ Prothagoras contendit, qui propoſitiones in demr̃onem probabiles & veriſimiles tm̃ addebat, quas qui nouiſſe ſcientiam conſecutũ putabat. Qui verò ſciam conſecutus eſſet, proculdubio ſcire quid eſſet ſcientia. Sed ſi demonſtratio non ſolum veris ſumptis cõtenta eſt, ſed proprias cauſas & alias conditiones, quas retro aſſeruimus, requirit, facile datur intelligi demonſtrationem ex probabilibus nõ coaleſcere. Nunc q̃ verum ſit oẽm demonſtrationem ex neceſſariis conſtare, ꝓbabimus. Primum nemo ſcierit quamobrem neceſſaria concluſio ſit, niſi propoſitiones neceſſarias cognoſcat. Nam concluſionem ſeorſum facile eſt, neceſſariã intelligere: vnde nam aũt neceſſaria ſit ſciri non põt, ſi propoſitiones neceſſarias eſſe non conſtet. Aĩal in homine neceſſario cõtinetur, ſed ſiquis in homine ꝑpea contineri aĩal credat, quia deambulet: rem quidem neceſſariam cognoſcit, hoc eſt in hoĩe cõtineri aĩal, ſed rationem ꝙ animal in homine contineatur, ignorat.

Præterea tale medium, ſalua concluſione poteſt extingui: quando aũt medium cõcluſionis extinguitur, tollitur cauſa propter quam neceſſaria cõcluſio videbaẽ. At nõne mirabile eſt? re incolumi, ſaluo qui ſciat, rõne quæ nõ exciderit, manente, nihilominus ignoratum id videri? Sane concluſionem demonſtrationis neceſſariam eſſe conſenſum ferè oĩum meruit, ſed ſunt qui putent fieri poſſe vt concluſio neceſſaria per medium proximi generis confirmetur. Ac põt quidẽ ex iis quorum vſus nihil conceditur, neceſſaria concluſio effici, & ex non veris vera: nam licet ex neceſſariis non niſi neceſſarium ſequatur, non tñ commeat vt neceſſarium ex non neceſſariis euenire poſsit neceſſario. Non enim quemadmodum contingens ex contingentibus, ita æternum ex æternis ſemper concluditur. Pluribus de hoc alio opere in mentione de ſyllogiſmo egimus. Verum qui ita ſentiunt, ignorant vtrunq; in cõcluſione demonſtrationis requiri, & ꝙ ſeorſum neceſſaria ſit, & ꝙ per demonſtrationem, nihil aiud eſt, q̃ per medium tale aſtringi, quo ſublato neceſſarium ſit concluſionem nec perfecte nec abſolutè cognoſci, ſiue de cã ſiue de effectu agatur. Quamobrem ſi mediũ, per qđ demonſtras, neceſſarium putabis, nec tamẽ neceſſariũ ſit, perſuaſionem quidem ſcientiæ habebis, ſed ſciam non habebis. Quòd ſi vim medij huius infirmam proindeq́; non neceſſariam noueris, tunc nec ſcientiam, nec ſcientiæ perſuaſionem habueris. Quæ autem differentia ſit inter demr̃onem, quæ ab effectibus, & quę à cauſis ducitur: quarum priorem quia expoſitionem continet rei, ꝙ eſt ſub hoc verbo vt ſit: alteram ꝙ cauſam ꝙ ita ſit declarat ſub hoc noĩe quamobrẽ, audire Philoſophis in more eſt: ſatis hoc loco erit exẽplo mõſtraſſe. Qñ probamus quintum corpus eſſe quod orbiculari motu conuertitur, ipſum, quia eſt, adiicimus. Quando lunam deficere interpoſitu obiectuq́; terræ oſtendimus, ipſum quapropter quid explicamus. Horum vtrunq, ſi quis per media non neceſſaria cõprobet, per demonſtrationem ſcire non poterit.

Quæ ſunt per accidens, demr̃onis rõnẽ nõ ingredi. Cap. XV.

IGitur accidentium eorum quæ per ſe non adſunt, quemadmodum definiuimus verbura per ſe, ſciẽtia

Hæc ob id dicũtur, ut vñ Ariſto. videatur ex duobus affirmatiuis conſtare in ſecunda ſigura.

per demonſtrationẽ conciliari non poteſt. Non enim concluſionem neceſſariam nectere eſt, nam accidens, de quo modo loquimur, contingere poteſt vti nõ ſit. Sed quæro quos tales propoſitiones, quæ de contingentibus conſtãt interrogare percunctariq; ſoleamus, ſi concluſio neceſſaria ſequi non poteſt? An quamuis de propoſitionibus cõtingentibus cõcluſio ſeorſum, & à ſe neceſſaria non euadat, tñ neceſſariò ſequit̃ quatenus propoſitiones illas admittimus? Verũ ad demonſtrationem artificium interrogandi non pertinet, quia ſyllogiſmum ſcientię ab eo, ꝙ propoſita concedantur aut negentur, pendere non conuenit, ſed ex ipſa planè rerum natura. ſpectare aũt illa ſolum oportet, quę cuiq; generi per ſe inſunt, de quibus demõſtrationes ducantur, vtpote quæ ſola ſyllogiſmum ſcientiæ pariant. Cætera accĩtium neceſſaria non ſunt, non ſolum ea quæ adiungi & ſæparari cõtingat, ſed aliqua etiam quæ ſemper innexa adiunctaq; habeantur, vt quæcunq; nõ inſunt per ſe. Nam ſyllogiſmi qui proficiſcuntur à ſigno ferè media ſummunt, quæ firma & perpetua ſint: nam lacteſcere ſemper ineſt mulieri quę peperit, & ignibus ſumum emittere. Sed media hæc accõmodata demonſtrationi non ſunt, quia in hoc genere priora ex conſequentibus concludnntur. Dictum eſt pluribus fortaſſe q̃ res poſcebat, propoſitiones demonſtrationis corrogari neceſſarias oportere. Nunc illas & peculiares & proprias requiri docebimus.

Demonſtrationem ex proprijs, non ex extrarijs, conſtare Cap. XVI.

SI neceſſe eſt medium ſummo, & primum medio ineſſe per ſe, manifeſtum eſt demonſtrationes de genere vno in aliud migrare, aut cõferri non poſſe. verbi gratia: vt Geometricæ Arithmeticis, cõgruãt. Illa.n. quæ aliqui per ſe inſunt, ex eodem genere & natura cenſentur, quia de ſubſtantia rei prodeunt. Quod vt facilius capiatur paulo altius petendum nobis eſt. Quum in demonſtrationibus viſuntur. Vnum id quod aut adeſſe, aut non adeſſe oſtenditur: atq; hoc prædicatum illud eſt, quod in concluſionem conflatur. Alterum ipſa proloquia è quibus demõ coitur: atq; hæc complexu eorum, quæ per ſe ſunt, conflant̃. Tertium eſt genus ſubiectum, & natura ea de qua affectiones, & quę per ſe inſunt, monſtrantur, vt magnitudo, vt numerus. His ſubiectis videamus qñ & quemadmodum de genere in genus trãſitum facere demonſtrantibus liceat. Palàm eſt quum genera omnino abiũcta diſcrepantiaque habentur, qualia inter ſe ſunt, ea circa quæ Arithmetici & Geometræ verſantur, tum de genere in genus demonſtrationes referri non poſſe. Hoc tale eſt: Fieri nequit vt Arithmeticæ probationes accidentibus magnitudinum conueniant accõmodenturúe. Accõmodare accipimus pro eo, quod eſt vti iis, quæ in alia ſcientia demõſtrantur. Qñ vero genera illa quaſi cõicant, & natura quæ ſubiectis ſcientiis ſunt ſocietate aliqua continentur, tunc alteri alterius præſidio vti conceditur, & pronunciata alterius ad cõmodũ ſuum trãſferre. Hoc fœdere perſpectiua cum Geometrica coniungitur. Cõfinia.n. & cognata vtriq; genera ſunt: imo, vt verius loquar, alterum ſub altero continetur. Nã lineas rectas eſſe, & angulos rectos, & lineas æquè diſtantes, & lineas concurrere, & oĩa quorũ vſus perſpectiuo eſt, Geometria demõſtrat. Ab hac igitur perſpectiui principia ſua præcario poſsident. Idem ordo inter Muſicen & Arithmeticen cernit̃. Nam duplum ſexquitertium, ſexquiplum, vnde ortum habent: mox à numeris ad melica & menſus canoris tranſlata. Sed & medicina ſępiſsime probationes à natura deſumit, qm̃ corpus humanum circa quod negociũ arti ei eſt, ſub corpore naturali comprehẽditur. Sed vel inde adſtrui euidẽter poteſt, quod dicimus, Geometra de nullo genere Geometrica ratione monſtrauerit, quod à lineis & ſuperficiebus ſit abiunctum, vt de hoc, Contrariorum eandem rationem haberi, Aut de illo, Contraria eſſe conſequentia, imo ne de iis quoq;, quæ tametſi à lineis ſeparata non ſunt, non tñ per ſe inſunt: neq; in eo ꝙ lineæ ſuperficiesúe, ſed extranea rõne, & quæ ab earum ſubſtantia longè abſit. exempli cauſa: Vtrum pulcherrima linearum ſit recta vel vtri magis, orbiculari opponat̃ an arcuatæ. Non.n. de pulchritudine iis neq; de oppoſitione contrarium, qua Geometræ ſunt, agitur. Præterq; promiſcua hæc videntur, & in pluribus generibus reperta.

Quomodo intelligatur id quod dici conſuetũ eſt, ſcientiam unam in aliam deſcendere: & demonſtrationes alterius alteri accommodari.

Demonſtrationem conſtare communibus. Cap. XVII.

LOcos igit̃ omnes vagos perinde vſitatiſsimoſq; à demonſtratione reiicimus, quales in tractatib⁹ Dialecticis executi ſumus, vt qui à contrariis, à conſequentibus, à ſimilibus, à coniugatis vocant̃. Abiecti hi ſunt & tranſlatitij, nihil vt propriũ & aliis gñibus non conueniens, præferant. Sed q̃ eſt, ſi proprias eſſe oportet propoſitiones, quibus demõſtratio ſarcitur, quamobrem dictum eſt proloquia & dignitates, quæ cõibus verbis ſunt conceptæ, in demonſtrationem venire? vt illa, ſi ab æqualibus æqualia demeris: item illa de quaq; re aut affirmatio aut negatio vera eſt. Soluitur. Sunt hæc quidem cõia, ſed quum vtuntur iis, qui demonſtrant, non vt cõibus ſi pro qualitate & natura ſubiecta cum adiunctione & præſcriptione quadam vtuntur. Quamobrem Geometra poſtulatum illud. Si ab æqualibus. non ſimpliciter tractat, ſed cũ aſtrictione, ſi ab æqualibus magnitudinibus demas. Et Arithmetica: Si ab æqualibus numeris. Enunciatum quoq; illud diſparatorum oĩbus artibus præſeruit, ſed cum adiectione accõmodationeq; gñis eius circa quod verſantur. v.g. Numerus omnis aut eſt, aut non eſt. Non ergo ſatis in demonſtratione eſt, propoſitiones veras conferri. neq; item ĩmediatas, aut quæ præ ſua claritate probari aliunde non poſsint, ſed præter oĩa hæc, neceſſe eſt proprias, & generibus aliis impromiſcuas corrogari. Quapropter quadraturam Bryſonis, demonſtrationem Geometricam nemo appellet, ꝙ iis pronũciato vtitur quidem vero, ſed cõi. Eſt ea huiuſmodi: Illa inter ſe paria ſunt quę eiſdem maiora minoraq; habentur. Hoc præfatum non modo in magnitudinibus, ſed etiam in numero. tpe, & compluribus aliis verum eſt. Sed quidnam illud eſt? quo aſſumpto viſum Bryſoni eſt, quadrari circulum poſſe: Sane quanq̃ hoc pſequi in loco non eſt, prælibandum tñ tantiſper videtur, contẽplatione eorũ qui auidiuſculi ſint noſcendi. Oĩs inquit, circulus maior eſt omnibus figuris multangulis, quæ intra circulũ deſignentur: & minor oĩbus quæ de foris circunſcribantur. Figura porro multãgula, quæ inter exteriores, & interiores figuras magnitudine media ſit, ſine dubio maior iis erit, qa intrinſecus condunt̃, & minor iis, quę extrinſecus ambiũt. Eiſdem

igitur maior & minor circulus videtur, quibus & media hæc figura. Ita ex illo proloquio vincitur, vt figura multangula cum circulo, pari magnitudine ſit. Sed vt proloquium hoc verum ſit, & ſi ita vis etiam imediatum & euidentius, q̃ vt ſit vendicandum ſyllogiſmus certe totus iacet, quia principio nititur vago cõique, nihil rei q̃nam docebat priuatim addicto: qm̃ id neq; vt ad circulũ, neq; vt ad magnitudinẽ propriũ ſumit. Eodem modo falluntur, qui ex accidentibus demonſtrãt, propterea q̧ aſſumptiones afferunt, à genere ſubiecto longe remotas. At qui non accñtariam, ſed ſtabilem ſcientiam obtinet, illam ex principiis rei, & ex iis quæ per ſe inſunt, conſecuti videntur. In hac neceſſe eſt vt medius terminus, & propoſitio ea quæ ſyllogiſmum intemperat, aut ex eodẽ penitus genere habeatur, aut ex aliquo huic cognato vicinoq; non longe petito aut quæſito. Cuius exemplum ſuperius nobis expoſitum eſt, quũ diximus proportiones ad interualla & conſonantias vocum à numeris perfectas, eoq; duas illas artes proximitate q̃ ad finitimas exiſtere. Nã muſica iccirco propoſitionibus Arithmeticis vti põt, quia ſcientiæ oẽs quæ conſtitutę ſub alia ſunt ipſum (vt ſit) cõmonſtrant: vt muſica, diateſſaron conſonantẽ menſum eſſe, quod genus in muſice tm̃ pẽſat, quãtum epitritus in numeris & perſpectiua. Lineas æquè diſtantes, ſi p̃cul ſint deſitę, cõiunctas videri, ſed ipſum quãobrem.i.q̧ ita ſit, à ſuperioribus ſcientiis mutuantur. Nam collatio ſexquitertia, rõ eſt vt diateſſaron cõſtantia ſit, & minores anguli faciũt, vt lineæ æqualiter diſtantes, ſi eminus ſpectentur videantur coire. Differũt aũt demonſtrationes hæ ab iis, quæ vno tm̃ gñe continentur, in eoq; in his termini tres conſpirant, & quaſi gregales cognatiq; inuicẽ ſunt. In illis diſſentiuncula quædam habetur, quia concluſio inferiori ſciã: eſt, medium ſuperioris. Nam forma ſexquipla per ſe in numeris perhibetur, cauſa eſt quamobrem diapente in melicis interuallum conſonans ſit.

In his duobus cap. eũ ordinem mutat quẽ ſeruauit Ariſt. cur autem id effecerit in exordio huius operis legere potes.

Demõſtrationis concluſionẽ eſſe perpetuã. Cap. XVIII.

ILlud [a] etiam perſpicuo liquet, ſi propoſitiones ex quibus coſtituitur ſyllogiſmus, vniuerſaliter ſumãtur, concluſionem eiuſdem demõſtris perpetuam euenire. Nã p̃poſitiones neceſſariæ ſempiternęq; ſunt. Ex neceſſariis aũt & ſempiternis neceſſaria & ſempiterna veritas oritur. Sed hic ſpectandum eſt: An concluſio primum dici vl̃is poſsit, nec ne, vbi propoſitiones priores vniuerſales eſſe noſcũtur. Ac videtur quidem id concluſioni adeſſe primum non poſſe, qđ prius aſſumptionibus conuenit. Reſponſio eſt prima, q̧ non ſemper neceſſe eſt propoſitiones haberi vniuerſales: vnde ſupra dictum Ariſto. eſt, non abſolute vl̃es ſumi, ſed ſi vl̃r ſumantur, quaſi eſſe aliquę poſsint, quæ vl̃r non ſumantur. Altera reſponſio eſt vt dicamus, nihil vetare quo minus in concluſione primum ſit, non id quod ſimpliciter vl̃e eſt, ſed id quod primum inter ea vl̃e eſt, quæ demonſtrari poſsint atq; hæc ſolutio ea eſt quam Alexan. priore improbata commũnit. Commodius.n.dici ita, quam putari Ariſtotelem differentiam tam ſubtilem deſignauiſſe, vt verbum vl̃r concluſioni, verbum per ſe ſuppoſitionibus coaptaret. Sed hoc nuſquam aperte ab eo proditum legitur: alioquin nec impoſsibile videtur. Quomodo enim vl̃e primum in concluſione fuerit, ſi ex vniuerſalibus demonſtrata res ſit? Nam palam eſt q̧ prædicatur primũ medio ineſſe: prædicatum porro.i. quod primum demonſtrari põt, ita concluſionem vniuerſalem euadere. Ac forte hæc de concluſione ea probabiliter dicerentur, quę de propoſitionibus immediatis prima deducitur. De ſequentibus vtiq;, aut iis quæ ex probatis & demõſtratis probantur, non video qui poſsint intelligi. In illis.n. quæ prima demonſtrari poſſunt, non viſuntur. Quamobrem aut demõſtrationes generis huius reiiciendæ circunſcribendęq; ab iis ſunt, qui neceſſarium arbitrantur, vt vl̃e in concluſionibus primum ſpectetur: Aut fatendum eſt quemadmodum per ſe, ita & vl̃r concipi propoſitiones etiam primorum, & quę demõſtrari non habeant, & ad quas propoſitio omnis reducitur ac refertur. Nam euidentia demonſtrationis, & firmitas in propoſitionib9 primis & cõcluſionibus, quæ ex talibus propoſitionibus conficiant̃, poſita eſt, vnde ſyllogimus neceſſarius conſiſtit. Hoc Ariſtoteles docet quum inquit: ſi propoſitiones [b] vl̃r ſumantur, ceu neceſſe nõ ſit omnino vniuerſales ſumi, ſequitur concluſionem haberi perpetuam oportere. Aut ergo ita dicendum eſt, aut conſtituendum vtrunque vl̃r accipi, & id quod in concluſionẽ demonſtrationis adiungitur, & id per quod demonſtratio neceſſaria concluſione aſtringitur. verbi gratia: In triangulo, & id qđ eſt duos rectos habere, quod quidẽ in concluſionẽ demonſtrationis refertur, & id quod eſt exteriorem angulum parem duobus iis eſſe, qui reſpondent intrinſecus, per quod duos rectos in triãgulo contineri adiicitur: atq; in hęc vtilitatis cauſa nobis hactenus ſecedendũ fuit. Quod vero dicitur (inquit Ariſtoteles) demonſtrationem ex vniuerſalibus & perẽnibus conſtare, ideo nõ valet vt ideas inferri neceſſe ſit, nam qui ideas comminiſcuntur, non contendunt vl̃es eas eſſe, neq; tanquã vniuerſalia quędam in ſingularibus poſitas. Sed ſingulas ad numerum conſtiuunt, & à particularibus ſeorſum abiungunt: ita tñ vt particularia per illas eſſe intelligantur. Quum itaq; vl̃ia de ſingularibus ſynonyme afferantur.i. conſortio appellationis & rei. Ideas vniuoce.i. ſocietate nominis ſola participari à ſingularibus conſtet, certe nullus earum vſus demonſtrãdis rebus comparet vniuerſalium cõparet, vt ſine quo medium teneri non poſsit.

[a] *Si recte animaduertis Them. una cum Ariſto. circulari uidetur uti demonſtratione. Nam cap. 8. quia concluſio neceſſaria ſit, ex propoſitionibus neceſſariis demonſtrationem conſtare probauit: & hic concluſionem ſempiternam neceſſariamq; quia propoſitiones ſint neceſſariæ.*

Si uera ea ſunt quæ ſuperius ſunt probata, negare nõ poſſumus demonſtrationes concluſionem uniuerſalem eſſe & per ſe. nam cap. 14. dixit Them. Ariſto. probaſſe, ſola ea eſſe neceſſaria, quæ per ſe & uniuerſaliter ſunt. Vel igitur fatendum eſt concluſionem uniuerſalem eſſe, uel non eſſe neceſſariam eſt affirmandum. Omnes etiam errores, qui circa uniuerſale committi poſſunt fere concluſioni accõmodauit: quare recte uidetur Alexan. reſpondiſſe, neq; illud obſtat, quod Them. in contrarium afferre uidetur: de ea enim tantũmodo loquimur demonſtratione, cuius definitionem ſuperius dedimus, quæ ex immediatis principiis conſtat. Hæc ueriſsima eſt & p̃prijſsima eſt demõſtratio, cæteræ uero ſunt ſecundo loco: neq; alia ratione demonſtrationes appellãtur,

niſi

niſi qua in primam hanc referuntur. Iuniores dicerent primũ, qđ in præmiſsis quæritur eſſe quo ad cãm, quia.ſ. nulla ſit prior cauſa per quã illud mõſtrari poſsit: in concluſione uero quo ad ſubm, quia nullũ ſit prius ſubm de quo illud prædicatum poſsit demonſtrari. [b] *Sic dixit ipſe græce.* καὶ ὅταν αἱ προτάσεις καθόλου, οὐχ ὅτι εἰσὶ καθόλου καὶ τὸ συμπέρασμα ἐπήνεγκεν, ἀλλ' ὅτι ἀΐδιον. *hoc eſt, cum enim dixit ſi propoſitiones uniuerſales fuerint. non intulit quod etiam concluſionem uniuerſalem eſſe oporteat, ſed quod ſempiternam.*

Demonſtrationem non eſſe caducorum. Cap. XIX.

EX iis & illud dilucet, ſi concluſio demonſtrationis perpetua eſſe debet, nullam demonſtrationem caducarum & diſsipabilium rerum ſimpliciter futuram, proindeq; nec ſciam, ſed ſolum ratione vna ſi mentio earum concepta vniuerſaliter ſit. Quæ enim confirmatio eſſe concluſionis poteſt, cuius ſubiectum diſſolubile ſubciſiuumq; habeatur? & cui prædicatum neque ſemper neque ſimpliciter, ſed modo inſit, modo non inſit? Verbi gratia: Ineſt Socrati vt animal ſit, ſed nunc, nec quia Socrates eſt, ſed quia homo. Plane quorum concluſio commutabilis & corruptibilis eſt, ĩ iis propoſitiones nec vniuerſales omnes habentur, neq; per ſe, Sed neceſſe eſt ſaltem alteram corruptibilem nec vniuerſalem afferri.

Quemadmodum autem caducorum demonſtratio neq̃ poteſt, ita nec definitio vel demonſtrationis initium eſt, vel demonſtratio eſt ſolo ſitu differẽs, vel demonſtrationis concluſio. Initium demonſtrationis eſt, quando vel pro immediata propoſitione, vel pro termino in propoſitione deſumitur: ſitu ſolo à demonſtratione differt. Quotiens talis definitio eſt, quæ cauſam rei ꝙ ita ſit contineat. vt illa. Delinquium ſolis eſt occultatio luminis eius ob lunam ei oppoſitam atque ſubiectam definitio hęc ordine paulum mutato in demonſtrationem commeat. hoc moddo: Luna ſubiicitur atque opponitur ſoli, id quod ſubiicitur atq; opponitur, occultat: Luna igitur ſubiecta atq; oppoſita ſolem occultat. Concluſio autem demõſtrationis definitio ea eſt. quæ cauſam materialem attingit. Sed de ratione definitionum ſequentibus diligentiore viũ docebimus nunc illud videndum, quemadmodum earum rerum quæ non ſemper, ſed propenſius eueniunt ſcientia & demonſtratio poſsit cõnſtitui, vt defectuum lunæ ꝙ in non ſemper, ſed ſtatis temporibus accidant. Sed facilis & abſoluta defenſio eſt earum rerum quæ certis interuallis redire in ſuos orbes videntur, forma tantum communis in demonſtrationem venit. Nec enim de vno aliquo defectu hoc vel illo, qui hac vel illa, hora compareat, demonſtratio accipitur, ſed de omni quam ex talibus cauſis prouenire neceſſarium & perpetuum eſt, ita in iis vniuerſale nõ particulare monſtratur. Niſi propterea particulare monſtrari dicamus, quia ſub vniuerſali poſitum conſtitutumque ſit: quemadmodum de caducis retro cõceſsimus. Hactenus dictum volumus, quo pacto duas illas notas, per ſe, & vniuerſaliter, audire indemonſtratione oporteat.

Quid ſit principium cõe, quid proprium. Cap. XX.

Ad nullã ſciẽ pertinet principia ſua oſtendere.

NVnc initium aliud ſumamus. Si omnis demonſtratio ex prioribus exiſtit, certe ad nullam ſciẽtiam pertinet, principia ſua oſtendere. Nec enim præterea dicerentur eſſe principia, ſi per aliqua priora ſe confirmari explicariq; poſſent. Nam ſi hæc quoque comprobare neceſſe eſſet rationem hanc in infinitum extrahere oporteret. Si vero non eſſet neceſſe, ſed tanquam notiſsima ſubiacerent, nimirum hæc principia ſtatuerentur. Porro qui hæc nouit, & eſt his demonſtrat, ſcientior eo eſt, qui poſteriores propoſitiones nouit, & poſterioribus principiis demonſtrat. Sed quæro ſit hoc inexorabile, vt principia Geometrię, Arithmeticæ, Muſicæ, cæterarum artium demonſtrari non poſsint? An poſsint quidem illa, ſed non in ea ſcientia cuius ſunt principia, & quæ iis vt principiis vtitur? nam ſi ita ſit, tunc ſcientiæ alia principia ſuis principiis facerent. Sed ratio hæc primæ philoſophię commiſſa mandataq; eſt, cuius ambitu omnes doctrinæ cinguntur. Ita enim demum obire ſcientias omnes poteſt, ſi amplexa omnes ſit, queãdmadmodum Geometria perſpectiuam: alioquin impoſsibile arbitror quandoquidem neceſſe eſſe demonſtrationem aut ex propriis, aut ex cognatis & finitimis confici. Atque hæc illa eſt prędicatione omnium concelebrata, Sapientia, quam ſimpliciter & maxime ſcientiam appellare, oportet vna hæc cauſas rerum non omnes, ſed principes & optimates attingit. Principes & optimates cauſas nuncupamus, quarum nulla ſuperior cauſa ſit. Pro hinc difficile agnitu eſt teneamus rem ſcientia necne: quoniam intelligere arduum eſt, vtrum ex propriis quicque principiis, an cõmunibus ſit confectum: hoc enimuero ſcire. Hæc nunquam ſuos numeros habet, ſcientiæ, niſi per hæc qua ſita. Si enim ſatisfactum deſyderio quis credat, ꝙ aſſumptiones veras modo compererit, in maximo errore verſatur. Sed vt ſæpius teſtati ſumus, adhibere principia oportet, tum cognatiſsima iis quæ demonſtrantur, tum eiuſmodi quę per ſe in iis ad eſſe & contineri dicantur. Equidem ſua cuiuſque generis principia appello, quæ vt ſint neceſſe eſt conſtituere, ſi habenda demonſtratio eſt. Ipſum vero vt ſit, in principiis oportet pręnoſſe, & in his quæ à principiis fluunt, probare.

Locus hic eſt annotatione dignus aſſirmare .n. videtur Themiſ. cæteras ſciẽtias ſtare ſub prima philoſophia [illegible] qua muſica ſub arithmetica & ſub geometria perſpectiua.

Quot modis principia prænoſcantur. Cap. XXI.

SEd diuidendum à capite eſt ad hunc modum. Quum tria ſint momenta quibus abſoluitur omnis ſcientia: Genus ſubiectum, vt numerus, magnitudo, triangulus, teſſera. Affectio, ideſt, ea quæ per ſe in genere illo inſunt, vt paritas, imparitas, duobus rectis æquipollere tres angulos, lineas à minoribus angulis eductas concurrere. Tertium ipſa proloquia, ſi ab æqualibus æqualia demeris. Genus ſubiectum ſtatuere oportet quia eſt: affectiones, & ea quæ per ſe inſunt, quid ſignificent. Proloquia vtrunque deſiderant, nam & quia eſt, & quid ſignificent antequam demonſtrationes, ſciendum. Sed quamobrem generi & affectioni altera pnotio ſufficit proloquio vtraq; neceſſaria eſt? An quia proloquio teximus inuicem terminos & concluſionem aſſuimus? Nonnulla ſane ſunt, quæ conſtituere ſuperuacaneum, ſit qualia quæ nobis admodum perſpecta exploratąque ſunt, vt ſubiectam naturam eſſe, ſi hoc ita cognitum ſit, & vt in prouerbio eſt: vel pueris, ſcitum. Nec enim conſtituit phyſicus aliquid eſſe feruidum, algidum, ſudum, nec medicus humanum corpus eſſe? At numerum & vnitatem eſſe conſtituendum Arithmetico eſt, quia hæc nõ perinde vt cætera in euidenti ſunt. Solemus & pręterire

terire conniuendo ea quę præ ſua facillima cognitione quid ſignificent, noſcitautur vulgo, ſit enim perridiculum quaſi acta agas, quæ ſuapte uatura expoſita ſint, conari exponere.

Differre proloquia à poſtulatis ſubiectionibusq;. Cap. Xxii.

AC proloquia quidem à poſtulatis & ſubiectionibus differunt, ꝙ neq; conſtituuntur, neq; petuutur concedi, quia & vera ſunt & videntur. Quum dico videntur vera, nou id dico ꝙ concedautur ore: Nam hoc quidem modo poſſet contingere vt proloquia nulla eſſent, ſane quum ſaltem exteriore verbo poſsiut negari, nam interiore non poſſuut. Quij.n. negaret paribus dẽptis reliqua eſſe paria, ſermone potius quàm interiore ſenſu contenderet, & vt vetus eſt ſumptum ab Euripede. Diſſentire lingua non corde. Demonſtrario autem nõ ad exteriorem locutionem, ſed ad internam intellectualemq́; pertinet, quemadmodum & ſyllogiſmus. Non ergo ex eo quid quiſquam foras pronunciat, ſed ex eo quod intrinſecus approbat, authorantur proloquia. Plerunq; enim diſſonat, quod in linqua promptũ habetur, ab eo ꝙ clauſum geritur in pectore. Nam uec Geometrę lineis iis vtuntur, ſuper quibus ſpeculamina ſua exigunt, ſed iis quas animo retinent conceptas, & quarum tanquã exemplaria & notæ ſint lineæ, quæ iu abaco aut in puluiſculo deſcribuntur. Quum euim pedalem lineam ducant, quæ non ſit pedalis. aut æqnilaterum, quod non ſit ęquilaterum, non ad ea quę calamo deſignantur, ſpectandum eſt, ſed ad ea quæ mente intelliguntur. Atq; hæc vero ſunt, quibus illi quum demonſtrãt vtuntur. Nam iu concluſione lineam vniuerſalem accipiunt, ſed docent per illum interpretem, quæ deſculpta in menſula eſt, aliter enim linea vera ſignificari diſcentibus non poſſet.

Plerunque diſſonat quod in lingua promptũ habere, ab eo quod clauſum geritur in pectore.

Qui vſus primorum principiorum in demonſtrationibus ſit. Cap. Xxiii.

PRoloquia vero eſſe admodum agnita certaque manifeſtum omnibus eſt. Quid enim certius, quã nihil eſſe quod ſimul affirmare negareq́; liceat? Vſque eo enim proloqnij huius iudubitata lux eſt omnibus, vt in id demõſtrarionibus locare aſſumptionis loco depudeat. Ferè enim prolixum ac ſuperfluũ videtur, ꝙ nihil ſit eo conſpectius, exploratius, promptius, & tamen ſunt in quibus neceſſe eſt proſatum illud conſtituere aſſumptionis loco. Sed licet aliquis: Quãdonã aut quomodo? Quoties intentio eſt, id cõcludere, vt aliquid eſſe, & quod ei opponitur, non eſſe demonſtratioues. Verbi gratia: Finitum eſſe mundũ, non quod huic opponitur, ideſt, mũdum eſſe finitum, non finitum non eſſe, hoc eſt non eſſe iufinitum. Rõ autem ſic formabitur: De nullo corpore finitudo ſimul poteſt affirmari & negari. Mundus eſt corpus. Sẽperq́; in hoc genere maior propoſitio talis ſumi debet cui aſsimilis ſubiungenda concluſio eſt. Non ſolum autem manifeſtũ eſt nihil affirmari & negari ſimul idem poſſe, ſed & illud quoque de quaque re neceſſario alteram partem afferri. Hæc enim natura diſperatorum videtur. Nam contraria quanquam ſimul haberi uon poſſunt, non tamen alterum eorum neceſſario habeatur neceſſe eſt. Hoc proloquium ab aliquibus in demonſtrationem confertur, præſertim eam quæ ad incommodum perducit. Nã qui demonſtrat impoſsibile eſſe oppoſitum eius qđ vult tenere, neceſſario adhibet alteram partem diſiunctionis. Nec aliuude rationi ſuæ uecesſitatem molitur, quam ex initio, eoq́; neceſſe eſt, in omni diſiũctioue in qua aut eſt aut uou ponitur, alternm eſſe verum. Hinc illud eſt quod dicitur, diameter aut cõmenſurabilis eſt coſtæ, aut incommenſurabilis. Item aut commenſurabilis, aut non commenſurabilis neceſſario eſt. Incommenſurabile porro, ſiue non commeuſurabile nihil aliud eſt quam altera pars diſperationis. Quod quidẽ quãuis explicitum expreſſumq́ue demonſtrantibus, non ſumitur tamen vis proloquij eius, ſubeſt eam quam diximus. Accommodatur vero & quaſi deſcendit in materiam propriam. quoties id quod in eo ſulum vniuerſaleq́; eſt, ad genus certum contrahimus. Dictũ enim & ſuperius eſt, communia proſata non qnãdin communia ſeruantur, in demõſtrationem venire, ſed tum demum quum ad ſubiectam naturam traducta ſunt ſubditis, per quæ couuenire in alia deſinant, ita vt aſtrictione hac geueri de quo agitur propria & appoſita euadant.

In quibus communicent ſcientiæ, & quemadmodum propria philoſophia à dialectica differat. Cap. Xxiiii.

SVnt autem peruulgata quædam proloquia, & in omne genus ſparſa, in quibus oẽs ſcientiæ communicare inuicem videntur. Habentur vero duę virtutes, qnarum altera inferior eſt, Sapieutia videlicet & dialectica quę conueniunt inter ſe, ꝙ proloquiis nõ eodem more vtuntur, quo artes cæteræ, ſed confirmant ea & comprobant. Verum intereſt, ꝙ dialectica ex probabilibus raciocinatur, ſapientia alio genere. Item dialecticam in ordinem ſcientiarum nou redigimus, quia genus certum non habet, in quo verſetur, uon lineas, non numeros, non proportioues. Præterea non de iis quæ per ſe inſint, ſed de iis qnæ ineſſe videãtur, accurat. Quamobrẽ dialectici iuterrogationibus confidenter incedunt, quia vtrum conceſſum negatumúe ſit, rationes habent quibus reſpoudẽtem aut in laqueos iuducant, aut reuincant. Hoc non facerent ſi vterentur iis, quæ ab omnibus conceduntur. Etenim impoſsibile eſt de eodem probari contraria: verbi gratia de, animo vt mortalis, ĩmortaliſq́; ſit. At is qui demonſtrat, alteram partem inſumit probaudam, quia uon interrogat, ſed veritatẽ veſtigat. Quo circa ſi quis moueri ſemper animum negauerit, & alteram partem conceſſerit, dimittetur ſtatim, nec præterea fatigabitur percunctationibus.

An interrogatio aliqua demonſtrationi conueniat. Cap. Xxv.

SEd qnęro num ſit quando interrogari debeat qđ demonſtrat? & num interrogatio aliqua ſit, quæ ſcientiam pariat? quemadmodum aliqua captiola & aliqua dialectica eſt. Soluitur. Ratio eſt vt quemadmodum propoſitio aliqua, ita & interrogatio aliqua quæ demouſtrationi obſeruiat, habeatur. Non tamen iuterrogatio omuis, ſicut neq; omnis propoſitio ad demouſtrandum appoſita eſt, ſed ſolũ ea de qua ſyllogiſmus quacunq; ſcientia proprius nectitur. Hãc tu ſi paulum commutaris interrogationem ſcitam efficies. Interrogabit vero geometra uou vt de reſponſo propoſitionem ad ſyllogiſmum propriũ corroget, (nam propoſitiouem illam habere intus poteſt, etiam ſi ab alio non condiſcat) ſed vt per tentaturus aliquos, qui eandem profiteantur artem, ad id quod

vult

vult efficere, interrogando perueniat. Alioquin non ſemper interroganti reſpõdendum nec ſemper ſubeun da diſputatio eſt. Sed Geometricę roganti Geometricæ reſpõdendum non muſicæ,& muſicæ agenti muſicus,non Geometra reſpondeat. Sed quæri aſſolet, nũ quæ Arithemetica interrogatio pertinere ad muſicam poſsit? aut naturalis ad medicinã? nam pſpectiua Geo metriam? Et videri põt pertinere,nam ex Arithmeticis principiis in muſica tractatus multi habentur, & ex Geometricis in perſpectiua. Soſo eſt. In his reſpondẽdum eſſe etiam ad ea quo ad viciſsim cum ſcientiis ge neralioribus cõmunicãt. Ad principia non reſponden dum,neq; ad quãcunq; rogationem,quemadmodum ſupra dictum eſt. Itaq; cõſtat ſi geometra coarguitur, quod totum in duas partes non ſecuerit, non vt Geo metra ĩceſsitur, ſed vt is quem cũ imperitia muſices Geometram eſſe contingat. Cum iis igitur qui geome triam neſciunt, de geometria diſputandum non eſt. Nec.n.intelligere aliquis põt recta captioſaúe diſputatio ſit,id de quo diſputatur ignoret. Nec quemadmo dum earum rerum quę probabiles tñ & perſuaſibiles ſunt, ita earum quæ ſcienter tractantur,adhibere imperitos iudices poſſumus. Imperitorũ aũt duæ habentur ſummæ formæ vna eorum qui de re oĩno nihil intelligunt,altera eorũ qui intelligunt quidẽ aliquid,ſed contra q̃ ſit,& deprauate. Ita vterq; imperitus geome triæ fuerit, & qui nihil de lineis æque diſtãtibus noue rit, & qui coire illas poſſe crediderit Atque hæc imperitia quãquam Geometrica põt dici ratione vna, qđ ſuper re geometrica eſt, quæ recte intelligi poſsit: tñ longe difficilior priore & magis etiam varia atq, multiplex eſt. Sed quemadmodum difficilior videatur, & quot modis contingat, demum qua ratione obuiã ei eundum occurrendumq; ſit, proceſſu docebimus.

Commentatio Matheſeos, & quid ſit ſyllogiſmum ampliari in directum, in latus, per media. Cap. XXVI.

IN Mateſi paralogiſmus non adæq; committitur. Nam medium in his ſemper duplicem habet reſponſum,ſeu vniuocum,ſeu æquiuocum ſumatur. Præfinitum vero certumq; oẽ eſt & cuiuſq; appellatio demonſtrationem iuſtam minimo minus penſat. Nam qui nomen circuli audit, continuo circulũ contuetur in ſe deſcriptum afformatũq; aio,nec ad ſignificatum deerat. Sed in illud tñ refertur,cuius & definitionem communit. Quođ ſi quædam carminis forma dicitur circulus, tñ ratio circuli quæ à geometra mẽte concepta eſt ſuſpicari non patitur circulum eſſe carminis genus. Ad rationes Dialecticæ nec mediis conſtitutis vtuntur nec in aliquo genere pſcripto verſanť: qualis illa. Scientes diſcunt,qui diſcunt neſciunt,ſcien tes igitur neſciunt:nam diſcere diſcuntur,& qui ſciũt, & qui docentur. Plane fallacia interim à medio naſcitur, vt ſyllogiſmis iis qui per medium ęquiuocũ ac ſi cognomine dixeris,aſtringuntur. Eſt autem id medium,quod ante complexionem iterũ ſumitur. Quare quoties alio ſignificatu in propoſitione vna accipitur, quam quo auditum in altera eſt, equiuocatio cõmititur. Interim oritur ex forma, vt ſi quis duabus affirmatiuis in ſecunda figura vtatur, vbi ex vtraque extre mitate conſequitur. Si autem fieri non poſsit, vt ex fal ſis vera commonſtrentur, facile vtiq; eſſet quacunque doctrina reſoluere. Reſoluere appello, vera cõcluſione poſita, ꝓpoſitiones ex quibus cõſecta ſit exquirere. Hoc inquam facile factu eſſet, ſi verum non niſi de ve ris euaderet, q̃a certa determinataq; haberẽtur in quę referenda concluſio eſſet. Nunc quãuis ex propõnibus veris,nõniſi vera concluſio exiſtat, non tñ in cõtrariũ recurrit: Sępius.n.concluſio vera ex probabilibus ſum ptis elicitur. Atq; hinc difficilis reſolutio eſt, q̃m aſſecu tio illa propoſitionum, inueſtigatioq; in immenſum excurrit: quandoquidem infinita probabilia eſſe poſſunt, de quibus vera concluſio eueniat. Porro in hoc Mathematicæ rationes à Dialecticis differunt, q̃ hæ fa ciliores reſolutu quam Dialecticæ ſunt. Ratio ea,q̃m ad concluſionem probandam falſa non ſumunt. Sed ne vera quidem adhibent omnia, vt quæ aut cõmunia ſint, aut ex accidentium genere, ſed oẽs aut ex finitionibus, aut ex iis, quæ per ſe hærent, promuntur. Hæc vero facilia numerari, definiriq; ſunt, Eſt & ſimplicior reſolutio Mathematicarum rationum reſpectu alro: quia compoſitio earũ,& accretio ſimplicior eſt. Nec enim quẽadmodum in dialecticis ita ĩ Mathematicis duplex earum ampliatio viſitur. Nam dialecticæ rationes & extrinſecus aſſumendo concluſionibus dila tantur: idq; bifariam, nam aut in directum excurrunt, aut in latus fundũtur, & media corrogãdo aſſumptionibus creſcũt. Mathematicæ alio genere prouehũtur: q̃.n.ex prioribus probãt in ſequentia, ſimulatq; in iis aliquid explicatum demonſtratumq; eſt, aſſuitur inſe quens. Hac forma continenter toto opere attendunť porriguntur q;. Ita videmus, primo theoremati ſcđm anne cti,& tertium ſecundo ſubiuogi, & deinceps eadem ſerie reliqua. Mediorum aũt nulla in iis corroga tio eſt, igitur hæc propoſitionem aliquam mediatam non ſumunt. Quemadmodum vero in iis ab vno co orta compoſitio eſt, ita reſolutio ad vnum procũbit.

Quemadmodum vna ſcientia vtraq; demonſtratione vtatur, & quamobrem, et vt ſit. Cap. XXVII.

SCire per cauſam duobus modis accipitur: aut quia per medium quoddã ſciatur, nam omne medium cauſa concluſionis elicitæ eſt: aut quia explicatio per cauſam rei, quæ comprobaŕ, contingat. Priore ſignificato, ſyllogiſmus per cauſam formatur, quia oĩs ratiocinatio vtcunq; ex medio ſuo exiſtit. Poſteriore p cauſam non omnis ſyllogiſmus deducitur, ſed ſolum is, qui à nobis demonſtratio, id eſt euidẽs probatio appellatur. Sunt & ſyllogiſmi alij, qui demõſtrationes di cantur. modo cætera quæ requiſiuimus, habeant. Sed ſyllogiſmum qui de cauſa rei emanat, demõſtrationẽ q̃ ita ſit, ſiue quamobrem ſit, dicimus. Qui vero de me dio ſolo conſurgit, & de reciprocis tñ conſtat demon ſtrationem, vt ſit, ſiue quod ſit, vocamus.

Alius modus, quo in vna ſcientia vtraq; demonſtratio eſt. Cap. XXVIII.

SAnè fieri põt, vt eadẽ ſcientia, modo ipſum quã obrem tractet, modo ipſum vt ſit explicet: aliquã ſit, vt diuerſa ſcientia ſit, quæ quãobrem cõdocet ab ea quæ vt ſit, ° demonſtrat. Sed videmus quẽadmo dum eadem ſcientia vtrunq; attingat. Duplex is eſt: Vnus, hic quem modo exequemur: q̃m cauſa rei per ſe inſit neceſſe eſt, & propinqua ſit rei cuius eſt cauſa. Syllogiſmus qui per propõnes mediatas abſoluitur, fere demõſtrat quia eſt: qui vero per imediatas magna ex parte, propter quid eſt, declarat. Vt aſtronomus, quum probat auſtrales ſtellas ocyus q̃ aquilonias demergi, per id qđ aquoloniæ mouentur minori circuitu, demõſtratio propter quid eſt: quia per cauſam rei proximam

Animaduerte quid proprie reſoluere ſit de quo etiã latius hac loc Grẽ.

Hoc idem ſupra cap. 4.

mam & adiunctam exprimitur. Quum vero eandē concluſionem confirmat, per id ꝙ ſtellæ meridionales à ſeptentrione plus diſtant, quanquā verum ex veris addicit, non tamen per cām propinquam & ſummam oſtendit. Eodem modo in ſcientia naturali, quotiens immortalitas animi de motu eius interiore & indigere approbatur, tū remota & interpollata demōſtratio fit. Qootíes vero per id quod animus vtilitatis initium ſit, exordio fineq; vindicat, tum iuncta & continens demonſtratio eſt. Qui fruges item arboreſq; probat non ſpirare de eo ꝙ animalia non ſint, de longinquo collimat. At qui de eo id demonſtrat, quia deſit iis pulmo, rationem immediatam attingit. Nec.n. ꝙ quæ res animal non ſit, proxima cauſa eſt, vt nō reſpiret: alioquin retrorſum cōmearet, vt quod quid animal eſſet, proxima cauſa diceretur quod ſpiraret. Atqui multa ſunt animalia. quo nihilominus animam nō trahant, vt quæ vocantur inſecta. Sed proxima, vt dixi, cauſa, vt non ſpiretur, eſt carere ſpirabili: viſcere. Certe animal non eſſe abiuncta & longè petita ratio videtur, ꝙ frutices non ſpirent: quia ſpirare animal prædicatio hians mediataq; eſt, nec niſi interuentu eius, quod eſt pulmonem habere, coaleſcit oppleturúe. Proinde quū ſtirpes non ſpirare dicuntur quod animalia non ſint, ſuperlatio in cauſa reddenda committitur. Idem peccat Anacharſis, cum percunctantibus cauſam quòd in terra Scythia tibicines nulli eſſent: Reſpondit, quia vitem nō ferret. Remotiſsima hæc ſane cauſa, nam proxime erat, quia temulenti Scythæ non fierent. Cauſa huius quia te metū non haberent, huius quia vites eſſent iis negatæ. In ſecunda [b] etiam figura ſyllogiſmi p cauſam remotam ducūtur, vt in exemplis his, quorum modo habita mentio eſt. Quum.n. animal de omni qđ reſpirat dicatur, planta de nullo, relinquitur vt plantæ non reſpirent. Et quum vites tantum datæ iis ſint, quibus tibicinium, Scytis non ſint datæ, reſtat vt Scytis tibiarum vſus deſit.

[a] *Huius loci fidelis interpretatio hæc eſt. Poſteriori ſignificato non omnis, ſed qui per cauſam rei. Iſtius aūt modi ſolum is eſt: quem proprie demonſtratiuum appellamus: nam & alter demonſtratiuus quoq; uocatur: ſic enim ait:* Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐχ ἅπας, ἀλλ' ὁ διὰ τῆς αἰτίας τοῦ πράγματος. Τοιοῦτος δὲ μόνος, ὃν κυρίως ἀποδεικτικὸν ἐλέγομεν. ἐπεὶ λέγεται καὶ ὁ ἕτερος ἀποδεικτικός.

[b] *Si concluſio ſyllogiſmi qui per remotam cauſam ducitur, affirmatiua fuerit in prima tm̄ figura, dicit Ioā. Grā. duci pōt q. ſi negatiua, cōmode in ſecūda figura: in prima.n. non concluditur immediate propoſita cōcluſio, niſi minor et cōcluſio cōuertantur: cuius rei cām exponit ipſe hoc in loco.*

Quemadmodum altera demonſtratio in altera ſcientia habeatur Cap. XXIX.

ALius modus, quo eadem ſcientia, & vt ſit, & ꝙ ita ſit, demonſtrat, eſt quoties rationes duas immediatas quidem illas, ſed alteram à cauſa, alteram à ſigno communit. Qui.n. argumēto ꝙ peperit, probat mulierem lacteſcere, cauſam ꝙ ita ſit, docet. At qui retro agit peperiſſe dicens, quia lacteſcat, vtitur demonſtratione ꝙ eſt. Item qui crementum lunę ex plenitudine orbis demſat, cauſam ꝙ ita ſit declarat. Qui vero vice iuerſa id ꝓbat, expoſitionē inſtituit rei ꝙ eſt. Ac ſæpe quidem contingit vt cauſę & ſigna reciprocent, & inuicem probentur, ita vt quemadmodum à ſigno in cauſam ſubitur, (atq; hæc explicatio rei vt ſit, vocatur) ita plerunq; à cauſa in ſignum demonſtratio recurrat: quæ ꝙ ita ſit, ſiue vndenam ſit, dicaſ. Quum igitur à ſigno argumentum præſtatur, tum ab eo tanquam à notiore q̄ cauſa ſit, concluſioni fides aſfertur. Quum vero à cauſa proficiſcitur. tum ab ea tanquam à principio rei procedit. Aliquando ſigna & cauſæ retro non cōmeant. Nec.n. quia ignes ſunt ſi ſumus adſit, etiam ſumus adeſt ſi ignes ſint, & quamuis neceſſe ſit, vt quæ peperit cum viro coierit, non tamen retrorſum valet, quia poteſt coiſſe cum viro quæ nō peperit. In iis demonſtratio vt ſit, poteſt ornari, demonſtratio quamobrem non poteſt: nam cauſa per ſignū ſemper oſtēditur ſignū per cauſam non ſemper oſtenditur. Quēadmodum itaq; non omnes cauſæ cum effectibus ſuis reciprocant ita nec omnia quæ reciprocāt effectus & cauſæ ſunt quia fieri poteſt vt eiuſdē cauſæ plura indicia ſint, quæ inuicem recurrant. Cauſæ huius, ꝙ quis ſebriat ſigna ſunt arteriæ creber pulſus & intentus calor. Signa hæc mutuo ſe aſſerunt, ſed de neutro ſyllogiſmus quamobrem ducitur de vtroque ſyllogiſmus, vt ſit componitur. Hi modi ſunt, quibus eadem ſcientia demonſtratione quod ita ſit, & demonſtratione quia eſt, tractatur.

Locus hic illis fauere videtur qui defendunt regreſſum ĩ demonſtrationibus.

Qui modus ſit, quo in diuerſis ſcientijs demonſtretur vt ſit, & quamobrem ſit. Cap. XXX.

NVnc aggrediamur modos, quibus demonſtrationes illæ in diuerſas ſcientias diſtributæ habētur. Ergo quum ſcientiæ ita viciſsim ſe habent. vt vna alteri ſubdita ſit, vt perſpectiua Geometrię, machinatio Stereometriæ, Muſica, quæ ab arbitrio auriū conſtat, Muſicæ, quæ in cognitione rationis poſita eſt eoq; Mathematica dicitur, Nautica Aſtrologiæ. Sunt enim ſcientiæ aliquæ id genus, quæ quaſi ſynonymæ ſunt. nec definitionem omnino diuerſam obtineant. Quamobrem Harmonicus dicitur, & q muſicē auriū, & qui mathematicam muſicen nouit. Quum inquam inter ſe ordine hoc ſcientiæ fuerint, demonſtratio vt ſit ad ſciennas ſenſilium faciet demonſtratio quamobrem, ad ſpectatiuas & mathematicas pertinebit. Nā mathematici cauſas habent perſpectas, ſit non ſit, plurimum neſciunt. Nām & qui vniuerſalia contemplantur ignorant ſingularia, quia de iis perinde non cogitant. Aequidem à mathematicis didici ſummam chordam reſponſum & conſonantiam habere cum media. ſed ſentire conſonantiam non poſſum, quia vſu eius artis & exercitatione deficior. In plenum ſcīæ quæ magis mathematicæ ſunt, ideſt, quæ in inſpectione rerū amplius verſantur, & quæ formis citra materia & ſubiectum vtuntur, ipſum propter quid, ſemper oſtendunt: qualis geometria reſpectu perſpectiuę eſt. Geometra.n. quæ lineis rectis propria ſint, tm̄ ſumit has, quanquam actu à rebus auocare non poteſt, tn̄ genere quodam abiungit. Nam omne rectum aut in ære, aut in lapide, aut in ligno demum aliquo ſtrato recipitur. Sed artiſex id non vt in aliquo horum continetur, veſtigat, ſed vt ſeorſum habetur, & abductū à rebus, ſed perſpectiuus rectam lineam accipit, quę aut in amuſſi, aut in æs inciſa cernatur. Ac ſunt quidem aliqua quibus tractādis ſcientia naturalis ad perſpectiuam eo modo ſe habet, quo hęc ad Geometriam vt rō arcus cęleſtis. Nālis definit arcum, vt ſit aſpectus ex tali nube in ſolē refractus, ſed quamobrem tali forma, tali colore viſatur, perſpectiuus abſoluit. Sunt aūt ſcientię, quarū etiā ſi altera

καὶ τὴν ναυτικὴν ἀστρολογίαν πρὸς τὴν μαθηματικήν. Hoc eſt, et nautica Aſtrologia Aſtrologia mathematica.

ſi altera ſub altera non reponitur, eodé tñ modo proxime inuicem vidétur, vt medicina & geometria. Nam ſcire vulnera orbicularia tardius ſolideſcere, ad medicum pertinet, ſed vndenam ad geometram.

Quæ figura ſyllogiſmi aptiſſima demonſtrationibus ſit. *Cap.* XXXI.

FIgurarum prima ad ſcientiam accómodatiſsima eſt. Nam & mathematici rónes ſuas ſm illá texunt, Arithmetici, Geometræ, Perſpectiui: poſtremo qnicunq; demſonem quia eſt, frequentant. Nam mediæ figuræ vſus rarus, & in pauca ideoneus. Amat enim cauſa per affirmationem oſtédi. Quum ergo notitia quamobrem potiſsima ſit, efficitur, vt figura hæc
Idest definitiones. ad ſciam quærendá aptiſsima videatur. Sed ad cognoſcédos fines cómodiſsima eadé eſt, ímo ad genus hoc ſola perducit. Nam definitiones verbis vniuerſalibns & affirmantibus conſtant. In media figura complexio negatiua concipitur, in poſtrema particularis. Præterea mediatas propoſitiones ad immediatas non alia figura q̃ prima reducimus. Ná eadem figura continéter propoſitio mediata ad ímediatam refertur, qua primum cœpit aſtringi, nec in ſecunda, affirmatiua, nec in ſumma vl̃is concluditur. Ita conſtat per has figuras mediatam ad ímediatam ſolui non poſſe. Immediatæ porro non oés affirmatiuæ, ſed & negatiuæ aliquæ habentur: æque.n. ímediate ſunt oés quæ ſyllo confirmari nó habent, quales negatiuæ illæ ſunt, in quibus de neutro termino affirmari aliqđ genus pót. Nam in talibus vterq; ab altero citra medium remouet. Si.n. medium aliquod ſtatuatur, neceſſarium ſit illud de altero termino affirmari, atq; ita per id terminus ſubiectus à prędicato contraúe abiunctis ſyllogiſmo probabitur.

De ſyllogiſmo imperitiæ, ignorantiæue. *Cap.* XXXII.

Cap. 25. NVnc id diligentius exquiratur de quo ſupra, neſcio quid præſumpſimus, duas eſſe ſpecies imperitiæ, vna quum alicuius rei penitus rudes, ignariq; ſumus, vt pueri concluſionis eius, Triágulú duobus rectis pares habere. Atq; hæc nobis dimittéda eſt, nihil.n. contemplationis artificioſę in ea comperias. Altera ſpés imperitiæ eſt, quę affectionis vocatur: quú quis rudis quidé non eſt, ſed falſam eius rei ſciam obtinet: vt ſi triágulum habere tres angulos duobus rectis maiores aut minores exiſtimet. Dicitur aút imperitia hæc affectionis, quia quum contingit, animus perſuaſione quadam affectus & formatus vr̃. Putat.n. ſe id ſcire quod neſcit. Hæc igitur imperitia, aut earum rerú eſt, quę ímediatæ iunctæq́; ſunt, non ſunt: aut earú quę per aliquod medium poſſunt oſtendi. In vtroq; aút genere bipartita eſt, nam aut per ſyll̃m cótingit, aut per ſimplicem apprenſionem imbibitur, vt triágulú duos rectos angulos non habere, aut diametrum cómenſurabilem eſſe cum coſta. Nam in iis etiam ſine ſyllo corruere poſſumus. Qualis.n. in ſenſu error, hallucinatio & obauditio eſt, talis in mente apprenſio & opinatio falſa conſurgit. Solemus & ratione aliqua mentita captioſaq́; decipi. Atq; hoc variis & pluſculis modis contingit: nam & ſyllogiſmorum formæ multiplices ſunt eorum præcipue qui paralogiſmi dicunt: iu quos facile ſit aliquem labi. Ergo id quod ímediate aut mediate non ineſt, vt ineſſe per ſyll̃m credatur in prima tátum figura pót accidere. Velut.n. quoties aliquid vere vl̃r negatur, ſeria demſo in alia fignra q̃ prima deduci non pót: ita & quoties aliqnid falſo vl̃r negatur ró mentiens alia figura non texitur. Et hæc cauſa eſt, quáobrem íperitia hæc teterrima & ſtolidiſsima ſit: quia ſibi perſuaſionem ſciétiæ arrogat, & proprietates eius aſciſcit, ac vendicat, ꝙ & accepta vl̃r eſt & regulis ſciæ vſa. Quę vero mediate in aliquo ímediateúe continentur, non contineri putare, ſyllo prima & ſcđa figura cótingit. Proinde interim binę ſumunt falſæ, interim altera. Sed qñ & quemadmodum vtrunq; genus eueniat, ab Ariſt. ipſo peti volumus. Nos ſi perſequeremur oia, inſeremus offenſionem adeuntibus hæc.

Quemadmodum ſyllogiſmo imperitiæ occurratur *Cap.* XXXIII.

ILluc potius conferenda oŕo eſt, vt doceamus ſolere propoſitionibus ſalſis, è quibus ob paralogiſmi ducuntur, reſiſti non opponendo diſperata, ant particulariter refellendo, ſed contraria obiiciendo, & vl̃r conſutando. Ex iis.n. conceſsis & veritas aſſeret, & id qnod errori contrarium eſt, vindicabitur. Nam deceptionem ita ſumere poſſumus, vt per eam cótrariú demeremus. Ac dialecticus quidé etiam particulariter occurret, quippe cui concluſio aliqua vl̃is ꝓpoſita nó ſit: demonſtrator ſemper reprenſiones vl̃r afferret.

Abolito ſenſu aliquo, ſcientiam illius ſenſus aboleri. *Cap.* XXXIIII.

MAniſeſtum vero eſt ſiquis ſenſus defecerit, ſciétiam generum eorum quæ ſub ſenſum illum cadunt, neceſſario defecturam, ita vt ab eo, cui deeſt, quæri & capi nó poſsit. Hoc ſic inſtruimus: Si verum eſt quicquid condiſcitur, aut indnctione, aut demonſtratione condiſci. Demonſtratio aút vl̃ibus, inductio particularibus conſtat. Fieri nequit, vt ſenſilium generum vl̃es notiones ſcruteris, niſi ea per inductionem perſpecta & cognita habeas. Inducédis porro ſenſilibus qui pót is valere, qui deminutus ſit ſenſu quo illa noſcuntur? Quum ergo neq; ex vl̃ibus quicquá ſciri poſsit ſine indnctione neq; inductio ſine ſenſu abſolui, nulla ei via relinquitur, qna ſciam capiat: Nam & illa qua per abiunctionem à má nominantur abſtracta, qnanquam longe à ſenſu videntur remota, tñ auxilio ſenſus & inductione faciliora & euidentiora diſcentibus redduntur. Superficiem, longitudinem, latitudinem, & cæteros menſus ſeorſum haberi facile credimus, quum fides inductionis accedit: nam triangulum tribus lateribus claudi, ſere ant ſenſus aut inductio cóprobat. Nam tametſi hæc neq; reuera exolui à materia, neq; ſeparatim poſſunt conſiſtere, tum ea inductionis vis eſt, vt quod cuique horum per ſe ingenitum ſit, comitatu ſenſus exploret.

Quid ſit prædicari per aliud, ceu per accidens. *Cap.* XXXV.

QVoniam vero ſæpiſsime teſtati ſumns, eum qni demonſtrat ſemper ſumere quæ dicantur per ſe, dialecticum non ſemper, ſed interim quæ per accidens prædicentur, modo probabiliora notioraq́; videantur, quam ea quæ inſunt per ſe: definiendæ nobis formæ ſunt, qnibus aliquid ꝑ aliud, aut per accidens prædicari contingit. Sane fuſa & multiplex eius verbi ſignificatio eſt. Primú corpus per aliud eſſe candidum dicitur, quia per ſuperficiem: & vitis alba per aliud, quia racemos albos obtineat, ſed de accidente accidens dicatur, per aliud videbitur dici, vt de candido muſicum. De ſubſtantia quoq; allatum per aliud prædicabitur, ſi de numero eorú non ſit, quę per ſe habentur, vt ſi de homine ruffum aut ſubatrum. Tum vero maxime accidétaria prędicatio eſt quoties,

peruerſo

peruerſo naturæ ordinæ ſubſtantia de accidente affertur: vt quum de albo animal dicitur. Nam oratio hæc album eſt animal. differt ab ea quæ eſt animal eſt albũ. In eo quod in poſteriore quod ſubiicitur, neq; in alio ineſt neq; per aliud conſiſtit, ſed per ſe ſubſtantia eſt. In priore id ſumit vice ſubiecti, quod vt ſit habet, ab eo cuius eſt accidens. In more itaq, dialecticis eſt quũ argumentantur, prædicatis vti probabilibus cognotisq;, nullo diſcrimine. Demonſtraturus prædicationes inconditas, & præpoſteras, quemadmodum & accidentarias vitabitur: niſi quæ accidentia huiuſmodi ſint, quæ quod per ſe inſunt, prædicari etiam per ſe poſsint, de quibus retro monuimus. Atque oĩa hęc forſe de ĩis, quę ſuperius nobis expoſita ſunt cõſtãt

An demonſtrationes in infinitum euadant.

Cap. Xxxvi.

EXpectat nos diſquiſitio ea, neque ignobilis, quidem neque ſuperflua: An finitus ſit numerus eorum quæ prædicant de ſubiecto per ſe, an vero ſerie continenti in infinitum hæc exeant. Atq, hoc quod dico tale eſt. Conſtituamus ſummum & vltimum ſubiectum eſſe, vbi eſt c, quod de nullo præterea dicatur. Sed de quo id vbi eſt a, primum immediateque prædicetur. De a, vbi eſt d, de d, vbi eſt e. Quęro num quando neceſſe ſit, vt extractio hæc procumbat, an in immenſum ſit caſura? Ita vt de e, prædicari ſubinde f. poſsit, de f. iterum g, idq; in infinitum abeat. Sitq; prædicatorum vis inexhauſta, & inconſumpta, quæ identidem ſuppetant. Atq; hæc prima nobis quæſtio ponitur. Secunda eſt huiuſmodi: Fingamus, ſeu ſubiectum ſit, a tale eſſe, vt de ipſo nihil dicatur. Sed prędicatum primum ſupremũq; ſit tum, vt a. immediate inſit: in f. rurſum f vt inſit in e. deinceps vt e, inſit in g. Quæro num ratio hæc ceſſet, an egredi in infinitum ſit neceſſe? Nec aliquod ſubiectum inuenire ſit, quod non obiter de alio prædicetur. Differt vero conſideratio hæc à priore: quoniam in ea id quæritur, an prædicata infinito aſcenſu: in hac id agitur, an ſubiecta deſcenſu infinito ſuppeditent. Tertia quæſtio eſt, conſtitutis extremis, primo prædicato, & ſummo ſubiecto, vtrum infinita interueniant media, vt ſi in propoſitionibus ſumptis medius ſemper aliquis terminus ſit, qui committat ne ꝗ prædicatum ſubiectio proxime innexum & continens videatur. Atque hoc nihil aliud eſt, quam quærere an demonſtrationes progreſsione infinita vtant, id eſt an infinita obire habeant qui demonſtrãt, ita vt quicquid ad probationem alterius ſumitur, ipſum quoq; ab alio probari neceſſe ſit. An verius ſit aliquas eſſe immediatas propoſitiones, & vltimos fines, quo ſimul ventum eſt, demonſtratio ſiſtitur. Eadem & in negationibus quæſtio eſt, immediatæ aliquæ habeantur, an contra. Supra quales immediatæ negationes dicantur, oſtendimus. In recurrentibus vero reciprocantibusq; controuerſiæ, hæ pari modo non tractantur. Non enim vltimo ſubiecto poſito dubitari poteſt, an primum aliquod prædicatum iis ſit. Neque primo prædicato accepto quærendum eſt, an ſubiectum aliquod vltimum habeatur. Quum enim aliqua inuicem commutantur, quicquid de altero quæritur, de vtroque obiter quæritur, & ſi poteſt ſubiectum in his ſummum ſpectari, poterit & prædicatum primũ. Nam ſi vltimum ſubiectum conuertas, prædicatum primum efficies.

Infinita non eſſe media, & ſi in affirmatis hoc verum, in priuatiuis uerum.

Cap. Xxxvii.

INitium itaque à quæſtione prima ſumendum. Sed ſcire oportet intermedia ſtatui infinita non poſſe, ſi ſurſum ac deorſum verſus prædicationes decũbunt. Voco ſurſum verſus, quæ ad vniuerſale: deorſum verſus, quæ ad particulare potius ceſſant. Si.n. quiſquam conceſſo vt a. primum prædicatum ſit, & g. vltimum ſubiectũ, defendat media incidere infinita, fieri non poſſet, vt qui cœpiſſet ab a, deſcenderet vnquam ad g. & qui ab g. ſoluiſſet, ſubiret vnquam ad a. ex hoc ſequitur finita extrema non eſſe, quod tamen erat conceſſum. Atq; hoc eſt perinde, ac ſi quis numerum dicat ab vnitate ad denarium finiri, ſed numeros eſſe, qui interiaceant infinitos. Quẽadmodum igitur qui hoc diceret, pugnantia diceret, quia inter limites finitos numeri actu infiniti continerentur: (Nam eo quod ſunt, præceduntq;, non eo quod poſſunt accipi, infinita euadunt) Ita qui finitos quidem terminos faterentur, ſed infinita eſſe quæ intercederent, crederẽt tueri quod fateretur, non poſſent. Neque quicquam officit rationi noſtræ quod de ſectione continui ſimile videtur: quanquam enim ibi extremitatibus terminatis intermedia magnitudo infinite diſtrahitur, tamen reciſamenta quæ in idem corraduntur antequam acciperentur, actu non erant. Sed hic terminos, qui accepti fuiſſent præceſsiſſe actu neceſſe eſſet, vtpote qui in rerum natura ſint, etiam non accepti. At in ĩis quæ diuiduntur, nihil in actu euidentiq; eſt, antequã commutatur diuiſio. Quamobrem neceſſario conſit, vt conſtitutis extremis intermedia in infinitum prodire non poſsint. Atque hic ſtatus non in demonſtratione affirmatiua modo, ſed & in priuatiua ꝑpetuus eſt. Nam omnis priuatio negatioq; abiunctione affirmationis oſtenditur. Si ergo finitæ affirmationes ſunt finitæ etiam erunt adiunctiones, per quas negationibus fides affertur.

Terminos prædicatos infinitos non eſſe rationibus logicis probatur. *Cap.* Xxxviii.

SAtis * declaratum videtur, finitis extremis propoſitiones in infinitum hiare non poſſe. Nunc docendum eſt extrema ipſa finita eſſe hincinde, primũ communioribus argumentis probabimus, non ſolum prædicata per ſe, ſed vtcunq; in infinitum nõ extrahi. Quum igitur omnium quæ de altero prædicãtur, quędam in eo quod eſt rei eſſe, quædam genere alio prædicentur. Item alia ſecundum naturam, id eſt complexu recto dicantur. Alia præter naturam, id eſt præpoſtero. Secundum natutam, quoties de ſubſtantia accidens affertur. Præter naturam, quoties de accidente ſubſtantia. Prædicationes quæ naturalem terminis regionem mutant, ne prædicationũ quidem appellatione cenſemus, eoq; miſſas hoc loco fieri volumus: in cæteris videndum an ſtent. Ac ſtatim quidem illa, quæ in eo, quod rei eſſe eſt prędicantur conſtat finita eſſe. Nec.n. diffinitio aliqua conualeſcere inq̃ poſſet, ſi oĩa genere continerentur, & definitionem agnoſcerent. Nam nec generum quidem quiſquam definitiones vnquam reponere, ſi ſemper genus aliud ſuppeteret, quod ſine definitione cognoſci non poſſet. Ita nunq̃ neque initium neque ſumma tenebitur. Alioquin definire omnia non ſit poſsibile, quia infinita exigi aut continuari non poſſunt. Ex his dilucet infini

tionibus

tionibus prædicata certo numero comprehendi. Nũc idem de accidentibus monſtrandum. Palã eſt accñtia quæ de ſubiecta ſubſtantia prædicantur, aut ꝙ qualitates ſunt prædicari, aut ꝙ quantitates, aut ꝙ ad aliq̃d relata, aut ꝙ actiones, aut ꝙ paſsiones, aut quòd aliquẽ habitum præferunt, aut ꝙ aliquem locum deſignant, aut ꝙ aliquod tempus oſtendũt: atq; hoc quoties vnũ vni conſertur. Nam & album dicimus pedale eſſe, & inambulantem loqui, & duplum numerum parem eſſe. Sed prædicationes hæ videntur oẽs, vt pauloante dixi per accidens. Nam quum album dicimus, pedale nihil afferimus, ꝙ ipſum per ſe tanta magnitudine conſiſtat: ſed lignum id lapiſúe eſt, in quo albũ ineſt. Portenta illa ſanè ſunt, quæ aliqui autumant albedinẽ, nigritiam, ruborem, numerum, ambulationem, doctrinam ſeorſum à rebus ſtare. Ergo quod diximus, omne accidens de ſubá prædicari, certũ eſt, quæ vero de ſubſtantia prædicantur, omnia ſunt finita. Nam decẽ genera certis vtrinque finibus includuntur.

[a] Cur rõnes hæ logieę appellentur, duplicem affert Ioã. Gram. expoſitionem: Altera eſt Alexan. ob id. ſ. quia unum ſupponit quod non probat. ſ. quòd definitio ſit ſimiliter & demonſtratio. Altera uero eſt Philoſophi qui ait logieas appellari quia cõmunes ſunt et a'iis multa poſſunt accõmodari: in quam ſententiam deſcendere uidetur Themi.

De eodem rationibus propriis, terminoſq; ſubiectos non exire in immenſum. Cap. XXXIX.

HActenus logicis & cõibus argumentis, nũc preſſius ac reſolutius indicabitur terminos prædicatos aut ſubtos in demrõnibus, de quo modo agit, in infinitum abire non poſſe. Demrões ducuntur ex iis quæ per ſe adſunt. Quæ per ſe adſunt, bifarã accipere eſt. Nam & quæ in definitionibus collocantur, per ſe dicuntur, vt multitudo, & quantitas numero. Et accidentia quæ ſubiectis ſuis definiuntur, vt numero impar. Neutrum genus in infinitum attenditur. Nec. n. ſi ĩpar de numero dicitur, neceſſe eſt vt de impari aliud quicquã obiter prædicetur, nec vt impar in definitionem illius audatur: quemadmodũ numerus in definitionem imparis cadit. Semper. n. termini, qui hac forma prædicantur, anguſtiores quàm ſubiecta ſumuntur, tandemq; attennati impẽdio comminutiq;, ad indiuiduum recidunt. Nam quẽadmodum arctius eſt impar quam numerus, ita id quod de ĩpari prædidicabitur, contractius quã impar ſit oportet. Ergo *[a]* prædicationes hæ aut rõne, quã diximus, cõſiſtent, aut qa quicquid de impari prædicabitur, de numero quoq; prædicari neceſſe erit. Demum quæcunq; ineſſe terminis dicentur, eadem ineſſe ſubiecto ſatendum. Ita in definitionibus eorum oĩum adhibebitur numerus: infinita igitur per ſe inerunt numero, & definitiones infinitas numerus obibit. Sed ea, quæ per ſe inſunt, infinita eſſe non poſſunt: quia hæc ſimul actu eſſe neceſſariũ foret concedere. Præterea *[b]* fieri nequit, vt accidenti per ſe aliquid per ſe inhæreat: alioquin accñs natura quædã ſubiecta & ſubſtãtia vr̃ eſſe. Sed ne illa quoq; infinita conſtitui poſſunt, quæ in definitionibus prædicãtur: quia nullius rei definitio teneretur. Quãobrem late patet nec demrões abire in infinitũ, nec oĩa eſſe talia, vt demrãri vendicariq; habeant, quod nonnullis viſum diximus inter initia. Nã ſi non ſemper, nec in oĩ propoſitione medium terminũ accipere eſt, ſed ſimul ad propões ĩmediatas deuenimus, ſcrutiniũ & perſecutio deſinit, non poteſt defendi cadere in demrõnem oĩa. Probatũ. n. ſuperius eſt definitis extremis, quæ ĩterſtinũ obtinent neceſſario finita intelligi. Demrões aũt in infinitũ non euadent, niſi ĩnumerabiles termin præſto ſint, & quaſi habeantur ad manum, qui continenter afferri poſsint ad concludendum ſequentia.

[a] Ariſto. hanc rationem adducens, tantummodo ad hoc ducit incõmodi, quòd ſequatur uni infinita ineſſe: nõ tñ probat cur hoc impoſſe ſit. Alex. aũt (ut tradit Phil.) ob id eſſe impoſſe ait, quia ſeqũr ex eo eſſe actu infinitũ. & ipſum uidetur inſequi Them. Alij attamẽ id eſſe impoſſibile aiunt, quia in definitionibus aliquibus opus eſſet infinita aſſumere: quia ſemper priora in definitione Poſte. Ipſe uero Philop. ea de cã eſſe impoſſe dixit, quid ſequitur nullius rei perfectam haberi poſſe cognitionem: perfecta. n. rei cognitio eſt, qua omnia per ſe naturæ illius inhærentia comprehendimus.

[b] Hoc dubiũ ualde uidetur qđ hic aſſerit Them. ex eo. n. deſtrui uidetur rõ uniuerſæ ſciæ, mathema. n. demonſtrationes accidentia per ſe demõſtrãt figurarum, & numerorum, quæ in idem ſunt accidentia: nec Ariſt. hanc rationem affert.

Demonſtrationem vniuerſalem præſtare particulari. Cap. XL.

VIdeamus nunc demõſtratio vl̃is particulari potior ſit, nec ne. Sed prius eſt vt afferamus ea, q̃bus particularis poſsit videri potior. Qđ particulare eſt, per ſe amplius conſiſtit, & euidẽtius hoĩ eſt: nam qui priuata cõmentatione. Calliam rõnabile aĩal eſſe intelligit, exquiſitius noſſe id videtur, quã qui cõi ratiocinatione aſſecutus id notitiæ ſit, quia. ſ. oẽm hominem eſſe aĩal rõnabile ſcierit. Res. n. per demonſtrationẽ particularem, vti eſt, ita cognoſcitur, per vl̃em duntaxat in cõi. Præterea vl̃is nulla ſoliditas eſt, particularis aliqua eſt. Sed. n. potior demonſtratio earũ rerum habenda quæ ſunt, quam earum quæ non ſunt. Iam errores nullibi ſrequentiores, quam circa vniuerſale, vt de quo ceu à ſingularibus abiũcto demonſtrationes procedãt. Cõtra quod particulare eſt, vſurpatur viſu, & quaſi manu tenetur, demõſtrationes de eo nihil ſalſi, nihil inconſtantis enunciant. Sed rõnes hæ quanquam videntur plauſibiliter dici, non tñ labore multo reprehenduntur. Ac primum quidem nota per ſe vniuerſali, quam particulari iunctius inhæret. Nam rectos habere duos ex eo potius intelligitur, ꝙ per ſe triangulus eſt quam ꝙ æquipedus aut ſcalenus. Et de vl̃i tanquam de ipſo quia eſt, demonſtratio nectitur. Nec. n. appellatio vl̃ium vniuoca eſt, neq; merum ĩis vocabulum rñdet: ſed hypoſthaſis etiam aliqua. i. confirmatio euidẽtiaq;, non tñ abiuncta: quemadmodum neq; accñtibus, ſed quæ in ſingularib⁹, poſita re, ab ſe conſpicua ſit. Deinde continentur in ſingularibus pluſcula, quæ natura vl̃i, nõ particulari ſunt deſumpta, vt rõnabilitas Soc. nec. n. qua Soc. eſt, ſed qua homo rõnabile aĩal Soc. eſt. Item illa optimatior demonſtratio eſt, quæ à potiore cauſa trahitur, ſed potior & amplior cauſa vl̃e quam particulare eſt. Nam quęſtio & inueſtigatio, quamobrẽ quicque ſit ad vniuerſale ceſſat. Exempli gratia. Quæritur quamobrem in triangulo exteriores anguli, quatuor rectis pares habentur? Rñdetur, quia ſublitius non eſt ſatis, quia ſcalenus, neque hoc itidem, ſatis quia triangulus nihil facit, quia figura rectilinea eſt, nihil ſupererit ad demrãndum, quod velis. Huc accedit quod demrõ particularis fere infini-

torum

torum eſt, ſunt enim particularia ad numerum infinita: vniuerſalis finitorum. Item illa pręſtantior demonſtratio eſt, per quam vberius & locupletius ſcitur: per vniuerſalem ſcire locupletius contingit. Item quanto vniuerſalior demonſtratio eſt, tanto ex immediatoribus ſcientia patitur. Item qui vniuerſale agnoſcit, potentia, & particulare agnoſcit: nec retroagitur, vt qui particulare intelligit, cõtinuo & illud intelligat. Poſtremo vniuerſale rationis & animi eſt, Particulare alumnum eſt ſenſus. Per hæc probatum videtur, demonſtrationem vniuerſalem antiſtare particulari.

Demonſtrationem affirmatiuam præſtare negatiuæ. *Cap.* XLI.

NVnc docendum demonſtrationem affirmatiuã, negatiua ſuperiorem eſſe. Affirmatiua præſidio negatiuæ nõ indiget, Negatiua ſine vſu affirmatiuæ non conſtat. Proinde demonſtratio ex ſolis negationibus texta nihil efficit. Affirmatio etiam prior & ſimplicior negatione eſt.

Demonſtrationem aſſertoriam potiorem eſſe ducente ad incommodum. *Cap.* XLII.

POtior quoq; demonſtratio ea eſt quæ aſſertoria, quàm quæ ducens ad incommodum vocatur. Aſſertoria dicitur, quæ id quod propoſitũ initio eſt, commentatione recta concludit: Ducens ad incommodum, quæ contrarium eius, quod tuetur, intendit. Quo facile reprehenſo, infirmatoq́;, tum ad quæſtionem propoſitam commeat. Aſſertoria ſimplex & impromiſcua eſt, quia ſolum ex propoſitionibus nectitur: altera mulriplex, & miſcelanea, vt quæ hypotheticas etiam corroget.

Quot modis ſcientia prior & certior alia ſit, item quæ vna quæ diuerſa. *Cap.* XLIII.

SCientia prior & certior alia multifariam dicitur. Vno modo, ſi hæc per ipſum, quapropter confirmet quid eſt: Illa tantum demonſtret quia eſt. Atque ita non ex primis, ſed ex ſequentibus, & ſignis oſtendat. Alio modo ſi hæc intelligibilium & vniuerſalium generum ſit: illa ſenſilium. Quomodo habet Arithmetica ad muſicem, Geometria ad opticem: demũ omnes ſuperiores ad ſubditas. Tertio modo ſi ſimplicioribus principiis hæc vtatur: illa quaſi connexis & iunctis. Hac forma Arithmetica, quam geometria certior videtur. Nam Arithmeticæ vnitas pro principio eſt, geometriæ punctus: ſed vnitas ſitu caret, puncto adiungitur ſitus. Illo modo & geometria, quam aſtrologia exquiſitior eſt. Illa ſimpliciter accipit corpus, aſtrologia non ſimpliciter corpus, ſed quod mouetur circumagiturq́;. Scientia vna dicitur, quæ affectiones per ſe vnius generis contemplatur. Vnum genus eſt, cuius eadem prima principia ſunt: vna ergo ſcientia geometria, ſtereometriaque eſt. Diuerſæ ſcientiæ apellantur, quarum diuerſa principia ſunt, non quæ de principiis alterius ortum habent: vt geometria: & perſpectiua. Atque hoc conſtare poterit iis qui adufque prima, indemonſtrataque ſubierint initia. Si enim nulla is inter ſe cognatio fuerit, tum ſcientiæ probabuntur diuerſæ. Nam principia quæ cum iis quæ demonſtrantur, eiuſdem generis ſunt, ſi nihil commune inter ſe habeant, neque ipſa illa, quæ demonſtrantur, habuerint.

Plures demonſtrationes eiuſdem rei eſſe. *Cap.* XLIIII.

PLures vero ſuper eandem rem demonſtrationes, & ex pluribus mediis necti contingit, vt ſi aliquid modo ex congeneribus, & quæ ſi recta inuicem comprehendant, modo ex iis quæ alterius ordinis aut generis ſint, addicatur. Ex congeneribus, & quæ ſe recta inuicem amplectantur, vt quum platanum eſſe ſubſtantiam, aliquando per arborem, aliquando per plantam, quorum vtrunq; ex eodem verſu ac ſerie eſt, demonſtramus. Ex iis quæ ſequentioris ordinis aut generis ſint, vt quum hominem eſſe ſubſtantiam quandoq; per rationale, quandoq; per bipes oſtendimus. Hęc autem media parte ſe continent viciſſim, quia vtrunq; de altero extremorum generatim aſſertur.

Fortuita non ſciri. *Cap.* XLV.

VErum quę caſu viceq́; fortuita ꝓueniunt, ſcientia per demõſtrationem attolli non poteſt, quia nec neceſſaria ſunt, quorum temeritas domina eſt, neq; textum ſyllogiſmi recipiunt. Nedum vero neceſſarium, ſed ne frequens quidem eſt, quod forte fortuna committitur. At omnis ſyllogiſmus aut ex neceſſariis, aut ex frequentibus trahitur.

Senſum non eſſe ſcientiam. *Cap.* XLVI.

AC ne per ſenſum quoq; fit demonſtratio, quippe quæ vniuerſalium eſt, ſenſus ad ſingularia ꝑtinet. Si.n. cerni oculis poſſet triangulum habere duobus rectis æquales, nondum tamen demonſtratio teneretur concluſionis eius, in qua omne triangulum habere pares duobus rectis exponitur, ſed trianguli huius cognitio tantum ac ſenſus. Aut ſi deliquium lunæ fieri obiectu terræ contueri poſſemus, non tamen in vniuerſum ſciremus omne deliquium lunæ Interpoſitu hoc exiſtere, ſed ſolum id quod aſpectus oſtenderet. Sane omnis demonſtratio veritasq́; à ſenſibus oritur, nec intelligi datur vniuerſale, niſi de multis operibus & functionibus ſenſuum. Nam de particularibus multis vniuerſale reponitur, & euidens redditur. Nec tamen indicium veritatis in ſenſibus eſt, nec demonſtratio credi ſenſũs aliquis poteſt: quia ſenſus quamobrem quicquam ſit, non poteſt docere, ſed ſemper in cognitione, quod eſt, verſatur. Expoſitio cauſæ quod ita ſit quicquam, tota vniuerſalium eſt, eoq́; non modo noticiam huius vnius defectus, quem nũc patitur luna, ſed ſimpliciter omnium continet. Nam interuentus terræ non tam huius defectus cauſa eſt, quam omnium qui poſſint omnibus ſeculis euenire. * Quorum itaq; cauſa aliqua eſt, eorũ cognitio vniuerſalis nobilior & antiquior eſt, quam ſenſus: neq; ſenſus tantum, ſed etiam quam ſimplex eorum, & citra cauſam apprehenſio intellectioq́;: vt ſi quis illi concluſioni, in triangulo interiores angulos eſſe pares duobus rectis, abſolute fidem haberet, nec acceptam referet angulo exteriori, qui cõtrouerſim interioribus reſpondet. Igitur apprehenſio quę coniuncta cum cauſa, quamobrem eſt, longe videtur præſtantior, quam quæ ſeorſum habetur. Diximus autem ſupra quorum cauſa aliqua eſt vt notitia principiorum eſſet excepta, vt quæ vel ſine cauſa extra æmulam optimam ſit eminentius. Sed quærat aliquis, ſi ſenſus ſcientia nõ eſt, vnde fit vt ſenſu deficiente deficiat & ſcĩa? An hoc ita intelligendum eſt, non vt ſenſus ſcientia eſſe poſſit, ſed vt ex ſenſu vniuerſale proficiſci dicatur: intercepto aũt initio, neceſſe ſit conſecutionem in-

ὅσων τί-
νων αἴτιον
ἕτερον.
hoc eſt, quorũ itaque cauſa al[illegible] [illegible] intelligatur [illegible] ea quæ [illegible] huius cap. [illegible]

percipi? Vt modo addubitari ſolet quamobrem vitrum ſi ex aduerſum ſoli retineatur accendat. Quod ſi lumen ſolis foraminibus perſpicuis commeans oculi cernerent, tum & vniuerſa & cauſa miraculi huius intellecta eſſet per ſenſum.

Non omnium eadem principia eſſe. *Cap.* XLVII.

EAdem autem principia ſcientiarum omniũ haberi nõ poſſunt, nec remota, nec proxima. Non proxima, quia quum principia rebus quę demõſtrantur ſua quibuſque reſpondeant, quæ vero demonſtrantur non eadem ſint, immo ſæpius & genere differant, neceſſe eſt vt propoſitiones quoque talium rerũ diſcrepẽt genere: propoſitiones.n.ex iis quæ per ſe ſunt conſtant. Alia itaq; principia Geometriæ, alia Arithmeticæ ſunt. Adeo autem viciſsim accommodari non poſſunt, vt neque hæc de illis dicantur, ſubiiciantur ue, neq; altera alteris pro medio inſerãtur. Cõmunia quoq; & prima principia in omnem ſcientiam non intrãt: vt, omne aut affirmari aut negari neceſſe eſt. Nec,n.probari quicquam ex ſolis iis poteſt, ſed quotiens hæc in demonſtrationem rogantur, propoſitiones aliæ propinquæ ac propriæ adhibentur. Neque vero proloquia in ſyllogiſmo ſumuntur vniuerſaliter concepta, ſed ad genus aliquod ſubiectum, quaſi contracta. Hoc modo commune profatum eſt; Quotiens quatuor momenta comparalia ſunt, ordine commutato, eaſdem manere proportiones. Vtuntur hoc artes, ſed reſtricto, Geometra quoties quatuor magnitudines: Arithmeticus, quatuor numeri, Naturalis, quoties quatuor motus, aut quatuor tempora. Deinde ſi principia omnium ſcientiarum eadem forent, neceſſe eſſet numero aliquo comprehenſa dicere, vt elementa: ſed quęq; ſcientia promoueri in immenſum poteſt: (multiplex.n.concluſionem amplificatio & dilatatio eſt.) Ergo principia totidem cõſtituere oportet: nõ igitur cõia ſuffecerint. Poſtremo ſi eadem principia omnibus conuenirent, ſequeretur vt quicquam ex quoq̃ eorum demonſtrari cõtingeret. Sed ex muſicis Geometrica demonſtrari non poſſunt. Ex iis intelligitur principia, neque omnium eadem eſſe, neque penitus aliena, neque prorſus affinia.

Scientiam differre ab opinione rebus ſubiectis.
Cap. XLVIII.

SCitum & ſciẽtia ab opinione vera: & opinabili diſſerunt. Nam de falſa opinione nulla dubitatio eſt, quin cum ſcientia nihil ſimile habeat. Sed & inter opinionem veram, & ſcientiam plurimum intereſt. Primum[*] quę ſubiecta ſcientiæ ſunt neceſſaria eſſe oportet, & quæ aliter habere ſe non poſsint: opinionis quæ ſunt non oportet, ſed hæc aliquando poſſunt & mutari. Deinde ſcientia, vt ex neceſſariis, opinio vt ex poſsibilibus propoſitionibus pendet Et ita alius modus eſt approbandi quæ opinemur, alius quæ ſciamus. Diſtat ergo ſcientia ab opinione diſcriminibus binis: rebus ſubiectis, & genere approbandi. Quòd vero de poſsibilibus cõtingentibus ue opinio ſit, hinc docebimus. Contingentia nec ad ſcientiam pertinent, alioquin non poſſent aliter ſe habere: neq; ad intellectum. Hoc loco intellectum appello principium ſcientiæ, quo termini cognoſcuntur. Neque ad apprehenſionem credulitatem ue propoſitionum immediatarum, quam quis ſcientiam indemonſtrabilẽ dixerit. Quòd ſi habitus omnes, quibus vera noſcuntur, aut ſcientia, aut intellectus, aut opinio eſt, relinquitur opinionem earum rerum videri eſſe, quæ vt veræ ſint, tñ ſecus eſſe poſſunt, ac ſunt. Inconſtans igitur & inſtabilis opinio eſt, quia inſtabilis etiã illa eſt natura, qua vtitur ſubiecta. Præterea nemo putat opinari ſe, quæ credit aliter eſſe non poſſe quàm ſunt, ſed ſcire: opinatur vero tunc quum ita eſſe rem vtiq; putat, ſed quæ tamen aliter poſsit.

[*] *Hæc eadem de intellectu habet Themiſt. ſuperius cap. 7. ubi etiam hæc exponit; & ibidem Philoponus aliam expoſitionem recitat horum uerborum, Quo termini cognoſcuntur. terminos enim ſubſtantias abſtractas exponit, quare lege Philop. ubi locum hunc & ſuperiorem exponit.*

Scientiam differre ab opinione genere approbandi. *Cap.* XLIX.

HInc dicendum genus & modum approbandi, alium in opinãdo, quàm in ſciendo eſſe. Eadem res ex eiſdem propoſitionibus modo ſcita, modo opinata eſt. Atque hoc contingit, ſeu ſyllogiſmus quod eſt, ſeu ſyllogiſmus quamobrem fiat. Vnde dubitauerit quis, ꝙ qui ita opinantur non etiã ſciant, quando & propoſitiones & ſubiectę res eædẽ ſunt. Et quod adæq; ſi cognitio hæc ſcientia ſit, illa non ſit. Solutio; Si credunt aliter eſſe propoſitiones non poſſe q̃ ſunt non opinio, ſed ſciẽtia hæc dicetur, quia de iis quæ per ſe ſunt, & quæ de ſubſtantia rei prodeunt, ſcientia non opinio adornatur. Sin vero neceſſaria quidem credunt, ſed q̃ neceſſaria eſſe non putent, hæc opinio non ſcientia fuerit. Atq; tum circa eaſdẽ res ſubiectas tantum arbitror, opinio vt ſcientia verſari videbitur, ita eiſdem propoſitionibus opinio vt poſsibilibus, ſcientia vt neceſſarius vtitur. Quamobrem fieri non poteſt vt ſcientia & opinio eædem ſint. Nam & definitiones earum variant, & modi approbandi: credendiq; diſsidẽt. Eodem modo quanquam interim contingit, vt de eadem re, tum vera tum falſa opinio habeatur: non tñ ideo valet, vt vera & falſa opinio idem ſit. Alioquin quod firmum conſtansq; eſt, cum fluxo & labili non poteſt idem eſſe. Nec quod commutari non poteſt in falſum cum eo quod poteſt. Quapropter nemo vnquam opinatur ea quæ ſcit, ne idem ſimul aliter ſe habere poſſe, & neceſſarium credere oporteat. In diuerſis certe vſu venit, vt eadem res comprehenſa opinione & ſcientia ſit. Erat opinio in Epicuro quum diceret ſolem deficere, cũ luna ſub rotam eius ſubiret, quia putabat aliter quoque id poſſe. Erat in Hipparcho ſcientia. Sed vt in eandem animam, eodem tempore, de eadem re, cadat opinio & ſcientia, non poteſt contingere. Hactenus de opinione dictum eſt.

Quid ſolertia ſit. *Cap.* L.

SOlertia vero eſt ſagax repẽtinaq; adeptio, & quaſi collimatio medij: vt ſi quis videns lunam, id quod eius eſpectat ad ſolem, id habere lucidum, reliqua obſcura eſſe, pũcto, tempore, cauſam coniectet, quia.ſ. recipiat ſplendorem à ſole. Aut ſi quempiam numulario aut argentario colloquentem intuitus ſtatim intelligas verſuram eum facere, & omnino ſœneraticiã eſſe cauſam. Ergo iis qui ex aſpectu audituue extremorũ celerrime poteſt perſpicere, quid inter illa ſit medium, hic ſolers & perſpicax dicitur: & virtuti nomen ſolertiæ inditum, vt quæ reſolutio quædam concluſionis ſit in primas propoſitiones, & velox quaſi comprehenſio & continuatio medij.

FINIS LIBRI PRIMI.

THEMISTII PARAPHRASEOS IN POSTERIORA,

LIBER SECVNDVS,

Interprete Hermolao Barbaro.

Quatuor eſſe quæſtiones. *Caput.* I.

AB HIS [a] conſequens eſt, vt differentias quęrendarũ rerum tractemus. Nam & quę inueniendis. conueniãt obiter communi vſu noſcentur: eadem.n.quærendi & inueniendi diſcrimina ſunt, quia quæſtio omnis inuentionis gratia initur. Quærimus ergo aur de ſimplici ſolitarioq́;, aut de compoſito, & quod in complexu orationis ſit. Solitariũ & ſimplex intelligo, quod ſeorſum ex vno aliquo decẽ generum ſumiť: Deum cẽtaurum, charybdim. Cõpoſitum dico, Vtrũ luna deficiat, iuſtũ natura an lege potius & inſtitutione hominũ ſtet. Quoties de ſimplici q̃rimus, prima & occurſoria qõ eſt, an ſit: ſcđa, quid ſit. Nã primum q̃rimus, an ſit deus, deinde deus quid ſit. Si de cõpoſito, & qđ in complexu ſerieq́; loquendi ſir quærimus, prima qõ eſt, an ſubiecto p̃dicatum inſit, ſecũda quamobrem quẽadmodum inſit. Nam ſimul didicimus lunã deficere, continenrer quam ob cãm deficiat q̃rimus. Sunt igitur qões quatuor: An ſit, Quid ſit, An huic illud inſit, Quamobrẽ inſir. Ex iis vnum par ad ſimplicia, vnũ ad compoſita pertinet. Neq; conturbari quenq̃ volumus, quod in cõmentationibus topicis aliam qõnum partitionem ornauimus. Illic.n.formæ dialecticarũ qõnum ſolæ afferuntur, & q̃ non niſi in conſtructione & cõpoſitione conueniant, tantũq́; in iis modus ꝓpoſitionum diuerſus vr̃. cauſa verbi, An quicq̃ de altero dicatur, vt genus: an afferať, vt proprium: an affirmeť, vt accidens: an prædicetur, vt terminus. Nã ſi de definitione ritu dialectico agamus, primum ex ea ꝓpoſitionem texemus, tũ deinde qõnem ita formabimus: Eſt ne aĩa numerus ipſum ſe mouẽs, vt Xenocrati videbatur. Sed ſi ad vſum demonſtrationis quæratur, quod ſit rei eſſe, tum quæſtio in modum propoſitionis concepta nõ erit. Sed nec quæſtio quamobrem, poteſt dialectica eſſe qõ. Non.n. is qui ita interrogar, optionem aduerſario dat, vt alterã partem diſperationis accipiat, quia non interrogat, captandi coarguẽdiúe ſtudio, ſed ſciendi quod quærit.

Potius videtur ĩ primo de demonſtratione ĩ eſſendo loquutus hoc in prædicando.

[a] *Græci auctores cauſam reddunt, cur liber ſecundus à quæſtionibus ſumpſerit exordium, quam Themiſt. breuitatis cauſa omiſit: ea autem eſt hæc: Aiunt ipſi, intentio libri iſtius eſt de medio demonſtrationis inquirere, quod eſt diffinitio. Quàm uero hæc inquiſitio ſcientiæ demonſtrationis ſit neceſſaria, quæſtiones indicant. Nam quod omnis medij quod eſt, quæcunque autẽ quærimus ut ſciamus quærimus. At per demonſtrationem ſcimus ea quæ quærimus: ideo medij inquiſitio ad demonſtrationem ſummæ eſt neceſſaria.*

In omnibus quæſtionibus cauſam quæri. *Cap.* II.

PLANE quærentes vtrum ſit inane, vtrũ luna delinquat, videntur id quærere, vtrũ teneri aliqua cauſa poſsit, qua inane ſit, & qua luna delinquat. Itẽ is, qui iam ſcit inanem in rebus eſſe, & qui iam ſcir lunam delinquere, videtur ſtatuere aliquam eſſe cauſam, qua inane ſit, & aliquam, qua delinquat luna. Sed ſubinde vult reſcire, qualiſnam ea cauſa ſit. Nimirum id cõſtat quũ primum inuentum eſt, quid ſir inane, ſimul compertam eſſe cauſam, qua inane eſt. Nam definitio & quod eſt rei eſſe, cauſa eſt vt quicque ſit. Rurſum [a] agnito qđ ſit lunam deficere, ſtatim intelligitur cauſa, qua obſcuratur & offunditur luna. Nam ſi luna iccirco deficit, quia lumen eius vmbra terræ, in quam incidit, hebetatur, hebetatio luminis cauſa erit defectus. Omnis igitur quæſtio de cauſa eſt, ſiue ob quam res ſimpliciter ſit, ſiue ob quam aliquid in alio adſit. Quod ſi clarius docebimus in iis, quæ ꝙ ſint, aut ꝙ talia ſint, ſenſu, cauſa, poteſt cognoſci, nihil quæritur neq; ſint, neq; quid ſint, neque qualia ſint, neque quamobrem ſint. Nam ſi ſuper lunã eſſemus, & oppoſitum illum terræ contueri eſſet, tum neque ecquid deficeret luna, nec quid eſſet defectus, neque an accideret lunæ, neque quamobrem accideret quæreremus. Neque hoc dico, quia velim idẽ eſſe cauſam tenere, & ſenſu percipere, ſed [b] quia p ſenſum nanciſcimur cauſam, & ad ſcientiam ſubimus. Quum ergo quærimus, vnde nam ſit quicquam, intelligitur exploratum nobis eſſe, quod eſt. Quum vero vtimur demonſtratione quod eſt, ſimul quod ita ſit euidenter probamus. Hoc.n.demonſtrationis illius potiſsime ingenium eſt, vt communi examine vtráque abſoluat cognitionem, & vt ſit, & quamobrem ſit: aut verum non eſt, quod inter exordia notauimus. In demonſtratione medium non modo concluſionis, ſed & rei quoque cauſam videri. Diſsimilis ratio eſt quæſtionũ, an ſit & quid ſit, quæ de ſimplicibus quęruntur: nam antequam quid ſit roges, neceſſe eſt fingas, id eſſe quod rogas. Quum vero an ſit quęritur, interim quid ſir obiter cõſtant interim non conſtant. Sed eſt quando aut ſignũ, aut conſequens ad naturam rei, qua de quæritur demonſtrandam valear: ſed accidentia hæc inuentionis. non rei ſunt principia.

[a] *Sic ait Themiſtius:* καὶ πάλιν ὅταν ἐξεύρῃ διὰ τί ἡ σελήνη ἐκλείπει. *hoc eſt, rurſum agnito quamobrem luna deficiat.*

[b] *Verba Themiſtij ſunt hæc:* ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἐκ τοῦ αἰσθάνεσθαι τὸ καθόλου ἂν ἐγένετο καὶ τὸ ἐπίστασθαι. *quæ hoc ſonare uidentur: Sed quia per ſenſum uniuerſale nanciſcimur, & ſcientia &c.*

Non eſſe eiuſdem omnino demonſtrationem, finitionemq́;. *Cap.* III.

QVemadmodum quæſtiones cõpoſitæ monſtrarentur dictum ſupra eſt: nunc vtrũ id quod rei eſſe demonſtrari poſsit, videndum. Sed prius eſt vt diſſeramus, vtrũ omnia eodem reſpectu per definitionem & per demonſtrationem ſcire contingat. Dixi eodem reſpectu, quia triangulum eſſe figuram planam tribus lineis compræhenſam, per definitionẽ accipitur. Triangulũ habere duobus rectis ęquales, demõſtratione cognoſcitur. Sed primũ intelligiť, vt id quod triangulo eſſe eſt: alterum ſcitur, vt triangulo accidens. Tractemus igitur quod propoſuimus: Vtrum ſemper cuius demõſtratio eſt, eiuſdem definitio habeatur. Abſurdum id quidem & impoſsibile eſt. Nam & demonſtratio & ad negationes porrigitur, definitio nõ porrigiť niſi ad affirmationes. Sed quęrat aliquis cõtra, vtrũ cuiuſcunque afferri definitio poteſt, de eo quoque demonſtrationem conſtituere liceat. Impoſsibile eſt & hoc: Nam principia demonſtrationũ, & termini primi

per definitionem noſcuntur, per demõſtrationem non poſſunt. alioquin cõquiſitio in infinitum euaderet. Sed reliquum eſt, vt quæramus, vtrum alicuius poſsit reddi definitio, cuius & demonſtratio ſit. Neque hoc poteſt contingere. Quum. n. ex iis: quæ ſuperiore libro diximus, conſtet, tum demum ſciri quicque quod poſsit demonſtrari, quum de eo tenetur demõſtratio. Si id quod demonſtrari poteſt per definitionem ſciretur, tũ quod demonſtrari poſſet, citra demõſtrationem ſciretur: nihil. n. vetat definitionem eius ſeorſum à demonſtratione haberi. Quod qui dicit, nihil poteſt obtuſius. Ita cõficitur nihil eſſe, cuius notitia vtroq; genere capiaẽ. Per inductionem quoq; huic aſſertioni fides accedit, quando nulla eſt definitio, quæ quicquam earum rerum demonſtret, quæ aut per ſe, aut per accidens, aut ſimpliciter habeantur. Nam ſi definitio aliquid accipit, qđ per ſe inſit, non propterea per demõſtrationem id accipit, (nec. ñ. hominem eſſe animal demõſtrat) ſed conſtituit nec hominem eſſe rationale comprobat, ſed tm̃ ſumit. Præterea definitio vniuerſam rei ſubſtantiam reuelat, demõſtratio ea, quæ per ſe inſunt, explicat. Porro dubium non eſt, quæ per ſe inſunt, ſubſtantiam rei non eſſe. Item definitio rei qua de agitur, quod ſit rei eſſe, declarat: nulla demõſtratio ad eſſentiam pertingit, aut illam cõcludit, ſed ſubiicit ac præſumit, vt in mathematicis, quid impar, quid vnitas ſit. Iam oĩs demonſtratio quicquam de quoquam demonſtrat: in definitione nihil eſt quod de aliquo prædicare, neq; animal de greſsili, neq; retrorſum greſsile de animali, neq; figura de plano, neq; contra planum de figura. Nam neq; vniuerſali notatione determinationeúe vtitur, neq; ſi vteretur vera eſſe poſſet prædicatio. Sed ne de ipſo quoque homine ſua definitio prędicatur. Non. n. homo pars aliqua ſuæ definitionis eſt, quemadmodum omne ſubiectum, vt pars in concluſionem confertur. Quod ſiquis ita efferat: Homo eſt animal bipes inceſsile, is non definitionem, ſed propoſitionem afformat; in qua de homine definitio ſua dicatur. In plenum, quæſtio quid ſit, diuerſa eſt ab omnibus is quæ per ſe adſunt. Diuerſa inquam alio genere quam quo vniuerſalia demutant ab iis, quæ intra ſe continet triangulus ab æquipedo. Quæ vero diuerſa vſque adeo ſunt, diuerſas etiam rationes habeant, quibus noſcantur, neceſſe eſt. Quamobrem aptiſsimum puto, nihil idem in eodem reſpectu finiri, & demonſtrari contingere.

De ipſo homine ſua definitio nõ prædicatur.

Non poſſe demonſtrari finitionem per ſyllogiſmum duplantem. *Cap.* IIII.

SEd quæritur an definitio aliqua poſsit de re, q̃ definitur, per demonſtrationem probari: verbi gratia, quod animal bipes ingreſsibile, definitio hominis ſit. Quanquam vero de iis quæ modo retulimus, facilis & abſoluta quæſtionis huius diſcuſsio ſit, tamen opinor digna controuerſia eſt, de qua ſeorſum mentio & commentatio aliqua habeatur. Si omnis ſyllogiſmus, aliquid de aliquo, per aliquod ceu mediũ, conficit, neceſſe eſt vt qui demõſtraturus ſit illum eſſe hominis finem, medium aliquod cooptet, per quod ratiocinationem ſuam deducat. Hoc autẽ medium, ipſa ſit hominis definitio oportet, vt demonſtratio ad hunc modũ fiat: Homo eſt animal mortale capax rationis? Tale animal eſt bipes ingreſsile. Homo igitur bipes ingreſsile eſt. Aliter de eo quod ſit rei eſſe componi ſyllogiſmus non poteſt. Siue enim id quod pro medio accipitur in plura poſsit quam homo, id eſt quam, minor extremitas, ſiue in pauciora, ſiue & reciprocet: nec tamẽ in eo, quod ſit rei eſſe, dicaẽ. Maior extremitas, id eſt definitio ipſa in eo quod ſit rei eſſe prædicari non poterit. Quod ſi hæc vera ſunt, neceſſe eſt eũ, qui de homine quid ſit rei eſſe, demonſtrat, aliud ſumat, quod ſit rei eſſe, Sed vnde obſecro ſcieris, animal bipes ingreſsile, de animali mortali rationali in eo quod ſit rei eſſe, prædicari, aut animal mortale rationale de homine? Non. n. ſi ex ſecundo conſequitur primum, neque ſi ſecundum ex tertio, neceſſarium eſt primum illud definitionẽ ſecundi eſſe. Multa adeo ſunt quæ conſequantur, nec tamen conſequantur vt definitiones: Genus, differens, proprium, accidens, id quod ſeparari non poteſt. Si ergo ſimpliciter ſumpſeris primum euenire ex ſcđo, ſcđm ex tertio nunq̃ probabitur primum eſſe definitionem tertij, ſed tantum hoc, primum ineſſe tertio vtcunque. Quod ſi duplaueris ſumptum, id eſt ſi ſecundũ de tertio non abſolute, ſed cum adiunctione hac, in eo quod ſit rei eſſe, prædicaueris, tum complexio quidem ſyllogiſmi cõficitur, ſed ſumitur quod in quæſtione, diſcuſsioneq́; poſitum eſt. Inſtitueras docere definitionem hominis per demonſtrationem addici, ſed ſtatim ſumis ſine demonſtratione aliquam eſſe hominis finitionem. Præterea [a] ſi ita dicatur, nihil obſtabit quo minus definitio vna de altera poſsit demonſtrari: quod ab demonſtratione alieniſsimum videtur.

[a] *Sic ait ipſe græcè hoc in loco: ἔτι οὐδὲν ἧττον καὶ ἑτέρου ὁρισμὸς δι᾽ ἑτέρου δειχθεὶς ὄντο. quæ aliquem uidentur habere intellectum, ſic. n. interpretari poſſunt: Præterea nihil obſtabit, quominus et altera definitio per alteram poſsit demonſtrari. Alluſiſſe. n. uidetur Themiſt. his uerbis, rationi quã tradunt, attuliſſe Alex. in hoc loco. Si. n. (dixit ipſe) unã diffinitionẽ aſſumis ad alterius demonſtrõnẽ cum ambæ ſint pari paſſu eiuſdẽ rei definitiones, eadem etiam rõne alteram ad demõſtrationem primæ aſſumere poteris: ex quo ſequitur poſtea qđ idem notius erit et ignotius et alia abſurda multa.*

Non poſſe definitionem probari per ſyllogiſmum diuidentem. *Cap.* V.

SEd ne per diuiſionem quoq; definitio explicatur, quod & in inſtituitione de figuris perſecuti ſumus: [b] quia id, quod ita mõſtratur, quaſi per inductionem monſtratur. Nec ex certis aut probatis ſeorſum, ſed ex conceſsis per interrogationem reſponſionemq́; ſequitur. Fere. n. tota hæc ratio per vices rogantis, & reſpondentis abſoluitur. Ita videtur aliud par, aliud quod datũ ſit colligi. Ecquid homo animal in animalúe eſt? Animal ſumit, non aſſeritur ſyllogiſmo. Rurſus omne animal ecquid greſsile, aut aquatile? Datur greſsile, non probaẽ. Deinde animal greſsile ecquid bipes, aut multiples eſt? Cõceditur bipes. Tum ratio texitur. Homo eſt animal bipes greſsile. Vides igitur genus hoc totum interrogationibus & aſſenſionibus eorum, quibus cum inſtituitur cõſtare? Nec. n. in eo quicquam vt neceſſarium, ſed vt conceſſum accipitur. Sed neque ſi quid, ſingulare ſeparatimq́; verum eſt, continuo ſequitur vt iunctum cum alijs verum ſit. Non. n. ſi verum eſt, ſutorem aliquem eſſe, & virũ bonum, vtiq; neceſſe eſt eum eſſe ſutorem bonum. Item vt omnia etiam iunctim vera ſint, non tamen in eo, quo ſit rei eſſe, vera ſunt.

[b] *Græcè ſic ait The. οὐδαμοῦ γὰρ ἐξ ἀνάγκης τοῖς πλείοσιν ἕπεται τὸ ἀληθεύειν ἅπασιν ὁμοῦ ἐν τῷ τί ἐστι. quorum*

fidelis

fidelis interpretatio hæc eſt: Nequaquam enim ad ea quæ poſita ſunt ex neceßitate, ſequitur id quod demonſtratur, ſicuti neque in inductione.

Diuiſionem conferre ad finiendum. *Cap.* VI.

SAne qui diuiſione vtuntur, compendium probationis faciunt. Nam eam quæ confirmare eſſet neceſſe, ratione rogationis ſumũtur, propterea quod nihil ipſi afferunt ad perſuadendũ, ſed eo quod ſibi dat, qui cum diſputant, quod volũt demõſtrat. Verbi gratia: Homini animal ineſſe, poteſt per ſenſile ſyllogiſmo exponi greſsile: per aliud quicquam lucrantur hoc laboris qui diuidunt, propterea quod hominem & animal eſſe & greſsile concedit is, qui cum inſtituta diuiſio eſt. Proinde non probari diuiſione, ſed adiuuari finitionem oportet. Nec ſyllogiſmus diuiſio eſt, ſed ratio tamen, qualis docendi ſicut inductio, hæc ſyllogiſmus dici vtiq; non poteſt, ſed quo q̃uo aliquid conficit. Vtiliſsima verò diuiſio eſt, quotiens communita his præceptis affertur, vt oĩa quæ in eo, quod ſit rei eſſe habentur, contineatur. Vt nihil redundat, nihil deſit neu quæ tranſiliat ad vltimam ſpeciem. Trãſilit qui animal ſtatim in bipes & multiples diuidit. Nam prior diuiſio erat in uolatile & greſsile. Omittit qui greſsile in bipes & quadrupes diuidit: nam & depes & multiples prætereuntur. Hac obſeruatione diuiſio vſum ſui aliquem finientibus præſtabit. Nec tñ qui diuidet ratiocinatione ſyllogiſmoúe vti dicetur. Nam quemamodum in commentationibus iis, in quibus medium verbis explanatũ non eſt, etiamſi mente explanatum nõ eſt, quamobrem ſequantur: ita neq; in eo ſyllogiſmo, qui ex diuiſione reponitur. Ac forte quidẽ ſingula, quæ in ſermonẽ illum vltro citroq; habitum incident, probare certis rationibus poſsis, vt animatum hominem eſſe, quia non animæ: & rationale, quia non irrationale, totam certe conclusionem, quæ de membris diuiſionem coalita eſt, definitionem hominis eſſe non probas.

Per ſyllogiſmum finitiuũ non probari finitionem. *Cap.* VII.

VTrum vero finitio per finitionem finitionis poſſit monſtrari, quæſtio nobis reliqua eſt. Id hoc modo exponitur: Vult quis docere finem hominis eſſe, animal bipes greſsile. atq; ita rationem format: Oratio quæ conſtat ex iis quæ ad eſſentiam pertinent, & propria rei ſunt, definitio eſt. Hæc oratio, animal bipes greſsile homini eſt. Definitio igitur hominis eſt, animal bipes greſsile. Nunquid forma hæc probanda philoſopho eſt? Sed deridicula videt, & quidem amplius quam ſuperiores quia peccat idem quod illæ, ſed apertius euidentiusq́; Fingit.n. fortiter, ac præſumit quod eſt probãdum. Nam dicere complexum hunc, animal bipes greſsile, rerum eſſe quæ priuatim attingat eſſentiam hominis, nihil aliud eſt quam cõſtituere, eam eſſe definitionem hominis. Igiť in propoſitionibus iis conclusio non vi, aut potentia (nam hoc rectum eſſet) ſed actu poſita collocataq́; eſt. Dehinc perinde faciunt, qui demonſtranda finitionem finitione finitionis, propoſitionum loco ſumunt, ac ſi ratiocinando finem ratiocinationis loco aſſumptionis adhiberent. Quemadmodum ergo quotiens ratiocinamur, non ſumimus quid ſit ratiocinatio: ita quotiens demonſtranda finitio eſt, admonendi non ſumus quid ſit finitio, ſed neceſſe ante eſt, vtrunque & quid ratiocinatio ſyllogiſmusúe ſit, & quid finitio perſpectiſsimum habuiſſe, Vnde & nobis facillime inoffenſiſsimeque ſimulatq́; velimus, accurrant, & alios qui ad dubitarent, docere ac perſuadere poſsimus. In demonſtrationem certe, vt partes ſumptaúe coaptari non debent.

Neque à contrariis, neque per inductionem probari finitionem. *Cap.* VIII.

DIcat aliquis, ſi hoc modo nõ licet, licebit alio, id eſt aſſictione ſubiectioneq; Aſſictione hoc loco eſt per hypotheticum ſyllogiſmum ſine cõditionalem hoc modo: Si definitio mali eſt diuiſilitas (Fingatur.n. diuiſilitatem eſſe definitionẽ mali) Contraria definitio contrarij ſit, ergo definitio boni indiuiſilitas dicetur. Sed non ne vides, qui ita faciunt arceſcere quæſtionem à capite, id eſt ad demonſtrãdam finitionem ſumere finitionẽ aliam, quæ non ſit minus dubia q̃ quæ demonſtranda ſit? Nam contraria ea, quæ diuerſa dicuntur, vt bonum, malum, celeritas, tarditas, tantũdem euidentiæ ignorationisq́; habent. Conſtatq́; ſi quis definitionem mali explicare voluerit, eodẽ modo ſumpturum eum definitionem boni: hoc autẽ aliud non eſt, q̃ inuicem probari & demõſtrationes reciprocas, & ob ambulatorias committi. Præterea cum multi ſint, quibus nullũ contrarium è regione occurant, quonam modo finiẽdis iis ratio hæc poterit ſufficere? Forte credat quiſpiam fines per inductionem probari, & hercule dici non poteſt. Cum inductio ex ſingularibus exiſtat, nulla definitio ſingularium eſt. Inductio aliud de alio prædicat definitio in complexu non eſt.

Definitio in cõplexu non eſt.

In vniuerſum finitionem demonſtrari non poſſe. *Cap.* IX.

QVis ergo modus finitionis demonſtrandæ fuerit, nimirum digito, auribus cõſpectu, demum ſenſu aliquo vſurpari aut tãgi non poteſt. Alioquin ſcio hoc de nobis quæri, ecquid aliqua ratio ſit demonſtrandi finitiones? Et videtur nulla, & neceſſe eſt eum qui debet ſcire quid ſit homo, aut quiduis aliud, ꝓ certo habeat hominem eſſe. Nam id quod non eſt, nemo poteſt ſcire quid ſit. Nam quid nomen hircocerui ſignificet, ſcire quidem multi poſſunt: ſed quid ſit hircoceruus, nemo, ſi id ignorat an ſit. Ergo ſi demonſtrari poſſet quod quicque ſit, ſimul demonſtraretur quod eſſet: Hoc vr̃ impoſsibile, quia vnius rei vna eſt demonſtratio. Porro aliud eſt ſcire hominem eſſe, aliud quid ſit homo: Huius definitio, illius demõſtratio eſt. Deum eſſe & prouidentiam eſſe demonſtramus, quid ſit deus, quid prouidentia definimus. Qui ergo poteſt, qui definit definitionem ſyllogiſmo excipere? Atq; hoc obſeruari in omnibus artibus videtur. Hæ ſeorſum quid ſit res deſcribunt, ſeorſum demonſtrant vt ſint: quum verò id demonſtrant, primum quid res ſignificet, ſumunt pro comperto. Igitur antequam triãgulum probes eſſe, quem tribus lineis conſtituas directis, neceſſe eſt intelligas appellatione trianguli venire aream tribus directis lineis comprehenſam. Propterea quod agnitionis in omni exquiſitione caput origoq́; eſt. Ita efficitur vt demõſtratio vna in plures euadat. Qui.n. quod rei eſſe ſit, demonſtrat, ſimul & eſſe rem confirmat. qui autem definit, nihil affert quamobrem neceſſe ſit id eſſe quod definit. Proinde qui finit circulum hoc modo: Circulus eſt figura plana quem linea vna circũcurrẽs amplectitur, non demonſtrat circulum eſſe. Nulla.n. cauſa in definitione ea eſt, quæ vt circulus ſit efficere videatur. Sed ne ratio quidam aliqua continetur, quod ea definitio circuli ſit habenda: poſſet quis definitionem illam æris & fibulæ ipſius credere, quia nulla vis cõparet, quia cir-

culi potiſsimum definitio ſit: ſed hoc extrinſecus petitur. Si ergo non demõſtrat rem eſſe, qui quid rei eſſe eſt demonſtrat, definitio quid ſit, demonſtrare non poterit, ſed quid nomen indicet tantum. Ita fiet vt rerũ, quæ non ſunt, afferri definitio poſsit. Nam & hippocentaurus aliquid ſignificat. Deinde oĩs verborum explicatio notatioúe, (id eſt qua de cauſa quæque res ita ſit nominata, quam Etymologiam appellant, vt hoĩem vocari, quia ſit ex humo coalitus; & aquam, quia ſit id, à qua viuimus) demum omnis noſtra commentatio, confabulatione definitio diceretur, Ipſa quoq; Ilias Homeri definitio vna videri poſſet. Cum dico Iliada, nõ ipſum nomẽ intelligo, ſed ſubiectam nomini poeſim, Item illud; Sed vos qui tandem quibus aut veniſtis ab oris? Et illud: Venimus huc iuſsi. Et illud: Dic mihi muſa virũ. Et illud: Nos Troia antiqua veſtræ deus applicat vrbi, Horum omnium ſere vna vis eſt. Tantum hic interrogat, ille reſpondet: hic præfatur, ille adnarrat. Res tota perridicula. Nam præter id quod non omnis oratio, quę quod nomine deſignatur, exponit, definitio eſt: nec illud quoq; definitio explicat, definitionem neceſſario cum nomine æquali eſſe potẽtia. Si.n. hoc ſit, tum rebus nomina non arbitratu inſtitutioneq; hominum, ſed natura eſſent impoſita. Nec agnominationes aut vniuocationes fierent.i. ad res diſsimiles ſimilia verba accõmodari non poſſent. Ex iis liquet, neque eandem rem videri eſſe definitionem & ſyllogiſmum, neq; eius rei ſyllogiſmum poſſe conſtitui, cuius definitio teneatur. Dictum & illud eſt, per definitionem neq; vt ſit res, neque vt eius rei definitio ſit, cognoſci.

Quantum aliquid valet ad demonſtrandum rem eſſe, tantum valet ad demonſtrandum quid ſit res. Item demonſtratione non ſciri finitionem, ſed innoteſcere. *Cap.* X.

QVoniam vero hæc diſputãdi cauſa potius q̃ decernendi ſcientia diſſeruimus, nũc quid horum recte, quid perperam dictum ſit, & quemadmodum demonſtratio effici definitio poſsit, ęſtimabimus. Sed accerſenda res altius eſt. Sicut ergo quum tenemus rem eſſe, aliquando quærimus quamobrem ſit, aliquando nõ quærimus, quia protinus, quàm dicimus rem eſſe, quod ita eſſet, perſpicuum nobis fuit: nec retrorſum contingit, vt prius quiſquam, quamobrem ſit, q̃ ꝙ ſit, cognoſcat; ita nunquam quærimus quid ſit res, niſi nobis eſſe rem conſtet. Quid.n. ſtultius ineptiusúe q̃ definitionem earum rerum velle ſcrutari, quas ſint, non ſint neſcias? Ergo neceſſe nõ eſt definitione oſtẽdi rem eſſe, quandoquidẽ præſumi, & conſtare id oportet, antequam ad definitionem accedas. Et quemadmodum qui rem demonſtrat, quod eſt, ſimul & quod ita ſit, inuenit, (Nam demonſtrationes à cauſis ducũtur) Ita ſæpenumero fit vt in demonſtratione, quæ docet rem eſſe, definitio & quod ſit eſſe rei eluceat. Quod quidem qua ratione, & quando contingat, repetendum ab initio eſt. Eſſe rem [b] concludimus in demonſtrando multis modis, interim ex accidentium momentis, quæ ab rei ſubſtantia longe ſunt poſita, interim ex aliquo, quod in re contineatur, vt pars Deos eſſe probat Chryſippus, quia viſuntur altaria. Id ab accidentibus trahitur. Stoici deos aſſerunt eſſe, quia mortalibus ſuppetias plurimas afferunt, futura vaticinantur, cœleſtes globos innumerabilibus, ſeculis commouent. Hæc à re ſumpta demonſtratio eſt. Porro quæ adſunt in re, alia proprius, alia remotius ſunt iuncta, quod quidem exemplis iiſdem inſtruitur. Accidentia per quæ tantum docemur rem eſſe nihil afferunt ad naturam & definitionem rei cognoſcendam: quando & eſſe rem ægre ac exiliter demonſtrant. Nam cognitio accidentium tranſlatitia eſt, nec habet quicquam annexum quod cogat. At ex iis quæ propria ſunt & ab rei natura dependent, ad definitionem & rationem eſſentiæ facilius venitur. Quantum igitur efficaciæ habent res ad probandum rem eſſe, tantum habent ad confirmandum & demonſtrandum quid ſit. Id hoc modo explicabitur. Propoſita quæſtio eſt, ecquid deficiat luna? Quicunque docet deficere, propterea ꝙ luna, quomodo ad plenitudinem orbis ſui peruenit vmbra non iaceat, ab accidente diluit quæſtionem, nec quicquam communit vnde poſsit intelligi defectus lunæ quid ſit. Qui vero demonſtrat, eo ꝙ lumen eius in plenilunio interuentu terræ occulitur, is egregie ac proprie oſtendit lunam deficere, atque obiter occaſionem vberem pręſtat. vti ſciatur quid ſit defectus lunæ, quia verã cauſam miri huius nãciſcitur. Cauſa vero definitio, & quod ſit rei eſſe, eſt. Itaque in hoc genere ſimul & ratio eſſentię, & quamobrem ſit, cõſpicitur. Quid eſt defectus? Occultatio luminis ob interpoſitum terræ. Cauſa ergo defectus occultatio eſt. Quid eſt tonitruum? Reſtinctio flammæ quam nubium cõflictus excuſsit. Definitiones has commuta in quæſtiones, & cauſas quamobrem vtrunque, ſit afferes. Quamobrem eſt defectus? propter occultationem ex obiectu terræ ortam. Quamobrem tonitrus? propter reſtinctionem ignis in nube. Ex iis quæ dicta ſunt patet, quamuis definitio, & id quod rei eſſe eſt, demonſtrationem addici non poſsit, tamen fieri, vt in iis quæ per cauſas ſuas monſtrantur, per demonſtrationem definitio eorum innoteat.

[b] *Vnum non uidetur expreßiſſe Herm. latinè, quod tamen græcè uoluiſſe uidentur Them. & Ariſto. Non.n. in his quæ inſunt in alio uerum eſt id quod modo declaratum eſt: ob id tantum, quia medium in his habeatur, quod cauſa eſt concluſionis & res, ſed etiam quia medium id aliud eſt: & cauſa illa non eſt eadem illi rei quæ demonſtratur, & cuius quæritur definitio: ſicuti interuentus terræ eclypſis quidem eſt cauſa, nõ tamen eſt illud idem quod eclypſis. In definitione uero eorum quæ in alio nõ inſunt, ſed per ſe ſunt, nihil habetur quod ipſis idem non ſit: ſicut hominis definitio & homo eadem res prorſus eſt. Et ob id hæc ipſa demonſtrari non poſſunt quod ſint, nec quamobrem ſint, nec per demonſtrationem eorum definitio innoteſcere poteſt. Immo ſi aliquid demonſtrare uoluerimus, his quæ per ſe ſunt ineſſe, per eorum definitionem eã rationem petere id quod in principio quæritur aſſerunt græci expoſitores, maximeq; Alexan. Quæ quidem omnia maxime aduerſantur illis, qui uolunt definitionem ſubiecti medium eſſe in potiſsima demonſtratione. Ergo ait Them. græcè: καὶ ἄλλο ἐπὶ τούτων τὸ μέσον τί καὶ τὸ αἴτιον τοῦ συμπεράσματος καὶ τοῦ πράγματος. hoc eſt, & aliud in his medium ipſum eſt, cauſaq; concluſionis et rei. deinde ſubdit: At ea quæ per ſe ſunt &c. οὐ γὰρ εἶναι αἴτιον ἄλλο ἐστὶν ἐφ' ἑκάστων hoc eſt, quia non reperitur hoc in oĩbus ut cauſam aliam habeant, cuiuſmodi ſunt ſua ſingulis ſcientijs ſubiecta. Hoc idem repetit inferius, ubi ait deum eſſe & quid ſit deus, ſumit Philoſophus. ait enim: οὐ γάρ ἐστι λαβεῖν αἴτιον ἕτερον hoc eſt, neq; enim cauſam alteram afferre eſt.*

Quæ

Quæ cauſam non habent, eorum finitionem non innoteſcere per demonſtrationem. Cap. XI.

ILlud ſane neceſſarium eſt recipere, hoc quod modo diximus, non eſſe paſsim definiendis omnibus verum, ſed tñ iis quæ inſunt in alio, vt defectus, vt tonitrus. Sola.n.hæc in demonſtrationem vocantur, eo ꝙ medium in iis quoddam habetur, quod cauſa eſt & concluſionis & rei. At quę per ſe ſunt, nec in alio inſunt, in iis eadem ratio obſeruari non poteſt, quia cauſam ſuperiorem non habent, per quæ monſtrentur, cuiuſmodi ſunt ſua ſcientiis ſingulis ſubiecta: quæ tum vt ſint, tum quid ſint certũ & conſtitutum eſſe neceſſe eſt. Nec alio modo cognobiliora euadunt, quã aut inductione, aut fide aliqua, aut periculo demonſtrationẽ non euadunt. Quõ ipſa ſint principia demonſtrandi, quod quidem oẽs ſcientię cuſtodiunt, vnitatem eſſe, & quid vnitas ſit, conſtituit Arithmeticus. Non tñ demonſtrat deũ eſſe, nec quid ſit deus ſumit philoſophus demonſtrare, quia cauſam ꝙ dij ſint afferre nõ poteſt. Nam conſulere eos rebus humanis, & mouere ſe ꝑpetuo agitatu, quãquam ex momentis his ſubſtantia eorum percipiẗ, quia naturam diuinam attingunt: non tñ ſunt cauſæ, quod ſint, nec quid ſint dij. Ac forte cõſtitui deſcriptio quædam ex talibus poſsit, hoc modo: Deus eſt animal ſempiternum, humano generi beneficum definitio non poſsit, niſi concedendũ ſit cauſam eſſe aliquam, quamobrem ſint dij. Nam quod rei eſſe eſt, origo & cauſa intelligitur, quamobrem id quod definitur, ſit.

Tres eſſe ſpecies finitionum. Cap. XII.

DEfinitio multifaria eſt: Alia exponit quod ſignificet nomen, quæ ne definitio quidẽ appellari digna, ſed interpretamentũ potius quoddam vocis quæ efferatur. Plerũq;.n.fit, vt qui definitionis hoc genus audiũt, neq; ſit ne res, neq; vnde nam ſit, nouerint. Nam vacuũ quid indicet, ſcimus. Sit non ſit, aut quamobrem ſit poſsitúe eſſe, aſsignare nõ poſſumus. Alia definitio rem quidem commonſtrat eſſe, ſed quamobrem ſit, non commonſtrat, cuiuſmodi ea eſt: Lunam deficere, eſt lunam non collucere plenilunijs. Atque hæc oratio quamquam aliquid deſignat, nihil tamen ad ſcientiam demonſtrat. Alia definitio ſimul vtrunque complectitur. nam & vt ſit res & cauſam ꝙ ita ſit, continet. Hæc definitio ſola minimo minus demonſtratio eſt. Nam id quod rebus eſſe eſt à demonſtratione demutat ſolo flexu. Eadem oratio paucis mutatis in demonſtrationem & definitionem effingitur. In demonſtrationem hoc modo: Vbi flãma reſtinguiẗ tonat, in nube flãma reſtinguitur, in nube igiẗ tonat: nam ſermo in prima figura cõtinuus texitur. In definitionẽ hoc modo: Tonitruum eſt reſtinctio ignis ĩ nube. Tertium genus definitionis eius eſt, quæ cãm aliam vnde ſit, habet, eoq; in concluſionẽ demonſtrationis poteſt cõferri: vt, Tonitruũ eſt cliſus in nube ſonitus. Quarta forma definitionis, eorum eſt q̃ prima & immediata ſunt: atq; hæc à demõſtratione non differt ſolo ſitu, quia ad cãm ſuperiorẽ non referẗ: nulla.n.cauſa primis immediatiſq; eſt. Neq; concluſio itẽ demõſtrationis dici hæc poteſt, ſed principiũ potius & theſis, ſiue propoſitum quoddam eſſentiæ, qđ demonſtrari nulla vi poſsit. Dempto igitur primo, tres modi relinquũtur finitionis. Primus is de quo ante mox diximus, qui ad id quod rei eſſe eſt, pertinet, nec demõſtrari poteſt. Alter eius q̃ à demonſtratione poſitu caſuq; ſolo euariat. Tertius eius, quæ demõſtrationis concluſio eſt. Oratio * vero illa, quæ ſolam cauſam quamobrem continet, qualis hæc: Ira eſt libido repuniendi: Tonitruum eſt reſtinctio ignium in nube immediata eſt, nec demonſtrari vſquam poteſt.

* *Extremæ partis iſtius cap. græca uerba à latinis non nihil uidentur diuerſa, ſic enim ait: ὁ δὲ τὴν αἰτίαν ἔχων λόγος, τίνι τούτων ὑπάρξοιτο ἄν, δὴ ὀργὴ, hoc eſt, at oratio illa cauſam continens, ad quem horum reducemus? qualis hæc &c. & deinde ſubdit τάχα δὴ καὶ αὐτὸ ἄμεσον πῃ καὶ ἀναπόδεικτον. hoc eſt, forſitan igitur & hæc immediata eſt, & quæ demonſtrari nuſquam poſsit.*

Quatuor cauſas eſſe poſſe media demonſtrari. Cap. XIII.

EX iis quæ retulimus, pro palam eſt, nullam finitionem demonſtrari contingere, Nam ſolæ illæ differunt à demõſtratione poſitu, quæ cauſam rei ꝙ ita ſit, edocent. Atque hæ ad ſcientiam ſolæ appoſitæ videntur. Quatuor autem numero ponimus genera cauſarum: Primum ſubſtantiæ rationem. Secundum rem ſubiectam quam materiam vocamus: Tertium id, vnde initium motus. Quartũ cuius gratia quippiam ſit, Omnes hæ in demonſtrationibus, quamobrẽ ſpectantur & medij termini ſunt Ac ratio quidem ſubſtantiæ.i.quod rei eſſe eſt, quemadmodum in demonſtrationem veniret, ſupra tanquam per occupationem docuimus. Materia quoque reddita eſt. Hæc in ſyllogiſmo regionem mediam maxime obtinet, propterea ꝙ in demonſtratione omni, materia ſyllogiſmi videtur medius eſſe terminus. Nam medius terminus duas illas propoſitiones conſarcinat, in quibus conſtituta demõſtratio eſt. Porro ſæpe accidit, vt materia ea quæ propria ſit allata, quæſtio quamobrem, ceſſet. Quamobrem animalium corpora conſumantur: quia cõtrariis conſtant. Redditur & primum mouens, quamobrẽ mundus viſenda pluchritudine eſt? quia deus opifex: hic id à quo ortum motus habet cauſa & medium eſt. Quamobrem Soc. vxorem ducendam rebatur? vt liberos haberemus. Quamobrem fabricatus eſt mundum deus? quia bonus erat. Hæc finis, & cã cuius gratia eſt. *Medius terminus videtur materia ſyllogiſmi.*

Idem effectus per plures cauſas monſtratur. Cap. XIIII.

TRactatio autem & conſtitutio medij atq; cauſæ non eodẽ modo in omnibus ſe habet, ſed aliud priore ordine q̃ effectus eſt, vt mouẽs: aliud poſteriore, vt fines, & ea quorũ gratia res quæque & efficiuntur & ſunt aliud ſimul, vt definitio, & quod rei eſſe eſt. Nihil vero prohibet, quin idẽ & gratia melioris notæ & ex vſu materiæ ſit, verbi gratia: Quamobrẽ de laterna egreditur lumẽ, quia neceſſe eſt, vt id quod foraminulentum eſt, & ampliuſculos habet meatus, quale cornu laternæ videtur, peruium lumini ſit, vt ſubtiliori graciliorią;. Hæc neceſsitas materiæ eſt. Huic coniuncta & ratio boni pulchriq; ne qui noctu procedunt, ad aliqua offenſent. Idẽ ſed clarius in corpore cœleſti apparet. Nam & conuertitur in orbẽ neceſſario, quia nec graue eſt, nec leue. Et gratia alicuius, vt q̃ proxime poſſunt, imitatione accedãt ad deũ. Plurimis adeo naturæ operibus & neceſsitas & finis ineſt. Patet hoc in dentibus, quorũ primores acuti ſunt. tũ ꝙ ex oſſe gignunẗ tenuiore tũ gratia finis, vt cibo ſecando dirimendoq; habiles ſint. Cõtra maxillares lati & ꝙ ex pinguiore materia exiſtunt, & vt in attritũ molendo & ſubigẽdo ſufficiãt. Tonitruũ quoq; duplici cauſa fit, & quod ignis reſtinctus neceſſario ſtridit perſonatq; & cõminationis tetricula mẽtiq; gratia, vt ſontibus, q in tartaro ſunt, formidinẽ afferat, quẽadmodũ Pythagorici cõminiſcũtur.

Duplex cuiuſque natura eſt, vna quæ ad formam refertur, alia quæ ad materiam. idem ſecundo Phy. lib. cap. vlt.

Dehinc duplex cuiuſque natura eſt: vna quæ ad formã refertur, & hæc cum fine ipſo eadem eſt. Forma oculi eſt videre, idem eſt finis ad quem iuncti ſunt animalibus oculi. Aurium audire, idem eſt finis ad quem datæ ſunt aures. Alia quæ ad materiam, neceſsitatemq́;. In inſtitutione auſcultatoria de natura quemadmodum materia eſſe neceſsitas videtur, diſputatũ nobis abunde eſt. Ea ex fictione ſubiectioneq́, non abſolute neceſsitas dicitur, hoc modo: Si futuri ſunt oculi, materiam talem adeſſe neceſſe eſt: ſi dentes, talem. Hæc igitur neceſsitas in rebus naturæ omnibus habetur inſita, quia materia quoque omnibus addita eſt. Item actus, impetusúe, qui ob materiam ſingulis corporibus ſui debentur, eodem genere neceſſarij ſunt, nec abiungi poſſunt ab iis, quorum eſſe videntur actus, vt terra in medium locũ mundi ad pares angulos fertur, quia grauis. Contra ignis in cœleſtem locum rectis lineis ſubuolat, quia leuis. Nec igitur præter naturam extraúe, neq; violenter coniuncta rebus neceſsitas eſt, ſed ſuopte quibus nutu ingenioq́;, & (vt ita loquar) ſponte naturæ. Videtur.n. de ſubſtantia ipſa, & naturali cuiuſq; temperatura euenire. Violenta vero præter naturam, præterq́; nutum extrinſecus afferuntur. Molitur autẽ natura quicquid molitur, fere dixerim alicuius gratia. Molitur inquam, quia gratia finis molitur. Qui aut bonus ſit, aut bonus eſſe videatur: à fortuna temere oĩa. Nihil.n. prouenit alicuius gratia, etiam ſi in rebus illis conſiſtat, quę alicuius gratia initæ inſtitutæq́; fuerint. Tunc.n. quid cõmiſſum fortuito dicitur, quotiens aliter atq; cogitatum eſt, cecidit. Putearius fodiens oſtendit aurum. ſed non propterea fodiebat vt aurum offenderet, ſed vt ęſtuarium faceret. Proceſsit alius ad balneas, debitorem inuenit, recipit argentum: non tamen egreſſus eſt vt pecuniam referret. Pleraq; etiam ex iis, quæ per artem & intelligentiã fierent caſu interim fortunaq́; prodeũt. Reſtitutus quis valetudini eſt potu frigidæ, quam tamen non ad valetudinem, ſed voluptatis gratiã ſumpſerit. Eodem modo caſu defenſa nauis à naufragio eſt, ꝙ eam tempeſtas aliqua ſtationi tutæ applicuit. Domus certe aut lectica effingi caſu non poteſt, ſed ne omnes quoque artes fortuna æquæ participant, aliæ parcius, aliæ amplius plurimum coniectura continentur, & ſunt opinabiles. Atque hæc plura fortaſſe ſunt, quam præſens conſideratio poſtulabat.

Quemadmodum effectus coæui cum cauſa demonſtrentur. Cap. XV.

SEmper autem cauſa ea, quæ forma & eſſentiæ ratio eſt, quam magna ex parte pro medio accipi in ſyllo diximus, ęquæua rebus eſt quarum eſt forma, ſeu illæ iam ſint, ſeu gignantur futuræúe ſint, iis q̃ iam ſunt hæret indiuidua. In iis quæ gignunt̃, gignitur cum iis quæ exoleuerunt, exoleuit in iis quæ futura ſunt, futura etiam ipſa eſt. Quamobrem defecit luna pridie? quia terra inter ſolem & lunam extitit media. Quamobrem deficiet poſtridie? quia exiſtet media. Quamobrem deficit modo? quia exiſtit media. Igitur in his cauſæ cum effectis ſuis inuicem reſpondent, & quaſi pedem pariter ponunt, vnde & reciprocantur.

Quemadmodum effectus non coæui cauſam demonſtrent. Cap. XVI.

IN iis vero quæ ſimul non habentur, ſed cauſæ temporibus præeunt, quales parte plurima ſunt agẽtes, vt, Sardæ agreſsi, bello quod contra Medos ſuſceptum eſt cauſam dedere: & raptores Helenæ, vt Ilium euerteretur. In iis inquam, nec reſpõſus illæ, nec regreſſus ſeruatur, neq; eadem neceſsitas demõſtrationis deſcendentibus atq; aſcendẽtibus perpetua eſt: ſed ſi cœptum à cauſa ſit, cõcluſioni neceſsitas non affertur, ſi ab euentis affertur: vt, Domus eſt, oportet igitur parietes prius haberi. Parietes ſunt, oportet igitur fundamenta eſſe iacta. Agamus retro: Fundamenta ſunt, igitur & parietes. Parietes ſunt, igitur & domus, non ſequitur.

Quemadmodum cum hoc poſt hoc oritur, continuatio hæc accipienda ſit. Cap. XVII.

SEd hoc mirum cupiam illico ſit. Nam ſi ꝙ factum prius eſt, cauſa eius non dr̃, quod poſterius factum eſt, quo modo id continuandę gñationis cauſa fuerit? id eſt ne ſucciuus rerum ortus interpollari vnquam habeat, an tempus propterea ꝙ continenti ſerie eſt, videri facit res, quæ modo fiant, contineri cum factis? Nam omnis gñatio in tempore abſoluitur, eſſe quicq̃ generatum & factum, gñationis conſumatio finisq; eſt, vt punctus lineæ. Ergo quemadmodum lineã inter pũcta dirimitur, neq; præterea cum parte quæ conſequitur, continua eſt: ita ſi factum quicquam eſſe & gñatum notaueris, neceſſe erit gñatio inſequẽs attineri non poſſit cum priore. Nam generatum eſſe aliquid in cõfinio temporis, & momento contingit. Tempus ex momentis non conſtat, neq; gñatio ex iis, quæ (quod cum præfatione dixerim venia) ſub hoc nomine. gñatum eſſe, intelligũtur. Sed hæc ab inſtituto noſtro aliena ſunt, diligentiusq́; de iis in libris de motu egimus. Illud manifeſtum eſt in iis, quæ plerunq; eueniunt, ab effectis ad cãs, & à poſterioribus ad priora neceſſarium recurſum videri. Siue.n. generatio eſſet continua, inter effectum & cauſam, ſiue inter poſterius & prius, media cauſa interueniret, Nunc quod acceptio terminorũ continua non eſt, ad immediata procũbit & ceſſat. Si domus ſit, & parietes: ſi parietes, fundamenta: ſi fundamenta, cementum, & lapides. Inter hos terminos nihil intercedit.

Quando demonſtrationes reciprocæ, circularesq́;, locum habeant. Cap. XVIII.

VErum quum aliqua huiuſmodi habeantur, quæ ſe circuitu quodã inuicem generent, in iis & demonſtratio obambulatoria locum habebit, qm̃ hæc in totum reciprocant, ſibique modo cauſæ, modo effecta vicibus ſunt; ita in argumentando robur & fœlicitas par, ſiue ab initio, ſiue à ſumma auſpicium capias. Terra imbri madida halat vapores, hos vi caloris efferri neceſſe eſt. Ex his nubem cogi oportet, hac coacta imbrificataque denuo madeſcit terra. Hoc autem eſt id à quo ſumptum exordium eſt. Res ergo ĩ orbem deducitur. Vno aliquo poſito aliud oritur, quo orto ſubinde aliud naſcitur, quo nato, iterũ ad originẽ reſilitur.

Effecta quæ maiore ex parte eueniant, probari per media eiuſdem generis. Cap. XIX.

SAne habitus hic maxime cernitur in iis, quæ perpetuo ac neceſſario gñantur. In quibus.n. neceſſarius eſt circularis motus, in iis, & demõſtratio circularis neceſſaria eſt: In his vero quæ fere, ac propenſius euadunt, directa ratiocinatio eſt. Nec ab vtralibet parte initur, vt dictum eſt, ſed à conſequentibus tantum. Atq; in iis media quoq; ipſa ex eodem genere coniuga, & quaſi popularia adhibere oportet. i. quæ plurimum fieri ſoleant, & poſsibilia non neceſſaria ſint.

Quemad-

Quemadmodum finitio indiuiduæ ſpeciei inueſtiganda ſit. Cap. XX.

SEd redeűdum vnde abſceſsimus. Quum definitio demonſtratione confirmari non poſsit, per demőſtrationem reddi euidens poſsit, inuenienda nobis aliqua ratio eſt, qua venari eam veſtigareq́; facile ſit. Ex iis quæ in eo, quod rei eſſe eſt, adſunt cõia, quorű quædam extenduntur vltra genus naturæ eius, quæ ſumitur finienda: quædam citra conſiſtunt. Ineſt ternario aliquid eſſe (eſt.n.numerus) ineſt imparitas, ſed ipſum eſſe ſupra eſt, q̃ numerus & q̃ natura ternarij. Nã & aliæ res dicuntur eſſe, quæ numeri non ſunt. Imparitas citra eſt, quia tm̃ ad naturam numeri pertinet. Adeſt quinario, adeſt ſeptenario, adeſt nonario, & cæteris eius formæ, quibus omnibus numerus ineſt cõis. Reponere igitur ac reſelire prædicata tot oportet, quot iuncta non excedant id quod finire volumus, etiam ſi ſeorſum ſingula in plus valeant. Ineſt ternario numerus, ineſt imparitas, ineſt vt primus impariű ſit, atq; hoc bifariam: & q̃ eum numerus alius non metitur, & q̃ in numeros alios referri aut reſolui non poteſt. Hæc igitur definitio termini eſt. Numerus impar primus incõpoſitusq́; dupliciter. Harum conditionum prior omni numero impari ꝓmiſcua eſt: poſterior binario. Propria vtraq; nulli extra quam ternario. Quàm vero hic ſit finis ternario liquebit, ſi cõſtitutum ſit definitionem ineſſe rei, cuius eſt neceſſario, & ſoli, quorum vtrunq; certiſsimum eſt. Neceſſario, quia quæcunq; in definitione ſunt, in ſubſtantia prædicantur: q̃ in ſubſtantia prædicantur, vlia & neceſſaria ſint neceſſe eſt. Soli, nam da non ſoli, erit ergo genus, & inerit pluribus. Sed credo quibus definitio inerit ternarij, quæ non ſint ternarij. Ergo huiuſmodi oratio definitio eſt, & quod eſt eſſe rei ſignificat. Eodem collectu definitio hominis ſarcitur, animal rationale mortale, vel animal bipes inceſsile. Atq; hic modus finiendis indiuiduis ſpeciebus cuſtodiri debet.

Quemadmodum definitio generum inueſtiganda ſit. Cap. XXI.

GEneribus autem iis, quæ in ſpecies alias ſoluűtur ſparguntur q́; definiendis, via hæc ſeruabitur. Primum ſumendæ ſunt omnes eius generis ſpecies indiuiduæ, vt numeri ternarius, binarius, cæteræ formæ. Fingamus.n. has eſſe vltimas ſpecies numeri, vel quauis alia. Item omnis ſpecies lineæ quę ſint recta circűueniens linea. Omnes ſpecies anguli quæ ſint, acutus, retuſus, directus. Deinde harum ſpecierum definitiones promendæ. vt paulo ante pręcepimus. Tum ſumenda legendaq́; omnia quæ ſint ſpeciebus iis quæ definiantur, communia. Quid eſt linea recta? longitudo citra latitudinem, cuius puncta media non prominent ab extremis. Quid eſt linea circűducta? longitudo citra latitudinem ad cuius ſummum lineæ omnes à centro ductæ ſunt pares. Quid eſt curua linea? longitudo citra latitudinem flexuoſa. In omnibus itaq; finitionibus linearum, lőgitudo citra latitudinem vt quiddam cõe ponitur. Hoc reponendum, deinde redeundum ad lineam, & in quo ex decem principiis ſit quærendum, & qm̃ in quantitatis genere eſt, hoc ſumendum, & cum illo cõi, quod in definitionibus omnium ſpecierum comperimus, iűgendum. Ita definitio lineæ tota hæc fuerit: Linea eſt quantitas citra latitudinem longa. Nam ª genus ſummum cum iis quæ oibus ſpeciebus cõiter inſunt, definitionem gñis citerioris conſtituit. Ea.n. cõia ſumenda, quæ ſupra non ſint, q̃ genus quod definitur: & quia ſupra non ſunt, ſoli gñi ꝓprium quiddam efficiunt: nam genus ex ſpeciebus ſuis conſtat: & quẽadmodum genera per ſuas ſpecies ſunt, ᵇ ita quæ gñi inſunt, per ſpecies ineſſe putandum eſt. Principia ergo definiendi finitiones ſpecierum ſimplicium ſunt. Simplices audio idiuiduas: id.n. quod ſimplex eſt, vbiq; rationem principij obtinet. Et hic definitionis generum modus, quoties in definitionibus ſpecierum aliquid continetur cõe, tum ſcire oportet ſpecies illas ſub vno gñe comprehendi non poſſe, cauſa exempli: Quid eſt altitudo animi? Primum ſumo virtutis eius ſenſilia, hoc eſt oẽs qui magno animo memorantur fuiſſe, Alcibiadẽ, Aiacem, Achillem: omnibus his cõe illud aderat, iniuriam acceptam impune abire non pati: ſed hic bellando vlciſcebatur, ille ob iraſcendo, alius ſibi ipſi manum afferendo. Creduntur & Diogenes & Socrates magnanimi fuiſſe, nunquid & hos in eo magnanimos dixeris, in quo Achillem, Aiacem, Alcibiadem? Quòd iniuriæ impotens eſſent? nequaquam, ſed in eo q̃ res quæ in fortuna eſſent poſitæ aſpernarentur inſuper haberentq́;. Ergo diuerſa in his & in illis virtutis huius ratio eſt. illi propterea magnanimi appellãtur, q̃ notam honoris modice non tulerunt: hi propterea, quod bona fortunæ deſpicata contemptaq́; habuerunt. Nihil in his viſitatur cõe. Non eſt igitur magnanimitas genus, ſed duæ virtutes ſunt omnino abiunctæ ac diſsimiles: ſed quæ ſocietate ſola nominis, vt cætera homonyma, conuenire videantur.

ª *Hic ſunt aliquantulum græca uerba diuerſa à latina interpretatione: ſic.n. ait Themiſt.* ἔστι γὰρ δὴ τῶν γενῶν, ὅσα κοινὰ ἐστὶν ἐν τοῖς ὁρισμοῖς τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμων εἰδῶν. *hoc eſt per genus.n. inſunt communia omnia, quæ in definitionibus indiuiduarum ſpecierum inſunt generi ſuppoſitarum.* ᵇ *Hæc recte ſunt intelligenda, nam ſi pingui minerua percurrantur, maximas afferrent anguſtias: Si enim quæ generi inſunt per ſpecies inſunt, uniuerſa ea ruunt quæ de uniuerſali. ac de eo quod per ſe dicitur in primo lib. ſunt expoſita: immo hæc uidentur penitus aduerſari uerbis illis græcis, quæ nuper annotauimus.*

Facilius ſpecies quàm genera definiri. Cap. XXII.

EX iis delucet, longe facilius ſpeciem indiuiduam finiri, q̃ genus. Ea.n. q̃ ſingularibus inſunt communia, magis q̃ quæ ſpeciebus, perſpicua ſunt. Definitio ſpeciei ex ſingularibus, definitio gñis ex ſpeciebus colligitur ſane. Præterea euidentior ſpeciei q̃ generis agnominatio homonymaq́; eſt. ª Proinde ſpecies dicitur ſenſuum eſſe, Senſilia facile dignoramus, homonymæ ſint, necne, vt hominẽ pictű à vero. Agnominatio generum non niſi per collationem ad ſpẽs diſcernitur: ideo aĩal dictum homonymως aĩal vocatur, quia & homo pictus homonymως homo intelligitur.

ª *Hæc græce ita leguntur:* ὅτι τὸ μὲν εἶδος, αἰσθητῶς λέγεται, ταῦτα δὲ λέγεται ἐστὶν εἴτε ὁμώνυμα εἴτε μή, *ideſt q̃ quæ ſecundum ſpeciem dicuntur, ſenſilia ſunt cognitu facilia, etiamſi homonyma fuerint.*

Quemadmodum diuiſio vtilis finientibus ſit. Cap. XXIII.

SI hæc vera ſunt, expeditius videtur finibus quærendis à ſpeciebus incipere ſubireq́; colligendo, q̃ à generibus deſcendere diuidendo. Diuiſio certe per differentias generum cõmodiſsima eſt ad ſumendum, quæ *Medius terminus videtur materia ſyllogiſmi.*

quæ

quæ per ſe,& vniuerſaliter prædicatur:qm̃ ordine quodam incedit quaſi gradatim, incernendo & ſeligendo quæ per ſe adſint. Semper.n.differens gñi diuiſio additum, genus hoc diducendum per differentias alias eſt, idq́; vſq; eo perſequi oportet,dum finitio è duabus rebus perſecta, gñe & differentia citima, coaleſcat. Dixi gñe, quia oẽs ante citimam differentiæ,ſi cum gñe committantur,integrũ genus vnum attollunt.Quod quidem etiam ſi innominatum eſſet, tñ vis in eo gñis appareret. Nam & valeret in plura, & in eo quod rei eſſe eſt prędicaretur. Modus hic mirifice ad ordinem cõfert. Nec præter quicquam eorum quæ in ſubſtantia continentur. Nã ſemper neceſſe differentias maiores priore ſitu diſponere,neu quæ vellicatim incõditæ aut præpoſtere adducantur. Quod ſi forma hæc in diuiſionibus neglecta erit, ſæpe fiet vt genus non in differentias generis,ſed in alias diſtrahaſ, vt qui animal in toti pẽne & ſciſsipenne diuideret, is non aïalis, ſed volatilis differentias afferret. Illæ animalis differentiæ ſunt,volatile greſsile,aquatile. Prima igitur in hæc committenda diuiſio eſt,deinde animal volatile,genus alterum in totipẽne & ſciſsipenne ſoluendum. Ac primæ quidem differentiæ in quodq́; genus conueniunt: animalis differentiæ in quodq́; animal cadunt, volatilis differentiæ in totum auitium,piſcis differentiæ in omne piſcitium. Hac via eunti, & ordinem hunc ſeruanti, nihil prætermittitur, nihil redundat: ſi aggrediaris alia, neceſſe eſt collabare,& in ſcienter facias.

Contra Speuſippum, qui putabat ſciri oportere omnia, eum qui recte finiret. *Cap.* XXIIII.

VIſum autem Speuſippo eſt,vtiq; non recte,eum qui definiturus ſit, ſcire omnia oportere. Neceſſarium,inquit, eſt omnes rei differentias teneri, per quas genus id quod definire velis,à cęteris differat. Hoc nemo aſſequi poteſt, qui cætera non cognoſcat. Primum id nõ eſt neceſſe omnes differentias ſciri,propterea ꝙ infinitæ ab accidẽtibus trahi poſſunt, quibus res eadem ſpecie compræhenſæ inuicem diſcernuntur: vt, Socrates à Platone, & Zanthus à Callia. Quocirca nihil attinet ſcire has,neq; ad ſubſtantiam rerum indicandam, neq; ad finitionem earum conſtituendam. Deinde qui genus in differentias propinquas & cõtrarias diducit,vt animal inrationale & irrationale, & pręterea cognoſcit hominem in altero membro diuiſionis reponi,& ſumit rationale,non illico neceſſe eſt eũ ſcire, quæcunq; ſub irrationale,quod alterum membrum diſtributionis eſt,cadunt. Nam abundanter ſcitur,hominem eſſe aĩal rõnale,ſi intelligitur ſub altero diſcrimine cõtineri poſſe. Rurſum aĩal rõnale,aliud mortale,aliud immortale. Sumatur mortale,nihil neceſſe pręterea eſt, vt quæ immortalia dicantur, quærere labore has. Ergo* hæc oratio ſpeciei, quæ comitatu differentiũ omnium ſepta exaggerataq́; eſt definitio ſubſtantiæ appellatur: Illud adeo non poteſt dici, quũ ſpecie diceremus ſub altera obſcruarum neceſſario compræhendi. Sumptum id eſſe vtiq; non confeſſum. Nihil.n.æque perſpicuum eſt,q̃ ſi differentiæ gñis proximæ iunctæq́; afferantur Et quæ ita iuxtim ex altera parte adhibitæ reſpondenteſq́; ſint, vt nihil medio ſpacio hiet,ſpeciem in altera earum includi.

** Ὅταν δὲ οὕτω βαδίζων ἐφαρμόσῃ τὸν λόγον τῷ εἴδει, καὶ μηκέτι πρὸς δέηται διαφορᾶς, ἴσθι τὸν λόγον, id eſt quando uero hoc modo procedens, orationem ſpeciei ita accommodauerit, ut non ſit ulterius opus differentia, definitionem ſubſtantiæ erit adeptus.*

Tria præcepta diuiſionum. *Cap.* XXV.

PLane in diuiſionibus, quæ ad finitionum momenta pertinent, triplex obſeruatio neceſſaria eſt. Primum ſumenda ſunt, quæ quæcunq; de re quam finimus, dicuntur prædicatione quid ſit, vt gña & ſpecies, cum quibus differentiæ eorum ſciſcendæ: idq́; ex Topicis petendum. Nam quemadmodum loci ſunt, quibus accidens quicquam ſit, necne, diſcernitur: ita ſunt quibus gña & differẽtiæ ſubſtantiales noſcuntur. Alterum præceptum eſt, vt differentiæ collocentur & digerantur in ſeriem. Hoc fiet,ſi maiores quaſque loco priore conſtituas. Tertium eſt, vt diuiſio vſq; eo euádat dum perueniatur ad vltimam ſpeciem, quę vltra concidi non poſsit, & dum propriũ quiddam ex omnibus exeat,quod in aliam rem nequeat transferri. Orationẽ his rebus ac præſidiis ornatam ex promittere poterimus abſolutam eſſe finitionem, vt quæ in eo quod rei eſſe eſt,prædicetur,& cũ eo quod finiendũ ſit quadret.

Solum vniuerſalia definiri. *Cap.* XXVI.

SEmper autem definitio vniuerſalium eſt,quemadmodum omnis & diſciplina & ars. Medicus valentia ſpectat nõ huius oculi, ſed ſimpľr ſpeciei,& ſimpliciter oculi. Sicut vero in demonſtrationibus primum id curari debet, vt concluſio ſeria ſit. ita in definitionibus,vt res quę definitur,fiat conſpectiſsima. Obſcuritatis multæ ſunt cauſæ, præcipua ea quæ in aſsignatione differentiarum poteſt contingere. Quapropter quærendis iis caute & ſolicite verſari oportet, quia communes pluribus ſunt. Definitio quẽadmodum per demonſtrationem euidens fieret,& quemadmodum veſtigari haberet, executi affatim ſumus.

Ex ratione diuiſionum, & commentatione diſſectionum, vberem copiam diſſoluendis quæſtionibus comparari. *Cap.* XXVII.

AT vero facile ſit, cauſam quamobrẽ quicq; eſt, reddere, & quærentibus de nobis quicquam, abundanter occurrere, & ratio diuidendi & diſſectionum commentatio in promptu habenda, quam nobis primus Ariſto. perſcripſit. Si.n.quæ propriæ ſingulis generibus ſunt diſſectiones noſſemus, ſuppeditaretur nobis ad ſciendũ quod quæque res ſit, mirabilis copia. Nam ea quæ generibus omnibus inſunt cõia, per ea quæ ſigillatim habentur exquirere eſt. verbi gratia: In animali animatum & ſenſibile per diſtributiones ſciuntur. Quum.n.ſubſtantiam per animantem & inanimantem diuiſeris, tum comperies animal in ſubſtantiam animantem referri. Denuo, quum ſubſtantiam animantem in ſenſibilem & in inſenſibilem ſolueris, tũ intelliges animal in ſubſtantiam ſenſibilem reponi. Hæc per diuiſiones noſcuntur. Per anatomen vero, id eſt, membrorum conſectionem, intellectum eſt, omne animal ex humidis & ſiccis conſtare Eadem ratio ad ſingulas ſpecies accommodata magno vſui erit. Proinde & piſcem proſcindere, & auẽ exdorſare vtile fuerit iis, qui cõia piſcibus & auibus volunt excipere. Quãobrem quædam cõia ex diuiſione ſummi generis, quædam ex diſſectione iſta ſumentur: quĩ hæc ad manum habuerit, cauſas plurimarum rerum cognoſcere & reddere poterit. Omnia náq; quæ in gñe vniuerſo inſunt, per ipſum genus in ſpecies quoq; tranſeunt. Quãobrem ſciſſipenne animal gallinaceus eſt? quia volucris. *Cauſas plurimorum rerum reddere poterit, qui rerum*

cris. Quamobrem caret pulmone glanis? quia piſcis. Quòd ſi genus non habet nomen, tū effectio aliqua de prendi poteſt, quæ compluribus ex natura ſit cōis, vt cornigerum eſſe, ex hac quæ ſequūtur adiunctaq; ſunt ſpectanda. Primum eſt omaſum habere, (eſt autē omaſum boum, & ruminantium venter) alterum ex prioribus maxillæ ſuperioribus dentibus carere, Hæc ex anatome colliguntur, Rurſum quibus contingit cornuta eſſe, ceruis, bubus, capeis. iis illa ineſſe neceſſe eſt, quæ ex hoc ꝙ cornua habentur, ſequi ſolent. Illud ergo fuerit medium, Si quæratur, quamobrem bos omaſum habet? quia cornigerum animal eſt, quamobrem ceruo vita longa? quia vacat felle: Sed & hoc medium ex diſſectione ſumptum eſt, ꝙ vero ex medio cōſequitur, accidit medio. Accidit & iis quorum communis affectio eſt. Medium igitur modo per conſectionem, modo per diuiſionem accipitur. Sunt & quæ proportione ſola communia ſint, vt ſpina, os, ſepium. (Eſt autem ſepium quiddam inſitum ſepiis validiuſculum, latiuſculumq́;, fungoſum ac friabile, inter ſpinam, & os naturam mediam referens.) Hæc ſeligere oportet, vt quæſtionibus in hoc genere propoſitis reſpondere in promptu cuique ſit.

Quæ ſint eædem quæſtiones. Cap. XXVIII.

QVæſtiones autem eædem dicuntur, quæ idem medium continent, & quibus eadem ratio ſatisfacit. Quamobrem lapis magnes trahit? Quāobrem electrum? quamobrem cucurbicula medicinalis? Horum omnium, vt Platoni placet, cauſa eſt reciprocatio: (ſic.n. antiperiſtaſim voco) Idem medium vel ſpecie intelligi volo, vel genere. Specie idem in exēplo ſuperiore eſt. Nam tria illa mira reciprocationi aeris tribuūt. Genere hoc modo: Quamobrem Echo redditur? quamobrem aſpicientes in ſpeculum formā ſuam agnoſcunt? quamobrem arcus cœleſtis fit? Omnia hæc per refractionem & diſſultationem contingunt. Aeris, echo: obtuitus, repræſentatio radiorum arcus. Quæſtiones igitur inter ſe eodē, quo & media, diſcrimine differrēt, Ita aliquę ſpecie, aliquę gñe cōſentient.

...OGARO. ...eciproca ...io antipe... ...ſtaſis de ...uplici an... ...piſtaſi, vi... ...e i anno... ...tióib' me... ...i Platoni ...s Plutar... ...u Chęro. ...ōnes.

Quæſtiones quaſdam ſub quibuſdam quæſtionibus contineri. Cap. XXIX.

EST & modus alius, quo inter ſe quæſtiones multæ conueniunt, vt quum cauſa vnius quæſtionis ab alterius pendet, & continetur ſub illa. verbi gratia. Quamobrem Nilus torrentior ab Idibus videtur? quia menſis quo modo exit hyemantior eſt. Atq; hæc vna eſt quæſtio, quamobrem hyemantior eſt menſis, quomodo exit? quia luna tum decreſcit, & collucere deſinit. Hæ duæ quæſtiones diluuntur cauſa vna ſere, id eſt coitu ſolis. Sed intereſt, ꝙ coitus proxima ratio eſt, ꝙ luna interluniis collucere deſinat. Remota, ꝙ mēſis vergens hyemantior ſit. Remotiſſima, ꝙ mēſe pronto fluuius concitatis & properantibus aquis vehatur.

Demonſtrationis ex reciprocis conſtare. Cap. XXX.

AD hæc ambigat quiſpiam de cáuſa, & eo cuius eſt cauſa. Cauſam, ipſum medium voco: id cuius eſt cauſa, concluſionem. Quemadoiodum medio allato ponitur concluſio, ſic ſiquid in contrariū commet concluſione poſita. vti medium afferatur. Periculoſum id videri, ne omnis demonſtratio redux & reciproca euadat. Deficit luna, quia īterponitur terra. Interponitur terra, quia deficit luna. Sed quemadmodum ſubabſurda res eſt, demonſtrationem conſtituere ex retortis, atq; iis quæ inuicem probentur: ita demonſtratio putanda non eſt, quæ nullo modo aut ex cauſa, aut ex aliquo, quod cogitatiooe prius ſit, ducatur. Nā lunam deficere, non eſt cauſa ꝙ terra ſe mediam oggerat, ſed poteſt eſſe concluſionis, vtique rei non poteſt. Atque hoc latiſsime patet, quando quidem defectus lunæ in definitione terræ: aut interpoſitionis illius non ponitur. Contra in definitionem defectus terra & interpoſitio eius ingreditur. Quòd ſi non reciprocarentur: ſed concluſio ſemper effectibus mandaretur, medium cauſis neceſſe eſſet plura media, & plures cauſas haberi eiuſdem concluſionis, ꝙ fieri non poteſt. Porro tam effecta q̈ cauſæ in demonſtrationibus vicem vniuerſalium cauſarumq́; obtinent, & tum hæc, tum illa in ſubiecto genere continentur. Quamobrem decidua arboribus ſolia ſunt? ſiue cauſam afferras amplitudinem ſoliorum, ſiue inopiam humoris calidi, vterq; ordo ſtabit. Quæ defrondeſcunt earundem ſolia exilitare caloris humidi contrahi, & quarum ſolia contrahuntur, eaſdem frondes dimittere. Nullum autem incommodum ſuſcipitur. ſi cauſa talis cum ſua concluſione retorqueri dicatur, Nec.n. eadem ratio vtrinq; reciprocandi eſt, ſed quum ab euentis ad cauſam ſubitur, ſyllogiſmus tantum vocatur: quum è contrario eſt, abſoluta demonſtratio dicitur. Sane media plura, & cauſæ plures eiuſdem rei eſſe, niſi per accidens nō poſſunt. In quo genere demonſtratio à ſignis, & ex accidenti proficiſcitur. Quamobrem ſolia decidunt arboribus? quia contrahuntur, & obareſcunt. Vnde ortum incendium eſt? ex reliquis cinerum aut carbonum. Sed dictum ſępe eſt demonſtrationes hac forma diminutas imperſectaſq́; eſſe, atq; in iis media, non cauſas rei, ſed complexionis intelligi. Explodenda igitur ab inſtitutione noſtra hæc ſunt, ſed præcipue quæ per accidens cōſtant, vt ex quibus interrogationes ſcitæ afformari non poſsint. Nemo .n. quærit quamobrem arbuſta nigra, aut vitis pulla, aut ſuffulta platanus ſolia deperdant, ſed ſimpliciter quamobrem arbores nudentur. Huius rei vna eſt omnibus arboribus cauſa, & mertio: Cauſa enim ꝙ ſolia amittant, definitio eſt, & eſſentia illius caſus, quæ nihil aliud eſt, q̈ contractio humidi: quemadmodum cauſa defectus lunæ nihil aliud eſt, q̈ interuentus terræ.

Ex his verbis [illegible] medium in demonſtratione eſſe [illegible] ſunctionem.

Medium ſequi conditionem maioris extremitatis. Cap. XXXI.

IN demonſtrationibus ex iis terminis, qui in concluſione collocantur, Maior extremitas dicitur, cuius cauſa medium eſt: Mioor extremitas, cui mediū cauſa eſt: Medium ipſa iam cauſa. Ratio igitur maioris extremitatis, quæ in concluſione ponitur, medium eſt: quo circa maiori extremitati reſpondere medium oportet, vt ſi homonyma, id eſt cognominis hęc ſit, homonymum & medium ſumatur. ſi ad proportionem ſimilis, id eſt analoga, eodem modo & medium ad proportionem ſimile afferatur.

Quemadmodum reciprocent ſubiectum & affectio. Cap. XXXII.

DE reciprocatione autem cauſæ, & eius cuius eſt cauſa, & ei cui eſt cauſa, ita res habet. Voco id cui eſt cā ſubiectum, arborem, vitem ficum. Id cuius eſt cauſa, affectionem, defrondeſcere. Cauſam, humorem contrahi, aut quiduis aliud. Dictum eſt ſupra,

cauſam

cauſam & id cuius eſt cã inuicem commutari, ſi eiuſmodi ſint, vt definitio cauſa ſit, id quod definitur effectum. Nunc quemadmodum reciprocet cum ſubiecto breuiter explicandum videtur. Si ex genere ſubiecto ſingulare aliquod & ſenſile adhibueris, locum reciprocatio non habebit: vt ſi quæſieris, quamobrem ficus, aut morus ſolia dimittant. Nam dimittere folia & humorem, inopia caloris conſiſtere, affectiones ſunt amplius tuſæ, ꝙ vt cõmeare poſsint cum ficu. Sin vero arbores in commune attuleris, quibus ſolia decidunt, tũ reciprocatio & coæquatio ſeria & incolumis ſuerit. Oportet igitur id ſciri, quod omnibus arboribus quæ amittunt folia, ineſt communiter, vt ex eo id ſumamus quod ſubiectum huius affectionis ſit, de quo nectenda ſit quæſtio quamobrem. Huic.n. primo cauſa inerit medium, & quod plus eſt, inuicem commeabunt. Obſeruatũ eſt nõ cadere arboribus ſolia, niſi quibus illa ſint lata, cũ hoc & cauſa ipſa & id cuius cã eſt, reciprocat.

Eiuſdem effecti plura eſſe media, ſed non prima omnia. Cap. Xxxttt.

SVnt autem ĩ queſtionibus iis termini quatuor, decidere ſolia, ſuccum concreſcere, latiſolium eſſe, ficus. Duo ſunt extremi, duo ſunt medij, ſed vnus ſubiecto propior & ſubiecto communior, alter prædicato aſſinior, cum quo & reciprocat. In iis igitur, quorum media plura ſunt, vtrum eorum cauſam dixeris, quod de ſubiecto prædicẽtur affectio, nimirum id quod iunctius ſubiecto eſt, quia per hoc ineſt & remotius. verbi gratia: ficum eſſe latiſolium, potius cauſa eſt, ꝙ ei folia decidãt, qm̃ per hanc habetur alia cauſa in fieri, quæ eſt ſuccum conſiſtere, inareſcereq́;. Dicat aliquis clariſsime videri plura eſſe in quibuſdam eiuſdem rei media. Nam in commune cauſa deliquij & interuentus Lunæ in Sole, & interuentus terræ in Luna. Certe plures finitiones eiuſdem rei afferri non poſſunt, nominis poſſunt.

De habitu principiorum, & quemadmodum cognitio vniuerſalium in homine pariatur. Cap. Xxxiiii.

DE demonſtratione dictum eſt vt conſtet, dictum etiam de ſcientia demonſtrandi, cuius opus demonſtratio eſt. Nũc de principiis eius, quemadmodum cognitio eorũ ingeneretur in nobis, & qui habitus ſit, quo illa innoſcãtur diſſeremus, Sed antequam deſcendimus, purganda quædam & amolienda, quæ videntur obſtare, Neceſſe eſt prima principia aut cognoſci à nobis dicere, aut non cognoſci: ſi cognoſcimus, aut demonſtratione, aut alia via cognoſcimus. Item aut ſcientia, aut virtute omnino aliqua: pleraq;.n. ſciri per demonſtrationem non poſſunt, quæ nihilominus ſciũtur vt finitiones. Sciri certe principia demonſtrationis, neceſſe eſt eum qui ſcire vult. ꝙ de principiis oriuntur, idque ſupra etiam probauimus, Nec illud prætermiſimus principia demõſtrandi, demõſtratione oſten-
Cap. 6. lib. 1. di non poſſe. Videamus nunc, ſiquid horum quæ prima immediataq́; ſunt. ſcientia ſaltem aliqua, aut potentia ſit, Sed à quæſtione illa initium capiamus, principia hæc iam inde ab ortu noſtro inſignita impræſſaq́; animo ſint quidem, ſed lateant. An vero tum demum quum adulti iam ſumus percipi à nobis, cognoſciq́; ſoleant? Et Hercules inſita illa in nobis aliquando eſſe, nec intelligi, non poteſt defendi: quia quemadmodum demonſtrationem tenere nemo poteſt, ſi tenere ſe ignoret, ita nec ſcire principia qui ſcire ſe neſciat, tãto præſertim exquiſitione horum noticia ꝙ demonſtrationis. Altera adeo pars, quæ vult principiorũ noticiam, progredientibus & confirmatis ætatibus ali, diſſentanea à nobis eſt, qui ſtatuimus omnẽ doctrinam diſciplinãq́; ex præſumptis quibuſdam & ante perceptis exiſtere. Nihil.n. principio ſuperius priusúe eſt. Hæc ſunt quæ controuerſiam pariunt. nec diſſolui poſſunt niſi vis animæ aliqua inueniatur, quæ prima inter cæteras cognoſcat, & à qua principiorum intelligentia originem habeat. Ac videtur quidẽ hæc omnibus animalibus data, quippe quibus innexa ſit diſcernendi quædã iudicandiq́; ratio. Sed quamuis omne animal inſtructum ſenſibus ſit, non tamen iudicio æque valet omne. Sunt.n. ex iis alia, quæ abiuncto ſenſibili ſpectrum eius diutius ſeruant. alia quæ non ſeruant. Eorum quæ non ſeruant, quædam omnino non ſeruant, vt muſcæ, vermiculi, culices: quædam exiliter, vt brutorum & auicularum nonnullę quę cãtibus, quos audiunt, inſueſcunt. Ea in quorum animis res ſenſibus perceptæ non manſitant, nihil ſine ſenſu cognoſcũt. At quibus digreſsio ſenſili imago eius inſculpitur, (vt ſi Socrate abeunte, formã eius detineant animo) poteſt iis alia cognitio, ꝙ quæ per ſenſum accipitur, contingere: atque hæc in animalibus imperfectis. Memoria dicif, cuius id officium modo eſt, vt ſimulachrũ rei eius, quę accepta ſenſibus eſt, in theſauro ſuo diu cuſtodiat. Quædam præter hoc & connectere, quæ in memoria condiderint, poſſunt, & ſimilia ſimilibus conſerre. Quòd genus rationalia perfectaq́; ſunt. De ſenſu itaque proficiſcitur memoria, vt dictum eſt, de memoria oritur peritia & experientia. vtique ſi de aliqua re ſæpius agitatum cogitatumq́ue ſit. Nã memoriæ (vt ita loquar) multæ vna exit experientia. Hoc .n. quod fel diſcutit, primum ſenſu percipio veratrum eſſe, deinde & recordor, iterum ſentio, & iterum vſum eius agnoſco, & iterum memini. Simul hoc periculum ſæpius ſecero, tum ex pluribus ſenſionibus memoria vna coaleſcit, & ex memoriis multis peritia hæc cõſurgit, vt ſciam veratrũ bilem trahere. Hæc peritia in dies accreſcit, & ſenſu & experimenti memoria confirmatur, tandemq́; enunciatum vniuerſale reponitur, idq́; in anima obmanet: Tale omne veratrum purgat.

Vniuerſale à ſenſu ortum habere, et ab intellectu formari. Cap. Xxxv.

VNiuerſale [a] autem notio eſt quædam in ſingularibus reperta, & ad plures differentias pertinens. Hæc initium artis & ſcientiæ oĩs eſt. [b] artis, ſi circa ea ſit, quæ oriunf & occidunt: ſcientiæ, ſi circa his contraria. Neq; igitur iam inde ab initio vitæ principia ſciuimus, aliquin perfecti abſolutiq́; naſceremur. Neque item ab alia potentia priore pſtantioreúe oriuntur hæc, alioquin confitendum haberemus aliquid prænoſci ante principia, ſed à ſenſu & memoria congregantur. Nam quemadmodum inclinato exerciti ſuſoq́; ſi vnus aliqs reſiſtere incipiat, ſæpe fit vt alius primum, deinde alius atq; alius conuolet: demum globo facto, & fauore multorum addito animo, tota acies iterat pugnam, & redintegrat prælium. Ita de ſimulachris dicendum, & reliquis inhærentibus earum rerum quæ ſenſu hauriuntur, primo veſtigio ſecundum allinitur, ſecundo tertium nectitur, ab iis alia cõfluunt corroganturq́; de quibus poſtremo vtilis quædam notio conualeſcit. Hæc.n. animæ acrimonia eſt, vt etiam ſi genera, quæ accidunt ſenſibus continenter laberentur, & fluerent

fluerent, tamen ſimilitudines eorum excipere & memoria continere poſsit, & quod in ſingularibus commune vniuerſaleq; eſt, deprahendere notareque. Nam & ſenſus hoc percipit. Quoties enim Socratem quis agnoſcit ſenſu vna & hominem agnoſcit in Socrate. Et qui hoc rubens, hoc candium videt, ſimul & rubens & candidum videt: Nec quiſquam eſt qui Calliam & hominem, vt eandem omnino rem ſentiat. Alioquin ſicut non eſt niſi vnus Callias, ita videre non poſſe alium hominem niſi Calliam. Sed quum Socratem videt, videt in Socrate id, quod in aliis quoque hominibus ſimile communeq; ineſt. Quare ad quendam modum vniuerſale ſenſu percipitur, non tamen ſeorſum à ſingulari, ſed obiter ſubindeq; Alia quippe vis eſt, qua ſenſu circa ſua incidentia ſubiectaq; occupato, ipſa vnum ex multis rimatur, indifferens ex differentibus, idem ex diuerſis, promiſcuum ex impromiſcuis colligat, hominẽ ex Ariſtone & Callia, animal ex homine & leone, ſubſtantiam ex animali & planta. Durat enim aſcenſus hic vſque eo, dum multa in aliquid, quod vnum omnino ſimplexq; ſit, reducamus referamusq;, & tanquam religemus.

[a] Sic ait ipſe græce: καὶ ἔςι τὸ καθόλου τὸ ὅμοιον καὶ ταυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἕκαςον καὶ τὸ ἐν τοῖς πολλοῖς: hoc eſt, vniuerſale autem eſt id quod ſimile atque idem in ſingularibus & multis eſt.[b] Græcè aliter Them. loquitur, ſic. n. ait Artis, ſi circa ea ſit quæ ab ipſa fiunt: ſciẽtiæ, ſi circa ea q̃ à natura.

Quemadmodum vniuerſale per inductionem accipi intelligendum ſit. Cap. XXXVI.

QVamobrem modus quo vniuerſale conſtituitur cognoſciturq; inductio eſt. Inductionem accipio ac parte aggreſsionem illam rationẽq; per quam ex notitia particularium vtcunque ad intelligẽtiam vniuerſalis venitur. Huius rõnis aſſumptiones ipſi erunt ſenſus nã ſenſus quoq; principia & cãæ ſunt, vt ſingularia noſcitentur. Vr̃e mentis opus eſt, & ab ea effingitur. Huic enim proprium vnire & cogere eſt, atque (vt inquit Plato) infinibilia fini obſtringere. Diuidit illa componitq;, pluribus modis conuariat atque commutat, omnino agilis & permobilis natura eius deprehenditur, Porro inductionis huius in qua ſenſus vicem obtinet ſumptorum, vniuerſale concluſionis, non ſtatim à ſumptis concluſio ſequitur. nec paruo tẽpore abſoluitur, ſed inter ſumpta & complexionem aliquãta vis incidit temporis. Nam ſumpta illico afformare incipit ſenſus, ſed quum proceſsit ad modum, ac diu exercitus eſt, tum ea vis animi quæ intellectus nominatur concluſionem ipſam ſubiungit. In hoc autem opus eſt ætate longa, & ad cognitione multa: quia quod effuſum ſparſumq; eſt, niſi ſpacio temporis cogi, & in vnũ conferri non poteſt.

Principia in nobis non natura eſſe inſita, ſed creari ab intellectu. Cap. XXXVII.

SEd adeo paulatim ſenſimq; affluitur inductio hæc, vt continuatione ipſa lateat, vnde orta perfectaq; ſit. Quapropter contingit multos credere naturam homini notitias quaſdam ingenuiſſe ſine doctrina, nec intellectũ eſſe, qui de ſe illas promeret excitaretq; quod falſum eſt, Quàm vero hæc ſola vis animæ ſit, quæ vniuerſales & immediatas propoſitiones cõmuniat, hinc docebimur. Habituum qui ad intelligentiã pertinent, alij ſemper veri alij non ſemper ſunt. Non ſemper veri opinio & ratiocinatio: vterque. n. earum rerum eſt, quę aliter eſſe poſſunt ac ſunt. Sed opinio ſere ſpectatiui generis eſt, ratiocinatio adminiſtratiui. Veri ſemper ſunt, ſcientia & intellectus, & ſcientia principiorum non eſt. Nam ſcientia eſt noticia per demõſtrationem quæſita. Relinquitur intellectum eſſe cui principia debeantur. Nam principia exactius & exquiſitius cognoſci, q̃ quę à principiis ſunt, oportet. Solus intellectus exquiſitior omni ſcientia eſt, Intellectus igitur hic, qui principia ſcientiis miniſtrat, quem primum natura indidit homini, & qui intellectus potentiæ dicitur, ex ſimplicibus ſit oportet. Hic ceu animæ oculus eſt. Hic initio vitæ iudicio & ratione omni caret. Per hunc homo ſtatim ab ortu ſuo rationale animal natura exiſtit. Hic nobiſcum ab ineunte ætate ad obeuntem ſenectam augetur, prouehiturq;. Primum notionas ſimplices capit, quas terminos vocamus & incompoſitas voces, quæ prima orationis tanquam elementa ſunt. Nam hominem, terram, algidum, candidum, ſtatim à pueris efferre, & audita ab aliis incõplexu intelligere poſſumus. Deinde quum paulum proceſsimus, tum & progrediens cõfirmatur animus, & ſimplicia incipit nectere, & quid ſit homo agnoſcere. Adhuc proficiſcente longius ætate, quaſi adultior ſit, vt iam & conflare vniuerſalia & commentariã ſe poſsit. Nec ceſſat profectus, quouſque ad expletionem quandam & abſolutionem naturæ perueniat, & habitum intellectualem. per quẽ rationale animal ſumus, attollat. Ac certe accidit ſimile quiddam animo, quod corpori. nam paruuli primo ſic iacent, vt neq; flectere ſe, neque ingredi valeãt. Deinde vt quadrupedes reptant. tum erigunt ſe & incedunt vt bipedes, nec indigent comite, qui manum det. Adeo vero promouent hoc proceſſu, vt iam & ad curſum vegeti, & ad omnes vſus corporis firmi robuſtiq; ſint. Eodem modo animus primum nominare tantum res poteſt, & intelligere quæ nominat. tũ componere & meditari. Poſtremo vniuerſalia quędã iudicia & notationes ſcrutatur, quas protinus quam elicuit, in ſeipſo deponit, atque conſignat.

Intellectus potentia eſt ceu animæ oculus.

Intellectum eſſe habitum principiorum, quemadmodum ſcientia habitus eſt ſcitorum. Cap. XXXVIII.

INtellectus igitur principiorum ſcientiæ eſt. Principio vtiq; principiorum notitia tribuenda ſubiiciendaq; eſt, quemadmodum ſcientiæ omnia, quæ ſciri per demonſtrationem poſſunt. Ita enim principium ad principium ſe habet, ſicut ſcientia tota ad totum id, quod ſubiectum ſcientiæ eſt.

Themiſtii in libros Poſteriorum Paraphraſeos. Finis.

HERMOLAI BARBARI
PATRICII VENETI
ZACHARIÆ FILII,

IN PARAPHRASIN PHYSICES THEMISTII, PRAEFATIO ad Antonium Galatheum.

PHILOXENVM *Eryxidis & Gnatonem Siculum gulæ proceres, immo uero extremos ac perditos gulones eupediuoraq́; infamant literæ, quòd conuiuiis adhibiti emungere ſe in pultariis ſoliti eſſent, ut abſtinentibus cæteris, ſoli epulis ampliter fruerentur. Idem mihi uidentur peccare, qui ſtudia liberalium artium docere, aut ſcribere ingreßi, uocabulis ſordidis & ex intima plebei ſermonis fæce acceptis, fœdant & contaminant omnia, ut bonis mentibus & præclaris ingeniis, aut auerſis, aut perterrefactis, ſoli rerum potiantur, uoluptenturq́; citra æmulum. Ita fit, ut qui paulo modo humanius educati inſtitutiq́; ſunt, non reformident hæc adeo, ſed fugiant, oderint, deſpuant. Contra rudiſsimus quiſque infantiſsimuſq́; admoliri manus iis audeat. Quod non contingeret, niſi quòd (ut in prouerbio eſt) balbi balbos intelligunt. Ac ſunt quidem nonnulli tam male affecti animatiq́;, ut putent quæ in philoſophia matheſi iuris ſcientia tractantur, Latine dici aut explicari non poſſe, non tam propter egeſtatem linguæ, & rerum nouitatem, (ut Lucretio uidetur) quàm quòd ſentiunt humanas literas quaſi negocium faceſſere, & impedimento eſſe maioribus doctrinis. In quo alij etiam importunius ſtolidiuſq́; affirmant, pugnantia eſſe hæc non alio genere, quàm ea, quæ deſperata & contraria animantibus dicuntur. Proinde uitio uertunt, ſi quis utrunque aut iunctim condiſcat, aut ab eloquentiæ ſtudiis ſe ad Philoſophiam conuertat. Hi ſunt qui plauſus modo in celebritatibus captant, qui per urbes uehuntur conſpicui, qui unicos ſe Ariſtotelis lectores narratoreſq́; & credunt & prædicant. Durius fortaſſe uerbum, quàm ut uel homo minime iurgioſus immodeſtuſq́; afferat, uel ut abeſſe ab eo inuidia poſsit, ſed (forte fortuna) dicendum eſt, nihil æquè pernicioſum in omni rep. eſt, quam iſta perſuaſio, nihil tota uita incommodius, indignius, fœdius, quàm peruerſio hæc & deprauatio ſtudiorum. Adderem hoc neceſſariis rebus & teſtibus, ſed nolo eſſe longior in re non dubia. Illud non poſſunt tacere hoc quod uulgo creditur, philoſophos non eſſe rebus gerendis aptos gnauoſq́; non aliunde habuiſſe ortum, quàm quòd ex his plurimi, dum ſe totos ponunt in una illa, cui addicti ſunt arte, aſpernantur & deſerunt cætera. Eloquentiam abdicant, id eſt cultum & elegantiam uitæ: hiſtoriam negligunt, id eſt magiſtram & ducem bene ac beate uiuendi, de qua & uſus rerum omnium prouenit, & peritia tota reipublicæ adminiſtrandæ conſtituendæq́; paritur. Hi cum legati ad externos mittuntur, cum prætores iuridicundo ſedent: cum in ſenatu ſententiam rogantur, mirum non eſt, ſi aliquando præſentibus riſum excutiunt: ſi fatua, ſi delira, ſi extrema deblaterant, ſi tota eorum non plus incompta quàm imprudens oratio eſt. Et Hercules nullum hominum genus uiſitur tam abhorrens à ſenſu communi, tam diſtorto & corrupto iudicio, quàm qui aut philoſophiam, aut ius ciuile ſine literis cultioribus adierunt. Sed mittamus (obſecro) hos qui non uerbis, ſed ferula commonendi eſſent: niſi quod ſenex eſt pſitacus negligit ferulam. Prius tamen quàm hinc decedo, de genere hoc, ita ſtatuo. Quemadmodum luſcioſi exquiſitius cernunt ueſperi quàm interdiu: ita ij facilius præpoſtera & confuſa, quà recta & explanata percipiunt. Et quemadmodum qui miſere degunt, (ut inquit Plato) dicunt humanum genus felix ac beatum eſſe non poſſe: ita qui diuerſum à Muſis ingenium obtinent, negant habitare eas poſſe in quibus ipſi artibus uerſentur. Cæterum hortor te, mi Galathæe, ut adoleſcentibus iſtis ueſtris nouitios philoſophos cum ueteribus conferas, penſitesq́ue ut quantum interſit, intelligant. Incumbe omni ſtudio, labore, dexteritate, prudentia, ut opinionem illam, de qua ſuperius dixi, quæ fere in hominum mentibus obduruit, aut diſcutias aut mollias. Ita enim & illos priuatim & literatos omnes in commune promeritus fueris. Multum te in hoc iuuabit Pontanus noſter, cuius tanta eſt uel doctrina, uel authoritas, uel utrunque, ut ſperare ſit eum, ſi uires intenderit, talem huic malo futurum, qualis aut Sphingi Oedipus, aut Hydræ Hercules fuit. Quòd ſi quos nactus fueris egregie pertinaces, (ſunt enim & in uolucrum & in terreſtrium genere animalia, quæ fœtidis gaudent) ad hos tu ceu aui præpoſtera ortos luſtratos, & intemperijs actos, ac plane depoſitos deploratoſq́;, ne manum quidem admoueas. Nunc reſtat, ut de me ipſo tibi aliqua dicam. Mirari te nolim ſi infinitos errores, quos iſti partim imperitia linguæ, partim Ariſtotelicæ diſciplinæ inſcitia prælegunt & defendunt in ſcholis, non coarguo. Nec enim hanc prouinciam ſuſcepimus ſcribendi res phyſicas, ut cum illis tanquam in palæſtra (ut dicitur) certaremus de laude & gloria, (quippe quos uincere nullum negocium ſit) ſed ut uel nobis ipſis commentaremur hæc ſi nullos habituri ſectatores eſſemus, uel ſi quibus idem qui nobis ſtomachus eſſet, ijs ad bonas literas aliquid operculæ adderemus. Nec enim ſpiritus magis magnos in hoc quàm utiles (ut ille inquit) afferimus. Nec de nobis quicquam magnopere arduum pollicemur, ſed quædam tamen inueniſſe non negamus, quæ aggredientes ad hæc tantiſper morari non inuenta potuerint. Illud tempus eſt, in calce uti dicamus, nos tibi interpretationem in Paraphraſin Phyſices pro noſtra ueteri ac ſtabili neceſsitudine uolentes dicaſſe. Alioquin dicaturam hanc ſtipulatus à nobis es, quum eſſemus iſtic. Oppigneratam tibi fidem reluimus, quanquam præſcriptione uti poteramus, & fori & decennij. Sed beneficio horum legum renunciant philoſophi, quibus in fraude ponitur uel furioſo abiurare gladium. Vale.*

VENETIIS, M. CCCC. LXXX.

THEMISTII PHYSICES LIBER PRIMVS.

Interprete Hermolao Barbaro,

LIBRORVM [a] Ariſtote. de auſcultatione Phyſica facile eſt aſſequi intẽtionem, ſi prius eius partis philoſophiæ diuiſiu, quę de natura eſt, ad memoriam reuocata, in medium proferatur. Fortaſſe vero operæprecium facturi ſimus, ſi vniuerſa philoſophiæ diſtinctio, quæ ab Ariſto. eſt inſtituta, à nobis hoc loco breuiter expoſita explicataq; fuerit. Eſt, n. vt corporis medicina, ita animæ philoſophia perfectio. Porro animæ vna pars irrationalis, altera rationalis eſt. Rurſum eius partis q̃ rationalis eſt, vna eſt portio irrationalitati obſeruiens, quę intellectus poteſtatis vocatur, Altera [b] portio eſt ſeparata prorſus atque ſeiuncta, quæ dicitur intellectus agens. Præterea duplex totius animæ vis habetur, appetendi vna, altera cognoſcendi. Plane id genus quod perficit appetitum, quod totum in irrationalitate & intellectu affectibus irrationalibus delegato poſitum conſtitutumq́; eſt, Peripatetici actiuum adminiſtratiuumq́;, & circa negocium actionesq́; conſumatum nominauere, finemq́; eius particulæ ſtatuerunt, boni delectum atque indeptionem. Alterũ vero genus quod in conſpectione duntaxat & æſtimatione rerum ſola conſiſtit, cuiusq; finis eſt veritas, generali vocabulo ſpectatiuum contemplatiuumq́; appellari voluere. Iterum genus hoc poſterius ſecatur in ſpecies: nam ea ſpeculatio, quæ circa res à materia nõ ſeparatas verſatur, quæque auxilio ſenſus & viſionũ ope ipſum poteſtatis intellectum perficit, Naturalis ſcientia nuncupatur ea ratione, ꝙ & circa eas res & in iis conſiſterę natura videatur. Eam autem contemplationem, quæ circa res materia omnino carentes. & pluriſsimam intellectus agentis actionem, necnon circa illum actum intellectus poteſtatis verſatur, quæ vna cum intellectu agente conficitur, diuinarum rerum Scientiam, & Primam Philoſophiam, & Metaphyſicam vocant, quia ſcilicet poſt naturalium rerum traditionem inſtituta illa & ordinata eſſe videatur, Cæterũ ea cognitio cui ſubiectæ ſunt res, partim coniunctæ materiæ partim abſtractæ, Mathematica & ſcientia de anima nũcupatur, Etenim mathematicarum rerum ſubſtantiam affinitate quadam, & interſtitio vtriuſque naturæ ancipitem eſſe, atq; intermediam autumant, eo ꝙ ſi vniuerſalitatem atque in commune ſpectes, materiæ ſint expertes ſi dimenſum ipſum diſcretionemq́; particularé ac ſenſilem à materia diſiungi, atq; auelli non poſsint, Idem [a] de anima dicitur: Ex ſenſibus nanque & imaginationibus, atq; illo ipſo intellectu potentiæ, multum ineſſe materiæ colligunt, ex agente vero intellectu, quem caput eſſe animi Ariſto. oſtendit, aiunt eſſe animam ab omni materia prorſus abiunctam: quamuis non idem Alexandro videatur. Verum alias philoſophiæ partes diligentius ſuis locis exequemur, nunc de naturali duntaxat eſt agendum,

[a] Cõtemplatio actionis puriſsime intellectus agẽtis, ac eius quoque intellectus poteſtatis actionis, quæ una cum agente conficitur metaphyſica eſt. [b] Non autumat Simpli. ſciẽtiam de anima mathematicam eſſe, ut quidam credunt, ſed mediã inter naturalem & meta. ſicuti & mathema.

Naturalis ſciẽtiæ diuiſio.

SCIENTIAE naturalis ps vna circa principia rerũ naturaliũ, quatenus naturales ſunt atque corporeæ, (quod prorſus idem eſt) & circa ea quæ neceſſario conſequentia ſunt & cõnexa principiis, Altera pars circa ea verſatur, quæ ex principiis oriũtur. Ex his quæ de principiis oriuntur, quædam ſimplicia habentur, quędam compoſita. De ſimplicibus ea pertractat ſcientia, quæ de cœlo eſt ab Ariſtote. inſtituta. Nam prioribus duobus voluminibus de quinta ſubſtantia eius, quod propriæ cœlum eſt, diſputatur, inſuperq́; perennitas etiam illius oſtenditur. In reliquis duobus libris de quatuor elemęntis agitur, quæ ſub lunæ orbem ſunt: quatenus ſimplicia ſunt, & quatenus motus ſimplices habent. Sic, n. vt arbitror, melius dicitur q̃ Alexan. viſum eſt, qui de perpetuitate & orbiculatione addit etiã de quolibet corpore naturali, ſeu de mũdo vniuerſaliter in iis libris traditam eſſe diſciplinam. Nam de naturalibus rebus, quæ ſunt naturales, in his libris, quos modo exponimus, agi ipſemet Alexan. fatetur. Omne autem compoſitum naturale eſt: de compoſito vero nulla ibi ſit mentio, ſed de ſimplici tantum: quemadmodum & ipſe Ariſto. in tertio operis ſui volumine manifeſte declarat. De primo inquit, elemento iam dictũ, & quale ſit natura, & q̃ incorruptibile ingenitumq́; reliquum eſt de duobus dicere. Duo auté intellexit quatuor elementorum complexiones, quæ duobus generibus motum ſubiiciuntur: vni qui migrat à medio, alteri qui tẽdit ad medium, Simplicia porro nuncupauit elementa. Quum vero compoſita omnia & genita ſint & corrumpantur, ſimplicium autem rerum, quædam ſempiternæ, quædam generationi & internitioni obnoxiæ habeantur, de ſempiternis agitur in prioribus libris, qui de cœlo inſcribuntur, vt ſupra dixi. de genitis & interituris quatenus ſimplicia ſunt, in tertio & quarto. Sed quum de gignendis caducisq́; iam eſſet dicendum, primum duo volumina de generatione & corruptione conſcripſit, quibus naturæ rerum eorum quæ gignuntur, quatenus ſunt gignendæ, & ea quæ communiter conſequuntur quatenus huiuſmodi ſunt pleniſſime continentur & indicantur. Præter hæc alia item de rebus aliis ſcripta idem Ariſto. reliquit. Naturã vtique earum rerum quæ ſupra nos regione proxima generantur, per eos libros, quos Meteorologicos vocamus, abundãter edocuit. De iis vero quę infra nos producuntur inaĩata, ſatisfecit in ea inſtitutione, quę metallorum naturas nobis complectitur. Et qm̃ in tria genera fere animas natura diducitur: Animalia, frutices, & ea quæ quia ex vtroq; naturam habent, Zoophyta appellantur (ceu inter animalia atque plantas ambigua, & in amborum generum collinitio conſtita) de animalibus veluti per quendam hiſtoriæ modũ exequutus eſt in iis libris, quos de animalium hiſtoriis inſcripſit. Rationes vero atque cauſas in iis libris aperuit, quos de generatione animalium partibus, motibus, ſomno, ſimilibusq́; compoſuit. Eodem pacto de ſtirpibus atque plantis duplici via & ratione diſſeruit. Hæc eſt, vt q̃ breuiſsime dicam, naturalis philoſophiæ diuiſio diſtributioq́; à peripateticis prodita.

Liber de cœlo.

Contra Alex.

Liber de generatione et cor.

Meteororum.

De aĩalibus.

Operis intentio.

PRæſentis autem operis ſumma intentio eſt ea docere, quæ vniuerſaliter inſunt in rebus naturalibus, quæ naturales ſunt. Idem eſt autem & corporeas dicere & naturales. Planè principia ſunt omnibus communia, quæque annexa principiis. Principia ſunt ea, quæ philoſophi cauſas, & concauſas vocant. Cauſæ apud Ariſto. ſunt, efficientes & fines: Concauſæ, forma & materia, & poſtremo elementa. Verum Plato addidit cauſis exemplarem, concauſis officialem, ſiue inſtrumentariam. Quàm vero inſtitutio hæc de iis rebus ſit, quæ inſunt naturalibus vniuerſaliter rebus, ſtatim exorſus Ariſto. oſtendit. Neceſſarium, ait, eſt naturæ ſtudioſis imprimis, ea vt videat; atque diſcutiat, quæ ad principia pertinent. Idem declarat in tertio volumine: Eſt, inquit, manifeſtum, & ob hæc, & quia omnibus videntur, hæc eſſe communia vniuerſaliter, iſta eſſe conſideranda ab iis, qui debent ſingula & particularia perſequi. Eſt.n. poſterior rerum particularium ſpeculatus eo qui vniuerſalium eſt atq; communium. Quoniam vero natura quodam pacto efficiens proximum eſt, naturalium reru.n & principium motus, (vnde fit vt quælibet res naturalis in ſeipſa ſui motus principium habere dicatur) neceſſarius oĩno tractatus erit de motu ei qui naturalem ſcientiam volet ediſcere. Rurſum cum tempus metiatur omnia quæ mouentur, quæ autem mouentur in loco eſſe ſit neceſſarium, & temporis, & loci naturæ videntur eſſe explicandæ. Item quum corpus, tẽpus, locus, motus continua ſint, neceſſe eſt edocere quid ſit continuum. Atque hæc ſunt ea quæ nos conſequentia diximus, & annexa principiis. Sed inter hæc incidunt quæſtiones, & ea quæ de inani eſt, & ea quæ de infinito. De infinito ea ratione, ꝙ quum & naturalia corpora, & motus, & locus, & tempus continua ſint, & dimenſum habentia, neceſſe eſt eſſe ſectilia in infinitũ. Item vel infinita eſſe, vel finita, vel partim finita, partim infinita. Quoniam vero nonnulli ſunt arbitrati locum eſſe inane quoddam ſpacium, & carentem corpore dimenſionem, iure ſermo is qui eſt de vacuo, ei qui eſt de loco ſuccedit. Quando præſertim Phyſicorum plurimi, & quidem non ignobiles, vacuum inter principia numerauerunt. Phyſicæ igitur diſciplinę omnis functio circa ea eſt, quæ vel communiter in rebus inſunt naturalibus, vel videntur vtique ineſſe, quamuis non inſint.

Inſcriptio.

CAuſa etiam inſcriptionis patet: docet.n. de iis rebus eſſe tractandum, quæ naturalibus communiter inſunt, qua naturalia ſunt. Proinde merito vniuerſale quoddam nomen eſt inditum operi, de phyſico ſcilicet auditu, ſiue de auſcultatione naturali. Cæterum auſcultatio* dicitur, ceu ad eum modum elaborato exactoq; opere, vt in auditionẽ perceptionẽq; aliis ſit propoſitum. Adraſtus vero in iis libris, quos de ordine commentationum Ariſtotelicarũ conſcripſit, tradit à nonnullis eſſe de principiis inſcriptum, à quibuſdam de phyſico auditu, aliquos priora quinque volumina de principiis inſcripſiſſe, reliqua tria de motu. Hoc etiam ſenſiſſe videtur Ariſto. quum multis in locis hanc diſtinctionem meminerit.

* *Cõmentationes omnes, in quibus res altiores ſubtilioresq; agitabantur, auſcultatorias ſolitus eſt appellare Ariſto. de qua re in fine proœmij huius. Vtilitas. Omnibus artibus mechanicis, naturalis ſcientia principia ſubminiſtrat.*

CAeterum naturalium rerum ſcientia, non ſolum ad eas res vtilis eſt, quæ in vita tractantur, vtpote & quæ & medicinæ principia prębeat, & mechanicis cæteriſq; huiuſmodi artibus ſubminiſtret. Quælibet.n. & naturam ſubiectæ, materiæ, & naturales differentias ſpeculatur. Item non ſolum perficit ea cognitio partim illam animæ nobis aſſociatam atque complicitam, eo modo quo theologia partem intelligibilem ſupremam, ſed etiam reliquis viribus & poteſtatibus animæ plurimum affert & vtilitatis & ornamenti. Videtur.n. ad virtutes actiuas adipiſcendas ſcientia naturalis maximum habere momentum. Primum ad iuſtitiam, quandoquidem elementa & reliquas partes orbis vniuerſi, & ſibi inuicẽ cedere, & ſuũ amare quæque ordinem, æquabilitatemq; ſeruare, Geometricam plane perſpicimus: vnde ab auaritia & poſſidendi libidine nos faciet abhorrentes. Ad continentiam deinde temperantiamq; proficiet, quum doceat eam eſſe naturam voluptatis, vt non ſit antecedens vllũ, aut per ſe ac ſuapte natura bonum, ſed poſterius quiddã & ſubſequẽs, dum id quod vehementer mouere, & magnopere expetendum videtur, multa etiamnum turpitudine præter naturam & commixtum & coinquinatũ appareat. Huiuſmodi itaque ſtudium philoſophiæ facile nos à corporis voluptatibus deterrebit, atq; ab eorum omnium cupiditate, quæ externa quum ſint, plurimũ admirari & pręcioſa exiſtimare ſolemus. Vnde illud eueniet, vt & iuſti & cõtinentes eſſe poſſimus, & in cõi hominũ conſuetudine atq; cœtu, conſultiſſimi & prudentiſſimi eſſe videamur. Sed è phyſicis & fortitudo ſumet cõtra mortis metum, quum didicerimus hoĩem vix eſſe portiunculam ſenſilem vniuerſi, & viuendi ſpatium vix totius temporis eſſe momentum. Item genitum omne corrũpi, diſſoluiq; in ſimplicia oportere, & partes propriis elementis reddi, atque reſtitui vniuerſitati. Nihil .n. aliud eſt corruptio, q̃ diſſolutio diſſipatioq; compoſiti, per quam (vt dixi) partes in generalitatem .i. naturam ſuam recurrentes reciprocanteſq;, quaſi accepto feruntur vniuerſitati, renouantur ea quæ cõſenuerunt confirmantur ea quæ debilitata fuere atq; proſtrata. Cæterum nũc, ſiue paucis poſt annis emori in nulla eſſe ponendum ratione ei, qui temporis numerum atque adeo infinitudinem æſtimarit. Quòd ſi ſeparatam illam animi ſublimitatem ad ea cognoſcẽda traduxeris, quæ à corpore ſunt, corporeiſq; remota, tunc penitus cupiueris vita excedere. Qui vero ita eſt animo conſtituto atq; compoſito, vt mortem contemnat, quid eſſe poteſt tam admirabile, quod illius queat mentem præuertere? Prudentiam quoq;, cum plurimam habeat cum intellectuali animi parte cognitionem, ea maxime iuuabit diſciplina, quæ naturam rerum oſtendit atque edocet. Excelſo item animo eſſe atque magnifico facit ea ſcientia, quæ perſuadet nihil eſſe magnũ aut eximiũ in rebus humanis. Quum vero ita reuocamus mentẽ à ſenſibus, vt nulli cupiditati ꝑturbationiq; pareamus, ſed modicis atque adeo intra deſyderium naturæ contenti, noſtras poſſeſſiones velimus eſſe communes, alienis ſubſtineamus, liberaliſſimi & munificentiſſimi efficimur. Iam vero maximum illud atq; optimum genus vtilitatis, quis nõ perſpiciat? Quòd & ad animi noſtri ſubſtantiam cognoſcendam, & ad ſeparatarum diuinarumq; rerum noticiam capeſſendam, hæc potiſſimum ratio atque via eſſe videatur. Quod & Plato dicit; qui ex naturalium motuum perceptione ad eam ſubſtantiam inueſtigandam perrexit, quæ quũ ſe ipſamet moueat, prædita eſt intelligentia & diuinitate. Sed &

Ariſto.

Ariſt.quoq; hoc ipſo opere ex perennitate motus orbicularis, immobilem quandam ſubſtantiam adinuenit, quæ motuũ oĩum origo eſſet & cauſa. Accedit ad gratiam, ꝙ huiuſcemodi ſtudium philoſophiæ, noſtrã erga Deum obſeruãtiam pietatemq; multum adauget, & tãquam concalefacit. Nam cognitis iis perfecte q́ fecit Deus in admirationem commendationemq; ſui, omnium animos atque ora conuertit. Hanc autem admirationẽ propenſa charitas, fides, ac ſpes certiſsime conſequuntur. Propter hæc maxime phyſiologiæ dãda eſt opera vel impenſiſsima. Quòd ſi vtilis eſt ea ſcientia, certe vtiliſsimum erit hoc opus, quo totius phyſiologię principia continentur, ſine quibus naturalem diſciplinam complecti non eſt, quemadmodum ex initio ſtatim Ariſt. docet. Tunc, inquit, intelligere vnumquodq; arbitramur, quum cauſas cognoſcimus primas, & prima principia vſque ad elementa.

Ordo.

SI quid autem & de ordine huius operis eſt dicendũ, ex verbis Ariſt. quæ nos ſupra recitauimus, manifeſtum erit primos hos libros haberi in naturali ſciã, vtpote quibus principia naturalia contineantur. Nam poſt morales ſcientias quæ ad vitæ noſtræ inſtitutionem ꝑtinent, & poſt rõnales quę nobis tradunt regulas diſcutiẽdæ diiudicãdæq; veritatis, capeſſenda erit rerum naturalium diſciplina. Quòd aũt Ariſtotelicum opus hoc ſit, ſuperuacaneum eſt inueſtigare, quum res controuerſa non ſit præſertim quum in his libris, quorum authorem fuiſſe Ariſt. nemini dubium eſt, ipſemet Ariſt. opus hoc liquido videaĩ agnoſcere. Præterea ſtudioſiſsimi eius diſcipuli, & omnes demum Peripatetici Ariſtotelicum opus hoc eſſe meminerunt: quorum nõnulli quoq; reperti ſunt, qui id in capita texerint, & breuiaria indidem compilarint. Quum itaq; biſariam diuidanĩ ij libri, prioribus quinque voluminibus de principiis, deq; iis q́ principiis ſunt annexa, & iis quæ veniunt in quæſtionem agi Adraſtus putat, in ſexto initiũ à motu capi, tribusq; reliquis vniuerſam de motu ſniam ꝓmi, & naturalia eius rei ſpeculamina pleniſsime iudicari. Quare & Ariſt. ipſe hoc diſcerniculo nomẽclaturæ, ſolitus eſt priora quinque de principiis vocare, poſteriora de motu. In primo eorum quæ de principiis ſunt, agitur de concauſis, materia, videlicet, atq; forma, & de ea quæ formæ opponitur, priuatione. In ſecundo de cauſa efficiente tractatur, quam eſſe naturam dicit, & ſimiliter de ipſo fine. Et quia ſunt aliæ quoq; cãæ, quæ per accidens cauſæ efficientes videntur eſſe, eodẽ lib. 2. de huiuſmodi genere cauſarum egit, quales ſunt caſus & fortuna. Quum autem ſtatueret naturam eſſe principium motus, & earum deinceps rerum omniũ, quæ motus alicuius proprietate indicaturaq́; deſignãtur, in tertio docuit quid eſſet motus, & in vniuerſum & ſigillatim ſingula gña. Quum vero continuus ſit naturalis motus, omne autem continuũ in infinitum ſit ſciſsile, eodem tertio libro & de infinito, & de continuo diſputatur. Corpora autẽ naturalia cum loci egeant, & eius in quo ſunt. & eius in quo mouentur, ea ratione de loco diſſeritur in quarto. Ad hęc quum nonnulli putarent locum eſſe vacuũ interuallum, atq; inter principia ipſum inane magno plauſu conſenſuq; collocarent, iure eodẽ libro eas exulcerat quæſtiones, q́ de inani atq; vacuo ferebantur. Item quum motum oẽm metiatur tempus, neceſſarium videbatur de tempore diligenter eſſe accurateq́; perquirendum: ita quartus liber finit. In quinto motum qui proprius eſſet, ab aliis mutationibus ſeparauit. Iam quæ oppoſitiones, pugnantiæúe tum motus ad motum, tum quietis ad quietem, quæ motus item viciſsim quietisq; haberentur, poſtremo quis eſſet motus vnus deinceps oſtendit. Hactenus hæc. Ego vero additis paucis conuertar ad expoſitionem.

In quibus diſſenſerit Ariſt. ab aliis philoſophis.

EX iis igitur qui ante Platonem fuere philoſophatiq; ſunt, Thales & Anaximander atq; huiuſmodi oẽs, vtpote qui poſt diluuium, & rerum neceſſariarum inſtauratione, ſtudium philoſophiæ primi in Græcia excitauerint, quũ rerum naturalium cãs quærerent, perinde ac ab vltimis inchoantes, ſola materialia & elementaria principia cognouerunt, quæ poſtmodũ nobis tãquã rerum oĩum principia paſsim indiſcreteq; tradiderunt. Xenophanes autem Colophonius, & diſcipulus eius Parmenides, mox & Pythagorici conſumatiſsimam quidem rerũ naturalium, atq; earum quoq;, quæ trans naturam ſunt, ſed plenam ænigmatum ambiguitatumq;, nobis philoſophiam reliquerunt. Anaxagoras quoq; Clazomenius efficientem cauſam adinuenit intellectum ac mentem, quãquam in redditione & aſsignatione cauſarum rariſsime vſus eſt ea, quã in Phedone Soc. momordit. Tametſi non erat id magnopere abſurdum: nam & Timæus, & Plato, qui Timæum introduxit, quamuis efficientes cauſas & exemplares, & fines propoſuiſſent, tñ corporalium cauſarum probationes nõ ex illis, ſed ex planis figuriſq;, demum ab ipſa elementorum natura duxerunt. Veruntamen ipſe Plato Pythagoricorum. Eleatarumq; placitis, quę inuoluta ſubobſcuraq; ferebantur, lucem quãdam vtiq, intulit, & ea quæ vltra naturam ſunt elegãtiſsime cecinit. In naturalibus quoq; rebus, atque genitis elementaria principia diſſeparauit à reliquis, huiuſmodiq; principia primus Plato dicitur appellaſſe elementa, vt Eudemus eſt author. Efficientes item cauſas & exemplares, & finem ita tradidit, vt diſtincte inter ſeſe eſſe viderentur. Nam materiam ſimul & formã Ariſt. ex iiſdem principiis comperit: is efficientem cãm diuinum ſtatuit intellectum: Finem autem illius bonitatem, propter quam vnumquodq; ſenſile intelligibilis exemplaris ſimilitudinem gerit. Ab iis igitur qui Platonem anteceſſerunt, nõ ſolum in eo diſſentit Ariſt. ꝙ efficientem cauſam intellexit, verum etiam ꝙ materialem enucleatius vidit & prodidit. Nam quum illi homœomerias. hoc eſt ſimilares particulas, vel vnum ex quatuor elementis, vel plura, vel omnia rerum eſſe principia cenſuiſſent, vel inſectilia vſque corpora perueniſſent, Ariſt. & homœomerias, & quatuor elementa diſſoluit, atque ipſam corporalem naturam in formam materiamq; diduxit, quemadmodum & ante Ariſt. Plato, & ante Platonem, Timæus Pythagoricus fecerant, arbitrari proxima principia eſſe quatuor elemẽta, & ante elemẽta ſuperficies. Principia vero prima elemẽtaria eſſe formam atq; materiam. A Pla. autem, ſimul & ab iis qui Pla. præceſſere, Ariſtoteles videtur in eo euariaſſe, ꝙ quum nonnulli, videlicet, ij qui ante Platonem fuere, de naturalibus rebus perinde, atque de omnibus diſputauiſſent: nonnulli ita egiſſent de naturalibus rebus, quatenus in mundo habentur, & quatenus ſunt partes mundi ita vt in libris de mũdo huiuſcemodi principia quęſiuiſſe tradidiſſeq; videantur, quemadmodum & Plato, quique ante Platonem fuere complures factitaſſe reperiuntur. Ariſto. naturalia omnia quo ſe quæque ordine habeant, edocuit, deq; ipſo corpore naturali quale ſit ſuapte natura, etiam ſi nũquam fuiſſet mundus, dicato ſeorſum ope-

Morales ſcientiæ rerum naturalium diſciplinam præcedere debent.

Quod opus ſit Ariſtotelicum indubie.

Merc. triſm. ante Platonem

Them. C re cõ-

re cōmonſtrauit. Sed & in elemẽtis aliud à materia priuationem eſſe oſtẽdit, quum Plato ante aut materiam, aut ex materia priuationem definiuiſſet. Cæterū quum cauſam efficientem alij deſeruiſſent, Anaxa. vero atq; Plato (idem eſt autem ac ſi Pythagoricos dicerem) diuinum intellectum efficientem eſſe cauſam voluiſſent, vnus Ariſt. adiunctæ & propinquæ rerum cauſæ laborans, naturam id genus cauſam efficientem expreſsit, quam Plato Inſtrumẽtariam eſſe putauerat, moueriq; ab alio, & mouere ſubinde alia. Verum Ariſt. non ſiſtit in ſola natura, ſed ad immotam quandam & monẽtem omnia cauſam eſt ſuperuectus, vniuerſaq; quæ mouerentur, in huius operis calce pendere inde, atque niti acutiſsime comprobauit.

Genus philoſophandi Ariſt.

GEnus quoq; philoſophãdi Ariſt. differt à cæteris, quatenus obſcuritates & ſcirpos illorū tranſtulit in perſpicuam quandam & propriam expoſitionem, & vim pręterea probationibus & ſyllis adiecit. A Platone autem eo vſque videtur diſſenſiſſe, ꝙ demonſtrationes apertius illuſtriusq; inducit, quàm ꝙ earum principia à ſenſu, & ab euidẽtibus rationibus ſumit. Ab omnibus præterea ſimul in eo diſsidet Ariſt. quod partes omnes philoſophiæ naturalis vſq; ad ſingularia euolutas ac reſolutas reliquit.

Cōmentationū Ariſ. duæ ſpēs.

Quum autem ſcriptorum cōmẽtationumq; ſuarum ſpẽs duas haberet, vnam eorum quæ exteriora nominabat, (quales erunt hiſtoricæ & rhetoricæ meditationes, demum omnia ea, quæ minus tum curę ac diligentiæ tum intentionis & ſtudij requirebant) alteram eorum quæ auſcultatoria nũcupabat, in quibus philoſophia remotior ſubtiliorq; agitabatur, (ex quorum numero habetur hoc opus, cui titulus eſt de Phyſica auditione) in auſcultatorijs data opa voluit oſcurus eſſe, ratus hũc in modũ obiter poſſe rudiora ingenia ab huiuſmodi ſtudio, quaſi reiici deterreriq;, vtpote quibus futurũ ſit: perinde ac ſi neq; ſcripta quidem nunquam fuiſſent.

Alex. regis epiſtola ad Ariſt.

Quapropter Alexan. poſt Perſarum euerſionem hæc ad illum ſcripſiſſe fertur: Alex. Ariſto. ſalutem. Non recte feciſti, quod auſcultatorios libros foras inuulgaueris. Nam qua alia re præſtare cæteris amplius poterimus, ſi ea quæ abs te accepimus, omniū prorſus fiant communia? Ego vero malim doctrina anteire, quàm copijs. Alexandro vero reſcripſit Ariſto.

Ariſto. reſpon.

his verbis: Ariſto. Alexandros regi ſalutem. Auſcultatorios libros quos æditos quæreris, & non proinde vt archana abſconditos, ſcito neque æditos eſſe, neque non ęditos. Cognobiles enim iis tantum erunt, qui nos vtiq; audierint. Vale. Plutar. Charoneus in vita Alexandri de æditione librorum Metaphyſicæ, hæc vltro citroq; fuiſſe ſcripta meminit.

Non eſt Themiſt. proœmium hoc, quamuis illi id Herm. aſcripſerit, ſed Simplicij ſicuti illi facile cognoſcere poterunt, qui callent literas grecas.

a Ab hoc loco principium ſumit Thē. paraphraſis proœmiū, et à principio ſtatim operis intentionē audeat, at Simp. hoc in loco, & hoc idē voluit Them. oſtendere.

1 ESt[a] totius operis propoſitum, naturę earumq; rerum ſcientiam rationemq; explicare, quæ à natura producuntur. Nam ſine ratione cognoſcere ea, facile eſt cuiuis homini. Poſſunt. n. omnes qui ſano ſunt ſenſu dicere, hoc terram, illud aquam, hoc plãtam; illud animal eſſe. Is vero qui cum certa cognoſcit ſcientia, neceſſe eſt principia rei cognitæ priora cognoſcat: quod & alię artes rationales declarant. Grãmaticos ſiquidem dicimus, non quia nomina auſcultant, ſed quibus in promptu eſt dicere, ex quot conſtet elementis nomen vnumquodq;. Item Muſicos vocamus, non qui ſumma aure cantus excipiunt, ſed qui in tonos & ſemitonia ſciunt diſſoluere.

2 SEd qui fieri poteſt dubitauerit quiſpiã, vt de principijs demonſtreť quicqam? Nam ſi demonſtratio ex prioribus exiſtit, priora inueſtigantes, principiorū principia inuenire velle videbimur. Sed ſoluiť. Id qđ prius eſt dupliciter ſolet referri, & ad nos, & ad naturam. Nobis ea priora vñr eſſe, quæ notiora ſunt nobis, quæque facilius poſſumus deprehẽdere: quẽadmodum noīa & ſyllabæ manifeſtiora quàm literæ ſunt. Naturæ autẽ priora ſunt illa, quæ ex ſubſtantia ſimpliciora quoq; habentur: quemadmodum literæ ſimpliciores ſunt quàm ſyllabæ. Contrarius vero eſt vtrinque proceſſus. Nos ex compoſitis ad ſimplicia, vtpote naturæ priora reſoluimus. Natura contra ex ſimplicibus compoſita fabricatur.

3 QVum igitur compoſitorum rationem exquirimus, ea ex naturę prioribus indicare oportebit: quum vero de principiis agimus, ex iis quę priora ſunt nobis. Et eſt illa quidem propria demonſtratio hæc vero quãquam non propria tñ ſufficiens ad demonſtranda ea, quæ volumus.

4 Si itaque[a] principiis oſtendendis incipiemus à communioribus, & plura cō prehendentibus, nemo miretur, quia ex illis ad particularia veniemus. Cognobiliora ſiquidem nobis communia ſunt aliquanto, ꝗ propria ſunt. n. tanquam compoſitiora, quàm propria. Nam & in ſenſibus videre licet, accedentis procul animalis celerius totum corpus, ꝗ caput, aut manum, aut pedem, aut partem aliquam comprehendi. Eodem modo prõptius eſt dicere, id qđ apparet eminus aīal eſſe quàm hoīem. Ita & in iis quorum rationes quęrimus, vniuerſalia atque communia manifeſtiora ſunt nobis, quàm ꝓxima & particularia: quippe quæ magis promiſcua confuſioraq; ſint, quàm particularia. Eſt. n. penes intelligentiam totum quiddã, id quod eſt vniuerſale, partes vero ea quæ ab illo complectuntur. Ita & rhetores ſolent communia capita prius proponere, mox de vnoquoque genere ſingulatim diſputare atq; perpendere. Eodem pacto & in libris reſolutoriis, is qui eſt de ſyllogiſmo tractatus præpoſitus eſt ei, qui quærit de demonſtratiuo dialectico atq; ſophiſtico. Quum. n. à communibus initium capimus. facilius cuiuſuis rei quod proprium eſt, atq; propinquum aſſequimur. Sed & primæ quoq; imaginationes viſioneſq; indiſcuſſæ, inexplanatæq; habenť & à communibus ſimulachris impreſſæ inuectæq; ſenſibus, quia ſcḋm naturam generalitas ſpecialitatem antecedit atq; præcurrit. Itaq; pueri ab vniuerſalibus inchoantes. nullo diſcrimine viros omnes arbitrantur, & appellitãt patres, mulieres, matres, vtpote qui marem & fœminam, perinde ac communia quædam vocabula prius intelligãt, quàm ea quæ parẽtum ſunt propria. Idem dixerim[b] de

5 nomine & definitione. Appello nomen id quod definitur, verbigratia, hominem: definitionem, vt animal terreſtre, bipes intelligens. Nã homo videtur confuſe vniuerſaliter ſignificare, poteſtq; ſi communionem, aut cōſortium nominis ſpectes, pro aliis etiam num pleriſque rebus capi, veluti pro homine ficto pictoue. Sed definitio videtur ſubſtantiam ſubiectam in membra partiri. Eſt igitur hinc maxime auſpicandum. Not.

a Alio modo uidetur Them. Ariſt. intelligere & Alex. & Simp. hoc in loco, quàm Auer. & latini, ſi recte perpendãtur eius uerba. Non. n. ob id dixiſſe Ariſt. uolunt ab uniuerſalibus ad

[illegible]

bus ad particularia eſſe deueniẽdũ. ut manifeſtaret ordinem proceſſus in philoſophia naturali, ſed tantummodo ut doceret quo pacto ſit ipſe oſtẽſurus principia naturalia : quia.ſ.p quædam communia tanquam per notiora. [b] *Longe diuerſa eſt Them. expoſitio ab expoſitione Simplic. nam Themiſt. nomen diffinitioni comparat tanquam quid communius, quia nomen poteſt plura ſignificare & pluribus accommodari, & diffinitio uni tantum rei. Simpli. autem, quem Auer. & latini ſunt inſecuti, nomen ueluti totum quoddam compoſitum indiſtincte ſignificãs ea, quæ per diffinitionem dearticulantur, ueluti exemplum quoddam totius compoſiti exponit.*

6 NEceſſe eſt principium vnum eſſe, vel plura: & ſi vnum, aut mobile, aut immobile, aut finitũ, aut infinitũ: ſi plura rurſus, aut mobilia, [e] aut immobilia, aut numero aliquo terminata, aut infinita. Sunt.n. nonnulli qui infinita principia poſuerunt, quales Anaxag. Democritusq́; fuere. Verum Democri. ſubſtantiam atomorum.i. indiuiduorum corporum, arbitratus vnam eſſe genere, ſola effigiatione diſcreuit. Anaxago. [d] vero homœomeris contrarijs qualitatibus diſtinxit,
7 caliditate, frigiditate, albedine, nigritia. Eodem modo deducti ſunt itẽ in ſectas, qui de entibus apud veteres philoſophati ſunt. Illi entia putabãt eſſe principia, quærentesq́; quot eſſent entia, inueſtigabãt quot eſſent ponenda principia, præter ſortaſſe Parmenidem & Meliſſum, qui quum vnũ ens eſſe & immobile ſtatuiſſent, non tñ vnum principium immobile efficere potuerũt. Nam quum principium ex eorum genere ſit, quę referuntur ad alterum, plura ſecum trahat eſt neceſſe, atq; tot demum, atque ea: quot & quorum principium eſt. Alioquin quum dicant ens immobile, ſeipſos obiter ꝑdunt, Ens illud nequaquam pro principio accepiſſe. Quo.n. pacto aliud quippiam gigneretur ex eo principio, quod moueri non poſſet?

[e] *Themiſt. ſecutus hoc in loco Eudemum (ut Simp. refert) plura principia diuidit in mobilia & immobilia ab ipſa natura diuiſionis tractus: Ariſt. tamen huius rei non meminit ob id, quia (ut idem refert) manifeſtum eſt eſſe impoſsibile, ex pluribus non motis aliquid fieri.* [d] *Alex. exponens Ariſt. totum hoc Democrito attribuit, utpote qui etiam contrarietate principium ſua diſtinxerit: Poſuit.n. inter principia plenum & uacuum: contrarietatem etiam in poſitione, figura, & ordine. Simplic. uero utrique ait hoc congruere.*

8 COntra hos aũt diſputare minime congruit phyſico. Sed quamobrem inquies? qm̃ motu ſublato, principia tollunt̃ naturalia: imo vero ipſa plane natura. Probare autem atq; addicere principia propria nullius eſt artis, quemadmodum neq; ad geometram pertinet puncta & lineas demonſtrare, neque ad arithmeticũ vnitates, ſed ex iis veluti ſubiectis, atq; conſtitutis ea efficere atque colligere, quæ conſequuntur. [a] Qñ præſertim ex quibus oſtendere poterit phyſicus naturam eſſe? Num ex principio aliquo naturali? at ſumeretur pro argumento quod erat in quæſtione diſcuſsioneq́; poſitũ. Num ex alijs quibuſuis extrinſecis? At non demõſtraret vt phyſicus? ſed ſi qua eſt ſcientia prior naturali, illa vtiq; aſciſcẽda eſſet, atq; inde haurire ac petere principia oporteret: quẽadmodum à naturali principia medicinæ, à Geometria pſpectiuæ petuntur: Quòd ſi grauaberis, vti ea ſcientia oportebit, quæ cõis inſertaq́; eſt omnibus artibus, quæq; per probabilia tñ demonſtrationes ſuas & rationes inducit. Cæterum ſiue hoc ſiue illo modo proceſſeris, non diſputabis vt phyſicus, ſed aut Dialecticus, aut philoſophus primus.

[a] *Græcus Themiſt. ita legit: ἐπεὶ ὅτι γ’ ἐστι φύσις, πόθεν ἂν ὁ φυσικὸς ἀποδείξειεν, id eſt poſita iam ea, ex quibus oſtendere poterit phyſicus naturam eſſe?*

QVamobrẽ docere quot & quæ principia ſint naturæ ſpectat ad phyſicum, ſed ꝙ natura ſit, nõ eſt amplius phyſici functio, quamuisq́; illi directo minime videantur tollere naturam, nihilominus ex his quæ dicunt id liquido ſequitur. Qui.n. minime concedit motum eſſe, neq; vtique principium motus dabit. Id autem eſt ipſa porro natura. Quòd ſi qui principia quæquam concedunt in iis, tamen quæ ſequuntur ex principiis male concludunt, ſtatim ad phyſicum pertinet ea videre, in quibus falluntur. Si vero propter diſficultates aliquas, quas diſſoluere neſciebãt, ſubſtulere principia naturæ, diſputatio inſtituta tum illis philoſo-
phiæ naturalis fines egreditur atq; tranſcendit. Nam & 10
falſæ rõnes, ſi geometricis principiis non repugnant, à geometra ſoluuntur, & conſerendus eſt pes, congrediendumq́; cominus: ſi repugnant, abſtinendum tẽperandumq́;. Atq; hoc quale ſit illorum exemplo monſtrabitur, qui circulũ quadrare ſunt conati, Hippocratis Chij & Antiphontis. Nam Hippocratis error, quia principia retinebat, ſoluendus eſt. Is.n. eo peccat, ꝙ ſolum eam lunulam quadrauit, quæ circa eius quadrati latus cõſtituitur, quem deſignauit in circulo. Cum Antiphonte vero non diſputat geometer. Is nanq; quum triãgulum æquilaterum deformauiſſet in circulo, & in quolibet latere ad circũferentiam circuli alterum ęquipedum.i. iſoſcelẽ conſtituiſſet, atq; deinceps hoc identidem ſubindeq́; factitaſſet, arbitrabat̃ vltimi trianguli
latus, qđ rectum erat circũferentiæ adequaſſe. Hoc au- 11
tem erat tollere ſectionem in infinitum, [e] quod apud geometras proloquium eſt & cõis quædam ceu notio. Ac primum quidem hæc inuentibus conueniens videtur (vt dixi) Parmenidis & Meliſsi rationes miſſas facere, præſertim quum opinio ea & prolixa ſubabſurdaq́; ſit, & præter ea huiuſmodi quæ ægre perſuaderi vicque poſsit. Nam dicere omnia hæc quæ ſupra & ſubter vnum, id eſſe quod eſt, quid eſt aliud quam dicere. Dionem illud vnum eſſe quod eſt, vel aliud quippiam tale ex eorum genere tueri, quæ verbo duntaxat, non etiam rei vllius atteſtatione defendũtur, quale eſt id quod Heraclitus dicebat, eadem eſſe inter ſe contraria. Sed & rationes quoque quibus vtuntur ſanè litigioſæ captioſæq́; ſunt propoſitiones: ſiquidem falſas aſſumunt, neq; recte ex forma concludunt, quãquam magis ſtolida atq; importuna ſunt ea, quæ à Meliſſo dicuntur, quippe quæ nullam prorſus difficulta-
tem afferre videantur. Veruntamen quoniam de na- 12
tura quanquam nihil loquuntur, (qui.n. de natura loqui poſſunt, qui naturam tollunt?) naturales tamen ambiguitates attingunt, de vacuo, de infinito motu, fortaſſe haud ab re fuerit de huiuſmodi paululum diſputare: quãuisq́; hoc munus nequaquam pertinere ad phyſicum ſit oſtenſum, tñ à philoſopho minime alienum. Diſſeremus itaq; contra eos hoĩes, non vt impugnata infirmataq́;, & ceu loco mota, atq; impulſa eorũ opinione, ſtatim ſic naturam & motum inueſtigemus, (hæc.n. vtiq; manifeſta nobis ſubiecta atq; ꝓpoſita eſſe debẽt) ſed alter, vt hoc ipſum videlicet tãq̃ ex ſuperabundanti moueamus, pſcrutemurq́; qđ & quatenus illi

ſenſiſſe de natura recte & perperam videantur. Ac pri-
mum quidem opinionem ipſam ſeparatim æſtimabi-
mus, deinde ſoluemus rationes eas, quibus ea quæ ſen-
tiunt, aſſerere & confirmare conantur.

a ἣν ὑπόθεσιν ὁ γεωμέτρης λαμβάνει dicit ipſe græce. hoc eſt, quam hypoteſin geometra accipit. Quæ autem inter ſit diffe rentia inter hypotheſin et proloquutum, declarat ipſe primo poſteriorum cap. 5.

13 INitium igitur eorum oīum quæ ſumus dicturi, cō-
modiſsimum eſt percunctari quid illis ſignificet id,
quod Ens vocamus, vtrum putent multiplicem eſſe
illius ſignificatum, an ſimplicē. Si multiplicem, vt nos
in prædicamētis, oſtendimus, nomen quidē ipſum entis
vnum erit, ſed ſubſtantiam atque rem multiplicem eſſe
fateantur neceſſe eſt. Quod ſi erit ſubſtantia & quātitas
& qualitas, ſiue ſeparata illa ſiue coniuncta poſuerint,
plura erunt ea quæ ſunt, quamuis vna vox de illis oī-
14 bus prædicetur. Quòd ſi ſimplicem ſignificatū eſſe vo-
luerint, atq; ita rem ipſam, & id quod ſignificat vnum,
eſſe, quæremus eam rem ſignificet ne tanquam genus,
an tanquam ſpecies, an tanquam indiuiduum. Sed ſiue
tanquam genus, ſiue tanquā ſpecies accipiatur nō po-
terunt effugere, quin plura colligantur ea quæ ſunt, p-
pterea ꝙ & genus, & ſpecies de pluribus differētibusq;
prædicantur. Supeı eſt igitur, ſi ens eſt vnum, accipi tā-
quam indiuiduum oportere, quēadmodum eſt Buce-
15 phalus, Callias, hoc rubens. Sed rurſum vrgebimus, vtrū
ſubſtantiam eſſe id velint an accidens? Videntur ſanè
vterq; arbitrari accidēs eſſe, quum alter finitum dicat,
alter infinitum eſſe quod eſt. Infinitum vero atq; fini-
tum in genere quantitatis collocantur: eſt.n. infinita
magnitudo quę percurri non poteſt, finita quæ poteſt.
Si ergo de ſubiecto aliquo talia prædicantur, duo intelli
gent eſſe ea quæ ſunt, ſubſtantiam. ſ. & quantitatem. Si
vero de nullo ſubiecto dici quantitatem autumāt, ſta-
tim hoc incommodum, impoſsibileq; ſuſcipit, eſſe ali-
16 quod accidēs poſſe ſine ſubiecta ſubſtantia. Item quod
vnum eſt numero, quum multiſariam dicatur, quēad-
modum & ens ipſum (Capitur.n. & pro continuo, quo
ſignificatu lineam eſſe vnam dicimus: & pro inſectili,
cuiuſmodi ſunt punctus & nota: & pro eo quod vnam
eandemq; definitionem habet, vt veſtis & tunica) p-
ferant obſecro, qua ſignificatione velint vnum ens eſſe.
Neque.n. vt continuum quiddam poſſunt accipere:
nam cōtinuum eſt ſectile in multa, vel potius infinita.
• Quòd ſi id quod ad vnionem, & ad cōpoſitionem ve
nit, vnum quiddam & diuiſile eſſe fateantur, nonne ſta
tim videntur concedere ex hoc plura eſſe entia opor-
17 tere? Dices pars à toto ſeparari non poteſt, quia conti-
nuum dr̄, quatenus eſt vnum actu. Primum rn̄demus,
illos nunquam diſtinxiſſe ens actu ab ente poteſtatis.
Præterea concedamus, & quaſi condonemus hoc illis,
illud profecto non negauerint, quædam eſſe continua,
quæ non modo ſimilaribus partibus conſtent, ſed etiā
diſsimilaribus qualia ſunt aīalia, atq; plantæ. Nam hu-
iuſcemodi corporum partes, non cumulum tātum ha-
bent atq; congeſtum, ſed diſpoſitionem & collocatio-
nem, quæ illas ita digeſta, atq; inter ſeſe commiſſas de-
uincit & illigat. Quòd ſi pars lineæ eadem atque vna ſit
cum linea vniuerſa, propter eam rationem ꝙ non eſt à
toto ſeparata, quur nō ſit & manus & pes idem vniuer-
ſo cum Socrate exſtimandus? Quur reddi non poſsit ra
tio diuerſitatis? Quòd ſi vtraque illa ſunt eadem cū eo-
dem toto, neceſſe eadē eſſe inter ſeſe fateri. Quare idē
erit manus, pes, oculus, aluus. Verum [b] hæc quæſtio idē
ne ſint partes atque totū, iactata veteribus diſputatio-
ne ſeorſum excutitur atque vtrinque difficultas occur
rit. Nam ſi idem ſit totum & pars, ſequuntur ea quæ di-
ximus ſupra. ſi diuerſum, eueniet totū eſſe aliud à ſeip-
ſo. Neq;.n. hæc pars à toto diuerſa eſt, illa nequaq̄. Sed
ſi vna eſt à toto diuerſa, videntur omnes à toto æqua-
liter eſſe diuerſæ: omnes vero partes nihil aliud ſunt, q̈
ipſum totum. Eadem ſequētur, ſi partes quoq; aliarum
rerum conſideraueris, puta domus & cœtus. Soluuntur
hęc autem alibi. Neq;.n. eſt verum propter id quod par
ticulariter & ſigillatim accepta, quælibet pars variat &
differt à toto, continuo etiam omnes ſimul numeratas
à toto eſſe diuerſas. Quāuis.n. ſingulæ diuerſæ ſint ab
eo vniuerſo quod continet, omnes tn̄ efficiunt illud
vniuerſum. Sed ſatis hæc hactenus. Ex iis ergo, quæ di-
ximus, patet ens non poſſe vnū ens eſſe, ita vt continuū.
Dicēt fortaſſe ens vnum eſſe vt inſectile. Ergo vnitates 18
& pūcta erunt ea quæ ſunt omnia, terra, mare, cœlum.
Quo quid eſſe poteſt magis horrendum? Item quo pa-
cto includent qualitatē puncto? Quando neq; affectio
vlla, neque figura conſtare in indiuiſibili poteſt. Item
quantitas qua ſede locabitur? ſi puncta non ſunt q̄tita-
tes, ſed termini quantitatis. Præterea neq; finitum neq;
infinitum poterit eſſe quod eſt, quorum vtrunq; alte-
rum tn̄ alter volunt de ente prædicari. Iam quum ter-
minus ſit indiuiſilis, ſi ens terminus fuerit, nuſquā erit
quod terminatur. Sed manifeſtum eſt dato termino, rē
quoq; terminatam ſtatim dari oportet. Refertur.n. ad
alterum terminus, ſemperq́; cum altero eſt. Fieri ergo
nequit, vt ens vnum ſit ita vt inſectile. Reſtat vt dicant 19
vnum eſſe ens, eo pacto quo merum & vinum, veſtis &
tunica: ꝙ ſi dixerint in errorem eum incidiſſe videbun-
tur, quem inuexit Heraclitus. Eadem ſi quidem fierent
definitione homo, planta, volatile, deinde bonum atq;
malum: & poſtremo contraria. Ita & diſperata quoq;
ſimul vera efficerentur. Nam ſi idem ſit album & ni-
grum, idem quoq; neceſſe eſt: ſit album & non album.
Quod.n. nigrum eſt, non album eſt. Si autem idem eſt
affirmatio & negatio, quod nō idem eſſe conceſſerint,
id quod eſt, & id quod non eſt. id quod eſt vnum, & id
quod non vnum. Ita abſurdiſsime delirabunt, neq; ſolū
id quod eſt vnum fatebuntur non vnum, ſed nihil oīno
poſuiſſe animaduertēt. Quòd ſi hoc modo dixerimus,
Soc. eſt philoſophus. Soc. eſt bipedalis, nū in vnaqnęq;
oratione idem ſignificabimus? nonne riſu ſit potius di
gnum arbitrari eandem rem eſſe in propoſitione qua-
litatem & quātitatem? Si quis vero me interroget, quo
pacto vnum eſſe putem Soc. quem & ſimum, & bipe-
dalem, & philoſophum dico. Neq;.n. numerus multi-
tudoúe ſimpliciter eſſe Soc. poteſt. vnitatem tn̄ ab illo
videor ſubſtuliſſe. Quòd ſi dederimus Soc. plura & vnū
eſſe cur non concedatur hoc idem Parmenidi & Me-
liſſo? Ita vt eadem res vna ſit ſimul & non vna. Hæc ca- 20
uillatio Lycophronem, quiq; poſt illum fuere antiquio
res tm̄ perturbauit, vt quū ea ſola putarent eſſe, de qui-
bus hoc verbum eſt prædicabatur, de ſola ſubſtantia
prædicari verbum illud paterentur, vt Soc. eſt. Si quod
vero accidens de Socrate diceretur, ne plura eſſe vnum
Socra. fateri cogerentur, nolebant amplius de illo ver-
bum eſt poſſe prædicari. Non.n. dicendum putabant;
Socrates eſt albus, Socra. eſt bipedalis, ſed ſimpliciter
Socrates albus. Socra. bipedalis. Ita errori errore alio

occurrentes

occurrẽtes propoſitionem, & orationem enunciatiuã
tollebant. Sanè[a] Plato mutabat orationem, & loco hu
21 ius quod canus eſt, dicebat incanuit. Nos autem cen-
ſemus idem eſſe vnum, & non vnum poſſe: verum neq;
eodem reſpectu, neq; ſimul. Eſſet.n. impoſsibile hoc,
quum alterum poſsibile & veriſsimum eſſe comprobe
tur, eundem videlicet Socratẽ vnum eſſe ſubiecto, plu
ra cogitatione & ratione. Eſt.n. alia ratio muſici, alia
bipedalis. quo fit vt nulla inſit indicto pugnantia, illi ve
ro temere tumultuauerint. Idem de diuiſione continui
dicendũ eſt. Iam illi hoc loco deficiunt, manusq́; dant,
coacti concedere idem eſſe poſſe vnum & multa. Cæte
rum vnum & multa idem eſto, dum nõ ſimul aut eodẽ
reſpectu conſideretur, quippe quæ eo modo oppoſita
eſſe & repugnantia viderentur. Sit ergo vnum actu, Sit
multa potentia: quemadmodum ſi diceremus triticũ
eſſe ſpicam poteſtate, non actu. Neq; hæc pugnant ſi-
bi cõtraſpiciuntúe, ſi meminerimus earum diſtinctio-
num, quæ nobis traditæ ſunt contra fallacias importu-
nas, atq; calumnias ſophiſtarum. Hunc in modum ꝑ-
penſa examinataq́: opinione veterum, fieri poſſe non
videtur vnum vt ſit ea quæ ſunt.

[a] Sic ait ipſe græce: εἰ γὰρ διότι ἓν τὸ ὅλον, οὐ αὐτὸ λέγουσιν, ὅτι ἐστὶ διαιρετὸν ἰσοῦσιν αὐτὸ κατὰ τοῦτο πολλὰ εἶναι. quorum uerborum hæc uidetur fidelis interpretatio: Quod ſi ob id quia ad unionem uenit, ipſum unum eſſe affirmant: quia diuiſibile eſt ipſum ex ſe multa eſſe fatebuntur. [b] Cur quæſtionem de toto & partibus, interpoſuerit Ariſt. diſſenſio eſt inter græcos expoſitores. Porphy.n. ob id eius meminiſſe ait, ut quoſdã redargueret, qui præter tres illos modos unius ab Ariſt. enumeratos, alium quartum afferebãt. quo partes quæ inuicem ſunt diuerſæ, cum toto unum eſſe credebant. Hos igitur redarguit, quia ſi una quæque pars toto eſſet eadẽ, eſſent etiam inuicem eædem, Alex. uero, ut ex ſolutione eius dubitationis quæ probare uidetur totum idem eſſe parte, declarato uidelicet ea non eſſe unum et idem, manifeſtius appareat, non ſolum in partibus inuicem & à toto ſeparatis, ſed etiam in his quæ ſunt inuicem cõiunctæ & continuæ pluralitas reperiri, cum inuicẽ & à toto ſint diuerſæ. Hanc uero q̃onem non facere ad præſentẽ ſermonem dixiſſe Ariſt. ait, non q. ad propoſitum non ſit, ſed quia ſine etiam hac q̃one alia ſatis erant ad probandum quod uolebat. Simpli. tamen auctoritate Eudemi, ob id non eſſe ad hunc ſermonem dixiſſe ait, quia dialectica eſt et probabiliter ad utranq; partem habet inſtantiã.

[c] Simpli. conatu plurimo nititur oſtendere: Platonem nequaquam in hac fuiſſe ſententia.

SEd & rationes illorum ſoluere nemini eſt difficile:
22 Statim.n. Meliſsi argumẽtatio vitioſe concludit:
23 Si factum, inquit, eſt ens, principium habet, nõ eſt
autem factum, non habet ergo principium. quo fieri vt
& vnũ ſit & infinitum. Nam quũ oportet retorquendo
aſſumere in quod eſt, oppoſitum conſequenti in con-
nexione & ſubiicere oppoſitum antecedenti, (Ita.n.
conficitur ſecundæ figuræ conditionalis ſyllogiſmus)
non hoc fecit, ſed intulit id quod non erat antecedens,
& oppoſito antecedentis aſſumpto, attulit oppoſitum
conſequentis. Huiuſmodi autẽ argumentorũ frequẽs
& vulgaris captio eſt: Si homo eſt, animal eſt: nõ autẽ
eſt homo, neq; igitur aial. Si ambulat Socrates, moue-
tur: nõ autẽ ambulat, nõ igitur mouetur. Præterea quũ
appellatione principij quod plura ſignificat, abutatur
ꝑ vno rei ſignificato, latere ac fallere arbitratur. Eſt.n.
principium aliud temporis, vt quum dicimus, genituræ
ſuæ principium habuiſſe Pla. hunc vel illũ diem: aliud
rei & magnitudinis, quemadmodum caput viæ, & cu-
iuſuis ſpacij dicimus eſſe principium. Quare quum Me
liſſus dicat factum omne habere principiũ, quæremus
de quo principio ſit locutus. Quicquid.n. ſimpliciter gi
gnitur, principium habet temporis, vt homo, equus,
olea, platanus, Non tñ omnia principium magnitudi-
nis habere poſſunt, qualia ſunt ea, quæ non ſimpliciter
fiunt, ſed per alterationem momentaneam mutationẽ
progenerantur: fit.n. & gelu & caſeus. Non tñ magni-
tudinis principium licet accipere, vnde primum cœpe-
rit concretio illa atq; coitio. Rurſus quum dicit, quod
non eſt factum non habet principium, eodem modo
quærendum eſt de quo principio propoſitionem ſuam
intelligat, nam principium temporis non habet ea quę
facta non ſunt. Magnitudinis vero nihil prohibet, quin
poſsint habere, ſicuti ſol, & luna, & reliqua ſydera.
Quòd ſi in aſſumptionibus de principio magnitudinis
loquebatur, conſequens quidem recte aſſertur, ſed fal-
ſæ ſunt aſſumptiones. Si autem de principio temporis
intelligebat, eſt quidẽ verus in quibus id collocat, ſed
concludit & efficit non ea quæ vult. Vult.n. magnitu
dinem entis infinitam oſtendere, videtur autẽ non ma
gnitudinem demonſtraſſe, ſed tempus. Deinde dicit
immobile eſſe id quod eſt. Non.n. locum eſſe vllũ poſ- 24
ſe, in quo moueatur id quod eſt vnum, & quoquo ver-
ſus infinitum. Sed quamobrem homo acute? vt.n. mo-
ueri non poſsit totum, quia ſit infinitum, cur tñ partes
moueri non poterunt? niſi & mare putaueris eſſe im-
mobile, ea rõne, ꝙ vniuerſum de locis ſuis atq; alueo
non egreditur quamuis manifeſtiſsime in reciproca-
tiunibus transferantur & moueantur partes. Alteratio
nem item aut motum eſſe non credis, aut ſi credis, qua
de cauſa eripis infinito? qñ neq; calefaciendis rebus,
neque refrigerandis opus eſt loco. Abſurda itaq; vi-
detur eſſe huiuſmodi ratio, atq; in eo vno maxime flu-
ctuare iacereq́; quod contendit principij ſignificatio-
nem ad vnam rẽ tantum pertinere. Quod niſi protinus
mihi conceſſerint, calumniari apertiſsime videbuntur.
Dicet fortaſſe ens vnũ eſſe rõne definitioneq́;: ſed quę-
ro quem ad modum ens accipiat, nam ſi ens pro prin-
cipio accipit, diciturq́; vnum eſſe rõne, principiũ vtiq;
aliquid dicere atq; idẽ ſentire videretur, quod pleriq;
naturales Philoſophi ſentiunt: omnium vero rerum &
entium vnam dicere eſſe rationem atq; naturam, equi,
hominis, contrariorum, quid poteſt dici ſentiriúe con
tra veritatem atq; ſenſum euidentius? Hactenus contra
Meliſſum, & quidem plura quàm oportebat.

COntra Parmenidem deinceps eſt diſputandum. 25
Cęterum modi quos in refellenda laxandaq́; o-
pinione Meliſsi paulo ante commenti ſumus,
iidem in Parmenidem quoq; conueniunt. Propria ve-
ro ſunt ea quibus interrogationi illius occurritur. Eſt
autem ad hanc ferme ſententiam interrogatio: Id quod
præter ens eſt, non eſt ens: id quod nõ eſt ens, nihil eſt:
nonne ergo vnum eſt ens? Fallitur autẽ in eo, ꝙ quum
multiplex ſit ſignificatum entis, quemadmodum oſtẽ
dimus, ſimpliciter dici atque accipi putat. Eſt vero hoc
ꝑinde atq; ſi dicat quiſpiam: Id quod pręter cancrũ eſt,
nõ eſſe omnino cancrũ: & ꝙ præter canẽ eſt, nullo mo
do eſſe canẽ. At qui fieri poteſt, vt id quod præter canẽ
eſt, ſit etiam canis: & quod pręter cancrũ eſt, ſit etiã can
cer. Nam id quod pręter canem marinum eſt, fieri ne-

quit vt canis marinum ſit, cœleſtis tamen atq; terreſtris eſſe, nihil vetat quin poſsit intelligi. Eodē modo & ſi qudi præter ens eſt. exēpli gratia: Id quod præter ſubſtantiam eſt, nō poteſt eſſe ſubſtantia. poterit tamen & q̄titas eſſe & qualitas. Pari ratione, ſi quid prēter qualitatem fuerit, non erit amplius qualitas, ſed vel ſubſtantia eſſe, vel quantitas poterit. Demū nihil prohibet hoc mōdo plura eſſe ea quæ ſunt, atque in primum Parmenides depræhenditur falſus. Quā vero neque cōcludat quidem ea ratio, manifeſtum fiet ex ſubiectione hac, ſi videlicet, eadē figura orationis alia ſumpta cōceperis, hoc modo, Ponatur ens ſignificare id ſolū quod eſt album, id vero quod præter album eſt nihil prorſus eſſe, contexaturq; ſimiliter argumentum hoc pacto. Si quid præter album eſt, illud nō eſt album: quod vero nō eſt album, nihil eſt. Quid ex illis aſſumptionibus conficias aliud, quàm id nihil eſſe, quod prēter album ſit? Nam ſi ad ea præcepta, quæ in reſolutoriis commentationibus expoſita ſunt, reſpicias, facile intelliges ſic maxime eſſe connectendam aſtringendamq; rationem. Ille vero ita concludit id ſolum eſſe quod album eſt. Cur igitur importuniorem, magisq; fatuam dixit eſſe rationē Meliſſi? Nempe quia Parmenides quanquam perperā cōcludit, artificioſe tñ componit propoſitiones. Non.n.eſt negatio illa qnum dicitur, quod præter ens, eſt non eſt ens. Alioquin verbum nō ens, quod ille in ſecunda propoſitione ratiocinationis ſuæ ſumit pro ſubiecto, cōſtitui qui potuiſſet? Sed eſt ex tranſpoſitione affirmatio. At Meliſsi aſſumpta fallaci vitioſaq; reciprocatione & conuerſione nituntur. Verum cōcedamus illi recte hactenus effici ſolum id eſſe, quod albū ſit, quid prohibet plura ſaltem eſſe quę ſint alba? cygnum, niuē, lac, ceruſſam? Sed quo nam ſe vertent, qn̄ hæc inter ſe perſpicuo diuerſa ſunt, & numerum præterea ac multitudinem liquido inuehunt? Niſi potius cōtendunt, id qnod albū eſt continuum eſſe, atq; hac fini vnū. At neq; hoc quidem perfugio tueri ſe poteſt. Nam ſi ad rationem definitionemq; animaduertas, reperies duas res minimum in eo ente contineri oportere, ſubiectum, videlicet corpus, & albedinem. Enimuero res illæ quāquam ſunt duæ, fieri tñ nequit ſeorſum, vt altera ſine altera ſit, nā color ſine ſubiecto prorſus non poteſt conſiſtere. Definitiones veræ quia diuerſæ ſunt, illorum naturam indicant eſſe differentem. Alterum.n.eſt corpus, id quod colorauit albedo, alterū eſt color, cuius ea vis eſt, vt diſſipet viſum, & diſgreget aciem. Porro hæc nondum vi-

Ex hoc loco elici potest verbū in oratione poſſe eſſe infinitū quod tamen negant multi.

26 dit Parmenides. Dicet fortaſſe quiſpiam, non vrgeri hominē argumentis & rationibus, ſed cogi plane circūueniriq;. Non.n. putaſſe Parmenidem vnum illud ens, q̄ inuexiſſet accidens eſſe, aut ex eorū numero quæ ea re ſunt, quod aliis hęrent, ſed de eo ente locutum fuiſſe, quod eſſet proprie & maxime, atque vero ens: hoc.n. apud nos ſignificat vere & maxime ens, quod apud Pla. dicitur ens, vt ita loquar ipſiſsimum. Neq; tam obſtupidus erat Parmenides, vt ignoraret fundandis ſiſtēdisq; accidentibus ſubiecto aliquo opus eſſe. Quòd ſi ſolum accidens foret, ens ipſum vti ſubiectum eſſe ens non potuiſſet, qm̄ fuiſſet ab ente diuerſum: immo vero maius incommodum ſuſciperetur, ſubſtantiam ſimul eſſe atque non eſſe: Eſſe quod enti ſupponeretur, Non eſſe q̄ ſolum accidens conſtitueretur ens eſſe. Quoniam vero non erat horum omnino neſcius, neque illud itē ignorabat ſe (ſi propter huiuſmodi abſurditatem ſubſtantiam ens eſſe conceſsiſſet, quia ſine ea conſtare accidens non poſſet, ſimulatq; accidens ſolum eſſe ens putauiſſet) neceſſario plura eſſe entia conceſſurum fuiſſe, præſertim quum illa ſeparatas & diuerſas definitiones obtinere apertiſsime videretur. Licet ita mutuo innexu implexuq; teneantur, vt ſeiungi nō poſsint, iniurij atque adeo litigatoris hominis eſſet exiſtimare veterē alioquin philoſophum, tanta rerum inſcitia laboraſſe. Verum enimuero nihilominus dato etiamnū hoc atq; conceſſo Parmenidi, id ſcilicet ſolum ſignificare ens, qđ ſi maxime & veriſsime ens, & ipſiſsimum, & poſtremo ſubſtantia, & id quod hæreat nulli, potius cui hæreant atq; accidant cætera, nihilominus, inquam, eueniet ens eſſe non ens. Nā hoc quod vocamus vere ens, num album? num nigrum? nū quouis alio nomine aliud quippiam eſſe voluerit? Profecto ineſſe aliquid ſubſtātiæ conceſſerit, quippe quæ ſubiecta ſit omnibus. Si album ergo dixerit, id quod eſt ſubſtantia, cōtra obſtabit Album vero ens eſſe non poſſe: (Nā id quod vere ens dicitur, apud eum ſignificabat ſubſtātiam.) at albū eſt accidens. Quòd ſi albū non ſit vere ens, neq; ens vtiq; vllo modo eſſe poterit. Erat.n. ſupra conſtitutū ab illo, ſolum id eſſe ens, quod vere ens eſſet. Quamobrē albū 27
erit non ens, non eo quidem gn̄e partim vt ſit, partim vt non ſit, ſed ex ſubiectione ac poſito erit penitus atq; oīno non ens. Neq;.n. dici poteſt, ipſum vere ens huic albo hæſiſſe accidiſſeq;, quū ſit ipſum ſubiectum albedinis. Quæ quum ita ſint, quumq; albū omnino eſſe nō poſsit, ſequēs eſt vt ſi ineſſe illud i vere ente dixerimus, vtiq; id quod maxime nō eſt, dicamus eſſe in eo quod maxime eſt: atq; hoc iam quam ſit diſſonum, latet neminem. Age ſi vere ens fuerit albū porro iam oīno non ſit, nonne euenit, vt id quod maxime eſt, efficiatur nō ens? Neq; ſit quiſpiam, qui non confectum putet, quēadmodum non conficeretur, ſi quis ita componeret, album eſt accidēs corpus eſt album, corpus igit̄ accidens. Sed nulla eſt ſimilitudo inter poſteriorem hunc & priorem ſyllogiſmum. Is.n. qui dicit album eſſe accidens, concedit præter ſubſtantiā eſſe aliquid, quod quū per ſe ſit ens, alteri deinceps hæreat: proinde ſi ſubiectum eſt aliud ens, & diuerſum ab accidente, quanquam eſt particeps accidētis, quod item eſt ens diuerſum à ſubiecto, vitio cludit ratio, ī qua inducitur corpus ſiue ſubiectum accidens eſſe. At hic non ſic eſt, ſed album atq; oē huiuſmodi accidens ſimpliciter negat ens eſſe. Cōſtat igitur albū de vere ente p̄dicari nō poſſe vt accidēs alioquin qđ negauit ens eſſe, ſatereť eſſe. Quo conceſſo nō ſolum ens, ſed etiam vere ens erit. Quo dato ſtatim ſequitur appellatione vere entis late patere: & multa ſignificare, non vt ille volebat vnum. Quod ſi non prædicetur vt accidens, certe aut vt ſpecies aut vt genus prædicabitur. Ex his omnibus ſequitur id qnod ſimpliciter eſt non ens, de eo quod ſimpliciter ens eſt appellatum, & prædicatum iri. Iacet igitur tota concluſio.

Igitur infinitum illud ens neq; corpus eſſe, neq; magnitudinis vllius ſitum habere concedent, ne aut in partes cogantur multas diuidere, aut accidētia adiungere. Vtrum ne igitur definiendum putant, id quod vere ens vocatur? At quam nā ſubſtantię rōnem afferre poſſunt? niſi forte etiam hoc tolle voluerint ab eo ente quod fingunt? Quòd ſi ſubſtulerint, nō video quid dici ſcribiúe de eo amplius poſsit, de quo nihil neq; accidens, neq; vt genus, neq; vt ſpecies, neq; vt differentia, neq; vt definitio, neq; demum vt deſcriptio poſsit afferri. Si quā vero dederint definitionem, diuidi illā ſciant 28
oportere.

oportere ĩ vere entia:veluti ſi ponatur homo ideſſe qđ
vere eſt,animo neceſſarium eſſe hoīs definitionē,ex iis
quæ vere ſunt eſſe compoſita,id eſt,animal,& terreſtre,
& bipes ex eorum eſſe numero, quæ vere ſunt. Nam ſi
vere eſſe illa negaueris,accidentia feciſſe videberis. Sed
fieri nequit,vt ea quę definitionem rei complent,acci-
29 dentia ſint definiti.Quā aūt verum hoc ſit,facile eſt,vt
arbitror,perſuadere. Accidētia omnia aut talia ſunt, vt
adeſſe poſsint,& nō adeſſe,ideſt,vt & adiungi & ſepara
ri ab eo poſsint,cui accidūt,qualia ſunt ſedere, legere,
diſputare:aut eiuſmodi, quorū definitionē ſubiectum
ipſum ingrediaẽ, qualia ſunt,ſimilitudo, paritas,& im-
paritas numeri. Eſt.n.naſi ciuitas ſimilitudo & nume-
rus, qui ſecari poteſt in inæqualia. impar, vtriuſmodi.
Igitur accidens erit animal? Nam ſi prioris modi.ſ.eius
vt adeſſe, poſsit & non adeſſe,fiet interdum, vt homo
neq; ſit aial,neq; bipes,neq; terreſtre,ſicut plerunq; fit,
vt neq; diſputet,neq; ſedeat.Sed forte ſecundi modi pu
taueris.At fieri nequit.Non.n.ineſt homo in definitio-
ne animalis bipedis,terreſtris,potius è diuerſo illa in ho
minis definitione clauduntur. Eſt.n.vniuerſale præce-
ptum,ea quæ in alicuius definitione ponūtur,ſed in ſua
definitione definitum habere non poſſe,alioquin id qđ
totum eſt,partis pars fieret.Nam hominis pars eſt ani-
mal,quippe quod cum aliis iunctum conſtituat hoīem.
Quare ſi homo inſertus, innexusq́; ſit definitioni aīa-
lis,totum erit in parte, & pars partis fiet. Neq;.n.ſiquid
conſtat ex pluribus: vt albefactum ex albo & corpore,
poteſt ineſſe in alterius ſuarum partiū definitione,puta
ſn definitione albedinis,aut in definitione corporis,ſed
econtrario potius. Dices homini, neq; animal accidit,
neq; bipes,ſed cuidam alteri.Ego vero primum id prę-
tereo,ꝙ quū ita dicis,duo iam eſſe ea,quæ vere ſunt fa-
teris.Deinde illud requiro potius:Si aīal bipes & terre-
ſtre accidentia ſint,hoīem quoq; qui ex illis exiſtit,acci
dens eſſe maxime oportere:qđ qui dicit,magna eſt ve-,
cordia:ſi aūt vt oſtēdi,hæc non accidunt homini,ma-
niſeſtum eſt, hoīs definitionem in vere entia eſſe diui-
ſam. Quotiens autem de hominis definitione hoc loco
habita mētio eſt, omnia intelligit de eo quod vere ens
ſit: atq; illuc transferri.ſ.volumus. Multa igitur vere
entia habebuntur,quamuis neq; ſeparari mutuo,neq;
diſiungi poſſunt ab eo quod vere ens ſit:atque idipſum
vere ens ex indiuiſibilibus inſeparabilibusq́; tametſi
componitur,tamen ex vere entibus conſtat.

30 DEdere nonnulli manus victi rōne Parmenidis &
ratione Zenonis,qui quum putarent ens eſſe in-
diſſolubile,indiſiunctile, atq; cōtinuum, conati
ſunt vel hunc in modum probare vnum eſſe,quia ſi di-
uidi poteſt, non ſit proprie vnum, qñ ſectio huiuſmodi
corporis in infinitum abit. Quam difficultatem quum
ſoluere quidam eſſent aggreſsi,non ſolum illos loco di-
mouere nō potuerunt,ſed etiam alia quædā magis cum
obſcura ſalebroſaq́; tum dubia controuerſaq́; attulere:
Nam Xenocra.loco ſectionis infinitæ,indiuiſiles quaſ-
dam lineas commentus eſt, & ne vnum & multa eſſe fa
teretur,quę putabat eſſe pugnantia,in aliam quandam,
& quidem maiorem prolixioremq́; repugnantiam vi-
detur incidere. Conſtituit.n.idem eſſe magnitudinem
& non magnitudinem, quo quid poteſt eſſe pugnan-
tius? Porrò idem eſſe vnum & multa non pugnant, ſi
cui nota eſt ea diſtinctio, quæ à nobis explicata eſt de
actu & poteſtate: at is qui idem putat eſſe lineam, & in-
diuiſile,nimirum dicit lineam eſſe non lineam.

PLato quoq; non modo primā aſſumptionē Parme 31
nidis cōcedebat,videlicet eam:Id non eſt qđ præ-
ter ens eſt,verūetiam aſſentiebaẽ vnū ens eſſe. Id
vero quod iam efficere & concludere ratio videbatur,
vnum.ſ.eſſe omnia,minime comprobabat,quia videli-
cet entia non entia quodāmodo eſſe opinabatur: nam
ipſum vere ens conſtituebat idæam. Materiā vero pri-
mam atq; informem eſſe quidem,ſed nihil habere entis
exiſtimabat. Arbitrabatur ſiquidem cōſtare res ex duo-
bus,id eſt,ex eo ente,qđ volebat vnū eſſe, & ex eo non
ente,quod primam materiam appellitabat. Cęterū ipſe
quoq;,neſcio quonā fato,incidit in ſcrupulum,quē vi-
tare maxime cupiebat. Si.n.vnam tantum rem ſignifi-
cari ab ente concedit,addit autem præter hoc ens aliud
quiddam eſſe,videẽ ſimul & vnum ens dicere,& effice-
re multa. Quod qui fatentur, nonne fatentur vnū eſſe
& non vnum? Neq;.n.propterea videtur poſſe effuge-
re, ꝙ alterum proprie ens,alterū improprie dicat vo-
cari, quinetiā magis magisq́; tenetur, atq; in eadē pu-
gnantia fortius penitusq́; verſatur. Nam ſimul dñam
conſtituit inter ea quæ ſunt, velit nolit numerum facit,
& plura eſſe entia aperte demōſtrat. Nos vero dicimus
quāuis vnum ſignificare videatur ens, poſſe tñ defen-
di eos, qui poſuere non ens eſſe, ne contraria & aduer-
ſantia dicere videantur. Neq;.n.de eo non ente locuti
ſunt,quod prorſus non eſſet,quodúe vſquequaq; præ-
ter ens eſſet. Nam hoc tueri.eſt tueri pugnantia,quia.ſ.
quum vnam entis eſſe naturam conſtituis, ſine repu-
gnantia aliam inducere atq; inferre non potes. Illud tñ
non ens aliquatenus dicere non veremur. Etenim quū
dicimus ens vnam ſignificare naturam, non ideo vo-
lumus vnā numero entis eſſe naturam:poteſt.n.ea quo-
que ſignificari,quæ generis ſit, & ea quæ ſpeciei. Quid
igitur prohibet hoc ipſum ens,quod dico eſſe vnū,in-
telligi vnum eſſe genus? Ponatur ergo ens animal eſſe.
Qui itaq; canem eſſe non ens dicit, non ſtatim dicit ꝑ-
ter ens canem eſſe. Sed poteſt etiam illud intelligi,vt ca
nis qui ſit, non equus ſit: tñ canis. Non eſt igitur altera
entis natura introducenda, ne omnia fiant vnum. Sed
etſi nomine entis ſolū id,quod verè eſt,& quod ipſiſsi-
mum eſt venire, ſignificariq́; placeat, non propterea
excludimur.quin multa numero vel ſpecie entia eſſe af-
firmare poſsimus, quemadmodum dictum eſt. Cōtra
itaque Parmenidem & Meliſſum ſatis hæc ſunto.

QVi vero ens ꝓ principio acceperunt,& vnū ens 32
vnum dixere principiū,quos iure quis appella-
uerit Phyſicos,in duo gña ſecanẽ. Alij vnum ex
elemētis principium ſtatuere, moxq́; ex eo reliqua de-
riuarunt raritudine dēſitudineq́; adhibita. Quibus qua-
litatibus vniuerſaliora illa vidētur eſſe contraria, Supe-
rantia & defectus, ſub quibus magnum & paruum Pla.
principia collocantur. Verum Platonici magnum &
paruum materiam ſignificabant, Vnum vero cām ef-
ficientem & formam:cōtra Phyſici pro vno materiam
& ſubiectum accipiunt, contraria autem formas eſſe &
differentias arbitrātur. Cæterum * alij,vt Anaximan.
nullum ex elementis principiū faciunt,ſed tertiam quā-
dam naturam,quę & igne ſit craſsior & tenuior,& gra-
cilior aere. Porrò idem ille Anaximander exiſtimauit
non eſſe opus alteratione generādis rebus,ſed ex infini
to illo elemento cōtrarietates inſertas atq; innexas ex-
cerni. Quemadmodum etiam ij,qui multa principia &
vnam efficientem cauſam poſuere, Anaxagorā dico &
Empedo. quorum alter ſimilares illas particulas quas

homœomerias vocabant, & mentẽ præterea diuinam innexit: alter quatuor elementa & [b] ſphærum, i. deum putauit eſſe principia. Planè ij cum Anaximãdro in eo conueniunt, ꝙ ad ortum & gñationem rerum nulla alteratione vtuntur, ſed quæ fieri atq; naſci ſubinde nobis videntur, contendunt ex ea miſcella omnia perinde atq; prius inhærentia, ſed latentia exprimi atq; ſecerni. Cæterum differunt in eo, ꝙ alter ſecretionem illam temporibus quidem terminatam facit, ſed interpollatã ac reducem vicibus: Anaxa. vero ſempiternam putat eſſe, & nunꝗ deſituram intercaſuramúe. Huic item elementa
33 videntur eſſe infinita, illi finita videlicet quatuor. Sanè duæ rationes fuere, quibus Anax. ita opinari motus eſt. Vna ꝙ videbat ex contrarijs gigni contraria. Nã quum fieri poſſe non putaret, vt contrarium vllum in cõtrariam naturam abiret, quippe qui crederet rerum principia eſſe caſura interituraq́;, ſi cõtraria in cõtrarias naturas verti poſſent, arbitratus eſt in contrariis ineſſe contraria. Altera ratio erat, & quidẽ quæ coegit illum atq; impulit maxime ita ſentire, ꝙ notat cõe antiquorum ferè oĩum eſſe ſcitum, nihil fieri poſſe de nihilo: ꝓindeq́; obtinuiſſe, vt ſingula eſſe in ſingulis iudicarentur, & fieri res, aut generari nihil aliud eſſe, ꝗ detegi euelariq́; aut excerni. Corrumpi contra nihil aliud eſſet, ꝗ diffundi & coaleſcere. Apud Anax. porrò rem fieri atq; naſci, nihil aliud eſt, ꝗ alteraſcere, & mutare. Verũ ex ipſius rei natura intuitu patet illum vim vocabuli non tenuiſſe, qui gñationem, non vt cæteri coitionẽ ſiue concretionem,
34 ſed alterationem appellet. Sed & ſyllogiſmo vtitur ad ſuam ſententiam cõfirmandam hunc in modũ: Omne quod fit, vel ex ente fit, vel non ex ente: ſed. n. ex non ente non poteſt: ex ente ergo fit omne, quod fit. Ita ſequi, vt ſingula inſint in eo vnde fit aliqd, vt in hac aqua, crines, oſſa, neruos, carnem ineſſe ſit neceſſe: perſpici autem atq; deprehendi non poſſe à nobis horum ſingula præ ſua exiguitate. Ex quibus poſtremo intulit immiſta & innexa eſſe ſingulis omnia, poſteaquam ex oĩbus omnia fieri videbantur. Sed quænam eſt ea cauſa, vt omnia non appareant eſſe ſimilia, ſi æque proueniũt ex ſingulis omnia? Qm̃, inquit ille, vniuſcuiuſq; rei inæqualis eſt in oĩbus portio, ſed ĩ vnaquaq; re vnũ quippiam eſt in oĩbus portio, ſed in vnaquaq; re vnũ quippiam abundat magis atq; ſuperfluit, vt in hoc ſit aquæ plus, ĩ illo ſit corporis. Qđ ergo apparet aqua, facit hoc copia qñ nihil eſt ſyncere aqua, caro, terra, ſanguis.

In hoc varij textus & ſcriptores ſunt.

[a] Non Anaximãder, ſed Anaximenes legitur unum feciſſe principium, quod ſit igne craſsior et gracilior aere; & ob id arbitrantur quidam hunc locum Themiſtij non carere mendo etiam in græcis codicibus. [b] Sphærum interpretatur Hermoe. id eſt deum, quod unde acceperit, neſcio: nam Emped. non deum cauſam efficientem ſed litem & amicitiam poſuit. Simplic. de hac re ſi. ait; Ea miſcella apud Emped. ex quatuor eſt elementis, quæ ſi ab amicitia concernantur, ſphærum efficiunt: ſi uero à lite excernantur, mundum hunc conſtituunt; ob id autem forſitan hoc modo Hermoe. eſt interpretatus, quia cum illis communeratus eſt Empedo. qui unam efficientem cauſam poſuerunt, quòd ad amicitiam & litem non uidetur poſſe referri cum duo ſint. Sed Simpli. exponit hic ut unam cauſam accipi, quia non ſimul efficiunt, ſed ſeorſum nunc una nunc altera dominatur.

35 EST igitur conſequens poſt eius opinionis confutationem, quę tollere principia videbatur, eorum impugnare ſententiam, qui infinita eſſe illa putauere. Vellẽ fieri poſſet vt ipſimet intereſſent noſtræ diſputationi, facile opinor, faterentur finita rerum naturaliũ eſſe principia. Equidem primũ illud admiror, quo pacto ij qui naturæ ſcientiam profitentur, ignorauerunt ſe temere profiteri, ſi ſuam ſniam retineri tueriq́; velint. Si. n. tũc ſcire vniuſcuiuſq; rei naturã arbitramur, quum cauſas illius & principia cognoſcimus: infinitarum aũt rerum quum is aperte cõcedat, nullam poſſe haberi notitiam, (nimirũ qui infinita dicit eſſe principia) tollit rei ꝗ tractat cognoſcendæ facultatem. Quòd ſi quum infinita ea faceret, Anax. qualitates alioquin numero definiuiſſet, quãuis ſciri non poſſet ex quot exiſtere vnũquodq; ſaltem illud cognoſcere licuiſſet ex qualibus conſtaret, Nunc vero quum neq; per proprietates ac ſpecies, neq; ꝑ numeros ſuas illas ſimilares particulas, quas finxit, diſtinxiſſe diſcreuiſſeq́; reperiatur, quumq́; ea ſe docere pollicitus fuerit, quę primus ipſe neſciat, apertiſsime veteratorio iſto ex promiſſo videtur eludere. Hactenus extra negotium. Iam vero illud quo pacto non eſt ab- 36
ſurdum, ꝙ ex illa opinione conſequitur, quæ putat miſta eſſe in oĩbus omnia? Sequitur. n. quum vnaquæq; ſimilarium partiũ & augeri in infinitum, & minui poſſit, neq; maximam vllam neq; minimam poſſe quantitatem capi. Quod etiam ipſimet Anaxagoræ impoſsibile videtur eſſe. Fatetur. n. compoſitum omne conſtare partibus. Partes autem illas voco, quæ & viciſsim à ſe de & à toto ſeparari actu queunt. Palàm quoque illud concedit, magnitudinem totius pendere atq; regi magnitudine partium, vt, ſi videlicet paruæ ſint partes, paruum etiam habeat & totum: ſi cõtra magnæ, magnum quoq; & illud habeatur. & ſi infinitus vtrinque proceſſus in partibus fuerit, futurum eſſe itidem ĩ compoſito infinitum. Quanta. n. eſſe poſſunt oſſa, caro, nerui, tantum & ipſum animal. Eodem modo de partibus plantarum, & de plantis ipſis iudicandum eſt. Aeque etiam è diuerſo illud eſt verum, ſi ſit impoſsibile: totum grandeſcere, partes quoq; eſſe impoſsibile, planè animalibus omnibus atq; plantis exitus magnitudinis eſt, ipſo etiamnum Anaxagora conſentiente: eſſe igitur & partibus neceſſe eſt. Neq; fieri poteſt vti quãtalubet ſit caro hominis ea, quæ cũ infinitis alijs rebus ineſt, & deliteſcit in milio, aut vti in minores ſecetur portiones, & tñ caro adhuc remaneat. Sanè hoc qui dicit magna vi- 37
detur amentia. Verum Anaxagoras fortaſſe reſponderet hunc in modum, minime quidem ſe concedere magnitudines animalium & plantarum, ex ſimilarium partium auctione, & diminutione pendere: eſſe vero ſecuturum id, ſi animalia atq; plãtæ ex qualibet ſimilarium partium ſpecie vnam tm̃ ſimilarem particulam nacta eſſent, vt vnam oſsis, & vnam ſanguinis, & vnam generum ſimiliter reliquorum. Sed non eſt ita, immo vero conſtituere ſe atq; collocare in vno quoq; animantiũ gñe, multas ſimilares eiuſdem gñs & ſpeciei particulas. Porrò hinc nullum incommodum ſuſcipi, ſi concedatur carnem diuidi poſſe in infinitum, animal nõ poſſe: nam eam carnem, quæ ineſt in animali ex pluribus conſtare carnibus tanquam principiis & elementis. Sed nõ effugit. Tametſi. n. hoc ita fuerit, nihilo ſecius horum elementorum oportet magnitudinem definire. Dabitur porro numerus aliquis caruncularum, quę compoſitæ efficiant eam carnem, quæ ineſt in animali. Sit autẽ quaternarius vel quinarius exempli cauſa. Si igitur harum caruncularum vnaquæq; diuidi poteſt in infinitum, ea caro quæ ex quatuor illis conſtaret vſq; adeo concidi,

concidi, atq; exigua reddi poſsit, vt ex tantilla carne nullum animal conſiſteret. Præterea quid eſt quod aiunt, hominis carnem ex pluribus carnibus eſſe compoſitam? Cur illarum qualibet caruncularum non erit rurſus ex pluribus compoſita carnibus? ſi minui poſſum ſimilares particulæ in infinitum? Illud quoq; perridiculum eſt, Elephanti carnem ex paucioribus conſtare carunculis, culicis carnem ex pluribus. Nihil.n.intereſt, vtrum duas ex pluribus an ex paucioribus aliquid eſſe conſtitutum, quum nullum magnitudinis exitum capere poſsis, neque incrementum verſus neq; diminutionem. Omnino autem carnem minuere in infinitum, nihil aliud eſt q̃ carnẽ efficere amplius ne ſit caro. Quãuis.n.carnis ſ eo ꝙ corpus eſt infinitam ſectionem poſſis agnoſcere: in eo tñ quod caro eſt, non poteſt. Breui ſiquidem carunculæ illæ ex ſectiune deſinerent eſſe carunculæ, atq; ita corrumperentur. Quod quemadmodum conuenire poſsit ei, qui rerum principia ſtatuit incorrupta, non video. Si itaq; vera ſunt hæc, definitaq;, atq; certa eſt carnis minime magnitudo. fieri non poteſt vt in quolibet admiſtum ſit quodlibet. Sed quamobrem? Quia omne finitum corpus, ſi infinitas, & quidem minimas portiunculas deſeces, quandoq; deficiat eſt neceſſe, modo non proportionem ſequare, ſed certam aliquam & præſcriptam magnitudinem decidas. Si igitur ex aqua caro vniuerſa continuo excernatur, proculdubio ſumptitabitur aliquando vniuerſa quæ ſuberat, neque abiri poterit in infinitum. Neceſſe eſt itaque alterum ex duobus ſequi, aut vt excretio illa cadat deponatq; abſumpta atque exhauſta omni materia aut ea durante infinita vis carunculariun quæ habebatur, vel anteq̃ cœpiſſent excerni.in magnitudine ac mole finita, puta aqua vel alterius corporis, relinquaſ. Quod
38 dicere aut ſentire ſuperat omnem ſtoliditatem. Adhuc ſi corpus omne ſublatis partibus redditur minus, carnis vero certa eſt definitaq; vtrinq; ſecus quantitas, manifeſtum eſt ex minima carne nullum corpus poſſe ſecerni: (eſſet.n.aliquid minus ac modicius minimo) ꝙ ſi ex minima carne nullum corpus poteſt excerni, qui erunt in omnibus omnia? Sed quid conſector leuia? Si inſunt omnibus omnia, non ſolum caro in minima carne collocanda erit, ſed & ſanguis, & os, & cerebrum, & reliqua perinde affatim omnia: ſimiliter in ſanguine alius iterum ſanguis, alia caro, aliud os, ad idem exẽpli, & in cæteris omnia inferenda inculcandaq; eſſent. Præterea quo pacto nõ latiſsime delirant ij q in minima carne, carnem dñt eſſe infinitam, ſimiliter aquã & terram, atque aerem infinitum: eaq; poſtremo omnia quæ nos ſupra diximus, per ſe ipſa poſſe ſubſiſtere, & à ſe vicisſim eſſe diſiuncta, quo quid poteſt eſſe horridius? Nã in eo quòd ſeparata ſunt, terminum & finem accipiunt, quia ſimulatq; ſeparantur diſtinctionẽ & loci magnitudinis nanciſcunẽ. Quamobrem ſi vera eſſet Anaxa.ſnĩa, fuiſſent principia non ſolum multitudine, ſed etiã magnitudine infinita: quod nihil aliud eſt, q̃ facere vt ſint infinities iſinita. Quòd ſi quis tueri Anax. velit dicatq; principia quidem, qm̃ aliam naturam habere nõ poſſunt, immiſta non eſſe: ſed quũ dr̃ ineſſe oĩbus omnia, de ſenſilibus id concretisq; eſſe intelligendum. Transferantur rationes ſubinde ad ſenſilia & concretiones, exempli gratia, ad aquam ſenſilem: aquæ.n. inerunt carnes & oſſa itifinita, quę ſeparata actu concretiones ſint: atque ex oĩbus generabuntur, quia & ſenſilia ſunt, & poſſunt excerni. Quare & horũ ſingulis rurſum alia quoq; inerunt. Nunquã.n.fieri poterit, vt in ſyncera & prima principia reſoluantur: nam hoc eſſe impoſsibile idem Anax. clariſsime atteſtatur. Quomodo igitur ea efficere diuina mens ſtatuat? Nõne potius videri ſtultiſsima atq; inſipienſsima debeat, ſi aggredi velit ea quæ ſint factu impoſsibilia? Atqui recte quidem illud, ſed (forte fortuna) dixit Anaxa. fieri poſſe nunquã vti deſtrue illa Mauſoli omnia entia ſecernantur: accidentia nanq; à ſubſtantia ſeparari non poſſunt. Quem igitur finem laboris inueniet prouidentiſsima.I.mens, ſi ea attentauerit quæ perfici, & ad exitum conferri nõ poſsint? Quãdo neq; magnitudinem principiorum definiuit, quippe qnæ diuidi cẽſeat in infinitum, neq; qualitatem. Nequeunt.n.à ſubſtantia ſeparari colores, habitus, & poſtremo accidentia reliqua. Quorum alterũ 39
mentiſuæ, neque ille quidem tribuit: alterum nos veritatis gratia inficiamur, qñ præſertim neq; illud quoq; acute. Anaxa. videbat. propterea carnem ex carunculis conſtare, lapidem ex lapillis, aurum ex aurelis, ꝙ putabat vnamquãq; ſimilarium particularum in ſimilares partes minimas ſecari poſſe, vt ſi quid inde abiret atque decederet coalitu earundem partium, quæ ſeceſſiſſent, nouus alius continuo ceu partus exiſteret. Cæterum non conficitur. Lutum.n.& in luta diuiditur, & in aquam & in terram. Ex quibus ergo potiſsimum dixeris conſtare lutum, vtrum ex lutulis, an ex terra potius atq; humore? nonne verius ſit lutũ fieri, nihil eſſe aliud q̃ ex humore, & terra conſtare? ex lutulis cõponi, nihil aliud eſſe, q̃ increſcere atq; grandeſcere? Neq;.n.quẽadmodum lateres ſua ſtrue & compoſitura domum efficiunt, ita quum ex aqua fit, aer, vel è diuerſo, ex aere aqua quum fit, coeuntes aqulę totum conflant, & cõſtituunt elementũ. Quod tñ ſequitur apud eos, qui egregium. ſ & admirabilẽ illum concretionis modũ ꝑferunt. Enimuero ipſum aerẽ ſcimus in aquã alteraſcendo trãſferri, atq; ita fieri aquam ſaltem ſenſu percipimus. Eodẽ pacto & Emped. excretione atq; concretione arbitratus eſt oĩa gñari. Tñ leuius errauit, quod finita & certa principia poſuit: Sed nondũ eſt tractãdus de iis locus. 40

Aeterum illuc me refero, ꝙ contraria principia oẽs conſtituere, & ij qui vnum omnia & immobile, & ij qui plura eſſe dixerunt, & qui etiam infinita: Etenim Parmenides in ✶ iis libris, quibus ſententiam ſuam aſtruxit, calidum & frigidum, principia eſſe dixit: quorum alterum ignem, alterum terram vocauit. Anaxa. quoq; in ſimilaribus particulis poſuit contrarias, quẽadmodum Anaxi. ſecretionem & cõcretionẽ, & Democritus plenum & inane, quæ quum principia conſtituiſſet, & gñones rerum figura, ſitu, & ordine diſtinxiſſet, aptiſsime viſus eſt adhibuiſſe contraria: ſunt .n.oĩa illa contrariorum gña, ſitus, figura ordo. Nam ſitus alius dexter, alius ſiniſter, ſupernus, infernus, anterior, poſterior. Figurarum quoq; rectilinea alia, orbicularis alia, quas ille ꝓ contrariis habuit. Nã de Emped. atque Pla. deq; iis phyſicis qui raritudinẽ dẽſitudinẽq; contraria principia eſſe voluerunt, abunde ſupra diximus. Ac mihi quidẽ acrius intuẽti medius fidius videntur oẽs haud ſine rõne in hanc ſnĩam diſceſsiſſe. Nam ſi naturã principis ſpectes, reperies tria eſſe in principiis neceſſaria. Primũ, vt ex ſe viciſsim non exiſtãt, alioqn principia & non principia eſſe probarẽtur. Secundum vt neq; ex aliis conſtent, nã ſi prima non ſunt. quo pacto poſſunt eſſe principia? Tertium, vt ex illis conſtent cætera, atq; hoc eſt principiis maxime proprium. Hæc autem 41

NOGARO. Hic fuit Italus ex Elea Lucanię ciuitate vt Liuij: autumat Stra bo, à quo non diſſentit Simpli.

42

autem oĩa primis contrariis oportet ineſſe. Prima con
traria voco, quæ ſunt maxime generalia: nam ex aliis
conſtare id circo nõ debent principia, qm̃ ipſa ſunt pri-
ma: neq; mutuo ex ſeipſis ea rõne quia contraria ſunt.
Neq; perturbetur quiſpiam, ſi qñ audiat dici ex albo
fieri quippiam vt ſit nigrum. Non.n.ita dicuntur ex ſe-
ſe fieri contraria, vt ꝓprie mutuo fieri intelligant̃ ex ſe-
ſe, ſed ita, vt quaſi poſt ſeſe mutuo atq; ordine quodam
produci gñariq́; videantur. Sed quiſnã ille modus eſt,
ꝗ quies, quo fieri ex ſe mutuo poſſe cõtraria negauimus?
Nimirũ is, quo de ære ſtatuã dicimus fieri? neq;.n. vno
ꝑmanente ſuperſtiteq́; cõtrario gñari alterum poteſt.
Neceſſe eſt aũt principia non corrumpi, ꝙ ſi ſeruata in
alterũ tranſmutentur, ſequetur duo ſimul adeſſe cõtra-
43 ria, qđ eſt impoſſe. Sed quęres quonã pacto conſtant ex
contrariis, ceu ex principiis reliqua? profecto id ea rõne
neceſſariũ maxime vr̃, ꝙ per tranſmutationem gñatio
oĩs conficitur quemadmodum oſtendetur. In contra-
ria porro oĩs gñatio deſinit. Verum quia obſcuriora vr̃
hæc eſſe, quæ dicimus, paulo altius repetere ac remetiri
ſtatuimus, vt hoc ipſum facilius fiat intellectuq; capiat̃.
Exiſtimare itaq; oportet nihil eſſe quod aut agere in
quodlibet, & vtcũq; ſors tulit, aut pati à quolibet poſ-
ſit: nam neq; homo generando aſino natura idoneus
eſt neq; adamas non tutus à ferri ictu. Non igitur fieri
aut naſci oĩa de omnibus poterunt. Nã album ex mu-
ſico fieri nequit, ſed ex nigro duntaxat, aut flauo, aut ex
iis coloribus aliquo, qui ꝙ ſunt in interlinitio contra-
riorum poſiti, ancipites medijq́; habentur. Dices for-
taſſe non eſſe hoc perpetuo verum, videri.n. luſciniam
de Muſica fieri candidam. Sed ſoluitur. Illud euenit nõ
in eo ꝙ muſica, ſed in eo ꝙ nigra fuiſſet. Nam quum
accidere poſsit vt idem qui ſit albus ſit etiam muſicus,
facile aberratur dum non ex albo, ſed ex muſico nigrũ
fieri creditur. Quòd ſi id qđ per ſe eſt diſtinxeris ab eo,
quod ex accidente fit, inuenies album ex nigro vel ex
fuſco per ſe, experito aut grãmatico per accidens factũ;
nihil.n. vetat eundem qui niger ſit aut muſicum aut fa-
brũ, aut excuſſorem, aut militem, aut imperatorem eſſe
Quare vſurpatio atq; abuſio fuerit, ſi quenq̃ dixeris ni-
grũ eſſe factum ab Arithmetico volatili bipede: ſunt.n.
hmõi generationes ex accidente oẽs. Per ſe autem albũ
gñatur ex nigro, & ſi quis ſubtilitate diligenti exigat id
ex non albo: non tñ hoc ita accipiẽdum, vt ex omni eo
quod ſit non album, fieri nigrum putetur, (eſt.n. Hip-
pocentaurus & Scylla non album) ſed de eo non albo
intelligẽdum eſt quod de fuſco, veneto, rutilo, & cæte
ris finitimis ꝓdicetur. Pariter Muſicus de non muſico
fiet, non de colũna, neq; de naui, quæ & ipſa ſunt non
muſica: ſed de eo quod amuſon, id eſt immuſicum (no
uo quidem noĩe, & fortaſſe duro, ſed ad rẽ demonſtrã-
dam ſatis idoneo) appellaueris: aut ſi quid inter muſicũ
44 & immuſicum ambigit. Eodem modo album non abi-
bit corrumpeturúe in quolibet, neq; per ſe corrumpet̃
in muſicum, ſed ex accidente. Nam vitulati hoĩs colo-
ratiq́; albedo per ſe in nigriciem corrupta eſt, ꝙ ſi con-
tingat vt idem ille qui vitulatur eſt, muſicus fuerit dici
poteſt ex accidente albedinẽ in muſicum fuiſſe cõuer-
45 ſam. Simili modo ſi muſicum corrumpat̃: non corrum
pentur in nigrum, ſed in muſicum. Neq; ſolum hæc vi-
dentur eſſe vera in iis q̃ per alterationes accidentium
ꝓducuntur, qualia ſunt q̃ mox diximus, ſed etiam in iis
vel latiſsime patet eadem rõ, quæ per concretionem
ſecretionemq́; gñantur, qualia ſunt ea quæ vocamus

compoſita. Latet tñ in iis quandoq; eadem cauſa, ꝙ cõ
trariorum fere plurium non habetur vſitatum nomẽ,
quẽadmodum habetur albi nigriq́;. Ita quibuſdam pri
uationes ſuis nominibus efferuntur, quibuſdam non
ipſæ priuationes, ſed aliorum ſolæ negationes habẽtur:
nam cõia cõpoſitis oĩbus nomina facile eſſet inuenire,
cuiuſmodi ſunt conuenientia, incõuenientia, ex qbus
gñatio proficiſceretur oĩs, & in quas corruptio itidem
reuerteretur. Particularibus vero ſingulisq́; compoſi-
tis propria in cõi vtiq; loquendi conſuetudine non re-
periuntur. Verũtamen oẽ conueniens et factum ex non
conueniente fit, & ad inconueniens corrumpit̃, non ad
quoduis. ſed ad id quod ſpeciatim contraponebat̃ ad-
uerſabaturq́;. Non.n. hominis conuenientia ad incon-
uenientiam equi corrumpit̃, neq; ea qui canis eſt in eã
q̃ ſit plantarum, neq; rurſum ex illis fiunt: ſed homo in
hominis incõuenientiam abit, equus in eã quæ ad equũ
pertinet. Planè nihil inter eſt loco inconuenientis & cõ
uenientis, ordinatum & inordinatum dicas, cõpoſitũ
& incompoſitum, aptum ineptum, deformatum in for
mæ. Nimirum eadem ratio in omnibus obſeruanda. 46
Sumãtur itaq; vnde lubet exempla. Domus ordinatio
ex inordinatione fit, non omni, neq; ex ea quæ nauis
eſt, ſed ex ea quæ ſpectat ad domum: eſt.n. ea inordina
tio in eo, ꝙ neq; lapidum, neq; laterum ſtrues eum ad
modum ornata & diſpoſita eſt. quo conueniebat in do-
mũ. E contrario quoq; domus quando corrumpitur, in
eandem hãc inordinationem redit. Item aceruus con-
geſtusq́; tritici fit ex oppoſitio, ſm̃ q̈ aceruo tritici cõ-
gruebat, non ſm̃ q̈ aceruo lignorũ: corrũpitur quoq;
non in lignorum, ſed in tritici diſſolutionem. Aeque &
ſtatua ex ſtatuæ infiguratura fit. Et ne in ſingulis morer 47
manifeſtum eſſe arbitror omne qđ fit, ex contrariis fie
ri, & omne quod corrumpitur, in cõtrariam aut finiti-
mam concedere, atq; abire ſubſtantiam. Nam & inter-
media ex contrariis gñantur, qđ videre in coloribus li-
cet, vt illud quam poſsit veriſsime affirmari: Quæcun-
que natura ſunt facta, aut contraria eſſe, aut ex contra-
riis ortum habere. Contraria ea ſunt, quæ eiuſdem ge-
neris extremos ceu margines obtinent: ex contrariis
conſtant quæ horum in medio collocantur. Cæterũ il-
lud cõmonuiſſe hoc loco expediet, quamuis ex cõtra-
riis generationes omnes procedere, & in contraria cor
ruptiones abire dixerimus: nõ tñ reſtare permanereúe
cõtraria illa corruptis, aut genitis rebus cõcedimus, alio
quin nobis ipſis pugnaremus. Eſt autẽ ita intelligendũ,
vt dixi, fieri hoc ab illo, id eſt, hoc poſt illud. Hactenus 48
ferme oẽs conſentiunt, elementa atq; ea quę cuiq; prin
cipia videbantur, haberi contraria, non tã ratione indu
cti, q̃ ipſa veritatis vi. Diſſentiũt aũt inter ſe oẽs in ea re,
ꝙ alij priora generalioraq́;, alij poſteriora & particula-
riora principia tradidere, alij cõſectati ſunt ea quæ rõni
perſpicua magis eſſent, alij quę notiora ſenſibus viderẽ
tur, alteri calidũ, humidũ, frigidũ, ſiccũ, (q̃ poſteriora,
particulariora, cognobilioraq́; ſunt principia) cõſtitue
runt: alteri magnum & paruũ, par & impar, cõcordiã, &
diſcordiam, q̃ cum ratione priora eſſe, tum generaliora
notioraq́; videbantur. Veruntamẽ hi partim diuerſa ſe- 49
quebantur, partim eadẽ videbant. Hæc.n. omnia inter
ſequendam ſimilitudinem habent. Nam quẽadmodũ
cõcordiam refertur ad litẽ, & impar refertur ad par, ita
calidũ ad frigidum, & ſiccum ad humidum. Præterea
quædam ex illis ſub concretionem & ſub exceſſum ca-
dunt, quædam ſub ſecretione defectuq́; reponuntur.

ᵃ *Verba græca, quæ uidetur Hermoe. interpretatus hoc in loco hæc ſunt, ἐν τοῖσ πρὸσ δόξαν. quæ aliud uidētur habere ſenſum. & ſic interpretari poſſe: In his quæ ſecundum exiſtimationem ſunt. Parme. n. ſenſibilia & naturalia, entia ſecundum exiſtimationem appellabat, & horum principia calidum & frigidū eſſe dixit: intellectilia uero entia ſecundum ueritatem et ea eſſe unū et hæc cum ex alijs, tū ex Simp. licet coeligere.* ᵇ *Ammonius tamen, ut refert Simpl. eodem pacto intelligi uoluit contraria ex ſeſe mutuo fieri nō poſſe, quo ea ex aliis fieri negatū eſt: quia. ſ. alterū altero principalius non eſt uel prius et ulius: ob id. n. ait ipſe. Quia contraria ſunt et æquiualētia, nihil magis habet alterū altero cur ſit principiū.*

50 QVàm itaq; contraria principia eſſe, neceſſariū
ſit, ſatis manifeſtum eſſe iudico. Eſt autem ſe-
quens(vt arbitror)quis ſit numerus principio-
rum oſtendere. Indicatum eſt ſupra, neq; vnū eſſe poſ-
ſe principium, neq; infinita. Vnum ea rōne, quia con-
traria: & oppoſita quum ſint, hoc ipſo nequeunt infini-
ta eſſe. Quum ꝙ ſeparare ac diſtrahere illa oporteret in
duo tum etiam ꝙ rerum ſcientia obiter tolleretur. Ac-
cedit ꝙ naturæ vnius & generis ᵃ vna videtur eſſe op-
poſitio contrarietasq;. Genus autem vnū dicitur pro-
prieq;, quod poteſt in ſpecies, non etiam in genera ſeca
ri. Ita circa colorem albedo & nigritia, circa ſapores
dulcor & amarities inueniuntur. Oppoſitionem voca-
mus duorū oppoſitorum cōtrariorumúe habitū quen-
dam atq; reſponſum. Circa materialem igitur genera-
biléq; ſubſtantiá, cuius principia quærimus, vna quoq;
eſſe dēt oppoſitio nō infinita, qū præſertim nihil pro-
hibet adortus & nouationes rerum principia finita poſ
ſe ſufficere. Nam Empe. qui poſuit eſſe finita melius,
mehercule & cōmodius ꝗ Anaxa. rerum quæ gñantur
51 naturam abſoluit. Quòd ſi hæc vera ſunt, atq; vna eſſe
vnius naturæ oppoſitio debet, ſequiꝛ neceſſario, vt aut
duo ſola principia ſint, videlicet, prima illa cōtraria: aut
coniūgenda conſociādaq; illis ſit etiānum materia quę-
dam atq; ſubiectum. Qđ tametſi mihi maxime neceſſa
rium vř, velim tñ ſeorſum ipſe tecū paulo ſerius cōſide-
res, ſit ne vlla denſitudo, ꝗ ipſa ꝑ ſe poſsit raritudinem
facere, cōtraúe: aut vlla calliditas quæ frigiditatem, aut
amicitia vlla ꝗ odium poſtremo qualitates vllę ꝗ cōtra-
rias qualitates gignant. Sed nedū facere aut gignere re-
putemus, nū ēt eſſe ipſa ꝑ ſe poſsint atq; ſeorſum conſi-
ſtere, frigiditas, caliditas, concretio, ſecretio, & ſimilia
iis an ne potius tertium quiddam ſubſternēdum ſubii-
ciendumq; eſt, circa quod veluti fundamentum ad vi-
ciſsitudinem rerum cōſtituendam iactum, & illa ſub-
ſiſtere & generare deinceps reliqua poſsint. Non. n. ſe-
ſe illa (de contrariis primis loquor) mutuo ſubſtinent,
neq; item ſuperſtite concretione ſecretio naſcitur, aut
ſuſcipitur in concretionem, neq; raritudo denſitudinē
ſubit, ſed alterum alteri cædit, tertio quodam recipien-
te baiulanteq; id quod nouatur & gignitur. Quapro-
pter etiam Philoſophi veteres contrariis vnā pluresúe
52 naturas ſubiiciebant. Sed vel hinc quoque probabitur
quod volumus. Principia dixerit aliqui in ſubiecto col-
locari non debent, alioquin principij principium co-
gemur afferre: nā ſubiectum videtur prius eſſe & ſub-
ſtantia, iis quæ in ſubiecto continentur: contraria por-
rò in ſubiecto ſunt omnia: non igitur videntur eſſe poſ
ſe principia quæ dicantur eſſe contraria. Item nulli rei
videmus ſubiecta eſſe contraria, principia autē neceſſe
eſt omnibus ſubiici, nō igitur contraria ſunt principia.
Item negamus ſubſtātiam vllam aduerſari ſubſtantiæ:
non igitur ſubſtantiæ ſunt quæ videntur eſſe contraria.
Quòd ſi non ſunt ſubſtantiæ, manifeſtum eſt non eſſe
principia, alioquin ſateri cogeremur principia ſubſtan
tiarum non eſſe ſubſtantias. Verum ſi prior oratio de- 53
monſtrabat oppoſitionem ineſſe principiis, & videtur
nihilominus ſecunda hæc & poſterior efficere, ne prin
cipia videantur eſſe contraria, cum illis vtiq; ſentien-
dum eſt, qui duobus contrariis tertiam addidere ma-
teriem, quæ prior quáuis eſſet, quamuisq; magis etiā-
num inſigniter principium eſſe videretur, nihilominus
illorum indigeret, vtpote quæ per ſeipſa conſtituere ni-
hil architectariúe poſſet. Atque hoc quoq; veteribus 54
placuiſſe comperio. Illi. n. vnam quampiam naturam
contrariis ſubiecerunt, propter quam vnū omnia eſſe
arbitrabantur, aut aquam, aut ignem, aut id quod me-
dium fingebāt inter aquam & ignem: proprius autem
accedunt veritatem, qui intermedium illud commini-
ſcuntur. Nā ignis aptiſsime ex contrariis conſtat, quip-
pe qui feruida & ſicca natura ſit, quorum frigiditas &
humiditas contrariæ qualitates habentur. Oportet au-
tem id quod eſt ſubiectum contrariis, in ſua natura nul
lum habere contrarium, alioquin neceſſe eſſet vt alteru
trum, aut non ſuſciperetur, aut corrumperetur, quo-
rum vtrunq; pugnat deſcriptioni principij, Quare non
abſq; ratione ſenſerunt ij, qui ſubiectum aliud ab ele-
mentis quatuor poſuere. Eadem ratione minus erratur
ab iis, qui aerem ſubſternunt: habet. n. aer minimá dif-
ferentiam ſenſilium portionem. Tertio ſuccedunt lo-
co, qui aquam conſtituere ſubiectum: calefit. n. eadem
permanens, & frigeſcit, liquatur, congelaſcit, funditur,
cogitur. Plane videntur omnes, vnum illud ſubiectum 55
contrariis informaſſe, alij raritudine & denſitudine, alij
magno atq; parua. Hæc autem ſub exceſſu. ſ. defectuq;
recidunt. Videtur autem peruetus eſſe opinio, tria rerū
eſſe principia oportere, ſubiectū, defectum, exceſſum.
Ac numerum quidem principiorum eundem omnes
aſciſcunt: non tñ eodem oēs modo: nā veteres duo age
re, tertiū pati putauere: in contrariū Pla. viſum duo pa-
ti, agere vnum, quéadmodum & ſupra dixi. Quamob-
rem conuenit tria eſſe elementa. Eſt aūt de iis elemen-
tis nobis in p̄ſentia ſermo, quæ rebus gñatis inſunt.

ᵃ *Quid ſibi uelit generis nomen ac etiam ſubſtantiæ, hoc in loco, non eodem modo græci expoſitores expoſuere: Alexan. n. quē uidetur Themiſt. inſequi, genus unum quod in genera nō diuiditur: ſubſtantiam uero formā ſubſtantialē materialē, uel potius compoſitum ex materia & forma. ſed quia non in genere tantū ſubſtantiæ, ſed in alijs etiā præſentis contrarietas formæ & priuationis reperitur, & Ariſt. nō tranſmutationis ſolum ſubſtantialis principia inquirit ſed cuiuslibet naturalis, ideo Ammo. dixit. Quēadmodū ens primo quidem de ſubſtantia dicitur, poſterius de alijs predicamentis, ita etiā cōtrarietas priuationis & formæ primo reperitur in ſubſtantia, ſecundo in alijs prædicamentis: & primo principio ſunt tranſmutationis ſubſtantialis, ſecundo aliorū. Syrianus tamen per genus ipſum prædicamenta intellexit: quāuis. n. multæ ſint in prædicamentis ſupremæ contrarietatis, oēs tñ in unam reducūtur, quæ eſt exceſſus & defectus. Ammo. aūt per genus unū, ſubiectum unum expoſuit: Sicuti. n. numerus (ait ipſe) ſe habet ad par & impar, ita natura ſubiecta naturali ſubſtantiæ ſe habet ad formā & priuationem. Simpli. uero omnibus his reiectis, per ſubſtantiā lata quadam acceptione intelligit quicquid in tranſmutatione eſſe habet & in materia, huiuſ-*

modi

*modi.n.ſubſtantiæ principia quærimus,per genus autẽ unũ,
communionem quãdam naturæ, quomodo aliquando dici-
mus duo eſſe rerum genera, aliud ſenſilium, aliud intelligi-
bilium: uel per ſubſtantiam,omne id in quo ſubſtantiale quid
reperitur,ſicuti dicimus diſgregare albo ſubſtãtialiter ineſſe.*

56. Plura vero eſſe quam tria non amplius conuenit:
nam ad patiendum ſufficit ſubiectum vnum, ad
agendum ſatis ſunt contraria. Quod ſi aut alteram
addideris oppoſitionem, aut ſubiectum, alterum, coge
ris vtrunq; duplicare: nam ſi alterũ ſit ſubiectum, al-
terã quoq; oppoſitionẽ eſſe continuo oportebit: & ſi
altera ſit oppoſitio, alterũ pariter ſubiectum habebitur.
Aut igitur ex vtraq; trinitate eadem generabuntur, aut
diuerſa: ſi eadem, ſuperfluet altera: ſi diuerſa, non erunt
eadem principia rerũ gñatum, neq; elementa in ſe vici
bus conuertentur, ignis, aer, aqua, tellus. Pręterea & cur
duæ ſolum & non plures trinitates erunt, atq; ſubinde,
infinitæ, nullã comperio rõnem, quæ ſi duas, non eadẽ
quoq; poſsit plures, atq; adeo infinitas afferre. Nã ſi id
circo dixeris duas eſſe, ꝙ ea quæ animalium principia
ſunt, differre oporteat ab iis quæ ſunt plantarũ: cur nõ
ita differre debebũt, quę ſigillatim cuiuſq; generis ſunt
plãtarũ? Deinde videmus aĩalia plãtis ali, plãtas porro
fieri ex elementis, ita vt manifeſtum ſit in vices omnia
tranſmutare, alternãte & reciprocante natura. Quòd ſi
duas oppoſitiones & vnũ ſubiectũ attuleris. dixerisq́;
inter ſe illas mutuo vicibusq́; trãſferri, nihilo ſecius ea
dem ie incõmoda ſequentur, atq; altera illarum vtique
erit ſuperuacanea: qñ quidẽ ſi mutua conuerſio ſit, ne-
ceſſarium eſt illa ceu coaleſcere, atq; eadem fieri. Etſi
contrariorũ oppoſitorũ incontraria eſt abitio, ſit vna
oppoſitio A.B, altera C.D. Si igitur ipſum A. quẽadmo-
dũ poteſt in ipſum B. mutari, ita poſsit in D. profecto
ipſum B. & ipſum D. planè ſint idẽ futura: & ſi ipſum B.
quemadmodum poteſt in A. ita poſsit in C, neceſſario
A. & C, eadem oĩno res fuerit. eſt.n. in contraria tran-
ſitus, & vnũ vni aduerſatur. Sed & ſupra diximus circa
vnã naturã verſari oppoſitionẽ vnã. Eſt autẽ generalis
materialisq́; ſubſtantia natura vna, Nam ſi plura q̃ duo
contraria inuenirentur, vtiq; ſub primis illis q̃ propria
ſunt, ſummę ſubſtãtiæ collocare, & reponere oporteret:
qđ & qualitatis principio licet videre. Nã & albũ & ni
grũ propinqua ſunt colori cõtraria, nõ qualitati. Si qua
igitur qualitatis eius, quę de ſummo gñe eſt, cõtraria ha
bebuntur: illuc cętera quoq; referẽda erunt. Ergo neq;
vnũ eſſe principiũ, neq; duo, vel tria, manifeſtum feci-
57. mus. Vtrũ autẽ duo tãtũ, an tria ſint, magna & lõge du-
bia quæſtio eſt. Nũc igitur nobis de rerũ gñatione tra-
ctandũ, neq; de ea demũ, q̃ ad ſubſtantiã pertinet. verũ
etiã de ea quæ ad alterationẽ, hoc eſt, non modo quẽ-
admodum ſtirpes atq; hoĩes fiant, ſed quẽadmodum,
Geometræ, Grãmanci, Muſici. Atq; hoc ſummatim &
cõmunibus ſcitis agetur. Ita.n. facilius cõmodiusq́; vi-
detur. quemadmodum & initio faciendum eſſe oſten-
58. dimus. Quũ dicimus aliud ex alio fieri, aut ex ſimplici,
aut ex compoſito fieri dicimus. Ex ſimplici quũ ex im-
muſico muſicus fit, ex illiterato literatus: vel aliter quũ
immuſicus efficitur muſicus, & illiteratus literatus. Eſt
.n. eadẽ ſignificantia vtriuſq; orationis, tametſi verba
paulũ cõmutantur. Nam quũ dicimus homo fit muſi-
cus, etiã tunc ſimplici voce vtimur: neq; ſolum id quod
tranſmutatur, videlicet, homo, ſed etiã id in quod tranſ
mutatˀ, videlicet, muſicus ſimplex eſt. Quòd ſi per cõ-
plexionẽ dixero Immuſicus homo fit muſicus, iunctũ
erit id quod mutatur, id eſt homo cũ eo in quod muta
tur, id eſt, immuſicus. Inter hæc autem duo quæ compo
ſitam dictionem faciunt, (hominẽ dico & immuſicũ)
nõnulla differentia habetˀ, & in voce & in ſignificatio-
ne, ſi ſeorſum & ſimpliciter ꝓferãtur: in voce, quia alte
rũ dupliciter poteſt efferri: nã & ex immuſico fieri muſi
cũ, & immuſicũ fieri muſicum aſſueuimus dicere. In al
tero variare nõ eſt: ſed plurimum vtimur recto, ita ho-
mo fit muſicus: non flexo, ita, ex homine fit muſicus, &
Callias fit literatus, non ex Callia fit literatus. Alioquin
pauca ſunt in quibus rectius dicas, ex hoc fit, q̃ hoc fit
verbi. Ex ęre fit ſtatua rectius, q̃ ſi æs: ex lateribus fit do
mus cauſa: rectius, q̃ ſi lateres dicamus. Atq; hæc eſt in 59
voce diſtãtia. In natura vero & ſignificatione illud eſt,
& quidem maximum perſpicuumq́; diſcrimen: nã alte
rum in tranſmutationibus remanet, alterum perit. Ho-
mo.n. quũ fit de immuſico muſicus, & homo eſt & re-
manet, immuſicus non remanet, qñq; neq; tunc quoq;
remanet, quũ per ſe dicimus immuſicum fieri muſicũ.
Sed etſi immuſicum cum homine copulaueris, adæq́;
immuſicus homo non remanet. Loquor autẽ de tota
dictione, quæ duabus illis iunctim vocibus cõſtat. His
igitur hunc in modum expoſitis, id quod reſtat ac ſu-
perat. Materiã voco: id quod non ſuperat ſed abit eua-
neſcitq́; priuationem, immuſicum dico illiteratumue.
Vtrunq; vero imaginari facile eſt ex eadẽ eſſe materia 60
numero, qñ neq; talia poſſunt ſeorſum citra materiam
ſubſtãtiamq́; conſiſtere, ſed in homine cognoſcuntur,
Ratio autem ſola diſtinguit: neq;.n. idem eſt hominẽ,
& immuſicum hominem eſſe. Oportet autẽ & priores
differentias meminiſſe, hoc eſt alterum permanere, nõ
permanere alterum, hominem ſupereſſe, non ſupereſſe
immuſicum. Atq; hoc nimirum rectiſsima ratione vi-
detur contingere. Facta ſiquidẽ in muſicum abitione
cõtinuo effugit id, quod venienti opponebatur, id ma-
net, quod nõ opponebatˀ hoc eſt ſubiectũ. Satis quoq;
ampla atq; ſufficiens ea differentia eſt quã oſtendimus
voce conſtare. Declarauimus.n. quum de priuatione 61
paulo ante loqueremur, nonnullas eſſe res, in quibus &
hoc & ex hoc recte vtrunq; dici conſueuiſſet, ex immu-
ſico muſicum fieri, & immuſicum muſicum, idem ſer-
mo compoſitis congruit. At quũ de materia verba fiũt,
diſsimilis eſt ratio loquendi, aliquando vtimur recto,
aliquando non vtimur. Nam hominem fieri literatum
dicimus, non ex homine, contra nauim ex lignis, non li
gna nauim fieri, alioquin videbatur caſus ille ex hoc cõ
uenire maxime priuationi, rectus materiæ & perma-
nenti. Nam inflexio illa de recto videtur abiens quid-
dam & concedens ſignificare, Rectus contra caſus ſub
ſiſtens & reſtitans Cęterum quanq̃ eſſe videtur, vtimur
tñ interdum & flexo, quum de materia loquimur, vt
ſupra dixi: appellat.n. materiam ablatiuus ex hoc, pro-
pterea ꝙ intra ſe tenet contrarium aduenientis formæ.
Quũ.n. nullum habeatur nomen, quo priuatio eius for
mæ quæ ad ſtatuam pertinet, indicetur, ex ære fieri ſta
tuã dicimus: perinde ac ſi æri inſit illius formæ, priua
tio. Hoc autẽ modo loqui ſolemus, quaſi ex ære infor-
mato ea priuatione, quæ ſpectat ad ſtatuã, ſtatua efficia
tur: & ex lignis in formatis ea priuatione, quæ ſpectat
ad claſſem, ex ædificetˀ claſsis. Quod ſi hoc ex vi dictio-
nis illius non eſt perſpicuum, nihilominus ſubeſt quæ-
dã virtus in ea propoſitione, qua id maxime ſignificatˀ.
Quamobrem initio tũc, quũ eam diſtinctionem adhi-
bui,

bui, demonſtrani ablatiuum ex hoc & de compoſitis dici: nunc oſtendi, interim manifeſtum eſſe ſignificatũ, vt in eo exemplo quod ante ſubieci, interim ſolam vim & virtutem propoſitionis elici, vt quum dicitur, ex ære fit ſtatua. Igitur quum ex aqua dicimus aerem gigni, verbo ex aqua vtimur tanquam compoſito. Eſt.n. aqua compoſitum quiddam & ex ſubiecto quod permanet, & priuatione ea quæ formæ aeris erat oppoſita, vt appareat eiuſmodi quoq; in totũ remanere non poſſe; quod cum iis conuenit quę ſuperius diximus. Nã compoſita dicebamus non remanere vniuerſa exempli cauſa: Homo immuſicus, totum hoc nõ manet: quũ muſicus fit. Sed de hoc producti ſumus, vt plura fortaſſe diceremus, quàm erat neceſſe.

GRESSIO

PLane generationibus cõſtituẽdis in materia opus eſt priuatione, alioquin nihil fieri poſſet, quia quicquid fieri diceretur, neceſſario anticiparet eſſe. Quare quanquam nullibi ſubſiſtit priuatio, ſed ſola ratione, neceſſaria tñ eſt ceu altera quædam natura, quæ alteri naturæ accidat. Sed contra eſt illud: Si materia in ſua ſubſtantia priuationem habet innexâm comprehẽſamq́;, nonne ex ea mutatione corrumperetur, quæ eſſet ad formam? Quum priuationis eſſentia in eo ſit, quod eſt priuatum eſſe, Præterea eſſentia materiæ cõſtituitur potentia, potentia porro coniuncta eſt priuationi: alioquin potentia nõ fuerit, ni priuationem cum illa copulatam intelligamus. Sed ſoluitur, & ne propter ea tumultuemus, paulo altius repetẽda res eſt. Omnia quę rebus aliis inſunt, aut per ſe inſunt, aut per comparationem ad alterum. Ligno per ſe contingit eſſe bipedale, duplum eſſe habet per comparationem ad alterũ. Materia igitur ad ſuam eſſentiam cõſtituendam nõ indigit poteſtate, neq; poteſtas vlla in prima ac ſimplici ratione materiæ includitur, ſed primum res quædã eſt in ſe & exiſtit actu. Deinde materia intelligitur aliorum eſſe, & ſm poſteriorem hanc conſiderationem, rõnem potentiæ contrahit. Nomen itaq; materiæ in eo reſpectu ſecũ proculdubio affert poteſtatis eſſentiam, & ad quaſcunque res materia deriuatur, ad eaſdem referenda & communicanda eſt ratio poteſtatis. Ita tñ vt (quẽadmodum dixi) prima materię notio non ſit eiuſmodi, vt referatur ad alia. Scio tñ eſſe per difficile illa reſponſione, relationeq́; ſequeſtrata materiam nudã & ſolam intelligi: cæterum aſſequi poteris, ſi in eam indaginem paulo acrius incubueris ſtudiumq́; contuleris. Sed repetendum eſt denuo: Quum de materia duo nomina prædicari ſoleant, ſubiectum. ſ. & materia, nomen materiæ magis accidere videtur ad eam naturã, quam ipſa per ſe obtinet: Subiectum contra propius ad eam conſiderationem, ſm quam refertur ad alia. Vtrũq; tñ nomen ex iis vocibus eſt, quę referuntur ad aliud. Nam & materia eſſe dicitur alicuius materia, & ſubiectum alicui ſubiectum. Sed quum pro materia alicuius capitur, tunc cum potentia priuationeq́; id eſt. Dicitur.n. materia earum rerum eſſe, quę factæ aut ortæ nondũ ſunt. Quum vero accipitur pro ſubiecto, tũc cum priuatione non eſt. Nihil.n. prohibet materiã alicui formę ſubiectam eſſe: illius autẽ qui poteſt eſſe materia cuius cõtinendi poteſtatem amiſit. Quapropter æs, eatenus dũ ſine forma vlla eſt, recte dixeris materiam ſtatuæ: poſteaquã vero iam eſt formatũ, iã in Apolline aut in Mercurio factum fuſumq́; nõ materiam amplius recte, ſed ſubiectum appellaueris. Huius rei ſignum eſt illud, q idem hoc æs ſubiectum & permanens, alias aliarũ rerũ materia efficitur. Quemadmodum.n. Boetius inquit, materia qualitatibus informata nõ amplius materia remanet, (nam ſecundum ſe informis eſt, & ſpẽbus omnibus caret) ſed adhibitis qualitatibus materia abit i ſubiectis, quippe q cũ forma & termino ſit, & formæ ſubiiciatur & termino. Materiæ igitur appellatio tãquam pertinet ad futura, ſubiectum ad facta olim atq; producta. Sanè hęc res quam materiam vocamus, ſubiectum eſſe quoddam poteſt, cui accidit in natura facultas recipiendi & ferendi contraria. nam vt formam poteſt, ita & priuationem recipere. Quomodo igitur materia dicitur inaffecta, ideſt carens affectione & qualitate omni. Quoniam mehercule inaffecti vocabulum hoc loco non ſignificat priuationem qualitatis, ſed prorſus negationem qualia ſunt illa, illiteratus, immuſicus, pro eo quod eſt non muſicus, non literatus. Nam ſi inaffectio illa priuationem ſignificaret, quũ priuatio qualitas quædam eſſe videatur, hoc ipſo qualitatem amplecti præferriq; materia videretur. In quibus itaq, negatio vera eſt, in iis priuatio nõ ſequit. Non.n. de quo poteſt dici, non iuſtum, de eodem dici poteſt iniuſtum: neque de quo verum eſt dicere, q comam aut capillitium non habet, de eodem verum eſt dicere q caluet. Nulla igitur ratione eſſentia materiæ poteſt in eo conſiſtere, quod eſt priuatum eſſe: ſed quemadmodum cera, ex qua fingi leo poteſt, non eſt amplius cera, quum factus eſt leo, ita & primum illud ſubiectum, quod poteſt formas omnes ſuſcipere, quamuis priuatum omnibus videatur eſſe, non tamen in eo quod ſubiectum eſt, priuatum eſſe diciue poteſt. Subiectum enim eſſe nullo modo poſſet, ſi formam cum priuatione reciperet. Sed priuatum eſſe dicitur ea ratione, ſecundum quã ei accidit accommodatio. atque habilitas quædam ad formas omnes ſuſcipiendas. Dixi accidit, quia prius in ſe quædam abſoluta res eſt, quæ referatur aut accommodetur ad alia. Quapropter materia per formam aliquam terminata, ſubiectum poteſt dici, materia non poteſt. De hoc autem poſterius quoque videbimus, nunc redeundum eſt vnde diuertimus.

Natura quam vocamus materiam ſubiectum quoddam eſt, cui accidit facultas recipiẽdi contraria.

QVum itaque multifariam fieri quippiam dicatur, hoc ſimpliciter, illud non ſimplr, ſimplr fiunt ſubſtãtiæ. Nam albũ fieri ſimplr nequit, ſed id dũtaxat quod nuncupatur & demonſtratur hoc aliquid. Corpus.n. quum albũ fit, & bipedale, non ſimpliciter fieri dicitur. ſed hæc arbor, hæc planta. Quum igitur tot modis fieri res dicantur in accidentibus, manifeſtum eſt ſubiectum eſſe animal, aut plantam, aut omnino corpus aliquod, in quo & qualitas, & quãtitas, & relationes, & id genus cætera generaſ. Subſtãtiis aũt producendis ſuſpicari poſſet quiſpiam, nõ eſſe ſubiecto opus: nõ.n. fieri factum ſubſtantiam. Eſt autem ea prima & ſenſilis, quæ neq; eſt in ſubiecto neq; de ſubiecto vllo prædicatur. Veruntamen opus eſſe ſubiecto aliquo gñationibus ſubſtantiæ faciendis, apprime ad hunc modũ manifeſtum fiet. Si.n. communia quædam & generalia in rebus quę producũtur, explorare & contẽplari volueris, facile inuenies omnem ſubſtantiam, quę gñatur, ex aliquo generari fieriq́; ſubiecto, quẽadmodum animalia & plãtas & ſemine. Omnia quæ fiunt, in vniuerſum, aut transfiguratione fiunt, vt ſtatua, (nihil.n. aliud in ære mutatur, q̃ figura poſituraq́; partium) aut appoſitione ferruminationeue, vt ea q̃ augenſ coaugmentanturúe aut detractione, vt ex lapide Mercurius: aut ſtrue & cõpoſitione, vt domus: aut alteratione. Al-

terationis

teratie n̄; duæ habentur ſpecies,altera quæ in qualita-
te aliqua affectioneq́; patiaria verſetur, & hæc ꝓprie
videtur alteratio appellãda;altera quę ad ſubſtantiã ꝑti
neat,& hæc ꝓprie tranſmutatio vocaĩ, quæ nihil aliud
eſt q̃ formæ rationiſq́; tranſitio. Atq; hæc oĩa citra om-
nẽ exceptionẽ in ſuo quæq; ſubiecto gerũtur, Neceſſe
eſt.n.eſſe & ſubiici aliquid, in quo ſeruato & ſuperſtite
tranſmutatio conficiatur, quẽadmodũ neceſſe eſt eſſe
id,circa quod appoſitio,detractio,cõpoſitio, exerceã-
64 tur. Quare ex iis quæ dicta ſunt ſatis oſtenſum eſt, oẽ
quod fit ex forma & ſubiecto eſſe cõpoſitũ:ſicut etiam
cõpoſitũ illud fuerat vnde ortũ & factũ eſt illud. Porro
illud, vnde factũ eſt hoc, duobus cõſtabat, & eo quod
formæ gignendæ opponebaĩ, & ipſo ſubiecto. Dico
autẽ immuſicũ opponi,hominẽ ſubiici,ſimiliter infigu
rationẽ,informitatẽ,inordinationẽ voco contraria:ſu-
65 biectũ appello æs,aurum,lapidem. Si igiĩ rerũ natura-
lium cauſæ atq; principia habenda ſunt illa , ex quibus
tãquã intrinſecus poſitis vnaquęq; res fit,& quę vniuſ-
cuiuſq; rei eſſentiam perficitur, latiſsime patet ſubie-
ctũ & formã huiuſmodi eſſe principia, ex quibus om-
nia cõponanĩ atq; condantur.Cõponuntur vero nõ
quẽadmodum ex lapidibus aut lateribus domus,ſed ra
66 tione:eſt.n.alia hõis ratio, alia muſici. Eſt autem ſubie-
ctum,ſi in ſe conſideretur.vnum quidẽ numero, ſed ra
tione duo. Dico hoc propter priuationẽ,quæ materiæ
accidit.Cæterum ſcire te velim,quãuis numero vna res
ſit:ratione tñ & cogitatione differre,vt Socrates ſimus,
Sane homo & aurum quamuis ex iis in primam ſubire
materiam poſsit,proprie & maxime numeralia ſunt,&
hoc aliquid,quæ mõſtrari vel digito poſsint. Prima ve
ro materia quãquã non eſt numeratilis,& hoc aliquid,
aliquanto tñ propius accedit ad numerum, q̃ priua-
tio:immo vero numeratilis eſt, cõparatione vtiq; pri-
uationis. Quanto igitur plus compoſito(quod vero ali
quid eſt)materia confert q̃ priuatio,(confert autẽ pro-
culdubio plus,quia & remanet,& apparet recedẽte illa)
tãto habet magis hæc vt ſit hoc aliquid, quam illa. Nã
priuatio nullo modo aſſequi poteſt, vt hoc aliquid eſſe
videatur,quippe quæ facceſcat ingrediente forma exole
ſcatq́;. Deinde ex materia non fiunt ꝑ accidens, ea quæ
fiunt: inſunt.n.iis quæ ex ea gigũtur:ex priuatione autẽ
omnia per accidens generantur. Nam quoniam mate-
riæ,quæ per ſe & proprie principium eſt.priuatio acci-
dit:iccirco fieri res dicuntur ex priuatione per accidẽs:
quo fit,vt ſi proprie ſit loquendum,duas eſſe rerũ prin
cipes cauſas neceſſe ſit,materiam atq; formã. Cæterũ
exiſtimare poſsis tertiam eſſe priuationem,quæ iccirco
67 ſit cauſa, vt contraria principia conſtituatur. Plane ſim
plici admodũ & pingui Minerua dictũ eſt hactenus,
priuationem & formam eſſe contraria. Sed quemad-
modũ intelligantur eſſe contraria acutius deſcriptiuſq́;
indicabimus poſt. Sunt.n.non tanquam contraria quia
in ſe mutuo agere non videntur poſſe,neq; viciſsim pa
ti.Quæ ratio efficit,vt neceſſarium ſit,materiam quan-
68 dam ſubiectam eſſe contrariis. Dictum eſt & quot prin
cipia,& cur tot in rerum naturalium generatione ver-
ſentur, fecimus palam contrariis ſubiici aliquid opor-
tere,docuimus duo prorſus eſſe contraria.tametſi nu-
merus hic ferre ſuperuacaneus eſſe videatur.Nam alte
rius contrarij abſentia aut præſentia ſufficere videtur
ad trãſmutationes:ita fieri.vt forma vicẽ priuationis ſu
bire prębereq́; videaĩ.Nã priuatio neq; natura eſt neq;
69 forma,ſed formę mera velut abſentia.Natura vero ſub

iecto,id eſt, materia ex proportione atq; relatione co-
gnoſcitur.Vt.n.æs ad ſtatuam,& lignum ad lectum,ita
materia ad conditam ſubſtantiam, & ad reliqua inter-
venientia reſpectum & ancillatum gerit. Nam quũ ſit
ſubiecta ſubſtantiæ,manifeſtum eſt ſubiici debere quo
que iis, quæ ſubſtantiæ accidunt. Vtrum autẽ materia
& forma ſint ſubſtantiæ nondũ liquet. Neq; illud item 70
adhuc eſt declaratum,quo pacto forma principiũ ſit,&
an incorruptibilis aliqua,aliqua vero corruptibilis ha-
beatur.Item ſi incorruptibilis quælibet,quomodo non
æterna ſit quælibet: & ſi non quælibet incorruptibilis,
quomodo quęlibet nihilominus principium ſit.Verum
ſuperſedeamus hoc loco huiuſcemodi quæſtionibus,
quippe quæ ad partem aliquam inſtituti nobis operis
adiungi non poſsint, ſed ad curã ſuperioris philoſophi
pertinere maxime videantur.

POſt hæc exponemus & docebimus mediũ, quo 71
difficultates eas quæ animos antiquorum perdiu
vehementer annexerunt, facile diluantur Pla. illi
quum ex philoſophiæ rationibus veritatem & rerum
naturam apprehendere, vel impendio niterentur, à ve-
ritate lõgiſsime receſſerunt. Quamobrẽ aliam ingreſ-
ſi ſunt viam ex imperitia diſputandi, putaueruntq́; ni-
hil gigni poſſe neq; corrumpi : quum id ſequi arbitra-
rentur propterea, ꝙ neceſſariũ videbant eſſe quicquid
oriretur aut ex ente oriri aut ex non ente. Enimuero ex
ente nõ poſſe,quippe quod iã ſit neq; ex nõ ente,vtpo-
te quod fieri nequeat : ſed oporteat omnino inſtrui &
ſubiici aliquid. Quãobrẽ quũ gñationem atq; ortũ de
medio ſuſtuliſſent,concretionem ſecretionemq́; ſuffe-
cerunt,quibus res non nouari gigniúe, ſed erui atq; in
lucem proferri contingeret. His ita rationibus quũ vte 72
rentur,id quod cõſequens ſtatim erat,adiiciebant,hoc
eſt,multa non eſſe entia oportere,ſed vnũ. Nã ſi multa
ſunt, inquiunt, differentia & diuerſa erunt inter ſe, &
quod ſequens eſt, diuerſa & differentia erunt ab enti-
bus. Quæ autẽ ab entibus differunt eſſe nõ poſſe.Hanc
igitur opinionem propter eas,quas diximus, cauſas ma
xime ſecuti atq; amplexi ſunt veteres. Nos vero huiuſ- 73
modi quæſtiones duobus modis exoluimus, quorum
prior eſt hic. Dupliciter dr̃ fieri ex ente & non ente ali-
quid,itẽ ens aut non ens fieri, atq;(vt generalius loqua
mur)ens pati agereúe ſolet habere ſignificata duo. Ne-
que hoc modo in ſimplici gñone intelligẽdũ,qualis eſt
hominis,ſed & in cęteris quoq;,vt quum quis albus aut
muſicus fit. Vt autem latius ea res pateat, ſubiiciemus
exemplum. Dicimus medicum agere quippiam aut pa
ti dupliciter per ſe,id eſt,in eo quod medicus: per acci-
dens, in eo quod non medicus, Quum.n.curat ægro-
tos,per ſe id facit vt medicus,quum vero ædificat,nõ fa
cit id amplius tanq̃ medicus,ſed tanquam is cui accidit
ædificator vt eſſet & opifex.Rurſum ſi per ignauiã aut
negligentiã dediſcat medicandi artem,patitur in eo ꝙ
medicus:ſi vero efficiatur albus,nõ patitur hoc in eo ꝙ
medicus,ſed ꝑ accidens,puta in eo ꝙ niger.Igitur duo
ſignificãtur,quum ex non entibus fieri,aut nõ ens fieri
dicitur. Vnum vt id quod eſt nõ ens, inſit, & eſſentiam
ſuſcipiat,quod eſt impoſsibile. Atque hic eſt ſignifica-
tus orationis illius in qua dr̃ : De non ente in eo quod
non ens fieri aliquid, Quem ſignificatum quum ſolum 75
eſſe veteres eſſent ſuſpicati, generationem ademerunt
à rebus. Alterum quod ſignificant ea verba, eſt, vt in-
telligatur nõ ens abire & cõcedere ei enti,quod eſt futu
rum; quemadmodum fit ex immuſico muſicus. Atque
hoc eſt

hoc eſt de non ente per accidens fieri. Id.n.[a] quod ex aliquo tanquam non ſubſito immanenteq́; fit, per accidens ex non ente fieri dicitur, quo ſignificatu nos diximus, ex non ente fieri ea quæ fiunt. Quoniam ex priuatione, quæ in ſe non ens eſt, concedente & abeunte fiunt. Vel alio modo etiam fiunt per accidẽs ex nõ ente, q̄ ex ea materia generantur, cui priuatio, quę non ens eſt, accidit. Ita fit vt in rebus generatis poſsit ineſſe nõ ens: non tñ id, quod eſt per ſe non ens, ſed cui nõ ens hę

76 ſit & accidit. Hoc autẽ eſt ipſa materia. Aeque & illud fieri non poteſt, vt ex eo quod eſt, fiat ſimpliciter aliqd aut id quod eſt. fiat ea parte qua eſt, per accidẽs autẽ ex eo fieri quod iam eſt, nihil pugnat. Et vt clariora ſint ea quæ dicimus, adhibebitur exemplum. Ponamus canem in equum mutari: aut in quoduis aliud animal, quod & fieri cernitur in aliquibus. Quemadmodum itaq; is, qui dicit animal fieri ex animali, non dicit id quatenus animal eſt, (Non.n.fieri poteſt, vt animal quum abit in alterum animal, tranſmutetur in eo quod animal: neque quod fit animal ex animali, tanquam ex animali fit animal) ſed quũ ex animali fieri animal dicitur, nihil aliud ſignificatur, q̃ q̄ ex eo cui eſſe animal contingit, alterũ

77 quiddam fit, cui eſſe itidem animal contingit. Similiter ſi aqua fiat ex aere, ens ex ente factũ eſſe videbitur non quod ea res quæ iam eſt fiat denuo, aut ea quæ iam eſt facta, ſed quod ex aliquo, de quo prędicetur ens, alia res gignatur, de qua etiam prædicetur ens. Quemadmodũ ergo ſi fiat animal, in eo quod animal, nõ ex animali fit, ſed ex non animali, puta ex ſemine: ita ſe ens ſimpliciter fieret, non ex ente aliquo fieret, ſed penitus ex nõ ente quod fieri omnino nõ eſt. Eodem modo, neq; id quod ſimpliciter eſt, nõ ens fieri poteſt vlla ratione. Quapropter ex ente & nõ ente generari res queunt, ſine vlla cõtrouerſia repugnantiaue: quia non eodem reſpectu cõſiderationeq; capiunt. Nam ſi ex ente generari rem dixeris, recte dixeris, quia alterum quiddam eſt. Si contra dixeris ex non ente, recte etiam dixeris, quia hoc nõ eſt in eo quod fit. Et vt ſimplicius loquar, generatio eſt partim ex ente quod nõ fit, & partim ex nõ ente quod fit. Quo euenit vt priuatio & huiuſmodi natura ipſius neceſſaria ſit ad generationem conſeruandam, quia[b] ſcilicet nullum ens in eo quod ens, generari poteſt. Cũ materia igitur merito debet adeſſe priuatio. Atq; hic vnus

78 eſt diſſoluendi modus. Alter eſt is qui ducitur ex ea diuiſione, quæ nobis prodita eſt de actu & poteſtate. Ex materia ſiquidem quũ fiant res, fiunt proculdubio ex ente potentia, nõ ex ente actu. Atq; huius quoq; ſolutionis viã nobis natura priuationis aperuit, quippe quæ efficiat vt materia ſit poteſtate, non actu. Non eſt itaq; prorſus inutilis generãdis rebus priuatio. Quamuis cauſa per accidens rerum quæ generantur appellata ſit, nõ tñ pari loco cũ iis cauſis habenda collocandaq́ue eſt, quæ per accidens eſſe iudicantur, quales ſunt album & nigrum, quum ei accidunt homini qui muſicus efficitur. Nam huiuſmodi cauſę ad generationem nihil conſerunt. Plurimum priuatio confert ad vniuerſam. Eſt enim cauſa principiumq́; per accidens, quandoquidẽ non poteſt contingere, vt quicquam fiat ex eo ſubiecto, cui non ſit oppoſitum aliquid.

[Priuatio efficit vt materia ſit poteſtate.]

[a] *Duobus modis (dicit Alexan.) exponi poteſt: ex non ente per accidens aliquid fieri. altero qui ex priuatione fit, quæ per ſe non ens eſt: non tamen tanquam immanente, quod eſt per accidens fieri. Altero qui ex materia fit, cui accidit ut ens ſit. Et hanc duplicem expoſitionem recitat hoc in loco Them.*

[b] *Sic ait ipſe Græce hoc ĩ lo o: οὔτε τὸ ὂν τοῦτο ᾗ ὂν γινόμενον, διότι συνυπάρχει τῇ ὕλῃ, οὔτε τὸ μὴ ὂν τοῦτο ᾗ μὴ ὄν, διότι οὐκ ἐνυπάρχει τῇ ὕλῃ. cuius hæc uidetur interpretatio. Nam neque ens in eo quod ens generatur, ob id quia materiæ cohæret, neq; non ens in eo q̄ non ens, ob id quia non eſt unum & idem cum materia.*

IVre igitur accuſantur coarguunturq́; qui naturam 79
vſq; adeo neceſſariam aut ſuperpoſuerunt, aut taciti præterierunt. Horum alij nihil omnino de priuatione dixerunt, alij dixerunt quidẽ, ſed imperfecte. Nã ij qui rerum materiam ſubiectum quoddam actu eſſe arbitrabantur & corpus, vt ignem, aquam, aerem, aut huiuſmodi aliquod, priuationem penitus ignorabant. Plato vero quum diceret materiam inter nõ entia eſſe annumerandam, innuiſſe videtur quodãmodo eſſe priuationem in rebus, cæterum non plene naturam illius expoſuit. Nam ex iis quę dixit, ſequitur ex non ente in eo q̄ non ens, generari res poſſe. In eo nãque q̄ Parmenidem laudat ſentientẽ vnũ ens eſſe, & id quod præter ens eſt, eſſe nõ ens, videtur cõcedere ex ſimpliciter nõ ente fieri omnia oportere. Nam ſi vnum ſit ens, & id qđ præter ens eſt, non partim ſit, partim non ſit, id eſt per accidens. Sed ſi ſimpliciter atq; abſolute non ens, vt Parmenides exiſtimabat, non poteſt effici, vt materiæ natura remaneat, aut vt partim ſit, partim non ſit. ſ. poteſtate ſit, actu. nõ ſit. Si autem ex vno illo ente fieri quippiam nequit, quũ ſit immutabile: ſi itẽ neceſſe eſt vt id quod fit, fiat ex altero: quicquid vero præter ens eſt, omnino nõ ens ſit, ſequitur maxime vt is, qui accidit Parmenidi, quamuis negat aperte quod ſequitur: quũ primum tñ gñationem eſſe cõcedit, ſtatim videatur illam ex nõ ente deriuare atq; deducere. Sed neq; illud quidem recte, q̄ materiæ definitionẽ nõ ſeiungit à definitione priuationis, ſed qm̃ numero idem eſſe ambo illa videbantur, arbitratus eſt ratione quoq; idẽ eſſe, proinde æque pollere definitione, & poteſtate naturę. Nos vero materiam & priuationem diſcrimine apertiſsimo

diſtare cognoſcimus. Illa per accidens non eſt ea rõne, 80
q̄ complectitur priuationem, quæ per ſe atq; omnino non ſit: illa vſq; adeo prope eſt, vt ſit ens, vt & propinqua compoſito ſit & pars ipſius ex principibus altera: illa poſtremo, in q̃ rerum omniũ abitio fiat ac reſolutio. Contra de priuatione dicendum. Ita cõcluditur ex ſimpliciter non ente nullas conſtare generationes, ſed ex eo ſolum, quod per accidens non ſit: vel ſi ſit, poteſtate tantum ſit. Qui vero paruum & magnum principia faciũt, ſiue vnum ſignificent illa, ſiue duo, quia tñ vtranq; nihilominus de materia prædicari volunt, non tres res, ſed tria vocabula credunt eſſe principia. Nã magnum & paruum, non hoc materiam, priuationẽ illud oſtendit, ſed vtrunq; materiam: ita priuationẽ oẽs deſpectã indiſcretamq́; habuere. Nobis plane, vt diximus, differre illa plurimum videntur. Materia.n. cauſa permanens eſt, atq; vna cum forma, cuius eſt, coniuge, tãquã mater gignendis rebus præſto eſt. Altera pars cõtrarietatis (priuationem dico) ſi qualitatẽ illius atq; officiũ animo complectate, intelligatur neceſſe eſt omnino non eſſe. corrumpit.n. eſſentiam rerum & formam, quę rebus omnibus bona ſunt. Quanquam illud admirari nõ deſino, ſi ſit priuatio corrumpi rerum eſſentiam: ſi non ſit, oriri atque naſci omnia oportere. Nihil.n. fieri poſſe, niſi corruptio alicuius diſſolutioq; præcederet.

[τὸ δὲ ἀπουσίᾳ ἐκείνη ait ipſe græce hoc eſt: altera vero eius eſt abſentia.]

Alioquin

Alioquln ſuiſſent omnia ĩmortalia & ſempiterna. Ma
lum itaq; ex hoc proſiciſcitur, & propter hanc contin
git interitus, Nam quum materia ſit receptrix capaxq́;
priuationis, atq; id habeat ſolum aut potentia conſtet,
infirmior & imbecillior eſt, q̃ vt poſsit formas quas vi-
cibus ſuſcipit, perpetuo retinere. Sed cur ſuſcipit vici-
bus formas? quia appetens eſt diuinitatis: & diſcupiens
81 boni. Voco autem diuinum & bonum primam formã
& primam cauſam, quo referuntur collimantq́; omnia
& cui queque res tendit fieri q̃ ſimillima quantum po-
teſt: poteſt autem quantum natura conceditur. Ea vero
appetitio quonam modo eſt in materia? Profecto ve-
riſsimum puto quod dicitur, prouidentiam fuiſſe, quæ
& turpi deſiderium honeſtatis, & egẽti opulentiæ quã-
tum ſit ſatis, iniecerit. Huic igitur formæ primæ(quæ
ab omni abiuncta materia eſt, quæ libera vndiq; & im
promiſcua, totumq́; abſtracta & ſeparata: atq; iis præ-
tereatformis, quæ profectæ ſunt ab illa, & in materia cõ
ſtitutæ) contraria eſt & aduerſa priuatio. Materia autẽ
refertur, & quaſi identidem reſpectat ad formam, cu-
jus eſt appetentiſsima, eiq́; addicta ſemper atq; præſer-
uiens eſt. Nõ eſt igitur in materiæ natura priuatio, quia
formã ſimul ac appeteret, labem & corruptionem ſuam
appeteret. Vnius.n. corruptio eſt alterius contrarij con
ſtitutio repreſentatioq́;. Iam ſi non ſit diuerſa ratio pri
uationis à ratione materiæ, ſed vna atq; eadem penitus
qui poſſet defendi, ne priuatio, quemadmodum & ma
teria, formarum conceptaculum haberetur? Proindeq́;
tanquam materia formis omnibus participaret, atque
ita cum formis illis adeſſet conſociareturq́; : quarum
nihilominus priuatio fuiſſet quod eſt quidem dictu fal-
tem portentoſiſsimum. Nam materia, qui cõſiſteret, ſi
per alterum priuata ſpoliataq́; diceretur, altero parti-
ceps & conſors eſſentiæ fieret? Age vero natura mate-
riæ ſi iunctam atq; innexam priuationem habebit, nõ-
ne omnibus ſimul formis priuata neceſſario videbitur?
atq; ita corrũpi demum omnia atq; deſtrui oportebit,
tametſi aliquam ex formis habere, aliquam non habe-
re dicatur. Si igitur neq; forma eſt appetens ſui, (quum
nemini ſeipſo ſit opus) neq; contrarij, (quia corrũpunt
ſe mutuo, perimũtq́; cõtraria) reſtat vt materia ſit, quæ
appetat formam, quemadmodum fœmina marem, &
turpe honeſtum & pulchrum. Dixi materiam eſſe ap-
petentem formæ, quemadmodũ turpe honeſti & pul-
chri, ſed turpe qua turpe, non eſt appetens pulchri. Cæ-
terum nõ eſt per ſe in materia turpitudo deformitasq́;,
ſed per accidens, quatenus priuationis eſt conſors.

82 MAteria vno modo fit & corrumpitur, altero ne
que fit neq; corrumpitur. Per accidens corrũ-
pitur, qñ id quod materię accidit corrumpitur
per ſe: hoc autem eſt priuatio. Corrumpitur ergo, qm̃
id, quod intra ſe tenet, corrumpitur: quemadmodũ cor
rumpi amphoram dicimus, quum vinum quod eſt in
amphora muceſsit aut putret. Sed ꝑ ſe & ex propria na
tura corrumpi non poteſt. Nunquam.n. potentia illa in-
tercidit, quę in materia eſt: neq; igitur genita eſt vnquã
neque interitura vnquam. Nam ſi generari poſſet ma-
teria, neceſſarium eſſe ſubiectum vtique aliquod, ex
quo manente antecedenteq́; vt cæteræ res produce-
retur. Hoc autem nihil aliud eſt, q̃ ipſa porro materia.
Ita eueniet, vt fuiſſe videatur antequam fiat. Similiter
ſi corrumpi poſſet, in materiam demum reſolueretur:
ita corrupta eſſe videbitur antequam corrumpatur.
De materia ſatis dictum, ꝙ ingenita, ꝙ incorrupta, ꝙ
diuerſa res à priuatione, ꝙ primum ſubiectum, ex quo
primo cõſtante immanenteq́;, omnia procreantur, nõ
per accidens. Dixi non per accidens, vt exciperetur pri
uatio, ex qua fieri per accidens & generari res poſſunt.
At de forma vtrum vna an multiplex ſit, & quæ ſit, non
intereſt phyſici quærere, ſed munus eſt primi philoſo
phi. De naturalibus autem & corruptibilibus formis,
quæ propriæ principia non ſunt, ſed ſolum cauſæ, & tã-
quam elementa generatilium rerum, & ſequentibus li-
bris, & toto opere agemus.

FINIS LIBRI PRIMI.

THEMISTII PHYSICES LIBER SECVNDVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

NVNC his rebus ita conſtitu- 1
tis, aliud initium inſtitutio-
ni noſtræ cõmodius ſumen-
tes, reddere definitionẽ cu-
rabimus eius rei quam natu
rã vocamus. Oĩa quæ ſunt,
aut ꝑ naturam ſunt: aut per
cauſas alias ſunt, atq; ꝑ cau-
ſas alias ſunt lectus, funda-
mentũ, militia, politia, ſeu reſpublica, theſauri repertio.
Ex his alia per artem ſunt, alia ꝑ fortunã, alia ꝑ delectũ
habentur. Per naturã ſunt animalia, & animaliũ mem
bra: eorum nanq; quæ natura conſtant, partes quoque
natura conſtabunt. Non ſic* in iis, quæ arte aut manu
fiunt: domus.n. per artem fit, lapides non fiunt. Sed &
plantæ ꝑ naturam ſunt, & corpora illa ſimplicia, ignis
aer, aqua, terra. Si itaq; acceperimus notauerimusq́;
id, in quo ea, quæ per naturam conſtant, differunt ab
iis quæ natura non conſtant, definitionem naturæ te-
nebimus. Differunt autẽ eo, ꝙ naturalia videntur prin-
cipiũ & cauſam in ſe habere quietis & motus, quod ma
niſeſtiſsime aĩalia declarãt. Hęc.n. & locũ ex loco mu-
tant, & augentur, & minuũtur, & alterantur ab ea cau-
ſa, quam intrinſecus obtinent. Plantæ quoq; quáquam
motu locali carent, alios tñ motus exercent. Cõtra eſt
de elementis ſimplicibusq́; corporibus, quippe quæ
nullo motu alio extra, q̃ locali moueanť. Nõ ſolum autẽ
hæc per naturam intus poſitam mouentur, ſed etiam
quieſcunt. Diuinũ & cœleſte corpus excipio, in quo na-
tura eſt principium ciens ſempiternum motũ, non etiã
cauſa & principiũ quietis: Artificioſa vero, qualia ſunt 2
lectus & tunica, in eo ꝙ artificioſa ſunt, ideſt in eo ꝙ le
ctus, & in eo ꝙ tunica nullũ habent principiũ inſitum
motionis: quieſcit.n. ſemꝑ ea forma, quã ars appoſuit.
Cæterũ lectus & tunica, & oĩa arte facta, in eo ꝙ terra-
cea, lapidea, eburnea, aut ex pluribus elementis cõcre-
ta, fieri poteſt vt dimiſſa ferantur deorſum, aut putria
facta coaleſcentiaq́; cõprehendant, ita vt germinent,
quo fieri vt natura videatur, ĩ quibus ineſt principium
ciens quietis & motus. Eſtne itaq; naturale corpus ſta-
tua, quũ deorſum feratur, geratq; intra ſe cauſam mo-
tus? an nõ intra ſe primo gerit? neq; dr̃ ſtatua in eo ꝙ
gerit, ſed intra æs potius. Cæterũ nauis quã gubernator 3
mouet, ſi vim vocabuli ſpectes, quur non habeat intra
ſe motum hunc ex natura? eſt.n. intra ipſam guberna-
tor, & quidem intra ĩpſam, primo. Nam quonam in
altero

altero prius q̃ in naui eſſe poteſt? Neq;.n.de peritia ipſa & ſcīa gubernandi loquor, (quippe quæ primum in anima inſit,)ſed de illo gubernatore, qui temunem manu tenet. Sed dicendum [b] eſt nauim non per ſe moueri à gubernatore, quũ in definitione nauis nullus cõprehendatur gubernator neq; contra nauis in definitione gubernatoris. Quorum vterq; modus eorum eſt, quæ per ſe habentur. Quapropter gubernator ſeparatur à naui, quia naui per ſe non ineſt. Nam & ſi ægrotet medicus, reſtituatq́ue ſibi ipſi ſanitatem, habet certe intra ſe primum mouendi principium, artem videlicet, ſed ſanatur & mouetur hunc in modum non per ſe, q̃a in eo q́d ægrotus ſeipſum recucurrat, (alioquin oẽs qui ægrotarent ſeipſos poſſent curare) ſed in eo q́d accidit, vt iis qui ęgrotabat etiã medicus eſſet. Proinde & hæc viciſsim à ſe diſiungi diſſociariq́; pñt. Similiter de oĩbus eſt ſtatuendum quæ finguntur (Ficta voco, & artificiaria) quorum nullum intra ſe põt habere principium fictionis, vt domus & oĩa manu facta: aut ſiquid eſt quod ĩtra ſe principium fictionis habere videatur, illud neq; primo, nrq; per ſe põt habere, vt medicus qui ſeipſum curat ęgrotũ. Ex his arbitror naturæ definirionem factam eſſe notiſsimam: Natura eſt principium & cauſa motus quietiſq́;, in eo cui primo ineſt per ſe. & non per accidens.

[a] Hoc ab Alexan. Them. Simp. uero ei opponit, quia partes eorum quæ arte fiunt, ipſe etiam arte fiunt, ſi quæ uere partrs ſunt inſpiciantur: ſiruti domus partes ſunt, tectum parietes, & fundamrnta, quæ fiunt rtiam arte. Si uero nomrn partis ad propria etiam rei elemẽta rxtendatur, tũc neque rerum naturalium ultima elrmenta natura fiunt uto puta materia. Dicit tñ Simpli. naturalia ab artificioſis hoc pacto differre, quod proxima rlrmrnta naturalium natura conſtant, ut quatuor rlementa artificioſorum urro elemrnta proxima non artr, ſed natura conſtat: ut in ſtatua æs, & lapides & ligna domus. [b] Ex hoc loco colligi põt, ſiruti etiam Simpli. aſſerit, falſum rſſr quod & Auer. & alÿ quammulti dicunt, per ſr & primo differre ſicut magis & minus uniuerſale: immo: nec quodlibet quod per ſe ineſt, primo rtiam ineſt: neq; quod primo ineſt, oẽ etiã per ſr ineſt.

5 HAbere naturam dicunt quæcunq, hmõi principium tenẽt, eaq́; oĩa ſunt ſubſtanriæ. Nam id quod compoſitum & conditum dicitur, ex forma & materia exiſtit. Natura ſiquidem ſemper ſubiectum aliquod habet, & in ſubiecto eſt, nõ quemadmodum accidentia, ſed vt in principium materiale rerum non oĩum, ſed corporalium. Secundum naturam aũt ea eſſe dicuntur quæ naturam habent intra ſe, & præterea actus quoq; eorum naturales, & impetus, qualis eſt in igne ſurſum tendere migratio delatioúe. Non.n. [a] poteſt delatio eſſe per naturam, ita vt ignis, quia natura eſt principium delationis. Illius ipſa vero delatio nõ habent intra ſeſe naturam, q̃nquidem actus ille ſubiectum eſſe non poteſt. Eſt igitur ex eorum numero, quę ſecundũ naturam ſunt: quare amplius eſt ſm naturam eſſe, q̃ naturã habere. Sunt ẽt res quæ dicũtur eſſe natura, atq; hoc plus eſt quam ſm naturam eſſe. Sunt enim quædam res natura, quæ ſm naturam eſſe non poſſunt, qualia ſunt vitia obleſionesq́; ex ipſa genitura contractæ. Nam & hæc naturæ opera ſunt, quanq̃ laceſsite atq; fruſtratæ, neq; eo vſq; prouectæ, quo naturalis ratio atq; ordo duxiſſet. Atque iſta quidem hunc in modum explicata, ſufficiant.

[a] Huius loci, hæc ſunt uerba græca: οὐ τι γὰρ φύσις τοῦτο, ὁ γὰρ τῆς φορᾶς ἀρχὴ φύσις, οὐκ αὐτὴ ἡ φορὰ οὔτε ἔχει φύσιν, οὐ γὰρ ὑποκείμενον τί ἐστιν ἡ ἐνέργεια, hoc eſt. Non.n. hoc natura eſt, quia delationis principiũ natura eſt, non ipſa utique delatio, nequr naturam rtiam habet, quandoquidem actus ille &c.

EST aũt perridiculum conari demonſtrare naturã eſſe, quum manifeſtum ſit pleraq; eſſe natura & per naturam. Neq; hoc quicquam eſſe clarius aut illuſtrius poſsit. Qui vero ex obſcurioribus contẽdit demonſtrari manifeſta poſſe, neceſsitatem demunſtrationis ignorat: neq; diſtinguere id, quod per ſe notum eſt, ab eo quod per ſe ignotũ eſt, poteſt. Sed quẽadmodum nihil profecerit, ſi quis iam inde ab ortu cęcus exoculatusq́;, cuperet de coloribus quod ſint, ſyllogiſmo noticiã capere. nam ſi vidiſſet ſemel, ſuperuacaneus ſylls foret. Nunc vero ſolas merasq́; voces hauriens colorum, de rebus nihil intelliget: Non.n. ſyllogiſmo, ſed viſu colores indicantur. Ita ſi ei qui neque mente ſit ſana, neque manifeſta & ante oculos poſita videat, ſyllogiſmos præbueris, verba quidem temere fundentur, res vtique percipi & iudicari nõ poterit. Igitur naturam eſſe abſque vlla ratione conſtituendum recipiendumq́; eſt. 6

ILlud quærendum porius, vnam tñ rem, an plnres nomen naturæ ſignificet. Videt aũt fere multiplex eſſe nomen: nam vno ſignificatu natura dicitur eſſe materia. Materia iterum duplex eſt: vna particularis, atq; hæc non per oĩa informis eſt, ſed ad quendã modum, vt ædium, lateres: * lateram, humor & terra: ſtirpium aũt elementa. Altera generalis, atq; hæc eſt vltima ſine forma prorſus. Alio modo natura pro forma & ſpẽ & ſubſtantia definitionis affertur. Tertio ꝓ via & motu ad formam accipitur. Habetur & res alia quæ cum motus illius efficiens cauſa ſit, inſitq́; oĩbus: natura conſtantibus, nomẽ ſibi naturæ maxime & ꝓprie vendicat. Dicitur & ſubſtantia quælibet eſſe natura qualiſcunq; ea ſit, ſiue ſimplex ſiue compoſita. Sane de reliquis ſuo tempore diſputabimus, nunc de materia & forma diſquirẽdum illud eſt, vera ſit dignior nomenclatione naturæ. Nonnullis videtur materia magis eſſe natura quam forma, vt lecti natura ſit lignum non ars, ſtatuæ ſit æs. Propterq́; hoc natura aquæ primum ſubtum eſſe credebatur, quod & informiſsimum videretur, & longe carentiſsimum figura. Eius rei argumentum aſſerebat Antiphon, ꝙ ſi quis lectum inſoderit, ita vt vires putredo concipiat & germinet, non lectũ, ſed lignum eſſe prouẽturũ, perinde ac ea diſpoſitio q̃ facit, rythmum per accñs ſit illi Rithmum aũt vocabat formam. Proprie vero ſubam eſſe illam dicebat, quæ ꝑmaneret, & continue hmõi varietates nouationesq́; ſuſtineret. Idem arbitrabatur dicendum de reliquis ſubiectis. i. quẽadmodum de ligno dicitur reſpectu lecti, ita de aqua, terra, & quodlibet alio corpore eſſe dicendũ reſpectu ligni. Sunt.n. illa ſubiecta ligno, & eo iure quo lignum eſt, natura lecti exiſtimanda. Ita aquam & terrã, & ſi quid aliud, ſi ſubiecta ſint ligno, naturam ligni eſſe conſtituenda. Proinde qui ignẽ vel aerem eſſe materiam rerũ putabant, iidem naturæ vocabulum igni atq; aeri tribuebant, & qui itẽ plures materias ędiderũt, ẽt plures conſtituere naturas. Reliqua oĩa aut qualitates illarũ eſſe, aut habitus, aut affectiones. Hanc igitur immortalem eſſe ſeculis omnibus

7 *Aliud exiplan habebat ſic laterũ humor & terra ſtirpium elementa.*

8

9

10 vt interitus,ita & ortus ĩmunem. Rerum ſiquidem na
turam ſernatam oportet cõmeare cætera & infinities
fieri & corrumpi. Hunc in modum conantur illi mate
11 riam demonſtrare poriorem eſſe naturam. Qui vero
pugnant pro ſorma, contenduntq́; illam verius dici
iuſtinſq́; naturam, vtuntur aere factorum exemplis.
Quemadmodum, inquiũt, in ſtatua atq; naui, & poſtre
mo oĩbus quæ finguntᷓ arte, non in materia, ſed in for
ma artificium ſpectatur: ita in plantis & animalibus,
& poſtremo in oĩbus quæ producuntur à natura natu-
ram non in materia, ſed in forma cõperias. Et quem-
admodum arte factorum ars eſt forma, ita & naturaliũ
forma eſt natura. Neq;.n. ligna ſunt artificium nauis,
neq; æs artificium ſtatuæ, ſed figura duntaxat & for-
ma: atq; hoc eſt artificiariũ & arte factum. Quare pri-
mum ſubtum non eſt natura, ſed rõ & definitio ſingu
lorum: atq; hoc eſt per naturam factum & naturale.
Nam æs artem non habet antequam ſtatuæ formã re-
cipiat, neq; materia naturam, anteq̃ aduentu formæ
alicuius ornetur, qualis eſt caro potentia, quum actu
fit caro. Quod ſi materia, ſimulatq́; ſuſcipit formam, &
naturam habere dicitur, & ſm naturam eſſe, nimirum
formam eſſe naturam oportet. Si aũt definitum ſubſtã
tiam rerum, non figuram, pulchritudinem, turpitudi
nemúe in finitione ſumimus, ſed id ſolũ, ſm quod quę-
que res ſuam habet eſſentiam. Scire autem oportet
in primis naturam eſſe ſingulis rebus eſſentiam, atq;
id per qđ quodlibet eſt id quod eſt, ſed quęlibet res eſt
id quod eſt ex forma & ſubiecto. Natura igitur eſſe for
12 ma videtur. Formam porro dicimus à materia non rẹ
ipſa, ſed rõne abiũgi. Cæterum id quod ex forma exi
ſtit atq; materia, natura quidem eſſe iam non poteſt,
ſed ex natura. Nam forma & materia iugatæ non am-
plius eſt natura, ſed ex natura, vt animal atq; planta.
Seorſum itaq; particulatimq́; vtrunq; conſiderãti, for
ma videtur magis eſſe natura, q̃ materia. Si quid ergo
fiat enaſcaturq́;, non ante ſuum indipiſcetur nomen, q̃
formã recipit vniuerſam. Tunc.n. & ſunt & eſſe dicũ
tur ſingula, quum actu ipſo ſunt, hoc eſt, quum ſuam
quæque naturam conſecuta ſunt atq; perfectionem.
13 Perfectio aũt eſt ipſa plane forma. Quamobrem põt
hunc in modum conſtitui ſylľs: Cuius præſentia natu-
rales res ſunt ex natura, illud neceſſario eſt natura: ſed
præſentię formę naturales res ſunt ex natura: eſt igitur
forma natura. Nam rõ illa Antiphontis commeat, &
14 facile retorquetur. Si.n. propterea mouetᷓ opinari ma-
teriã eſſe nãm, qđ ex eo lecto, qui putris factus coalue-
rat. comprehenderatq́; demum & pullulum atq; ger-
men excluſerat, lignum nõ lectus apparuiſſet, cur quũ
ex homine homo naſcatur, non ſit etiam forma natu
ra? Eſt.n. homo forma, vt ex finitione latiſsime poteſt
patere. Nam artificialem formam, neq; nos quidem
nãm facimus: quare forma lecti, neq; apud nos quoq;
eſt natura: quippe non ſit principium motus quem-
admodum eſt natura. Forma itaq; naturalis materia-
15 liſq́; ſemper generationem conſtituit & præbet ex ſi-
mili, canis ex cane, equus ex equo. Præterea omne qđ
fit, & appellat, & fieri dicitur id quo pergit, non id vn
de ſoluit, nec à diuerticulo, ſed ab intẽtione accipit no
men. Nam quamobrem lignum fieri à fabro ſcãnum
non lignum putas? Quoniam inquies, ex ligni forma
proceditur ad formam ſcamni. Item, quum ſe aqua in
aerem vertit, cur aerem dixeris non aquam oriri? quia
nimirum huius deſerit formã, illius conſequitur. Eodẽ

Nam eſt id per quod quodlibet eſt id quod eſt. Forma & materia iugata nõ eſt natura, ſed ex natura.

pacto igitur ea quæ naſcuntur, non ante dicuntur na-
ta, q̃ venerint ad naturam. Ad formã aũt veniunt oĩa
quæ naſcuntur, erit igitur forma natura. Non.n. deno
minatur natura, quemadmodum medicatio, quæ q̃-
quam tendit ad ſanitatem, non tamen à ſanitate, ſed à
miniſterio atq; officio dicta eſt. Non ſic natura genitu
raúe, ſed quemadmodum ſanatio, quia via eſt ad ſani-
tatem: & calefactio, quia via eſt ad calorem ab arbi-
trium magiſtris ſcitiſsime appellãtur: ita & natura re-
ctiſsime dicta eſt, quia via eſt ad naturam. Qm̃ vero iã
oſtendimus formam magis eſſe naturam q̃ materiam,
ſcire oportet eam naturam, quæ pro forma capitur,
duplicem ſignificantiam habuiſſe. Nã priuatio quoq;
ipſa quodãmodo forma appellata eſt, quo fit vt vitia
defectusq́; corporis ex natura videanᷓ accidere. Verũ
quid ea de re ſentire conueniat, poſterius iudicabitur.
Illud quoq; docebitur, quomodo contraria formę in-
telligatur eſſe priuatio, & quomodo ſimplex genera-
tio, ideſt, ea q̃ ad ſubſtantias pertinent ex aduerſanti-
busq; contrariiſq́; conſtituantur.

Vitia & defectus corporis natura videntur accidere.

NVnc alienum nõ ſit perſcrutari, in quo differat 16
à mathematico phyſicus. Ac vterq; quidem cir
ca corpora & accĩtia corpori verſari videtur,
longitudines puncta, ſolida, atq; huiuſmodi multa. Cę
terũ diſsimili genere phyſicus ita, vt cũ materia ſunt
coniũcta contemplatur: Mathematicus ita, vt à mate
ria cogitationeq́; abiunguntur. Item, intentio phyſici
refertur ad corpus naturale, qđ eſt in motu: nam quum
de figuris agit phyſicus, de iis agit, vt ſunt clauſulæ &
termini corporis naturalis. Mathe. non ita definiuit fi-
guras vt terminos, ſed vt ſpẽs quaſdam & formas, per
ſe citra motum & mãm conſiſtentes. Plane aſtrologus 17
proxime ad phyſicũ videtur accedere: nam & de his
quæ mouentur, tractatur in aſtrologia, & de magnitu
dine & figura, quæ per ſe corporibus inſunt naturali-
bus, de quibus phyſici neceſſario cõtemplantur. Nam
ſi ſcierit quid ſit ſol, ignorauerit quę per ſe inſunt ſoli,
non erit plene neq; perfecte ſciam aſſecutus. Quod ſi
vterq; circa figuras ſolis & lunę verſaᷓ, docetq́; vtrum
mundus aut terra ſit rotunda, in quonã obſecro phy-
ſicus ab aſtrologo differt? Sed certe quanq̃ de eiſdem 18
ambo rebus agunt, non tñ eodem plane modo. Non
aſtrologus cœleſtium corporum accĩtia vnacum geo
metra ſpeculatur, non illorum ſubſtantiã quærit: neq;
id. ſ. curat, q̃ tales figuræ, magnitudines, motus talibus
ſubſtãnis accõmodenᷓ, neq; vires illorum peruestigat,
neq; q̃ ſic eſſe illa præſtet, quæ oĩa ſuſcipiuntur & explo
rantur à phyſico. Et quanq̃ vterq; de motu cœleſtium
corporum ſatagit, tñ alter quantitatem motus docet,
alter qualitatem inſtituit. v.g. de ſole vterq; deq́; mo-
tu eius, ſed ſupputat aſtrologus ſolem tãto tpe, tm̃ cę-
li emenſum phyſicus docet, ſolem ferri orbiculari mo-
tu ſuapte natura. Item alter rotundum dicit eſſe ſolem
quia neq; igneus, neq; terreus, ſed æthereus habeatur:
alter quia quoquo verſus æque conſpicitur totus. nã
mathema. materia non vtuntur, ſed triangulum & cu-
bum citra materiam motumq́; definiunt. Quod ſi nõ
ſolum intelligi illa ſine materia, ſed conſiſtere etiam
poſſe ſine materia voluiſſent, certe rem nõ modo dif-
ficilem, ſed etiam factu impoſſem ſuſcepiſſent. Non.n.
cõſiſtere poſſunt margines ſine iis, quorum ſunt mar-
gines. Qm̃ vero ſola cogitatione, ſm quam videlicet
ſolum poſſunt à materia ſeparãtur, peneſq́; mentẽ ceu
ſequeſtrem abiungendo abſtrahendoq́; reponuntur,
neq;

19 neq; mendacium eſt, neq; vllus error intercidit. At ij
qui ideas defendunt, q̃ neq; cogitatione quidẽ abſtra-
hi poſſunt, nedum intellectu ſolo, ſed actu quoq; mã
eximunt. At par quidem & impar, rectum & curuũ ſi-
guram & lineam definire poſſumus ſine motu & ſine
materia. Carnis vero aut oſsis, aut id genus corporis
definitionem reddere ſine vlla mentione mãę nõ poſ-
ſumus, quemadmodum neq; ſine naſo ſimitas definiri
põt, neq; ſine cruribus bleſitas. (Eſt aũt bleſitas incur
uatura ſurarum pluriumúe q̃ qui habent & varij dñr.
20 Quam aũt ſint hæc veriſsima, argumento ſunt diſcipli
næ illæ, quæ inter mathe. proxime ad ſcĩam naturalem
videntur accedere, quippe quę & motu, & ſenſu nitan
tur: cuiuſmodi ſunt pſpectiua, harmonica, aſtronomi
ca. Hæ quum lineam accipiant à geometra, quam ille
tametſi naturalem, non vt tñ naturalem conſiderant,
ſed vt à materia cogitatione & rõne ſciunctã. Quum
itaq; huiuſmodi lineam accipiant à geometra, nõ quẽ-
admodum facit geometra, abſoluũt illam à motu & à
materia, ſed quia ad illarum artium demonſtrationem
neceſſaria eſt linea ſubſiſtens actu, vtuntur illa tanquã
mobili, & tanquam naturali, quod & Dioptrarum
vſus oſtendit. Si igitur ea quæ poſſunt cognitione ra-
tioneq́; ſeparari, ſimulatq́; ponuntur eſſe actu, nõ poſ
ſunt amplius ſeparari, quanto magis eſt obſeruãdum,
ne actu ſeparemus, ea quæ neq; ratio quidem poteſt &
cogitatio ſeparare.

21 QVoniam vero bifaria in natura eſt, forma vi-
delicet & materia, quemadmodum is, qui ſi-
militudinẽ finit, adhibendo infinitione mãm,
Simitudo, inquit, eſt cauitas naſi: (quãquam ea res me-
lius deſcriptiuſq́; per formam exprimitur: vtpote per
quam fiat, vt ſimus ſit quiſpiam) Ita de rebus naturali-
bus eſt dicendum, quippe quæ & in materia ſint, & cũ
materia habeant, & eſſe id quod ſunt, ſint aſſecuta per
formam. Quamobrem definiturus rem naturalem vte
tur quidem materia, ſed definiet per formam. Nam &
illud ſcio poſſe addubitari, quum duæ naturę ſint, vtra
ad phy. ſpectet: vtrum de vtraque ſeorſum dicendum
agendumq́; ſit, an de eo quod ex ambabus prouenit.
22 Quòd ſi de eo, quod ex ambabus, oportebit maxime
vtrãq; cognoſcere. Cęterũ ſi ad veteres reſpicias, ſola
mã pertinebit ad phyſi. nam Demo. & Empe. modicũ
quiddam & quaſi per ſomniũ de forma dixerunt: atq;
hic odium & amorẽ principia capitalia eſſe voluit, ille
figuras poſuit. Verum ſi vim earum probationẽ, quas
attulimus ſupra, conſideraueris, inuenies eũ qui de for
ma eſt tractatum, phyſi. peculiariter eſſe propoſitum,
modo ne penitus materia negligatur, anteducaturq́;.
Nã ſi ars imitatrix & æmula eſt naturæ à qua effingit,
artis aũt eſt formam & materiam rei ad aliquẽ finem
cognoſcere: vt medici eſt ſanitatem, bilem, pituitam
noſſe, in quibus tum bona tum mala valetudo conſi-
ſtit ſimiliterq́; ædificator opifexq́; & formã domus, &
materiam ſpectat, vt ligna & lateres: nimirum conue-
niat etiam phy. naturam vtranq; perſpectam & explo
23 ratam habere. Præterea eiuſdem ſcĩæ eſt, & finem co-
gnoſcere, & ea quæ inſtituũtur & ordinantur ad finẽ:
vt medici, & ſanitatem, & ea quæ ſunt efficientia ſani
tatis, ſed materia propter formam eſt inſtituta: ad quẽ
igitur pertinet formam cognoſcere, ad eũdem quoq;
materiam pertinebit. At vero formam huiuſmodi eſſe
naturam, vt finis ſit naturalium corporum, gñaliter
hunc in modũ ediſces. Id quod cõtinuo motu, actuq́;
deinceps ad vltimum quiddam peruenit, quieuitq́;, vi-
detur motus finem habuiſſe, & conſecutũ id cuius gra
tia mouebatur. (Quod tñ de eo motu intelligendum
puta, qui neq; fuerit interpellatus, neq; vlla extrinſe-
cus turba aut offenſaculo impeditus. ita vt ad id poſtre
mum, quo tendat, citra oẽm vim ſponte naturæ perue
nerit.) Eiuſmodi aũt extremum, & finis eſt forma.
Eo nanq; naturales motus collimant, generatio & au-
ctio: & inde perfectionẽ adipiſcitur ſuam, qua appre-
henſa, ceu feriis ociantur, & cõquieſcunt, tum deinde
cõmeantes vicibus reflectuntur atq; reciprocant. Per-
ridicule vero Poeta viſus eſt finem & metã, cuius gr̃a
facti ortiq́; ſumus, cõſtituiſſe mortem. Eſt certe vltimũ
quiddam mors: non tñ omne vltimum tendit eſſe fi-
nis, aut id quod ſub hoc verbo, cuius gratia ſignificatur:
ſed id proprie finis intelligitur habeturq́;, quod pſtan
tius, atq; melius ſit. Eſt. n. vnaquęq; res boni alicuius
appetens, & auctio non mortis cã fit, (nam ſæpe deſi-
nit augeri res anteq̃ moriatur) ſed perfectionis & for-
mæ gratia augentur oĩa, & in ea quieſcunt, ſimulatq́ue
eſt ad illam ventũ. Mors vero eſt vltimum, nõ vt meta.
ſed vt huiuſcemodi ſubſtantiæ debitus, & neceſſarius
quidam euentus. Sed & gignũt quoq; materiam artes 24
nonnullæ, aliæ ſimpliciter, vt ædicator lateres: aliæ de-
dolando poliendoúe, vt plaſtice ceram. Si igitur ope-
rariis artibus cõtingit materiam aliq̃n facere, quur nõ
ſit ſpeculatiuarum cognoſcere? Sed & nos quoq; ipſi,
q. fines ſumus, (multa. n. noſtra cã fiunt) non ſolũ in-
telligimus & cognoſcimus ea, quæ propter nos ſunt,
ſed etiam ad noſtros illa vſus plerũque transferimus.
Cæterum quo pacto rerum finis ſit homo quanq̃ du-
plex finis habeatur, in lib. de moribus declaratum eſt.
Non oportet aũt mirum videri, ꝙ diximus nõnullas
eſſe artes, quæ ſuam materiam faciunt: q̃n etiam illæ
quæ quia principes fabricæ ſunt, architectonicæ appel
lantur quæque videntur maxime merito formæ pẽſſe
inferioribus artibus, materiam oĩno non negligunt.
Duo ſunt ſpecies hmõi artium, quarum vtraq; neceſſe 25
eſt habeat rõnem materiæ. Harum altera habetur, quę
ſola vtitur forma, quæque ei q̃ infra ſe tenet, pręſcribit
& imperat, qualis & quemadmodum futura ſit forma.
Hoc modo gubernandi ſcĩa præeſt ei, quæ eſt faciendi
naues. Vtitur. n. forma nauis gubernator, ſed ĩperat tñ
fabro, quale nauigij genus idoneum ſit futurũ magis
ad nauigandũ: neq; ex oĩ materia, aut ligno ædificare
nauim ſinet, ſed ex tali vel tali. Ita materia quoq; illi cu
ræ erit. Formę. n. qua vtitur, certa materia opus eſt, ad
artem egregie atq; nauiter exercẽdam. Alterum genus
eſt earum artiũ, quæ (vt dixi) principes & capitales vo-
cãtur quod non vtitur forma, ſed introducit formam
& perficit imperatq́; iis ſimiliter atque præeſt artibus
quas infra ſe continet. Imperat dico q̃li materia opus
ſit exẽpli gratia. Faber is qui nauim eſt facturus, pẽeſt ei
qui ſyluam cædit. Quamobrem vt rõ oĩs compendio
habeatur, quemadmodũ in arte factis, quũ materiam
creat & facit ars, formæ gr̃a & operis facit: ſic & in na-
turalibus, quorum materia fieri nequit, ſed iam exiſtit
habeturq́; neceſſe eſt gratia formæ, & propter formã
materiam eſſe. Dictum eſt aũt ei quæ finem intelligit, 26
intelligenda eſſe ea quæ ſpectãt & regunt ad finẽ. Item
materia ex eorum numero eſt, quæ appellãtur & refe
runtur ad aliud. Eſt. n. materia alicuius formæ mate-
ria atq; alterius item altera, videlicet ea quæ particula-
ris eſt & ꝓpinqua. Is igitur qui alterum aſciſcit, alterũ

quoq; neceſſario ſuſcipit. De materia itaq; phyſicus
in tantū aget, vt cogitationem ad formam referat vni-
uerſam [a] de forma quoq; aliquatenus ita, vt à materia
non deiiciat oculos, ſed idētidem reſpectet in totum:
quemadmodum medicus neruum explorat, ita homi
nem phyſicus contemplatur. Quanq̃.n. formæ mate-
riales quādoq; à materia, cogitatione atq; animo exi-
mūtur, non item poſſunt actu aut ſubſiſtentia eximi.
Quā aūt formæ materiales ſint oēs in materia conſti-
tutæ, ea rō aſtipulatur, q̄ quæ cūq; gignunt oriūturq́;,
ſimilia iis proueniūt vnde ſunt genita. Nam & hoīem
homo gignit & ſol, vt videri poſsit vnaquæque efficiēs
cā in materia eſſe collocata, tam ea quæ proxima ad-
27 inuentaq́; eſt homo, q̃ ea quæ remota ſol, Vtrum aūt
aliquæ formæ habeantur: quæ ſm ſubſtantiam à mate
ria ſint abiunctæ, & quonā pacto reſpiciant inferiora
hæc & quæ poſtremo ſit earum natura, munus eſt pri-
mæ philoſophię indicare. Satis hactenus dictū de iis
principiis eſt, quæ tāquam elementa, naturalium rerū
eſſentiam ſubſtantiamq́; conſtituunt.

[a] Simpli. aliter præſentem locum apud Ariſto. intellexit: ait.n. Ariſt. uoluiſſe oſtendere cōtemplationē philoſophi naturalis in cognoſcenda forma in cauſam finalem terminari, hoc aūt accepta ſimilitudine ab artibus. Eo.n. modo naturalis ſe habet in cognoſcendis formis de quibus cōtemplatur, quo medicus uel faber ea cōſyderat quæ illis artibus attinēt. u. g. medicus neruum, & faber æs, hæc non ueluti artium materiam inducens, ſed ut formas quas artes conſiderant. In hoc tū differunt q, artes practice ea conſiderant, naturalis uero ſcienter. propria uero ſubiecta circa quæ operantur artes, conſiderant uſque ad uſum & officium quod præſtant operibus perfectis, propter quæ ſunt ipſe arte introductę: eodem etiam modo formam naturalem cognoſcet naturalis philoſophus, eo uſque quo cognoſcat proprium munus cuius gratia fiat & eſt: Omnis enim cognitio (ait ipſe) quæ ex cauſis habetur: eſt ſcientiæ accommodatiſsima, quæ uero ex cauſa finali eſt aliis omnibus præſtat.

28 NVnc altius repetito principio conabimur nume
rum & genera cārum exponere: ac vno quidē
modo cā pro eo accipi ſolet, ex quo immanēte
ſubſtanteq́; aliquid fit, vt æs ſtatuæ, aurum phialæ, &
horum genera. exempli cā: Phialæ propinqua materia,
hoc aurum, generalis eſt aurum, metallum, corpus.
Alio modo cām pro forma capimus, & exēplari, hoc
eſt pro definitione rōneq́; eius qđ appellant hoc noīe
quid ſit rei eſſe: vt ſi eius concentus qui Diapaſon dr̃,
definitionem illam attuleris: Diapaſon eſt vniuerſitas
concentus, ſiue duorum ad vnum rōſus, ac mēſus, tūc
fueris & formam eius rei, & quid ſit rem illam eſſe cō
plexus. Exemplar aūt voco non eo modo quo ij, qui
ideas poſuere, ſeparatas quaſdam ſpecies, atq; ipſas p
ſe nullo innexu materiæ ſubſiſtentes, ſed ꝓpterea quia
definita, præſcriptaq́; eſt eorum oīum forma, quę à na
tura proueniunt hominis, equi, bouis, fici, oleæ, plata-
ni, etiam illud principium vnde hæc oriuntur, eatenus
pergit mouēdo & exercendo materiam, donec forma
illa & ſpecies materiæ coaptet, & congruat plene atq;
29 perfecte. Tertio dicitur cauſa id vnde primo princi-
pium motus capit, quemadmodum is qui conſilium
dat, & quemadmodum pater eſt cauſa filij. Dixi primū
principium iccirco, q̄m inſtrumēta quoq; poſſunt cāæ
quidem motus videri, ſed non primæ. Quarto finis dicitur etiam cauſa, eſt aūt finis ea cā, quam ſub hoc noīe Cuius gr̃a, notari & intelligi volumus. Atq; hoc modo cā geſtationis deambulationisq́; ſanitas eſt: neque deambulationis modo, ſed & reliquarum actionū functionumq́;, quas is qui ſanitati ſtudet, alias ex aliis ante finem exercet attenuationis, ieiunij, potionum, poſtremo & inſtrumentorum oium, quorū eſt ad ea facienda & obeunda vſus opusq́;, (Sunt.n. hæc oīa gratia finis.) Tum [a] geſtiones ipſæ, vt ambulatio, vſtio: tū inſtrumenta, vt cucurbita medicinalis, & ſpecillum. Cauſa itaque accipitur tot fere modis.

[a] Carpitur hic à quibuſdam interpres latinus, qđ.n. græce Them. ἔργα dixit ipſe geſtiones eſt interpretatus: proprie tamen opera ſignificat græcum illud uerbum. Opus aūt ab actione uel geſtione differt: nam aliquid eſt quod opus dici poteſt, nequaquam uero actio, licet omnis actio opus poſsit appellari. Vnde communius nomen eſt opus, quam actio.

FOrte autem accidit, vt quum multiſariam cauſę 30
nuncupētur, plures vnius & eiuſdem rei cāæ in-
ueniantur, neq; id quoq; per accidens, ſed non
eodem tū, reſpectu, neq; eadem cōſideratione. Nam
phialæ cāæ ſunt, & aurū, & is qui fudit, & vtrunq; eſt
cauſa per ſe, verum hoc vt materia illud vt excuſſor vel
opifex. Fieri etiam poteſt, vt nonnullæ res comeent,
ſintq́; ſibi mutuo viciſsimq́; cauſæ exempli gratia. Labor ſuſcipitur bonæ valetudinis cauſa: cōtra, labor bonam valetudinem facit, verum non eodem vtrūq; modo. Nam bona valetudo cauſa eſt vt finis, labor vero cauſa eſt, vt inde principium motus creatur: ſunt enim labores bonæ valetudinis cauſæ efficientes, laborum contra finis eſt bona corporis valetudo. Sed & contrariorum euentum eadem poteſt eſſe cauſa dum non eundem habeat in vtroque modum: nam idem gubernator ſi adſit naui, cauſa eſt ſalutis: ſi abſit naufragij.

Verum hæ, cauſę omnes in quatuor aptiſsimos re- 31
cidunt modos. Sunt autem à nobis denuo recurrendi, vt res perquiſitius diligentiuſq́; conſcripta, & dilucidior efficiatur, & firmius diutiuſq́; retineatur. Ac primum quidem genus in materiam cadit & ſubiectum. Non eſt autem materiæ modus vnus, nam aliter ſubiectæ ſunt ſyllabis literæ, (id enim fit ſtructura compoſitioneq́;) aliter materia formæ, quia videlicet fit hoc per alterationem. Terra autē & aqua animalium corporibus per compoſitionem & alterationem ſubiiciūtur. Partes vero toti, altero ex duobus modo, & ꝓpoſitiones ſyllogiſmorum concluſioni. Secundū genus eſt id, quod nos ſuperius quid ſit rei eſſe vocamus, idq́; multis nominibus fungitur. Nam & totum dicitur in iis rebus, quæ ex partibus conſtant: atque totum quidem nō ita, vti vna cum partibus accipiatur, (hoc enim eſt vniuerſum id, quod ex omnibus partibus oritur) ſed vti ea res, quæ omnibus partibus ſuperueniat, atq; in omnibus ſpectetur, ideſt ipſa abſolutio rei, atq; perfectio, propter quod videlicet totum res dicuntur & iudicantur totæ. Dicitur & cōpoſitio in cōpoſitis: & dicitur forma potiſsimū cōparatione materię. Tertiū genus eſt ea res, vnde principium ſumitur cieturq́; motus, vt ſemen genitale, vt medicus, vt is qui cōſilium dedit, & poſtremo omnis res quæ efficiens eſt rei alicuius. Quartum genus eſt finis, & bonum, id enim cuius gratia ſunt omnia requirit optimum eſſe, atq; finē reliquarū rerū. Nihil aūt diſtat bonum dicas, an quod appareat bonū. Cauſæ igitur tot & huiuſmodi hn̄tur.

Veruntamen

32 VEruntamē quanquā ſunt quatuor genera cau-
ſarum vnumquodq; nihilominus genus in mul
tos diſſecabimus modos. Efficientium cāſarum
alia eſt propinqua, cōior aliqua. Propinqua, vt quum
recuperatę valetudinis cām fuiſſe medicum dicimus.
Communior, vt quum id feciſſe artificem dicimus.
33 Rurſus huiuſmodi cārum aliæ ſunt per ſe, aliæ per acci-
dens. per ſe cauſa eſt valetudinis medicus, per accidēs
decuratus: pōt.n. accidere, vt is medicus ſit etiam recu
ratus. Licebit igitur dicere, recuratum aliquem fuiſſe
cauſam ſanitatis. Sed & illa quoq;, quæ cauſas per acci-
dens, tanquam partes & ſpēs continent atq; comple-
ctuntur, vt genera, poſſunt cauſæ appellari, vt homo
& aīal ſanitatis cauſa fuiſſe dicantur. Ex accidentibus
quoq; cauſis quędam adiunctiores & propiores habē-
tur quædam remotiores, vt albus & muſicus, qualem
eſſe contingit medicum, dici poſſet cā ſanitatis fuiſſe,
34 Illa quoq; diſtinctio prodita eſt, aut.n. ſeorſim illas, aut
iunctim, efferimus iunctim vt quum dicimus recuratū
medicum fuiſſe cauſam ſanitatis. Seorſim, vt qnū ſe-
paratim alterutrum dicimus. Quo fit vt modi cauſarū
naſcantur, habeanturq; multiformes. Nam aut propin
quæ & ſingulares ſunt aut remotę & generales, aut per
accidens, aut per ſe, aut vt genera. Item aut coniunctę,
aut ſeparatæ, atq; hoc non ſolum in cauſis efficienti-
bus reperitur, ſed ēt in ea quę ad materiā pertinet. Au-
rum.n. hoc, cauſa eſt & materia rei effigiatæ, & non ſo
lum hoc aurum, ſed ſimplr aurum. Itē hoc corpus, &
non ſolum hoc corpus, ſed ſimpliciter corpus. Item
hoc flauum, & non ſolum hoc flauum, ſed ſimpliciter
flauum, & ſimpliciter coloratum, Item non ſolum di-
35 ſiunctæ aurum, ſed coniunctim aurum flauum. Effe-
cta quoq; cum cauſis eūdem videntur habere reſpon-
ſum. Alia nāque vt propinqua, alia vt genera proferun
tur: quemadmodū ſi diceres Polycletū effigiaſſe Dia-
dumenum illum molli iuuenta expreſſum, deinde di-
ceres ſtatuam, poſtremo imaginem. Idem videre licet
in effectis per accidens, quorum exemplis ſuperſede-
bo, ne moram atq; impedimentum inſeram iis, quæ ſe-
36 quuntur. Rurſus alia eſt diuiſio. Singuli ſex modorū,
quos cauſis diximus eſſe attributos, in membra didu-
37 cūtur duo, actum & ptātem. Differūt aūt hęc inter ſe,
ꝙ cauſæ quæ in actu ſunt, ſimul ſint neceſſe eſt cū effe-
ctibus qui procreantur, vt ſecans ſimul cum eo qui
ſecatur & vrens ſimul cum eo qui vritur. Cāę vero quę
non ſunt actu, ſed ptāte, non ſemper ſimul cum rebus
effectis habentur, non.n. ſimul cum ędibus corrumpiť
ædificator, neq; ſimul cum lecto faber. Eſſe* aūt ptāte
id nunc appello, quod non ſolum egit, ſed prorſus re-
ceſſit ab opera, & deſiit agere. Cæterum oportet vniuſ
cuiuſq; rei principem cauſam & proximam quærere,
atq; hæc eſt illa, ad quam ſimulatq; peruentum eſt, ceſ
ſat qō ea, quæ. Quur ita ſit, &, Vndenam à Dialecticis
nuncupatur eſt. exempli gratia: Quęritur vnde nā cau-
ſa ædium eſt Gabrias? Rńdetur, quia ædificator. Iterū
quæritur quamobrem ædificator eſt? Rńdetur, quia
ædificandi ſcientiam & artificium tenet. Huc vbi ap-
plicitū eſt neceſſario ſiſtitur. Eſt.n. aut veſani, aut per-
tinacis hoīs vlterius percūctari. Prima igitur cā ædium
eſt ars ædificandi. Sed & gñaliū effectorum gñales cau
ſæ aſsignādæ ſunt, & particularium particulares, vt ſta-
tuarius dicatur ſtatuæ cauſa fuiſſe, & hic huius. Item
effectorū ptāte, reddendæ ſunt cāæ ptāte, & effectorū
in actu, cāæ in actu cōſtituendæ referēdeq;. Quot igiť
cāæ ſint (q̄tuor videlicet) & quot accipianť modis, (ſex
vȝ) arbitror abunde & accurate demr̄atum à nobis.

* *Poteſtate appellat (ait hic Simpl.) non id quod eſſe pōt, ſed id quod operanti opponitur: hoc aūt eſt quod non opatur: non operatur uero, & qđ operari pōt, & qđ operari deſiit.*

EXiſtimanť aūt caſus & fortuna cōpluriū eſſe effe 39
ctuum cauſæ, & fieri euenireq; multa tum caſu,
tum fortuna conſueuiſſe. Ac primum quidē di-
gnum ſcitu eſt, ſub quo nā genere cāæ, duo illa gene-
ra collocētur reponāturq;. Dinde illud quoq; nō igno
randum, ſit ne caſus & fortuna idem, an res cauſęque
diuerſæ. Poſtremo aggrediendū quid vtrunq; ſit ꝓde- 40
re. Adeunda tñ diſcutiendaq; prius ea qō eſt, q̄ in vno-
quoq; negocio cognoſcendo maxime debet eſſe prin-
ceps & caput. Sit ne in rei natura caſus vllus aut fortu-
na, an inania potius vocabula temere circunferantur.
Quod plerique inducti rōne dixerunt, quia videbant
oīum rerum quarum cās facimus fortunam & caſum,
alias nihilo ſecius cauſas aſsignari aſſerriq; poſſe ex ea-
rum genere aliquo, quæ nobis ſupra ſunt proditæ, vel
numero, verbi cā. Si qs in forū exierit alloquēdi con-
ueniendiq; quēpiā gr̄a, occurratq; ei amicus aliq̄ pe-
regre ꝓfectus, reuerſusq; ex itinere, atq; hūc q̄q̄ cupie
bat interuiſere, non tñ ſperabat futurū obuiū ſibi: illū
Herc. ſi quis interroget quāobrē, aut quēadmodū na-
ctus ſit amicū, Caſu rñdeat. Sed nugæ ſunt. Quur.n. ca-
ſu dicať occurriſſe, ſuperueniſſeq; potius, q̄ ſponte atq;
ab ea voluntate, qua is exiuerat, vt in forū deſcēderet?
Nam & ſi ei non id conſilium fuerit procedēdi, ſed di-
uerſo quidē negocio deſtinatus, hoſpitem forte quadā
incurrenti, non tñ eo valet id vti propterea nouare, aut
confingere aliā cauſam oporteat, qua amicus id com-
pertus, præter voluntatē illam atq; itionē in forum. Si
igitur vniuſcuiuſq; rei quæ fieri dicitur forte fortuna,
certam licet cām reddere, qui.ſ. poſſunt effugere ij, q
fortunam putant cauſam quandā eſſe inſtabilē indefi-
nitāq;, quin videantur nudum & ſine re vlla, nomen
fortunæ inter cās referre collocareq; voluiſſe?. Quod
ſit parum ꝓficit rō, valeat inquiūt, authoritas veterū, 41
qui quum de cauſis rerum oīum conquirerent, vidētur
nullo numero habuiſſe fortunam. Hæc fere illa ſunt ar-
ma, quibus nonnulli fortunā de rebus adimere & ꝓ-
figare conantur. Nos vero dicimus primā rōnem illo-
rum, cōtrarium eius quod volebant, feciſſe. Nā quum 42
fortunam demere niterētur, neſciunt ſe illam maxime
ita ſtabiliuiſſe. Si.n. oīa quouis modo eueniēt, conferri
in cauſas certas & determinatas poſſunt, idq; nemo eſt
qui neſciat facere, cur tñ fieri quędā fortuna dicimus,
quædam non dicimus? Nimirum opinor, quia fortu-
na cā quędam eſt præter certas illas atq; determinatas.
Nam ſi quædam effecta habētur, de quibus ſimulatq;
inuenta eſt certa præfinitaq; ratio nihil amplius poſsis
ambigere quædam contra reperiuntur, de quibus nō
ſimulatq; inuenta eſt certa præfinitaq; rō, deſinas am
bigere, ſed adhuc ad fortunā confugium habeas: ſum
ma pertinacia eſt inficiari fortunam eſſe rōnem & cau
ſam quandam extra certas illas atq; præfinitas. Nam
quamobrem obſecro Achilles Hectorē occidiſſet vl-
tro, Adraſtus filium Crœſi fortuito? Alioquin ſi nul-
lum ſit diſcrimen in cauſis, oportuerat Adraſtum ſuſce
piſſe id facinus, & propoſito percuſsiſſe, perinde atque
dicitur de Achil. Sed & reliquis eſt adhuc illis delirādi
locus ita reſpondere ſolitis. Niſi telū collibuiſſet mit-

tere, Crœſi filius viueret, ſed.n.voluit quum miſit, (vo
lebat aũt non Crœſi filium, ſed feram tranſigere) miſ-
ſionis igitur cauſa volũtas fuit, vulneris mortiſq́; non
fuit. Nam ſi præuidere potuiſſet euentum nunquam
iaculum intorſiſſet. Quo fit vt id caſu factum merito
videaẗ, ſecutaq́; ſit mors non ſpõte illius, ſed ſorte for
tuna, venia quoq; digni ſint. Nec poſsis culpę addicere
qui id genus deerant ac peccãt: & Crœſus ſi ſapiẽs fue
rat, ignoſcendum habuerit, nedum exarſerit in perpe-
43 trãtem. Quod ſi ex veteribus videtur nemo, qui ſortu
næ mẽtionem habuerit, quid tũ poſtea? præſertim quũ
hoc ipſo vel maxime taxandi reprehẽdendiq́; ſint, for
tuna vero propterea non tollitur. Et Hercules viden
tur antiqui nuſquã verba feciſſe de fortuna, nõ Empe.
non Anaxago. nõ alius quiſpiam. Nullam.n.ex his cau
ſis quas ſtatuebant, arbitrabantur eſſe fortunam, non
odium, non amorem non mentem, non poſtremo eſn
tum vllum. Cęterũ & hoc rationem noſtram multum
confirmat adiuuatq́;, ꝙ neq; de cauſis aliis, & quidem
Tẽpus ætas lõga aptiſsima eſt ad veritatis indaginem ratio.
magiis neceſſariis tractatum aliquem habuere. Tem-
pus porro & lõga ætas aptiſsima efficaciſsimaq́; eſt ad
veritatis indaginem rõ. Mirum tamen illud eſt, ꝙ quũ
fortunam pro nihilo habendã putarent, non conati ſal
tem ſint perſuadere, nomen fortunæ falſum atq; inane
ab hominibus fuiſſe receptum. Neq; minus mirum eſt
illud, ꝙ quidam, qui eſſe fortunam in rebus arbitraban
tur, noluerunt tñ qualis quæúe ea rerum poſſet calligã
tibus, & cæcutientibus mortalib⁹ edere. Ego vero me
mini locũ, in quo Empedo. & quidem inuitiſsimus in-
cidit in mentionẽ fortunæ. Is.n.quaſi clam nobis poſ-
ſet id facere, aliquando in explicatione naturæ vtiẗ cõ
moditate & occaſione fortunæ. Nam quod aer ſeceſ-
ſerit, ſecretusq́; fuerit, fortunæ tribuit, & tãquã refert
acceptum hoc verſu. Sic cecidit volitans aliter qnoq;
ſæpius aer. Sed & mẽbra quoq; aĩalium plurima eſſe
44 facta, cecinit à fortuna. Verum hic ꝙ raro fortunam
cõm. ſuis, & placitis adhibet, minus nobis accuſandus
eſt ſilẽtij huius. At Democritus atq; alij quo pacto nõ
ſunt ob eam rem grauiter reprehendendi atq; dãnan-
di ꝙ quum temeritati atq; fortunæ res præſtãtiſsimas
ſubieciſſent, nullam rõnem aut viam hoĩbus ad eam
indaginem reliquerunt? Nam neq; infinitos mũdos,
neq; fas, neq; ordinem illum vniuerſa continentem,
atq; nectentem ad aliam cauſam retulere: ſed tũ à for-
tuna, tũ caſu pendere, prouenireq́; oĩa defenderunt.
45 Atqui hoc ſeorſum in eo hoĩe maxime ſoleo demirari
ꝙ quum videret, quum animalia, tum ſtirpes & fru-
tices ex cauſis fieri ſuo & certo ordine conſtitutis atq;
præſcriptis, ſiue naturam fecerit cãm, ſiue mentem, ſi-
ue alio id nomine cõmonſtrarit (neq;.n.de hoc cõtro-
uerſia eſt.) Mirari inquam ſoleo vehementer, qũo ea
quæ & maxima videbãtur, & pleniſsima diuinitatis ac
numinis, cœlum, aſtra, ſedes, & locos aſtrorum quorũ
nihil poterat indefinitum, nihil exordinatum videri,
46 fortunæ tñ caſuiq́; tribuerit. Nam animalia & frutices
procul abeſſe caſu perſpicuum eſt. Si.n.ad eas genera-
tiones fortuna aut temeritas pertineret, cur nõ poſſet
ex quolibet vtcũq; fos tuliſſet generari, & fieri quodli-
bet? Nũc autem & homo ex hoĩe oritur, & ex platano
platanus: neq; quiſquam eſt, qui equum ex equo ſpi-
cam de frumento naſci caſu putet. Qd' ſi inferiora hęc
quæ & intercipi impediriq́; poſſunt, & plerũq; inter-
cidunt, eundem nihilominus ſemper ac definitum te-
norem & curſum ſeruant: qui fieri poteſt, vt cœlum, &
ſydera, & ordo ille rerum ĩmutabilis atq; ſempiternus,
mente careat & ratione, caſu conſtet atq; fortuna?
Vtriſq; igitur eſt erratum, & iis qui rerum oĩum cau-
ſam conſtituere fortunam, & iis qui nihil nobis de for
tuna tradidere. Sunt & nonnulli, q quamuis cauſam 47
rerum plurimarum fortunam faterentur & crederẽt,
quia tñ illius naturam, aut aſſequi, aut explicari, non
poterant, ſpecioſam eius rei definitionem & magni-
ficam attulerunt, dicentes fortunam eſſe cauſam, quę
ſupra captum hominis eſſet. Veruntamen videntur ex
iis, qui dicunt diuinam quandam rem atq; pręcellentẽ
exiſtimare fortunam: qua ſententia plurimi fere mora
lium ſunt, qui fortunam colant vt numen, conſtitutis
etiam dicatiſq; priuatim ei rei tanquam deæ templis.
Super ea igitur re cõſiderãdum eſt vſitata nobis diſpu
tandi ratione ac via.

FOrtunam eſſe, & in quibus ſit, hunc in modum 48
poſſumus colligere. Rerum aliæ ſemper eodem
mõ proueniunt, vt perẽnia, aliæ fere & plerunq;
vt naturalia: nonnullæ rarenter. Nã ſi ſunt quæ plerũq;
& maiori ex parte proueniũt, manifeſtũ eſt eſſe quoq;
ea oportere, quæ rarenter & inſolẽter fiant, qualia ſunt
ea, quæ rerum naturalium neceſſariam gñationem ab-
rumpunt. Põt ne igitur fortuna locum habere in is quę
neceſſario eueniunt? nequaquam. Quis.n.ita mens ſit,
vt dicat ſolem hodie fortuito ortum eſſe? aut fortuito
occidiſſe? Dices in iis verſari fortunã, quæ frequenter
.i. plurimum & maiori ex parte proueniunt? At quis
niſi impudenter ac temere pertinax, dicat Callię manũ
caſu quinque digitos habuiſſe, aut calores eo t̃pe for-
tuitos, quo Syrius emergit, aut frigora tũc quũ ſol in
Sagitario eſt. Reſtat igitur, vt in iis fortuna reperiatur,
quæ infrequenter & raro. Quod & cõi ſententia ꝓba
ri ſolet: nã & ea quæ fiunt à fortuna, raro euenire dñr:
& ea quæ raro eueniunt, fortuna fieri ſaltẽ vulgo vi-
dentur. Sed ſiſtamus tantiſper, infrenemusq́; orõnem 49
hoc loco, reuerſuri mox vñ digredimur, diuidamusq́;
aliũde initio repetito: effectorũ alia alicuius gr̃a fiunt,
vt ea quorũ opifex eſt, aut natura, aut volũtas. Alia nul
lius, vt capillũ quũ vellimus, aut paleã quũ abĩcimus.
In vtris igitur fortunã ſtatuo? profecto in iis quæ gra-
tia alicuius fiũt quod quemadmodum poſsit eſſe: cun
ctari parumper dum volo: atq; hoc in præſentia, q̃ ve-
rum ſit inito. Sed paulo poſt demõſtraturus compro
baturusq́; ſuſcipiã. Id aũt quod ex aſſumptionibus ſe-
quitur, ſyllogiſmo nunc colligã. Poſitum eſt fortu-
nam in iis eſſe, quæ raro fiunt, atq; ẽt in iis, quæ gr̃a ali-
cuius fiunt. Quid igitur aliud ex iis cõcludi põt, q̃ ali-
qua fieri raro in iis, quæ gr̃a alicuius fiũt? Hac ego de
cã ſum inductus ſyll̃m vt clauderẽ ante aſſumptionũ
probationem: qm̃ mirari neminem volebam, id qđ
gr̃a alicuius fit, non ſolum in neceſſariis, & in iis quæ
plerunq; conueniunt inueniri poſſe, ſed etiã in iis quæ
pauciens & perraro contingunt reperiri ſolere. Hacte
nus ſatis. Qũo igitur caſus & fortuna verſantur in his
quæ rarenter fiunt? Opus Hercules eſt rõne aliqua at- 50
que explicatione, atque hoc eſt, quod paulo ante pol-
liciti ſumus oſtendere. Porro conſentiunt omnes, quę-
cunq; aut à natura, aut à voluntate fiũt, gratia alicuius
rei fieri oportere. Exempli gratia, quum domum egre
dimur lauandi cã aut continuandi quem ait conuenĩẽ
di philoſophos, & quum regula de imbricibus tecti ca
dit deſiderio proprium & naturalem locum tenendi,
vtpote quam nullo obiecto repagulo, quum graue &
terraceum

terraceum corpus ſit,deferri deorſum oporteat. Quũ
ita is finis occurſorius & obuius fit rebus, cuius gratia
initio factæ inſtitutæq; ſunt,nihil tunc habet cõe for-
tuna. Quum vero (vt fieri ſolet aliquando)alius finis
ceciderit, quæ is qui propoſitus fuerat,tũc fortuna &
caſus exerit ſe, atque elucet: vt ſi quis lotus egreſſus
canem offendat, à quo mordeatur: aut ſi tegula in ter
ram deuoluta,vt in proprio & nũlli conſideret loco ꝑ-
tereuntis hominis caput confringat. Sane huiuſmodi
effectuum cauſam eſſe, aut naturam aut volũtatẽ licet
dicere, non tamen ita vt per ſe cauſæ ſint:nam neque
vt morderetur ille proficiſcebatur ad balneas,nec te-
gula cecidit vt vulnus afferret,ſed euenit vtrũque per
accidens. Atq; hoc iã eſt caſus & fortuna, quũ nã aut
voluntas alicuius facta eſt per accñs cã. Quo [a] ſigni-
ficatu acceptum id oportet,quod pauloãte dicimus,
fortunã.ſ.circa ea verſari quæ gratia alicuius fierent.i.
ad eos effectus euentusq; pertinere, quia aut à natura
aut voluntate per accidens proficiſcerẽtur. Per accñs
aũt cum natura tum volũtas cauſæ fiunt,quotiẽs eue-
niũt alia q̃ ea quorum gratia inſtituta actio fuerat. Sũt
enim [b] quemadmodum ex rebus,aliæ per ſe,vt ſubſtã
tiæ:aliæ per accidens,vt accidens:ita ex cauſis aliȩ per
ſe,vt ædium redemptor: aliæ per accidens,vt albus &
muſicus.Et eſt ea quæ per ſe eſt, certa & præfinita:quȩ
vero per accidẽs incerta atq; indefinita,poſſunt.n.in-
finita accidere ædificatori, Eiuſmodi eſt & fortuna,
eoq; indefinita.Diſtat aũt à reliquis per accidẽs cauſis
fortuna in eo,ꝙ illæ idcirco cauſæ nuncupantur, quia
accidentia ſunt cauſæ per ſe,vt albus,grãmaticus,muſi
cus,deambulator, ſeſſor: quo fit vt nullum ſit tale ꝓ-
prie cã talium. At in fortuna actio vna atque eadẽ eſt
huius effecti cauſa per ſe,illius cauſa per accidẽs: nam
foſsio per ſe cã eſt ſationis,per accñs inueniendi theſau
ri.Quare illic in cauſis eſt diuerſitas,hic non in cauſis,
ſed in finibus & euentis:quia quemadmodum in reli-
quis cauſis per accidens duæ cauſæ reperiũtur eiuſdẽ
effecti,vna per ſe,altera per accidẽs: ita in fortuna nõ
quidem duæ cauſæ reperiũtur eiuſdem effecti, ſed cõ
tra potius vna cauſa duntaxat reperitur duorum effe-
51 ctuum,quorum alter per ſe erat.i.propoſitus. Eſt aũt
indefinitũ nihilominus fortuna,ĩmo latius ẽt aliquãto
q̃ cæteræ. Nam theſaurum reperire multis & infinitis
ex cauſis poſſumus, gratia factis & inſtitutis alterius,
videlicet ſerendi gratia,pauimenti ſternendi, deducẽ
di aquæ ductus ad puteum, cõſtituendæ condẽdæq;
ſepulturæ,templi exędificandi, atq; ſimiliũ infinitorũ.
Igitur quemadmodũ dictum eſt prius, (neq;.n.vere-
bor præſertim hoc ocio explicandi negocij gratia, fre-
quentiorem eiuſdem rei repetionẽ) quum ea quæ fa-
cta & inſtituta gratia alicuius ſunt,efficiuntur alterius
cauſæ per accñs:ea affecta, quæ inde proueniunt for-
tuna fieri & caſu dicuntur. exempli gratia, lauandi cã
deſcendit quis in forum, offendit qui æs manuarium
referebat, ita recepit argentum. Profectio ea initio
cã per accidens, argenti recipiendiq; fuit:non.n.illius
gratia fuerat, alioquin non diceretur forte fortuna re-
ceptum. Neq; ſi neceſſario ad eum locum deſcendiſ-
ſet,neq; ſi ex cõſuetudine plerunq;,aut crebiter eo ſo
litus eſſet deſcendere,quia videlicet non eſſet id am-
plius præter rõnem,neq; perrarum. Sed & illud quoq;
aiaduertendum puto,ꝙ non ſolum cauſæ efficientes
aliquæ,per accidens cauſæ appellantur,ſed etiam effe-
ctus & finis aliqui, fines & effectus ꝑ accidẽs vocãtur.
Nam quemadmodum egreſſus & decenſus in forum
per accidens cauſa fuerat exigẽdæ pecuniæ,ita & exa-
ctio finis per accidens deſcendẽdi fuit. Atq; ille quidẽ
deſcenſus, vt cã quædam efficiẽs,dicitur fortuna: exa-
ctio tanquam finis,& ea cauſa quæ ad finem pertinet,
euẽtus quidam vocatur,& exitus à fortuna. Oportet
aũt & hunc quoque indefinitum eſſe,& minime con-
ſtitutum, ne ſi certus cõſtitutus fuerit,non amplius vi
deri poſsit à fortuna perpẽdiſſe. Quare huiuſmodi euẽ
tus atq; finis oĩno habendus erit incertus, perindeq;
indefinitus,vtpote qui ſit per accidens factus. Feri.n.
poterat vt non ſolum reportatio pecuniȩ ex illa profe
ctione eueniret,ſed & vulnus aut pompe alicuius ſpe
ctatio. Erat quidem vna res tantum,propter quam ini
ta erat profectio, ſed infinitæ quæ accidere poterant.
Ex iis igitur quæ dicta ſunt,patet fortunam eſſe per ac 52
cidens cauſam earum rerum, quæ non neceſſario aut
plurimum,ſed quæ raro proueniunt,atque in iis dun-
taxat eſſe conſtitutam ac poſitam,quæ gratia alicuius
ex propoſito & conſulto geruntur. Quare quibus ꝓ- 53
poſitum & voluntas ſubeſt,ineſt in iis fortuna:volun-
tas autem ſine mente non habetur: indefinitæ igitur
cauſæ ſunt neceſſario, ex quibus fieri põt, vt aliquid
fortuna incurrere euenireq; videatur. Proinde videri
põt,fortuna indefinita res eſſe. Oẽs.n.per accñs cãæ
indefinitæ ſunt. Nam hac re maxime differunt à per
ſe cauſis,ꝙ in illis aſsignari põt ſua cuiuſq; rei certaq;
cã,vt ędificator domus: in cauſis aũt per accidens, nõ
poteſt:neq;.n.eſt albus cauſa q̃ muſicus potior. Ita &
deſcendenti in forum reportandæ pecuniæ cãæ põte-
rant occurrere infinitȩ. Nam idem porro accidere po
tuiſſet etſi perſequendi,aut fugiendi,aut ſpectandi,po
ſtremo faciendi aliquid aliud gratia deſcẽdiſſet. Quã-
obrem,vt verbo rem vniuerſam complectamur, ſum
ma eſt hæc. Si ſolum ea quæ per ſe ſunt cãæ rerum exi-
ſtimantur,nihil põt fieri à fortuna: ſed ſi cauſæ quoq;
per accñs quædam recipiuntur, videri plane põt ali-
quid fieri à fortuna. Neque mirũ eſt putari fortunam 54
carere rõne: nam rõ in iis ſolum habetur viſiturq; quȩ
aut neceſſario,aut plurimum fiũt. Verum qm̃ fortuna 55
quanq̃ per accñs,tñ cauſa efficiens eſt: cãrum aũt effi-
cientium,aliæ propiores ſunt, Polycletus,ſtatuæ: aliȩ
remotiores,homo:idẽ ſpectari in cã fortuitorũ debet,
vt alia propior ſit alia remotior videat̃ eſſe. v.g. Sani-
tatis cã ægroto fuit,aut ventus,aut æſtus,aut capitis tõ
ſio quum tñ horum nihil adierit feceritq́, valetudinis
gratia,ſed aut agendi quippiam aliud, aut ſpectandi,
aut capilli ponendi. Etenim hoc loco propior cã ſani-
tatis eſt ſpiritus flatuſue,q̃ tonſio. Plane ſi ꝑ accñs cau
ſas ſcire volumus, ꝓpiores q̃ ſint quęq; remotiores,
conſtituendæ ſunt actu, atq; ita viciſsim cõparandæ
perpendendęq;: alioquin ſi ſimplr̃ & abſolute quęſie
ris,quę fuerit cã rei fortuitę propior,nullam licebit af
ferre. Nam infinitę poſſunt cauſę extitiſſe,quemadmo
dum multotiens nobis eſt ſupra commonitum.

[a] *Simpli. etiam hoc in loco declarare uolens, quõ fortuna circa ea uerſetur, quæ gratia alicuius fiunt: ait, non ſic intelligendum eſſe ut omnino quæ ſunt à fortuna gratia alicuius fiant, ſed quia talia ſunt quòd alicuius gratia fieri poſſunt, ideo in his connumerantur quæ alicuius gratia fiunt. Hoc autem Ariſto. teſtimonio comprobat, qui inferius ait quòd acceſsiſſet quidem gratia accipiendi argentum ſi nouiſſet, ſed non huius gratia acceſsit &c.*

b Them.id quod Ariſto. dixit ens hoc quidem per ſe eſt, illud uero per accidens, refert in ſubſtantiam, & accidens, ſequens ueſtigia Alex. Sed Simpli. exponit.i.effectus, ut ſen ſus Ariſto.is ſit: ſicuti effectuum quidam per ſe ſunt, quidã per accidens: eodẽ modo ex cauſis aliæ per ſe ſunt, aliæ per accidens. nam ait ipſe. Et ſi cætera prædicamenta accciden tia ſint, non tamen per accidens inſunt ſemper.

56 Fortunatus [a] dicitur, quum finis atque exitus
rei talis habetur, qualem quis animo ante con-
ceperat atq; ſtatuerat. Inſortunatus eſt e contra-
rio, quum quis ſtatuto fine nõ potitur. Bona ſors nũcu
patur, quum bonum quippiam accidit: mala, quũ ma-
lum. Infortunatus ſane & fortunatus eſt cui res magni
alicuius momenti contingunt, ita vt longe inſortuna
tiſsimus habeatur, qui prope fuerit: vt magnum ali-
quod bonum conſequeretur: (iam.n.id animus tãquã
præſens & in manibus poſitum tenere & poſsidere ſe
fingit. Nam id quod prope eſt, videtur tanquam præ-
ſto eſſe) E contrario fortunatiſsimus videat, qui pro-
pe fuerit, vt in diſcrimen aliquod, atq; in cõmodũ ma
ximum adduceretur. Incõſtans vero huiuſmodi felici
tas dicitur quæ pertinet ad fortunatos rectiſsima rõ-
ne. Nam & fortuna ipſa incõſtantiſsima eſt, quũ neq;
ex earum rerum numero ſit, quæ plurimum veniant
neq; ex earũ quę neceſſario. Quid ſit fortuna dictum,
arbitror quam copioſiſsime.

a Eius oppoſitum uidentur hæc uerba ſignificare quod uoluit Them. dicere, immo etiam uera non ſunt. Cum enim talis habetur rei exitus, qualem prius animo quis concepe rat ac ſtatuerat, non utique id à fortuna dicimus contigiſſe, ſed cum aliud quid præter id quod aĩo conceperat, ut ſupe rius declarauit ipſe Them. Græce uero ſic ait. εὐτυχία δ' ἐστὶν ὅταν τοιοῦτον τὸ ἀπαντήσῃ τέλος, οἷ' ἄν τις καὶ προείλετο ἐξ ἀρχῆς*, hoc eſt. Fortunatus dicitur quum finis rei talis habetur qualem quis utique prius elegiſſet etiam.*

57 Est aũt & caſus temeritaſúe, vt prædictum eſt, cã
per accidens eorum quæ raro fiunt, & gratia ali
cuius. Differt aũt à fortuna in eo, ꝙ caſus de plu
ribus aſſertur. Quicquid.n.fortuna facit, facit & caſus
non tñ continuo quicquid fit caſu, fit itidem à fortuna.
Fortuna & id qđ eſt à fortuna, circa eas res verſantur,
quibus adeſt ea natura vt fortunatę poſsint dici: & de-
mum circa eas ad quas pertinet actio. Quapropter ne-
ceſſe eſt circa res, quæ agi geriq; poſſunt, verſari &
exerceri fortunam. Oĩa porro quæ agi, geri, adminiſtra
ri dicuntur, vt in moralibus libris eſt demonſtratum,
voluntate & conſilio fiunt: ſignum eius rei maximũ
eſt, ꝙ fortunati dicuntur iidem qui & felices. Felicitas
aũt eſt bona quædam actio adminiſtratioúe, aut oĩno
58 in actione adminiſtrationeq; poſita. Si hæc igitur ita
ſunt, ſequitur vt nihil dici poſsit à fortuna factũ, quod
59 ab iis rebus fiat, ad quas non pertinet actio. Quamo-
brem neq; inanimale quicquam, neq; brutum facere
põt fortuito, aliquid quia voluntate & conſilio carẽt:
vnde neq; fortunata neq; infortunata poſſunt eſſe, pręe
terquam per ſimilitudinem & tranſlationem quandã.
Cuius generis eſt id, quod Protarchus dicebat fortuna
tos lapides eſſe, ex quibus altaria fierent & ſimulachra
deorũ, quę quũ nihil ad hanc rẽ per ſe cõferant, colun
tur tñ à nobis, & adorantur. Contra eſſe infortuna-
tos coniuges, & eos quos humi ſtratos cõculcaremus.
Poſſunt etiam inanima quãdoq; videri facere aliquid
à fortuna, ſi quis aliquam rem acturus rebus inanimis
tanq̃ inſtrumentis. v.g. Enſis ille quo quidam quum
tyrannum Promythea occidẽdi cauſa feriiſſet, vomi-
cã aperuit, & attulit medicinam, fortunatus vtiq; ap-
pellari poſſet quippe qui ſorte cœptus ſit pro deo ha-
beri ab eo, qui curatus eſt. Caſus vero non per ſimilitu 60
dinem aut tranſlationem, ſed peculiariter ad inanima
pertinet, & ad animantia ea, quę carent ratione. exem
pli cauſa: Equus ab hoſtibus captus, caſu liberatus eſt
hoc modo, quia quum deſiderio potus ſeceſsiſſet ad
ſontẽ, in manus domini ĩcidit. Item caſus eſt, vt tripes
q cecidit, iaceat ad ſeſſum opportune accõmodateq;,
cuius gratia non ceciderat. Atq; vt exitus, atq; finis vi
deatur caſu eueniſſe, neceſſe eſt, cũ alienus ſit à rei na-
tura, quæ cecidit. Nam ſi lapis cubus deuoluitur, non
eſt caſus, ſi reperiatur iacere ad ſedẽ idoneę: quia hoc
habet ex natura vtcunq; ceciderit, vt omnia latera re-
gãt ad ſeſſum. Quapropter neq; ignis caſu ſurſum de-
fertur, etenim hęc eſt cẽuto illi natura. Illud igitur qđ 61
fit caſu, quale ſit, diximus: nam ſi gñaliter caſum acce
peris, poterit etiã de fortuna prædicari. A fortuna ve-
ro ſunt ea quæ caſu quidem fiunt, ſed in iis, quibus cõ
ſilium & voluntas ineſt. Veruntamen non ea oĩa, quæ
citra conſilium & voluntatẽ eueniunt, ſtatim fieri vi-
dentur à fortuna. Euenit hyeme nauigãti naufragium
facere hoc, neq; ex propoſito conſilioúe, neque for-
tuito neceſſe dicimus quia plurimum ſolet exitus iſte
eſſe nauigantium hyeme. Quam vero caſus ſiue teme- 62
ritas talis ſit qualem oſtendimus, illud eſt argumento,
ꝙ ea fieri temere & fruſtra dicuntur, quorum exitus
diuerſi ſunt ab iis quos ſtatueramus. Egredit quis de-
ducendæ alui cã, id ſi non conſequitur, dicemus illum
temere.i. fruſtra egreſſum fuiſſe: vt ꝙ temere fruſtraq;
fit, videri poſsit gratia factum alterius tunc, quum id
non eſt ſecutum, cuius gratia inſtituta ſuſceptaq; actio
fuerat. Nã ſiquis dicat temere ſe lauiſſe, propterea ꝙ
deliquiſſet ſol, plane ridiculus habeatur, quia videlicet
illius gratia non lauabatur. Ita fit vt nomen temerita
tis ab eo quod temere eſt, deriuatũ eſſe merito videat.
Igitur euenit quidem ſępe vt poſt rem incaſſum ac te
mere factam, nihil aliud cõſequatur, ſed ſolum de ſuo
fine ceciderit inſtitutio: vt ſi profectus quiſpiã ad dedu
cendam aluum reuertatur aluo nõ deducta. Atq; hoc
eſt, quod incaſſum appellatur & temere. contra euenit
aliqñ vt poſt rem incaſſum temereq; ſuſceptam. alius
quidam exitus cõſequatur, non iis qui erat propoſitus
& inſtitutus, vt ſi quis ad deponendum onus naturæ
profectus, aurum reperiat. Atq; hoc eſt, quod dicitur
caſu factum & temeritate ſpontina.

Diſtat aũt id quod caſu fit, ab eo, qđ temere, ſicut 63
diſtat finis à cã efficiente, & quantũ diſtat id qđ
fortuna fit, ab ipſa fortuna. Semper.n. quum ta
le quippiam accidit quod quanquam cãm propriam
efficientem haberet, non tñ ab ipſa cã præcedente fa-
ctum eſt, ſed ab alia ad quã alius & propius exitus per-
tinebat: tũc ea res quæ antecedit, temere dicitur facta,
qm̃ propoſitum finem aſſecuta non eſt. Id vero quod
factum eſt caſu, dicitur factum, quia ſine propria cau-
ſa pręcedente factum eſt. verbi cã: Lapis cecidit, præ-
tereuntem conuulnerauit. Hoc loco finis & exitus rei
eſt conuulneratio, cã efficiens eſt ipſe caſus & deuolu
tio lapidis. Cæterum vulneratio aliam propriam cãm
& peculiare principium habebat, nõ caſum lapidis aut
deuolutionem, ſed vt ita dicamus, deturbationẽ im-
pulſionemúe de induſtria inſtã, ita vt percuteretur is,
qui

qui prætéribat. Caſus item lapidis non eum habebat
finem vt vulneraret, ſed vt in propriam & naturalem
locum ſeſe reciperet, quanquam id ſorte quadam in
prætereuntis iniuriam recidit. Sed & per accidens fit,
inuicem vti alterum cã, alterum finis eſſe dicatur. Is aũt
qui aliquid agendi gratia egreſſus eſt domo, & plagis
affectus re infecta reduit, temere dicitur egreſſus, caſu
64 vulnera retuliſſe, vel etiam à fortuna. Nam id quod à
caſu eſt in plura diffunditur, q̃ id quod eſt à fortuna.
Atq; hoc diſcere poteris hoc exemplo. Quum aliquid
præter naturam fit, vt monſtrum, id non fortuna, ſed
caſu dicimus ꝓueniſſe, vt manus ſex digita, & ſtrutho-
cephalus. Ni ſorte fateri nolis huiuſmodi portenta na
turę fieri caſu, ſed propriam & certam cauſam habere,
eam videlicet quæ intrinſecus fuerit antequam æde-
rentur in lucem, aut ſyderationem, aut materiæ exu-
berantiam & copiam, aut contra defectum. Sed qui
ita dicunt, nóne vident idem poſſe dici de lapide, quẽ
caſu cecidiſſe non negarẽt, babuiſſe illum veriq; intra
ſe cauſam grauitatẽ & pondus? Sed certe pondus cau
ſa efficiens eſt deuolutionis & caſus, nó etiam percuſ-
ſionis, ſed caſus percuſsionem fecit. Quid itaq; caſus
ſit & q̃d fortuna, quæq; ſit inter eas res differentia, ſa
tis videtur explicatum à nobis.

*ª Alexander etiam, quem uidetur imitatus Thẽm. ait ca-
ſum & quod temere dicitur inuicem diſtare, quemadmodũ
finis ab efficiente diſtat: ſicuti etiam fortuna, ab eo quod
fit ab ipſa fortuna. Verum Simpl. ab eis diſſentiens in hãc
fere ſententiam ſcripſit, quod caſus, & quod temere dici-
tur non ſint eadem, recte quidem dici mihi uidetur: nam te-
mere factum id dicimus, quod nihil conſequitur: caſu autem,
quod conſequitur quidem aliquid omnino, per accidens tñ.
Sed quod id quod temere eſt, ab eo quod caſu diſtet, quãtum
diſtat fortuna ab eo quod à fortuna fit, nequaquam rectæ
dictum puto: nam fortunæ, non id quod temere dicitur pro-
portione reſpondet, ſed caſus ipſe: ei uero quod à fortuna
fit, id quod à caſu. Nam & Ariſto. dixit tam fortunam
quam caſum, eſſe cauſam efficientem: ipſum autem teme-
re, nunquam: finem uero id quod à fortuna, & à caſu di-
xit, non autem caſum.*

65 REdiguntur autẽ referunturq́; tum fortuna tum
caſus, ad genus cauſæ efficientis ea rõne, q̃ nã
voluntatiq́; applicantur & ĩnectuntur, quarum
vtraq; inter cãs efficientes reponitur. Natura deuo-
lutus eſt lapis is, qui ſunt grauitate prætereuntẽ per-
cuſsit. Volũtate theſaurũ Soc. cõperit, quũ ſundamẽ-
ta ædium iaceret. Planè neq; inuentio theſauri, neque
iactio fundamentorũ & foſsio ſimplr̃ pertinet ad for-
tunam: poſſet.n. quis fodere ex induſtria, ſpe inueniẽ
di theſauri. Sed quum non ad eam finem fundamen-
ta ſunt iacta, ſed iaciẽti obuius factus eſt theſaurus, &
quodam modo offendit fodientis manum, huiuſmodi
occurſus ſuperue ntusúe fortuna proprie nũcupatur.
66 . Qm̃ vero caſus & ſortuna in iis eſſe demonſtrantur,
quorum vel natura vel voluntas cauſę per accñs ſunt,
videtur maxime neceſſarium, vt voluntas & natura
priores caſu & fortuna ſint cauſæ. Sẽper.n. priora ſunt
ea quæ per ſe ſunt, iis quæ per accidens habentur. Pro-
67 inde manifeſtum eſt eos qui rerum oĩum cãm ſtatuere
fortunam, voluntatem & intellectum priorem illa ne
ceſſario conceſſuros. Quòd ſi maxime ſequitur vt cau
ſam rationem & intellectum velint, nemo eſt qui non
videat q̃ ridiculum ſit id quod relinquitur. Nam ſi in-
tellectus ſit cauſa per accidens hominis, haud intelligo
cuiuſnam rei poſsit eſſe cauſa p ſe efficiens.

TOt vero ª cauſas haberi, quot enumerauimus, 68
hinc licet accipere. Si ĩterrogati fuerimus, quã-
obrem vnaquæque res ſit? aut definitionem vl
timam afferemus, atq; hoc in mathematicis facimus.
Aequales.n. propterea lineæ ſunt, quia ab eodẽ circuli
centro proficiſcuntur. Quæ vero à centro proficiſcũ
tur, idcirco ſunt æquales, q̃a circulus plana figura eſt,
quæ vna linea vndiq; circunducta ad medium æquali- 69
ter vergit. Seruatur idem in reliquis, quæ à geometra
definiuntur. Aut cãm mouentem primam aſsignabi-
mus. vt, Quamobrem Phocenſibus Thebani bellũ in-
tulerunt? quia templum ſpoliauerant. Aut reddimus
finem, cuius gratia ea res facta inſtitutaúe eſt, vt, Quã-
obrem rex Perſarum indixit Græcie bellũ? quia Græ-
cis volebat imperare. Aut ad vltimam materiã confu-
gimus. vt, Quamobrẽ putruit comprehẽditq́; lectus?
quia conſtabat ex ligno: Phyſi. itaq; quum oẽs cauſas 70
inueſtigare debeat, neceſſe eſt ipſum quamobrẽ, (ita
.n. appellatur à phy.) aſsignare ſciat & reddere. Nã ho-
mo moritur, aut quia eſt aĩal rationale mortale, aut
quia efficiens illius aĩa migrat à corpore, aut q̃a ex ma-
teria tali exiſtit quæ ſit obnoxia corruptioni, aut quia
illi eſt melius mori. Tres aũt cauſæ in vna plerunque
cernuntur, forma, finis, efficiens. Natura.n. forma eſt,
& finis, & efficiens rerum natura conſtantium, quem-
admodum aĩa eſt aĩalis: quare & hominem gignit ho-
mo, qui ſpẽ plane idẽ eſt quum hoĩe genito. Similiter 71
oĩa quæ mota ipſa imediate. i. citra medium mouent,
obiter ſibi propinqua eiuſdem generis ac formæ ſunt,
cum iis quæ producuntur. Loquor aũt de naturalibus
rebus. Plane generationis cauſæ hunc in modum per- 72
quiruntur, vt ſciatur quid poſt quicque fiat. Gratia.n.
formæ mouetur natura ante illam, & quũ perfectum
abſolutumq́; eſt, ceſſat ab eo motu, qui rem quæ fie-
bat creabaturq́;, anteceſsit. Item vt ſciatur quale ſit, id
quod perpeſſum & alteratum eſt: hoc aũt eſt materia.
Item vt ſciatur, quid nam fuerit mouẽs & efficiens cã:
atq; hic non quælibet ſatisfacit. neq; quælibet eſt quę-
renda, ſed proxima & ab alio identidem mota. Nam ſi
ſit ĩmobilis aliqua, quæ tñ ſit principium motus, non
phy. amplius ſed philoſophus primus ſiniendæ illius
negocium ſuſcipiet atq; munus. Quamobrem circa
tria ſubiecta ratio vniuerſa philoſophandi verſatur.
Nam aut circa ea quæ mouentur & corrũpuntur, aut
ea quæ quamuis moueantur non item corrumpũtur,
aut circa ea quæ neq; moueri poſſunt neq; corrumpi.
Duplex.n. principium eſt naturaliter mouẽs: quorum 73
alterum tñ naturale eſt alterum nó eſt, quũ nó habeat
intra ſe neq; motus principium, neq; naturam: hoc aũt
obeſt cauſa rerum mouens ĩmobilis ipſa, & rerum pri
ma oĩum. Vt igitur antedictum eſt, adhibenda pro- 74
ducendæq́; ſunt oẽs cauſæ phy. atq; hoc ſæpius exulce
rari retractariq́;, tum memoriæ, tũ exercitationis gra-
tia conueniant. Idcirco factum eſt quippiam, quia il-
lud huius efficiens erat, ac in perpetuis quidẽ hoc ſim-
pliciter & neceſſario fit: ſm̃.n. omnino regitur atq; pẽ
det à primo. In generatis non neceſſario, ſed plurimũ
euenit. Deinde ſi hoc fieri generariq́; debuit, neceſſe
fuit materiam hanc prius habitam fuiſſe, quemadmo-
dum ſyllogiſmi cõcluſio exiſtere non poteſt, niſi prius
ſumpta & propoſitiones habitæ fuerint. Eſt & id q̃d
nos

noſ ſupra nominari diximus quid ſit rem eſſe, & defi-
nitio, & ratio eſſentiæ cognoſcenda, (quæ nonnunq̃,
vt dixi, idem eſt) & finis, vbi videlicet ea conſideratio
adhibetur, vt videatur optimum ita rem eſſe vti eſt,
verbi cauſa. Homini melius eſſe hmõi formã habere,
q̃ aliam quamuis. Porro quid melius & locupletius
ſit, nõ ſimplr abſoluteúe accipiendum eſt, ſed pro mo-
do rerum, & pro ſua cuiuſq; natura. Non.n.oĩum re-
rum finis eſt optimus, (alioquin finis vnius eſſet oĩum
rerum fingendus) ſed id rei melius eſſe dicendum eſt,
quod maxime ſit ſuæ cuiuſque naturæ idoneum con-
gruumq́;. Quum igitur talis eſt finitio rei atq; rõ vt ſta
tim appareat melius ac potius eſſe, vt hoc modo illa
ſit, q̃ quouis alio, tunc finis & forma concurrunt con-
iungũturq́;: quod in rebus naturalibus paſsim aĩaduer-
tere eſt. Quũ vero non ſtatim apparet, tunc forma eſt
ſola & ſeorſum à fine, quod in mathe. cernitur. Nõ.n.
quemadmodum ex hominis, equi plantarum finitio-
ne oſtenditur ſtatim quid ſit in ſpeciebus illis, optimũ
præſtantiſsimũq́; oſtenditur: item in mathe. Quis enim
obſecro non rideatur, ſi pergat probare melius circu-
lo eſſe vt lineæ à centro profectę ſint pares: aut quadra
to, vt illæ quæ quadratum obambulant?

*[a] In Mathematicis, ait Alex. quod id qđ eſt huius gra-
tia: aliud non eſt q̃ forma, ea.n. in ipſis eſt finalis atq; ulti-
ma cauſa, eoq́; fit ut in eis ultimum ſit forma & diffinitio:
in mathem. igitur negat reperiri finalem cauſam. ſimpli.
tñ contendit mathema. fine non carere: is aũt eſt ut tranſdu-
catur aĩa à ſenſilibus ad intelligibilia. Finem tamen hunc
mathe. qua mathematicus eſt, non cognoſcit: & ea propter
ipſum quamobrem ad diffinitionem ultimam reducit.*

*[b] Græce legitur, τοιοῦτον δ' ἐστὶν, εἴ τι κινεῖ μὴ κινού-
μενον ὥσπερ τὸ παντελῶς ἀκίνητον καὶ τὸ πάντων πρῶτον,
id eſt. Tale aũt eſt, ſi quod ĩmobile mouet, quemadmodũ per-
fectum illud immobile & oĩum primum.* *[c] In his Them.
Alexan. imitatus eſt Simp. aũt defendere uolens mathema.
non carere fine ſic ait. Siquis circuli definitionem, aut qua-
drati eo modo acceperit, quo hominis diffinitionem, non ſe-
cundum formam, ſed ſecundum uim ipſam, inueniet formã
eiuſmodi diffinitioni æque propriam ac in diffinitione hoĩem
erectũ eſſe. quaſi dicat, diffinitio circuli cõſiderata ſcđm eam
uim ſcđm quam poſt facere ut circulus ſit, habet etiam finis
rõnem & melioris: melius.n. eſt triangulo ut lineæ ductæ à
centro ſint æquales, quam alio modo: ſicuti melius hoĩs eſt,
ut recto ſit corpore, non autem abſolute ſecundum formam.*

75 SEd qm̃ illud ſæpe à nobis poſtulatum vſurpatũq́;
eſt naturam agere gratia alicuius, videtur ad in-
ſtitutionis noſtræ diligentiam pertinere aliqñ, id
rõne confirmationeq́; aliqua vindicare controuerſiaꝫ
ineſt.n. in eo ſumpto nonnulla diſſenſio. Sed & illud
quoq; oſtendendum eſt, quemadmodum naturalibus
rebus ſit coniuncta neceſsitas. Nã oẽs ferè qui de na-
tura ſcripſerunt, cauſas omnes in neceſsitatem & ma-
teriam cõtulere. Idem aũt ſignificari & neceſsitatis &
materiæ noĩe volebãt: Poſtquam inquiunt, calidum,
frigidum, & quod quiſq; principium materiale ſtatue
rit, tale eſt aut tale, neceſſe eſt hoc, quod ex illis princi-
piis materialibus oritur, ita prorſus eſſe conſtitutũ vt
eſt. Eos [a] vero qui cauſas efficiẽtes quoquo modo at-
tigerunt Anaxag. & Empedo & ſi qui alij è veteribus
76 erant, valere ſinunt cũ ſuis inuentis. Putant aũt nõnulli
naturam, neq; facere quicquam gr̃a alicuius, neque vt
melius & locupletius ſit ſed quẽadmodũ Iupiter pluit,
non vt triticum huius creſcat qđ eſt in agro, illius diſ-
ſipetur quod in area eſt, ſed ex materiæ neceſsitate: va
porem.n. ſubeuntem vi ſolis, refrigerari & cõgelaſcere
oportere atq; in aquam verti, verſum denuo in terrã
imbrem decidere atque deferri: quo delato, forte for-
tuna euenire, vt huius adoleat meſsis atq; luxuriet, il-
lius intereat, deturq́; peſſum. Ita nihil vetare, vt aĩa-
lium quoq; membra ex neceſsitate talia ſint, quia ex
tali materia. Sed qñ ita accidit, vt & diſpoſitæ ordine
quodam partes, & viciſsim cõmiſſæ innexæq́; videan-
tur, ita vt ad functionem oĩs officij, ſuam quæque o-
pem & operã conferant, non ſecus ac ſi alicuius finis
gratia factæ, aut aliqua rõne inſtitutæ fuiſſent: aiũt id
non prouidẽtia vlla naturæ, nec rõne melioris notæ,
ſed caſu factum confluẽtibus temere cauſis, atq; ita ca
dentibus partibus. Neq; ſolum caſu fieri hæc omnia,
ſed etiã caſu conſeruari, atque hoc in dentibus pſpici,
quorum priores acutos animalibus innatos fuiſſe, ma
xillares contra latiores datos, non ad eum finem, vt al
teri ſecent, alteri molant, ſed ex neceſsitate mera &
abſoluta materiæ: accidere vero vt huiuſmodi poſitus,
& collocatio dentium ad dirimẽdum & ſubigendum
cibum accõmodatum ſit: ꝙ ſi qua ſunt aut eueniunt,
quæ ad nullũ opus vſumúe apte diſpoſita eſſe videan
tur, interire illa atq; diſſolui, quales ſunt Empe. bouige
næ habẽtes priora viri. Hæc ferè illa ſunt, quæ dici ab
iis conſueuerunt, cæterũ multum errant à veritate.
Quamobrem? Qm̃ naturæ opera aut eundem ſemper 77
tenorem & curſum ſeruant, aut plurimum: (homo.n.
ex homine, & equus ex equo fit.) Dentes quoq; ean-
dem vim ſemper obtinent, & eundem vſum præbent.
Contra quæ fiunt à fortuna, docuimus ſupra raro fieri
oportere. Tunc.n. caſu pluit, quum ſub emerſum canis
pluit: & calores quum hyeme ſentiuntur, caſu dicun-
tur accidere. Si igĩ in natura plurima ſunt certa & defi
nita, in fortuna plurima ſunt icerta & indefinita, reſtat
vt naturæ opera caſu aut fortuna euenire non poſsint,
rõne aliqua & gratia alicuius poſsint. Sane nãæ opera
ſunt plantæ aĩalia, atq; horum partes, quorum nihil eſt
fruſtra, nihil temere, nihil mancum, nihil ſuperuaca-
neum. Pluit aũt Iupiter? fateor. Non vt triticum meũ
increſcat? Quis hoc negat? Cęterũ non ſequitur, ſi mei
tritici cã non pluerit, nullius rei gratia pluiſſe. Videtur
enim ob quãdam aliã cauſam pluiſſe, q̃ ſi cupiunt ſcire,
adeant eos libros, in quibus de mundo diſputaĩ, alio-
quin eius rei quæ natura fit occaſionem agricola com
moditatemq́; arripit. (Serit.n. eo tpe, quo pluuię expe
ctantur.) Iam quarum rerum finis eſt aliquis, qui quũ 78
tendat continue motus, ibidem fine apprehenſio con
ſiſtit, quæcunq; ante finem illum fiunt, finis gratia
videntur eſſe facta. In operibus aũt naturæ videri põt
id appertiſsime, continue ſiquidem mouentur res, &
ſine interuallo eatenus tendit pergitque, quo ad dum
vniuerſum finem indipiſcatur & prendat. Nam & her
ba, & ſtipula, & ſpica, & gluma, cætereq́; id genus mul
ti iuges formę, quæ anteq̃ matureſceret triticum, ſub-
inde alteræ poſt alteras creabantur, videntur adeo oẽs
ad triticum proculdubio intendiſſe. Id ſimulatq́; con-
ſecutæ ſunt, quies quædam & veluti ſtatus innaſciĩ, vt
manifeſtũ ſit ea oĩa tritici gratia pręceſsiſſe. Neq; ac-
cidunt itaq; neq; aũt caſu fiunt quæ ante finem fiunt,
ſed illius gratia fiunt prętermittunturq́; à natura. Nam
ſi natura domum ædificaſſet, nõ aliter opinor ędificaſ-
ſet, q̃

ſet, q̃ eo pacto quo pôt ornatiſsime & aptiſsime ex-
ędificari. Poteſt aũt apertiſsime exędificari, ſi ea quę fi
nem antecedunt, finis gratia ſacta eſſe videãtur. Lapi-
des.n.prius cogendi, & intritũ habẽdum, lateres quo-
que fingendi ducendiq́; ſunt, & ligna cædenda, tegulę
comparãdæ, demum oĩa ea inuicem coaptanda com
ponendaq́; integumenti tutelæq́; gratia, aduerſus no-
xia inſeſtaq́; corporis, qui iam finis eſt domus. Cõtra,
ſi ars aĩal feciſſet, nõ aliter q̃ natura feciſſet: feciſſet aũt
ars finis gratia, ea quæ ante finem fuiſſent. Eundẽ igiẽ
79 in modum & natura. Prorſus perficere ſolet ars aliqñ
ea, quæ natura non pôt abſoluere. Sunt.n.quædam, in
quibus non natura, ſed ars innenit extremum: nam ad
parandam ſanitatẽ, & vires recolligendas medicamen
ta præbentur tunc, quum natura nõ ſufficit. Aliqñ nõ
perficit, ſed imitatur naturam ars, vt pingendo fingen
doq́; varias rerum naturalium, aĩalium & plantarum
effigies. In vtriſq; autem ea quæ finẽ antecedũt, ęque
80 referũtur ad finem. Planè eſt id in aĩalibus manifeſtiſ-
ſimum, vt videri poſsit naturam agere nõ temere, ſed
gratia alicuius, Formicæ & araneæ, quamuis neq; arte
vlla neque conſilio agant, faciunt tñ ea, quæ faciũt ali-
cuius gratia. Eodem modo hirundines quũ nidulanẽ,
quum paleis & ſtramento lutũ minutiſsime artificio-
ſiſsimeq; cõnectunt, & formam capaciſsimam, & ad-
uerſus iniurias munitiſsimam & inoffenſiſsimã conſti-
tuunt. Et apes digniſsimæ admiratione, quæ poſitũ &
tex. illum ſexangularem concameratumq; operoſiſsi-
me ſcitiſsimeq́; conſtituunt. Sed & alcyonum nidi in
aquis tutiſsimi ab aquis, maximam non ſolum admira
tionem habent, ſed etiã ſignificationem ſolertis & in-
genioſæ naturæ. Poſſemus innumerabilia alia ad hanc
confirmationem afferre, ſi nunc de ingenitus auitij &
aĩalium cæterorum cõmẽtaremur. Sed qd de aĩalibus
loquor, quãdo & in plantis quoq; atq; ĩis quæ viuiſcũt
in terra, natura finem oſtendit? etenim folia fructibus
præſidij gratia, & radices alimoniæ adiũctas eſſe quis
non videt? Alioquin quur in diuerſum ordo non cõ-
ſtet, radices ſupra ſpectentur ramorum loco, rami ter
ra condantur radicum vice? Quur fructuum ſemina
alia ligno intecta, alia corticibus ſepta atq; lib. tanquã
munimentis quibuſdam & tunicis veſtiuntur? niſi vt
prouideretur, ne generatio, quæ rerum viciſsitudine
conſeruatur ſeminibus amiſsis diſsipatiſq́; deficeret?
Quare ex ĩis quæ dicta ſunt, cuiuis clare dilucet natu-
81 ram agere gratia alicuius. Duplex aũt eſt natura mã
atq; forma, forma vero etiã finis eſt: eſt.n. materia gra
tia formæ, quia ſpẽs. Forma & ratio potior q̃ materia,
& præſtantior cã eſt, quam veteres contra, formæ ma
teriam prætulerunt celebraueruntq́; ſupra q̃ fas erat,
vtpote qui & cognoſcerent ſolam & ad *rerum genera-
tionem ſolam adiungerent adhiberentq́;.

* *Grecorum uerborum hoc in loco hec eſt fidelis inter-
pretatio: καὶ γὰρ ὅσοι ποιητικῆς αἰτίας ἐμνημόνευσαν ὅσοι
ἁψάμενοι χαίρειν ἐῶσιν ὡς ἐμπεδοκλῆς καὶ ἀναξαγόρας
καὶ εἴ τις τῶν παλαιῶν. Nam qui: cauſe efficientis memi-
nerunt, eam quoquo modo attingentes ualere ſinunt, ut Em
pedocles, & Anaxagoras, & ſi qui alij ex ueteribus.*

82 DIcere poſſet aliquis, ſi natura agit fine conſtitu-
to, cur non ſemper conſequitur finem? Cur itẽ
non ſemper ars finem indipiſcitur ſuum? nam
potio plerunq; nocet ei, qui propter imbecillitatẽ vim
medicamenti ferre non poſsit. Cur fulcrũ lecticę ma-
iore aliquo pondere frangitur? data tamen eſt potio
vt proſit, & fulcrum lecticæ additum ad ſuſtinendum
fulciendumq́;. Quapropter aut finibus priuãdæ & exi-
mendę ſunt artes, aut nã donanda. Vtraq;.n.id quo p-
gunt, aſſequi plurimũ conſueuit, & tunc manifeſti ſunt
fines: raro fruſtrari, & tunc quoq; deprehẽdere, nihil-
ominus licet conatum quẽdam illarum ad bonũ, quo
tendebant, inuitasq́; à ſuis finibus ob materiæ inopiã,
aut redundantiam aliquam cõcidiſſe. Nam etiam tũc
quum fruſtrantur falluntur q́;, non longe abſunt, aut
diſcedunt à fine. Neq; id quod euenit diuerſum admo
dum aut alienum multũ ab eo eſt, quod propoſuerãt,
Nunquam.n. ita fraudatur ordo inſtitutioq́; naturę, vt
ex vito gignatur aut ꝓdeat platanus, ſed vir maxime:
aut ſi non vir, vtiq; mulier: aut ſi neque mulier, ſaltem
aĩal: aut ſi neque animal demum, ſaltem caro. Item fi-
cus aut ficum gignit aut caprificum, non quercũ, al-
uumúe: & olea oleam aut oleaſtrum, non fraxinũ fa- 83
gumúe. Talia ſunt ea quæ Empe. inter aĩalia numera-
bat, Bouigenas habẽtes priora viro: nam frutices viti-
genas habentes priora olea, ſic nunquam eſt auſus vel
fingere neq; alia huiuſmodi portẽta de plantis, quum
tamen aliquanto magis liceret monſtroſos illos partus
inter plantas, q̃ inter aĩalia collocare (minus.n. in plan
tis fines apparent:) Sed ocioſi hominis eſt perſequi hu
iuſmodi deliramenta, aut putare aliquo numero eſſe
philoſophum tam prodigioſæ ſciæ. Exiſtimandum tñ
eſt adeo, ſi ex prima illa conſtitutione molitioneq́; re-
rum proſatum eſſet bouigenum, (illud pecus qđ prio-
re parte ſeorſus hominem poſteriore ſeorſus bouem
referrer) eadem oblæſione factum fuiſſe, quo monſtra
quoque naturæ, rudimentaq́; cætera, aut ex ſeminis im
becillitate, aut ex alicuius principij diſſolutione corru
ptioneq́;, nõ ꝙ dimidiatis aĩalib⁹ dimidiata aĩalia ſub-
inde coagmentata ferruminataq́; fuerint. Nam quod
ille apellare ſolet totigenum perfectum & abſolutum
ſemen, id quod iam conſiſtere & conſeruari pôt, non
fuit ſtatim, atque initio factum. i. illico, nulla re alia p̃-
cedente, ſed ex ſemine certo, atq; mã in quauis formę
pollens eſſet & p̃potens. Præterea qui finẽ eripiunt adi
muntq́; naturæ, cur ipſum naturæ vocabulum relin-
quunt? Nam qui natura factũ iunctumúe aliquid di- 84
cit, negat aũt id gratia alicuius eſſe iunctum, fruſtra
nõĩs naturæ mentionem habet. Sunt.n. res nãæ quæ-
cunq; ab aliquo motæ principio, non oĩ quẽlibet finẽ
ex principio quolibet, quod eſt fortuitarũ, ſed ordine
quodam in fine peculiarem ac ſuum proficiſcuntur.
Atq; in ĩis ex certis ſinguliſq́; principĩis ꝓueniunt cer
ti & ſinguli fines atq; exitus conſtituti, qui non raro &
fortuiti, ſed plurimũ tales tenentur viſitanturq́;, qua-
les natura p̃ſcripſit. Cur ergo quæ ſunt à fortuna, fieri 85
fortuito arbitrantur? Neque.n. recte poſſumus fortu 86
nam cum natura coniungere, niſi cõĩone ſola vocabu
lã cõmittantur: nam ſignificata mehercule ſunt remo
tiſsima: neque iccirco recipienda eſt naturæ prouidẽ
tia, ꝙ illam oculis conſultantem deliberantẽq́; intue-
ri non poſsis, quemadmodum potes eos qui de rebus
dubĩis in cõe deliberant. Nam hoc quidem mõ pluri-
mis artibus eripi fines poſſent, quum neq; faber in cõ-
ſultationem referat vtrũ ſit prius ſecandũ q̃ poliendũ:
neq; literator quo pacto ſcribẽdũ ſit A vel B, neq; quo-
tiens verbũ hoc Cleon, ſcripturus ſit, totiẽs eius verbi
literas cogitatione conquirit, ita vt hæreat quod elẽ-
tum primo, qđ ſecundo loco ponendũ. Similiter neq;
ædificator

ædificator iacienda ne ſint prius ſundamenta, q̃ inte-
genda domus, aut cõſtituendi parietes dubitat. Eodẽ
modo neq; textor, neque lapidicida. Præfinita.n.&
certa quædã ratio habetur obeũdi hæc atq; ordo qui-
dam eſt in opere condendo ſacinndoq́; pſtitutus, qui
recta nos quaſi aliud agentes, ad propoſitum finem, &
ad ea quæ conueniant obiter ſerrat. Proinde omnis
opiſex viam certam & ordinatam, quã nullo labore
ingrediatur, habet, nec cogitatiu exigitur, ſed quaſi oſ-
ferunt ſingula ſeſe, & ſponte quadam ſequuntur. Si-
militer agit & natura, quippe q̃ ſit exemplar artis. Di-
ſtant aũt in eo, q̃ ars extra opus eſt, natura ĩtra. Quod
ſi intra lignum fabrica eſſet, lectumq́; non alio modo
fabricaretur, quã eo quo cum eſt ars extrinſecus, ma-
niſeſtum eſt ſi tunc quum eſt extrinſecus: gratia alicu-
ius ſacit, etiam tunc gratia alicuius ſuiſſe ſacturã, quũ
intrinſecus ageret vt natura. Videtur autem maxime
tunc ars ſimillima eſſe naturę, quum medicus quis ipſe
ſe recurrat. Differentia vero ſuperius plane demon
ſtrata eſt. Ex iis poteſt perſuaſum eſſe naturam age-
re propter finem.

87 POſt hæc diſcutiendum videtur qũo ſit in rebus
id quod quidam necesſitatem appellãt: & vtrum
ea quæ natura fiunt, ita fiant ex necesſitate, vt ex
præcedentibus cauſis conſtitutiſq́; principiis oriãtur,
an ita vt phyſi. putauerunt, qui ex motibus mãę neceſ
ſario euenire omnia arbitrati ſunt. Atque eſt quidem
necesſitas quędam in rebus naturalibus conſtituenda
recipiendaq́ue, nõ tamen eo modo quo illi conſtituũt,
qui deridicule admodum naturæ functiones & opera
necesſitate aſtringũt & illigãt. Aiũt.n. tellurem in imo
ſediſſe neceſſario, quoniam grauis eſſet: ſublimatum cę
lum, & occupaſſe ſumma, quia leuei rati ſalſo naturales
materiæ motus necesſitate inuariabili contineri, ac re-
gi, quemadmodum ſi quis parietem putaret necesſita
te ita conſtructum, vt eſt: quia quum grauia deorſum
ruant deuergantq́; pondere, leuia ſurſum verſum ni-
tantur & euolent, crederet lapides magnos & ſaxa in-
gentia ob grauitatem inſeriore loco ſtetiſſe, lateres
atq; ligna ob leuitatem in faſtigiũ cõmigraſſe. Quod
dicere non ſtupidi modo atq; attoniti hominis eſt, ſed
qui nullam domum exædificari vnquam viderit. Non
enim lapides ipſi ſponte ſua, neque lateres, neque ligna
in ſuos delata quæque locos conſtituunt & architectã-
tur domum, ſed talis aut talis compoſitura, aut forma,
88 aut ars maxime principes ſunt ædibus ſabricandis. Nõ
q̃ abſq; illis fieri domus poſsit, ſed q̃ mãlia illa, quum
ſint ſua ſponte, non poſſum domum conficere: Ars
& compoſitura poteſt. At materia quidem (vt dictum
eſt) ex eo genere cauſarum habetur, quæ ſunt per, ſe
minus propria, quam ſit forma & ratio & quod quid
eſt eſſe. Ideo fit vt motum materiæ forma neceſſario
non ſequatur, quin potius ad formam materia accom
modanda regendaq́; ſit. Non enim propterea ſcalpel-
lum, ſerram, & aratrum eſſe neceſſarium eſt, quia fer-
rum ſit: ſed contra potius, quia ſcalpello & aratro opus
eſt nobis ad functiones vitæ, ideo quęritur & eligitur
ferrum. Item tolluntur & conſtituuntur ædes non
propterea quòd parati ſint lapides (quãquam lapidi-
bus opus eſt ad ſubſtructionem) ſed propterea vt con
damus aliquit, aut vt ab iniuria vindicemus, atq; hoç
maxime ratio fuerat ædificandæ domus. Par conſide-
ratio in cæteris, quæ gratia alicuius fiunt. Tunica pro-
pterea ſacta eſt, vt tutela ſit ab ũs, quæ dę foris veniãt:
verum hoc fieri ſine panno nequit: oportet itaque præ
ſtinari pannum & ſubiici. Item calcei propterea facti
ſunt ne pedes ambulando detuſi conterantur ob lapi-
des, verum ij fieri ſine pellibus & corio non poſſunt:
primũ ergo pellium cura eſt babenda. Plane ſi ſimul-
atq́; adeſſet pannus: neceſſario, emergeret etiam atq;
exiſteret veſtis & ſimulatq́ue preſto eſſent pelles, e ve-
ſtigio calcei naſcerentur, neceſſarium eſſet vt formæ
materias ſequerẽtur. At non eſt ita, immo contra eſt:
propter veſtem enim adhibendus & coemendus eſt pã
nus, & propter ſerram ſubiiciendum eſt ferrum, & p-
pter murum comparandi ſunt lapides: non tamẽ ita,
vt ſtatim comparato ferro, & lapidibus apportatis, ne
ceſſarium ſit aut parietem, aut ſerram exiſtere. Habet
itaq; materia necesſitatem non per ſe, ſed per formam
& ſpeciem: nam materiam nulla ſequitur forma ne-
ceſſario. Neceſſarium contra eſt materiam eſſe formæ
ſubiectam, & tanquam dicto audientem. Quamobrẽ
ea quæ anteceſſerunt præcurreruntq́, neceſſarius non
ſequitur finis, ſed poſito conſtitutoq; fine, indicit ne-
ceſsitas materiæ præcedenti. Non ergo finis aut effe-
ctus neceſſario prouenit, ſed propter finem necesſitas
omnis emergit. Eſt enim materia propter finem, & ſu
biectum propter formam, materia vero atque ſubie-
ctum cauſa ex necesſitate eſt. Qui igitur ſolã cauſam
poſuere materiam, & ex naturalibus materiæ motib᷒
ſequi neceſſarios & præfinitos effectus, ij proculdu-
bio arbitrantur ſimpliciter omnia lege quadam im-
mutabili obtricta & ineuitabiliter & neceſſario fieri.
Nos vero aliam cauſam, & quidem magis propriã &
præſtantiorem oſtendimus, formam videlicet cuius
gratia materiam tum comparari, tum duci atq; fingi
monſtrauimus, non contra illius gratia formam habe
ri: ſed neque cauſam omnino poſſe materiam conſti
tui, neque ſimpliciter abſoluteq; neceſſariam cauſam,
ſed duntaxat ſubiectione adiunctioneq;: aut ſi ita ma-
lis expoſito id quod pro more noſtro ſæpius ſupra-
docuimus.i. ſimulatq; poſueris conſtituerisq́; formam
hunc in modum aut illum ſe habere, ex templo mate-
riæ necesſitatem affingis. Cæterum huiuſmodi neceſ- 89
ſitatem, hoc eſt necesſitatem ex adiunctione vel poſi
to, habent quodammodo etiam aliæ diſciplinæ. Po-
ſitis nanque propoſitionibus neceſſario ſequuntur cõ
cluſiones, non item è contrario concluſionibus poſi-
tis, eædem propoſitiones habentur. Poteſt enim ea-
dem res pluribus rebus addici comprobarique, nam
ſi quinque & quinque ponantur, neceſſario ſequitur
decem eſſe, contra ſi decem ponantur non continuo
quinque & quinque reperies: poterant enim eſſe ſe-
ptem & tria, aut ſex & quatuor. Ex quo fit, vt ea qui-
bus poſitis ſequuntur concluſiones, ipſa concluſioni-
bus poſitis non ſemper ſequi poſsint. Quod ſi conclu-
ſio non ſit neceſſaria, neque propoſitiones vtique ne
ceſſariæ fuerint. Num igitur hęc eandem necesſitatem
habent, quam & res naturales nequaquam, ſed ordo
in contrarium agitur. Hic ſi propoſitiones fuerint, erit
& concluſio, hoc eſt ſi prima fuerint, erunt & poſtre-
ma. In rebus naturalibus, ſi poſtrema fuerint, erunt &
prima: & ſi fuerit forma, erit & materia. Hoc diſcrimẽ
cætero ſunt ſimilia. Nã formæ opus erat materia, non
tamen propterea neceſſario forma materiã ſequitur.
Ita in ſyllogiſmis, concluſioni neceſſariæ propopoſi-
nes ſunt, non tamen neceſſario exiſtunt propoſitio-
nes concluſionibus poſitis. Ordo itaque commeat,
& in

90 & in diuerſum conſtat, quanquam non prorſus. Proinde ſcire oportet in operariis artibus, quarum officia tum in vſu, tum in ratione conſiſtunt, duo eſſe principia proſpectandi contemplandiq́ue: vnum cognitionem & finem, alterum agnedi adminiſtrandiq́ue. exempli gratia: In domo ædificandi forma domus & ratio ſpectandi principium eſt fundamentum adminiſtrandi. Vbi vero nulla eſt adminiſtratio, geſtio, actio, conſeqnens eſt, vt vnum illud principiũ adminiſtrandi tollatur, alterum relinquatur: quod cernitur in propoſitionibus ſyllogiſmi. Quamobrem quum in ſyllogiſmo ſua principia reperiãtur, in artibus itẽ principium ſuum ſit forma, nec eſſe eſt vt in vtroq; ſit ſimile, id quod affertur vt conſequens. Ex principiis enim neceſſaria ſequi debet concluſio. Quia quemadmodũ in adminiſtratiuis, & operariis artibus neceſſarium eſt ipſa materia, ita in ſpectatiuis contemplatiuisq́; neceſſarium eſt ipſa concluſio, Iam conſpicuum eſt tum id quatenus habeat materiam neceſsitatem, tum id quatenus materia alterationes, & motus neceſſarij eſſe videantur, quia ſine materia forma fieri nulla ſcilicet po
91 teſt. Ac cauſa quidem vtraque à phyſico eſt conſideranda, quanquam acrius & diligentiue forma vtpote cuius merito reliqua pro gignantur. Eſt enim cauſa materiæ id, cuius merito fiunt & proueniunt omnia. Diximus aũt in naturalibus rebus idem eſſe formã & finem. Eſt.n. forma principium definitionis & rationis, & eius quod ſub hoc vocabulo. Quid ſit rem eſſe, ſignificamus. Nam & in artificioſis, vt ædibus & quibuſuis aliis generis eiuſdem ſi domus talis eſt futura, neceſſe eſt talem adeſſe materiam, item vti talia aut talia prius fiant, atque exiſtant. Et ſi talis ſanitas eſt prouentura, neceſſe eſt talia prius facta atq; exiſtere. Eodem agitur modo in rebus quoque natura gignendis, homine, cane, boue. Cæterum in arte factis plerunque non eſt idem finis & forma.

* Nam domus quæ è tali materia exiſtit, facta talis eſt defenſionis & cuſtodiæ gratia: in naturalibus ſemper idem eſt finis & forma. Qnamobrem ſiue ea ſpectes quæ fiunt à natura, ſiue ea quæ affinguntur arte, intelliges phyſicum in commentationibus & ſpeculationibus ſuis materiam & eius neceſsitatem comprehenſam habere. Ei nanque qui ſecandi opus ita finiat: Sectio eſt lignorum diuiſio ſtatim ſeſe ferri vſus oſtendet, ita vt materia ea ſi non actu, ſaltem ratiocinatione aliqua facillime poſsit intelligi. Plerunque etiam actu ipſo cognoſcitur, vt quum ita definias. Iracundia eſt accenſio feruorq́ue ſanguinis circa cor gratia vlciſcendi doloris. Quo fit vt phyſicus ex forma quidem definitiones ducat ac regat, ſed materiam nihilominus communionem habeat. Eſt enim huiuſmodi forma omnis naturalis, vt ſemper cum materia & ſubiecto aliquo intelligatur.

** In latinis codicibus quædam uerba deſiderantur, quæ in græcis habentur, hæc ſcilicet, ὅτι πολλῶν δὴ ἐμφαίνεται ἐν τῷ λόγῳ καὶ τὸ οὗ ἕνεκεν: hoc eſt, in pleriſque tamen in eorũ diffinitione, quod eſt huius gratia apparet, ſequitur deinde: Nam domus &c.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

...n operariis ar... ...ibus duo ſunt ...rinc. ipa.

THEMISTII PHYSICES
LIBER TERTIVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

QVONIAM definiendo naturam ſuperiore libro diximus naturam eſſe vim cientem naturales * tranſmutationes & motus ignorare nõ oportet quid ſit motus: nam qui motũ ignorat, neceſſe eſt naturã quoq; ipſam ignoret. Planè quemadmodum de motu agendum nobis eſt, iccirco quia motus comprehenditur in definitione naturæ: ita ſi quid in definitione motus obiter collocabitur, de illo quoq; ſubinde diſputandum erit. Porro in definitione motus ſtatim continuitatis mentio habetur, in qua deinceps cõtinetur infinitas: nam motus ex earum rerum numero habetur, quæ videntur eſſe continuæ. Continuum aũt definiendo eſt qñ vtimur infinito. Dicimus.n. continuum id eſſe, quod ſecari in infinitum poteſt, vt planè detur intelligi continuæ quantitati primum ineſſe infinitudinem, non diſcretę quũ huius perficiat, illius non perficiat definitionem. Merito ergo is qui eſt de infinito tractatus, conſequitur eum qui eſt de motu. Sed & is quoq; qui de loco eſt, & qui de inani promendus ſubiiciendusq́; eſt: nam locus & tẽpus neceſſario quæruntur in motu. Ipſum quoq; inane nõnulli ſunt, qui neceſſarium ad eandem rem putarint: quo fit vt ſaltẽ hoc ipſum in diſcuſsionem vocari ęſtimariq́; æquũ ſit, recte ne illi an perperam ſenſerint. Pręterea motus, locus, & tempus naturalibus corporibus videntur eſſe cõia. Cõia autem initio operis diximus, anteq̃ particularia eſſe tradenda. Ratio igitur eſt, vt de huiuſmodi accidẽtibus priuſquam de corpore vllo naturali agaẽ. 1 2

Primum exponit Simpl. per ſe & immediate vt innuit etiam Them.

** Them. imitatus Ariſt. motum hoc in loco & tranſmutationem appoſuit, cuius rei Simpl. duplicem affert rõnem: uel.n. ob id quia nondum oſtenſum eſt; quo inuicem hæc differant, uel proprie his nominibus uſus eſt, eo ſcilicet modo quo inferius declarabit. Mutatio enim in ſubſtantia tranſmutatio proprie quidem eſt, non autem motus, in qualitate uero, quantitate, & ubi, proprie motus eſt.*

DE MOTV autem prius ea ſumenda ſunt, quæ ad cognoſcendam eius naturã præcedere, & quaſi præcurrere videantur. Ex * entibus habentur quædam tantum actu qualia ſunt prima illa ſummaq́; motus & materiæ prorſus immunia, quę nec alteraſcere, nec fieri poſſunt diuerſa q̃ ſunt, ſed ſemper eodem mõ & ſui paria, & ſui ſimilia inueniuntur generis, planè ſui naturæq́; tenaciſsima. Quædam cum actu potentiam iunctam ferunt, qualia ſunt ea q̃ ex materia exiſtunt & forma. Actu ſunt, quia formã intra ſe tenent: ptãte, qa poſſunt aliam quoque formã per reciprocationem & ſucceſsionem induere. Sed æthereũ corpus vi ſuæ nãæ ſolo actu eſt, quia nequit de forma & ſpẽ ſua mutari, particeps tñ ad quendam modum potentiæ eſt quatenus in loco mouetur, quia videlicet vbique ſimul eſſe non poſsit. In totum, quæcunq; ſunt actu aut ſubſtãtię ſunt aut quãtitates, aut generũ reliquorũ aliquæ ſpẽs. Hactenus poſtulo, vel ſine rõne cõcedatur hoc mihi, 3

eſſe

eſſe aliqua poſſe, quæ vno cum actu innexam etiam
ptãtem gerant. Illud[b] quoq; maxime velim admitta-
tur recipiaturq́;, quod tñ erit nihilominus priore poſtu
lato cõſpicuum, hoc eſt, ad ea quæ in genere ad aliqd
reponũtur, non ſolum pertinere defectum, exceſſum,
æqualitate maius & minus, ſed & pleraſq; alias haberi
ſupelleq; ſpẽs, q́ ad idem genus relationis poſsit refer
ri, ſimilitudinem, æqualitatem, & reliqua. Ea quoque
quæ agendi & patiendi potentiam obtinent, hoc eſt
actiua & paſsiua in eodem eſſe gñe collocanda, quip-
pe quæ viciſsim referri respondereq́, aptiſsime videan
tur. Illo modo & id quod mouere põt ad id quod mo
ueri, & è contratio mobile ad motiuum referatur ne-
4 ceſſe eſt. Sit itaq; conceſſum hoc nobis motiuũ & mo
bile mutuam habere relationem. Tertium quod poſtu
lamus, eſt motum in mouente ac moto eſſe, non ſeor-
ſum conſiſtere citra ſubiectum quod ſi eſt ita, maniſe-
ſtum erit totidem babere motus oportere, quot ſunt
res quæ moueantur & tranſmutentur. Mouentur autẽ
res aut quæ de ſubſtantia ſint, aut quæ de quantitate,
ant quę de qualitate, aut q́ poſtremo de loco. Erit igiť
multifarius & multiformis motus, non vti genus, ſed
vti cõis quædam vox ad multos ſignificatus. Si.n.ge-
nus vllum haberetur illis principiis quatuor, in quibus
cernitur & conſtituitur motus, vtiq; neceſſario illi ge-
neri motus, primum ineſſe, ita vt non multiplex am-
plius nomen motus futurum ſit, ſed quemadmodum
genus illud cõe quatuor generibus fuerit motus. Item
qui in eo genere collocatus eſſe, fuiſſet genus motuũ
quatuor, qui ad quatuor illa primordia pertinerent.
Sunt ergo motus totidem quot res quæ mouentur, &
quia illorum generum diuerſę definitiones ſunt diuer
ſæ erunt definitiones & motuũ. Proinde tametſi vnã
motus definitionem allaturi ſimus, ſcire tñ oportet il-
lum ex earum genere orationem futuram, quæ ſigni-
catum multiplicem amplectãtur. Scitum eſt.n. prout
quæque res fuerit ſimplex multiplexúe, definitionem
quoque illius eodem iure cenſendam. Detur igitur &
hoc cum iis quæ cõceſſa ſunt prius, motus appellatio-
5 nem eſſe multiplicem. Quartum poſtulatum eſt, vt in
quaq; re cui motum in eſſe diximus, biſariam aliquid
eſſe diciúe concedatur, aut peius, aut vt melius: in ſub-
ſtantia priuationem & formam in quantitate abſolu-
tum & ceſſans, in qualitate candidum nigricans, aut
ex contrariorum numero quælibet: in loco ſupernum
infernum. Itaque quum motus nullus extra quatuor
genera habeatur, recte in generibus quatuor, ſed du-
plex in ſingulis conſtituitur. Qui vero iſta habeant
ſequentibus oſtenderimus.

[a] *Ariſto. hoc pacto explicat præſentem locum. Eorũ quę ſunt, alia quidem actu tantum, alia uero potentia atq; actu hæc quidem hoc aliquid, hoc uero tantum &c. Græci expoſitores dupliciter legunt hæc uerba, Alexã. quem Themiſt. imitatur, dixit Ariſt. diuidere ea quæ ſolo actu conſtant, ut ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt ex una parte ab his quæ ſimul potentia conſtãt & actu ex altera: ut compoſita ſunt ex materia & forma. Et Simp. hanc expoſitionem confirmans, ait nihil eſſe quod hanc diuiſionem ſubterfugere poſsit: nã etſi ratio diuiſionis perfectæ uideatur expoſtulare, ut ens diuidatur in ens actu tantum, & id quod tantum potentia eſt in id quod uel actu eſt atque potentia, Ariſt. attamen ad id reſpexit quod ſubſiſtere poteſt: & cum id quod tantummodo potentia eſt ſubſiſtere minime poſsit, ideo illius partis non meminit. Voluit deinde quod id quod actu eſt ſimul atque potentia, in decem diuidatur prædicamenta: unde poſt ea uerba, potentia atque actu, pungunt. Porphy. autem quem latini uidentur ſequi, ait ens hæc in actum & potentiam diuidi, actum deinde in decem prædicamenta: unde poſt illud, alia uero potentia, punctum apponit illud uero, atque actu, ad ſequentia refert.* [b] *Quamuis multæ ſint ſpecies in genere ad aliquid duæ tamen potiſsimum deſeruiunt his quæ de motu ſunt declaranda, ſcilicet defectus & exceſſus, motiuum & mobile: nam Plat. ut teſtis eſt Simp. motum ad exceſſum & defectum referebat: quam opinio inferius improbabit Ariſt. qui ad motiuum & mobile reduxit, & ob id forſitan aliis relictis harum tantummodo meminit.*

NVnc quid ſit motus aperiendum. In eo vtemur 6
earum rerum opportunitate, quas nobis paulo
ante parauimus, corrogauimusq́;. Igitur ſupra
nobis conceſſum eſt in vno quoq; prędicamento ſpẽs
haberi, quæ particeps, tum actus, tum poteſtatis erãt.
Quare [a] auſim dicere motũ videri actum geſtionẽque
rei mobilis, quatenus mobilis eſt. Sed cur addidimus
quatenus mobilis? Nimirum idcirco, vt actus ille fieri
videretur, remanẽte etiamnũ ſeruataq́; poteſtate ea,
cuius is eſſet actus. Duplex.n. in vnaquaq; re actus eſt:
nam æris q̃ ſtatua ptãte eſt alter actus eſt, quando in
ſtatuam obiter mutatur: alter qñ iam in ſtatuã eſt mu-
tatum atq; formatum. Poſterior hic qui poſt perfectã
mutationem ineſt in ære, nullã amplius ſeruat ptãtem
ad ſtatuã: iam.n. eſt ſtatua, poteſtatemq́; in eo reſpe
ctu oẽm amiſit ſumpſitauitq́;. Proinde actus is non
eſt perfectio poteſtatis, quia corrupit & ĩpulit ptãtem,
ſed eſt perfectio rei cui potentia inerat. Priorem vero
actũ qui in ipſa mutatione adiungebatur æri, quia po-
teſtatem adhuc retinebat & agnoſcebat, poſſumus mo
tum & poteſtatis perfectionem vocare. Oĩs.n. perfe-
ctio ſeruat id quod perficit, donecq́; potẽtia illa ſerua-
tur, ſeruatur & motus contra ceſſante & deficiente po
tentia motus quoq; ceſſat & deficit. Deficit aũt pote-
ſtas oĩs proprie, ſimulatq́; ſpecies adeſt & forma. Pla-
ne in ſingulis quibuſq́; generibus ſinguli diuerſiq́; ha-
bentur modi potentię: qualis aũt potẽtia eſt, talis etiam
exercetur & motus. Nam eius quod fieri album põt,
eam quæ ex nigro in album eſt via: & eius quod fieri
nigrum põt, eam quæ ad nigrum ex albo fit, vtranq;
alterationẽ vocamus: eius vero quod augeri & minui
poteſt, motum, auctionem, minutionẽq́; appellamus.
Nullum.n. cõe nomen vtriq; motui additum, vt alte-
ratio. Item eius quod gigni corrũpiq́; põt motum, tũ
ortum & obitum, tum gñationem corruptionemq́;
dicimus: eius aũt quod trãsferri & migrare de loco ad
locũ põt, motum tranſlationem delationemúe noĩa-
mus. Cæterum in re tranſlatili duplex quanq̃ via eſt,
(nam res ſurſum aut deorſum defertur, progreditur
aut retrocedit, ad dextram aut ſiniſtram demouetur)
vnum tamen proditum nomen eſt oĩbus illis commu
ne, Delatio. Duplex ergo motus ſingulis generibus
accidit. Atq; hoc eſt vnum ex iis quæ ſupra nobis con
ceſſa voluimus. Poſtulauimus etiam illud extra res
nullum poſſe motũ conſiſtere. Hæc itaq; ex ſuperius
conſtitutis definitiſq́; arbitror eſſe planiſsima.

[a] *Themiſt. græce definitionem motus protulit hoc pacto: κίνησιν εἶναι τὴν τοῦ δυνάμει κινητοῦ ἐντελέχειαν ᾗ τοιοῦτον. hoc eſt motũ eſſe mobilis perfectionem, uel ut Herm. alibi*

eſt

eſt interpretatus, perfectihabiā quatenus tale eſt. At Sim. hoc
in loco notat Ariſt. non ἐντελέχειαν, ideſt perfectihabiam,
ſed ἐνέργειαν dixiſſe, hoc eſt actum uel geſtionem. Alexan.
uero tam Porphy. quam & Them. putaſſe in ea defin:tione,
ἐντελέχειαν, in ἐνέργειαν, ac ſi hæc pro eodem haberentur
apud Ariſto. Ait tū Simpli. Ariſto. uerbo ἐντελέχεια, uti ſo-
litum in ipſa tantū rei perfectione, q. ſi quando eo pro ἐνέρ-
γεια utitur, hoc eſt, pro actu & geſtione, non pro quo-
cunque actu id ponit, ſed tantummodo pro perfecto actu: et
hoc ea de cauſa, quia tū res una quæque eſt in ſua perfectio-
ne, cum poteſt ſuos ſecundum naturam actus edere. Verum
motum: cum res quædam imperfecta ſit, ſtatim ἐνέργειαν,
hoc eſt, actum & geſtionem utique non temere appellauit,
non autem perfectihabiam.

7 QVam [a] vero huiuſmodi natura ſit motus, eo
patet exemplo. Aedificatilis res tunc moue-
tur, quum actu ipſo ędificatur, quūq́ue adhuc
poteſtatis aliquid ſeruat: quum vero abſoluta & con-
ſummata ædificatio eſt, vtique neque mouetur, neque
ſeruat aliquid poteſtatis. Si igitur ædificatilis rei actus,
tunc quum adhuc ædificatilis manet, ædificatio nun-
cupatur: ædificatio autem motus eſt, nimirum ædifi
catilis rei actus, in eo ꝙ ædificatilis erit motus. Eodē
modo auctilis rei actum, in eo, ꝙ auctilis, & altilis, &
tranſlatilis, in eo ꝙ altilis & trāſlatilis: & cæteros id ge
nus actus geſtionesq́;, motus eſſe haberiq́; oportebit.
Quare [b] alio quoque modo finire motum licebit ita:
Motus eſt primus actus rei, quæ poteſtate aliquid eſt,
Dixi primus, quia vltimus videtur eſſe forma, quā res
aſſecuta quum primum eſt quieſcit. Primus vero actus
eſt, ea quæ in formam eſt itio: Atq; hic proprie motus
is eſt quem modo conquirimus. Quoniam aūt formā
ipſam maxime & ſimpliciter actum vocamus, neceſ-
ſe eſt vt ea profectio, quæ ad formam dicitur inſtitu-
ta, ad eum quoq; actum inſtituta dicatur, qui proprius
atq; præcipuus eſt. Quo fit vt ea itio, qua ad actū illum
perfectum abſolutumq́; deſtinatur & tendit perfectus
actus ipſa eſſe non poſsit, ſed inchoatus & mancus.
In hunc modum motus ītelligitur actus eſſe non quidē
conſumatus ille atq; cōpletus, ſed laceſsitus & ceſſans
nō tū ita vt ſit per omnia īperfectus, ſed vt ſit nōdum
perfectus perſolui tamen qui poſsit & perfici.

[a] Simpli. qui ex Alexan. accepiſſe uidetur. ait Ariſto ſyl
logiſmo oſtendere motus definitionem recte eo modo tradi-
tam, cuius ſyllogiſmi propoſitiones euidentes ſunt, utpote
quæ ſolo egeant exemplo ad declarationem: & in idem ten
dunt uerba Them. hic ſi recte conſiderētur. [b] Them. Alex.
ueſtigia inſequens ex exemplo Ariſto. aliam motus defini-
tionem elicit, quam in hunc modum protulit Alexan. Mo-
tus eſt rei quæ potentia eſt, prima tranſmutatio uel primus
actus. Quamuis aūt Them. uerbum illud, tranſmutatio, omi
ſiſſe uidetur, ex ſequentibus tamen uerbis idem cum Alex.
ſenſiſſe uidetur, exponens. n. cur primum actum motū ap-
pellauerit, ait uerbum uerbo reddendo. Vltimus nanque
eſt in ipſam formam μεταβολὴ, hoc eſt, tranſmutatio in
qua quieſcit deinde. Simp. uero contra Alexan. definitionem
acerrime inuehitur, & quærit quid per tranſmutationē ue-
lit ipſe in ea definitione: Nam uel idem quod motus, quod
ſi dixerit, motus per motum definiretur: uel quid cōius &
ueluti genus motus, ob id quia generatio motus non eſt, cū
tamen ſit tranſmutatio. At nec hoc eſt quidem rōni ſatis cō-
ſonum, tum quia īmanifeſtū eſt adhuc, & inferius in. 5. de-
clarabitur: nunc uero loquimur, ac ſi generatio motus eſ-
ſet: tum quia motus qui hic diffinituris eſt cuius natura prin
cipium eſt & ideo: & motum & tranſmutationem ample-
ctitur. Preterea, ait ipſe, omnis tranſmutatio à quopiam
eſt in quopiam: à quo ergo & in quod, ab imperfecto ad
perfectum non ea. n. ultima eſt tranſmutatio dices, à non mo
ueri ad moueri: tunc ad motum eſſet, motus ad tranſmu-
tationem tranſmutatio: ſi etiam omnis tranſmutatio motus
eſt ea ratione, qua hic de motu loquimur quomodo fieri po
teſt ut ultima tranſmutatio motus non ſit? Hæc Simpli. con
tra Alex. quæ quo modo ſolui poßint, conſidera.

QVoniam vero nonnullæ ſunt res, quę tū actu, 8
tum poteſtate participant, (aqua. n. & actu ca
let, & poteſtate friget, ſed neq; ſimul tū, neq;
ab eodem reſpectu: aut ſi ab eodem reſpectu aliquā-
do, non ſimul tamen, quia fieri nequit, vt quicquam
ſit ſimul actu & potentia calidum: aut ſi ſimul non tū
ab vno reſpectu, ſed actu calidum, potentia frigidū.)
Qm̄ inquam nonnullę, res huiuſmodi ſunt natura, ſe-
quitur mouere illas poſſe, & ſubinde viciſsim moueri,
impellere & impelli demum, agere, ſimul pati. exem
pli gratia: Serra & ſecat & retunditur, cæterum aut nō
ſimul, aut non eodem reſpectu, vt dixi, ſed ſecat ex for
ma, retunditur ex materia. Nam ferrum eſt non for-
ma, quod retunditur: contra ſecat forma, non ferrū.
Item aqua calefacit ſimul & frigeſcit ab ea re, quam ca
lefacit ipſa: ſed calefacit, quia ſit actu calida: frigeſcit,
quia potentia frigida. Quicquid. n. naturaliter mouet,
mouetur ab iis contra quæ mouet: vtiq; ꝙ ſit & actus
& potentiæ particeps. Sed mouet parte, qua eſt actu,
mouetur parte, qua potentia. hoc eſt mouet per for-
mam, per materiam mouetur. Verumenimuero quod
dixi non eſt ſimpliciter concedendum, moueri omne
contra quod naturaliter mouet, ſed duntaxat in iis ve
rus eſt ſermo, quę in natura ſua vtrunque præferunt,
poteſtatem & formam. Quanquam non ſum neſcius 9
fuiſſe nonnullos, qui promiſcue adeo ſentirēt moueri
obiter cuncta quæ moueant. Sed de hoc ī loco videri-
mus. Nunc ad penſum redibimus. Quum itaque res
fuerit actu altera, altera poteſtate, actus illius in eo ꝙ
poteſtatis eſt, particeps motus erit, neq; vero vlla mo-
ueri res poſſet, quę poteſtatem ſolam haberet, quam-
obrem materia per ſe non mouet, qm̄ per ſe nūquam
eſt actu. Oportet igitur actus ineſſe aliquid, & ita
agere, non ad id comparandum quod tenetur iam ha
beturq́;, ſed ad id demum quod nondum habetur, ha
beri tū poteſt. Sane id quod haberi pōt, ita velim ac-
cipias. Aes eſt poteſtate ſtatua, non tū actus æris in eo
ꝙ æs, poteſt motus eſſe, quia in quod æs eſt quieſcis, æs
enim non mouetur: ſed motus in ære naſcitur in eo, 10
quod pōt in alterum quippiam verti affirmariq́;. Pōt
aūt in ſtatuam verti: huius igitur actio motus erit. Ni
hil. n. vetat quin æs qua æs quieſcat, qua ptāte ſtatua
eſt moueatur, quia non eſt oīno idem eſſe actu æs, &
ſtatuam poteſtate: alioquin eodem modo definiren-
tur, quod apertiſsime falſum eſt. Quamuis. n. à ſubie-
cto vnum ſint diuerſæ, tamen earum rerum cernūtur
definitiones, Atq; hoc tametſi clariſsime demſ̄tatum
puto, nihil tū obſtat, quin idē ſi fieri poſsit, & clarius
& illuſtrius doce mus exemp o. Non eſt eadem ratio
corporis & earum qualitatus facultatemue, quæ ver
bis illis ſignificantur poſſe ſanum fieri & poſſe ęgrum:

corpus

corpus.n.vnum eſt,& ſibiipſi plane idem:poſſe autem
ſanari & poſſe ægrotare, nõ diuerſæ modo poteſtates
qualitateſq́; ſunt,ſed etiam maxime dcpugnãtes: nam
& illarum actus ipſi longiſsime diſcrepant, aduerſan-
turq́;. Quòd ſi corpus id ptãtibus illis idem eſſet,ipſæ
quoq; inter ſe non cõtrariæ,ſed eædem eſſe reperiren
tur. Item, non eſt idem color & viſile: nam color af-
ſectio eſt,quæ luce præſente perſpicuum mouet:viſile
autem accidens eſt colori, quatenus videri oculis po-
teſt,& ſenſum inuehere. Pariter neq; ſonus idem cum
re auditili eſt,neq; calor cum tactili,neq; vlla poſtre-
mo res actu cum ea quæ poteſtate inſit, Quamobrem
patere vel intuitu poteſt,non dicturum pugnantia,qui
defendat eandem rem ſimul moueri poſſe & quieſce-
re. Neq; igitur idem prorſus eſſe, quieſcere rem in eo
11 ꝙ actu ſit, & moueri in eo quod poteſtate. Quã vero
actus huiuſmodi aliquis habeatur,qui poteſtatẽ adiũ
ctam & illigatam inferat, inde efficiemus palàm. Cõ
tingit[a] vnamquanq, rem interim id agere,cuius agẽ-
di poteſtatem habet, interim non agere. Aedificatilis
res quum ædificatur in actione eſt,quum vero nõdum
neq; lapides,neq; calx ab arte mota excitataq́, ſunt tũc
vacua eſt ab actione oĩ. Eſt igitur actio aliqua, quæ
ædificatilem rem in ſua adhuc retinet ſeruatq́; ptãte,
eaq́; ædificatio nuncupatur, nam ſi illa non ſit, quænã
eſſe poſsit alia, viderint qui acutius vident,ego vide-
re non poſſum. Neq;.n.domum ipſam auſit quiſquã
ædificationem vocare,quum non ſit amplius ædifica
tilis domus, quæ ſuam formam recepit,ædificatio aũt
tunc eſt,quum res adhuc ædificatilis manet. Ita con-
cluditur ædificationẽ eſſe rei actũ ædificatilis oporte-
re.Sed ipſe actus nihil aliud eſſe põt q̃ motus: & ex eo
conſit, vt neq; ante tunc moueretur, quum ædifica-
tilis tantum eſſet:neq; poſt,quum ędificatio perſoluta
& ad exitum eſt collata: ſed medio tempore, quum
12 de poteſtate.ſ.ad actum iretur. Quod aũt motus in iis
recte ſit collocatus à nobis, quæ cum actu poteſtatem
habent annexam,etiam illi videntur concedere aſtipu
lariq́;, qui motum confictis noĩbus alteritatem, inæ-
qualitatẽ,non ens eſſe dixerunt. Cæterum ſi huiuſmo
di aliquid motus eſſet,vt illi arbitrantur, profecto iis
quibus illorum aliquid ineſſet, motum quoq; ineſſe
ꝓculdubio oporteret. Quod eſt ipſo ſtatim in limine
perſpicuo falſum. Cernimus.n.complura habere inter
ſe alteritatem atq; diuortium.i.altera eſſe atq; diuerſa,
quæ tñ propterea minime moueantur. v.g. Inter me
& equum eſt alteritas, non tñ ea re continuo moueor.
Sed & denarius quinario inæqualis eſt, non tñ confe-
ſtim & mouentur. At dices te nõ de ea alteritate loqui,
qua quis ſit alter ab altero,ſed de ea quæ ĩ ipſa re inſit,
ſed neq; hoc quidẽ eleuat ſatisfacitúe. Ineſt.n.in reb⁹
multis alteritas,motus vbi non eſt. Cernitur in cuiuſq;
rei partibus alteritas, cernitur in iis, quæ duabus illis
rebus tam longe diſtantibus diſcrepantibuſq́;, pote-
ſtate conſtant & actu: non tñ eueſtigio cernuntur ea
moueri quorum partes multæ adeo ſunt: neq; ea quæ
partim ſunt actu,partim poteſtate, cuiuſmodi eſt æs,
quod quum ſit actu æs,dicitur eſſe poteſtate, ſtatua.
Ex his, vt dixi,nihil eſt mehercle,quod iccirco moueri
neceſſe ſit, quia partium & naturæ alteritatem diſcri-
menúe intra ſe teneant. Sed fortaſſe alteritatẽ intelligi
& accipi volunt pro aliatione, vt ita loquamur:at hũc
in modum motus per motum definiretur. Quid enim
aliatio põt aliud ſignificare, q̃ alterationẽ, ſi idem eſt
aliud & alterum: aut quandam tranſmutationem? Nos
vero rectius in motu deſcribẽdo fecimus, qui actum
tanquam genus in ea definitione poſuimus,

[a] Nonnulla annotat hic Simpli. quæ referre non erit ab re, primo cur Ariſto. & ipſum inſecutus Themiſt. contingit unamquãque rem dixere &c. grece autem ἐνδέχεται, cum tamen ſit neceſſe id quod potentia eſt in actum tranſmutari, alioquin fruſtra eſſet potentia: ut manifeſtum eſt. ait ergo: Vel propterea, quia eorum quæ potentia ſunt, plurima intereunt priur quam in actum deueniant, & ſecundum id agant: moriantur enim multi antequã denter emittant, qui eos attamen habent potentia. Vel fortaſsir quia ea quæ proprie potentia ſunt, ſicuti quæ & generantur & corrumpuntur, contingenter agunt:etiam cum agunt qua potentia ſunt. Notat præterea illud quod ibidem dicunt, unamquanque rem interim agere interim non, audiendum eſſe in quibus reperitur id quod potẽtia eſt: in his enim quę ſemper mouentur hoc uerum non eſt. Tertio uero loco ait quod actur rei quæ potẽtia eſt magis paſsio eſt quam actur, attamen actum appellant, quia ſecundum illum agitur ab agente & à mouente mouetur ea eitam ratione. quia uia eſt ad id quod actu, ob id etiam quia prius quieſcens & in ſola perſiſtens habilitate ad id quod actu promouetur, uel forſitan quod naturales motus, cum ab intrinſeco fiant, idem quodammodo habent mouens & motum, quo fit ut paſsio hæc actiua quodammodo uideatur: nam materia: patiens primo corpus diſponit.

QVi vero non ens eſſe motum voluerunt,(Fuit 13
aũt ea Pythagoricorum ſententia) fere vidẽ
tur ad veritatẽ propius acceſsiſſe, ſi non ens
ita accipiunt,non ꝙ oĩno non ſit,ſed ꝙ nondum in eã
naturam abierit, quo tendebat inchoatum.ſ.ens &
imperfectum. Quemadmodum nos quoq; ſentimus,
qui poteſtatẽ in motus definitione addidimus. Verun-
tamen obſcurius illi atque tãta res poſtulat, definierũt.
Videtur enim accidens quiddam motui potius, quàm
rei naturam explicuiſſe. Accidit ſiquidem motui vt ſit
non ens ex eo ꝙ procul eſt ab ente:inſuperq́; non ſta-
tim moueri oportet id cui accidit eſſe nõ ens,alioquin
in motu & excitu eſſent omnia. Quicquid enim eſt,
vnum eſt,non infinita. Atque ita hoc reſpectu non en
tia dicent, exẽplo. Quicqd mutaẽ videri ex alteritate
in alteritatẽ,ex inæqualitate in inæqualitatem mutari,
alteritatem ergo & inęqualitatem eſſe oportere tranſ-
mutationem & motum. Sed errant. Nam eo quidem
modo, ſi dijs placet,identitatem & entiam quoq; mo
tum liceat dicere,quum ex identitate in identitatẽ mu
tari penè oĩa videamus:nam & à forma in formam, &
à colore in colorẽ cernuntur res apertiſsime trãſmuta-
ri. Verumenimuero fortaſſe ea cauſa eſt,cur motum in
non ente, alteritate, inæqualitateúe collocandum pu
tent, quia indefinita quædam res eſſe motus videba-
tur: nam ſimulatq́; præfinitur, vaneſcit ac perit. Quo
fit vt egregie illi quidem & fortiter ſibi videantur ex-
cogitaſſe, quum dicerent motum eſſe alteritatem,eſ-
ſe inæqualitatem, eſſe non ens. Sunt.n.hæc omnia in-
definita,quemadmodum & illa decem initia, quæ ad
genus priuationum Pythagorici referunt. Eorum nul
lum (ſunt.n.priuatiua omnia) eſſe definitum poteſt,
neq; ita vt hoc aliquid, neq; ita vt quale, neque ita vt
quantum, neque ita poſtremo vt res vlla generum
reliquorum. Subiecimus claritatis gratia, vtriuſq;
ordinis

ordinis deſcriptionem quandam atque picturam,& eius qui formæ tribuitur, & eius qui ad priuationem adiungitur.

Par.	Impar.	Finitum.	Infinitum.
Dextrum.		Siniſtrum.	
Maſculum.		Fœmininum.	
Quietum.		Motum.	
Rectum.		Curuum.	
Quadratum.		Altera parte longius.	
Intellectus.		Opinio.	
Vnum.	Multa.	Lumen.	Tenebre.

14 Ob eam vero maxime rõnem,motum eſſe indefinitam rem, ac fere cõmentitiam putauere, ꝙ quum ens in actum & ptãtem diuideretur,& neutrum genus pertinere poſſe motum arbitrabãtur:exempli cauſa: Ptãte pedaneum non mouetur continuo augeturúe, neque quod iam eſt actu pedaneum.Item qui poteſt Romam Athenasúe proficiſci,nõ ſtatim neceſſe etiam eſt proficiſcatur:neque qui iam ad eas vrbes peruenit. Item id, quod eſt ptãte album, non albeſit neceſſario, neque id quod iam ineſt albe factum.Sed neque priuatio quoq; eſſe motus põt,quippe qui non in priuatione,ſed in exiſtentia conſtet, & præterea quicquid priuum eſt,non etiam mouetur.Ex his cauſis natura motus viſa eſt oppido ꝗ difficilis cognitu,qñ neq; in iis ꝗ potentia, neq; in iis quæ actu ſunt,neq; in iis quæ priuatione conſtitutus videtur.Ita maxime reliquum eſt eam definitionem probari oportere,ꝗ nos ſupra reddidimus,motum eſſe actum rei quendam arduum quidem ſpiſſumq́ue ſcitu,
15 ſed qui tñ eſſe poſsit. Sed denuo eadem illa repetamus, non modo iterũ,ſed ter & quater,& ſi libuerit etiã ſæpius, vt difficultates illas ſaltem frequenti tractatu faciles aſſequamur.Duplex eſt in quaque te ſpẽs perfectionis & actus,vna quæ adeſt,quum abſoluta & cõſumata res eſt, cũq́ue naturam ſuam pleniſsime eſt conſecuta. v.g.Oculus poſtquam eſt perfectus actum & functionem ſuam habet:ea viſio eſt, ipſe aũt actus à forma nihil differt.Hoc.n.eſt oculum eſſe,quod eſt actu ipſo videre,atqne hunc ego actum perfectionemq́ue,motum eſſe non dico,vtpote qui ſit forma & ſpẽs,& ad quietis propius,ꝗ ad motus naturã accedens. Altera ſpẽs perfectionis & actus eſt, quæ adeſt rei vna cũ ptãte,qualis eſt ipſa formatio & fabricatio pupillarum.Qũ.n.formãtur oculi,circundanturq́ue pupillę genis ac tunicis, retinent,in ipſa formatione potentiã. Ipſa vero formatio circũdatioq́ue imperfecta eſt,neque quia inſtituta eſt ad potiorem finem ad quem feſtinat. Et Hercules quicquid poteſtatem habet, imperfectum eſt, quatenus ptãtem illam gerit. Quamobrem in eo ꝙ omnis ptãs nauit exoleuitq́; , ſimpliciter nuncupamus actũ: in eo vero quod ſimul adeſt,duratq́; aliquid poteſtatis, actum imperfectum vocamus,cuiuſmodi ptobauimus motum eſſe,ſed de hoc ſatis.

16 SEd retractemus & id,moueri rem mouentẽ poſſe, ſi ptãte fuerit mobilis, [a] hoc eſt,ſi quandoq; moueatur,qñq; non,cuius imobilitas ſit quies:ea quibus ineſt motus quoties non mouentur.dicũtur quieſcere.Merito aũt huiuſmodi mouens res moueri dicit: vtpote quæ poteſtatem apprehenſam ferat, ex actu ſi quidem habet vt rem tranſmutet,agatq́ue vim ſuam in mobile. Quapropter & mouebitur contra vicibus, & contra perpetretur.Ex eo.n.ꝙ actu res eſt,aget: ex eo vero quod ptãte eſt, patietur. Atq; hoc eſt in mouentibus motisq́; rebus pepetuum:adeſt.n.& id quod actũ & id quod potentiam pręferat in vtroq;.Quare ſibi mutuo viciſsimq́; per actum præſtant,vt agere contra poſſint:per ptãtem,vt perperi.Quicquid itaq; mouet,tractu,contractuq́; rerum viciſsim motarum mouet. Mouentur aũt contra ea duntaxat,quæ ſunt ptãte mobilia. Rectam itaq; finitionem motum attulimus , Motum videlicet eſſe actum oẽm rei ptãtem habentis, in eo ꝙ ptãtem illam habet, niſi forte excludenda ſit prius ea calumnia,ꝗ quis poſſet afferre. Dictum eſt rem oẽm,ꝗ de poteſtate ad actũ egreditur eſſe oportete in motu: videri poteſt hoc eſt ſaltem interim falſum. Nã arbor (exempli gratia)quæ à dextris eſt poteſtate,ſi ad leuam me contulero, de ptãte quidem ad actum mutaẽ,non ideo tñ mouetur. Adauget difficultatẽ, ꝙ ego qui ad leuam me contuli, in motu fui. Si ergo id quod poteſtate leuum erat, in motu fuit, qũo id quod poteſtate dextrum fuerat ſine motu potuit ad actum proficiſci? Vna porro potentia eſt eorunt, quæ in genere ad aliquid collocantut. Ipſa.n.illa reſponſio, qua dextrum & leuum ad ſe mutuo & ſunt & dicuntur,aut potentia aut actus eſt. Quare ſi alterũ mouetur,alterum quoq; moueatur neceſſe eſt.Cęterum ſoluitur. Aio actum eorum,quæ in genere ad aliquid ſunt non ſeruare ptãtem, ſed de poteſtate ſubitam & momentariam fieri mutationem in actum. Quum itaq; duo ſint actus in reliqs generibus,ad quæ pertinet motus, in genere relationis vnus duntaxat conſpicitur,is.ſ.qui perfectus & abſolutus eſt,imperfectus vero & inchoatus non conſpicitur.

Non.n.pedetentim acceſsimúe arbor tranſi ad leuã, quum in dextram me coniicio, ſed de repente,cunctim atq; momento. At ego quum in dextram eo non ẽm relationem,ſed ẽm locum moueor.In hũc modum qui contra nos hac quæſtione inerunt, facillime reuincuntur.Quòd ſi qui volunt argutius id facere,primum debent actum aliquem imperfectum oſtẽdere:deinde ita pede collato definitionem motus nobis aſsignatã impellere.Verum quia prædicamentorum oium ſua poteſtas eſt,motus vero nõ in oĩbus reperitur. loco [b] eius quod nos in definitione diximus poteſtatem habẽs, cõmodius collocabitur mobile ad hunc modum: Motus eſt actus mobilis in eo ꝙ mobilis. Neq; nos aliquis reprehendat,quaſi videamur naturam motus per mobile,hoc eſt,per æque ignotum indicauiſſe. Nam quum motus ex eorum numero ſit,quæ alio referuntur,(erat aũt & hoc poſtulatum à nobis ſupra)quum motus, inquam,referatur ad mobile,aliter definire non põt, niſi adiiciatur id quo refertur, queamdmodum neq; patrẽ ſine filio, neq; duplum ſine dimidio definire recte aut ſcienter poſsis. Accedit ꝙ notius eſt mobile aliquanto ꝗ motus.Non.n.idem eſt noſſe motum eſſe,& quid ſit motus exploratum habere. Nam vt ſit motus neminem latet: quid aũt ſit,vel nos quoq; nunc quærimus. At vero motum eſſe, res motæ nobis oſtendunt. Hæc autem ſunt,quæ nos mobilia nũcupamus.Quare is qui in motu definiendo admonitionem habet rei mobilis, affert rem magis planam & notam ad docendũ id quod erat ignotius. Prorſus [c] oẽ quod mouet, formam habeat aliquam aut ſubſtantialem oportet,aut quantitatis , aut 17
qualitatis,aut de generibus reliquis. Mouet.n.per formam res oĩs,& principium omnis motus eſt forma.

[a] *Non erit forſan ingratum ea audire quæ Simpl.ſcripſerit locum hunc pertractans,ait.n.Quia dixerat prius mouẽs*

phyſice rem ipſum etiam eſſe mobile, (eiuſmodi enim omne
quum mouet mouetur) uult nunc ſimul & inditia ponere eo-
rum quæ dum mouent contra etiam mouentur, & (ut in-
quit Alexan.) diuinum corpus uindicare ab hac ut cõtra mo
ueatur patiaturúe. Eodem autem uidetur inditio ſeparare
id quod eſt phyſicæ mouens, quodq́ contra mouetur a mo-
uente quod eſt immobile, ueluti prima, eſt atque intellectilis
ſubſtantia: & ab eo etiam quod ſemper in motu exiſtens mo
uet, ſicuti ſunt cœleſtia. Quod nanque phyſicæ mouens eſt,
quum ipſum etiam potentia ſit mobile mouet: quapropter
etiam contra mouetur: neque tantummodo mobile, ſed mo-
tiuum etiam eſt potentia: Prima uero ſubſtantia ab omni pror
ſus potentia eſt libera qua uel moueat uel moueatur, eſtq́ pe
nitus immobilis nec eſt potentia motiua. Hoc igitur diſcrimi-
ne ab eo ſeparatur quod phyſicæ mouet atque potentia mobi
le eſt: alio etiam quod & ſi aliquando immobile permaneat
mouens phyſicæ eius tamen atque primæ ſubſtantiæ non eſt
ſimilis immobilitas: In phyſicis enim immobilitas, quia mo
uẽtur aliquando, quies dicitur: primæ autem ſubſtantiæ imo-
bilitas, quia omnino eſt immobilis, quies non eſt, ſed identitas
immutabilisq́; ſtabilitas. Eiſdem etiam inditijs à cœleſtibus
ſepararentur ea quæ in generatione & corruptione ſunt: nã
etſi cœleſtia moueantur à cauſis immotis, ab his tamen nõ cõ
tra mouentur quæ ipſa mouent. Si enim ſunt potentia motiua
etſi ſemper mota, niſi potentiã quã reſpectu alterius & al-
terius motus recipiat, nec quieſcunt hæc etiam ſicut nec pri
mæ ſubſtantiæ: differunt tñ quia illæ quidem non quieſcunt,
ob id quia moueri non poſſunt: hæc uero quia mouentur ſem
per. Vnum eſt etiam annotatione digniſſimum, quod Simpl. in
ſuperioribus uidetur affirmare, in corporibus cœleſtibus ali-
quam conſpici rationem quæ inuicem mutuo & agũt & re-
patiuntur, non quidem quatenus hæc inferiora mouent, (non
enim eo motu repatiuntur) ſed ea ratione qua ipſa mutuo ſe
reſpiciunt. ſecundum enim differentes reſpectus & compli-
cationes quandam ſubeunt alterationem, patiunturq́ qua-
tenus eis ineſt quod eſt potentia: unde alia fit in ipſis affe-
ctio ob communem aſtrorũ in eodem angulo concurſum, alia
ob triangularem uel ſexangularem ſitum, ſicuti diuerſi in-
dicant effectus qui à diuerſis ſtẽ collocationibus proueniunt.

[b] Aliam etiam utilitatem afferet, ait Simp. teſte Alexan.
ſi loco eius quod eſt, poteſtatẽ habẽs, mobile collocauerimus:
nã deinde oſtenſurus eſt motum in eo eſſe quod mouetur. Præ
terea etiam quod phyſicæ mouet poteſtate exiſtens motiuum,
ſic tunc actu redditur tale cum egerit immobile, non tamen
mouetur, neque in eo eſt motus. Ideo merito mobile in ea
definitione aſſumpſit, non autem motiuum à quo motus imo-
bili prouenit. [c] Non tamen ita intelligendum eſt hoc. ait
Simp. ut id quod mouet formam habeat illi ſimilem quæ im-
mobili reponitur, nam in motu locali non eſt hoc uſquequaq;
uerum: anima enim corpus localiter mouet, quæ tamen in lo
co non eſt. Quamuis igitur non oporteat ut penitus eadem
ſit forma, quæ ab agente in eo quod fit reponitur, peculiari-
ter tamen in utroque reperitur: domificator enim domo fa-
cit ſecundum eam domum quæ eſt in ipſo: & anima etiam
non ex quacunque cauſa mouet: ſed ex cauſa localis motio-
nis quæ in ipſa eſt, quæ eandem formam habet cum eo quod
mouetur.

18 DEinceps quærendum in mouente ne motus ſit,
an in re quæ mouetur. Sane in re ipſa eſt quæ
mouetur idq́; ex eo colligas, ꝙ rei mobilis actũ
probabimus motum eſſe. Pręterea quũ in eo ſit actus,
in quo ſuerat ante potentia, actus vero rei poteſtatem
habentis eſt motus, neceſſe eſt in re mobili motum eſſe
conſtituendum. Quamuis autem in re mota ſit motus,
non tamen à re mota creatur, aut fit, ſed à mouẽte. Eſt
autem vnus idemq́; motus, qui & in re mota conſiſtit,
& à re mouente producitur, & ipſa actio mouentis in
re mobili eſt. Ea tametſi vna, facit nihilominus vt mo
tiua res ſit actu mouens, & res mobilis moueatur actu.
Eſt autem huiuſmodi actus mouentis, & motæ rei ſu-
biecto vnus, rõne & conſideratione non vnus. Quem-
admodum itaque aſcendentes deſcẽdẽteſq́;, idem iter
atque idem ſpatium quanquam peragunt, diuerſus tñ
deſcenſus ab aſcenſu eſt, quia hinc capeſcentibus viam
aſcenſus eſt, illinc deſcenſus: ita motus & actio rei mo-
uentis & motę, ſubto quanquam eſt vna, habet tñ à mo
uente, vt ſit factio, à mota habet vt paſsio. Ita fit vt rõ-
ne duæ res videantur eſſe. Quòd ſi hęc non recipiantur,
præſto erit addubitatio illa non admodum leuis con- 19
temnendaúe. Videtur. n. neceſſarium maxime vt qui-
dam ſit rei mouentis actus quidam rei eius quæ moue-
tur, quorum prior ſit factio, poſterior paſsio. Hos au-
tem inter ſe differre manifeſtum eſt, quum & opera ef-
fectaq́; differre cernantur: nam factionis effectus factũ,
paſsionis effectus eſt paſſum. Ponatur itaque diuerſus
eſſe actus oportere, deinde quæratur quo pacto duo
actus eſſe vnus poſsint. Primum igitur, aut vterque in
agente, aut vterque in patiente: aut alter, ideſt, factio in
agente, alter. i. paſsio in patiente collocandus eſt. Nam
[b] è contrario eſſe non poteſt, vt factio videlicet in pa-
tiente ſit, paſsio in agente, niſi abutendum ſit noĩe fa-
ctionis pro patientis actu. Sit itaque primum in agente
factio, in patiente paſsio: ſequitur ergo vt quemadmo
dum res mota habet in ſe motum, tanq̃ propriam & pe
culiarem actum, ita & mouens habeat motum quẽdã
ſuum tanq̃ proprium actũ, atq; peculiarẽ: eſt. n. vtrinq;
rõ eadem. Quòd ſi conceſſum ſit, alterum duorũ ꝓban
dum admittendumque eſt: aut vt id oẽ quod mouet,
etiam moueatur: aut vt quicquam tale ſit, quod quam-
uis intus habeat, feratq́; motum nihilo ſecius tñ nõ mo
ueatur, ſed ſint ambo actus in re patiente, factio atque
paſsio, & in addiſcente doctio & addiſcẽtia. Nõne hoc
ſtatim videbitur, in ipſo agente nõ eſſe conſtitutũ actũ?
Præterea mirũ qui fieri poſsit, vt paſſa res duobus, &
quidem impendio differentibus motibus moueať: dein
de quinam, aut quales erunt motus illi difficile eſt red-
dere, quum perpetiens res vnam duntaxat ſpẽm motus
habere, ferreq́; videatur, qua tum in motu, tum in paſ-
ſione & affectione ſit poſita. Eadem & plura incõmo-
da conſequentur, ſi in re mouẽte vtcunq;, actus & mo
tus duos conſtituerimus: nam ſtatim poſsis occurrere,
ſi ita ſtatuatur, rem motã moueri non poſſe, qa vterq;
motus in mouente, neuter in mota re collocatur. Atq;
hæc oĩa fluere videntur ex eo, ꝙ motus illi exiſtiman-
tur eſſe diuerſi, Huiuſmodi itaque opinio reiicienda ex-
plodendaq́; eſt. Sit igitur contra, vnus & motę rei & mo
uẽtis actus. Sed, & ſic quoq; abſurdum illud ſuſcipitur,
duarum rerum diſcrimine ſpeciei diſtantium, agẽtis &
patientis, vnum atq; eundem actum haberi. Vt. n. albi
& nigri non vnus eſt actus, ita facientis & patientis vnũ
eſſe actum videri nõ poſſe accedere, ſi vnus idẽq́; actus
fuerit agentis & patiẽtis: idem quoq; fore doctionem
& addiſcẽtiam, docere & diſcere demũ agere atq; pati.
Quòd ſi eſt ita, docentẽ in docẽdo diſcere oportebit, &
facientem

facientem in faciẽdo pati. Iã ſi vnus duntaxat eſt actus,
vbi nam collocabitur? Profecto ſi definitionẽ ſpectas.
in re mota videtur conſtituendus, motus.n.eſt rei mo-
bilis actus. Ad hoc quoq; in conſentaneum, actum agẽ
tis non videri poſitum in agente. Nullum igitur effu-
20 gium videri, ſi duo illa actus vnus eſſe dicatur. Quam-
obrem ſi neq; vnus eſt, neq; diuerſi, fortaſſe (qđ dictũ
eſt) & vnus & diuerſi quodãmodo videbunt, ita vt vnus
ſubiecto ſit, diuerſi conſideratione & definitione intel
ligantur. Hunc in modum dicentes, nullæ vrgent angu
ſtiæ. Non.n.actus agenti & mouenti eripitur, quãuis ſu
biecto vnus, & in re mota tñ haberi dicatur. Quum.n.
is qui docet, erudit, & imbuit addiſcentem, eruditio ea,
quæ in addiſcente ſuſcipitur, non ita transfertur in ad-
diſcentem, vt docenti eripiatur: atq; ita doctor ſine vlla
rõne remaneat, diſcipulus ſolus ſit qui agat.i.ſolus ſit in
actu. Non eſt inq̃ ita, ſed præſente eo qui docet, & agen
te atq; id faciẽte quod patiẽ ſuſcipitq́;, diſcipulus erigi-
21 tur conſtituitur addiſcentis actus. Neque illud obſtat,
quod ſuperius eſt adductum duarum rerum ſpẽ diffe-
rentium, factionis & paſsionis vnum actũ eſſe nõ poſ-
ſe. Diximus.n.ſubiecto vnum eſſe oportere actum, ſed
cõſideratione & cogitatione diduci. Eſt.n.vna eadẽq;
ſpeculatio proſpectatioq; quæ diſcitur, & quæ traditur
à docente & doctio nihil eſt aliud, q̃ id quod docendo
condiſcendoq́;, & diſcendo paritur, æque & ipſa ſuſce-
ptio diſciplinæ. Verum actio eſt ipſa traditio diſciplinæ,
diſciplina vero & condiſcẽtia eſt ipſa ſuſceptio dictio-
nis, Dicentis aũt poteſtas ad actum perducitur à docen
te. Non eſt igitur docere & diſcere idem, quamuis cir-
ca eadem ſpeculamina verſent, & qui docet, & qui ad-
diſcit. Neq; aſcendere & deſcendere idem, licet eadem
via vtrunq; iter conficiatur. Differunt.n.earum rerum
definitiones: & quemadmodũ hinc cœpto itinere aſcẽ
ſus eſt, illinc deſcenſus. ſpacium quoq; oĩno idem, ita ſi
addiſcentem ſpectes, diſciplina: ſi docentem doctio do
ctrinaq́; nũcupatur: & ſpeculatio tñ eſt vna q̃ ab vtroq;
tractatur. Neceſſe eſt aũt, vt ea quæ vnũ & idẽ eſſe pror
ſus debent, & quibus oĩa oportet eſſe cõia definitione
quoque & conſideratione non differant. Nam Athenis
Thebas proficiſci, & Thebis Athenas reuerti, neque
idem eſt, neq; ſimul poteſt facere quiſquam vtrunque.
Via tñ vna eſt, & montes iidem, & diuerſoria eadẽ. Sed
concedamus ex ſuperabundanti idem eſſe doctionem
& diſciplinam, ſiue addiſcentiam, nõ tñ ſequi põt ex eo,
idem eſſe docere & diſcere. Nam quamuis hinc illuc, &
illinc huc eadem eſſe diſtãtia videatur, non tñ idem eſt
22 hinc illuc, & illinc huc diſtare. Re vera aũt neq; doctio &
addiſcentia idem eſt, neq; factio vlla & paſsio, ſed ea
quibus hæc inſunt, motus & actus: qui quanquã ſubto
vnus eſt definitione tñ & conſideratione diſtrahitur.
23 Quid itaq; de motu eſſet ſentiendum, non ſolum oſten
dimus in vniuerſum, ſed etiam particulatim duabus de-
finitionibus diligenter & acute monſtrauimus. Prior
fuerat hæc: Motus eſt actus rei poteſtatẽ habẽtis in eo,
ꝙ poteſtatẽ habet. Altera hæc: Motus eſt actus rei mo-
bilis in eo ꝙ mobilis. Neq; difficile deinceps eſt ad hoc
exempli ſingulas ad ſpecies motuum propriam defini
tionem adiungere. exempli gratia: Alteratio eſt actus
rei alteralis in eo, qđ alteralis: Auctio eſt actus rei au-
ctilis in eo quod auctilis. Quòd ſi tertiam quoq; defi-
nitionem adiicere libeat, nihil prohibet, quum ita defi-
nire poſſumus: Motus eſt actus mutuus rei actiuę & paſ
ſiuæ potentia. Licebit & hãc definitionẽ ad ſpẽs motus
particulares accommodare ac transferre ædificationẽ,
auctionem, medicationem. Quod facile aſſequemur,
ſi quod in gñali motus definitione gñali vocabulo ptãtis
potuimus, ad particularem ſingularium ſpecierum appel
lationem deduxerimus. De motu ſatis hæc ſunto. 24

*a Ariſto. Them. quæ aiunt græce hoc modo ἔχει τινὰ λογι-
κὴν ἀπορίαν, id eſt, habet dubitationem quandam logicam, &
Simp. rõnem reddere conatur, cur logicam appellauerit hu-
iuſq; rei multas cauſas reddit, uel quia ex probabilibus pro-
cedit, uel quia ἐν λόγῳ, hoc eſt, in ſermone tantũmodo ſeu uer
bis apparentia habet, à rebus autem nihil roboris accipiat.
Nam, ut idem Simp. paulo poſt docet, ratio illa in hoc fun-
datur, ꝙ actus duo ſunt, alter qui agentis eſt, alteri patientis:
& hi quidem diuerſi: quod nõ credimus niſi ob id, quia noĩa
habent diuerſa, alter.n. actio, alter paſsio appellatur: Vel
ideo logicam dixit, quia cõis eſt, & non ex propriis principijs
re. b Id quod Ariſt. dixit quòd oportet hanc etiam actio-
nem uocare, æquiuoca utique erit, dictum putat Themiſt. ſi
animaduertis ad refellendum partem illam diuiſionis, in qua
dici poſſet actionem in paſſo paſsionem eſſe in agente. Attamẽ
Simp. alio modo hunc locum intelligit, et ad priorem inductæ
diuiſionis partem hoc ipſum refert, nam dicit Ariſto. Aut il-
lorum utrunque in paſſo eſt, aut actio quidẽ in agente, paſsio
uero in patiente. Nam ſi propterea quia motũ uel paſsionem
actum eſſe diximus ipſius mobilis, uelit ipſam etiam actionẽ
aliquis appellare, illud is ſciuerit, quod hæc æquiuocę actio
reſpectu illius actionis quæ agenti attribuitur, dicetur.
c Simpli. diuerſa uetur à Themiſt. hoc in loco ſentire, ipſe
enim hæc ita ſcripſit: Motus eſt unus non modo ſubiecto, ue
rum etiam definitione cum in moto ab ipſo mouente. ideoque
una eſt eius definitio actus mobilis qua mobile eſt. Neq; enim
in eo ſeparatur eſſe ab hoc, & eſſe in hoc: hæc enim ambo mo
tum ipſum complent. Verum actio & paſsio ſeparantur: nã
alia quidem agens reſpicit, alia uero genitum: unde Simpli.
ea Ariſto uerba, huius in hoc & hoc ab hoc, non in ipſum
motum refert, quemadmodum Themiſt. Alexan. inſequutus,
ſed in actionem & paſsionem.

Voniam vero ſcĩa naturalis circa magnitudinẽ 25
motũ, & tempus verſatẽ, quæ oĩa aut finita eſſe
oportet aut infinita, vtpote quæ nõ vt qualita
tes aut vt puncta conſiderent, conſequens eſt de infini-
to videre, ſit ne an ſecus, & quid ſit infinitum ſi ſit. Quã
vero pertineat hæc notio ad ſciam nãlem, argumento
ſunt oẽs, qui hanc phiæ partem attigerunt, quippe qui
de infinito ſemper aliquid dicere conſueuerint. Sed &
multi illud tanq̃ principium quoddã rerum ſummo ho-
nore affecerunt Pythagorici atq; Pla. quandam per ſe
ſubam eſſe atq; naturã, atq; ita principiũ voluere: neq;
terram illud quidẽ, aut aquam, aut aliud corpus illũ eſſe
arbitrati ſunt, ſed ipſam ex ſeipſa naturã infinitã in infi-
nita ſubſtantia conſtitutam *a Diſſentiunt tñ inter ſe plu
rimum. Nam Pythagorici numerum aſſeruerunt eſſe
infinitum: non illũ quidem incorporeum & ab oĩ abiũ
ctum materia, ſed illum quẽ eſſe ſenſilium rerum princi
pium autumant. Illi.n.ſenſilia oĩa deriuata ortaq; eſſe à
numero putauerunt, atq; hinc ſumpta occaſione in nu
merum oĩa conferebant, & naturæ fons quaternio fere
batur. Egreſsi etiam cęlo infinitũ eſſe quoddã exterius
defendebant, quod nõ commentitium modo, ſed de-
liramento quoq; ſimillimum videtur. nam neq; quale
illud eſſet, neq; cui rei vſui eſſe poſſet, demſtrabitur. Plato

vero extra cœlum, neq; corpus eſſe vllũ, neq; incorporeum quicquam exiſtimauit. Nã neq; ideas quidẽ ſuas extra cœlum locauit, neq; oĩno locum vllum illis attribuit. Infinitum porro nõ ſolum ſenſilibus rebus, vt illi, ſed etiam intellectilibus eſſe principiũ credidit. Principium.n.& ſenſilium & intellectilium rerum Pla. numerum putauit, excogitata, rõne quẽadmodũ ideæ quoq; ipſe contineri numeris viderentur. Numeri vero principium duitas, duitatis magnum & paruum, dimidium & duplum, paucitas & multitudo defectus & exceſſus: exq; iis oĩbus infinitũ, indefinitum ſiue interminatũ ex corporum ſectionibus & auctione incremẽtoq; nume-
26 rorum ſtatim elucet & orif. Sed & in hoc quoq; à Pla. Pythagorici diſsident. Illi non vnumquẽq; numerũ, ſed parem tm̃ dicebant eſſe infinitum, eumq; eſſe cãm ſectionis eius, quæ in partes quales in infinitum extrahitur: Quare hunc numerum quibus ineſt authorẽ eſſe infinitati: contra naſci finitatem ab impari ea rõne, ꝙ adiectus atq; additus pari, ſectionẽ illã in partes æquales interimat. Sed aliud argumentum eſt apud illos finitatis cauſam numerum imparem eſſe, infinitatis parẽ. Accipiunt numeros impares vnitatẽ conſequentes, eos tum vnitate ſeorſum componunt. 1. 3. 5. 7. 9. Vnum & tria conficiunt quatuor, quatuor & quinque conſtituunt nouem, ſeptem & nouẽ efficiunt ſexdecim, ſexdecim & nouem quinque & viginti conſtituunt: ita fit vt huiuſmodi oẽs numeri qui ita colliguntur, quadrangulares reperiantur. Ea propter geometrarum exẽplo Gnomonas arithmetici numeros ipares vocãt, quippe qui collectis numeris per ordinem ſi adiiciantur, ſemp ſpẽm quadrati retineant quemadmodum ij qui conſtituuntur ex lineis. Planè gnomonas eſſe in Geometria ignorare non oportet, alioquin & hæc ea ſpe cõſcribimus, vt nõ ſit futurus nobis cum oĩno imperitis ſermo. Ita impares numeri vnitatem formæ & naturæ conſeruant. Pares ſi addantur vnitati, nouam continue ſpẽm excitabunt, differentiæq; in infinitum abibunt. Triangularis, ſeptãgularis, decangularis, & reliquæ poſtremo formæ quæ ex hmõi congeſtu collectioneq; naſceren-
27 tur. Hũc in modum numerus par ſolus à Pythagoricis judicatus eſt infinitus, At Plato duo conſtituit infinita, magnum atq; paruum, vtrunq;.n. ex corporum ſectione, hoc diuidendo: illud adiiciẽdo creſcendoq; in infini-
28 tum, habeat eſt neceſſe. Ex phyſicis aũt nõnulli opinati ſunt naturę alteri infinitũ hæſiſſe, aut igni, aut aeri, aut alicui inter hæc mediu: quãuisq; varia de principiis inter ſe ſantirent, in vnam tñ oẽs ſententiam confluxerunt, [c] infinitum eſſe ſua magnitudine principium & cãm rerum oĩum oportere. Hoc alij vnum alij plura, & numero infinita poſuerunt, vt Democritus & Anaxa. quorum alter in ſimilaribus partibus, alter in figuris cõſtituit infinitatem, ita tñ vt initium capiat Demo. ab eo quod eſt numero infinitum, deinde terminari rem putet in id, quod ſit magnitudine infinitum. Ex mutua ſiquidem infinitorum collocatione atq; cõcurſo quædã
29 infinita magnitudo conflatur. Planè ij qui plura principia & numero finita dixerunt, nullum locum infinito inter principia reliquiſſe cernũtur. Qũo.n. tria vel quatuor, vnũ vel duo, vel quodlibet infinita eſſe ſimul poſſunt? Sed neq; poſt principia illud vidẽter collocare potuiſſe. Nam quicquid ex iis componitur, quæ & numero & magnitudine ſunt finita, ipſum quoq; finitũ eẽ ne-
30 ceſſe eſt. Atq; hæc ex eorum dictis ſequunf. Cęterũ ſum ma rõ eſt, eos qui eſſe infinitum in rerum natura arbitrabantur, principium id facere voluiſſe. Si.n. fuiſſet in rerum nã infinitũ quo noĩe cenſeri alio q̃ principij potuiſſet? vtpote quod à nullo principio deriuari & gñari potuerit. Nam à quo cedo? Dices à forma? forma infinita nõ eſt. Dices à materia? at nihil eſt maius materia, ex qua fit. Dices fruſtra quidem eſſe infinitum in rebus, ſed eſſe tñ? At ſi tanta res fruſtra ſit, quid põt in natura eſſe non fruſtra? Merito quoq; in procreabile incorruptibileq; iudicatur: nam ſi aliquando factum aut productum fuiſſet magnitudinis ſuæ aliquod principium neceſſario habuiſſet, quũ minime videatur potuiſſe ex abrupto cunctim cõcretimq; coaleſcere atq; coire: deinde ita coactũ collectumq; momento derepenteq; cõparuiſſe: quemadmodum. ſunt nõnulla, quę ita (quod & primo lib. diximus) alterantur. Contra ſi corrumperef, haberet aliqñ eius magnitudinis exitum quẽdam ac terminum, in quem eſſet illa corruptio deſitura. Quamobrem recte illi quidem (vt dixi) infinitum, & principium eſſe, & ſempiternum principiũ fecerint. Ille quoq; oĩum ambiens, ꝙ gubernãs, ꝙ intẽperans, ꝙ continẽs oĩa, ꝙ extra intraq; cuncta complectens, non tam ſpecioſus q̃ vetus fuerit naturam eius poteſtatemq; æſtimãtibus. Nam Anaximandro vnum id eſſe ac ſolum numẽ viſum, quem & ſecuti ſunt ij, qui neq; mentẽ, neq; concordiam, neq; cauſam vllam efficientem gñandis rebus adhibuerũt. De infinito igitur eſſe phyſico agendũ, ſatis demonſtratum cenſeo.

[a] *οὐσιωμένην ἐν τῷ ἀπείρῳ dicit ipſe, hoc eſt ut uerbum uerbo red latur, quæ in ipſo infinito ſubſtantiatur, uel cuius ſubſtantia in ipſo infinito eſt conſtituta.* [b] *In hac parte Simpl. diſſentit à Them. cæteriſq; expoſitoribus: neq;.n. hac de cauſa putat ipſe Pythago. in numero pari infinitatem collocaſſe, q. is in partes æquales ſecari poſsit. Nam non eius ſectionis in partes æquales quæ in numeris fieri poteſt, ſed potius quæ in magnitudinibus cauſa eſt infinitum: numeri enim uel etiam pares, aut non plurimum in æqualia diuiduntur, aut ſi diuidantur ad unitatem uſque deuenientes diuiſionem ſiſtunt tandem. In magnitudinibus etiam non ſolum in partes æquales extrahitur ſectio in infinitum, uerum etiam nihil uetat quin in partes inæquales ſectio in infinitum poſsit fieri. Ariſto. præterea non uidetur ſectionem inæqualium uti cauſam infiniti aſsignare. ait igitur ipſe. Quis par in unaquaque ſectione diuiſionis cuiuſcunque eſt cauſa: nam ſectio quælibet, ſi una tantum fuerit in duo diuidit id quod diuidit, ſiue æqualia, ſiue inæqualia fuerint: è ſectione autem quæ fit ſemper in duo enaſcitur infinitũ: at duitas paris principium eſt, propterea igitur parem infinitum eſſe dixerunt, eodem etiam modo parem ipſius additionis cauſa: nam unum uni ſemper adducitur.*

[c] *Hoc modo græca Themiſtij uerba hoc in loco ſe habẽt:* τῷ μεγέθει γὰρ πάντες τὸ πᾶν ἄπειρον ποιοῦσιν, οἱ μὲν μίαν τὴν ἀρχὴν ὑποτιθέμενοι καὶ ταύτην ἄπειρον, καὶ πάνυ σαφῶς. οἱ δὲ πλείους μὲν, οὐ πεπερασμένας δὲ τῷ ἀριθμῷ, ἀλλ᾽ ἀπείρους, καθάπερ Ἀναξαγόρας τε καὶ Δημόκριτος, ὁ μὲν κατὰ τὰς ὁμοιομερείας, ὁ δὲ κατὰ τὰ σχήματα, &c. *hoc eſt: omnes enim magnitudine infinitum omne faciunt: alij enim qui unum tantum principium ponunt, hoc etiã & admodum manifeſte infinitum faciunt: alij uero plura quidem, ſed ea numero non finita ſed infinita, ut Anaxagoras & Democritus, quorum alter in ſimilaribus partibus, alter in figuris conſtituit infinitatem.*

Deinceps

31 DEinceps quęritur ſit ne infinitum in rebus,& vn
de nam coniectatio aliqua ad eam rē poſsit in-
duci. Quinque habentur loci,è quibus ſumi ali-
quod pōt de natura infiniti: primus ex tp̄e ducitur, eo
ꝙ īmenſum, incomprehenſibile,& īnumerabile videať
eſſe. Secundus ex diuiſione continui, eā & arithmeticis
eius rei vſus opusq́; eſt, ſumuntq́; id pronuntiari adeo
cuiuſdam ac principij loco. Tertius ex perpetuitate ge
nerationis, quæ proculdubio conſtare non poſſet, niſi
ex infinita aliqua mole, tanquam perenni quodam è
fonte manaret, ſuppeditareturq́; obiter quicquid inde
ad ortus rerū abraditur, atq; deſecatur. Quartus ex ipſo
corporum nexu ac ſerie, quæ nullis ita marginibus cō-
prehenſa circunſcriptaq́; videbantur, quin aliud ſubin-
de corpus in termino ſemper occurreret: quo cauillo &
poſteros quoq; nōnullos perſpicio abuſos. Quū.n.in-
quiunt, id quod terminatū & clauſum oporteat, quic-
quid quālubet ſæpius extrahas, videbitur alio deinceps
poſſe conferri atq; traduci. Quintus ex ipſa vi intelligē
32 di,& viſa concipiendi imaginādiq́; capitur. Atq; hoc*
cæteris quoq; illis, quæ modo attulimus, videbatur fidē
quadam & confirmationem adiungere, quaſi extremū
& finis conſtitui vllus & apprehendi non poſſe, ſed re
quantauis aīo ſuſcepta atq; confiɛta, maiorem alteram
afformare ſemper, atq; imaginare liceret. Atq; illo mo-
do & numerum oportere intelligi infinitum & corpo-
rum ſectionem, & id quod extra cœlum ſit ſpacij liberā
& inoffenſiſsimam eſſe vim mentis, nec inuenire repa-
gulum, meta concludi aut coerceri non poſſe. Ita cœlo
egreſsis continuo vaſtum quoddā inane, aut īmenſum
aliquod corpus cogitatio affingit: alioquin ſimul con-
ſtituitur īmenſum & infinitum inane, corpus quoq; cō
ſtitui īmenſum & infinitum oportet. Si.n.ea natura va
cui eſt vt poſsit corpus recipere, ſimul infinitum poniť
vacuum, neceſſario corpus item infinitum recipi pote
rit, quod ſi poterit recipi, ſtatim recipietur. Quāquam
enim in rebus corruptibilibus ſi quid pōt recipere, pōt
& non recipere, (quia in ĩis neceſſe non eſt, vt ptātem
è veſtigio conſequatur actus, quum vel plerunq; res pe
reat, antequam ſuſcipiat ea quæ pōt) in iis tñ quorum
ſubſtantia tp̄e circunſcripta non eſt, ſed perpetuo ſine
temporali definitione conſtat, neceſſarium eſt vt id fiat
ſtatim quod poteſt, & quod nondum factum eſt, nec
fieri quidem amplius poſsit. Quamobrem in rebus ſem
piternis & in defectis accidētiam cōtingentiāmúe inue
nias, quippe quæ in certum ſemper ac præfinitum euen
tum propendāt: non vt caduca ſubciſiuaq́; parem ha-
beant in alterutrum libram, aut momētum, ſed neceſ-
ſario faciant ea quæ faciunt, īmo vero potius fecerint.
Neq; refert in illis poſſe dicas an eſſe. Non.n.fieri pōt
vt ſempiternas alias alia conſpiciantur. Quare ſi infini-
tum fuerit inane, corpus quoq; infinitum aliquid dabiť.
Nimirum eodem modo infinitos eſſe fatebuntur mun
dos in vacuo: nam ſi hic, cur nō & alibi eſſe concedať?
33 Planè ſpiſſum & difficile captu eſt infinitum. Ac parte
quidem alia eos qui id non aſciſcāt, pleraq; ſubabſurda
ſuſcipere eſt neceſſe. Primum mathe. diſciplinę tollūtur,
deinde tollitur auctio numerorum & temporis: quorū
vtrunq; qui non agnoſcunt, videntur neq; veſtibulum
quidem ipſum philoſophiæ naturalis ingreſsi, caſuro
proculdubio (ſi ita fuerit) mundo. Nā permanente qui-
dem & conſiſtente cœlo, non pōt iniici repagulum tp̄i,
quin creſcat duretq́; in infinitum. Quum igiť qui hæc
adimunt de rerum natura, difficiliora quædā videantur
afferre, vt proceſſu q̄ōnis clarius oſtendeť. Sūma rō hoc
ipſum quęrere perſcrutariq́, velle, ſit ne vſpiā infinitū,&
quo nam mō, ſi ſit, & an vt ſubſtātia, an vt hærēs alteri,
accn̄sq́; naturæ. Potiſsimū vero ad inſtitutum phyſici
pertinet rimari, ſit ne infinita magnitudo, ſed ſenſilis.

** Hoc.n.argumento innixi Epicurei crediderunt uniuerſum eſſe infinitum, ut tradidit. Simpľ. Pythagoricus Archytas, ut Eudemus retulit, extra cœlum eſſe corpus infinitum probabat hoc argumento: interrogabat enim ſi quis in extremo cœlo, eſſet poſſet nec ne manum extendere baculumúe, ſi poſſet, erit igitur uel corpus uel locus ibi: ſi locus, & corpus, quia locus poteſt corpus recipere: & in æternis poſſe & eſſe eandem habent rationem. Hoc deinde conceſſo infinitum illud eſſe contendebat, quia quocunque fine dato idem ipſe interrogabat. Non poſſe autem manum ponere, abſurdū uidetur: quid enim hoc prohibeat?*

INfinium aūt accōmodatiſsimum rei explicandæ ſu- 34
metur, ſi quot modis id quo de agitur, veteribus di-
ctum ſit, indicabitur prius cōmonſtrabiturq́;. Dici-
tur itaq; īfinitum, primo id quod quum ſit de gn̄e quā-
titatis, percurri tranſiriq́; nā ipſa non pōt: quemadmo-
dum & vocem ſolemus inuiſilem vocare, ꝙ minime vi-
deri oculis queat inepta ad id officij, & repugnante nā.
Ad id exempli & punctus, & q̄litas infinita dicuntur, ꝙ
in quantitatis gn̄e conſtituta non ſunt. Dř alio mō Infi
nitum, id qđ caret extremo, qđ aſſequi & quo p̄uenire
quis poſsit: atq; in hunc maxime ſignificatum conſue
uimus accipere nomen infiniti. Eſt & id tertio Infinitū,
quod ęgre & cum labore peragitur, vt quum iter lon-
giuſculum dicimus eſſe infinitum. Quarto & illud recte
vocaueris Infinitum, qđ tametſi natura ſua confici per-
curriq́; pōt, quodq́; magnitudinis finem & terminum
aliquem obtinet, nobis tñ & inacceſſum & inuium eſt,
vt Labyrintus, aut pelagi altitudo. Quinto dř Infinitū
tum id quod perpetuam adiectionē capit, vt numerus,
tum id quod infinitam abraſionem deſectionemq́; pa-
titur, vt continuū & magnitudo: quæ & vtranq; rōnem
infinitudinis recipit. Nam ſecta diductaq́; re in partes
duas, alteri parti ſemper pōt adiici, ab altera ſemp pōt
abradi. His ita expoſitis, perſpiciemus vtrum eſſe poſsit 35
Infinitum per ſe à ſenſilibus rebus abiunctū, quale Py-
thagorici conſtituerunt. Et ſane neceſſe eſt eos, qui ita
ſentiunt, inſectile illud indiuiduumq́; concedere. Si.n.
diuidere voluerint, aut in magnitudinem aut in multitu
dinem diuident: & ita infinitum erat quantitas, aut nu-
merus, nō ſeparatim vlla ſub a: ita fit vt ſi tueri ſuā ſub-
ſtātiam volunt, maxime neceſſum ſit impartile illud &
indiuiſible ſtatuāt. Quòd ſi dederint, ſtatim deſinat infi-
nitum eſſe extra q̄ niſi vt pūctus & vox, quorū alter qa
ex nā non habet, vt ſi vllius magnitudinis capax, pōt
hoc reſponſo infinitus dici altera, ꝙ ſub ſenſum ocu-
lorum venire idonea non eſt, per abuſionem inuiſibs &
decolor dicitur. De hoc aūt genere infiniti, neq; illi ſunt
locuti, neq; nos in præſentia quęrimus: ſed de illo quod
neq; percurri pōt, neq; terminū habet quo poſsit per-
ueniri. Quòd ſi alteri naturæ innecti adhærereúe infini 36
tum dixerint rōne & veritate conuicti, nō erit amplius
infinitum illud in numero principiorum habendū col-
locandumq́;, ſed ea natura potius, cui hærere illud con
ceſſum fuerit: quemadmodum neq; inuiſile poteſt dici
orationis ſermoniſq́; elementum, ſed ipſa literarum vis
& poteſtas, cui accidit & hæ ſit inuiſile. At illi infinito
ſunt vſi, perinde ac principio quodam & elato rerum.

Plane quum numerus & magnitudo à ſubſtãtia eximi
& ſeiungi non poſsint, nonne ſumma ſit amẽtia, infini-
tũ(quod ſi vlli accidit, numero & magnitudini accidit)
37 ſeiunctum à ſubſtantia & ſeparatum, putare. Verum &
illud quoq; nullo modo dici poteſt, infinitum eſſe per
ſe actum, aut ſubam, aut principium quoddam, ſimpli-
cemq; naturam oĩ carẽtem ſubiecto, qualem eſſe aĩam
dicimus, aut intellectum mẽte mũe, ita vt ratione idem
ſit infinitum & eſſe infinite. Eſt.n. ea natura rerũ appri-
me ſimplicium, vt neq; rõne quidem diſtrahi aut ſecari
poſsint in plura: at non eſt ita in compoſitis & cõcretis.
Non.n. eſt idem album, & eſſe albo, ſed album eſt cor
pus affectum albedine: albo vero eſſe, eſt colorem eſſe,
qui obtutum diſtrahet. Si itaq; quod paulo ante dicebã
infinitum eſſet ſimplex quædam natura citra oẽm cõ-
poſitionem mixtionemq;, ſed ipſum et ſeorſum per ſe,
abſoluteq; infinitum ſingulæ quoque illius partes infi-
nitæ neceſſario haberentur. Quæratur.n. partes infini
tæ ſubſtantiæ: aut eandem ſuſcipiunt definitionem, aut
diuerſam? ſi eandem, ergo partibus etiam competet, id
quod competit vniuerſo, infinitas igitur & ĩmẽſas eſſe
cõuenit: ſi diuerſam ex diſsimilibus igitur partibus fi-
nitum conſtabit, ita neq; ſimplex erit neq; principium.
38 Cæterum ſi quis numerũ ſtatuerit aliquem infinitum,
aut magnitudinem aliquam infinitam, non propterea
partes quoq; effecerit infinitas, quippe qui ſubiiceret
naturam alteram, in qua reciperetur infinitas. Neque
vetaret rõ vlla, quin numeri pars eſſet numerus, & tñ
non eſſet numerus infinitus, quia non eædẽ infinitatis
definitiones haberentur & numeri. Eſt.n. numerus col
lecta ex vnitatibus multitudo, Infinitum vero eſt iper-
curſilis & imperactilis quãtitas. Qui vero infinitum eo
modo ſubſtantiã putat, perinde hac indefinitione eius
per ſe comprehenſam & poſitam, qui fieri poteſt, vt nõ
videat ſingulas quoq; partes eius oportere eſſe infini-
tas? Nam quemadmodum aquæ pars oĩs eſt aqua, quia
totum & partes eãdem definitionem habent: ita & par
tes infiniti erũt neceſſario infinitæ, quia (vt dictum eſt)
eandem eſſe tutius ſubſtantiæ & partium definitionem
oportet. Conſtabit igitur infinitum ex pluribus infini-
tis, ſi plures eſſe in eo particulæ concedantur. Quòd ſi
noſtris rõnibus victi, infinitum, ſed indiuiſile fecerint,
eodem (vt aiunt) in luto nihilo ſetius reuoluentur. Ita
enim cogentur ſateri, id nihil aliud eſſe q̃ pũctum. Pror
ſus nituntur Pythagorici ſubſtantiam quãdam eſſe de-
mõrare infinitum, ſed in tutanda ea ſententia ſibi nõ cõ
ſtant. Manus dant ſtatim, & mouentur loco, ſatenturq;
accidere oportere infinitum, alteri hærere naturæ. Nu-
merum ſiquidem parem aſſerunt infinitum eſſe, atque
ita numero infinitatẽ attribuũt, & in partes ſecant: quo
fit vt infinitum ſubſtantia non ſit, ſed multitudo. Verũ
39 quærere, an tale ſit vſpiam infinitum, nihil aliud eſt quã
quærere, an poſsit tãta moles animo cõcipi. Id.n. quod
ſine ſubiecto conſiſtit, ſolius animi actioni ſubiicitur.
In totum, indago hæc infiniti, ſiue vt id à mathematicis
agnitum eſt, ſiue vt inter ideas eſt poſitum, certe in-
ſtitutionis noſtræ qualitatem excedit: an ſit autem cor-
pus ſenſile magnitudine infinita vllum, nr̃a eſt functio
prodere. Id autem tum cõibus, tum phyſicis argumen
40 tis inquiritur. Communia ſunt hæc: Omne corpus ſu-
perficie clauditur, (eſt.n. hæc definitio corporis) Infini
tum nulla ſuperficie clauditur. Corpus igitur infinitum
eſt nullum, neq; intellectile, quo genere apud mathema
41 ticos habẽtur: neq; ſenſile, quo naturalia. Oĩs numerus
ſiue in ipſis vnitatibus fuerit, ſiue in ipſis reb⁹, hoĩbus,
equis, alinis conſtitutus, numerabilis eſt: omne nume
rabile poteſt percurri, infinitum non poteſt: nullus igi-
tur numerus infinitus. Sed quemadmodum polliciti ſu 42
mus, deinceps & phyſicas rõnes afferamus. Neceſſe eſt
ſi fuerit infinitum, aut concretum, aut ſimplex id eſſe,
ſed.n. neque concretum eſſe, neque ſimplex poteſt: nõ
eſt igitur infinitum. Ac concretum quidem non poteſt
eſſe, ideo q̄ elementa definita & comprehenſa ſunt nu
mero. Nam aut ex omnibus cõſtabit, aut ex quibuſdã,
aut quod reliquum eſt, ex vno quod ſit infinitum. At
ex vno nequit. Quamobtem inquies? Quia oẽ corpus
naturale, ingenitam atq; inſitam quãdam vim habet in
ſe, aut.n. caliditatem aut frigiditatem, aut humiditatem,
aut ſiccitatem. Rerum autem finitarum finitæ ſunt vi-
res, infinitarum vero contra infinitæ. Omnis vero infi
nita vis fortior & valentior eſt q̃ finita. Quinetiã ſicut
oẽ quod robuſtum eſt, abſorbet & deſtruit debiliora
& imbecilliora quæ ſunt, ita infinita vis vim finitam
extinguit. Quare ſi intra res compoſitas elementum ali
quod infinitum in eſſet, abolerent cætera corrũperen-
turq; quibus conſumptis atq; ſublatis ingenitum infini
ti non eſſet concretum aut cõpoſitum amplius, ſed ſyn
cerum, intemperatum, ac ſimplex. Atq; hoc quoq; quã
ſit impoſſe, poſterius demonſtrabitur. Nunc id quod
obiici poſſet huic rõne videtur eſſe antea amoliendum.
Quamuis.n. (dicet quiſpiam) corpus infinitum mole
immenſa ſit, erit tñ minore potentia quam finitum. Nã
& ſi magnitudo aeris ſuperare magnitudinem ignis di-
catur, vis tñ corporis minoris pollentior atque amplior
ſit quam maioris, ſed ſoluitur. Hæc.n. tunc recte dicun
tur, veraq; ſunt, quum vtrunq; corpus finem habet &
terminum aliquem, ideſt, quum vtrunque finitum eſt:
quum vero caret alterum fine, alterum non caret, men
tita rõ eſt. Qua de cauſa? q̃m licet aer ille qui maior eſt
igni, imbecillior ſit igne, ſi tamen per adiectionem ma
gnitudinis quamlubet auctus amplificatuſq; fuerit, erit
aliquando poteſtate & libra pari cum igne, eoq; pote-
rit maiorem etiamnum aſſequi, ſi augeatur identidem:
ſed & infinito maiorẽ, ſi infinita materia adſit, de qua
fieri poſsit adiectio. Quid igitur iuuat, lextãtem (verbi
gratia) ignis valẽtiorem eſſe quam aeris tantundem, ſi
repenſari poteſt infirmitas numero? Sit.n. quincuplo,
ſit decuplo valẽtia ignis maior (neceſſe eſt.n. finitis vti-
que illis corporibus ſuperantię numerus aliquis con-
ſtituatur) ſed ſi magnitudinem aeris centies aut millies
auxero, nonne poteſtati ignis poteſtatem aeris parem
effecero? maiorem ſi decies millies auxero, & longe ma
iorem: ſi cẽties millies. Si ergo infinitus cõceditur nõne
ſupra oẽm menſuram proportionis eſſe conceditur? ita
vt finitum ignem vis aeris infiniti, quemadmodum di
ximus, obruat. Oportet.n. æquatas eſſe contrariarũ re-
rum poteſtates ac vires, ſi ſeruari compoſita volumus.
Ex iis patet ex infinito vno finitis cæteris, nõ poſſe dici 43
compoſitum infinitum. Ex pluribus quoq; coalitũ aut
compoſitum eſſe minus poteſt. Nam qui cæteris ſingu
la locum relinquant, ſi omnem locum amplectuntur,
& occupant ſingula? Atq; ego rõnem paulo ante obli-
tus ſum afferre, tunc quum de vno agebatur. Si.n. infini
tum vnum in cõpoſitionem vllius acceſſerit, vbi nam
elementa reliqua collocabis. Quàm igitur nequeat cor
pus compoſitum vllum infinitum haberi, ex iis (vt arbi
tror) plane oſtẽſum eſt. Quã vero neq; ſimplex quoq; 44
hunc in modum ediſces. Si ſimplex eſſe aliquod infi-
nitum,

nitum,illud aot elementum eſſe,vt ignis,aqua: aut natu
ra altera, qualem Anaximander ambigentem igni &
aquæ,atq; ancipitem afferebat. At is quidem me hercu
le optima rõne videtur iudicauiſſe, nullũ ex elementis
infinitum eſſe debere, ne reliquis rebus præ magnitu-
dine virium ſuarum obliterationem & abolitionem iri
ferret. Sunt.n.mutuæ in elementis diſsidentiæ aer [b] bo
mecta eſt natura,humor gelida,ignis ſeruida. Si ergo
vnum ex illis infinitũ poſuiſſet, videbat reliqua ſtatim
delitum & abſumptum iri. Eſt.n.natura compertum,
vt imbecilliora paucioraq́; ab opulentioribus & valen
tioribus obterãtur. Eoq́; nãm alterã ſtatuit ĩfinitam,vn-
45 de & elementa & reliqua deriuaret atq; deduceret. Ve
rum quũ duplex ſit in ea re quæſtio, prior ſit ne vſpiam
talis natura aliqua præter elementa: altera ſi ſit,an eſſe
videatur infinita vtemur cõi ratione,qua neq; [c] elemen
tum vllum,oeq; præter elementa quicquam eſſe demõ
ſtrabitur infinitum. Primum docebitur nullam poſſe
eſſe naturam,præter ea quæ nuncupantur elementa.
In id.n.diſſoluuntur res ex quo ſunt factæ,nam orta de
terra reuertuntur in terram,genita de cęlo redeunt rur
ſus in cœlum,quemadmodum in tragedia canitur. Cur
igitur nõ videmus res in tale aliquod vllas diſſolui, qď
46 neq; ignis,neq; aer,neq; aqua,neq; terra ſit? Porro vnũ
ſubiicere elementum aliquod è quatuor illis,aut diuer
ſum à quatuor,ſiue finitum id ſiue infinitum cõſtituat,
hoĩs eſt parum ſcij ne an delirantis dicatur? [e] quem-
admodum viſum Heraclito eſt, qui principium vnum
atq; elementum vnum ignem aſſeruit, reliqua ob igne
originem ſumere: Inde nos ille perinde ac perterritu-
rus incõminatus eſt deflagraturum quandoq; orbem,
vt huc.ſ.oĩa redeant,vnde profecta deriuataq; fuerint.
Verum Heraclitus eadem rõne qua Anaximander,fun
damenta generationis ſubſtuliſſe deprehenditur. Quũ
enim intermedia illa Anaximandri natura non ſit par-
ticeps diſsidentiæ alicuius cum quatuor elemẽtis, pro-
fecto neq; ipſa in vllũ illorum,neq; in ipſam illa conuer
ti mutariq́; poterunt. Ita de ea neq; quatuor illa corpo
ra,neq; aliud quippiam proficiſcetur,quod quidẽ huic
47 illius placito repugnatiſsimum eſt. Qñ (ſi diis placet)
opus eſt inde rerum ſemina & elementa decedere, cur
igitur introducta eſt,quum ſit generandis rebus pror-
ſus inutilis? Heracliti vero ignis ſeu quodlubet elmtum
aliud actu corporeum,ſi rebus ſubiiciatur,habebit qui-
dem procul bio aliquam intra ſe diſsidentiã, vnde poſ-
ſit in contrariam quoq; naturã abire, ſed nihilo leuius
tñ q̃ Anaximander errauit. Nam aut diſsidentiam illam
in abitione & conuerſione ſeruabit:hoc eſt, ſi ignẽ eſſe
ſtatueris,aut caliditatem ſecum in naturam contrariã
ferret,in quam verteretur, quod fieri nõ põt: aut cor-
rupta caliditate frigiditatem aſſumet, quo facto ſtatim
deſinet ignis eſſe:at ſi fuiſſet principium elemẽtumq́;,
remanſiſſet,nec fuiſſet corruptum. Præterea quæ nam
rõ obſtat, quum aerem quoq; dicamus eſſe huiuſmodi
elemẽtum? quum ſimili modo poſsit aer in ignem con
uerti? Sed dixerit quiſpiam, nos qui materiam carere
contrariis affirmamus, eaſdem anguſtias incurſuros, in
quas videtur Anaximander incidere. At nõne plurimũ
differunt illæ aſſertiones,quarum altera elementũ ipſum
atq; principium conuerti & permutari concedit: altera
non ipſam mutari materiam,ſed in ea recipi mutationes
rerum oĩum defendit? Nam mutari aliquid quod con-
trario vacet natura finit. Cõtrariarũ rerum mutationes
in materia contrarias recipi quod prohibet? Nos itaq;
qui ſentimus rebus genitis vnam ſubeſſe materiam,prin
cipium incorruptum & ĩmortale ſeruamus. Ij vero qui
vnum ſubiiciunt elementum, nulla rõne poſſunt illud
ab interitu & corruptione defendere. Atq; hęc velut ex-
tra materiam dicta ſunt hactenus. Redeundum nũc eſt
ad id,vnde obambulauit oratio. Intentio erat nullum 48
corpus eſſe poſſe infinitum. Id ita neceſſariis rebus ad-
dicitur oĩbus rebus præcauendum eſt loco. Inſtitutum
enim à natura eſt,vt oẽ corpus ſenſile, qď ſit tum ortus
tum interitus particeps(de [d] motu.n.in præſentia quæ-
ritur)aliquo in loco ſit: proinde ſuus eſt ſingulis addi-
tus locus à natura, idemq; tum toti,tum partibus ion-
ctus aſsignatusq́; eſt.exempli gratia. Toti terræ idem &
glebæ. Toti igni idem & ſcintillæ. Nõ q eadẽ ex æqua-
taq́; moles ſit vtrunq; cõplectens,ſed q quemadmodũ
ipſi toti ſupnus aut infernus peculiaris eſt locus, ſit itẽ
peculiaris & partibus. Hęc quum ita ſint, ſi corpus vllõ
infinitum habetur,aut ex partibus conſimilibus conſta
bit,& generis ſocietate coniunctis: aut ex diſparibus,
hoc eſt,mẽbris genere & natura diſtãtibus:hęc.n.ſunt,
quæ tum Homogenium, tum Heterogenium vocant.
Si Homogenium & locus quoq; cenſebitur eodem iu-
re totius & partium, quod maxime ſequẽs eſt æque in-
finitus totius & partium. At pars erit ne ĩmobilis an cõ
tra? non mobilis. cur.n.ſurſum potius,q̃ deorſum fera-
tur? Concedatur etenim illis ſummum & imum aliquid
ſtatui poſſe in infinito: eſt.n.locus omnis infinito pecu
liaris & debitus,ſed nullus peculiariſsimus. Mouebit-
ne itaque pars ad loco ſimul oĩa, & ſimul occupauerit
omnia,an vndique per vim agitata & conuulſa vaga-
bitur? Sed & quo pacto ſiſtetur quieſcetúe ſemel im-
pulſa? Nec.n.tum demum videtur poſſe quieſcere,quũ
proprium locum attigerit:nam & is quem reliquit,fue
rat proprius. Moueri itaq; partes infiniti non poſſunt.
Nam infinitum eſſe quicquam & moueri, vel Meliſſus
ipſe deſperauit poſſe,quamuis non recte illud,q omnis
motus infinito eripiebat, quum tamẽ alterari id potuiſ
ſe videretur. Dices moueri infinitũ vniuerſum eo mo-
do, quo globus,qui eodem in loco manens,per partes
obit quod orbe vniuerſo non poteſt. Sed ſi hoc eſſet
verum, ſequeretur id primum, vt quia totũ Homoge-
neum ſit, partes quoque ſingulæ circulo non moueren
tur. At hoc non cernitur,cum cõtra potius, tum aqua,
tum terra è regione differri, atq; recta nõ circulo videã
tur. Pręterea ſi circumuoluatur,eſſe finitum oportebit
vtpote quod figuram nanciſceretur & formã. Erit itaq;
cum pars;tum totum ĩmobile. Ego vero non hoc dico,
quia quieſcere infinitum non minus impoſſe arbitror, q̃
moueri. Quemadmodum.n.ad vnum moueri locum
nequit,quia ſinguli æque proprij accommodatiq́; ſunt:
ita neq; in vno poteſt loco cõſiſtere,quia nullus eſt ma
xime peculiaris ꝓprius. Sed concedamus quieſcere to-
tum infinitum & partes: erit igitur cõmentitia quædã
res motus,non perſpicua,nõ oĩbus nota:poſtremo quę
nullam expoſitionem aut commentationem expoſtu-
let,niſi forte ad res ĩmobiles cognoſcendas definitione
motus aliqua opus eſſe putauerint. Porro ſi infinitum 94
quod eſt, Heterogeneum ſit, ideſt, ex partibus ſpecie
& natura diſsimili corporum: erit igitur tum compoſi
tum & concretum ex pluribus,tum attactu congeſtuq́;
& commixtione partiũ ſola vnum, quo euenit, vt nul
lus naturalis locus poſsit infinito tribui,ſed ſingulis ge
neribus ſinguli tribuendi, ex quibus illud conſtet, tan
quam ex partibus totum: ita motus non in toto pote-

rit,ſed in illis partibus conſpici.Sed attẽde obſecro,quę
ſequantur.Partes illæ,quę diuortio generis diſcrepant,
aut finitæ numero aliquo, aut infinitæ ſtatuentur.Si fi-
nitę,aut imẽſam & infinitam vnam pluresúe dabis aut
finitas oẽs, vt numero ita & modo: quorum vtrunq;
abſurdiſsimum eſt, hoc quia ex partibus finitis infinita
moles oriri nõ poteſt,illud ꝙ pars ea quæ immenſa in-
finitaq́; ponitur, depopulabitur & obruet cæteras. Ita
fiet, vt eaſdem rõnes, quas ſupra attulimus, repetere
iterum & afferre poſsimus. Propterea elementum nul
lum, vt ignis,vt terra,poteſt eſſe in miſtione aliqua infi
nitum. Eſt.n.definitus iis locus,neque ſunt oẽs idonei
accómodatiue,ſed ſupernus igni, infernu,terrę tribui-
tur.Quapropter nullus eorum qui phyſicæ ſunt locuti,
ignem aut terrã arbitratus eſt eſſe infinita,ſed aut aquã,
aut aerem potius,qm̃ loci ignis & terræ manifeſtiſsime
noſcebantur, horum erant latentiores,& qui vtriq; na-
turæ tanquam ambigerent. Dices partes infiniti eius,
quod Heterogeneum ſit eſſe numero infinitas.Loci er
go illarum erunt, habebunturq́; infiniti:quod ſine vlla
controuerſia protinus reſpuẽdum eſt. Sunt.n.& loci &
locorum differentiæ finitæ.Nam ſupernum,infernum,
deſtrum,ſiniſtrum, anterius, poſterius,quæ diſcrimina
loci ſunt,ſeriò continentur.Finita igitur numero erunt
& elementa,quum nullus locus poſsit pluribus elemen
tis competere. Non.n.differunt ſpecie ea, quibus vnus
idemq́; locus naturalis ac proprius ſit:aut cum Demo-
crito ſentiendum affirmandumq́; eſt, fieri poſſe, vt mo
tus oĩs ſit ſpecie ſimilis, vt ſimilia ſint elementa,vt inſe
ctilibus indiuiduisq́; corporibus idem ſit, qui & vniuer
ſo locus. Atq; hæc atomis ipſa ſuſtinet: quæ ſi per for-
mam finita ſunt & magnitudine numero quo pacto id
quod ex iis cõſtabit,poterit eſſe infinitum. Quam vero
ex eo ꝙ finita ſunt loca,corpora quoq; finita eſſe opor
teat,quis eſt qui nõ aĩaduertat? nam corpora coæquã-
tur,& conſentanea locis ſunt.Non.n.locus vllus eſt ma
ior corpore,quod continetur in loco. Etſi maior eſt lo
cus, non erit igitur corpus,quod recipitur infinitum.
Neq; corpus contra maius eſt,quam quantus eſt locus.
Si.n.excederet locũ,aut reciperetur in vacuo, aut nuſ-
quam eſſet:quorum alterum paulò poſt demonſtrabi-
mus falſum eſſe, alterũ in ipſo ſtatim limine apparet,
q̃ ſit ridiculum.Nihil.n.abſq; loco aut moueri põt, aut
quieſcere.At vero Anaxagoras ſubabſurdam commen
tus eſt cauſam, cur ĩmẽſum illud & miſcellaneũ Chaos
immobile eſſe voluerit.Dicebat enim quia contineri à
nullo poſſet.quod infinitum eſſet,ſed fulciri atq; innitti
ſeipſo,& tanquã ſua vi liberare ſe atq; ſuſpendere opor
teret, quietem illi atq; immobilitatem accidere,ita vo-
lente & tribuente natura. Cæterum hoc non recte di-
ctum eſt.Nõ.n.eo loci,in quo quæq; res eſt, ſemper na
turalis eſt quies,poteſt inuita,põt vi detineri eo loco,in
quo naturaliter non quieſcat, vt lapis è palo tectoúe
pendens. Fultio aũt illa innixus argumentũ eſt violẽte
quietis potius quam naturalis, vtpote quæ carentiam
atq; egentiam loci ſignificent, in quo motus conſtitui
exerceriq́; poſsit.Plane nunquam docuit Anaxa.vtrum
ſi locus eſſet,quieſcere infinitũ nihilominus oporteret
96 eo modo, quo ea quæ in naturali loco quieſcunt.Idcir
co.n.terram natura ſua ĩmotam dicimus, atq; pigram,
quia ſi adeſſet etiam euolãdi euagãdiq́; locus, nihilo tñ
magis illa moueretur.Ea rõne tellus natura habet,vt in
ĩmo ſedeat ſemper quieſcatq́;. Quamobrem ſi cui infi-
nita dicatur eo modo, quo nunc medio ſpacij poſita,
non ideo quieſcat neceſſe eſt:quia infinita cũ ſit,ſemet-
ipſa fulciat,aut quia ſibi ipſa nitatur,aut in ſeipſam conſi
ſtat: ſed quia habeat à natura, vt grauitate ſua mediam
regionem obtineat, Reddenda igitur aſciſcendaq́; eſt
rõ aliqua naturalis, cur infinitum illud quiete tam in-
exorabili ſempiternaq́; torpeat. Nam ea, quam reddit 97
Anaxa.ab ipſa mole,non ab ipſa re ſumpta eſt.Nã qui-
dem mehercule reſponderit de partibus infiniti,vtrum
illæ quoq; ipſe ſe fulciant? & quod ſequens eſt agant im
mobiles? Hoc neq; ipſe quidem Anax.diceret. An ve-
ro quia finita ſit partium magnitudo moueri poterunt
partes totum, moueri non poterit? At ſi hoc fuerit cor
pus infinitum,ĩmobilitatem illã naturaliter nõ habeat.
Si.n.Homogeneum eſt,partes quoq; eodẽ modo quo
totum, eſſe ĩmobiles oportebit. Quapropter vt totum
in toto eſt,ita partes in partibus eſſe neceſſe erit. Et ſi
hoc accidit toti à mole ipſa non à natura,idem partibus
ſingulis ſuis cuiq; molibus accidit non ipſa natura.Qđ
ſi non vi vlla neceſsitateúe,ſed ex natura habet,vt in ſe-
ipſo ſit totum,vtq́; ſibi ipſi ſit locus, cur non idem có-
ueniat partibus? Sunt.n.loca ſpecie eadem totius & par
tium, totius ignis & ſcintillæ idem, totius aquæ & cya-
thi idem.Si igitur infiniti locus eſt recipi ĩtra ſeipſum &
conſiſtere,neq; mouetur totum,neq; partes: igitur mo
uebũtur.Is itaq; qui hunc in modum ſentit, motũ ęque
tollit atq; illi faciunt, quos initio retulimus vniuerſum
ĩmobile poſuiſſe.Sed & nullo pacto fieri poteſt, vt cor- 98
pus ſit vllum infinitum.Si.n.omne corpus ſenſile aut
graue eſt aut leue, & ex ſuarum quæque qualitatũ niſu
in propria deſerũtur loca,corpus infinitum, neq; graui
põt eſſe, nec leue:nullum vtiq; locum aſsignare infini
to poterimus.Nẽpe aut totum erit graue, atq; ita in lo-
co inferno conſtituetur, ſupernus erit ſuperuacuus,aut
totum erit leue,atq; ita ſupernũ locũ occupabit, infer-
nus ſuperfluet:aut dimidiũ erit graue,& dimidiũ leue.
Sed qua rõne ſortioneue infinitum dimidiaueris? De- 99
inde ſi pars ſummo,pars imo loco ponatur:nonne ſta-
tim terminabit concludeturq́; circunſcriptione illa lo-
corum? nam ſummũ & imum ſunt noĩa terminorum.
Iam ſi in loco ſit infinitum,quum loci differẽtiæ ſint ſu
pernum infernum,anterius poſterius,dextrum ſiniſtrũ,
neceſſarium eſſet,eadem monſtrare infinito diſcrimi-
na. At diſcrimina illa ad res finitas pertinent.Neq; pu-
tandũ eſt differentias ſex locorum,quas modo diximus,
ex habitu & relatione tm̃ noſtra cõſtitui. Nam,vt infra
docebitur,duplex habetur genus illarum,alteræ creã-
tur & pendent à nobis, alteræ inſtituuntur ab ipſa natu-
ra.Si aũt in loco eſſet aliquo infinitum, operteret diffe-
rentias illas ſpectare in infinito, quæ ab ipſa natura, nõ
quæ à noſtra inſtitutione aut reſpõſione pẽderent. His 100
illud adiicitur.Si infinitus eſſe locus non põt, oẽ autem
corpus in loco eſt,non poſſe corpus eſſe vllum infinitũ.
Enimuero primũ eſt, eſt ergo & cõſequens.Cæterũ eſſe
in loco idem eſt,ac ſi eſſe in aliquo loco dicamus. Nam
ſi in nullo loco res eſſet,neq; in loco oĩno eſſe poſſe vi-
deretur:quemadmodũ neq; eſſe quãtitas poſſet, ſi neq;
pedalis,neq; bipedalis,neq; alterius vllius formę reperi
ret.Si ergo in aliquo loco cóceſſeris infinitum eſſe, erit
nimirũ aut in ſuperno,aut in inferno, aut vtcunq; alibi
collocatum.Qđ nos ſuperius nullo mõ eſſe poſſe ꝓba-
uimus.Ex his liquet nõ poſſe haberi corpus vllum actu
infinitũ. Plane etiam abſurda ſunt illa, quæ ſuſcipienda 101
ſunt iis, qui per oĩa tollũt infinitũ de rebus: quamuiſq;
ſupra de hoc nõ nihil ſit dictum, denuo tñ illa eadem,

ſedfuſius repetentur: nam & initium tp̄is & ſinem atq;
interitum mundi cõſtituunt. Quod qui dicit, nil aliud
dicit, q̄ tunc fuiſſe tempus, quũ non erat tempus. Quic-
quid.n.fit: in tp̄e fit, & hæc verba, ſemel, aliq̄n, tunc &
reliqua id genus, tẽporis admonẽt, tempus appellãt, de
tp̄e prædicantur. Conceſſum eſt etiam apud philoſo-
phos motum eſſe perpetuum perennemq́;, neque fine
vllo aut exordio, ſed prorſus ante retroq; æuiternum:
motum autem comitatu temporis fluere. Atq; hoc pri-
mũ ex opinione illa conſequitur, quæ infinitũ excludit.
Alterum eſt illud incommodum, quod de continui di-
uiſione, quam tollunt, & numeri multiplicatione infini
ta ſuperius induximus. Quòd ſi æquior eſt illa ſentẽtia,
quę neq; eſſe, neq; non eſſe infinitum affirmat, opus eſt
volentibus diſcere ad explicationem noſtram, atq; in-
terpretationem attendere. Palam eſt igitur id quod dr̄
infinitum modo quodam haberi, alio non haberi: actu
non eſſe, eſſe potẽtia. Quam diſtinctionem quia nobis
ſæpiſsime inductam meminimus, non eſt cur explanã
dum hoc loco putemus. Quamobrem ſi ex auctione
numerorum & tp̄is, ex diuiſione magnitudinis neceſ-
ſario infinitum eſſe colligitur, quum priores rõnes actu
eſſe illud non ſinant, reliquum eſt, vt poteſtate eſſe dica
mus. Ac continui quidem corporis ſectio, ſi in infinitũ
extrahitur, (nam inſectiles lineæ facile confutantur)
erit hoc quidem modo poteſtate aliquid nõ actu infi-
nitum. Qui.n. infinitam actu ſectionem inducit com-
poſitionem ex infinitis actu conſtituit. Nam in quot di
uidi ſecariq́; continuũ poteſt, ex totidem videtur eſſe
compoſitum. Id vero quod ex infinitis conſtat, ſit mo
le & magnitudine infinita, qđ nos paulo ante deſtruxi-
102 mus. Quum vero dicimus eſſe aliquid potẽtia infinitũ,
non ita loquimur, vt ſolemus de ære, qđ potentia ſta-
tuam dicimus, quia futurum ſit aliq̄n ſtatua. In ęre.n.&
ſtatua, quum primum aduenit actus poteſtas extingui-
tur, quia id quod eſt permutatum in ſtatuam, nullã am-
plius facultatem gerit, vt fiat denuo ſtatua. Habet.n.
reſpõſum in iis relationemq́; poteſtas ad actum: vnde
efficitur, vt poteſtas illa peruenire ad eum actũ poſsit,
quo reſponſum habebat, referebaturq́;. Non ſic in infi
nito, ſed idẽ eſt poteſtas actuſq́; infinito, qua infinitũ
eſt, quia actus & perfectio infiniti qua infinitum eſt in
eo habetur quod eſt plus continue poſſe. Si.n. aliũ actũ
poteſtas illa infiniti deſideraret, perinde ac ſtatum, for
mam, & ſpẽm, nihil aliud videretur, q̄ finem deſiderare.
Id aũt eſt corruptionem ſuam & interitũ petere, quod
fieri non pōt. Oĩs ſiquidem actus cõſeruare ſubm̄ ſuum
debet, & quemadmodũ perfectio rei mobilis in eo qđ
mobilis, ſeruat ptãtem ſm̄ quam res adhuc poſsit mo-
ueri: ita actus & perfectio infiniti in eo eſt, vt alterius
ſemper poſsit. Quod ſi ea ptãs tolleretur, tolleretur etiã
eſſentia infinito. Sicut.n. ea quæ tũc ſolum ſunt, quum
fiunt geruntúrq́;, ſi deſinant geri, eſſe etiã deſinunt; vt
ludi, vt dies, vt tempus, vt flãma: ita ea quæ tunc ſolum
ſunt, quũ in poteſtate ſunt, ſi poteſtatem amittant, amit
tunt eſſentiam. Siquis vero eiuſmodi aliquam ptãtem
in ſectionem magnitudinum infinita quęrat, quæ refe-
ratur & inſtituatur ad actum, reperiat illam anteq̄ acce
pta ſit ſectio: tũc.n. quemadmodum æs ptãte ſtatua eſt,
antequam fingatur fundaturúe: ita quæuis magnitudo
anteq̄ diuidatur venire ad actũ diuiſionis eius pōt, quę
in infinitum eſt abitura. Cæterum drĩa ea, ꝙ quãquam
diuidi in infinitum magnitudines poſſunt, non tñ poſ-
ſunt eſſe actu in infinitum diuiſę. nam alterum impſe: &
à ſeipſo euertitur. Nam ſi diuiſæ non ſunt, neq; igitur in
infinitum. Qui.n. confici diuiſio potuit? Alterũ eſt poſſe 103
in infinitum magnitudines diuidi, quum id quod reſtat
ſecari ſemper, & diuidi in infinitum poſsit. Vniuerſam
itaq; coactamq́; perfectionem, abſolutionemq́; infiniti
nemo requirat, eo modo quo domus, lecti, bibentis:
ſed quemadmodum dici ſolet ludos, quum ędũtur actu
adeſſe, & diem, & tempus, ita de infinito dicendum ſen
tiendumq́; eſt. Nam neq; olympica certamina momen
to perſoluunt, neq; dies ſimul totus pręterit, ſed vtrũq;
ſucceſsione partium labitur, ita & infinitam diuiſionẽ
probandum: neq; ſimul extare totam, neque abſolui,
ſumptitariq́; vniuerſam poſſe, ſed partibus, quia ſemper
aliquid obiter reſtat magnitudinis diuidundæ. Plane tẽ
pus & diuiſio infinita videntur eſſe q̄ ſimillima, tum in
eo ꝙ vtrunq; tunc ſolum eſt, quum fit, tum in eo ꝙ nõ
ſimul totum, ſed ſucceſsione partium exiſtit. Sed & ſi-
milis quoque hactenus in vtroq; infinitas eſt, ꝙ aliud
atq; aliud continue capitur, atq; illud finitum termi-
natumq́; eſt. Differunt in eo, ꝙ pars tẽporis continuo,
vt orta eſt, perit, quia oẽ præteritum ſimulatq; pręteri-
tum eſt aboleſcit euanetq́;. Ea vero pars quæ eſt deſe-
cta diuidendo permanet & ſuperſtes eſt. Cęterum neq; 104
tempus generandis rebus, neq; magnitudo diuidundis
poteſt deficere. Non eſt aũt ignorandum non ſolum in
diuiſione, ſed etiam in adiectione infinitudinem cõſpi
ci. Nam ſi quantum de finita magnitudine demeris, tã-
tundem adieceris alteri quemadmodum exibit in infi-
nitum ademptio, ita exibit in infinitum adiectio, ita vt
ſectioni adiectio, quaſi ex altera parte reſpondeat, vt
quicquid hinc eſt deraſum, illinc collatum atque appo-
ſitum videatur. Nec tñ oĩs ſectio adiectioq́; poteſt eſſe
infinita, nam * ſi ſemper æquales portiones magnitu-
dines deſeces, aliq̄n vniuerſam exhauries. Quapropter
ſecandæ ſunt res, vt in infinitum abeant eadem propor
tione nõ eadem magnitudine partium explorata. Si.n.
acceptam quantitatem primum dimidiaueris, atq; ſub-
inde in dimidia alia diſſecueris, id quod reliquũ fuerit,
eandem proportionem non magnitudinem ſeruare
videberis: quo fit, vt nunquam de futura ſit materia
ſectioni, proindeq́; neq; adiectioni. Infinitudo igitur
ineſt in vtriſq; potentia, ſed differunt, nam ſ qui ſecat,
poteſt quantalubet magnitudine minorem magnitu-
dinem facere. Qui vero adiicit, non poteſt quantalubet 105
magnitudine maiorem oſtendere, (nihil.n. eſt maius
cœlo) ſed tantam pōt conficere, quanta poteſt ex diui-
ſione obuerſaria reſpondenteq́; colligi. Nam ſi qualu-
bet magnitudine liceret maiorem accipere, foret cor-
pus aliquod actu infinitum: quale etiam Phyſici quidã
arbitrati ſunt eſſe. Quia quum corpus infinitum eſſe nõ
poſsit, neq; poterit quoq; vllum ex adiectione infinitũ
conſtitui. Prorſus infinita pōt eſſe adiectio, ſicut & ſe-
ctio infinita. Infinitum vero ex adectione corpus eſſe
nõ poteſt. Ea rõne Plato dua infinita inuexit, magnum 106
& paruum, quorum alterum adiectioni, alterũ ſectioni
aſsimilauit, atq; illis nominibus ceu per ænigma duas
illas res nobis ſignificauit. Veruntamen duo quum ſta-
tuiſſet, neutro vſus eſt in aſsignatione principiorũ: ſunt
enim numeri penes illum principia, in quibus neq; diui
dentibus, neq; adiicientibus contingit infinitas. Nõ di-
uidentibus, quia ad vnitatẽ ſoluti conſiſtunt. Non adii-
cientibus, quũ ille ad denariũ vſq; numeros augeri non
vlterius putet, indeq́; ceu in orbem alternando recipro
care iterariq́; circulo.

* Ariſto.

[a] Ariſt. uerba quæ huic loco reſpondent, hæc ſunt. Si aũt ſecundum accidẽs eſt infinitum &c. Vbi Them. cæteriq; græci expoſitores uerbum illud, ſecundum accidens, ab Ariſt. poſitum eſſe aiunt pro aceñte: ipſi nãq; uolũt hoc in loco probari infinitum non eſſe accidens. Simpli. huius eſt ſententiæ quòd Ariſt. nunc quoque probet infinitum non eſſe ſubſtantiam, ait. n. Dupliciter poteſt quis imaginari infinitum eſſe ſubſtantiam, altero quidem modo per ſe ea rõne ut idem ſit eſſe infinitum & ſubſtantiam: hocq; eſt priori rõne improbatum. Altera uero modo per accidens, ea rõne ut accidat infinito eſſe ſubſtantiam quemadmodũ accidit inuiſſli ut uox ſit: quod nunc Ariſto. refellit. Quam expoſitionem uidetur Auer. uelle imitari, qua aũt rõne adducatur ut ab alijs expoſitoribus diſſentiat, narrat ipſe: Quia nondum Ariſt. uidetur pertranſiſſe ad oſtẽdendum infinitum non eſſe accidens, cum ſtatim alia etiam afferat argumenta quibus probat infinitũ ſubſtantiam non. Ea deinde parte ubi ſic ait ſecundum ergo accidens eſt infinitum &c. oſtendit infinitum accidens non eſſe. Quòd ſi hæc idem faceret, bis eadẽ eſſent repetita, quod uidetur incongruum.

[b] Themi. uero græce ὁ μὲν ἀὴρ ψυχρὸς, τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρὸν ait, hoc eſt aer quidem frigidus, aqua uero humida & hoc idem habet Ariſt. Quod animaduertens Simpli. dixit, hoc in loco Ariſt. rõnem tantummodo contrarietatis, quæ in qualitatibus reperitur habuiſſe, ob quam ſolam hoc eſt uſus exẽplo, nullo habito reſpectu illius cuius eſſent hæ qualitates propriæ. Vel forſitan, ait ipſe, ex errore librariorum ita ſcriptum eſt. Sunt tamen quidam qui aſſerãt Ariſto. uſum tũ rõne, tum exemplo etiam Anaxi. eiuſq; ea uerba eſſe quæ ab Ariſto. referuntur. [c] οὐ δὲ στοιχεῖον λέγω ὡς σῶμα ὂν ἤδη κατ' ἐνέργειαν, τοῦτο ἄτοπον εἶναί φημι. hæc uerba omiſiſſe uidetur latinus interpres, quæ in græcis tamen codicibus habentur, quorum ſenſus is eſt. Vnum aũt elementum dico qđ corpus ſit iam actu? hoc nanque abſurdum eſſe affirmo.

[d] In latinis codicibus locus hic mẽdo non caret, in græcis enim ſcribitur hoc pacto νῦν γὰρ ἐστι τοιοῦτον ἄπειρον ζητοῦμεν. hoc eſt, nunc. n. ſi tale aliquid infinitum ſit quærimus.

[e] Quærit hic Sim. quam ob cãm oporteat ſemper eandem ſeruare proportionem ne ut ſectio in infinitum abeat, cum nihil ſit quod uetet, quin uariata etiam proportio in infinitum ſectio abire poſsit: nam ſi à certa quantitate dimidium abſtuleris, ab eo potes deinde tertiam partem auferre, à qua poſtea quartam, & hoc pacto in infinitum abibit. Et ſoluit ipſe, quòd ſi eadem ſeruetur proportio, ſemper poterit in infinitũ abire: at ſi ea uarietur, poterit conſumi diuidenda magnitudo. Fieri. n. poteſt ut diuidendo eandem ſemper quantitatem auferamus, ſi proportionem non eandem ſeruemus: uti ſi ſit quòd magnitudo ſex digitorum poteſt quis ſextam eius partem auferre, deinde à parte quæ reliqua erit quintã eius partem, ac poſtea quartam reſidui auferre: & tunc æquales ſemper deſecabimus portiones magnitudinis, quo fiet ut uniuerſa exhauriatur aliquando. [f] Ego uero hoc in loco ſum anxcept. Illud enim quæſiuerim quomodo Ariſto. eumq; imitatus Them. de ſectione ſint locuti, nam ſi eodem modo quo mathema. neſcio qua rõne aſſeuerauerint non poſſe quantalubet magnitudine maiorem oſtendi; qualibet enim linea data concedet mathema. poſſe dari maiorem. Quòd ſi nequaquam de mathema. ſectione uel adiectione ſermonem habeant, ſed de ea quæ fieri poteſt in corpore ſenſili ac naturali: non uideo quomodo qui ſecat, poſsit quantalubet magnitudine naturali ſenſiliq; minorem facere magnitudinem, cum oĩum quæ natura conſtat ratio ſit determinata magnitudinis et paruitatis, ſicuti ipſi aiunt ſecundo de Aia. primo etiam lib. phyſices auſcultationis, aperte profiteantur minima naturalia.

QVòd ſi recte dicimus: & infinitum ex iugi perẽ 107
niq; corporum diuiſione & exhauſtione per-
ſpicitur, liquido apparet aliud eſſe infinitum,
q̃ vt nõnulli opinantur, qui infinitum id putant extra
quod capi nihil põt: nos cõtra infinitum eſſe defendi-
mus, extra quod ſemper capi aliquid poteſt. Atteſtatur
nobis ea conſuetudo, quæ ſolet eos anulos infinitos
vocare, qui palam fundamúe non habent, quaſi in iis
ſemper capi aliquid extra queat: atque in hoc videntur
eſſe ſimillimi infinito. Differunt vero, q̃a infinitũ vtrũq;
exigit, & vti ſemper aliquid extra apprehendi poſsit, &
vti nũquã idem repetatur recurraturúe, id quod anuli
& globi non habent. Eadem rõne neq; numeros infi-
nitos dicemus, ſi, vt inquit Pla. à denario quaſi reſiliũt
atq; reciprocant. Si itaq; licet infinitum deſcribere, in-
finitum id erit, cuius ſm acceptam quãtitatem aliquid
ſemper extra licebit apprehendere. Quantitas aũt alia 108
modi eſt, alia numeri. In vtriſq; comperitur infinitas,
quia ſemper & numerum maiorem & diuiſionem vlte
riorem licet extrahere. Ideo vero in ea finitione adie-
cimus ſm quantitatem acceptam, quia me hercle ſm
ſpeciem continuum in diuiſione infinitum non eſt, ſed
finitum: quamuiſq; nõ eadem ſit continue quantitas,
eſt tñ ſemper eadem ſpecies diuiſioni ſubiecta. Nam &
id quod eſt deſectum, & id à quo deſecetur, vtrunque
ſemper eſt linea, aut ſuperficies, aut corpus. Eſt itaque,
vt diximus, infinitũ hoc id vero cuius nihil extra licet
prendere, perfectum potius atq; totum non infinitum
eſt dicẽdum. Ita. n. definiuimus totũ, vt ſi id à quo nihil
abeſt eorum, quæ ad propriam perfectionẽ abſolutãq;
plenitudinem requiruntur, vt arcam, vt hoĩem tunc. n.
demum ea dicimus tota, quum nihil deeſt, abeſtq; for
mæ. Porro id quod in ſingularibus viſitur totis, in eo
quoq; perſpicitur maxime quod proprie, & potiſsime,
& ſimpliciter totũ eſt. Id aũt proprie & ſimpliciter to-
tum eſt, cui nihil penitus deeſt: huiuſmodi & habetur
illud, quod tum pfectum, tum abſolutũ, cõſumatumq;
nuncupamus. Et ſane videntur duo hæc vocabula, to-
tum & perfectum, aut eandem oĩno, aut cognatiſsimã 109
ſignificationem habere. Nam totum vocamus facta ad
partes relatione, quarum nulla deſit abſitúe. Perfectũ
facta relatione ad finem & terminũ. De eodem quoq;
prædicantur perfectum & totum, atq; alterum alterius
cõſentaneum eſſe dignoſcitur: ita ſi quod perfectũ eſt,
exitum habet & finem, totum quoq; finem habebit &
exitum. Rectius ita Parmenidi, q̃ Meliſſe viſum. Ille fi-
nitum eſſe totum putauit, idq; medio ſpatij libratum
atq; ſuſpenſum: Meliſſus vnum & infinitũ res duas ma-
xime repugnantes cõmiſit, nõ linum lino; vt in adagio
eſt. Si. n. illud totum eſt, cuius nihil extra eſt: infinitum
contra cuius aliquid ſemper eſt extra, fieri qui poteſt vt
oĩa vnum ſimul & infinitum? Ita eo errore q̃ ſimilia &
eadem eſſe totum, vniuerſum & infinitum rebãtur, ea- 110
dem inſignia infinito dederunt, quæ toti & vniuerſo cõ
ueniebant, tranſlatis illuc prærogatiuis noſum, vt rege
re, vt cuncta complecti, vt cõtinere in ſe oĩa diceretur,
quæ de totu pprie afferri & pdicari debuerant. Nam infi
nito vna tñ rõne conueniunt, quatenus infinitum ceu
materia rebus eſt, quæ totæ & perfectæ dicuntur. Quæ
enim

enim tota perfectaq́; ſunt? compoſita ipſa ſunt, in qui-
bus eſt forma. Sane materia ſeorſum inſinibilis intermi
nata quę eſt, eadem pōt & totum & perfectum quadan
tenus dici, quia capax ſit & conceptaculum formæ. De
materia vero atq; forma concretū & cōpoſitum naſci-
tur. Id itaq; q̄ materiæ ſola poteſtate tribuitur. i. vt po-
tentia totum perfectumq́, ſit, illi non cum adiunctione
atque exceptione potentiæ, ſed ſimpliciter abſoluteque
de materia prædicant. Atque ita illa quæ debent̄ toti,
aſciſcere infinito & vendicare conātur, quod vero ma
teriæ inſit infinito aperte liquet. Nā & magnitudinem
ſectio & adiectio, cōtraria ſectioni quantitatē ſubtam,
non formā aut ſpeciem mutant, quod & ſupra diximus
Iam materia non per ſe, ſed à forma habet, vt tota, fini
ta perfectaq́; ſit. Semper vero ab aliqua quauis forma
cōtineri videtur, poteſtq́; eius aliquid ſemper capi extra
ſpēs, atq; ob id merito infinita, inabſoluta, & ignota cē
111 ſetur: quum infinitum oē neceſſario ſit ignotum. Sed
quo producti ſumus, dixerit quilpiam, nonne qđ maxi
me præter opinionem hominum ſit, infinitum partem
totius potius, q̄ totum fecimus? Qui paulo ante dicere-
mus infinitum eſſe materiā, materia porro pars cōpo-
ſiti, quemadmodum ſtatuæ pars eſt æs. Sed certe nos q̄
illi verius rectinsq́;, qui magnum & paruū, quæ duo ad
materiam pertinent, infinita conſtituunt: demumq́; fa-
teri cogūtur intellectilia quoq; à materia contineri, q̄a
neceſſe ſit oīa ab infinito eſſe comprehenſa ita fieri, vt
ſcitæ res atq; cognitæ ab ignoto & indefinito contineā
112 tur atq; difiniantur. Ex iis vero quæ nos opinamur. i. ex
hoc quod materiam eſſe infinitum dicimus, & (qđ ſe-
quens eſt) infinitum à toto contineri, euenit, vt qualibet
magnitudinem minorem capere videatur licere, maio-
rem non licere. Materia nāq; intra magnitudinem diui
ſam incluſa, ſi minorē velis efficere, quaſi miniſtrat ha-
ſtas, ac præſtat, vt in infinitum extractio prodeat: ſi ma
iorem non præſtat, vt prodeat (alioquin mole aliqua
externa opus eſſet) at extra magnitudinem nihil eſt il-
lius magnitudinis reliquū. Et quū rem forma cōtineat
finiatq́; neceſſe eſt exauctionem crementūq́; prouehi
113 hactenus, non vltra q̄ quanta ſit res. Eadē eſt in nume-
ris rō, nam eorum pōt minimus non maximus promi.
At in magnitudine contrarius modus eſt: nam ſecanti-
bus diuidentibusq́; nullum occurrit minimū, adiicien-
tibus contra aliquid occurrit maximum. Quidnā igit̄
cāæ? nempe vt ego ſentio, quia numerus ex vnitatibus
conſtat. Nihil. n. aliud eſt numerus, q̄ vnitates multę: nā
& ternarius binariuſq́; multarum vnitatū ſunt nomina.
Ex quot aūt vnaquæque res conſtat, in totidem diuidi
ſecariq́; pōt: quare & numerus in vnitates ſecabitur,
vnitates vero ipſę erunt inſectiles. Quicquid. n. eſt vnū,
in eo quod eſt vnum, inſectile eſt, & homo vnus in eo
quod hō indiuiſilis eſt, quia nequit in alios hoīes diuidi.
Quòd ſi poteſt in partes ſecari & diuidi, non poteſt in
eo qđ vnus eſt. Vnitas plane vſquequaq; & penitus vna
eſt, non. n. vnitati tali ſubiecta materia eſt. Quare opor
tet in vnitatem cadere ac deficere ſectionem. At ma-
gnitudo non ex vnitatibus, ſed ex magnitudinibus con
ſtat: ita fit, vt cum nulla diuiſio ad indiuiſilia vſq; perue
niat, minimum vtiq; prendi nos poſsit. Per [a] diuiſionē
vero magnitudinis numerus in infinitum exit, quia di-
uiſio illa numerabilis eſt, & oēm multitudinem finitam
excedere eſt aggerando ſubinde, adiiciendoq́;. Porro
non habet ex ſe infinitatem numerus, ſed ex materia.
Quare oīno omnis infinitas à materia proficiſcitur, &
materiæ fertur oīs acceptio. Cumq́; materia ptāte non
actu ſit, recte dicit̄ infinitatem quoq; poteſtate eſſe, nō
actu. Recte & illud tū ſolum poſſe infinitum eſſe quū
fit: nam & materia diſfluit ſemper nec permanet. Nu-
merus itaq; à materia mutuatur infinitatē. Ex numero
contra non habent magnitudines vt poſsint in infini-
tum excreſcere. Nam maiora quærenti extrema mun 114
di facies occurrit eo modo, quo in numeris vnitas. At
mundus diffundi augeriq́; nequit, alioquin eſſet aliquid
cœlo maius. Totum vero ſi totum eſſe tendit, neceſſe
eſt eſſe terminatum. Sed ſi vnicuiq; corpori ſemper lice
ret adiicere, nihil eſſe totum aut vniuerſum poſsit, ſed
infinita quædam & ſenſilis magnitudo, qualem vete-
res nonnulli, ſcilicet ſomniabant.

*[a] Si quis numerū ipſum per ſe, & à magnitudine abſtra-
ctum accipiat, nonne tunc cuicūq; numero poterit unitatem
addere in infinitum. Igitur numerus exire poterit abſq; ma-
gnitudinis diuiſione. Adiectio etiam quæ ſemper fit in nu-
meris, ab his accepta quæ generationi ſunt, ut puta in homi-
nibus: numerus etiā cœleſtis motus & temporis, ab aliqua,
nam magnitudinis diuiſione enaſcitur. Huic dubitationi
reſpondit Simp. non dixiſſe Ariſto. fieri cuiuslibet numeri ac-
cretionem in infinitum ex ſectione magnitudinis, ſed eius tā-
tum qui exiſtere & permanere poſsit, Quomodo. n. quod per-
ſiſtere & permanere nequit crementum ſuſcipere poteſt? &
ſolus is numerus permanet, q ex magnitudinis ſectione pro-
dit, alij uero enumerati neque permanent, nec eſſe habent
niſi in opinione uel in imaginatione noſtra: abſtractus. n. nu-
merus ſolo conſtat intellectu. Cœleſtis uero motus, tempo-
ris atque eorum quæ generantur & corrumpuntur numeri,
ea ratione qua præcedentia corrumpuntur, habent eſſe: par
ter uero diuiſæ magnitudinis permanent. & ex ipſis qua ra-
tione & ipſæ ſunt magnitudines, oritur infiụtum ſecundum
adiectionem: quæ uero ut unitates accipiuntur faciunt infini-
tum quod numeris ineſt.*

SEd ſcire licet quum infinitum dicitous in magni- 115
tudine, t̄pe, motu conſtare, nō ita loquimur, vt pu-
temus infinitum eſſe genus quoddā, & cōem adeo
naturam illorum: ſed ita, vt eo ordine, quem res illæ ge-
runt inter ſe, eodemq́; ſint infinitudinem aſſecutæ. Tē-
pus. n. propter motus infinitatem infinitum eſt: nam &
à motu habet vt ſit. Motus propter magnitudinem eſt
infinitum, quia motus oīs citra magnitudinē verſatur,
auctio, diminutio, alteratio, delatio. Magnitudo ex ſua
natura videtur infinitatē adepta, quia in magnitudines
alias deinceps extrahitur. Cęterū credamus hæc in prę-
ſentia ita eſſe vti dicimus. Nam proceſſu operis demō-
ſtratione clariſsima explicabuntur hæc omnia.

NEque tñ exiſtimandum eſt rationem hanc, qua 116
oſtenditur nihil eſſe actu infinitū, & impercur-
ſile cremen tū verſus, eripere mathematicis fa-
cultatem tractādi de infinito: nō. n. linea infinita opus
eſt illis, quum finita & terminata ſemper vtantur: ſatis
habent ſi quantā volunt, obtineant. Sed ambigat aliqs,
ſi finitus ſit mundus, primum illud ſpectamē. Theore-
maúe in lib. eńtorum qui demonſtrauerint? Nam def
iis diameter mundi: ſupra quē conſtitui triangulus de-
beat, vbi nam duo latera trianguli collocabunt̄: ſed ſol-
uitur: Primum, non das qualem petunt, (petūt aūt quæ
poſsint extrahi.) Deinde apud Geometrā nihil intereſt,
ſit ne aliquid extra mundū, necne. Cogitatio. n. ſola eſt
quæ datam lineam prouehit in imenſum: neq; præter ea
neceſſe

neceſſe eſt cõtinuo eſſe actu, quod quis affingit aut cõ
cipit aĩo. Forte.n.non ſuerit in rebus linea, qualem illi
affirmant; neq; corpus item aliquod in tres dimenſio-
nes fuſum ſine diſsidentia aut renitentia aliqua. Sed
quemadmodum nihil vetat longitudine, latitudine, &
puncto indimenſili ſeparatim atq; ſeorſum vti, quam-
uiſq; nullum illorum per ſe ſubſiſtat actu, quia tamen
finguntur ſubſiſtere, in conſiderationem per ſe ſine mẽ
dacio veniunt: ita & ſub diametri illius commenticio
& imaginario incremento, vti citra metum culpæ aut
falſi poterimus. Neq; abſurdum id ſequitur, quaſi nul-
lus ſit extra cœlũ locus, quia liniamenta illa loci nõ in-
digent. Non.n.omnis linea naturalis eſt, quæ & naturã
requirat & locum. Nam mathema. quædam habentur.
quarum veluti locus eſt animus ſpeculantis. Ideo.n.ma-
thematica dicuntur abſtractu & abiunctu conſtare:
qm̃ ab his quę in nãlibus corporibus viſitanť, loco quali
tate, tempore, actione, motu affectionibus, & reliquis
generibus eximuntur abiunguntur q;. Ipſi per ſe men-
ſus atque ipſa continuæ ęſtimuntur atque ſpectantur.
Quòd ſi deſcribendo triangulo neceſſaria eſſet mẽſio
loci, is qui locum adimeret, ipſam quoque demonſtra-
tionem euerteret. Proinde nemo ita dicit, quia linea in
hoc loco, aut in illo ſit neceſſe eſt hoc aut illud ſequi.
Quemadmodum itaq; Democritus, quum probare ni-
teretur colorum varietatem nõ natura conſtare corpo
ribus, ſed ex habitu noſtro reſponſioneq; contingere,
nihil ſtatuit contrarium geometræ, quia coloribus di-
ſciplina illa non vtitur, ita is qui locum eſſe infinitum
negat, imo & is qui locum omnino eſſe inficiaretur, nõ
eſt impedimento iis, qui de lineis cõmentãtur rõcinan
turq;. Nam qui locum auferunt, id auferunt, quo geo
metræ non egẽt. Quàm vero mathematicæ res nõ ſint
in loco aliquo conſtitutæ. Ariſto. adeo declarat: Quã-
uis (inquit) in loco illæ non ſint, eſſe tamen ex inſti-
tutionę & diſpoſitione noſtra videntur. Hæc illæ. Sed
cedo quæ nã naturalis aſſertio geometriam poſſe euer
tere? Illa mehercule opinor, quæ principia & elemen
ta inſectilia & minima faceret. Ita diuiſio infinita admę
retur, qua adempta corruerent plurima mathematicis
veriſsimæ & faciliſſime demonſtrata. Quòd ſi in maiori
minoriq; linea explicari eadem poſſunt, quemadmo-
dum & faciunt & fatentur mathematici, quid nam per
deum opus eſt maxima? Eſt.n.eadem ſecandi maximã
& minimam rõ, quæ poteſt & extrahi. Ita igitur de infi
nito agũt, non vt de impercurſili ſpatio, ſed vt de linea
117 ea quæ poſsit & extrahi. Eſt itaq, huiuſmodi infinitum,
& (vt diximus) ad cauſam materialem refertur. Eſt.n.
materia ipſa infinitũ, ſi per ſe ſola ſpectetur, vtpote quia
in priuatione, (infinitas aũt ipſa priuatio eſt.) Non tñ
iccirco quia infinitas in materia priuationeq; eſt, ma-
teria ipſa per ſe poteſt eſſe diuiſionis illius ſubiectum,
ſed corpus continuum ſenſile: nam diuidundę res ſubſi
ſtunt actu. Sed quamobrem dictum nobis eſt diuiſio-
nis infinitatem ad materiam pertinere? nẽpe quia com
poſitum & id quo diuiditur corpus non amittit for-
mam in diuiſione, ſed retinet: ita quum non poſsit à
forma pendere, à materia pendeat. Ac videntur qui-
dem veteres infinito vſi perinde atque materia: ſed
diſſentaneum erat, quum ita vterentur, exiſtimare
nihilominus coercere & continere id, cætera non con
tineri.

118 RReliquum eſt ad eas aggredi rõnes, quibus infini-
tum non potentia modo, ſed actu eſſe defenditur:
nam ex illis aliæ minus neceſſariæ ſunt, aliæ veras quæ-
ſtiones videntur afferre. Nam putare iccirco haberi
actu infinitum aliquid oportere, ne rerum generatio
exauſtis ſumptitatiſq; principiis procumbat & conci-
dat, lubrica & caſſa ratio eſt: quum fieri poſsit, vt mate-
ria rerum finita corruptionem vnius generatio alterius
vicaria ſubeat, & obitorum loco naſcentium pullulet.
Ea quoque ſors, ratio quæ dicit finitam rem ad aliquid 119
finiri terminariq; oportere ſemper, tametſi veriſsimilis
videatur, facile tñ in hunc modum æſtimantibus fal-
ſa deprehenditur. Equidem haud conceſſerim finitam
rem terminari ad aliquid ſemper: nam ad aliquid termi
nari nihil aliud, quã tangere contra quod tangat. Atqui
aliud eſt tangere, aliud finem atq; extremum habere:
nam tangere ad alterum refertur externe, habere finem
ad ſeipſum interne. Tactus tangendo conficitur, finis
ipſum extremum habẽdo. Quamuiſq; nõnullę res poſ-
ſint & habere finem & tangere, non tamen idem eſt re-
bus tangere & finẽ habere: accidit.n. vt finita quæ ſunt,
etiam tangant, vt ſunt omnia quæ non tota modo in
ſe, ſed partes etiam vniuerſi ſunt: atque id quoque non
in eo quod finita ſunt, ſed in eo ꝙ partes ſunt mundi.
Quòd ſi quid eſt vere ac ſimpliciter totum, ideſt, ꝙ nul
lo modo aut reſpectu ſit pars, ſed abſolute totum &
ſemper, nimirum extra terminatum in alio eſſe nõ po-
terit. Præterea quocunq; rem conferas habet extremũ
& terminũ, non itẽ quocunq; cõferas tangit: nã linea pe
dalis quouis relata terminos ſuos habebit, notas & pun
cta, non tamen quouis relata etiam tanget, quia linea
omnis ſolam lineam tangit. Proinde quæque res quo-
cunque collata ſuos fines tuetur & obtinet, non item
neceſſe eſt vt tangat omnia, ad quæ conferre libuerit.
Quod ſi linea non tangeret lineam, non propterea in-
finita interminataq; fuerit. Quamobrem non idem eſt
finiri rem, & ad aliud extra finiri: ſed neque numerus
aliquis (puta denarius) tametſi finitus, aliquid obiter
tangit: nec quamuis per ſilentiũ ſit finis impoſitus vo
ci, finita illa proinde vox tangere ſilentium poterit.
Ij quoque qui adſtare inane quoddam extra cęlum an-
tumant, quamuis finitum eſſe cœlum putent, non tã
tangi ab eo poſſe vacuum illud concedunt: nam ſola
ſe corpora mutuo contingunt. Sed & indiuidua illa Epi
curi corpuſcula, quæ per inane vagari & volitare cre-
duntur, quamuis finita viderentur eſſe, non tamen ter-
minari aliquo extra aut tangere dicebantur. Alioquin
vir ille tantum tribuebat huic inuento, vt ea quæ ve-
tuſtate collapſa obſoletaq; eſſent, reconcinnari inſtau-
rariq; diceret, ſubſidio minutularum quarundam ag-
geſtionum, quibus recreata illa ſibiq; reſtituta derepẽ-
te, alia quaſi ad inſtar ſubdititij partus & præſtigiatorię
ſubiectionis extarent: ſumpto credo de furibus com-
mento, quibus ea ſolertia eſt cælandis quæ interueniſ
ſent, vt aliam iis tum ſpeciem, tum formam, & figuram
inducant. Sed de hoc ſatis. Cæterum quum ea terminẽ
tur ad aliquid: quorum ſemper extra licet aliquid ca
pere. Id autem cuius aliquid ſemper extra licet capere,
infinitum eſſe conceſſum eſt. Nimirum ſi finitarum re-
rum ea natura ſit, vt ad aliquid ſemper extrinſecus ter
minentur: ſit etiam earum illa natura, vt infinitæ im-
menſęq; habeantur. Quare aut efficite: vt non ſit idẽ
rem ad aliquid terminari, & licere ſemper extra cape-
re: aut oſtendite infiniti naturam non fuiſſe nobis re-
cte deſcriptam: aut poſtquam hæc præſtare non pote-
ſtis, ne prædicatæ, (obſecro) rem infinitã poſſe ſem-

per ad

per ad aliquid terminari, niſi matultis de re finita infinitum dici afferriq; poſſe. Sed comparate & coferte (ſi lubet) ea quę dicimus perſpiciteq; an nobis par vis ſumptorum ſit. Infinitum nos vocamus id, cuius extra ſemper aliquid capitur. Totum & vniuerſum id, cuius extra nihil licet accipere. Totum igitur quod eſt, nequit eſſe infinitum. Atq; alteram quidem propoſitionem etiam ipſi concedũt, hoc eſt, extra totum nihil haberi, vtpote quod tũ neceſſarium ſit: tũ ſuapre natura clariſſimum: alteram nos ſupra certiſsimis argumentis addiximus. Sed ſufficere hæc ad reprehenſionem & confuta-
75 tionem rationis illius exiſtimo. Diſcutiamus nunc id quod obiicitur alia ratione, licere, ſcilicet quauis magnitudine accepta, maiorem imaginando fingendoq; capere, & adiicere ſemper quantum quis cogitatione animoq; conceperit, neq; poſſe quẽquam etiam id volentem conantemq;, ita mentem & cogitationem abducere inhibereq;, vt non vlterius prodeat coaceruando aſsidue accumulandoq;, vſque dum moles quædam immenſa conſurgat. Sed quamobrem obſecro neceſſe eſt magnitudinem conſtitui infinitam in rebus, quia viſione ſola cogitationeque infinita conflari? quaſi vero de nobis pendeant omnia, atque ita res ſint, prout ipſi concepimus. Nam ſi te extra vrbem eſſe concipio, ſi celſiorem monte, num propterea extra vrbem ſis? Num (vt Homero dictum eſt) verticem montis excedas? Amplum profecto minus atq; præclarum fuiſſent nobis à diis immortalibus iunctum, ſi omne id, cuius quẽque cupiditas inceſſeret, ſimul collibitũ fuiſſet affingere id, repreſentareq; omnino, confeſtim nobis extaret. Concipiat Hercules ſe præſtantiorem deo, & ferat ex templo quod concipit, ſi quis ea libidine teneatur. Non ſunt igitur omnia, qualia ipſi concipimus. ſed qualia ſunt pleraque pauciſsima vouimus. Tempus autem atque motus nulla vi cogi poſſunt, vt initiũ aut finem agnoſcant, (ſubeſt enim vtrinque infinitudo) non tamen ſimul nec actu nec tota, quũ fluxæ ſint partes illorum caducęque. Eæ dum fiunt ſuccedun tque, tum quaſi tegitur & texitur motus & tempus ad eundem modum. Continuorum diuiſio infinita eſt. Quòd ſi viſa illa imaginaria vehementer quem vrgent ac torquent, ſimus vel periculo liberales, audeamus fortiter, infinitatem demus. Quid ni? Sed imaginariam atq; fictam, quę neq; actum neq; ſubſiſtentiam prę ferat. Nã acrius quidem intuẽti videtur neq; imaginatio quoq; ipſa infinitudinem aſſequi poſſe, tũ ꝙ deponit aliquando, tum ꝙ finitum ſemper aliquid adiicit, idque eatenus dum mens labore cogitationis affecta laceſsitaque deſtituat, manusq; faſtidio det.

[a] Quinque fuerant adductæ rationes quæ infinitum eſſe probant, quarum prima ex tempore ducebatur, ſecunda ex magnitudinis ſectione, tertia ex perpetuitate generationis, quarta ex rerum ordine, quinta ex ui intelligendi & imaginandi: ex his tamen tres tantum ſoluit. Huius uero rei rationem ĩnuere uidetur Them. quã Simp. explicat dicens: Primam enim & ſecundam non ſoluit, quia neceſſario probant eſſe infinitum aliquod, nõ tamen id quod actu ſit, ſed quod potentia: quòd ſi uero cæteræ in id tendunt ut infinitũ actu oſtẽdant, ideo eas diluit.

FINIS LIBRI TERTII.

THEMISTII PHYSICES, LIBER QVARTVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

EODEM ferme ordine de loco agendum diſputandumq; 1
eſt: primum an ſit, deinde [a] quemadmodum ſit, vtrum ſeorſum vt ſubſtantiæ atque per ſe, an potius in alio conſtitutus: poſtremo quid ſit. Quam vero ad inſtitutum noſtrum pertineat rõ hęc oſtendit vetus opinio, quæ alicubi omnia eſſe contendit, & ꝙ vſquam non ſit, ne eſſe quidem videri, quod quidem non procedit. Nam quum viderent ea quæ non ſunt, vt Hircoceruus, vt Sphinx, nullibi quoq; eſſe cõmeare & reciprocare rationem putabant, vt ea quæ ſunt, omnia eſſent item alicubi. Verum vt in totum illi oberrẽt, fortaſſe tñ quia veriſsimum ſit naturalia corpora, ignẽ, aerem, aquam, terram, quæque de iis concreta ſunt, in loco eſſe aliquo oportere: partium phyſici erit de natura loci differere. Iam ſi philoſophus naturalis de motu conſiderat, motus vero naturalium corporum cõiſſimus atq; primus eſt: is qui loco vtiẽ profecto vel noĩe hoc de loco nobis cogitandum cõmentandumq; eſt.
Quamuis autem longe difficillima ea qõ ſit, [b] quum ex 2
ipſa per ſe loci natura, quã haud facile quis ex reb' vtiq; adiacentibus loco definiat, (quod paulo infra monſtrabitur) tum vel maxime ea ratione, ꝙ primi viam facimus cõiusque nullo quidem initio vel omnino veſtigio veterum, cui poſsit inſiſti, nemine ad hoc æui comperto, qui nedum in ea re paulo plus viderit, ſed ſcite indubitauerit quoq;. Non tñ deprecandũ aut ſubterfugiendum nobis id oneris eſt, alioquin non pollicentibus, niſi quatenus vires noſtræ ſufficiant.

[a] Tria proponit Ariſto. inquirenda de loco, an ſcilicet ſit, quemadmodum ſit, & quid ſit: quid aũt ſibi uelit per primũ & ultimum, nulla eſt ambiguitas: circa tñ ſecundum, aliqua eſt diuerſitas inter expoſitores. Them. n. quem cõm. inſequitur, referunt illud quemadmodum quo locus eſſe habeat, uidelicet nunquid per ſe eſſe habeat ueluti ſubſtantia, uel tn alio ut accidens. Attamen Simp. hoc in loco quemadmodum ſit loeus exponit, hoc eſt, quæ inſint ipſi: quaſi uelit quod hæc ſit gõ quæ tertio loco collocatur. 2. Poſte. quæ eſ. ſ. inquirit quæ rei inſunt: unde & quærit ipſe, cur eſt quod Ariſt. quemadmodum ſit præpoſuerit ipſi quid ſit? cum ordo ſit in eis contrarius, ut. 2. Poſte. manifeſtum eſt: atq; ea ratione hoc factum eſſe, quia ſæpe ex his quæ rebus inſunt deducimur ad cognoſcendam earum ſubſtantiã. Verum inferius ubi de uacuo agit idem Simp. inſequens Aſpaſium, quid ſit & quemadmodum ſit, quaſi ſint idem exponit.

[b] Huius loci hęc eſt fidelis interpretatio: nam ſiquis ea oĩa quæ loco inſunt conſiderauerit non utiq; ex ipſis. & c. id eſt. οὐκ ἂν ἐξ ἁπάντων ἔχοι τὸν αὐτὸν ὁρισμὸν ἀποδοῦναι, hoc eſt, poterit eandem afferre definitionem.

AC PRIMVM quidem eſſe i rerum natura 3
locum plurimis declaratur euentibus: Cedunt ſuccedun tq; mutuo corpora, & eo loci vbi aqua inerat, diffluente aqua iden tidem ſubindeque aer ingreditur, eodem mehercule modo,

modo, quo in vaſculis & doliis cernitur. Ita fit vt idem
permanere locus, ſed diuerſa excipi corpora videãtur.
Ex iis quæ diximus, duo eueniunt: vnum vt locũ eſſe
oporteat, alterum vt neceſſe ſit ab iis corporibus quæ
4 locantur, diuerſam rem locum haberi. Præterea quum
corpus omne ſi non detineatur præpediaturq́; in ſuum
quodq́, locum impenſe commigret, ignis in ſublime,
terra in imum, palam fit non modo locum eſſe ſimpli-
citer abſoluteq́;, ſed & peculiares veluti vires, quaſdã
eius haberi, eaſq́; loci videri & eſſe diſtantias differen-
tiaſq́;, ſupra, infra, dextrorſum, leuorſumq́;, ante, retro
verſus, quo videlicet corpora moueãtur differanturq́;.
Neq; credat quiſpiam huiuſcemodi locorũ diſcrimina
varietateſq́; ex noſtra tñ inſtitutione creari pendereq́;
adeo, ſed (quemadmodum ſumus & præfati) ab ipſa
plane natura inuentas, collocatas, & affirmatas ſciat.
5 Quomodo autem hæc differant, non impendio obſcu
rum internoſcere. Nobis nanq; idem plerunq; eſt &
infernus, & ſupernus locus. Nam ſcandulæ imbri-
camentaq́ue ædium, quæ modo nobis meditullio im-
plunij agentibus ſuperna ſunt, cõmodum aſcendenti-
bus tectum, fiunt inferna: & columna, quæ nunc eſt à
dextra ſi me conuertero, puncto fiet à læua. At ſitus na
tura diſpoſitos, perfixos & conditos ipſi corporum na-
turalium motus atq; impetus produnt & detegunt, vt
ſupernus is ſit, quo ignis & leuia conuolant, infernus,
quo glebulẽta & grauia proſternuntur & corruunt. Et
hercule hos locos natura nõ ſolum maximo interual-
lo diſpeſcuit, ſed etiam viribus & ptãte ſeiunxit: quod
quidem inde datur intelligi, quia ſinguli ſuas & maxi-
me differentes quoq; naturas tum recipiãt tum conſer-
uent. Sed & q̃ non ſit locus idem qui de ſtatu noſtro in-
ſtitutioneq́; naſcitur cum eo, qui natura præſcribit, ma-
thematicæ res affatim oſtendunt. Illæ neq; locum ha-
bent, neq; mouentur vllatenus, quia per ſe nõ ſubſiſtũt
de noſtro tamen habitu reſponſuq́;, tum à dextra, tum
à leua intelligi poſſunt & fingi: nõ ꝙ locum natura ſint
vllum adeptæ, dextrum læuumúe, ſed ꝙ intelligantur
tñ, de eo ſitu poſitæ. Et quemadmodum eas res imagi
natione cogitationeq́; abſoluimus & ſeparamus à mo-
tu, & qualitatibus reliquis: ita & locum & reſpectum
huiuſmodi quem illis natura non addidit, ſolum ima-
ginãdo tribuimus. Nam ij qui vacuum introducere ni-
tebantur, tanquã locum quẽdam ſubſitum id rebus vo-
6 lebant. Quid.n. ſi vacuum ſit, eſſe aliud poteſt q̃ locus
corpore deſtitutus viduatusq́;? Quamuis añt ſatis hæc
ſint ad communiendum id quod ſumus agreſsi, non eſt
tñ poetarum authoritas in ea quoq; re contẽnenda in-
ſuper poſt habendaq́; penitus: Heſiodi, inquam, qui
oĩum primus nobis commendauit & prodidit locum.
Nihil.n. aliud per naturam illam biantem, (quã Chaos
& patorem appellat) q̃ locum & inhabitaculum rerum
intelligi voluit: perinde ac rebus præcauendum eſſet
protinus aliquo, in quod reciperentur atq; recõderent.
Atq; hic ex eorum numero videtur fuiſſe vnus, qui res
7 oẽs alicubi eſſe arbitrabantur. Quòd ſi locus eſt, ita vt
Heſiodo viſum, profecto ea natura erit admiratione &
ſpectatu digniſsima. Nam ſi rebus oĩbus primum ſup-
poſitus & ſubtus eſt locus, neceſſario ſequit̃ rerum pri-
mum fuiſſe comparuiſſeq́; locum propterea nihil ſine
loco fuiſſe: locum contra, & ipſum chaos ſine reliquis
rebus aliqñ adſtitiſſe: ita & tpe & natura præceſsiſſe. Nã
loco ſublato reliqua continuo pereunt, non item quæ
in eo continentur ademptis ipſe perimitur: vt etſi ignis
interſtinguatur, nũ abolitur propterea & locus. Quare
ſi rem eſſe nihil aliud eſt, q̃ alicubi eſſe, loco vtiq; corru
pto, res quoque locatæ obiter interibunt.

SEd cauendum eſt, ne dum vltra q̃ ſit par loci natu- 8
ram honeſtare illuſtrareq́; tendimus, tãquã frigiu-
ſculi redeamur, alioquin magnis viris è regione pu
gnantibus quorum rationes prætermittendæ nec ſunt,
quibus illi nedum vt æquiorem vllam ſententiam præ-
ferant, nihil loco relinquũt, ſed penitus de rebus exter
minant & interdicunt eſſentia. Proinde incomminan-
tur, ſimul quis attentauerit quid ſit locus afferre, coa-
ctum recantare & confiteri non eſſe. Nam primum
deſigna (inquiunt) nobis, in quo nam genere locum col
locaueris. Nonne liquet in genere corporum? eſt.n. lo-
cus inter dimenſiones fuſus. At ſtatim abſurdiſsimum
illud ſequitur, corpus in corpore recipi, & duo corpo-
ra eundem locúm accubare occupareq́;. Nã ſi & locus
& id qđ recipitur, corpora ſunt in dimẽſus æquales at-
tenſa: nimirum bina ſimul corpora ſingulis locis aſsi-
ſtentur collocabunturq́;. Quod portenti maxime co
gnatũ atq; affine meditationibꝰ Chryſippi Zenoniſq́;.
veteres tanquã apertiſsimum maximumq́; mẽdacium
conſone diſploſerunt: quod & pleriq; dicato ſeorſum
opere amoliri & confutare ſunt conati. Præcipue vero
Aphrodiſienſis Alexander in lib. iis: quos de mixtione
compoſuit, paſsimq́; vtcunq; incidit mentio in reliquis
rerum naturalium commentariis, quorum lectionem
volentibus adire promptum ſit rõnes illas ediſcere. Et
Hercules ſi corpus non ſit locus, haud plane videre ſe
quid demum eſſe aliud poſsit: nam diffundi in tres di-
menſiones ſolius eſſe corporis propriũ. At aqua dices,
poſt aerem locum recipit: ita locus eſſe per hæc oſten- 9
ditur. Sed attende vt ex hoc quoq; diſſentanea quædã
incurrant. Quum aquam excipit locus is, vbi aer fue-
rat antea, manifeſtum eſt ſuperficiem quoq; aquæ re-
ceptam eſſe ad idem exempli, quo recepta aeris fuerat.
Si ergo ſuperficiem recipit, lineas quoq; & puncta re-
cipiet. Quare locus erit vt corporibꝰ, ita & pũctis ſuus.
Sed hoc eſt impoſsibile, ꝙ locus puncti nõ diſtet à pũ-
cto nec locus lineæ ſuperficieiq́; à linea item & ſuperfi
cie diſcrepat. Quid.n. ſit per deum ſupeficiei locus præ
ter ſuperficiem aliud? & maior quidem ſuperficie locus
eſſe non poteſt, Ea.n. parte qua ſuperficiem vinceret
excederetq́;, nihil ſuperficiei vtique contineret: & for-
taſſe (quod in tranſcurſu dixerim) locus ſuperficies eſt.
Quòd ſi lineæ locus non differt à linea, & is qui ſuper-
ficiem recipit, nihil eſt præter ſuperficies, & is qui con
tinet punctum ipſemet punctus eſt: efficitur, vt quum
corpus aliquod aliquo in loco recipitur, locus ille ſit
corpus. Præterea vnaquæque res aut elemẽtum eſt, aut
ex elementis conditum: (Atq; hoc veriſsimum impro- 10
miſcuę atq; ſimpliciter eſt, ſiue de corporeis, ſiue de in-
corporeis loquamur.) & corporũ corporea ſunt elnta,
incorporea incorporeorum: atqui neutrum horum eſt
locus. Primum enim inter incorporea coaptari & col-
locari nõ pốt, quia dimenſum & magnitudinem præ-
fert. Nec inter corpora, ꝙ (vt diximus) in illo corpora
receptantur. Iam locum eſſe initialem, & primam re-
rum putare, & tanquam originale principium oĩbus, 11
hominum eſt parum conſiderate loquentium, & in ma
ximis rebus errantium. Nam quo pacto principiũ eſſe
voluerint, num vti materiam? At quid nam videtur de
loco tanquam de materia conditum conſtitutumq́; nũ
vti formam? num vti cãm mouentem? num vti finem?

At

12 At profert quiduis horum qui conſtet? Sed & Zenonis
rō ſuperponenda non eſt: Si fuerint res (inquit) in loco
oēs, fore vt ipſe quoq; locus in loco ſit, & huius etiam
loci alius ſubinde locus, atq; ita deinceps in infinitū alij
13 conſtituanť. Si qs vero vacuum, vt non eſt ita de rebus
etiam tollat, palam eſt ſi fuerit locus, nō eſſe illum ſine
corpore futurum, ſed fore vndiq; verſus pleniſsimū &
confertiſsimum in plenum. Qui locum defendunt, qd
ſtatuent de rebus iis quæ augentur & creſcunt? iis quā-
tum adiicitur corporis, tm̄ accidit & loci: nā & totę con
tineri & recondi cernuntur. Neceſſe eſt itaq; maiorē
effici locum, & vna cum corpore intumeſcere & gli-
ſcere. Sed quonam modo, aut vnde ampliabitur locus,
difficilis explicatu res eſt. Recte igiť initio dicebamus
eum, qui loci naturam reddere tentauiſſet, periclitatu
rum ne locum non eſſe fateri maxime cogeretur.

14 SAne nos alia via aggreſsi, duplicem locū eſſe com
perimus: alterum primum, non primum alterum,
ſed qui quòd medio alio locus ſit, locus per aliud
commodè appellabitur. Sicque per aliud locus eſt is
qui pluribus corporibus eſt communis. Primus autem
qui ſuus cuiq; cōſentaneus adęquatusq; habetur, quod
hoc exempli patuerit. Domus, vrbs, terra, aer, cœlum
nō ſunt loca prima, ſed per aliud. Is vero qui nihil pre-
ter te amplectiť ambitq;, locus is primus eſt tuus, quia
propter hunc locum, qui primus & tuus eſt, duntaxat
vera ſunt quæ de locis non primus dicuntur. Iccirco.n.
verū eſt te domi eſſe, quia in loco illius aliquo tibi ęqua
to poſitus conſtitutusq; es, & in vrbe propterea, quia
domi, & in terra itidem, quia in vrbe. Sed ſi proprius
locus eſt is, qui primus continet ambitq; corpora neceſ
ſarium eſt, vt locus ſit tanquam extimum quiddam li-
mes, finis, ac terminus, vtpote quo primū corpora de-
finiantur & terminentur. Nam quum nihil ſit medium,
non poteſt dici ad aliud primum corpora terminari, &
ad hunc proxime. Dicet quiſpiam, ſi locus eſt terminus
primus & proximus rei, qui diſtinguetur à forma? Eſt
enim forma prima, quæ terminat definitq; corpora, &
quæ magnitudines ad ſubiectam materiam accōmo-
15 datas habileſq;, impartit. Sane ſi hoc reſpicias, locus vi-
debitur forma eſſe: ſin vero aliam quædam accidentia
loci conſideres, ad naturam materiæ perpenſius decli-
nabit. Videtur.n. [a] locus eſſe corporis & magnitudinis
ſpacium: quæ conditio in materiam quoq; conuenit.
Ea nanque quum per formam finitur continetur q; ſu-
perficiebus & terminis magnitudo & ſpacium quoddā
efficitur. Ex ſuapte quoq; materia ſpacium eſt, quanq̄
finibᵘ exemptum, indiſtinctum, interminatumq;. Si.n.
à globo ſphæraúe terminos & affectiones remoueris,
nihil præter materiam ſpaciumq; illud merum abſolu-
tumq; reſtabit. Nec.n. exiſtit conſtatq; terminis ſpaciū,
ſed finitur terminis. In terminis quoque non eſt, ſed in
ſubiecto. Ex hoc locus videri ſimillimus materiæ pōt:
alioquin cognatio quoq; illa nō tenuis fuerit, q̄ quem-
admodum materia, itē & locus, formas, ac ſpecies mul
tas quæ corporibus inſunt, vnus idemq; ſuſcipere con-
tinereq; videatur. De ea potiſsimum ſimilitudine mo-
tus eſt Plato, vt idem eſſe materiam & locum in Timęo
aſſeueraret. Id.n. [b] quod formas alternatim ac ſucceſ-
ſu reciperet, modo ſyluam (.i. materiam) modo conce
ptaculum (ideſt ſedem ac locum) vocabat: cen vna re
multis noibus dicta ſignificataq;. Veruntamen aliter
in Timæo, aliter in iis quæ Agrapha inſcribūtur, ædiſ-
ſerit de cōceptaculo. Illic materiam præcipientem par-
ticipantemq;, hic numerum.i. magnum & paruum eſſe
conceptaculum rebus & formis oībus ſtatuit. Per hæc
(vt dixi) videri poteſt, materia eſſe idem & locus. Ac 16
cæteri quidem ferme oēs locum eſſe aliquid putauerūt.
Solus [c] Plato auſus eſt non ſolum dicere locum eſſe, ſed
etiam finire quid eſſet: quanquam id parum proſpere,
tranſlationibus agens non proprio ſermone naturam
eius indicans reuellansq;. Liquido igitur conſtare arbi-
tror locum, ſiue quis materiam cum putet eſſe, ſiue for
mam, tractatu vtcunq; per difficilem videri, vtpote in
quo noſcendo ad principia recurramus, quorum ſpecu
latus pſe altiſsimus eſt, & haud facile quiuis adeundus,
qa conamur ſeparatim cognoſcere ea, quæ ſeorſum co
gnoſci non poſſunt. Porro fieri non poſſe, vt forma aut 17
materia locus ſit, non eſt impendio laborioſum oſten-
dere: Forma & materia ab ipſa re ſeparari non poſſunt,
locus poteſt: vbi enim aer fuerat, per viciſsitudines
nunc aqua, nūc terra, nunc denuo aer innehitur: nō.n.
locus aliquid corporis eſt, non pars, non affectio, non
habitus, non poteſtas. Nam huiuſcemodi qualitates à
corpore non exoluuntur, locus exoluitur. Hercules vi
detur vaſi eſſe ſimillimus: eſt.n. vas locus tranſlatilis,
& ipſum quoq; nihil eſt rei. Igitur dixerit quiſpiam, lo-
cum non eſſe contenti locatiq; corporis accidens, iccir
co quia ſeparatur à corpore: an ita ſoluitur, vt eſſe in lo
co, accidens ſit inſeparabile corporis, locus non ſit
locati corporis accidens, ſed plane illius cuius ſuperfi-
cies atq; exitus eſt. Materia autem eſſe nequit locus alia 18
etiam num ratione, q̄ quum materia contineatur, con-
tinere cernitur locus. Iam deforis externusq; locus eſt.
materia & forma interna. Plato vero qui cōtendit oſtē
dere locū eſſe materiam, non videt ſe, ſi ita ſentiat, ſuas
illas ideas numeroſq; ſpecificos in loco eſſe conſtitutu-
rum, quia vt dixi) materiam ſubiectam numeris facit,
q̄ ille interim magnum & paruum, interim participatio
nem & præceptionem appellitat. Præterea ſi res quæ 19
mouentur in locos proprios feruntur. in materiam &
formam nulla res fertur, quia ſecum & intra ſe continet
vtranq; naturam, certe neutra locus erit. Equidem li-
benter pol diſcerem, qui fieri poteſt, vt corpora ſi locū.
(.i. materiam & formam) intra ſe continent moueanť:
& quomodo locus ſupernus infernus diſtent, vt ad ea lo
ca deferantur: etiam quomodo in iis futurus ſit motus.
Et in materia & forma quidnam ſupra? quidq; infra?
Quærenda enim & aſsignāda ſunt loca, ad quæ corpo-
ra naturaliter differuntur. Quòd ſi materia formaúe 20
locus ſit, quum materia & forma motu corporum mo-
ueanť, ibiq; adſint vbi ipſę res adſunt & corpora, primū
ſequitur illud abſurdū moueri locus poſſe: deinde quo-
modo elabentur, ne locum eſſe in loco concludant? Si
enim tunc in loco corpus eſt, quum hinc illuc aut con
tra defertur, profecto & locus corporis eſſe in loco vi-
debitur, ſi ipſeq; ſimul cum corpore deferatur. Præte-
rea cum vicibus corpora permutentur, aer in aquam
aqua in aerem abeat, ſi formam eſſe putaueris locum
continuo locum fateberis poſſe corrumpi, quia & for-
mæ in tranſmutationibus & conuerſionibus corrumpū
tur. At quænā ſit loci corruptio, difficile eſt afferre, vel
fingendo. Aut ſi materiam eſſe locū dicas, cur aqua re-
cens progenita non in aeris loco maneat, quippe qui iā
vanuerit, in aeris materia maneat, quippe quæ incorru
pta ſit ſemper, atq; vt inquit Plato, vna atq; eadem ma
nens differentium formarum ſignaculis & impreſsioni-
bus exculpatur.

Simpl.

a Simpli. aperiens locum præſentem in hunc fere modum ſcriptum reliquit. Videtur æquidem locus eſſe ſpatium illud, quod magnitudinem ſuſcepit: ea enim magnitudo in loco eſt, quæ eſt ſpecie ſua terminata, in qua duo poſſunt perſpici & conſiderari. Primum eſt ſpatium interminatum, quod intelligere poſſumus ut remotum & abſolutum eſt quocunque termino, cæteriſq; accidentibus quorum ſuſceptiuum eſt: alterum uero eſt finis terminuſúe illius ſpatij interminati, qui quidem ipſum continet terminatq́ꝫ: is autem forma eſt: at id quod ab hoc ſequeſtratum intelligitur, aliud nihil eſt quàm materia, uel quod idem eſt dicere ſpatium. horũ deinde occaſione mouet idem Simp. Id dubium, dicens: Magnitudinis. n. ſpatium quantum quoddam eſt, ſed quantum forma eſt: cur ergo ipſum materiam appellat Ariſto. In qua quidem re controuerſia eſt inter Alexan. & Simp. Alexan. n. ſpatium omne quod magnitudini & quantitati attinet, formæ attribuere uidetur, cum ait ea quæ hoc in loco de materia dicũtur, non eſſe accipiẽda ſicuti ea quæ ab exacto examine auctoris prodeunt, ſed tantummodo tanquã opportuna ad oſtendendum propoſitum. Simp. uero omnino contendit materiale illud ſpatium, neque proprie quantum eſſe, neque formam, niſi eius formæ quæ magnitudini & quãtitati attinet, fiat particeps, ſed tantummodo eſſe fuſionem quandam interminatam indefinitamq́; & conatur oſtendere in hac eadem ſententia Ariſto. eſſe qui ſit: Eſt autem id ipſum materia & infinitum ſeu interminatum. Annotat etiam idem Simplic. tanquam correlarium quoddam, non eſſe credendum ſpatium id corporeum, quod ut magnitudo aliqua & quãtum habetur: aut illam multitudinis ſecretionem quæ in numeris reperitur, ab ipſa materia in corporibus haberi, ſed eam ſolummodo diſtractionem diffuſionemq́; & interminationem, qua materialia ab immaterialibus differunt.

b Hæc ſunt Themiſt. uerba in hoc loco τὸ γὰρ μεταλαμβάνον τῶν εἰδῶν ὅπερ ὕλην, καὶ τὴν χώραν, ὅπερ ἐστὶν ὁ τόπος, ταὐτὸ λέγει. καὶ τὴν ὕλην ἄλλως μὲν ἐν Τιμαίῳ φησὶ δέχεσθαι τὰ εἴδη, ἄλλως δὲ ἐν τοῖς ἀγράφοις δόγμασιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ κατὰ μέθεξιν, ἐν δὲ τοῖς ἀγράφοις δὲ καθ' ὁμοίωσιν. *quorum hæc uidetur fidelis interpretatio: nam id quod formas recipit, quod quidem materia eſt, & ſedem quod eſt locus ipſe, eadem eſſe aſſeuerat. Veruntamen aliter quidem, materiam ais in Timæo recipere formas, aliter in ſententiis agraphis: nam ibi participatione, in agraphis uero ſimilitudine.*

c Them. & Alexan. Platonem accuſant, quod tranſlationibus ſit uſus cum materiam ſedem uel locum appellat, dixeruntq́; allegorias. merito ab Ariſto. carpi in hac re: nam conſentaneum erat ut prius aperiret, quod eſſet proprium loci ſignificatum, ut eſſet doctrina apertior ſi eius nominis tranſlatione erat uſus, quod tamen nuſquam feciſſe comperitur. Attamen Simp. Plat. defendens eum non tranſlatione uſum eſſe ait in nomine loci ſub communiori quodam ſignificatu accepiſſe, qua ſcilicet ratione id ſignificat quod eſt alicuius ſuſceptiuum, quemadmodum & Ariſto. animam locum ſpecierum appellauit.

22 HActenus ambigendi rõnes attulimus. Ab his quot modis res dicatur in altero, eſſe exponendum videtur: id. n. pertinere maxime ad demó-
23 ſtrationem præſentem putamus. Ac primum quidem vnum ſignificatum. i. quo digitus dicitur in manu eſſe, & pars omnis in toto. Alter inuerſa vice, quo totum in partibus, vt os in oculis, fronte, narib', bucca. Tertius, quo ſpẽs in genere, vt homo in aĩali. Quartus, quo genus in ſpecie, vt in homine animal. Neque mirum videatur, ſi in homine eſſe animal dicitur, quaſi id quod plus eſt in eo quod minus eſſe nõ debeat. Nam ſi acriter inſpexeris, inuenies animal tanquam partem in homine, proindeq́; in hominis definitione includi comprehendiq́; aĩal. Quintus, quo forma eſt in materia, vt lectus in ligno, & ſanitas in temperatura calidorum frigidorũq́;. Sextus, quo in rege intelligit̃ poſitus rerũ græcarum ſtatus, & quo demum in primo aliquo mouente gubernãteq́; dicũtur aliqua eſſe collocata: quale eſt illud Homericum. Hæc Iouis in genibus. Septimus, qui ad bonum & finem pertinet, vt quum dicimus oĩa in felicitate & beatitudine poſita. Sunt & alij modi quibus res eſſe dicuntur in altero, d ſed oĩum quos enumerauimus, & quos prætermiſimus, ille eſt maxime proprius atq; præcipuus, quo res in aliquo tanquam in vaſe & loco deſita conſtitutaq́; dicitur, His ita explicatis id 24
quod eſt conſequens inueſtigemus: Sitne quippiã in vlla re, ita vt in ſeipſo. Et vtrum modus hic ſub aliquẽ eorum cadat, quo prætermiſimus: an hoc oĩno eſſe nõ poſsit. Porro veriſsimum eſt, omnia vt nullibi eſſe, aut in altero. Sed quonam modo inquies? Vſualis illa locutio recipitur, qua ſolemus plerũq; in ſeipſo eſſe quẽ dicere. Sed ſcire licet hominem non primo, ſed per aliud in ſeipſo eſſe poſſe. Ex eo. n. quod hominis anima in corpore hominis collocata eſt: totiuſq́, hominis pars in alteram partem recepta, fieri poteſt hoc argumento, vt eſſe quid in ſeipſo dicatur idcirco, quia pars in parte ſit conditæ: nam & aĩal propterea ſuimet mouens habetur, quia pars illius altera moueat, altera moueatur. Alio modo arbitrari totum in toto eſſe, prorſus eſt diſſonum. Quod ſi quis ruſtice vrgeat non dicere ſe animam eſſe in corpore collocatam, ſed ipſum prorſus animal in ſeipſo prorſus, is videtur conſuetudinis licentiam ignorare, quæ efficit vt pleraq; à partibus cõmode & appoſite denominentur. Quemadmodum itaq; petaſatum calceatumúe dicimus Soc. non ꝙ totum corpus calceo petaſoúe indutum ſit, ſed ꝙ tantum pedes iniecti munitiq́; habeantur: ita & animal in ſeipſo eſſe conſueuimus dicere, qm̃ pars altera intra partem alteram animalis condita conceptaq́; eſt. Eodem exemplo poſſumus amphorã, hoc eſt, vas illud fictile, quod cum ipſo vino ſit, dicere in ſeipſo eſſe, eo qđ in vaſe vinum includitur, non ꝙ ſeorſum, aut vas in vaſe ſit, aut vinum in vino. Prohinc non ſimpliciter abſoluteq́;, ſed per aliud & ſm̃ partem in ſeipſa res fuerit.
Pleraq; autem per aliud, eſſe dicuntur in aliquo i eſt. n. 25
in homine albedo, ideo quia in corpore eſt, & in corpore propterea, quia in ſuperficie eſt. b At in ſuperficie non per aliud amplius, ſed per ſe immediateq́; fuerit. Verum tametſi in ſuperficie ſit primum albedo, nõ eo tñ iudicanda eſt eadem res albedo & ſuperficies, ita vt ſequi poſsit in ſeipſa rem eſſe: alia ſiquidem definitio ſuperficiei, alia albedinis & coloris eſt. Item, definitio animæ diuerſa eſt à definitione ſcientiæ, atqui ſcientia primum in aĩa haberi dicitur. Eſt enim in homine
ſcientia idcirco, quia primum in anima. Demum ſi ſin- 26
gula percurreres, & æſtimare velis reperies definitionẽ recipientis rei alienam eſſe à definitione receptę. Quod quum ita ſit, quo pacto eſſe in ſeipſo quippiam poteſt? alioquin à ſeipſa ipſam rem eſſe diuerſam & alienam oporteat. Eſt ne in ſe res aliquo eorũ modorum, quos retulimus?

retulimus? Et hercul es quæcunq; recipiuntur, in re di
uerſa recipiuntur. Nam totum quod videtur eſſe in par
tib', non dicimus eſſe in ſeipſo: aliud.n.eſt totum, aliud
partes ipſæ. Totum eſt vnum & ſibiipſi idem. Partes &
plures ſunt, & differentes. Sed neq; ratio ipſa quam di-
ximus, ſinit rem eſſe in ſeipſa vllam quia definitiones,
& naturę eius quod eſt primum in aliquo, & eius in quo
primum eſt aliquid, proculdubio differentes & diſcre-
pantes habentur. Quare ſi quid in ſeipſo eſſet, naturas
& definitiones pugnantiſsimas ſubiret: immo eſſet illa
ipſa quæ pugnant. Sed quemadmodum nequit eſſe, vt
vinum ſit amphora fictilis ſimul atq; vinum: aut è di-
uerſo, vt amphora fictilis ſit vinum ſimul & amphora,
ita nequit eſſe, vt in ſeipſo ſit quippiam. Verum vt ante
dictum eſt, eſſe ĩ ſeipſo aliquid penes ſecundumq́; par-
tem pôt, ita vt totius amphoræ pars.i.ipſum vas fictile
vinum excipiat, non ꝙ ſi ipſum vinum, ſed res à vino
diuerſa, pars.i.vinum in vaſe ipſo excipiatur, non ꝙ ip-
ſummet ſit vas, in quo ſit, ſed ꝙ in re altera & à ſe oĩno
diuerſa, tanquam in vaſe collocetur. Semper.n.defini-
tio eius quod in altero eſt, diſtat ab ea, quæ eſt eius, in
quo eſt alterum. Quemadmodum ergo in ſeipſo ipſe
nihil per ſe poſsit, conſtare de ſupradictis rõnibus puto.
27 Quàm vero neq; per accidens eſſe in ſeipſo res poſsit,
peruincemus hoc modo. Illud prius notauerim, non
idem intelligi cum per partem, & cum per accidens di
citur: quamuisq́; vtrunque per aliud ſit [c] perplurimum
tñ, vtrum afferas, intereſt. Aial per partem obtuitur,
quia oculi quibus officium obtutus abſoluitur, pars
ſunt animalis. Per accidens fluctat malus in naui, quia
in naui quæ fluctibus iactatur, accidit malus, Albedo
quoq; quia motu hominis in quo eſt mouetur, penes
accidens dicitur moueri. Atq; ij duo modo habentur,
quibus res per accidens dici exiſtimantur. Primus quũ
pars afficitur affectione totius, alter quum accidens af-
ficitur affectione ſubiecti, Vtrum genus accidentis aſ-
ſerimus, quo quid in ſeipſo eſſe per accidens poſsit?
Quod equidem ſcientiam, plane video neutrum, alio-
quin ſit neceſſe, alterum aut ſuimet, vt pars, aut vt acci
dens fiat, quod quidem ſupra captum cogitationis eſt.
Atq; ita quidẽ ſi aliquid eſſe accidens in ſeipſo poſſet,
nulla rõne alia poſſet, niſi quia vel pars eſſe vel affectio
ſuimet poſſet. Eodem mõ amphora in ſeipſa per accñs
eſſe non poteſt, niſi aut pars aquæ ſit, aut accidens am
phora. Nam ſimulatq́; aqua collocata eſſet in vaſſe, ip-
ſum quoq; vas, quod aut pars, aut accidẽs fuiſſet aquę,
in ſeipſo vtiq; collocaretur. Hoc vero perridiculũ eſt,
atq; ſequitur duo corpora eſſe eodem in loco futura,
tum vas quod in ſeipſo eſſet, tũ aqua quæ contineretur
28 in vaſe. Verum de his ſatis. Ex horum modorũ expla-
natione Zenonis cauillus facile diſſuitur, quo ille vteba
tur ad demrandum ſi locus aliquid fuiſſet, in alio loco
ſubinde locum eſſe oportuiſſe. Prorſus vt dixi, res in
aliquo eſſe [d] multifariam poteſt intelligi, eritq́; locus
nimirum ipſe in aliquo, vtiq; nõ in loco. Is.n.qui pro-
prie locus eſt corporis nobis obducti, & circundati, &
abiectis eſt vltimum. Eſſe vero in aliquo dicitur locus.i.
in corpore eo, cuius ipſe pars atq; exitus fuerit, nõ tanq̃
in loco, ſed tanq̃ in toto. Nam & ſanitas in aliquo eſt,
in temperamẽto.ſ.calidorum frigidorumq́;, non tanq̃
in loco, ſed tanquam in corpore, cuius eſt habitus. Ca
liditas item atq; frigiditas in corpore, non vt in loco,
ſed vt qualitates eius & affectiones habentur. Ita & lo-
cus in aliquo ſit, dum nõ ita vt in loco, alioquin diſſen-
taneum fuerit eam rem in infinitum extrahere. Sed ſa-
tis hactenus indubitatum diſputatumq́; in cõtraria eſt.
Nunc decernendi ſententia & fiducia inſumenda.

[a] *Vndecim enumerantur in præſenti modi quibus res in* 29
altero dicitur. Hic uero tantummodo octo, quod ob id eſt
quia quidam ibidem in duos diuiduntur, (ut ait Simp. qui in
unum hoc coguntur, ſicuti modus ille quo forma in materia,
et accidens in ſubiecto eſſe dicitur: ſimiliter quo aliquid in ua
ſe uel in loco. Omiſit præterea in præſentiarum modum quo
aliquid eſſe in tempore dicimus: quapropter? forſan quia de
tempore nondum egerat. Inter hos autem modos propriiſ-
ſimus eſt iis, qui ad locum refertur: quia eſſe in aliquo pro-
prie uidetur importare eſſe alicubi, quod maxime ſignifica-
re uidetur eſſe in loco, ut ait Alexan. [b] *Ex his forſitan*
quæ de ſuperficie ab Ariſto. hoc in loco dicuntur, occaſio-
nem accepit Themi. ut quinque crederet eſſe modos, quibus
aliquid per ſe dicitur: cum tamen cæteri quatuor tantum enu
merent: nam quintum eſſe credit, qui oritur ex relatione
accidentium à ſubſtantia quibus non per aliud inſunt, ut co-
lor ſe habet ad ſuperficiem comparatus, de qua re loquitur
ipſe primo poſterio. analytico. lib. capi. 10. & 2. de anima.
capi. 22. [c] *Per aliud commune quid eſt quod diuiditur in*
id quod per accidens dicitur, & id quod partem, ut etiam
Simp. hæc exponit. [d] *Quærit hic Alex. quonam ex his mo*
dis qui ſuperius ſunt enumerati, locus in aliquo dicatur, &
ſoluit dicens: nunquid ut affectio uel habitus aut omnino ut
in ſubiecto an potius ut pars in toto? quodam enim pacto ſu
perficies pars eſt, qua quidem ratione ut terminus ſumitur
terminati corporis: qua uero longitudine & latitudine eſt
definita, pars eſt corporis cuius ſubſtantia tribus conſtat di
menſionibus. Vnde ſuperius quo loco Ariſt. docuit multa in
aliquo eſſe non prĩo, ſed ſcd̃m partes, uſusq́; eſt exẽplo albi
qđ in corpore eſſe dicimus, non qa ei primo inſit, ſed per ſup-
ficiem, hac eadẽ rõne expoſuit ſuperficiẽ corporis eſſe partẽ.

QVoniam vero loci natura compertu explora- 30
tuq́; ardua eſt, primum cõſiderabimus & quaſi
reponemus ea, quæ ineſſe loco cõi hominum
intelligentia opinioneq́; iudicantur: deinde ſenſim ir-
repemus ad cõtionem abſolutionemq́; reliquorum.
Ac primum quidem cõfeſſum eſt oĩbus, locum com-
plecti contineriq́; eas res, quarum eſt locus. Deinde lo-
cum rei illius quam continet, nihil eſſe, quod nos ſupra
neceſſariis rebus addiximus. Tertium eſt, locum pri-
mum citimum & proprium maiorem minoremue cor
pore eo quod continetur, eſſe non poſſe. Nõ minorẽ,
qui.n. abiret amplectereturq́;? nec maiorem, quia in
partem illam ſubſiduam corpus alterum poſſet inferri
ſuffarcinariq́;: & ita confiteri, vt iã neq; proprius, ne-
que primus, neque citimus ſit futurus. Quartum eſt, vt
locum à corpore collocato ſeparabilem eſſe dicamus.
Atq; hæc nos ex ſucceſſu ſubeuntium corporum & vi-
ciſsitudinario rerum ingreſſu egreſſuq́; verũ eſſe ſupra
docuimus. Poſtremum quod affirmauerim eſt, vt quę-
cunq; in loco ſunt, aut ſuperiori, aut inferiori loco eſſe
neceſſe. Subiectis his hunc ad modum perſpiciẽda &
reducenda ſunt reliqua. Prorſus neceſſe eſt, talem defini 31
tionem afferre, qua tum argumementa contraria diſol
uantur, tũ ea quæ in eſſe videntur loco aſſerere ac tueri
poſsimus. Inter hęc illud quoq; manifeſtum obiter fiet,
quidnã cãæ fuerit, quod in ea re explicanda enodãdaq́;
difficultatem & ſcrupulum pareat. Primum ſcire opor 32
tet nullam haberi poſſe de loco mẽtionem, niſi motus

localis aliquis haberetur, propterq́; id potiſsimum cę-
lum eſſe arbitramur in loco, quia in motu ſit & excitu
maximo. Tria aũt genera localis motus ſunt, delatio,
auctio, & minutio. Nam & in auctione rerum locus ex
loco mutatur, & qd' prius fuerat dodrantẽ hic quodq́;
(v.g.) occupauerat loci maiorem deinceps minorẽúe
ſibi loco adoleſcendo minuendoúe comparauit. Mox
& illud quoq; notatu dignum, non ex omnibus quæ
mouebantur, veniſſe nos in cognitionem loci, ſed ex
his modo, quæ per ſe ac proprie mouebantur: nam
quæ per accidens mouentur, quemadmodum proprie
non mouentur, ita neque loco egere, neq; ad loci no
ticiam perducere poterant. Sed & diſcrimen quoque
non admodum tenue viſitur inter illa ipſamet, quæ per
accidens mouentur: nam quædam ſimul ac à toto ſu-
biectoúe ſeparaueris, per ſe moueri differriq́; poſſunt,
vt corporis membra, vt nauium claui: quædam non
poſſunt, vt albedo, vt ſcia. Verumenimuero neutrum
genus nos in primam loci cognitionem perrexit, ſed ea
duntaxat occaſionem momẽtumq́; præſtitere, quæ per
ſe ac proprie mouebantur. Per ſe aũt mouentur, ea
quæ diſſeparata disiunctaq́; ſunt ab eo quo cõtinẽtur,
eiq́; quod nihilominus tangunt, minime continuãtur.
33 At manus implexa volumini ſcribẽdo ſeorſum eſt à re-
liquo corpore, non tñ eſt à reliquo corpore ſeparata,
neq; attigua brachio, ſed continua eſt, proinde nemo
ſm illam partem, neq; per ſe mouetur, neq; in loco p
ſe eſt. Verum quemadmodum ex iis quæ per ſe mouẽ-
tur, proculdubio natura loci petenda promendaq́; eſt.
Mouentur aũt per ſe in mundo animalia. Num igitur
mundum eſſe animalis locum cenſueris? minime. Nũ
igitur aerem? nequaquam. Quamobrem? quia pro-
batum ſupra eſt, locum neq; anguſtiorem neq; amplio-
rem eſſe poſſe, q̃ corpus locatum. Quiſnam igitur erit
locus Calliæ peculiaris & proprius? ꝑfecto nullus alius
niſi eius aeris extrema & cirima pars, qua ſolus Callias
ambitur atq; circundatur. Per id eſſe in aere Calliam
verum eſt, per aerem in mundo. Quo fit vt hic primus
34 ſit Calliæ locus. Quum ergo id quod continet, non eſt
à re contenta ſeiunctum auulſumúe, ſed iunctum pla-
ne continuatumq́;, ea res in loco eſſe, ſed non in ſuo to
to putanda pars eſt, vt manus, vt crus, vt thorax in cor-
pore. Quũ vero præciditur diſſeparaturúe, ita tñ vt tan
gat, tunc in eo loco eſt, vbi continentis eſt finis. Hic iã
neq; pars corporis cõtenti, quum ſit extrarius, neq; ar-
ctior item aut capacior, ſed quoquo verſus æqualis, &
quadrans, & conſentiẽs finibus marginibusq́; ambiẽtis
corporis vltimis qa * cõtiguorũ extrema ſunt ſiſ. Planè
partes quæ in toto ſunt, non in toto, ſed cũ toto mouẽ
tur: ea vero quæ ſeparata ſunt, in loco non cũ loco mo
ueri intelliguntur. Sed occurrat aliquis, nõne res quę in
vaſis locantur, vna cũ loco ipſo moueri viſunt, quoties
vaſa ipſa vtcunq; mouentur? Verum vaſa non ſunt lo
ci, quod quærimus, proprij, quippe incluſis corporibus
ampliora capacioraq́;, ſed extrema, hoc eſt cõcaua illa
fictiliũ internaq́; facies, id maxime ac ꝓprie locus eſt,
vtpote quæ habeat receptis rebus amplitudinẽ parem.

** Contiguorum extrema in eodem ſunt, ait Ariſto. Verbũ
illud, in eodem, expoſuit Themiſ. imitatus Alexan. hoc eſt,
ſimul. Quod ſi hoc modo expoſuerimus, fateri oportet (ut no
tat Simp.) hũc alium eſſe modum à præenumeratis, quo ali-
quid in altero dicitur cum ambo ſunt ſimul: & hoc conce-
dit Alexan. attamen Aſpaſius in eodem exponit, ut in loco, eo
modo quo ſuperius conceſsimus uini amphoram eſſe in ſeip-
ſa, ob id quia pars in parte eſt. Et ſuperficies (ait ipſe) eius qđ
in loco eſt, in ipſo loco eſt, una cum fiat ſuperficies, ob imper-
tibilitatem. Quærit tamen Simpl. ſi una efficitur quomodo ſit
in aliquo, & ait: Nunquit in continente corpore?*

SI itaque vera ſunt hæc, apertum eſt locũ eſſe ter- 35
minum rei continentis extremum, quæ id qđ ipſa
continet, tãgit. Atq; hoc etiã alia rõne mõſtramus.
* Nam quum quatuor habeantur, quorum aliquod
neceſſe ſit locum eſſe: Forma, materia, ſpaciũ inter rei
continentis extremas margines cõprehenſum, ipſi ter-
mini vltimi corporis continentis: ſi de tribus nullum
eſſe locus probatur, id qđ reliquũ ſubſidet, locũ videri
neceſſe eſt. Sed.n. materiam locum eſſe non poſſe de-
clarauimus ſupra euidentiſsime. Errorem quoq; illo-
rum coarguimus, qui ꝙ & locus & forma complecti cõ
tineriq́; videbantur inſcitia diſputandi ratiocinandiq́;,
locum eſſe ſuſpicati ſunt formam. Sanè tametſi vtrũq;
ſit terminus, non tñ vtrunq; rei eiuſdem eſſe terminus,
forma rei contentæ terminus eſt, locus vtiq; cõtinẽtis.
Et quidem ſi quis de me id quærat preſsius, neq; termi
num quidem nuncupauerim formam, vtpote quæ nõ
ſit ſuperficies, ſed rõ, & id quod ſub hoc verbo qd ſit
rẽ eſſe percipitur: niſi quis dignationi eius hoc tribuat,
quatenus materiam fuſam diffluẽtemq́; quaſi coercet
finibus, & intra certos limites reuocat, veluti normã
quãdã menſuraq́; rerũ ac numerus. Reliquũ eſt vt do- 36
ceamus ſpacium illud, quod inter cauum vaſis interia-
cet, locum eſſe nõ poſſe. Sanè peruetus hæc opinio eſt,
& eorum maxime affinis conſentaneaq́; ſententiæ, qui
vacuum in rebus affingunt. Polluit viguitq́; ea primũ
ętate Chryſippi, mox ſub Epicuro emerſit atq; floruit.
Aſſerunt impendio nonnulli idem quoque Platonem
exiſtimaſſe. Cæterum oẽs ij qui loco id ſedulo ſentiũt:
vt veriſimili argumento nitantur, lubrico tñ planeq́ne
vitioſo atq; falſo mouentur. Quum.n. in cogitationem
loci veniſſent, & adhibito ſenſu clariſsime deprehen-
diſſent, corpora continuæ alia atq; alia eodem in loco
per alternationem & ſucceſſum haberi ac recipi, iere
curſu vt locum eſſe ſpatium illud interceptum margi-
nibus dicerent, ꝙ vnum idemq́; manens exciperet cõ
cedentia ac ſubeũtia vicibus corpora, quaſi ſeiunctum
& diuulſum à ſingulis quæ ingrederentur. Vt vero ita
connixe opinarentur, vaſa potiſsimum in cauſa fuere.
Quum.n. intra eandem ſuperficiem fictilis, quæ certis
finibus circunſcribebatur, interim aquam, interim ae-
rem includi contineriq́; intuerentur, arbitrabanť illud
æquor qd' intra illos fines coercituſq́; iacebat, quodq́;
idem permanere ſemper, & abiunctum & ſolitarium vi
debatur, eum ad modum, quo & ſuperficies ipſa ſucce-
dentibus corporibus locum eſſe, & cõceptaculũ opor
tere. Eſt aũt indicium quo mouentur fallãtioſum ac te-
nue: nam ſi vas eſſe locus poſſet vacuus corpore, for-
taſſe ſpacium illud quod cõminiſcuntur, peruidere ac ſe
rere potuiſſent. Non dantur aũt id genus loca. Simul-
atq;.n. egreſſus dilapſuſq́; humor eſt obiter ſeſe aer in-
ſinuat, atq; inde deriuatus eſt error, ꝙ dimẽſum illum
ac ſpacium, quod corporibus ſuum quibuſq́; adiungiť
innectiturq́;, corporibus detrahunt & vendicant loco,
neq; perſpiciunt omnem dimenſum in loco eſſe aliquo
oportere, idcirco quia corpus quoq;, cui ſoli debetur
dimenſus & ſpacium, ſemper in loco eſt. Declarãt id va
ſa ænea & quoquo verſus obſepta, q̃lia ſunt clepſydrę:
ex iis

ex iis.n.ne ſtillicidia quidem eliquantur, niſi orificio altrinſecus aliquo adaperto, vnde ſit additus aeri ad eũ locum ſubinde implendum, quem aqua diffluendo vacue feciſſe. Sed eo quoq; fallũtur maxime, ꝙ valorum ſuperficies caua nunquam adducitur. Nam ſi vt veſicę & vtriculi ſolent, vento aut aqua dilapſa concideret ſolidareturq;, nõ tñ facile opinor decepti, & ſeducti fuiſſent. Ergoigitur de ſpacio corporis mei, atq; aere illo quo ambior, ſiccine imaginator. Quum primum me mouero, ſuperficies, quæ me operit & continet, coaleſcit atq; diffundiſ, & in ſeipſam, vt ita loquar, inſinuat: eam vera ſuperficiem quæ, quia ſolidorum corporum ſit, coire & confundi non põt, corpus cõtinue aliquod tangit. Illi igitur corpus in eo ſpacio recipi autumant, proindeq́; intra ſuperficiem ſpatium illud ſeorſum haberi ſemper ceu patorem, & amplitudinem quandam condendis & hoſpitandis corporibus delegatum.

ᵃ Ratio hæc ex diuiſione procedit, ut Simpl. ait quæ quidē ſatis erit inefficax, niſi oſtenſum fuerit quod ea diuiſio nequaquam manca ſit: quod nititur ipſe oſtendere in hunc modum: Si id quod ſecundum locum mouetur, ſecundum locum tranſmutatur, neceſſe id eſſe locum ſecundum quod illud tranſmutatur quod ſecundum locum mouetur, tranſmutatur autem quod loco mouetur, aut ſecundum aliquid eorum quæ in ipſo ſunt, (in ipſo uero nihil eſt præter materiā & formam) aut ſecundum aliquid quod ipſi hæreat: ipſi autem hæret aut finis rei ipſum continentis, aut ſpatium illius finis medium, ſi quid aliquid eiuſmodi eſt.

Contra Gale. SEd ſtatuamus, inquies, aqua dilapſa nullũ corpus ingredi: nõne iacebit intra ſuperficiē ſpatium ſeparatum? At ò Galene, vir. ſ. ſapientiſsime accuratiſsimeq́;, nõne abſurda & futilis eorum diſputatio eſt, qui ſumunt id quod in qõne diſcutioneq́; ponitur? Quum enim quærimus hoc ipſum eſſe ne poſsit ſpatium tale, extēplo illud tute tibi cõſtituis, & quale volebas appingis, nulla id prorſus ratione cõiens. Præterea rem impoſsibilem poſtulas. Nihil.n.aliud eſt ingredientiũ & ſeceſſentium corporum tollere ſucceſsionem, ꝙ̃ ipſa corpora tollere: neq; aliud facis, ꝙ̃ ponis nec cœlum eſſe nec terram, neq; aliquod poſtremo eorum corporum, quæ nunc habentur, neq; gigni ſubinde poſſe alia. Ita efficis vt illud ſpacium, in quo nunc ſunt corpora, & in quo nõ amplius ſunt futura, relinquatᷣ ſolum in rebus: hoc aũt eſſe non põt.ᵃ Neq, igitur quod Galenus putat. Nam ſpacium ſine corpore nequit ſubſiſtere, quin frangerentur potius diſsilirentq́; æra, quã corpore vacarent. Etenim vacuum inaneue nihil eſſe, & vero vacuum eſſe, mox probabimus. Cur vero parietē non putas vndiq; verſus ab aliquo corpore nó poſſe tangi, (ſiquidem in hoc neceſſe, non eſt vacuum amoliri) doliũ & craterē poſſe? Etenim ſimiliter hunc ſemper aliquod corpus quaqua verſus obit & tãgit, differentia dũtaxat in figura eſt. Sed dices: vnde nam ſpacium illud, ſi non eſt ſeparatum à corpore, intelligitur tñ quoquo modo ſeorſum à corpore? Tu vero, inquam, vnde albedinē? vnde nigritiam? Ea tametſi in contemplationem veniunt ſine corpore, nec tñ per ſe ſunt, nec à corporibꝰ redempta, abſoluta, præciſa, ſed ſola eſt cogitatio, quæ id cõminiſcitur. Non.n.idem eſt in hac aqua ipſa aquę eſſentia, & ipſæ dimenſiones aquæ: pariter in hoc vino, neq; in hoc aere. Sed & qualitates quoq; animo tñ ſequeſtratæ, atq; adeo abiunctæ corporibus, non quidem ſeorſum habētur, ſed ſeorſum intelliguntᷣ à nobis. Qualitates, inquam illæ, ſecundum quas eſt hoc aqua, illud aer, illud vinum, adæque & ſpatium id, quaſi per ſe ſolitariumq́; concipimus. Quum itaq; tria illa corpora in eodem ſpatio, ſed vicibus conſidere, & veluti caſtra metari viderent, quamuiſq́, qualitatibus & natura diſſentiãt: tantundem tñ æquoris incubare obtinereq́; viderentur. Contingebat illos credere id, quod vt aſſeuerantiſsime poſtea tuebantur, ſpaciũ illud ab receptis corporibus eſſe diuerſum. Nã & ſenſu id probari poſſe, quo. ſ. nullum eſt iudicium acrius obtutuq́; iſto gemino, ſi intenderimus agnituros aerem, qui poſt vinũ ingrederetur, non qualitates vini, ſed ſpacium idem occupaturum. Ita cũ corpora qualitates ſuas, caliditatē, frigiditatem, candorem, nigrorem in loco nõ ſint, ſed à ſpatio id. ſ. habeãt neceſſario ſpacium illud veteres pro loco corporum habuere. Cæterum non acute hoc, nec enim ſequitur: Ex ſpatio habent res, vt in loco ſint, eſt igitur ſpacium locus. quemadmodum nõ ſequitur: Ex impetu habent res, vt moueantur, eſt igitur impetus motus. Hæ ſunt ferme cãæ, quæ illius ſectæ homines in errorem præcipites egerunt. At locum quidem, nõ eſſe ſpacium illud, quod inter rei continentis terminos iacet manifeſtarie palam fiet, ſi meminerimus earũ proprietatum, quę nobis ſupra formula quadam agẽtibus, ceu communes deſcriptiunculæ indicatæ ſunt loco. Ac primum quidem locus continet, continetur ſpaciũ. locus è corporibus ſeparabilis diuiduusq́; eſt, ſpacium cum corporibus adeſt abeſtq́;. Diximus.n.eum qui ſine corpore ſpacium poſtulat, velit, nolit, vacuum poſtulare. Diximus etiã eandem neceſſário permanere amplitudinem ſpacij, ſpacium diuerſorum idem eſſe non põt. Item locus nihil eſt corporis, ſpatium minimo minus ipſum corpus eſt. Præterea qui locum eſſe ſpatium aſſerit, non ſolum corpus in loco eſſe aſſerit, ſed etiam locum in corpore, quum aliquanto rectius dicatur ſpacium in corpore eſſe, ꝙ̃ corpus in ſpatio: quia ᵇ alterum accñs eſt, qualitas, ſubſtãtia, alterũ corpus. Aequidem perlubenter illud didicerim, quum corpus in loco recipitur, ſeruet retineatq́; ſuam dimenſionem, (eſt.n.ſuus cuique menſus, primum: deinde ita in loco recipiſ) an abiiciat ſuam, atq; ita in eam modo, quæ loci eſt, recipiatur. Si rñderint ſuam abiicere, doceãt qui fieri poſſit, vt incolumi corpore dimenſiones corporis corrumpantur. Et hercules, cur proprias exuat, vt alienas induat? Quòd ſi vtranq; ſeruatam & retẽtam velint, qua rõne, quo digeſtu duas ſimul cõmiſerint? Vtrã eſſe in altera dixerint, vtram continere, vtram contineri cenſuerint, iam illud diſcrimen rationis affert: ſi eſſe ſimul duo corpora nequeunt, quamobrem opinemini duo ſpacia duas dimenſiones poſſe. Nam cætera accñtium, caliditas, frigiditas, albedo, nigritia, impedimento non ſunt: nec ſtat per ea, quo minus eodē in loco plura ſint corpora. Nec.n. molem aut amplitudinem qualitates, id genus habent, ſed ſolæ dimenſiones & ſpacia. Quũ vero illi hoc fortaſſe, tanꝙ̃ ſequens admitterent, noſtræ partes ſunt qui refellere illos ſuſcepimus, hoc ipſum qđ ſequens eſt coarguere. Sciſcitandum eſt igitur & quærendum de illis; num acto ampliatoq́; corpore augeantur & dimenſus loci, necne. Si primum, poſſet.n.quis facile credere magnitudinem augeri, quæ continet ex alterius magnitudinis incremento: non ſecus tñ id fuerit, atq; ſi pullũ augeri de alimonia catuli crederet. Si ſecundum, iam id nemo facile crediderit. Qui.n.fieri poteſt, vt locus ille qui auctis rebus ipſe non eſt auctus,

ſit amplius capax rei maioris loco? Hęc aũt ratio in nos recurrere, aut retorqueri non poteſt: qui vltimam corporis ambientis marginem locum eſſe ſtatuimus. Non enim poteſt per ſe ſuperficies augeri. Hæc ferme ſunt, q̃ nos ſeorſum contra eam ſententiam excogitauimus.

[a] Simp. etiam ait ea Gale. petere quæ ſibi ipſis, pugnantia ſint quia qui poſtulat in uaſe nullum eſſe corpus, eſſe tamen ſpatium dimenſionemue, poſtulat in ipſo uaſe & eſſe & non eſſe corpus. Nam ſicuti corpus nequaquam eſſe põt ſine dimẽſionẽ, pari rõne dimẽſio ſine corpore ſubſiſtere neq̃t.

[b] Mendum eſſe reor in latino codice, nã ipſe, ἔγε τὸ μὲν συμβεβηκὸς ποσὸν γάρ. τὸ δὲ οὐσία, σῶμα γὰρ αἰσθητόν, *græcè ait. hoc eſt, quia alterum accidens eſt, quantum enim; alterum uero ſubſtantia, corpus etenim ſenſile.*

37 RAtiones vero quibus vtitur Ariſtot. quãquam ſubobſcuriores videtur eſſe, conabimur tñ pro fide ſaltẽ inſtitutæ nobis cõmentationis mediocrem illis lucem inferre. Si, inquit, ſpacium vllum per ſe eſſe naturaliter poſſet, & ĩ ſeipſo manere infinitos haberi locos oporteret. Quamobrem? qm̃ ſi vas aquæ aut aeris plenum aliquo traducatur, quicquid in eo reſpectu de tota aqua ſtatuitur, idem in partibus aquæ ſpectabitur. Quum itaq; tota aqua in eo motu obtineat dimenſionem ſuam, & gerat, partes quoq; in eodẽ motu ſuas quæque dimenſiones obtinebunt & gerent. Porro quocunq; delata fuerit amphora, palàm eſt habiturã ſpacium aliqđ, & eſſe inter cõtinẽtis aereis terminos. Eius aũt ſpacij ſuas ſibi portiones cum aqua, tum aquæ partes habebunt. Sed collige obſecro vno in loco quot dimenſiones, & ſpatia habebuntur: primum id qđ vniuerſa geret amphora, tum id qđ tenebit aqua, quæ pars eſt amphoræ: deinde quod partes aquæ ſingulæ nanciſcentur: præter hæc ad tota, quot aqua habebit in amphora, vtpote quæ in loco. i. in amphora & in vltimis cauę ſuperficiei terminis ſit. Accedũt & ea: quæ ad ſingulas partes ſortito accõmodantur iis, ſi adieceris id quod eſt amphorę totius, in eo quod corpus eſt: quemadmodum & aqua: item, id quod artis eſt in eo, quod, corpus eſt pars, comperies plurimas, atq; adeo infinitas eodẽ in loco dimenſiones & ſpacia. Ego [a] abſurdius quiddã in partibus video: nã ſingulæ & in proprio aderunt loco, & in loco maioris partis cubabunt: quumq́; habeat ſectio oĩs in infinitum, abibit in infinitum & iſta locorum aggeſtio. Enimuero ſi ſpatium locus eſſet, non ſit diſſentaneum putare ſingulas partes in loco eſſe per ſe, quia in ſuo quæque ſatio ſita per ſe collocata videreƭ, quod quidem ſpacium totius loci pars eſſet. Ij vero qui vltimum continentis eſſe locũ volunt, vt nos, per accñs partem eſſe in loco conſtituũt, quia totum in loco per ſe eſt. At ij qui ſpatium vniuerſum illud interiacens faciunt locum, qua rõne defenderint, ne partes per ſe in loco eſſe videantur? ita confit vt neceſſe ſit locus ſingulis rebus finitos adiungi. Euenit etiam vt locus in loco ſit. Nam ſpatium id qđ extremo illo ambitu cauoq; includiƭ, ſi tranſlata alio amphora ſit, erit in alio quoq; ſpatio, atq; ita in alio loco ſubinde collocatum. Num hæc incommoda ſequuntur eos, qui vltimam continẽtis faciem locum putant? Minime: ſed q̃ ob cauſam? Quia ſi transferaƭ moueaturq́; amphora, haud conceſſerim. ſ. aquam & aquæ partes alium locum eſſe occupaturas, quum eadem ſuperficies in cauea maneat, quę aqua amplectitur, nec diuarieƭ, vt ſpacia. Sed quæres ſi vinum & partes in dolio tranſlato, eundem locum occupant, quem antea occupabant, quo pacto verũ ſit id quod dicitur frequenter, vinũ de atrio in penum fuiſſe tranſlatum? Sanè quum ita transfertur dolium, per ſe non mouetur vinum, quippe quod acquieſcat in dolio, ſed dolium ipſum in quo vinũ eſt, mouetur per ſe atq; transfertur: id. n. in quo aer, aqua, vinũ, aut aliud quippiam eſt locatum, deferƭ moueturq́;: non vtiq, aer, non aqua, non partes. Hæc aũt tunc moueri videntur quũ viciſſim ſubeunt ac ſuccedunt in dolium. Quòd ſi ſpatium locus foret vna cum vaſis, ipſa quoq; corpora per ſe, & partes corporum mouerentur, & ad exemplum vaſorum dimenſiones varias & ſpacia obſiderent, & loca diuerſa mutarent, & ſingulæ ſingulis locis diſtribuerentur nõ quidẽ per accñs, ſed ita vt quiſq; locus pars ſit loci maioris, atq; ille alius exinde maioris, eatenus dum ad ampliſsimum locum & ad capaciſsimum ſpatiũ veniatur, in quo cœlum contineretur: Ita hercules hoc de opinione illa mirabile ceu corollarium ferimus, locũ eſſe partem loci oportere, quemadmodũ dimenſionis & ſpatij partem ſpatium eſſe & dimenſionem oportet. Atq; hoc non illi quidem dicunt, ſed tanquam extrinſecus ſequitur. Illuc nunc recurrimus: Vinum aũt contendũt per ſe aut moueri, quum abſportatur, (& dudũ oſtendimus, ꝙ anguſtias aditus i ſint, ſi id conceſſerint) aut fatebuntur quieſcere. Sed ò rem ridiculam. Thaſium vinum Athenas ſine vllo motu perſerri. Non. n. reddere cauſam diſcriminis poſſunt quibus videtur locus eſſe dimenſio, cur vinũ motis vegetibus per ſe moueri non poſsit, per accidens poſsit.

[a] Simp. aſſerit, hac rõne uoluiſſe Ariſt. oſtendere ſequi infinitum in actu ex ea poſitione. Nam ſequitur quãlibet partem & in loco eſſe & moueri per ſe, quod aũt in loco per ſe eſt & per ſe mouetur, determinatum eſt & actu ſubſiſtit, ut eſt ſuperius declaratum, partes ergo corporis quod in loco eſt per ſe erunt & actu diuiſæ: at infinitæ ſunt partes in continuo, erit igitur infinitum actu: præterea loci erunt infiniti, unicuiq;. n. parti ſi in loco ſit, per ſe proprius debetur locus. Ariſto. aũt hoc intulit tantũmodo ſequi. ſ. infinitos eſſe locos, & non infinitas eſſe partes, ob id quia de loco nunc ſermonem habet. Conatur præterea idem Simp. has rõnes diluere, ait. n. illud incõmodum. ſ. infinitas eſſe partes actu ſeparatas, infinitaq́; loca, quia credimus eas partes quæ in loco per ſe ſunt oportere ut actu ſint ſeparatæ: hoc autem neceſſe quidẽ eſt confiteri, ſi uelimus defendere locum eſſe ſuperficiem ultimam rei continentis. Quod. n. per ſe eſt in loco: cum circumſcribantur externa quadã ſuperficie, opus eſt ut actu ſeparatum ſit. Quòd ſi uelimus defendere locum eſſe ſpatium illud, non eſt neceſſe fateri: nam cum ſpatium illud per uniuerſas partes diffundatur, nihil uetat partes per ſe in loco eſſe, nec eas tamen eſſe diuerſas, eo enim modo partes ſunt in loco quo habent eſſe: Vnde cum locus cõtinuum quid ſit, habeatq́; partes continuum etiam erit corpus quod in ipſo eſt, & rõne qua totum & ratione etiam partium. Ego tamen, Simpl. enim hoc modo occurrerem, ſi pars in loco eſt per ſe, per ſe etiam moueri poterit ſecundum locum: quod uero per ſe mouetur actu eſt, (ut inferius oſtenditur) at pars ut in toto eſt, non eſt actu, ſed potentia.

SAtis hactenus dictum atq; adeo confectum & com 38
probatum videtur, locum dimẽſionem aut ſpatiũ non poſſe demonſtratum eſt etiam nec materiam eſſe, nec formã. Nam extra ea quæ abũdè à nobis ſuperius i eã rẽ adducta meditataq; ſunt, ꝑterq́; id ꝙ tametſi in mate-

in materia quieſcere corpora videantur, quēadmodum
& videntur in loco, nō tñ à materia abiungũtur, quem-
admodum abiunguntur à loco, certe neq; ſimilitudo
ipſa reſponderit quadraueritúe. Quum.n. de materia lo
quimur, id quod prius fuerat aqua, nunc aerem voca-
mus. Quũ vero de loco habetur mentio, vbi prius aqua
39 fuerat, ibi nunc eſſe aerem dicimus. In plenum, ſi locus
neq; materia, neq; forma, neq; ſpatium eſt, neceſſario
quarta res fuerit, continentis.ſ. corporis terminus ac li-
mes extremus, ſecundum quod contento corpori cir-
cũſecus adiungitur atq; committitur. Porro * in loco
corpus oē eſt, quod poteſt moueri delatione, & quie-
ſcere. Dixi delatione, vt cœleſte corpus exciperem: nec
40 enim idem delatio & circunlatio eſt. In totum, videtur
locus cognitu & compertu difficilis, & prorſus magna
quædam res eſſe. Quum.n. multa ſint, quæ ad eam na-
tura proxime videantur accedere, & quaſi calcē vrgere,
facile nimirum in re tam varia quaſi fuligine ob oculos
iacto, caligat & confunditur animus. Præcipue vero di
menſiones & ſpatia metam premunt atq; collimant, qa
proculdubio ſimilitudine ambigunt cum loco affinita-
teq́; maxima. Nam & immobilia ſunt, quēadmodum
locus primus, & diuerſa corpora ſucceſsim excipiunt
conduntq́;, ita planè vt locus ſolet. Sed aperuimus iam
rationem captionis illius. Quum enim exeuntia & ſub-
euntia corpora, quamuis diuerſas affectiones, ſpatium
tamen & dimenſum æqualem in quem reciperentur, ha
berent, arbitrabantur non æqualem modo illum, ſed
vnum atque eundem haberi ſeorſum corporibus reci-
piendis dicatum. Alioquin & ipſa ſucceſsio corporum
propter celeritatem oculos hominum præſtringebat.
Aer quoq; adiuuabat & prouehebat errorem, tanq̃ in-
uiſus incorporeuſque. Ita illis nō ſolum termini & ex-
trema vaſorum, ſed & ſpatium interiacēs locus eſſe ne-
ceſſario videbatur. Nam interuallum illud, quod in ca-
uea eſt, ſine corpore eſſe & plane vacuum putabant. qđ
(vt dixi) tenuitas aeris & gracilitas facit, propter quam
elemētum illud minorem ſenſum q̃ cætera inuehit, quæ
propter inſignem euidentiam ſui facile dignoſcuntur,
nec viſum effugiunt. Eſt autem non vas vniuerſum lo-
41 cus, ſed introrſus extimũ caueæ. Huiuſmodi locus non
ſimpliciter, ſed per accidens delatilis eſt. Nam corpus
ipſum cuius vltimum locus eſt, per ſe defertur: & quē-
admodum vas locus eſt delatilis, itá locus vas eſt immo
bile. Quum enim in remota mouetur quippiam, vt na
uis in fluuio, id quod cōtinet nauim ſimilius eſt delato
váſi quã loco. Nam locus ſuapte amat tēditq́; eſſe ĩmo-
bilis: & hercules merito, quum terminus ſit, & vna cũ re
adſit, cuius eſt terminus. Sunt.n. extrema ſemper cum
ea re, cuius extrema ſunt. Quare ex his omnibus conſti
tuitur definitio completiſsima abſolutiſsimaq́;, vt lo-
cus ſit rei continentis extremum, immobile, primum
ac citimum. Proinde terra medium complexa mundi
42 infimus locus eſſe vulgo exiſtimatur, extima vero atq;
vltima cœli facies, ſupremus ac ſummus, atque id pro-
pterea ꝙ vterq; videtur immobilis, Sanè vnus re vera
immobilis eſt, alterum ſenſus indicat. In hæc loca mo-
uentur, feruntur nutu ſuo grauia & leuia corpora. Le-
ue eſt, quod ſurſum verſum ſublime corripitur: Graue,
quod deorſum terræ caducum illiditur. Infernum lo-
cum facit ipſum plane meditullium cardoque mundi,
præterq́; terra, mox aer & aqua. Nam omne corpus
graue, ab iis tribus elementis circundatur, aut omni-
bus, vt extantes in fluminibus lapides: aut duobus, vt
gradientia & nantia. Supernũ facit vltimus cęli tergus,
& ſi qui quid deinceps eſt cœlo attiguum.

** Hæc uerba interpoſuit Them. ut dubitationi occurret quæ ex uerbis Ariſto. oriri poßit. ait enim ipſe. Dico autem contentum corpus quod delatione mouetur? quæ uerba uidētur præ ſe ferre omne corpus quod locali motu mouetur, in loco eſſe: hoc tamen falſum eſt, ſi cœlum reſpexerimus, qđ motu locali mouetur: attamen per ſe in loco non eſt. Them. Alex. inſequutus ait per delationem motum rectum uoluiſſe, & illud quod de loco oĩno in locũ mouetur. Aſpaſius uero dixit non conuerti: non enim ſequitur ſi oē quod in loco eſt, locali motu mouetur ut quod in loco etiam ſit. At Simp. conuerti affirmat, ita tamen ut eodem modo in loco eſſe dicatur quo etiam mouetur: cœlum enim per partes mouetur, & per partes in loco eſt: in circulo enim ait Ariſto. alia aliam continet, & ideo tantummodo circulo mouetur.*

ILlud itaq; corpus, extra quod alterum corpus eſt 43
ambiens, in loco eſt: illud vero extra quod nihil eſt,
in loco nō eſt. Quapropter terra quanquam ĩmota
atque vna ſede ſemper hærens, tamen in loco eſt: habet
enim extrinſecus alterum corpus quod ſe cōplectitur.
Corpus cœleſte non eſt in loco, quia extra cęlum nihil
eſt amplius. Nam ſi aerem aquamúe ad exemplum cœ
li conſtituas, extra quæ nihil ſit neq; ipſa quoq; in loco
viderentur eſſe. Dices qui poteſt cœlum localem mo-
tum mouere, ſi caret loco? an aliquo modo mouetur,
aliquo non mouetur? Non mouetur ſecũdum totum,
quia toto quoq; non egreditur loco. Nam ea toto egre
diuntur loco, quæ directo motu mouentur. At cœlum
circulari motu mouetur. Atque is motus duntaxat par
tium eſt, & partibus ſui quibuſq; ſunt loci. Nam globi
ſphæręq́; oēs illæ in cœlo, quæ in ſe orbe toto recurrũt
atque voluuntur, gradatim ſibimet ſuperlatæ, ac viciſ-
ſim mutuis adhęſionibus ſunt nexæ: viciſsim ergo pro-
ximi quæque circuli ſuperficie continentur. Ita locos
alteræ alteris complexu illo comprehenſuq́; mutuo pa
riunt. Neq; totum igitur neq; vniuerſum in loco eſt,
ſed partes, Harum quædam in gyrum circulumq́; tor-
quentur, nonnullę ſurſum feruntur, aliæ deorſum cur-
runt. Surſum & deorſum aguntur, quæ aut raritudinē
aut denſitudinem agnoſcunt. Cæterũ huic loco Eude-
mus in tertio rerum naturalium volumine, ad hũc fer-
me modũ occurrit: ipſum, inquit, vniuerſum erit ne in
loco, an non erit, an vtrunq; dicendũ? certe in loco nō
erit, quum nihil ſit extra quod ambiat. An ſi ſit, de illo
identidem quæramus? nec non erit, nã aſtra & reliqua
quæ intra extimum cœlũ habentur, locabuntur procul-
dubio in illius extremis ea parte qua continet. Sed quæ
ita in aliquo ſunt, in loco eſſe dicuntur. In quo aũt par-
tes ſunt, in eo totũ quoq; eſſe haberiq́; oportebit: atq;
ita totum erit in loco. Sed & alio quoq; modo videtur
eſſe alicubi totum, quia.ſ. omne totum in partibus eſt?
verum eſſe alicubi multiplices habet ſignificatus.

VT vero compertius & latius pateat quemadmo 44
dum eſſe in loco, aut non eſſe cœlum oporteat,
quædam paulo altius repetemus. Diximus retro
aliqua eſſe in loco potētia, in contrariũ eſſe actu nōnul-
la. Potentia in loco ſunt partes cōtinui, quæ & ſeparari
poſſunt à toto: ſunt,n. ea in loco potentia, quæ ſi ſepa
rarentur ꝑcidanturq́;, actu eſſe poſſunt in loco. Ita quæ
ante ſeparationē continue ſunt, ſeparatione facta con-
tiguæ in acerui modũ habent. Actu in loco ſunt & ipſa
cōtinua, quũ ab aliquo corpore cōtinent, & partes cō-

tinuotum quum à toto diſparantur. Item quædam ha-
hẽtur in loco per ſe, vt corpora quæ delatu, quæ actu,
quæ diminutu mouentur. Quædam ꝑ accidens, vt co-
lores, vt anima. Hæc in loco per ſe eſſe nõ poſſunt, quia
nequeunt à ſubiecto diſiungi: quemadmodũ partes cõ
45 tinuorum, quæ ſola poteſtate in loco ſunt. Quonam igi
tur modo erit cœlũ in loco? Num actu? at nullo ſorin-
ſecus corpore continetur. Nũ poteſtate? at neq; vnqua
continebitur. Nũ per ſe? at delatu moueri nõ põt. Non
.n. deſerri & circunſerri idẽ ſunt, ſed Deſerri eſt vniuer-
ſum locũ deſerere: Circunferri eſt in ſe eodem ſitu per
eandẽ ambitudinem recurrerẽ. Nũ per accidens? certe
hoc Ariſt. voluit, idemq́; ſequuntur ex poſitores. ait.n.
Per accidẽs mouentur, vt anima atq; cœlũ. Ego vero
admodum vereor, ne tueri Ariſto. hoc loco poſsimus,
quo minus ſibi ipſi pugnare variareq́; videatur. Hic idẽ
eſſe ꝑ accidens & per partẽ facit [a] ſupra: quum oſten-
deret nihil eſſe in ſe ipſo vt in loco per ſe, conceſsit per
partem nõ per accidens rem eſſe in ſeipſa poſſe. Cæte-
rum fortaſſe hic fuſius & generalius capit verbum per
accidens pro verbo per aliud: alioquin mos quoque
Ariſt. eſt generũ loco vti vocabulis ſpecierum: ac ſupra
quidẽ alio ſignificatu ꝑ partẽ accepit, alio hic. Illi [b] per
partem dicit eſſe quũ pars in parte recipitur, hic cõtra
quũ totũ in partibus. Quomodo igitur in loco per ac-
cidens cœlũ mundusúe erit? Nẽpe quia mundus non
cõtinuatione vna tanq̃ mẽbrorũ coalitu innexuq́; coit
ſed partes habet abiũctas q̃ iniectu mutuo ſe attingũt,
& mutuo cõplectuntur, vt globi, quorũ ſinguli ſingu-
los motus exercẽt: ꝓptereaq́; in loco ſunt partes. Totũ
itidẽ in loco eſt, ſed per accidens: eſt.n. totũ in partibus
& à partibus ſeparari nõ poteſt, nõ tñ partes oẽs in lo-
co ſunt, quia nõ ambiuntur oẽs. Nam circulus vltimus
qui inerrabilis dicitur, vtpote arcens & continens cæ-
teros, ſimpliciter in loco nõ eſt, ſed penes interna quæ
ambit. tangit.n. orbem Saturni, & quodammodo con
tinet penes externa, oĩno expers eſt loci. Sed & partes
quoq; extremi globi eundẽ ſequuntur modũ, qui vni-
uerſo debetur. Nam neque illæ in loco ſunt actu, neq;
potentia, quũ ſubiecto auelli non poſsint: ſed neq; per
ſe ĩ loco ſunt. Solum ergo ſi qua poſſunt, per accidẽs
poſſunt. Atque hoc neque adhuc quidem abſolute: nõ
.n. abſolute in loco per accidens extremus eſt orbis.
Proinde quemadmodum ille eſt in loco per accidens
totus, ita & partes conſtituendæ in loco per accidens
ſunt. Quumq́; is penes interna tantũ in loco ſit, partes
quoq; eandem rationem habebũt. Iam qui poteſt eſſe,
vt vniuerſum in loco ſit ꝓprie & abſolute, quũ id quod
ita eſt in loco ſemper aliquid exterius habeat, extra vni
uerſum nihil eſſe poſsit: alioquin de ſuo nomine cecide
rit, nec vniuerſum amplius fuerit, ſi adderetur exterius
aliquid, in quo comprehenderetur? At hercules quid-
nã eſſe extra vniuerſum poteſt? non inane, non corpus.
46 Nã corpus aut finitum fuerit aut infinitum: ſed finitũ
erit & illud in loco, atque ita in infinitum abibitur. Si
infinitum, promãtur rationes quibus id ſupra impuli-
mus. Quòd ſi non de nihilo eſt vetus opinio obire ope
rireq́; cœlum omnia, & eſſe omnia intra cœlum, & cœ
lum eſſe id quod vniuerſum vocamus, forte neq; licue
rit quidem aliquid extra cœlum ſaltem fingere, quip-
pe ꝙ loci non egeat, ſed in quo reliqua tanquam in lo-
co coercita comprehenſaq́; ſint. Locus vero nõ eſt oẽ
cœlum ſed deorſum interius, atq; ea pars tantum quæ
vltima à cœlo citima terris proxime deſpicit mundum,
& mortale corpus hoc tãgit. Eo modo terra eſt ĩ aqua,
aqua in aere, aer ĩ ęthere, æther in cœlo, cœlũ in nullo.

[a] *Hunc eundem locum Simplic. pertractans, hæc in medium affert: Proprie in loco per accidẽs eſſe nõ poteſt, neq; ipſum uniuerſum neque ultimus orbis: nam ſi id in loco eſt per accidens quod uel eius eſt pars, uel ei accidit qđ per ſe eſt in loco: uniuerſum quidẽ nullius eſt uel pars uel accidens: orbis uero extremus eſt quidem pars uniuerſi: non tñ eius quod loco ſit ꝑ ſe: nõ igitur in loco ꝑ accidens fuerit. Per accidens igitur accepiſſe uidetur pro eo qđ eſt per aliud: nam quod eſt per aliud, cõe eſt ei quod per accidens & quod per partes eſt.* [b] *Ex quo accipe iux. Them. opinionẽ cœlum in loco eſſe, nõ per partes quidem continuas, quia, ut Simp. hoc in loco ait, neq; circuli ultimi neq; circuli alicuius alterius, partes per ſe ſunt ĩ loco. Nam etſi inuicem contineantur, non ſunt tñ ſeparatæ. Quòd ſi partes non ſunt ꝑ ſe in loco, totum etiam per partes nequit eſſe in loco. cœlũ igitur appellat uniuerſum cœleſte corpus, qđ ex pluribus orbibus ueluti ꝓprijs partibus conſtat, quorũ unuſquiſq; per ſe in loco eſt: & hac rõne totum per partes in loco dicitur. Verum orbis ultimus, qui nequaq̃ continetur ab alijs in loco ꝑ partes nõ eſt, neq; per ſe proprie ſed ꝑ accidens, ea rõne qua ſua intima ſuperficie attingit orbem contentũ & ad eum finitur, ea parte dicitur ꝑ ſuperficiem illius locari & ab eo quodãmodo contineri. Inuehitur attamen Simp. contra Them. in hac parte hoc mõ: Si ultimus orbis in loco eſt, quia eius interna & caua ſuperficie proximum Saturni orbẽ pertingit, neceſſe eſt fateri locũ in loco eſſe. Quod ueluti abſurdũ habitũ eſt ſuperius, hic uero oſtenditur: nam ꝑ ſuperficiem intimam tangens Saturni orbẽ eſt ei locus, & uice uerſa ꝑ eandem locatur? Poteſt attamen facile dilui Simp. rõ, quia intima ultimi orbis ſuperficies, ſi reſpiciat Saturni orbem extra quẽ eſt, eius eſt locus: ut uero reſpicit Saturni orbẽ, non habet rõnem loci ſed finis uel termini: eodẽ modo de ſuperficie ſupremi orbis dicendum eſt: quare non ſequitur loci locũ eſſe, quia alia rõne locus eſt, & alia rõne in loco. Nec hoc ſolum in hac re oportet aſſirmare ſed multis in alijs: aqua.n. fluminis eadẽ ſuperficie locus eſt & in loco, nam fundus aluei eſt in loco ꝑ ſe, nec in alio præter q̃ in ſupficie fluentis aquæ aqua tãgitur: fluens etiã aqua in loco eſt in alueo à quo continetur: eadẽ ergo ſuperficies & locus eſt et non locus, ſed non eſt eadem rõ. Abſurdũ uero eſſet ſi ea rõne qua eſſet locus in loco etiã eſſet.*

NVnc quod ſumus polliciti, præſtandum eſt, vt 47
eas rationes dilui poſſe mõſtremus, quibus meri
to addubitatum veteribus eſt, quidnã de loco
ſtatui oporteret. Non eſt igitur neceſſe auctis corpori-
bus augeri locum & indoleſcere. Nullus.n. terminus rei
ꝑ ſe diminui augeriúe poteſt, ſed corpore ambiente ꝑ
reciprocationem compreſſo vel denſato per conculca
tionẽ adducto atq; coercito. Margines quoq; ipſæ, qui
bus includitur terminaturq́; ꝑ accidens coercentur &
comprimuntur. Ita fit vt ea quæ augent. maiorẽ & ca-
paciorem locũ adipiſcantur. Quod ſi locus ſpacium &
interuallum foret, augeri amplıariq́; per ſe vtiq; poſſet,
vnde eueniebat, vt diximus, locũ in loco eſſe oportere.
Puncti quoq; nullus eſt locus, quum neque à ſubiecto
ſeparabilis ſit, neque ab vllo contineatur. Sed neq; duo
corpora eodem in loco erunt, quum non ſit corporeũ
ſpacium locus, immo neq; ſpacium quidem, ſed termi
nus intra quem ſpacium eſt, non ſeorſum abiũctimq́;,
ſed ſemper implexum innexumq́; corpori. Quare locus
erit alicubi nõ vt in loco, ſed vt terminus in ea re, cuius
eſt terminus.

eſt terminus. Non.n.omnia ſunt in loco, ſed corpora
atq; ea quoq; non omnia, ſed ea ſolum quę delatu mo
48 uentur. Feruntur quoq; in ſuos quæque locos optima
ratione. Nam quæ ſe mutuo quaſi nexu nec violenter
tãgunt, quæque alterũ includunt & implicant, viciſſim
cognata & congenera quodammodo ſunt: ignis aeri aſ
finitate cõiungitur, aer humori, humor cognationi ter-
renæ conſentit. Quum.n.in quoddam commune con-
ueniant, quod intra ſe gerunt, facillime in proxima &
finitima vicibus permutãtur. Ergo quæ ad cognata &
cõgenera deferũtur, in proprios deferri locos vidẽtur,
vtpote à quibus contineantur & ambiantur. Quæ por
ro ſe tangunt mutuo, & in loco ſunt & agunt patiun-
turq́; mutuo. Partes vero quæ à toto non ſunt defectæ
abiunctæúe, neq; in loco per ſe habentur, neq; mutuo
agere patiúe poſſunt, adeq; in ſuis quæque locis moran
tur & quieſcunt rationaliter. Nam ſi ratio eſt, vt ad co-
gnata ſibi quæque & finitima deferanẽ, ratio etiam fue
rit, vti in cognatis elemẽtis morentur atq; conſolidant,
habeãturq́; quaſi partes corporis elementiq́; cõtinẽtis.
Nõ quidem eo modo implicitæ atq; cõmiſſæ, quo par-
tes in continuis cernuntur, id eſt, quo aqua aquæ pars
eſt: ſed eo modo quo tangẽtia, ſed diſsita diſſeparataq́;
ſolent. Mutuo autem ſibi illa materiæ vicem præbent,
49 & mutuo communicant commutãturq́;, quamuis hoc
non eadem omnibus formula cõtingat. Verum de hoc
preſsius diſquiſitiusq́; in loco: nunc deſcripte liquido
explicari non poteſt, illud pro tempore ſatis eſt diſcere.
Si materiam ſibi mutuo exhibẽt præminiſtrantq́; quem-
admodum [a] in toto partes continuorum manent, ita
ea quæ modo tangunt, ſimul coaluerint cõuerſione fa-
cta in elementis ad quæ mouenẽ eſſe manſura. Quòd ſi
ſpatiũ locus fuerat, quo nã pacto corpora in proprios
acta locos fuiſſent? qñ corporibus non cuiuſuis corpo-
ris vltimum naturalis eſt locus, ſed vltimũ cognati & fi-
nitimi elementi, quo nutu ſuo & motu ſpõtali feruntur.
Spacium vero quum ſit tranſlatitium, indiſcriminatũ,
indifferensq́; nullũ poteſt eſſe naturalius & cognatius
altero. Hactenus vt ſit, & qd ſit locus, abũdanter dictũ.

[a] *Græca Them. uerba in hunc ſe habent modum: ὥσπερ δὴ Τοίνυν τὰ συμπεφυκότα μόρια μένει ἐν τοῖσ ὅλοισ, οὕτωσ καὶ τὰ ἁπτόμενα. hoc eſt quemadmodum ergo continue partes in totis manent, eodem etiam modo quæ tangunt.*

50 COnſequens ab his eſt, vt de inani, ſiue de vacuo
agatur à phyſico. Qui.n. locum eſſe dimenſum,
& ſpacium putant, definiunt idem ſubiecto eſſe
locum & vacuum. ratione & cogitatione diſtare. Nam
idem ſpacium quum eſt obſeſſum impletũq́; corpore,
locũ exiſtimant vacuũ & inane quum vacat: ita vacuũ
nihil aliud eſſe definiunt, q̃ ſpacium abſolutũ carensq́;
corpore, Quamobrẽ (vt dixi) ad ſeriem doctrinę inter-
51 pretatio hęc quoq; de vacuo pertinet. Plane [a] nobis in-
grediendũ eſt via & ratione qua cœpimus, ſcrutandũq́;
ſit ne vacuum, an ſecus, & vt ſit quemadmodum ſit, &
quidnam rerum ſit. Primum afferenda ſunt ea, quorũ
alia efficiunt vt vacuũ non ſit, alia vt eſſe videatur in re
bus. Sed & communes in eam rem ſententiæ inueſtigã
dæ ſunt nobis, atq; ita deinceps in reliqua procedendũ.
Sane ij qui vacuum nihil eſſe conantur oſtẽdere, bona
illi quidem mente videntur eſſe, cæterum alia via quàm
per ianuam nituntur. Non.n.contra ipſam inanis na-
turam, quam veteres tantis alioquin opibus cõmunie-
rant, directo cõgrediuntur pedemúe ferũt: ſed ſi quod
illi errore aliquo vacuum eſſe arbitrabantur, in eo labo
rant, vt id vacuum non eſſe demoſtrent. Nã quum in- 52
tellectus & conceptio vacui in eo habeatur, vt ſit ſpa-
cium vacans ſenſili corpore, & etiam ſi aliqui aerem nõ
eſſe corpus ſenſile iudicabãt, proindeq́; quod aeris ple-
num eſſet, vacuũ eſſe credebant. Neceſſe eſt eũ qui cõ-
tra illa ſententiam ordine diſputaturus ſit, non ſpecia-
tim coarguere, aut inceſſere ſiquis ſeorſum aerẽ, aut ali
quid aliud eſſe vacuũ dixerit, ſed recta ipſum cardinem
petere, cõmonſtrareq́; generatim vacuũ in rebus eſſe
non poſſe. Superfluo igitur Anax. cõſtrictos inflatosq́;
proferebat vtres, quibus inſiliens aerem non eſſe reſi-
ſtentẽ oſtenderet: argumento quoq; ad eãdem rem de
Clepſydris capto, quæ non ante inſtillatum humorem
admittũt, quàm aer incluſus vtcunque diffletur ſaceſ-
ſatq́;. Itaque initurus cum ſecutoribus vacui prælium,
non ad id quod quiſque ſeparatim de re aliqua conſti-
tuit, flectẽda torquẽdaúe acies eſt, ſed tenenda & diri-
genda in vniuerſum ad id, quod ipſo nomine præferri
& ſignificari videtur. Demonſtrãdum eſt igitur nobis,
nullum eſſe ſpacium poſſe actu à corporibus ſepara-
tũ. Illud aũt ſi ſit, aut inſertũ corporibus eſt, ita vt nul-
lũ ſinat eſſe cõtinuũ: aut extra cœlũ habetur immenſum
quoddam & infinitum inane, quod mundũ & interna
mundi cõplectitur. Sane ij modi duo eorũ ſunt, qui va
cuũ introducunt. Alij inſititium rebus implexumq́; &
interſperſum per oẽs naturas volũt, vt Democritus &
Leucippus, & pleriq; alij, cui ſententiæ mox & Epicu-
rus acceſsit. Ij cum id quod vere & quaqua verſus con-
tinuũ eſſet, diuidi nõ poſſe arbitrarentur, illam cauſam
diuiſionis corporum afferebant, quia in rebus eſſet ina-
ne quoddam admixtum. Alij (vt veteres nonnulli) pa-
ratum & coactum extrinſecus putant cœlum terrãq́;
ambiens: cui ſectæ ſe poſtea Zeno Citienſis addixit.

[a] *Duo hæc animaduertit Simp. primum quod ex Aſpaſio exſerpſit, idem ſignificare quemadmodum ſit & quidnam ſit: nam ſuperius dum de loco ſermonem haberet eodem pacto locutus eſt Ariſt. cum tamen inueſtigare intenderet an locus ſit & quidnam ſit. Secundum quomodo ſcrutandum eſt quemadmodum quidúe ſit uacuum, cum oſtenſurus ſit uacuũ nullo pacto eſſe. Ait igitur Simp. hæc quidem propoſuiſſe non quia uacui eſſentiam reſpiceret, ſed uel habita ratione eorum qui uacuum eſſe credebant, quo ſcilicet modo & quid ipſum poſuerint uel ob id quia qui uacuum aſſerebant, id cauſam motus eſſe credebant. Ariſto. etiam eius cauſam materiam eſſe opinatur, quam quodammodo uacuũ eſſe concedit: ideo ipſe hac etiam rõne quodam pacto uacuum cõcedit. Quo fit ut illæ etiam quæſtiones circa uacuum habeant locum.*

AEſtimandæ autem excutiendæq́; primum ſunt 53
rationes eorum, qui vacuum intro ferunt. Mo-
tus, inquiunt. cui loco ſit opus, haberi, nullus po
teſt, niſi vacuũ admittatur. Loco autẽ opus eſt delatio-
ni & auctioni. Tollitur delatio primũ, quia ſi res mota,
per vacuum non mouetur: neceſſario per cõfertum &
plenũ mouebitur. Corpus ergo per corpus mouebitur,
& totum corpus erit in toto corpore collocandum, &
duo corpora eodẽ loco ſedebunt. Qđ ſi duo, cur non
& plura cõcedimus? Nõ.n.modo eſt oppletius. quia du
plicatũ ſit, quàm prius, quum vnum corpus implebat.
Nam tunc & ęque continuum erat, & ęquè farctum, &
tamen adhuc videtur alterum potuiſſe recipere. Cur er
go non iterato rurſus altero, & frequentato ſæpius. alte
rum poſsit recipere, atque ita cõtinue incidẽtibus ſuf-

farcinantibusq; confiteri,vt paruo in corpore recipiatur,colloceturq; maximum? Nam paruitates multum
54 magnum quidnam integrãt atq; conflant? Non ſolum
igitur ęqualia ſibi corpora,ſed etiã inęqualia & amphora receperit. Plura.n.æqualia recepta quoddam inæquale conſtituunt,quod ſubinde & in plura æqualia, &
plura inęqualia diſtrahi poteſt ac diuidi.Quare vacuum
ſit oportet in rebus,ſi motum eſſe volumus. Victus hac
ratione Meliſſus,qui vacuũ eſſe non putabat, nihil mo
55 ueri poſſe opinabatur. Auctionem quoq; non conſtare
inani ſublato, vel patere intuitu. Nam auctio cõficitur
alimento in corpus vſquequaq; diſtributo atq; diſperſo.Hoc autem fieri non poſſe,niſi penetratu cibi coaleſcentis, & quoquo verſus accedentis atq; euntis in corpus.Quum vero alimentũ omne ſit corpus,poſſet corpus alterum permeare, niſi vacuum quoddam corporibus eſſet innexum.Ita illi de motu primam rõnem inducunt, ſed & alia quoq; via occurrunt: Videri, aiunt,
nonnulla ita in ſe comprimi & tanquam ſubire,vt quãquam in minorem ſeſe molem recipiunt, de ſubſtantia
tñ eorum nihil abeat pereatúe. Iam dolia quoque tantundem vini capere,etiã ſi coniecti immiſsiq; ſint vtres,
quaſi vacuæ quædam habeantur ſedes in vino, in quas
ſeſe res impulſæ apploſæq, conſerant, teſtimonio eſſe
cinerem, qui tantundem aquæ excipit, quantum vas
56 ipſum vacuum excepiſſet. Demum corpora à corporibus diuiſa eſſe non poſſe, niſi ſeſe inane inſinuaſſet obſtitiſſetq;, ne in vnam omnia congeriem & maſſam naturæ coirent confunderenturq;. Atque huius potiſsimum diſſeparationis diſcretionisq; Pythagorici cauſę
faciunt vacuum,cuius.ſ.interuentu dirempt uq; fiat,ne
corpora corporibus coaleſcant, congermaneſcantúe.
Quãquam hercules non ſatis id qui conſtare poſsit intelligo, vtcunq; tñ affirmant influere & inſpirari mundo, inflariq; vacuum de illo halitu extero qui circunfuſus eſt cœlo. Præterea nec ipſam numerorum naturam retineri conſtareúe potuiſſe, immo neque futuros
quidem numeros vnquam fuiſſe, niſi quæ inanitas interpollationis vnitates diſcriminaſſet.Atque hæc afferri ſolent ab iis, qui vacuum aſtruunt contra quos aliqui quemadmodum perperam diſputent,& quibus rationibus vellicentur,initio diximus.
57 NOs iam qui verum ſenſerint arbitrabimur. Initium antem quęſtionis aptiſsimum iudico inueſtigare quid res, qua de re agitur, nomine ipſo
ſignificet. Item vnum ſignificatum,an plura eius nominis habeantur. Si vnum vt illud ipſum videatur, poſsit
eſſe nec ne:ſi plura quod illorum ſit,quod non ad id qđ
quærimus,accommodatum & verum.Quòd ſi nullum
demonſtrabitur verum, concludendum erit vocem
commentitiam & vero inanem eſſe quæ ita feratur, &
cui ſubſita nulla res ſit. Si itaque ſciſcitauero, quidnam
in appellatione vacui ſignificari putent, aliud reſpondebunt,quàm locum ſignificari in quo nullum eſt corpus? Atq; hoc aliud eſt, quàm dicere locum in quo ſit
nihil? nam idem quod corpus eſſe conſtituunt. Ergo ſi
vacuum eſſe definiunt id,in quo nullum ſit corpus,corpus autem omne eſſe tactile arbitrantur, omne vero tactile quod eſt,grauitatem & leuitatem habet: ſyllogiſmo elicitur vacuum eſſe id, in quo neq; graue, neq; le-
58 ue ſit quicquam.Ex his ſequitur punctum eſſe vacuum
oportere, quum in puncto nihil ſit nec graue nec leue:
quamuiſq; locum in definitione adiũgant, nihil tamen
ante præſtabunt quam ſtatuant vtrum locum eſſe velint eum, in quo ſpatium ſit conceptaculum tactilis corporis.Ea propter aliqui definiendo eo ſpacium addiderunt, vt vacuum eſſet ſpatium non plenum corpore tactili. Hunc in modum ſcrupulũ & laqueum: illum euitant quidem ſed alterum inhærent & incidunt lõge incommodiorem extricabilioremq;: Si.n.ſpatium hoc
aut colorem, aut ſonum, aut qualitatem aliquam ſine
grauitate & leuitate ſuſciperet,vtrum defendent vacuũ
illud etiam tum eſſe, atq; ita vacuum quod eſt, ſub viſum auditumq; venerit,eoq; fuerit ſenſile,an negabũt?
At quomodo? erit.n.aliquid non vacuum,quod alioquin non erit plenum corpore tactili. Non eſt autem
impoſsibilis fictio, eſſe aliquod corpus, quod neque
graue, neque leue, neque tactile ſit, cuiuſmodi cœleſte monſtrauimus. Si quod itaque tale corpus (vt dixi)
eſſet in loco,inanis tamen locus foret, quamuis corpus
viſile recepiſſet. Quo circa nonnulli ne id fateri coge- 59
rentur, diuerticulum inuenerunt, excogitata ratione
quemadmodum illis anguſtiis elabarentur.Itaq; vacuũ
eſſe ſpatium inquiunt,in quo non ſit actu quicquam id
eſt,in quo nullum omnino ſit corpus,neq; natura corporea, neq; tactilis, neq; aliud genus ſenſilis. Cæterum
ſequitur ex ea deſcriptione,& quidem ipſis cõfitẽtibus
vacuũ eſſe materiam: quippe quæ nullum actu corpus.
Idem & locum eſſe materiam putant. Certè rectius illi
quam pleriq; alij naturam corporis coaluere: accuſandi tñ in eo ſunt, ꝙ vacuum eſſe materiam crediderunt:
nã materia à rebus ſeparari non poteſt,niſi definitione.
At vacuum ſi ſit,ſeparatum eſſe actu & abiunctũ oportet. Illi vero quærunt id quidem, ſed inter quærendum
deſerunt.Illud autẽ prius eſt,vt ſciamus hoc ipſo quod 60
ſeparatum dicitur,non poſſe conſtitui vacuum.Supra
expoſitus ex nobis hic locus. Quum.n.demonſtraremus ſpatium à corporibus ſeiunctum, non poſſe locũ
eſſe obiter quoq; ratione atq; vſu communi neq; vacuum eſſe poſſe oſtendimus. Si.n.eſſe nequit ſpatium
vllum ſine corpore,neq; locus vtiq; erit ſpatium quod
poſsit à corporibus ſeparari, neque erit ſpatium quod
iam ſit à corporibus ſeparatum. Vacuum vero atq; locus apud eos qui ita ſenſerunt, ſola cogitatione definitioneq; differũt.Nã(vt dictũ eſt)locũ tũc intelligimus,
quũ receptũ eſt corpus: quia neceſſe eſt locũ eſſe alicuius corporis locũ. Vacuũ tunc accipimus, quũ nondũ receptũ eſt corpus. ita illi quũ vtranq; rẽ ſpacij abiunctione & ſeparatione deſcriberent, rationes quæ id
vni eripiunt eædem extorquebũt ab altero.Quãuis igit
fortaſſe illa ſufficiant, eſt tñ ſeorſum id nobis hoc loco
fuſius & exactius explicandũ demonſtrandumq; rõne
latius numeroſiuſq; cõſciſſo nullũ eſſe vacuum poſſe,
neq; per ſe, neq; ita admixtum in rebus, vt tenuiora in
craſsioribus ſolent: quod genus aerem proferũt, quem
quum vacuũ eſſe contendant: ignorare vidẽtur vacuũ
nõ corpus, ſed ſpatium corporis eſſe debere.Propterq; 61
hoc viſum illis eſt vacuum eſſe oportere eodem argumento, quo viſum eſt iis qui locum eſſe ſpatium ideo
poſuere, quia neceſſarium videbatur aliquam regionẽ
haberi,in quam reciperentur conderenturq; corpora.
Sanè vtriq; rationes ducunt ex eiſdem locis, vtriq;.n.
de motu aggreſsiones & commentationes ſuas eliciũt.
Nã vacuũ eſſe aſſerunt cãm,motus nõ ſimpliciter cãm,
ſed vt ſubiectam quandã regionẽ,in qua corpora, moueantur: atque hoc nihil aliud eſt, ꝙ̃ dicere vacuum eſſe
idem & locum. Si.n.(inquiunt)nõ ſit ita,penetrari corpora oportere,& reliqua quæ ſupra attulimus.

Quoniam

62 QVoniam itaq; ex motu potiſsimum colligunt eſſe vacuum in rebus[a] primum hoc (ſi placet) adeamus diſcutiamusq́;. Prorſus cuiuſq; motus cauſam arbitrari eſſe vacuum, neq; veriſimile eſt, neq; ipſi volunt. Nō.n.alterationi opus eſt loco, in quo Meliſſum nos ſupra obiurgatione iuſta inceſſuimus: ſed neq; ad motum localem requiritur locus. Poſſunt .n.ſuccedere ſibi mutuo corpora, ita vt locos quæque ſuos viciſsim deſerant, & in alienos identidem migrent atq; ingrediantur. Cui rei obeundæ nihil hercules opus vacuo eſt, aut ſpacio aliquo ſeparato, Nam[b] aqua tametſi neq; ſpacium neq; locum nouum requirit, partibus tñ diſfluctuantibus viciſsimq́; ſubeuntibus cōcedētibusq́;, quod in reciprocationibus æſtuq́;, præterea & in vorticibus cernitur moueri agitariq́; conſtat. Quisnā igitur vſus eſt vacui? ne corpus recipiatur in corpus, ſi quem locum modo hæc pars inſedit, eundem pars altera obtineat. Secundum quod afferunt huiuſmodi eſt:
63 Si denſentur comprimāturq́; corpora, ſubeſſe vacuum oportere, in quod ſeſe illa quaſi receſſu ad hunc vſum parato recipiant. Hoc autem falſum eſt nam:[c] corpora ex amplo tumore in exiguum reſident tenuioribus corpuſculis tāquam euaneſcentibus atq; difflatis, aqua aere profligato, aer igni depulſo, terra expreſsis humoribus. Eſt.n.ſemper ſubtile aliquod corpus admixtum & inſitum craſsiori, cuius compreſſu obliſum excluditur: hinc eſt vt ignis non poſsit cōprimi, quū ſit tenuiſſimo corpore. Tertium quod aiūt eſt hoc. Si quid augeſcit aut corpus corpore penetratur, aut aſciſcitur inanitas. Sanè ſi auctionem capiunt pro quolibet magnitudinis incremento perſpicue mentiuntur: nam pleraque intumeſcunt & ampliuntur, quibus nihil accedit accreſcitiue. Aqua.n.quū in aerem tranſit quamuiſq; nihil ei adiicitur. tñ moles ipſa dilatatur & tumor attēditur. Si autē de ea auctione loquuntur, quæ ad animantem naturam pertinet: & quę de alimento prouenit, ſua ſibi voce ipſi ſeſe reuincunt, atq; arma ſua incurrunt, nec alienis iam: ſed planè ſuis opibus tenentur. Eſt.n.rō ea, quæ de auctione fit, vtcunq; anceps & lubrica. Conari autē introducere vacuum, vt communem difficultatem ſoluant, quo introducto nihilo ſecius hæreant, eſt ludibrio habere non aſſerere vacuum. Volebant ſeruare auctionem euitatis incommodis, quæ conſequi videbantur. Cæterum offendunt ad illa potius, quàm caueant. Nam ſi alimētum per inane corporis demeat, ſimul adiectio aliqua reliquo corpori fit, vide q̃ periclitetur ratio? aut nō vndiq; verſus augebitur corpus, ſed eatenus ſolum vbi vacuæ illæ partes comparuerint, atque ita non erit propriæ auctio: aut ſi vndique, duorū alterum dederint, aut vbiq; vacuum eſſe corpus, aut corpus meare per corpus. Quòd ſi vtrunque abſurdum eſt, rurſum ex duobus vtrumlibet optanto, aut alimentum eſſe vacuum, aut partem nullam corporis augeri. Cedo nūc, quale nam operæprecium feciſſe ſe putent, qui vacuum intulerunt, quia quemadmodum aliquid accideret, reperire non poterant. Alioquin nonne ſeipſos quoq; accuſant vecordiæ: ꝗ quum ad functionem augmēti vacuum eſſe neceſſarium prædicarent, vacuo tñ admiſſo auctionem tueri non poſſunt? Ratio etiam cinerum cōtra eos facit & cōmeat, qui illa vtūtur[d] Aut .n.minus aquæ poſt cineres contineri oportebit in vaſe, (nam vacuitates minores cum cineribus, quam ante cineres habebuntur) aut ſi tantundem, (quod tñ ſtatim q̃ ſit abſurdum apparet) neceſſarium erit, vt aqua per plenos cineres meet ac penetret. Quod etiam illi rectè autumant eſſe falſiſsimum. Iam ad id quod volunt, nullam ratiocinationem adiungunt. Non.n.quemadmodum eſſe vacuum poſsit oſtendunt, ſed reprehendunt in quibus addubitant & argumentis inſtant, quæ neq; ipſi quidem rectè diſſoluunt. Nos circa præſidium vacui difficultatibus omnibus abunde ſatisfaciemus.

[a] *Primo rationē ex motu acceptam eſt aggreſſus, quia ea efficacior uidebatur, ait Simpli.* [b] *At dicet fortaſsis iis qui uacuum tueri uoluerit: non ea moueri ſecundum locum dicimus, quæ locum non deſerunt uniuerſa: ſi quidem & cœlum multi aſſerunt ſecundum locum nequaquam moueri, quia uniuerſum nūquam è propoſito loco migrat: neq; horū rōne uacuum interſerimus, ſed eorum quæ dum mouentur locum commutant. Ideoq́; Simpli. refert Stratonem accōmodatiori uſum eſſe exemplo hac in re, ſi quis lapillum in uas aqua plenum inijciat, & eo operto cōuertat uas, mouebitur lapillus, nec uacuo erit opus, nam aqua ei ſuccedet. Idem in nantibus intueri poſſumus, maxime in piſcibus* [c] *Dubitat hoc in loco Simpli. quonam pacto hanc rationem diluens Ariſto. duo concedere uidetur omnino eis oppoſita, quæ probauit in libro de Anima: primum ea augeri quæ ſunt in anima, deinde auctionem etiam fieri abſque ingreſſu alimenti. Et refert primo reſponſionē Alexand. qui ait ob id Ariſt. de his hoc pacto ſermonem habere, quia nondum notum eſt quid ſit, uel quo modo auctio fiat: hæc.n.dearticulate in libro de gñatione fiēt manifeſta. Ipſe uero reiecta hac reſponſione ob id quia illis occurrit Ariſto. ex ratione etiam uere auctionis, quæ ex alimenti ingreſſu efficitur. Aitq́; quemadmodum reiecit rationem primam ex motu acceptā, ſi motum indeterminate intellexerint, deinde ſi motum tantummodo localem eodem etiam modo in præſentiarum eos redarguit primo ex rōne auctionis quomodocunque acceptæ, poſtea ex uera auctionis ratione: & hoc uoluit etiam Them.*

[d] *Eudemus dubitationē de cineribus ſoluit, dicens in cinere ueluti etiam in calce non nihil calidi ſeruari, & hinc eſt quod ambo urunt, ſi ſuperinfundatur aqua. Calx quidē ipſa, ſed in cinere aqua per ipſum tranſiens corpora comburunt: quo fit ut ex aqua aſperſione multi effluant atollanturq́; uapores & ea de cauſa corporis moles imminuitur, non tñ tota conſumitur cineris ſubſtantia: ut tantūdem poſsit aquæ ſuſcipere. Credit igitur ipſe hoc quod de cinere adductum eſt, æque illis fauere qui uacuum ponunt, ac illis qui denſationem, dicendo non modo ex uacuitatibus cineris quæſtionem ſolui poſſe ſed & ex aquæ etiā raritate, quæ cineris cōpulſione dēſatur: ita ut non eā molē amplius habeat quā ante cineris infuſionem.*

NVnc qm̄ motus cauſam eſſe vacuum arbitrātur, 64
id potiſsimum in præſentia penſiculabimus. Et quia, vt dictum eſt nonnulli vacuum inſerunt, atq; interſeminant rebus, nonnulli ſeparatim & ad aggeratum extrinſecus conſtituunt, æſtimemus primum, vtrū genus hoc poſterius cauſam motus habere poſsit. Planè abſurdum eſt motus cauſam vacuū putare, quū ipſe ſimplicium corporum naturæ motuum ſuorum cauſę apertiſsimè videātur: quibusq́;.n.ſuus naturalisq́; nixus eſt, igni actus ad ſumma, terræ ad ima impetus. At vacuum quum ſit indifferens vndiq́;, quo pacto poteſt cauſa eſſe vt res ſurſum aut deorſum ferātur? Quare ſi eſſet corpus vllum in vacuo, aut in omnes partes diriperet diſtraheretúrq́;, aut vbiq; acquieſceret. Atqui dem quietis cauſam aliquanto rectius vtriuſque, quàm

motus vacuo attribueris. Eadem ratio cõtra eos quo-
que valet, qui locum eſſe ſpacium ſeparatum volunt, nã
quemadmodum naturalia corpora in ſuos locos, aut
ferantur, aut quieſcant, demonſtrare non poſſunt. Nos
vero qui locum eſſe vltimum continentis corporis opi-
namur, ferri & quieſcere in illa finitima atq; cõgenera,
& quieſcere in eiſdẽ nullo labore probauimus: ſed ſpa-
cium circunſecus indifferens eſt, & caret omni diſcri-
mine. Qui.n. diſtabit ab infimo ſupremum in ſpacio?
Porrò nunc quia corpora quæ ſurſum ſunt, differunt
ab iis quæ deorſum morantur, termini quoq; illorum
quibus cognata corpora continentur, neceſſario diſ-
ferunt. Non.n. vt mathematici ſuperficies ſuas ita nos
noſtras, ſeparatos eſſe dicimus locos, vtpote quas natu
ralibus ineſſe corporibus, & nunquam abſolui ab iis cõ
meareue cõtendamus. Ij vero qui ſpacium dicunt locũ
eſſe, confeſtim illud à naturalibus & ſimplicibus corpo
65 ribus reuocant. Nihil itaq; differat ſpacium quod ſit in
igni, ab eo quod ſit in aqua, quum ſpacium illud nihil
corporis ſit, ſed per ſe ac ſeorſum intelligatur eo modo
quo cum vacat. Dictum eſt.n. vacuum nihil aliud quam
locum, ſed priuatum corpore exiſtimari ab iis, qui ſpa-
cio locum definiunt. Si igitur ſua cuiuſq; natura etiam
motus eſt cauſa, ſpacium vero illud quod afferunt, mo
tum oẽm tollit, ſimiliter quoq; tollet & vacuum. Non
eſt aũt ſpacium illud, non erit igitur & vacuum. Quem-
admodum.n. ſimulatq; vnum infertur, alterum quoq;
neceſſe eſt ſit illarum, ita ſimulatq; de rebus vnum adi
mitur, alterum quoq; neceſſe eſt ſit ademptum. Addit
Ariſt. enim qui ſpaciũ eſſe locũ prædicat, fateri opor-
tere partes eſſe in loco per ſe. Sed quia nos id tractãdo
loco ſemel expoſuimus, non magnopere eſt cur nobis
66 denuo recurrendum ſit. Iis itaq, qui vt motus eſſet. va-
cuum addiderunt, euenit è contrario nihil moueri, ſi
vacuum fuerit. Nam quemadmodum non nulli dicũt,
ideo terram quieſcere, quia ea ſuperficies, intra quam
clauditur, indifferens ſit natura ambigente, & quo per-
pendat negante, ita de vacuo ſenciendum eſſet. Non
.n. poſſet eſſe quippiam in vacuo, quo res potius, q̃ alio
differri deberet. Nam vacuum quatenus vacuum eſt,
67 omnem dñam abdicat. Præterea quum motus oĩs aut
violentus, aut naturalis neceſſario ſit, vbi vero violen-
tus eſt præceſsiſſe aliquem naturalem oporteat, (oĩs.n.
violentus motus eſt aliquo naturali poſterior) & è cõ-
uerſo ipſius naturalis, id eſt, qui ex altera parte naturali
reſpondeat, (non.n. violentus eſſet, niſi naturali con-
trouerſim opponeretur) ſimulatq; oſtenderimus mo-
tum naturalem in vacuo ſeruari & retineri non poſſe,
palàm erit neq; violentum nullum poſſe. Age quonam
pacto naturalis exercebitur motus in vacuo, quum in
vacuo infinitoq; nulla differentia cõſtitui poſsit? Nam
ſimul infinitum dicitur, oĩs ſitus, inferni, ſuperni, me-
dij, ſummi tolluntur: quorum tñ in ſuos quæque corpo
ra moueri perſpicuo cernimus. Simul vero vacuum ef-
fertur, differentia oĩs adimitur. Quẽadmodum.n. ipſius
nihili nulla eſt dña, ita neque vacui vlla eſſe poteſt. Va-
cuum porrò Democritus non ens & priuationem ap-
pellat. Quare ſi motui naturali opus eſt diſcrimine & di
uerſitate aliqua continentis, vacuo autem nulla poteſt
ineſſe, maxime ſequens eſt, vt motus oẽs tam natura-
les, q̃ violenti aſſertione illa deficiant. Deſtruitur itaq;
motus ſi aſtruitur vacuum. Et Hercules veriſsimũ fue-
rit, vt motus eſſe poſsit, amoliendum eſſe vacuum non
68 aſciſcendum. Sed quãuis ſatis videatur oſtenſum ex eo,
ꝙ naturalis motus in vacuo eſſe non poteſt, violentum
quoq; in vacuo defendi nõ poſſe, ſeorſum tñ eius quoq;
rei puto reddendam eſſe rationem. Motus omnis vi &
contra naturam exercitus, quo genus iaculatio eſt, aut
præſente atq; adiuncta re, quæ vim attulit, aut abſente
remotaq; fit: neutro modo haberi poteſt ĩ vacuo. Nam
propulſio illa, atq; proiecto ſatis cauſæ nõ eſt, vt quic-
quam agitetur & moueaẽ in vacuo. Res.n. quæ ita mo-
uetur, vi authore & propulſore etiãmnum ceſſante, aut
mouetur eo ꝙ aer qui ante miſſum iaculum habebatur,
illo impetu retro circũfluit atq; reciprocat, idq; ſucceſ-
ſu ſemper alterius aeris fit, atq; itidem alterius, quaſi idẽ
opus vrgẽtis, eatenus dum vis propulſoria faceſcendo
ſeneſcẽdoq; deſerat: aut eo ꝙ aer iactu illo impulſus im-
pellit, & cõſequio arreptur ad agitatusq; miſsis rebus ꝓ
vehiculo eſt: * Quum.n. mobiliſsimus ſit, & natura ce-
dens maxime & diſsipabilis, omni impulſu facillime
pellitur, ſimulq; excitus leuiter & tanq̃ commonitus iti-
neris eſt nullo labore cedit, ſedulo etiam & ſua ſponte
dilabitur, motumq; eum, quem ſemel imbibit, diutiſsi-
me retinet: pernicior futurus, ſi res naturalem locum
verſus acta impactaq; neq; fuerit, neutro gñe tela mo-
uebuntur in vacuo. Sad neq; quum præſto eſt id, quod
pellit trahitúe, dicere poſſunt fieri pulſionem vllam,
aut tractionẽ in vacuo. Non ſtatim tormenta illa adhi-
bemus percunctabimurq; motus illos velint naturali-
ter, an contra naturam accidere? atq; ita ad eaſdem
anguſtias reuertentur. Iam aſsignare nemo poſsit in va- 69
cuo, vbi nam quieturum quippiam ſit, hic potiſsimum,
añ alibi. Nam ſi hic concedis, cur non & vbique con-
ceſſeris? ita quieſcatur in vacuo neceſſe eſt. Oportet.n.
aut ſemper vt quieſcant in vacuo res, aut ſemper vt mo
ueanẽ. Dices impedimento aliquid futurum in vacuo,
ne ſemper moueri res poſsit, quod fortius & valentius
ſit, q̃ res quæ mouetur. Sed eodẽ noſtra redibit oratio,
ſciſcitabimur.n. quieſcat ne tale valentius, at vndenam
hoc loco, non alibi, an moueatur? At quemadmodum,
ſi non ſit motus in vacuo? aut qua rõne poſsit mora-
mentum afferre? Præterea aiunt, nihil moueri per ple- 70
num, idcirco qm̃ reſidere in ſe atq; ſubire non poſſunt
ea, q̃ vere plena ſunt. Per vacuũ poſſe, vtpote ĩ quo nul
la ſit diſsidentia, nullum impedimentum: quo fieri, vt ꝑ
aerẽ qui vacuo finitimus eſt, corpora facilius cõmeent,
per aquam ægrius, per terram nullo modo. Ergo quum
in vacuo nihil ſit gracilius aut ceſsilius altero, vndiq; in
oẽs tractus res in vacuo differentur. Iidem aculei admo
uendi Chryſippo ſunt, quærendumq;, quidnã interſtet,
quo minus euolet mundus in vacuo, petatq; euagando
oẽs receſſus & latebras vacui: & curnã velit hac potiſsi-
mum parte vacui, in qua iacet & ſedet cœlũ, conſtituiſſe
& ſtabiliuiſſe ſe mundum? Vt.n. ordo rerum & habitus
ille oĩa continens atq; modificans efficere poſsit, ne po
ſitus in vacuo mundus diſtrahatur dilacereturq;, nul-
lam tñ afferunt cauſam, cur mũdus cum illo habitu, atq;
ordine vniuerſus, hac potiſsimum ſede conſtiterit.

Huic opinioni aſſentire videtur Plato ĩ Timeo vt refert Simpli.

The. Alex. imitatus rationem Ariſto. contra Stoicos clamitat.

* *Huius loci hæc eſt fidelis interpretatio: quũ.n. mobiliſsi-
mus ſit, modo principium ſuſceperit longius progreditur, mo
tum cum qui ei eſt impreſſus diutius ſeruans, & uelocior eſt
eius motus q̃ ſit is quo res propulſa in propriũ defertur locũ*

PRæterea vel argumento illo patebit motum in 71
vacuo exerceri non poſſe, ꝙ velocitas & tarditas
ſine quibus motus non conſtat, in vacuo non ſub-
ſiſtit. Res mehercle euidẽtes, & quæ nullius probatio-
nis

nis indigeant. Ac primum quidem in iis corporibus, quæ ꝙ de ſimilaribus partibus cõponuntur homogenea appellari diximus, quæq; ad alterum locũ ſummũ aut infimũ mouentur, duplicem rationem perpendimus, cur aliquando inæquali celeritate decurſiones ſuas obeant peragantq;, etiam ſi figura non diſcrepat. Aut.n.id faciunt mediæ regiones, per quas mouetur, vt huic per mare eũdum, illi per cœnoſam ſubluuiem ſit: huic per humorẽ, illi per aerem tranſitus: hic tranquillo nauiget, ille hyemanti atq; turbato. hic ſecundo, ille aduerſo vehatur. Fit.n.hac rõne maxime vt corpora tantundem itineris hæc ſegnius, illa velocius conficiant. Aut inæquitas põderum: nam vt cætera ſint paria, quo quicque grauius eſt eo, viſu celeritateq; præualet: vt ſi duæ maſſæ, auri vna, argenti altera per aerem deferantur. Verum de dr̃ia grauium & leuium habebitur mox mentio peculiaris in loco: nũc de iis corporibus agẽdũ, per quæ grauia mouẽtur & leuia. Si igitur horum fuerit alterum craſsius; alterum tenuius, proculdubio res quæ ſint pari, tum figura, tum põdere, tantundẽ æquoris per tenue, q̃ per craſſum velocius peragent. Non.n. æque facile eſt aquam & aerem ſcindere. Deſtineẽ globulus æris, qui centenariam lineã motu ſuo trãſabire & decurrere debeat. Non.n. per aerem id menſus, q̃ per aquam facilius celeriusq; tranſmittat? qui tanto celerius quanto aer eſt q̃ aqua dilutior. Sed & proportio quoq; temporum illorum intra quæ mouebitur, tanta planè fuerit, quanta & corporum, per quæ tranſeundum eſt. Nam qua proportione aer, comparatur ad aquam, eadẽ tempus, in quo per aerem quicque defertur, rñdet ad tempus, in quo per aquam id fit. Quanto.n. aer rarior ſolutiorq; q̃ aqua eſt, tanto alterum tempus altero breuius vr̃. Contraq; quemadmodum tempus habet ad tẽpus, ita corpus ad corpus. His ita ꝓpoſitis manifeſtum eſt nullam afferri poſſe in vacuo proportionem ſubtilitatis ad plenum, vtpote quo id nullo modo ſit corpus. Quod ſi quem reſponſum habet proportione plenum ad vacuum, eũdem tempus in quo per plenum iter fit, habet ad tempus in quo per vacuum meatur. Plenum autem & vacuum nulla proportione iunguntur: profecto neq; tempus, & tempus proportione vlla iũgentur. At finiti cuiuſq; temporis ad quodq; tempus ꝓportio aliqua eſt. Illud itaq; tempus, cum quo nulla ſocietas proportionis habebitur, tempus eſſe non poterit. Erunt ergo res aliquę: quæ ſine tempore mouebũtur, (idq; concedendum in vacuo eſt) aut quod vero propius fuerit, neq; mouebũtur quidem quum motus oĩs tempore abſoluatur. Et vt faciliora videantur ea quæ diximus, ſubiectum ſit tribus horis pondus aliquod per aerem, qua tenuiſsimus eſt, centum pedalem magnitudinem decurriſſe: quæro quanto nam tempore eadem menſura ſuiſſet confecta per vacuum? Si ſex qui hora reſponderis, atq; ita conceſſeris moram eius temporis, in quo facta delatio per aerem eſt, proportione illa maiorem haberi, cõtinuo quoq; fateri cogeris, aerem eſſe altero tanto, q̃ vacuum craſsiorem. Siue item tripla ſiue decupla, ſiue milleſima dixeris, eadem euentura incõmoda ſunt. Nulla.n. proportio ad vacuũ poteſt vel fingi, ſed quãtãcũq; attuleris, infinitum reſidebit, excediq;
72 poterit. Quòd ſi quis adhuc contenderit pondera in vacuo moueri tempore oportere, ſciat ſe alios laqueos inhęſurum. Percurrat labis magnitudinem centum pedum hora vna per vacuum, per aerẽ duabus tantũdem, quia per aerem proculdubio plus tẽporis ſumptitatur: quæro, hora vna partem aeris aliquam confecerit? [a] Et negari non poteſt, ſit ea pars quãtalubet, ſit dimidium. Mouebitur ergo ęquali tempore per plenum & vacuũ, quod ſtatim abſurdum eſt. Quamobrem ſequiẽ, & quidem abſurdius aliud, plenum ad plenum eandem habiturum proportionem temporum. exempli cauſa: Semiſtadium aeris ad ſtadium aeris, quã plenum ad vacuũ, id eſt, ſtadium aeris, ad ſtadium vacui. Nã quemadmodum hora vna ſtadium vacui, duabus ſtadium aeris ꝑcurritur: ita ad eãdem proportionem ſemiſtadiũ aeris, aut quicunq; alius modus & ſtadiũ aeris percurretur.
Hactenus Ariſto. cogentiſsimis & neceſſarijs rõnibus 73
contra aſſertores vacui diſputat, præter hæc q̃ ille adiicit, nec confeſſa nec prorſus vera ſunt inſuperq; obſcura & ſalebroſa, & quæ tum audienti, tum legenti conſueuerint, ſuperfluam morã inferre. Quod genus neq; ad hoc noſtrum inſtitutum magnopere pertinet, & ab hac breuitate interpretandi remotum eſt: alioquin hũc locum, ſi cui noſcendi hæc quoq; ſtudium & ociũ ſuppetit, expoſitoribus aditis diligentiſsime tractatum & explanatum inueniet. Quum [b] igitur hæc diſſentanea, & naturæ pugnantia videantur, tollenda ea ſententia eſt, vnde illa ſequi & proficiſci noſcuntur. Porrò argumenta, quæ in hoc ſupra adhibuimus certis concluſionibus ad confeſſum liquidumq; perducunt. Eorũ ſumma in eo atq; cardo eſt, ꝙ quum cuilibet motui opus tempore ſit, eum quoq; motum, qui in vacuo conſtituitur ſuum habere tempus oporteat. Temporis autem omnis ad tempus vtique ſi vtrunque ſit finitum, habetur proportio aliqua. Talis igitur ſit, neceſſe eſt vacui ad plenum proportio, qualis eius eſt temporis, in quo per vacuum magnitudo aliqua decurritur ad tempus, in quo per plenum id fit.

[a] *Simplic. hanc rationem exponens, in eius fauorem hæc ait: Si quis crediderit nihil abſurdi concludi ob id, quia & ſi æquali in tempore, maius tamen eſt ſpatium quod percurritur, cum in uacuo quàm cum in pleno mouetur is animaduertat quod nec ipſe etiam Ariſt. concludere uoluit eorum æqualitatem, ſed rationum ſolũmodo ſimilitudinem. Nam cũ ſit prius monſtratum uacuum ad plenum nullam habere rationem, ſicuti nihil etiam ad numerum, merito nũc ueluti abſurdum concludit æquali in tempore permeari plenum aliquod & uacuum.* [b] *Si qui attamen eſſe uacuum concedant, id tamen uacuum, quod ſecundum ſeparatum quidem ſit, & per id fieri motum, quia per plenum nequaquam fieri ualeat: continere tamen hoc uacuum ſemper corpus aliquod, quod ſit neceſſe expellit ab eo quod mouetur, ſi per uacuum tranſire uoluerit, non illis illabetur incommodis (ait Simplic.) quæ fuerunt inducta: uel quis poterit inducere. Ratio.n. temporis & uelocitatis ſeruabitur in motu, non quidem ex parte uacui, ſed ex parte corporis in uacuo reperti, quod diuidi uel expelli oporteat.*

Hanc itaq; motus inæquabilis cauſam de duabus 74
alteram tollunt ij, qui vacuum nitũtur aſſerere, [a] ſed neq; illam tuentur, quæ de ponderum diſcrimine & momentis corporum naſcitur. Nec.n. dici poteſt, in vacuo haberi aliquid, quod aut contra tendendo, aut ceſſando ſedẽdoq; inæqualitatem motuum faciat. Quid.n. ſit ſedentarium, quid irrequietum in vacuo, aut quiſnam motus fruſtello & ſegmẽto vacui accidat? Præterea nonne cerdones ſaltem hoc ſciunt, qđ illi tueri nõ poſſunt, excuſſores, fabri ferrarij, aurifices,

lixæ,

lixæ,nautæ,piſcatores omnes:poſtremo qui vtcunq; ſedem vel officium tenent, in mari, aut victum indidem capiunt, quotiens aut perpendiculum conſulunt, aut trutinam librant,aut euerriculum & gaſapam immergunt,aut anchoras iaciunt,ſi (verbi gratia) interrogentur,cur per idẽ mare anchora decem pondo,& anchora trium pondo in eandem altitudinẽ miſſæ,in eandem effigiem deformatæ, tempore tñ inæquali deſcendant, hæc celerius,illa tardius hæreat fundo? Reſpondebunt opinor Hercules non ſine riſu, dignam.ſ.quæſtionem, de qua ad Apollinem referatur, cur decem pondo ſint grauiora,q̃ tria.Cęterum hanc cauſam reddere illi non
75 poterunt, eruditi alioquin & ſapientes viri. Et ſi in vacuo plũbi maſſæ & pumicis moueantur, aut æqualiter moueri concedent, aut nullam rationem habebũt,cur plumbea velocius moueatur. In pleno autem neceſſe eſt moueri velocius quicquid eſt grauius, quia ſcindit vi & niſu maiore ſubiectum, ſiue aquam id,ſiue aerem ſtatuamus. At in vacuo non ocyus ferrum, quàm ſuber corruit? Quum vacuum vtriq; cedat æqualiter,ſed neq; cedat quidem: quum.n.id nihil ſit, ſubtilis hominis eſt putare vacuum cedere:ita fit vt differentia grauium & leuium, id eſt, rerum momenta tollantur, & quod ſequens eſt,oĩbus quæ mouentur,æqualis & indiſcriminata volucritas accidat. Quòd ſi hæc pericula ſunt & conſtare non poſſunt, declinandam tibi eã ſententiam cenſeo,de qua creantur. Sed dixerit aliquis,drĩam quæ poſſet ex figura cõſtitui, ſuperſtitem illis adhuc videri. nam quæri ſolet:Quamobrem plumbum in latitudinẽ deſectum & deminutum in laminas fluitet,coactum in maſſam,aut in longitudinẽ tereti ambitu diffuſum, & ſi pondere iniquiore,mergatur? Ac nos quidẽ facile poſſumus illam rõnem afferre,ꝙ laminæ inuectu aquæ vel aeris multi, quem amplitudine orarum ſub ſe colligũt, facile inſident, in ſummoq; reſtitant, & defenduntur à merſu præſidio figurę ineſficacis ſcindendo & diſſuẽdo ſubiecto. Aliæ vero formæ,quibus ille obtuſus & hebetatus non obſtat,quia per anguſtias coeuntium marginũ minus inſtrati moliminis amplectunt,propelluntu e, ad inſtar mucronis facile ad aperiunt & diſſecant parte qua ingruunt:p̃cipue vero aer id ſentit,vtpote inter elementa fluxiſsimum atq; moliſsimum. Vtrum vero illi quoq; hanc cãm reddere poſsint,ipſi viderint,ego non perſpicio. Hoc [b] idem in atomis quæri de Epicuro poteſt, velit inęquali velocitate moueri illas, an æquali: ſi inæquali,rõnem deſidero: ſi æquali,requiro conſtantiã oſtendat, quonam pacto continuabunt,& aſſequentur ſeſe illæ viciſsim atq; comprehendent, aut quomodo ad inſertum complexumq; mutuum venient, vt ſubinde res alias, quemadmodum ipſe prædicat, concurſu illo progenerẽt. Doceat qui poſsit hoc fieri æquali motu promiſcue omnibus dato. Patet igitur vacuum argumento motu non aſciſci,ſed tolli.

[a] *Series huius loci in latino codice præpoſtera eſt, ut facile poterit unuſquiſq; animaduertere: ſi quis uero uerba latina digerere uoluerit in eum ordinem qui in græcis conſpicitur. hoc pacto oportet legere et emendare: Hanc itaque &c. qui uacuum nituntur aſſerere, & alteram etiam quæ ſimiliter ex eorum differentia naſcitur per quæ fit motus: nec.n. dici poteſt in uacuo haberi &c. quæ ſequuntur ad eum uſque locum ubi ait: Et ſegmento uacui accidat. nam ſtatim ſequitur: Sed neque illa tuentur quæ è ponderum diſcrimine et momentiſq; corporũ naſcitur. Nõne cerdones ſaltẽ hoc &c.*

[b] *Alex. Them. imitatus qui contra Epicurum cõtorquet Ariſt. rationem Simpli. attamẽ ait: Quod ſi quis poſuerit atomos æquali uelocitate & ſemper moueri, non poteſt incommodum illud aufugere, quod ſi aſſerat eas quandoque etiam quieſcere, nihil amplius incommodi conſequatur: nam poterunt uiciſsim ſeſe aſſequi.*

SEd etſi citra reſpectum motus ipſam per ſe naturã 76
uacui æſtimans, vere vacuam eſſe comperimus. Quum igitur corpus ſubire per corpus nequeat: ſi corpus addatur in corpus, neceſſe eſt partem aliquam eius,quod additur,cedere ingredienti, & tantum indidem abire, quantum acceſsit: atque hoc in nonnullis apertiſsime cernitur. Nam ſi lapidem in aquam miſeris tantum aquæ recedet,quanta eſt lapidis moles: in aliis quoq; quanquam minus id ſenſu percipitur, poteſt tñ quibuſdam argumentis facile coniectatio elici. In hydraulis (hoc eſt, in iis inſtrumentis, quæ ad aquam mouentur) quoties aqua,iis aere ac ſpiritu oppletis infunditur,lingulæ tibiarum intrinſecus foraminibus additę, meantis aeris tranſitum indicant ſonitu. Is ad exitũ properans, feſtinanſq; ad ora inſtrumenti ſtrepitum ciet. Quod ſi nullam dederis regionem, in quam coniecto alio corpore pulſi aeris partes euadant, aut cõpreſſum reſidebit in ſeſe,tumoremq; priſtinum coeundo & denſando quaſi præcinget, quatenus vas tñ inditi corporis capiat,quantum aeri abiit molis,aut frangetur & diſsiliet potius,q̃ alterum corpus excipiat. Hæc adeo manifeſta omnibus,adeo ſingulis horis & vulgo comperta, aut non vident illi,aut videre diſsimulant. Sed ad propoſitum,ſtatuatur corpus in vacuo,abibit,ne recedetq; de vacuo tñ,quantus eſt ingreſsi corporis modus,(qđ eſt ridiculum) an manebit etiã pars illa vacui,poſtquam receptum eſt corpus? At quo modo? Nonne hoc admirabile? niſi forte magis impoſsibile per corpus illud receptum æquale vacui ſpatium penetrare. Quòd ſi dixeris poſſe penetrare vacuũ, qa nihil eſt vacuũ,hoc ipſum eſt quod volebã tenere. Si vero naturam in eo quãdam haberi contendunt: qua ſpatiũ quoddam ſit in treis dimenſiones porrectum ac fuſum, nullo modo efficere aut conſequi poterunt,vt res per ſpatium illud deferãtur. Sit.n. hoc modo inconueniens par, vacuum dicere meare per corpus,& aquã aut aerem dicere. Nam quãquam calida hæc,aut frigida ſint, grauia,leuia, aut aliter id genus affecta, vacuum non ſit: non tñ ideo valet, vt illa ſe mutuo penetrare non poſsint, vacuum poſsit. Sed, vt dictum eſt ſupra, habent à ſpaciis & dimẽſionibus corpora, vt ſint in loco: quamuiſq; ab aliis accidentibus ſpatia non videantur abiuncta, definitione tñ cogitationeque diſsident. Non.n. propterea lapis tantum loci obſidet, quia cãdidus nigerue ſit,calidus, frigidus, grauis,leuis,ſed quia eius dimenſus ſit tantus. Quanquã vero corpora per grauitatem in locos ſuos feruntur, ſimul tñ tenuerunt illos per amplitudines ſuas & ſpatia eſſe dicuntur in loco. Tumor.n. ſolus ex iis quæ corpori inſunt ad rationem hanc pertinet, non grauitas, non leuitas, poſtremo affectio illa vel qualitas. Nam ſi lapis (exempli gratia) cubus.i. figura teſſerarũ à cæteris accidentibus abſolui poſſet, ſola amplitudine atq; menſu retento, tantundem regionis occuparet, quantum cum 7
omnibus accidẽtibus occupat. Quare ſi in vacuo quoque fingatur eſſe tantundem loci obtinebit, ſiue cum qualitatibus, ſiue abſq; qualitatibus intelligatur. Atq; tunc quęro ab illis. quidnam differet corpus hoc cubũ

ab æquali

ab æquali vacuo atq; loco? Et Hercules, ſi duo hæc in
eodem ſunt, cur non tria & quatuor, demumq́; infini-
77 ta? Et vt repetendo demonſtrationis huius vim collige-
re planius poſsis qui corpus in vacuo eſſe cõtendunt,
ſpatium in ſpatio collocatum eſſe contendunt. Nam
neq; vacuũ cedere poteſt, quum nihil ſit, & corpus ex
ſolo habet ſpatio, vt ĩ loco ſit. Sed & corpus fatebuntur
in corpore. Quum.n. non ex accidentibus reliquis, ſed
ex tumore & amplitudine corpora nanciſcantur, vt
ſint in loco: ſi tumor eſſe poterit in tumores, reliqua ac-
cidentia non vetabunt, ne ſit corpus in corpore. Qua-
re ſi abſurdum eſt haberi corpus in corpore, abſurdum
erit haberi corpus in vacuo. Nam corpus in vacuo fa-
cit, vt in tumore ſit tumor: tumor in tumore cauſæ eſt,
vt ſit corpus in corpore. Hunc in modum elicitur ſu-
perfluo ac temere vacuum propter illam rationem ad-
hibitum fuiſſe vt corpora, quæ ſeipſa condere & reci-
pere non poſſent in ſe, haberent vacuum in quod reci-
78 perentur. Sed & hinc vel clarius conſtabit vacuum ſu-
perfluere. Nam ſi cuiuſq; rei dimenſus, qui à qualitati-
bus ſaltem rõne diſtrahitur, nihil differt à vacuo: cor-
pora autẽ cum mouentur vna cum ſuis quæque dimen-
ſionibus mouentur, quidnam corporibus opus eſt, ſpa
tij dimẽſionibusq́; nõ ſuis? Si.n. vt quicq; dimenſionem
habet & ſpatium, ita indiget alterius dimẽſionis & ſpa-
tij, ipſum quoque vacuum, quod ſm̃ illos dimenſionẽ
& ſpatium coaptabit: atque hæc deinceps aliam, ad vſ-
que infinitum. Hactenus illud egimus, vt probaremus
vacuum ſeparatum non poſſe conſtitui.

79 NVnc ne illud quoq; poſſe conſtare, quod rebus
inſertum diſtributumq́; dicitur. Sũt.n. qui id ex
compreſsione ampliationeq́; corporum colli-
gant. Nam ſi compreſsio (inquiunt) eſt quoties corpus
ex amplo tumore in exiguũ reſidet, ampliatio quoties
de exiguo in amplum attollitur, neceſſarium videri va-
cuum eſſe rebus immixtum, in quod & denſantia vel
denſata abeant, & rareſcentia diffundantur: neq; com-
preſsionem mõ ampliationemq́; adimi ſublato inani,
ſed ceteros itidem motus. Quum.n. quippiam mouetur
in loco, corpora circunſtantia per quæ tranſitum facit,
coguntur in anguſtum, & quaſi coercent ſe, vt auditum
nouo tanquam hoſpiti faciant; atq; ita vacuam regio-
nem relinquunt, quale ſæpe animaduertimus fieri, quũ
quis per cõfertiſsimam multitudinem iturus, hinc atq;
illinc populo decedente tranſmittitur. Quòd ſi corpo-
ribus inane non eſſet imbibitum, ſequeretur vna re lo-
co mota mutare orbẽ fluctuareq́; vniuerſum. Et quum
proxima à ꝓximis quæque corporibus pellerentur, cœ-
lum quoq; ipſum elidi, ꝓindeq́; mundo egredi, & quaſi
circũfluere oporteret: quod in natabulis & vrinantium
vaſis cernitur, cum in iis aliquod corpus mouetur. Atq;
huic ſententiæ aderat Xutus, ignorans reciprocationẽ,
ſucceſsionemq́; corporum in eodem loco non ſolum
fieri motu circulari ſolere, (quod ille quoq; videbat,
erat.n. illuſtrius quàm vt conniueri poſſet) ſed & motu
quoq; directo. Tñ paulo obſcurius dicebat & illud Xu-
thus: Niſi vacuum * aſciſceretur, corpora in conuerſio-
nibus æqualem eſſe amplitudinẽ retentura, ita ex aquę
ſextario ſextarium aquæ exiturum. Nam qui ampliari
poterit, ſi regione & loco caruerit, in quem dilatet, atq;
fundatur, niſi quis orbem vniuerſum (vt dixi) deflu-
ctuare & exagitari conceſſerit? & dum vacuum minus
cupit vitare, incidere velit in maius? Nam quo decide-
rit, aut (obſecro) fluctuauerit mũdus? In corpore cer-
te non poterit, in vacuo igitur ꝙ circunfundatur mun-
do. Planè rareſcendo corpora ampliari conſtat argumẽ
to vaſorum, quæ aere aut liquore plus nimio rareſcente
diſsiliunt. Nam multi quoq; dolia humore largius dif-
flato euaporatoq́; interim diſrũpuntur. Vbi nam igitur
amplificatæ res reciperentur, niſi continens quaſi dece
deret, & in vacuas ſedes ſeſe conferret?

** Verba Ariſto. quæ his reſpondent ſunt hæc: Aut æquale ſemper eſt mutare aerem & aquam. quæ Simp. exponens ait hoc modo: Eſt & alia quædam fictitia poſitio in generationibus: nam & quis dicere poſſet, ꝙ quando aquæ ſextarium in aerem uertitur amplitudine maiorem, aer alius ex quapiã alia parte illi æqualis in aquæ ſextarium comitatus æqualitatem ſeruat: ignis etiam quandoq; in aerem conuerſus proportionem ſeruat. Sic.n. reor melius audiri uerba Ariſt. quã uti Themiſt. Eodem modo Alexand. fortaſsis expoſuit cum ait æqualium in æqualia fieri tranſmutationem. niſi equidem ambo eſſe ambobus æqualia uolueris, non autem aerem aquæ, ueluti Themiſt.*

VErum ſi vacuum corporibus ita inſitum putant 80
vt in raro corpore ſpatia quædã inania ſepara-
tim habeãtur, quę poſſunt corpus excipere, eaſ-
dem excitabimus rationes, quibus ſupra & loci & va-
cui ſeparatim authores coarguimus. Nec releuabit il-
las remedium ꝙ deſtructum & qua cæſim deminutũ
dicatur: qua correctione illi contra difficultates eas ſe
communiunt, quibus occurſum eſt iis, qui coactum
illud & ſolidum abiũxere corporibus: vtriq;.n. videtur
ſpatium ſeparatum admittere. Quòd ſi non ſeparatum 81
ſed inſertum, & (vt ita dicam) dilutum, infuſum inſper-
ſumq́; raris corporibus volunt: quanquam veriſimilius
aliquanto, non tñ vere loquuntur. Primum ex ea ſen-
tentia euenit, vt vacuum non cuiuſq; delationis cauſa
ſit, ſed eius duntaxat, quæ ſuperna ſpectat. Nam ſi id in
quo vacui plus ineſt, rarius leuiusq́; eſſe neceſſe eſt:
quæ autem rariora leuioraq́; ſunt, ſurſum etiam faci-
lius migrant, eius delationis tantum, qua in ſublime ni-
ſus eſt, cauſa relinquitur vacuo. Ea propter & ignem
eſſe rariſsimum putant, quia ſurſum celerrime deuolat.
Propterea non quemadmodum locus cauſa motus eſt,
ita vacuum cauſam faciunt eſſe motus. ſed quemad-
modũ vtres retibus innexi, eo ꝙ ipſi fluitãt, retia quoq;
in ſummo conſtituunt: ita & vacuum, eo ꝙ ipſum ſur-
ſum fertur, ſubſtentat & leuat etiam rara corpora. At
quomodo ferri vacuum quem eſſe locum vacuo arbi-
trantur? Certe dari alterum vacuum eſt neceſſe, in quo
vacuum quod fertur in motuq́; eſt, recipiatur. Sed ſa- 82
tisfaciat vacuum motui leuium, grauibus quomodo
ſatisfaciet? Quam afferunt cauſam, cur illa deorſum pre
cipitentur & ruant? non.n. conſequio trahuntur à va-
cuo, quemadmodum leuiã. Quam igitur cauſam affe-
runt? Num naturam? Ac poterant hoc idem de leuibus
dicere, deq́; iis quæ ſurſum incedunt. Deinde, ſi quo
quicque rarius & inanius eſt, eo ocyus euolat, manife
ſtum eſt ipſum inane eſſe ocyſsime euolaturum. At in
vacuo motum ocyſsimum aſsignare non licet, neque
tempus omnino vllum, ĩ quo motus ille exerceatur: nã
ſimul tempus dederis, vacuum proportionem habe-
bit ad plenum. Quòd ſi dixerint vacuum per ſe moueri
aut euolare non poſſe; quum ea lege corporibus addi-
tum inſertumq́; ſit, vt nunquam ab illis ſeparetur; do-
ceant nos, quum denſantia corpora contrahũtur, vtrũ
excludãt & exprimant vacuum, an retineant. Si exclu-
dunt,

dunt,palam eſt vacuum per ſe moueri poſſe·ſi retinẽt,
quid ergo confert ad compreſsionem , ſi etiam con-
dẽſatis corporibus vacuũ ſubeſt adęque vt prius ? Quũ
enim vacuum illi ad condenſationem maxime neceſſa
rium opinentur, vt in illud coacta conſtrictaq; corpo-
ra ſeſe recipiant . qui fieri poteſt,vt tum ante,tum poſt
denſationẽ tantũdem inſit corporibus vacui? Et ſi fieri
illud poteſt,quomodo tuebuntur ne tantundem molis
& amplitudinis habeãt quantum anteq̃ cõdenſuiſſent:
ſi neq; corporis quicquam, neq; vacui vlla pars abeſt?
Item qũo vetabunt, ne denſari corpora in infinitũ poſ-
ſint,ſi ſemper tantundem vacui ſubſitum eſt ? Quòd ſi
abire aut decedere vacuum compreſsione facta con-
ceſſerint , quo nã abibit ? quo pacto mouebitur ? qua-
lis nam motus erit vacuo nãlis ? Nimirum dicant illud
oportet,q leuibus debetur. At quo modo fiet in tpe?
velocitates certe comparari non poſſunt.
83 SEd qm̃ veriſimile eſt quod putant,vacuũ eſſe con-
ſtituendum in rebus,vt denſatio & cõpreſsio fieri
poſsit,videtur in præſentia indicandum,quemad-
modum nobis ſine opẽ vacui cõdenſatio ſit ſuperſtes.
Equidem primũ id facillime ac breuiſsime poſſem re-
fellere,vacuum non eſſe neceſſarium, argumento illo
quod afferunt.Quòd quum aqua mutatur in aerẽ, ma
ior viſitur aeris amplitudo, quia (qd' & notari velim)
nihil videtur obſtare,quin è cõtrario alius aer alio loco,
eadẽ menſura cõuerti poſsit in aquam: atq, ita per hæc
cõſarcinato quod laceſsitum fuiſſet, par vtrinq; rõ fiat:
quaſi reprehenſione quadã & compenſatione naturæ,
quæ inſtituit vt vtriuſq; eſnti modus æquamento am-
plitudinis vtcunq; facto,naturali hac viciſsitudine ſo-
84 lidetur. Sed cõmodius & dignius tãta re puto recenſere
id altiuſculæ,& rõnibus addicere neceſſariis, & ſum-
ptis ex iis,quæ confeſſa olim & cõprobata ſunt nobis.
Intentio eſt corpora poſſe abſque inani denſere atque
rareſcere. Oſtenſum eſt calidi,frigidi,duri,mollis, dul-
cis,amari,humidi,ſicci,poſtremo cõtrarietatis cuiuſq;
naturalis vnam eſſe ſubiectam materiam per ſe impre-
cabilem ĩmortalemq; ſeculis omnibus,eamq; in actum
de poteſtate conferri atque conſtitui: quamuiſq; à re-
bus abiuncta non ſit,obtinet tamen definitionem atq;
naturam diuerſam à rebus. Ea ſubſtantiæ alteri,quæ re-
rum eſſentiæ vis atq; rõ eſt dico formæ iugata & copu
lata, cõſtituit res quę concreta & cõpoſita appellãtur.
Quãquam vero numero vna eſt,vicibus tñ ĩfinitas for
mas alternat , funditur , premitur , mille modis patet,
inſculpitur,fingitur,effigiatur,afficitur,preſſe calcataq;
denſitudinem & ſpiſsitudinem facit attenſa & fuſa, ra-
ritudinem,leuitatem. Quẽadmodum vero quotiens ca
let & friget non diuerſarũ naturarũ cõfuſione miſtio-
neúe calet & friget. (Nam quãquam calor & frigus di
uerſæ res ſunt, eadem tñ materia eſt , quæ viciſsim iis,
tametſi contrariis ſternitur , quæque ad ea de ptãte ad
actum refertur.) Quemadmodum inquam tametſi cõ
trariarũ qualitatum oẽm affectionẽ,colores,ſapores,&
id genus cæteras concipit,non tamen alia eſt quæ mo
do calida modo frigida , modo ſciti ſaporis , modo fa-
tui,modo nigra,modo candida cernitur. Et quẽadmo
dum numero vna eſt,quæ calida & frigida redditur,Ita
vna & eadem eſt,quæ magna ſit atq; parua. Quum.n.
eadem materiæ portioq; quandoq; aqua quandoque
aer fiat,interdum amplá, interdũ anguſta : nec ſit aliud
quod aqua factum eſt , aliud quod factum eſt , ſed ea-
dem planè natura vtrũq; facta eſt. Igitur & quũ mate
ria ipſa de aqua fit aer,nullo addito extrinſecus corpo
re,aut vacuo intrito , maior & amplior redditur. Cõtra
quum de aere aqua fit,nullo deraſo ademptoúe minor
& arctior prouenit. Atq; in hoc maxime diſsidemus ab
iis,qui per concretionem excretionemq; ortus rerum
abſoluunt. Illi per appoſitionem & defectionem gñó-
nes & corruptiones conſtituunt,neq; ſubtum vnũ oĩ-
bus eſntis inſternunt. Nos vnam mãm rebus ſubſitam
haberi probauimus,quæ in totum mutaret,atq; in va-
rios modos & formas cõuerteretur . Quemadmodum
itaq; vna quãquam ſit valeſcit eadem & frigeſcit , non
alterius rei miſtura appoſituraúe , ſed ſuapte potentia,
per q̃ illa ipſa eſt,in qua vertitur ita & magna & parua
euadit nõ acceſsione magnitudinis detractioneúe, ſed
illa ipſa vi ſua,qua vtranq; amplitudinem potentia cõ
tinet. Eodem igr̃ modo ſi aer dehiſcẽdo rareſcendoq;
pãditur,aut craſſeſcẽdo & coeũdo compellitur in an-
guſtum,atq; contrahitur,tota ea rõ tribuenda materię
eſt,quæ cum ptãte tum magna tum parua ſit , interim
actu interim ptãte ſub vtroq; exitu viſitatur. Vt.n.quũ
quid de calido calentius ſit,nõ ita videtur mutari,quaſi
prius aliqua pars non fuerit calida , (nã & calida erat
vniuerſa materia antequã calidior fieret , & nulla pars
erat non calida) ſed nunc quum crementum & tenſio
caloris ſit,vniuerſa atq; oẽs partes incrementum ſimul
accipiunt.(Nam ſi partes aliæ calidæ haberentur , aliæ
calidiores,quum materia facta calidior eſt, vtiq; nõ eſ-
ſet numero vna materia , quæ pluria minoriq; dñas &
momenta reciperet,aut quæ de calida calidior fieri vi
deretur,ſed præſenti ac præcedenti calori nouus calor
adiectus & admixtus acceſsiſſe intelligeret.) Quemad-
modũ itaq; hoc recte in affectionibus dicitur,ita in dẽ-
ſantibus & rareſcentibus corporibus recte dicetur vnã
& eandem haberi materiam,quæ vtrunq; recipiat, nõ
forinſecus quicquam modo ingredi,modo egredi , vt
dicunt ij qui vacuum rebus inſitum volunt . Ignorant
planè illi naturã materiæ,non ſequius atq; ij, qui in fer-
ro quod canduiſſet igni,non in materia cõceptum ignẽ
putabant, & ferrum in ignẽ eſſe conuerſum. Poſſumus
& aliud exemplũ afferre. Partes circuli deuexæ & cur-
uæ oẽs habentur. Si igr̃ in interiora nitantur & vergãt 85
ad centrum,atque ita in minorẽ orbiculum ſe contra-
hat & corrigat circulus ſubeũte vndique curuamine &
decedente pariliter,deuexeriores proculdubio incur-
uioreſq; fient : non quod partes aliquæ quæ in circulo
fuerint maiore de rectis cernuæ & incuruę ſint futurę,
ſed q quæ curuæ fuiſſent prius mõ proniores curuio-
reſq; habebuntur. In totum,plus & minus nactæ res di
cuntur , non propterea q quicq̃ adſit abſitúe,ſed q ea
quæ adſunt.tentionem totam aut remiſsionẽ accipiũt,
vt quum aliquæ res calidiores,dulciores,cãdidiores ef-
ficiunt. Ita quum materia aut extenditur aut cõtrahit,
neq; veterem amplitudinẽ perdit neq; nouã acquirit,
vt ſentiunt ij qui vacuũ eius rei cãm conſtituũt. Sed idẽ
ſubtum , eadem natura de amplo tumore in exiguum
coercetur,& de exiguo in amplũ expãdit,id quod de
circunferentia circuli paulo ante monſtrauimus . Idẽ
igitur erit & qd denſum ſit,& qd ſit rarum , & vna erit
vtiq; mã. Neq; rara exiſtimãda,quæ imbiberint vacuũ,
denſa quę excuſſerint. Sanè denſa ſunt grauia,rara ſunt
leuia. Item denſa viam mohũtur deorſum, rara ſurſum
cõmigrant. Quamobrem ſi vacuum nihil conducit vt
rara ſint,neq; conducit vt ſurſum ferantur. Item ſi nihil
conducit vt denſa ſint,neq; conducit vt deorſum ruãt.
Planè

Plauè denſum ſpectat vt graue & durum ſit, rarum vt
leue atq; mobile. Nou tñ hoc perpetuum eſt, nec vt
quicque durius eſt, ita etiã grauius fuerit * nã in ferro
86 & plumbo diſſonat ratio. Ex his quæ dicta ſunt, late pa
tet vacuum neq; ſeparatum, neq; aggregatum, neq; iu
raris corporibus eſſe permiſtum, ſed ne potentia qui-
dem. Quòd ſi cui libuerit vacuum dicere id, quod cau
ſa motus ſit, quodq́; efficiat vt graue ſit quicque aut le
ue: profecto is videbitur contendere vacuũ eſſe mate-
riam. Ea eſt quæ raritatem & denſitatem recipit. Ra-
ritudinem & denſitudinem conſequũtur grauitas, leui-
tas, durities, mollities. Harum alteræ delationis cauſæ
ſunt, grauitas, leuitas: alteræ patibilitatis impatibilita-
tiſúe, & omuino alterationis, durities, mollities. In hũc
modum hactenus de vacuo egiſſe ſit ſatis.

** Non ab re (ait Simpl.) plumbi & ferri hoc in loco
meminit, ſed ut oſtenderet rarum formam per ſe eſſe, neq;
ex uacui commiſtione conſtare: nam ſi ex uacuo haberet res
quod rara ſit, quo eſſet rarior eo etiam leuior: quod tamen
in plumbo non conſpicitur. Nam rarior eſt & mollior ferro,
grauior tamen.*

87 SEquitur vt de tempore agamus: ſed prius eſt, vt ra
tiones cões quidem illæ atq; extrariæ, ſed accom-
modatæ & neceſſarię afferautur, quibus ſit uetem
pus reuocari ſolet in dubium: quibus perſolutis, tum
deinde quid ſit, ipſi pede cominus collato docebimus.
88 * Nihil eſſe tempus, aut ęgre eſſe, & prorſus obſcure
de ſequentibus ſtatim ſuſpicari quis poſſet. Primũ con
ſtat ex non entibus: uam præteritum fuit & non eſt, ſu
turum autem erit & nondũ eſt: atq, ex iis dies & mẽſis
& auuis, & iufiuita ad hoc æui lapſa nataq; ſecula texũ
tur. Quod ex nou entibus conſtat, neceſſario uihil eſt.
Momentum vero, & id quod ſub hoc verbo uunc, ſi-
guificatur, uou pars tpis eſt, ſed exitus terminus & cõ-
89 finitum tpis. Præterea partes rei quæ conſtet ex parti-
bus, aut oẽs extant aut aliquæ: oẽs: vt in linea bipedali:
aliquæ, vt in ludis, in pompa, in bello. Temporis, quod
& continuum eſt, & conſtat ex partibus nulla pars ex-
tat, ſed tranſabiere exoluereq́; aliæ, aliæ ſunt futuræ.
(Nã momenta diximus ſupra nou eſſe tpis partes, alio-
quin ſecari poſſent in partes, & metiri totum, & oĩno
dimenſum aliquem & amplitudinem obtinerent. Ea
enim uã partium eſt: ex quibus aliquod totum integra
tur quod diſtrahi & dirimi poſsit in partes.) Sed neque
ex momentis componitur tempus, ſed ex præterito &
90 futuro tñ. Non erit ergo tpis pars momentum. De
ipſo quoq; momẽto, quod præteritum & futurum de-
finit, ſeorſum videtur in qõnem vocari quemadmodũ
ſit, vtrum vnum habeatur, idemq́; ſemper, an aliud ſem
per atq; aliud obiter prodeat ita vt impulſo & corru-
pto priore, poſterius ſubinde aliud continue ingene-
retur. Nam plura eſſe ſimul momenta non poſſuut: qñ
neq; partes tpis plures ſimul poſſunt exiſtere, niſi altera
continere, altera cõtineri intelligantur, vt quum dici-
mus adeſſe menſem & calendas: in eo vero quod pro-
prie adeſt, & inſtans iunctumúe eſt ſiue momẽtum, nõ
poteſt intelligi contiuere vnum, alterũ contineri, vnũ
amplius, alterum minus. Quare neceſſe eſt corrumpã
tur & obruantur prius, vt poſteriora & ſequentia gene
rentur. Quum vero corruptum omne corrumpatur in
tempore, momentum ſi corrumpitur, aut in ſeipſo aut
in tempore corrũpetur. Sed.n. nou iu ſeipſo, idẽ.n. eſſe
& nou eſſe ſimul eueniet, quia eodem puncto corrum-
pi generariq́; oportebit: nec ſequius fuerit, ac ſi hoc li-
gnum in ſeipſo corrumpi, & in ſeipſum mutari conuer
tiq́; diceres. Si in alio tpe, quæro vtrum tẽpus illud bre
uiſsimũ ſit, vt momentum, an dimenſu aliquo ſit? Si vt
momentũ, duo momenta habebuntur, ſimul & id qđ
corrũpẽdum eſt, & id in quo abſoluenda corruptio eſt.
Si dimenſu aliquo, nec momentum ſit, aut præteritũ
igitur aut futurum erit, in quorum neutro deſinere aut
corrumpi momentum poteſt. Nou in præterito, quia 91
quum ortum illius momenti præceſſerit, ſequeref mo
mentum fuiſſe corruptum ante ꝙ̃ ortum: nec iu futuro,
quia quum futurum uondum ſit momentum, illud
nunquam corrumpi poſſet, ſed ſemper corrumpendũ,
& ſemper corruptum iri videretur: uam & id quoq;
futurum ſemper eſt, in quo corrumpi debet. Sed & fa-
cilius hoc idem explorabimus alia via, ſicpote. Tem-
pus omue præterito & futuro deſcribitur, ſi ĩ tempore
momenta deſinerent, id quod expers imperſq́; eſt, &
omnino minimum atq; breuiſsimũ, attẽderef diffun-
dereturq́; cum eo qđ partes & in amplitudinem & di-
menſionem haberet. Iã ſi momenta mutuo ſeſe nõ tan-
guut, quia tempus nou conſtat ex momentis, quemad
modum lineæ non conſtat ex punctis, (atq; hoc nobis
hoc loci ſimplicius & rudius dicitur, poſt etiam com-
probabitur.) Si momenta inquam attigua non haben
tur, occurrit quiddam abſurdius & maius incõmodũ.
Nam ſi momentum in alio momẽto corrumpitur, in-
ter momentum quod corrumpitur, & momentum in
quo corrumpitur proculdubio iaceat aliquod tempus
neceſſe eſt, quemadmodum iuter quæque puncta ca-
pitur linea: totum igitur hoc quod intercipitur tempus,
momentum illud durabit. At in medio tempore infini
ta ſunt momenta, qñ diuiſile in infiuitum eſt tempus,
eo ꝙ continuum. Erunt igitur plura & infinita momẽ
ta. Hæc conſequuntur, ſi continue aliud atq; aliud mo
mentum gignatur & fluat. Si vero vnum idemq́; in to
to tempore ſtatuatur. Primum quæro, qui poſsit tem
pus hoc totum, quod omuino continuum eſt, aut fini-
ta aliqua eius pars, dies, menſis, annus vno tñ, nõ duo-
bus extremis & terminis claudi? Quo modo inquã vnũ
idemq; momentum ſit, vnde menſes auſpicanf & or-
diuntur intrãtes, & quo deponũt & finiunt exeũtes, qñ
nullius rei diuiſilis & finitæ, vnus tantum terminus aut
extemum habetur, non lineæ, non ſuperficiei, non cor
poris? Secundum quæro, ſi vnum idemq́; momentum 92
ſemper manet, quo ęuum inuehitur, quum & eſſe ſimul
& fieri ſimul ea dicantur, quæ eodem tempore & ſunt
& fiunt, nõne vetera cum nouis & noua cum veteribus
confundentur? nec regnum Nelei ab imperio Cæſaris
temporibus diſcrepat. Nihil enim præteritum eſſe poſ-
ſet, ſi momentũ vnum idemq́; omnibus ætatibus om-
nibus ſeculis permanſiſſet. Hactenus expoſitum uo-
bis eſt ad ea, quibus tempus tolli videtur.

** Hæc ſecunda ratio à priori differt, ait Simplic. quòd
prima quidem tempus conſiderat rõne qua ex partibus, com
ponitur at ſecũda qua in partes diuiditur: unde in prima qua
eſt compoſitum, quid accipitur, in ſecunda quo partiri põt.*

CAeterum ea quę de tempore tradita à maioribus 93
ſunt, tñ abſunt, vt inde aliqd adiumenti capere
poſterius liceat, vt * ij qui modo cõmentatio-
nem illam ineunt, nou modo nou perſoluant, ſed rem
ſuapte uatura lubricam & ancipitem maiore periculo
conſtituant, id qđ nos paulo ante cõmiſimus. Quantũ
enim

enim obſecro, & obſcura & aliena ſunt illa, quę à non-
nullis iactata & tractata reperio, dicentibus ſphęram &
globum vniuerſi orbis ipſum eſſe tempus, argumento,
 quemadmodum in cœlo ſunt omnia, ita in tempore
eſſe oĩa videantur. Atq; hoc illorum ego primum ac-
cuſo, rem multiiugo ſignificato fuſam & variam pro
vnius rei ſigno accipere, & abuti videntur. Nam quum
eſſe in aliquo rem multifariam dicaẜ, id quod nos hoc
lib. diſtinximus, ipſi ad vnam mô ſigñonem accómo-
dant. Nam imperitia diſputandi & reſoluendi tãta fue-
runt, vt rõnis fallicioſiſsime, ſed perſpicuæ alioquin, de-
cipulum præuidere nequiuerint. Atq; ita illi facile ir-
retiti atq; ſuffoſsi videre videntur, idem eſſe cœlum &
tempus. Iam quid erat facilius, q̃ huius videre contra-
rium? Temporis partes præteritum & futurum ſunt, cę
li non ſunt: tempus ſit, cœlum iam eſt: cœlú ſuba eſt,
tempus ſubſtantia eſſe non poteſt. Sed quid ergo hic ſu
perfluo ĩmoror? Stultum mediusfidius eſt, opinionem
tam leuem, tam ſupinæ ſimplicitatis inceſſere, prętereá;
exoletam & rudius cuiuſdam olentiſsimam vetuſtatis.
94 Proinde[b] alij non ipſum cœlum, ſed ipſam totius con-
uerſionem cœli tempus faciunt. Ex eo ſententia primú
id ſequitur, diem & noctem nõ eſſe tempus, quũ neq;
nox ſeorſum, neq; dies conuerſio ſit cęli totius, ſed he-
miſphęriorum, ſemirotundorumq́; & partium cœli cir
cuitus. Præterea rotatio vniuerſa cęli non vna, nec ſim-
plex eſt, ſed ex pluribus motibus cõſtat, & quidem ad-
uerſis & obnitentibus mundo: tempus vero & vnum &
ſimplex eſt. Itẽ motus cœli totius non eſt æqualis, ſed
qui ſub ęquinoctiũ ocyſsimus eſt, ſub polos repigratur
& quaſi retunditur: tempus rebus oĩbus idem æqua-
leq; habetur. Iam qui fieri poſſet, vt tẽpus eſſet ĩ terra,
eſſet in mari, ſi vertigo & volubilitas cœli ipſa tempus
fuiſſet: niſi quis ne hoc quoq; reueritus ſit dicere, terrã
& mare cum cœlo conuerti. Deinde ſi, & quemadmo
dum Plato fingit, captiui à pueris homines in arctiſsi-
mas tenebras ſubterrenis atq; illuminis carcerib' inclu-
dantur, intellectum tpis atq; ſenſum habebunt, con-
uerſionis habere non poterunt. Præterea ſi plures mũ-
di forent, (quod quidem iam videtur Democrito) plu
ra quoq; ſimul tempora conſtitui oporteret. At hoc diſ
ſentaneum eſt, quamuis.n. motus plures eodem tem-
pore habeantur, plura tñ tempora ſimul haberi non
poſſunt. Super[c] hæc, ſi verum eſt ante conditum cœ-
lum motum aliquem exordinatum & inconditum fuiſ-
ſe, (cui ſententiæ cõſtat graues alioquin authores adeſ-
ſe) nõne tempus ante cõuerſionem cœli fuiſſet? Nam
motus oĩs ſiue ordinatus ſiue exordinatus ſit, ſpacium
95 temporis exigit, quo decurrat. Atq; hæc longa diſce-
ptatione non egent. Illud potius perpendendum, quod
& latius patet, & gñalius eſt, vtrum motus aut mutatio
vlla ſit tempus. Quilibet motus in re mota tm̃ habetur,
atq; eodem in loco vbi res mota eſt: vtpote ad defini-
tionem rei motæ & rõnem eſſentiæ pertinens. At tẽpus
vbiq; & rebus oĩbus idem adiũgitur. Motus item alius
ocyor perniciorq́;, ſegnior, & retardior alius. Aequale
ſemper eſt tempus, atq; hoc neq; prolixum, neq; diffi-
96 cile fuerit indicare. Tarditas & velocitas tpe deſcribun
tur, finitur id.n. eſſe velocius, quod breuiori minoriúe
tẽpore plus ſpatij peragit, tardius quod pluri minus. Tẽ
pus vero non deſcribitur tpe: nec.n. fieri põt, paruo
vt tempore multum tẽporis labatur, neq; contra mul-
to vt parum. Non ſolum aũt rõne hac velocitatis & tar-
ditatis differunt motus & tpſ, illæ pertinere ad mo-
tum videntur, ad tempus non videntur: ſed etiam illa,
 quantitas motus tpe definitur, vt lõgus is multusq́;
habeatur, qui multo tempore agitur, breuis contra qui
paruo. At temporis quantitas non definitur tempore.
Quamuis.n. multum & paruum tempus dicatur, non
tñ dicitur multum & paruum per collationem ad tẽpus,
qũo illa motui tribuuntur, ſed alia rõne, q̃ infra redde-
mus. Iam patet tẽpus neq; motũ, neq; mutationẽ eſſe.

*[a] Nequaquam uidetur latinus interpres expreſſiſſe peni-
tus uim græcorum uerborum, eorum.n fidelis interpretatio
hæc eſt: Vt temporis eſſentiã docere aggreſsi, ipſam etiam-
num eius exiſtentiam lubricã & ancipitem æque conſtituãt,
ac fecerent hæ rationes quæ paulo ſuperius nos adduximus.*

*[b] Põnem hanc Theophra. Eudr. & Alexan. Platoni attri-
buunt, ſed Simp. contrarium nititur oſtendere. Priorem ue-
ro quidam Pythagoreis imponunt, nonnulli etiam ſtoicis.*

*[c] In hoc etiam Platoni alludit, imo hoc argumento cona-
tur Alexan. Plat. redarguere, quia ſi tempus non aliud ſit q̃
cœli motus, neceſſe ſit fateri tempus fuiſſe antequam eſſet.*

NVnc quæramus, vtrum ſit aliqua ſaltem affini 97
tas inter motum & tẽpus, an quieti potius ceſ-
ſationiq́; finitimum videatur. Sed quanã id ex- 98
ploraueró, inquies? Facillime quidem opinor, ſi conſi
deraueris habitum in quo vtiq; ſæpius conſtituti ſole-
mus præſentiſcere & deprehendere temporis fluxum:
ac recordare quidem primum, ſi quando de longa in-
ſomnia atq; excubia feſſus, aut ex laſsitudine aliqua ob-
dormiuiſti arctius, (& qđ de Vlyſſe Homerus ſcribit)
ſi qñ quietem placidiſsimam illam & morti ſimillimam
carpſiſti, tunc Hercules etiam ſi te ſomnus in alterum
diem attinuerit, ſimul experrectus es, nihil interim tpis
fluxiſſe aduertiſti. Quod Heroibus illis qui in Sardo
dormierunt, accidiſſe fabulæ narrant. Non.n. ſenſum vl
lum habemus eius temporis quod dormientibus nobis
abſumitur, ſed primum momẽtum extremo iungimus,
& medium tempus vt non ſentimus, ita de medio tol-
limus. Quemadmodũ itaq; quum merum & ſolitarium
momentum eſt, tunc non eſt tempus, ita quum vnum
momentum videtur quod vnum non eſt, tunc tempus
quod præteriit præteriiſſe non videtur. In totumq́;, ipſi
quum aut non mutamur mouemurúe, aut quum mu-
tatio motuſúe latet, tempus ſentire nõ poſſumus. Hinc
fit plerunq;,[a] vt nos, & quidem incœnatus impráſoſq́;
improuiſa & ſubita nox adoriatur ſuperueniatq́;, quo-
tiẽs voluptate ſtudij alicuius cui incubuimus capti, aut
in opus nobis plauſibile impenſius intenti labore non
frãgimur, vnde oritur illico vt motus ille neq; afficiat
corpus, neq; aĩo præſentiſcatur. Econtrario quotiens
laborioſe aut faſtidiẽter quicquam agimus gerimuſúe
quia motum huiuſmodi vehementer ſolemus aduer-
tere, neceſſe eſt vt ipm quoq; tempus mirifice percen-
ſeamus. Ea de cã ægroti prolixos dies quæruntur, & tæ
dia horarum inceſſunt, & ſæpe illud occurrit Ariſto-
phanis, inoreq; & in aĩo eſt. Quãtum Iuppiter, & quam
longum noctis huius demeaculum. Ex iam dictis patet
temporis ſenſum cum ſenſu motus eſſe coniunctum, &
ab eo potiſsimum excitari atq; pendere. Clarum eſt igiẽ
tempus ſine motu non eſſe. Nõ ipſi moti demũ intel-
telligamus & tempus, vt Gale. interpretatur: ſed de
cogitatione & ĩtellu motus in cogitationem & intelle-
ctum tpis veniamus. Cur igitur ille tam temere illhuc
deſcendit, obrepſit velicãdi contradicendiq́; ſtudio? Im
mobilia, inquit, multa cõcipimus, intelligimus, cogita-
mus, dum

mus,dum mouemur,vt polos mundi,& centrum terrę
nihilominus illa cum motu non ſunt. Porro debuit au
dire Ariſto.vtiq; apertiſsima & clariſsima voce teſtan-
tem dictitātemq́;. Nos ſimul & motū ſentimus & tem-
pus.Sed etenim perplurimum refert,vtrum iccirco tē-
pus eſſe aliquid motus dicas,quia ex notione motus pē
det notio & commonitio temporis,an iccirco quia ipſi
moti demum intelligimus & concipimus tempus. Ve-
rum Galenus in pleriſq; omnibus fere ad hūc modum
98 moleſtus importunusq́; eſt. Nós igitur ſuperiora nectā-
mus,ſi tunc tempus non percipimus, quum nullam mu
tationem percipimus,(illud autem ſit quotiens tempo
re pro momento & indiuiſili vtimur) contraq́; ſi tunc
tempus percipimus,quum & motum eſſe, & q̄ longum
ſit percipimus, palam eſt tempus citra motum muta-
tionemúe non intelligi adeo, ſed ne eſſe quidem neque
conſtare poſſe. Sane etiam ſi quieſcendo & nihil agen
do motum alicuius corporis tecum aio contempleris,
ſtatim conceperis & intellexeris tempus. Si.n.obortis
tenebris nullo corporis ſenſu adagitato, nulla verba
deforis auocante,ſed ocio plane ſummo de nauigatio-
ne,de ambulatione,de lucta, de bello,de pace,ſoli con
ſilium aliquod ineamus, continuo videbitur ſeſe nobis
tempus offerre. Cæterum non ſolum tempus motum
aſſequitur adduciturq́; cum eo, ſed ex aduerſum quoq;
motus ipſe cōmitatur & reſpondet ad tempus. Nam ſi-
mul lapſum & confectum aliquod tempus animaduer
timus, ita atq; ſtatim admonemur & motus, intelligi-
musq́; initam & perſolutam interea motionem muta-
tionemúe aliquā: vt ſi duas horas abiſſe nobis cogno-
ſcimus,non aliunde id colligimus,niſi de actibus: quia
ſcilicet aut deambulauimus,aut ſcripſimus,aut declama
uimus tn̄. Quamobrem neutrum poteſt ab altero ſe-
iugari. Sane priores rationes aſciſcunt non eſſe idem
motus & tempus, ſequentes oſtendūt tempus ſine mo
tu haberi non poſſe.

a *Gale. in his quæ de demonſtratione ſcripſit lib. 8. ut re-
fert Simpl. hoc ſcriptum reliquit, qui quidem liber nunc de-
ſideratur. Referens autem Simpl. quomodo ſit inuectus Ga-
le. contra Ariſto. ſic ait. Eorum occaſione quæ hoc in loco di
cta ſunt, ſuſpicatur admirabilis Gale. Ariſt. dixiſſe ob id tem
pus abſque motu non eſſe: quia nos moti ipſum intelligimus:
& huic deinde rationi quoddam annectit abſurdum. Nam
& ea inquit quæ penitus ſunt immobilia, neceſſario erunt
cum motu, ſiquidem & eorum intellectus una cum motu eſt,
cum nihil nos immobili intellectione itelligamus. Dixerit ip-
ſe inſuper non ſine dimenſu ea eſſe quæ dimenſu carent, ſi nos
ea cogitauerimus cum dimenſu: quemadmodum plurima nos
imaginatione efficimus. Sed hoc primo conſiderare oporte-
bat, ait Simplic. quòd Ariſto. non eius eſt opinionis, ut ue-
lit animam moueri, ſed tantummodo operari, nam ſolum
phyſicas mutationes motus appellandas cenſet. Quare non
quod ipſi moti tempus intelligamus aſſerit non ſine motu ip-
ſum conſtare, ſed quod motus intellectus in temporis cogni
tionem nos perducit &c.*

99 QVapropter tp̄s aut accidens, aut affectio, aut hę
rens & additum: vtcūq; & annexum motu, nō
ipſe motus exiſtimandum. Nam accīntia & af-
fectiones quamuis non ſint à ſubiectis abiuncta tn̄ eadem
ſubiectis non ſunt. Altius itaq; ordiendum eſt, vt ea res
quam latiſsime pateat. Quicquid per locum mouetur,
quēadmodum ex aliquo mouetur in aliquid, ita in ali-
quo ſpatio & interuallo mouetur. Atq; hoc ego cauſæ
facio, cur motus quoq; ipſe continuus habeatur, quia
videlicet cum magnitudine quæ continua, eſt attendi-
tur, & ſpatio quaſi allinitur applicaturq́;, quanquam
ſtabili & ſedētariæ rei fluxat & ſubitaria. Quemadmo-
dum itaq; motus ex magnitudine vt ſit continuus, ob-
tinet: ita tempus ex motu. Quare & ad motum & ad
tempus continuitas pertinet merito eius magnitudinis,
in quam receptus eſt motus. Dicitur vero in magnitu
dine aliquid prius, aliquid eſſe poſterius ſitu. Prius.n.
hoc punctum, poſterius illud in ſtadio eſt: quia hoc ad
carceres, illud iacet ad calcem. Quum itaq; magnitu
dinis prius & poſterius aliquid ſit, idem eſſe in motu cō
pertum eſt. Prius in motu eſt, quod ad prius in magni-
tudine ſuo motu reſpondet: poſterius, quod ad poſte-
rius. Verum intereſt, q; in magnitudine prius & poſte-
rius permanent, in motu ſemper aboletur & corrum-
pitur prius: quamuisq́; non ſit in motu quicquam prius
niſi ſit itidem in magnitudine, nec̄ tamen perpetua in
totum ratio vtrinq; eſt. Non.n. conſeruatur prius in mo
tu, quemadmodum in magnitudine conſeruatur. Eo-
dem modo quamuis motus ſit eo continuus, quia ſpa-
tium continuum eſt: non tn̄ eodem iure continuus &
ſpatiū habituri. Nam ſpatium ita continuum eſt, vt cū-
pareat & permaneat vniuerſum: motus vt iugiter fluat,
& identidem pereat. Ex iis patet in motu eſſe prius atq;
poſterius. Sed & ratio quoq; pariter explicata eſt. Nunc
ad examinādum videtur, vtrum prius & poſterius, quę
in motu ſunt, motus ipſe ſint, an aliquæ res à motu di-
uerſæ, & vtrum ſubiecto idem ſit motus, & prius & po
ſterius quæ in motu definitione & ratione non idem.
Profecto videtur diſsidere motus à definitione prioris
& poſterioris in motu: nam & prius & poſterius magni
tudinis, quanquam ſubiecto magnitudines ſunt, defi-
nitio tn̄ magnitudinis à natura & definitione illorū ab-
iungitur. Is.n. qui prius & poſterius definit, ſitum &
locum in definitione conſtituit in definitionem magni
tudinis, neq; locus, neq; ſitus ingreditur. Eundem
in modum definitio motus à definitione prioris & po-
ſterioris in motu diſſentit: nam finiturum motum dicet
mobilis rei actum eſſe: prioris & poſterioris redditurus
rationem, altera via conabitur. Quemadmodum itaq;
tametſi pater ex ſubiecto ſit Socrates, patris tn̄ & Soc.
rationes euariant. Item quinarius tametſi ex ſubiecto
ſit lignum, diuerſa tamen & citra ſubſtantiam ligni de-
finitio aſsignanda quinario eſt, quia quinarius in eo q;
quinarius, numerus eſt non lignum. Ita prius & poſte-
rius in motu, quāquam ex ſubiecto habent, vt ſint mo
tus, diuerſam tn̄ & demutantem à motu eſſentiam ob-
tinent. Et nunc quando à motu differre monſtrata eſt,
capeſcenda nobis hoc loco diſquirendaq́; eſt. Itaq; ani
maduertēdum diligenter eſt, quemadmodum tū prius,
tum poſterius intelligamus in motu. Ergo quemadmo 100
dum quamdiu lineam concipimus vnam continuam,
integram, perpetem, nihil neq; prius, neque poſterius
notaſ in linea, ſed ſimul diſiecta in partes eſt, aut inter
puncta definitaq; notulis, ſtatim prius hoc, poſterius
illud in linea fecimus: ita in motu prius & poſterius nō
ante concipimus, q̄ definiatur, & quaſi dehiſcat, aut di-
ducatur in partes: atq; ita vnus ille tanquam alius, atq;
alius poſsit afferri. At quomodo diuidi poteſt motus?
Num punctis? at motus caret ſitu & poſitu. Sed dicen
dum puto motum, ſi non eum qui proprie eſt, ſaltem
ſui generis aliquem quaſi ſitum habere: vtputa, ſcribit

nunc manus cõtinuata ſerie, nec interpollat ſtylum, dico illum motum, quem abſoluit priorem eſſe in eo quẽ initura abſoluturaq; eſt. Quamobrẽ? nẽpe, quia illum iã confecit, hunc incipit. Stat itaq; ſecari motũ hunc poſſe & aſsignari aliquod huiuſmodi diſcrimen in eo, quale eſt pũctus in linea, quod partis prioris depoſitio finiſq; ſit, ſequentis ortus initiumq́;. Signum id (verbi gratia) ſit hoc quod dico, nunc. Si igiẽ diuidere denuo motum illũ currentis manus & volumini implexæ voluero, vtar ne eodẽ ſigno mométoq;, quo ſum in priori diuiſione vſus: an præſente, quod modo effero, imo quod nemo iam poſsit efferre? Patet itaq; me non illo priore quod abiit, ſed alio & inſtante hoc atq; iuncto vſurum. Ex iis duobus ſignis vtrum dixeris prius, vtrum poſterius? An antequam reſpondeas, teſtatũ ſcriptura eſt, illud eſſe prius, cuius opera interuentuq́; priorem diuiſionem cõmiſimus, illud poſterius, cuius poſteriorem? Sed quamobrem prius eſt hoc altero? Num idcirco, quia hoc in tabula ſcriptũ eſt hic, illud illic? nequaquam, alioquin ſi ſcriptum non fuiſſet, neq; hoc prius, neq; illud poſterius haberetur, quod ridiculum eſt. Nã cur ita? Conſtat igitur prius hoc vtiq; præteriiſſe, poſte-
101 rius alterum ſubſequutum. Quum ergo diuidimus motum, & in plura momentis ſecamus, aliud q̃ tempus & tpis partes afferimus? Pręteritum.n. & futurum, ex quibus conſtat tps, nihil aliud ſunt, q̃ ſeries prioris & poſterioris in motu, quæ mométis definiuntur, & tanq̃ aliud atq; aliud numerãtur. Quare idem erit tempus & prius & poſterius in motu, non ſimpliciter, ſed quotiens definiuntur & numerantur. Definiuntur vero non alio modo, q̃ quum duo momenta afferuntur, & accidunt aio, vnum, vt prius & prioris motus extremũ, alterum vt poſterius & poſterioris motus extremum. Item nõ aliter definiunẽ, q̃ extrema à mediis diuerſa eſſe concipimus. Quum.n. aius eius mométi memor, de quo pridie cogitauerit, poſtridie de altero cogitat, continuo intelligit eſſe tempus, quod duobus momentis, perinde ac duabus marginibus includitur: atq; ita demum vniuerſitatẽ illã põt diſtribuere in partes, & horas quindecim aut ſexdecim dicere: tanq̃ ſi de linea finita pedem quis recidat duobus modis inditis pũctis. Sed & vnũ quoq; momentum facit, vt intelligatur tempus. Verũ hoc non abſolute aut perpetuo, ſed quotiens momentum illud pro initio & pro exitu inſumitur: nam ex hoc quoque prioris & poſterioris ſenſus quidam elicitur. Id.n. prius eſt, cuius momentum eſt exitus, illud poſterius cuius initium. Ita omnino confit, vt natura omnis & eſſentia tpis à priore & poſteriore in motu ducatur. Erit igiẽ hęc definitio tpis, diſcrimẽ prioris & poſterioris in motu, quotiens diſtinguũtur diſcriminanturq́;, hoc eſt, quotiens in numerum veniunt & percenſentur ab animo.

Numerus.n. non vnius eſt, neq; eius rei, quæ promiſcua penitus indiſcretaq́; ſit, ſed eius quæ partes diuerſas ſuiq́; generis habeat. Nõ ergo motus ipſe, ſed partes *in motu penes prius & poſterius numeratæ ſunt tps. Quare vt quæ dicta ſunt oĩno breui concluſione teneã tur, commodiſsime definiemus hoc modo. Tempus eſt numerus de priore & poſteriore motu collectus.

*ἀλλὰ τὸ ἀριθμούμενον τῆς κινήσεως. i. ſed quod numeratur in motu.

102 ILlud aũt argumento eſt, tẽpus eſſe numerum oportere, q̃ quicquid rõnem pluris & minoris capit, numero indicatur ęſtimaturq́;. Numerus ergo quiddã eſt tempus. Sed & prius atq; poſterius recte adiectum eſt, q̃ hinc liquet. Numerantur motus & quidem plures ſimul: nam & augeſcere, & caleſcere, & deferri quis eodem puncto põt, atq; ita tribus ſimul agi moueriq́ue motibus hm̃õi motuum. Ternarium numerum nõ dicimus eſſe tempus, ſed eum numerum quẽ ſeorſum in ſingulis motibus prius & poſterius faciũt. Neq; perturbari velim, q̃ quum numeratas partes in motu tempus eſſe dicamus: non tñ numeratas res modo, ſed numerum in definitione locauimus: nam res numeratæ ſolent interim numerus dici. Quemadmodum.n. duplex ſignificantia menſuræ eſt, (Nam & quod menſurat, vt olla, vt cadus, vt modius: & quod menſuratur, vt triticum in modio, vt vinum in cado, vtrunq; noĩ menſurę cõicat. Dicimur.n. eſitaſſe modium, non ligneum, & bibiſſe cadum non ipſam lebetem æneam) ita & numerus non ſolum eſt is, qui ex vnitatibus cõſtat, ſed & res ipſæ quæ numerantur. Ille diſcretus eſt non continuus, & ad naturam temporis explorãdam ſignificandamq́; pertinere non poteſt: imo impedimento eſt potius: hic continuus eſt eo modo, quo tripedaneum telum. Neq; accedendum Galeno eſt, qui tempus cauillatur definitum eſſe per tps. Is cum pleraq; ſignificata prioris poſteriorisq́; dinumeraſſet, dixit cætera non congruere definitioni prius & poſterius, temporis ſolũ videri cõgruere. Ita efficiebatur, vt tẽpus numerus motus eſſet ſm prius & poſterius temporis. Sed [b] ſciẽdum eſt prius & poſterius, quæ in motu ſunt, non habere à tempore vt prius & poſterius ſint, ſed ecõtrario potius efficere, vt prius & poſterius adſint in tpe. Quod autem prius & poſterius in motu eſt, dictum eſt à priori & poſteriori in magnitudine proficiſci, vnde & continuitas naſceretur. Atq; hoc euidenter Ariſto. indicat. Prius, inquit, & poſterius in loco primum habenẽ, inibiq́; poſitione conſtant & ſitu. Sed cum ea in magnitudine afferrantur, neceſſe eſt in motu quoq; eaſdem rõnes afferri. Sed concedatur Galeno prius & poſterius in motu nihil aliud ſignificare, quam prius & poſterius tpis, quid tum poſtea? Neq;.n. nos fere aliud dicimus. Nam quũ tempus eſſe prius & poſterius in motu dicamus, neceſſariumq́, ſit vt idẽ afferat definitiones & noia quę definiuntur, nihil certe aliud fuerit prius in motu atq; poſterius, quam prius & poſterius tpis. Quamobrẽ hoc illũ 103
latuit, qui definitionem oppugnat, & mehercle tutius fuerat illam admittere. Sed & vt aliud atq; aliud tps ſit, hoc facit motus, qui alius ſemper atq; alius cernitur. Cæterum quæri ſolet, quum plures motus ſimul ac pluribus locis exerceantur, (exercetur Athenis, exercetur Lacedæmone, exercetur Corinthi) quid nã cãæ eſt, cur non & plura ſint tpe? Quoniam, inquam, idem momẽtum idemq; vbiq; nunc eſt: ab ipſo aũt nunc, habet tps vt idem & diuerſum intelligatur: atq; vnum tempus eſt tunc, quum vnum eſt nunc, plura quum plura differentiaq́;. Plura & dr̃ia ſunt, quoties vnum & prius, alterum vt poſterius deſignatur. Sed adhuc ſubiit quod ambigas, qui fieri poſsit vt ipſa nunc momentaq́; differãt, quum rõ & natura vna ſit oĩbus, quãuis prius hoc, poſterius illud intelligatur? Aut Socr. alium putemus fuiſſe quum in Lycio ſederet, alium quum in foro ageret, qđ ſophiſtæ pollicentur oſtendere. Sed ſoluitur: quemadmodum Socr. quamuis ſeſe huc illuc conferat, tñ ſubiecto vnus erat, rõne diuerſus, quia nõ idem ſit in Lycio & in foro eſſe: ita & in ipſius momenti, quamuis ſubiecto natura vna, atq; ſubſtantia habeatur, rõne tamen definitioneq́; differret. Eſt enim alia rõ eius nunc quod apud Homerum Hector dicit, quum equos alloquiẽ inhortaturque: Nunc agite alipedes generoſum attollite

tollite pectus, Promite præſentes animos diſcrimine herili. Conſtet veſtra manus. Alia huius, quod hoc albo nunc ſcribitur.

[a] Hac rõne motus Aſpaſius, quòd ſ. in motu pluris minoriſúe rationem tempore perpendimus, credidit Ariſt. ſentire tempus eſſe non res numeratas, ſed ipſum numerum quo numeramus: quē Auer. hoc in loco eſt imitatus: ſed Aſpaſius ut ſuam tueretur opinionem multa commutauit in huiuſmodi textu ſermonis Ariſtot. ut refert Simplicius.

[b] De hac re Simplic. loquens credit ipſe duplex in motu prius poſteriusúe inueniri, & hæc inuicem eſſe diuerſa: alterum quidē quod à magnitudine habet quod ex loco & poſitione naſcitur: alterum uero quod ex tempore prouenit. Ait enim motum medium quodammodo locū habere inter locum, tempus ex utriſque accipere menſurā numerumq́; prioris & poſterioris ſed à loco quidem quod locetur & poſitionem quodammodo habeat retinet, & hoc ratione qua ſpatium poſitionem habet à tempore uero temporaneus efficitur, hoc uero ei ineſt ea ratione qua influxu ſubſtantiam habet. Prius ergo et poſterius quod in ſpatio eſt rõne poſitionis à loco menſuratur, quod uero fluxum protenſionemq́; conſequitur à tempore. Vnde non utique aberraret, inquit Simpl. qui motum definiret numerum prioris & poſterioris, quod motui ineſt ratione fluxus: ſicut ſi locum definiret quòd numerus ſit prioris & poſterioris, quod eſt ſecundum põnem ſpatij. Hoc deinde ueluti fundamēto accepto refellere nititur, primam Themiſt. reſponſionem, ait. n. Prius & poſterius qđ motus ex magnitudine trahit, non id eſt, quod tempore menſuratur, ſed loco, utpote quod ſecundum poſitionem attendatur: cum enim è magnitudinis priori ipſum naſcatur, ei etiam proportione reſpondebit. Prius autem magnitudinis loco et poſitione terminatur, prius uero quod ſecundū tempus eſt & ſimul cum priori in motu, eſt aliud quia eſt: naſcitur enim ex protenſione & fluxu motus, non ex poſitione et magnitudine Secundam etiam Them. ſolutionem refellit eodem fere fundamento, ait enim: Si unum tantummodo prius poſteriusúe, eſſet in motu, illud. ſ. quod tempore perpenditur, recte æquidem dicere poſſemus, ut Themiſt. ſoluit, motum in ſeipſo non definiri: at ſi aliud prius poſteriusúe eſt quod tempore perpenditur, aliud uero quod ex poſitione naſcitur, neceſſe erit dicere quod motus eſt prius poſteriusq́; quod ſecundum tempus attenditur. Hæc tamen facile ſolui poſſunt quomodo autem conſidera.

104 ET vt planius condiſcantur hæc, paulo ſunt altius petenda: Magnitudinem cõmitatur motus, motum cõmitatur tempus vt diximus. Quapropter ęquum eſt, vt harum quoq; rerum cāæ efficientes ingenerantesq́;, eadem inter ſe proportione reſpondeāt. Magnitudinis efficiens cā pūctus eſt, Motus ea res quę mouetur in motuq́; eſt. Temporis ipſum nunc ſiue momentum. Erit igitur momentum vnum, [a] quemadmodum vnus eſt punctus, vnus eſt lapis: ſiue huc ſiue illuc feratur, ſed rõne definitioneq́; diſcrepat. Nam rem quę mouetur deferturq́;, ita conſequitur momentum, vt ipſam delationem tempus. Sed cognoſcitur quoq; ipſum momentum non alia re, q̃ ea quæ mouetur & fertur. Nam prius & poſterius quæ reperiuntur in motu, ſecus rem delatā & eius tranſitum numerant. Alioquin illa quieſcente, nullum diſcerniculum prioris & poſterioris extaret. Sed qm̃ mobile interim locum priorem obtinet, interim poſteriorē, fit ita vt in motu, tū prius tum poſterius incernatur. Porro hoc, tum prius, tum poſterius, qđ numerari dicimus, ipſum omnino nūc eſt: vnde fit, vt ſubiecto idem ſit prius & poſterius nunc, rõne vtiq; & definitione diſſentiat. In eo. n. quod numerum præbet, quodq́; poteſt tāquam aliud atq; aliud accipi, efficitur rõne & definitione diuerſum. Pro eo vero ꝙ res quæ defertur notior eſt delatione ſua, quum oē quod mouetur, monſtratū aliquid ſit & ſubā, ipſum quoq; momentum notius erit & manifeſtius tpe. Nam de tota imenſitate temporis ſolum momētum attingitur. Clarum eſt aūt ſemet comitari & appellare viciſſim 105
momentum & tempus, ita vt ſine altero neutrum poſſit conſiſtere: eſt. n. tempus fere de momentis conſtitutus conflatusq́; numerus. Nam momētum quodammodo vnitas tempori eſt. Et ſicut vnitas repetitione alternationeq́; numerum facit, ita momētum reciprocatione & iteratione tpſ: & quemadmodum vnitas quāquam inſectilis, cõſtituit tñ numerum ſectilem, ita momentum quod indiuiſile eſt, inuehit tempus quod diuiſile eſt. Cæterum differentia in eo noſcitur, ꝙ momenta vnam continentiam pariunt, vnitas diſcretionē molitur. Plane continuat momēta tempus, vt dixi, ſed & diuidunt quoq; eo modo quo motum ſuum mobile: & delatile delationem. Eſt. n. ideo iugis & vna delatio, quia vnum eſt quod defertur. Vnum inquam, non ſimpliciter, (nam hoc quidem mō vna res fuerit qua monſtratur, corpusq́; eſt qua lignū, qua ferrum, qua lapis) ſed qua defertur. i. in eo ꝙ in motu delationeq́; eſt, quo reſpectu vnum eſſe non pōt, ſi motum diſtrahat, interrumpatúe. Tunc. n. neq; cõtinuus, neq; vnus fuerit motus, quamuis ſit id quod moueretur vnum, ſed tunc & vnus continuus eſt, quum quod defertur, in eoq́; defertur eſt vnum, hoc eſt, quum non interlaxat, nec interquieſcit, alioquin interpollādo prior motus definiť, & poſteriori abſcīditur atq; dirimitur. Deinde repetiť ſeries, continuaturq́; vicibus. Atq; ad hæc oīs res quæ refertur, ita ſe habet vt punctus ad lineam. Quanq̃ non 106
nihil intereſt quia punctus aſsignari bis, tum pro initio, tum pro exitu pōt. Eſt. n. permanēs quiddam punctus, & ſitum fere ſtabilem habet. At quod defertur, in eo ꝙ defertur, bis afferri non pōt, quia continue à ſtatu ſuo demutat non ꝙ demutet à ſe, ſed quod alium ſubinde ſemper atq; alium locum demutat & vertit. Nam ſi bis eodem in loco haberi poſſet, iam inibi inſiſteret, atque ita non cõtinue moueretť, vt ſubiacebat. Eodem modo neq; momentum aſsignari bis pōt. Dicat aliquis ſi momentum bis aſsignari non pōt, qūo pertinebit ad numerum? Certe vt puncta, non ea quæ principiū finiſq́; ſunt, ſed quæ vtrinq; extremas lineæ clauſulas inſident diuerſa, inter ſe diſtinctaq́; ſunt: ita vt tum hoc, tum illud ſeorſum mõſtrari & accipi poſsit. Ad eundem modum & momenta, quibus includitur tempus, accipiuntur vt diuerſa, hoc vt prius, illud vt poſterius afferatur. Idem vero bis accipi nullo modo poteſt, quia nullo modo etiam pōt tempus ſiſti. Palam quoq; eſt temporis 107
partem non eſſe momentum, ſicut neq; res quæ defertur, pars eſt delationis, neq; lineæ punctus, nam lineam partiri eſt in lineas, & motum in motus, & tēpus in tpa. Sed quæritur vtrius extremum ſit ipſum momentum, vtrum motus an temporis? Dictum eſt. n. aliqñ momētum momentis & inſtantibus diuidi. Soluitur, Per ſe extremum eſt temporis, ſed qa tempus nihil aliud eſt, quam partes motus ſm̃ prius & poſterius numeratæ, quotiens momentū & numeratum accipitur, tūc mo-

tus quoq; ipſius extremum & terminus fuerit. Ita per accn̄s erit terminus motus, & vbiq; ſimul motibus oībus aſsidebit, cā ea quam dixi, quia videlicet nō eſt per ſe terminus motui (alioquin ei tm̄ motui præſeruiret, addictumq́; eſſet cuius, eſſet terminus diceretur) ſed per ſe terminus tempori eſt, quod numero motus deſcribitur. Numerus vero plurium rerum ſimul eſſe idem pōt. exempli gratia: Denarius veterinorum & hominum.

Quāuisq; tēpus non ſit numerus is quo numeramus, (qui ob id numerus numerans recte appellabitur) ſed is quæ numeramus, (qui & numeratus numerus dicit) habet tamen proprietates & veſtigia numeri numerantis, Vbiq;.n. tēpus vnum idemq́; habetur, numeratur, percenſetur pluribus ſimul motibus, corrogatur auctioni, delutioni, alterationi. Iam ſatis oſtenſum videt̄ tempus eſſe: tum numerum, tum numerum motus ſecus prioris poſteriorisq́; rationem.

Noga. hęc v̄ba cū i græco ita ſe habeant, καὶ διὸ χρόνος ἀριθμὸς οὐχ ὡς ἀριθμοῦν ἀλλ' ὡς ἀριθμούμενος, ὁ χρόνος πρὸς μοναδικὸν ἀριθμόν, ἀλλ' ὅμως ἐπιδέχεται μόνος τὸ τοῦ ἀριθμοῦντος ἰδίωμα ſic interp-tor, quamuis tempus ſit numer⁹ non vt qui numeret, ſed qui numeretur. An tp̄s ad monadicū numerum refert. Tn̄ ſolū rei numerātis ꝓprietatē recipit. De monadico numero qd ſit vide. 5. Ethicorū.

a Simp. in his quæ hic exponuntur dupliciter dubitat, primo, quomodo ſit uero conſonum, momentum idem eſſe ſubiecto, ratione uero diuerſum: ſimiliter prius & poſterius. Nā qui fieri poteſt, ut quod præterij iam idem ſubiecto ei ſit qd' nunc eſt, eiq́;, quod nondū eſt? Ea etiam ſimilitudo qua Ariſto. hoc monſtrare nititur, nihil uidetur habere quod rōni ſit conſonum. De re enim quæ mouetur, utpote quæ ſubſtantia permanens ſit, & eadem poteſt eſſe diuerſis in locis, recte affirmare poſſumus quod eadem ſubiecto ſit & ratione diuerſa, At motus, tempus, & ea omnino quæ tantummodo ſunt dum fiunt. neque poſſunt diutius permanere, non uideo qua poſsint ratione dici eadem ſubiecto. Dubitat etiam ſecundo loco cum tria hæc inuicem ſe conſequantur, magnitudo, motus & tempus, & magnitudo quidem puncto terminatur, tempus autem momento, quid erit igitur in motu quod his proportione reſpondeat? quo ſcilicet terminetur? hoc.n. aliud oportet ut ſit quam res mota. Primo igitur reſpondēs Simpl. ait: Hoc fere modo momenta inuicem in nullo differunt, præterquam quod hoc quidem prius eſt, illud uero poſterius, neque.n. genere, neque ſpecie, neque etiam numero, ſicuti nec unitas ab unitate. Nā quæ numero differūt, quibuſdam differunt accidentibus, ſicut à Plat. Soc. Ob id ergo quia nulla alia ratione differunt, forſitan dixit eadē ea eſſe ſubiecto. Similitudo autem ad punctum lapidemúe re uera ſatis uiolenta, uidetur, cum hæc quidem permaneant, illa uero nequaquam: & ideo ſi eius non magnam uoluerimus habere rationem, dicemus quod ſubiecto idem non aliud ſignificat, quam ſpecie idem. Nam & Ariſto. paulo inferius dicet, q̄ quēadmodū motus ſpē idem eſt, qua iterū atq; iterū fit, ita & tempus: & quod ſpecie ita eſt idem ut in nullo ſit differens, aliquo etiam pacto numero idem uidetur. Secundū etiam ſoluens, ait: Motus terminus eſt mutamentū, ſed quia non eſt motus cauſa ut principium ſit, & punctum ipſumq́; momentum tanquam principia & cauſas, hoc quidem lineę, illud uero temporis hic eſſe ſupponit, merito tāquam his proportione reſpondens quod fertur accepit.

108 SEd & continuum quoq; ſit tempus oportet: motus.n. vniuerſus & ipſe continuus eſt. Sed ambigas cum numeri ſectio extrahi non poſsit in infinitum, ſed finem offendat, & quidem minimus habeatur, vt duitas, quamobrem non poſsit & tempus aliquod oſtendi minimum? An quia duplex eſt numerus, alter qui ex vnitatibus conſtat, atque hic eſſe minimus poteſt alter qui non ex vnitatibus abſolute, ſed ex rebus conſtituitur, vt æquis, canibus, lineis? nā & quinque lineas & quinque triangula dicere numeros ſolemus. Tales numeri ſi de multitudine quæris, minimū habent. Nam duæ lineæ, & duo equi minimū ſunt, ſi magnitudinem ſpectas, non habent: nam quæque res talis in infinitum ſecabilis eſt. Eodem modo præfiniti alicuius certiq́; temporis, verbi gratia, duarum horarum, in eo ꝙ continuum eſt afferri breuiſsimum, aut minimum aliquod nequeat, quia in eo reſpectu non eſt numerabile: in eo vero quod definitur, & quodāmodo diſſecatur momentis priore poſterioreque, hactenus & numerari poteſt, & minimum indipiſci. Duę 109
horæ, quo ad numerum pertinet minimæ ſunt, quo ad magnitudinem & continuationem, non. Nec caret rōne vt tempus multum & paucum, longum & breue dicatur. Habet enim conditionem vtriuſque quātitatis, tum continuæ, tum diſcretæ. Nam qua iuga & continuum eſt, dicitur longum & breue, qua diſtinguitur numeraturq́; in hoc numerus dicitur multus & paucus. Non tamen volucre aut tardum proprie dixeris tempus, quando neque vllus quoq; numerus, aut tardus, aut velox habetur.

PAr eſt autem vt ſimul vbiq; idem tempus ſit, quā- 110
uis quod prius & poſterius eſt, diuerſa inter ſe ſint tempora: nam & motus præſens vnus eſt tametſi præteritus & futurus diuerſi. Præterea tempus & numerus non is, quo numeramus, ſed is qui numeratur: hic autem idem eſt omnium, vt denarius, ſiue is equorum ſiue hominum fuerit. Numeratę vero res, ideſt homines decem, & equi decem non ſunt amplius eædē. Ergo ſi tempus ſecundum prius & poſterius numeratur, neceſſe eſt vt prius & poſterius diuerſa ſint tempora. Item a quemadmodum motus vnus & idem ſemel 111
digeſtus, poteſt iterum atq; iterum inſtitui: ita & tempus poteſt vnum & idem iterum, atque iterum reuerti, ver, æſtas, autumnus, hyems. Subſtantia itaque temporis hæc eſt, nam in motu prius & poſterius numerata ſunt tempus.

a Simpl. per ea quæ hic ſcribuntur, uoluit magis dearticulate exponi id quod ſuperius dictum eſt, ſcilicet momentum ſeu prius & poſterius eſſe ſubiecto eadem. Eo enim modo momenta ſunt eadem, quo ea quæ iterum atque iterum finiunt, ueluti motus qui ab eodem in idem ſepius repetitur, ueluti ſol qui ſuo motu quotannis ab eodē ſigno ad idem reuertitur: Ad hoc nihil aliud eſt quam idem ſpecie regenerari. Ait deinde Simpl. Ariſtot. loco ſuperius habito ob id potius dixiſſe eſſe idem ſubiecto quam ſpecie, quia quæ eadem ſunt uel genere uel ſpecie plurimum etiam inuicem poſſunt differre: nam quæ eadem genere ſunt, eadem ſpecie differunt, & quæ eadem, numero diſtant: quæ enim ſunt numero diuerſa, accidentibus iquibuſdam differunt, ut à Platone Socrates. Motus uero momenta & tempora quæ iterum atq; iterum eadem fiunt, parum adeo diuerſa ſunt: ut quaſi numero eadem uideantur: unde & Pythagorei hoc modo eadem etiam numero iterum atque iterum fieri aſſerebant. Cōfirmat deinde Simp. hoc idem Eudemi auctoritate, cuius uerba longum eſſet referre.

POrro tempus quum ita definiatur, principaliter 112
motum menſurat, per accn̄s contra menſuratur à motu. Non ſolum.n. dicimus motum multū eum qui multo tempore agitur exerceturq́;, ſed tempus è diuerſo multū, in quo multus conficitur motus: alioquin

hoc &

hoc & in cæteris menſuris quoq; viſitur. Omnes.n.à
menſuratis viciſsim contraq; menſurãtur. Nam & mo-
dius tritici modium ligneum, & cadus vini cadũ æneũ
remetitur, ſi quadrent.i.ſi neq; exuberẽt neq; ſubſidãt.
113 Atq; hoc in menſuris continuis non ad modum mirũ
eſt, quando & ipſe ille numerus qui ex vnitatibus con-
ſtat, quodãmodo à numeratis rebus vice inuerſa recur-
ritur numeraturq́;. Quemadmodum.n.ex denario de-
cem equos intelligo, ita ex equis decem denarium nu
merum apprehendo, quia vnitates decem video equis
decem reſpondere & accommodari, nec poſſet dena-
rius vnquam intelligi, niſi aut ſingulis ſingulæ vnitates
ſortito tribuerentur, aut equus vnus decies promereť.
Sanè debita rõne vtrunq; contingit vt & menſuret &
menſuretur tempus. Nam ſi (vt dictum eſt) magnitudi
nis motus, & motus tẽpus aſſecla comesq́; eſt, quem fa-
mulatum habet ad magnitudinem motus, eũ habebit
tp̃s ad motũ: & quemadmodum motus magnitudinẽ
menſurat, contraq; à magnitudine mẽſuratur. Nam &
viam dicimus multam, quia profectio multa ſit, & pro-
fectionem è cõuerſo multam, quia multa ſit via, ita &
tempus motum metitur & motus remetitur tempus.
Proinde motum multum dicimus, quia & tẽpus mul-
tum ſit: & tempus multum, quia ſit multus & motus.
114 Sed quonam pacto motum mẽſurat tempus? An quia
partem aliquam definit, quæ vniuerſum motum menſu
rat? vt paſſus, qui replicatus totam ſtadij longitudinẽ
conficit. Nam hora, menſis, annus eſſe aliud poſſunt q̃
tantus aut tantus curſus motusq́; ſolis.
115 QVoniam [a] vero propterea in tẽpore motus eſt
quia menſuratur à tempore (nihil.n.aliud eſt
motum eſſe, q̃ oriri & fieri, cui iam affunditur
& attenditur tempus, atq; id quod hunc fluxum men-
ſurat) palam eſt & cæteras quoq; res futuras in tp̃e, ra-
tione illa ꝙ menſurantur à tempore. Nã eſſe in tempo-
re aliquid bifariam dicitur, vno modo ꝙ ſit tum quum
tempus eſt, altero vt ſunt ea quæ in numero eſſe dicunť:
atq; hic poſterior modus rurſum diducitur. Nam aut
res in numero ſunt, tanquã partes affectionesq́; nume-
ri, vt duo par & impar: aut ita vt earum rerum habeať
aliquis numerus, quo genere decem equi, & decem bo
ues eſſe in numero videntur. Si igitur tempus eſt nume
rus, patet ea quæ in tp̃e ſunt: in numero quoque eſſe
oportere. Ac momentum quidem & prius & poſterius,
ita ſunt in tempore, vt impar & vnitas in eo numero,
qui ex vnitatibus conflatur. Nam quemadmodum illa
ſunt accidentia numeri, ita hæc ſunt accñtia temporis
At res ita ſunt in tp̃e, non vt impar & vnitas, ſed vt equi
decem in numero. Quemadmodũ itaq; ſemper eſt ali-
quis numerus, qui excedit ea quæ in hunc modũ in nu-
mero eſſe dicuntur, (quia omni numero determinato
poteſt ſemper maior aliquis aſsignari) ita & tẽpus ſem-
per amplius eſt, excedensq́ue ea, quæ tempore conti-
nentur. Tempus.n.numerus quidam eſt. Quòd ſi ita ha
bet, ea quæ ſunt in tempore, neceſſe eſt vt contineatur
à tempore: quemadmodum ea quæ ſunt in numero cõ
tinentur à numero, & ea quæ in loco ſunt continentur
à loco. Atq; hic ſignificatus maxime ꝓprius & prima-
116 rius eſt, quo res eſſe in tp̃e dicitur. Nã putare eſſe quic-
quam in tempore iccirco quia tunc ſit quum tẽpus eſt:
aut eſſe in motu, quia tũc ſit, quum motus eſt: nihil eſt
aliud, quam putare cœlum eſſe in milio, quia tunc cœ-
lum eſt, quum & miliũ. Verum vt eſſe ſimul multa poſ-
ſint, eſſe in altero quippiam, nihil eſt aliud, quam vnum
ab altero contineri. Vnde conſequens eſt, vt vtrunque
ſit ſimul, non tñ ſimulatq; res aliquæ ſimul ſunt, conti-
nuo altera in altera continebitur. Atq; hoc primũ acci-
dit ijs, quæ eſſe dicuntur in tp̃e. Accidit etiã vt pati res 117
obledíq; à tempore videantur, nã & putreſcere & exe-
di res tp̃e, & inueteraſcere, conſeneſcere, & obliuione
deleri dicũtur. Non.n.eadem ratio temporis eſt, quum
domum hanc exædificatam in tp̃e dicimus, illam tem-
pore & vetuſtate collapſam. Sed hinc ab opifice exædi
ficatur in tempore, hinc vtrũq; & à tempore colapſam,
& collapſam in tempore dicimus. Item docemur in tẽ-
pore, ſed à magiſtro, dediſcimus in tp̃e, ſed ſola iniuria
temporis. Demum aliam cauſam quam tempus obli-
uionis, & ſpõtalium obleſionum afferre nõ poſſumus.
Proinde non male videntur videre, qui tẽpus authorẽ
interitus & corruptionis appellant, quũ numerus mo-
tus ſit, motus aũt diſcutiat & deturbet, quod prius exta
bat. Quòd ſi vera ſunt hæc, conſtat ĩmortalia & per-
petua, quatenus talia ſunt, in tempore eſſe non poſſe.
Nam neq; incluſa ſunt tp̃e, neq; ad capiendam & ferẽ
dam iniuriam temporis parata, neq; cum tẽpore com-
mutantur, neq; tempori prorſus aſsiſtunt. Igitur neq;
menſurantur, neq; circunſiſtuntur à tempore, quia nul
lum tempus ſubſtantiam eorum poteſt excedere, ſed
contra potius ipſa oẽ tempus allatum tranſcendunt &
ſuperant. Sed occurritur. Nam ſi motus perpetuus eſt,
(quòd infra probabitur) perpetua aũt in tempore eſſe
non poſſunt, videtur effici, ne ſit motus in tempore.
An quia diuerſus aſsidue motus eſt, neq; numero vnq̃
idem habetur, ſed & eſt, & oritur cum tp̃e? Immo vero
cum motu ipſum tempus efficitur, vt alterum alterius
ope inniti indigereq́; videatur. Quapropter [b] tametſi
tempus motum neq; excedat neq; contineat, quia tñ
viciſsim addita connexaq́; ſunt, vtiq; hoc nomine mo-
tus eſſe in tempore dicitur.

[a] Non erit ab re quædam referre ex Simpl. accepta, quæ non parũ lucis afferent his quæ ſubcincte ſcribũtur à Them. Primo igitur animaduertit Simplic. ad id quod hoc in loco ait Ariſto. tempore motum menſurari & eſſe motus. Nam non eo modo accipit eſſe motus, quo à peripateticis accipi ſæpius ſolet, pro ſpecie ſcilicet atque forma ipſius rei, ſed pro extenſione & ſpatio exiſtentiæ rei. Vnde cum motus ſit tantummodo dum fit, & non ſit aliud eſſe motum quam ipſum fieri, ideo (ut etiam. Alexan. auctor eſt) tam motus quam eſſe eius tempore menſurantur, atque hoc non modo in motu uerum eſt, ſed in omnibus quæ non permanent, ſed fluunt: quia ipſa & eorum eſſe idem ſunt. Motus enim ſubſtantia actus quidam protenſus eſt & fluxu conſtat, ſed ea quæ non modo dum fiunt ſunt, ſed uniuerſa etiam permanent & ſubſubſiſtunt, ut puta homo. eſſe quidem ipſorum tempus metitur, hoc eſt, ſpatium exiſtentiæ ipſorum: ipſa uero minime. Neque enim tempus hominem ipſum metitur, neque eius dimenſum, ſed ulna uel ſimile quid. Inferius deinde interuallo quodam ſoluere uolens. Simp. quo nam pacto aliarum rerũ eſſe in tempore ſit, cum tempus ſit dum fit: alia uero permanentia ſint, (rationi.n. conſentaneum uidetur, ut quod in tempore eſt una cum tempore attendatur.) in hanc fere ſententiam ſcripſit. Alia uero à motu, quæ in tempore eſſe dicuntur, utputa homo, equus: ipſam etiam rationem motus ſubæ ipſorum qui ſignificatur hoc uerbo quod dico, eſſe, qď actus eſt ſubſtantiæ & entis, & actus quidem imperfectus imperſiſtensq́; & tantũmodo eſſe habens ſimul atq; fit. Hæc igitur

ratione in tempore ſunt cum ex generatione & corruptione ſit permiſtus. Quo fit ut ſi alia etiam præter motum acceperimus . ipſas.ſ.ſubſtantias quæ in tempore ſunt, eas etiam ratione proprij cuiuſdam ipſarum motus, qui quidem aliud non eſt quam eſſe earum, extenſio & fluxus in tempore eſſe ait Ariſto. Quapropter quæ uere etiam ſunt utpote æterna, quorum eſſe fieri non conſtat, & ſempiterna ab Ariſtot. & Platone appellantur, hæc non in tẽpore, ſed in æuo & in uno manent & ſemper. [b] Simp. non approbat Themiſt. reſponſum ea enim ratione (ait ipſe) non erit magis in tempore motus quam in motu tempus. Ipſe uero reſpondet, q, & ſi motus æternus ſit, non tamen idem ſemper numero permanet, ſed aſſidue alius eſt. & alius: & hac ratione à tempore & contineri & menſurari poteſt.

118 ET quia tempus menſura motus eſt, erit etiã quietis menſura. Etenim quies priuatio motus eſt, habitum vero & priuationem eodem inſtrumento cognoſcimus: vt, oculis lucem & tenebras, auditu vocem & taciturnitatem. Quare erit & quies in tpe, non tñ quia in tempore, continuo erit etiam in motu. Non enim tempus eſt motus, ſed numerus & accidens motus. Neq; ſi quicquã eſt in accidente, erit item in eo cuius eſt accñs. Nam neq; ſi quid in die fuerit, erit etiam in curſu ſolis. Igitur quies non erit in motu ipſo, ſed in numero & accidente motus: pro hinc ſolemus dicere ægrotantem tanto tpe quieuiſſe. Non tñ eodem modo quietem menſurat tempus, quo menſurat motum: ſed motum per ſe, quietem per accidens, ex [a] eo videlicet, ꝙ tũc quum aliqua res quieſcit, alibi agitur motus, quẽ tempus per ſe mẽſurat. Nox.n. per ſe menſura eſt eius curſus, quo ſol ſub terrenas orbis plagas illuminat: per accidens dormitionum, & quietis, & ſomni, quo tunc animalia perfruuntur. Quieſcere vero non dicuntur ea, quæ penitus immobilia ſunt, ſed ea quæ quãquam moueri poſſunt, non ſunt tñ in motu. Hæc igitur quæ ita ĩmota ſunt vt quieſcant. i. quæ ad accipiendum & ferendum motum apta parataq; ſunt. exceduntur à tempore: & propterea quæ ita quieſcunt merito dicuntur quieſcere in tẽpore, quia ſuæ quietis adeſt & supereſt tempus. Menſurat vero tempus res quæ mouentur in eo ꝙ mouentur, & res quæ quieſcunt in eo ꝙ quieſcũt: nam motum earum rerum & quietem, quantũ vtrunq;
119 ſit metitur. Non ergo ſimpliciter res quæ mouentur, menſurantur à tempore, ſed rerum quãtitates ſunt motus: nam ſolem menſurare ſimpliciter tempus nõ põt, quia eius eſſentiam non menſurat, ſed motum. Neque nos id fugiat motus quietiſq; mẽſuram dici tẽpus poſſe, numerum non poſſe niſi motus dici. Prius.n. & poſterius quorum numerus tempus eſt, in motu habentur, non in quiete, vtpote cuius eſſentia nõ conſiſtat in prioris alicuius ad aliquod poſterius tranſitu.

[a] Alexan. autem tempus eſſe quietis menſuram ait propterea, quia quies motui accidit cuius per ſe tempus menſum eſt. At Simp. alio modo exponit, quia.n. ſemper quies media eſt inter duos motus. quos per ſe tempus menſurat, & primum quidem momentum terminus eſt motus prioris qui præcedit quietem, poſtremum uero motus poſterioris ſpatium quod medium relinquitur inter ea momẽta, tempus erit quo quies menſurabitur: ſed per accidens, quia hoc accidit ut quies inter tempus ſit media.

120 MAnifeſtum eſt ex iis, quæ diximus, ea quæ neque mouentur, neq; quieſcunt, non poſſe à tempore menſurari: tempus.n. tñ motus quietiſq; menſura eſt. Sed & ea quæ non ſunt, in tempore eſſe non poſſunt, qualia ea quę cõſtare nullo modo queũt. verbi gratia, vt diameter, cum horis quadret conueniatúe. i. vt cõmenſurabilis lateri ſit, hæc.n. neque mouentur, neque quieſcunt. At tempus menſura eſt motus & quietis: motus per ſe, per accidens quietis. Quæcunq; itaq; ortũ & interitum agnoſcunt, demum omnia quæ interim ſunt interim non ſunt, neceſſe eſt in tempore habeantur. Afferri.n. tempus aliquod poteſt, quod eorum excedat eſſentiam, quodq; amplius ſit æuo illo, quo ſuæ cuiuſq; eorum ſubſtantiæ menſurantur. Ea quoq; quæ nõ ſunt, vtcunq; à tpe continentur, eſſe videntur in tempore, qm aut à præterito, aut à futuro: aut ab vtroq; omnia continentur: à præterito. Homerus à futuro deliquium ſolis & lunæ, ab vtroq; ea quæ partim fuerunt, partim futura ſunt, vt bellum Perſicum. Sed quæ nulla rõne includuntur in tempore, ea neq; fuiſſe vnquam, neque modo eſſe, neque futura ſequentibus ſeculis videntur. Eorum vero quæ nõ ſunt, ſi contraria & oppoſita ſemper ſunt, (vt diametrum incõmenſurabilem eſſe cum coſta) in tẽpore eſſe non poſſunt, quia perpetua ſempiternaq; ſunt. Quòd ſi hoc in tempore non ſit, neq; illud quoq; fuerit diametrum cõmenſurabilem eſſe cum coſta, quia opponiť ꝑpetuę ſempiternęq; veritati. At quorum oppoſita non ſunt, ſemper ea poſſunt eſſe & non eſſe & generationi & corruptioni debentur.

IPſo nunc bifariam vtimur, proprie & latius. De ꝓ- 121
prio agendũ eſt prius. Sane illud tale eſt, quale definiuimus ſupra, quo videlicet & continuať & diuidiť tempus: nam pręteritum futuro cõmittit atq; cõtinuat: vtrunq;.n. termino communi tãquam copula ĩnectiť, iungiturq;. Sed & diuidit quoq; atq; diſcriminat, quẽadmodum lineam punctus. Cæterum differt à puncto in eo, ꝙ punctus manet & reſtitat, hoc non manet, ſed aliud ſemper atq; aliud oritur. Præterea pũctus actu ſecat lineam, hoc poteſtate diuidit tempus, quippe quod actu aſſignari, accipiq; nõ poſſit: nam aſſignare volentem præuenit ſemper atq; prælabitur. Quo fit, vt ſola ratione cogitationeq; aſſignetur. Ac in eo quidem quod momentum diuidens eſt, & finis præteriti, & initiũ futuri, quãuis vnũ ſubiecto ſit, rõne tñ in duo momenta diſtrahitur. Nã rõ finis à rõne principij diuerſa alienaq; eſt. Contra ſi ſpectetur in eo quod continuat, tunc & ſubiecto vno, & rõne vna cenſebitur, quemadmodum & in lineis mathematicis punctus. Nam ſi punctum, vt diuidentem attuleris, quaſi dehiſcet in duo, aliuſq; atq; alius definitione monſtrabitur. Si vt continuantẽ, vnitas in eo & coalitus apparebit. Ita & hoc quod nunc vocamus, vt ſemper ſubto vnũ eſt, ita definitione nõ ſemper eſt vnum. Nam ſi monſtretur, vt dirimens, altero tm genere vnum. i. ſubiecto videbiť. Sin vt continuans, vtroq;. i. ſubiecto & ratione. Alioquin momẽtum ſemper potentia eſt, ſiue vt ſecans, ſiue vt copulans afferatur. Nam & differt hociam à puncto, ꝙ punctus, quãquam ipſe ſecat & copulat, non tñ potẽtia ſemper eſt, ſed ambigit modo vt actu, modo vt potentia conſtet. Hactenus de eo quod proprie exacteq; appellatur nũc.
Eſt & latior alius fuſiorq; ſignificatus. Nam tempus id 122
quod iunctum vtrinq; eſt, & proxime adiacet, tum pręteritum, tum futurum, rõne vicinię ſolet hoc aduerbio demonſtrari. Nam & neutrum quem nunc dicimus, q perendie ſit venturus, & veniſſe nunc, qui pridie venerit. At diluuium & bellum Troianum nõ dicimus nunc fuiſſe,

fuiſſe, quamuiſq; abinde tempus fluorem ac ſeriem ſuã aduſque hodiernum attinuerit: quia tñ ab hoc æui remotiſsima illa ſunt, hoc nomine cenſeri non poſſunt.

123 CVm olim aliquãdoúe dicimus demõnem prioris aut poſterioris alicuius momenti ad præſens ſignum referimus, vt ſi olim captum Ilium dicimus, aut olim diluuium futurum, neceſſe eſt, tum præteritum momentum, quo captum eſt Ilium, tum futurum, ꝙ ad diluuium pertinet, vtrũq; ad notam pręſentem reuocare atq; conſerre. Argumento eſt ꝙ quũ alicuius rei geſtæ, gerendęúe certũ tempus ſupputare aut afferre non poſſumus, nec ſcire vtique profitemur qñ

124 fuerit futuraúe ſit. Dicat aliquis, ſi ad quodq́; tempus accõmodari hoc aduerbium aliqñ põt, quia nullum eſt tempus, quod aut non habuerit aliqñ, aut habiturum non ſit certum initium: hmõi aũt aduerbium præfinitũ ſemper, & terminatum tp̃s oſtendit, nõne maxime vr̃ futurum, vt omne tempus præfinitũ, determinatumq́; ſit? Nunquid ergo deficiet, intercadetúe aliqñ tempus? quod eſſe non põt, quia neq; motus quoque vnquam ceſſauerit. Aut igitur aliud continue tempus exoritur, aut idem iterum atq; iterum alternat & commeat. An idem eſt de tp̃e ſentiendum, ꝙ de ipſo motu ſtatuitur? nam ſi idem & vnus aliquando exercetur motus, erit itidem vnum idemq́; tempus: ſi in illo ſequius, in hoc

125 quoq; ſequius. Et Hercules manifeſtũ eſt, ſemper aliud atq; aliud tempus oriri, idq́; de momẽto ipſo cognoſcitur: quum.n. ſimul id & initium & exitus ſit, liquido patet, alterius tp̃is exitum, alterius eſſe initium oportere. Nam idem momentum pro exitu, & initio eiuſdem tẽporis eſſe, nemo, niſi aut imperitiſsimus, aut obſtupidus dixerit. Alioquin circa idem duo maxima pugnantia, atq; oppoſita verſarentur. Sed neq; deficiet vnquam cadetúe tempus, quia ſemper in initio eſt. In initio porro eſt, quia ſemper in momento eſt.

126 IAm proximum adiunctumq; eſt, & quaſi ĩminet præſenti momento, ita vt in futurum perpendat eiuſq́; pars ſit. Qñ iam proficiſceris? Iam qm̃ prope eſt proficiſcẽdi tempus. Sed præteritum quoq; interim reſpicit, eiuſq́; pars efficitur, mõ neà præſenti longinquum. Quàm olim profectus es? Iam qm̃ pridie: nam Ilium captum iam eſſe nõ dicimus, idcirco quia id à noſtra ætate, quemadmodum longe ſit poſitum.

127 MOdo & nuper præteriti pars eſt, & propinquũ præſenti. Qñ veniſti? Modo, nuper, qm̃ videlicet tempus id proximum iuncto inſtantique habetur. Pridem quod longinquum eſt, & à noſtra ætate memoriaq́; remotum. De repente ea dicuntur facta, quæ inopinantibus nobis improuiſa & ſubitaria accidunt. Sed & illis potiſsimum debetur hæc vox, quæ pũcto breuiſsimo tenuiter atque inſenſiliter ab oculis vaneſcunt & diffluunt.

128 QVoniam vero oĩa & oriri & occidere videbantur in tp̃e idcirco ſapientiſsimum alij ſtultiſsimum alij appellauere tempus Simonides ſapientiſsimum, quia beneficio ætatis multarum rerum noticiam indipiſcimur. Paro indocile & ſtultiſsimum, quia iniuria tp̃is, tum obliuio, tum deliria hoĩbus inueniuntur. Atq; hic rectus meo, q̃uidem animo, q̃ Simonides. Oĩs.n. mutatio nãlis deturbat & diſsipat. Quare tempus corruptionis potius, q̃ gñationis per ſe cã fuerit, quia vt ſupra dictũ eſt, motus ſuapte natura impellit & diſiicit, quæ prius habebantur. Qm̃ aũt priore natura profligata impulſaq́;, euenit vt res ſe in aliã naturam conuertat, huius ortus cã per accñs videtur motus & eius numerus fuiſſe. Illud ęquidem conſtat tp̃s non ſatis eſſe gignẽdis rebus futurum, niſi actus adſit, quo authore & principe generentur, vt ars, vt nã, vt doctrina: poſtremo, vt actio aliqua corrumpendis & obliterandis futurum, eõam ſi nulla cã extrinſecus adiuuet, vt cernitur in iis, quæ ſola vetuſtate, aut ſitum ducunt, aut collabuntur, aut ſatiſcunt. Quamobrem recte conſueuimus dicere, labem atq; interitum de tp̃e potiſsimum accidere. Veruntamẽ nec interitũ per ſe tempus creat, ſed creari accidit illum in tp̃e. Natura [a] aũt & ſubiecta cuiuſq; materia corruptionis eſt cã. Nam quæque res orta modo creſcit & viret modo adulta eſt, modo ſtatu pręcipiti cernitur, habetq́; proculdubio limites atq; ambitus vitæ conſtitutos & certos. Ac de tẽpore quidem abunde, tum vt ſit, tum quid ſit, explicatum nobis ſcio. Nec omiſſum eſt quot modis illa verba, nũc, olim, aliquando, iam, nuper, modo, pridem & repẽte dicanť.

[a] Noluit Simp. ſicco pede præterire, ea quæ de cauſis interitus à Them. & ceteris expoſitoribus hoc in loco afferũtur. Si enim naturã proprie audiamus, ait ille, ipſa affectrix eſt atque motrix corporum, & hoc ratione magis eſt cauſa generationis & quòd ea ſint, quàm eorum interitus: nã non ad interitum ſed ad generationem & eſſe ſpectat. Sed quia cum hæc ſit lex generationis in rebus his caducis, ut ſi unum generetur aliud omnino intereat: inde euenit ut ſemper generationem corruptio ſubſequatur. Ad quod ſi aliquis quæſiuerit quæ ſint corruptionis cauſæ, dicemus eas eſſe tũ huius mãæ ſublunaris natura, utpote quæ ſemper nequeat formas detinere: tum contrariorum diſſolutio quæ inſimul inuicem eſſe non poſſunt. Quòd ſi hæc uera ſint, neceſſe etiam fuerit ut tempus principaliter quidem ſit generationis auctor, ſecundo uero interitus. Verum Ariſto. reſpiciens cauſas quæ magis apparent, hoc in loco protulit tempus eſſe magis corruptionis cauſam.

HIs ita definitis, aptum eſt oẽm mutationem, & 129
oẽ quod mouetur, fieri, moueriq́ue in tempore oportere. Velocius.n. & tardius in omni mutatione cernuntur. Velocius vero nihil eſt aliud, q̃ id qď prius tranſit in ſubiectum ac peruenit. Voco ſubm, id quo tendit motus, videlicet locum formam, & qualitatem. Et vt clarius id ſit, exẽplum in delatione ſumať. Quum per æquale ſpatium duę res aguntur, ea moueri velocius dicitur, quæ prior ſpacium conficit. Vtiq, ſi & eiuſdem generis ſpacium ambabus ſit ſubſitum, videlicet vtriq; rectũ, aut vtriq; orbiculare, & motu pręterea vniformi ferãtur. Ita duabus is rationibus obſeruatis, ea res velocior intelligetur, quæ prior calcem tenebit. Quòd ſi conditionum illarum defuerit altera, fieri poſſet, vt res tardior prius finem attingeret, q̃ velocior. Verum hæc alibi diligentius & perquiſitius tractanda & dirigenda ſunt nobis. Qm̃ itaq; motus omnis & ocyor eſſe & tardior poteſt, hoc vero nihil aliud eſt quã habere prius & poſterius, neceſſe eſt eſſe motũ oẽm in tempore. Prius.n. & poſterius dicitur, facta collatione ad diſtantiam & abſentiam à præſenti momento: nã momentum futuri & præteriti terminus confiniumq́; eſt. Quare quum momentum in tempore ſit, (in eodem.n. eſt momentum & momenti diſtantia) manifeſtum eſt veriſsimũ eſſe, quod dicimus. Si prius & poſterius omnis habet motus, ea aũt ſunt in tempore, omnem motũ eſſe in tempore oportere.

130 ET quamobrem eſſe vbiq; volumus tpš in terra, mari, cœlo? nempe quia tempus eſt affectio quędam & habitus motus. Portiones.n. numeratę in motu ſunt tpš. Terra vero, mare, cęlum, & id genus reliqua ideo mobilia ſunt, quia aut in totum, aut in parte in loco ſunt. Et hercule motus & tempus vincta & religata mutuo ſunt. Quare in quib' perſpicitur motus, in ĩis quoq; ſpectabitur & tempus. & vt quæque ſe habent ad motum, ita ſe habebunt ad tempus. Proinde res potẽtia mobiles, potentia quoq; intelligentur in tẽpore, cuiuſmodi ea ſunt quæ [a] quieſcunt. Quæ vero iam mouentur, in actuq; ſunt, actu quoq; habebuntur in tpe.

[a] *Per ea quæ mouentur potentia, & potentia in tempore ſunt, audit Them. inſecutus Alexan. ea quæ quieſcũt. At ait Simpl. quo nam pacto quæ quieſcunt in potentia ſunt in tpe? cum ſuperius dixerit tempus non modo menſurare motum, ſed ipſam etiam quietem. Per ea igitur quæ & potentia mouentur & potentia in tempore ſunt, exponit Simp. quæ nõdum ſunt genita, poſſunt attñ generari. Verum facile Them. & Alex. ab eo effugerent incõmodo, ut idem etiam tradit: nam quietem per accidens tempus metitur. Hac uero in parte de his eſt ſermo, quæ actu & per ſe ſunt in tempore.*

131 ET quia enumeratæ partes in motu ſunt tempus, ſi non ſit vſquam res quæ numeret, conſtat neq; numeratum quoq; eſſe vſpiam futurũ. Quòd ſi nihil aliud numerare põt q̃ anima, aut animæ ea portio quæ dicitur intellectus & rõ, niſi extiterit anima, vtiq; neq; ipſum tempus extiterit. Si igitur duplex eſt numerus, numerabilis hic, ille numeratus, hoc eſt, potentia hic, actu ille, quum neuter poſsit cõſiſtere, ſi nec ptãte, nec actu habeatur aliquid numerans, perſpicuo liquet non extiturum tẽpus, niſi extiterit animus. Quáquam Boethus putat nihil vetare numerum eſſe ſine eo quod numeret, quemadmodum ſenſile ſine eo quod ſentiat ſed fallitur. Ea.n. quæ referuntur ad aliquid, ſimul habentur: & quæ poteſtate ſunt, ad res eiuſdẽ habitus referuntur. Quamobem ſi non ſuperet id quod poſsit numerare, hoc eſt, (vt ita loquamur) ſi nõ ſuperet numeratiuum, neq; numerabile ſuperabit. Quãuis illud cui accidit eſſe numerabile, poſsit eſſe ſine eo quod numerat, non tñ ipſum numerabile hoc poteſt, neq; qua numerabile eſt. Igitur motus poteſt eſſe, etiam ſi nulla res numeret: prius [a] & poſterius eſſe non poſſunt, niſi numerentur atq; monſtrentur. Si ergo tempus monſtratio, aſsignatioq; prioris & poſterioris conſtituit, qui effeceris, vt ſine actione animi tempus conſtet? Immo neq; motus quoq; ipſe cõſtabit animo dempto, quum circularis motus fons & origo ſit omnium motuum. Hinc.n. corpora tum alterantur, tum minuuntur & creſcunt. Illum vero intelligentia certo deſidero intentioneq; cicat. Sed & aĩalium quoq; motus ſunt opera aĩæ. Motuum autem oĩum tempus eſt numerus: quicunq; enim motus & vnus & continuus fuerit habebit prioris & poſterioris diſcrimina: nõ ſolum delatio, ſed auctio, ſed generatio, ſed alteratio.

[a] τὸ δὲ πρότερον αὐτῆς καὶ τὸ ὕστερον διαλαμβάνεσθαί τε καὶ διακρίνεσθαι, ὧν ἡ διάληψις καὶ διάκρισις καὶ ἀριθμὸς τὸν χρόνον ποιεῖ, πῶς δυνατὸν μὴ οὔσης ψυχῆς? *hoc eſt, uerum prius & poſterius diſtingui diſcernią;, quorũ diſtinctio, diſcretio, atq; numerus tempus conſtituit, ſine actione animi quomodo poterit?* [b] *Ea uerba Ariſto. perpẽdens, ubi ait: Si contingit motum eſſe ſine anima. hic protulit. Them.*

QVæritur aũt, cur non & ſimul plura ſint tempora, ſi plures ſiſ ſpectãtur & exercentur motus, cuiuſq; aũt motus numerum dicimus eſſe tempus? An quia momentum idem & numero vnum habetur, quod oĩbus illis præſeruit, delationi, auctioni, alterationi? ipſumq; eſt quod numeratur, ꝙ modo vt prius, modo vt poſterius ſolet afferri? Quòd ſi illud eſt vnum oĩbus, tempus quoq; eſſe vnum oĩbus, oportebit. Si.n. tempus aliter atq; eſt, motibus inhæſiſſet ſecari vtiq; cum illis poſsit ac diuidi, quemadmodum poſſunt cum corporibus calor, frigus, albedo, nigritia. Sed quia duratio & commoratio ea quę numeratur in motibus, tempus eſt, nihil prohibet vnum idemq; tpš præſto eſſe præminiſtrareq; pluribus motibus. Atque hoc quoq; in eo numero cerniſ, qui ex vnitatibus oritur in eo ſumma eademq; eſt, etiam ſi ex differẽtibus & diſsidentibus rebus ducaſ: canum hic cętus, illic equorum habetur: ſeptem tñ & hi & illi dicuntur. Quare quemadmodum idem numerus diuerſis rebus adiungitur, ita in plures motus ſimul vnius temporis opera ſufficit. Non tñ propterea velocitas eadem, neq; idem locus omnium motuum eſt, quia tempus earum rerum numeratur nõ cõſtat: velocitatis dico, tarditatiſúe, aut differentiæ oĩno alterius: vt quod corruptio hęc, illa ſit auctio, hæc alteratio, illa delatio, ſed prioris & poſterioris tm̃, vt dixi. Prius aũt atq; poſterius idem adeſt omnibus motibus, quæ ſimul cientur. Hæc ſunt quæ Ariſto. hoc loco dicit. Ea vero quæ ſuper hæc parere difficultatem cuipiam poſſent, in mediam conſiderat̃ui hominum afferemus. 132

SI prius poſteriuſq; in magnitudine & ſpatio primum habentur mox, in motu qui inibi exercetur, tum deinde in tpe, quo pacto in auctione, minutione, alteratione prius & poſterius notauero? q̃n nullæ illarum magnitudinem vllam, aut ſpatium permaneant, neq; locũ ex loco mutant, ſed in corpore ita ſpectantur, vt vniuerſum id ſenſim altereſcat, & vniuerſum paulatim increſcat. Vnde inquam tẽpus in huiuſmodi motibus ſuum prius & poſterius reponat? quemadmodum reponit in motu locali. Quòd ſi in illis motibus neq; prius, neq; poſterius inuenitur, q̃uo eorum motuum numerus poterit, eſſe tempus? Sed forte in auctione ſuſpicari quis poſſet dari aliquem locum, vnde res diuertit, & locum itẽ aliquem in quem intendit, q̃a mutatio ea de minore ſit in ampliorem locum. At in alteratione, generatione & corruptione, quod ſuffugiũ habeas? in iis neceſſe eſt tempus ſibiipſi prius & poſterius præbeat. Quo fit, vt tempus aut ſolum motum localem principaliter menſuret, aut ſi cæteros quoque menſurat, principaliter certe eo priore & poſteriore non egeat, quod ſpatio ſituq; oritur. DIGRES.

PRæterea ſi cõmunis omnium motuum numerus tempus eſt, qui fieri poteſt vt à motu pendeat eſſentia temporis? Nam ſi neq; ab hoc, neq; ab illo motu tempus pendet, ſane neq; à motu ſimpliciter pẽdet: ſit.n. abſurdum idem eſſe prius & poſterius in omnibus motibus dicere. Nam & hoc ipſum in q̃one eſt qui poſsit fieri, vt omnis motus inuehat momentum, vnum. Enimuero illud vnum aut genere, aut ſpẽ, aut numero vnum habebitur. Si genere aut ſpecie, ſaltem numero plura eſſe momenta vtiq; oportebit: ſi numero, ſcire velim, qui conſtet vt rerum numero diſsidentium, vnum numero accidens & affectio ſit. Dixi affectionem, quia Ariſtoteles quoq; tempus vocat affectionem,

ctionem,& accidens motus. Omnino impoſsibile eſt, vt res vna atq; eadem numero inſit in pluribus. Alioquiu vnum quod eſſet,dehiſceret in plura,demumq́ue vnum eſſe delineret. Ita videtur motibus pluribus plura momenta defendi,& ſingulis qui ſiľ agantur:deberi, ſingulaq́; ſimul oriãtur & fluaut. Res mehercule,quæ captum quoq; hominis refugit. Contra ſi non ſit idem momentum pſoculdubio tempus nihil ſuerit motus.

NEque illud quoq; ſatisfaciat, quod inquiunt. Quẽadmodum ſumma & ſupputatio ipſa quę numero aliquo comprehenſa eſt, eadem ad decem equos & ad decem pecudes pertinet: ita oẽs motus vnius tpis decurſu ſufficiuntur atq; ſupplentur. Id aũt eſt idem prius & poſterius numerari, ſpectariq́; in oĩbus motibus,quod ſtatim falſum eſt. Non.n.idem prius & poſterius ex omni motu colligitur, niſi id rõne tantum fictioneq́; noſtra, vtpote quibus collibeat res diuerſas eodem numero dicere. Facit hoc cogitatio & inſtitutio noſtra(vt dixi)quę res diſcrimine maximo diſcrepantes eõi vſu, quaſi ſimiles contemplantur,etiam ſi nulla euidẽtia aut veritas ſubſit. Iam illud qũo recte? Tempus ad cogitationem tm̃ valere, nullam ſoliditatẽ habere aut ſubſtantiam? Atq; huie ſententiæ liquido adeſſe videtur Ariſt.qñ is animo adẽpto tempus quoq; ademptum iri concedit. Nam vocare menſuram,tempus aut numerum putare, hoc ipſi eomminiſcimur,& noſtra illa interpretatio eſt. Vt.n.Boethus ait,nulla menſura conſtituitus à natura, ſed menſurare & numerare noſtra eſt functio,noſtrum eſt opus. Hæc arbitros non ſtrictim curſimúe,ſed penſiculate & diligenter eſſe tractanda promendaq́;,& vt non temere deſciſcẽdum, ita non facile ac leuiter accedendum.

133 SEd quoniam menſurabilia oĩa cognato & congenere aliquo menſurantus, lineæ lineis, vnitatibus vnitates, quum tempus menſurabile ſit, poterit etiam tpe menſurari. Illud qnale nam ſit, in præſentia veſtigandum à nobis. Cæterum palam eſt, quodcunq; tempus [a] menſura temporis conſtituitur, idem motus quoq; alicuius menſuram futuram:nam tempus omne menſura motus eſt. Si igitus motum aliquem principẽ dederis qui menſura ſit motuũ aliorum, profecto tempus qui motui illi præſeruiet,menſura temporis eius habebitur in quo motus alij exereebuutur. Sed quiſnam princeps ille motus eſt? Alteratio ſane auctio, generatio eſſe uon poſſunt,quia nec plane vniformes [b] ſunt. Erit ergo delatio,non oĩs;vtiq;, ſed ea quæ orbicularis eſt,& quæ cœlo vniuerſo debetnr,cuius rõ & numerus nunquam in incerto eſt,adeo vt nihil perinde conſtet. Quaproptes is cæteros motus regere & metiri dicetur, & eorum menſura iure vocabitur. Menſura porro ſit ſi ſnb aliquam temporis rõnem ſupputationemq́; veniat,ex qua motus fuiſſe tantus aut tantus poſsit intelligi. Annus.n.menſis,& dies,& nomina temporis ſunt, & motus certos præfiniunt. Nam hora & tempus eſt, & præfinitam ſibi mundanæ connerſionis portiunculã vendicat ita ſit vt illa motuum omnium ratio mẽſuraq́; ſit. Tempus vero quod motum illum primarium demetitus cæteros quoq; motus ſubinde menſurat, neq; ad motus adeo,ſed etiam ad tpa eandem rrtionem habebit, nam tempus longius à breui menſurabitur. Proinde menſura diei hora eſt, menſura menſis dies,mẽſura anni menſis. E diuerſo quoq; tempus menſnratur à motu,nam tãtus aut tantus cœli motus, tm̃ ſibi aut tm̃ tempus determinat. Atq; hoc apertiſsime liquet quòd temporis menſuræ ſunt anni,menſes,dies,horæ. Hæc aũt nihil aliud ſunt,q̃ ſolis commeatus & curſus. Non ergo caret rõne penitus eorum ſententia, qui motum orbicularem cœli tempus eſſe dixerunt:quippe quum ab eo,& ab eius tempore motus alij menſuẽtur. Quãto tempore captam eſt Ilium? annis decem,hoc eſt decem recurſibus & reciprocationibus ſolis ſignifero ciſculo. Propterea ꝙ dici ſolet, non eſt peſsime vſurpatum, nexa eſſe in orbem oĩa, atq; humanas res quendam eſſe veluti circulum. Eius rei cauſa ea eſt,quia tempore omnia menſuſãtur,indidemq́; principium & finem accipiunt:perinde quaſi circuitu quodam obambulationemq́; temporis. Tempus aũt eſſe videtur circulus ea rõne, ꝙ & menſurat circularem motum,& ab eodem retroq́; menſuſatur. Cęterum [a] nihil aliud menſurata ses eſt,quam menſuræ plures: quemadmodum nihil aliud ſtadium eſt,quam cubiti multi atq; vlnæ.

[a] Nititus Simpl.priorem hanc Themiſt. dubõnem ſoluere 134
hoc modo. Prius & poſterius quod ordinis eſt indicatiuum, aliud eſt quod, mea quidem ſententia, in tempore eſt atque ex ordine & numero plurium momentorum enaſcitur, quæ ipſum definiunt: aliud autem quod in ordine cernitur,qui in poſitione reperitur: & hoc etiam dupliciter eſt, nam aliud quidem eſt in magnitudine, utpuia ea eſt pars prior uiæ unde iter auſpicamur, poſterior ea ubi finis eſt itineris: aliud uero in numero eſt: qui etiam dupliciter eſt,nam aut numerãs eſt & qui ex unitatibus oritur ſicuti quãdo duitatẽ prius eſſe trinitate dicimus: aut numeratus, ueluti cum intellectilia dicimus ſenſilibus priora. Nam & incorporea quandam uidentur poſitionem habere, ita tamen ut per translationem eam poſitionem dici intelligamus. Tertium pſæterea prioris & poſterioris ſignificatũ in actionibus et motibus reperitur: quod diuiditur: nam uel in numero terminorum conſpicitur, qui motum finiunt eo modo quo puncta lineam & momenta tempus, appellanturq́; momina: aut in ipſis partibus motus, qui ſuapte natura continuus eſt. Verum motus quidem qui in loco cietur, expõne in loco prius et poſterius tranſumens, id proprio ſuo accommodat, ſiue ut terminus ſiue ut pars accipiatur: ut quando motum priorem dicimus in curſu,qui iuxta carceres ſit,poſteriorem uero qui prope metã. Sed peculiase eſt locali motui huius generis prius & poſterius: alijs autem motibus eodem exemplo tempus ex ſeipſo prius & poſterius impastitur, id cum priori & poſteriori motus ad aptando; momenta nãque quæ tempus determinãt coeuntia cum terminis motus tempore motum definiunt. Eſt itaque tempus menſura motus, quia per ſua & propria; priora & poſteriosa ea priori & poſteriori motus accommodans motum menſurat: & ita etiam uice uerſa motus metitur tempus, propria priora atque poſteriora eis accommodans quæ ſunt in tempora, & ita tempus motu definietur. Eodem etiam modo localis magnitudo motum menſurat, non omnem tamẽ, ſed localem tantummodo, cum prius & poſterius loci, quod poſitione conſtat, quadrauerit priori & poſteriori in motu. Quòd ſi Ariſtot. tanquam commune ſit uſus,motum à magnitudine menſurari, rationabiliter effecit ob id quia euidens erat: unde plurima explicauit ac ſi de motu locali uerba faceret.

Alias etiam dubõnes hoc modo ſoluit. Hoc nobis ĩ præſentiarum eſt inquirendum, quonam pacto Ariſt. duo tempore pronunciat quæ inuicem pugnare uidentur: nam & affectionem motum habitumq́; eſſe ait, ac ſi ſeparatum non ſit:

& quod

& quod idem præterea non ſit in differentibus numero motibus, ac ſi inſeparatum eſſet, Nunquid ergo Ariſto. tempus quidem eſſe numerum omnino ſupponens, quod numeri proprium eſt in tempore etiam conſiderauit, & in alio quouis numero participato? quamuis.n. differentia ſint ſubiecta, numerus tamen in omnibus æqualis eſt, ut equi unitas et hominis unitas, ſed ſi à ſubiectis cogitatione abſtrahantur ipſæ penitus erunt indifferentes. At albedo quæ in niue quæque in ceruſa eſt, etiā à ſubiectis cogitatione ſeparatæ differunt differentiis albedinis: nam propriæ ſunt aliorum accidentium differentiæ per ſe, & à ſubiectis ſeparatim acceptorum, ſed numerorum æqualium nullæ ſunt: unitas.n. ab unitate non differt. Dico etiam quæ participatur qua unitas eſt. Ait autem Iambicus Ariſto. à tempore inſeparato ad ſeparatum tempus tranſcendiſſe, & eam ob cauſam ipſum idem numero poſuiſſe in motibus diſtinctis. Reuocanda tamen in memoriam eſt ea ſolutio, quam prius dedimus tempus eſſe numerum motus ſecundum cōem rationem motus, qua eſt ipſius eſſe protenſio: quod ubiq; ſemper eſt. Hic Simpl. quæ uera ſint necne conſidera. [b] *Quiſpiam forſitan dubitauerit hoc in loco (ait Simp.) ſicuti dubitaſſe uidetur Plotinus, quia ſi continui & uniformis motus numerus menſuraúe tempus ſit, quęnam erit inæqualis & inordinati motus menſura? Quòd ſi cuiuſlibet motus menſura eſt eodem modo, quanam ratione tanquam numeratile accipitur, non autem tanquam ſeparatū? ſicuti ſi numerus denarius idem in elephantibus eſt et formicis, ut ſeparatilis contemplatur. Nunquid igitur dicendum, quòd ueluti principaliter quidem exiſtentiam habet cōtinuus ac uniformis motus, & ab hoc is deriuatur qui inordinatus & uniformis non eſt, eodem etiam mō motus uniformis principaliter tēpore menſuratur, ſecūdo loco qui uniformis nō eſt.*

[c] *Vnum præterea eſt animaduertendum, Themiſt. ultimam particularem huius Quarti libri prætermiſiſſe, eo quia eadem illa uidetur. Ariſto. repetere, quæ ſuperius ſunt expoſita: quonam uidelicet modo id tempus in pluribus motibus ſimul reperiatur.*

FINIS LIBRI QVARTI.

THEMISTII PHYSICES, LIBER QVINTVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

QVONIAM vero alia per ſe, ex accidēti alia: alia per partē mutanť, neceſſe eſt prius ꝙ̃ ad ea, quæ per ſe mouentur noſtra conſideratio intēdatur, attingamus leuiter ea & tanq̃ expediamus quæ per accn̄s, & quæ ꝑ partē moueri dn̄r. Per accn̄s igitur mutatio eſt: quum muſicus ambulat. Sed quamobrem per accidens? quia non ambulat in eo ꝙ muſicus, ſed tanquam is: cui muſico quadam ſorte acciderit: rurſum q vt locum ex loco mutet. Sed & id quoq; per accidēs habeť: ea.n. ratione quis per ſe locum de loco mutat, qua in loco aliquo eſt. Per partem mutantur hoc more, quoties ſimpliciter recuratum quē dicimus, quia in eo oculus conualuit aut pectus. Per ſe ea mouentur, quæ neq; ex accidenti, neq; per partem mouentur, vt quū equus
currit, quum deuritur veſtis, quum lignum vniuer-
ſum flāmatur, quum oculus ſaneſcit. Non.n. omnibus
oīa motibus moueri poſſunt, ſed quædam ſolum mo-
tu locali, vt cœleſtia: nōnulla alteratione tm̄, vt pectus
vt oculus. Contra itē alia per accn̄s mouēt, vt quū ędi- 2
ficat muſicus. Alia partibus, vt quū is qui meſſem exte
rit, machinarias molas abagitat manu. Alia per ſe, vt
ea quæ neq; per accidens, neq; partibus mouent. Quū 3
vero quinque res ad functionem oīs motus neceſſariæ
habeantur, mouens, quod mouetur tempus in quo fit
motus, diuerticulum vnde motus accepit, intētio quo
procedit: quęri ſolet in quonam ex iis conſtituere mo-
tum oporteat. Plane ſupra demonſtratum eſt, motum
in re mouente eſſe non poſſe, neq; item (vt conſtat) in
tpe, neq; aūt in eo vnde ſoluit collocari pōt, hoc eſt in
albedine, quum quis de albedine in nigritiā mutatur,
nō.n. à carceribus nomē accipit motus, ſed à calce quo
pergit, & in quod res conuerti feſtinat. Nam quod de
albedine ad nigritiam mouetur, nigreſcere, non albe-
ſcere dicitur: pari pacto interitus & corruptio nuncu-
patur, non ab ente vnde mouit, ſed à non ente quo ꝓ-
perat. Reliquum igitur eſt, vt motus aut ī ipſa re ſit quæ 4
per ſe mouetur, aut in formis & accidentibus in quæ
abitio eſt. Quamuis aūt ſupra ſatis docuerimus, motū
in re tm̄ illa, quæ moueatur, conſtitutum & poſitū in-
ſuperq; ad diluēdam q̃ōnem admonere & meminiſſe
ſufficeret definitionem motus, in qua dictum eſt, mo-
tum eſſe rei quæ moueretur actum, non tn̄ ab re fuerit
hoc quoq; loco in ea paulum diuertiſſe hactenus? verū
in formis accidentibusq; atq; locis, in quæ motæ res tē
dunt poſsit ineſſe motus intelligi. Ac primum quidem
motus ineſſe loco non poteſt, quum natura loci ea ſit
dicta, quæ ſit immobilis. Debemus.n. differentiam il-
lam tenere memoria, quæ inter vas & locum retro no
bis conſtituta & expoſita eſt. Dices accidentia & af- 5
fectiones, candorem, fuſcedinem, frigus, calorem,
eſſe motus videri: ac hercule ſi ita eſſet, motus qui ad
qualitates illas inſtitutus dicitur, inſtitutus videretur ad
motum ex quo accipi alterum poteſt. aut vt res mo-
ueri adhuc pergant, cum iam ſunt mutatæ, aut ſi mo-
ueri deſinant, in motu tamen eſſe dicantur. Liquet igi-
tur ipſas qualitates & affectiones nō eſſe motus, ſed ip-
ſum (quod cum præfatione veniæ dixerim) affici, atq;
ipſum tranſmutari, ita vt non albedo ſit motus, ſed ip-
ſa in albeſcentia. Iam cōſtat nullam formam poſſe mo-
tum eſſe, aut motum habere. Mouere aūt nonnullæ for
mæ dicuntur, vt anima laia, & lapidem grauitas: non
tamen ab iis mouētur illa quatenus procreātur. i. qua-
tenus ad ea genialis trāſmutatio inita eſt. Nec.n. graui-
tas lapideſcentem & concreſcentem vaporem progi-
gnit ipſa, alioquin motus in iis neceſſario haberetur, qđ
ſtatim reuincitur falſum, qm̄ in rebus motis non in mo
uentibus motum eſſe, perſuaſum atq; adeo comproba
tum ratione eſt. Atq; hoc à nobis hactenus hūc in mo
dum diſcuſſum & definitum ſit Adiiciendum & illud
ſtudioſis mentibus eſt, ꝙ aduerbia hæc, per ſe, per ac-
cidens, & partiatim, poſſunt etiam in eas res, in quas
motus ſuſceptus eſt, cadere: itaq, in albeſcens mutari
per accn̄s dicitur in id, quod intelligit animus, accidit
ſiquidem colori vt itelligatur. Partiatim vero dicitur in
colorem, quia coloris pars ſit albedo, Eodem mō qui
Athenas proficiſcitur, partiatim in Europam profici-
ſcitur, quia ea vrbs pars ſit Europæ. In albedinem vero
conuerti & mutari dicimur, & Athenas ꝓficiſci per ſe.

Quemadmodum

Quemadmodum igitur per ſe,per accidens,& partib',moueri res dicantur:& ꝙ motus non in ipſis formis & accñtibus,ſed in re mota incluſus conſtitutusq́; ſit, ab iis quæ dicta ſunt,nimisq̃ dilucide cômonſtratum vi-
6 detur. Cæterum demutationibus quæ per accñs conſtant,relinquenda omnis ſuperſedendaq́; ratio eſt,vtpote quas nullo præcepto directo aut perpetuo poſsis includere.Id adeo euenit,quia infinibiles ſunt: nam ꝓmiſcue quodlibet in quodq́; , & vtcunq; mutari per accñs poteſt,in magnitudinem çolor,in nigritiam muſica, in amaritiem gelu,poſtremo in qualitates omnia oẽs ac ſpẽs quia(vt dixi) hoc genus vagũ, pluriformę, interminatúq́; eſt. Illo modo dicere poſſumus demutare albedinem, quum demutat corpus, quum moleſcit, quum igneſcit, quum gelaſcit, quum mille modis afficitur. Quamobrem tranſilienda & prætermittenda ſunt iſta.

PORRO agendum de mutatione & conuerſione per ſe,quia & definita eſt,& ſemper aut circa contraria, aut diſperata verſatur.Album.n.aut ex nigro,fuſcoúe, aut ex non albo producitur, atq; hoc leuiter re ab ſe intelligetur,ſi ad mutationes ſingulas vel reſpexeris.Neq; nos perturbet, ꝙ quum ſuperioribus libris dixerimus,ex oppoſitis conſtare mutationes hoc loco intermedia quoq; in numerum aſciſcamus:nã res quæ tranſmutatur intermediis vtitur tanquam oppoſitis. Quũ.n.ĩtermedia participatione,& cõfuſione vtriuſq; contrarij coalita têmperataq́; videantur, ſimul res aliqua ex intermedio in contrarium commeat,non in eo cômeat,ꝙ medietas eſt & vtriuſq; naturæ conſors, & proxima, ſicut neq; cum huc ſe vertit,ſed in eo ꝙ contrarij particeps,exempli gratia :Tepens refrigerať non in eo ꝙ frigore,ſed in eo ꝙ calore participat.Idem côtra recaleſcit,non in eo quod calori,ſed in eo ꝙ frigori affinitate coniungitur.Quapropter & medium extremis opponi,& extrema medio iudicantur.Quemadmodum mediæ in fidiculis chordę imis & citimis comparatæ graues,& longe ſummis & principalibus acutę videntur & tinnulæ:pari pacto aquilum nigro collatum
7 candicat,candido nigricat. Definitis ijs,qm̃ tranſmutatio oĩs ex aliquo tendit ad aliquid, quemadmodum vel clariſsime nomen ipſum oſtẽdit,quadriſariam hoc reſpectu diuiditur:aut.n.de euidenti in euidens,id autem eſt de ſubiecto in ſubiectum , ant de non ſubiecto in non ſubiectum,aut de ſubiecto in nõ ſubiectum,aut de non ſubiecto in ſubiectum fit.Voco * ſubiectum id quod affirmatione oſtẽditur:affirmationem aũt appello,vt album,vt nigrum,vt feruidũ,vt glaciale, poſtremo quicquid euidens eſt atq; ipſa re conſtat. Quod ſi ſubiectum nobis affirmationem ſignat, nõ ſubiectum ſignabit negationem.Quamobrem neceſſe eſt ex quatuor illis generibus treis duntaxat tranſmutationes haberi. Primam eã quæ incipit ab affirmatione & deſinit in negationem,alteram quæ cõtrouerſim huic rñdet.i. quæ à negatione viam çapeſcit, & in affirmationẽ deponit.Tertiam quæ ab affirmatione auſpicať,& ſimiliter in affirmationem finit. Quartum genus tranſmutationis conſtare nõ põt,ea rõne, ꝙ non circunſtititur oppoſitis: non.n.oppoſita ſunt non ſubiectum,& non ſubiectum,quia vterq; terminus negatio eſt: neq; aũt cõtraria,quia contraria ſibi affirmationem cõſciſcunt. Dicitur igitur de non albo fieri album,& de non aqua oriri aqua.Horum vtrũq; de non ſubiecto in ſubiectũ venit,& de negatione in affirmationem.Cęterum differunt.Nam album & muſicum non fit ſimpliciter,ſed homo aliquis fieri dicitur albus & muſicus, aqua ſimpliciter fit.Non.n.aſsignari aliquid põt,cum albũ quid aut muſicũ fit,homo,Callias,luſcinia. Dixerit aliquis, nonne mãm corporibus omnibus ſubiectã afferimus quæ ſit id quod fiat aqua? Verum non ita ſubiici põt materia,aut aſsignari in ſimplici cõuerſione,vt Callias & homo in accidentali.Et hercules, quis eſt tam ignarus rerum, cui duo illi genitus differre non videantur, quo quiſpiam efficitur muſicus,& is quo aqua producitur? An ſi paulo accuratius exploraueris,inuenies alterum eſſe non ſimplicem genitum, ſed tenuem quaſi genitum vtpote quo pars rei aliqua nõ vniuerſa ſubſtãtia progignatur:alterum eſſe proprium, abſolutum & ſimplicem quippe qui vniuerſam aquæ ſubãſ i ortum prouehat, non accidens aut qualitatem mõ, vt quum quid aridum,liquidum,candidum fit? Quamuisq́; tam aqua,q̃ muſicum de non ente orientur, quia vt retro probatum eſt,oẽ quod fit,de non ente fieri ſit neceſſe, tñ hoc diſcrimine ſeparantur, quod muſicus nõ oritur ex omnino non ente,qm̃ ex Callia oritur,qui nõdum eſt muſicus,aqua oritur de oĩno non ente. Sed occurret quiſpiam, videri aquã, quemadmodum & muſicũ ex aliquo.i.ex aere fieri: proindeq́; non de nõ ente omnino, ſed de non ente hactenus, quia de aere, qui nõ ſit aqua. Sed facile ſoluitur, ſi eius differentiæ meminerimus, quæ ſupra nobis primo libro conſtituta eſt. Aer non obmanet, quum de aere aqua ꝓducitur,Callia obmanet, quum de nigro fit albus. Et vt planius diſtinctionem illam teneas, reponantur duo hæc,quæ ex oratione noſtra ſequuntur, fit Callias de non albo albus.Quum dicis de non albo, de ruffo, de rauo,de nigro,de aliquo,de flauo põt intelligi. Hæc oĩa quanq̃ opponuť albo,tñ opponunť vt affirmatio affirmationi,& vt euidẽs euidẽti. Eodem mõ quũ aqua oritur de non aqua.Quemadmodum in tranſuerſione non ſimplici,qui non album dicit,dicit rubrum aut nigrum,aut flauum,ita in illa ſimplici & abſoluta, qui non aquã dicit,dicit aut aerem,aut terram. Ergo dixeris quemadmodum album oſtenditur nigro aut fuſco çõtrarium cur non & aerẽ demonſtraueris aquæ contrarium? Id enim re ab ſe intelligitur.Quamobrem? quia ſubſtantię ſubſtantiis non aduerſantur.Quum itaq; declaratum ſuperius ſit, quum dicimus de ſubiecto in ſubiectũ mutationem iniri, id aut de affirmatione & contrario,aut de negatione intelligi oportere, ſequitur vt ſi hoc qđ dico non aquam, neq; affirmationem,neq; contrariũ ſignificat, neceſſario quod reliquum eſt, negationem ſimpliciter & abſolutę ſignificet.Erit igitur hoc genus conuerſio ortus,& generatio de non ente ſimpliciter. Voco autem non ens ſimpliciter, non id quod omnino & vſquequaq; ſit nihil,ſed id quod nuda & mera potẽtia, cuiuſmodi originalis & prima materia eſt. Idem, ſed obuerſe,de interitu & corruptione dicẽdum, vt ea videlicet in non ens ſimpliciter deſinere & procumbere intelligatur.

* *Eudemus ſubiecti nomine quodãmodo priuationes cõprehendi cenſuit,quia ipſis ſunt ſimiles.plurimum.n.inter eſt quia cæcum dicere & id uiſum non habere,eſt etiam quartũ hoc genus indeterminatum, ait Simpľ. & ea propter relinquendam. Qui.n.ex non albo in non album tranſmutatur, terminatam tranſmutationem non habet.*

Hæc

8 HAec ſi ita ſe habent, plurificariam videtur ſignificare non ens: nam & non album dicitur eſſe non ens, & non homo dicitur eſſe non ens, ſed & mendacium quoq; dicitur eſſe non ens. Omittatur aũt nobis hoc genus, quia id in complexione tñ & diſtractione orationis, ſeu diuiſione conſpicit: in reliquis duobus ſignificatis, quæritur vtrum nõ ens moueri dicatur. Ego vero aio moueri ſolum tale non ens, quale non album eſt, non bonum, non turpe, non calidum: non ꝙ ipſum non album, aut ipſum non bonum vtique moueantur. Nam qui fieri poteſt prorſus, vt moueatur quod non eſt? ſed Callias qui ſit non albus, ſi non bonus ipſe moueatur. Quia huiuſmodi negationes non per ſe, ſed per accidens moueri conceſſerim, ea rõne, ꝙ accidiſſe aliqua videantur iis rebus, quæ per ſe mouentur. Cæterum non ignem, nõ aquam, & reliqua ſimilia quo pacto moueri intelliguntur? Num per ſe? non poſſunt, quum nuſquam ſint. Num per accñs? At quibus nam rebus accidiſſe non ignem, non aquã, non aerem dixeris? Fieri igitur nequit, vt ea quæ ita ſunt, nõ entia vllo genere moueantur. Quòd ſi ita eſt, gñatio quoq; motus eſſe non poteſt. Quare neq; mouet, neq; quieſcit, quod eſt non ens, quippe quod neq; in loco quidem ſit vllo, neq; gñatio modo non eſt motus, ſed neq; corruptio. Nam quum motus omnis, aut motui ſit, aut quieti contrarius: ſi corruptio motus eſſet, gñatio quoq; quæ corruptioni contraria eſt, aut quies, aut motus foret. Poſſumus igitur oĩa hæc vel ſyllõ complecti, hoc quo dicturus ſum genere. Omnis motus tranſmutatio eſt, omnis trãſmutatio aut contrariis aut diſperatis obibitur, motus igitur omnis aut contrariis aut diſperatis obibitur. Nullus aũt motus diſperatis includitur; ergo motus omnis in cõtrariis collocabitur. Voco contraria, quæ affirmatione ſignantur. Eodem * & priuantia referuntur in motibus, vt cęcum, nudum, illiteratum, infœlix.

* *Si priuatio in motibus eodem modo ſe habet ſicut contrarium, & (ut ait Ariſto.) affirmatione monſtratur: quę igitur rõ eſt, (quærit Simp. cur generatio quę à priuatione in formam mutatio eſt, è motuum numero ſit ablata, & non dicatur ex ſubiecto eſſe in ſubiectũ. Qui deinde hæc reſpondet modo. Sicut quod potentia eſt, duplex eſt, quoddam.n. quod ſubſtantiam reſpicit, quoddam quod accidens: pari paſſu & priuatio duplex, quędam enim ſubſtantię, quędam accidentis eſt priuatio. Et quę accidentis eſt, ea rõne qua in ſubſtantia eſt, non nihil entis particeps eſſe uidetur, & ea ratione affirmatione monſtrari poteſt, & ſubiecti nomine comprehendi, & id in quo ipſa eſt moueri poteſt. Ad ſubſtantię priuatio quia oĩno à ſubſtãtia decidit, decidit etiam ab entis ratione, & ea de cauſa negatione tantummodo monſtratur: nam ens in hoc loco appellamus ſubſtantiam, quę id quod eſt actu.*

9 SPectandum eſt igitur, in quibus generibus cõtraria habeantur. vtpote ad quæ ſola pertinere verus motus poſsit. Ac primũ quidem in ſubſtantia nullus erit motus, quum nihil ſit ſubſtantiæ vlli contrariũ: nam priuatio formæ non eſt contraria. Quamuisq́; ſuperioribus libris aliqñ vſurpatum hoc ſit, vt formam & priuationem diceremus eſſe contraria, nõ tñ id preſſe, aut proprie intelligi, ſed data quadam & rudiuſcula ratione voluimus. Nam ſi exacte loquẽdum ſit, priuatio abſentia quædam eſt formæ, atq; adeo non ens: nõ autem enti, aut formæ contraria. Quòd ſi de eo ꝙ fieri animal ex genitura & ſemine dicitur, demõſtrari poſſe aliquis putet conuerſionem ſubſtantialem de ſubiecto in ſubiectũ procedere, proindeq; motum videri, eodẽ in luto reuoluitur, denuoq́; in nomen gñationis & ortus incurrit, quem conſtat motum eſſe non poſſe. Quid enim eſt cędo per Deum, quod in ea mutatione conuerſioneúe moueatur? Num animal? at cum oritur nondũ eſt aĩal. Num ſemen genitale? at non remanet ſemen, ſed diſſoluitur, atq; corrumpitur. Deinde vt concedatur hoc illi, quo pacto reuincet ſemen eſſe contrarium animali? certe motus oĩs contrarios terminos requirit. Sed dicet quiſpiam, quum aqua in ignem vertitur, tum videri motum in ſubſtantiis fieri vtpote ꝙ de contrario in contrarium conuerſio illa procedat. Huic occurrit Alex. conceditq́; nonnullas ignis qualitates eſſe qualitatibus aquæ contrarias, frigiditatem caliditati, & humiditatem ſiccitati: nec tñ ex eo accipi vult vniuerſum ignem eſſe aquę contrarium, quippe quæ non ex qualitatibus tñ, ſed ex aliis quoq; cõpluſculis conſtẽt. Ego * vero falſum eſſe arbitror id, quod proponitur: nam ignem in aquã nego conuerti poſſe, niſi ſe prius in aerem verterit: aer vero atq; ignis apertiſsime iam non aduerſantur. Quid igi? obſecro in ea mutatione mouebitur? qñ neq; aqua poteſt, quippe quæ corrumpatur: neq; ignis quippe qui nondum ſit ortus? Quod autem poſt motum omnem ſuit motum, hoc erit id, quod antea mouebatur. Ex iis dilucet in ſubſtantia motum haberi non poſſe.

* *Quod hic Them. aſſerit, contrarium eſſe uidetur ei qđ Ariſt. 2. de generatione & corruptione lib. de elementorum tranſmutatione docet.*

SEd neq; in relatione conſtitui motus poteſt. Ea 10
enim quæ in illo genere ponũtur, de ſuo ſtatu atq; habitu decidũt vel ſi vllam mutationem accipiãt, verbi cã: Nix quæ mihi nunc reſpondet à leua, etiam ſi ipſa non differatur, ſimul priorem locum egreſſus, alio me contulero, reſpondebit à dextera. Item denarius numerus fieri duplus poteſt, nulla adiectione qualitatis facta, ſed ſi duntaxat quinarius controuerſim, atq; altrinſecus opponatur. Nam & ratio ipſa quãdoq; de vera in falſam, & contra conuertitur tñ, ſi res quæ in ea ſignificantur commutauerint, cõuariatæúe fuerint. Vna enim hæc eademq; ratio, dies eſt, vera erit die exorto, ingruentibus tenebris falſa. Si igitur motus omnis abſoluitur per mutationem conuerſionemq́; rei quæ mouetur, relationes autem ſine vlla mutatione & conuerſione creantur & pereunt, clariſsime complexio illa efficitur, quam volebamus motum in relationibus non poſſe conſtitui.

SSed neq; in genere actionis paſsionisq́; motum vl- 11
lum inuenias, quum agere ſub eo quod eſt moue-
re, pati ſub eo quod eſt moueri, contineanſ ac re-
cidant. Motus aũt nullus eſſe poſsit in eo, qđ eſt moue-
re, & lõge magis nullus in eo quod eſt moueri. Etenim
vt deridiculus ſit, qui ita dicat, ita ſed tanto ridiculo-
ſior, qui ſentiat. Cæterum Ariſto: ex eo plurima dedu-
cit incommoda. Primum quia mutationis motus futu- 12
ra ſit mutatio alia, & motus alius. Res hercle captu dif-
ficilis, ſed nec opinabilis, quia cogitatione in infinitũ
abitur, occurſura ſemper in termino mutatione aliqua
priore, per quam mutatio poſterior atq; recens emer-
ſerit. Tum deinde motum & moueri & quieſcere opor 13
tebit. Mox quemadmodum id, quod mouetur corpus 14
& aĩa,

& anima, vt ſubiectum, & hoc aliquid monſtratur, ita
15 & motus ipſe monſtrabitur. Poſtremo quoniam alia
res eſt motus, alia res quæ mouetur: aliud enim homo
eſt, aliud ambulatio, aliud equus, aliud curſus: pari rõ-
ne, motus ille qui ponit moueri, alia vtiq; res erit motu.
Quo euenit, vt motus ſimul & motus ſit & non mo-
16 tus. Illud iam dementiæ proximum alteraſcere, motũ
localem putare, aut alteratione auctionemue deferri
motu locali. Sane omnia hæc ſubiectis hærent, & cor-
17 poribus accidũt, non ſeorſus ipſa conſiſtunt. Plane mu
tari per accidens mutationem, & moueri per accidens
motum, recte dici fere poteſt, verbi gratia. Si currenti
acciderit, ſaneſceret, bono periculo dixeris curſum il-
lum quodãmodo factum incolumen. Non ꝙ curſui re
ſtituta ſit ſalus. ſed quod is, cui accidit curſus conualue-
rit currendo. Verum accidentarios motus dudũ à no-
ſtra commentatione repulimus.

18 MAnifeſtum igitur arbitror motũ eſſe in tribus
duntaxat generibus collocatũ, qualitate, quan
titate, vbi. Inſunt. n. ſingulis iis ſua contraria,
quæ requirantur in motu. Motum in qualitate altera-
tionem vocamus. Qualitatem hoc loco accipimus, nõ
ita, vt ſubarum differentias, quæ interim appellari ſo-
lent hoc noie, rõnale, aquatile, volatile, greſſile, ſed ita,
vt intelligamus affectiones & qualitates id genus, quæ
patibiles & alteratiles nuncupantur, nigritiam, frigidi-
tatem, caliditatem, albedinem. Motum in quantitate,
quo voces non babetur gñale nomen, proinde diduci-
mus ita vt eum, qui ad ampliorem magnitudinem ten-
dit, augmentum eum vero, qui ab hac recedit, decremẽ
tum dicamus. At localis motus, niſi confingas, non illa
gñali modo, ſed propria quoque nomenclatura carue-
rit: quamobrem nos ei nomen cõmẽti ſumus cõe, De-
lationem, quanquam improprium illud quidem: (Ea
enim proprie ferri & deferri videntur, quæ vi correpta
ſiſtere ſe ac ſuſtinere nõ poſſunt: demum omnia ea, quæ
19 ipſa ſe non mouent, vt inanima.) Sed ᵃ de alteratione il
lud eſt diſquiſitius explorandum. Quum. n. quicquam
ex albo ſit albius, aut contra hoc tanto remiſsius, dif-
ficile eſt perſpicere, quo pacto inter contraria motus il
le verſetur. Sed ſoluitur. Tentius & remiſsius candidũ,
temperatione cõtrariorum permixtionemq́; coaleſcit.
In quo. n. plus eſt candoris, in eo nigritiæ minus habe-
tur, & quod prius candidũ eſt amplius nigroris eſt par-
ticeps. Quũ igitur de nigro ſimpliciter ad album ſim-
pliciter demutatio eſt, tum de contrario ſimpliciter in
cõtrarium ſimpliciter motus procedit. Quum vero de
albo fit albius quippiã, tum non de contrario ſimplici,
ſed de contrario tñ vtcunq; fit motus, quia in albo re-
miſſo pars quidem ipſius nigritiæ confuſa eſt. His. n.
definitis conſtat, quod intendimus tres motus tribus
deberi generibus. Immobile porro multis capitur mo
20 dis. Primum id dicitur ĩmobile, quod nullo modo mo-
ueri poteſt auerſante & repugnante natura, vt ſonus
inuiſilis, qa natura ineptus & inhabilis ſit, vt viſitari poſ
ſit. Alio modo dicitur immobile quod impulſum fati-
gatumq́; perdiu vix ęgreq́; dimouetur, hoc eſt, quod
difficile ſeroq́; moueatur, quemadmodum incommo-
biles eos vocamus, qui ſero obiraſcunt. Tertio & illud
ſolet immobile nuncupari, quod quamuis apta & con
ſentanea ſit natura ad motum ferendũ accipiendumq́;,
non tamen quotiens poteſt mouetur, aut eo modo quo
poteſt. Quod genus ĩmobilitatis quietem voco: quies
enim priuatio motus eſt. Priuatio vero ad eas res per-
tinet, quæ paratam habent naturam, vt poſsint id cape-
re, quod nondum ceperunt, atque id agere eo modo,
quod & quo non agunt.

ᵃ *Themi. Alexan. eſt imitatus, qui magis minusq́; in ſola qualitate accipi ab Ariſto, retulit, ob id forſitan: (ut Simplic. ait) quia hæc qualitati ſunt propria. Sed Porphy. etſi etiam Ariſto. uerba in alteratione tantum exponat. attamen deinde ea propter inquiſiuiſſe ait, ſub quo genere ſit reponendus motus qui eſt inter magis & minus, quia magis minusq́; ĩ omni motu reperitur tam in incremento & decremento & delatione, quam in alteratione.*

POrrò ſi inter oppoſita, vt oſtendimus, mutatio 22
ōis intercedit. ᵃ Oppoſita aut contraria ſunt, aut
diſperata. Diſperatorum nihil eſt medium. Con-
trariorum eſt aliquid. Medium aũt eſt, quo res mobilis
prius naturaliter ſe applicat, ꝗ̃ ad poſtremũ perueniat,
vtiq; ſi continue & ſm naturam moueatur. Medium
porro momentis tribus minimum conſtat, quippe qđ
duabus extremitatibus, quibus tanquam clauſulis co-
hibetur huic inde reſpondeat.

ᵃ *Τῶν δ' ἀντικειμένων, τῶν τε ἐναντία, καὶ ἡ ἀντίφασις ἀντιφάσεως δ' οὐδὲν μέσον, φανερὸν ὅτι ἐν τοῖς ἐναντίοις τὸ μεταξύ: idest. Et oppoſita aut contraria ſunt: aut diſparia: diſparatorũ uero nullum eſt medium: liquido certe apparet medium ipſum in contrarijs uerſari.*

COntinue dicitur tunc res moueri, quum neque 23
pars temporis, in quo agitur motus, neq; rei per
quam tranſitus eſt ſaltuatim aliqua prætermitti-
tur. Quamuis. n. is qui à ſumma chorda vellicatim de-
ſcendit ad imam, interhabitis mediis nullo tpe pulſum
interpollem babuerit: quia tñ rei per quam motus is ha
bebatur, partem aliquam prætergreſſus eſt ſaltu, vide-
ri põt interruptum motũ mouiſſe. Sed latius planiusq́;
exemplum in motu locali eſt. In quinquertio qui ſal-
tant continue, moueri idcirco non videntur, quia ſpa-
cij illius in quo operantur, partes medias intactas relin
quunt, quas ſublimati vicibus & deducti tranſiliunt.
Cæterum cõtinuitas motus non omnis hinc prouenit.
Nam illo quidem modo decurſus equorum in ſtadio
laceſsitus erit & diſsitus. Num igitur rectius fuerit con
tinuationem motus ex ſerie temporis accipi? ita vt is
habeatur continuus: qui nihil temporis qui intercepe-
rit? Nam rei quidem per quam fit motus, hiare aliqd
atq; intermitti poſſe pars videtur: & tamẽ nihilominus
iugis & continuus motus intelligitur. Sed de ipſo con-
tinuo accuratius nobis agendum eſt poſt, nunc qm̃ id
quod adhibitum, ſiue proximum, ſiue attiguum dici-
tur cõius & fuſius eſſe, quàm continuum videtur, & qđ
deinceps & conſequens eſt, communius etiam quam
adhibitum, de hoc primum quod latius patet, aggre-
diendum eſt nobis.

DEinceps & conſequentia ſunt, inter quæ nihil 25
eiuſdem generis habetur interſitum: nam ſi al-
terius generis aliquid intercedat, nihil officitur.
Aedes meæ ſunt deinceps & conſequentes tuis, ſi nullę
vtiq; ſint ædes inter meas & tuas. Item lineæ deinceps
ſunt, inter quas nullæ habentur collocatę conſtitutęq́;
lineæ. Et deincipites homines inter quos nemo ſit me
dius. Id aũt quod deinceps eſt ſemper ſm eſt, & ab eo
quod eſt primum. Primum vero aut poſitione ſituq́;, vt
in lineis & domibus cernitur: aut natura, vt in vnitate
& duitate perſpicitur. Eſt. n. vnitati deinceps duitas &
duitati ternio, quia alius numerus nõ intercedit. Dicit

& primum

& primum ab ordine, vt exordium ante narrationem.
Et.n.exordium conſequitur narratio, quia deinceps
eſt exordio, & quia nihil eiuſdem ſpeciei medium ha-
betur. Atque hoc eſt, quod proprie exacteq; deinceps
& conſequens dicitur. Sed & ea quoque interim cen-
ſentur hoc nomine, quæ vnius ſunt generis etiam ſi di-
ſcrimine ſpeciei diſsideant. Nam & certamen dicitur
eſſe deinceps & conſequens pompæ, & nymphæum
Gymnaſio.

26 ADhibitum, proximum, ſiue attiguum eſt, quod
rem aliquam conſequitur modo eorum quos
prętexuimus aliquo, quodq; pręter hoc habet:
etiam terminum cum termino illius atq; extremitate
coniunctum. Horum alia ſolo nomine adhibita, pro-
xima, & attigua nuncupatur, vt præteritum dicitur
proximum attiguum futuro, alia ipſa re tanguntur, vt
corpora. Tangunt autem ea, quorum ſunt ſimul ex-
trema. Extrema terminos & limites voco. Quum itaq;
duorum corporum extrema ſic committuntur, tūc ha
bere ſe illa mutuo attingere & conſequi dicimus. Nec
tamen propterea continuantur: ſed quum duo illi cor-
porum exitus coaleſcunt, & vniuntur: tunc moles vna
& continua redditur.

27 NEc fieri tamen continua de attiguis poſſunt, ni-
ſi ea quæ natura coibili ſunt. Tangit vtique la-
pidem lignū, ſed fieri ligno cōtinuatus, quan-
tauis ferruminatione non pōt. Adeo ignorādum non
eſt, ea fieri poſſe continua, quorum contactu coaug-
mentatuq; natura vna exit atq; confunditur. Hoc & in
tempore & in lineis viſitur, præſertim vero in inſitio-
nibus, & in occultationibus arborum. Fiunt arte non-
nulla contigua, vt lignum, clauis & glutino: verum hęc
28 proprie continua exiſtimari non poſſunt. Manifeſtum
eſt itaque quod ſumus præfati conſequens eſſe prius &
communius, quam adhibitum, proximum, ſiue attri-
guum. Quicquid.n.eſt attiguum, neceſſe eſt, vt ſic etiā
conſequens. Quod vero conſequens eſt, non continuo
commeat, vt ſit item attiguum. Quare prius hoc & ma
iore ambitu fuerit, q̄ illud, vtpote qd' tanquam genus
magis hiet, atq; in plura ſe fundat. Nam etiam in nume
ris cernitur conſequens, attiguum non cernitur. Rur-
ſus attiguum generalius, quam cōtinuum eſt, quia ſeſe
res prius tangant neceſſe eſt quam coaleſcant, vt vniā-
tur. Patet igitur in his eſſe non poſſe coalitum, in qui-
bus non poſsit attactus. Nam tñ retroflectitur, in qui-
bus ſit contactus, vt poſsit item haberi coalitus. Nam
vt poeta inquit Epeus, quanquam veterrimum, illud
tangebat non tamen coaleſcere illi, aut congermina-
29 ſcere poterat, homo ꝙ erat. Atq; hoc ſi vera ſunt, & ſi
quod conſequens, à contiguis diſtant, punctus, quoque
ab vnitate diſtabit: nam pūcto attingi res poſſunt, vni-
tate non poſſunt. Quia conſequūtur, non attingunt ſe
vnitates. Inter puncta quoq; ſemper aliqua linea capi-
tur, inter vnitatem nihil interuenit, quia neque in-
ter duitatem quidem & vnitatem intercedere, aut hia-
re aliquid poteſt. Manifeſtum eſt igitur ea tantum poſ-
ſe contingere, quæ poſitionem, & ſitum habeant.
Conſequi ea, quæ etiam poſitione ſituque careant, vt
adhibita & proxima.

30 MOtus vnus multipliciter conſueuit intelligi, qa
& nomen ipſum vnius pluriformem ſignifica-
31 tum habet. Primum genere vnus dicuntur mo
tus qui in eodem prædicamento verſantur, vt delatio-
nes, quia in genere quod vocatur vbi conſtituuntur &
reponuntur oēs, vna genere delatio eſt. Item, oēs alte-
rationes genere vnus eſt motus, qa in qualitate com-
prehenduntur & collocantur omnes. Dicitur & vnus
ſpē, qui ad vnam ſpeciem indiuiduam pertinent, ideſt
ad ſpēm citimam, & ſenſilibus proximam. Ita oēs inal-
beſcentiæ motu vnus eſt ſpecie: eſt.n.albedo ſpēs quę-
dam vltima & indiuidua qualitatis. Quod ſi qua ſunt
ambigua.i.quæ ſimul, tum genera, tum ſpecies videan-
tur, motus quoque qui de iis effluxerint, eandē rōnem
ancipitis naturæ ſequetur. Sed quæri poſsit, ſi vnus ſpē 32
motus eſſe dicitur is, quę idem mobile ex eodem termi
no ad eundem terminum proficiſcendo conſtituit, id
adeo eſt quotiens idem eſt mobile, idem eſt terminus
vnde diuertit, idem eſt terminus quo cōcedit, nōne or-
bicularis motus erit eadem ſpecie cum directo, quia po
teſt eadem res ex eodem termino ad eundem terminū
procedere, interim recta, interim gyro? Soluitur. Sci- 33
te dictum eſt motum eſſe vnum ſpecie, quotiens id in
quo conſtituitur ſpecie indiuidua vnum eſt. Sed linea
& orbis in quibus illi duo motus gerūtur, differunt ſpe-
cie. Non eſt igitur motus rectus eadem ſpē cum circu
lari cēſendus. Hactenus dictū quis ſit motus genere &
ſpē vnus diſtinctione ſumpta de rebus citra quas agit,
nunc quis nam proprie ac vnus ſit prodendum.

QVoniam igitur tria eſſe videntur in motu quē 34
definimus, mobile, vt homo, vt ſydus: res cir
ca q̈ verſatur motus, ea duplex eſt, locus.ſ.&
affectio: tertium, id in quo motus fit, atque hoc ipſum
tempus eſt: neceſſe eum motum qui vnus ſit futurus, ha
bere ſingula hęc numero numerum, vt formam vnam
circa quam obeatur motus, colorem vnum, lineā vnā,
tam ipſam rem mobilem, vt Coryſcum, aut Calliam,
aut Socratem. Poſtremo tempus plane vnum numero
tempus accipitur, quod continuum iugeq; ſit, nec in-
terlaxet. Quod ſi ex tribus iis aliquod numero vnum 35
eſſe deſierit, neq; motus quoq; vnitatē ſuā retinuerit.
Si.n.Plato & ambulet ſimul & albeſiat, quamuis tum
ſubiectum quod mouetur, vnum ſit, tum tempus idē
oīno atque continuum, quia tñ duæ res ſunt quas Pla-
to mouet, locus & color, huiuſcemodi motus nume-
ro vnus eſſe non poteſt. Item Callias & Soc. ſi ab eadē
ægritudine, puta lippitudine conualeſcant, non erit ſa-
natio ea motus vnus, quia ſubiecta cōſtituuntur duo.
Sed & ſi idem Callias ambulet nonis atq; iterum idi-
bus, motum hunc vetabit vnum eſſe diuerſitas tpis, vt-
pote quod neq; vnum, neq; cōtinuum fuerit: alioquin
abſurdius quiddam euenerit. Nā ſi de ambulatio he-
ſterna numero vna cum hodierna dicatur, contendi-
tur id, quod iam abſoleuit corruptūq; eſt: vnū idemq;
eſſe cum euidenti extāte atq; ſuperſtite. Cæterum quæ- 36
ritur videri nullum motum eſſe poſſe vnum, etiā cum
in quo tps vnum atq; continuum ſit, cum ſemper mo-
tus prior corrumpatur obiter atq; vaneſcat. Quo igit
pacto defendetur vnus? Sed ° ſoluitur certe motus ta
lis vnus eſt, quia iugis & continuus habetur, non in-
terpollis neq; diſtractus, neq; ſeiūctus ab eo motu ſeu
parte motus, quæ aſsidue diſperit. Hoc aūt non habēt
motus illi inter quos vicibus interquieſcitur, aut tem-
pus intercidit. Verum ambigat quiſpiam, motus is, 37
qui vnus eſt futurus, vnum numero ſubm requirit, cū
fluxa & habentia ſint naturalia corpora, nullus motus
idem numero ſubiectum habebit. Eadem addubitatio
de habitudine corporum fuerit. Qui enim vna eſſe ſa-
nitas videatur, quum id quod ſeneſcit vnum eſſe non
poſsit?

poſsit? Sed quãquam diſcuſsio iſta ad nos hoc loco nõ
38 pertinet, ([b] Nam quemadmodum conſtẽt ſimul duo
illa, eandem eſſe ſubſtantiam corporũ, & nihilominus
continue occiduam eſſe & profugam, mutationibus &
conuerſionibus perpetuo addictam, qõ noſtra nõ eſt,
qui motum & naturalia commentamur.) non tñ con-
niuendum.i.quod de habitudine corporum ſubditur,
ſed cõmonẽdi ſunt nobis qui hæc noſcunt, nõ eſſe diſ-
ſentaneum vt vnus idemq; habitus pridie & poſtridie
fuerit valetudo, ſcientia; probitas. Series.n.& conti-
nuatio temporis, continuas quoq; poſſeſsiones habitũ:
facit. Actum vero ipſum atq; adminiſtrationem vnam
eſſe non conceſſerim, niſi quæ iuncta ſit, & continue
diffluat. Adeo conſequens eſt, vt quamuis vnius ge-
ſtionis, & actus tantum vnus ſit habitus: tamen vnius
habitus plures eſſe actus & geſtiones poſsint.

[a] Eo modo ait Eudemus (ut Simpl. retulit) alteratio & delatio ut una ſit, habet, quo tempus etiam: nam neq; alteratio neque delatio permanet, ſed fluit & ſemper alia eſt ſienti & tempus. Idcirco proprie una eademq; potius ſpecie quam numero dicenda eſſet. [b] Ea qõ lib. de generatione propria eſt, ait Simp. ſecum.n. trahit dubium perdifficile ſolutu, quonam pacto quæ augentur, unum permaneant.

39 QVia vero motus oĩs continuus eſt, vtpote qui
ſecabilis & diuiſilis ſit, neceſſe eſt, qui ſit vnus
eundem haberi continuum, contraque qui ſit
continuus eundem & vnũ intelligi. Non.n.poteſt qui-
libet motus cuilibet motui eſſe cõtinuus, quemadmo-
dum neq; corpus quum quolibet corpore, neq; oĩbus
cum omnia attineri, vt voci linea, ſed quorum extrema
coire, ita vt facta vnitas ſit, eorum motus põt eſſe con-
tinuus. Verum quædam res carent extremo: nam vni-
tatis quum ſit inſectilis, nullum eſt extremum: quapro-
pter ex hoc genere nihil poteſt fieri cõtinuum. Sunt &
aliæ res quibus non deſunt quidem extrema, ſed quæ
diuortio naturæ & ſpẽi diſsideant: ea quanquam ſunt
genere abiuncta, cõe tamen hoc nomen ſerunt extre-
ma. Proinde qui extrema lineæ, & extrema deambu
lationis appellat, vocem eandem rebus longo interſti-
40 tio deſitis tribuit. Quapropter nihil è duobus illis con-
tinuũ aut vnum conflaueris, ſed quæ neq; ſpecie, neq;
genere conueniunt, conſequentia tñ atq; adhibita inui
cem feceris. Põt.n.quiſpiam inter currendum febrem
incidere, atq; ita continget motus diues deinceps, &
conſequentes haberi. Quapropter quũ thedæ canden-
tes in cerealibus accipientium & tradẽtium vicibus cur
ſu continuo differunt, quanquam motus illi ſpecie con
ueniunt, non tñ proprie continui, ſed conſequentes
ſucciſiuiq; ſunt, propterea ꝙ extremitates ſuę ſingulis
diſcrepantes diuerſęq; habentur. Sed etſi motus inter
ſe plurimũ diſtent, conſequentes tamen atque adhibi-
ti poſſunt intelligi, modo tp̃s in quo geruntur exercen-
turq; ſit vnum atq; continuum. Cõtinui vero eſſe non
poſſunt, niſi etiam extrema conſentiãt, quæ in vnã na-
41 turam coaleſcere poſsint, atq; conſundi. Quamobrem
neceſſarium eſt motum eum qui ſit vnus & continuus
futurus, nõ ſolum vno ſubto eſſe, ſed etiam ſpecie vna,
& tempore vno, quemadmodum & initio diximus.
42 SVper hæc motum qui conſumatus perfectuſq; ſit,
verius vnum appellaueris, q̃ eum qui cæteris par-
tibus inchoatus imperfectuſq; habeať. Perſectus
motus eſt, qui ad finem & abſolutionẽ ſuam peruenit.
Imperfectus, qui non peruenit. Vnitas.n.de perfectis
iuſtius, quam de imperfectis affertur. Eodem argumẽ 43
to rectius vnum vocaueris, qui ſit æquabilis & vniſor-
mis, q̃ inæquabilis & pluriformis, vtpote quem illa ip-
ſa difformitas diuidere quodammodo atq; interrum-
pere & diſtrahere videatur. Porrò in quolibet motu, 44
alteratione, augmentatione, diminutione, æquitatem
& inæquitatẽ iuenias. Naſcitur [a] aũt inæquitas hæc in-
terdum culpa eius rei, in qua conſtitutus eſt motus: vt
quum quid ſuper arcuatam: aut obtortam lineam mo-
uetur. Fieri.n.nequit, vt in magnitudine inæquali ac diſ
formi, ſit æqualis & vniſormis motus. Ea vero vniſor-
mis & æquabilis magnitudo habetur, cuius quælibet
pars cuilibet omnifariam complanata coæquataq; eſt
ita vt poſsint coaptari viciſsim atq; cõmitti. Interdum
non ipſa rei natura, ſed modus & ratio inæqualitatẽ fa-
cit, vt ſi quid modo ſe velocius, modo pigrius moueat:
quãuiſq; adeo cætera habeaň parilitas magnitudinis,
continuatio temporis, conuenientia & conſenſio ſpẽi,
ſimul citatio & feſtinãtia claudicat, motus is inęquabi-
lis & difformis efficitur. Hinc datur intelligi tarditatem
& velocitatem ſpẽs motus eſſe nõ poſſe, quia inſint om
nibus motibus. Nam & alteraſcere, & creſcere, & in lo-
co moueri, quædam velocius, quædam tardius dicũtur.
Nam ex iis quæ deorſum pondere natiuo deuergunt,
grauiora: quæque celerius & concitatius corruunt, le-
uiora ſegnius & cunctantius deuoluũtur. Quapropter
neq; grauitas & læuitas rerũ, quæ in eundem ſitũ pro-
cumbunt feruntur q;, diſsidio ſpeciei diſtauerint, quia
neq; motus ipſi qui inde proueniũt, diſcrimine illo dif-
ferre noſcuntur. Planè motus is proprie vnus eſt, qui 45
pariter inęqualis vnimodus, quamuis is quoq;, ſed de-
perditius dignatione huius noĩs cẽſeatur, qui inæquus,
ſentus, eminulus, ſubſultáſq; ſit: qualis qui ſuper ſinuo-
ſam & inflexam lineam exercetur. Porro quod minus,
quodq; deperditius eſt conſtituitur & temperatur per-
mixtione contrarij. Ex iis illud quoq; obiter apertius
& dilucidius factum eſt, quod ſuperius dicebatur, mo-
tus diuerſos & conſequentes ſint, continuos tñ eſſe nõ
poſſe. Nam ſi continuus motus ęquabile eſſe & vniſor
mis põt, motus aũt diuerſi vniformes, & æquabiles eſ-
ſe non poſſunt, relinquitur motus diuerſos nõ poſſe ha
beri continuos. Aequabile enim & vniformę definiui-
mus, cuius quæque pars cuique coaptari committiq́ue
poteſt. Partes autem albeſactionis & curſus coapta &
committi qui poſſunt?

[a] Quærit hoc in loco Simp. quonam modo in æquitas & in alteratio, culpa eius rei naſci poſſit in qua motus eſt conſtitutus, Si quidem qualitas in alteratione ſe habet, ſicuti locus in delatione in quod defertur id quod mouetur: pars uero albeſactionis alteri parti coaptari & committi qui poteſt? Non ob id dico quia non permaneant partes, nam neq; cogitatione id fieri poſſibile eſt, ſed quia pars una nequaquam eſt alteri ſimilis: crementum attamen & decrementum quis ſecundum magnitudinem fiunt, hæ mutationes in recta fieri & æquales etiam ueneri poſſunt. An aliam quandam reperias inæqualitatem in eo quod creſcit: ut puta ſi nunc quidem defectu alimenti augmentatio ſiſtatur: nunc uero ad interitum etiam uergat, ut in morbis euenire ſolet: nam inæquabilis augmentatio tunc reddetur, ueluti etiã ſi aliquando plus & aliquando minus diminuatur. In alteratione etiã ex ordinata qualitatis tẽſione æqualitas naſcitur, nam quando nunc quidem uehementius incaleſcit, deinde remiſſius &

iterum

iterum poſtea uehementius inæqualitas oritur, culpa qualitatis in qua motus conſtituitur.

46 NVnc aggrediendum ad ea eſt, quę de oppoſitione motus quæruntur. Opponitur motui motus: opponitur & quies: ſed motus vt cõtrariũ, quies
49 vt priuatio. Primum de contrariis motibus eſt agendũ. Quia igitur motus omnis ex aliquo termino in aliquem procedit: & ex contrario in contrarium abit, nimirum motus illi aduerſi contrarij ſtatuentur, qui de cõtrario in contrarium vice verſa ꝓficiſcũtur ęgrotatio, ſanatio. Nam altera de ſanitate in ægritudinem vadit, altera de
50 ægritudine in ſanitatem obuerſe: hoc adeo inductione clareſcet. Videntur contraria eſſe ægreſcere, ſaneſcere, aſcēdere, deſcendere: progredi, regredi, leuorſum flectere, dextrorſum incedere: atq; hæc ſecus locus cõtra-
51 ria colliguntur. Quòd ſi tranſmutatio vlla eſt quæ contrariis careat, tum ea quę ex vno termino abierit, contraria illi quæ ſe ad eundē terminum conferet. Vnde.n. corruptio & obitio mouit, eo ſe ortus & gñatio īſinuat. Corruptio ab ente diuertit, generatio ad ens contēdit, Pariter vnde ſoluit ortus, eo pergit interitus. Gñatio de non ente recedit ad ens, corruptio ab ente ad nõ ens ꝓcedit. Itaq; motus hoc genere motibus aduerſantur.

53 QVies vero opponit̃ motui quaſi priuatio: dico quaſi priuatio, quia non eſt prorſus * priuatio. Sed qualis nam quies motui opponitur? diſtin-
54 ctione vtiq; opus eſt aliqua. Non.n. promiſcua rõne oẽs oĩbus opponuntur. Qm̃ igitur oĩs motus duos habet, in quibus conſtituit̃ limites, patet eam quietẽ ſiue moram quæ (.v.g.) in ĩmo loco trahitur, eſſe oppoſitam motui, qui de ĩmo ſurſum verſus agat̃. Et è contrario eã quietẽ quę ducit̃ in ſublimi, eſſe oppoſitã motui qui ĩde concedat. Nec.n. quietem illam opponi dicendum eſt, quæ habetur in eo loco quo res defertur. (Nã locus eſt finis nullus: finis opponitur motui ſe petẽti) ſed cognatus potius eſt, & quaſi conſpirat cum eo. Iam quæ nãlitus mouẽtur, finem motus ſui eo loco indipiſcunt̃ quo mouebãtur. Finis porro qui põt illius rei priuatio eſſe, cuius eſt finis? Ita relinquit̃ quietem illam eſſe oppoſitam motui, quæ in eo ſit loco, vnde commeat motus.

** Non eſt (ait. Simp.) quies eiuſmodi priuatio qualem docuit in prædicamentis Ariſt. à qua.ſ. non eſt amplius reditus in formam, ſed medio quodam modo inter contrarietatem et priuatione opponi inuicem uidentur motus & quies.*

56 POſſunt etiam diſtinctione alia, & motus motui, & quies quietis, tanquã contraria atq; oppoſita capi: ſi videlicet quies motuſúe naturalis alius, alius cõtra nãm poſsit afferri. Ac in motu quidem locali facile ĩd reperias: nam terræ naturale eſt procumbere & ruere, contra naturam ſubire & ſubleuari. Item & quies in ĩmo naturalis eſt terræ contra naturam in ſummo. In auctione & alteratione diſtributio iſta non æque conſtat: neq;.n. inalbatio naturalis eſt, nigricatio cõtra naturam, neq; vtrumuis plus habet vna quàm altera. Sed neq; ſanatio plus quam ægrotatio, eo ꝙ oẽ animal ad capiẽdum vtrunq; ferẽdumq́; natura paratũ aptumq́; eſt. Sed neq; illud dici põt, auctionem eſſe naturalem diminutionem contra naturam, aut è diuerſo. Item neque illud auctionẽ eſſe aliquam auctioni cõtrariam.i. naturalem ei quæ ſit contra naturam. De generatione quoq; & corruptione idem dicendum, non videri eſſe naturalem hanc, illam cõtra naturam: alioqnin & ſeneſcere proculdubio naturale eſt. Sed neq; generationem vllam videmus generationi ac ſortitione contrariam. Atq; ita ſuper his poſſet quiſquam merito addubitare.
Sed ſi oẽ violentum contra naturã eſt: corruptio violen 57
ta naturali erit contraria: nonne igitur & generationes quoq; nonnullæ violentæ, præterq́; ſatum habentur? Nam fato euenire dicitur quod naturale eſt, & naturæ inſtitutionem atq; ordinem ſequitur. Nonne & auctiones quoq; aliquæ violentem, & minutionem itẽ aliquæ immodicæ aliquando cernuntur, quæ iam liquido inuicem opponantur? Proinde auctio illa præcox intemperataq; dicitur, quotiens frumenta ſeminibus nondũ lerando opertis depreſsiſq́;, celeriter indoleſcunt. In alte- 58
ratione quoq; eandem rõnem inuenies, ſi incognoſcere & intendere curam volueris. Nonne ſanari diebus non decretoriis, quos medici indices & creticos vocãt, contra naturam eſt? decretoriis naturale? Erunt igitur & corruptiones aliquę ſibi cõtrariæ, & generationi corruptio. Neq; hoc rõ aliqua prohibet, quia non eodẽ reſpectu contraria corruptio corruptioni ſtatuitur, & generatio corruptio. Nam in eo quod corruptio eſt, generationi contraria ponitur: in eo vero ꝙ talis & præter naturam, corruptioni vtiq; naturali. Etenim ſi hæc fuerit voluptifica, ita ſubtriſtis, vel hoc diſsidio poſſunt exiſtimari & appellari contrariæ. Nõ eſt aũt aliud om- 59
nino genus contrarietatis putandum hoc, quod modo explicauimus, & quo motum & quietem in naturalem & contra naturam diuiſimus, ſed in priores modos recidit. Motus.n. & quietes, vt ſunt eo modo contraria quo nobis expoſitum eſt: totum ſibi hoc genus naturalis & contra naturam abunde diſtribuũt. verbi gratia: Motum de inferiore loco ad ſuperiorem diximus eſſe contrarium motui, qui de ſuperiore ad inferiorem ſit: horum alter naturalis habetur igni, alter contra nãm.
Econuerſo eſt ſi de terra loquaris. Idem exemplum in 60
quiete congruit. Quum.n. quies in ſublimi (vt oſtẽſum eſt) contraria motui ſit, qui inde ſit profectus, vtrunq; colligitur, & quietem illam eſſe natura terræ contrariã,
& motum huiuſcemodi naturalẽ. Quamobrem & mo- 61
tus contrarius motui eſt.i. naturalis motus motui contra naturam, & quies motui qui ſit eiuſdem rei.i. quies contra naturam rei, contraria eſt motui eiuſdem naturali. Dixi eiuſdem rei, quia quod contra naturam eſt terræ, poteſt eſſe alteri, elemento naturale. exempli cã: Contrarij motus ſunt qui à ſublimi deorſum verſus: & qui ab ĩmo ſurſum nituntur: nihilominus vtrunq; dici-
mus naturalem, alterum igni, alterum terræ. Cæterum 62
quæritur, ſi res qui alicunde quopiam mouetur, partẽ habet eius rei vnde moueri cępit, partem illius quo vadit: quum quies in termino, à quo venit, cõtraria ſit motui inde ſoluenti, qui poteſt vitari: ne circa idem duo cõtraria habeantur? Sed nullus labor eſt ſoluere, quin con-
tra id gemina defenſio eſt. Nam aut illa omnino con- 63
traria eſſe negabimus, quum alio genere quieſcat res in termino, quum nondum mouetur, alio quum inde iam mouetur. (Non.n. inſectile aut indiuiduũ eſt quod mouetur, quemadmodum aliquando monſtrabitur) aut rñdebimus motum & quietem non eſſe contraria proprie: quum motus motui potius, ꝗ quieti videatur eſſe contrarius. De contrarietatibus & oppoſitionibus quietis & motus, hac fini egiſſe ſit ſatis.

Annotant hic expoſitores græci ſicuti refert Simp. peripateticos [illegible] ſiſſe ea, quæ in [illegible] [illegible] ſunt [illegible] diſpend.

FINIS LIBRI QVINTI.

THEMISTII PHYSICES,

LIBER SEXTVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

1 SI CONTINVA ſunt: quo-
rum extrema ſunt vnum, at-
tigua quorum extrema iun-
guntur & ſiḿ habenť, impoſſe
eſt ex indiuiduis atq; inſeca-
bilibus cōſtare continuum.
Nam ſi cōtinua linea eſt, pū-
cta vero ex quibus illa con-
ſtitueretur indiuidua, neceſ-
ſe eſt vt ea puncta mutuo ſe primum attingant, ſi coire
debet & coaleſcere. Alioquin continua alio genere rō-
neúe non conflantur. At quo nam modo extrema coi-
bunt earum rerum quæ extremis carent. Quod. n. extre
mum indiuiduo vel fingas, quum oē extremum ab eo
ſit diuerſum, cuius eſt extremum? Quorum aūt coire &
ſimul eſſe extrema non poſſunt, quo pacto ex illis vnū
2 aliquid, aut continuum effici poterit? Et hercule quis
modus pōt afferri, quo indiuiduum ſuos fines atq; oras
excedat? alioquin neceſſe eſt id quod finibus clauditur,
fines ſuos amplitudine & magnitudine ſuperet. At in
puncto quod diſcrimen in menſu reperias, nonne ipſe
cōtactus vniuerſam eius molem exhauriat? Non. n. par
tibus vllis aut extremis poſſunt ſe mutuo tangere, qui-
bus extrema deſunt & partes. Sed in ipſo applicatu con
funduntur, & quaſi ſumptitātur & exoleſcūt, vniuerſaq;
atq; tota in totis viciſſim recipiuntur & ſubeunt: ſi mo
do poſſunt tota appellari, quæ nullas habent partes. Ni
hil igitur ex pluribus indiuiduis cōſtituitur maius, ita vt
in particulas ſecari vllas poſſit. Nam neq; is locus am-
plior fuerit, in quo infinita indiuiſilia coniungantur, q̄
is in quo ſit vnum: quia indiuiduum quod indiuiduo
priori ſuperuenit ſpatio & capacitate maiori non indi-
3 get. In magnitudine aūt cōtinua ſemper locus totus am
plior, quam partium habetur. Itē ſi partes magnitudi-
nis ſeiugatę locis diſcluſeq; ſunt, ita vt vna hoc ſitu, vna
illo ſit poſita, quod in linea cernitur. Congeſtus autem
indiuiſilium nullam magnitudinem attollit, qūo igitur
partes in iis loco ſeparabuntur? Si dicet quiſpiam, vt fal
ſum ſit ex mutuo contactu indiuiſilium magnitudinem
continuam poſſe conſtitui, quod & rationes quæ pau-
lo ante nobis allatæ ſunt, reuincunt: fortaſſe illud recte
dicatur, indiuiſilia ſeſe mutuo conſequi, vt puncta pun
ctum & momenta momentum: quo fieri, vt magnitu
dinem atq; tempus ex indiuiduis conſtare poſſimus cō
cedere: non quidem contingentibus aut cōtinuatis, (ne
in eas anguſtias recidamus, quas ſuperius de rōne ex-
tremitatum induximus) ſed deincipibus & conſequen
tibus. Verum his qui hoc ſentiat, primum ſe in eo fal-
ſum habet, ꝙ alteram ſpēm quantitatis tollit: illo. n.
modo omnem quantitatem diſcretam, perinde vti nu-
merum, facit, continuam non relinquit. Deinde in eo
decipitur, ꝙ rē impoſſibilem ſumit. Id adeo hūc in mo-
dum colliges. Inter ea puncta quæ conſequentia deſen
duntur, aut aliquid, aut nihil intercedit. Si nihil certe ſe
tangunt, nec dum conſequētia ſunt, (qa ſi nihil interia-
cet, nihil pōt prohibere quin tangant.) Si aliquid, quę-
ramus illud quid ſit. Atq; inane quidem eſſe non pōt. qa
id de rerum natura prioribus libris exegimus. Aut igi-
tur corpus, aut lineam, aut ſuperficies fuerit. Et dudum
liquet, lineam eſſe oportere, quia inter quæuis duo pun
cta neceſſarium eſt hiare & intercipi lineam. Quum aūt
in qualibet linea poſſint capi & deſignari pūcta, ſtatim
in ea quam eſſe intermediam oportet concedere, pun-
ctum vtiq; aliqd notaueris, quod adæque in meditulio
illo haberi videbitur. Quoniam igitur iure cōſequentia
dicebantur, inter quæ punctum erat aliud interſitum?
Quamobrem ex duobus alterum aut conſtituam attin-
gere ſe viciſſim impertia, aut ſi id dicere non audent, fa
teantur conſequentia eſſe non poſſe. Si. n. impoſſe eſt, vt
ſe contingant, neceſſarium eſt vt non ſint cōſequentia.
Conſtat igitur neq; hoc modo magnitudinem vllam ex
iſectilibus poſſe concreſcere. Eſt & illud ex iis, quæ di-
ximus, propalam factum, magnitudinem continuam
ſecari & diuidi ſemper poſſe in magnitudines alias, quę
& ipſæ ſint identidem ſectiles atq; diuiſiles, atq; hoc po
terimus vel ſyllogiſmi nexu complecti: Omnis magni
tudo continua, aut ſectilis eſt, aut inſectilis: non inſecti-
lis, qa cōtinua eſſe nō poſſet: ſectilis igitur. Oē porrò ſe-
ctile aut in partes obiter ſectiles & diuiduas ſecari pōt,
aut in inſectiles: non in inſectiles, quia tunc illud quod
ſecatur, ex indiuiduis inſecabilibusq; conſtaret, qđ nos
modo impoſſibile probauimus in partes igitur ſectiles.
Præterea ſi ex indiuiduis aliqua magnitudo exiſteret, *Rōnes has non ex Ariſ. ſed ex Eude. Alex. quæ receptas retulit Them.*
linea lineam puncto poſſet excedere: at quum linea oīs
tum maior tum minor dimidiari poſſit, quotiens linea
maior quæ lineam minorem in puncto vincit partili-
ter diſſecabitur media, punctus quoque dimidiari diſſe
cariq; poterit: proinde quemadmodum linea ex impa-
ribus punctis poteſt cōſtitui, poterit etiam circulus ali-
quis reperiri, qui ex punctis numero impari ſit cōflatus.
Illum quoq; qūo dimidiaueris? ita: Primum tollitur fa
cultas & rō dimidiandi demetiendiq; circuli: deinde &
ipſe quoq; diameter tollitur. Nam cardo qui expers &
indiuiduus medio globi ſubiicitur, lineam directo à
marginibus profectam per medium non incurrit, ſed al
trinſecus præuectam interius, quaſi cauet & vitat ita vt
duas quidem in partes, ſed non ęquales tota rotunditas
diducatur. Ita neq; ſemicirculus quoque ſuperſtes erit:
nam quum neceſſe ſit, vt alterutri parti totum centrum
accedat, maior ſemper illa portio fuerit, cui cētrum ac-
ceſſerit. Pleraq; & alia poſſent afferri, ſi quis verba Ari-
ſto. hoc loco diligenti diſcuſſione perpenderet. At hæc 4
ſi ex indiuiduis, atq; impertibus magnitudo conſtaret,
neceſſarium eſſet motus eos qui ſuper magnitudinem
agerentur, ex impertibus quoq; motibus eſſe coalitos:
nam, vt prioribus libris oſtēdimus, motus magnitudinis
comes aſſeclaq; eſt. Et quemadmodum ſi eſt continua
magnitudo, motus quoq; cōtinuus efficitur: ita ſi ex di-
ſcretis & impertibus illa componitur, motus quoq; di-
ſcretis & impertibus videtur eſſe compoſitus. Sed vt ſe- 5
quelæ huius neceſſitas latius pateat, ſubiiciatur magni-
tudo aliqua, quæ ſit ex tribus indiuiduis conflata, qui-
bus aſcripta ſunt A, B, C. Res ſup eam magnitudinē mo-
ta eſto G, quæ moueatur motu: cuius notæ ſint D, E,
F. Conſtabit igitur motus ille ex tribus indiuiduis mo 6
tibus, quia ſinguli quique tres motus eo modo indiui
dui habebuntur, quo tres magnitudinis partes, in qui-
bus geruntur. Nam ſi motum qui ſuper A partem
magnitudinis exercetur cōtenderis eſſe diuiſilem, con-
tinuo & ipſum A, cogeris fateri diuiſile, quia diuiſioni
motus ſemper diuiſio ſpatij reſpondet & ſimul habe-
tur. Quare & dimidium motus ſuper dimidium A,

obibitur. At nos ſumpſimus A, quòd indiuiduum atque
impers eſſet.

7 DEmõſtratum eſt ſi magnitudo indiuiduis con
ſtaret, ipſum quoq; motũ ex ĩdiuiduis & im-
pertibus motulis cõſtitutũ. Nunc hoc q̃ ſit
impoſſibile oñdemus. Perſpicuũ eſt moueri nõ
poſſe rẽ, niſi p̃ſto ſit pręſensq́; motus. Item
eo mõ rem moueri, quo motus adeſt. Si itaq; motus ſu
per A, magnitudinẽ indiuiduã indiuiduus & ĩſectilis fue
rit, erit & ſup A, ipſum moueri (vt ita loquar) inſectile hoc
aũt, impoſſibile eſt: non eſt igĩ motus vllus inſectilis. Quę-
res cur id pro impoſſibili habeat? Qm̃ hercules neceſſe eſt
rẽ quę alicunde quopiã moueẽ, nõ ſit & moueri & mo-
tam eſſe eo quo mouebatur. i. proficiſci Thebas, & iam
profectum eſſe. Neque ſimul in forum deſcendere, &
iam deſcendiſſe, ſed prius proficiſceris Thebas, q̃ ſis ꝓ-
fectus, & in forum deſcenditur antequam deſcẽſum ſit.
Proinde quo pacto effeceris vt res agitabilis ſup A, ma-
gnitudinem, pręſente motu D, qui ſit inſectilis moueaẽ,
quũ ſit impoſſibile vt in magnitudine imperti res ante mo-
ueatur, q̃ ſit mota, ante proficiſcatur quã ſit profecta?
Alioquin indiuiduus fieret motus, qui ſubtus eſſet indi
uiduus. Quodammodo aũt huic quod dico moueri ap-
poſitum erit quieſcere, qñ nullus motus poteſt oſtendi
fuiſſe, neq; in eo vnde mouit res, neq; aũt in eo quo per
mota iam eſt: nam ſiue in hoc ſiue in illo quieſcat, iam
non mouetur: in intermediis ergo mouebitur. Erũt igĩ
tum magnitudo tum motus diuidua. Quamobrem ex
duobus alterum da, aut ea: quæ erant inſectilia ſecari &
diuidi vlterius poſſe: aut ſi id fieri poſſe negas, conſtitue
nobis diridiculum ſaltem illud, eum qui ꝓcedit in fo-
rum, inter procedendum illico proceſsiſſe: & eum qui
in Pyræum viam capeſcit, inter proficiſcendum in Py-
8 ræum illico deſcendiſſe. Neq; hoc loco ſapientiſsimum
ſcilicet Epicurum depudet operire ſalebram ſalebra, &
grauiorem plagam recipere vt leuiorẽ repellat, & qui-
dem quod minus ſit, diuinante quodãmodo præſagiẽ-
teq; Ariſto. futurum aliqñ hominem, qui ad eum modũ
impetiturus proteruiturusq́; eſſet. Quamobrem vt ca-
lumniam illam de cogitatione legentis excluderet, ſub-
iunxit quę hic ſequũtur quibus verbis nihil eſſe põt ex-
preſsius. At ille alter facie perfricta vrget, atque obloquẽ
ruſtice: Vt res (inquit) mobilis ſuper vniuerſam magni
tudinem A, B, C, moueatur, in nullo tñ ſigno mouetur
punctorum impertium, ex quibus illa magnitudo com
ponitur, ſed in ſingulis iam eſt permota. Ne tu vſque eo
hallucinator Epicure & ſupinus fuiſti, vt laqueos infini
tos nõ peruideris, quos inhærere te atq; incurrere opor-
tebat, ſi ita ſentires? Primum illud quis vno te excepto
cõniueat, motum eũ qui ſuper magnitudinem illam ex
Indiuiduis tribus, A, B, C, compoſitam exercetur, non ex
tribus motibus conſtitutum, ſed ex tribus terminis mo-
tus &, (qđ cum venia dixerim) ex tribus motum muta-
tumq́; eſſe? Totius. n. motus D, E, F, partes, D, & E, & F,
non poterunt cẽſeri motus, quum dicas non moueri rẽ
penes eas partes, ſed iã eſſe permotam. Age & illud qui
effugias? rem eſſe motã verum futurum, q̃ tñ nunquam
fuerit verum moueri, & cucurriſſe aliquid, quod nunq̃
fuerit verum currere: & ambulauiſſe aliquem, quem
nunquam fuerit verum ambulare. Et poſtremo vera
eſſe præterita quorum nũquam ſuperiore tp̃e vera fue-
9 rint inſtantia. Iam ſi quicquid moueri naturaliter põt,
quotiens non impeditur, aut mouetur, aut quieſcit ni-
mirum res quæ moueri ſuper A, non cõceditur, neceſſe
eſt vt in A, quieſcere concedaẽ. Siſr in B, & ſiſr in C. Ita ſit
vt res q̃ in ſingulis partibus, proindeq́; in vniuerſa ma-
gnitudine dr̃ quieſcere, defendatur nihilominus vniuer
ſam illã vtiq; peregiſſe. p̃terea aut in qualibet illius ma-
gnitudinis parte motus habebiẽ, aut in nulla. Si in quali-
bet, qũo res in motu poſita nõ mouebiẽ? Si in nulla? ſed
qes ĩ q̃libet, qũo tueberis ne ſit motus ex qete cõpoſit⁹? 10
DEinde ſi magnitudo ex impertibus conſtet, tp̃s
quoq; ex inſectilibus ĩpertibusq́; conſtabit. Si-
quis. n. imperti ſubiecta magnitudine tp̃s dicat
impers eſſe, ſed ſectile ſtatim magnitudinẽ impertẽ ex-
pertibus conſtare fateri cõpellitur. Confeſſum eſt quic-
quid eſt vniformiter & æquabiliter velox, minori tp̃e
minus itineris ſpatijq́; conficere. Si igitur tempus illud
ſit diuiſile, in quo ſupra magnitudinem indiuiſilem res
mouetur, palam eſt in parte temporis partem magnitu
dinis aliquam iri percurſam. Neceſſe eſt itaque vt is, qui
magnitudinem ex impertibus compoſitam putat, tp̃s
quoque ex impertibus compoſitum eſſe concedat. Iis
vero qui tempus impers atq; indiuiduum arbitrabãtur
contingit velociorem & tardiorem motum adimere.
Res mehercle in oculis omnium poſitas, & quæ penes
cunctos certam fidem & promiſcuam notitiam poſsi-
dent. Quis. n. non viderit aſellum ire ſegnius equo? ve-
locẽ velocius corbita? Et hercules ſi de plebe vulgaria
aliquem interroges, cur bigæ plauſtro ocyores dicanẽ?
Rñdebit opinor, (& quidem nihil ab Epicuro de placi-
tis conſultisq́; ſapientiæ mutuatus) quia hora vna bigę
ſtadia triginta percurrũt, plauſtrum tribus aut quatuor
horis idem ſpatium conficit. Quanto. n. tempore equi
triginta ſtadia peragunt, boues ægre ſeptem conficiũt.
Quænam iſthęc ſapientia eſt ſcire, quod velocius ſit bre
uiori tp̃e magnitudinem æqualem percurrere: quod ve
ro ſit tardius, æquali tẽpore breuiorem. Ego & Atrien
ſes mei idem iter, eandem viam ingreſsi, ipſe publico
curru, illi oneratio carpento non æquali tempore in pa-
triã ex vrbe Nicæa peruenimus, ego diebus noctibusq́;
duabus, famulitium quatuor. Hæc vſque adeo viſitata
explorataq́; oĩbus tollunt ij, qui tẽpus eſſe ſine partibus
arbitrantur. Sed quæſo adhibe aĩum. Si tempus vllum
impers & breuiſsimum haberetur, quæro moueri quic-
quam in eo poſſet, an non poſſet? Si non poſſe dixeris,
neq; in eo ſane toto potuerit, quod ex illis impertibus
conflaretur. Nam qũo in toto eo moueri res poterit, q̃
in nulla totius parte moueri põt? Si poſſe reſponderis,
neceſſarium eſt fatearis ſpatio indiuiſili, tum ꝙ velocius
tum ꝙ tardius ſit, poſſe moueri. Neq; in vna re quę mo
do tardius, modo velocius mouetur intelligo, ſed in di-
uerſis. Et vt noſtra parũper diuagetur & ludat oratio:
ponamus in cœlo moueri teſtudinem, ſeu malis, animal
aliud teſtudini de proximum tardum: ea ſi tp̃e imperti
& minimo moueatur, profecto ſpatium aliquod ſum-
ptitabit. At hoc tam modicum tam breuiculum ſpatiũ,
celerrimus ipſe ſol, ille inq̃ alato inuectus curru, tem-
pore imperti cõficiet ne, an breuiore quam ſit impers?
Si imperti, efficies ſolem teſtudini æque pigrum & tar-
dũ, (Sunt. n. ea æque tarda, & æque velocia, quæ æquali
tempore æquale ſpatium & magnitudinem peragunt)
ſi breuiore quam ſit impers, vtique illud tp̃s quod bre-
uiſsimum ſpatium eſt, non erat breuiſsimum. Ac cõtra 11
illos quidẽ quę dicta ſunt hactenus, ſufficere poterãt ſed
qñ ocium eſt, ne ſit nobis fraudi, in eo verſaẽ paulo diu-
tius. Alioqn cõſeqnemur hac morula, vt id exploratius,
atq; apertius diluceat, neq; tẽpus neq; magnitudinem

comitione

ꝁomitione indiuiduorum atque impertium componi.
Quum ergo neceſſe ſit equum breuiore tempore uenb
ſcorpionem tantundem ſpatij tranſabire, deſignetur id
quod velocius eſt litera A, & ei quod eſt tardius aſcri-
pta ſit litera B, peragat B, rectam lineam quæ ſit C, D,
tempore quod ſit E, F: palam eſt ipſum A, quod ſtatui-
tur velocius breuiori tempore quam ſit E, F, tempus,
eandem magnitudinem eſſe decurſum. Sit hoc tempus
breuius (verbi gratia) B G. Si igitur A, vniuerſam li-
neam tempore B, G, peregit, ipſum B, quod eſt tardius
æquali tempore maiorem lineam conſecerit. Sit autem
minor hæc linea C, H. Quum itaque B, quod tardius, B
G, tempore, C, H. magnitudinem perficit, profecto
A, quod eſt velocius eandem C, H, magnitudinem bre-
uiori tempore inceſſerit. Atq; ita E, G, tempus didu-
13 cendum iterum diuidendumq́; erit. Sit illud E, L. ergo
ſi A, lineam C, H, tempore E, L, tranſit neceſſe eſt vt B,
quia tardius eſt æquali tempore illam nondum tranſie-
14 rit, ſed minorem. Sit ea ſi lubet C. His exemplis datur
intelligi eam eſſe differentiam inter velocius & tardius
mobile, ꝙ alterum.i. velocius ſecat tempus: alterum,
ideſt, tardius magnitudinem diuidit: quia id quod ve-
locius eſt tantundem ſpatij breuiori tempore perficit.
Econtrario quod eſt tardius, æquali tẽpore minus ſpa-
tij conficit. Porro quum ea acceptio poſsit eſſe perpe
tua. (Sẽper enim velocius & tardius poſſunt intelligi)
ſemper quoq; tempus diuidere, & cum tempore ma-
gnitudinem poſſumus. Cõmitantur enim ſemet illa, &
quaſi obuerſe reſpondent, diuiſio magnitudinis & di-
15 uiſio temporis. Nam ſi diuiduum tempus eſt, diuidua
quoq; magnitudo habetur. Et quot modis diuiduum
tempus videtur, totidem & magnitudo conſpicitur.
16 Atq; hoc maxime patere ſolet in iis, quæ inæquali ve-
locitate mouentur. Semper.n. ſexqui temporis, ſexqui
magnitudinis obitur, & ſexquitertio illius, ſexquitertiũ
modi reſponder: demum quantum cuiq; libuerit tem
poris concedere, tantundem æquabiliter concedit &
17 ſpatij. Quòd ſi tempus in infinitum attenderis, magni
tudo quoque procedet, concreſcetq́; in infinitum. E
18 diuerſo ſi magnitudinem ſupra quam res continue mo
uetur, quamlubet auxeris, tempus quoque tãtundem
adauxeris: ita fit: vt eo plane modo, quo infinitas com
petit tempori, etiam magnitudini competat. Quare*
ſi impercurſile, & ſine fine fuerit tempus impercurſilis
erit, & infinibilis magnitudo, & ſi tempus infinitam
diſſectionem capit, infinitã capiet & magnitudo. Quod
ſi ad tempus vtraque infinitas pertinet, vtraq; pariter
ad magnitudinem pertinebit.

**Simpl.* dubitat quonam pacto hoc uerum ſit: tempus.n. impercurſile eſt, cum fine careat atque principio, ſicuti in octauo huius monſtrabitur, & cum ſit etiam continuum, ad ipſum utraq; infinitas pertinet. Ad magnitudinem uero utraque infinitas pertinere qui poteſt? cum in tertio huius ſit monſtratum, nullam magnitudinem eſſe impercurſilem & infinitam. Reſpondet ipſe q; ſicuti tempus duplex eſt, hoc quidem eſt infinitum, quantum ad extrema attinet, utpote quod & principio careat & fine, circularem.ſ. motum mentiẽs: aliud uero utrinque finitum ratione extremorum, ad quem ea tantummodo pertinet infinitas quæ ex diuiſione enaſcitur, quod motus recti eſt menſura: Pari etiam paſſu duplex eſt magnitudo, altera quæ extremis utrinque careat, non ea quidem rõne quia interminata ſit, nam in tertio hoc eſt reprobatum: ſed quia ueluti in circulo uidemus, principium non habet neque terminum: altera uero quæ utrunque extremum habeat principium uidelicet & finem, ut ea ſunt quæ generationi et corruptioni ſunt obnoxia.*

Atque hoc Zeno aut ignorat aut certe diſsimu- 19
lat, qñ ſubſtuliſſe de medio motum credit ea rõ-
ne, ꝙ ſi is concedatur, futurum putat, vt finito
tpe infinita peragi tranſiriq; videantur. Id.n. quod mo-
retur, tãgere infinita, eaq; ſeorſum etiã ſingula opor-
tet, cum magnitudo oĩs in infinitum infinities ſecti-
lis ſit, tp̃s vero eius motus qui ſuper magnitudinem ge-
reretur, finitum eſſe ab oĩbus ſit conceſſum. Nam ſi ro-
tæ, inquit, currum quę cõuoluũtur in ſtadio, nihil relin-
quunt ſtadij, quod non dimetiantur & diuidant, quum
diuiſio illa ſit infinita, & partes diuiſe ſint etiam infini-
tæ, qui fieri põt vt finito tpe percurrantur? Vnum hoc
ille impoſſe iudicabat, propterea quod aut conniuebat,
aut certe non poterat aſſequi, dupliciter intelligi ſolere,
cum magnitudinem infinitam, cum tempus, cum oẽ
continuum diceremus, aut quia in infinitũ conciderentur,
aut quia nullum finem & extremum agnoſcerent.
Eam magnitudinem quę quantitatis ſuę nullum finem
haberet, etiam nos accedimus finito tẽpore vniuerſam
tangi & percurri non poſſe. Aſt eam quæ quãquam di-
uiſionem infinitam accipere, finem tñ aliquem modi ſui
& quantitatis nanſciſceretur, quia poteſtate non actu
infinita eſſet aſſirmare atq; adeo prædicare licet, & tan
gi vniuerſam poſſe, & tpe finito percurri. Nam & tp̃s
quoq; ipſum penes quantitatem finitum habetur, penes
diuiſionem ſectionemq́; infinitum deniq; oĩbus modis
ac generibus infinitum quibus & magnitudo cenſetur.
Vtrunque.n. infinitum poteſtate eſt, eo fit, tum vt tpe,
quod ſi potentia infinitum, infinita quoq; magnitudo
non ſimpliciter, ſed cum eadem adiunctione potentię
decurratur: tũ vt partes itẽ magnitudinis, quæ ſola rõne
cogitationeq; infinitę ſunt, tangunt conficianturq́, par
tibus tpis ſola rõne cogitationeq; infinitis qñ pręſertim
& nos quoq; concedimus, imo etiam certe id demrõne
concluſioneq; cõprobamus, vtrolibet ſignificatu, neq;
magnitudinem tempore infinito finitã, neq; finito in-
finitam poſſe tranſiri: ſed ſi tempus infinitũ fuerit, ma-
gnitudinem quoque infinitam fore: contra, ſi magnitu-
do fuerit infinita, tẽpus quoq; futurum eſſe infinitum.
Eſto itaq; magnitudo finita cui aſcriptum ſit A, B, tem- 20
pus infinitum, cui C, Secetur à tpe pars finita C, D, ĩ quo
magnitudo B, E, perficiatur: hæc pars.i. magnitudo B, E,
replicata, aut vniuerſam A, B, magnitudinem partili-
ter ſoli dabit commenſurabitq́;. aut certe vltimo indu-
ctu partem poſtremam excedit, (nihil.n. intereſt, vtrum
quadret, an ſuperet, dũmodo tanta quãta eſt B, E, pars,
tanto & ęquali tpe percurratur) hæc ergo B, E, pars vni-
uerſam A, B, magnitudinem mẽſurabit, & partem extre-
mam excedet. Erat igitur finitum tẽpus oẽ, in quo vni-
uerſa conficitur: in tot.n. partes conſectum tempus eſt
in quot ipſa magnitudo. Quòd ſi quempiam obturbat 21
id quod B, B, magnitudo non ſumptitat nec menſurat
adæquate magnitudinẽ vniuerſam, ſed excedit, põt ſibi
defingere magnitudinem alterã, quæ totam expugnat,
adęquateq́; commenſuret. Et ſi.n. vniuerſam tempore
infinito percurrit, ipſam tñ B, B, finito conficiet. Quare
ſi B, E, magnitudo magnitudinem A, B, adæquate men
ſurat: & tempus quoq; in quo B, E, magnitudo percurri-
tur, adæquate menſurabit tp̃s, in quo magnitudo A, B,
vniuerſa abſoluitur. Alioquin diceret quiſpiam etiã B, E,

partem magnitudinis vniuerſę tpe infinito oportere trá
ſiri:qđ eſt impoſe. Nam ſi alterú extremum tpis.i.pun-
ctum, vnde res auſpicata motum eſt, puta ipſum a, pfini
tum determinatúque eſt, totam quoq; a,s, determinato
& finito tpe eſſe decurſam oportet. Quum.n.breuiori
tpe pars, quàm totum peragaſ, neceſſarium eſt breuius
illud tps eſſe ambifariam finitum.i.exordium & finem
habere. Exordium propterea, quia idem ſit principium
magnitudinis totius & partis. Finē iō, quia breuius ſit.

22 EAndem demſonem contra eos adiungere poſ-
ſumus, qui inuerſa vice magnitudinē infinitā, &
tps finitam putant: adeo quam illi infinitam præ-
dicant, finitam eſſe rō eadem protinus extorquebit. Idē
pōt oſtendi, etiam ſi ſit difformis & inæquabilis motus,
.i.inæquabili exitu velocitate actus, Quāquam.n.poſita
conſtitutaq; inęqualitate motus æquali tpe, æqualis ma
gnitudo non perſoluitur, ſed aut longiore æqualis aut
breuiore; ſi tñ infinitam magnitudinē ſecueris in partes
æquales, in totidem quoq; non tñ æquales tempus ip-
ſum cędi ſecariq; poterit. Quāuiſq;, vt dixi, huiuſmodi
tpis partes inæquales ſint, tñ ad demſandam finitudi-
nem tpis ſatis habetur, ſi partes illas numero finita eſſe
vincamus. E diuerſo quoq; tempus finitum fuerit, ma-
gnitudo aūt exiſtimetur infinita ad functionē proba-
tionis ſufficit, ſi magnitudinis illius infinitæ finitas nu-
mero partes eſſe teneamus. Vnus igr̃ modus habeſ dun-
taxat, quo tpe infinito finita magnitudo pōt impelli: ſi
videlicet eadē moles repetitis iteratiſq; motibus recur-
ratur. quemadmodum cœleſtia corpora. Quod ſi finitū
corpus tpe finito infinitam magnitudinē non percurrit,
manifeſtum eſt, ſi corpus infinitū moueri poſueris, tpe
finito magnitudinem finitam non poſſe percurrere.
Quum.n.corpus infinitum finitā lineam percurrit, tūc
& ipſa quoq; linea corpus illud infinitum remetiſ atq;
pertranſit. At hoc eſſe impoſe indicatum, eſt tum quum
paulo ante probaremus, finito tpe infinitā magnitudi-
nē nō poſſe perſolui, qñ præſertim (etiā ſi infinita ſit ma
gnitudo, & corpus itidē, qđ moueſ, infinitū) ſimulatq;
tps finitū cōſtituitur, reliqua etiam finita conſtituunſ.

23 HActenus Zenonis cauillus fecit, vt in hęc pręter
rem fortaſſe longiuſcula oratione diuerterim;
nunc regrediendum eſt, vnde diceſſimus. Neque
igitur linea neq; ſuperficies, neq; vllum oīno continuū
poteſt indiuiduum ſtatui, aut ex indiuiduis atq; imper-
tibus coalitum videri. Neq; ſolum priores rationes hoc
cogūt, ſed & illa, ꝙ alioquin ſecari poſſet inſectile. Quū
enim quolibet tēpore & velocius & tardius moueri res
poſsit, & quum id quod velocius mouetur, ęquali tem
pore, plus conficiat ſpatij, quæro hoc plus, erit ne du-
plum, triplum dimidio tantum, aut quauis alia propor
tione ſignatum? Sed proferatur (exempli gratia) dimi
dio tantum, id aūt eſt ſexquialterum ſpatium, quod res
velocior decurrit æquali tēpore, ad id quod res tardior
conficit: concidatur: hæc magnitudo in tris partes, igi
tur pernicius mobile vniuerſa perfungitur, tardius non
vniuerſam, ſed duas tantum partes abſoluit. Ita.n. ſex-
quialtera rōne magnitudo magnitudini reſpondebit. Si
igitur ex tribus impertibus indiuiſibuſq; magnitudo
ea componiſ, ſupra quam velocius mobile agitatur, ex
tribus impertibus compoſitum cōſtitutumq; erit, quia
vt demonſtratum eſt, tempus magnitudinē pone ſequi-
tur. Sed qm̃ tardius mobile duo impertia cōficit eo tē-
pore, quo velocius mobile tria, conſequens eſt, vt quum
ſecundum impers obibat, dimidium temporis ſumpti-
tatum eſſe dicatur. Tempus vero compoſitum erat ex
tribus impertibus, igitur vnum inſectile temporis di-
midiari ſecariq; oportebit.

QVanquam aūt ſatis eſt libris ſuperioribus com- 24
probatum id quod vere & proprie nunc mo- 25
mētumq; appellatur, oportere indiuiduum atq;
impers eſſe, & in quouis tpe vnum atque idem haberi,
quod ſit præterito exitus & conſequenti principium tñ
hoc quoq; loco cōmodiſsimū arbitror æſtimare denuo
id, atq; perſpicere, vtrum eiuſmodi eſſe, quale tunc oſtē
dimus, videatur. Nemo hercules (vt ego quidem ſentio)
fuerit qui negare audeat præteriti tēporis finem eſſe id,
ante quod nihil futuri habetur. Nam qūo haberi futurū
aliquod pōt, antequam pręteritum ſit finitum? Si.n.tū
eſſet futurum, non poſſet vtiq; amplius futurū dici, ſed
plane pręteritum, vtpote quod intra fines præteriti con
tētum eſſe, & coercitum videretur. Eſt illud, vt arbitror,
confeſſum conceſſumq; oībus momentum eſſe futuri
exordium tpis. Porro exordium eſſe nō poteſt, niſi tale
ſit, quo nihil præteriti relinquatur. Nam qui poſt initiū
futuri pręteritum amplius maneat? Proinde quęritur, fi- 26
nis præteriti tpis & initium futuri, vtrum duo ſint mo-
menta ſeorſum abiuncta, an vnum idemq;, habeatur, [a]
quod vt pręteritum deſinit, ita futuro prębeat auſpiciū?
Sed putandum eſt vnum, & idem haberi. Nam ſi abiun
cta & diuerſa dicantur, primum ſe non poſſunt attinge
re, quia inſectilia ſunt, & nulla pars eorū vltima eſt, ſed
ipſamet ſibi vltima extremaq; ſunt atq; hoc abunde ſu-
perius eſt nobis probatum, quum doceremus nō poſſe
tps ex cōſequentibus, aut contiguis momētis conſtare,
nullum.n, continuum cōſtituere. aut attollere poſſunt
impertia. ſi ergo ſe nō poſſunt attingere neceſſe eſt ali-
quid intercedat. Id non pōt aliud eſſe quā tps. Nam quū
& principium futuri, & finis pręteriti extrema ſint tpis,
quemadmodum inter lineæ extrema nihil aliud, quam
linea intercipitur: quemadmodum inter vltima corpo
ris nihil niſi corpus interiacet, (nam vacuū ſupra in exi-
lium naæ mundiq; egimus) ita inter extrema tpis nihil
niſi tps intercedit. Si ergo inter præteriti tpis finem &
principium conſequētis interſitum tps eſſet, patet illud
neq; rōnem futuri, neq; pteriti habiturū. Quamobrem?
quia puncto & momento contineretur. Poſt innctum
aūt & præſens momentum nihil præteriti viſitur, ante
vero nihil futuri cōparet. Sed ſi neq; præteritū eſt, neq;
futurum nihil aliud eſſe totum pōt, quam momentū me
rum ac ſimplex: & quum oē tēpus ſit ſectile, poterit tps
illud quod eſt momentum ſecari. Oīs porro tpis ſectio
partem præteritam monſtrat, partem futuram oſtēdit.
Quamobrem colliget quot incōmoda conſequantur. 27
Nam tps hoc inter medium, hoc inquā tam plixum &
lentum momentum, qđ in futurum pteritumq; diuidiſ,
in eo ꝙ poſt finem præteriti remanet, vniuerſum eſſe fu
turū oportet: Quo euenit, vt pars futuri ſit pterita in eo
vero ꝙ principium futuri pręuortit, vniuerſum videtur
eſſe pteritum. Erit itaq; præteriti pars futuri: vt omittā
ꝙ illius momenti pars vr̃ pterita, pars futura cognoſciſ,
quodq; ſi ſectum cōciſumq; multotiens fuerit, in vno
momento plurima ſpectabunſ momenta, eaq; non ſi-
mul. Quare ſi hæc eſſe non pñt, proculdubio affirman- 28
dum eſt vnum & idem momentum haberi, quod ſi pro
clauſula & calce præterito, pro initio & miſſu futuro.

[a] *Alicui forſan uidebitur (ait hic Simp.) rationem hāc: qua Ariſto. Themiſtiusq̃; nituntur probare: nunc eſſe indiuiduum*
atque

atque impers, petere quod in principio erat probandum. ob id enim probare conantur nunc, idem eſſe quod præterito finis ſit futuroq́; initium, ut ex hoc conuincant deinde illud eſſe etiam indiuiduum. Id uero ea ratione comprobant, quia ſi diuerſa ſint ſe attingere non poſſunt: cum ſit oſtenſum in ſuperioribus ea quæ ſint impertia attingere ſe non poſſe continuumq́; cõficere. Videntur igitur pro cõperto arripere nũc, momentaq́; eſſe impertia atque indiuidua. Qui dubitationẽ hãc diluere uolens, ait dici poſſe id nunc quod nũc quærimus, eſt nunquid termini ambo unum & idem numero ſint: & hoc eſt quod nunc, appellatur: ad quod probandum ueluti confeſſum accipitur non poſſe duos terminos ſe immediate tangere, ita ut continuum quid conſtituant ea de cauſa quia opus ſit ea quæ ſe tangunt partibus quibuſdam ſe tangere: terminus uero unuſquiſque per ſe quidem impers eſt indiuiduusq́. Nam nihil eſt quod uetet quod inuicem ſint ſeparati atque abiuncti, quod tamen in principio atque fine monſtrabit eſſe impoſsibile. Vniuerſaliter autem oſtenſum ſupra eſt, non poſſe ex impertibus quæ ſe tangant continuum componi: & ex hoc deinde monſtratur non eſſe duos terminos qui ſe mutuo tangant, ſequenti deinde ratione, quod etiam ita duo non ſint, ut ſint inuicem ſeparati & diſiuncti: ex quibus colligitur quod unum atque idem ſint, quod etiam conſequitur ut ſit indiuiduum.

29 AT nonne ſequitur ex iis quæ dicta modo ſunt,
(res mehercule, & tametſi veriſsima, præter tñ
ſortaſſe opinionem multorum) nihil videlicet
momẽto poſſe moueri? ſi.n. poſſet res momẽto moneri,
poſsit ẽt tardius & velocius moueri. Conſtituamus
igitur tardius mobile pedalẽ lineam exigiſſe momẽto:
ex iis, quę ſuperius demr̃ata ſunt, oportebit velocius mobile
non momento, vt tardius, ſed breuiore ſpatio, q̃ ſit
momentum, eandẽ magnitudinẽ tranſmiſiſſe. Secabitꝰ
30 itaq; qđ nos eſſe inſectile oſtendimus. Quare nihil moueri
poterit in momẽto, ſed neq; quieſcere. Nã illud qeſcere
arbitramur, qđ tunc quum quieſcit, moueri nihilominus
põt idoneo ad id atq; habili nãæ eius igenio. Si
ergo nihil põt momento naturaliter moueri, profecto
neq; quieſcere. Quũ itaq; vtriq; tpi, vt docuimus, idem
momentum præſeruiat, huic vt depoſitio & abſolutio,
illi vt promptio & inchoatio, ſi quid præterito tpe moueri
intelligeretur, con ſequenti quieſcere, manifeſtiſsime
31 me illud eodẽ momento moueref atq; quieſceret. Nam
parte qua præteriti finis caſus eſſet neceſſario moueref:
qua vero principium & ortus futuri, quieſcere vtique
oporteret atq; hanc difficultatem incidunt ij, qui momẽto
moueri res poſſe defenderent: nos nõ incidimus;
q̃ id non poſſe contendimus. Si quod.n. momẽto poſſet
moueri illud, tum præterito tpe vniuerſo, tum in fine
præteriti tpis moueretur. Eodem mõ, quod poſſet in
momento quieſcere, & futuro tpe vniuerſo, & in principio
atq; exordio futuri quieſceret. Ita eueniret, vt in
eodem illo momento, quod vtriuſq; tpis collimitium
ponitur quieſcere moueriq́; oporteret. Vtrunq; igr̃ caueat
ſentire philoſophus, quanquam alterum impẽſius.
Videtur.n. illud quaſi exploratius nõ moueri momẽto,
q̃ nihil momento quieſcere cęterum & hoc quoq; recipiendum
comprobandumq́; eſt. Nam ſi corpus quieſcere
tunc putamus, quum ita ſe nunc habet vt prius: in
momento autem nihil ſit prius, nimirum res momento
nõ quieſceret. Neceſſe igitur, quicquid moueſ quieſcitue,
moueatur & quieſcat in tempore.

NVnc & illud quoq; arbitrandũ inueſtigãdumq́; 32
eſt, vtrum quodlibet mobile ſit diuiſile, an contra indiuiſile atq; impers, eo modo quo apud mathematicos punctus qui quãquam ſtatuitur indiuiduus indimenſiliſq́;, tñ ſuo motu lineam dicitur parere, quæ diuidua eſt, & menſu, attentioneq́; funditur. Et hercules diuiſile eſt. Nam ſi id quod mutatur & vertitur, neq; in eo eſſe in quod vertitur neceſſe eſt, (Alioquin non verteretur, ſed iam eſſet mutatum atq; verſum) neq; in eo vnde receſsit, (quia nõdum in conuerſione motuq́; eſſet) reliquũ eſt vt partim in vno, partim in altero termino habeatur, quum neq; in vtroq; totum, neq; vtiq; in neutro eſſe poſsit. Quare neceſſariũ eſt, oẽ quod de loco ad locum mouetur, eſſe indiuiſile, atq; hoc vel inductione conſtabit: quanq̈ in alteratione & auctione illud etiam aliquãdo ſit motus. At iis quorum ſubitaria & cunctim concreta mutatio eſt, quonam pacto fieri põt, vt pars in diuerticulo ſit, pars in exitu habeaſ anceps locus eſt, & qui Alexandrum in primo eius lib. de motu, varie anxerit, deinde expoſitoribus quoq; reliq̃s iniecerit difficilem ſcrupulum. Nam defendere nullam fieri momentaneam conuerſionem, ſed in iis in quibus fieri videatur, tum in latis coagulatu, tũ in corporibus vſtulati & nigricantibus ſole, tum in colluſtrationibus, quæ inuectu illatuq́; luminis repentinæ tenebris acidũt ſemper aliquam partem prius conuerti, q̈ totum, videlicet eam quæ maxime corripi, patiq́; idonea fuerit, aut quæ proxima rei qui influit cietq́; motũ. Hoc * tueri & dicere eſt hoĩs carentis ſenſu. Senſus.n. palã nobis oſtendit, nonnullorum corporum coactas & adunatas eſſe conuerſiones. Atq; hoc quoq; in partẽ taxationis eius, quæ nobis contra Meliſſum inſtituta eſt, initio operis ſumpſimus. Sed neq; illi quoq; ver ſunt, qui Ariſt. putant de eo ſolum mobili locutum, quod in loco verſatur, quum clara voce teſtetur, ſed de toto agitabili intelligere atq, ſentire. Pro inde tp̃s eſt, vt ea nos quæ ad huius loci enodationem pertinẽt, in mediũ afferemus. Interpretamur itaq; Ariſtotelem de compoſito prateriiſſe genus illud momẽtariarium abitionum, vtpote vt quibus ea quæ ita conuerterentur, & ſectilia eſſe, & magnitudine atq; oĩ mẽſu diffundi nulla cõtrouerſia eſſet, ideoq́; nulla rõne ad eam rẽ aſciſcendam opus eſſe cognoſceret. Nam ſi ea ſubito & concretim conuerti exiſtimanſ, quorum oẽs ſiſ partes toto corpore alterari aut augeri cõtingit, manifeſtum eſt hmõi perfunctionẽ nõ poſſe niſi in ea re obiri geriq́;, quæ conſtet ex partibus. Quibus.n. nullæ ſunt partes, qui pñt cunctis atq; oĩbus partibus affici? Aut ergo ſubitaria mutatio conſtituẽda non eſt, quæ vno impetu oẽs partes afficiat: aut ſi id negari non põt, deridiculum eſt quærere an diuiſilia ea ſit, quæ hoc gñe commutantur. Quapropter merito Ariſt. nullam de ea mutatione mentionẽ habuerit, ſed ad ea tm̃ indaginem ſuam adiunxerit, q̃ motibus aliis agitanſ.

** Simplic. hoc in loco ait, non eſſe uſquequaque tutum, plenam fidem ſenſus iudicio adhibere his in rebus: facile.n. ſenſum latere utique poſſent partes quædam tenues admodum, quæ non ſimul omnes in lactis coagulatu uertuntur. Alia igitur uia conatur ipſe Alexan. reſponſionem refellere, aitq́;. Vel in his conuerſionibus quæ momentariæ uidentur aliqua eſt particula quãtumlibet exigua. quæ uniuerſa ſtatim conuertitur, (quod uidetur etiam aſſeuerare Alexan.) uel nulla. Si aliqua habeatur, cum ea diuiſilis ſit, ſimulque uniuerſa conuertatur: falſum erit utique quod Ariſtote. affirmat, eius*

ſcilicet quod mutatur partem hanc in eo eſſe ex quo mutatur,
partem uero illam etiam in eo ad quod. At ſi nulla habeatur
pars quæ uniuerſa ſimul uertatur, ruit quod in libro primo
aduerſus Meliſſum adductum eſt ab Ariſto.

33 POrrò motus bifariam diuidi ſolet, nam tum penes
tp̃s, tum penes particulares motus ſingularum mo
bilis partium ſciſsilis & ſectilis eſſe cognoſcitur.
Penes tp̃s ideo, quia longior motus lõgiore tranſmittiť
tpe, breuior breuiore perſoluitur. Penes particulares
partium motus ea rõne, ꝙ cum in tota re mobili motus
totus miniſtretur, agaturq́;, neceſſe eſt vt partes in par
tibus geri exerceriq; videantur. Sed & illa quoq; ſecti-
lia ſunt, circa quæ motus verſantur, locus, modus, affe
ctio non eadem tñ in oĩbus formula, ſed modus .i. ma-
gnitudo & quantitas ſuapte diuidiť. Affectiones & qua-
litates ex accidenti, quia .ſ. accidũt corpori, quod diſtra-
hi poſsit dirimi: id autem eſt, quod diuiſionis capax ſit.
Eo conſit, vt tam motus: q̃ ea circa quę motus admini-
ſtrantur diuidua ſint, propterea quia diuiduum quoque
primum eſt id quod mouetur.

40 QVum aũt omne quod conuertitur ex aliquo ꝓ-
cedat in aliquid, neceſſarium eſt, vt cõuerſa res
ſimulatq́; conuerſa eſt, primum in eo ſit, in qđ
conuertebatur, verbi cã. Eum qui Athenas peruenit, ſi-
mulatq́; peruenit, applicuitq́; primũ, eſſe Athenis opor-
tet: & eum qui augeſcendo increſcendoq́; factus eſt tri
cubitus, ſimulatq́; ita inoluit, tum primum eſſe tricubi
tum: & eum qui recuratur, recuratus eſt, ſimulatq́; re-
curatus eſt, tum primum ſanum atq; valẽtem eſſe. Dico
ſimulatq́; curatus eſt primum, & ſimulatq́; primũ appli
cuit, quia poſſet eſſe vt is, q anno ſuperiore fuiſſet Athe-
nas profectus; non tñ eſſe nunc Athenis, ſed quum pri-
mum applicuit, tunc neceſſatio erat Athenis. Pater &
hoc etiam rõne. Id .n. quod mutatur ab eo recedit, atq;
id deſerit vnde mutať. Neq; aliud eſt ab aliquo mutare,
q̃ illud deſerere vnde mutauit. Quã vero hoc ita ſe ha-
beat plane, vt dicimus, æſtimemus conuerſionem eam,
quæ diſperatis terminis continetur, & vt dixi, duas ſpẽs
41 mittit ortum & obitum. Quum igr̃ aliquid ſe & nõ ente
ad ens: conuertit, ſtatim videtur deſeruiſſe & reliquiſſe
non ens: ſtatim ergo ſe in ente conſtituit, quum nihil in-
terlinitio medium habeatur, quod neq; ſit, neq; nõ ſit.
Idem videre in reliquis mutationibus licet. Et hercles
vbi nam ſit res, ea quæ mutata eſt, niſi in eo in quod mu
tata eſt? nam id vnde abiit, diuertitq́;, exuiſſe iam deſer-
42 uiſſeq́; cõfeſſum eſt. Sed ambigat aliquis, nõne ſi in in-
termedio interuallóue fuerit res, ea quæ mutať, in alio
eſſe videbitur, q̃ quo eſt mutata? qñ non oĩs mutatio cir
ca diſperata verſatur, ſed aliqua eſt, quæ circa cõtraria,
proindeq́; latiuſculos ſinus habeat, meditulliumq́; &
interſtitiũ capiat. Verũ hoc nihil officit ad ea q̃ diximus.
Nam ſi in intermediis illa res fuerit, vtiq; nondũ ſit ꝑ-
fecte conuerſa, ſed adhuc mutať atq; conuertiť. Noſtra
aũt rõ ſumebat rem, quæ eſſet tota conuerſione perſe-
cte & abſolute perfuncta qualis in intermediis reſidere
43 non põt. Alioquin videbitur id quod eſt mutatum, quũ
iam eſt mutatum, adhuc mutari ad id, in quo iam eſt mu
tatũ. Quamobrem conſtat, id quod eſt genitum, ſimul-
atq́; genitum eſt, tum primum eſſe compareréq; opor-
tere. Illud contra, tum primum obſoleſcere, atq; nõ eſſe
quod eſt corruptum, ſimulatq́; corruptum eſt.
44 ATque hoc, in quo res primum dicitur conuerſa,
oportet indiuiduum eſſe carereq́; partibus: idq́;
vnum tãtum haberi. Primum .n. id dicitur, quo nihil eſt
prius, quodq́; id à ſe nõ aliunde obtinet., Quamobrem
tametſi receptæ ſunt rõnes, ille bõ audit, hõ guſtat, olfa-
cit, obtuitur, non tñ primariæ ſunt, nec primum com-
petunt functiones illæ homini, ſed ſenſoriis & internun
tiis ſuis, hoc eſt, auribus, linguę, naribus, oculis. Dicitur
& triangulus æquilaterius duos rectos habere: vtique
non primum, quia ea affectio primum debeť triangulo.
Quicquid .n. in partibus, aut in gñe primum ineſt, non
poteſt de integritate, aut de ſpecie primũ afferri. Ergo
ſi quicq̃ aliquo primum eſſet conuerſum, mutatumq́;
in tpe, quum oẽ tempus diuiſile ſit, non primum in tpe,
ſed primũ in partibus conuerſum, mutatumq́; videreť.
Quare aut prius primo conceſſeris, aut primum eſſe in-
diuiſile, inſectile, impertile dederis. Quamobrem mani 45
feſtum eſt, id quod primum eſt ortum & obitum, indi-
uiduo eſſe ortum & obitum. Proinde non deerit nobis
rõ ad illam argutiolam rñdendi, quam Sophiſtæ inter-
rogant, quando non moriens moreretur: quum iam in
morte eſſet, an tum etiam quum in vita foret. Vtrũ ho-
rum dicas, abſurde ridiculoſæq́; dixeris. Si quum in vita
foret, eodem igitur tẽpore & vixerit, & mortuus fuerit:
ſi quum iam erat in morte, morietur igr̃ qui iã ſit mor-
tus: ſi neutro tpe, non eſt igitur mortuus. Cæterum
complexio non efficitur: nam poſtremum hoc quod
concludunt, non ſequitur, idcirco non eſſe mortuum
quempiam, quia neutro tpe ſit mortuus, vt .n. oſtenſum
modo demrãtumq́; eſt, non in tpe moritur quicquam,
ſed in termino & confinio temporis.
SEd ſi finis mutationis & extat & ſenſu percipitur, 46
(Nam motus oĩs procumbere finiriq́; apertiſsime
cernitur, & finis huiuſmodi habeť, vt quia finis eſt,
inſectilem: & indiuiſilem eſſe neceſſe ſit) nõne & princi
pium aliquod tpis in motu poſsit afferri, in quo primũ
moueri & conuerti res cęperit? Quid eſt .n. cui; cum ex-
tremum aliquod ſit, nihil ſit principium? Age contra,
ſi principium vllum poſsit afferri, vtrum tempus id, an
momentum & principium temporis fuerit? Si tempus,
quum diuiſile tempus oẽ ſit, nunquam ita diuiſio tem-
poris illa deſecerit, vt ſubiri ad initium poſsit. Atq; ita
nullum penitus primum tenebitur inexhauſta materia,
vnde futurum ſit ſemꝑ, quod deminui ſecariq́; tenuius
& cõciſius poſsit, quodq́; prius ille videatur fuiſſe, quã-
tulamcunq; partem attuleris. Si momẽtum, quum oẽ
quod mutari conuertiq́; incipit, ſtatim quadamtenus
mutetur, nimirũ videbitur aliquid poſſe momento cõ
uerti, quod impoſsibile eſt. Item quum de quiete quic- 47
quam procedit ad motum, manifeſtum eſt extremũ il-
lius quietis momento concludi. Quęro igitur vtrum ex-
tremum hoc, quod momẽtum eſt, idem cum principio
mutationis ſit an diuerſum. Si diuerſum, duo momenta
erunt attigua: nã & quietis extremitas & initium muta-
tionis momenta eſſe æque indiuidua videbuntur, neq;
tp̃s aliquod dari intermediũ poterit, vtpote in quo neq;
moueretur corpus, neq; quieſceret. Quod ſi idem eſſe
principium & finis dicatur, quẽadmodũ neceſſarium
eſt, euenit quietis finis principiũ eſſe mutationis, ita rẽ
& moueri ſimul & non moueri continget. Nam in eo
quod in fine ſit quietis, nõdum mouetur: in eo vero qđ
in principio mutationis ſit, iam mouetur. Non ſolũ ve- 48
ro primũ temporis aſsignari atq; afferri non põt, in quo
res moueri conuertiq́; cœperit, ſed neq; ipſius rei quæ
mouetur & conuertitur: aſsigari prima pars põt, quæ
ſit mota primum atq; conuerſa. Poteſt .n. ſemper cor-
pus oẽ

pus oẽ ad exemplum temporis diuidi. Mirum hercules
mirum, & pręter cõem hominũ ſenſum, vt Theophra-
ſtus inquit, quum finis ſit aliquis motuum, initium tñ
eſſe nõ poſſe: atq; ita rem aliquam eſſe, quæ nõ vtrinq;,
ſed altero tñ extremo ſit clauſa: ambulationis & naui-
gationis finem extare, non extare principiũ: poſſe red-
di qñ deſierit equus currere, qñ calcem attigerit, qñ
cœperit qñ ſit miſſus non poſſe. An ſorte non id vult
Ariſtot. principium oĩno non eſſe motus, ſed principiũ
afferri & deſignari non poſſe. Sed quamobrem? quia
cum finem motus indiuiſilem eſſe mõſtrauerit, eo pôt
finis aliquis motui afferri: principiũ vero cum indiuiſile
eſſe non poſsit, neq; igĩ pôt afferri. Atqui ęqnum ſuerit,
dixerit aliquis, initium eandem rõnem ſequi q̃ finis, vt
ſi punctus lineæ finis ſit, initium quoq; ſit punctus. Sed
& proloquium quoq; & enunciatio quædam cõis eſſe,
& maxima videtur eſſe, idem originem & progreſsionẽ
non poſſe. Nihil pro principio & pro eo cuius ſit prin-
cipium eſſe, neq; igitur motus poterit principium mo-
tus eſſe. Quòd ſi motus nõ pôt eſſe principium motus:
certe diuiduum non erit id, qđ principium motus cõſti-
tuitur: neq; latitudine tẽporis, ſed momento conſtabit
eo modo quo finis. Sed certe quemadmodum finis mo
tus pôt afferri, pôt etiam afferri principinm: ita tñ vt in-
telligamus principium motus afferri poſſe, primum
motum afferri non poſſe. Atq; hoc mehercle veriſsimũ
49 eſt. Fit. n. motus in tempore, & tp̃s infinitum eſt ſectile.
Idem & Ariſto. proceſſu declarat, ſi diligenter aduer-
teris pari iure vltimum motum afferri non poſſe: finem
50 tñ quia ſit inſectilis, poſſe. Proinde neq; temporis, neq;
magnitudinis, neq; loci, neque adeo molis vllius circa
quæ motus obit, aſsignari primũ afferriùe poterit. Sunt
enim oĩa ea continua, & in infinitum ſecare volentibus
prompta, niſi ſi quis ambigat in alteratione, quaſi co-
lori, frigiditatis, caliditatis, in quæ res mutatur: aſsigna-
re primum poſsis cum affectiones & qualitates prorſus
inſectiles atq; indiuiduæ ſint. Sed per accidens ex ſubie
ctorum diuiſione ſectioneq́; diuidantur.

51 HIs ita demonſtratis, oſtenſoq́; tempus & magni-
tudinem eſſe indiuidua, clare dilucet, oẽ quod
mouetur, fuiſſe dudum in motu: non ꝙ deſierit
moueri, ſed ꝙ partem motus ſui confecerit. Quum. n.
res mobilis quo ad dum monetur, ſit res actu mobilis,
neceſſe eſt rem actu mobilem, prius in motu fuiſſe. Nã
quum quælibet magnitudinis portio, quam decurſam
afferas cæſim deminui ſecariq́; in infinitum poſsit, ſe-
quens eſt, vt res quæ monetur in infinitum per eũdem
52 locum ſit mota. Sed & illud quoq; neceſſarium eſt, id
quod eſt motum, infinitum ante ſit motum: eadẽ rõne,
quia partes magnitudinis decurſę quę infinitum ſecanſ,
53 infinito illo motu tranſierint. Iam ſi tunc dicimns rem
mutatam, quum accipit vltimũ motus ſui: quod eſt mo
mentum, momentum vero in quolibet totoq́; tẽpore
eſt: poterit igitur in toto tempore afferri mutatam eſſe
rem mobilem, quia momentum quoqne in toto tem-
54 pore poteſt afferri. Præterea id quod conuertitur, nec
dum eſt vniuerſum, nec dum à conuerſione atqne mo-
tu ceſſauit, neceſſe eſt momentis ſingulis, aut conuer
ti, ant conuerlum videri. Conuerti certe non pôt (ni-
hil. n. poteſt momento conucrti) neceſſarium ergo eſt
in quolibet fuiſſe cõuerſum. Quare ſi momenta ſunt in-
finita, id quod mutatur, neceſſe eſt dudum ante fuiſſe
mutatum. Verum contra quoq; id quod mutatum eſt,
neceſſario ante quoq; mutabitur, quia motum muta-
tumq́; eſſe, quodammodo pauſa finiſq́; eſt mutationis
& motus. Quicquid. n. de aliquo mntatũ in aliquid eſt, 55
in tempore eſſe mutatum oportet. Tempus aũt omne
diuiſile eſt: nam aut in eodẽ momento eſt, in quo quũ
cœpit mutari. i. vnde diſceſsit, aut in alio. Nõ in eodem,
quia non inita eſſet mutatio: in alio igitur. Ergo tem-
pus interiacet, quia neq; puncta neq; momẽta poſſunt
eſſe cõtigua. Et quum tempus omne diuiſile ſit: dimi-
dio temporis aliquatenus mutata res erit dimidio dimi
dij partius, ſed tamen ad quemadmodum omnino atq;
reſponſum ſubindeq́; in infinitum, prout cæſum diui-
ſnmq́; tempns fuerit. Ita & mutatio aliqua prior ſem 56
per habebitur, quæ ad propoſitionem abſoluta iam &
perfecta dicatur. Nam mutatũ eſſe finis atq; exitus eſt 57
eius, qđ eſt mutari. Atq; hoc in locali motu latius pa-
tet, ea rõne ꝙ ſpatium continuum eſt, & diuiditur eo
modo quo tempus. Idem quoq; in cęteris motibus ſta- 58
tuendum eſt, quippe quum mutatio omnis exigat tp̃s,
& id qđ mutatũ eſt, neceſſe ſit vt per mutationes prio-
res ad hoc peruenerit, vt mutatum eſſe dicatur. Quod ſi
nonnullæ mutationes habentur, quæ concretim fieri
videantur, vtique non cõuenit in illas quod in cæteras
conuenit. Illas vero fieri concretim intelligo, in quibus
non ſolum partes ſimul omnes mutantur, ſed etiam ad
quarum perfunctionẽ neq; opus quidem vllo ſit tem
pore, in quo ipſo mutari prius ſit, quam eſſe mutatum.
Prorſus Alexander arbitratur oĩa in tempore cõmuta-
ri. Theophraſtus vero addubitanti ſimillimus, caute
id & ſollicite ſine vlla affirmatione aut decernendi fi-
ducia diſſerit. Alioquin difficile erat non agnoſcere qđ
vel ſenſui accidebat, conuerſionem eam quæ de tene-
bris ad lucem fieret, momentariam eſſe, ſimul lnmen
inferretur in domum. Sed de hoc alio loco quærẽdum.
Peruincit itaq; Ariſt. res mutata neceſſario mutabatur, 59
& res quæ mutatur, ante quoq; mutata eſt. Item muta-
tam eſſe rem prius contigit, quam mutari. Retro etiã
cõmeatur mutari contingat, antequã ſit mutata. Atq;
hæc rõ facit, vt primum nnnquam poſsit afferri huius
infinitatis cãm. Ariſt. aſſerit eſſe magnitudinẽ atq; tp̃s,
quæ vt infinitum dirimi ſecariq́; poſſunt præterq́; & il-
lud, ꝙ nullum impers pôt eſſe imperti attignũ. Quare 60
quod in linea cernitur, (in qua ſi id qđ à parte vna reci-
ditur, proportione adiungatur adiiciaturq́; alteri, nunq̃
defecerit ſectio) idem in continuis oĩbus eadem ratio-
ne ſpectabitur. Certum eſt igitur id quod factnm eſt,
fieri prius oportuiſſe, & quod fit eſſe aliquatenus factũ.
Neq; de oĩbus loquor, ſed de iis ſolum quæ tum diui-
dua ſunt, tum menſum & magnitudinem obtinent. Nã
attactus dici vtiq; factus pôt, non tñ fieri (vt ita loquar)
præceſsit, quia non ſygillatim ſenſimúe, ſed concretim
& cũctim, momẽtoq; extitit. Sed vel generatim diſcur-
rendo rem facilius aſſequemur. A qua hæc facta eſt, er-
go & quandoq; fiebat. Aequata eſt ſolo domus, ergo &
quandoq; æquabatur: ædificata domus eſt, ergo & ali-
quando ædificabatur, tum videlicet quum fundamen-
ta iaciebantur. Quòd ſi qui peruerſa diligentia conten-
dant non domum ipſam videri, ſed fundamenta tunc
conſtitui, illud ſaltem concedant oportet, fundamenta
eſſe domus illius aliquid. Atq; hoc ſatis eſt nobis, pro-
inde futuri ſimus veri, ſi affirmabimus antequam facta
eſſet domus, fieri prius domũ, aut aliquid domus opor
tuiſſe. Idem motus & in corruptione perſpicitur. Sem-
per. n. eſſe corruptum prius eſt quam corrumpi, & cor
rumpi pr.us quam eſſe corruptum. Ex iis bono. iam

periculo aſſeuerandum liberius eſt, nullius mutationis
primum poſſe conſtitui.
61 CAeterum perplurimum refert ſiſti ne ac cõſiſte-
re rem dicemus: nam cõſiſtere eſt à motu ceſſa-
re, ſiſti eſt ad ceſſationem tenere. Demũ ſiſti eſt
quietari tranquillariq́; conſiſtere vero iam quieſcere.
Id igiẽ quod ſiſtitur & quietatur, neceſſario mouetur.
62 Nam quum omnia aut moueantur, aut quieſcant, ſi id
quod ſiſtitur nõ quieſcit certum eſt moueri oportere.
Palam eſt etiam in tpe ſiſti * rem, quia ocyus & tardius
ſiſti res dicuntur, quod nõ eſſe poteſt, niſi in tempore.
Quare quicquid de re quæ mouetur, dictum eſt, idem
63 de re quæ ſiſtitur, dicendum ſentiendumq́; eſt. Nam &
in quo toto primum ſiſtitur tempore, in qualibet eius
temporis parte conſiſtetur: nec aſsignare licet, in quo
primum ſiſtatur, atq; hoc merito, quando ſiſti & moue
ri idem eſſe monſtratum eſt.

* *Siſti & moueri, ait Simp. differunt hoc modo. Diuiſio.n. bifariam motu, quod reſpicit id, ex quod mouetur, res quæ mouetur moueri appellat Ariſt. quod uero id reſpicit ad quod mouetur, ſiſti aut quietari. Sed cuius nam rei gratia hæc eadem de ipſo ſiſti ſunt repetita? ſi.n. nihil eſt aliud, ſuperfluo factum uidetur, ut eadem de ſiſti quæ de motu fuerint replicata ad hoc reſpondet Simp. ea de cã probaſſe Ariſtot. ea oĩa conuenire uni quod alteri conuenit, ut hæc unum & idẽ eſſe oſtenderet: nam uidebatur hoc eſſe præter cõem exiſtimationem. Vel etiam dicere poſſumus: Ait idem auctor, quod ſi ſiſti, ſit & moueri: non tamen idem penitus eſt ſiſti quod moueri. Siſti.n. non eſt ſimpliciter moueri, ſed ad ceſſationem moueri. Itaque ut ea quæ de motu ſunt demonſtrata uera eſſe in quolibet motu oſtenderet, & ut reſpicit id ex quo, & ut reſpicit id in quod, ea propter hoc idem monſtrare noluit in ipſo ſiſti.*

64 SEd neq; poſſumus reddere quando primum quie-
ſcere aliquid cęperit: nam momento quieſcere ni-
hil poteſt. Tunc.n. quieſcit res, quum ex natura po
teſt: poteſt etiã moueri, ſed ex natura habet vt mouea-
65 tur in tempore, ergo & quieſcit in tempore. Item quie-
ſcere dicitur qđ ita. ſe nunc habet vt prius, ita vt quies
non vno, ſed minimum duabus notis conſtet. Non erit
igitur inſectile, id in quo quieſcit res, ſed tempus, Tem
pus vero nullum eſt primum, quemadmodum neque
66 magnitudo vlla prima, neq; continuum primum. Quo
fit vt neq; ipſius quietis aſsignare liceat primum.

QVoniam quicquid mouetur, mouetur in tem-
pore: fieri nequit vt in quo primo mouet̃ tpe,
in eo ſit penes aliquid ſpatij. Capio penes ali-
quid ſpatij eſſe, pro eo quod eſt ipſam rem motam, &
oẽs partes in eodem eſſe, & æquali ſpacio: alioquin eue-
niret, vt res & quieſceret, & moueretur ſimul. Nam qd
aliud eſt quieſcere, quam in eodem loco eſſe, & rẽ quæ
mouetur & partes? Sed quærit̃, ſi res nullo tpe ſunt pe-
nes aliquid ſpatij, ſuper quod mouentur, neq; æqualem
ſibi locum obſident, quo pacto videntur vniuerſum il
lud ſpatium poſſe conficere? ſoluitur: Penes aliquid ſpa
tij non tpe, ſed momento res adſunt: Momentum por
ro extremum & finis eſt temporis. Item momento tñ
æqualem ſibi locum in ſpatio obſident: momento aũt
neq; moueri poſſunt, neq; quieſcere. Iam æqualem ſibi
occupant locum in ſpatio, poteſtate, & fictione noſtra
non actu: alioquin conſiſterent, & tempus in momen-
ta infinita derimeretur actu. Eodem ferme genere fal-
67 ſus eſt Zeno: Si quieſcunt (inquit) oĩa, quæ æqualem ſi-
bi dimenſionem & ſpatium obtinent: id aũt quod mo-
ueri videtur atq; ferri, æqualem ſemper ſibi dimenſio-
nem & ſpatium icubat: neceſſarium eſt telum intortũ,
dum fertur, quieſcere. In quo iam mentita rõ eſt. Non 68
enim id quod mouetur ac fertur continuo æqualem ſi-
bi dimenſionem & ſpatium inſidet: immo nullo tempo
re in aliquo huiuſmodi ſpatio eſt, ſed momento duntaxar,
quemadmodum paulo ſuperius indicatum eſt. Nõ
conſtat aũt de momentis tempus, neq; actu momenta
ſunt, neq; vt temporis partes habentur.

SEd quatuor Zenonis rõnes feruntur, quas non te- 69
mere quiuis, aut facile diluat. Prima, ſi motus (in-
quit) fuerit, neceſſe eſt in quod mouetur, dimidiũ
magnitudinis prius conficere. Sed dimidia ſunt infinita,
quum oẽ dimidium quamlibet modicum dimidiari rur
ſus poſsit ac derimi. Non eſt aũt poſsibile finito tempo
re infinita decurrere, neq; eſt poſsibile igitur quicquã
moueri, ſed ſoluimus. Sectio cõtinuorum non eſt actu
ſed potentia in infinitum extrahitur: & res quæ moue-
tur ſpatium id in quo digerit̃ motus nõ ſecat actu alio-
quin neq; continue, neq; ſupra vnam magnitudinem
moueretur. Neq; motus is poſſe eſſe continuus. Et quũ
eodem iure infinitudo inſit in magnitudine & tpe, infi-
nita magnitudo non poſſet tempore finito percurri, ſed
infinito, atq; eo genere infinito, quo magnitudo eſſet.
Eſſet autem magnitudo infinita, ſi actu diuideretur in
infinitum. Secunda rõ eſt, quam ille Achillem vocabat, 70
inflato nimirum iactabundoq́;, & plane tragico noĩe.
Nedum (inquit) Hectora, ſed ne tardiſsimam quidem
limacem acupedius & nauus Achilles pronu curſu con
tinuauerit. Nam ſi is qui pone ſequitur, neceſſe eſt prius
ad eam metam notáq; veniat, vnde is qui pręhibar, re-
ceſsit: nunquam hercule ſi curſu velociſsimo fuerit, ꝑ-
uenire antecedentem, aut prępertere poterit. Nam illo
interim tempore, in quo is qui ſequitur, iniectum ſpa-
tiolum conficit, apertum eſt eum, qui pręcedit addidiſ-
ſe identidem aliquid. Quamuisq́; minus ſemper adii-
ciat (quippe quem expeditior & velocior vrgeat) adii-
cit tñ omnino continue ſubindeq́; aliquid. Sit itaq; de-
cuplo celerior Achilles limace, ſtadium ſit magnitudo
quæ decurritur, limax dimidium ſtadij obierit (doleat
enim hoc anctarium Achilles, cum tam pigro aĩale cõ-
poſitus) Quanto igitur tempore dimidio ſtadij Achil-
les perfuncturus eſt, tanto limax decimi reliqui dimidij
portionem abſoluerit: rurſus, quanto decimam hanc
tranſmiſſurus Achilles eſt, tanto limax alterius decimę
decimam partem adiecerit. Quare quum decimæ ſem
per partis acceſsio fieri debeat, atq; ita ſemper aliquid
priori operæ adiungatur, vtrunq; malum ſequitur, neq;
volucer pigrum comprehẽdere aut aſſequi poterit, ne-
que ſtadium ſumpticari vnquam aut perſolui cõtinget,
ſoluitur. Huius incõmodi quod ſequi videtur, cauſa eſt 71
ſectio in infinitum, non poteſtate ab illo intellecta, ſed
actu. Atq; hæc ratio à priore in eo tantum euariat, ꝙ illa
ſectione in dimidia infinita vtitur, hæc non vtitur, ſed
alia, ideſt, quę in proportione huiuſmodi poſita eſt, qua
inter ſe motus rei velocis & tardæ reſpondent. Quod ſi
finitam magnitudinem poſſe percurri verum eſt, quẽ-
admodum & demonſtrauimus ſemper, quod volucre
pernixq́; eſt nanciſcetur, & relinquet ea quæ ſegnius
mouebuntur. Si enim duo decuplo velocius quippiam
altero fuerit, quantum die tota id quod eſt tardius, per-
ficit, tantum id quod eſt velocius, vltima hora diei cõfi-
ciet: ita in fine horę tardiorẽ rem velocior apprehẽdet.

Zeno

Zeno vero contendit definitam aliquam partem prius,
deinde totum abſolui & peragi oportere: atq; hinc ca-
ptio.ſ. prouenit (vt dixi) ꝙ ſegmēta in infinitum educit
ac prouehit. Quãuis.n. partem potius primam decurri
dicamus, non tamen definiri vllam in motu iugi poſſe
concedimus: alioquin tum magnitudo, tum motus di
rimerentur diſtraherēturq́; ne continuus aut vnus eſſe
amplius poſſet. Zeno autem per quam puériliter & lu
dicre rõcinatur, quum ita ſumit eum, qui digito præ-
cedat nemo vnquam continuauerit. Nam & nos quoq;
idem probamus quod præcedit, alioquin pręcederet &
non præcederet, ſed ſemper illum pręcedere oportere:
iam non probamus. Proinde neq; aliquam determina-
tam definitamq́; partem in ſpatio reddas, q̃ quis in mo
tu conficiat, ſed ſatis afferas, ſi illum ad metam aliquan
do atque calcem ocyus, tardius venturum pronũcies,
eoq́; magis hoc de volucri & præcincto dicendũ. Quũ
itaq; velocioris motus tale tempus ſit, vt res tardior nõ
plus retro diſtet relinquaturúe, quam quanto res eſt tar
dior, neceſſe eſt rem tardiorem velocior vtiq; conſe-
72 quatur. Tertia rõ eſt de ſpiculo intorto, quam nos ſupra
quaſi pręſumendo & occupando diſſoluimus. Semper
enim vnaquæque, res quæ mouetur, ſpatiũ æquale ſibi
occupat obtinetq́; momẽto, ſed ex momentis (vt dixi)
ingenium temporis coalitum non eſt, neq; in momen
ta diuiditur. Hoc non conceſſo, nec in finem cõcepto,
73 iacet & fatiſcit tota complexio. Quarta rõ de iis ſum-
pta eſt quæ agitẽtur in ſtadio. Tres (verbi gratia) cubos
.i. teſſellarum figura quadratos, per longitudinẽ æqua-
les mole & velocitate conſtituit, horum vnum moue-
ri, alterum quieſcere, tertium aduerſo ire motu velut
occurſabundum. Qm̃ itaq; is, qui mouetur contra ni
tentem & obuium, celerius præterit, q̃ iacẽtem torpen-
temq́; alterum, perſuadet ſibi homo acutus inuictiſſi-
mam ſe, atq; adeo ineffugibilem plicam commentum,
vt ſit neceſſe fateri æquale ſpatium ab eo qui contrario
motu nititur, & ab eo qui conſiſtit quieſcitq́;, quorum
vterque æqualis pernicitatis & ponderis eſt, tempore
nihilominus inæquali eſſe percurſum. Quid ni? vir cali-
diſsime, quum hic quieſcat, ille contrariũ curſum agat.
74 Quòd ſi vterq; quieſceret, diſſentaneum id prorſus atq;
abſonum plane fuiſſet..

75 SEd & præter has rõnes ſolet de tranſmutatione ea
quæri, quæ inter diſperata verſatur, & ea quę cõtra
aientibus appellatur. Quum res quæ mouetur, om-
nis de quopiam in quippiam moueatur, in ea conuer-
ſione quæ diſperatis continetur, res in neutro cernitur,
neque in eo vnde diſceſsit profectaq́; eſt: neque in eo
in quod abit atq; conuertitur. Quotiens.n. ex albo in
non album itur, aut ex ente in nõ ens, manifeſtum eſt
illud quod eo tendit, neq; album, neq; non album vi-
deri, neq; ens item neq; nõ ens. At hoc impoſsibile eſt,
76 quando huiuſmodi pugnantiæ nihil eſt medium. Sed
ſoluimus: Res quæ conuertitur vterq; quodammodo
terminus eſt non neuter, ita vt alba & non alba, muſi-
ca & non muſica ſit: non quidem in totum, ſed partim
alba & muſica, partim non alba, non muſica. Eundem
in modũ & res quæ corrumpitur, parte erit, parte non
erit: in neutro tñ abſolute niſi abſolute ac penitus ſic cor
rupta. Atq; hæc nõ aduerſant, quia reſpectu rõneq́; alia
eſſe alia non eſſe res dr̃. Quod quidem remedium atq;
exceptio pugnantiam longiſsime defendit à dicto.

77 DE ſphæra quoque ea, quæ nobis axe immobili
æterna ipſa vertigine ſuperfertur: de globis quo-
que aliis, qui circa cardinem immobilem torquentur
in gyrum, ſcio addubitaſſe nonnullos, quaſi quieſcere
oporteret illos, quia ſemper eodẽ in loco eſſe haberiq́;
viderentur. Verum facere ſoluimus: Primumq́; id oc- 78
currit, partes orbium non eſſe ſemper eodem in loco
prorſus, ſed continue in alio atq; alio loco cõſtitui. Sed
neq; totus eodem in loco poteſt eſſe. Nõ.n. circuli ſem
per idem curuaturæúe fuerint, ſi initia notarum diſcri
mine diſtinguantur: niſi per accidens forte ratione ea,
ꝙ idem ſubiectum circulis omnibus habeatur. Quam-
obrem cuius circuli principium mõſtratum eſt A. diuer
ſus erit ab eo cuius principium monſtratum eſt B. Ita
nunquam totus orbis in eodem curuamine aut circun
ferentia collocatur.

POſt hæc illud ſubiiciendum puto, nullum indiui- 79
duum moueri extra, quam per accidẽs poſſe. Quo
genere, tum punctum qui in corpore continetur,
tum Socratem qui in naui vehitur, ad motum illorum
moueri agitariq́; dicimus. partes quoq; quum inſint in
toto per accidens mouetur, vt puncta. Sed intereſt tum
ꝙ partes, ſi à toto præcideris, moueri per ſe poſſunt:
tum ꝙ motus partium à motu totius apprime eſt diuer-
ſus. Quod vel in cœlo poſſumus apertiſsime videre.

Quum.n. totius vnimoda vniformisq́; volucritas ſit,
partium varia & diſformis habetur. Nã diuerſa eſt con
citatio partium quæ ſub polos ſunt, & partium quæ ſub
maximum illum æquinoctij diuiſorem diſcriminato-
remq́; circulum agitantur. At puncta nunquam ratio-
ne vlla, niſi per accidens, mouentur eo quod contineã-
tur in rebus, quibus per ſe accidit motus. Quòd ſi nihi- 80
lominus putas poſſe punctum moueri, conſtituamus
hoc ita eſſe, videamusq́; quod ex illo ſumpto ſequatur.
Ac primum quidem ſi mouetur aliquid qđ careat par-
tibus, certe id aut de magnitudine in magnitudinem
moueri aut de qualitate in qualitatem, aut de eſſentia
in negationem, aut contra de negatione in eſſentiam
oportebit. Erit igitur punctus aut in eo, vnde cepit mo
ueri, (hoc non quia, quieſceret) aut in eo quo tranſit,
(hoc nõ quia iam eſſet perfunctus motu) aut quod re-
liquum eſt in vtroque partem habebit. (Hoc quoq;
obtineri non poteſt, quia id quod impers eſſet, con-
ſtitueretur ex partibus.) Atque vna tantum ratio 81
eſt, qua per ſe moueri poſſent impertia, ſi videlicet con
ſtaret ex momentis tempus. Quum enim res momen
to quolibet moueretur, quod neceſſe vtique eſt, ſi de
momentis tempus exiſteret, conſtitui poſſet punctum,
& indiuiduum momentis ſingulis motum fuiſſe atque
mutatum, & (quod ſequens eſt) toto tempore in mo
tu & agitatu fuiſſe. Ita eueniret vt motus quoq; ex iis
quæ mutatum eſſe appellauerim, ideſt ex terminis mo-
tus componeretur ex momentis tempus coaleſceret,
ex inſectilibus atq; punctis magnitudo conſurgeret.
Præterea mutatum eſſe non ſemper, priuſquam mutari
aut moueri contingeret. Item quicquid per locum mo 82
uetur, ſi ſpatium vllum maius ſe decurrit prius, neceſ-
ſario peragit aliquid minus ſe q̃ æquale. Nã ſi agitabile
pedaneum fuerit, nunquam paſſus duos obierit, niſi
ſemipedem priuſquam pedem abſoluat: ſemipes plane
minor eſt quam pes, qua magnitudine conſtituimus
eſſe id, quod moueretur. Quamuiſque res in loco ſe
ipſa minori eſſe nequaquam poſsit, agit ſe tamen atq;
incedit ſemper per ſpatia ſe minora. Hæc quum ita ſint
ſi per ſe mouerentur impertia, oporteret aliquod ſpa-
tium fingere minus illis, per quod ita agitarentur. Hoc
fieri

Nomine magnitudinis hoc in loco, non modo quātitas, ſ quæ auctionis motus eſt, ſed locus etiam comprehēditur, ait Simplic.

fieri nequit,niſi ex partibus conſtare dicātur impertia.
Dices hæc non vt cętera per minus & anguſtius ſpatiū,
ſed per æquale ſibi ſemp̄ moueri ſolere. Sed tū quum
lineam(verbi gratia)conficerent,nonne lineam quoq;
metiri viderētur? Plane qui id poſsit negari non video.
Hoc autem ſimul conceſſeris,nōne intelligis te lineam
83 ex punctis & indiuiduis fateri eſſe compoſitam. Item
ſi in tempore res mouentur,punctus quoq; quū & ipſe
per æquale ſibi ſpatium moueatur, moueri in tempore
poterit. Sed quum quantulocunq; tempore aſsignari
aliquod breuius poſsit, ipſo illo tempore aſsignabitur
aliquod minus & breuius, in quo punctus æquale ſibi
ſpatium pertrāſiuit. At hoc impoſsibile eſt,qnia in mi
nori minus conficitur ſpatij, atq; ita aliquid eſſet mi-
nus, quam illud indiuiſile quod moueretur, ita fit vt
indiuiſile diuiſile efficiatur. Nam vno genere duntaxat
impertia & indiuiſilia mouerentur, ſi momento videli-
cet exerceri motus abſoluiq́; contingeret.

84 POſtremo dicendum eſt,nullam eſſe infinitam mu
tationem,qnia ſingularum certi & pręſcripti ſunt
exitus. Sane in reliquis motibnsortu, obitu,au-
ctionem,inutione,alteratione,hoc eſt vel clariſsimum:
ortus & obitus termini partes ipſæ diſperationis ſunt.
alterationis cōtrariæ qualitates & ſua cuiuſq; mutatio-
nis extrema, auctionis amplitudo cuiuſq; ſua & natu-
85 rę conneniens, minutionis contraria huic ratio. At in
motu locali non poteſt eadem præceptio cadere,quan-
do nō omnis motus localis inter contraria aut diſperata
verſatur. Nam nec animalium motus omnino termi-
natus definituſq́; eſt neque de contrario in contrarium
procedit, nec cōnuerſio circulorum, quia recurren-
tibus in ſe illis, per eandem ambitudinem ſemper re-
diens ſuapte æterna fit. Veruntamen neque motus illi
vt indefiniti ſint infiniti omnino poſſunt intelligi, qđ
quidem probabitur hoc, qnod dicturus ſum, gene-
re. Quod ſectum eſſe impoſsibile eſt ſecari non poteſt.
Voco impoſsibile id, quod eſſe poteſt nullo modo: &
quod eſſe factum impoſsibile eſt,fieri nō poteſt. Quum
enim impoſsibile ſit, diametrum cōmenſurabilem eſſe
cum coſta, etiam nunquam poterit cōmenſurari cum
86 coſta. Hæc ſi vera ſunt, quum motum localem infini-
tum fuiſſe ſit impoſsibile, neque inſtitui quoque poteſt
qui ſit infinitus futurus, ſed quantum ferri & moueri
res poteſt, tantum quoque delatam & motam fuiſſe
poſsibile eſt. Finiti itaq; motus erunt, tum ij quibus ani
malia, tum ij quibus cœleſtia corpora monebuntur. Ac
finiti quidem non ſimpliciter abſoluteq́;, ſed ſi ad ma-
gnitudinem in qua cientur aguntur q́; ſpectes. Nam ſi
ad tempus reſpicias, poterit vnus idemq́; ſpecie mo-
tus infinitus atque æternus inſtitui, qui ſuper finitam
nihilominus magnitudinem alternando commean-
94 doque digeratnr, & rurſus incipiat. Porro ſi motus
vnus alteri motui ſuccedat, vt ſi delationem alteratio
ſubeat,alterationem excipiat auctio,auctionem ortus
atque obitus conſequantur:atque hoc perpetuo atque
idētidem fiat, hoc vtiq; nomine infinitus motus poſsit
intelligi. Non tamen vt ſi vnus, quia ex tam diuerſis,
atq; adeo pugnantibus motibus non poteſt vnus coa-
leſcere,atq; conflari. Sane nullus motus infinitum ſibi
tempus prætérquam circularis cooptat.

FINIS LIBRI SEXTI.

THEMISTII PHYSICES, LIBER SEPTIMVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

QVIA omne qnod moueť & 1
fertur, ant à ſe, ant ab alio
moueať neceſſe eſt:quęcunq;
à ſe mouentur, manifeſtum
eſt habere illa iter ſe aliquid,
quod motum illum miniſtret
ac præſtet, vtpote in quibus
vis mouendi cōtineatur,atq;
interius lateat. Quæcunqne 2
vero alicunde mouentur extrinſecus motu locali, in iis
ſuccedit illa diuiſio, vt alia medium habeant quo mo-
uentur,alia careāt. Porro quadrifariam res ab alio mo-
uentur,trahuntur,pelluntť,vehuntur,in gyrum torquē-
tur. Atq; oēs locales motus in hæc quatuor genera di-
geruntur. Nam iaculatio vehementior pulſio eſt, quā
naturalis ſit rei iactę motus,quum de iaculantis manu
receſsit. Si ergo quatuor modis ab alio moueri res poſ-
ſunt,impoſsibile eſt pellendo,trahendo,vehendo,tor-
quendo non tangere ea rōne,ꝙ inter id quod proxime
mouet,atq; id quod mouetur,omnino nihil interuenit.
Sed neq; inter id quod alterat, & id quod alteraſcit, qa 3
ſimul eſſe debent illorum extrema, quorum alterum
afficit, alterum patitur. Alterantur aūt ſenſilia à ſenſili-
bus. Senſilia vero ſunt ea,quibus corpns differt à corpo
re,grauitas,leuitas,frigus,calor,& ſimilia. Tangit & id
quod calefacit,& quod frigefacit:poſtremo id oē quod
percutit,cietq́; ſenſum. Nam ſenſus ad actum promoti,
affici quodammodo atq; alterari cenſentur. Proinde
igni aer contiguus dicitur,aeri corpns, color lumini,lu
men aſpectui:eodē pacto de auditu,& cæteris ſenſibus
pronunciandum. Simul eſt cum aure ſonus,cum guſtu
ſapor,cum olfactu odor,cum tactu caliditas,ita vt nihil
inter mouentem & motum hiet æque. Neq; inter id qđ
auget & id quod angetur, quicquā interiacet, quia res
augentur alicuius acceſſu,minuuntur detractione.

*Sciendum eſt, ait Simpli. in principio libri huius, quod ex
his qōnibus quæ in hoc ſeptimo exponuntur, illæ quæ potio-
res ſunt & huic negocio magis propriæ, in octauo etiam re-
periuntur fortioribus etiam demōſtrationibus comprobatæ:
quæ propter et quibuſdam uiſus eſt liber hic ſuperfluus in hoc
negocio, utpote in quo leuiores ac (ut ait Alexan.) dialecti-
cæ magis demonſtrationes afferantur. Vnde Eudemus, qui
attamen capita omnia huius operis examinauit, hoc ſepti-
mo derelicto octauum ſtatim eſt aggreſſus. Themiſt. etiā qui
ſua paraphraſe opus hoc uniuerſum fere illuſtrauit, ad hunc
librum accedēs multa illius capita de induſtria prætermiſiſſe
uidetur. Quia tamen, (ait idem Simpli.) præſens liber non
plurimum uidetur cæterorum librorum nobilitati diſſonare,
nec Ariſto. artificio indignus, ideo dixerim ego, primo librū
hunc compoſuiſſe Ariſto. deinde uero quædam ex his quæ hic
ſunt expoſita, & ea quidem exactius diſtincta, utpote quæ ei
negocio attinerent maxime in octauo, & digeſſiſſe. Atque
res hæc utilitatem non aſpernendam affert: præexercemur
enim & præparamur ad faciliorem earum rerum apprehen
ſionem, quæ maximæ reuera ſunt, continentq́; in ſe totum fe-
re phyſicum negocium.*

4 QVOT autem modis alterãtur inanima to-
tidem quoque poſſunt animantia,non tñ
retro agit. Nam ſenſus quoties operan-
tur, propriæ quædam & peculiares ani-
5 malibus alterationes habentur. Omne
vero quod alteraſ, oportere ſenſilibus qualitatibus al-
6 terari.In reliquis nullam poſſe alterationem oſtẽdit: de
iis quæ ſtatim ſequuntur,apertiſsime indicabitur.Nam
ſi in alia qualitate quam ſenſili,poſſet alteratio cõſpici,
certe in formis,figuris, & priuationibus eorum atque
mutationibus maxime caderet:non cadit aũt:non põt
igitur alteratio,præter quam in ſenſili qualitate conſti-
tui. Primum nõ cadere in figuras & formas alteratio-
nem,hinc vel clariſsime demonſtratur.Id quod iam eſt
figuratum effigiatũq;, nõ venit amplius appellatione
materiæ.Simulatq;.n.conflata eſt ſtatua,non vocatur
amplius æs aut argentum:& lectica ſimulatq; fabricata
eſt,non lignum amplius eburue dicitur, ſed per deno-
minationem illa ænea aut argenta,hęc lignea aut ebur-
nea dicitur.Non ſic ea quæ alteranſ, ſed ſemper appel-
lationem ſubiectæ materiæ retinent.Nam æs & calidũ
& frigidum dŕ,& lignum ſiccum & humidum,quia vi-
delicet ea res quæ per alterationem eſt affecta qualita-
tibus nouis,poſt affectionem penitus remanet viſitaſq;
7 eadem, quæ antequam eſſet effecta. Ea vero quæ per
configurationem nouam ſibi formam cooptat,nec re-
manet,nec ſpectatur oĩno eadem,quæ,antequã diſtin-
gereſ,fuiſſet.Et hercules huiuſmodi conuerſiones or-
tui & generationi per ſimiles ſunt, quia vtręq; ſubiectã
materiam quodam pacto demutant.Quemadmodum
enim friuolum abſurdumq; eſt genitum hominem qua
gignitur alterari, aut domum aut nauim putare,(quia
quod alteraſcit,ſemper idem oſtenditur)ita ſit diſſonũ,
quod effigiatur deformaturq; alterari aut affici dicere.
Quamuis aũt in oĩ ortu præcedere alterationem opor-
teat,quippe ꝙ materiam prius refrigerari aut compri-
mi ſit neceſſe, non tñ ex eo accipi poteſt, quę gignan-
tur,dum gignuntur alteraſcere, aut generationes poſſe
alterationes vocari.Et quidem de genitu rerum cõis il
la & oĩum fere comprobata authoritate ſentẽtia, ante-
quam in lucẽ ædantur,prius certam alterari atq; affici
materiam oportere.Nec tamen propterea ꝙ ita affici-
tur,quodq; ita præcedit ſupereſſe item, aut manere ea-
dem natura poſſe,qua prius continebatur.Nam lutũ &
creta,neq; humor eſt neq; terra, ſed vtrunq; ſpecie ſua
& diuerſa coaluit.Non igitur quod factum eſt, puta in-
tritum,aut amphora,dixeris alterari, quia antequam
fierent,neq; intritum hoc,aut amphora illud fuit.

SEd neq; corporis quidem atq; animi habitus,qua-
les ſunt ſanitas, morbi, virtutes & vitia, poſſunt
eſſe alterationes,neq; circa illos alteratio vlla, ver-
ſari in aĩa,aut in aĩalium corpore.Virtutes ſiquidẽ per-
fectiones quædam ſunt:quapropter quodq; tunc maxi
mæ ſm naturam eſt,quum propriã virtutem obtinuit.
Vitia contra corruptelæ quædam & labes. Quẽadmo-
dum itaq; id quod perficitur non alteratur,(abſurdum
eſt.n.domum,quę integitur dicere alterari potius q̃ in-
tegi & culmen accipere) eodem pacto de virtutibus aĩ
& corporis ſentiendum. Præterea virtus omnis,& vitiũ
in mediocritate, & exceſſu conſiſtunt. Mediocritas &
exceſſus in genere relationis habenſ. In gñe relationis
probatum eſt quinto lib.non poſſe cadere alterationẽ.

*Dubitauerit quiſpiam fortaſſis (ait hic Simpli.) qui fieri
poſſit ut uitium & uirtus,animæ dicantur generatio aut in-
teritus:ſiquidem eadem permanens aĩa humana, nunc uir-
tute exornatur, nunc uitiis inficietur. Præterea etiam quo-
nam pacto uirtutis adeptio comparatur domui quæ ĩtegitur:
nulla.n. uidetur inter hæc ſimilitudo, utpote quia tectum pa
rieteſue nequaquam ſint domus habitus, ſed eius partes: nam
ſi uirtus pars animæ eſſet, utique interiret anima recedentẽ
uirtute. Qui deinde reſpondens ait Ariſto.fuiſſe ea rõne ad-
ductum ut hæc diceret, quia conſiderabat id propriæ ſecun
dum naturam ſe habere,quod propriam eſt perfectionẽ ade-
ptum propriamq; uirtutem, ita ut poſſit actiones perfectas
gerere quæ ei ſecundum naturam conueniunt. Quemadmo-
dum igitur ſi corpus ægrum ſit, perfectum nequaquam eſt,
ob id quia proprio munere fungi nõ poteſt,nec actus qui ſe-
cũdum naturam ei cõpetunt ædere, & ſi membrum nullum
nullaq; pars corporea ei deſit: nam & cadauera eis non ca-
rent, quæ tamen ſecundum naturam eſſe nullus dixerit: non
eſt ergo multum cadauers diſſimile corpus huiuſmodi. Eo-
dem etiam modo anima rationalis ea uirtute denudata quæ
natura conuenit, quæque proprio & cõuenienti officio fungi
non poteſt, aĩa proprie non eſt,nec ea uita rõnalis merito põt
appellari,ſed ueluti cadaueri ſimilis iam facta eſt. Tanquam
pars igitur & ea quidẽ potiſſima eſt habẽda uniuerſæ uniuſ-
cuiuſq; ſubſtantiæ uirtus illa, quæ ei ſecundum naturã com
petit,ſine qua ueluti cadauer relinquetur, neq; tale amplius
poteſt proprie appellari niſi æquiuoce. Quod eo poteſt colli-
gi argumento, quia non poteſt eos actus ædere qui ei ſpeciei
conueniunt. Recte igitur perfectionem quæ habitum & uir-
tutem conſequitur partibus ſubſtantiæ comparauit, utpote
quæ potiſſima ſit pars, neque accidens proprie poſſit uirtus
appellari, quod ipſa abſente ſubiectum intereat.*

SEd & partis intellectualis habitus, & adeptiones 8
habituum, non ſolum non ſunt alterationes, verũ
neq; oĩno quidem cenſeri generationes poſſunt.
Nam ſcientiæ de vſibus conſtant, vniuerſalia ex particu
laribus colliguntur. Item, neq; is actus qui ad intellm̃
pertinet generatione vlla alterationeúe prouenit,quip-
pe quæ omnia temporali perfunctione non parantur,
neq; perficitur eorum eſſentia tp̃e:quamuisq; extante
fluenteq; tempore,& intelligamus & contemplemur,
non tñ propterea intelligimus, aut contemplamur in tẽ
pore, exempli gratia.Quamuis tempore exiſtente tan
gamus,non tamen ideo valet, vt tangere etiam videa-
mur in tempore.Hoc autem inde liquet,quia quum ſin
gulis partibus momentisq; temporis tangant ea, quæ
tangunt, videtur ad procreandum tactum non eſſe ne-
ceſſarium tempus. Idem in nictationibus dixeris.Ea ve
ro ad quorum procreationem non exigitur tẽpus, quo
de potentia conferãtur ad actum, neceſſe eſt ſubito mo
mentoq; procreari.

NEc motus aũt omnis, omni proportione reſpon 10
det, neq; communis omnibus omnis menſura
eſt.Quæ.n.poteſt inter alterationem & delatio-
nem haberi cognatio? quando inter rectum quoque
atque orbicularem motum ſimilitudo non cadit, quia
loca conferri non poſſunt orbis & linea rõne ea,ꝙ neu
trum maius minuſúe altero eſt.Sed neq; velocitas mo
tuum, aut tarditas in collationem mutuam veniunt, ſi-
cut neq; ſtylus vino acutior poteſt intelligi, neq; enſis
chorda poſtrema. Verum dicet quiſpiam communem
omnium motuum menſuram ſine dubio videri tempus
eſſe, mouendi,nandi,volandi,repandi,gradiendi, cre-
ſcendi,deſcreſcendi & cæterarum corporis functionũ.

Nam

Nam eodem tempore hic loco demigrat, ille ſebricitat,
hic indoleſcit, ille minuitur. Sed nõ propterea generalẽ
conſtitui aliquem motum oportet, in quo tanquam in
genere cæteros cõtineri & cohiberi dicamus. Sola por-
ro ea, quæ genere & natura conueniunt, committi vi-
ciſsim & incomparationem vocari ſolent: in quo illud
plane reſcitu dignũ eſt quædã eſſe homonyma.i.eiuſ-
dem nominis diſſentientia genere, quibus cõe aliquid
habeatur: quædam quibus nihil ſit cõe. Item alia eſſe
remota, alia proxima.

11 QVoniam vero mouens omne aliquantum ſpa-
tium, aliquanto tempore, aliquanta vi mouet,
quæritur, vtrum quemadmodũ maior & mul
tiplicata vis, multiplicatum pondus mouet, ita & pars
potentiæ partem ponderis moueat. Veluti vtrum ſi co-
lumnam quinquaginta homines mouerint, quinquage
ſimã columnaris ponderis partem per ſe vnus de quin-
quaginta mouere poſsit. Et vtrum, ſi vnius diei ſpatio
ſtadium vnum claſſem quinquaginta homines remul-
co traxerint, dimidium claſsis eodem tempore duo ſta-
dia trahere & mouere totidem homines poſsint, ſed vi-
gintiquinque, ſtadium duntaxat vnum. Et vtrum quẽ-
admodum ſtadium totũ quinquaginta valent, ita vnus
de quinquaginta quinquageſimam partem ſtadij eodẽ
12 tempore mouere columnam poſsit. Certe horum quæ-
dam ſequuntur, proportionemq́; & reſponſum ſine vl-
la dubitatione agnoſcunt, quædam cõtumaciter & in-
cohibiliter diſſonant, nec rõne vlla conueniunt, cuiuſ-
modi poſtrema qõ eſt. Nam ſi rõ illa congrueret, eue-
niret debiliſsimum & imbecilliſsimum idem pondus
impellere, quod rubuſtiſsimus & valentiſsimus poteſt
tñ, non tãdiu, neque tam cito: hoc aũt ſupra captum
eſt hominis. Vt enim ea differentia ſit, ꝙ alter facile, al-
ter ægerrime moueat: olno poſtrema dementia eſt pu-
tare imbecillimum & gracillimum hominem mouere
pondus, quodcũq; fortiſsimus & lacertoſiſsimus agitet,
& nauigium & centenariam molem. Ac oportet quidẽ
omne quod poteſt mouere, per certum aliquem exceſ
ſum potentiæ moueat. Eſt vero quædam in aliquibus
mouentibus potentia vſq; adeo exilis & tenuis, vt nedũ
rei mobilis potentiã ſuperet, ſed contra quoq; longiſ-
ſime ſuperetur, ita vt non poſsit vlla cõparatio cadere.
Habetur & potentia alia, quæ vix vincitur, ſed tñ vinci-
tur, imparq́; eſt: alia quæ par: alia quæ iam ſuperior ſit:
propterea vnius hominis potentia procul eſt, vt poſsit
(verbi gratia) lapidem mouere. Decem adhuc impotens
numerus. Triginta neq; vincunt, neq; vincuntur, ſed
vnius acceſſu dat manus, quod reſiſtebat & ſequitur.
Atq; hoc non vnus facit, ſed illa integritas atq; vniuer-
ſitas oĩum. Nam & ad æquilibrum vnus calculus ſuper
pondio additus, deſcendere alteram lancem cogit atq;
procumbere. Semper vero id proprius eſt vt moueat
quod plus eſt, q̃ id quod eſt minus: quemadmodum in
magnitudinibus ea propior tripedali eſt, quæ pede tan
tum deficitur, q̃ ea quę ſexquipede aut cubito. Propior
etiamnum illa, quæ tñ duobus digitis vnoúe vincitur:
nõdum tñ ſarcias tripedem, niſi digitus alter acceſſerit.
13 Cauſa vero eſt non vltimus qui ſuperuenit digitus, ſed
quicquid ante congeſtum collectumq́; ex adiectiuncu-
lis oĩbus eſt. Cæterum in iis quorum certa determina-
taq́; quantitas eſt, facile tum cõtemplari ſenſu, tum ra-
tione conſequi poſsis, quidnam illud ſit, quod poſtre-
mo appoſitum tripedem ſolidet. In naui vero quæ tra-
hatur remulco, & in ſtatera difficile eſt reddere, qñ tãta
vis, aut potentia coaluerit, vt primũ agitari permoue-
riq́; poſsint. Iã hoc loco ſe oggerit, caputq́; exerit acer-
ualis illa præſtigia, quam ſoritem appellitant: qualis ex
acceſſu teruntij in cumulo diuitiarum, & in aſsignatio-
ne caluitij ſolet afferri. Nõ eſt igitur mirum, ſi vnus mo-
uere nihil poteſt, ſolus comitatu aliorum poteſt. Nam ſi
vnus in theatro, quamuis exerta & contenta voce incla
mitet, ſolus opinor exaudiri non poſſet, vtiq; cum mul
tis raui coniuncta poſſet. Id.n. quo cunctim ex om-
nibus reponitur pluſculum diuerſumq́; ab eo eſt, qđ di-
ſcretim à ſingulis prouenit. Quamuisq́; vnum ſit, quod
ex omnibus & quod ex ſingulis cõſtat: ſemper tñ vis in
vnum collata aſtrictaq́; animoſior & firmior eſt, q̃ dif-
fluens diſſociataq́; partibus. Quãdoquidem aliquantũ
cibi vicibus ingeſti ad valetudinem facit, multa tantun-
dem ſimul deuorata iam & nocent, & ægritudinem pa-
riunt. Proinde ad argumentum Zenonis de occaſione
hac calumniam ſarciens, facilis & abſoluta reſpõſio eſt.
Nec.n. ſequitur, ſi modius milij totus refuſus murmur
& ſtrepitum ciet, ſingula quoq; ſemina poſſe grauatim
ſuam murmuris particulam ciere. Neq; ſi lapidem mul-
ta ſtillicidia incauant, neceſſe eſt ſingulis ſtillicidiis ſe-
paratim ſua ramẽta reſpondeant. Nec enim ſemper ad
diſcretionem potentiarum ſubiectę magnitudines diſ-
ſecantur, ſed nonnullæ quoq; potentiæ ſunt, quæ illas
quaſi tranſcurſu prętereant, non diuidendo ſecandoúe,
ſed ita afficiendo & præparando, vt ſecari & diuidi ali-
quãdo poſsint. Sed de his ſatis hoc loco. Nam ſeorſum 14
illud exploratu digniſsimum eſt, vtrũ vniuerſi iunctim
poſsint in eundem numerum ponderis, qui rõne de ſin-
gulis ex puncta & ſubducta colligitur: hoc eſt, vtrum ſi
ſinguli in pondus librale ſufficiunt, centum vtique ho-
mines centum librale, an hoc etiam amplius moueant.
Nam minus hercules non eſt putandum, ſed vt dixi etiã
amplius & grauius, quãdo comicatus ille laboris vnius
& operæ animantiores & vegetiores in quodq́; munus
reddit. Quod vel in equis currulibus apertiſsime cernit,
in iis ſimul paulo incaluit, æmulatio, flagrantia quædã
maior, & ſtudium fere impenſius certandi & vincendi
cognoſcitur. Econtrario non ſine rõne eſt, vt diſtribu-
tum in ſingulos pondus à ſingulis ſortito, moueri non
poſsit. Atq; hoc ſorte neceſſarium fuerit vtique, ſi idẽ
verum eſt in ſparſis & diſsitis partem illã virium depe-
rire & obſoleſcere, q̃ coalitus & contentio faceret. Atq;
hæc ex parte magna videri ſimile poteſt ei, qđ iis acci-
dit, qui in Geometria numeris ludũt. Vt.n. ibi quod dũ-
taxat duplum eſt, interim quadruplum valet, ita hic re-
rum vires ſocietate multiplicantur & cœtu.

REfert etiam perplurimũ in motu, quali quicque
ſit forma quod mouetur. Habet enim plerunq;
cauſam hanc figura, vt res modo ęgre modo fa-
cile moueantur. Nam ſphæricum corpus etiam ſi id
à quo pellitur, vim debilem afferat: tamen ſuapte ſpon-
te deſertur opportunitate & procuratione figurę, cu-
ius procliuitas quaſi via progreditur, & regit ad mo-
tum. Ita id quidem facilius contingit moueri, q̃ cæ-
tera. Hæc omnia ſeorſum peculiares quoſdam, atque
adeo indifficiles tractatus habent.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

THEMISTII PHYSICES, LIBER OCTAVVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

1 AB iis conſequés ea qđ eſt,
factus ne ſit aliquando mo-
tus, ita vt cœperit eſſe: quum
antea non fuiſſet, proindeq́;
& conſumari ac deſinere de-
beat, ita vt nihil moueaꝸ vl-
tra: an neq; factus ſit vnq̃,
neq; conſumari vnquã poſ-
ſit, ſed & fuerit ſemper, &
ſemper ſit futurus, nullo neq; fine obſtrictus, neq; ad-
dictus exordio, ſed ambiſariam ante retroq́; æuiternus,
immortalis, immenſus, a qui pro vita ſit rebus omni-
bus natura cõſtitutis & factis. Equidem motum eſſe fa
tentur omnes, qui de natura agunt, quicquede ortu re-
rum & interitu commẽtantur: perpetuum vero ac ſem-
piternum eſſe aliqui diffitenꝸ. Atq; ij quidem qui innu-
merabiles mundos haberi conſtituunt, quorum alij aſ-
ſidue oriantur, alij occidãt, quia videbãt genituras illas,
& obitus ſempiternos ſine motu eſſe nó poſſe, motum
quoq; arbitrabanꝸ eſſe perpetuum. Idem ſentiunt & ij,
2 qui vnum ęternumq́; poſuere mundũ. Qui vero vnum
quidem eſſe, ſed non æternum cõcedunt, motũ quoq;
genitum aliqñ vel fateri coguntur. Duo aũt genera eo-
rum feruntur, qui negant mundum eſſe perpetuũ, neq;
præter hos eſt alius modus, Porro quidam fuere, qui vt
Anaxagoras dicerent, cũ omnia aliquando ſimul eſſent
mixta, confuſaq́; tp̃e infinito, admoliri manus cœpiſſe
mentẽ, adornaſſeq́; mundum & motum. Quidam qui
(vt Empedocles) longis interuallis moueri per vices, &
quieſcere omnia crederent: moueri tunc quum cõcor-
dia aut diſcordia hęc cogeret, illa diſtraheret: quieſceret
temporibus mediis. Quamobrẽ ex Anaxagoræ ſenten
tia motus ſemel initus, quemadmodum & mundus,
ſemper duraturus videtur. At ſecundum Empedo-
clem alternat vicibus interpollatq́; aliquãdo vt ſit, ali-
quando vti non ſit.

a Qui pro uita ſit rebus omnibus &c. ob id dictum eſt (ait Simp.) quia ea proprie uiuere dicimus, quæ internè à ſeipſis mouentur. Vnde cum ea omnia quæ natura ſunt conſtituta in ſeipſis naturam habeant, quæ motus principium eſt, ea etiam uiuere merito poterit quiſpiam dicere ea rõne, qua internam promptitudinem, ad motum habent: Vel uita etiam proprie ſecundum motum eſt, promptitudo ipſa ad motum, ut in hoc Octauo notatu clarum fiet. Alex. aũt dictum putat hoc, ut inde oſtendatur immortalem eſſe motum atq; inexhauſtum. Nam ſi eo pacto rerum naturalium comparatione motus ſe habet, quo uita animatorum: ſicuti ſine uita animata nequaquam poſſunt eſſe, ita neque poterunt abſq; motu eſſe naturalia: ſi itaque æterna ſint naturalia, quatenus naturalia ſunt, utpote quæ nunquam inceperint, nunquam etiam in non ens ſint abitura, cum ſemper unius rei naturalis interitus ſit in aliam mutatio, corrupta nãque aqua aer fit: erit igitur & motus æternus quo naturalia ſunt. At Ariſto. (ait idem Simpl.) non ex rerum naturalium æternitate motus æternitatem monſtrat, neque enim huiuſq; comprobatum eſt naturalia perpetua eſſe: uerum ex ipſa naturali motus definitione motum naturalem eſſe æternum monſtrat: & ex hoc deinde corpus naturale.

VIrtus veritas arbitranda nobis conqui- 3
rendáq́; eſt, vtpote quæ non vtilis modo
ad explorationem & cognitionem naturę
ſit futura, ſed ad eam quoq; partem phi-
loſophiæ, quæ de primo exordio, & cã re-
rum ſuprema ac principe ſatagit. Cæterum cõmodiſſi- 4
me initium ab iis cœpero, quæ nobis ſuperius edocta
demonſtrataq́; ſunt. Motus eſt rei mobilis in eo quod
mobilis, ceſſans & inchoata perfectio. Neceſſe a eſt er-
go, ſi quãdo aliquis inceptus eſt motus, quum ante nõ
eſſet, præceſsiſſe res aliquas, q̃ motum illum poſſent ac-
cipere. Nam hoc vel ſine definitione motus neceſſariũ
comprobatur hoc modo. Si futura ſit alteratio, nonne
oportet antegreſſum id eſſe, quod poſsit hoc pati? ſi de-
latio, id quod poſsit agitatum hunc ferre, ſi deuſtio, id
quod corripi poſsit incendio, præterq́; & id, quod hanc
vim poſsit afferre. Quæ quum ita ſint. i. quum neceſſa- 5
rium videatur eſſe, vt res quæ debent moueri habeãtur
antequam motum accipiãt, interrogandi ſunt mihi de
rebus ij, qui natiuum eſſe motum & exordiũ habuiſſe
tp̃is opinãtur. Quum. n. per ſe non ſubſiſtat motus, ſed
contineatur atq; inſit in rebus ſtatim ſe illuc cogitatio
refert, vt quærat, vtrum res illę infinitum tp̃s anteceſſe-
runt motum, ſempiterneq́; fuerint, an ipſæ quoq; aliqñ
ſint genitæ. Quod ſi aliquando ſunt genitæ, quum an- 6
tequam gignerentur non eſſent, neceſſario aliquis mo-
tus periit, cuius procuratione prodirent ac promeren-
tur in lucem. Neq; nunc id contẽdo, vt ortus iſte ſit mo
tus, ſed vt res illas per motum ortas & natas eſſe conce
dant. Eo euenit, vt motu quem primũ ipſi conſtituunt,
alium exhiberi priorem oporteat. Nec. n. inſtitui motus
poteſt, niſi præſto ſit res, quæ motum capere & gerere
debeat. Porro vt res quę motum cupiat procreetur, ne-
ceſſe eſt priorem alium motum conſtituere, qua quidẽ
rõne nullum exordium motus tenebitur, quia ſemp eũ
quem primum putaueris, alius antecedet. Sed cõcedãt
hæc fortaſſe, illi tñ capere ſe mutationem illam priorem
atq; ortum dicant, qua res naſci & gigni vidẽtur, ante-
quam motum accipiant. Cæterum hæc ſolutio non tol-
lit, ſed differt incõmodum. Nam ſi definitionis eius me-
minimus, quæ conceditur eſſe motus, confeſſumq́; il-
lud iam eſt, oportere prius adſtitui res, quę debent mo-
ueri, q̃ motus agatur, quum ea quæ per motum gñari
contingit, neceſſe ſit motu in generatione participent,
ſemper licebit quocunq; motu priorem motum extra-
here, per quem res illę ad generationẽ veniſſe dicantur.
Quum. n. de nihilo nihil fiat, ſed de eo, quod partim ſit,
partim non ſit, prorſus neceſſariũ eſt ante fuiſſe aliqd,
quod partum illum conuerſionemq́; ſuſtineret. Ita rur
ſus eadem inquiſitio reuertetur, percunctabimurq́; id,
quod præceſsiſſe ſumitur, perpetuum ac ſempiternum,
an natum aliqñ & procreatum intelligant. Nam ſi pro-
creatum, admoueri ſibi eoſdem aculeos ſentiẽt, quibus
paulo ante perurgebantur. Alioquin iis, qui mundum
conſtitui, exædificariq́; faciunt, proindeq́; primordiũ
aliqd motus inueniunt, vnum modo ſuffugium tuẽdi
ſe ab iis anguſtijs relictũ eſt, ſi de nihilo creata eſſe oĩa,
initio fateanꝸ. Sed alterã partẽ disiũcti defendas, dualq́; 7
nõ progenitas illas vnquam, ſed ſempiternis ſeculorum
ætatibus præceſsiſſe, motum vtiq; aliqñ progenitum
& inchoatum fuiſſe. Sed ſtatim ipſo in limine occurrẽti
temere,

temere,id à nulla rõne dictum videtur. Nam ab iis quo-
tum id placitum eſt,primum id ſciſcitor,cur res moueri
tam repente? cur nunc potiſsimum cœperint:cum Inu
merabilia ſecula tanto prœſertim torpore conſederint?
Sed & ſequentia quoq;,ſi intraueris aut pedem contu-
leris, abſurdiora obtulioraq; videbuntur. Nã ſi cũ hæc
8 mouere,illa moueri poſſent,vtraq; tñ hęc ab agẽdo,illa
à patiendo quieſcerent , nunc vero mutata rõne, & hęc
mouere,& illa moueri cœperunt,neceſſarium eſt,cau-
ſa aliqua mutationis extiterit, propter quam illi ædifica
tores atq; opifices mundi mouere occœperint , quum
ante non mouerint : quod tamen mouere potuerint.
Neque.n. fieri ſine cauſa põt,vt ea quæ & prius,& nũc
eadem ſunt,nunc demum agant,ante non egerint. Sed
totum id tribuendum rationi eſt, aut ꝙ inter ſe longio-
rib⁹ interuallis diſſeparata erãt, q̃ vt agitatrix vis ptine-
re ad res tam ſemotas ac deſitas poſſet,nũc collecta ad-
ductaq; proximant:aut intermedium aliquid habebat,
qđ obuiaret & prohiberet, quodq́; modum impulſum
ſublatumq́; ſit. Quodcunq; horum attigeris, vlcus eſt:
9 quia vtcunq; dixeris,motus alius ſemper inuehitur,qui
primo illo ſit prior. Nam ſi res ſemper fuerunt , nec tñ
mouentes ſemper , neq; ſemper motæ , ſed in præſenti
& mouere & moueri cœperunt : manifeſtum eſt eas nõ
eodem habitu aut diſpoſitione fuiſſe,qua nũc ſunt:quũ
nonnullæ mouent , nonnullæ mouentur , ſed aut mota
& mouentia demutarunt, aut tantum hæc, aut tantum
illa . Si itaque priore aliquo motu ſemper eſt opus , vt
primus incipiat , qui dixerit res non natas , ſed ſempi-
ternas fuiſſe, eaſdem plagas accipiet,quas qui natas ali-
qñ & progenitas ſentiunt. Si quis vero pergat , conten-
datq́; motum illum poſſe principem ſtatui,ꝑer quem
rebus mouentibus præparatio , atq; habitus contingit,
ẽm quem mouere cœperunt , nihil tamen ſerio cõiet.
Nam rurſum mutationis huius cauſam requirimus,ne-
que poterit hiſcere, niſi nobis motum alium priorẽ vel
ingratis comprobet.

ᵃ Ioan. Grammaticus (ſicuti teſtis eſt Simp.) primam hanc
demonſtrationem , qua peripatetici comprobant motum eſſe
ſempiternum , nixus eſt infringere , & duobus potiſſimum
argumentis innititur , quibus conatur diruere id fundamen
tum , ſcilicet ſemper neceſſe eſſe ut motum res ipſa mobilis
tempore præcedat . Primo quidem quia id ueluti ex motus
definitione ſequens Ariſt. accipit . Quòd ſi res ſe ita habeat,
neceſſe id eſſe uerum in quolibet motu , cum definitio cuicun
que conueniat quod definitæ rei ambitu continetur. Sed ſi
hoc conceſſerimus, neceſſe etiam fuerit fateri cęlum tempore
præceſſiſſe cœleſtem motum: quo dato concludetur deinde mo
tum cœli incepiſſe quandoq; . Secundo etiam falſum funda-
mentum id eſſe contendit, non ſolum in motu cœli , ſed in his
etiam inferioribus : nam ignis ſimul atque genitus eſt, ſi ex-
tra ſuam regionem fuerit , ſtatim ſurſum fertur . Non ergo
tempore res quæ moueri poteſt motum præcedit. Quòd ſi quis
contenderit omnino eam præcedere ea ratione , qua tempo-
re lignum præcedit , quod quidem potentiâ ignis eſt, (præ-
cedit dico motum ignis) reiicit hoc multis argumentis. Pri-
mo quia in ligno non reperitur ea potentia , cuius eſt actus
motus quo ſurſum fertur ignis : quia mutatio qua lignum in
ignem uertitur generatio eſt non motus. Deinde res quæ mo-
uentur unaquaque ſpecie motus, permanentes in propria ea-
rum ſubſtantia , non autem corruptæ mouentur: lignum ue-
ro ignem permanens nequaquam facultatem habet ut ſurſum
feratur, niſi uiolenter: ſed oportet ut corrumpatur et in ignẽ
uertatur . Eas tamen falebras diluit Simpl. hoc modo , Con-
cedit enim primo motus definitionem omnibus conuenire: ue
rum etiam eſſe fundamentum id: Semper mobile tempore mo
tum præcedere. Verum hoc in motibus terminatis, quæ prin
cipio , ſcilicet & fine continentur : adeo præcedit ut uerum
ſit quandoque mobile ſubiectum fuiſſe , quando tamen non
mouebatur. In his uero quæ perpetuo motu agitantur , ſem-
per quidem eorum motus eſt , non tamen ſemper idem peni-
tus , ſed continue alius & alius eſt motus quo mouentur : &
quemcunque motum ſemper præcedit quod potentia eſt , ut
puta ſol cum in ariete mouetur , potentiam retinet ut poſt
arietem taurum percurrat . Vnde cum arietem permeat po-
tentiamq́; habet ut ad taurum tranſeat, manifeſtum eſt quod
tempore prius eſt quàm ſit motus is quo taurum adit . Secun
dam uero Ioan. Gram. rõnem ſoluit hoc pacto : Duplex eſt,
ait ipſe, id quod dicimus poſſe moueri : nam & id poſſe mo-
ueri dicimus quod perfectam habet facultatem potentiamúe,
quæ ſcilicet una cum ipſo actu permanere põt : & hac ra-
tione ignem poſſe ſurſum ferri dicimus , aquam uero deor-
ſum . Idem præterea moueri poſſe dicimus quod potentia
mobile eſt , quod ſcilicet nondum eam habet potentiam quæ
actui ſit iuncta , eius tamen naturæ eſt , ut eam poſſi adipiſci
Ariſto. itaque cum protulit , oportere ut id quod moueri põt
motum præcedat , intellexit hoc modo quo ſecundo loco expo
ſuimus . Ignis autem cum ſurſum moueri poſſe dicimus : in-
telligimus primo modo. Vnde alio modo ignis moueri ſurſum
poteſt alio lignum . ignis nanque rõne eius potentiæ quæ ulti
ma eſt : & actu etiam ſeruat , lignum potentia remota rõne
qua in ignem uerſum aſcendere poteſt ,

SEd quid hæc perſequor , quum illi ſeipſos ita reuin 10
cant atque coarguant , vt nedum inconſtantia, ſed
etiam pugnantiſsima dicere videantur ? Nam qui ᵃ
dicunt aliquando non fuiſſe motum , dicunt fuiſſe tem
pus , quum motus ante non eſſet: (Nihil.n. ſignificare
aliud videntur verba illa, aliquando , & antequam tp̃s)
ſed tempus citra motum eſſe non põt, quemadmodum
ſuperioribus libris eſt monſtratum . Qui itaque aliqđ
fuiſſe tempus dicunt , quo nullus motus eſſet nihil aliud
ptæ ſe ferunt, quam tunc motum fuiſſe, quum motus
non erat. Quòd ſi quis etiam de genitura temporis no-
biſcum diſſentiat , putetq́; factum fuiſſe aliquando tẽ-
pus, quum ante non eſſet, quemadmodum Plato in Ti-
mæo videtur ſentire , qui vna cum cœlo genitũ eſſe tp̃s
affirmat. Ad hoc refellendum ſatis eſt cõis philoſopho
rum conſenſus, qui perennitatem æternitatemq́; con-
ſone tribuunt tempori , Democritus adeo cum proba-
ret non eſſe orta oĩa , quæ haberentur in mundo , pro
argumento ſumit , ꝙ vna illa res maxime quæ tempus
vocatur, exordio atq; origine careat. Sed ne multitudi- 11
ne ſola teſtium certari , ac fidere videantur, rõnibus eſt
agendum perſcrutandumq́;, vtrum fieri potuerit aliqñ
tp̃s, quum ante non eſſet . Et hercules ſibi hærere non
poſſunt, quibus id videtur: nam quandoq;, olim, aliqñ,
antea, nunc appellationes & noĩa temporis ſunt. Et vt
cætera prætercam, quis nõ intelligit momentum & tp̃s
ita eſſe viciſsim cõſentanea atq; connexa , vt alterũ eſſe
ſine vtroq; non poſsit? Momentum.n. interlimitium &
confinium tpis eſt, quippe quod exitus præteriti ſit , &
initium cõſequentis. Neq; tpis vlla pars accipi põt alia,
q̃ momentum. Si itaq; in oĩ generatione vſus momenti
eſt, ad mentionem illius admonitio vtriuſq; tpis corro-
gabitur.

gabitur. Quapropter ſi nunc cœpit eſſe tempus, etiam
prius fuit tempus, quia hoc momentum, quod huius
principium eſt, finis erat alterius. Quod ſi hæc eſſe
non poſſunt, æternum tempus ſit oportet: & ſi æternum
eſt tempus, æternus erit & motus, quando oſtenſum eſt
ſine motu temporis intellectum haberi, aut conſtare
non poſſe.

*[a] Nihilo etiam minus Ioan. Grammaticus has duas rõnes
infringere conatus eſt: ad primam nãque quæ ex temporis
perpetuitate motus perpetuitatem probat, ait ipſe. Quod
& ſi ea nomina uideantur ex ui proprij ſignificati tempus,
importare, non tamen quando illis utimur in explicanda ea-
rum rerum natura & conditione, quæ extra tempus ſunt,
& à temporis menſu ſeparata, ſtatim etiam ea tempori eſſe
obnoxia concludendum: quia hoc non ex earum rerum con-
ditionẽ conſequitur, ſed modum ſolum quo nos eas res cogno
ſcimus. Nam quemadmodum Deus ipſe ea etiam quæ tempo
ris curriculo ſubiacent abſque tempore cognoſcit, ita nos
uice uerſa quæ extra tempus ſunt, non niſi temporaliter co-
gnoſcimus: unde neque intelligere neque inueſtigare poſſu-
mus ea quæ extra tempus ſunt, niſi nominibus utamur tem-
pus ſignificantibus: non ob id tamen tempore ea terminari
cenſendum. Cum igitur dicimus, aliquando non fuiſſe mo-
tum, aliquando non fuiſſe tempus non eſt intelligẽdum quod
eo tempore motus uel tempus fuerit, ſed quod tempus uel
motus non ſemper fuerit. [b] Ait præterea Ioan. Gram-
ma. rationem eam quæ ex momento ducitur, quod quidem
medium ſemper eſt præteriti futuriq; temporis, petere id
quod quæritur: nam quæritur, nunquid tempus ſemper ſit.
Ad quod comprobandum tanquam principium aſſumit, nũc
ſeu momentum eſſe ſemper medium temporis. Hoc autem
idem eſt ac ſi ſumeret tempus eſſe ſempiternum, ueluti ſi li-
nea eſſet longiſsime protracta, ita ut eius extrema non poſ-
ſent conſpici, in quæſtionem ueniret: deinde an finita eſſet
uel infinita. Et quis in huius rei inueſtigatione, ueluti prin-
cipium poneret punctum eius eſſe naturæ, ut medium ſit li-
neæ ſemper? ex hoc deinde concluderet eam eſſe infinitam
eadem ratione qua peripatetici hoc in loco? Has tamen
inſtantias quomodo refellat Simpl. non aſcribemus, quia lon-
go nimis utitur ſermone.

12 IIſdem tantum in contrariũ rationibus demrandum
eſt, incorruptum, ĩmortalemq; motum eſſe, nunq̃
interiturum, nunquam caſurum. Nam qnẽadmodũ
ij qui motum generari, & aliquando cœpiſſe arbitran-
tur, fateri coguntur aliquem eſſe motum primo motu
priorem, ita ij qui motum aliquando cõſumari & de-
ſinere oportere putant, fateri cogẽtur aliquem eſſe mo-
13 tum citeriorem citimo, & poſteriorẽ poſtremo. Nam
corrupto motu, q̃ritur aut res ſimul corrumpent, aut
manebunt. Si corrũpentur, nimirum quia nihil in nihi-
lum reuertitur, in aliquid ſe conuerterent: ſed oẽm con
uerſionem mutationemq; cõmitatur motus. Igit post
motum abolitum alius motus infertur. Si manebunt,
adhibebimus ea tormenta quæ ſupra cum de ortu &
principio loqueremur, cur quum hæc moueri poſſint
illa vim mouendi obtineant, infinitum tp̃s ſtatura ſeſ-
ſuraq; ſint, & cur quum prius mouerent hęc, illa moue-
rentur, nunc neque moueant hæc: neque illa mouean-
14 tur? Illud ſane in explicatione naturæ maxime obſeruã-
dum cauendumq; eſt, ne quid ſine certa rõne probetur,
neúe id pro cauſa ſumatur, quod cauſa eſſe non poſſit.

Atq; hoc quidem præceptum oẽs ad vnum veteres con
tempſerunt. Nam quum Empedo. vices illas mouendi
quieſcendiq; ſtatuiſſet, motumque ab amicitia & odio
proficiſci dixiſſet, quietem intermediis agi tp̃ibus nul-
lam cauſam, cur tam inſignis alternatio fieret attulit.
Sed neq; Anaxagoras rõnem adhibuit, quamobrẽ ve- 15
ternoſa & ſedentaria illa mens, quæ innumerabilibus
ſeculis obtorpuerat, atq; inſinuatis manibus ceſſauerat:
tunc demum de repente diſcuſsis feriis miſcellam mo-
uere agitareq; cœperit. Cur ad id tam ſero, cur non tẽ-
porius, cur non longe antea aggredi admoliriq; manus
placuit. Atqui nihil eſt in vniuerſa natura qđ aut rõne,
aut ordine careat, alioquin natura cauſa eſt & ordinis
& rerum ipſarum, quæ rõne conſtant & ordine. Qui ve
ro tam immenſo ſpatio dicit quieuiſſe oĩa, quæ modo
moueri cœpiſſent, ſiue infinitum exerceri tp̃s debent, ſi-
ne rurſus ad ferias reuocari, qui tueri ordinem, aut rõ-
nem poſsint, ignoro: quando præſertim differentia cõ
ſtitui, aut fingi non põt, cur motus nunc potiſsimũ, non
antea cœperit. Si.n. vniformem & conſentaneum eſſe
naturæ tenorem atq; habitum eſt neceſſe, neu ſit nunc
hoc modo, alias aliter, ſed quemadmodum ſemper igni
ad ſuperiora cenſus conſtat, terræ ad inferiora deſcen-
ſus, ita & toti naturæ ſua concinnitas conſtans perpe-
tuaq; habetur, aut accedendum eſt: aut ſi deſciſcendum
eſt, comminiſcenda afferendaq; rõ: cur ſequius ſtatuas.
Quandoquidem vel earum rerum, quæ ſemper ſui pa-
res ac ſimiles æterneq; ſunt, non oẽs, cauſa & principio
carent. Quamuis.n. triangulum duobus rectis æquales
angulos ſemper obtineant, nihilominus habetur ratio
quædam & cã, propter quam illud in triangulo ſit ſem-
piternum atque perpetuum. Cauſæ vero perpetuis ſunt
non oẽs, ſed primariæ quædam ac principes, quarumq;
non ſit amplius aliqua cã. Is igitur qui ad hãc formulam
diſputauerint, continuo dilucebit, nõ relinqui tempus,
ſi obliteretur, aut non compareat motus.

NVnc ſoluenda & confutanda ſunt ea, quæ huic 16
aſſertioni videntur aduerſa. Nam dicat aliquis, ſi
verum eſt, nullum perennare motum ſimpliciter
quoq; enunciatum verum ſit, motum ſempiternum
non eſſe. Oĩs aũt mutatio terminata finitaq; eſt, quia 17
omnis de certo exordio incertum exitum procedit: ex-
trema quoq; illarum contraria habentur, ſemperq; di-
uerticulum ab intentione diſcordat: Oĩno. n. nihil mo
ueri poſſe in infinitum ſcimus. Iam ſi cõſtat intuitu id,
quod prius nunquam agitatum eſt, agitari tñ poſſe &
motum incipere, quem neq; partes vnquam: neq; inte
gritas pertulit, cur tam aliena, tam de nihilo ſit opinio,
quæ motum mundi ad aliquam originem reuocat, quũ
poſsit idem in hoc vno intelligi, quod in cæteris ſenſus
agnoſcit? Mouentur in aĩa, ignis aer, aqua, terra, & quę
ex iis mixta concretaq; ſunt: & aliquãdo inchoant mo-
tum, qui nunquam ante illis acciderit, aliquando repe-
tunt eum, à quo inſecuta ſit quies. Mouentur & aĩantes
de quiete, & quidem altiſsima. Alioquin ad ea quæ de
inanimis dicta ſunt, facilius aliquis obſolutiusq; rñdeat,
ꝙ agitatum illum accipere de foris videantur ab alio,
quod & ipſum agitabatur, proindeq; nõ ſerio admodũ
inducatur id, quod ratio laborabat. Ad ea vero quæ de
animalibus afferunt, haud facile inuentu eſt, qua via ſit
occurrendum. Mouentur enim ea plerunq; ſuapte de
omnimoda & maxima quietudine authore & impulſo
re nullo. Quòd ſi motum animalia quẽ nulla res prius,
neque intrinſecus, neque extrinſecus attulit, auſpicari
tamen

tamẽ exordiriq; poſſunt, quid prohibet ne idem quoq;
natura vniuerſa poſſe dicatur? Si.n.id contemplari in
paruo mundo licet, cur non intelligere licet in magno?
18 Sunt igitur obiecta hæc à nobis, eodem ordine quo ex-
poſuimus, purgãda. Si omnis motus de cõtrario ſoluit,
& in contrarium deſinit, neceſſe eſt omnem motũ con
cludi & terminari cõtrariis, ita vt nullus, iugis, cõtinuus,
aut perpes eſſe poſsit, etiã ſi replicatione, regreſsioneq;
in infinitum regatur, q genus idem & vnus motus cen-
ſeri non põt: ſicuti neq; chordæ vnus idemq; ſonus eſt,
qui primo ictu, & qui ſecũdo redditur, de quo latius &
accuratius proceſſu docebimus. Sed quemadmodum
aliquando dixi, ſi motus omnis cohiberetur contrariis,
verum eſſet nullum, neq; ſempiternum poſſe, neq; con-
tinuum motũ haberi. Si vero eſt motus aliquis perpes
& continens, qui contrarietate non arceatur, nec ſe de
contrario in contrarium digerat, nonne clariſsime ca-
19 lumnia illius argumenti patuerit? Ac ratio quidem de
inanimalium motu, qui quum prius non eſſet, factus ta
men recens dicatur, facillime reprehenditur. Nihil.n.
in eo eſt, quod magnopere admirari debuerint, quan-
do res illæ quæ agitatorem extrarium habent, præſente
illo moueri neceſſe eſt, abſente quieſcere. Neq; ſequi-
tur, ſi hęc moueri incipiũt: & rurſum quieſcunt, nullum
adeo motum eſſe perpetuum. Quid.n. prohibet moue-
ri aliqua cõtinenter & ſemper, atq; etiam particulariũ
motum eſſe cauſas. i. vnde motus inanimis extrinſecus
miniſtrentur? Porro quęrere cur non ſemper moueãt
inanima, quamuis mouentia in continuo excitu agita
tuq; ſint, ad præſentem locum non pertinet, in quo id
modo agitur, ſit motus vllus ſempiternus an ſecus. Illa
vero quęſtio commodius tractari cum alia poteſt, quę
ſciſcitatur, cur cõpluſcula huiuſmodi ſint, habeanturq;
in natura, quæ interim ſtent, interim moueantur; ceu
indę totius huius diſputationis cardo & deciſio pen-
20 deat. Nam de animalibus itidem, quę prorſus videntur
tum moueri, tum quieſcere, & quum mouentur; intra
ſe motus illius cãm deliteſcentem habere, eadẽ quęſtio
ſolet conſtitui. Cæterũ [a] neq; hoc difficile ſoluitur, quã-
uis ea ratio: ſi qua perſuadere maxime videatur, poſſe
motum omnem incipere, qui ante non fuerit: Nãq;
omnino quieſcunt aĩalia, ſed ſemper inſitis quibuſdam,
atque ingenitis motibus agitãtur: neque tñ illa cã quam
intra ſe gerunt, omnes agitatus præſtat, ſed vnum qui
per locum obitur. Extrinſecus porro pleriq; motus af-
feruntur ab aere circuncirco, qui ambeſt: nam & caleſiũt
& frigeſcunt, & inalbeſcunt & fuſcantur, & tuentur &
audiunt, concepto atq; hauſto extrinſecus motu. Nihil
igitur obſtat, niſi fortaſſe neceſſe eſt corporibus ab ope
riente nos aere multos motus accidere: quorum [b] alij
mentem exercent, alij appetitum cient, alij vniuerſum
animal agitant, recalefactio bibendi deſiderium com-
mouet, deſiderium animal producit ad fontem. Iam
ſomnus rationem hanc apertiſsime condocet. In eo ta-
metſi nulla pars corporis moueri videtur, multæ tamẽ
mutationes interius miniſtrantur: fit cibi concoctio,
fit ſucci eius inter venas & viſcera diſpenſatio, fit fluen
torum ad excrementa & ſedimenta collectio; ſpirant,
ſomniant, variis viſis animus modo in gaudia mittitur,
modo terriculamentis horreſcit. Partes quoq; ipſę, atq;
extimæ corporis margines modo rigent & conglaciãt
frigoribus, modo calore diffunduntur atq; tabeſcunt,
quorum vtrunq; aer is facit, qui circunſecus nobis ob-
ducitur. Tandem emicant experrecta, & aliqua huiu-
ſce generis cã, quæ animalia velicari & excitare de quie
te ſoleat. Sed de aĩalium & inaĩalium motu, & de tota
quæſtione hac facile quid ſit ſequendum videbimus, ſi
(quemadmodum paulo ante dixi) generalem cãm illam
didicerimus, cur nõnullæ res ea natura ſint, vt aliquan-
do quieſcant, aliquando moueantur.

[a] Græci Ariſt. & Themi. συμφύτους aiunt, id quod, inſitis atque ingenitis, latine expreſsit interpres. Simpli. aũt dupliciter expoſuit: Vel.n. per inſitos motus eos intellexit, ait ipſe, qui naturaliter animali inſunt uel fortaſſe inſitos eos motus appellauit, qui ab his uirtutibus emanant, quæ à poſterioribus uocantur miniſtrantes: quales ſunt quæ attrahit, quæ detinet, quæ alterat, & quæ excernit. Hæ enim ſemper operantur in corporibus rerum animatarum & potiſſimum animalium. [b] Græce Themiſt. ita loquitur τούτων δὲ ἐνίους τὴν διάνοιαν ἢ τὴν ὄρεξιν κινεῖν, ἐκείνην δὲ τὸ ὅλον ζῷον. hoc eſt, quorum alij mentem uel appetitum cient, qui deinde uniuerſum animal agitat.

Potius ad conformationem ſingula decernens conſiſtens congenitus.

REpetendum eſt itaque altius, atque hunc in mo 21
dum diuidenda eſt rerum natura. Neceſſe eſt
aut oĩa quæ ſunt, immobilia eſſe, aut oĩa moue
ri, aut aliqua ex iis moueri, aliqua non moueri. Quòd
ſi damus motum & quietem, rurſus hoc in tria mẽbra
diſtinguamus, Neceſſe eſt.n. aut alia ſemper moueri,
& alia nunquam moueri: aut oĩa ſimul nunc quieſcere,
nũc moueri: aut quod eſt reliquum, aliqua ſemper mo
ueri, aliqua ſemper quieſcere: aliqua nunc quieſcere,
nunc moueri, Dein ex iis quid magis verum ſit requi
ramus. Erit hoc & finis & diſſolutio omnium difficul
tatum quæ pertingere motum poſsint. Non eſſe omnia 22
immobilia aſpectus ipſe teſtimonio eſt, cui quod acci-
dit non agnoſcere iniquum eſt: præterq; deridiculum,
vbi ſenſus fidem facit rõnem quærere. Quædam adeo
imbecillitas animi atq; retuſio eſt, non ſtatim perſpice-
re quid deſideret, quid non deſideret rõnem: haben-
tur.n. nõnulla quæ certiora illuſtrioraq; ſunt, q̃ vt ra-
tionem vllam expoſtulent. Et præterea non reuocant
in dubium, qui naturalia commentantur, vtrum im-
mota ſint omnia, quemadmodum initio operis dixi-
mus. Alterum [a] caput erat, vtrum omnia mouean- 23
tur ſemper. Quãquam autem nõ moueri oĩa vſq; adeo
manifeſtum eſt, vt nullius probationis indigeat, quia
tamen noſtræ diſciplinæ minus infeſta aſſertio eſt: quæ
tollit quietem, quam ea quæ motum, non fuerit diſ-
ſentaneum ad id aliquam rationem adiũgere. Plane fue
runt nõnulli qui moueri ſemper omnia affirmarent, ſed
latere id ſenſum magna ex parte, nec cerni. Cõtra hos,
quãmuis nõ diffiniant vtrum motu omnia vno & con-
tinuo moueantur, & ſi vno, qualis nã ſit ille, an omni-
bus ſimul motibus: non eſt tamen impendio difficile
diſputare: Nihil augeri & minui poteſt continue, ita vt
auctio cohæreſcat minutioni, ſed ſemper inter auctio-
nem & diminutionem interſtitium motus ſit, & media
quies interiacet. Nam ſi motus auctionis & minutio-
nis vnus continenter eſſet, res quæ augeſcerent in decre
mentum & minutionem, tendere ac pergere dicerent.
Sed neq; motus ipſe auctionis perpetuus eſt, adeo vt ſi
quis cubitis duobus vigeſimo anno auctus ſit, non eſt
neceſſe partem illius crementi aliq̃ ſingulæ horæ attule-
rint. Alioquin verũ ſit, qđ & dicitur à nõnullis. Si quin-
que millia guttæ lapidem inforant ſurã conſtare ſingulis
ſtillicidiis ſcrobem in lapide. Et ſi caprificus parietem
hærendo innaſcendoq; dehiſcere facit fiſſura & diſcuſ-
ſura pal-

ſura palmipide,ſuas ſingulis partibus tẽporis diſcunea-
turæ illius rimulas: iam inde ab initio ortus congruere
ſortito: quorum vtrunq; falſiſsimum eſt. Nam quem-
admodum centeni nauim trahunt ſinguli, ſi ſeorſum
incubuerint, neque mouere quidem loco poſſunt: ita
tot aut tot guttæ lapidem cauant, ſingulæ nihil cõiunt.
non.n.ſi magnitudo diuidua eſt, quam multa ſtillicidia
fodiunt, ex eo accipi poteſt ſingula partem magnitudi-
nis illius abſumere, ſed quo inde periit, communi ope-
ra omnium periiſſe dicitur. Item quemadmodum na-
uis quæ à quinquaginta moueri non poterat, vnius adie
cta corrogataq; manu: & mouetur & trahitur: & quem-
admodum bilanx libra, cuius examen decem hinc &
hinc talenta æquauerant, addito denarij vnius pondu-
ſculo, ſtatim laborat ac deuergit altrinſecus: ita tot gut-
tæ quæ nondum conficere aut exterere lapidem pote-
rant, acceſsione vnius iam terebrant excauantq́;. Eo-
rum argumento manifeſtum eſt earum rerum, quæ ſe
minuunt, non particulam aliquam identidem adimi,
etiam ſi diuiſile ſit in infinitum quod deminuitur, ſed
aliquando exoleſcere eas, atq; abire in totum. Idem in
alteratione probandum. Non.n. ideo diuidi alteratio,
omnis in infinitum poteſt, quia res quæ alteratur, diui-
dua in infinitum ſit, ſed interim eſt quum momento to-
ta exiguitur, vt quum quid concreſcit aut conglaciat.
Prorſus nulla poteſt continua infinitaq́; eſſe quia om-
nis alteratio contrariis, ceu clauſulis quibuſdam & euri-
pis arcetur. Cæterum æger, qui in ſanitatem it, donec
ita mutat, videtur quidem alteraſcere, ſed poſtea q̃ con
ualuit, apertiſsime ab eo motu quieſcit. Iã lapides, quis
ædepol videt, tãto præſertim tp̃e, molliores durioreſúe
24 factos, aut alio motu exercitos? Mirum hercules eſſet
montea in cœlum ſubrectos, ſaxa immenſæ vaſtæq́; ma
gnitudinis, ignorantibus, nec aduertentibus nobis mo-
ueri. Præterea ipſa tellus medietatem mundi obtinens
quieſcere in ĩmo clariſsime intelligitur, ſicut & reliqua
in ſuis locis natu-alia corpora. Alioquin ſi mouentur,
qualis obſecro motus is eſt? Num naturalis? Iam regio
illis conueniens & ſalutaris tenetur. Num præter natu-
ram? at ſunt in propriis,[2] ſuiſq́; ſedibus. Hactenus con
fectũ, neq; moueri poſſe ſemper, neq; quieſcere oĩa.

[2] *Ob id ait Simplic. qui aſſerit omnia ſemper moueri, mi-
nus eſt huic diſciplinæ infeſtus, quia & ſi natura tam motus
quam quietis ſit cauſa & principium, auferaturq; natura
ex quietis etiam ablatione, attamen motus eſt naturæ propior
magis & peculiarior quam quies. Præterea etiam, qui mo-
tum tollit, quietem etiã tollit: ea.n. quieſcunt quæ moueri etiã
poſſunt: qui aũt quietem tollit, is non motum aufert: quoniam
in rerum etiam natura quædam reperiuntur quæ mouentur
ſemper, Nihil autem eſt quod penitus ſit immobile. Et ea de
cauſa minus eſt naturali moleſta ea aſſertio quæ motum tol
lit, quam ea quæ quietem.*

NEque illud quoque dicere poſſumus, hæc quæ
mouentur ſemper motum pati: illa quæ quie-
ſcunt, ſemper ſine motu eſſe, quum viſus doceat
violentos quoſdam & contra naturam motus haberi.
Haberi item auctionem minutionemque, quarum cer-
tus conſtitutus eſt ambitus. Simul enim ad quẽdam mo
dum incrementa membrorum ſunt facta, procumbit
motus, quaſi iam creſcendi ætas ac tempus exceſſerit.
Item neque ſemper quieſcunt omnia, quæ quieſcunt.
Quicquid.n. præter ordinem naturæ ex propriis obtur-
batur exagitaturq́; locis ſtatim deſinit quieſcere: ideq́;
vbi ante quieſcebat, demigrat. Sed neq; qđ paritur, ſem
per paritur, quia ſimulatq́; partum eſt, deſinit pari. Ne-
que quod occidit, ſemper occidit, quia finis aliquis tum
ortus, tum interitus eſt.

REliquum eſt nobis inquirere duo illa quę reſtãt: 25
primum vtrum omnes res habeãtur huiuſmodi,
vt interim agitentur, interim quieſcant. Alterum
an neceſſe ſit tria eſſe rerum genera: vnum earum quæ
poſſunt quieſcere & moueri, alterum earum quæ ſem-
per quieſcunt, imo vero ſemper pigra immotaq́; ſunt:
tertium earum quæ ſemper mouentur. Vtrum ſit horũ
verius, videtur aliunde ordientibus commonſtrandum:
ita enim facilius fiet, intellectuq́; capietur motum eſſe
aliquem ſempiternum. Ex iis omnibus quæ mouentur 26
& mouent, alia ex accidẽti, alia partibus, alia per ſe mo
ueri & mouere dicuntur. Quòd ſi memores ſumus eo-
rum, quæ nobis præmiſſa ſunt libro ab hinc quarto, ſci-
mus quid ſit moueri per ſe, quid ex accidẽti, quid parti-
bus ac ea quidem quæ ex accidenti mouentur, præter-
mittenda ſunt nobis, vtpote quæ infinibilia intermina- 15
taq́; ſint, neq; in ꝑcepta poſſint includi, aut diſtinctionẽ
& artificem capere. Quæ vero per ſe mouentur, quæ-
dam vi & præter naturam, quædam natura mouẽtur.
Natura mouentur ea, quę cãm & principium motus in-
tra ſe poſsident, vt animalia, vt arbores, & vt ex inani-
mis plurima quæ mouentur, ita vt ſunt naturaliter in-
ſtituta, deorſum grauia & terracea, ſurſum à leui &
ignea. Pręter naturam mouentur ea, quæ tum vi, tũ non
ita vt ſunt naturaliter inſtituta, mouentur: & lapis ſur-
ſum coniectus, ignis deorſum depulſus. Mouenť etiam
aĩalium corpora aliquando præter naturam, vt ſaltan-
do: iis.n. quum grauia glebulentaq́; ſint, ſaltus non põt
eſſe naturalis motus. Tametſi vero animalium corpora
ſaltando cõtra naturam mouentur, ipſa tñ aĩalia non di
cuntur moueri præter naturam, quia eius quoq; motus
principium intra ſe obtinent. Corpora vero, quia talis
motus ſibi, neq; in eo ꝙ corpora, neq; in eo ꝙ grauia
cõuenit, cõtra nãm moueri probantur. Quęcunq; itaq; 27
contra naturam mouentur, nulla dubitatio eſt quin ab
aliquo extrinſecus moueantur, vtpote à quo de naturę
ſuæ inſtituto cogantur decedere: nihil.n. ſe contra natu
ram moueret, niſi externa vis cogeret, & alienus impul
ſus. De iis vero quæ naturaliter mouentur, ſolet quæri
moueantur hęc quoq; ab aliquo. Plane quæ naturaliter
mouentur, propterea ita moueri videntur, quia non ab
alio, ſed à ſe mouentur: ac animalia quidem ſine dubio
ab aliquo moueri neceſſe eſt. Quamuis enim neque
ab alio, neq; extrinſecus moueanť, diſcretio tñ quædã
mouẽtis & moti rõne deprębẽditur: neq; in hoc vis fue
rit, mouentur ab aliquo animalia necne, quippe ꝙ con
ſtet illa moueri ab anima. Sed de eo iam noſtra quæſtio
eſt, quonam pacto afferri ſeorſum poſsit in animalibus
id, quod mouet, & id quod mouetur. Atq; hæc quoq;
facile ſoluitur. Quemadmodum in naui, & iis quæ in-
genij, non naturæ ſunt opera, ita in animalibus partes
quæ mouent ab iis quæ mouentur, diuiſiue abiunctęq;
ſunt, in hunc modum dici totum animal ipſum ſe mo-
uere, tametſi habeat intra ſe id quod mouet, diductum
ab eo cui motus affertur. Erat altera qõnis pars, à quo 29
nam inanima mouẽtur, quum naturaliter mouentur:
quod quidem per difficiles explicatus habet, quia neq;
ab alio moueri videntur, neq; externũ agitatorem ha-
bere, quemadmodum ea quę præter nãm & vim mo-
uentur, neq; ab aliquo quod interius, vt cauſa & prin-

cipium habeatur, quemadmodum animalia. Quid enim afferri poſsit in illis quod mouet, diſtinctum ab eo qđ mouetur: aut quod agit diuerſum ab eo quod patitur? nam hoc diſcrimen in aĩalibus reperitur, quippe quæ
30 ex anima formentur & corpore. Quæ duo capiunt exiſtimationem mouentis & moti, qñ præſertim nullo genere diuiduntur inanima, ſed vno quaſi glutino continentur atque concorporant. Si.n. intra ſe authorem motus ſui aliquem gererent, qualis in animalibus anima eſt, ſi ſponte mouerentur, ſponte etiam ſtarent, vt aĩalia. Sed nec vnam viã ſemper agerent, imo diuerſas, ſi ſpontaneo agitatu ferentur, vt animalia ambulant, illa ſaltãt, currunt, tripudiãt, ſurſum, deorſum, progreſsim, ceſsim, in latus incedunt. Inanimis vnus tantum motus & ſimplex deputatus eſt, eoq́; videtur is ad certam & conſtitutã neceſsitatem naturæ referri. Quamobrem & hæc quoq; ab aliquo quidem moueri neceſſe eſt, licet à quo habeatur hoc, eſt incertum. Sed tamẽ quemadmodum hoc quoque accipiendum ſit, inſtruemus.

31 HOrum quæ mouent, alia ſecundum ſuam naturam mouent, alia contra ſuam naturã, vt quum claua ferrea lapidem mouet: nam neq; qua ferrea eſt, neq; qua grauis lapidẽ leuat, neq; motus huius cãm intra ſe poſsidet, ſed extrinſecus accipit atq; ĩbibit vim mouendi. Illa ſecundum naturam mouent, quæ motus illius quem miniſtrant, principium intra ſe obtinent. Quicquid vero actu cauſa eſt, naturalem vim habet mouendi ea quæ ptãte ſunt talia, quale id actu eſt quod mouet. Quod.n. actu calet, ius habet in id quod potentia calidum eſt. Num calidum actu quotiẽs calefacit id, motu ciet interiore & ſuo. Et quemadmodum quod calet cã mouens eſt eius quod poteſt calorem acciperere, ita quod poteſt calorem accipere: nam obnoxium atq; audiens eſt ei quod iam calet. Nã vt illud faciendi, ita hoc patiendi principiũ intus agnoſcit. Cæterum ignis, & ſimplicia corpora quum mouentur, ab alio moueri manifeſtum eſt: ſed vi & contra naturam mouentur, quum in alienos locos truduntur coguntuŕq;: ſm naturam, quũ in proprios & ordinatos à natura feruntur. Ea vero delatio, qua ſe res aliqua in ſedem ſuam confert, nihil aliud eſt, niſi actus & conſumatio potentiæ eius q̈ antequã moueretur, habuerat. Actum porro ab eo accipit, quod cauſa efficiens eſt vt ſit talis, quæ vltra in eo loco manere non poſsit, vnde excogitata eſt illud itaq; quod facit vt ſe in ignem aer conuertat, cãm quoq; habet, vt agat eo modo quo ignis & quo leue. Agere autẽ nõ poteſt vt ignis, niſi ſurſum feratur, quia actus ignis eſt ſurſum ferri. Quicquid.n. ab aliquo paritur mouetur ue, ſimul tale actu eſt, quale potentia erat, ſimulq́; eum habitum recipit, quem recipere poterat: ſi nihil obſtiterit, continuo aget pro natura & qualitate habitus quem recipit. Nam qui condiſcit, ſimul atq; condidicit etiam contemplatur, mõ nihil impediat, non voluntas, non deſidia, non occupatio aliqua. Quẽadmodum itaq; is, qui diſcipulum commentationem aliq̈ inſtruxit, cã eſt cur is qui ita inſtructus eruditusq́; eſt, ſpõte ſe ad illam conſpectionem conſiderationemq́; conuertat & conferat: ita res [a] quę facit, vt quod graue erat, modo ſit leue, cã eſt vt nunc ſurſum conuolet, qđ deor
32 ſum aliquando vergebat. Eſt aũt aliter ignis aliter lignũ leue potentia. Lignum potentia leue eſt, non abſoluta ſed remota: quia ſcilicet verti põt in ignẽ. Iam ignis abſoluta & propinqua, quia.ſ. ſtatim poteſt ſurſum aſcendere. Sicut aliter muſicus poteſtate eſt, qui diſciplinam illam nondum tenet, ſed põt ſi velit: aliter qui iam quidem tenet, ſed ab vſu atq; opera procul eſt. Atq; hic medius quidam eſt habitus inter actum & potentiam ſimplicem. Sed & is qui habitũ illum ſciæ poſsidet, medius eſt inter eum, qui nondum poſsidet, & eum qui iam in actu exercitioq; eſt. Quicquid igiť de prima illa & lõginqua potentia in actum transfertur, apertiſsime ab alio & à cã extrinſecus accidente mutatur. Ignis.n. non ipſe à ſe, ſed ab alio paritur, ſimiliter nec aer, nec aqua, nec terra. Quum vero iam perfecta & conſumata conuerſio eſt, iam factus ignis, iã receptus & hauſtus habitus, qui recipi haurirиq; poterat ab eo, qui oĩa hæc præferebat, & poſsidebat actu, quanquam tunc quoq; potentia leuis eſt nihilominus potentia hęc longe perfectior intelligitur eſſe, quam prima, vtpote quam ſi nihil impedierit extrariũ, ſtatim inſecuturus ſit actus. v.g. Aer quoad dum potentia illa tam remota leuis eſt, & quo ad dũ põt in ignem cõuerti, non condit, ſimul vero ptãte ꝓxima factus eſt leuis. i. ſimul conuerſus in ignem eſt, ſi nulla vis feratur, continuo ſubuolat. Quęcunq; igitur cã eſt, vt prior & remota potentia in poſteriorem ſe proximam conferat, cauſa etiã eſt vt actus & exercitiũ conſequatur. Quamobrem quoties dicimus ignem ſuſtulli. aut terrã decidere alieno actore, id ita accipi volumus, vt quia ipſa ſe parere & procreare elemẽta nõ poſſunt, primum ab alio facta intelligãtur: deinde vt conſequẽs fuerit ea niſu natura illius, in quam cõmeauiſſent, ſtatim moueri niſi quid exterius præpediſſet.

[a] *Sed poterit quiſpiam forſitan dubitare (ait Simplic.) quo dictum ſit ea quæ mouentur, locali motu à generãte moueri per ſe. Quod.n. generat ſubſtantiam, & formã facit, & generationis cauſa eſt: aliud aũt eſt tranſmutatio quæ in generatione fit, & alia motus localis. Præterea quod ignem generat ſimul atque eſt genitus, deſiſtit ab opere ampliusq́; non tangit quandoq;. Quo pacto ergo fieri põt ut ipſum per ſe moueat, aitq́;: Quod qui formam generat, quodãmodo ẽt mouet id quod eo motu aptum eſt moueri: efficit.n. actum & motum illius formę una cum ipſa, ſicuti qui amphoram facit, cã etiam eſt ut ea uinum contineat: non tamen qui formam facit & mediante motum, propriæ. mouet formam eo motu ueluti qui lapidem manu mouet. Nam mouetur eo quãdoq; abſente eo qui generauit.*

QVi vero id quod reſiſtit & impedit, amouet, par 33
tim agitat ipſe, partim non agitat. Nam qui demolitur columnam, & qui in aqua lapidem ab vtribus ſeparat, primum columnã aut lapidem agitat, tum deinde ex accidenti parietem, atq; vtres mouet. Si itaq; oĩa aut vi, aut natura mouentur, vtrunq; aũt, & id quod vi & id quod natura mouetur alicunde moueri monſtratum eſt, nonne omnia ab alio moueri conficit? Sed qui hærent cum his illa, quæ nobis olim dicta ſunt naturalia corpora intra ſe habere principium quietis & motus? Certe [a] hærent, atq; ita intelligenda ſunt, vt rẽ habere intra ſe principium motus nihil aliud ſit, quã naturã habere audientẽ, idoneam, habilem, vt in id ſe vertat quo extrema vis imperat, & in qđ poſtquam eſt verſa, tali ſe aut tali motu (niſi quod obſtet) exerceat. Quã itaq; quicquid mouetur ab aliquo moueatur, ex iis quę diximus, indubitabili luce colligitur.

[a] *Quærit hic Alexan. ſi id naturale eſt (ut Ariſt. ait) qđ principium habet ut patiatur & moueatur, qui fieri poteſt*

vt corpus

ut corpus quod circulari motu agitatur, cœlum uidelicet, naturale ſit? ipſum enim eſt à paſſione liberum. & multipliciter res pendet. Primo quod ea rõne, qua non eſt imobile corpus hoc, ſed ab alio in aliud mouetur, non eſt à ptãte liberũ: quatenus uero poteſtatis eſt particeps, eatenus etiam paſsibile eſt quodammodo: hac igitur rõne motus principium in ipſo etiam eſt, quod moueri poteſt. Vel rectius quidem, ait ipſe, dicendum eſt, non eo modo intelligendum diuino huic corpori motum ſecundum naturam ineſſe quo rebus inanimatis, ſed quo ea quæ ab anima mouẽtur, quæ quidem non ab extremo aliquo motore, ſed internæ cauſam habent motricem principiumq́; motus actiuũ, ſed ſi hæc uera ſint, ait deinde, cur nõ etiam principium habet quo poſsit ſtare? poſsit in contraria moueri? Reſpice primo in contraria moueri non poſſe, quia circulationi nihil contrarium eſt: non quieſcit aũt tum ob id quia non mouetur ac id in quo, cum eo fuerit peruentum, ſit neceſſe ſtare: tum quia quiete non eget: quæcunq; n. mouentur & à ſeipſis ſtandi naturam habent, ea etiam poteſtatem habent ut ex ſeipſis quieſcant. Simpl. uero hanc reſponſionẽ poſtremam perpendens, ait hæc protuliſſe Alexan. iuxta eam opinionem quam de anima cœli habuit in commentarijs libri ſecundi de cœlo eandem ſcilicet eſſe in cęlo animam et naturã. ibi.n. in hunc modum ſcriptum reliquit: Nos autem oſtendere nitimur non aliam quidem eſſe corporis diuini naturam, aliam uero animam, ſed ueluti grauitas terræ et leuitas ignis. & non multo etiam poſt ait: Nãque alia ab hac erit eius natura, anima.n. perfectior quadam natura eſt, unde rationi conſonum eſt corporis perfectioris perfectiorem eſſe naturam. Hæc autem omnia conformia ſunt opinioni eius de anima: credidit enim animam actua eſſe à corpore inſeparabilem, ueluti etiam natura eſt.

34 MOuentur vero omnia ab eo, quod mouet bifa-
riam. Nam aut mouet tñ, non etiam mouetur,
aut ipm quoq; alicunde moueť & mouet, exẽ-
pli gr̃a: Lapis moueri põt ab hoie, moueri poteſt à cla-
ua. Quum mouet homo, tunc is originem totius mo-
tus intra ſe poſsidet, nec agitatur extrinſecus, cum mo
uet claua, tunc ea & motum lapidi pſtat, & ab alio acci-
pit, proinde origo motus non in claua habetur, ſed ad
vim refertur. Nec abitur tñ in infinitum, ſed ſtatur in
aliquo quod iam alicunde non mouetur. Lapidem mo
uebit clana, clauam manus manum homo hoiem nihil
niſi ipſe ſemet. Sane lapidem mouet & homo & claua,
ſed homo potiſsimum mouet, tum quia clauam homo
mouet, hominem claua non mouet, tum quia ſine ho-
35 mine claua non mouet, ſine claua homo moueret. Er-
go manifeſtum eſt id, quod cæteris fons & principium
omnis eſt motus, etiá ſi interceſſu alterius interuentuq́;
moueat, nihilominus cãm illam interius gerere, eo fieri,
vt quicquid mouetur ab aliquo quod ipſum ſe moeat,
moueatur aut ſtatim & proxime, aut mediis rebus quæ
moueantur & moueant, ita vt illud tandẽ primum ſum
mumq́; teneatur, quod iam procuratione nullius, ſed à
ſe cæteris motum miniſtret & afferat. Nam ſi id moueri
ab alio dicatur, id quoque à quo mouetur, moueri diceť
ab alio, & illud rurſus ab alio, vt in infinitum inquiſitio
iſta caſura ſit quod fieri nullo modo poteſt. Si.n. nullũ
caput cauſarum mouentium haberetur, ꝙ motus to-
tius: exordia prima recipere, nullum vtiq; motum geri
adminiſtrariq́; videremus. Præterea ſequeretur in ma
gnitudine finita tempore finito infinitum motum poſ-
ſe conſtitui. Nam ſi infinita ſint ea, quæ mouent & mo-
uentur, neceſſe eſt ex iis cõcreſcere magnitudinem ali-
quam infinitam, non quidem quę ex omnibus alioquin
tam diuerſis & pugnantibus coaleſcat, ſed quæ ſaltem
vnitate attigua coeat. Quicquid.n. mouet, quia moue-
tur, neceſſe eſt tangendo moueatur & moueat. Sed col-
ligamus quid nobis hactenus rationes ſuperiores attu-
lerunt. Si neceſſarium eſt oĩa quæ mouent, moueri itidẽ
aliunde, ex duobus alterum relinquitur, aut vt in primã
cãm mouentem, ſed ĩmobilem ſtandum ſit, aut ſi non
immobilem, ſaltem in eam quæ ipſa ſe moueat. Quum
.n. id quod mouet omne, aũt moueri aut non moueri
neceſſe ſit, & ſi nõ moueatur, eſſe ĩmobile, ſi moueatur,
aut à ſe aut ab alio moueri: quumq́; aſſertum ſit nõ ſe-
qui aut ab alio moueatur omne quod mouet, reſtat, vt
ſi id mouetur, moueri à ſe nulla dubitatio ſit, præſertim
quum ſit fere conſentaneum, vt id quod ſe ipm mouet,
potior cauſa motus eſſe intelligatur, q̃ id quod ab alio
monetur. Id.n. quod per ſe tum prius & præſtantius plu
riſq́; eſt, tum cauſa quoq; ei ꝙ per alterum agit.

NVnc alio capite diuidentibus quærẽda ratio eſt, 40
qua id quod ſeipſum mouet, mouere dicatur. In
primis ſecandi videntur modi quibus ipm ſe ali-
quid mouere poſsit intelligi. Quoniam itaq; magnitu-
dinem quę mouetur, continuam eſſe confeſſum eſt, ne-
ceſſe eſt ſi quid ſe moueri dicatur, vt aut totum à toto,
aut totum & partem à parte, aut totum à parte, aut par
tem à toto, aut partẽ à parte exiſtimemus moueri. Hoc
poſtremum in duo mẽbra diuiditur. Nam aut ita pars à
parte mouebiť, vt ſingulæ partes à ſingulis vice inuerſa
& mutuo moueantur, aut ita vt vna pars moueat, altera
econuerſo non moueat. Atque hoc ſignificato vltimo
accipi oprtere id monſtrabitur, quod αὐτοκίνητον, ideſt,
quod per ſe moueri, ſiue quod ſemet mouere dicatur.
Nam reliqui diuiſionis illius modi in eo conſentiunt,
atq; id peccant oẽs, ꝙ totum à toto moueri ſignificat.
Quod quidem contingere non poſſe clariſsima rõcina 41
tione paulo poſt docebimus. Primum hoc mãdandum
memoriæ eſt, præter membrum vltimum cætera ean-
dem plagam accipere. Nam ſi à parte totum mouetur,
ipſam ſe quoq; illa pars mouet: ná adempto ſubſiduo,
quod ab hac parte dicitur moueri, relinquetur ſola pars
hæc quæ ipſam totam mouebit, Eadem inductio com
petet, ſi à toto partem moueri dixeris. Idem eueniet ſi
mouere ſe partes mutuo ſingulæ ſingulas cenſeantur.
Nam ſi ſingulæ mouent eas, à quibus mouentur ſingu
læ quoque ſe ipſas mouebunt, aut ſtatim aut per me-
dium. Non fuerit ab re diuertiſſe huc tantiſper, vt mo
di illi in idem recidere viderentur. Quam vero abſur-
dum ſit totũ à toto ſe moueri, multis è locis fides aſtrui- 42
tur. Primum quæro, vtrum eodem motu quo quid
ſe mouet, moueatur, totum à toto an diuerſo. Si diuer
ſo, illud iam non mouebit ſemet, ſed quando diuerſi
ſunt motus, id quod mouetur, intelligitur alterum ab
eo quod mouet. Si eodem, non video quemadmodum
aſſequi cogitatione quis poſsit, eodem motu deferre
deferriq́; aliquid, afficere & affici, Non abſimile id fu
turum, atq; ſi eandem rationem & diſcere ſimul & do-
ceri dicamur, eandem valentiam ſanitatemq́; curare
& recurari. Quanquam autem ſunt hæc obtuſiſsima,
fortaſſe tamen ineptiora incommodioraq́; videbũtur,
ſi recolere & meminiſſe ſuperiorum placuerit: videlicet
quicquid ab aliquo mouetur, id potentia eſſe ad quod
mouetur. Quod enim caleſcit: erat potentia calidum: &
quod frigeſcit, potẽtia frigidum. Item quicquid mouet,

actu eſſe id ad quod mouet exempli gratia: Id quod ca-
lefacit actu eſſe feruidum, id quod refrigerat, actu eſſe
gelidum. Hæc ſi ita ſunt, ſi id quod ſemet mouet à ſeip-
ſo, ideſt totum à toto mouetur, eodem reſpectu & actũ
& potentiam præteret: potentiam, quatenus mouetur
actum, quatenus mouet. Iam perfectum ſimul & imper
fectum dicetur: imperfectum, quia potentiam obtinet:
perfectum, quia in actu conſiſtit. Quare & calidum ſi-
mul & frigidum videbitur: immo calidum & nondum
calidum, frigidum & non frigidum fuerit. Relinqui-
tur ergo eius, quod ipſum ſe mouet, partem eſſe quæ
43 moueat partem quæ moueatur. Ea quæ mouet prorſus
ipſa immobilis eſt: ea quę mouetur interim aliud quoq;
extrinſecus mouet, interim tantum mouetur. atq; hoc
in animalibus videtur facillimum. Nam animalia eius
generis ſunt, quæ per ſe moueri dicantur: mouentur il
la eo quo declaratum eſt modo. Seorſum enim habe-
tur id quod mouet, & immobile eſt, vt anima: ſeorſum
id quod ab anima mouetur, vt corpus. Corpus vero nõ
etiam neceſſario aliud mouet, ſed aliquando mouet ali-
quando non mouet. Cum lapis trahitur, tunc mouetur
& mouet: at quum dormitur, non mouet, ſed mouetur:
nam & nutritur & creſcit & ſpirat. Hactenus liquido
apparet, in re quæ ipſa ſe mouet, diſcretionẽ haberi mo
uentis & moti: ac partem quidem illam quæ mouetur,
neceſſario corpus eſſe, quia quicquid mouetur, neceſſe
ſit eſſe continuum. An vero altera quoq; pars quæ mo-
uet, corpus ſit, nondum, ſed in loco docebimus.

44 QVòd ſi autem aliquid mouens ĩmobile, etiam
alia via probabile videbitur. Nam ſi aliquid eſt
quod mouetur & mouet, aliquod quod tan-
tum mouetur merito, ne dicam neceſſario, [a] aliquid
debet eſſe quod mouet & nõ mouetur. Hanc collatio-
nem, exempla ſingillatim de rebus ſumpta, feriam fa-
ciunt. In omnibus quæ de duobus conſtant, ſi alterum
poteſt eſſe per ſe, poteſt & alterum. Verbi gratia: Ex
vino & melle mellities conſtat, ſi poteſt mel ſine vino
ſeorſum conſiſtere, poterit & vinum ſine melle ſeorſum
haberi. Ita quum aliqua ſint quæ moueantur & mo-
ueant, ſi inueniuntur quæ moueantur tantum, inue-
niẽtur etiã quæ tantum moueant. Ex iis omnibus ra-
tiocinatio tota colligiſ hoc modo. Omne quod moue-
tur, ab aliquo mouetur, id quod ſupra aſſeruimus. Quia
vero exiſtimatio iſta in infinitum exire non poteſt, id
quod primum mouet, aut ſtabit, aut ſemet mouebit. Si
ſtabit, erit immobile: ſi ſemet, mouebit. Requiro illud
primum quod motum miniſtrat, quando nihil à ſe totũ
à toto moueri probatum eſt, ita ſemper defenditur im-
mobile, quod cæteris fons atque principium motus ſit.
Igitur Anaxagoras recte, qui mentem immobilem ſta-
tuit, quam motus principium ſtatuiſſet. Ergo authorẽ
motus primum eſſe immobilem oportere, ſatis effectũ
explicatumq; eſt.

[a] *Non eo ordine Themiſt. proceſsit quo Ariſto. in his com-
probandis, ſecuti patet ſi inuicem conferantur ambo: Ariſto.
enim longe ſuperius rõnem hanc adduxit. Hic autem eſt ani
maduertendum, quod uerba ea latina, Merito, ne dicam
neceſſario, græce ita ſe habent:* εὔλογον ἵνα μὴ ἐπωμόσω
ἀναγκαῖον, *quæ ex Ariſtot. ſunt excerpta, quæ quidem per-
pendens. Simpl. ait: Ob id ita locutum, quia quaſi ex quo-
dam conſecutionis modo, & non demonſtrationis neceſsitate
uidetur collecta ratio hæc, & ſi fundamento neceſſario: initi
uideatur. Vel forſitan etiam id non eſt in omnibus uſque-
quaque uerum. Quod ſi duo ſint quæ inuicem iuncta & com
poſita inueniantur, ſit alterum eorum poteſt eſſe per ſe, poſ-
ſit etiam per ſe alterum eſſe: ſyllaba enim quæ ex uocali con
ſtat & conſonante reperitur: & uocalis quidem per ſe pro-
prium habet ſonum ſolaque poteſt proferri, conſonans ue-
ro non niſi cum uocali. Quia ergo in quibuſdam, licet ad-
modum paucis, fallit ea regula ideo non probabilis hæc eſt:
& recte ait Ariſto. eamq; imitatus Themiſt. merito, ne dicam
neceſſario.*

AEternum quoq; eſſe primum motorem hinc li- 45
cet cognoſcere, quia ſi motum eſſe ęternum ne
ceſſe eſt, id quoq; qđ ſit hmõi motus cã, ęternum
eſſe & perpetuum conuenit ab omni mutatione cõuer-
ſioneq; liberum, interitus atq; ortus immunem. Porro
quærere vtrum quicquid eſt ęternum, moueat tantum,
non moueatur autem, nihil ad rem pertinet. Conceda
mus autẽ, ſi cui id placeat, plura eſſe mouentia, & qui-
dem immobilia, quę interim ſunt interim nõ ſunt: qua-
les fortaſſe animalium, tametſi nõ oĩum, animæ videã
tur. Quamobrem vero animalium genus indeſecta ſe-
rie attineaſ & quemadmodum aĩę eorum quãdoq; ſint,
quandoq; non ſint, & qua rõne nũquam iſthic ſucceſſus
procumbat, certam eſſe cãm, & neceſſariam, & ĩmor-
talem oportet, quia ĩmutationis & ſubrogationis æter-
nę non poteſt cauſa eſſe aliqua non æterna. Nam illud
edocenter ac ſcite dici non poteſt, corrumpi ſemper cũ
rebus, quæ occiderent ſua principia, ſubindeq; oriri
cum rebus ſubcenturiari anticipareq; alia, atque ita mu
nus ſucceſsionis obiter impleri, & perpetuo contineri.
Nos ſummã illam & principem cauſam, & verum prin
cipium quærimus. Nam aliæ cãę, quæ viciſsim fiunt, vt
aĩalium animæ, innumerabiles infinitæq; ſunt, neq; vllo
pacto ſimul habentur. Cur.n. hoc potius, q̃ illud prin-
cipium feceris? Prorſus perpetuæ huius continuationis 46
rerum, & nunquam caſuræ conſtituendus eſt author
ſempiternus & ſtabilis, nullo fine defectionẽ æui factu
rus. At principia corruptilia, ſi qua huiuſmodi ſunt
aĩalibus cõi caſu cum animalibus corrumpuntur com-
moriunturq;. Erit igitur præter hæc, cauſa vtiq; altera
quæ efficiat, vt principia illa vim habeant gñandi pro-
creandiq; reliqua. Cæterũ [a] ſi ſatis eſt ex antelatis oſten 47
ſum, motum eſſe aliquem continuum & ſempiternum,
(quod.n. deinceps & conſequens eſt, neq; continuum
eſſe, neq; ſempiternum pòt) neceſſario ea res, quę ſem-
piternum illum motum intemperat, vna ſempiternaq;
eſt. Nam ſi alia atq; alia diuerſis tẽporibus probaretur,
profecto motus ab ea continuus proficiſci non poſſet,
ſed alius atq; alius & proinde vt ſectus & conſequẽs ꝓ-
ueniret. Ex iis affirmare, atq; adeo ſine dubõne decer 48
nere poſſumus primũ haberi quiddã atq; ĩmobile prin-
cipiũ rerum reliquasq; rurſum pt̃ates vnde aĩantes mo-
uentur, nec ſciẽter, nec proprie appellari principia. Pri- 49
mum quia neq; motuum quoq;, quibus aĩalia mouean
tur, cauſas oĩum habent: ſed vnius modo qui ad locum
pertineat (Is.n. ſolus interiore via natura cietur & ædi-
tur, reliqui extrinſecus afferuntur) Neq; animales, ſed
naturales cenſentur auctio, minutio, ſpiratio. Quod ge
nus non ab aliquo nobis inſito principio miniſtraſ, ſed
à circundante nos aere, aut à cibo, qui pro alimento no-
bis additus ingeſtusq; ſit. Deinde vel eius quoq; mo- 50
tus qui verſatur in loco, quem ſolum diximus ſpõte ab
animalibus gigni, non tota ratio intus eſt, ſed occaſio
atque inuitamentum habetur extrinſecus. Fere enim
ad cupe-

ad cupedias cibi mouentur, aut quod alio genere deſo
ris oculus teneat. Vnde fieri nequit, vt vllo motu con-
tinue moueantur. Nam ſi non aliud, neceſſario ſom-
nus coquendo cibo requiritur: at quum dormiunt ani-
malia, certe ſtant, nec mouentur à ſe. Sed altera cauſa
eſt, cur ea interim quieſcant, interim moueantur. Atq;
ea cauſa tametſi ſemper moueat, nõ tamen ſemper eo-
dem modo ſe habet, neque ſemper æqualiter efficit ani
51 malia. Manifeſtum eſt itaque ex iis, quæ diximus, opor
tere vnum primum eſſe, quod moueat, nec moueatur
vtique ſi, quemadmodum probabimus, immortalis &
æternus eſſe motus debet. Si itẽ neceſſarium eſt vt mun
dus, quia circumactu continuo voluitur, & moueatur
in ſe, & nihilominus ſtare intelligatur. Sicut enim ea
natura primi principij eſt, vt & moueat, & ſit immobi-
le, ita id quod mouetur inde, vtraq; ratione participat.
Nam ſi ad partes reſpicias mouetur, ſi ad totum perſtat
immobilis.

a *Ex his ait Simplic inſurgere poteſt dubitatio, & non admodum leuis: in antehabitis enim, hoc eſt, in principio Octaui, oſtenſum eſt motum eſſe æternum: non quidem quia continuus ſit, ſed ob id quia ſemper neceſſe ſit quamlibet mutationem aliam præcedere, & quamlibet etiam, quamuis poſtremam, aliam ſubſequi. Sed hac quidem ratione probatur quod motur ſit æternus, non qui continuus ſit, ſed qui deinceps & conſequens. Reſpondet Simplic. uerum eſſe quod in principio probatum eſt: ſemper motum eſt conſequenter. Hoc enim euidens erat in his maxime rebus, quæ hanc nobis proximam regionem occupant ſub lunæ globo: in his enim ante quâcunque mutationem alia præcedit ſemper, & poſt quancunque etiam alia ſuccedit: Sed deinde accipit tanquam ex ſuppoſitione quadam quod neceſſe ſit, quod mutationibus his ſe inuicem uiciſsim conſequentibus ſit prior mutatio quædam continua, quæ cauſa ſit & auctor ſucceſsionis huius indefectæ & ſempiternæ. Demõſtratum eſt ergo ſeriem motuum qui uiciſsim ſe conſequantur perpetuam eſſe in his, quæ hanc ſub luna regionem incolant. Verum hæc conſtare non poteſt, niſi ab uno continuo motu cuſtodiatur.*

52 QVòd ſi primum mouens ſempiternum immor
taleq; eſt, illud quoq; quod inde primum mo-
uetur, ſempiternum immortaleq; fuerit. Si
enim aliud haberetur, cui primo rector ille primus mo
tum afferret, continuus aut vnus motus eſſe non poſſet.
Sed quorſum dixi, cui primo motum afferret? Quoniã
illa quoque quæ oriuntur & occidunt à principio mo-
uentur immobili, non tamen ſtatim & proxime, ſed me
dijs in interſtitio plurimis: alioquin terrena hæc neque
mutationes conuerſioneſq;, poſtremo neq; interitus
aut ortus haberent, ſi nullum corpus inciderent, quod à
cauſa illa immobili & principe moueretur, quodq; ſub-
inde reliqua moueretur, ita vt mortalitati vicaria & ſem
piterna ſubiectione ſuccurreret. Nam quum primum
illud ac ſummum ſemper ſui par, ſuiq; ſimile ſit, non
poteſt eodem modo ſemper atq; vniformiter non mo-
uere. Neq; aliqua rõ eſt, qua ad mutua rei mobilis ob-
ſtringatur, aut ad mutationẽ alterius varietur. At cœlum,
& qui cum cœlo circumagitur ſol, idcirco non eoſdem
ſemper effectus pariunt, quia rebus quas mouent, va-
rie & difformiter accidunt. Alius motus appulſu, alius
abſeſſu contingit. Atq; ita diſcrimen illud hinc oritur,
vt res modo exerceri agitarique, modo quieſcere ſede-
req; videantur. Ex iis omnibus arbitror propalam fa-
ctum quidnam cauſæ ſit, cur non omnia moueantur
aut quieſcant, & cur moueantur hæc ſemper illa tan-
tum quieſcant immotaq; ſint. Sed & nonnulla quoque
haberi, viſitariq; diximus, quæ modo ſtant, modo in
motu atq; excitu ſunt. Quum enim aliqua ſint primo
finitima, aliqua ab iis ſecunda, quæ quanquam à per-
petuo tamen à mobili & conuariabili principio mouen
tur, neceſſe eſt aliquibus eam eſſe naturam, vt iugem
& vniformem motum exerceant, aliquibus vt laceſsi-
tum atque difformem. Nam & principia vnde mo-
uentur, hoc differunt, quod alterum vniforme, alterum diſ-
forme cognoſcitur.

SAtis erat hac indagine demonſtraſſe illud eſſe per- 53
petuum, quod primum à primo moueretur. Sed
& hoc aliunde vel apertius & communitius diluce
bit. Si enim neceſſarium eſt indefectum & perennẽ eſſe
aliquem motum, qualis etiam eſt, qui per orbem in cœ-
lo agitur, & quem agitator ille primus (quiſquis eſt) af-
fert, profecto & corpus quoque, cui naturale ſit circũ-
agi torquerique; perpetuum eſſe & ſempiternũ oportet.
Nunc illud obiter explicandum, atq; alio initio aggre-
diendum videtur, cur motus nullus præter orbicularẽ 54
perpetuo attineri continuariq; poſsit. Tria ſunt motuũ
genera qualitatis, magnitudinis, loci. Is qui eſt loci, pri-
mus eſt oĩum motuum, tẽpore, natura, præſtantia, quia
ineſt in rebus & corporibus eadem dignatione autho-
ritateq; præditis. Natura primus eſt localis motus, quia
conſtat cæteros motus inſtitui ſine motu locali nõ poſ-
ſe, motum localem ſine cæteris poſſe perſpicuum eſt.
a Primum auctio ſine delatione non fit. Nunquam
.n. crementa membris accidunt, niſi quod quis eſitauerit, biberit, ſumpſerit: confecto confici eſculenta & po
culenta non poſſunt, niſi proximent accedantq; corpo
ri aĩalium, ſtirpium, hoĩum, atq; ita ſuccus is in oẽs par-
tes diſtribuatur atq; permaneat. Ita videri neceſſariũ, vt aut
nos qui creſcimus, aut cibus ipſe quo alimur, aut vtriq;
locum ex loco vertamus. Auctio igitur & minutio ſiue
loci mutatione miniſtrari non poſſunt. Sed neq; altera-
tio. Cum .n. qualitatum quæ ad motum hunc pertinent,
oĩum principium dẽſitas & raritas ſint. (Nam grauitas,
leuitas, mollitudo, aſpritia, calor, & frigus, quanquam
neq; raritates dici, neq; denſitates poſſunt ab iis tñ pro-
deunt, patiunturq; ſine dubio) denſitas porro & raritas
ex concretione proueniant, cõcretio & receſſus non fit,
niſi partes loco demigrent. Generatio quoq; & corru-
ptio poſteriores nã hoc motu ſunt. Siue .n. nihil ſunt
aliud, quàm concretio & ſecretio, vt Democrito placet, ſiue
(vt nobis videtur) ex alteratione proueniunt: quando-
quidem ortum atq; obitum rerum concretio & ſecre-
tio videntur præcedere: vtrum dixeris, prior aliquis mo
tus ob locum inuenietur. Ita prima pars propoſitionis
noſtræ aſſerta eſt, ſine motu locali nullum motum poſſe
conſiſtere. Nunc paucis altera quoq; veriſsima eſſe mõ 55
ſtrabitur, ſine cæteris motibus localem poſſe inſtitui.
Sed quid hoc facilius? quænam obſecro neceſsitas? vt id
quod in loco fertur, augeſcat, & altereſcat, naſcatur, aut
intereat? Hactenus probatum eſt motum localem in- 56
ter oẽs motus primum eſſe natura: nunc dicemus quẽ-
admodum primus quoq; ſit tpe. Hunc motum æterna
ſolum agnoſcunt (perinde qui ſolus ingenio ſit ad con-
tinuandũ & perennandum appoſito, qđ infra mox æſti-
mabimus) Aeterna caducis & genitis priora ſunt tpe.
Igitur motus illorum prior tpe, quam cæterorum habẽ
bitur. Diximus motum localem eſſe primum tempore

& natura,nunc reliquum eſt, vt eum præſtantia quoq; & dignitate & perfectione mõſtremus. Quod quidem cognitu & perſpectu facillimum eſt,tum ea rõne ꝙ abſolutiſsimis & pulcherrimis corporibus deputatus, delegatusq́; eſt,tũ ꝙ nobis non iam inde ab ortu aut crepundiis,ſed poſt aliquantum temporis iam adultis perfectisq́; accidit, quum firma inceſſui membra habentur. Alioquin animalia in primordio inchoata & rũdia ſumus. Dicet quiſpiam, pugnant hęc ſuperioribus. Dictum eſt motum localem priorem eſſe cęteris motibus, nunc poſterior comprobatur exemplis, quando prius gigni nutricariq́; animalia,q̃ ingredi poſſe & mutare locum videntur. Sed ad hoc facilis defenſio eſt. Singulatim ortus & generatio prior eſt motu locali, in vniuerſum motus localis prior eſt ortu. Neceſſarium eſt enim, vt eius rei quæ patitur, præceſſerit aliquod pariens, quod antequam pareret, motũ localem vtiq; exercuerit. Nam tum quum gignit,gigni quod gignit dici aut exiſtimari non poteſt. Ita fit vt ſit neceſſe antequam quicquam oriatur, anteceſsiſſe aliquid,quod locum ex loco mutauerit. Propterea ſi generatio prima ſtatueretur, omnia quæ aliquem motum perpeſſa eſſent, prinſquam mouerentur genita atq; orta fuiſſent. Non eſt ergo generatio prior motu locali. Quod ſi generatio poſterior vincitur, ſuperfluum eſt auctionem aut alterationem priores defendere, quia auctio & alte
58 ratio conſequuntur ortum ab eoq́; ſunt ſecundæ. Illud quoque huc pertinet quod imperfectiſsime animantes localis motus expertes vidẽtur, vt arbores cæterarũq́; frugum genera: & quæ,ꝙ ancipiti ſunt natura Zoophy
59 ta nominantur. Iam ea quæ motu locali mouentur minimum de ſua ſubſtantia, nanq; concidunt, vtpote cũ hoc genere nihil integritati depereat. Non ſic ea quæ alterantur, non ſic ea quæ creſcunt,quorũ alia qualitatem demutant, alia in quantitate modoq́; variantur.
60 Præterea id quod ſemet mouet,principium eſt,tum eorum quæ mouentur,tum eorum quæ mouẽt. Hoc aũt nullum ſibi motũ niſi localem vendicat. Quare vel hac ratione primus motuum localis aſſeritur. In plenum res proprie ac ſimpliciter mouetur,quæ locum mutat. Quę vero non mutat,ſed aut augetur,aut minuitur,aut affi citur, non ſimpliciter abſoluteq́;, ſed quodam genere moueri dicitur. Quam itaque ſit primus motuum localis, puto ex iis,quæ ſunt dicta,conſtare.

Imma ita ſe habet. auctio quidẽ non erit abſque alteratione, nam quomodo fieret auctio in prius nutrimento alteraretur & ſed adeptâ etc.

ª *Græca ita habent,* αὔξησις μὲν γὰρ οὐκ ἴσαι χωρὶς ἀλλοιώσεως, πῶς γὰρ ἂν αὔξησις γένοιτο, μὴ πρότερον τῆς τροφῆς ἀλλοιωθείσης, ἀλλοιοῦσθαι δὲ &c: *ideſt. Primum enim auctio ſine alteratione non fit. Nunquam enim crementa membris accidunt, niſi quod quis eſitauerit, biberit, ſumpſerit, prius conficiatur altereturq́;: confici autem & alterari eſculenta &c.*

61 NVnc quiſnam inter locales ſit primus, explicandum videtur. Sane ª rationibus illis, quibus hoc probaturi ſumus,illud quoq; obiter cõi vſu monſtrabitur, eundem motum continuum & ſempiternum eſſe. Nam ex reliquis nullus ſtatui ſempiternus poteſt, vtpote qui terminis extremisq́; arceãtur,omnesq́; ſe ab oppoſito in oppoſitum conferãt. Generatio in ens, corruptio in non ens procumbit. Alteratio affectionum cõ
62 trarietate compeſcitur, auctio & diminutio intra certos ſe magnitudinis & paruitates limites continet. Quum itaq; contrarios aduerſosq́; motus vniri & coaleſcere impoſſe ſit, quæ vero continuantur vnita & coalita eſſe oporteat, nimirum cæteri motus iungi,& attineri non poterunt. Quam vero fieri nequeat: vt ex contrariis motibus vnitas & coalitus fiat,ita vt res quæ illius motibus mouetur,tanquã vno duobus vtatur in aperto eſt alioquin res ab ſe intelligitur. Si ita dicatur, futurũ vt res ſimul & albeſcere, & nigreſcere, ſaneſcere, morbeſcere, creſcere,decreſcere, oriri,occidere videantur. Si igitur quod albeſit,nõ ſimul nigreſit,(alioquin finis & exitus albeſcẽdi eſſet nigreſcere) manifeſtiſsimum puto,quũ nigreſcit res altero motu agitari, q̃ eo quo priusquum inalbebatur. Quod ſi nũc ſequiùs atq; antea mouebatur, res autem & tunc & nunc extabat,clariſsimum eſt eam rem de vno motu in alterum proceſsiſſe interquieuiſſeq́;. Nam ſi in tẽpe nullum ĩterſtitium motus fuiſſet, fateri neceſſe eſt, idem contrarios motus tanq̃ vnum & contrarium egiſſe. Eadem rõ in generatione corruptioneq́; congruit, ne attineri inuicem poſsint. Quãuis enim contrariæ omnino non ſint, opponuntur tamẽ & quodãmodo aduerſantur. Sed differentia ea ꝙ licet in vtroq; genere motuum.i.tum in proprijs verisq́; motibus,tum in improprijs ſemper aliquid intermedium habeatur,tamen in veri ac propriis quies media eſt,in impropriis non quies,ſed tempus intercidit. Quum.n.occidit aliquid,quotiens ad non ens conuerſum mutatũq́; eſt dici non poteſt quemadmodum in non ente quie-
ſcat. Inter corruptionem igr̃ quę in non ens procumbit, 63
& generationem quæ initium à non ente capit, tempus erit interpoſſe,non quies. Alioquin ſit abſurdum, ſi id quod ortum tantiſper eſt,cõtinuo interire dicatur, neque tempore vllo obmanere, in ea ſoliditate euidentiaq́;, quam ſibi genitura ortusq́; attulit. Hactenus ſatis probatum eſt nullum motum ex reliquis poſſe haberi continuum.

ª *Eſt animaduerſione dignum (ait Simpli.) quod in hunc uſque locum eſt ueluti ſuppoſitio quædã acceptum, quod nũc monſtrabitur, ſcilicet aliquem eſſe motum continuum: quod Themiſt. etiam græce expreſſit, qui ait* ἅμα γὰρ καὶ τὸ πρότερον ὑποτεθὲν, ὅτι ἐνδέχεται κίνησιν εἶναι συνεχῆ ἀΐδιον, δῆλον ἴσαι τῇ αὐτῇ μεθόδῳ. *hoc eſt, Vna.n. & id quod ſuperius ſuppoſitum eſt, quod ſcilicet aliquis motus eſſe poſsit & continuus & ſempiternus, eiſdem rationibus probatum euadet. Addit præterea Simpli. exactæ ſcientiæ eſt, ut una & eadem methodo plura reperiantur, & ea quidem uſque adeo & univerſalia & utilia theoremata.*

QVam vero ſolus motus localis contineri ſerie 94
ſempiterna poſsit tantum, non omnis, ſed qui per orbem fiat, modo indicaturi ſumus. Quicquid mouetur, aut per orbem, aut per lineam directam, aut per genus aliud, quam per orbem, q̃ per directam mouetur, vt ſi per aliquid quod ſit ex vtroq; permixtum. Quamobrem ſi illi ſimplices motus, qui per orbem, aut per directam fiunt, continuari non poſſunt, neque iis quoque videbitur. qui ex ſimplicibus componitur. Nam ſi perpetuitas eripitur ſimplici, cui dignius tribuatur, concreto qui vendices? Primũ igitur id monſtrandum eſt totum eorum, quæ recta atq; è regione moueantur, continuari non poſſe: cum nulla aũt infinita ſit linea, in quam aliquid moueatur, neceſſarium eſt reciprocare ad initia, & regredi, ſi continuari perennareq́; debeat. Sed ea quæ ita reſiliunt, retroq́; cõmeant motibus contrariis agitantur. Nam & aſcenſus deſcenſui, & progreſſus regreſſui, & dexter ſiniſtro contrarius eſt. Sunt enim hæc ſitus & loci diſcrimina. Cum

itaque

itaq; id quod ſurſum verſus fertur, antequam reflecta-
tur ſtat: ſi continuus aſcenſus cum deſcenſu dicatur, ni-
mirum quod ſurſum fertur, ſimul quoq; deorſum ferri
videbitur. Eadem plaga recipitur, ſi ratio ad reliquas
quoque differentias applicetur. Prorſus vero qui fieri
poteſt, vt duo motus pugnantiſsimi coaleſcant & effi-
ciantur vnus? Certe pugnare nõ poteſt pugnantiſsimos
eſſe motus, eum qui ad ſuperna inſtituitur, & eũ qui ad
inferna ſuſcipitur, quippe qui longiſsimo interuallo na
turæ, ſpecieq; differant. Idem diſsidium inuenitur in cę-
teris motibus, ſi ad ſuos quique contrarios collati com
paratique fuerint. Nam vt ſit vnus & continuus mo-
tus oportet eo modo, quo vnum eſt mobile & vnum
tempus, ita vnam quoq; ſpeciem motus non plures ha-
beri. Quam vero motus, qui hinc illuc procedit, motui
qui illinc huc obuerſe reuertitur, maxime videătur eſſe
contrarius, ex eo ſumitur indicium: quod ſi res quæ mo
tibus illis mouentur occurrerint, mutuo ſibi obſtrepũt
[a] & obuariant, tantiſperq; obliſæ ſuſtinent, quoad alte-
ram ſecum attollat rapiatq́;, aut in perniciem agat, quæ
res cõtrariorum dignoratio notaq́; eſt: nam motus qui
65 altrorſus in latuſq́; fit non pugnat aſcenſui. Quam vero
quicquid retroflectitur, ſiue in orbem, ſiue in lineam
moueatur, neceſſarium ſit interquieſcat antequam re-
meet, nõ ſolum comprobari ſenſu poteſt, ſed etiam do
ctrinæ indaginibus perſuaderi quicquid mouetur fer-
turq́;, in quo loco neceſſario adeſt, abeſtq́;, & quem
neceſſario tenet & deſerit, ibidẽ quoq; neceſſario quie-
ſcit & ſtat. Atq; is locus vtrunque vſum & principij &
exitus præbet. Neceſſario igitur quieſcit, quia eodẽ mo
mento adeſſe & recedere eodem in loco non poteſt.
Alioquin fateare neceſſe eſt in eodem loco aliquid, tũ
eſſe, tum non eſſe. Igitur momentum aliud fuerit in quo
res adeſt alicubi, aliud in quo deſerit ſeparaturq́;: in-
ter momenta vero quamlubet prope aſcita hiat & in-
teriacet tempus. In medio igitur tempore proculdu-
bio res eo quieſcet, in quo adeſſe, & à quo recedere di-
cebatur. Plane in mediis punctis ſpatij illius directi fini-
tiq́;, ſuper quod res defertur, non eſt neceſſe res, quæ
moueatur, vt adſit abſitúe: vtpote, quorum nullum
conſiſtat actu. Neceſſe eſt.n. vt qui actu punctus & actu
medius ſit, vicem quoq; finis & initij præbeat. Etiam
vero ſi ſubiecto vnus eſt, duo tamen definitione mon-
ſtrantur. Porro in continua magnitudine quoad motus
non dirimitur, nullus punctus eſt actu, ſed tum demum
actu punctus fit, quum res quieſcit à motu primum.
Deinde vt conſtitit retro, indidem rurſus flectitur, ita
locus ille atq; punctus, in quo motus inciditur, actu me
dius eſt, & finis, & exordium motus. Finis præteriti
excoletiq́; exordium cõſequẽtis & reciproci. Simulatq́;
igitur ſtetit res, continuo medium actu exeritur, quod
ſimul principium extremumq́; fit: ſimulatq́; vero hoc
fit, cõtinuo res deponit interquieſcitq́;. Qui.n. actu prin
cipium & finis punctus eſſet, niſi res quæ mouebatur,
conſiſteret? Cæterum quum res continue mouet, adeſ-
ſe, ac ſeparari ſimul eodem in puncto non poteſt: aut ſi
poteſt, poteſt momento, nõ poteſt tempore: niſi quis
etiam in tempore defendat, quia momentum aliquid
66 temporis ſit, quippe quod ſecet & diuidat tẽpus. Num
igitur de punctis qui extremas margines obtinẽt, idem
dicitur, quod de mediis demonſtratum eſt? ideſt num,
quemadmodum neceſſe non eſt rem quę continue mo
ueatur, primum adeſſe in mediis punctis, mox ſepara-
ri ac recedere, ita non ſit in extremis neceſſe primum
appellere, tum deinde regredi reſultareq́;? Et certe ſi id-
circo res moueretur continue, quia pũcta lineæ quam
percurrit, potentia non actu habentur, profecto quum
extrema ſint actu, quæ pro principio & pro exitu eſſe
poſsint, neceſſarium eſt in iis rem quę continue moue-
bat, fateri quieſcere. Si.n. motus directus cum retrogra
do & reflexo attineretur, punctus ille vnde reciproca-
tio inita eſſet, neq; actu punctus, neq; finis, neq; prin-
cipium foret, ſed tantum potentia, quemadmodum qui
haberẽtur in medio. Præterea ſi punctus, qui in medio
eſt, ſimul fit actu, extremum motus continuo initium
quietis conſtituit, manifeſtum eſt rem in eo puncto po
tiſsimum ſtaturam & quieturam eſſe, qui iam ſit actu
extremum, & ſuapte natura principium. Sed aſtringa-
mus tandẽ ea quæ diximus, nec vagari amplius aut diſ-
fluere patiamur. Si res quę cõtinue mouetur, nullo vti-
tur actu, puncto: imo in eo quo ſic vtitur, non poteſt
continue moueri, neceſſe eſt id quod in linea reflexum
eſt antequam reciprocaret ſtetiſſe. Ac dicere quidem 67
puncta intermedia ſine euidenti eſſe, ſed poteſtate tm̃
habere, vel ad defendẽdam Zenonis difficultatem vtile
oportunumq́ue eſt. Is magnitudinem finitam tranſiri 68
non poſſe dicebat, vtpote in qua dimidia eſſe innume-
rabilia infinitaq́; viderẽtur. Verum nos reſpõdebimus,
ſupra nedum infinita, ſed neq; duo quidẽ dimidia actu
eſſe: nam ſimulatq́; diuellitur, deſinit eſſe magnitudo
continua. Verum eſſe dimidia infinita [b] non actu, ſed
potentia, nihil eſt abſurdum concedere. Neq; impoſsi-
bile eſt quę infinita ſint potentia peragi. Quapropter is
qui diſſecat, & numerat, dimidia tollit id quod pro cer
to in quæſtione diſcuſsioneq́; ſumitur. Quæſtio his ver
bis concipitur, vtrum continua quantitas dimidiatio-
nem in infinitum reciperet. At vero ille cum ita proſcin
dit omnem continuationem à quantitate, proindeq́; &
à motu tollit: nam ex diuiſione quantitatis & lineæ mo.
tus quoq; diuidit. Eſt & in tempore momẽtum, vt pun
ctus in linea, idemq́; & præteriti finis eſt, & conſequen
tis exordiũ: quemadmodumq́; puncta intermedia po-
teſtate eſſe, ita & momenta expedit. Cæterum quam- 69
uis idem momentum futuro principium ſit, & finis prę
terito tempori, ſi tamẽ id ſpectes ad quod mutatio per-
tinet, rectius loquare, ſi futuro id quam præterito ven-
dices. verbi gratia: Quoniam eius temporis in quo So-
crates occidit, momentum eſt aliquod in quo primum
occiderit: ſi tempus reſpicias, poteſt hoc extremũ prę-
terito competere & tribui, vtpote cuius ſit finis, ideſt, di
ci poteſt Socratem in fine præteriti temporis occidiſſe.
Si vero rem quæ ſecuta eſt, ideſt, ipſum occaſum atten
das, commodius feceris, ſi in principio conſequentis,
quam ſi in fine pręteriti mortuum dixeris. dicet quiſpiã:
In fine præteriti temporis Socrates moritur, quia in to
to præterito moriebatur: in principio conſequentis nõ
moritur, ſed mortuus eſt, quia veriſsimum eſt in toto
conſequenti ac futuro eſſe mortuum Socratem. Si igi-
tur momentum, vt eſt ita ſumptum, ſit ſimul pro fine
& pro initio tpis, nimirum in eodem momento Soc. &
moreretur & mortuus fuiſſet, quod nihil aliud eſt, quã
qui ſit mortuus viuere Socratem: nam qui moritur,
nondum eſt mortuus. Quod ſi duo momenta feceris,
fateri oportet conſequentia eſſe momenta, quod pro-
tinus falſum eſt, quum tempus ex indiuiduis conſtare
non poſsit. Verum hæc quæſtio coniunctior eſt loco, in
quo de motu in vniuerſum egimus. Nunc placet quam 70
inſtitueramus ſeriem perſequi: omne quod recta fertur:

antequã reſiliat, neceſſario quieſcere dicebamus. atq;
hoc diſtinctius & exquiſitius chic probabimus. Quic-
quid in continuo motu eſt, niſi alicunde obturbetur ad
locum inſtitutum condictumq́; peruenit. Porro ad eũ
locum quo peruenit, motu locali prius etiam fereba-
tur. Vt ſi ad N, peruenit, eodem quoq; antequam ap-
pellaret ferebatur, neque tunc modo quum propin-
quabat calci, ſed ſtatim ab initio motus ferebatur ad N,
ſi ad id non per diuerticula, ſed directo & continuo
itinere commigrabat. Hæc quum ita ſe habeant, ſi id
quod de inferiore loco ad ſuperiorem vtitur, ſimul eo
veniſſet non ſtaret, ſed eodem continuatoq́; impetu re-
feretur, neceſſarium eſſet, vt quum ab hinc illuc ſubi-
71 re occœpit, huc quoque ſtatim moueri cœpiſſet. Quod
tametſi perridiculoſius eſt, quam vt improbandum, la-
tius tamen quam ſit abſurdum patebit hoc genere. Si
enim id omne, quod deſcendit ex ſuperiore loco, ad
inferiorem deſcendit, manifeſtum eſt, ſi id quod ab
inferiore fertur, continue ferri deorſum, & deſcendere
concedatur priuatim in loco ſuperiore, vtpote in quo
nunquam videatur futurum: quod prorſus impoſsibi-
le eſt. Ita efficitur, vt res prius quam reditum capeſcat,
in ſuperiore loco quieuerit. Quare motus primus cum
ſecundo contineri non poteſt, quando quies interſita
72 ſeriẽ diuellit & dirimit. Eſt alia ratio accommodatior.
Quicquid ſe in album ex nigro aut ex non albo cõuer-
tit omnes colores qui albi non ſint, fuſcum, flauum, pur
pureum abiicit: illum vnum qui ſit albus acquirit: nam
in fine mutationi ſimul & prior color abolitus eſt, & al-
bedo concepta. Si igitur in eodem extremo, id eſt, eo-
dem momento ex albedine in nigritiam reciprocaret,
tres functiones eodem puncto obiret, inalbeſceret, de-
nigreſceret, renigreſceret. Quamobrem is qui de nigro
in album eſt motus, nulla rõne coniũgi poteſt cum eo,
qui contrariam viam de albo in nigrum inſtituit: aut ſi
qua poteſt coniungi, id beneficio temporis accidit, cu-
ius perẽnis continuatusq́; fluor, motus quoq; qui ſimul
agantur videri continuatos facit. Non tamen ita eſt, ſed
vniuerſum tempus ſempiterna ſerie continetur, motus
deinceps & conſequentes habentur. Nam qualiſnam
obſecro albefactionis, nigrefactionisúe exitus fuerit,
quando illud, niſi qui dementer, tueri non auſit, albefa
ctionis extremum eſſe nigreſcere, nigrefactionis albe-
ſcere? Atq; hæc incommoda eos ſequuntur, qui mo-
tus omnes poſſe continuari defenderent.

a Ratio hæc à ſigno ducitur, & ſignum ab Ariſto. proprie appellatur, (ait Simpl.) quia ex poſterioribus & conſequentibus priora probat: nam quod ſibi mutuo obſtrepant, non eſt in cauſa cur aliqua ſint contraria: ſed potius contraria conſequitur. b Sed qui fieri poteſt (ait Simp.) ut ſint potentia infinita dimidia in linea? quod enim potentia eſt, id omne eſſe actu poteſt: & qui actu eſſe ſuppoſuerit, & ſi falſum quidem forſitan dicat, non attamen ſupponit impoſſibile quid: erunt itaque infinita. At in tertio huius operis libro monſtratum eſt, nequaquam fieri poſſe ut ſit uel magnitudo uel multitudo infinita. Qui reſpicit id ſcilicet, dimidia infinita potentia eſſe, audiendum eſſe pro eo quod eſt infinitum poſſe diuidi: hoc enim fieri in linea poteſt: non quod ſint potentia infinita dimidia: niſi quis ea propter infinita appellare uoluerit id quod in infinitum diuiditur, quia nunquam ea diuiſio ſit finem ſortitura. c Quod latinus interpres diſtinctius et exquiſitius eſt interpretatus, græce λογικώτερον ait Themiſt. ſicuti & Ariſto. uerum hoc in loco rectius fortaſſe interpretari poſſet, logice magis uel dialectice. ait enim Simp. locum hunc exponens: Logicas rationes eas appellat, quæ non ex his conficiuntur quæ propria peculiariaq́; ſunt rei quæ probatur: ſed ex generalioribus quibuſdam quæ aliis etiam rebus poſſunt accommodari. Has etiam rationes dialecticas ſolitus eſt appellare, ac ſi ex probabilibus conſtent.

In his igitur rationibus ea aſſumuntur, quæ non his modo congruunt quæ ſecundum locum mouentur, uerum omnibus quæ de oppoſito in oppoſitum mutantur. Verum rationes priores quæ uel ex differentiis motus qui fit per lineam rectam, uel ex ſubiecta magnitudine accipiuntur per quam fit, utpote quę ex his conſtent quę peculiaria ſunt & per ſe cõpetunt, proprias appellat Ariſto. eaſdemq́; demonſtratiuas.

SOlus itaq; motus per orbem nullas anguſtias pla- 73
gasq́; accipit, ſi continuus dicatur. Nam id quod
(verbi gratia) ex A, puncto mouit, vno met impe-
tu frequentationeq́;, atque vt ita loquar, propoſito ad
eundem punctum in linea circulari fertur: non enim ad
aliud punctum ante peruenerit, quum nullum ſit actu
punctum in circulo, ſed neq; ab alio puncto reſiliet, aut
regredietur ad A, quia ſimul ad A, & ad B, mouetur.
Nec tamen contrariis motibus agitur: nam neque mo
tus omnis ex A, contrarius motui eſt qui ad A, procedit,
ſed hoc tantum in ſpatio directo comperias, vbi & finis
& initium actu ſpectatur, & res quæ ita alternat eodem
puncto bis modo vt fine, modo vt principio vtitur:
Proinde neceſſarium eſt cum reflectitur, vt eodem in
puncto adſit, & ab eodẽ recedendo mox abſit: vnde fit
vt motus huiuſmodi continuatus eſſe non poſsit, ſed
medium aliquod tempus ad pauſam quietemq́; corro-
getur. At in ſpatio ſphærico quid vetatur motum geri,
continuum nullo fine, nullo initio vendicari? Nam di-
cat aliquis velim qđ initium, quę finem in circulo ſta-
tuat, poſtremo quod punctum afferri poſsit, in quo ne-
ceſſe ſit id, quod inibi mouetur, prius quam mouea-
tur quieſcere? Ita ſphæricus motus alternando recipro-
candoq́; ſolus non diſtrahitur, cæteris interſtitium &
diuulſio motus in ipſa permutatione redeundi repeten-
diq́; accidit: quia prior ille ſemper ab eodem in idem re-
uertitur, alteri nunquam in illud vnde profecti ſunt, ſed
in aliud diriguntur. Accedit quod circularis motus
nũquam in eodem ſpatio eſt: quia nihil actu definitum
in circulo habeatur, ſed incerta interminataq́; vtrinq;
ſecus extrema omnes circunferentiæ ſunt, adeoq́; ſem
per alia atq; alia circunferentia circulo oritur. In re-
cta linea idem ſpatium poteſt ſæpe decurri, vt quum
quis hinc illuc, & illinc huc denuo commeet, quia præ-
ſcripta & ſignata ſunt extrema, quapropter neceſſe eſt,
vt interquieſcat antequam retro ſe in viam det. Propte
rea enim ſpatium idem plerunque alternari rediriq́; po
teſt, quia res in extremis qualemcunq; morulam trahit
pedem antequam referat. Nam ſi non interquieſcet,
continuato vtique motu acta retro fuiſſet, vt in circulo
contingit. Neque rectus autem ſolus non eſt cõtinuus,
ſed neque circularis quoque ſi reflecti poſsit, nec in or-
bem ferri torquerique videatur, quia finis cum princi-
pio iam non confunderetur, neque puncto aliquo tan-
quam vno, ſed tanquam duobus vti contigeret. Quã-
obrem tunc eadem linea tametſi ſphærica peragrari ſæ-
pius & replicari videbitur, vtpote quam non vt con-
tinuam vnamúe amplius, ſed vt deincipem & conſe-
quentem repetere ac recurrere liceret. Quum vero

non re-

non reflectitur quod in circulo mouetur, ſed in orbem circumagitur, tunc ſpatio illo vt vno & continuo vtitur, ſimulq́; ſe vno connifu & frequentatione circumfert. Alioquin qua digno ratione vices illas numeraueris, quarum neq; conſtitutum principium, neque certus exitus habetur? Simulatq́; enim aut principiũ aut extremum aſsignari, in circulo quietem irrequieto tribuis. Quòd ſi aliquis ſibi quaſdam vices intelligit, id eo euenit, quia ſecum ipſe punctum aliquem in circulo tanquam principium ſtatuit, alium tanquam finem aſfingit. Ex iis late patet: nonnullos phyſiologos veteres perperam ſenſiſſe, qui dicerent omnia in continuo mo
74 tu eſſe. Quum enim moueri omnia circulari motu neq; poſsint, neq; ipſi putarent, ſed & corrumpi generariq; aliqua, augeri alia & diminui, nonnulla etiam alterari atq; affici faterentur, præſertim qui ortum & interitum rerum alterationes eſſe defenderent. Quum igitur circulari motu moueri omnia non poſsint, cæteri vero motus, qui in contrariis formis & qualitatibus continẽtur, neq; perſeuerantes neq; perpetui ſint, cõficitur ne omnia in continuo eſſe motu agitatuq; videantur.

75 QVàm vero prima delationum ſit ea quę exercetur in globo, nũc vero aperiemus. Quæque delatio (vt ſupra eſt memoratum) aut orbicularis eſt, aut directa, aut ex vtroque motu permixta. Simplices videntur priores eſſe permixtis, quia priora ſunt initia quam quæ de initiis prodeunt. Itaque reſtat, vt oſtendamus ſphæricam eſſe priore directa. Omne quod recta fertur, aut infinitam aut finitam lineã peragrat. Infinita linea eſſe non poteſt, & ſi eſſet vlla, nihil poſſet in ea moueri. Non enim fit quod impoſsibile eſt factum eſſe: infinitum vero impoſsibile eſt vt ſit percurſum: non igitur percurritur. Si autem finita ſit linea aut reciprocat, & motus dirimitur, aut non reciprocat, & iam quieſcit conſumpto & interſtincto motu. Solus itaq; orbicularis ſimplex ſempiternusq́; eſt, ſed & natura prius ac tempore. Nam etiam ſi non eſſet ſpeciatim probatum circularem eſſe perpetuum, ſed ſolum illud oſtenſum, aliquem motum poſſe immortalem & ſempiternum inſtitui, quum primum tamen conſtat aliquem de cæteris motibus prærogatiuam illã ferre non poſſe, tenetur id genus motui ſphærico aſciſcendum. Extra hoc, ratione quoq; idem aſſeritur, ſolum orbicularem motum eſſe continuum & perẽnem in motu directo. Definitum principium eſt, definitum medium, definitum extremum, ita vt aſsignari poſsit tum locus vnde moueri res cœpit, tum locus quo perfecta res eſt. In orbe neq; principium, neq; extremum aſcribitur. Non enim punctus hic potius quam ille principium extremumúe fuerit, ſed ſinguli vicem principij, medij, extremiq; poſsident. Semper igitur quod in orbem rotatur, in exordio eſt, ſemper in meditulio, ſemper in exitu. Dicitur tamen quadamtenus cęlum quieſcere, propterea ꝙ nunquam toto orbe locum egreditur. Cur autem ſimul moueri cœlum & ſtare dicatur, ea cauſa eſt, ꝙ principium finisq́; rotũdorum proprie centrum eſt. Principium ea ratione, quia definitio globi & rationis eius eſſentia de centro & cardine naſcitur: nihil enim aliud eſt globus circulusúe, quam æqualis vndiq́; ſecus à centro diſtantia. Finis propterea, quia linęę à ſummo curuamine in directum extractę recipiuntur, & procumbunt omnes in centrum, inibiq́; cõniuẽ ſunt. Quia igitur non ad finem, ſed circa finem tale corpus mouetur, finis vero ſemper eundem locum obſidet, circo quod in rota mouetur, ſemper mouef quia nunquam poteſt finem attingere. Eundem autem locum 76
ſemper obtinet finis qui eſt centrum quia ſemper quieſcit & imobile eſt. Merito igitur orbicularis motus reliquos menſurat & regit. Dies, nox, hora, ſine dubio motus ſunt, hos connexio cœli mundana metitur. Cæterũ humanas res in orbẽ necti, & ad inſtar ſphærę circumagi, verbum verum & ab hoc motu ſumptum videtur. Sed & æquabilem & parilem eſſe agitatũ illum neceſſe eſt: Nam ex directis qui impulſu & vi contra naturam cientur inæquabiles eſſe nulla dubitatio eſt. Sed & naturales quoque & ſpontanei, quanto plus ab initio ſeparantur, eo citatiores pernicioresq́; ſunt. Proinde [a] ſibi celeritatem obitam obiter corrogant, quę nam mouentur, quia quo proprius accedunt ad calcem, eo iunctiora ſunt cognatis, & ſibi ſalutaribus locis.

[a] *Quæ ui impelluntur, quo plus ab initio ſeparantur, tardius mouentur euaneſcente ui eius qui impulit: quæ uero naturaliter mouentur (ait Simpl.) uelocius, & hoc ideo quia magis his eſt propinquum, quæ ſibi cognata ſunt uel quia ſem per minus ſit id, quod impedit diuiditq́; oportet: quod uero minus eſt facilius poteſt diuidi. Vel etiam quia id quod loco proprio ac peculiari magis eſt uicinum minus eſt cõtrariũ magisq́; ſimile: uel ob id quia cum motum auſpicatur à contrario eſt nuper permutatum, neque adhuc penitus eſt qualitatem illius expers, à quibus in has eſt tranſmutatum, & quanto magis procedit ſincerius euadit. Nam ſi hoc motu mouetur ob eam tranſmutationem, qua in hoc ipſum quod factum eſt cõuerſum eſt, cum perfectæ ſincereq́; fuerit uerſum, uelocius mouebitur: nam uirtutem qua mouetur perfectionem tunc erit adeptum.*

PRobatum eſt ſupra primum motorem oportere 77
immobilem & ſempiternum eſſe, nunc parte operis ſumma indiuiduum & incorporeum eſſe docebimus. Ac primum quidem conſtituamus, omne quod mouetur à corpore nõ natura nutuúe ſuo, ſed aliena vi atque extrinſecus moueri: cernimus enim eorum quæ hoc genere mouentur & mouent, vim maiorẽ diutius mouere idem ponderis, ꝗ minorẽ, ſed & velocius idem ſpatij conficit, quod valẽtius ſit, quam quod infirmius. Eadem mola aſinus aut mulus die integro tantum tritici exterit cõminuitq́; quantum biduo ſit optabile homini molere. Item mulus momento propemodum verſat, quanquam homo vix hora torqueat. Hæc ſi latiſsime nota perſpectaq́; ſunt impoſsibile eſt vt id, qđ perpetuo mouetur, moueatur à corpore. Nam aut finitum dixeris corpus mouens eſſe aut infinitum. Certe infinitum eſſe non poteſt: finitum ergo. Si finitum, deinceps quæro finita ſit vis, aut infinita. Si finita aſſerri igitur poterit vis maior alia hæc, aut diutius eandem molem ac magnitudinem permouebit, aut quanto vis minor. Nõ diutius, quia tẽpore infinito nihil eſt diutius. Nec quãto vis minor quia quæ maior eſt ęqualis minori eſſe nõ poteſt. Dices [a] infinitam eſſe vim corporis cœlum monentis? Quicquid igitur tempore finita vis mouet, mouebit infinita non tempore, quia vires illę nulla propor 78
tionis conſcenſione iunguntur. Prohinc quemadmodum aſsignari non poteſt, quanto infinita vis finitam excedat, ita non poteſt quanto minus illud ſit tempus, in quo infinita vis mouet, quam id in quo mouet finita. Aut ergo infinita vis non mouebit id quod finita & minor poteſt, aut mouebit momento in tempore.

Quorum

Quorum vtrunq; abſurdiſsimum eſt. Quam vero in-
opinabile ſit infinitam vim intra magnitudinem fini-
tam condi, vel hinc probatur, ꝙ vbi magnitudinem
afferre maiorem licet, ibi & maiorem afferre vim licet.
Poteſt etiam ex iis quę ſuperius demõſtrata nobis ſunt,
idem breuiſsime hunc in modum oſtendi: Immobilis
eſt motor primus, non igitur corpus, quia corpus om-
ne quod mouet, mouendo etiam mouetur. Quicquid
enim mouet, ſi ſit corpus, aut pellendo, aut trahendo,
aut vehendo, aut torquendo mouet, niſi fortaſſe in ia-
ctu alia rõ ſit, atq; aliud genus mouendi: nam iaculum
quum de manu iaculantis receſsit, ſuo motu ferri vide-
tur perdiu abiuncto ceſſanteq; authore. Quare oritur
quæſtio, miſſa vi res, qui poſsit nutu ſuo moueri, ſepa-
rato atque etiam extincto qui miſerit. Nec enim poteſt
à ſe quippe quæ non eius gñis ſit,[b] quia is à miſſu ſtatim
79 quieuit. Ad hæc aliqui reſpondent, non ſolum eſſe ia-
culatorem qui mouerit, ſed aerem quoq; proximum,
qui ſimulatq; illata vis iaculo eſt ipſe etiam per motus
adagitatusq; ſubinde quoque iaculum moueat. Verum
hæc defenſio non diſſoluit, ſed transfert difficultatem.
Rurſus enim quæſtioni locus eſt, quamobrem aer ille
proximus moueatur nullo tangente, [c] ſi neque moue-
ri probandum eſt, ſi quicquid mouetur, ab aliquo mo
ueri neceſſe eſt. Nam magnes lapis, qui & herculeus di
citur, tametſi ferrum trahit non proximũ modo & iun-
ctum, ſed etiam remotum & longule deſitum, ſi tamen
amoueatur aut condatur, neq; proximum neq, remo-
tum trahet. huius rei illa cauſa eſt: quia ferrum aut acus
quæ ad lapidem currunt, nullam vim habent in ſe ſed à
lapide mutuentur. Simul is de medio tollitur aut occu
litur, vis illa in acu vaneſcit. Hoc idem in aere viſitur,
alioquin abiuncto qui miſit quieſceret, & iaculum de-
ſcenderet, ſi eandem rationem cum anthore ſuo ſerua-
ret, quam cum magnete ferrum. Quamobrem fortaſſe
illa ſit ſeria & recta ſolutio, ſi non modo agitari proxi-
mus aer dicatur, ſed vim quoque mouendi concipere,
non qualem ferrum à magnete præcariam, ſed ſui ge-
neris aliam quam ſibi vt propriam vendicet, & quam
pro ſua poſsideat & vtatur. Nã & ferrum candens fer-
uensq; non modo igni concalui, ſed & propriam quoq;
calefaciendi vim cœpit, quam deinceps in alias quoque
res partiri atq; imprimere poſsit. Ita calor tanquam per
manus traditur, duratq; in aliquam multas vices, vſq;
eodem prima illa vis quæ ab igni profecta inuſtaq; fer-
ro eſt diſpenſatione iſta & ſucceſſu digeſta ſenſim im-
moriatur, & quaſi ſenio deficiat. [d] Ita de aere & aqua
dicendum. Illa quum multiplici potentia ſint, grauitate
& leuitate participent, tantum vi ſua ferri videntur, quã
tum vt ferrẽtur principium & cãm extrinſecus ab autho
re impulſoreq; hauſerũt. Inde euenire vt ſemet mouen
tia iudicentur, & præterea moueri ſimul & mouere ali-
quãdiu poſsint, ac moueri quidem non ab eo amplius
qui vim primariam attulit, ſed plane nutu & poteſtate
ſua, quam tamen ab ipſa illa vi principe receperunt. Nã
& aquæ quæ ferueſcunt ſubditis ignibus, etiam inter-
ſtinctis illis ſunt calidæ: nec ſolum hoc, ſed etiam calefa
ciendi ſubinde alia poteſtatem habent. Atq; hanc cãm
rectius eſt quam reciprocationem afferre. Ea quamuis
fortaſſe in actu accidat, nõ tamen accipi pro cauſa mo-
tus poteſt. Nam & ambulantibus nobis concurſus ille
& ſucceſsio aeris fit, non tamen propterea dicimur am
bulare, demum commeatio illa & reciprocatio nullius
motus cãm habet, ſed ſimplex ceſsio & commigratio
aeris eſt. Neq; enim aer ille circumfluens ita ſe contra-
hit aut diffundit, vt vim vllam poſsit aut opem aut im-
pulſum afferre, ſed ſimulatq; elapſum eſt iaculum con-
tinuo aer vt eſt à tergo ſe oggerit circum aſsiſtitque.
Quid tu igitur huic? ſed cauſam tribuis eius motus, quo
telum ſeparato & quieſcente authore perlabitur. Illud 84
autem arbitror ignorare non poſſe huiuſmodi motum
neque vnum neq; continuum eſſe, quum multa ſint ea
quæ mouent, eaq; attactu ſolo coniuncta. Sed neque
æquabilem cenſeri poſſe conſtat, quum difformis & la-
ceſcita velocitas eius ſit. Hoc enim naturales motus à
cæteris diuariant, quòd naturales initiis repigrantur,
ſed frequentantur in fine: alteri his obuerſe ab incœ-
pto præcipites ſunt, in exitu retunduntur. Quamob-
rem ſiue de motu rei proiectæ loquaris, ſiue de pulſu
traiectioneq;, neque continuatio iis, neque æquabili-
tas competet. Primum iactus non poteſt vnus aut con
tinuus motus intelligi, quia diuerſa ſunt quæ motuum
illum quaſi ſarciunt ſubcenturiantq;. Deinde nec pul-
ſio aut tractio. Nam tametſi vnum eſt, quod & origo
& perſeuerantia illorum motuum ſit, quia tamen ſingu
lis pulſionibus & tractionibus obeundis ſuo initio mo-
litioneq; opus eſt, interquieſcant authores oportet tan-
tiſper, dum ſe ad vices identidem nixusq; muniunt.
Porro quæ ſic mouent, laceſcunt, & obnoxij generis
ſunt. Ex iis omnibus ratio inoffenſiſsima nectitur, pri-
mum mouens indiuiduum eſſe & carere partibus, quũ
neq; eo moueat quod mouetur, neque hauſtam alicun
de vim conferat neq; opes ſuas contra rerum naturam
exerceat, ſed ſuopte ingenio ſempiternum motum in-
temperet atq; influat mundo. Quod autem ita mouet
ſemper vegetum & infatigabile eſt, ſolusque motus is
æquabilis, leuis & vniformis cognoſcitur: quia mouens
nullam mutationem in eius perfunctione patitur. Pla
ne vt ęquabilis motus ſit, neceſſe eſt id quoq; qđ mo-
uetur, ab omni eſſe varietate mutationeq, liberum.

*a Hanc eandem demonſtrationem, qua Ariſto. probat cor-
pus nullum finitum uim habere infinitam, credidit Ioan.
Gramma. non parum momenti habere ad comprobandum,
cœlum mundumq; æternum non eſſe, ſed corruptibile: quod
enim finitæ uirtutis eſt, tempore infinito (ait ipſe) perdu-
rare nequaquam poteſt. Simpl. attamen ipſum omni cona-
tu improbat dicitq; eum in hunc errorem incidiſſe, quia eum
latuit quæ nam interſit differentia penes Ariſtotelem, inter
habere uim motricem infinitam, & poſſe in infinitum tem-
pus perdurare & moueri. Ariſtote. enim aliud opinatur ſibi
uelle, quod aliquid infinitam uim habeat, eamq; uniuerſam
ſimul motricem ſempiternamq;: et aliud quod aliquid perma-
neat motum ſempiterno tempore. Nam infinitam uim actu
uniuerſam ſimul ei quidem ineſſe eſt opus quod ęterno mouet
tempore: infinitum uero, quod ideo infinitum dicitur, quia
poteſt in infinitum moueri, non tamen ſecundum actiuam &
motricem uim quæ uniuerſa ſimul ſit: ſed ſecundum paſſiuam,
& quæ potentia ei ineſt quod perpetue mouetur. Quapro-
pter impoſſibile quidem eſt quòd uis infinita motrix quæ ſimul
uniuerſa ſit, corpori finito inſit: nihil attamen uetat corpus
finitum in infinitum moueri, ob id quia uirtus, quæcunq; ac-
cepta in re quæ in infinitum eſt ſemper finita eſt. Non tamen
eo attamen ei neceſſe eſt deſinere, cum alia & alia ſemper
ſuccedat, tum ob id quod perpetuo mouet, tum ob id quod
potentia rei motæ ſemper ineſt. Huius igitur rei ignorantia
deceptus credidit, quod ſi monſtratum fuerit nullam eſſe in-
finitam*

finitam uim corporis finiti: motricem dico quæ uniuerſa ſimul ſit: hæc etiam ratione confici non poſſe finitum corpus in infinitũ moueri. [b] *Locus hic defectuoſus eſt, græce enim ita loquitur Themiſt.* οὔτε γὰρ ὑφ' ἑαυτῶν, οὐ γὰρ τῶν αὐτοκινήτων ἐστίν. οὔτε ὑπὸ τοῦ βάλλοντος. ἀπέστη γὰρ ἐκεῖνος ἀφεὶς, *hoc eſt. nec enim poteſt à ſe, quippe quæ non eius generis ſit quo poſſit ſe ipſum mouere: nec ab eo qui miſit, quia is à miſſu ſtatim quieuit.* [c] *Hic etiam græca ſic habẽt:* πάλιν γὰρ ὁ ἀὴρ πῶς κινεῖται, τοῦ κινοῦντος οὐχ ἁπτομένου. οὔθ' ὑπ' αὐτοῦ, οὐδὲ γὰρ ζῷον. οὔθ' ὑπὸ τοῦ ῥίψαντος, πέπαυται γάρ. ὑπὸ τίνος δαὶ, ἐπειδὴ πᾶν ὑπό τινος κινεῖται τὸ κινούμενον. *quæ poſſunt hoc modo interpretari. Rurſus enim quæſtioni locus eſt quomodo aer mouetur nullo ipſum tangente? non à ſe ipſo cum animal non ſit: nec ab eo qui miſit, utpote qui quieuerit iam. A quo igitur, ſi omne quod mouetur, ab aliquo mouetur?* [d] *Hæc omnia ſunt ex Alexan. excerpta Simpl. credimus: nã et ipſe ait aerem uim recipere ab eo qui miſit traditam, quia non modo moueri, ſed mouere poteſt: eamq; talem effici, ut ex ſe ipſo deinde motus mouere poſſit: & hac ratione quodammodo redditur ueluti quoddam ſe ipſum mouens, breui tamen tempore. Inquit præterea quod aer quamuis & ab eo qui miſit, & à ſe moueatur, attamen recedente immittente deſit licet ab eo moueri, is tamen non deſinit eo motu moueri, quo à ſe mouetur. Verum ait Simplic. ſi ea uoluerimus rememorari, quæ ſunt ſuperius ab Ariſtot. ſcripta de his quæ mouent ſemet, non leuis inſurgit dubitatio circa ea quæ ſunt nuper explicata. Nam ſi aerem conceſſerimus eo motu ſemet mouere, neceſſe erit affirmare aerem mouere ſe: quia in eo alia ſit pars quæ mouet, & alia quæ mouetur ſicut in animalibus, anima mouet, corpus mouetur. Verum hoc in quatuor eſſe elementis reperiri non poſſe probauit Ariſtote. utpote quæ principium tantummodo habeant quæ moueantur & patiantur, non autem quo moueant, qua ratione poßint ſe mouere. Diſſoluit attamen Simplic. hanc dubitationem & inquit recte Alexan. non quidem abſolute & ſimpliciter affirmaſſe aerem eſſe motum ex ſe, ſed quodammodo effici ueluti ex ſe motum à motore primo, cum motus qui ei eſt à motore impreſſus perduret & adiuuet, neque enim in eo aliud eſt quod proprie moueat, & aliud quod moueatur, quemadmodum ea ſe habent, quæ proprie ex ſe moueri dicuntur. Aer enim qui proximus eſt ei qui impullit totus mouetur, & eo motu ipſe etiam ſubſequentem mouet quadam utens propulſione, qua etiam uſus eſt impetens primus, cum ipſum mouit neq; mouet quodam immobili, uti anima mouentis corpus mouit, ſed eo pacto, quo corpus impellentis ſuo ipſius motu aerem mouet, qui deinde immanente ipſi motu ſubſequentem mouet.*

85 CAeterum neceſſe eſt primum motorem [a] aut in centro, aut in circulo ſedem habere: ſunt enim ea principia. Sed ociſsime mouentur ea, quæ finitima & proxima ſunt mouenti. Perniciſsimus autem motus eſt is, quo mundus conuertitur. Illic ergo eſt id quod mouet.

[a] *Pythagorici uiſi ſunt affirmare (ut tradit Simplic.) Primum motorem eſſe in medio, unde & ſoliti ſunt appellare centrum locum Veſtæ & Iouis turrim: ſed Ariſtote. opinatur eum in circulo: & Eudemus addidit in circulo maximo qui eſt per polos, utpote qui velociſſime moueatur. Themiſt. uidetur per circulum exponere id quod motu diurno circumuoluitur, ſcilicet cœlum ultimum uel uniuerſum. Simplic. cœlum uniuerſum Alexan. uero extimam circunferentiæ partem utpote quæ ociſſime moueatur. Verum dubitat Alexan. quonam pacto hæc uera poßint eſſe: nam ſi in parte aliqua circuli primum motorem ſtatuerimus, qui fieri poteſt ut ipſum quoque non moueatur ſaltem per accidens: niſi fortaſſis quis uoluerit iuxta polos ipſum ſedem habere? Sed hoc ab Eudemi Ariſtotelisq; ſententia alienum eſt qui aiunt partem quæ maxima eſt iuxta ſeu uicina motori ociſſime moueri: poli uero non mouentur. Hanc quæſtionem diluit Alexan. hoc pacto: Si motor in aliqua particula extimæ circunferentiæ ſedem haberet, cum illius motus per partes ſit, per accidens utique ipſe quoque moueretur. Sed quia in tota eſt circunferentia illa ultima, quæ tota non mouetur, nec locum mutat, ſed in eodem manet ſemper, & in eo eſt quod celerrime mouetur, & per accidens nequaquam mouetur. Hoc igitur modo ſoluit Alexan. uideturq; affirmare motorem eſſe in tota ea circunferentia, quæ extra orbem eſt. Atqui recte etiam prius pronunciauerat dicendo. Hæc quæ de motore dicta ſunt, non ſunt ita audienda ut credamus ꝙ locum aliquem motor is occupet, utpote quẽ impartibilẽ eſſe ſit in quo ſedem habet, ſed ꝙ ſuba ſit in corporea, quæ ipſa per ſe ipſam ſuba ſit. Nam etſi orbiculare corpus illud ad aĩa moueatur quæ in ipſo reſidet utpote quod aĩatum ſit, eget attñ quodam alio quod ei principium motus conferat, & hoc in omnibus animatis eſt uidere, quòd aliquid extra ipſa eſt, quod cauſa. eſt ipſis principiumq; motus animalis: cum motus animatarum rerum, qui in loco ſit, non niſi ex alicuius rei deſiderio proueniat. Quo loco uidetur Alexan. ſenſiſſe Ariſto. uelle motorem primum eſſe tantummodo finalem cauſam. Attamen ſi opinatur, quemadmodum rationes multæ oſtendunt eum effectricem etiam cauſam eſſe, ipſe etiam una cum Platone exiſtimat animam eius quidem motus eſſe cauſam, qui eſt de loco in locum, ſed mentem immotam cauſam eſſe, cur circa eadem & ſine eadem in eodem ſemper res moueatur, & una ſemper ratione, & eodem ordine. Si igitur impartilis eſt motor primus & ſeorſum à corpore penitus ipſe, ſe ipſo perfectus, uſquequaque à mundo corporeo exemptus, recte utique fecerimus ſi eum & nullibi & ubique conceſſerimus. Pythagorici uero ſic in centro ſedem habere dixerunt, & ob id affirmabant, quia partem illam præ cæteris mundi partibus idoneam magis crediderunt & habilem, ut fiat particeps bonitatis opificis: Ariſto. uero ipſum eſſe ait in primo mobili, quia id primo recipit motum à ſummo rerum opifice. Quod ſi hæc uera ſint non amplius uereri oportet ne cogamur concede, primum motorem moueri per accidens: quem ſedem habere diximus in ſupremo cœlo, ut ait Simpli. Nam magis in ipſo cœlum eſt quam ipſe in cœlo, quippe qui mundum uniuerſum ſua contineat uirtute infinita. Nam neque ea uſquequaque tuta eſt reſponſio, quam Alexan. excogitauit: quia ſi à ea propter non mouetur per accidens, quod in tota eſt circumferentia, quæ tota non mouetur: qua igitur rõne in ea eſt parte, quæ celerrime mouetur? Deinde ſi ita in ea ſit ut in totam ſit digeſtus, & tota per partes mouetur, cur & ipſe per accidens motu partium non mouetur?*

Themiſtii libros Phyſicorum Paraphraſeos finis.

HERMOLAVS BARBARVS GEORGIO MERVLAE STATELIENSI. S.

PLATO in diuina illa ſua inſtitutione de legibus interprima cõmemorat, in oĩ republica præſcribi caueriq; oportere, ne cui liceat, quę compoſuerit, aut priuatim oſtendere, aut in vſum publicũ edere, antequam ea conſtituti ſuper id iudices viderint, nec damnarint. Vtinam hodieq; haberetur hæc lex, Merula vir doctiſſime. Neq; .n. tam multi ſcriberent, neq; tam pauci bonas literas diſcerent. Nunc & copia malorum librorum offundimur, & omiſſis eminentiſſimis authoribus, plebeios & minutulos conſectamur: & quod calamitoſiſſimum eſt, periti iuxta imperitiq; de ſtudijs impune ac promiſcue iudicant. Ex hoc fonte perſuaſio illa exitialis & monſtroſa manauit, philoſophos iureconſultosq; non poſſe eodem eſſe & eloquentes. Quam ſententiam quia multis locis, tum fando in eos coram, tum ſcribendo taxauimus, non dubito quin odia & offenſionem multorum incurrerim: aut (quod tibi frequens prouerbium eſt) irritauerim crabrones. Sed quando militię huius ſacramentum adijmus, capitale eſt decedere præſidio. E quidẽ ſtatui: modo in me aliquid facultatis ſit, non rixando iurgandoue, ſed ſcribendo interpretandoq; probare cauſam meam viris doctis, vt ipſa mihi res teſtimonium afferat, nullam eſſe oĩno materiam, quæ genus illud dicendi preſſum ac floridum æque recipiat, atq; hiſtoriam naturæ. Non eam modo quæ, rõne eius particulares & ſenſiles continet, (nam hoc Plinius Secũdus extra omnem controuerſiam conſtituit) ſed eam quoq; in qua vires & ſpectatiuę quæruntur: quod genus in Themiſtio primus ego attigiſſe (quod ſciam) credo. Hoc meum propoſitum, rogo te Merula, quibuſcunq; potes rationibus proueh**e**. Eſto mihi non defenſor adeo, ſed adiutor & cenſor. Quoniam vero negari nõ poteſt, incidere in philoſophia locos, quibus explicandis fingere ac nouare quædam neceſſe ſit, idq; & M. Tullius & oẽs veteres concedunt, modo id nobis cum præfatione quadam ceu præſtito honore agatur, aut (vt ille ait) modo quæ ita nouis nominibus notamus, latina moneta videantur percuſſa, in hoc te æquiſſimum habere velim æſtimatorem & iudicem, vt ſi qua in libris his inuenies, aut omnino factitia, aut licenter, ne dicam immodice ac duriter tranſlata: aut per abuſionem audacule trãſpoſita, aut imitatione aliqua fortiter afformata, culpam tu nobis hanc totam præſtes atque condones. Nec tamen multa te (vt arbitror) offendent. Decem ſummum, aut circiter verba opere toto comperies, quæ arrepta de foro dici non poſſint: atque horum etiamnum aliqua iam Latinis auribus trita deſumpſimus, aliqua ipſi perpetimus, cætera non abhorrent ab vſu vel doctorum. Sed explicare non poſſum quàm mihi hæc quæ ſcripſi, non ſatisfaciant. Non q̃ melius potuerim tum quum illa ſcribebam, ſed q̃ nunc, ſi mihi eadem exigenda ſtylo eſſent, infinitum quàm videantur mihi poſſe & commodius & locupletius dici. Nec mihi aliquis illud obiiciat, quum te excuſaris, barbare quid loqueris? Non enim ad id valere, hoc quod modo dixi, volo, quo qui perfrixiſſe ſe quæruntur, ſed vt declarem me in illa hæreſi conſtantius præſtare, vt putem fere facillimum eſſe philoſophiam Latinis literis mandari. Quandoquidem illa ipſa minus Latina, quæ aut quod in rariore ſunt vſu, aut quod priuata & ſua philoſophis ſunt quęſita, venia dicere neceſſe habuimus, nihilominus arbitramur poſſe illuſtrius & elegantius nominari. Alioquin ego ea non proinde ſignanda eſſe recipiendaq; cenſeo, ſed tantiſper dum aptiora aut inuenio, vt ab alijs doceor, tanquam præcario ijs vtemur. Dicauimus porro tibi libros Themiſtij de ingenio animæ vtranq; ob cauſam, & vt argumento hoc vtrunq; ſcires à nobis amari colíq; & vt agnoſcens in nobis impetus aliquos bonæ frugis, indices pro tua bonitate humanitateq;, quibuſcunque rebus poſſes, faueres. Vale.

VENETIIS M. CCCC. LXXX.

THEMISTII

LIBER I.

THEMISTII PARAPHRASEOS DE ANIMA.

Hermolao Barbaro Interprete.

PROLOGVS.

Laus libri de anima.

QVVM enarrandis interpretandiſq; iis, quæ de animæ natura traduntur, ꝗ̃ fieri proxime poteſt, ſequi Ariſt. velimus, conari nos oportet inuoluta & obſcura eius inſtitutionis, quæ de hoc ab illo ædita eſt, aperire & illuſtrare dicendo, illuſtria ſimpliciter ad verbum tranſcribere, ambigua & controuerſa diſſoluere: poſtremo id quod aliquanto operoſius eſt, breuiter & conciſim aſtricta planius fuſiuſq; explicare. Nã quum pleraq; oĩa Ariſt. ſcripta eiuſmodi habeantur, vt demirari præſtantiam hominis eius facile ſuppetat, nulla profecto cõmentatio eſt, in qua ille perinde ingenij ſui vim atq; ſublimitatem oſtenderit, atq; in ea quæ rationem aiæ continet. Siue .n. multitudinem quæſtionum quæras, ſiue copiam rerum pulcherrimarum, ſiue doctrinæ ſubtilitatem & vbertatem eiuſmodi ſunt eius lib. de aĩa, vt vni illi hoĩ oĩa quæ ad hoc genus pertinent, innumerato fuiſſe conſtitiſſeq; videantur. Adeo intelligitur ne nnmerando quidem percenſendoúe attingi illa à veteribus potuiſſe. Atqne hæc omnia liquido mox intrantibus patebunt.

De vtilitate & præſtantia ſcientiæ de anima. Cap. I.

1 STATIM itaq; hunc in modũ orditur: Oẽm
notitiam oẽmq; ſciam tum bonam[a] pulchramq;, tum nobilem atq; eximiam videri. Accidere vero vt altera, aut ſit nobilior pulchrior altera, aut propter euidentiam[b] demonſtrandi, aut pp ſubiectæ materiæ præſtantiam. Id licet in Geometria & Aſtronomia aiaduertere. Nam Geometriæ certitudo demrãdis rebus & indicandis maior: Aſtronomiæ aũt nobilitas amplior merito eius naturæ, circa quam verſatur. Demrõnes vero probationeſq; eius imbecilliores aliquãto ꝗ̃ Geometriæ ſunt, ꝓpterea ꝙ de rebus agit ferentibus & agnoſcentibus motũ. At in ea ſcientia quæ ad aĩam pertinet bonũ vtrunq; reperias, & conſtantiam demonſtrandi, & naæ nobilitatem. Conſtantiam ea rõne, ꝙ aliæ ſciæ ab hac ſcientia ſuam conſtantiam & certitudinem reponunt. Nobilitatem iccirco, quia cæteris rebus, quibus formatur mundus, ingenium aiæ fere antiſtat. Atq; hoc verum, ſiue infimam & deſpicatiſſimam ſpectes quæ tributa arboribus eſt, ſiue ſummam illam & nobilem intellectum ac mentem, quæ ſeu pars aiæ ſit, ſeu potentia, ſeu deforis immigret atq; inſinuet ſe naſcentibus: ſeu natiua ſit, atque
intus cõi ortu proueniat: quid nam illa admirabilius eſ-
2 ſe põt atq; diuinius? Tertium id nos ad præſentem curã
maxime inhortari atq; incedere debet, ꝙ quum reliquæ ſciæ nullam fere nobis oportunitatem occaſionemq; ad cætera afferant condiſcendaq; quæ extra ſe ſint, vna cognitio aiæ ad notitiã ꝑtinet oĩum rerum, ad eamq; magnum atq; incredibile habet momentum. Nulla enim pars pbiloſophiæ eſt cui hæc non præſeruiat, cui nõ ſit quam commodiſſima. Ac virtutes quidem negotioſas actuoſaſq; facilius conſequemur, ſi ſubſtantiam atque vim aiæ, cuius illæ ceu decora quædam honeſtamenta quæ ſunt, habuerimus perſpectam & cognitam. Naturæ vero atq; mundi contemplatores exploratoreſq; qui eſſe poterimus, ſi nobis ignorabitur ea natura, quæ fons atq; initium, ſit oĩum motuum? fortaſſe & corporum oĩum præſertim animalium atq; plantarum? Quamobrem anima ſi ſe prius ipſam bene ac plane cognouerit, vtique erit digniſſima, cui de aliis rebus diſputanti de-
finientiq; fides habeatur. Si vero ſibi ipſi ignobilis fue- 3
rit, aut ſi ſe falſam habuerit, qui ſit æquum, vti de rebus aliis recte ſentire aut decidere videatur? Atq; hæc fere eſt huius ſcientiæ vtilitas.

[a] *Verbum Græcum τιμίαν, pulchram interpretatur cæteri uero honorabilem. unde Simp. hoc in loco ait. bonum & honorabile eadem ſubiecto eſſe, & rõne tñ differre. bonum .n. dicitur, quia diligitur & propter ſe eligitur: honorabile uero dicitur, quia excellat, & ob id uenerãtur illud hi, qui id in honore habent.* [b] *ἀκρίβειαν uerbum, quod euidentiam uel certitudinem conſtantiamque interpretatur latinus, uarie expoſuerunt auctores. Latini nãq; & Auer. referunt illud in demonſtrationes huius doctrinæ, ſicuti etiam uidetur Themi. hoc loco: Simp. aũt Philoponuſq; nõ in demonſtrationes, ſed in eius ſubm. Ea .n. de cauſa nobilem maxime eximiamq; habendam hanc ſcientiam aiunt, quia ſubm id contempletur quod & nobile ſit & quam maxime certum: ſed unde hæc naſcatur conſtantia diuerſimode oſtendunt. Ait .n. Philop. duobus modis accidere, ut una ſcientia altera ſit certior: aut .n. quia alterius principia demonſtrat, aut quia ſubm quod magis ſit immateriale cõtemplatur. Hac rõne poſtrema ſcientia de aĩa ἀκρίβειαν habet, & ait huic etiam expõni aſſenſiſſe Alexan. uerum Simp. ob id certam, quia aĩa ſit maxime euidẽs & manifeſta. ait .n. Quòd ſi ſcientia quæ de cælo habetur, ſciæ de aĩalibus ſubiecti nobilitate præſtet, ei tamen cedit τῇ ἀκριβείᾳ, quia animalia nobis ſunt proxima, neq; ita fallere poſſunt.*

De difficultate ſcientiæ de anima, & definitionis. Cap. II.

NOn eſt autem propterea molitio hæc impendio 4
facilis, niſi forte magis & difficillima. Nã neq; quæ res aĩa ſit in promptu eſt cognoſcere, neq; leuiſſimnm definitionem eius afferre. Primum ratio finiendi quæ ſit optima, & quo gñe contineatur, adhuc longe dubia eſt apud philoſophos qð neq; apud philoſophos mõ, ſed etiam apud oẽs, qui ſcientias vtcunque ſermocinales attingunt. Omnes .n. rebus quas tractant, adhibere definitionem conantur: ac aliis à quidem vna rõ atq; via videtur eſſe finiendi oĩa, quæ per ſe ſunt. Alij contra putant non eſſe vnam rationẽ definitionũ oĩum ſed pro vt diuerſa negotia ſunt, ita diuerſas eſſe definiẽdi rõnes & vias. Quod ſi ita eſt difficilior nobis conſideratio præfert, quia neceſſe ſit primum id quærere, quiſ-
nam in quas res modus definiendi cõueniat. Sed idem 5
ſcrupulus euenit ẽt, ſi vnam eſſe definiendi formam cõceſſeris. Siue .n. finire oportet ſecando diuidendoq;, vt Plat. placebat, ſiue cõponendo colligendoq;, vt Ariſt. ſiue alio gñe demrãdo, neceſſe erit ſemper cuiuſq; rei propria tenere & veſtigare principia, ſi nãm illius explo
rare & comprehendere debeas. Ita in eandem difficul- b
tatem

tatem incideris. Quod.n.In rebus diſcrimen eſt idem eſſe in principiis rerum oportet. Proinde aliis negoriis alia principia tribuuntur, alia ſuperficiebus, alia numeris, etiamſi in illis propinqua & confinia videantur, vtpote quæ conueniant genere, quádo in principio quantitatis & numeri, & ſuperficies reponuntur. Ex iis vtrunque liquet, vt neceſſarium, ita laborioſum eſſe de anima ſcribere.

[a] Loci huius græca ſic habent ἢ τόσο μοὶ εἶναι δοκεῖ μία μέθοδος περὶ πάντων ὧν βουλόμεθα γνῶναι τὸν ὁρισμὸν ὥσπερ καὶ περὶ τῶν καθ᾽ αὑτὰ ὑπαρχόντων, μία μέθοδος ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις, quæ fideliter poſſunt interpretari hoc pacto. Ac alijs quidem una ratio atque uia uidetur definitio ea cognoſcendi quæ uolumus, quemadmodum una eſt uia eorum quæ per ſe ſunt, ſcilicet demonſtratio.

De qõnibus pertinentibus ad ſubſtantiam animæ cognoſcendum, & quæ ſunt in definitione animæ adbibenda. Cap. III.

6 DIſſeramus ab iis proxime quot & quãta, à nobis ordinem perſequentibus, quærenda & determinanda de anima ſint. Primũ natura ipſius & ſubſtantia accipienda eſt, deinde accidentia quæ illi iuncta ſint, noſcenda. Horum alia aĩæ propria ſunt, intelligere, contemplari, Alia nõ quidem propria, ſed quæ per animam tñ aĩalibus tribuantur, delectari, dolere, ſentire, viſiones concipere, i. imaginari. Quum igitur duæ res potiſsimum habeantur, in quas oĩs de anima inquiſitio digeritur, i. quibus tota hęc cõmentatio conſumitur atq; conſtat, ipſa videlicet ſubſtantia animæ & eius accidentia, primum videntur ea quærenda, quæ ad indicationem ſubſtantia pertinent. Id commodiſsime fiet: ſi genus ſummum in quo illam contineri neceſſe eſt primo loco adhibuerimus qõne præmiſſa, vtrum id eſſe ſubſtantiam an quantitatem, an qualitatem oporteat. Præterea non modo longinquum illud ſupremumq; genus inueniendũm eſt, ſed etiam proximũ & iunctum. Non.n. ſuos numeros definitio hoĩs habeat, ſi ſubãm dicas, ſed ſi aĩal afferas comperto aſſertoq; genere. Sequens [a] eſt de quonam genere loquare teſtari. Nam cuiuſq; generis biceps ratio eſt, quia oportet aut actu eſſe id, aut potentia. Ouum & ſemen potentia, non actu animal ſunt: auis actu non potentia animans dicitur. Quũ actum vſurpo perfectionem intelligo. Quorſum hoc dicamus, ſequentibus propalam fiet. Erit ergo princeps qõ, vtrum anima poteſtate ſit, an actu potius & perfectione ſubſtantiæ. Perfectio iterum biuio diſtrahitur in primam habitus & poſſeſsio: in ſecundam qualis eſt: vſus, geſtio, adminiſtratio, functio. Scrutãdum & illud, diuidua ſit an indiuidua. Et ſi diuidua videaẽ, ſit vt corpus & moles, an vt ars & diſciplina potius, qñ & medicinalem, & philoſophiam in membra diuidi complura ſcimus. Si indiuidua defendatur, ſit omnino ac penitus ſimplex, nullius permixtionis aut coalitus aut multitudinis particeps, an in partibus quidem nulla euariatio habeatur, ſed in potentiis & viribus, tum permixtio, tũ diſcrimen poſsit intelligi. Et hercules probare alterum neceſſarium eſt. Nam pars à parte diſpeſciẽ, potentia vero à potẽtia officio ſolum & actione diſtinguitur. Hinc alij multarum eſſe potentiarum aĩam rẽtur, ſub vna tñ vniuerſitate ſubiectoq; collocatam. Alij artibus & mẽbris mulriplicibus dirimunt, quas & loco diſcludunt &
6 diſparant, quemadmodum Stoici fortaſſe & Pla. Quarum ordinem ea qõ obtinet, eadem ſpẽ omnis aĩa cenſeatur necne, aut ſi non cenſeaẽ, vtrum oẽs ſub vno ſaltẽ genere contineantur, vt hoĩs & equi animæ an etiam in gñibus quoq; diuortium ſit vt quamuis homo & equus ſub aĩali collocentur, animæ tñ ipſorum non videantur ſub vno aliquo genere aĩæ comprehendi. Hos ſcrupos diluere non eſt, niſi vniuerſa totius aĩæ contemplatio adeatur, Quam diligẽtiã à prioribus ſuper habitã video q cũ de aĩa tñ humana tractarent, conſertim obitus de omnibus putauerunt. Nos plenam commentationem animæ fuſo & vniuerſo exanime moliemur.

[a] Ariſto. uero ait. Vtrum eorum quæ in potentia ſunt, aut magis actus quidam quem locum aiaduertens Simp. ait recte dixiſſe, aut actus non autem actu: quia anima forma eſt, forma uero actus eſt non in actu compoſitum, nãq; proprie dicitur eſſe in actu. Ait attamen idem Simpl. non abſolute protuliſſe, an actus ſit, ſed an ſit actus quidam: quia non ſincere & omnino actus eſt: ſiquidem & ipſa rationalis anima, & intellectus cuius particeps, potentia materialiſq; appellatur: Vere.n. anima media quodam modo eſt inter formas puras & formata, utpote quæ tota per ſe ipſam totam cõionem oſtẽdat eum utriſque: quamuis magis eam Ariſto. ad id quod determinat, quam ad id quod determinatur declinauerit ob id, quia per ſe uiuit & excitatur, ſitq; ueluti principium mouendi corpora. Phil. ẽt ait Ariſto. uoluiſſe per potentiam et actũ intelligere qõnem, an aĩa corpus ſit uel incorporea: per ea quæ in potentia ſunt corpora oſtendens: nullum.n. corpus eſt, quod ſit omnino à potentia liberum. Vnde & recte dixit quæ in potentia ſunt: potentia.n. eſt ipſa materia, in potentia uero compoſita quæ eius partem habent: per actam aũt incorporea. Vnde non dixit, quæ in actu, ſed actus, quia ea tantũmodo quæ materia carent incorporeaq; ſunt, poſſunt abſolute dici actus: nam quę ſunt materialia potius in actu ſunt, q̃ actus, quia nunquam ſunt potentia libera &c.

Vtrum vna definitio vniuerſalis ſit omnibus animis quærenda, an ſingulæ ſingulis generibus accommodanda. Cap. IIII.

PRimum illuc pede eundum eſt, vtrum vna definitio omnibus animis habeatur, & vna eſſentię rõ an alia equi, alia hominis adiungatur. Dico aũt ſic po- 7
te: Eſt definitio aĩalis in vniuerſum hæc, ſubã aĩans ſentiens. Eſt & ſeorſum definitio hominis hæc aĩal rõnale morticinum. Igitur qui definitionem aĩæ veſtigant, debet ne talem quęrere qualis ad aĩal, an qualis ad hoĩem pertinet? Atq; hoc nõ adſimile eſt ac ſi id dubites in eo vtrum aĩæ finitio, vt ſpeciei certæ per collationẽ ad ſingularia reddenda ſit, (quẽadmodum ſi hoĩem per Dionem & Theæcetum & Soc. definires) ac tanquam gñis in ſpẽs ac membra diuiſi. Neq; parum refert, hoc an in illo modo definias. Genus.n. aut mera notio eſt ſine euidenti ſoliditateq; aliqua, ſed ex tenui ſuboſcuraq; ſimilitudine ſingularium collecta, aut penitiſsime nihil aut q̃ ſingularia multo poſterius. Ad ſpẽs natura quædam eſſe amat & forma. Nam rõ hoĩs ſimulatq; iugata materiæ eſt, hõ ſit. Certe ſeorſum illa pulcherrima conſideratio eſt, vtrum noĩa generum ſpẽrumq; notiones fabraq; aĩ ſint, an naturæ potius aliquæ ſingularibus contentæ. Sane vñr illa nudis notionibus proxima, quæ tñ cũ ex ſingularium collatione ac ſimilitudine reponanẽ, in ſingularia & naturas euidentes ac ſolidas cecidant.
Nam neq; aĩalis notio ſubã eſt aĩata ſenſibilis, multoq; 9
minus

minus notio hominis pōt animal eſſe rōnale, mortale; ſed ſingulares homines proprie animalia rōnalia & dicũtur, & ſunt. Atq; hoc dilucebit vel hinc, ſi quis vnum duntaxat hominẽ toto orbe conſtituat, (quemadmodum fabulæ diluuij tpe Deucalionem fuiſſe teſtantur) nimirum tunc hominis definitio in vnius hominis rō-
9 nem incluſa comprehenſaq; fuerit. Verum hæc coniunctiora accõmodatioraq; ſunt tractatui, qui peculiariter generibus & ſpeciebus dicatur.

Vtrum in animali vno multa animæ contineantur, an vna tantum, quæ tamen diuerſis partibus ac viribus conſtet. Cap. V.

NVnc de numero aĩarum agamus, quod plane diligentem inquiſitionem expoſtulat. Primũ id ſubit quærere, an multas ineſſe aĩali aĩas ſit putandum, vegetalem, altricem, appetibilem, intellectualem, quemadmodum & particulæ, in quibus illæ ſunt poſitę, an multas quidem in vno animali non eſſe. Sit.n. ridiculum, vt diuinus inquit Pla. tanq̃ Troianũ equum inſideant, plures aĩas in quolibet hoĩe contineri, ſed ſingulas in ſingulis, quæ partibus tñ differentibus conſtent. Alioquin vel ſi vnam, ſed interſtinctam diremptamq; partibus ſtatuerimus, difficile determinatu erit, qualeſnam ſint, & quo genere differant, hoc eſt vtrum alia nutrix alumnaq; pars ab auctrice, & vtraq; ab illa cui procreandi vis data eſt, an rõne ſola diſtent, ſubiecto nõ diſtent. Vtcunq; tamen tres illæ ſe habent inter ſe videntur ab imaginaria & appetibili diſcedere, nec ſolũ ſpẽi, ſed etiã regionis & ſubiecti diſcriminibus ſeparari. Pleraq; nutriuntur, augentur, & procreant, quibus nec ſentiendi, nec viſiones concipiendi, nec appetendi facultas habetur quemadmodum ſentiunt aliqua quæ tamẽ intelligentia careant.

Vtrum de membris prius quam de integritate agendum ſit, & de actibus quam de membris & partibus, & de ſubiectis quam de actibus. Cap. VI.

10 SEd ſi quædam partes diuerſe, quædam eędem cognoſcuntur, quęri ſolet vtrũ de aĩa vniuerſa prius, an de partibus ceu notioribus differẽdum ſit. Poſſet ſane cuiquam ipſum totum notius & manifeſtius videri, quam membra, quia in magnitudine quoq; prius ipſam integritatem, quum partes ſenſu percipimus. In docendo quoq; ab vlĩbus ſemper perinde ac euidentioribus & clarioribus auſpicamur. E contrario neſcio quonam modo partes videntur notiores eſſe q̃ totum. Nam priora ſemꝑ initia iis ſunt, quæ de initiis prodeũt, totum porro ex partibus prodeat neceſſe eſt. Quòd ſi prius de partibus eſt agendum, ſuccedit illa inquiſitio de earum ſubſtantiis prius, an de actibus & functionibꝰ ſit tractandum ac maiori quidẽ ex parte momenta ipſa & opera animæ cognobiliora, quam ipſa anima ſunt. Nam ſentire ſe atq; imaginari nemo eſt, qui non intelligat, fide ad id vel experimenti ducta, quorum iudicio nullum exquiſitius eſt: quid aũt ipſe ſenſus ſit non oẽs percipere idonei. Deinde ſi de actibus prius eſt dicendum iuncta qõ eſt. vtrum actus ipſi prius, an incidentia, quibus in actum cientur ſenſus, tractari explicariq; debeant. Fere.n. notiora ſunt ea, quę percutiunt ſenſum, q̃ ipſa percuſsio, vt viſilia quam viſio, auditilia quam auditio, fortaſſe [a] etiã intelligibilia quam intellectus. Opponuntur porro hæc per relationem, ſenſile reſpondet ad ſenſum, intelligibile ad intellectũ. Atq; hæc & tot capita queſtionum habentur, quæ ad animam pertinent, quæque ſimul explicatæ diſſolutæq; fuerint, ad definitionem eius ornandam ſarciendãq; neceſſariæ & commodiſsimæ videbuntur.

[a] *Res quæ potentias animæ mouent (ait Simpl.) notiores ſunt ipſis operationibus quæ magis ſunt ſenſiles: ſicuti ſenſile ipſum & quod appetibile in ſenſili reperitur, atque quodcunque fuerit intellectile in ſenſilibus: quod uero exemptum eſt & ſupra noſtrum intellectum id potius ab intellectu noſtro profectum cognoſcemus. Vnde ait Philopo. quòd in cæteris ordinem illum ſeruauit, ut de rebus prius, deinde de actibus & potentiis tractauerit. Cum autem de intellectu egit, aut intellectu exordio accepto ad intellectilia proceſſit: & hæc eadem fortaſſe intelligere uoluit Themi. ubi ait: fortaſſe etiam intelligibilia quam intellectus.*

Accidentia cognita conferre ad cognoſcendam naturam ſubſtantiæ. Cap. VII.

VErum ſi cuiuſq; rei definitionem rectam acceperis, non ſolum vſui ibi erit ad ea quoq; accidentia pernoſcenda, quæ per ſe contineantur in re. 11
Quod quidẽ videre in mathematicis licet, vbi ex lineæ directæ & arcuatæ, item ex trianguli & plani definitionibus facilia perſpectu & compertu ſunt ea, quæ per ſe figuris illis dñr accidere. Non ſolũ inquã iſtud huc ꝓderit, ſed etiam vice inuerſa, ſi accidentia perfecte complexus fueris, magno id tibi adiumento, tum ad notitiam ſubſtantiæ, tum ad molitionem definitionis erit. Dixi ſi perfecte complexus fueris, non vt ad id minus demonſtrationem adiungeres, [a] ſed ſat eſt ea perſequi, quæ aut incurrant in ſenſum, aut quæ poſsint cogitatione imaginationeq; comprehendi. Nam remota admodum accidentia & tranſlatitia, quæque naturam rei de longinquo conniueant, nec attingant, ad rationem definiendi nõ cõferunt. Quod genus peccat Cryſippus, q quũ Deum finiturus aſſerturuſq; eſſet, id ex templis, altaribus, ſacrificiis, ſtatuis comprobat, ratus argumenta id genus, magnam vim ad monſtrandum illud habere. Verum aliena illa ſunt & à natura deorum abiuncta. Ad moueri ſempiterno agitatu & Apollinem ſortibus futura præciuere, Aeſculapium deplorata cõclamataq; hominum corpora vitæ reddere, momenta ſunt ad definitionem Dei efficacia & propria, vt ita dicatur: Deus eſt animal ſempiternum prouidẽs & beneficium homini. Plane oĩs demonſtrationis principium definitio obtinet. Tãtiſper [b] obambulatio quędam & circulus eſt. Vt.n. ex accidentibus definitio ſtatim elucet, ſi ſcienter & recte de iis, quæ extrinſecus apparent, ſumantur, ita ex definitione accidẽtia addicuntur. Sane [c] in quibuſdam faciliter à definitione in notitiam accidentiũ proceditur, vt in mathematicis, in quibuſdam econuerſo procliuius ex accidentibus in definitionem ſubitur: quod fere in naturalibus viſitatur. Eſt autem vitium in accidentium enumeratione vel maximum, afferre quę nihil ad definitionem facere videantur. Contra quoq; in aſsignanda definitione grauiter deerraueris, ſi ex conceptu verborum nullum accidens eius rei compareat, quæ definitur. Quamobrem omnes eius generis definitiones, id eſt, ex quibus nulla poteſt coniectatio accidentium elici, nimirum dialecticæ atq; adeo inanes habentur.

[a] *Deſunt hic uerba quædam in latino codice, quæ in græco, ita leguntur ἀδύνατον γὰρ αὐτὴν τῆς γνωσιμωτέρου γίνεσθαι τὸν ὁρισμὸν, θηρεύσει τι τῶν ὑπαρχόντων δι' αὐτοῦ δείξεως ſi quæ latinæ poſſunt interpretari. Quia fieri non poteſt, ut ſine*

definitionis

definitionis cognitione uenemur aliquid eorum, quæ rei inſunt per demonſtrationem. [b] *Nemo tamen (ait Philo.) credat ob id, quia ex accidentibus in definitionis inuentionē progrediamur, & mec etiam uerſa ex definitione in accidentium cognitionem, mutuam eſſe inter hæc oſtenſionem: alia.n.ſunt accidentia per quæ definitiones cognoſcimus, ea.ſ. quæ ſenſu cognoſcamus: & alia quæ ex definitionibus monſtrantur. ea ſcilicet quæ ſenſui ſunt immanifeſta. Vel etiam dicere poſſumus, quod etiam magis approbat Alex. (ait idem Philo.) q. non eſt mutua oſtenſio, quia ea ob ambulatio non eadē ſit rōnes. Cum.n. ex accidentibus definitiones inquirimus, ea ſenſu nobis cognita ſunt quod ſint: deinde definitione inuenta, quid ſint, & qualia, & propter quid ſint, per eam comprobamus.* [c] *Definitio notior eſt in mathematicis quam ſint accidentia, (ait Simpl.) quia definientia quanta ſunt aut qualia, quæ ſenſu aut phantaſia apprehenduntur: quæ uero ſubaſunt, modo ſunt nota ex ſe ab intellectu eorum qui ſenſibus uiuunt: ſed & ex accidentibus.*

Perquirendum eſſe, vtrum oēs affectiones ſint cōes animæ & corpori, an altera alterius propria peculiareq; habeantur. Cap. VIII.

12 NEc eſt minus iis quæ dicta ſunt vtile ad ſubſtantiam
aīæ explicandam, opera eius oīa, & affectiones
diuidere incognoſcereq́; ſint omnia ea corpori
& animæ cōia hoc eſt, permixtioni, quæ ex aīa & corpo
re prouenit, an ex iis alia aīę habeant, alia corpori pro-
pria. Atq; hoc quanquam primum eſt vt ſciamur, per
quam difficile tñ atque impendio arduum videtur mul
tis adeo futuris, qui tum audere, concupiſcere, obiraſci,
tū ſentire & intelligere, peculiares eſſe animæ affectio-
nes affirmēt. Ac mihi quidē videntur plurimæ aīalis p-
functiones animis haberi corporibusque cōes: animæ
tamen, ſi quid aliud, intelligere proprium eſt. Cæterū
ſiue intelligere imaginari eſt, ſiue non poteſt ſine ima-
ginatione contingere, fieri nequit, vt hoc quoq; offi-
cium ſine miniſterio & vſu corporis obeatur, cum niſi
via procurationeq́; ſenſuū viſa & imagines animis in-
13 ſculpantur. Quamobrem ſtatim qō hæc decidi & defi-
niri poteſt hoc genere: Si quod eſt animæ opus, aut af-
fectio propria pōt contingere vt anima ſeorſum à cor-
pore ſit, ſed ſi nihil eſt ſoli aīę proprium, imo corpus ad
omnia munia in ſocietatem ancipatumq́, recipitur, (ſi-
ue illud hoc eſt quod oculis cernitur, quodq́; forma iſta
quæ ſub obtutum venit & figura monſtratur, ſiue in-
terius & latentius aliud, quale comminiſcebatur Plato)
non poteſt contingere, vt ſeorſum à corpore habeatur
obmaneatq́;: alioquin ocioſum aliquid natura creaue-
rit, quod defendi non poteſt. Eſt.n. compertum hoc,
nihil in natura torpere, nihil feriari, ſua in ſingulis re-
bus ingenia contineri, officia quæque & geſtiones ſuas
agnoſcere agitariq́; & quaſi penſa perſoluere. Erit for-
taſſe aliquis, qui rōnis huius inductionem ceu minus ſa-
nam aut ſeriam reprehendat, ſed qui hoc cauillatur, vim
argumenti non peruidet. calumnia aūt talis eſt: Opor-
tebat, inquit, accepto conſequentis oppoſito, ita tollere
demoliriq́; añs: at in noſtra rōne cōtrarius ordo ſerua-
tur: nam ſumpta eius quod primum in cōnexo erat pri
uatione, infirmatio poſtremi ſubiungitur. Verum qui tā
male animatus eſt, vt hæc quæ in dialectica atq; in exer
citio argutiarum iactata & prompta oībus ſunt, igno-
raſſe Ariſtotelem putat, is plane ignorantiſſimus vide-
tur. Nam verbum illud poſſet contingere [a] quo Ariſto.
in ratione ſua vtitur, non habet neceſſariam connexio-
nem, (tunc.n. verum ſit perempto quod ſequitur, in-
terimi quod procedebat) ſed poſſibilem & contingen-
tem tantum, in quo genere obſeruatio in contrarium
eſt, vt abolitio añtis aboleat conſequens. Ea res hoc
exemplo patueri: Si nauigauerit Dion, poteſt contin-
gere, vt bene & proſpere nauigauerit; ergo ſi non naui-
gauerit, non poteſt contingere, vt bene & ꝓſpere naui-
gaſſe dicatur. Non aūt ſequitur, ergo ſi non poteſt con
tingere, vt bene & ꝓſpere nauiget, ne nauigare quoq;
ſimpliciter poterit. Idem de eo qui aliquid agat profi-
ciſcatur, ambulet, currat. Demum eadem in oīb. us ratio
erit, in quibus coniunctio incidens contingēſq́; babe-
bitur non neceſſaria. Eodem modo ſi aīal erit quod ꝓ-
cul eſt & ad nos accedit, poteſt contingere vt ſit equus:
igitur ſi animal non eſt, neq; equus, vtiq; vt ſit, poteſt
contingere: non aūt ſequitur, ſi non eſt equus, neq; igitur
animal. Semper.n. id quod ſequitur contingenter, tan-
quam pars antecedentis ſit, propterea ꝙ quandoq; ac-
cidit, quandoq; non accidit. Ita qui antecedens interi-
mit, totum interimit: toto aūt ſublato, ſequens eſt par-
ti quoq; abolitionem afferri. Sed [b] & ſeorſum quoq; ip-
ſum antecedens litigioſum controuerſumq́; eſt, in quo
dicitur. Si quod eſt animæ opus proprium, pōt contin-
gere, vt ſeparetur. Aiunt id non eſſe neceſſarium, quĩa
poſſit accidere, vt proprium opus habeat, anima, non
ſit tamen ſeparabilis, quemadmodū nec oculus aut ma
nus à corpore ſeparari poſſunt, etiam ſi proprium ali-
quod opus oculorum, aliquod manū ſit. Porrò illa pro-
poſitio, quæ per negationem antecedentis elidit & pe-
rimit conſequens. Si nihil eſt animæ proprium, ſeparari
igitur non poteſt, neceſſaria eſt, nec oblocutorem inue
nit: quippe cum quoq; præclarum illud, & indubitabile
proloquium profatnimq́; vendicet, in quo dicitur. Nihil
à natura ſine vſu aliquo fieri. Quamobrem igitur affir- 14
mant aliqui amare, odiſſe, iraſciq́; aīam? certe quēad-
modum dicitur. Quanta vis pila planitie puncto tangi?
non ꝙ planiries aut linea poſſit ipſa ſeorſum conſiſtere,
ſed ꝙ regula, in qua ſit illa planities directa: neq; ꝙ pila
poſſit contingi.i. ipſa figura, ſed ꝙ æs, in quo illa ſit for-
ma: (Nam neq; rectitudo à regula, neq; figura ab ænea
pila, neq; tactus puncti, imo nullus omnino tactus à cor
pore, aut à toto abiuncta ſunt) ita & animę affectiones
cōes videntur eſſe cum corpore, lætari, dolore, timere,
audere, amare, odiſſe, iraſci, miteſcere, Horum nihil po
teſt anima perpeti ſine vi opeq́; corporis, vtpote per qđ
plerunq; ſecretæ etiam animi cogitationes & affectus
prodantur. Nam & in ruborem effundimur, cum vere-
cundia eutem accipit, refugit metu ſanguis & pallore
refrigeſcimus. Atque hæc quidem neque ipſis poetis
ignota ſunt, vt in illo.

Oculis micat acribus ignis. Et in illo:
Palluit & gelidus coit in præcordia ſanguis,
Dentibus ora ſtrepunt.

Eſt autem argumēto vel maximo huiuſmodi affectio-
nes haberi animæ corporiq́; cōes, ꝙ quomodo cauſę
alioquin magnæ plerunq; incidant animalibus, & ira-
ſcendi & metuendi, neq; metu tñ tentantur, neq; iracū
dia commouentur, interim ex diuerſo leni ſæpe irrita-
mento grauiter excandeſcūt: proinde ad iracundiā pro-
niora ſunt in fame, aut ſiti, aut ſi quibus humoribus in-
feſtentur, quod maxime melācholici ſubſtinent. Hi va
letudinis vitio & naturæ ſuæ temperamento minimis
quibusq́; periculis conſternātur. Ita omnia hæc viden-
tur ex

tur ex varia corporum mixtione atq; habitudine profi
ciſci, & pro temperaturæ modo remiſsius vel intenſius
fieri. Neq; vero corpus tanquam inſtrumentum & ma-
chinamentum affectionum eſt, qualia ſenſibilium viriū
ſua ſunt organa, & internuntia ſentiēdi, ſed maior quæ-
dam affinitas eſt corpori cum pturbationibus animi, ꝙ̈
ſenſibus cū inſtrumētis. Hæc ſi paulo affecta laceſsitaq;
fuerint, munus ſentiendi legitimum abrumpunt & īpe
diūt. Corporis mala permixtio nō impedit affectiones,
ſed promouet potius atq; exacuit, vt poſsit intelligi cor
poris naturam proxime cum affectionibus conuenire.

a Attici attamen expoſitores quos inſequitur Philop. & Simpl. etiā in idem uidetur tendere, aiunt Ariſt. non uti rōne aliqua ex antecedentis deſtructione, ſed acceptis duabus quæ inuicem iuncta & æqualia ſunt, duas ex his regulas & illas quidem apprime neceſſarias tradidit. Prima eſt, quorum operationes à corpore poſſunt eſſe ſeparatæ, hæc etiam à corpore ſeorſum eſſe poſſunt. Secūda, quorum operationes ſeorſum à corpore non poſſunt eſſe, ea etiam à corpore ſeorſum eſſe non poſſunt. Si.n. eſſet operatio à corpore ſeparata, ſubſtantia uero nequaquam, cum operationes à potentiis, & potentiæ ex ſubſtantia effluant, hoc ſequeretur incommodum, operationes aliquas ſine potentia uel ſubſtantia eſſe.

b Huic dubio reſpondit Philoponus dicens: Duobus modis aliquid dici poteſt proprium: altero quidē modo ut pars totius eſt, comparatione ſcilicet cæterarum partium: quo mō oculo propriū eſt uidere, quia in toto illi tantūmodo parti hoc conueniat, non tamen quod etiam toto nō egeat. Altero uero, quia alio non eget ut perſiſtat: quemadmodum in hydromele dulcedo melli eſt propria, & non eſt aquæ communis, quia ſeorſum ab aqua etiam mel dulce permanet. Hoc ſignificato poſtremo intelligunt Peripatetici operationes aīæ proprias.

Animæ definitionem eſſe cum materia coniungendā, & quid ſit definitio phyſica & dialectica, & quæ ſcientiæ, quibus modis definiant. Cap. IX.

15 HAec ſi ita habent, neceſſe eſt, in definitionē ani-
mæ adhiberi materiam: quamobrem oēs mate-
riam affectibus definiendis adiungunt, quemad
modum is, qui iram dixit feruorem ſanguinis circa cor
cauſa puniēdi doloris. Igitur ad phyſicū pertinet de ea
aīa noſcere, quæ ad ſuas affectiones actiones materiam
requirit, quāquā diuerſa rō eſt, qua finire phyſicus ſo-
16 let ab ea: qua dialecticus. Huic ſolius formæ negotium:
ideo iram finit, vt ſit doloris vlciſcendi cupiditas. Phy-
ſicus materiam corrogat, eoq; tam terminat, vt efferue
ſcētiam ſanguinis circa cor dicat. Rō.n. iracūdiæ libido
& ſtudium illud eſt reponendæ vindictæ. Sed rōnē hāc
atq; formā, id eſt, deſiderium tale in tali materia eſſe col
locatum oportet. Quemadmodum definiturus domū.
alius forma & rōne contentus eſt, hoc modo. Domus
eſt cuſtodia & defenſio à vētis, imbribus, caloribus, fri-
gore. Alius ſola materia: Domus eſt ligna, lateres, intri-
ta. Erit & cui vtrunq; complecti ſtudium ſit: Domus eſt
munitio ab iis, quæ deforis ingruant, ex tali aut tali ma
teria. De tribus his quod genus phyſico cōuenit? Vtrū
id, in quo ſolius formæ fit mentio, prætermiſſa & negle
cta materia? an id in quo ſolius materiæ admonitio ha
betur forma ſuperpoſita? an id potius in quo iunctim
forma & materia declaratur? Quòd ſi poſtremum hoc
genus philoſopho naturali congruit, cui ſectæ reliqua
duo vendicari, aut tribui debent? Certe definitio in qua
ſola vis formæ affertur, quæ ſeorſum conſiſtere, confir-
mationemq; & ſoliditatem habere non poteſt, ſola dia-
lecticis aſciſcitur, vnde illa plerunque futilis inanisq;
habetur. Ea vero quæ materiam tantum & affectiones 17
eius, quæ abiungi non poſſunt, ſectatur, nullius quidem
fuerit, niſi eius qui naturam exploret, quippe qui circa
omnia verſetur, quæ materiam & eius opera atque affe
ctiones appellent: ſed ceſſans & manca, niſi formæ me-
minerit. Ac formam quidem ſemper in definitione col
locare debemus, quæ locum principem teneat: ita tamē
vt à materia non recedamus, etiam ſi forma rōne poſsit
abiungi: etenim formæ naturali materia ſemper opus
vſusq; eſt. At mathematicis lineam directam citra ma-
teriam definire conceditur, quia res quæ apud illos tra-
ctantur, à nexibus materiæ liberiora excultioraq; ſunt,
quàm forma naturalis. Atque hoc vt diſtinctius capia-
tur, paulo altius ordo petendus eſt. Naturalis corporis
opera alia naturalia ſunt, alia extrinſecus veniunt. Natu
ralia ſunt, calor, frigus, ſiccitas humor, nutritio, auctio,
minutio. Extrinſecus veniūt, quæ artificio aliquo com
parantur. Artificium aliud materiam exornat, aliud de-
fectum & inualentiam corrigit. Materiam exornāt ex-
cuſſores, ſignifici, poſtremoq; ſellularij. Inualentiā cor-
rigit medicina, agricultura. Eſt & genus tertium, (ſiue
id affectionem vocare, ſiue accidens malis) quod quā-
quam non poteſt à corpore naturali euidenter ſeiungi,
ineſt tñ in corpore, vt naturale non eſt, quo numero
ſunt illa, rectum, inflexum, triangulum, concauum, de-
uexum. Demum in o.bus quæ ſibi mathematici contē-
plantur, naturales affectiones à conſpectione ſua reii-
ciūt, ſolas merasq; magnitudines, & nuda atque inania
ſpatia extimant finiendis his, neq; materiam, neq; natu-
ralem qualitatem adiungunt. Iterum quoque alio initio
ordiendum eſt. Circa formam plurimæ habentur ſpe-
culandi rōnes & viæ. Forma.n. naturalis eſt, aut mathe-
matica, aut artificiaria. Naturalē & phyſici & dialecti-
ci occupant, ſed dialectici materiam negligunt, phyſi-
ci ſemper accurant, cæteras formas artifices & mathe-
matici ſociuntur. Horum alij ſolitarias & abſolutas con
ſiderant, aliis in materia negotium eſt. Quamobrem vt
illis ſemper ſine materia, ita his nunquam ſua cōmenta-
tio eſt. Ille ſummus ſupremusq; oīum artifex videt, qui
circa veras formas, id eſt, quæ ab oī nexu & mancipatu
materiæ aſſerūtur, ſtudium ſuum exercet. Cum dico ab
oī nexu, itelligo eas, quæ tum re, tum cogitatione à ma-
teria ſequeſtrātur, quales primus vltra mūdanusq; phi-
loſophus ſpectat. Atq; hæc quaſi extrinſecus diſtincta 18
digeſtaq; volumus, vtpote quæ non admodum aliena
ab hoc inſtituto ac propoſito viderentur. Sed referen-
da eſt vnde deerrauit oratio. Dicebamus aīæ affectio-
nes à materia naturali aīalium ſeparatas non eſſe, neq;
ſicut ſuperficies poteſt præcidi rōne, ita poſſe iram, ti-
morem, & reliqua, ſed horum omnium definitiones cō
munione corporis, quod in iis apertiſsime cōmouetur,
agitaturq;, conflari & conſtitui oportere.

De ſententijs veterum de anima, & de opinione Democriti. Cap. X.

HIs ita prægustatis, deinceps pedem conferre par 19
eſt, ſed prius eſt, vt ſententias veterum diſquira
mus.[a] Et hercules æquum ſit eos ad conſortium
diſputationis huius corrogari, qui in parte hac philoſo-
phiæ, aut aliquid inueniendo, aut ſcribendo & cōmentā
do nos iuuerint, vt & bene ab iis dicta recipiātur ī fide,
& cōtraria repudientur.[b] Quoniā duæ res ſint, quibus
inanima ab animantibus differūt, altera ꝙ animalia vi-

dentur per ſe moueri, non videntur in anima: altera ꝙ
ſentiunt hæc illa non ſentiunt, in duo hæc diductio ſe-
ctarum ſacta veteribus eſt, alij de motu, alij de ſenſu fi-
nitionem aīæ colligunt. De motu Democritus, Anaxa-
goras, ſortaſſe etiam Plato, ij ꝙ arbitrabantur in quod
non mouetur, mouere alia non poſſe, aīam in numero
habuerunt earum rerum, quæ mouerentur. Vnde illā
Democritus ignem & calorem quendam eſſe credidit.
Quoniam enim innumerabiles figuras oriri moueriq́;
diceret, quas atomis ſuis referret acceptas, earũq́; pan-
ſpermiam, id eſt, vniuerſitatem ſeminarium, elemen-
tũq́; totius naturæ conſtitueret, putauit aīam ex iis quæ
rotundæ orbiculatæq́; haberentur, cõſtare, argumēto,
tum ꝙ figura illa maxime penetrare videatur in corpo
ra, tum quod ſimul agitatur ipſa aut pellitur, ſecum alias
20 quoq; res ſubide rapit & commouet. Nihil aũt mirum
eſſe, ſi oculi aſpectum eius non capiunt, quãuis corpus
eſſe dicatur: nam & illa quæ per aerem volitant remen
ta, vt ipſe appellat & papuli, quorum ingens vis turma-
tim feneſtris in ſole adapertis iuſerta longos per totos
radios tractu reciprocat, niſi ſudo cœlo & ſolo aſſerto
oculis vſurpari non poſſunt. Quamuisq́; aer ſpeciē præ-
beat inanis cuiuſdam æquoris, ſunt tñ in eo ſolida cor-
pora, ſed indiuidua pauxillaq́; ac minutiſsima, quibus
completur: proinde atomos alias maiores tardioresq́;,
alias minores celerioresq́;, ſed celerrimas & minimas
omniũ globulentas & ſphæricas quarum conciliatu &
21 concurſu extiterit aīa. Quapropter & vitam reſpiratio-
ne definiri dicebat. Nam quũ aer is qui nos ambeit, cõ
preſsis corrogatisq́; aliis corpuſculis ſphærulas interio-
res, quarũ agitatu aīal agitatur, elidat, periculumq́; ſit,
ne deſtitutum eo præſidio alias extinguatur, ſuppeti tiũ
accurrũt aliæ atomi, quæ ſe inuices ſaceſcẽtiũ inſinuēt.
Quod quidem per hauſtum & reciprocationem ſpiri-
tus fit. Ita incurſatione confluctuatione, quæ mutua
ſubeuntium & euolantium atomorum, quod ſpirando
reſpirandoq́; accidit, animam adhiberi ne defluat:
proĩdeq́; eatenus viuere animalia quo ad dum atomos
ſphæricas accipere poſsint & reddere.

*a Non parum nobis cõferre poterit (ait hic Simpl.) enar
ratio opinionum antiquorum, tum ad dubitationem tũ ad in-
uentionem, ſi ad ea aīaduerterimus, quæ reſpicientes hi quidē
hoc, illi uero alio modo de aīs ſenſere: & hæc quidem refelle-
mus, illa uero approbauerimus. b Quia ea quæ rebus inſunt
accidentia, propriæ præcipueq́; (ait Simpl.) conferunt pluri-
mum ad inueſtigãdam earum eſſentiam: ut ſuperius eſt dictũ.
Ideo ex his quæ aīæ inſunt, ab ea quæ definiũtur, hoc eſt, quæ
animatis rebus propria ſunt, qua talia ſunt, animæ ſubſtan-
tiam colligere uult: ea uero ſunt omnium opinionum conſen-
ſu, ab interna cauſa moueri: hoc enim ſolis eſt animatis pro-
prium & ſentire: hoc tamen non ita proprium eſt intelligen-
dum ut omnibus, ſed quia ſolis animatis conuenit. Moueri au
tem ab intrinſeco principio eſt omnibus amantis proprium:
nam & plantæ augentur & imminuuntur.*

De opinione quorũdam Pythagoreorum de aīa. Cap. XI.

22 FVere & Pythagorici aliqui, ait Ariſtote. qui idem
de anima ſenſerint, quos ego tamen qui fuerint,
nondum comperi. Ex iis alij corpora indiuidua,
quæ in aere mouerentur alij cauſam agitatricem illorũ
eſſe animam arbitrati ſunt. Eoq́; id accidere, ꝙ illi nunq̃
quieſcere, quamlubet ſereno trãquilloq́; aere videãtur,
Sane ij proprium eſſe animæ putant mouere, præſertim
qui illam deſcripſere vim ſeme agitantem mouentẽq́;.
Fere enim diſceſſum eſt in id omnibus, vt motum eſſe
peculiariſsimum aīæ crederent, ac cætera quidem mo-
ueri ab aīa, ſed animam à ſeipſa. Eodem modo & Ana- 23
xagoras animam eſſe ſontem & initium motus prædi-
cat: idem quicunq; omnia moueri à mente intellectuq́;
autumant. Non tamen videtur id Democrito, quippe
qui inter mentem & aīam nihil intereſſe affirmet: pro
hinc ſenſus viri nuntios eſſe dicebat, & oīa quæ ſenſi-
bus viderẽtur veræ eſſe defendebat, quaſi ſenſus & ani-
mus confunderentur. Vnde & ſentire & ſapere pro eo-
dem habebat magno alioquin, teſte Homero, nixus,
qui quodam verſu de Hectore iacet, inquit, aliud ſapi-
ens. Quamobrem nõ ita de intellectu locutus eſt, tãquã
de vi ea qua veritas, id eſt, qua rerum cauſæ, atq; exitus
cognoſcuntur: neq; vt ea quæ à ſenſu ſit diuerſa, ſed idē
oīno eſſe vtranq; vim, id eſt, animum & animã teſtatus
dilucidum eſt. Anaxagoras minus id clare indicat. Ple- 24
runq;.n. cauſam boni pulchriq́; intellectui tribuit: ceu
qui cæteris aīæ viribus dignitate antiſtet, & diuinior ha-
beatur: pleruuq; cõfundit, vt animam cum animo con
iungere videatur. Cum.n. omnibus animalibus magnis
paruisq́; perfectis & imperfectis intellectum aſciſcat,
ſine dubio ſignificat non diſtare intellectum à ſenſu.
Nam ſenſus in omnibus viſitur, intellectus non in om-
nibus: ſed ne in homine quoque, omni comparet. Ita
omnes philoſophi, qui animantia ex eo ſpectabant, ꝙ
ipſa ſe mouerent, conuenire id in animam potiori mo-
do & meliore nota dixerunt.

De opinione Empedoclis & opræ, Timæi ſiue Platonis in Timæo. Cap. XII.

ATqui ex eo ꝙ animalia cognoſcunt & ſentiũt, 25
definitionem animę afferunt, hi aīam ex princi-
piis & elementis rerum conſtitutam intelligunt,
adeo quot quiq; initia videbantur, ex totidem conſta-
re aīam probabant. Quòd ſi quis vnum dixiſſet, ex vno
filo aīam exiſtere ſatebatur, ita cõtingere, vt aīa quæ ex
principiis eſſet compoſita, tum ipſa principia, tũ ea quæ
de principiis naſcerentur, poſsit cognoſcere. Nam Em
pedocles qui quatuor naturis conſtare vult oīa, quibus
concordiã & diſcordiam initia capitalia præficit, ex to
tidem conflari animam ſenſumq́; teſtatur hoc carmine.

Terrea pars terras, vnda conſpicit vndas,
Aethera dium æter, vis ignea percipit ignes:
Pax pacem monſtrat, litem lis aſpera ſentit.

Statuit autem ex omnibus iis animam cõfici, quia puta-
bat alias naturas ſentiri & apprehendi nõ poſſe, niſi per
hanc ſimilitudinem, quæ cum rebus eſſet animæ inſita.
Atq; hoc illi cum cæteris erat cõmune? fere enim con-
ſenſus veterum eſt ſimilibus cognoſci ſimilia. Eadem 26
de cauſa motus eſt, opinari Timæus animam ex elemē-
tis componi, quorum alterum indiuiduum, imateriale,
incorporeum haberetur, alterum diuiduum, & quod
ad naturam corporũ pertineret, id eſt, natura quæ in-
ſeparabilis corporum communis eſſet. Ex iis mediam
exiſtere aīam duarum naturarum permixtione coali-
tam, ac indiuiduam quidem & immaterialem naturam
fortaſſe mentem putabat. Diuiduum vero & medium
quid itelligat extimemus. Qualitates ſane primæ, hu-
mor & ſiccitas, cæteræq́; iis cõiuges, circa corpora qui-
dem diuiduæ non videntur, ſed circa materiam. Sed &
potẽtia naturalis diuidua eſt, & quidem circa corpora.
Hæc enim materia vtitur, non informi nudaq́; penitus,
ſed elemẽtis & corpore: nam & cogit & diffundit, pro-
indeq́; circa hæc poteſt diuidua & ſectilis videri. Idē de

parte

parte ſenſuali, & de ea quę ad libidinem & iraſcentiam
pertinet. Dicaſ illa circa corpora diuiduas haberi, quũ
in corporibus & circa corpora verſari contiueriq́; vi-
deantur. Atq; hoc tam in illis verũ ſit, quæ irrationales
oĩuo brutæq́; ſunt, q̃ in iis quæ rationi parent atq; con-
ſentiunt. Quamobrem ſi oẽs circa corpora diuiſiles eſſe
neceſſe eſt, relinquitur nullam aliam vim niſi rõnalem
mediam ab illo cẽſeri, quia inter indiuiduam naturam,
id eſt, quæ careat partibus, & huic contrariam ambigat,
atq; ab duabus his ſacultatibus condita & temperata
dicatur. ne conditam eſſe animam improprie dicitur.
Non.n.ita poteſt conſtituta intelligi, vt corruptis atq;
in vnum confuſis naturis duabus, ſpecies ab his tertia
diſſultarit: quodq́; fieri in cęteris mixtionibus cernitur
coalitu diſcrepantium rerum, qui ſine illorum interitu
non poteſt accidere, ingenium aĩæ prouenerit. Sed quũ
aĩam dicitur ex duplici natura conſtare, id ita accipiẽ-
dũ eſt, vt rõnabilis aĩę natura minoris eſſe q̃ intellectus,
& pluris q̃ irrationabiles potentiæ iudicetur, cũ vtroq;
tamen cognationem quandam habere, qualem ferre
mixta & concreta cum iis ex quibus formantur. Qua-
propter duabus illam opibus ad res noſcendas & com
prehendas vti, eiuſdem & diuerſi. Quotiẽs genera & ge
nerum formas colligimus, idem & ſimilia quærimus:
quoties vero differentias perſequimur, diuerſitatem
incidimus, atq; has vires potentiasq́; ab elementis illis
accipit, quibus conſtat. Potentiam quidem eiuſdem ab
indiuiduo & incorporeo initio: potentiam vero diuer
ſitatis à diuidua & corporali natura. Ita Timæus aĩam
ex elementis conſectam vult, non tñ oẽs (vt dixi) ſed
rõnalem: qualem & mũdi aĩam exiſtimare quis poſſet.
Nam potentias patibiles inſutas intextasq́; poſt à ſecun
danis dicit, qui ab eo mortalium animalium opifices &
creatores vocãtur. Vt igitur Timæus aĩam ex elemẽtis
effecerit, quo ſimilibus ſimilia cognoſceret, ſatis arbi-
tror demouſtratum. Idem [a] probat in iis, quæ de philo
ſophia diſſeruit, id eſt, quũ oĩal inquit principio ex idea
vnius & prima longitudine, latitudine, altitudine con-
ſtitit. Alia quoque ad idem exempli. Quum.n. incorpo-
ream naturam à quantitate continua remotiſsimã pu-
tarent, vtpote quæ nullam molem aut diffuſionem ha-
berent, ſed ſub diſcretam commode poſſe cadere vide-
rent, numerum illi & multitudinem aſciſcebant: non
oẽm, ſed quã vere & ſimplices vnitates attollerent. Dixi
veras vnitates ac ſimplices, quia numerus qui ad incor
porea pertinet, nõ conſtat ex iis vnitatibus, quæ corpo
rali naturæ mortaliq́; tribuũtur. Nullum.n. corpus per-
fecte vnum eſt, quia diſtrahi poteſt ſubinde in plura, im
mo infinite ſecari, quamobrem numerum illum tãquã
ex ſpeciebus & formis collectum formalem ſeu ſpe-
cificum appellabant, contraq́; eius generis numeros,
rerum formas & ſpecies prædicabant. Atq; huic ſenten
tiæ verſus ille de proximo cõgruit. Quæq; ſuos retinẽt
numeros, numero omnia conſtant. Elementa igitur
mundi intelligibilis, quem per ſe aĩal vocant, prima &
ſumma ex ſpecificis numeris prodidere, ideas vnius, ideã
primi biuarij, ideam primi ternarij, ideam primi quater
narij. Quomodo.n. neceſſe eſſet, vt in mundo intelligi-
bilia ideæ & principia mundi ſenſilis ſpectarent, ſenſilis
aũt mundus ex longitudine, latitudine, ꝓfunditate con
ſtaret, ideã longitudinis primum binariũ ſtatuerũt, quia
vnius ad vnum directio, id eſt à pũcto ad pũctũ extra-
ctio longitudo eſt: Longitudinis & latitudinis iunctim
ideã primũ ternionẽ, quia planarũ prima trianguli figu
ra eſt: mox lõgitudinis latitudinis ſimul ideam primum
quaternarium, quia prima ſolidarum eſt pyramis co-
nusq́;. Atque oĩa hæc Xenocrates in iis, quæ de natura
cõmentatus eſt, explicat. Indidem ſi quem iſta delectãt,
hauriat licebit. Illud igitur per ſe animal, hoc eſt intelli-
gibilem mundum ex primis iis principiis cõciliatum &
conditum arbitrantur. Particularia vero ex iis, quæ hoc
ordine ſequuntur ſucceduntq́;. Quemadmodum enim
inter ſe comparantur ſenſibilia, eadem quoq; collatio-
ne ſibi reſpondent ideæ, ſenſilia. Eſt & aliud genus quo
illi hoc de aĩa ſolent exponere. Quomodo enim plu- 27
ribus vtatur poteſtatibus anima ad capiendas cognitio
nes rerum, intellectu, ſcientia, ſenſu, opinione. intelle-
ctum ab vnius idea præberi miniſtrariq́; affirmabant,
ſcientiam à prima dualitate, quia ſcientia ad vnum ab
vno procederet, hoc eſt à ſumptionibus ad complexio
nem concluſionemq́;: opinionem à prima trinitate, qui
numerus ad planam figuram referebaſ: nam opinio-
nis eſt ex propoſitionibus vtrunq; verum falſum con-
cludere: ſenſum à primo quaternario ortum habere, à
quo prima idea ſolidi corporis emanabat. circa quod
ſenſus noſtri verſantur. Ac rerum quidem oĩum initia
forma & ſpẽs, & ſpecificus numerus credebatur. Ipſius
vero numeri elementum & ſeges, tum vnitas tum dua-
litas indefinita erat, quã vnitati iuxtim ſubdebant, vnde
infinita vis & prouẽtus numerorum exiret. Nam ex eo
quod vere vnum ſit, & quod ſolitarium habeatur, nihil
conſtitui aut deriuari poteſt, ita creandis generandisq́;
numeris neceſſe erat corrogare naturã alterã & vnitati
coniungere, quam (vt dixi) interminatam & indefini-
tam dualitatem appellãt. Dualitatẽ iccirco, quia iam &
diuiſilis & multitudinis opifex videatur. Indefinitã pro-
pterea ꝙ ꝓprio fine extremoq́; careat. Sit.n. vnitas q̃ fi-
nẽ ſuũ oĩbus ſpeciebus ideisq́; p̃beat. Dualitate.n. vni-
tas continenter adiecta numeros ſpecificos quã lubet
multiplicari contigit. Porro dualitas hæc imaginem re
fert materiæ quæ ſubditur obſterniturq́; corporibus.
Vnitas adeo ſimilitudinem formæ materialis præſtat.
Quapropter ſi aĩa ex eiſdem principiis cõditur, ex qui-
bus numerus ſpecificus conficitur, non mixtione aut
confuſione duarum naturarũ, vt dixi, ſed quia collinitiũ
vtriuſq; ordinis teneat, tũ indiuidui incorporeiq́; vnde
pẽdet & regitur: tum diuidui & corporalis cui præeſt &
imperat. Si inquã ex eiſdem initiis concreta aĩa eſt, ex
quibus numerus ſpecificus componitur, ratio eſt vt illa
rerum omnium capeſcere notitiam poſsit. Hoc modo
apud Platonem Timæus, & adeo ipſe Plato ex ſimili-
tudine & affinitate principium probat ingenium ani-
mę ad rerum comprehenſionem & ſcientiam idoneam
polensq́; eſſe.

[a] *Librũ de philoſophia appellat Ariſt. qui nulli peculia-
riter eſt inſcriptus, ait Philoponus, & eſt Plat. legitimus:
cui titulus eſt (ut ait Simpl.) de bono ex conſuetudine Pla. in
quo quidẽ libro opinionẽ Pytha. & Pla. enarrat de entibus.*

*De opinionibus multorum, qui de anima male ſen-
ſerunt. Cap. XIII.*

FVere ex poſterioribus, qui duas illas rationẽ cõ- 28
plexi cognitionem & motum, definitionem aĩæ
de vtroq; cõſarciunt, quemadmodum qui nume-
rum ipſum ſe agitantem mouentẽq́; aĩam deſcripſit.
Is ex eo ꝙ numerum appellabat, intelligi volebat co-
gnoſcendi vim, quæ haberetur in anima. Ex eo vero,
ꝙ ipſum ſe mouentem dicebat, facultatẽ eius mouendi

& agitandi mõſtrabat. Porro omnes qui proprium aĩæ
conſtituunt cognoſcere & contemplari, quia id non
putant aliter poſſe contingere, niſi ex initiis rerum con
ſtet, prout quiſq; diuerſa de initiis ſenſiũt ita inter ſe de
anima diſcrepant. De initiis autem euariaſſe ſententias
veterum conſtat, non modo vt de natura & qualitate
eorum, ſed etiam de numero maxime diſsiderent: quã-
quam in vtroque alij plus, alij minus diſcordant. Ij qui
corporea principia poſuerunt, longiſsime diſparantur
ab iis qui incorporea. Propiores ſunt iis qui ꝑmiſcent,
id eſt, partim quibus corporea, partim ĩcorporea vide-
rentur. In numero quoq; ampliſsime diſtant, qui vnum
principium afferunt, & ij qui infinita. Partius ab vtriſq;
29 diſiungitur, qui plura vno conſtituit. Atq; ita conſequẽ
ter quantum & quale diſcrimen inter illos de primor-
diis habetur tantum & tale de aĩa opinionum diuortiũ
eſt. Sane hoc de illorum ſentẽtia ſequitur qui cognitio
nem rerum, ad animam pertinere, tanquam proprium
eius munus & penſum exiſtimãt; quippe qui nõ vide-
rent id quemadmodũ tuerẽtur, niſi illam ex principiis
cõſtitutam & cõflatam dicerẽt. Verumtñ & illi qui mo-
uendi vim ceu inditã, atq; ingenitam aĩę ſuſpicati ſunt,
nõ ſine rõne videntur naturam aĩę de principiis explo-
raſſe. Quid enim aut munitius, aut vero ſimilius eſt, q̃
cauſam vehementiſsime agitantem mouẽtemq; cætera
in numerum aliquem principiorum redigere? Quam-
obrem nonnullis aĩa ignis videtur, tum quia ignis gra-
cilento & tenuiſsimo corpore ſit, vnde ſe quodãmodo
incorporeum aſſerat, tum quia & mouet ſe, & cæteris
motum præſtat quibus approximat. Democritus autẽ
30 vtrunq; moueri elegantius & lautius exprimit: nam mo
uere ignẽ cætera præ ſui exiguitate & partium probat,
moueri beneficio figuræ efficacis & procliuis in motũ.
Quorum[b] vtrunque globoſas illas & rotundas atomos
conſecutas volebat, ex quarum turba & concurſione
fortuita nõ ſolũ aĩam, ſed ignẽ quoq; format & efficit.
31 Anaxagora vero (quẽadmodum retro mox diximus)
nihil conſtãter decernit, idem aĩam putet eſſe cum ani
mo atq; mente, an diuerſum: nam modo cõfundit, mo-
do mẽtem principem facit, eiusq; vi & rõne oĩum rerũ
deſcriptionem & modum deſignari & confici prædi-
cat, proindeq; & ſimplicem eſſe & abſolutam ab oĩ mix
tura. Homœomeriam vero, id eſt, omnium mẽbrorum
ſimilitudinem, vt rebus materiam, ſubiici, quam mẽs di
gereret, & in qua tanquam operaretur. Sed & duo hæc
motum & cognitionem neceſſario tribuerat aĩo. Mo-
tum his verbis. Quum ſimul (inquit) omnia maſſali con
geſtu coiſſent, incidens mens ſecernere & diſponere oc
cœpit. Cognitionem inibi: Sane hoc ĩquit, id eſt, cogno
ſcere maxime debitum animo eſt.

[a] *Xenocrates Platonis ſucceſſor (ut Philo. ait.) hoc pacto aĩam definiebat, hac rõne adductus quia animaduertit Platonem de animaloquentem, nunc quidem ex motu eam definire, ut in Phædro: nunc uero ex ui cognoſcendi ex numeris. ſ. ue- luti in Timæo: ideo ipſe utrunq; complexus eſt, ut perfectæ eius oſtenderet naturam. Simpl. uero ait hoc modo aĩam defi niſſe Xenocratem ut propriam eius naturam oſtenderet, quæ media eſt inter formas & formata: numerus. n. formis mobi le uero formatis maxime conuenit: Vt ergo indicaret quod neq; ſimpliciter forma eſſet, neq; ſimplr quid formatum, non ait eſſe ſimpliciter numerum, eo. n. eſt inferior quantum ab impartibili cadit: nec ſimpliciter mobilem affirmauit, eſt. n. tantum eo præſtantior, quantum ſubſtantiam partibilẽ excel- lit: utrunq; tñ quodammodo eſt ea ratione, qua cum utriſque communionem habet. Hac igitur de cauſa ait eſſe numerum ſeipſum mouentem.* [b] *Reddit Philo. rationem cur Democritus atomos rotundas, tenuiſsimas, maximeq; mobiles affirmauerit: aitq; tenues quidem, quia in geometriam monſtratur circulum omnibus figuris quæ eiuſdem ſint ambitus maius ſpatium areamúe continere: ſiquidem & rectilineæ figuræ quo plurium ſunt angulorum capaciores ſunt, quia magis accedunt ad naturam circuli. Quo fit ut figura circularis quæ tantundem ſpatij arceúe capit, quantum quæuis alia ex angularibus minoris erit ambitus: unde inter atomos quæ tumoris æqualis ſunt, rotundas merito graciliores & tenuiores ſupponat. Maxime autem mobiles, quia circulus planum pũcto tangit, & ob id continue procliuis ad motum uidetur.*

De opinione Thaletis, Alcmæonis, et aliorũ. *Cap. XIIII.*

VIdetur & Thales Mileſius mouendi vim animę 32
accommodatam putaſſe, argumentum ꝙ hercu
leum lapidem, id eſt magnetem animata rẽ di-
cebat, quia ferrũ trahere & cogere videretur. Idẽ Ana-
ximeni & Diogeni viſum: demum oĩbus qui aĩam ae-
ream & flabilem credunt. Vtrunq; . n. defendunt hoc
ſcito: nam ꝙ moueat exilitatem tenuitatemq; partium
cauſæ faciunt, ꝙ moueatur, id eſſe ingenium aeris con-
tendunt. Heraclytus quoq; id quod rebus principium
dedit, aĩæ tribuit, quippe quam calorem eſſe ſpirabilẽ
diceret: halitus. n. vaporq; is, vnde oĩa confici putabat,
nihil aliud eſſe q̃ ignis poterat: ignem porro & minimo
minus incorporeum, & ſemper fluidum videri. In mo-
tu autem eſſe omnia, vt pleriq; alij, Heraclytus volebat
Huic ſentẽtiæ aderat Alcmæõ Crotoniates, qui cogno
mento Phyſicus dicebatur: Animam (inquit ille) ĩmor-
talẽ eſſe oportet ratione ea, quia ſemper agitetur, eoq;
ſimillima rebus immortalibus videatur. Moueri enim
& reliqua immortalia inceſſabili agitatu, ſolem, lunam,
errones, vniuerſum cœlum. Iam grauius illa atq; impor
tuna opinio eſt, quæ ad authorem Hipponem refertur,
aĩam exiſtimari aquam. Is eo indicio motus eſt, ꝙ rerũ
omnium genitale ſemen humidum haberetur. Impor-
tuna & illa critiæ, qui ſanguinem eſſe animam dicebat,
propterea ꝙ ſenſum cuius vim propriam eſſe animæ
iudicabat, procuratione & merito ſanguinis animali-
bus accidere arbitrabaẽ, qñ partes quæ eſſent exãgues,
vt oſſa, vt vngues, vt dentes, ſenſu, quoq; vacuæ habe-
rentur. Quãquam huic dicto videntur nerui reſiſtere,
qui tametſi carent ſanguine, nihilominus tamẽ cauſam
ſentiendi præcipuam obtinent. Ac cætera quidem ele-
menta ſuos aſſertores & haurarios habuerunt, ſola ter
ra ſectorem non inuenit, Terram nemo ſeorſum vel no
minauit, niſi quis dixit animam ex omnibus elementis
conſtare, aut omnia elementa eſſe.

Epilogus generis, quod omnes vno ex tribus animam defi- nierunt, aut motu, aut cognitione, aut tenuitate, id eſt incorporeo. *Cap. XV.*

EX hac igitur percẽſione recitationeq; liquet duas 33
res propoſitas veteribus fuiſſe, in quas definitio-
nem aĩæ referrent, cognitionem & motum. Sed
& tertium opinor, vel ingrati incurrunt, & comprobãt,
vt incorpoream & ſubtiliſsimam eſſe aĩam putent: ita
tribus momentis naturam notionemq; animæ comple
ctuntur, motu, cognitione, incorporeo. Nã qui tenuiſsi
mis eſſe, atq; adeo fugientibus aciem partibus aĩa vo-
lunt, eoq; agitabilem atq; permobilem videre, videtur
tanquam in ſomnio animã eſſe incorpoream oporte-
re. Illud

re. Illud iam notiſsimum, animã ab omnibus in principia relatam fuiſſe. Ab iis quia cognoſceret, ab illis vero quia mouere omnia agitareq; videretur: idq; (vt dixi)
34 propter ſimilitudinem illam & cognationem accidere. Quãquam Anaxagoras, ſed ſolus cognationem & affinitatem hanc ſuſtulit. Is enim tametſi omnia cognoſci ab anima cõcederet, quia tñ ſincerum illum & mixtionis expertem putabat, nulla ei cum rebus quas cognoſceret, ſimilitudinem relinquebat. Quemadmodũ autem intelligere poſſet res, quibus cum nullã collationẽ haberet, neq; vlla parte ſcriptorũ ſuorũ expreſsit, neq; cõiecturam aut indicium vllũ reliquit, id vnde ſcrutari liceret. Hoc excepto vno, cæteri in id populariter confluunt, vt ex iis facultatibus, quas cognoſcunt, conditã
35 animam velint. Iam ij qui cõtraria inter ſe principia faciebant, animam quoque ex contrariis compoſitam rebantur. Nam Empedocles quum quatuor naturas, ex quibus conſtare omnia vult, ſiccitatem, frigiditatem, caliditatem, humorem, initia poſuiſſet, ſine dubio voluit eaſdem contrarietates in aĩa contineri, quum dixit:

Terrea vis terras, vis humida percipit vndas,
Aether ab æthereа ſentitur, ab ignibus ignis.

Sed & ij qui ex vno duntaxat elemento animam fabricantur, eius quoq; qualitatem ſolam tribuunt aiæ: Heraclitus caliditatem, quæ igni conueniat: Hippon humiditatẽ, quæ aquæ ſit propria. Ideoq; & denotatione & veriloquio nominis altercantur, explicationemq; verborum ad ſuam quiq; ſciam conferunt. Alij Zeon. i. vitam appellatam dicunt, ꝙ nomen id bullitionem ſignificaret, ceu feruor eſſet atq; ignis anima, qua viuiſceremus. Alij animam pſychen vocatam affirmant, quo frigus notatur, quia ad vitam animalium tuendam euẽtatione & refrigeratione ſit opus, idq; commodi per ſe reſpirationem accidere.

Generaliter contra omnes, qui putant animam eſſe corpus mouens & motum. Cap. XVI.

36 HActenus ſola decurſa nobis hiſtoria eſt, quæ à maioribus de aĩæ natura literis tradita & monumentis habetur. Ex iis aliqua expreſsim ab iis dicuntur, aliqua nos ab iis intellecta ſcrutinio cõiectamur. Primum vero eorum ſcientiam extimemus, qui motum animæ veluti rem illi maxime propriam genuinamq; aſcripſerunt, quiq; ꝙ credebãt moueri illã quia moueret, talem definitionem eius prompſerũt: Anima eſt ſuimet mouens, aut potens ipſam ſe mouere. Hoc modo Plato in libro de legibus decimo finit. Cæterum fortaſſe non illud modo falſum eſt, animam moueri qa moueat cętera, ſed etiam ſeorſum id defendi nõ poteſt, animam à ſe, aut ab alio moueri. Quãquam vero plurimas rationes commentatio noſtra de naturali auſcultatione contineat, quibus oſtenditur neceſſarium nõ eſſe moueri omne quod mouet, tunc tamẽ vel gratia claritatis, vel quod in loco id cadit, nonnullas illarum hac quoq; parte repetiſſe conueniet. Ais oẽ quod mouet, moueri oportere, ergo aut à ſe. dices, aut ab alio moueri quod mouet. Profecto ab alio non eſt neceſſe, alioquin inquiſitio in infinitũ caſura ſit. Sed nec à ſeipſo quoq; propter eas ruinas in quas incidere dicentes id oportere, quaſq; ꝗ mox demonſtrabimus: ſed ipſum ſe aliquid mouet. i. ſi ſuimet mouẽs eſt, aut parte alia mouet, alia mouet, aut eadẽ mouetur & mouet. Si alia mouet, alia mouetur, dubitatio nulla eſt quin concedere oporteat, aliquid eſſe quod moueat nec moueatur: quod illi pro impoſsibili deteſtantur, quia idem deſereretur à ſe, nec ſuimet mouẽs amplius proprie diceretur, ſed pars illius altera motum afferret, altera motum acciperet. Atque hoc genere nullum incommodum ſuſcipitur, ſi aĩalia & frutices ipſa ſe mouere dicantur. Nã ſtirpes & frutices ab anima vegetali, cuius vi aluntur auctanturq; etiam moueri atq; agitari videntur. Quòd ſi totum toto ſe mouere & moueri defenderis, primũ illud vicus eſt, ꝙ rem indictam & incogitabilem comprobas, eiuſdem rei aliquid ſibi cãm eſſe, cuius eſt alij fieri poſſe, vt ſimul deferat & deferatur, alteret & alteretur, adeoq; ſimul & doceat & doceatur, idem ſpeculamen curet & curetur, eandem inualentiam (quo nihil dici poteſt obtuſius) illud huic nõ ſuppar: quod inducemus hoc modo. Omne quod mouetur, qua mouetur potentia eſt. Oẽ quod mouet, qua mouet, actu eſt. Si ergo ſuimet mouens, à toto ſe moueretur, erit ſimul à toto hoc reſpectu, tum actu tum potentia, ſimul perfectum imperfectumq; ſimul calidum nec dum calidũ, ſimul ſciens & inſciens. Hęc quę nunc libamus in libris, quos dixi, naturalibus fuſius explicata, exornataq; vberius ſunt, inde reliqua petat licebit, ſi cui hæc præciſius poſita videbuntur. Nos vero 37
quæ noſtra intentio eſt, pergemus oſtẽdere aiam moueri non poſſe, quum oẽ quod mouetur, duorũ generum altero moueatur, aut per ſe, aut per aliud, per aliud mouentur, quæ quũ ipſa non moueantur, in eo tamẽ ſunt quod mouetur, vt in naui vector & ſarcina: nauis per ſe, vector & ſarcina per aliud moueri dicuntur motũ nauis. Dixi motu nauis, qa alio motu moueri p ſe poſſent: poſſent nutriri, augeri, alterari, & locali ẽt aliquo motu moueri pter motũ nauis. Sed ponimus vectores ſedere & quieſcere, tunc nauis (vt dixi) per ſe, vectores per aliud mouebũtur. Eodẽ modo de accidentibus corporis ſentiẽdũ eſt, albedine, nigredine, pede, bipede, tripede: quæ per aliud ideo mouentur, quia cõtinentur in
rebus quæ per ſe moueantur. Ea igitur quæ hac forma 38
.i. per aliud mouẽtur, poſſunt eſſe nec corpora, nec egẽtia loci per ſe. Quum igitur bifariam res moueri dicantur, aut per ſe aut per aliud, videamus nunc vtrũ aĩa per ſe moueri poſsit. i. motum per ſe accipere. Nam aut ex accidenti, aut per aliud poſſe aĩam moueri neq; ipſi diffitemur, quũ illa in corpore habeatur, quod per ſe mouetur. Igitur de quatuor motibus delatione, alteratione, auctione, minutione, ſciſcitor, vno ſe aĩa an pluribus generibus moueatur: item an oĩbus. Sed demõſtratum eſt quicquid aliquo ex quatuor illis motu non per accidens moueretur, prorſus in loco eſſe, & cingi corpore
oportere. Nec enim credendum eſt veteres illos, qui 39
ſubſtantiam animæ de motu finiunt, exiſtimaſſe animã per accidens moueri. Quod ſi corpus eſt anima, profecto proprium etiam locum ſibi deſiderat. At qualis nã
hiccine dabitur? Certe quandocunq; attuleris, illuc ſe 40
anima per naturam conferret, quo applicita appulſaq; eodem quoq; loco per naturam quieſceret. Quod ſi qui conceſſerit, fateatur neceſſe eſt poſſe violentos quoſdã motus & quietes aberi, quibus anima vi moueatur & ſtet: nam ſi aliquo naturaliter pergit, inde auulſa perturbataq; mouebitur vi & contra naturam. Sed quales nã obſecro, violentos aïæ motus aut quietes fingas, haud facile comminiſci eſt, etiam dementiri volentibus. Animatam corpus ſæpe vi & cõtra naturam moueri cernimus, quando alieno impulſu aut colliditur aut iacitur. Aïæ huiuſmodi aliquos motus, aut quietes nullo vnq̃ tempore vidimus: alioquin per naturam cõtrarij & aduerſantes motus ad animam pertinerent. Dicat aliquis

reſpectu ſimul conueniunt. Quæ.n.per ſe inſunt in ali-
quo, ſeparari non poſſunt, nec cauſam extrinſecus ac-
cidentem requirunt. Sed occurritur, non videri ſen-
ſum à ſenſilibus moueri, ſed ſenſilia id agere, & habere
rationem talem vt ſine iis ſentiri non poſſit. Sẽſum *ara
neis eſſe per ſimilem, quę muſcas, culices & aſilos in pe
dicas telarum incidentes irretitaſq; aggrediãtur. Id nõ
beſtiolarum facit infœlix acceſſus, quãquã ſine acceſſu
illo non graſſantur aranei, ſed vis eius generis inſita &
cibi cupedia. Eodem modo ſenſilia quomodo in ma-
chinamenta ſentiendi.i.ſenſorias partes incurrerint ad
comprehenſionem ſui prouocare admonereq; animũ?
Sed ſi quem iſta exemplorum ſubornatio mouet à me,
illud ſtat, ꝙ quemadmodũ culex phalangiũ excitat, &
venatorem captura, poſtremo oẽ cõcupiſcendum id, à
quo cõcupiſcitur, ita & animã moueri ab illis dicendũ,
quæ extrinſecus accidunt ſenſibus. Cæterum ille ipſe
qui ſibi hoc exemplo tam placet cõfeſtim labat, ceu pœ
nitendum quid dixerit, & ab araneis pauimento applo
ditur, eãdem inquit rõnem habet res viſilis ad aſpectũ,
quam pauimentum & ſolum ad inambulantes. Quod ꝗ̃
ridiculum ſit, ſtatim agnoſcitur. Qui.n.fieri poteſt, vt
ſenſilia ſint loci, aut conceptacula functionum ſenſus?
nonne irritamenta potius incitamentaq; ſenſuum videẽ
tur? quod quidem latius patet in cõcupitis appetitiſq;.
Omne.n.appetibile prope eſt vt appetẽtẽ vim ducat &
trahat, non vt fundus ſit & capacitas aliqua, in qua per-
neceſſe ſit deſideria & appetitiones animæ contineri.

a *Rationes Ariſt.(ait Philop.) efficaces ſunt cõtra eos tan
tummodo, qui omnem animam irrationalem etiã ſeipſam mo
uere per ſe: ſed contra Platonem qui hoc tantum de rationali
aĩa aſſeuerabat, nullam penitus uim habẽt. Eam enim à ſen-
ſibus moueri negabat, ſed ueluti expergefieri: ueluti ſi geo
metra peritus à ſomno excitetur, ſtatim ſpeculatur theore-
mata, non quæ fuerint ab eo qui excitauit ei impreſſa, ſed
quarum ideas in anima ſeruabantur. Ait etiam hos motus
animalis eſſe: animam uero cum ſecundum ſeipſam agit, intel-
lectiue agit, nec ſenſilibus eget.*

*Si motus ſit eſſentia animæ, futurum vt anima mouendo
ſe pereat. Cap. XIX.*

43 PRæterea quæro motibus iſtis moueri animã tanq̃
animam, an tanquam aliud putent. Si tanquã ani-
mam, quod iam & fatentur, quemadmodum id
quod à colore mutatur, recedit à colore, & id quod per
locum mouetur, recedit à loco, ita & animam quę mo
uetur in eo quod aĩa, continget ab eſſentia ſua recede-
re. Nam nos qui animam moueri ex accidẽti volumus,
ſiue is motus in loco, ſiue in qualitate, ſiue in magnitu-
dine habeat, illas anguſtias non ſubimus, nec cõcedere
cogimur motum animæ exitum & receſſum eſſe ab eius
eſſentia, ſed ab vno accedente, per quod mutatur. At ij
qui moueri aĩam tanquam aĩam putãt, quum motum
animę quaſi ſubſtantiam eius eſſe definiant, neceſſe eſt
plagam illam accipiant, quam nos alioquin facile re-
pellimus. Si enim mouetur tanquam anima, & in eo ꝙ
anima, atq; hic motus ſubſtantia eius conceditur, quo
mouetur in eo ꝙ anima, nullum effugium eſt quin aĩa
dum mouetur, ſuam ſubſtantiam deſerat. Vt.n.flam-
mæ, flabra, flumina, quorum in eſſentia motus eſt, neq;
puncto quidem temporis, in eadem ſoliditate cõfirma
tioneq; permanent: (Flumen niſi fluat, nõ erit amplius
flumen, ſed aqua aut colluuies. Flabra niſi flentur non
erunt flabra, ſed aeꝛ aut vapor: nihil.n.aliud ventus eſt,
quam fluctus aeris) ita neceſſe eſt, vt aĩæ motus, qui eſ-
ſentia eius eſt, in cõtinuo lapſu fluoreq; habeatur. Vnde
igitur plurimarum rerum illa memoria? Vnde conſtan
tia, ac tenacitas diſciplinæ. Hoc concedit, ille quidẽ &
fatetur motum eſſe ingenium & eſſentiam aĩę, ſed quã-
to, inquit, illa plus mouetur & agitatur, tanto id largius
efficit, ne deſeratur à ſe, neúe à natura ſua & ſubſtantia
concidat. Vita.n.ait ille, motus eſt, viuere idem in aĩa
eſt quod moueri. Sed qui hæc dicit, diſcrimen quod
inter motum & actionẽ habetur, ignorat. Sed nec illud
quoq; intelligere videtur, agere & gerere id cuiq; quod
datum & iunctum natura eſt, conſeruare naturam agẽ-
tis, & actionẽ illam perſeuerãtiam eſſe eius à quo pro-
deat: ad quem modũ viſio ad viſum, auditio ad auditũ
refertur. Contra moueri ſecundum id, quod natura tri-
butũ ſit, id eſſe diſtrahi & remoueri ab ea ſubſtantia, ex
qua mouetur, ex quo & pernicies & exitium ſequitur.
Item actiones memento æduntur perficiunturq; viſio,
auditio, intellectio. Motus attenſionem porrectionẽq;
temporis exigit. Eſt.n.motus inchoatio & rudimentũ
actus, quippe qui abſolutione careat atq; inſtabilis ſit,
nec vnquam in vno fixus, non in loco ſi per locũ aga-
tur, non in magnitudine ſi ſuper quantitatem ſit, non in
ſubſtantia ſi ſecundum ſubſtantiam fiat, quali flumini-
bus & vento. Nam cœleſtia corpora propterea incorru
pta ſunt, quia per locum non ſm̃ ſubſtantiam mouen-
tur, ita eorum natura ſemper eadem eſt: in alio tamen
atque in alio ſitu ſemper videtur. Quòd ſi id quod nos
actionem ſenſuum appellamus, motum tu vocari con-
tenderis, de nomine nihil cõtrahibo: licet enim omni-
bus vocabula arbitratu ſuo interpretari & fingere, & ge
neribus abuti ſpecierum loco. Species porro actionis
eſt motus, nam ſi motus eſt, actio eſt: ſi actio eſt, nõ itẽ
ſequitur, vt motus ſit: atque hoc ſæpiſsime vſurpatum
à Platone * comperio. Quamobrẽ de voce nullum no-
bis certamen eſt, de rebus ſumma diſſentio. Nihil enim
tam diſtat ab aliquo, ꝗ̃ inter ſe actus perfectus & imper
fectus. Verum ij qui moueri animam ſuſpicati ſunt, ip-
ſam quidem animam per ſe moueri nunquam, opinor
conſpexerunt, ſed quum animal moueri viderent, dixe
runt animam eſſe primam quæ moueretur. Continge
bat autem hoc illos credere argumento plurimarum
rerum, quod ſub conſpectum cadebat: ferre enim ni-
hil mouet, quod non contraq; moueri cernatur. Por-
ro ſi idcirco mouetur anima, quia cauſa motus eſt cor-
pori, ſequitur etiam vt quieſcere debeat, quia cauſa ſta-
tus & quietis eſt corpori. Non ergo plus poteſt ad ani-
mam motus pertinere, ꝗ̃ quies. Ex quibus concluditur
vim animę & rationem eius eſſentiæ in motu contineri
non poſſe: nullum quoq; ſempiternum & inceſſabilem
agitatum eſſe, quo ſe anima moueat. Nam ſi id eſſet, ra-
tio cur animalia interim quieſcerent afferri non poſſet.
Atq; hæc quãquam contra eorum opinionem dicũtur,
qui motus quoſdam incorporeos aĩæ ſomniabant, in
Democritum tamen conuenire etiam videntur, qui in
hãc partem apertius peccat. Nam atomi ille ex quibus
animam conficit, ſemper agitantur, nec vnquam com
mittunt, quin alias moueant. Plane ij qui moueri per
locum aĩam, & mouere ſubinde corpus affirmãt, per-
ſimile & proximum quiddã cõmento illi videẽtur affer
re, cuius Philippus: q mimos ſcriptitauit. meminit, apud
quem legitur machinatorem fabricę Dedalum ligneo-
lam Venerem feciſſe, quæ fuſili argento infuſo agitaret
ſe, & geſtus moueret. Inuenit huic compendio fabrum

confine Democritus, quãquam meo quidem animo lu ceipſa clarius erat videre moto animali animã, quę intus eſſet, per locum moueri non poſſe, ſed ſimul delibe rauiſſet, conſtituiſſetq́; anima ad numen eius tanquam neceſſarios motus alias & imperatos capeſcere.

[a] Plato (ait Simp.) trãſitus etiã qui per actionẽ animæ fit, motum appellat: quẽadmodũ eſt cõſiderare & cõſulere, imo ipſum etiã receſſum ab intellectili & indiuiſili ſubſtãtia motũ appellat. Ariſt. attamen ſolum tranſitum qui ſucceſſione fiat & continuus ſit, motum appellat.

Specialiter contra Timæum, ſiue Platonem. *Cap. XX.*

45 VIderi põt etiam Timæus de aĩa loquutus, vt Democritus: nã Timæus & moueri animã dicit, & moueri itidem corpus. Cum. n. aĩa ferruminata & addicta ſit corpori, conſtitutaq́; interius ex elementis, demum diuiſa per harmonicos numeros, ſuo motu rapere corpus dicitur, ipſa vno motu qui ſit in orbem moueri. Sane dubitari non põt Platonẽ ex iis Dialogis quos ſcriptos reliquit, animam eſſe corpus putaſſe, alioquin nec Ariſt. contra Platonem inuehitur, ſed contra Timæum, qui ſiue corpus eſſe circulum crediderit, ſiue quomodo corpus eſſe non crediderit, crederet, ita tñ ei appellare collibuerit, certe reddere rationem debuit, aut cur ita ſentiret, aut cur nomine abuteretur, præſertim quum nõ ſit æquum in altiſsimis philoſophiæ quæſtionibus aliud ſentire, aliud dicere. Cum. n. ſemper digna res homine eſt. ne à mente verba diſſentiãt, tum id maxime in rebus obſcuris & crederis obſeruandũ, quo ea, quæ ſuopte ingenio remota & condita videantur, verbis illuſtribus, & quam maxime põt, declarantibus vendicẽtur à tenebris. Præcipue vero id à nobis exigẽdum exquiſitius eſt, qui neq; animam, neq; multo magis mentem eſſe corpus concedimus. Tractanda vero nobis eorũ opinio accuratiſsime & religioſe etiã videbatur qui oĩa hęc quæ ſub aſpectum & oculos recidũt, & ſubiecta ſunt nobis, ab aĩa reſpuunt, diuinam quãdã & cœleſtem naturam adhibentes, quæ animus atq; mẽs ſit. Probabilis mehercle & ratione nixa ſententia. Nam apud Platonem vehiculum illud rarum, ac ſplendidum nihil aliud q̃ ingenium è quo animus conſtet, oſtendit. apud Ariſtotelem quoq; naturam quãdã aĩæ tributam inuenias, quæ quinto corpori proportione reſpondeat, quam & ad omnes animalium animas pertinere cẽſuit. Certe ſupinas illas opiniones, quæ animã aut ignẽ, aut aquam faciunt, aut ſanguinem, aut atomos rotũdas & leues, inceſſere aut impellere nulla laus eſt, quia in id quiuis ingenio vtcunq; pingui atq; tardo, nedum Ariſt. vir tantus diligentia & doctrina ſuffecerit. Proinde ſi Ariſtote. qui ſententiam vetuſtiſsimam & grauiſsimã, & proxime accedentem ad verum, reprehenſurus taxaturusq́; erat, illuſtrem in philoſophia perſonam citauit, cui & Plato dialogo ſuos aſcripſerit, nemo ei tanquam male animato in Timæum, aut in Platonem iure ſuccẽſeat. Fere enim tota eius oratio non in hominem, ſed in confutatione opinionũ verſatur. & ſi ex iis quæ ſcripſerint, ſuſpicari liceat, id ſe quod ſcriberẽt & ſentire, vt cũ meminit & repetit Plato ea, quorum author Timæus ferebatur: Opifex, inquit, animæ deus, quum modo illã creauiſſet rectam, poſtea conuertit & deflexit in circulum: mox quia directio prior in latitudinem diffundebatur, medio dorſo circulũ diſſecuit, qui in duos duplici nexu ſerieq́; debilceret, vnus qui ambiret exterius, alter qui interius haberetur. Eum qui intus eſſet, rurſum comminuit, & circulauit in ſeptem, propterq́; hoc torqueri cœlum, inquit, atq; in orbẽ moueri oportuit, quia circulus eſſe anima probaretur. Iam cõſonantes quoq; & varios cantus cieri motu, quia ipſa & anima, quæ cœlum moueret intentione quadam conſonantiam numerorum, velut in fidelibus quæ harmonia dicitur, diſtingui conſtareq́; crederent. Duas enim rationes haberi, quibus aĩa in collationes, & proportiones muſicas diuidi oporteret. Primam vt ipſa concentus illius ſenſum ſibi haberet, ſibiq́; poſsideat. Alteram vt per hoc cœlo æmodulatos & conſonantes motus afferret. Sane pri- 46
mo loco id reprehendimus, q; animam magnitudinem faciunt, tanto grauius q; de rationali loquuntur. Nam animam mundi talem eſſe Timæus vult, qualis eſt ſola nudaq́; mens, nullis vt viribus aliis, ſenſu appetitione iraſcentia ei ſit opus, quas ceteræ animalium animæ à diis ſecundariis poſt intextas accumulataſq́; obtinent. Eo ſit, vt poteſtates hoc genus in orbem moueri nõ dĩcantur. Nam ſenſus per directum foras profertur, ſimiliter & appetitus. Horum igitur rationem, qui animam aut mentem eſſe magnitudinem volunt, ſiue circulum, ſiue globum intelligant, aliquot de cauſis improbamus.
Primum q; magnitudo omnis continua eſt, & quia con 47
tinua etiam vna: & q; eius particulæ in communem terminum finiunt, in eoq́; copulantur. Intellectus alio genere vnus, alio cõmunis eſt, ſi modo cõtinuus dici aliqua ratione poteſt, (nam in ſequentibus libris probabitur, quomodo idem ſit intellectus & intelligentia: [a] de intellectu agente nunc loquor) eo modo quo continua eſt intelligentia eodem continuum eſſe intellectũ oportet. Sed intelligentia idẽ eſt quod intelligibile. Intelligibilia porro vna ſunt. propterea q; conſequuntur ſe vt numeri, non vt magnitudo. Quum enim hæc poſt illud intelligo, tum diſtincti & diſcreti ſunt actus, nec attinẽtur, ſed deincipes & conſequentes ſunt, vt numeri. Aliquando & plures actus in vnum aliquem deſinunt, vt in concluſionem propoſitiones & ſumpta. Non ergo ĩ vni ſunt actu, quia aut cõtinui ſint, aut ad vnum terminum copulentur, ſed eo modo quo dixi. Si itaq; intelligibilia & actus intelligendi hac tantum forma vnitatẽ habent, ſequens eſt, vt intellectus quoq; hac tantũ forma ſit vnus: ſiue ita, vt oĩno careat partibus, qualis definitio primorum principiorum habetur: ſiue ita, vt non quemadmodum magnitudo, continuus ſit, ſed quemadmodum numeri, qui per ordinem quendam ac ſeriem digerãtur, vt ſi vnitatẽ primo loco cõſtituas, deinceps binarium, tum deinde ternarium. Præterea ſiue ille Timæus, ſiue Pythagoras fuerit, indigna plane authore ſuo ſnĩa eſt, intellectum & mentem dimenſum & magnitudinẽ dicere. Nam quo pacto intelligat intellectus ſi magnitudo eſt, præſertim quum ei, vt putat Timęus, opus ſit contactu, præterq́; acceſſu & propinquatione quadã ad res, quas apprehenſura percepturaq́; ſit? Aut enim ſingulis partibus contingit, quibus rem totam intelligit: aut nõ ſingulis partibus, ſed toto curuamine circuli aut ſingulæ partes intellectus ſingulas partes rei, & totus totam tangit, & tangendo intelligit. Si primum. i. ſi ſingulis partibus tangendo rem totam intelligit. quũ partes huiuſmodi neceſſe ſit, aut puncta, aut magnitudines ſtatui: (ſi modo partes rei appellandæ ſunt puncta.) Si pũcta, cum hæc innumerabilia in quaq; re infinitaq́; habeantur, cumq́; omne infinitũ impercurſile ſit, nihil vnquam ĩtelliget: Si magnitudinem. i. ſi partes illæ quæ tangunt rem dimẽſu aliquo, & magnitudine diffundũtur, fiet

Semper digna res homine eſt ne à mente verba diſſentiant,

tur,fiet vt ſępe,immo vt infinities rem vnam intelligat,
quod tñ ſatis ſit ſemel intelligi. Nec.n.bene fit ſemper,
quod ſæpe fit, nec idem eſt bene quod ſæpe. Nam ve-
rum haberi inueniriq́; poteſt,etiam ſi ſemel intenderis.
Si ergo ſufficit, quălibet ex particulis tangere, quid eſt
opus motu,aut amplitudine aliqua? Id.n.ad cuius con
ſtitutionem abſolutionemq́; nullus eſt vſus magnitudi-
nis, ſuapte natura expers magnitudinis eſſe debet, etiăſi
diuidi aut diſtrahi ex accidenti poſsit. Nec.n.plus ha-
bet albedinis,quod bipedale album eſt,quàm quod pe
dale: neq; tripedale, quàm bipedale, quia amplitudo &
menſus ad eſſentiam & ſubſtantiam qualitatum nihil
ptinet,ſed albedo quatenus albedo eſt,indiuidua eſt,&
in re diuidua.i.in magnitudine continetur. Ita de intel-
lectu eiusq́; vi,& poteſtate ſentiendũ eſt,in quo ſit cir-
culi illius, & magnitudinis maior minorq́; portio. Eo-
dem modo intelligunt,nimirum magnitudo ſuperfluit,
nec quicquam ad naturam intellectus confert:eſt.n.na
tura eius & ſubſtantia ipſe actus. Sic quaſdam res mo-
mento exiſtere, aut fieri dicimus, qñ ad perfectionẽ il-
48 larum nulla perſunctio temporalis exigitur. Si ſ̃m di-
xerint.i.non ſingulis partibus tangere, ſed toto curua-
mine,atq; ita intelligere intellectum,ſciſcitor quæ ratio
illos tñ vrgebat,vt illum attactum ad rerum cognitio-
nem neceſſarium dicerẽt, aut quemadmodum accidat,
vt ex particulis,quæ ipſæ nihil intelligant,conſtet,intel-
ligere tñ poſſe videatur. Atqui ſi propter hãc vnam cãm
tangit. vt intellectus intelligat, tangit autem partibus,
nonne oportet vt primũ partibus illis intelligat? Quod
ſi neutrum horum placet, pedem referant, & tertiũ te-
neant,hoc eſt, ſingulas partes rei à ſingulis partibus in-
tellectus,& totum à toto contingi. Sed & hoc quoque
illa ratio reprehẽdit:quod ſi ita dicatur, non relinquitur
facultas,qua res indiuiduę poſsint intelligi. Sunt autem
plurima ex iſs,quæ intelligimus indiuidua. Sed qd hæc
tã diſquiſita atq; ſcrupulo oratione perſequimur? Quis
non videt ſi magnitudo intellectus ſit, intelligentia ve-
ro tangendo proueniat,fore,vt neq; per punctos,neq;
per magnitudinem oĩa poſsint intelligi?[b] Non per pũ-
ctum, quia diuiſilia puncto cognoſci non poterunt, qñ
impoſsibile eſt, vt indiuiſilia diuiſilibus aliqua propor-
tionis iunctione collationeúe congruant. Non per ma-
gnitudinem,quia ꝙ diuiſile eſt, vt indiuiſilia cognoſcã-
tur cãm habere non poteſt. Alioqnin apertiſsimum eſt
vtrũq; genus ab intellectu cognoſci. Quare fit vt neq;
magnitudo eſſe poſsit,neq; opus ei ſit ad res intelligen-
das tactu,ſed alia proculdubio natura eſt eius præſtan-
tior aliquanto,atq; diuinior,ab oĩ amplitudine & mẽſu
corporeo libera: atq; indiuidua quidem cõprehendit,
quia & ipſe indiuiduus eſt, & expers magnitudinis. Di-
uidua vero,quia viſus cõtrahit,& ſequeſtrat:ita vt tanq̃
indiuidua poſsint intelligi. Nam quod hoc verbo quid
ſit rem eſſe ſignifico.i.rõnem & formam ipſe cõit: ipſe
indiuiduam & ſimplicem facit,& primæ finitiones ipſę
ſunt formæ,quas ille in materia poſitas à materia primũ
exoluit, demũ intelligit. Sed ne quis angulus relinquat,
in quem illi ſe condant. dicat.n.aliquis, non agnoſcunt
hoc Platonici,nec intellectũ eſſe circulum & magnitu
dinem putant, ſed diſsimulare non poſſunt. Qui.n.in-
tellectum intelligere circũactu fatentur, ſtatim conce-
dant intellectum eſſe circulũ & magnitudinem oporte-
re.Si.n.aliter intelligant,q̃ circũactu,cur tam temere or
bicularem motũ intellectui aſciſcũt? Si vero circũactu,
quod & prædicant,non poteſt videri non circulus &
magnitudo, q̃ ita feratur, qñ præſertim hoc conſilium
Deo fuiſſe teſtant cum circinaret.i.cum de recto in cir-
culum reformaret,qđ non aliter ei accidere intelligen-
tia poterat. Itaq; neceſſarium eſt hæc quæ attulimus in-
commoda ſuſcipi ab ijs,quibus id de intellectu vř. Aut
.n.puncto intelligere illum oporteret,aut per magnitu-
dinem. Si puncto, diuidua & ſectilia non cognoſcet: ſi
per magnitudinem diuidua non attinget, ſed & circũ-
actus ille quo modo ſit perpetuus, intelligentia quoq;
perpetua ſempiternaq́; erit. Aut igitur ſemper intelligit
eandem rem, aut conuariat. Si eandem, maior ei cum
quiete, q̃ cum motu cognatio eſt. Si conuariat, qũo id
tueberis,ſi circũactus & cõuerſio ſemper eſt vna? Præ-
terea intelligentia, aut nunquam aut aliqñ perficiat. Si
perficiet, ceſſabit motus: ſi nunquam perficiet, nunquã
etiam intellexiſſe videbitur. At nõne oẽs intelligentiæ
certi ſunt fines? ſiue illa in actione & vſu verſetur, ſiue
in cogitatione & cõſpectione ſola conſiſtat. Actiua oĩs
ad aliud pertinet & alterius gratia eſt, eoq́; habetur ex-
tremum. Spectatiua quoq; vltimũ inuenit, qm̃ eiſdem
illis rationibus ſe terminauit, quibus in contẽplando
ſpeculandoq́; vtitur. Ratio oĩs aut definitio, aut demõ-
ſtratio eſt. Omnis definitio concluſa finitaq; eſt, nulla
demonſtratio poteſt infinitam progreſsionęm habere,
quia neq; reflectitur, neq; propoſitiones ſemel aſſum-
ptas retractat. Oĩs ſcientia ſimilis directo inceſſui eſt.

[a] *Rectius forſitan interpretari poterimus, ſi loco eius qđ*
dixit, de intellectu agente nunc loquor, de intellectu actu dixe
rimus: ait enim ipſe, λέγω δὲ τὸν νοῦν τὸν ἐνέργεια.

[b] *Quæ hoc in loco demonſtrata ſunt de intellectu, non*
modo eum incorporeum eſſe oſtendunt, (ait Simpli.) uerum
quód corpore etiam tanquam inſtrumento, in ſuis intellectio-
nibus non utatur. Quod.n. impartibile eſt, uel quod per ter-
minos procedit, qua ratione eo uti poterit? eo quod per conti
nuitatem partibilem procedit? niſi ſpecies quæ cognoſcitur,
in aliquo partibili eſſet? nam tunc cooperatur inſtrumentum
ob apprehenſionem rei partibilis.

Item contra eundem. *Cap.* XXI.

PRorſus vř motus ſi habetur in animo potius haberi 49
contra naturam, quippe qui actionibus eius ob-
ſtrepat,impedimentumq́; & remoram afferat. Eſt
.n.opus mentis quieti, quàm agitationi ſimilius: neque
intelligentia modo ſimplicium terminorum, ſed etiam
ea quæ ad rationem ſyllogiſmi pertinet, ſtatum potius
quẽdam præ ſe fert, & conſiſtentiam in concluſione, q̃
tranſitum & receſſum illius quod demonſtratur. Hac
de cauſa abſtemi purgatius, & vibratius, quàm temulẽ-
ti cognoſcunt. Item ſilentio noctis quàm interdiu, cor-
pore inoffenſo quàm conturbato, ſenecta ætate quam
iuuenta, quia iuuenum corpora plurifario motu inter-
æſtuant. Motus igitur abiũctior[a] alieniorq́; eſt ab aĩæ
natura, quàm ſtatus. Quare neq; beatum poteſt neq; p-
petuum dici, quod ægre & cum labore fit: violentum &
coactum intelligere, quicquid cõtra naturam alicui eſt.
Qui motum eſſe ſubſtantiam animæ putant, neceſſe eſt
fateantur ſubſtantiam aĩæ officere, & fraudi eſſe actio-
nibus & functionibus animæ. Præterea, ſi motus pro
eſſentia intellectui eſt, qũo intelliget res, quæ motu &
materia vacent? Hęc autem ratio contra nos recurrere
non poteſt, quãuis.n. immobilem eſſe intellectum di-
camus, afferre tñ poſſumus, quemadmodum ea quoq;
quę in motu habeantur, intelligat. Nec.n. intelligit qua-
tenus mouentur, ſed quatenus eãdem formam & ſpe-

ciem obtinent: nec ſecũdum naturam, ſed ſm formam
intelligit, etiamſi res innexam materiam habeant. Sed
quæras, ecquid ipſum motum intelligat? Intelligit her-
cules, ſed eodem modo quo cętera, quia. ſ. formá ipſam
& tônem motus intelligit, vt cum motum talem aut ta
lem actum eſſe declarat. At ij qui motum eſſe ſubſtan-
tiam animi arbitrantur, difficile poſſunt monſtrare ra-
tionẽ qua immobilia ſub perceptionem animi veniant.
Deinde [b] nonne laborioſiſsima res eſſe videtur animã
detineri, arceriq́; corpore, tanquam neruis, & vinculis,
cum ſoluta corpore, & beatior ſit futura, & ſuis opibus
vti liberius & vegetius poſsit? Iam hæc noxia fugien-
daq́; animæ coniunctio videatur, ſi locupletius ei ſit
expediri & migrare de vita: ita præclare agi, ac decidi
cum anima, ſi ei q̃ ocyſsime miſsio contigat & com-
meatus à corpore. Quæ ſententia pleriſq; quum veteri-
50 bus placuit, tum etiam hoc æui probatur. Porro in ple-
num, qui hoc dicant, non vident ſe animas animalium,
quam hominum præſtantiores eſſe facturos, ſi illæ poſ-
ſunt à corpore ablegari exoluiq́;, humana non poteſt.
Sed & cauſa ea propter quam ſtatuunt animam in cir-
culum moueri, quantum coniectare licet de iis quę diſ-
ſerunt, delitescit adhuc in obſcuroq́; eſt. Nam ſi verba
& ſcripta eorum attendas, originalis animæ ſubſtantia
non eſt orbis, ſed quæ prius in rectam lineam formata
erat, reuocata ad incudem eſt, & in circulum contorta.
Ita prior ac potior animæ natura directio, quàm circu-
lus fuerit, (quaſi. n. ex accidenti atq; extrinſecus circu-
lata eſt) non vt eſſe inciperet anima, quippe quæ iam
extabat & confirmationem habebat, ſed vt agere con-
ſonantes motus poſſet: alioquin & illud peccant præ-
poſterum, ꝙ corpori tribuunt cauſam motuum animę,
non animæ motuum corporis, Sed in eo quoque lau-
dandus Timæus videtur, ꝙ facile paſſus eſt deſiderari à
nobis rationem, cur animæ vberius & præclarius eſſet
moueri, quàm quieſcere: aut moueri hoc genere, quàm
illo. Atqui hoc maxime in operibus à Deo quærendum
prodendumq́; eſt.

[a] *Ariſt. uero hoc in loco uidetur hac uti ratione: Si motus
animæ ſubſtantia nequaquam fuerit, præter naturam anima
mouebitur. ubi Simp. quæſtionem mouet, quo nam pacto hoc
ſequatur: nam motus non eſt ſubſtantia cœli, attamen cœlum
non mouetur præter naturam. Ait autẽ quod, ſicuti in tertio
libro dicet, intellectus ſubſtantia ipſa eſt actio, non is modo
qui aĩabus eſt præſtantior, uerum et aĩa noſtra, cum oẽm quæ
exterius habet diuagationem contraxerit, ſeparatæq́; & im-
partiliter quoad fieri poterit, uixerit: ob idq́; actionem etiam
in ſubſtantiam colligit. Verum longe magis in diuina uniuerſi
anima: non quandoq;, ſed ſemper ſubſtantia erit actio: & ſi
motus eſſet actio ipſius, ſubſtantia eius eſſe motus. Quòd ſi
hoc nequaquam ſit, uel ergo non mouebitur, uel mouebitur
præter naturam.* [b] *Non equidem id exprimere uidetur lati-
nus interpres, quod græce uoluit Them. cuius uerba hoc in
loco hæc ſunt,* ἐπίπονον δὲ, καὶ τὸ μεμίχθαι τῷ σώματι, μὴ
δυνάμενον ἀπολυθῆναι, καὶ προσέτι φευκτὸν, εἴπερ βέλ-
τιον τῷ νῷ, μὴ μετὰ σώματος εἶναι, καθάπερ εἴωθέ τε λέ-
γεσθαι καὶ πολλοῖς συνδοκεῖ, καὶ τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς. οἱ δ᾽ οὐκ αἰσχύ-
νονται καὶ τὰς ζώων ψυχὰς βελτίους ὁμολογεῖν τῆς τῆς
οὐρανίου. *quorum hæc eſt fidelis interpretatio. Præterea non
modo laborioſa res hæc eſt, cum corpore. ſ. commiſceri & ab
eo non poſſe abſolui, uerum etiam fugienda, ſi locupletius ei
meliusq́; ſit, quòd ſine corpore ſit, quemadmodum dici con-
ſuetum eſt: hocq́; etiam multis uidetur, tum antiquis, tum
etiam his qui hoc æui probantur: quos non pudet fateri ani-
mantium animas eſſe ea præſtantiores, quæ cœli eſt animã,
cum hæ quidem à corpore liberari poſsint, illa uero nequeat.*

*Animam non immigrare cuilibet corpori, contra antiquos,
qui nihil de corpore dixerunt.* Cap. XXII.

IN eo quoq; & Timæum & plurimos qui de anima 51
ſcripſerunt, coarguendos puto, ꝙ quum annecte-
rent animam corpori, in eoq́; collocarent, nihil vl-
tra progreſsi ſunt, miro in reliqua ſilentio, quæ ad cõ-
mentationem iſtam maxime pertinerent. Nam neq;
quemadmodum affectum diſpoſitumq́; eſſe corpus
animandum debeat, nec quæ cognatio inter corpus &
animam habeatur vnquam dixerunt. Non. n. omnibus 52
omnia pari filio cõueniunt, neq; coaptari ſociariue ſin
gulas ſingulis poſſunt: neq; quodq; & vtcunq; fors tu-
lit, in quodq́; agit, & vtcunq; fors tulit: neq; item teme
re, accipit, aut patitur à quolibet quodlibet. Demum
nunq̃ agit hoc, illud patitur, ſi nulla communio aut
congruentia naturæ ſit eius quæ agat, cum ea quæ pati-
tur, ex quibus viciſsim admotis iunctisq́;, vnum opus
opera cõi proueniat. Ex iis vero quæ caſu interueniunt 53
.i. quæ aliter cadunt atq; caſura ſunt per naturam, nullũ
munus idem duobus efficitur, (verbi gratia) ex lapide
& arbore, aut ex arbore & homine. Quamobrem fere
veteres comperias in demõſtranda qualis ſit animæ vis
naturaq́; laboraſſe. de ratione corporis, ne literam qui-
dem vllam in eorum ſcriptis inuenias, ceu indifferens
ac tranſlatitia cuicunq; corpori immigraret: id quod
ridendæ illæ à Pythagora fabulæ continent, quas quũ
author ille ad aliquem ciuilem vſum confinxiſſet, quidã
phyſice interpretari vñr, rati occurrẽtem incidentéq;
aĩam in incidens & concurrens corpus intrare. Sed qui
iſtud portentum aſſerere poterant? viderent ſingulis
animalibus, imo & ſingulis corporibus animalium pro-
priam formam & peculiarem adiunctam, intelligerent
quãtum diſcrimen inter corpus equi vermisq́; eſſet, ha
beretur quantum inter pulicis & hoĩs intereſſet, ſcirent
ſe qui putarent in quodcunq; vti accidiſſet incurſiſſetq́;
corpus, poſſe quãlibet aĩam condi, veluti ſi ita contin-
gat elephantis aĩam in culicis corpus, perinde dicere ac
ſi in fiſtulis textoriam recipi dicerent, aut fabricam in
pecten & radium. Iã ſi artium ea eſſet natura, vt in ſuis
inſtrumentis habitare, atq; in ea ingredi ſua ſpõte poſ-
ſent, vtiq; tibicinum ĩ tibias nõ in lyram intraret, lyr-
cinium in lyras non in tibias tranſiret. Igitur & aĩas in
ſuum aliquod ac proprium corpus (ſi ſuum aĩæ inſtru-
mentum eſt corpus) diuertere oportebit. Dixi diuerte-
re, Imo non diuertit, ſed fabricatur architectaturq́; cõ-
ueniẽs ſibi accommodatumq́; inſtrumentũ, deformat
ipſa ſibi & præparat domicilium, nõ deformatum ante
& præparatum, demum ſubit. Non, n. quemadmodum
cithara dedolatur prius & conditur, tum demum ad-
hibetur ad muſicam, ita & corpus ornatur ante inſtrui-
turq́;, mox animæ ſumendum offertur. Quale igit̃ ſin-
gulis animis corpus inſtrumentumq́; conueniret, qua
ratione anima illud ſibi confingeret, neglectum à Ti-
mæo penitus & retro habitum videtur.

[a] *Ait attamẽ hoc in loco Philop. Platonẽ tum in Timæo,
tum etiam in Phædro, non modo de anima uerum de corpore
etiam quod ipſam ſuſciperet ſermonem habuiſſe, & quidem
plurimum: ideoq́; recte Ariſtotelem dixiſſe, abſurdum hoc plu-
res incidiſſe, non autem omnes, ut Platonem eximeret.*

Animam non eſſe harmoniam, & de anima mundi, & vtrum anima noſtra ſit vita potius quàm anima appellitanda. Cap. XXIII.

54 SEd & alia opinio de aïa fertur, quæ nihilominus q̃ ſuperiores collimet ad verũ, ſuperq́; [a] copioſum, atq; vberem tractatum habet, quæ non ſolum in cõi examine venire vſu ſoleat, ſed & ſeorſum quoq; veteribus frequẽtata iactataq́; ſit. Ea huiuſmodi eſt: Aiũt aliqui aïam eſſe ipſius corporis intẽtionẽ quãdam, quæ haemonia dicatur. Haemoniam eſſe concoediam, quæ diſsimilium ſonorum permixtione cõmitioneq́; naſceretur. Corpus quoq; ex conteacijs & diſsimilibus videri cõpoſitum. Illud ergo quod tam cõtrarias qualitates, calorem, frigus, humorem, ſiccitatẽm, mollitudinẽ, duritiem quodq́; tam pugnantia elementa ad coalitum & conſortium reuocat, & in conſonantiam quãdam modificatue & temperat, nihil aliud eſſe poſſe, q̃ animam: quemadmodum in muſicis id quod grauitatem & acumen vocum reducit ad conſpirantẽ ſonum: nihil aliud eſt q̃ harmonia. Peobabilis quidẽ oratio, ſed ab [b] Ariſt. & Platone multis argumentis procilſa. Ac primũ [c] quidem prior eſt anima corpore, harmonia eſt ſuo inſtrumẽto poſterior. Aïa imperium babet in corpus, præeſt & dominatue in corpoee, pugnat etiam aduerſatueq́; aliqñ corpori: harmonia non pugnat cum inſtrumento. Item haemonia modo intenditur, modo remittitur: aïa neq; intenditue, neq; remittitue. Præterea conſtante harmonia offenſio conſonantiæ non poteſt accidere: aïa conſtante accidit oblæſio & vitium corpori. Poſtremo [d] corporis harmonia nihil aliud eſt q̃ firmitas valentia, pulchritudo, quia diſſolutio & intẽperantia corporis, nihil eſt aliud quã infirmitas, atq; morbus, turpitudo, defoemitas: aïa neq; firmitas, neq; valẽtia, neq; pulchritudo poteſt eſſe: non igitur harmonia eſt. Hæc omnia,
55 ſed alio loco à philoſophis afferuntur. Illa propria huius partis, quibus hic Ariſtote. authores illos inceſſuit: Harmonia eſt conſentientium & conſonãtium vocum proportio, earumq́; ex confuſione & collatione profecta compoſitio: aïa neq; compoſitio eſt, neq; proportio. Item aïa ſubſtantia eſt, haemonia non eſt ſubſtantia, Item anima corpus mouet, harmonia nõ mouet inſtrumenta, ſed bis præſens præſtoq́; eſt: muſicus ipſe eſt qui mouet ad concordiam & conſonantiam chordas. Quamobrem aliam dari aïam oportebit, quæ concor-
56 diam illam harmoniáq́; faciat. Sed perurgebimus hinc infeſtius ſi quæremus, quẽadmodum accõmodari poſſit harmonia vlla ad opera functioneſq́; aïæ, aut ad affectiones, qualis nã harmoniæ ſit ſentire, audire, videre? qualis amare, qualis odiſſe, qualis lætari, qualis ægreſce
57 re? Ac harmoniæ quidem verbum non ſimpliciter ratione dictum vr̃: nam primus eius ſignificatus ab organicis & coaptione magnitudinũ eſt profectus, quæ ſitũ & motum haberent. Quum.n. ita inuicem duæ amplitudines collocẽtur, vt nihil eiuſdem gñis interibi habeatur, tunc optime coaptæ & connexe dñe. Connexio aũt & coaptatio hęc harmonia vocatur, vt ligna, lapides, & quæcũq; è naturalibus inter ſe artificioſo applicitu cõmittũtur atq; iungunť. Ex hoc initio nomẽ illud in alias res per ſimilitudinẽ flexũ deriuatumq́; eſt, vt ea quoq; harmonice coaptata dicamus, quæ rõne aliqua inuicem ſociata coita videanť: ita vt cõcorditer in vnũ conſentiãt atq; cõſpirent, nihilq́; intercapedinis ſuſpẽſiue pateat hietũe, nihil ꝓmineat, nihil in receſſu vmbraq́; obſoleſcat, nihil ſubſultet, nulla ſit ſine vſu ſuo & optima rõne proportio. Hæc quum fuerint (vt dixi) cõnexa & aptata cuicunq; materię acciderint, dicenť. Quẽadmodum muſicos ſubcentus tunc optime concordare & cõgruere dicimus quum nulla intermedia rõ eſt, quæ modulatiorem facere conſonantiam poſsit. Ex his duabus harmoniæ formis vtram facimus aïam? primam non poſſumus: q̃ñ illa appoſitionem & cõpõnem requirat? qualis eſt oſsis ad os, aut oſsis ad neruum. Ridiculum eſt hmõi harmoniam pertinere ad animum, aut ſenſum pu
tare. Secunda etiã forma defendi non poteſt, videlicet 58
talem harmoniam eſſe aïam, qualis naſciť ex collatione & proportione mixtorum. Alioqui ſi ita ſit, ex alia atq; alia partium mixtione, alia vtiq; aïa diſſultaret, ita fieret vt ſinguli multas animas mutare poſſe viderẽtur.
Atq; hoc idem requirere de Empedocle ſolemus, qui 59
ſingulas corporis partes cenſet peopriã mixtionẽ & ꝓportionem ſuã habere: aliã carni, aliã viſceri, aliã neruo, aliam oſsi adiunctam. Quæro igitur huiuſmodi proportionem animam putet eſſe, necne? Si putat, quũ multæ ſint proportiones, ſequitur multas quoq; animas in eodem corpore futueas. Si non putat, quæramus an aliud eſſe animam præter proportionem velit, quæ demum mẽbris peoportione ſua aſtrictis, totoq́; corpori accidat. Item an amicitia illa cui primatum detulit, cauſa ſit fortuitæ & temeraciæ mixtionis, an alicuius certa ꝓportione q̃ conſtet, Illud quoq; doceri velimus, vtrum ille idẽ amor proportio ipſe ſit, an extra proportionẽ aliud.

[a] *Græce Them. ſic ait:* δεδοκιμασμένοις δὲ ἱκανῶς, καὶ ἐξητασμένην καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς λόγοις, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις. *hoc eſt reprobata tamen et examinata tum cõibus tam proprijs rõnibus eſt. Quẽ locũ pertractans Philop. ait: Rõnes autẽ quæ in cõi habitæ, Ariſt. appellat non ſcriptos ſermones, quos cũ amicis babuit: uel cõmentaria exoterica, hoc eſt exterioea, in quorũ ordine collocantur dialogi, tũ alij, tum qui Eudemus inſcribitur: Quæ ob id externa nuncupauit, quia ea non legitimis auditoribus conſcripſit, ſed in cõem multorum utilitatẽ edidit.* [b] *Ab Ariſt. tũ hic tũ in Eudemo; à Plat. uero in Phædone.* [c] *Rationes hæ ſunt ex Platonis Phædone excerptæ.*
[d] *Hæ uero ex Ariſto. Eudemo.*

Declaratio exactior opinionis animam eſſe harmoniam aſſerentis. Cap. XXIIII.

EX his igitur quæ dicta hic ſunt, & quæ alio loco 60
ab alijs afferũtur, intelligi datur eos qui animam eſſe intentionem quãdam & harmoniam in corpore arbitrantur, vt non proxime ad veritatẽ accedant, tñ non temere ad modum deerraee. Nam quemadmodum initio quoq; præfati ſumus, opinio hæc impendio ꝓbabilis & veriſimilis videtur. Primum, quia ſi anima ſit alia quædam res, q̃ ipſa compago temperaturaq́; corporis, qua ſoluta cõpagine exoluitur, & interit anima: idem cõtrario ordine ſi agas, probari videtur, ſi anima non ſit illa proportio, cur anima abeunte, ſtatim cõpago & miſtio ſoluitur, quam corporis harmoniã vocãt? Si ergo miſtione corrupta occidit aïa, aut cõmigrante aïa diſsipatio miſtionis & exitium ſequitur, profecto duæ illæ res non vñe longe diſtare. Dices aïam non corrũpi miſtione corrupta, ſed vitam illã, quam dedit aïa corpori: nã aïam eſſe abiunctam à corpore, vitáq́; aïantibus inſpirare atq; influere deforis eo modo quo ſol, quãquã remotus ab aere, tñ aeri lumen pręſtat. Ego vero primũ illud demiror eorũ qui hoc audent dicere, q̃ arbitrantur exẽpla vim probationum habere, quum tñ exẽplum ad faciendam fidẽ infirmiſsimũ argumentum ſit. De-

Digreſsio vtrũ anima vna ſit vel plures, & an ſeparata.

ſit. Deinde illud reprehendo, q̄ nec efficiunt quidem
quod volunt. Sol.n.vnus quū ſit, corporibus oībus ſplē-
dorem ſuum impertit: aīam vero vnā eſſe quæ aīalibus
oībus vitam tribuat, nemo auſit dicere. Alioquin & ſol
ipſe quāquā eſt vnus, non tñ lumen ſuum æqualiter oī-
bus exhibet: aliter aerem, aliter aquā, aliter lapidē, aliter
lignum, aliter argentum colluſtrat. Itē aliter color pur-
pureus, aliter viridis participant lumine. Aiam quoq;
ſiquis vnam contendat eſſe, oportet eodē modo aliter
atq; aliter ab aīalibus carpi, neq; per aīas diſcrimen, ſed
per vitas habebitur, atq; (vt ita loquar) per aiationes.
Deinde illa vnica aīa qualiſnam erit? certe qualiſcūq;
ſit, ad ſe Ariſto. hoc loco pertinere non putat. Ait.n.ſe
aīam illam vnicam neq; quærere neq; finire, ſed aiam
hoīs, animam equi, aīam bouis, quas ſiue quis vitas aīa-
tioneſq;, ſiue animas appellet, nihil pugnauerit Ariſto.
Sed quemadmodum quum lumen definiret ita: Lumen
eſt perfectio perſpicui corporis non ipſum ſolem finie-
bat, ſed rem quæ à ſole prodiret, etiam ſi eadem finitio
ipſi ſoli poſsit cōpetere: ita hoc loco aīam finiturus, non
ad ſingularem illam, quæ tā longe abſit à corpore, con-
ſiderationem itendit, ſed ad perſectionē iunctā quę or-
ganicis corporibus ſua ſingulis ab illa ſingulari tribui-
tur, quāuis forte vtriq; definitio vna conueniat. Vt.n.ni
hil vetat duas haberi perfectiones perſpicui corporis,
quarum pfectior vna ſit ſol, altera imperfectior lumen:
ita dici de anima poteſt, nihil obſtare duas eſſe anima-
lium formas, quarum vna perfectior ſit, vt anima ea quę
foris eſt: altera imperfectior, vt ea quæ intus ad ſingu-
las pertinet. Hanc igitur aīam, quam tu vitam vocas,
aīam ego nuncupo inſeparabilem & indiuiduam cor-
pori, eoq; diſsipabilem atq; mortalem, nō quidem ab-
ſolute ſimpliciterq;, ſed eo modo quo lumen in aqua.
Atq; hoc inter vtrunq; conſtat, ſolum de nōie contro-
uerſia eſt, de re.n.quid ſentias probe ac dilucide indi-
cas. Aiam itaq; illam mūdi vnicam atq; vlem, quæ cor-
poribus præbet, ſiue animam dicere, ſiue vitam malis,
quæ nihil aliud eſt q̄ vis quædam vitalis gn̄abiliſq; per
oēm naturam inuecta, clariſsime aſſerunt ea animalia,
quæ ortu ſpontali de materia putri proueniunt, ea ex
tali excrementorum & ſordium miſtione, aut tali orta
ſpirant, viuiſcunt, mouentur, vt in Aegypto mures, & in
noſtro cœlo vermes & locuſtæ, & quæ huius gn̄is plu-
rima. Sed quid hoc ad illos, qui ſingulas animas haberi
à ſingulis, eaſq; ſeparatas intelligunt? Vnde vita ſingu-
lis aīalibus contingat fortaſſe exemplo non mouentur,
qui ſuam cuiq; corpori aīam deforis comminiſcuntur,
quæ vitam in quolibet faciat. Sed qui hoc volunt, pri-
mum illud mihi rn̄deant, ſtatuant in oībus animalibus,
an in ſolo hoīe ſingulas accōmodari ſingulis animas,
quæ ſeparatæ tñ abiunctæq; habeantur? Et hercules id
in oībus animalibus defendere fabulæ & nugæ meræ.
Quid.n. deridiculoſius dici excogitariúe poteſt, q̄ ſepa-
ratas eſſe animas pulicum, quæ vitam pulicibus affe-
rant? Dices in vno homine ſingulas ſingulis diſtribu-
tas, eaſq; procul à ſingulis eſſe. Sed qualis obſecro, aīa-
rum illarum ſortitio fuerit? quæ differētia? quæ ſecre-
tio? ſi oīa quæ eadem ſpecie ſunt, participatione mate-
riæ diſtinguuntur, ex materia diſcrimen & dr̄iam obti-
nent. Prorſus aīa quæ vitam vegetalem præſtat, & quæ
iracundiam & cupidines continet, non poteſt intelligi
qua rōne ſeorſum à corpore maneant. Nā ea quæ prin-
ceps eſt, & quæ intellectus vocat̄, forte poteſt adiuncta
defendi, quæ vim intelligendi aīæ immitat & inſuat. At

Aia mūdi vnica eſt, atque vniuerſalis q̄ corporibus, vitam præbet.

reliquas naturas inhęrere: & quodam modo intexi cor-
poribus neceſſe eſt, ſi præſtare vires & actiones ſuas
debent. Verum elegans hæc & nobiliſsima quæſtio vbe
rius ſuo loco & diligentius penſiculabitur. Ex iis ergo 61
quæ dicta hactenus ſunt, planum eſt animam neq; har
moniam eſſe, neq; tamen ſine harmonia conſiſtere.

Animam non moueri, ſed corpus per animam: & quod corpus mouetur per animam dupliciter, id eſt per animam, à qua, & ad quam. Cap. XXV.

NVnc illuc cōferendus eſt ſermo, vt videamus an 62
moueri aīam videatur rōne, q̄ aīam timere, au-
dere, iraſci, ægreſcere, lætari, ſentire, intelligere
dicimus. Qūo.n.res illas oēs videant̄ motus eſſe, crede-
re aliquis poſſet, ſaltē talibus motibus aīam inſterni ac
ſubiici. Hoc aūt neceſſe non eſt. Atq; hæc rō ſiquis ea 63
vtat̄, dupliciter reprehendi poteſt. Primum, q̄ affectio-
nes illæ non ſunt motus: deinde etiā ſi motus eſſe con-
ceſſero, tñ aīę motus eſſe non poſſunt, ſed permixtionis
& ſummæ.i.totius aīalis, ita tñ vt ꝓficiſci ab aīa videā-
tur. In ira iudicat animus dignam eſſe rem ſucceſsione
vindicationeq;, ſed animalis cor agitat̄, & ſanguis qui
cordi diffuſus eſt, ſuccenditur inflammaturq;. Si igitur
feruor ille & inflammatio ſanguinis ad animam perti-
neret, ſola eſſet anima quæ commoueri ſubiraſciq; dice
retur. Quum autem anima ipſa inflammari aut feruere
non poſsit, incorporea (quod eſt dicendū & confiten-
dum) videtur non aīam, ſed animalia eſſe quæ obiraſci
& excandeſcere videantur. Animam vero, quę de iniu-
ria iudicet: iudicium autem non eſt motus, ſed quies &
trāquillitas potius. Quod de ira dictū eſt, idem de metu
probandū. Iudicat anima rem dignam formidine, pars
deinde q̄ꝗdā contrahitur corporis, mox frigeſcit con-
ſternaturq;, & (vt Poeta inq̄t) Pallor ſimul occupat ora,
Atque hæc plane corporis animati, hoc eſt ipſius aīa-
lis affectiones & motus eſſe noſcūtur. Impalleſcere ani
mam aut erubeſcere quis, niſi putitius aut fatuus dixe-
rit? Eodem modo ſi cognoſcere motus eſt, ad vniuer-
ſum hominem pertinet, non ad ſolam hominis aīam.
Videtur hæc quoq; particula quædam intus affecta cō-
tingere, quæ vicaria ſanguini aut ſpiritui ſit. In pertur-
bationibus autem bifariā corpus mouetur ab aīa. Aut
.n. partes corporis motu loci mouentur: vt quum ira-
ſcimur ſanguis qui quaſi loco excitus proſilit, emicatq;
& q̄ reliquæ corporis partes vehementius exardeſcūt:
aut partes corporis non demigrāt loco, ſed alteraſcūt,
vt quum metuimus, extrema corporis pallor friguſq;
obſidet. Quæ autem quibus in affectibus partes corpo-
ris commoueantur, alia inſtitutione nobis agendū eſt.
Plane ij qui motus, quorum cā eſt anima, ſoli animæ tri 64
buunt, perinde ſentiunt ac ſi quis aīam texere ædifica-
reúe diceret: nam & horum motuum cā eſt anima, habi
tus & rō ædificandi in aīa eſt. Sed quemadmodum opi
fex & ſtructor ædificat, non ars ipſa ædificandi & citha
rœdus pulſat non muſica) q̄uis opifex ædificet ex arte,
& citharœdus pulſet ex muſica) ita animus nec miſeri-
cordia flectitur, nec iracundia commouetur, ſed homo
per aīam. Quare homo & nat & lauatur & veſcitur, nō
voluntas aut propoſitum, quo geruntur hæc oīa. Qnū
autem dico iſthæc per aīam fieri, non ita dico vt in ani
ma ipſa ſit motus: nam manus & membra ſunt quæ ac-
cipiunt & ſubſtinent motum. Sed quum dico hominē
moueri per animam, id velim itelligi, motus illos quos
anima corpori communicat, aut prodire ab aīa, aut ad
animam

animam referri. Nam quum ea quæ extra ſunt ſenſibus
accidunt, ita mouet corpus, vt rerum quæ ita ſentiãtur
imagines, aduſq; receſſum animæ penetrent. Quum.n.
à corpore ad aĩam viæ quædam & ſoramina pateant,
per quæ ſenſus ad illum tanquã ad arcem ictus & per-
cuſsiones ſuas tranſmittunt, quas ab incidẽtibus hauſe
runt: ita maxime fit, vt is quáquam immobilis, incon-
tingibilis, innumerabiliſq́; eſt, tñ oĩum plagarum quas
quinq; nunnij acceperunt æſtimator & arbiter ſit. Dici
mus itaq; per animam fieri tales motus, quia in nobis
cauſa eſt anima, qua ſenſus patiãtur & ſeriãtur à rebus,
& qua deinde huiuſmodi vulnera ad ſe, tanquam ad iu-
dicem perferantur. Nam ſimul immortua inſtrumenta
ſunt, pelli nõ poſſunt. Cõtra recordatio reminiſcẽtiaúe
non ad aĩam, ſed ab anima proficiſcitur: quo.n. ſenſus
finit deponitq́; inde initium accipit memoria. Proin-
de illa promptis de theſauro ſuo rerum quaſi ſimula-
chris primũ: deinde repetitis atq; retractatis ita remini
ſcitur. Hac igitur rõne ꝙ animus quum reminiſci vult,
producit & promit res: quarum veſtigia & notas in ſe
tanquã in theſauros condiderat, ab eo prodire & oriri
memoria dicitur. Quòd ſi quis dicat imagines & ſpe-
cies illitas ĩpreſſaſq́; animo quieti propiores eſſe q̃ mo
tui. nihil intereſt vtiq; quãtum ad locũ hũc attinet: quia
interim eius, cuius memoriam cõſequimur, ſine aliqua
perturbatione meminimus. Interim eſt quum nos re-
cordatio ipſa cõmoueat, vt ſæpe quũ admiſſum à nobis
aliquid fœde aut dictũ ſuperbe recolimus memoria, ru
bor ſequitur, quomodo formidoloſum & terrificũ hor
ror ac tremor. Sed & ambulando quoq; & diſputando
ſępenumero nobis alicuius rei venit in mentem. Verum
ambulare, diſputare, perhorreſcere, erubeſcere, apertiſsi
me motus ſunt: at iudicare, ſentire, comprehendere cõ
tẽplari, nullo pacto ſunt motus: aut ſi ſunt, nõ ſunt eodẽ
iure cũ cæteris, ſed functiones & actus aĩæ appellantur.
Quòd ſi hæc quoq; nominare motus placeat, de voca-
bulo (vt prædixi) nec pugnandum, nec magnopere ac-
curãdum eſt. Illud ſtatuendum, vt ſi actiones illę nũcu-
pandæ ſint motus, diuerſo vtiq; à reliquis motibus gñe
cenſeãtur, quod & ipſe nobis Ariſt. ꝑcipit. Hoc (inquit)
pati aut alterari non eſt conſiderare, ſpeculari, condi-
ſcere, quia in ſpeculãdo & cõdiſcendo ꝑficimur. Aut ſi
eſt, oportet aliud genus plagæ & alterationis intelligi.
Et iterum iis (inquit) qui de potentia actum ſcientiæ
confertur ab eo qui actu ſit ſciens. aut nihil patitur, aut
duas eſſe alterandi rõnes putandum eſt. Rurſus in libro
tertio: Videt (inquit) ſenſile ipſum de poteſtate ſenſum
in actum prouehere transferreq́;. Nec.n. patitur quic-
quam vt alteratur ſenſus, quũ ita transfertur, quo fit vt
hæc aliã motus ſpecie contineri dicãtur. Nã motus imꝑ
fectæ rei actus eſt, hic aũt & ſimpliciter actus videtur, &
actus rei perfectæ: diuerſum igitur credi atq; alienum
ab illo bene eſt. Ex iis verbis liquet clariſsime eum, qui
propriæ appelletur motus, nõ eſſe actu ſimpliciter, atq;
ita aliud genus haberi quo patiantur & moueãtur ſen-
ſus. ita illud apparet, iam non in eo pugnandum, vt aĩã
oĩno non moueatur, ſed in eo vt corporeis motibus mo
ueri non poſsit. Atq; hæc ad hũc modum expoſita non
eſt impendio arduũ noſſe, quáquã neq; admodũ facile.
Si.n. putãdum eſt, vt quẽadmodũ gladius incidit ꝑ aciẽ,
& ſphæra voluitur per figuram, nec tñ incidit acies nec
figura voluit: ita & homo quáquã per animã iraſcitur,
non tñ anima hominis iraſcatur, certe tam præclarã &
nobilem naturã videmur plus æquo deiicere, quáq; cũ
tam humili gñe accidentium cõferamus. Cæterũ tãetſi
anima vno eo perſimilis accidentibus videatur, tñ ma-
gna ex parte reperitur abſimilis. Globus neq; ipſum ſe
conuertit, neq; ſimul diuerſis conuerſionibus agi põt,
Gladius quoq; neq; per ſe accidit, neque multas ſimul
aut varias cenſuras exercet. At anima ipſa fons eſt mo-
tus ipſa præbet initiũ, ipſa procuret, ipſa ſe de motu vno
ad alium refert, ipſa per ſe tranſitionem hãc facit. Dici-
tur aũt tranſitiones facere mutareq́; aĩa, nõ illo quo cor
pora gñe, in quibus noĩa illa motũ corporalẽ deſignãt,
qui nõ niſi tẽpore poſsit abſolui, & cõtinuus habeatur,
qui de aliquo ĩperfecto ad perfectũ inſtitutus ſit. In aĩa
vero oẽs mutationes momẽtaneæ diſiunctęq́; ſunt, nec
pedetẽtim ac tractim, ſed ſtati & vniuerſum de potẽtia
in actũ ꝓmotæ, vt viſio q̃ à candidis ad nigra, ab his ad
rubida, à q̃bus ad viridia cõferat. Sed vtcũq; iſta ſe hñt,
quẽadmodũ dixi, haud multũ difficilia exploratu vñr.

*Sed quærere aliquis hic poterit, ait Philop. quo nã pacto
cognoſcere ſeu intelligere utriuſq; ſit: nam alia quidem utpo-
te quæ ſint partis animæ irrationalis, quæ à corpore ſeparari
nequit, cũ forma ſit animati corporis, atq; in corpore ſit tan-
quam in materia forma inſeparabilis: merito igitur eum per
ſe eſſe nequaquam poſsit, actiones etiam non eius ſed utriuſq;
dicentur. Intelligere uero, quod ad rationalem aĩæ partem
pertinet, quæ quidem ſeparabilis eſt, qua non ratione utriuſq;
eſſe dixit? Ad hoc itaq; dicimus, ait ipſe, quod dũ rõnalis aĩa
extra corpus eſt, & ab eius nexu eoq́; reſpectu quem erga ip-
ſum gerit, eſt libera: ratione non utitur, nam neq; quærit, neq;
inuenit, neq; per propoſitiones ad concluſionem diſcurrit, ſed
cum mens pura ſit, abſq; ulla inquiſitione res intuetur, utpo-
te quæ rerum omnium rõnes in ſe ipſa habeat, nec à corpore
turbatur, ipſa cum libuerit contemplatur ſine tempore. Nam
corpus ei eſt ignorantiæ cauſa, & ob id etiã inquiſitionis &
inuentionis: et ea de cã intelligentiã ſeu rationem, quæ mens
eſt imperfecta, eſſe utriuſq; non ipſius aĩæ per ſe dixit Ariſt.*

*Vtrum anima intelligendo, contemplandoq́; moueatur,
& dubitationes ſuper verbis illic Ariſtotelis, vbi
dicit: Intellectus nobis vt ſubſtantiam quã-
dam accidere.* *Cap.* XXVI.

EA vero quæ de intelligentia afferuntur, impẽſam 65
& diligentiam & attẽtionem requirunt. Neceſſe
eſt autẽ vt verba ipſa philoſophi proponamus,
vt ſunt, plane nihil vt additum, imminutũ, inuerſumúe
ſit, claritatis explanationiſq́; gratia. Nec enim obſcura
vtq; eo ſunt, vt intelligi atq; comprehendi non poſsint:
Videtur (inquit) intellectus intus accidere, vt ſubſtãtia
quædam: nec aboleri aut corrumpi, alioquin maxime
aboleretur ab ea inualẽtia quæ ſenectuti cõtingit. Nũc
vero accidit contra id quod in ſenſoriis eſt videre: ſi.n.
accipere poſſet ſenex oculum iuuenis, contueretur vt
iuuenis. Quare ſenectus nõ eo venit, ꝙ aliquid aĩa ipſa
perpeſſa ſit, ſed eo ꝙ illud in quo aĩa continetur, oblæ-
ſum eſt, quemadmodum ebrietas atq; morbus. Intelli- 66
gentia quoq; & cõtemplatio vaneſcit obſoleſcitúe in-
teriore quadam parte laceſsita & corrupta: ipſum per
ſe impatibile eſt: cognoſcere vero, amare, odiſſe, non
illius affectiones ſunt, ſed continentis. Quapropter con
tinente corrupto, neq; meminit, neque amat, quia non
erant illius hæc, ſed cõis. i. permiſtionis & ſummæ, quod
iam eſt corruptum. Intellectus porro quiddã fortaſſe
diuinius eſt & ĩpatibile. In his verbis primũ * continua
tio & ſeries ipſa ſermonis dubitationem habet. quum
enim

enim id ageret, atq; hic vellet addicere, ne moueri animus videretur, nihil attinebat hac intentione, intellectũ dicere ſubſtantiam eſſe quandam, quæ intus accideret, nec aboletur. Nec erat ratio quamobrem hoc loco de Imortalitate animæ diſputaret, quia neq; de reliqua, anima vtrum mortalis eſſet, hac parte agitabatur, ſed ſolum illud in q̃one erat, moueri ne, an non moueri intellectus poſſet. Deinde in eo quoq; verba illa calũniam ſubſtinent, ꝙ ratio qua intellectus incorruptus & ĩmortalis aſſeritur, videtur idem in ſenſu pollere, atque ita illum quoq; ab interitu vendicare: imo vero ſi diligenter aduertas, fere hoc egiſſe Ariſtotelem comperies, vt ſenſum quoq; eſſe immortalem oſtenderet. Si aboleri (inquit) intellectus poſſet, maxime id ab inualentia futurum, quæ in ſenectute contingeret. Nũc vero accidit contra id, quod in ſenſorijs cernitur. Nam ſi vti poſſet ſenex oculo iuuenis, videret vt iuuenis. Ex quibus verbis talis ratio nectitur. Quẽadmodum ſenſus non patitur laborantibus ſenio, & fatiſcentibus inſtrumentis, ita neq; intellectum pati interiore illo affecto collabefactoq;: neq; in ſenſu ſolo perſtat, ſed progreditur vltra. Quare (inquit) ſenectus non eo fit, ꝙ aĩa quicquam ſit paſſa, ſed eo ꝙ illud in quo aĩa cõtinet, laceſsitum oblæſumq́; eſt, quemadmodum temulẽtia & ægrotatio. Hoc ſi eſt ita vegetatrix anima eodem modo quo mens, impatibilis efficit, proindeq; immortalis. Tertio ſubit quærere, quale nam inſtrumẽtum illud ſit, quod tametſi interius corrumpatur, intellectum tñ impatibilem permanſurum dicat. Item qui poſsit ſimilitudinem aut proportionem habere cum corporalibus inſtrumentis: iam vtrum illud homini tm̃, an alijs quoq; aĩalibus habeatur. Age vero ſi latentiore aliquo, interioreq́; inſtrumẽto intellectus vtatur, quærenda ratio eſt, cur non conueniat animam ſenſualem ſeparatam ab inſtrumentis putare. Non.n. ad conſtituendam differentiam ſufficit dicere intellectum inſtrumento interiore vti, & condito ſenſum exteriore & prompto. Quia vero Ariſtoteles modo verbum hoc intelligere, modo illud cognoſcere vſurpat ſit noſcenti hæc ſtudium ſcire quid interſit, an intelligere, eſt ſimplices terminos reprehendere: cognoſcere, terminos complexos, iungere aut diuidere? Tum quoq; ſuccedit qõ, vtra præſtantior virtus, ea ne quæ appellationes ſimplices percipit, an ea quæ perceptas ad cõplexum coniunctioneq́; reuocat. Videri poſſet alicui poſterior hæc maiore vi eſſe argumento de artibus capto: nam ſimplicia cognoſcere, ligna & lapides, nullius eſt artis, ſed connectere & cõponere: tñ contrarium eſt, quod neq; difficile demõſtratur. Nam cum in cõplexu modo veritas, modo falſitas verſetur, intelligere non niſi vere poſſumus, cognoſcere etiã falſæ. Præterea intelligere eſt tanq̃ amplecti & attingere rem, quã intelligas: cognoſcere eſt tãquam circuire, luſtrare rem & circũſpicere, nec accedere. Eoq́; imbecillitas quædã intentionis monſtratur, qualis differentia inter clariores
Tertio libro. oculos hebetioresq́; habetur. Hæc ſunt quæ de verbis illis vocari poſſunt ĩ dubium: Defenſiones ſolutionesq́; in aliud tempus differre commodius eſt, quo ſe quoq; nobiliſsimus Philoſophus ad pleniorem diſcuſsionem ſuſtinet ac reſeruat. Nam hoc loco cauſa diſcernendi magis diſputandiq́; diligentia, q̃ cum ſententia aut fiducia diſcernendi diſſeruit.

a Primam hanc dubitationem mouit Alexan. ſi Philopono credimus, qui etiam eã conatus eſt ſoluere, hoc mõ: Ait.n. quòd potentia in præcedentibus oſtendit cæteras animæ virtutes, incorruptæ ſint necne, dum oſtendit quòd actiones quæ ipſarum eſſe uidentur, ſunt propriæ utriuſq;: potentia ergo oſtendit quod corruptioni ſunt obnoxiæ. Nam hoc ſuperius aſſumptum eſt, quòd ſi affectionum uel operationum animæ ſit aliqua, quæ à corpore poſsit eſſe abſoluta, ipſam etiam animam continget abſolui: quòd ſi non, nequaquam. Quoniam igitur nullam hæ potentiæ operationem habent, quæ ſit à corpore abſoluta, ſequitur quòd nec à corpore ſeparari poterunt. Cum hoc igitur iam ſit monſtratum, iure merito quærit, quo nam pacto mens ſe habeat.

Contra Xenocratem dicentem animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. Cap. XXVII.

POſt hæc Ariſto. definitionem Xenocra. damnat, 67
neq; de verbo calumniam ſarcit, vt Andronicus &
Porphyrius taxant, ſed plane id contra mentem &
ſenſum Xenocratis, quem ex libris iis colligas, quos ille
de rerum natura perſcripſit. In ijs ſe Xenocrates prodit
animam ſe numerum credere, qui ex vnitatibus con-
ſtet. Hanc igitur illius ſententiam Ariſto. inter oẽs quæ
de anima ferãtur, maxime irrationabilem dicit, de qua
plurima flagitia conſequentur. Prima ſunt ea quæ eue-
niunt, eo ꝙ moueri vnitatem putat: mox ea præcipua
quæ proficiſcuntur, eo ꝙ animam numerum facit. Nã
quo pacto poſſunt intelligi vnitates moueri? vtrum ex
illis aliquæ moueant, aliquæ moueantur, an oẽs & mo-
ueant ſimul & moueantur? Si ſimul omnes, qũo quum
indiuiduæ ſint, & partibus careant, mouendi & motum
accipiendi vim habent? Quę.n. ſimul mouetur & mo-
uent, ſectilia & diuidua eſſe neceſſe eſt. Quòd ſi dixerit
alias moueri, alias mouere: non igitur aĩa ex omnibus
conſtituta conciliataq́; erit, ſed tantum ex illis mouent.
Demum ſi vnitas mouetur, neceſſe eſt alicubi ſitũ po- 68
ſitionemq́; habeat. At ſi acceſſerit vnitati ſitus & poſi-
tio pũctus fiet. Motus puncti non aĩal, ſed lineam facit.
Neceſſarium vero eſt vnitas quæ in aĩa ſit, ſitum & po-
ſitum habeat, & alicubi ſit, nam & aĩa alicubi eſt. Item
ſi à numero numerum aut vnitatem demas, exiſtit alia
ſpecie numerus, at plantis & aĩalibus quibuſdã, vt ſunt
inſecta, etiam diuulſis ineſt viuacitas pertinax, & aĩam
eadem ſpecie retinẽt. Præterea ſi vnitates animæ ſitum 69
confirmationemq́; obtinent, nihil intereſt animam vni-
tates dicas, an minuta illa corpuſcula quæ Democritus
credidit glebulenta & leuia. Enimuero ſi quis conſti-
tueret atomos illas non ſphæras eſſe, ſed puncta quãti-
tate retenta ſola, nihil prohiberet intelligi in illis aliud
eſſe quod moueret, aliud quod moueret, ſicut in corpo-
ribus. Hæc.n. * ex magnitudine aut paruitate differen-
tia oritur, hoc eſt, vt magnis diſcretio haberi poſſit mo-
uentis & moti, in paruis non poſsit. Sed ſi hęc quãta ſint,
illa non ſint, ad hæc id poteſt pertinere, ad illa non po-
teſt, conceſſo dimenſu, paruitas nihil ob variat. Iam qui
fieri poteſt, vt anima vnitas ſit? In quo.n. vnitates illæ 70
ab vnitatibus alijs differrent? Si.n. ſolo poſitu atq; mo-
tu, iam non vnitas, ſed puncta conuenit vocari. Igitur
quum omne corpus habeat puncta, vel antequam aĩa,
manifeſtum eſt puncta aĩæ eodẽ in loco futura vbi pũ-
cta ſunt corporis: & quam regionem ſingula corporis
occupant, in eandem ſingula animæ immigrabũt, atq;
ita nihil vetauerit, quin eodem in loco duo ſint pũcta.
Si duo, cur non & plura, tãdemq́; ĩfinita. Nam ea quo-
rum locus indiuiſilis eſt, etiam in vnũ cõgeſta molem
non attollunt, neq; locum capaciorem requirunt iun-

71 cta ꝙ ſingula. Dein ſi numerus punctorum quæ vtcũq;
habentur in corpore, poteſt eſſe aĩa, cur nõ habent ani
mam oĩa corpora? Item quo pacto à corporibus ſepa-
rabuntur diſcendẽtúe animæ, ſi neq; liueæ à ſuperficie-
72 bus, neq; à lineis puucta poſſunt abiungi? Atq; ij qui
ita de anima ſentiunt, primum videntur incidere cõem
errorem eorum, qui aĩam eſſe corpus penetralium & te-
nuiſſimarum partium arbitrantur: deinde in aliũ, quem
iucurrit Democ. qui auimam ex paruis & rotundis cor
puſculis confecit. Ac cõe quidem illud vitium nõ poſ-
ſunt effugere, quod & multi fortiter conceſſerunt, quos
nec veritum eſt animam confiteri corpoream, atq; vt
illi duo corpora eodem in loco conſtituunt, ita ij vno
73 puncto coguntur infinita concedere. Illæ propriæ cum
Democrito ruinæ Xenocrati, qui putat aĩal à numero
vnitatum moueri, vt ille à multitudine ſphærularũ pu-
tabat. Nam quid intereſt minutas ſphærulas eſſe cau-
ſam motus, an vnitates dicas? ſeu magnæ illæ ſeu exi-
74 guæ ſtatuantur, modo quę moueãtur & moueant? Igi-
tur qui motum & numerum in definitionem aĩæ con-
ferunt, in huiuſmodi laqueos atq; alios etiam complu-
ſculos inhæreut. Nam neq; ipſam eſſentiam animæ ex
ea definitione vniuerſam colligimus, (quod tñ oĩs de-
finitio abſoluta debet præſtare) neq; in accidentium
noticiam venimus. Atque hoc quàm verum ſit, facile
aĩaduertes, ſi verba illa pẽſaueris. Fac periculum, nuſquã
aliquid de affectionibus, aut defunctionibus eius ex-
preſſeris, non quemadmodum cogitet, uon qua ratio-
ne intelligat, non qua ſentiat, non qua lætetur aut do-
leat, non qua iraſcatur, timeat, ſperet. Plane eſt, vt aliqñ
diximus, adeo non alicere quicquam horum poſsimus,
vt ne coniicere quidem aut diuinare facile ſuppetat,
quæ tamen omnia ſcire & docere illum oportuit.

[a] Verba græca hoc in loco ſunt hæc: οὐ γὰρ δήπου τῷ μεγέθει διαφέρειν ἢ σμικρότητι, εἰ μὲν ἔσονται ψυχαί, εἰ δ᾽ οὔ. ἀλλ᾽ εἰ τὸν ἀριθμὸν φυλάττοιεν, ἡ σμικρότης γε αὐτῶν οὐδὲν κωλύει. quæ ſi fideliter interpretentur, habent ſe hoc modo: Nam neq; ex magnitudine uel paruitate habent, ut hæc quidem animæ ſint, illæ uero minime. Sed ſi numerum ſeruauerint, paruitas quidem nihil illis obſtabit.

Contra Andronicum dicentem, Ariſto. verba contra Xenocratem non intelligi. Cap. XXVIII.

HActenus attulimus ea quibus Ariſt. Xenoc. ſententiã impugnant: nunc quãquam alio loco atq; ocio æſtimanda nobis eſſent, quæ delatrat Androuicus, qui Ariſtotelem putat ea ſcripſiſſe, quæ non poſsint intelligi: quiq; ea, quæ alij rectæ atq; in tempore dicta iudicant, ipſe alter neq; recte in tempore interpretatur: videtur tñ mihi hoc loco ſaltem neceſſaria ratio eſſe, illius verba cũ verbis Philoſophi uoſtri conferre, vt appareat ꝙto clariora hæc & probabiliora, ꝙ illa ſint ad ſenſum Xenoc. percenſendum.[a] Numerum iuquit, vocabant aĩam ea ratione, ꝙ nullum animal eſſet ex ſingulari & ſimplici corpore, ſed omne ſm aliquas proportiones & numeros confuſis & commiſtis quatuor elementis conſtaret. Fortaſſe igitur ſentiebant eadem ijs, qui animam harmoniam definiunt, præter ꝙ ꝙ Xenocraticorum ſermo apertior aliquanto & illuſtrior videbatur, quod vnius verbi acceſsione factum eſt. Nã quum illi numerum animam dicerent, hic non ſimpliciter numerum, ſed eum qui ſe moueret animam eſſe monſtrabat, quemadmodum ſi illi quoq; animam non ſimpliciter harmoniam feciſſent, ſed eam quæ ſeipſam crearet cõſtitueretq;. Ipſa.n. anima eſt, quæ cõpaginem nectit, quę coaleſcentiam continet, quæ proportionem & concilium quatuor elementorum intemperat. Sed ꝙ dixi Xenocratem putare animam eſſe numerum ipſum ſe mouentem, ex libris eius maxime in quinto volumine de uatura ſumitur.

[a] Magna græcorum expoſitorum pars nituntur perſuadere, Ariſt. rationes uim habere tantummodo contra id, qđ uerba Xenocra. ſuperficietenus ſonare uidentur, non autem contra ſenſus medullam & intellectum, quo protulit ea Xenocrates: attamen non eodem modo omnes eorum ſenſum ſunt interpretati. Philop.n. ob id animam eſſe numerum ait dixiſſe, quia plenitudo formarum eſt, & ratio quædam ex rationibus cõſtans, in ſe ipſa.n. oĩum rerum rationes habet: formas autem numeros ſolitus eſt appellare. Quin & Ariſt. in ſubſequentibus eos laudat, qui animam eſſe dixerunt locum formarum: ea uero de cauſa ſeipſam mouentem appellaſſe, quia ſeipſam uiuens eſt, utpote quæ ab alio nõ habet ut uiuat, ſed ipſa ſeipſa uiuens eſt. Simp. uero alia ratione Xenocratem defendit, ut ſuperius annotauimus, quæ ibi legatur.

Contra eos qui dicunt animam ex elementis eſſe coalitum. Cap. XXIX.

DEinceps Ariſt. Hæc, inquit, ſunt incõmoda eos 75
ſequentia, qui tum aĩam moueri volunt, tũ cor-
pus eſſe ſtatuunt, ſiue id tenuiſsimum oĩum ſiue
maxime incorporeum appellent. Reliquum, inquit, eſt
perpẽdere, qua ratione à nonnullis dicatur animam ex
elementis conſtare. Ac illi quidem ſtatim reſpondẽt, vt
in rerum noticiam atq; ſenſum perueniat, atq; ita per-
ueniat, vt rem vti cognoſcat. Sed hercules ne ſic quoq;
aſſecuti ſunt id cuius gratia hoc finxerũt. Idcirco.n. vo- 76
lunt animam ex elementis exiſtere, quia rentur ſimilia,
non niſi ſimilibus poſſe cognoſci. Certe ſi ſola elemen-
ta eſſent, fortaſſe aliquid dicere viderentur: ſed plura lõ
ge habentur, immo infinita quæ elementa non ſint, ſed
quæ de elementis concreta. Eſto terram terra, aquam 77
aqua cognoſcam, quomodo Deum? quõ hominem?
quomodo concretorum innumerabiles formas: ſangui
nem, carnem, neruos, oſſa, & viſcus? Equum vero, eo
qđ equo vllo intra nos cõllocato dignoſcimus? Non.n.
res concretas temere quocunq; modo inciderint, ele-
menta conſtituunt, ſed ratione quadam, atq; propor-
tione ſeruata, vt de oſſe Empedocles cecinit.

Terrea tulit fines apte compacta per amplos,
Quadrantem creperæ lucis de partibus octo,
Semis mulcibero datus, oſſa hic candida facta.

Nulla igitur vtilitas animam facere ex elementis, niſi ra
tiones quoq; ſingularum rerum & compoſituras ineſſe
in anima dixeris. Ad hunc modum poſſent omnia co-
gnoſci ſimilibus: nam & elementa elementis, ex quibus
ipſa conſtarent, & concreta concretis dignoſcerentur.
Atque hoc ꝙ impoſsibile ſit, non eſt neceſſe admodum
probari. Quis.n. dubitauit vnquam eſſe in aĩa lapidem,
hominem, platauum? item bonum & nõ bonum? Po-
ſtremo ita omnia, vt nou rationes rerum ſed ipſæ res in
animam recipi dicerentur? Iam vero genera & vniuer- 78
ſalia quæ in decem principiis continentur, qui poterũt
ab anima cognoſci, ſubſtantia, quantitas, qualitas, & re
liqua genera? Neque.n. elementa ſunt genera, neq; ea
quæ ex elementis conflantur, ſed maior pars eorum
longiſsime ab elementis diſtat, nec elementa rebus exi-
ſtimari põt, qualia ſuut ad aliquid facere, pati, moueri,
habere. Nã & ꝙtitas quoq; ipſa & qualitas, quãquã põt

aliquis dubitare de iis,non tamen elementa ſunt. Gene ra porò notiones ſunt animi noſtri, non elementa rerum. Sed liberales ſimus,concedamus genera eſſe elementa, illud reſpondeant, nunquid ex oibus generibus conſtare animam probent? At non videntur cõia oibus generibus elementa eſſe, & actioni & paſsionis deinde ſequentibus dicere, ergo conſtare aĩam ex ſola ſubſtantia, at quomodo quantitatem perceperit? Dices ſingulorum generum elemẽta quædam eſſe & principia propria,è quibus anima conſtituantur? At anima ſubſtantia eſt ex principijs q̃titatis, quantitas non ſubſtantia naſcitur,& ex principijs eorũ quę ad aliquid referuntur,relatio oritur,non ſubſtantia. Ipſius autem facere,pati,moueri,habere, nonne ridiculũ ſit principia in aĩo quærere? Si quod impoſsibile eſt, poteſt ridiculũ dici. Alia igitur ratio inueſtiganda eſt, tum qua res ab aĩa cognoſcantur,tum qua in anima recipi & contineri dicantur. Nam ij qui anima ex omnibus rebus ſarctam & conditam volunt, vt ſciat & intelligat oĩa, in hos tibicines,atq; in alios vel grauiores offendunt.

Contra Empedoclem dicentem, ſimilia cognoſci ſimilibus, & tamen ſimilia à ſimilibus pati non poſſe. Cap. Xxx.

79 CAeterũ nonnulli abſurdius arbitrant̃, qui quum
conſtituant ſimilia à ſimilibus pati nõ poſſe,con-
cedunt tñ ſimilia ſimilibus oportere cognoſci;
& deinceps fatent̃ ipſum cognoſcere, intelligere,ſenti-
re,nihil aliud eſſe q̃ pati. Demirari quoq; Emped.licet,
qui terram terra cognoſci putauit, neq; aĩaduertit eas
maxime aĩalium partes vacuas eſſe cognitionis & ſen-
ſus,q̃ maxime terroſæ glebulẽtæq; ſint,nerui,[a] vngues,
capilli, oſſa: quæ tñ ſi ratio Emped.vera eſſet,ſimilium
80 ſui noticiam perceptionemq; habuiſſent. Item ex ſingu
lis elementis aĩa plus ignorationis temeritatisq;, q̃ co-
gnitionis acciperet. Nam vt illud vnũ cognoſcat vnde
conſtaret,cæcutiret,& calligaret in cætera. Præterea vr̃
Emped.[b] deum ignorantiſsimum facere. Quum.n.vt
ille inquit deus, quem ſphęrum vocat,& concretione,
commotioneq; quatuor naturarum extiterit,ſolo inter-
uentu & procuratione concordiæ in hac molitione di
ſcordia nullas partes habuerit, euenit, vt ſoli deo igno-
rabilis diſcordia ſit, quæ ab oĩbus animalibus, & quidẽ
mortalibus caducisq; cognoſcatur, qũ cum ex omni-
81 bus conſtet, in omnia quoq; hoc iuris habet. Demum
quamobrẽ non ſunt animata omnia,ſi oĩa aut elemen-
ta,aut ex elementis ſunt? Item,cur vna res ſit anima, ſi
elementa ſunt multa? Quo fit, vt huiuſmodi elementa
82 ſimiliora materiæ videantur eſſe,q̃ formæ. Et præterea
eſſe debeat alia quædam præſtantior excellentiorq; na-
tura,quæ deformet,quæ temperet,quæ cogat,quæ cer
ta rõne & compagine elementa cohibeat. Hanc conue
nit aĩam credi non elementa, aut aliquid quod ſit ex ele
mentis concretum:eſt.n.anima præclarius quiddam &
melius. Præclarius autem eſt illud quod continet,quàm
quod ſpargitur,diſsipaturq;. At illi non erubeſcunt ſtru
cturam mentis referre ad elementa. Sanè id quod locu-
pletiſsimum atq; optimum eſt, materiam ſemper & fa-
cere & deſcribere dicitur,quemadmodum ars,alioquin
rõ maxima videbatur,vt quod pulchritudine & digni-
tate pollebat, ipſum & antiquiſsimum, & principaliſsi-
mum,& origo alijs crederetur,non huic elementa.

a Hoc in loco neruos Ariſto. & Them. inter ea membra commemorat quæ non ſentiãt, quod multis dubitationem afſert: expoſitores attamen ſicco pede pertranſeunt, uno excepto Simplicio, qui ait id ea ratione dixiſſe Ariſt. quia tactus ſenſorium ſpiritus eſt. Alij uero dicunt per neruos uoluiſſe ligamenta, quæ ex oſsibus prodeunt & ſenſu carent. b Hoc in loco apparet Hermolaum recte interpretaſſe in libro primo auſculta. phyſicæ ſphærum.i. Deum, licet tibi quaſi oppoſitũ annotauerimus nos: et hoc idem affirmant cæteri græci. Annotat etiam hic Philoponus ex ſententia Alexand. argumentum hoc eſſe probabile non neceſſarium. Non.n.ea ratione ignorantiſsimus deus uel imprudens, quia litem non cognoſcit, quia cognoſcere quæ præſtantiora ſunt melius eſt: & ea quæ deteriora ſunt, ſatius eſt non cognouiſſe.

Veteres neque de vniuerſa anima, neque de humana perfecte locutos. Cap. Xxxi.

IN vniuerſum veteres philoſohpi iuſta obiurgatio- 83
ne in eo pulſantur quod nemo de tota aĩa adhuc cõ
mentatus videtur. Alij vim eius mouendi tantum
attingunt, alij de rõne percipiendi ſola cognoſcendiq;
diſputant, vt qui cæteras aĩæ facultates, aut deſpicaras,
aut incognitas habuerunt. Atqui multa erant animalia,
quæ tametſi viuere exploratiſsimum eſſet, quieſcere tñ
ſede ſtabili affixa ſemper & adhærentia viderentur. In
his anima proculdubio vim mouendi habere non põt,
cuius non comparet vſus. E duobus igitur alterũ erat
neceſſe,aut vt carere animã dicerentur,aut ſi hoc ſubſti
nere non poterant, vt cauſam aliquam & rationẽ affer
rent, cur animata quum eſſent, tñ vagari & ſedes mu-
tare non poſſent. Vigent illa,ſentiunt, nutricantur,incre
ſcunt abſolui & à loco demigrare non poſſunt. Atque
illi ipſis motibus (auctionem dico atque ſenſum) quãq̃
mouentur, vt cæteræ animantes, non tñ vis omnis ad
animam refertur,ſed exteriora quoque ſuum in id mo-
mentum habent ad ſenſum, ſenſilia ad nutricationem
auctionemq; alimenta. Atq; eius motus qui in loco agi
tur,dux ſola princeps eſt anima. Eodem modo vegeta
bilem animam videntur negligere, qui ex elementis in
tellectum & ſenſum moliuntur,quaſi duas vires præci-
puas animæ ſolasq; nouerint. Qualis igitur ea aĩa eſt,
qua viuiſcere dicuntur quæ gignantur è terra? nam neq;
ſenſualem, neq; intellectualem poſſunt habere, neque
eam quæ mouendi vim obtinet. Verum quibus idem
eſſe ĩtellectus & ſenſus placet, vt Democrito, nõne in-
re apertiſsima & compertiſsima videntur errare? Con-
ſtat & luce clarius eſt,plurima eſſe animalium genera,q̃
ſentiendi vim continent,intelligendi nõ cõtinẽt. Quot 84
ſi quis hoc quoq; gratificetur Anaxa.fateaturq; intelle
ctum ineſſe in tota animãte natura, eumq; certam eſſe
animæ partem,vniuerſam vero eſſe aĩam, quæ ex oĩbus
viribus & partibus conflaretur, (Ita.n.videtur ſentire
qui cecinit: Planta olim voluceŕq; fui,popilla,puerq;)
nondum tamen vniuerſam animam cõplectetur, neq;
de viribus oĩbus diſputabit, neq; de aliqua vna pfecte.
Eodem recidit, quod in iis carminibus legitur, quæ ad
authorem Orpheum referuntur, ingredi ſpirabilem ani
mã quæ anhelitu traheretur. Vnde igitur viuunt ea quæ
non reſpirant? vt plantæ,vt inſecta, vt cætera id genus
animalia imperfecta?

Superfluo videri aliquibus aĩam ex vtroq; contrario concretam eſſe: ſufficiat.n.alterum, quia eadem ratio pollet in contrariis. Cap. Xxxii.

ILlud quoq; fugit eos qui animã iccirco ex elemen- 85
tis faciunt, vt res cognoſcat, quod neceſſarium non
erat ex omnibus conditam putare, quoniã alterum
contrarium

contrarium abunde ſufficere potuiſſet, tum ad ſe no-
ſcendum ad oppoſitum: nam de recto æſtimamus, qđ
oblimet. Regula enim in vtrunque iudicio pollet. At
obliqunm quod eſt obſtipumq́;, neq, ſuimet neq; recti
poteſt iudex ſtatui.

Animam non eſſe per omnia corpora inuectam & fuſam. Cap. XXXIII.

86 HAbetur & alia præter has quorũdam opinio, qui
animam dicunt per quatuor elementa;& per na
turam rerum oĩum inuectam fuſamq́; æquabi-
liter oēs mnndi partes vegetare animareq́; . Hanc ſen
tentiam ſequuns Thales, dicebat Deorum plena eſſe
oĩa, cui & illud de proximo congruebat. Iouis oĩa ple-
na compita & omne forum. Fortaſſe vero hoc ſit quod
& Zenoni videtur, qui Deũ meare ac pertinere per om-
nem ſubſtantiam cēſuit. Atq; ita in intellectuali Deum
eſſe intellectum, in animali animam, in natnrali natu-
ram, in affecta affectionem & habitum. Forteq́; hoc
neq; à Plato. dogmate multum abhorret, cuius illa ſunt
verba. Quum Deus (inquit) aĩam in medio collocaſſet,
per vniuerſum infudit, & per omnem globum porrigi
iuſsit, & corpus ei exterius induit. Habet hæc opinio plu
rimas & varias quæſtiones. Cur. n. ſi anima per ignem,
ſi per aerem commeat, ſi per cætera elementa, nõ con
ſtituit animal? permiſta & confuſa conſtituit? præſer-
tim quum præſtãtiores eſſe aĩas ſimplicium corporum
putent? quáquam ne hoc quoq; ratione ylla compro-
87 bant. Cæterum vtrinque vrgentur, ſiue animam ſatean
tur ignem, ſiue non fateantur. Nam ſi ſatentur ſine ra-
tione loquuntur: ſi non ſatentur, ſequitur in aliquibus
corporibus animam cõtineri, quę tamen aĩata non ſit.
88 Ac videntur quidem exiſtimare per tota elementa ani
mam eſſe diſtributã & ſparſam. v. g. Per aerem totum
& per aquam totam ea rõne, ꝙ partes elementorum
omnes eadem natura & ſpecie viſebantur. Ergo quum
illam aquæ portiunculam quæ in miſtionem aĩalium
decerpitur, animatam eſſe intuerentur, contingebat
illos credere in vniuerſo elemento haberi contineriq́ue
animam. Quemadmodum enim partes ſimplicium
corporum, quæ ad temperaturam ſtructuramq́; ani-
malium corrogantur, efficiunt, vt illa ex oibus elemen
tis compoſita & coalita ſint: ita videre ſe credunt par-
tes animarum quæ ex ſingulis elementis carpuntur, ſa-
cere vt animata eſſe animalia videantur. Hęc ita ſi ſunt:
quemadmodum aeris portio in nobis eiuſdem formæ
ac naturæ cum elemento vniuerſo eſt: ita & ea pars ani
mæ, quę in nobis inde tanquam bractea deſecta eſt, ea-
dem ſpecie probabitur cum anima vniuerſa ſimpliciũ
corporum. Iam illi hoc loco laborant & pertinaciter
defendunt, nullum eſſe conſortium ſpecie inter ani-
mam elementorum & noſtram, ſed illam longe & per-
fectiorem & immortaliorem haberi. Quod quuni di-
cunt, ſeipſos coarguunt: amittit enim vim ratio eo-
rum qua vtebantur, propterea videlicet vniuerſum ae-
rem eſſe animatum & ſpirabilē, ꝙ aeris portio, quæ in
nobis eſſet, ſpirabilis animataq́; videretur. Vana &
caſſa ratio, ſi alia ſit animæ noſtræ natura, alia elemen
taris, & alia item animæ confirmatio in aeris noſtri por
tione, alia in aere vniuerſo. Aut igitur non eſt dicen-
dum animas elementorum immortales, & pluris eſſe
quam noſtras, aut nihil efficiunt, quum nituntur oſten
dere per totam naturam commeare pertinereq́; aĩam,
eo quòd particulæ elementorum, quæ in nobis eſſent,
animatæ viderentur eſſe.

Veteres de anima nihil bene dixiſſe. Cap. XXXIIII.

FAcile igitur æquis animis apparebit non claruiſſe 85
hac parte philoſophiæ veteres, nec tam difficilem
locũ pulcherrime, aut accuratiſsime pertractaſſe,
quamobrem alia rõ ineunda eſt quare ab anima res co
gnoſci dicantur, quum id elementorum concretus præ
ſtare non poſsit. Afferendus eſt etiam alius modus vn
de nam moueatur anima, ſi omnino neceſſarium ſit mo
ueri, ſed nec eo motu quo corpora mouentur ab anima,
neque demum eo qui ſit rei inabſolutæ actus, ſed eo
fortaſſe qui abſolutæ atq, perſectæ.

Contra Platonem qui partes animæ diſcludebat locis. Cap. XXXV.

DEinde quum homo per animam ſciat & ſentiat, 90
opinetur, deliberet, iraſcatur, concupiſcat, demũ
vtcunq; vim appetentem exerceat: item quũ mo
tu locali animalia per animam moueantur, augeantur,
conſtent, imminuantur, ita tñ vt prępoſitum illud ſit au
gere conſtareq́;, ſequens & accidens collabeſcere & mi
nui: quod quidem contingit, quum plus diſpendij ſit at-
que amplius perit, defluit, q̃ accedat atq; eat in corpus.
Quum itaq; omnia hæc animæ opera videantur eſſe,
merito dubitari poteſt, quæ nam actionum illarum di-
ſcretio ſit, vtrum tota anima ad functionem oium adhi
beatur, & an vniuerſa ea ſentiamus, intelligamus, ſcia-
mus, decernamus, obiraſcamur, cõcupiſcamus, & reli
qua quæ nobis enumerata ſuperius ſunt, & an ex tota
anima emanēt iſta proficiſcãturq́;. Item an vitam actus
ex iis vnus pluresúe faciant, aut omnes, aut nullus, ſed
alia cã conſtituenda habendaq́; ſit. Demũ id quod quę-
ritur tale eſt, vtrum oēs actiones munera, opera, mo-
mentaq́; animi ab vniuerſo fluant an potius alia pars ſit
qua ſentiamus, alia qua ſapiamus, alia qua appetamus.
Quod quidem iam Timæus videtur cenſuiſſe quum di 91
ceret: Alio nos intelligere, alio appetere, alio iraſci.
Proindeq́; actiones illas ita dipeſcit, vt primã cerebrũ. i.
capitis arcem dicat tenere: ſecũdam in domicilium cor-
dis deducat, in iecur tertiam ac ſedes abdominis rele-
get. Sed ſi hæc vera ſunt qua rõne animus continebitur
ne defluat, quę illi vnitas, quis coalitus fuerit, præſertim
ſi partes tanta intercapedine diſcludãtur, qua actiones,
quarum ad ſe multæ non pertinent? Quæ res igitur co
hibebit potentias adeo ſeparatas? Certe dici non po-
teſt corpus eſſe quod animam cogat aut cõtineat, quũ
potius è contrario corpus contineri ab anima æquum
ſit, vtpote cuius abſceſſu corpus ſtatim vaneſcat, laba-
ſcat, diſsipetur & corruat. Quamobrem ſi qua res con
tinendi vim habet, profecto illam eſſe animam par eſt.
Eodem modo quærere iterum oportebit, vtrum vna ſit
hæc quoq; quæ continet, an partibus cōſtet. Si vna, cur
non vna iam inde ab initio anima cõcedebatur? Red-
denda enim afferendaq́; ratio eſt, quare vnum ſit illud
à quo potentias animæ locis diſiunctas vniri contine-
riq; velis, anima vna non ſit, quę tamen corporis partes
longius diſiunctas diuulſasq́; cogat, atq; contineat. Di-
ces illud quod continet animam, conſtare partibus. At
quum omne quod continet rem partibus conſtantem,
ſi & ipſm partibus conſtet, rurſum ab alio contineri ſub-
inde neceſſe ſit, maniſſtum eſt quicquid animam con-
tinere dicatur, ab alio iterum, atq; ab alio contentum
iri, ita vt res in infinitum caſurã ſit, neq; inquiſitio exitũ,
neq; anima id à quo cõtineatur & cohibeatur inueniat.
Nam & apud nos quoque quamuis animam ſubiecto
vnam dicamus, quæ ſe tamen multis viribus ſpargat,

vt pomum quod ſubiecto vnum eſt, varias tñ & diuer-
ſas qualitates obtinet, formam, alitum, colorem: non tñ
ſermo adhuc periculo caret, & tanto magis anceps & lu
bricus iis, qui vim quandam eius ſempiternam & imor
talem, caducas mortaleſq́; cęteras faciunt. Quod quum
& Plato & Ariſto. acriter ac perſpicienter vidiſſent, al-
ter in ipſa ſtatim conſtitutione molitioneq́; hoīs rōna-
bilem, ideſt mentis optimam portionem in habitacu-
lum proprium condidit, alteri extrinſecus accedere viſa
eſt. Vtrique porro id conſilij fuit, ne quam offenſionem
turbamúe īmortalitas eius aut contagione mortalium
partium, aut vicinitate contraheret. Itaq; vtriq; opinio-
ni impēdimentum hoc accidit, q̄ non ſimplicē, ſed cō-
cretum & partibus & viribus aīum dicunt. E quibus ali-
qua etiam tanto inter ſe tractu faſtigij ſeparantur, quā-
to à caducis ſucciſiuiſq́; ęterna & īmortalia diſpeſcunt.
Difficilis ſcrupulus & qui vtranq; familiam auxerit, q̄-
uiſq; ſeu virium ſe partium diremptus in aīa ſit, grauis
vtcunq; ratio videatur, & quæ leuiter exitum inuenire
non poſsit: difficilior tñ eſt iis, quibus multarum partiū
dicatur. Si.n. anima vniuerſa vniuerſum corpus conti-
net, eoq́; conuenit ſingulas aīę partes continere aliquid
corporis, cuinam obſecro particulæ corporis mēs & rō
præerit? Nimirum id vel quēadmodum fingas perdif-
93 ficile eſt. Maxime aūt ſtirpes oſtendunt partes animæ
non eandem rōnem inire cum partibus corporis, ita vt
ſi diſperatæ regionibus ſint hæ, habeantur & illę ſuis lo-
cis diſcluſæ. Non.n. animæ altricis, quam arbores poſ-
ſident, pars radicibus exhibita, pars trunco adiuncta,
pars ramis & frondibus data, ſed vniuerſa in vniuerſis
eſt: nam & auulſæ præciſæq́; viuunt, & tranſlatæ de ſe-
minariis ſpeciem eandem ferunt. Videmus item ex ani
malibus iis (quæ q̄ membra pręcinctu inciſuram ſepa-
rata habent, appellamus inſecta) etiam diuulſa diutius
viuere, partemq́; vtranque ſeorſum moueri, quia.ſ. in-
eſt illis adhuc ratio vitalis, non quidem eadem numero,
quia ſeparatio facta eſt, ſed eadem ſpecie: nam vtrunq;
fruſtillum aliquandiu obit, vitæ munera ſentit apertiſ-
ſime, ac ſe loco mouet, aut impinget perreptatq́;. Ipſe
in piſcibus vidi, partes abſciſſas comprehēdi aut teneri
nō quiuiſſe: quorūdā caudas præſectas: inſinuaſſe per-
dius ſpiras, & implicuiſſe nexus, nonnulla etiam trun-
94 cata capite palpitaſſe, vt Strutio quæ Solaria dicitur. E
quibus omnibus cōſtat partes illas animæ ſeiugatas ea-
dem eſſe ſpē, tum inter ſe, tum cū aīa vniuerſa. Inter ſe
vt quæ iam ſunt diſcretæ & ſeparatis ac diſiectis truncis
adiunctę. Cum vniuerſa, vt quomodo ante præciſio-
nem diuulſionemq́; integris & indiuiduis habebatur.
Nam antequam diſcerperetur nō certe in membris, ſed
in tota ea fuiſſe partes illæ vidētur. Animam vero, neq;
ipſam à ſe conſtat, neq; ſuis poteſtatibus diſtrahi, ſed à
corpore culpam habente, in qua ſita eſt. Quòd ſi ſeg-
menta illa piſcium inſectorumúe, neq; pertinaciter ſu-
peruiuunt, neque admodum diu mouentur, nihil mi-
rum, quū partibus officialibus careant, quib⁹ vitam na-
turamq́; tueantur. Nec tamen minus tota viuacitas ani
mæ illis in partibus continetur, quæ mox ſolido in cor
pore ſpectabatur.

Plantas & ſtirpes ſine dubio animas eſſe.
Cap. XXXV.

95 SAne dubitandum non eſt, an quod nutriuntur & au
gētur fructices, id ab anima vegetali alumnaq́; ha-
beant: vna enim hęc animalibus & ſtirpibus ineſt
communis. Qui igitur fieri poteſt, vt ea vis in animali
anima ſit in planta non ſit? Deinde vnde viuerent vi-
gentq́; plantæ, niſi vitam acciperent & nanſciſceren-
tur ab anima, q̄ prolem de ſe dare poſſunt. Neque illud
moueat, quòd hanc à cæteris ſeparari cōtingat, cæteræ
ab hac ſeparari non poſsint, quum eadem ratio inea-
tur ſenſuali, cum ea quæ inceſſui & progreſſui præfici-
tur tantum non omnibus animalibus. Tametſi igitur
ſenſus ſine illa vi motrice in aliquibus habetur, tamen
anima eſt & appellatur, quanquam vis ea, quæ viui-
mus ipſa primò non eſt: quod ſequentium diligens le-
ctio commonſtrabit.

FINIS LIBRI PRIMI.

THEMISTII DE ANIMA, LIBER SECVNDVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

Diuiſio entium, & quid ſit perfectihabia & quotu-
plex. *Caput.* I.

EA QVAE veteres de anima 1
tradiderunt, abundanter ar-
bitror libro ſuperiore expo-
ſita, nunc ordine aliunde pe-
tito communiemus ipſi de-
finitionem [a] aīæ, eam quæ
maxime fuſa, proindeq́; cōuſ
ſima videatur, quæque oēs
animas ambitu ſuo cōtineat,
nec ſolum humanā, de qua
tm̄ priores, partim q̄ ita collubitum erat partim q̄ in-
uiti fallebantur, egerunt. Rerum itaq; ſummum & prin 2
cipaliſsimum genus ſubam facimus: ſuba vero aut ma-
teria, aut forma eſt, aut aliquid ex vtroq; permixto. De
qua rōne vberrime dictū eſt in iis libris, quos de inſti-
tutione & primordiis naturæ præſcripſimus: alioquin
hoc quoq; loco non ab re fuerit ex iis quædam repete-
re. Materiam [b] potentia eſſe ſubſtantiam conſtat ſine
confirmatione aliqua. Hoc.n. eſt quod ſub verbo hoc [c]
quicquam, monſtramus, ſed tāquam habilitatem quan-
dam, ſeu præparationem, quæ procreandis rebus op-
portuna, idonea, aptaq́; ſit. Formam vero perfectionē
eſſe, & ceu expletionem abſolutionemq́; præparationis
illius, ideſt quę quaſi afferat, & manum extremam impo
nat ei rei, quæ potentia ſola conſtaret. Poſtremo formā
id eſſe, cuius merito res prærogatiuam illam ferunt, vt
nomine, hoc quicquam, ſiue hoc aliquid cenſeantur.
Tertium ſumma eſt, quæ ex ambabus coeuntibus con
ciliatur & naſcitur, in quo iam materia ſimul & forma
ſpectatur: quæ duæ res vna quædā exit integritas, neq;
ratione cogitationeúe amplius, & ſenſu. Ac re vera hoc
aliquid eſt, modo illud diſcrimen intelligatur, res à ma-
teria vt fierent, à forma vt eſſent, habere. Quæ quum ita
ſint, tunc opulenter & nauiter habere ſe rem & perfe-
ctam eſſe dicimus, quum propriam formam adepta eſt
ad q̄ feſtinauerat. Hanc igitur formam & ſpēm, ſi quis
entelechiam, [d] .i. verbum ex verbo perfectihabiam ap-
pellet, haud iure reprehēdetur, ceu nouo vſus & horren
ti vocabulo. Nam ſi ſupradicta nobis vera ſunt, & perfe
ctio rei è ſua cuiq; forma ducitur, & à forma res habet,
diuiter & bene habere & pfecte poſsit, nihil vtiq; aliud
id nominis ſignificauerit, q̄ eum quem exprimere vo-
lumus habitum perfectionis. Verum perfectihabia bifa-
riam in

riam in rebus eſt, vno modo vt ſcientia, altero vt contemplatio & conſideratio, quæ in actu inita ſit. Harum altera vt habitus, altera vt mibiſtratio & deſunctio habitus Intelligitur.

ª Ait attamen hic Philopo. non eſſe proprie hanc, quam Ariſt. inquirit hic definitionem, quia anima ea rõne qua anima eſt communi genere caret: qua tamen ſubſtantia eſt, genus habet commune: ſubſtantiam ſcilicet ut definitio omnis ex genere conſtat. Simpliciter igitur fieri non poteſt ut definitio reddatur, quæ omnes animas ſuo contineat ambitu: poſſumus tamẽ deſcriptionem communire. Quapropter deſcriptio erit ratio hæc communis animæ, quæ equidem neque propria una eſſe poteſt: quia aĩa æquiuoca eſt, & æquiuocis uocibus eius deſcriptio conſtat. Aequiuoca uero & ſi uoce unum eſſe uideantur, attamen ſignificato plura ſunt.

ᵇ Non eſt (ait Simpl.) equidem potentia materia, ſed potentia ſubſtantia: non tamen quæ ſit unquam futura ſecundum actum, quia ſemper manet id quod eſt: ſed per hoc ſubſtantificatur quod eſt eſſe ſuſceptiuum, & obſcuram & imperfectam ſubſtantiam.

ᶜ Hoc aliquid, ait Simpli. definitam terminatamúe exiſtentiam indicat: nam hoc, in circunſcriptione & termino ac uelu ti ſub ſenſum & monſtrationem cadens, ſi apponatur ea particula. Aliquid particularitatem ſignificat.

ᵈ Entelechia dicitur, ait Philop. ab eo quod eſt ἕν, καὶ τὸ τέλειον: καὶ τὸ συνέχειν hoc eſt, unum, & perfectum, & ſimul habere: nam forma cauſa eſt materiæ & unionis et perfectionis. Simpli. aũt ait: forma entelechia eſt uti perfectio & ἐν τελειότητι. hoc eſt, in perfectione habẽs eſſe, et ueluti per ſe ens, & in perfectione compoſitum continens.

Animam eſſe formam & perfectionem corporis naturalis vitam habentis. Cap. II.

3 His ita retractis, atq; in memoriã ſubtis, ducamus noſcentes hæc in reliqua. Nomen ſubſtantię potiſsimum vendicat corpora, & è corporibus maxime, quæ naturalia ſint, ignis, aer, aqua, terra, & præterea quæcunq; de iis à natura ſumme proueniũt. Sunt. n. corpora naturalia aliorum corporum principia, nã lectica, aſſeres, peſſuli, ſera, calcei, tunica, demum oĩa quę artificio aliquo cõparantur, comparatione naturalium vicem accidentium obtinent. Accidit ligno, vt lectica eſſet. Accidit ferro, vt ſerra. Accidit panno, vt veſtis. Oẽ item artificiale corpus in ſubiecto naturali conſpicitur, Valeant ergo artificialia, ac manus ad naturalia admoliamur. Ex naturalibus nõnulla poſsident vitam, nonnulla vacant. Vitam appello, quæ ᵃ animal vt per ſe nutriatur augeaturq́;, efficit. Oẽ igitur corpus naturale & particeps vitæ, neceſſe eſt ſubſtãtia ſit, nec ſuba modo, ſed condita & concreta ſubſtãtia. i. quæ ex materia atq; forma ſit. Quum itaq; id quod habet vitam non ſit ſimpliciter corpus, ſed tale corpus: cumq́; in viuo corpus pro materia ſubiectoq́; habeatur, vt vero tale corpus ſit à ſpecie reponat & forma: quis dicere auſit, corpus eſſe viuo formam? ſed vt dixi, corpus materiæ & ſubiecti locũm tenet. Quum inquam, id quod habet vitam, nõn ſit ſimpliciter corpus, ſed tale corpus, & quum differant ab iis, quæ non viuant, non in eo quod corpus, ſed in eo quod tale corpus, hoc eſt, in eo quod viuit, & animam continet, concluditur animam eſſe ſpeciẽ perfectionemq́; ſubſtantiam, ita vt ſit forma.

ª Non ea propter, ait Simp. hoc dictũ eſt, quia in ſolis uiuere ſit nam & appetitus & ſenſus, necnon & intellꝰ uitæ ſunt: nec etiam quia quodlibet uiuens ſit horum particeps, ſed ſola mortalia: cœleſtia. n. non nutriuntur, non creſcunt neque decreſcunt. Verum quia Ariſt. uult quemadmodum et Plato, proprium eſſe rerum aĩatarum, ut ab interno principio moueantur: infimam in his uita aſſumpſit, ut hanc etiam oñderet alicuius motus eſſe cãm: nutriri. n. augere ac minui, mutatio quædam eſt in qualitate & quantitate.

Animam non eſſe corpus, ſed formam corporis perfectionemq́;. Cap. III.

Qvàm vero ª anima non ſit corpus, neq; ſubiectum, quãquam eſt aliquando demonſtratum, 4
non tamen moleſtum erit hoc quoq; loco recenſere. Animata ab inanimis in eo diſtãt, ꝙ viuũt hęc, illa non viuunt: non in eo ꝙ corpora hæc ſint, illa non ſint: ſequitur igitur aĩam non eſſe corpus, ſed vitę aĩantium cauſa. Item hoc ratione alia clareſcet, quum in re concreta, neq; vtrunq; poſsit eſſe ſubiecto, neq; vtrũq; forma, ſed apertiſsimum ſit corpus eſſe quod ſubiicitur. (Eſt. n. corpus quod deſcribitur, ducitur, fingitur,) & niſi aſtringeretur & cohiberetur ab anima, diſsipari & fatiſcere idoneum, relinquitur neceſſario animam eſſe perfectionem & formam. Præterea dici recte non poſſet animal ex anima & corpore exiſtere, niſi hæc vt forma, illud vt materia caperetur. Tripliciter. n. componi res dicuntur ex iis, quæ inſint. Primum illud genus latiſsimum in promptuq́; eſt, quum quid ex rebus tanquam ex partibus corporalibus componitur. verbi gratia, quum ex lapidibus atq; lignis exædificatur domus, ex carne & oſsibus conſtituitur animal. Aliud genus cõpoſituræ eſt, vt quum ex aqua & melle mulſum conficitur. Demum quicquid ex plurium rerum confuſione & mixtione conflatur. Atq; hoc genus à priore diſcrepat, ꝙ in illo partes & totũ diſiuncta & diſcluſa ſunt locis, in hoc quicquid loco cernitur, non venit in mixtionem, quia totum & partes eodem in loco videntur eſſe, re vera aũt abolitæ & corruptæ ſunt partes tenetur integritas. Tertius modus eſt, quo ex aere & figura conſtare ſtatuam dicimus, & quo ex lapidibus & ſtructura ędes. Quamobrem quum animal permixtionem ex anima & corpore dicimus, ſi primo genere ſtatuamus, nõ eſſet totum corpus toto ſe animatum, nec ali poſſet, nec creſcere circumundiq́;, ſed anima aut vniuerſa corpori vniuerſo, aut partibus partes acciderent. Quod ne in captum quidem mentis cadit. Age vero ad quantitatem animali anima non ad qualitatem cõferret, quia partes id genus coitæ non aliter conferre toti ſuo ſolent. Neq; ſecunda item forma compoſitionis dici poteſt conſtare ex anima & corpore animal, quia non coaleſcit animal, corruptis demum anima & corpore, (quemadmodum miſcellæ quæ de elementis ita corruptis fiunt) immo animal conſtitui non poſſet, niſi ſalua & ſuperſtite vtraque natura. Reliquus ergo tertius modus eſt, quo animal ex anima effici & corpore dicatur. Quare quũ in ea ſunctione ſemper hoc formæ, illud materiæ vim præferat, corpus autem forma eſſe animæ non poſsit, ſequitur animam eſſe formam corporis oportere. Nempe vt ſtatuæ denominantur à forma ſua, ita & animalia ſua neceſſe eſt. Per animam porro vtrunque cognoſcitur & animal & cadauer, vtpote per quam & adſit & abſit animantibus vita. Species ergo & forma animantis eſt anima.

a Quidam crediderunt, ait Philop. quod Ariſto. in eo loco qui huic reſpondere uidetur, probare uelit quod anima non ſit corpus, nam ex hoc una ſequitur eam non eſſe ſubiectum in qua ſententia fuit Alexan. cui uidetur Them. etiam hic aſſentire. Verum ait Philo. res hæc non ſic ſe habet: nam q. à cauſa non ſit corpus, ſed quid incorporeum, deinde monſtrabitur, et iam etiam monſtratum eſt eo loco quo probauit animam non eſſe magnitudinem: nam ſi magnitudo non eſt, corpus etiam eſſe non poterit. Quod aũt probatur hic, eſt quod anima forma ſit, & non uel materia uel ſubiectum: accipit autem corpus loco ſubiecti & materiæ.

Animam eſſe actum primum & ſecundum, ſed primum magis. *Cap.* IIII.

5 Forma vero dupliciter ſolet intelligi: a nam aut ita vt ſcĩa, aut ita vt ſcientiæ agitatio cõmentatioq́; ſcĩa habitus eſt, agitatio & cõſideratio actus. Eadem diſtributio inueniri poteſt in aĩa. Somnus ceu habitus animę eſt vigilia vti actus. Neq; hoc dico, vt ex eo accipi velim vniuerſam aĩæ vim, functionesq́; eius oẽs in ſomno feriari aut ceſſare, atq; ita ſolum habitũ relinqui, quum ſaltem apertum ſit, quum quis dormit, vim illam altricem non eſſe cõſopitam. Illud dico vt intelligamus multas eſſe aĩæ vires, quæ dormientibus nobis, tanquam oſcitent ocienturq́;, nihil agant aut exerceant, qualis eſt ſenſibilis, & ea quæ delegata inceſſui eſt. Erit igitur anima corporis viui, partim prima, partim ſecunda perfectio. Sane in homine prior ſciẽtia eſt, quam conſideratio meditatioq́;, quia recipit ſcientiam Socrates antequam meditetur aut conſideret. Quamobrem mirari non ſatis poſſum eorum prudentiam, qui dicunt periculum eſſe animantibus, ne dormiant, ſi anima actus ſit, quaſi hallucinentur, nec intelligãt quæ ab Ariſto. hoc loco perſpicue & dilucide dicantur: Ex eo, inquit, quod anima ineſt in nobis, vigilia ſomnusq́; accidit. Illud qõne dignius eſt, ꝙ definitio hæc vim nutricem non videtur agnoſcere, ſi primum actum perfectionemq́; aĩam dicas, ſed ſoluitur. Habitus ab actu & miniſterio in nutriente vi non abſoluitur: nam ibi habitum eſſe neceſſe eſt, vbi ſit actus, idq́; in hyſicis, quæ natura duce nulla rõne extrinſecus adhibita, nulla doctrina ꝓueniunt. Non ſic è cõtrario, vbi habitus, ibi quoq; vt ſit actus. Quo fit, vt qui animam prima perfectione deſcribit, oẽs animæ poteſtates videatur eſſe complexus: nam ita in ſomno cæteris viribus ſolus permanet & relinquitur habitus. Ad eius qua alimur cum habitu agitatio quoque & exercitium iungitur.

a Ariſto. autem ait. Neceſſe eſt ergo animam ſubſtantiam eſſe ſicut formam corporis &c. deinde ſubdit: Subſtantia autem entelechia &c. deinde uero: Hic aũt cum multipliciter dicatur &c. qui in loco, ut refert Philo. Alexan. cauſam reddit, cur primo uſus eſt nomine formæ, deinde in entelechiam tranſtulit: & ait quia opus erat determinare an animatum ſit dicendum eſſe animatum, propter operationes quæ ab anima prodeunt: uel potius ob id, quia poſſit operari, quæ ſe habẽt hoc pacto quòd poſſe prius eſt, operari uero poſterius. Quoniam ergo priori & poſteriori ad hanc rem enodandam erat uſurus, & hic attribuere formæ eſt abſurdum prius ſ. uel poſterius, quia una eſt uniuſcuiuſque forma: ea igitur de cã formam in entelechiam permutauit. Ea aũt intercedit differentia inter entelechiam & formam, quod omnis forma eſt entelechia: non autem contra entelechia omnis forma eſt. Operatio nanque quæ ab habitu prouenit, entelechia eſt, & forma non eſt: formam autem, ait Philop. ſubſtantialem audias, quia accidens non eſt ſubiecti perfectio.

Animam eſſe perfectionem organici corporis. *Cap.* V.

In quod igitur genus aĩa referatur, declaratum iam eſt, vt ſubſtantia. ſ. & prima perfectio ſit, reliquum eſt vt cuius ſit ſubſtantia doceamus. Et hercules res conſultatione non indiget. Protinus decerni põt aĩam eſſe ſubam corporis, ſed qualiſnam corporis hoc exquiſitius & maturius videndum. Conſtat corpora aut nãlia eſſe, aut nõ naturalia. Naturalia voco, quæ intra ſe principium illud tenent, quo naturales motus cieri videntur, vt terra, aqua, plantæ, animalia. Non naturalia ſunt quæ hoc principio carent, lectus, nauis, pallium. Atque hæc nobis fuſius, & prius Ariſt. definita ſunt iis libris, qui naturæ principia continent. Iterum naturalia corpora ſecamus in duo genera, quædam viuunt, quædam nõ viuũt. Viuere quæ dicanẽ ſupra quaſi occupaturus oſtẽdi, quum dixi ea quæ per ſe alerentur & creſcerent, qđ genus aĩalia & frutices ſunt. Nam elementa, quia initium motus intra ſe poſsident, naturalia quidem ſunt, ſed in iis vitæ vacuitas eſt, quia per ſe nec aluntur, neq; autem augentur. Lapides quoq; quamuis grandeſcere videantur, non tamen viuunt, quia crementũ illud non ex alimento intus molito diſpenſatoq́; in penitores partes attollitur, ſed acceſsione tñ & appoſitione materię. aut ſi per oẽs partes attollit erit in iis vtiq; rõ aliqua vitalis exiſtimanda, ſed admodũ tenuis ſuboſcuraq́;. Neq; mirum eſt lapides adoleſcere, qñ & parere quidam putantur, vt Clearchus affirmat. Sed certe illi aut conſortio tñ nominis gignunt parturiuntq́;, aut alia forma eſt gignendi, quam quæ aĩalibus addita eſt: videtur. n. ſæpiuſcule natura ſuos fines tanquam tranſgredi: proindeq́; in aliquibus dubium ſit, animalia ſint an radices, 5
radices an lapides. Poſtq̃ igitur corporum quædam hñt naturalia, quædam non naturalia, itẽ alia quæ vita participent, alia quibus negata ea rõ ſit, non põt aĩæ perfectio cuiuſlibet corporis dici, ſed naturalis, neq; naturalis item oĩs, ſed viui. viuum aũt omne organicum ſtructumq́; eſt. De mortalibus & genitis loquor quibus ad vitã præſidio cibi ſit opus. Nihil. n. eſt quod ſimpliciter conſiſtat expletumq́; ſit, ſed omne aĩal continenter labitur, & ſubinde ſarcitur, anima nunquam quieſcit à munere, hoc eſt, nutricatione. Ita quãquam partes ſubduci ſemper ac perire neceſſe eſt, tñ ſumma ſuppletur identidem eo quia incolumis exigit. Quare fit vt quædã ceu organa & machinamenta vis hæc deſideret, quibus tanquam ſamulitio ad hanc functionem præſtandam. i. ad nutritionem vtatur. Atq; hæc inſtrumenta in animalibus perſpicua manifeſtaq́; ſunt, os, gula, ventriculus, aluus, venæ, & reliqua quæ ad vſum alimoniæ cõparata iis ſunt. In fructicinis autem atq; plantis, quanquam ea minus expoſita ſunt, ex momentis tamen ab iis geſtorũ ſimilia, quædam iis opificia & organa hinc cognoſci poſſunt primum. Radices ori æmulæ & vicariæ habentur: nam vt aĩal per os, ita frutex per radicem ſuccum trahit. Deinde meatus quidam ſtaminaq́; & fibrę venarum vice ſungũtur. Iam inteſtina & quæ viſcus aĩalium referant, habent & adipes ſuos. Alburnum, liber & lignum, cuti, carni, & oſſi proportione conſentiunt. Folia vt operimentum & nutrimentum pulpis adiuncta. Pulpæ fructibus præſidij gratia obductæ (nam pulpas appello, intra quas à natura ſemen eſt conditũ, ſiue eſui ſint atq; admittantur in cibos, ſiue nõ mandantur. Fru-

Ctum

ctum genituram ipſam ac ſemẽ intelligo.) Si qua igitur
communis deſcriptio animę reddi poteſt, videtur aper
tiſsima hæc eſſe: Anima perfectio eſt corporis natura-
lis organici.

Declaratio per exempla definitionis allatæ de anima, & quod organicum idem eſt, quod vitam habens potentia. Cap. VI.

7 QVamobrem vt non eſt quærendum, qua rõne
vnum ſit cera & ſigillum aut impreſsio, ita nec
illud quemadmodum materia cum ſua forma
ſit vnum. Sicut.n.res vt ſit, habet à forma, ita habet à
forma vt ſit vnum. Quot modis autem eſſe quid dici-
tur, totidem vnum quoque dicitur. Decem autem ſunt
rerum initia, decem erunt & appellationes vnius. Atq;
vtrunq; præſtat forma ea, quam nos cum præfatione
8 perfectihabiam appellauimus: Verbi gratia, ſi bipẽnis
eſſet natura ens, & hanc formam qua poteſt ſyluam ce-
dere non ab arte ſed à natura introductam haberet, bi-
pẽnem qui diceret, aĩal diceret, ꝙ ex ferro tanquam ex
corpore, & ex acie mucroneq; tanquam ex anima con
ſtaret. Nam bipẽnis beneficio formæ in mucronem
emiſſæ bipennis eſt: hebetata porro retuſaq; acie forma
conuariat, & nec bipennis amplius dici poſſet, niſi apel
latione cognominis. At quum non habeat à natura for-
mam ſuam bipẽnis, vt non niſi ſalua & præſente forma
bipẽnis ſit, non tamen eſſe animal põt. Non enim aiã-
ma eſt ratio & forma artificialis inſtrumenti, ſed corpo-
ris naturalis vitaq; prædiri. Atq; hoc iam illud eſt quod
organicum ᵃ vocabamus. Quod ſi loco organici po-
ſueris vitam potentia habentis, de ea potentia intelli-
gendum id erit, quæ iuncta ſit actui, quemadmodum ſi
ita loquereris: poteſt Socrates inambulare, quia iam in-
ambulet. Demum ſi poſsibile eſſe aliquid diceres, quia
iam adſit, habeaturq; actu, non ſi nõ excidit in lib. quẽ
de propoſitionum in rõne ædidimus, qui & interpreta-
tionis inſcribit, vnus hic modus inter cæteros receptus
eſt, quo quid eſſe poſsibile diceres. Anima igitur prima
perfectio eſt corporis poteſtate, ꝙ habeat vitam, ita vt
poteſtas illa deſcribenda ſit actu. Atq; hoc eſt concretũ
illud & integrum ex ambobusq; conſtitutum: quod ni
hil aliud quàm animal eſt. Nempe forma tametſi in ma
teria producitur, non tamẽ ipſi materiæ forma eſt, ſed
eius quod ex duabus facultatibus cõditum eſt. Omne
enim tale ſimulatq; formatum eſt, hoc aliquid fit. Erit
igitur nomen hoc organicum expoſitio atq; interpre-
tatio eius, quod eſt poteſtate vitam habere, atq; eadẽ
9 vtriuſq; vis & ſignificatio habenda. Cæterum ea quæ di
ximus, poſſunt exemplo partiũ clariora ſpectatioraq;
fieri. Si oculus eſſet aĩal, formam eius eſſe aſpectum vi-
ſumq; oporteret. Eſt.n. viſus ſua oculis perfectio forma
ſubſtantia: oculos totum & integritas ipſa eſt. Corpus
oculi pro materia viſui ſternitur, viſu ablato amiſſoue
non eſt amplius oculus, niſi mero nomine nihilominus;
quàm aut ſculptus aut pictus. Quod ergo de parte dixi-
mus, idem cõuenire in totum animal putandum. Qua-
lis.n. partis ad partẽ collocatio eſt, hoc obtutus ad ocu-
lum, talis ſit totius ſenſus ad totum animal ſentiens, ſub-
indeq; totius aĩæ ad totum animans corpus neceſſe eſt.
10 Planè ex iis quę dicta ſunt, liquere arbitror animam,
neq; cadaueris, neq; ſeminis perfectionem eſſe. Alte-
rum, quia deſit viuere. Alterum quia nondum in vitam
promotum eſt. Item alterum non poteſt amplius vitam
habere, alterum poteſt quidem, ſed nondum habet:
poteſt vero quia fieri organicum poteſt, & vitam acci-
pere. Quemadmodum.n. ferrum informe rudeq; pote-
ſtate ſerra eſt, idcirco quia poteſt in forma id genus ex-
cudi, nũdum tñ eſt ſerra, ſed tunc erit, quum aciem & fi-
guram habilem ad ſecandum acceperit: ita & genitura
ſeminalis potentia aĩal eſt, quia poteſt in organicũ cor-
pus exculpi: non tñ eſt animal, ſed tunc erit, quum per
ſe ali & indoleſcere poterit. Ergo vigilia actus eſt, eo
modo quo ſectio, & eo modo quo cõſpectus & oculo-
rum intentio. Somnus quaſi rudimentum, præparatio
& habitus, ex qua vtrunq; ſequi idoneum eſt. Horum
alterum prima perfectio ducitur, alterum ſecunda. Ani
mus vtraq; perfectione deſcribitur, ſed prima diffuſius,
corpus vero pro ſubiecto habetur. In plerunq; quem-
admodum ſerra illic eſt ferrum, & forma, item oculus
pupilla & viſus: ita animal, & corpus & anima eſt.

ᵃ *Simp. attamen non nihil ait hæc inuicem differre, quorũ differentiam his uerbis ipſe explicat. Et ſi dixerimus duplicem eſſe animalem uitam mortalium animalium, alterã qua organum ut organum eſt formatur ut & organum ſit aĩc efficitur, alteram quæ organo tam uiuente utatur: non tamẽ altera eſt oĩs uita, quia non uteretur moueretur úe ſuapte natura id quod aliunde uiueret: ſed una eſt quæ tamen duarum ſpeciem habere uideatur: altera quarum ueluti organi formatiua, non quidem tanquam mouens, ſed tanquam moti uiuifice formatiua: altera tanquam mouens & utens. Nam cũ anima mortalium iuxta hæc amba eſt entelechia. Nãque duplicem eius rationem reddidit Ariſto. in uerbo Entelechia, cum illam eandem & potentia uitam habentis dixit, & organice corporis, quæ etſi ambo penitus inuicem cõcurrant, ita ut quod uita potentia habet ſit organum animæ, & uice etiã inuerſa animæ organum uitam habeat potentia: non tamen utrunq; idem ſignificat. Hoc.n poſtremam uitam indicat, qua tanquam motum uiuifice formatur: illud uero quæ eo utatur & moueat. Quapropter utraque neceſſaria ſunt ut definitio perfecta reddatur.*

Animæ partes alias abiunctas eſſe à corpore, alias non abiunctas. Cap. VII.

EQuidem ex iis non eſt obſcurum videre aĩam à 11
corpore non eſſe abiunctam, nec vniuerſam, (ſi
vniuerſa ita eſt ſua corpori forma, vt figura fer-
ro) nec partes ſaltem aliquas ſi diuidua anima eſt. Sunt
enim corporis aliquæ, quarum formas perfectionesq;
ſine dubio partibus aĩæ ſciſcimus, vt oculorum viſus.
Nec tamen rõ vlla prohibet haberi aliquam animæ par
tem, quæ à corpore abſoluta diſparataq; ſit, qualis ea
quæ neq; corporis totius, neq; partis alicuius ita actus
aut perfectio eſt, vt forma & figura ferri. Qualis vide-
tur mens intellectuſq; eſſe, (nondum.n. oſtenſum eſt)
an eius vis ita ſit corporis humani perfectio, vt poſsit ta-
men eſſe abiunctus & ſeparatus à corpore, ſicut vector
& gubernator à naui, qui quãquam eſt actus & perfe-
ctio, naui tñ iunctus aut adhærens naui non dicit. Quo
fit, vt tametſi à nobis animæ natura comprehenſa ſit
formula generali, nõdum tamen exquiſite accurateúe
cognita diſcuſſa videatur: alioquin finitio illa quam at-
tulimus, ſimilior deſcriptioni, quam definitio fuerit.

A notioribus eſſe incipiendum & definitionem afferendam, quæ cauſam quamobrem contineat, & omnia per animam viuere. Cap. VIII.

SEd conferamus pedem, vt aiunt, accedamuſq; pro- 12
pius, & tum de anima vniuerſa, tũ de facultatibus

eius ſingulis diſputemus:ita fiet manifeſtum, ſit non ſit
aīa tota parteſúe eius aliquæ à corpore auocatæ. Dica-
mus igitur quod & frequenter hoc opere adeo & aliis
vſurpauimus, ea quæ manifeſta ſunt nobis, contrario
reſponſu & vice inuerſa eſſe manifeſta naturæ. Concre
ta [a] & compoſita maxime manifeſta ſunt nobis ſimpli-
cia naturæ rationeq;. Primo igitur in omnibus initium
capeſcere par eſt ab iis, quæ perſpecta & nota ſint no-
bis, vt inde ad ea pergamus, quę ſunt explorata naturę.
Quare eadem rō atq; regula tractantibus animam ob-
ſeruanda eſt. Quum ergo anima ſimplex ſit, corpus con
cretum & conditum, à corpore nobis auſpicium ſumen
dum eſt, vnde ad faſtigium aīæ niti ac ſubire poſſimus,
nec eam modo finitionem eius attingere, quæ rem de-
clarat vt ſit (qua tñ plurimi ſunt cōtenti) ſed eã quoq;
quæ cām & rationem oſtendit. Nam cæteræ definitio-
nes in demonſtrationem pro concluſionibus conferri
habiliores ſunt, quã definitiones haberi. Veluti ſi quę-
ſieris quid ſit exquadratio: & reſpondeatur, figura qua-
drangula æqualis parte altera, ablongę probationis cō-
cluſio eſt. Si quis vero dicat quadratum eſſe comper-
tam habere lineam mediã, ideſt, quæ duabus lineis me-
dia parili vtrunq; proportione reſpondeat, tum eius rei
13 cauſa reddita & adiūcta videbitur. Igitur à cognitis ex-
ordium petemus, quod ad ignota incertaq́; accommo
datū ſit, & quaſi manu nos ducat, aīatum ab inanimato
vita diſtinguit. Et quamuis multis aīa viribus & facul-
tatibus polleat, quas ſæpenumerauimus, vna tamē eſt,
quæ ad vitam animantibus miniſtrãdam ſola ſufficiat,
14 eaq́; vegetalis vocatur. Huius virtutis opera deſcribun-
tur tria, nutrire quod & primum eſt: augere, quod ſe-
cundum: & gignere, quod tertium. Quare omnia quæ
fruticant, germinant, pullulant, videntur intra ſe ptãtem
illam & principium genere, quo ſe in contrarios locos
ſimul poſſint mouere. Quis.n. ignorat arbores ſtirpeſq́;
quum augentur, ſimul & ſurſum ramis efferri, & deor-
ſum radicibus mergi, quod in nullo corpore naturali,
nec viuente conſpicitur? Nam omne corpus naturale,
quia naturale eſt, vnum duntaxat ſibi locum ſcripſit,
quo verſus ſeſe agat & referat. Plante vero & frutices
ſimul in contrarias regiones nituntur, non modo quum
augentur, ſed etiam cum decreſcunt minuunturque.
Verum, vt dixi, vna vi, quam vegetatricem appellamus,
ratio vitalis abſoluitur, huiuſq́; potiſſimū parte ea, quæ
nutrit, pleraque enim & animalia & plantæ viuunt, quæ
tamen neque augentur amplius, neq; ſobolem vltra pa
riunt. Seorſum igitur à cæteris haberi ea pars poteſt, cæ
15 teræ ab hac ſecerni aut abſolui non poſſunt. De mor-
talibus ſemper ſermo, nam diuinæ naturæ conuenit,
non ſolum vt citra omnem nutritionem, munus ſuum
intelligendi cognoſcendiq́; obeat, ſed etiam ſine reli-
quis virtutibus aīæ vel præſtantioribus, Ita patet mani
feſte vegetalem in iis, quæ gignuntur è terra, à reliquis
aīæ poteſtatibus ſeiugari vtpote quæ oculis quoq; cer
16 natur in plantis ſola ex omnibus facultatibus aīę. Viuit
ergo per hanc id oē quod viuit. Animal vero primum
per animam ſentientem conſtituitur aīal. Atq; hoc adeo
omnibus ineſt commune, vt etiam animalia illa, quæ
ſede ſtabili degunt, nec loco mouentur, habeant tñ
quandam agnitionem & ſenſum, vt conchæ, ſiue ea me
diam inter frutices & animalia naturam obtinere dicã-
tur, ſiue animalia nuncupentur. Senſuum primus ineſt
animalibus tactus: & quemadmodum nutriens vis po-
teſt à ſentiente abſolui, ita & tactus poteſt à reliquis ſen
ſibus. Ineſt is omnibus animalibus, etiam iis, quæ am- 17
bigunt. i. quæ mediam naturam inter animalia, & fruti-
ces habeant. Quæ ſit autem ratio atq; cã, quamobrem 18
vegetalis à ſenſuali, & tactus à cæteris ſenſibus ſeparari
queant, indicabitur poſt. Plane vis ipſa nominum, qui-
bus vtimur, edocet, adiuncto & adhibito ſenſu nō eſſe
amplius id fruticem, ſed aīal oportere. Ac viuere qui-
dem vtrunq; dicitur, tum frutex, tum animal, quia ſe nu
triunt alias eſſe vtrunq; non dicitur, quia nec vtrunque
ſentit: quo fit vt hoc qđ habet ſenſum aīal, illud quod
non habet fruticem appellemus. Viuit aūt vtrunq; per
animam non vt quidam arbitrantur, qui ſolum nomē
vitę commune duobus illis credunt: quaſi frutices na-
tura vtantur animalia aīa. Nam ſi nutriri & augeri ad
naturam non ad animam pertinet alterum duorum eſt
concedēdum: aut nos non viuere quoties nō ſentimus,
aut duas nobis vitas ineſſe. Quorum vtrunq; abſurdū
& obtuſum dictum eſt. Item complura ſunt ea, quæ
quanquam vtantur natura, quia mouentur, qualia ſunt
elementa, non tñ viuere vlla ratione defendi poſſunt.
Quare non eo viuūt aīantes, ꝙ nã vtantur, ſed quod ani
ma & parte anima obuia primaq́;, id eſt, vegetabili &
nutrice. Agendum quomodo congruit gignendi vim
eſſe animæ partem concedere potentiam, cuius finis &
opus genitura ſit, in plantis non concedere animam eſ-
ſe, ſed naturam? Quare oportet plantas & frutices, qa
partem animæ poſſident, viuentes & animantes fate-
ri, animalia eſſe non fateri. Neq; huius tamen diſcrimi
nis ratio aliqua quærenda eſt, cur animalia non dican-
tur, ſed animata. Conſuetudinem loquendi cōem pro-
bare oportet, cui pro ratione vſus eſt, collibitum ita vi
uere frutices animatosq; eſſe nō animalia dicere. Alio-
quin neq; qui currit, omnis continuo curſor vocatur,
neq; qui periclitatus ſemel lucta eſt dicitur pugil. Sed
hac nominum forma cēſentur ij, qui artium aliquarum
apicem tenent, lōga & diligenti exercitatione perfectū.
Quapropter & Ariſto. mediam rationem quandam ſe-
cutus, animata frutices non animalia nuncupauit: quę
Plato confunderet, Stoici neq; animata, neq; animalia
faterentur. Nec videtur opus longiore aſtructu addi-
cendo primas poteſtates vegetabilem ſcilicet & ſenſibi
lem, per quas animata hæc, animalia hæc probentur
actus eſſe corporis organici naturalis.

[a] *Tribus modis, ait Philoponus, aliquid eſſe manifeſtius dicimus: primo modo q̃ res ſit nobis notius eſt quàm propter quid res eſt: ſecundo ſicuti in phyſicis etiam dictum eſt, quod uſius confuſiusúe eſt, notius eſt particulari & diſtō: tertio uero quod prius nobis quidem eſt, natura aūt poſterius: quemadmodum quæ magis compoſita ſunt, nobis ſunt, magis perſpecta q̃ ſimpliciora, qua tñ natura priora ſunt. Quod ſi recte uelimus animaduertere, facile conſpiciemus Ariſto. omnibus his modis eſſe uſum, nam prius quot ſit docuit, deinde uero quamobrem ſit. Primo. n. q̃ entelechia ſit, expoſuit: deinde uero quonam pacto ſit entelechia, quid faciens, quo etiam modo perfectionem corpori afferat: ex confuſius quoq; cōtoribus ad ea quę magis diſtincta & particularia tranſit. Tertio etiã à poſtremis quæ tamē ſunt nobis magis comperta, ad ea quæ natura ſunt & priora & honoratiora progreditur.*

An definitio animæ communis ad intellectum, & vim motricem pertineat. Cap. IX.

VErumenimuero poſtquam alię aliæq́; vires & ope 19
ra habentur, quorum animam eſſe originem eſt
neceſſe,

neceſſe,appetendi,intelligendi,ingrediendi,inueſtigan
dum id puto,an & ptãtes hę ſimilĩ rõne oẽs,an non oẽs:
ſed aliquæ actus corporis ſint. Atq; hoc cõmodiſsime
explicabitur,ſi declarata prius ea qõ ſuerit,vtrum facul
tates illæ ſeorſum aiæ ſint,an partes aię potius:& ſi par-
tes aiæ, vtrum ita partes,vt rõne ſola an etiã vt locis di-
ſcluſæ abiunctæq; habeantur. Sunt enim ex iis aliquæ,
quas non ſit difficile contueri rõne cogitationeq;, non
locis habitaculiſq; ſecerni. Primum vix altrix, auctrix,
genitrix,neq; in aiali,neq; multo minus in plantis abſo
lutæ aut diſtinctæ certis membris videntur,ſed ſimulto
to in corpore aĩantium æquabiliter fuſæ inexæq; ope-
rantur. Atq; hoc negari non poteſt,quum auulſas viue-
re non nullas earum conſtet, quia quamuis aiæ in ſingu
lis ſingulæ actu contineantur,plures tñ potentia eſſe no
ſcuntur. Deinde ſenſualem difficile eſt loco diſpeſcere
à motrice.Simul.n.veſtigium vllum eſt ſenſus,tõ motus
ſtatim emergit, id quod quum de inſectis loqueremur
priore libro meminimus, nã vtrunq; fruſtellum & ſen-
ſum retentat,& motum exercet.Quod ſi ſenſum & mo
tum in illis concedimus,profecto viſiones dabimus, &
per hæc dolorem & voluptatẽ, proindeq; & deſideria.
Quo ſit,vt qđ diximus facile in iis ſit videre,quẽadmo
dum poteſtates illæ non locis,ſed rõne cogitationeq;
inuicem abſoluantur.Quorum.n.euenta exituſq; diuer
ſos eſſe conſpicimus,ipſa quoq; inter ſe diuerſa eſſe ne-
21 ceſſe eſt.At per intercapedines regionum diuellere illas
aut dirimere penitus impoſsibile eſt.De [a] itellectu vero
& vi ea quæ cõmentatur & cogitat,nondum liquet, qd
22 probandum aut ſentiendum ſit. Cæterũ videtur aliud
quoddã aiæ genus eſſe,ſolumq; hoc abſtrahi & ſeparari
23 contingere,tanq̃ ſempiternum à caduco.Prima igr̃ dif-
ferentia hęc põt aialium colligi,aliis vt oẽs in eſſe aię po
teſtates probemut,aliis vt plures, quibuſdã pauciores,
nõnullis vnam duntaxat. Atq; hęc poſtrema non aia-
lia proprie, ſed aĩata viuaq; nuncupantur. Altera dña
eſt, vt virium illarum alias magis fixas eſſe,alias minus
hęrere dicamus. Verum de hoc poſterius.

[a] Dixit Ariſt. quonam modo plereq; uires aiæ ſe habeant, facile eſt contueri: quædam tñ non ſine dubõne ſunt: hanc Poſtremam partem in intellm referunt Alexan. Them. & Phil. Attamẽ Simpl. non ob intellm aſſeuerat dixiſſe,utpote qui palam protulerat prius nulli eum corpori hærere, & inferius ſubiungit nondum eſſe manifeſtam quæ ſpeculatiuam uirtutẽ ſpectant: ea de cã, quia nondum ad perfectam ſpeculationem eius non deuenerat. Eſſe tamen ait genus animæ alterũ,quod ſeparari ab aliis poteſt, ueluti ſempiternum à caduco. Ea aũt quæ dubitatione non carent ſunt ſenſus quatuor, uiſus. ſ. auditus, & guſtus, ob id quia certis utuntur organis: cæteræ uero uirtutes cum promiſcue ubique reperiantur, dubõnem nullam habent quo ſubiecto non ſeparentur.

Per animam & corpus viuere animalia, ſed per animam primum, nec per quodlibet corpus, ſed per certum & diſpoſitum. Cap. X.

24 NVnc ex iis quæ dicta ſunt, illud tractemus. Di-
ctum eſt aĩatum ab inaĩato vita ſecerni aĩal à nõ
aĩali,ſenſu.Igir̃ id quo viuimus, & quo ſentimus
bifidum eſt, eodem modo quo bifidum eſt id, quo ſcij
ac ſcientes ſumus ſcientia videlicet atq; aĩa.Duo ſunt ẽt
per quæ valentes ſumus,ſanitas atq; corpus,quorum al
terum eſt id in quod recipitur,alterum id quod recipir̃.
Item alterum eſt materia, alterum forma. Primo igitur
per ſciam ſciẽtes ſumus,quia per hanc ſcire aĩo dicimur:
& valentes primo per ſanitatem ſumus, quia per illam
corpore incolumes & valentes ſumus. Quum ergo &
per aiam primo viuamus,& per aiam primo ſentiamus,
neceſſe eſt aiam primã eſſe viuenti cãm,non vt ſubſtanti
aut materiam,ſed vt actum qnendã atq; perfectionem.
Quemadmodum.n.in iis,quę ſupra attulimus exẽplis;
ſcientia & valetudo forma quędam & rõ, & ſpecies, &
actus ſunt vtriuſq; ſubti, & eius quod ſcire põt, & eius
quod valere:ita in animantibus de anima pronuncian-
dum eſt:Quamuis ſcientia & valentia, & cætera id ge-
nus, deforis & aliũde quærantur,hoc eſt per doctorem
aut exercitatorem,tñ nihil agir̃, niſi ea res quæ aliquid
agit patiturq;,idonea ad id parataq; fuerit.i.niſi obno-
xiam & morigeram vim per naturam ad ferendũ illud,
& quaſi patiendum habuerit, quod in libris de natura
monſtrauimus.Quo ſit vt aiam in corpore, vt formam
in materia eſſe neceſſe ſit. Nam quum tria ſint ſubæ ge- 25
nera, (ſæpius.n.de cõpoſito idem exculcero, veritus ne-
quid mente,aut auribus elabatur) materia, forma,con
cretum:materia potentia eſt,forma actus,qđ ex vtroq;
conſtat iam hoc aliquid,& ſumma,& vniuerſum totũq;
appellatur. Quum autem aiatum ex vtroq; conſletur,
nequaquam fieri poteſt, vt animal ſubiectum ſit corpo
ris, cum aiæ ſubiectum eſſe corpus neceſſe eſt. Quam- 26
obrem recte ijs dr̃,quibus aĩa neq; corpus eſſe, neq; ci-
tra corpus videtur. Tametſi.n.aia non eſt corpus tñ ali-
quid corporis eſt, qa in corpore naturali atq; organico
ſedet,non (vt veteres quidam putabant) temerario &
fortuito,aut quocunq; vſu rõneue comparato (nuſquã
enim recipi quicquã in quicque,vt fors tulit, viſum eſt,
qñ neq; lapides ingenij vocalis, neq; frutices diſciplinæ
ſunt capaces ſed ſua quique rõ & temperamentum cõ-
ſtat, vti quælibet aĩa cuilibet corpori cõſentanea eſſe nõ
poſsit)ſed inſtructo atq; ita diſpoſito, vt ptãtes aię in il-
lud receptæ vſus ſuos q̃ cõmodiſsime poſsint præſtare.
Apparere.n.tum ad ſuum cuiuſq; ambitũ ætatis vitęq;
accõmodata & formata eſſe animalium corpora faber-
rimo artificio, tum ad præbendas aĩæ functiones aper-
tiſsime & lautiſsime conſtituta. In iis & materiã cõem
& proximam pro modo formarũ natura ſingulis datam,
adiunctamq; viſitari. Proinde aĩali naturale corpus &
organicum in cõe attributum eſt,ſingulatim talibus ta-
lia.Iam perſpicuum eſſe arbitror,aĩam actum & rõnem
eſſe corporis potentia obtinentis vitam.

Omnibus animalibus tactum ineſſe & appetitionem aliquam: item ex quibus rebus omnia nu- triantur. Cap. XI.

POteſtates animæ in quibuſdam habentur oẽs, vt 27
diximus,in aliis plures,in aliis vna. Atq; ita rurſus
ab initio repetendũ puto.Potẽtias hactenus quin-
que attingimus, altricem, ſenſibilẽ, appetitus, promo-
tricem, rõnalem. Fructicibus ineſt altrix,aialibus ſenſi-
bilis,q̃ neceſſario appetitus & deſideria comitãtur. Eſt
aũt appetitio [a] multiplex,iracundia,cupiditas,& volun-
tas. Neq; hoc dico vniuerſa hæc ineſſe oĩ ſentiendi,quia
ſentiunt plurima,quibus & iracundia, & volũtas deſit;
ita vt iis ſolius cupiditatis tenue veſtigium relinquatur.
Cęterum aĩalia quæ ſenſu aliquo vacant,neceſſe eſt par
te quoq; aliqua appetitus vacent. Plane quemadmodũ
imperfectis aĩalibus ſola tangendi vis data eſt qui ſen-
ſus abiectiſsimus atq; infimus oĩum intelligitur, ita ex
toto illo appetendi ambitu ſola cupedia & titillatio ad-
iuncta eſt,tãquã ignobiliſsimus & cõiſsimus affectus.
Nam quum de oibus rebus ſub ſe cadentibus iudicium

ſenſus ſerant, ſi ſalutares & conuenientes occurrunt, ſequitur allubentia: ſin contrariæ & alienæ faſtidiũ ægritudoq́;. Allubentiam ſequitur illectatio: faſtidium, auerſio, fugaq́;.
28 Imperſecta aũt aĩalia ſenſum habent cibi, in quo loco guſtus vtuntur tactu: nam ſiccis, calidis, humidis, frigidis oĩa viua ſine dubio neſcimur, aleſcimur aleſcimusq́;: atq; ſenſus quo hæc noſcuntur, eſt tactus. Has qualitates quum tãgunt aĩalia imperfecta, ſentiunt non in eo modo ꝙ contingibiles, ſed in eo quoq; ꝙ guſtabiles ſunt. Ita fit vt conuenientes ſibi concilient, appetantq́;, aliena reiectent ac fugiant: harũ deſiderio teneantur, has ſciſcant, illas quantum poſſunt repellant, illas abhominentur & vitent. Atq; hoc in oſtreis liquido cernere eſt. Illud qd diximus, non eſt admodũ obſcurũ videre quemadmodũ ex calore humoreq́;, iisq; aduerſis duabus qualitatibus præcipuum alimentum conſtet. Hoc.n. fines ipſi famis & ſitis latiſsime aptiſsimeq́; demrãnt: nam fames ſicci & calidi appetitio eſt, ſitis frigidi & humidi. Si qua vero alia ſint, quę in cibo appetat impotens gula, ex accñti & ſuperfluo appetuntur. Quid .n. ad alimentum vocalitas, quid picturæ, quid ſcitamẽta, quid olacitas conſerat? niſi ꝙ ad cõmentationem cõdimentumq́; adhibẽtur? quanq̃ de his proceſſu clarius.
29 Nunc illud præfitiſſe & admonniſſe ſit ſatis, aĩalia quę tactum hñt, ſuum quoq; appetitũ habere. An aũt & viſa concipiant. i. imaginentur, differendum olim eſt, ac pſectiora quidẽ præter hæc progrediendi quoq; ſeu ingrediendi vim obtinẽt. E quibus aliqua intelligẽtia quoq; & rõne ſunt prædita, vt hõ, & ſi quod aĩal hoĩe præſtantius eſſe põt. Nondum.n. ad eum locum cõmentatione nr̃a peruenimus, vt id quæri poſſet, vtrum aliæ quoq; naturæ aĩalium habeantur, in quibus vna cum intelligẽtia vires quoq;, & poteſtates aliæ ſint coniunctæ.

[a] Appetitus & cupiditas, ait Philopo. homonyma, hoc eſt æquiuoca ſunt: appetitus.n. quandoq; cõiori quadam acceptione tria illa comprehendit, qñq; preſſe magis accipitur, ut tñmodo naturales motus ſignificat, & contra rõnem diſtinguit: eodem etiam pacto cupiditas quandoq; rõne quadam cõi ea tria ſignificat, quandoq; diuiditur contra iram & rõnem.

Ordo potentiarum animæ, & differentia definitionum, quæ per notiones cognominis, & quæ per eſſentiam conſtituuntur. Item ſingulas definitiones accommodandas eſſe ad ſingulas animæ ſpecies. Cap. XII.

30 SAnè videri põt quemadmodum ſeries quædam & textura in figuris geometris cernitur ita cerni gradus quoſdam & ordines in facultatibus & viribus aĩæ. Vt.n. figurarum illarum cõe genus afferri non põt, neq; natura vna quę in oĩbus ęquabiliter ſit fuſa: ita nec ptãtum aĩæ põt.[a] Ea nanq; quæ ita inter ſe hñt, vt priora hæc, poſteriora ſint illa, quanquã cõem aliquã notionẽ hñt, quę de iis dicat̃, fieri tñ nequit, vt illa aut genus ſit, aut natura vna, ita vt ſine iis intelligi ſeorſum poſsit de quibus indicatur diciturúe, Quamobrem hmõi definitiones admonitionem potius quãdam & enumerationem continent, quàm ſimplicem & gñalem aliquã rõnem oſtendãt, qualis eſt figuræ definitio, qualis [b] eſt ꝙ põnis. Atq; hoc inde manifeſte liquet, ꝙ nulla huiuſmodi definitio ſpẽbus aut membris penitus congruere aut accõmodari vr̃. Veruntamen quanquam fere plurima hoc genere finiant̃, non tñ deterrere id quenquã debet: ſed qualeſcunq; ſunt, quia rerum naturã ſequunt̃, probandæ recipiendæq́; ſunt. Quemadmodũ igr̃ definitio figuræ tametſi oẽs figuras cõplectatur, nulli tñ propria eſſe põt, ita & definitio aĩę quã modo reddidimus, quãuis oẽs aiæ potentias ambiat, nulli tñ priuatim aut propriæ competit. Alioquin repudiata definitione hac difficilis inuentu erit altera, ęque ad iſtam rõnem idonea. Siue.n. ex motu agitatuq́; definitionem animæ munias, ſiue ex ſenſu cognitioneq́;, truncam illam & defectam afferre videberis, ꝙ altera ſolã vim mouẽtẽ amplectit̃, altera ſolam ſentientem agnoſcit. Porrò non eo inficias rem perridiculam videri, ita in phĩa verſari, vt ex iis quę ſimiliora homonymis. i. cognominibus, quam generibꝰ ſint, cõem aliquam definitionem ſarcias, quæ nulli rei ſit propria, de qua vox illa cõis dicatur, quæque indiuiduis ſpẽbus adiuncta naturã earum docere aut explicare non poſsit, ſed æque in oẽs de longinquo cõueniat, ſi modo ſpẽs appellare fas eſt, quarum nulla natura perſpicitur cõis. Verum quãquam hoc non debemus eſſe cõtenti, vtcunq; tñ ab re non fuerit cõem illam definitionem promplſiſſe. Vt.n. numeros oẽs nõ habeat, nec vniuerſam aĩę vim perfecte cõtineat, nulla tñ aut cõior hac, aut accõmodatior põt afferri. Quamobrẽ illo gñe quo 31
figuræ añtes in conſequentibus claudunt̃, & quo in numeris maioribus minores (exempli cã. Quadrangulæ in triangulis & in binario vnitas) eodem vr̃ in ſenſu contineri quod nutrit, in appetitu quod ſentit. Et de aĩa quidem hactenus pingui Minerua. Quod ſi accuratius & ſubtilius rationem exegeris, ſingularis peculiariſque in quamque aĩam finitio flectẽda, de communi illa eſt hunc in modum. Quid eſt vegetalis? rñdendum: Actus corporis ad cibariam functionem organici. Ab hac ad 32
alias ſubeundum eſt ordine, vt ita finiendis pręſtantioribus imperfectiores inferioresq́; aſciſcantur, vſq; dum ad poſtremam & nobiliſsimam aſcendamus. Ea eſt rõnalis quæ quãq̃ vltima ortu eſt, tñ ptãte & dignitate cognoſcit̃ princeps. Illuc ꝓgreſſa nã mortalis receptui canit, nec ꝓcedit vltra. Quibus aũt vis hæc rõnalis cõceſſa eſt, (de mortalibus ſemper loquor) iidem cęteræ quoq; aĩæ facultates tanquã ſatellites & miniſtrę rõnis cõceſſę. Non ſic è diuerſo, imo ſunt aĩantes quibus etiamnum vis ipſa imaginandi negata eſt: quædam ſola ac viuunt, vt bruta, quæ ſint è perfectioribus, At mẽs qua cogitamus & ſapimus, non vr̃ cum aliis viribus cõem rõnem inire: neq;.n. potentia aut pars aĩæ eſſe põt vt cęteræ, ſed ſuba quædã intelligit̃ lõge præclarior, melior, pulchrior, quæ tñ in naturam inferiorem ignobilioremq́; ſe incerta receptaq́; ſit. Prorſus ex iis quæ cõmemorata ſunt, apertum eſt definitionem quæ ſeorſum ad ſingulas aĩæ ptãtes refertur, accõmodatiorem eſſe: quam eã quæ de notione aliqua communi & promiſcua ſumitur.

[a] At uero ſi aĩa quæ rei uiuentis perfectio & forma eſt, communis & uniuoca non eſt his de quibus prædicatur: forma uero rei eſt, quod quid erat eſſe, quod definitione declaratur, qui fieri põt ut uiuum animam uel rnte eorum definitionem prædicetur uniuoce?

[b] Definitio ergo poſitionis uniuoca nõ eſt, iuxta Themiſt. qui in hoc uidetur inſequi Alexandrum

In definitionibus particularibus à rebus ſubiectis incipiendum. Cap. XIII.

VT vero oĩs hæc perceptio diligentiſsime abſoluatur, neceſſe eſt primum ſuam cuiuſq; potentię 33
eſſentiam & definitionem excipere, dein ita de proximis ſiue attinentibus quærere. Proxima & attinentia vocamus ea, quę ſua cuiq; ptãti per ſe inſunt. Cæterũ ſi defi-

ſi definitiones hmõi reddendæ ſunt, vt quid ſit intelſ̃s,
quid ſenſus, quid vis nutrix, priore loco declarandum
videtur, quid [a] ſit intelligere, quid ſentire, quia priores
euidẽtioreſq́; nobis actus & exitus ptãtem ſunt, q̃ ptãtes
ipſæ. Primum.n.gerimus aliquid deinde ex momentis
geſtorum intelligimus quales & quantę ſint vires in no-
bis, quarum opera geſtiones illæ prouenerint. Quam-
obrem nãm potentiarum neceſſe eſt ex operibus dige-
ri, atq; conſtitui, quia extremum & finis potentiarũ eſt
opus. Neq; moueri debemus, ꝙ naturæ quidem exiſti-
matione actus poſteriores eſſe potentiis videãtur, quũ
via & rõ cognoſcendi alia nobis, alia naturę conueniat.
Sed qm̃ ita compertum natura eſt, vt ſuæ ſingulis parti
bus ſubtæ res ſint, quæ ſub potentias cadãt, nec oẽs oi-
bus congruant, ſed viſus circa materiam viſilem verſe-
tur, auditus circa vocalem, quæ & rñſum habẽt inter ſe
maxime neceſſariũ, erit prius, vt de illis ipſis incidẽtibus
rebus q̃ vt de operibus & potentis diſſeramus, quia vi-
delicet hęc quoq; notiora nobis q̃ opera ſunt. igiť anteq̃
doceamus quid ſit intelligere, quid ſit ſentire, quid alij,
ſcrutandum eſt, quæ res intelſ̃m extimulent, quæ res ſen
ſum incurrant, quibus rebus alamur: ac ſenſilia quidem
& alimẽta non mõ ptãtibus ipſis ſentiendi nutriendiq́;,
ſed ẽt operibus earum atq; actibus magis perſpicua no
bis ſunt, vtpote quas in propatulo habeanť, & quaſi ex-
poſita ſenſibus ſint: opa vero multoq́; iis magis ſaculta
tes ipſa rõ & cogitatio deprendat. Quanq̃ illud quidem
facile demr̃atu non eſt, vtrũ res quæ ſubiectæ ſunt men
ti, eoq́; intelligibiles appellantur, priores ſunt q̃ intellige
re. Verum hoc quoq; explicabitur in loco. Nunc placet
Ariſtotelis ordinem ac ſeriem promere.

[a] *Ea quæ per ſe inſunt, hoc eſt, accidentia per ſe, quæ poſt exceptionem definitionis & eſſentiæ ſunt, quærenda ſunt non ea quæ comperta ſunt & manifeſta, nam nec utilia ſunt ad definitionem inueniendam: ſed ea quæ obſcura ſunt & occulta, hæc enim ab inuentione ſubſtantiæ feruntur, ait Philop.*

Initium præceptioni declarationiſque partium animæ, item omnia deſiderio immortalitatis teneri item duplicem haberi finem. Cap. XIIII.

34 AGgrediamur itaq; ad primam & cõiſsimam aĩę
vim, item ad munera eius, circa quam verſatur,
ab hac initium ſumendum. Cõiſsima eſt, quam
tota aĩans natura participat, Altrix aĩa, de qua primum
naſciť & proficiſcitur vita. Huius tria ſunt opera, alere,
augere, ſimile, ſibi gignere. Poſtremũ hoc, finis duorũ
eſt, qđ & viuis oĩbus, ſi defecta aut deprauata non ſint:
itẽ ſi non ſpontino ortu, aut opificio aliquo genita, ma-
xime conueniens naturaleq́; eſt. Nihil.n.æque natura
inſitũ habetur, quã aliud quare ipm̃ eſt parere, vt aĩans
aĩantem frutex fruticem procreet, procreãdo perẽnet,
perẽnando diuinæ naturę particeps fiat, cuius deſiderio
tenentur oĩa, quantum cuiq; eſt ſatis eiuſq́; gratia quæ
natura ſint, agunt quicquid agunt, ita volente & poſtu-
lante natura. Duplex aũt eſt id quod ſub noĩe hoc, cuius
35 gratia notari volumus, tũ id quo itur, tum id cui itur. Vt
enim in mortalibus bifariam finis diuiditur, vt primus
felicitas habeatur, quo oẽs laboramus & tẽdimus: alter,
vt nos ipſi & ſibi quiſq;, cui felicitas optatur & quęritur:
idem biuiũ finis in medicina conſpicitur. Eſt ibi ſanitas
tanquã id quo pergitur, & cuius cã adhibitus & accer-
ſitus medicus eſt: eſt & ęgrotus, vt is cui paranda eſt re-
ſtituendaq́; ſanitas: ita in rerum natura duplicem eſſe fi-
nem fateri oportet, vt diuina illa ſempiternaq́; rõ, quã
appeti ab oĩ re diximus, ſit ſummũ id quo res collimãt
oẽs, & cuius cã inſtituunt oĩa. Aĩans vero id quod gene
raſcit & gignitur, ſit id cui & ad cuius vſum illhæc æter
nitas comparari pertinereq́; videatur. Nititur.n.ex ſum
mis viribus natura, vt ſe ad effigiem quandam & ima-
ginem imortalitatis & diuinitatis componat. Atque in
hanc curam & quantum põt, & qua rõne põt, ſemper
incumbit. Poteſt aũt vno tm̃ genere, quod in propaga-
tione ſubrogationeq́; ſobolis contineť, vt qñ nullum ca
ducum atq; diſsipabile idem numero ſubſiſtere & ob-
manere ſemper põt, ortu vicario mortalitati ſuccurrat.
Qua igitur põt, ea proſe quicque id agit, vt particulam
ſibi diuinitatis carpat: cæterũ quædam amplius, quædã
partius videntur attingere. Magis [a] attingunt, quorum
perpes accenſus nulla diuulſione, aut interiectione con
funditur. Minus attingunt certa aĩalium genera, quę ſta
tis & deſcriptis temporibus modo cõparent modo, pe-
nitus abolentur. Ruſus quæ renaſcuntur & prodeunt.
Non ergo quicquam ipſum ꝑpetuo ſtat, ſed viuit ac ꝓ-
longat euum in ſimili. Nec idem numero cernitur, ſed
ſpẽ tanquã ſubcenturiante reficienteq́; aliud ex alio, ſem
per natura, & naſcentiũ ſorte obitorum ſedes explẽte.

[a] *Vel magis & minus dixit Ariſto. ait Philo. reſpicies nõ quidem temporis protractionem, (nã eo modo multa animalia irrationalia magis participarent quam homo:) ſed qualitatem participationis, quemadmodum non eodem modo ſolis ſplẽdorem animal quodlibet poteſt ſuſcipere: aliter.n.aquila, aliter homo, & aliter ueſpertilio.*

Animam eſſe animanti cauſam triplici genere: item contra Empedoclem & alios qui cauſam augmenti, aut elementa, aut ex elementis ignem conſtituebant Cap. XV.

ESt aũt anima viuentis corporis origo, cã, princi- 36
pium, Et quum multis modis principium ſiue cã
accipiãtur, vt in inſtitutione noſtra de principiis
naturæ docuimus, certum eſt aĩam triplici genere cãm
eſſe corporis oportere. Primum, vt id à quo motus effi-
ciť. Deinde, vt id cuius gratia effectum eſt aĩal. Poſtre- 37
mo, vt id quod formam & ſpẽm aĩali exhibet. Ac cãm
quidem vnde motus veniat aĩam eſſe in prõptu fuerit
diſcere. Si.n.genera motuum ſingillatim percenſueris,
reperies ea referri ad aĩam poſſe. Primum localẽ, quã-
quam hic non oibus eſſe cõis. Deinde alterationẽ quæ
ſentiendo fit, (Fit.n.proculdubio quædam quaſi alte
ratio, quũ ſentimus: nulla aũt res ſenſu viget, quę careat
aĩa.) Præterea auctionẽ, quia nihil per naturam auge-
tur, quod non alatur, nihil aliter quod cõſors vitæ non 38
ſit. Nam Emped. qui cãm augmenti non animæ tribuit
ſed elẽtis, facile cõuictus eſt: Fructices, inquit ille, deor
ſum radices agũt, iccirco ꝙ terra deorſum ſuopte nutu
fertur ac pondere, eodemq́; quicquid maxime eſt ter-
roſum. E diuerſo rami ſupra capeſcunt, quia ignis in cęle
ſtem locum per naturam effertur: pari rõne ea quæ igni
eſſent. Verum ille de ſuperno infernoq́; ſitu minus recte
conſtituit, quia regiones illæ non oĩbus eædem pro-
bantur, nobis quidẽ tametſi eædem rñdent, quæ & mun
do, planctis tñ ſatis contraria & aduerſa rõne habentur.
Qui.n.locus mundo infimus eſt ſummus efficitur plan
ctę: nam quod animali caput eſt, hoc radix ex plãctę. Si
enim ex officiis cognoſciť, diuerſa an eadẽ inſtrumẽta
aliqua ſint: queãdmodum animalibus caput ſublimem
ſitũ obtinet, in quo & os, & reliquæ machinæ ad deuo
randũ & recipiendũ cibum viſuntur, ita plantis ſtirpes
directæ

directæ in ſuperiorem locum dicantur, vtpote per quas
39 exuggãt & ſuccum trahant è terra. Illud quoq; de Em-
pedocle eſt quærendum quæ nam ſit apud eum rõ, qua
terra & ignis tam contraria elẽta, & contrarios nilus ha
bentia contineri neceſſe ſit. Niſi.n.fortius & valentius
aliquid adſtituaſ, quo illi cohiberi coerceriq́; poſsint,
quis non intelligit futurum, vt diſsipata diuulſaq́; con-
trariis motibus naturale locos peteſſant, & ad ſui ſimi-
lia penetrent? Profecto nihil aliud fuerit, quod hoc poſ-
ſit præſtare q̃ anima. Quòd ſi cõceſſerit, neceſſe eſt aug
menti quoq, & nutritionis cãm fateatur aĩam eſſe, non
elẽta. Planè Empedo. vt dixi, hoc minus elẽtis con-
40 credit. Alij terram vnam de numero adimunt, ſed nãm
ᵃ ignis efficacẽ eſſe ſolam ad oẽ crementum & indolen-
tiam arbitrantur, argumento ꝙ ignis elẽtorum vnus, &
augeri & nutriri maxime videatur, qua occaſione aug-
menti cãm ad vim caloris, qui in aĩantibus cõtineatur,
41 referunt. Verum non eſt ita, ſed ignem inſtrumentũ po
tius, quã cãm augmenti dicendum. Cã vero & princeps
eſt aĩa, quæ opportunitate ignis, cõmoditateq; vtitur:
ac ignis quidem ſuopte natura amplitudine infinita grã
deſcat, & vſq; ex eo excreſcat, dũ materia corripi apta
ſubſit. cõtra in iis quę per naturã conſtant, modus qui-
dã & exitus magnitudinis cernitur, habetq; cretio oĩs
rõnem quandam & ambitum conſtitutum ac certum.
Conſtituere porro & rõnem adiungere non ad ignem,
ſed ad aĩam pertinet, & formæ potius quàm materię mu
nus, ideſt, eoq́; acceptum id referre ei debemus,

*ᵃ Non ignem iſti, ait Simpli. ſed ignis naturam, hoc eſt, for
mam quæ ignem definit, non veluti concauſam ſed ſimpl'r &
proprie cãm nutritionis reddidere, ea uſi coniectura quòd ſo
lus è numero elẽtorum nutriatur. Quemadmodum.n. motus
ſurſum uerſus cãm eſſe dicimus formam ignis, pari etiam paſ
ſu eandem eſſe cãm nutritionis dicebant. Docet aũt Philo. cur
ſolus ignis inter elẽta credatur nutriri aũt ꝙ in cæteris euidẽs
eſſe, ꝙ non niſi adiectione creſcit eorum magnitudo: aqua.n.
aquæ, & terra terræ adiecta fit, & eorum unumquodq; ma-
ius. Compertum aũt oĩbus eſt non eo modo fieri nutritionem
uel auctionem: ignis uero excreſcit non ignis adiectione, ſed
materiæ diſſimilis, q̃ propria potentiã in ſuam conuertit ſub-
ſtantiã: quo modo proprie uidetur fieri auctio in aĩatis rebus.*

De vi animæ altricis, & de natura alimenti. Cap. XVI.

42 VErum ꝙ animæ eius quæ vegetandi vim habet,
rudimentum primum nutricatio eſt, abſolutio
partus & procreatio, videtur primum de eo qđ
primum. i. de nutrimento dicẽdum: videtur.n. opus id,
43 per quod primum vis ea à reliquis differat. Ita placuit
quibuſdam contraria contrariis pro alimento eſſe: non
tñ oĩbus omnia, ſed ea tm̃ contraria, quæ cõmearent. i.
quæ in ſe viciſsim conuerterentur: nec modo hoc, ſed
quæ ſe mutuo augerent & alerent: ſunt.n. quædam res,
quæ viciſsim verti videntur, quæ tñ non alantur. Ex bo
na valetudine morbus creatur, retroq́; ex hoc illa reci-
procati ex candido quis nigreſcit, & ex nigro candeſcit:
non tñ morbus valetudine, nec color colore veſcitur.
Sunt aũt quædam res quæ non ſolum in ſe vicibus tran-
ſeunt, ſed etiam aluntur in iis quæ tranſeunt: ignis.n. hu
mido & liquido paſcitur. Nam oleum ex aere & aqua
conſtat, quorũ vtrunq; humectum eſt: præterea oĩbus
pinguibus & liquabilibus alitur, nõ è conuerſo illa alun
tur igni. Eius rei rõ eſt, quia quũ ignis polleat forma, in
qua vis materiæ ſit, iuxta cã eſt, quamobrem formæ ali-
mento eſſe materiam, non materiæ formam dicamus.

In iis ergo quæ hoc mõ aduerſa ſunt, quo ignis & aqua,
dicunt apparere contraria contrariis cibo eſſe. Atq; iis
quidem hoc placet. Sunt alij qui in contrarium diſceſſe- 44
rint, alij ſimile ſimili & augeri eodem mõ vtiq; ſuas rõ-
nes afferunt, quibus ea quæ probant, tueri & cõfirma-
re conẽtur. Sed illos prius obſecro audiamus, qui putãt
contrariis ali contraria. Nihil inquiunt, pati ſimilia ſimi-
libus poſſunt, alimentum pati & conuerti oportet, (con
coctio.n. conuerſio eſt) oẽm aũt conuerſionem in con-
trariũ, ſine intermediam qualitatem abire cõſtat: igitur
neceſſe eſt, vt alimonia ſe ex contraria natura ad ſimilẽ
conferat mutetq́;, ita vt rei quæ alita ſit accedat, quaſi
ĩnexa cõnataq́; videatur. Hoc aũt fieri nequaquã poſſe
incorrupto atq; integro alimento, ſed & agitari, & affici
prius oportuit, demum id quod erat pendere. Immutaſ 45
itaq; & alimentum ab alito, non alitũ ab alimento: tra-
hit.n. ſuccum ad ſe vis inanimato inſita, deinde cõficit.
Sane quemadmodum faber cædit, non cæditur à ſylua
quam cædit, ita aĩans cibum cõminuit & conuertit, nec
idem retro perpetitur. Quod ſi quis contendat corpus
quoq; quum alitur immutatum & affectum videri, vi-
cerit, dum fateatur aliud genus hoc ab illo ĩmutationis
eſſe. Nam quum aĩans alimẽtum molit aut coquit, quẽ-
admodũ & faber quum materiam cędit aut expolit, q̃ ſi
de ocio in negocium ſe dant, atq; ita immutari vñr.
His ſe rõnibus muniunt, qui contraria veſci & nutriri
contrariis volunt, Qui vero ſimilia ſiñbus putãt breui-
ter ſic. Nõ alit (inquiũt) cibus, niſi vertaſ atq; eat in cor
pus, cui & coaleſcat, contraria contrariis coaleſcere nõ
pñt, ſed ſimilia ſimilibus. Hæc vtriq; pro ſe quique ad-
ducũt. At nos ſi illi vt arbitros cognitoresq́; adeãt, pri-
mum illud ſciſcitabimur, vtrum credant alimẽtũ dici
id, quod ad finem accedit & coit cũ corpore, an qđ ini
tio admouetur ad os, vt mox edatur aut condaſ in cor-
pus, hoc eſt vtrum panem, an ſanguinem in quẽ ſe panis
abliguritus vertit? Ac panis quidem primũ incoctũq́;
alimentum eſt, ſanguis ſummum & nouiſsimum. Sed
video quid reſponſuri ſint nobis. Dicẽt hi ſe panem, illi
ſanguinem credere. Suæ vtriq; ſententiæ conſentiẽter
nobis rõ media placet, vtrunq; dici alimentũ poſſe cen
ſemus, ita tñ vt hoc crudum inconfectumq́;, hoc con-
coctũ & digeſtũ dicaſ. Ita euenit vt parte aliqua vtriq;
recte viderint: quatenus.n. rude crudũq́; eſt, veriſsime
dici ᵃ põt contrariis ali contraria. Contra quatenus pro
confecto & verſo accipitur, fateri ᵇ neceſſe eſt ſiñia eſſe
eſui & cibo ſimilibus: ex quo facile intelligiſ, qui alterũ
tm̃ defendant parte veros, parte falſos futuros eos, qui
vtrunq; ſecantur veriſsimos fore. Cæterum ſi nihil ali- 46
tur ꝙ non ſit particeps vitæ, concedendum eſt ſolum id
qđ aĩatum, ſi qua aĩatum eſt, nutriri aliq; oportere. Dixi
qua aĩatum eſt, quia nihil iccirco nutritur, quia albũ ni-
grumúe ſit, ſed quia poſsidet aĩam, eoq́; alimentum ad
aĩantem naturam, nõ ad aliquod eius accidẽs pertinet.

*ᵃ Exponit Simplic. quonam pacto ſit audiendum alimen-
tum eſſe ei quod alitur cõtrarium, non.n. uti forma eſt formæ
contraria; nam & alimentum & id quod nutritur ſubſtantiæ
ſunt: ſed quia alimento annexa eſt eius quod alitur priuatio,
potentia.n. eſt ipſum alitum: ſunt igitur cõtraria ut forma &
priuatio. ᵇ Philop. dubitõnem mouet qui fieri poſſit, ut ulti-
mum alimentum ſit ſiľe alito, & quærit quid ſit id quod ulti-
mum alimentum appellamus: & niſi hoc affirmare uolueri-
mus carnem prius fieri, deinde accedere & cum corpore coi-
re: (quod tñ eſt abſurdum, eſſet.n. hic nõ auctio, ſed adiectio)*

niſi

niſi hoc inquã dixerimus, neceſſe eſt fateri quicquid fuerit id quod ultimum appellamus nutrimentum, eſſe contrarium ei quod nutritur, utpote quod ſit opus tranſmutari. Quod ſi id dixeris ultimum nutrimentum quod ſit iam factum ſimile, ui deris id non amplius eſſe nutrimentũ, ſed pars. Hanc dubõnem ſoluit Phus. (Ait ipſe) & ait quod caro quæ dum nutritur aĩal ſit dupliciter ſpectari poteſt, uel ſecundum ſe antequam cum corpore coierit, et nutrimentum tunc appellari põt: cum aũt perfecte coierit, unaq; cũ toto cõſiderabitur, non amplius nutrimentum eſt, ſed pars eſt: de his tamen perfectius habitus eſt ſermo in libro de Generatione & corruptione.

Quæ differentia ſit in altricem, auctricem, & procreatricem virtutem. Cap. XVII.

47 EST aũt id quo nutrimur ab eo quo creſcimus non ſubiecto, ſed ſola rõne & cogitatione diſtinctum. Vtrunq;.n. opera cibi & alimenti conſequimur, ſed diſcrimen in eo ꝙ qua ſubãm ipſam ſarciendo conſeruat, alibile dicitur: qua vero acceſsionem amplitudinis facit, auctificum vocatur. neq; ſemper tñ vtrunque munus obit, ſed quanq̃ nullo tpe cõmittitur quamdiu vita ſeruatur, vt non alat, interim tñ augere deſinit: nam alimento opus eſt quoad prolongat & pertinet vita augmentum temperarium eſt, eiq́; exitus in ætate certus. Ergo aĩatum quatenus hoc quicquam eſt hõ vel equus, neceſſario alitur: quatenus vero viridi æuo eſt, ant pullaſter hactenus, adoleſcere augeriq́; oportet. Simul igitur cõfirmatus & corroboratus annis vigor eſt qđ adultis ſit, procumbit cretio, nec cibi præterea auctant, ſed nutrire per totam vitam non ceſſant, adeo vt ad procreationẽ quoq; ſobolis fœtifico lentore.i.genitali excremẽto ſufficiant. Nihil.n.aliud virus illud ſeminariũ eſt, q̃ ſedimentum quod ex vltimo alimento ſnperfluit: quo fit vt corollarium hoc & tanqnam auctarium cibi, quo alimur, gignendis poſteris fomes & materia ſit. Ac cibus qnidem tum ad generationem, tum ad alienationem ſufficit: ſed intereſt, ꝙ alterum in alito eſt, alterum in eo qđ de alito naſcitur. Qui.n. poſsit gigni qđ alitur? ſi tum quum alitur iam eſt, quod iam eſt gñari non põt?

48 Quũ igitur tria ſint vegetalis aĩæ officia, alterare, augere, gignere: primum viuentibus maxime neceſſariũ eſt, vtpote quod attingat eſſentiam, quę ſine hac ope teneri & conſeruari non poſsit: è duobus reliquis alterum ad magnitudinem inſtitutum, alterum ad prolem ædendam adiunctum. Ergo vis hæc aĩæ immortalitatis, & diuinitatis ſtudio maxime tangitur, & quoad põt duobus generibus ad id ſe accingit & comparat: vno, ꝙ alendo ſaluum aĩal vult: vno, ꝙ gignendo poſteritatis cnram habet. Porro non poſsit aĩal conſiſtere, ſi ratio victualis deſit, quia potentiæ eius quæ ſubãm tuetur, vſus eſſe ſine materia & fomento non põt. Plane quemadmodum tria ſunt munia poteſtatis huius, (vt dixi) ſic tria quoq;

49 in quibus verſetur tota, ſpectãtur. Primum id quod alitur, deinde id quo alimur, poſtremo vis ea quæ alit. Alit anima ipſa nutrix altrixq́;, alitur ꝙ altricem animã obtinet, alimnr cibo. Atq; tria hæc haberi quoq; oportet, vt conſtet procreatio. Cæterum perparum refert animam hãc nutricem an parentem appelles, niſi forte honeſtius & dignius ſit cognomentum à fine ſumi. Certe finis is omni videtur eſſe, vt ſimile ſibi alterum dedat. Quare fuerit nomenclatura probior ab ratione hac, ꝙ pariat ſimile, q̃ ab ea ꝙ tueatur iam partum: nam ad finem hunc ſe animal tueatur vt pariat.

De inſtrumentis concoquendi cibi. Cap. XVIII.

SVnt aũt duo quibus in nutricatione vtitur aĩa. Pri- 50
mum [a] vis aĩæ ipſa quę nutrit, deinde calor inſitur innexuſq́; corpori. Hęc aũt illæ differunt, ꝙ anima vim ſuam ipſa ex ſe confert, & tanquam de ſinu ſuo ꝓmit, at colorem tanq̃ machinamentum quoddam extrinſecus adhibet euinq́; inſidẽs inſtar gubernatoris intemperat. Nam & ille quanquam manu & clauo nauim regit diſsimilis tñ ratio claui & manus in naui regẽda eſt. Nam manu vt cohærẽte & cohalita, clauo vt extrinſecus adiuncto atq; applicito vtitur. Ergo vis animæ mouet, ſed immota eſt calor ab anima accipit motũ, eoq́; alimentum conſumit & vertit alimentum, quemadmodum & nauis nihil mouet, ſed mouetur tñ & coquitur. Etenim neceſſe eſt vt alimentum confici & peragi habile ſit. Nã cibus qui hoc pati non põt ineptumq́; eſt non eſt alimentum vocandum. Concoctionẽ hanc natiuus & intimus nobis & vernaculus calor facit, quem neceſſario oẽs aĩantes habẽt. Satis pro loco dictum arbitror de alimento, nam latius & diſquiſitius dicato ſeorſum ope cõmentãdum eſt. Nũc illud ſufficiat ſciſſe vim aĩę, quæ alumnet, tueri & ſaluũ facere actione ſua id cui inſit, ſi præſto ſit quo alat: ſed nobiliſsimam & principẽ duarum intelligi, qua animantes ſimile ſibi procreant.

[a] *Them. inſecutus eſt hoc loco expõnem Alexan. Simpli. uero nõ eſſe hic audiendũ ait, per id quod alimur ipſam aĩam, quia exempla huic expõni repugnant: clauus.n. & remo, media ſunt & inſtrumenta inter aĩam ut mouentem, et nauim ut motam: ſed duo hæc, ait Simpl. ſunt calor & alimentum. Philopo. attamen refellit expõnem hanc quia alimentum dum nutrit non mouet, ut eſt ſuperius ab Ariſto. probatum.*

De vi ſentiendi generatim, & ſenſum eſſe paſſionem quandam, item ſimile pati tum à ſimili, tum à diſſimili: item actionem & paſſionem genera eſſe comparatione motus. Cap. XIX.

HIs expoſitis, proximum eſt vt ſummatim de oĩ 51
ſenſu, deinde membratim de vno qnoq; dicamus. Videtur ſenſus oĩs mouẽdo, & quaſi patiendo aliquit fieri. Liceat.n. hoc loco non exacta ad lineã rõne moueri ſenſum patiq́; dicere, poſt docebimus quẽadmodum accipiendum id ſit: nam quum oĩa quæ alteraſcunt motum quendam & paſsionem accipiant, ſenſns aũt extimulatus incidentium rerum formis neceſſario altercatur, cõfit vt moueri quoq; & vtcunq; pati dicatur. Demõſtabitur aũt proceſſu qũo alteratio iſta atq; paſsio tribuendæ ſint ſenſibus: nec.n. per ſe & proprie tribuuntur. Nunc vero latiuſcule & craſsius noĩa hæc vſurpare nõ ſit nobis frandi, qm̃ ſenſum alij à ſimilibus alij à diſsimilibus pati ferririq́; arbitrãtur. Quanq̃ in lib. de gñone [a] & corruptione oſtenſum eſt vtrũq; vere aliquatenns dici poſſe, nec in ſenſibus mõ, ſed in reliquis quoq; oĩbus, quæ pati ant plagam accipere videantur: non tñ alienum eſſe à ſtudio præſenti videtur, de eadem re hac quoq; parte cõmentari. Ergo quum id quod patitur potẽtia, ſit tale quale id quod facit actu, neceſſe eſt vt ſimulac ꝑfecte ac probe paſſum eſt, iam euadat actu ſimile authori. at tum quum patitur, diſsimile ab eo diuerſumq́; ſit. Verum ſuſtineri tantiſper id velim, dũ ſuo loco diligentiſsime diſſeratur, quemadmodum recte perpeti ſenſus dicantur. Prius.n. eſt vt aliqua in medium afferamus, quæ totam rõnem ſenſus in diſcrimen adducunt, atque in dubium reuocant, eaq́; purgari & dilui neceſſe ſit antequam in alia diuertamus. Quæri [b] igitur

insueuit

inſueuit id primum, cur ſenſus ſenſoria ſua.i.organa &
inſtrumenta non ſentiant, quum tñ illa & ſint corpora
conſtantia ex elẽtis, & quod conſequens eſt, ſubta ſenſi
bus videantur: cur inq̃ oculos ipſos, cur colores oculo-
rum non contuimur, quũ per oculos cætera videamus?
Cur itẽ nec carnem nr̃am tangimus, nec carnis nr̃æ ca-
lorem, per carnẽ vero cætera quũ tangamus: ſed ſoluit.
Clarũ eſt ſenſum & ſenſilia in vnum cõduci, coniũgiq;
in parte ſenſoria. Sẽſoria porro & res ſenſiles, imo & ſen
ſus ipſos nõ actu, ſed potentia: quemadmodumq; id qđ
deuſtile & cremabile eſt ip̃m à ſe conflagrare non põt,
ſed corripitur incendio extrinſecus accidẽte: (alioquin
admouere ignes ad maceriẽ non oporteret, ſi ipſa ſibi
ad flãmam dum ſponte ſufficerent) ita ea quæ ſenſibilia
ſunt, ſentiendi vim obtinent, ipſa ſe non cient, ſed à ſen
ſilibus impelluntur. Senſilia vero nec impellũt, nec mo
uent, niſi remotiuſcula ſint, proindeq; extrĩſecus habeã
tur. A iunctis innexiſq; nulli ictus eueniunt, quia iã ipſe
ſi ferirẽt ſenſus qđ fieri poſſe rõ reclamat. Etenim neq;
mallolus per ſe excudendo eſt neq; ſerra ſecando, neq;
terebrum inforando, ſed & excuſſor & faber adhibẽdi
extrinſecus ſunt, quorum opa atq; vi euenta illa conſi-
ſtant, excuſsio, inforatio, ſectio. Cæterum difficultas hęc
non tam Ariſt. q̃ illos perurget, qui aĩam ſenſualẽ procul
à corpore ſeparant. Si.n. longe ab inſtrumentis ſuis po-
ſita res cæteras ſenſiles percipit, cur non ipſa quoq; in-
ſtrumẽta percipiat? Sed ad rẽ, ſentire biſariam dicimur.
53 Dicimur videre, audire cum dormimus, quia vtrũq; po
tentia facimus: dicimur & vigilantes, quia id actu prę-
54 ſtamus. Quamobrem diſtõ hęc probanda eſt, vtrũ ſen-
ſus, tum ipſa ſenſio mõ actu, modo potentia ſit. Plane
intereſt vtrum agere an moueri ſenſum dicas: itẽ vtrum
agere an pati, q̃uis.n. ſi mouetur res ẽt neceſſario agat.i.
in actu atq; opera ſit, non tñ cõmeat ſi ſit in actu, vt iti-
dem moueatur, quia plus hoc quã illud ſiet: tanto.n.
fuſius actio & paſsio quã motus eſt, quãto genus diſtat
à ſpẽ. Quare quum duplex habeatur actus, quorũ vnus
pfectus, idemq; ſp eſt vtcunq; promatur: alter inchoa-
tus & inabſolutus, conſtat nõ ad genus prius, ſed ad po
ſterius referendum motum eſſe, quippe quem alio ope
actum & geſtionem imperfectã eſſe probauimus. Ac ea
quidem quæ ptãte talia ſunt, qualia quædam actu habẽ
tur neceſſe eſt paſsionem ab iis ferant, ad eaq; ſe addictę
& obnoxiæ habeant. Quo ſit vt tum à ſimilibus, tum à
diſsimilibus paſsio hæc videri poſsit procedere. Diſsi-
milia ſunt, quum inter initia motus eſt ſimilia, quum fi-
nis attingitur. Ita illæ maxime nobis conſtituendæ reci
piendęq; differentiæ ſunt, vt aliud eſſe agere, aliud mo-
ueri: item aliud agere, aliud pati ſciamus.

[a] *Quòd Ariſtot. ait dictum eſſe in ulibus rõnibus de agere & pati, exponit Them. lib. de gñatione & corruptione, quẽ locum exponens Simpl. ita protulit. Non appellauit Ariſto. lib. de gñatione & corruptione ſimpliciter ulẽm, ſed ea quæ in eo lib. conſcripta ſunt de agere et pati: quæ.n. ibi ſunt expoſita, non ut nutritiuam uel ſenſualem uirtutem reſpicient, ſed abſolute & ulr̃ de agere et pati ſunt examinata.* [b] *Them. Alex. inſequitur, qui q̃onem hanc in ipſa ſenſoria refert, & exponit quod ait Ariſto. Cur ſenſuum non eſt ſenſus, hoc eſt ſenſoriorum? Verum damnat Simp. hanc expõnem, atq; nequaquam eſſe conſentaneum rõni, ut pro organo id poſuerit quod eo utitur. Duo aũt, ait ipſe, ſunt quæ quærit Ariſto. primum cur ſenſus ſeipſos non comprehendant cognoſcantque, ſecundum cur abſq; his quæ ſunt extrinſeca ſenſum nõ faciũt, hoc eſt, cur non operantur ſenſiliter? Vnde aũt enaſcatur hæc dubĩ, exponit idẽ Simp. his uerbis: uirtus.n. uitalis ea uidetur eſſe quæ ab interno & à ſemetipſa agat, & quę præterea moueat corpora, nõ aũt ipſis uelati mouẽtibus egeat ad propriam operationem, q. ſi res hæc ita ſe habet, cur ergo ſenſuũ nõ eſt ſenſus? Has etiam ambas q̃ones Ariſt. ſoluiſſe ait Simp. primam eum ait: ſenſitiuum non eſt actu ſed potentia: eſt.n. actus perfecti poſſe in ſeipſum conuerti, at ſenſus tantũmodo potentia eſt. Secundam uero diluit exemplo combuſtulis, nã opus eſt pati ſenſoriũ à re ſenſibili ut ſenſus in actũ moueatur: ſed nihil eſt quod à ſeipſo poſſit pati: quo igitur pacto deuſtile abſq; igne cremari à ſeipſo non põt, ita ſenſorium non põt à ſeipſo pati. Quod ſi aliqs dixerit, nõne ignis actu ineſt ſenſorio cur ergo ſenſum non mouet? ſoluitur q. neq; ignis qui extra eſt in ſenſum agit, ſed in ſenſoriũ, et nihil in ſemet agere põt.*

Adhuc generalis quædam in ſenſu, item de ſenſu actu & potentia, itẽ dr̃ia inter ſcĩam atq; ſenſum. Cap. X v.

ADhibẽtia etiam diſtributio illa gñalis de actu & 55
potentia eſt: neq;[a].n. modo vno competit, qui-
bus competit potẽtia. Scium dicimus hoiem in-
terim q per nãm ſcĩæ capax ſit, interim non q ſit capax,
ſed quod iam cepit habetq;. Quo gñe geometram ſciũ
vocamus, qui diſciplinam illam edidicit tenetq; iam.
Vterq; igitur potentia ſcius eſt, ſed nõ eadem formula:
nam prior obſcuriuſcule pręteuuiterq; rõne vna, q hõ:
qui genus docilis & eruditionũ capax eſt: alter hoc am-
plius, quod ſimul collibitum eſt contemplari actu & cõ
mentari põt, ſi cauſa extrinſecus non mouetur. Ab iis 56
tertius eſt, qui iam non ſcit actu ſolũ, ſed ẽt in actu atq;
opa conſiderandi contemplandiq; eſt atq; hic perfecte
ac nauiter ſcire intelligitur. Priores potentia ſcij, gnariq;
appellantur, ita tñ vt illud diuortiũ ſit, q alter nõdum
condidicit, eoq; caret, ſcĩa, quã ſe aſſequi vult, neceſſe
eſt vt ſe de contrario habitu, hoc eſt, de ignorãtia & in-
ſcitia ad noticiam & ſcĩam conferat: alter vero iam qui-
dem ſcĩam obtinet, vt Arithmeticã, aut geometriã, ſed
ab vſu & exercitio abſtinet. Eo datur intelligi non eun-
dem eſſe modum defectus in iis: hic non habet quidem
ſed põt ille hẽt iam, ſed nondum vtitur habito. Neq; itẽ 57
idem genus paſsionis eſt huic diſcẽdo & hauriendo qđ
neſcit, illi mouendo & excitando quod iacet: verũ vnus
affectiunculam præſentẽ amittit, (aboletur.n. atq; im-
pellitur ignoratio ſuccedẽte doctrina) alter quum ſe ad
opam reuocat, & cõſiderationem intendit nihil amit-
tit, ſed ſcĩam quam intus poſsidet, foras ad vſum pmit.
Quo ſit vt ĩ illo prioris qualitatis abitio & corruptio ſit;
in hoc perfectio potius quædam atq; exornatio intelli-
gatur. Seruat.n. qđ ſcit, quum ſpeculatur actu, nec perdit
ſpeculãdo ſcĩam, ſed colit & perficit. Quamobrẽ imu-
tatio hæc alteratio exiſtimanda non eſt, quũ omnis al-
teratio priorẽ qualitatẽ excutiat: at hic nihil præter ociũ
merum excutitur, Imo crementum potius priori qua-
litati & honeſtamentum adiungitur. Quòd ſi quis vo-
cabulo vehementer afficitur, quanquam ægre id impe
trat, mõ tñ res nobis incolumis ſit, ſibi ferat, alterationẽ
hoc genus vocet: ſi nomẽ vnum, certe negotia diſsidẽt.
Alioquin ridendus vr̃ qui hominẽ ſapientia aut pruden 58
tia præditum, quum quid aut cogitat aut cõminiſcitur,
alteraſcere affirmauerit. Nec ille non taxabit, qui fabrũ
excuſſorem, ſtructorem, & cæteros opifices, quum ar-
tium ſui gñis aliqud moliuntur, affici, alterariq; dixerit,
qñ vel eum quoq; minus proprie pati & alterari con-
ceſſeris, qui quum rudis eſt recens addiſcit, & ſcĩam à
ſciente

ſciente præcipienteq́; ſuſcipit: niſi duæ ſint formæ, qui-
bus alterari & pati res dicantur vna qua proprie, altera
59 qua prorſus improprie. Quare quemadmodũ qui nunc
primum ediſcit, nunc primum mutat, qui vero dudum
edidicit, habitum intra ſe poſsidet, ſed ab vſu & miniſte
rio vacat: ita ſtatuendum in ſenſu eſt. Semen genitale &
ouum ĩmutatione prima vim ſentiẽdi potentia ſortitur,
ſimulatq́; vero factum & conſtitutum aĩal eſt, iam com
pos eſt ſenſus, ſed deſideratur actus & functio. Quanq̃
inter ſenſum & ſciam intereſt, ꝙ ſenſui[b] ad ſentiendum
opus eſt extrariis reb⁹ & copiis, quarũ percuſſu excitus
reuocet̃ in o pa viſili, auditili, olfactili, guſtabili, tactili:
at ſciens theſauros intus habet, quos quum cõmentari
60 collibeat, promat. Scita.n. uotiones gñales ſunt quas[c]
aĩus doctrinis inſtructus, varia & diligenti notatione
collegit, mox & iu repoſitorium cõdidit, vnde quæ ve-
lit, pro arbitrio tanquam è ſine ſuo facile proferat. At
ſenſilia tã ea quæ per ſe habentur, q̃ ea quę partis & ſpẽs
generum ſunt, quanquã ita ſubiiciuntur ſenſibus, vt no-
tiones illæ gñales ſcientiis & iutellui, de foris rõ hæc in-
cidunt, illæ domi ſeruãtur. Iam illa naturæ ſunt effecta,
euẽtaq́;, has ſibi cõciliat afformatq́; aĩus. Ita fit vt intel-
ligere quidem poſsimus & cogitare quũ volumus, ſen-
tire quum volumus iu noſtra manu non ſit. Eadem rõ
eſt cur iu ĩis artibus quæ operoſiores vñr, quia exterio-
rem materiam requirũt excuſſoria æs fabrica macerię,
ſtructoria iutritum & lapides, nõ ſit cuique collibitum
eſt, ita continuo artem ſuam exerceat. Proinde Ariſ. ma
giſtros illarum ſcios & opifices ſenſilium gñum appel-
lauit, quia circa particularia potius, q̃ vlĩa verſarentur.
61 Sed de iis poſt, nunc illud dicimus tale eſſe potẽtia ſen-
ſus, qualia ſunt actu ſenſilia. Potentia vero quemadmo-
dum hoc loco accipiẽda ſit, ſupra docuimus. Nec.u. eo
modo accipi debet quo quum puerum dicimus, præto
rem aut imperatorem eſſe, ſed eo mõ quo cum eum qui
ætatem impleuerit legitimam adeundi rempublicam &
magiſtratus gerendi. Ergo cum patitur ſenſus, nou eſt
ſimilis ſenſili, quum vero iam eſt paſſus, tunc protinus
62 ſimilis factus eſt ſenſili, & talis fere quale ſenſile eſt. Et
hercule paſsionis noĩe abutimur, quũ ad ſenſum refe-
rimus, quod & añ hac præfati ſumus. Nam quemadmo
dum res proprie pati & alterari dicãtur, abundanter in
cõmentariis de natura monſtrauimus. Verum qđ appo
ſitum vocabulum non habemus nec ad ſignificaudam
potentiam qua ſunt qui habitum tenent, uec ad imuta-
tionem eam qua de habitu ad actũ & exercitium tran-
ſeunt, neceſſario vtimur appellatione promiſcua, tũ po
tentiæ tum etiam paſsionis. Ceterum res & ſignificãtias
diſcrepant. Nã ſeuſus à ſenſibus proprie pati uõ poſſe,
nec alterari ab imaginibus, quæ de rebus miſſe inſinuẽt
ſeſe ĩis: inde fieri clariſsimũ põt, ꝙ ſi viſus exalbuit, alba
nõ ꝑcipit: ſi mauus recaluit, calida nõ ſentiſcit: ſi palatũ
indulcuit, dulcia uõ dignorat: aures ſtrepitum familiarẽ
obaudiũt, naribus ſętunt iceta, quibus inſueuere nõ obo
lent: ac ſimulachra quidẽ rerũ & ſpẽs ſine mã recipiunt̃
ĩ ſenſum, id qđ in cera quoq; cũ anulo ſigillario cernit̃.
Nec.n. anulus aurũ, ſed imaginẽ imprimit: quanq̃ dña
ea, ꝙ ſenſus qũo recipit ſpẽs earum materia nõ fit, neq;
corporea adactione ſignatur, vt cera, neq; ſuꝑficie te-
nus ſculpitur, ſed effigies illas foris illapſas intra ſe totũ
admittit præalte condendas: idq́; quũ facit, non priorẽ
habitum mutat, ſed econtrario potius habitum, quem
hẽt agendo gerendoq́; perficit, excolit, confirmat. Atq;
in hunc modum generaliter de ſenſu dixiſſe, ſit ſatis.

[a] Primus quidem modus eius quod potentia eſt, ait Simp.
materialis eſt & gñationem reſpicit: ſecundus uero non gñā-
tionem reſpicit, ſed contemplationem, eiuſq; potentia non eſt
materialis, ſed formalis quidem: uerum earum rerum eſt tan-
tummodo quæ partibiles ſunt. Partibiles aũt, non ea ſolum
rõne qua diuiſam operationem habeat à ſubſtantia, ſed & ma
gis quia partibilem actionẽ hñt, utpote quia non ſemper agũt:
quoniam uel nolunt, uel ſi uelint aliquid adſit quod uetet.

[b] Ea propter, ait Simp. ſenſui opus eſt externo ſenſili, quia
opus eſt ſenſorium aliquid ab eo pati ſenſili quod in ſentiente
non eſt quod etiam dicitur eſſe effectiuum actus ſentiẽdi, non
quod iudicium ſenſus efficiat, ſed quia paſſionem quãdam ſen
ſorio infert qua excitatur iudicandi actus.

[c] Notiones generales quas animus doctrinis inſtructus, ua
ria & diligenti notatione collegit, mox in repoſitorium con
dit &c. quæ uerba recte perpende: uidetur.n. Themiſt. in par
te etiam intellectiua memoriam reponere.

Aliqua eſſe ſenſilia communia, aliqua propria, aliqua per ſe,
aliqua ex accidenti. Cap. XXI.

NVnc de ſingulis ſenſibus ſeorſum agẽdum: nam 63
oĩs de ſenſu tractatus proprie cõis aut gñalis ap-
pellari uõ põt, quum in ſenſu aliquid vt prius, ali-
qd vt poſterius conſpici & notari contingat. Antequã
vero de ſenſibus ſingillatim aggredior, primum de ſen
ſilibus conſtituendum eſt. Sunt ergo ſenſilium alia per
ſe, alia ex accñti, rurſus eorum quę per ſe ſuut, quædam
habẽtur cõia oĩbus ſenſibus, quędam ſingulis propria.
Propria ſunt ea quæ à cæteris ſenſibus dignoſci nou poſ
ſunt, & circa quæ uec temeritas,[a] uec hallucinatio ſen-
ſuũ cadit, ſi natura integre incorrupteq́; iudicet: nec cã
ſit, quæ extrinſecus obſtrepat, nec poſitura obſtat, nec
intercapedo, aut receſſus officiat. Falli.u. aſpectus neqt
circa rem viſilem, ſi mundus & probus oculos habeat,
ſi ſerenũ ſit, ſi interſtitio iuſto colores abſceſſerint. Pari
mõ auditus ſe hẽt ad ſtrepitum, primũ neceſſe eſt nec lę
ſum, neq; offectum ſenſum eſſe. ſed incolumen & valen
tem deinde qđ iniectum eſt ſpatium cũ turba & tumul-
tu vacare, tum mediocre temperatumq́; eſſe, rõ æqua
in guſto ad ſuccos. Tactus in plures differẽtias plicasq́;
funditur, vt neq; vno aliquo uoĩe cõprehendi põt, quæ
ad ſenſum hũc pertiuent, quẽadmodum quæ ad viſum
auditumq́;, ꝙ ad hũc colores ad illũ ſoni vocantur. Tan
gimus glabra, aſpera, mollia, dura, grauia leuia: tãgimus
calida, frigida, humida, ſicca: oĩa hæc vno ſenſu cogno-
ſcimus. Ita licet quinque coniuges copulæ ſint, vnus tñ
eſt tactus: ille vero vuo, vt dixi, noĩe ſignificari & conti
neri non põt. Quãquam vero plura gña tactui videntur
mandata, non tñ alia rõne ſe habet ad oĩa, quã cæteri
ſenſus ad ſua. Primum non fallitur, ſed quẽadmodum
uec viſus decipitur aut dubitat qualiſnã color ſit, q̃ inci
dit ab oculos, ẽt ſi decipitur aut dubitat qualenã id ſit
cui color ineſt: nec auditus, quidnã ſit ſonus, quãquam
ignorat quid ſit quod perſonat, aut vude à dextra, à leua
ante, poſticoúe perſonet, ita & tactus leuorẽ & ſcabri-
ciam per ſe ſentit: tametſi id per ſe nou percipit, quod
eſt leue, quod ſcabrum. Atq; hæc priuatim ſingulis ſen
ſibus ſenſilia ſunt, eoq́; propria & peculiaria nuncupã
tur. Quæ vero cõia[b] pluribus ſenſibus dñr hęc ſunt, mo 64
tus, ſtatus, figura, numer⁹, magnitudo. Sane motus cõis
oĩbus eſt: primũ viſui & auditui, quale illud poetæ eſt.
Aures æripedum pulſu tentantur equorum.
Deinde olfactui, qui & acceſſum & receſſum odoris vi-
detur

detur agnoſcere. Item guſtui, & planius etiam tactui. Neq; ſolum videtur motus, ſed forte & ſtatus & numerus promiſcue à ſenſibus oībus percipi, quia ſingulis ſenſus ſaltem ſenſilium ſuorum nouiſſe numerū poſſunt. At magnitudo & figura viſui & tactui præcipua ſunt.

65 Hactenus de ſenſilibus per ſe. Illa ex accidenti dr̄, quæ quum per ſe ſentiri non poſsint, tñ dignoſcuntur à ſenſibus, quia accidunt & continētur in iis, quæ per ſe ſub ſenſum cadunt. Senſilis eſt Diaris filius & Diares, non tanquam Diares, ſed tanquam is cui albedo accñs ſit. Ariſto. ſane contra intrepretatur: Per accñs, inquit, ſentimus illum, quia albo, acciderit, quod ſentimus, quaſi dicat: Per accñs Diarem ſentimus, quia albedinis accñs eſt Diares. Eſt.n. in more Ariſt. etiam ſubſtātiæ & ſubīo accñtis appellationem alcilcere, id quod in lib. decem generum vſurpauit: Circunſcriptis, inquit, ſemotiſq; reliquis rebus quæ accidunt domino. i. circunſcripto ſemotoq; hoīe, & cæteris de gñe hoc. Nihil ergo patif ſenſus ab iis quæ ex accñti ſentimus qua hæc ſunt. i. nihil viſus à Diare, qua Diares eſt: non.n. viſilis eſt Diares, ſed Diaris color. Ea vero quæ per ſe cōmouent ac partient ſenſus, ſi ſunt propria, proprie ſentiunt, ad eaq; ſenſuum ingenia actioneſq; naturæ inſtitutæ comparateq; ſunt.

a *Cauſam explicat Simpl. ob quam circa proprium ſenſile ſenſus non erret, ſed circa cōe aitq; ſenſilia propria quæ ſunt corporea magis & paſſibiliora magis, cōmenſurata et proportionata ſenſui occurrunt, quæ corporea ēt eſt cognitio una luce excepta, quæ ob plurimam eius actionē manifeſte à uiſu cognoſcitur, ſed cōia ſenſilia formaliora ſunt, ideoq; magis ſunt ſenſui improportionata: non equidem ita ut ea quæ nullo pacto ſenſu, ſed ſola rōne cognoſcuntur, ut ſe habet ſub a, ſed quæ ſenſu quidem capiuntur, non tñ æque exactæ ſicuti quæ propria dicuntur.* b *Ariſto. aūt cōia omnibus ait, ſicut ēt Them. à principio cap. dixit, quem locum Simp. examinās ait: Qui fieri poteſt ut cōia omnibus dicantur, ſiquidem magnitudo & figura ſolo uiſu & tactu apprehenduntur? fortaſſis igitur omnibus, dixit, pro pluribus. Sed num, an & magnitudinem quidem clare auditus cognoſcit utpote qui magnum & paruum quod cū ſonitu defertur indicat? olfactus præterea, guſtuſq; per plures uel minores partem magnitudinem, hic quidem olientis, ille uero rei dulcis capit? Sed equidem & figuræ forſitan, quãuis non admodum exquiſita translatione uel ſenſus uel rei ſenſilis, eſſe poſſunt & hi ſenſus capaces.*

De viſu, & de incidētibus ſubiectiſque viſui, & de perſpicuitate. Cap. XXII.

66 Atque de iis iam agamus membratim à viſu primum orſi. Aſpectus propriū ſenſile ſubiectæ res viſiles ſunt. Eſt.n. aſpectus viſus: & viſus rñdet ac refertur ad viſile. Viſile aūt dixerim primo ipm colorē. An vero alia quoq; res à colore dici viſilis poſsit, ſequētibus docebo. Sunt.n. quædam lucibilia, quę cū in luce videri non poſsint, cuius cōtrarium in coloribus eſt, tñ ſplendent & reſulgēt in tenebris: atq; hæc vno noīe indicare nō eſt, ſed vt ſumus polliciti, huic quoq; loco ꝓgreſſu ſatisfaciemus. Nūc illud conſtitutum ſit viſile colorem eſſe, color aūt per nām ſuperficiem corporū inſidet. Superficies igitur ipſa per ſe viſilis eſt, non ꝙ in definitione eius contineatur viſile, aut vice obuerſa in definitionem viſilis ſuperficies recidat (quorum modorū alterū intelligi neceſſa eſt in iis, quę ineſſe per ſe dicunt) ſed per ſe viſilis ſuperficies eo dicitur, ꝙ colores corporum oium recipit, iiſq; tanq̄ ſtragulum ſubijcitur, neq; vlla ſuperficies ſine colore aut reperiri, aut ītelligi a pōt in corpore. Ergo quia cā b quare ſuperficies vr̄ & cernif, in ipſa ſuperficie eſt, hinc oritur vt ſuperficies per ſe viſilis eſſe dicatur. Plane quāquā ſubīo idem eſt & color & viſile, tñ conſiderationis & rōnibus diſcriminibus differunt. Nam viſile obnoxium viſui eſt, ad quem refertur: color impromiſcua & abſoluta res eſt. Item viſile viſu abiuncto non cōſiſtet niſi potentia, at color ēt nunq̄ conſpectus ſemper eſt color. Color porro definif, vt ſit 67 motus actu perſpicui, quod Diaphanes vocāt. Atq; hęc nā coloris eſt, vtpote qui ſine incctu luminis videri nō poſsit, qui quem ſp in lumine videatur. Quamobrem neceſſariū vr̄ vti prius de lumine diſſeramus. Si.n. ita compertum eſt, vt color ſine lumine viſilis eſſe nō poſſit, nihil agitur niſi prius de nā luminis cōmentemur. Sed quia prius eſt perſpicuum, quā actu perluceat, quippe cum actus & perfectio eius ipm lumē ſit, de rōne perſpicui loco principe eſt agēdum. Illud igitur perſpicuū c 68 dicimus, quod quanq̄ viſile eſt, non tñ à ſe, vt ita dicam, eſt viſile, ſed opera coloris externi. Perſpicua ſunt aer, & aqua, & lapides nonnulli, qui argumento hoc perlucidi appellantur. Item vitrum & cornua, & præter hęc quædam quoq; alia corpora, ſed præcipue cęlum. Atq; hoc inter oīa perſpicua primatum obtinet, ab eō aer, à quo eſnctum aquæ, deinceps ordine ſuo reliqua, quæ dinumerauimus ſupra. Nullum horum per eſſentiam ſuā perſpicuū eſt. v.g. Aqua nō eſt perſpicua in eo ꝙ aqua; neq; aer in eo ꝙ aer, ſed in eo ꝙ natura quadam cōi participant, q̄ in illis corporibus inſita cām habet, cur ſint, & cur dicantur eſſe perlucida. Hæc oīa efficiuntur viſilia non de ſuo colore, ſed de alieno quē imbibunt: alioquin ſi eſſe colorata poſſent, tranſpici præterea aut perlucere non poſſent, qñ illa tunc maxime perſpicua ſunt quū nullo colore ſunt offecta. Videnf ergo cernūturq;, ſi modo & videri & cerni poſſunt, per alienos colores, vt dixi, quorū acceſſu īmutantur, mouētur q; non quidem ita vt alterari aut tranſire in illos conuertiq; videātur, ſed alio genere. Neq; vero colores recipiuntur in aerem, quemadmodū cælatura anuli & ſigillum in cerā. Nam cera nō in profundo, ſed in ſuperficie fingitur: aer vero colores intra ſe totū initus ebibit, eoſq; trāſmittit ad oculum, adeo interim & contrarios ſimul defert. Quod fieri nequaquam poſſet, ſi conuerti aut alterari coloribus diceretur. Non tñ ſemper colores ad oculum tranſmeant, ſed tunc quū illa per quę iter coloribus eſt; actu perſpicua ſunt, quod quidem præſentia luminis cōtingit, corpus aūt cœleſte ſp actu perlucet. Vbi vero potentia lumen eſt, ibi quoq; haberi tenebræ poſſunt: nihil .n. aliud tenebroſum eſt, q̄ quod potētia perſpicuum ſit.

a *Non pōt, ait Them. nulla ſuperficies abſq; colore intelligi: quod aūaduerte, quia uidetur rōnem geometriæ auferre.*

b *Ariſto. ita ait: Secundum ſe aūt non rōne, ſed qm̄ in ſeipſo habet cauſam aſſendi uiſibile. ubi Simp. hoc ait dixiſſe Ariſto. ad differentiam diaphani, quod non ob aliquid ei inſitum uidetur, ſed ob aduentitium lumen.* c *Perſpicuum, ait hic Simp. lumine uidetur, uerum non ipſum modo perſpicuum, ſed coloratum ēt uidetur lumine, quamuis nōnulla inter hæc differētia intercedat. Perſpicuum.n. qua perſpicuum eſt, tantūmodo quia illuminatum eſt, uidetur, ſed coloratum etiam ut coloratū eſt: et ea ēt de cā per ſe uiſile eſt, utpote quod in propria natura colorem habeat, quod in lumine uidetur. Perſpicuum uero per ſe uiſile nō eſt, quia lumē aduentitium habet, quo tantummodo uidetur ea ratione qua perſpicuum eſt.*

De lumine

*De lumine & natura luminis:item lumen eſſe ad quen-
dam modum viſile.* Cap. XXIII.

69 AT lumẽ perfectio & actus perſpicui eſt qua per-
ſpicuũ eſt. Dixi qua perſpicuum, ceu non in eo ꝙ
aqua, neq; in eo ꝙ aer, (eſt.n. perfectio alia ae-
ris & aquæ pſtantior) ſed quatenus perſpicua ſunt aer
& aqua, hactenus lumen eſt aeris & aquæ perfectio. At
lumen quidẽ quaſi color perſpicuo eſt: quaſi color inq̃,
ꝙ lumen [a] non proprie aerem colorat, vt cãdor niuem,
ſed ꝙ aerem viſilem facit, quemadmodum ſua colores
corpora. Item ꝙ ea poteſtate perlucida ſunt, præſtat vt
actu perluceant. Lumen vero ipm nec ignis eſt, nec ſol,
nec aſtrum vllum, ſed illorum ſola præſentia in iis cor-
poribus, quorum cõis ea vis eſt, qua perluceant, & à qua
potentia hæc referri ad actũ poſsit. Sane hoc ſoli maxi-
me tribuit & ſyderibus cæteris deinceps & igni, & quæ
de igni, plus referant. Videtur vero ignis illuminãdi vim
ſortitus non in eo ꝙ ignis, ſed in eo ꝙ rõnem quãdam
& naturã cõem cum reliquis colluſtrantibus, & ſplen-
didis corporibus obtinet. Probant hoc beſtiolæ inſe-
ctorum, quæ nycedulæ ſiue cicindellæ vocant. Ea quan
quam nec ſunt ignis, nec ignem ferũt m̃ pro modo cor
poris circunſecus illuminant aerem. Dictum eſt quid
eſſet perſpicuum, & quid lumen: id neq; ignẽ [b] eſſe neq;
corpus oino, ſed neq; defluuium à corpore intelligimus
(ſtatim.n. ſi defluuiũ ſit, corpus ſit oportet) ſed aut ignis
aut alterius ſplẽdidi pręſentiam in perſpicuo corpore.
Non quidem talem præſentiam qualis ſolet eſſe eorum
quæ inuicem miſcentur, aut eorum quæ committuntur
copulanturq; (corporis ſunt oĩa hæc) ſed talem præſen
tiam quali ea quæ agunt patientibus rebus & motum
accipiẽtibus, præſto ſunt imo verius qualis ea quæ per-
ficiunt exornantq; adſunt iis rebus, quibus perfectionẽ
& exornationem hanc afferunt. Illud primũ, qui lumen
corpus faciunt, cõcedant neceſſe eſt corpus penetrare
ac meare per corpus, & eundẽ locum à duobus corpo-
ribus æquabiliter obſideri, quod multis rõnibus aliqñ à
nobis improbatum eſt. Deinde non vident ſi referant,
futurum vt aer acceſsione luminis corpulentior & ple-
nior euadat, q̃ quum in tenebris eſt, cuius contrarium
70 cernitur. Huc accedit, vt quum tenebræ nihil aliud ſint,
q̃ abſentia ſyderum in perſpicuo corpore, lumen nihil
eſſe aliud poſsit, quã illorum præſentia: oĩs vero præſen
tia eſt eius rei qua pſens ſit, addit cui præſens, quidã ha-
bitus rãſusq;: nõ igitur corpus. Age ſi corpus eſt lumẽ,
cum nulla ventorum vi cohiberi poſsit ne decumbat in
terram: deſcenſus hic atq; motus quo infra peteſcit, na
turalis eſſe non poſſet, quia tenuius & leuius igni opor
teret intelligi. Poſtremo ſi lumẽ corpus eſſet, cũctatio-
ne aliqua neceſſario moueretur. At videmus cõtra: ſi.n.
illatus eſt ignis, vniuerſum cõclaue agminatim puncto
tpe colluſtratur: & ſi ſortiuus Sol matutino emerſu re-
uiſit orbẽ, in oẽs terras lux momẽto diffunditur. Nam
quod inquit Empe. ſeu quiuis alius id credidit, moueri
quidem lumen, ita vt partes terræ ortui propriores, &
quæ deinceps iniectæ ſunt, illuminẽtur antequã extimę,
mox ſe ſplendor p vniuerſum profundat & ſpargat, ſed
pernicitate motus ſumma cõtingere, ne id pſpici aiad-
uertiq; poſsit, quaſi ſenſum & intẽtionem effugiat: res
tota fictitia eſt, & cui tũ rõ, tum experimenta reclamẽt.
Si.n. aut intercapedo modica, aut lumẽ exiguũ eſſet, la-
tere id oculos ac ſenſum prętertere rõ fortaſſe probabi
lis videretur. Nunc ab oriente in occidẽs, tam imenſo
itinere tam vaſti corporis motũ deprehendi non poſſe,
haud ſcio an vlla res eſſe queat difficilior creditu. Cæte 71
rum quum coloris capax ſit quod expers eſt coloris, ſi-
cut ſoni quod expers eſt ſoni & figuræ qđ expers eſt fi-
guræ, & ſaporis quod expers eſt ſaporis: coloris aũt qui
proprius habeatur, expers ſit perſpicuum corpus iõ eſt
vt ab alienis coloribus moueri & immutari dicatur. Qua-
re ſi proprium aliquem colorem haberet, eueniret ẽ cõ
trario quã euenit, vt colores ad oculum perferri nõ poſ-
ſent. Quum aũt aeri lumẽ ingruit, eoq; actu perſpicuus
ſit, tunc lumen pro colore aeri eſt, & quodãmodo viſile
& cã quamobrem cętera videãtur. At quum aer potẽtia
perſpicuus eſt, tũc tenebræ in eo vicem coloris prębẽt,
& inuiſiles nobis ſunt & culpam habent pariter ne alia
cõtueri poſsimus. Inuiſiles [c] vero tenebras diximus, nõ
ꝙ nullum oino ſit iis cum viſu cõmercium, ſed ꝙ ægre
& pertenuiter videantur. Cognoſcit.n. vtcunq; oculus
tenebras, ſicut reliqui ſenſus ſuorum ſenſilium priuan-
tias. Plane ſiue luminoſa, ſiue illumina pſpicuitas ſit, ea-
dem ſemper ſubta natura eſt: quemadmodum idem eſt
ſubiectum cũ quis videt & poſtea captus oculis cęcutit.

[a] *Et ſi lumen, ait Simp. quaſi color ſit perſpicuo, non eſt
attamen ei color: quia non æque eſt inſitum lumen perſpicuo,
ac color rebus coloratis.*

[b] *Hæc uidentur, ait idem Simplicius contra Timæum di-
cta, in quo dixit Plato. lumen eſſe ignis ſpẽm quandam: dixit
præterea diurnum, lumen idq; quod ex oculis defluit, inui-
cem iuncta unum corpus conſtituere, quod licet ex commen
tarijs Iamblici in Timæum excerpere* [c] *Indicat uiſus te-
nebras, dixit Simplicius, non q aliquid cernat, ſed potius eo
q nihil cernat, cum tamen cernere conetur.*

*Quod modis accipiatur viſile, & quemadmodum aſtra
reliqua de genere hoc, tum noctu, tum interdiu
videantur.* Cap. XXIIII.

CErte non oĩa viſilia ſpectantur in lumine, ſed quũ 72
in cæteris ſuus cuiuſq; color in lumine videatur
nonnulla ſunt quæ non videntur ad lucem, ſed
è tenebris feriunt ſenſum & cient. Atq; hæc aut colores
habendi non ſunt, qñ coloris propriũ eſt mouere actu
perſpicuum: aut alio genere colores exiſtimandi, quam
cæteri. Huius forma ignita oĩa & noctu fulgentia ſunt;
quæ quum nullum genus cõe cõtineat, nullo quoq; cõi
noie appellantur. Nimirum quum multa hmõi habean
tur, quæ ſpẽ & natura longiſsime diſcrepent: in vno
tamen eo cõi conueniunt, ꝙ ignium modo collucent
noctibus, & refulgent è tenebris, vt fungi, & quorundã
aĩalium cornua, & piſcium capita & ſquamæ, & oculi,
& putres ac prearidi caudices. i. cariẽtes ſituq; marcidi.
Horum proprius color interdiu viſitur, noctu ſplendor
ſolus & radiatio iacitur, quãquam fortaſſe neq; color
ille eſt, ſed repercuſſus quidam ob oculos. Verum hæc
qua rõne in conſpectum cadant, alio inquit loco tra-
ctabitur, cui qđ hæc ſit cognatior. i. in lib. de ſenſu & ſen
ſili. Cæterum Soſigenes Alexandri præceptor tertio vo
lumine de viſu, rõnem afferre conatus eſt, quamobrem
aliqua collucere in tenebris videantur, quæ mihi pro-
batur. [a] Flãmulenta, inquit, eſt quadãtenus naturam
ætheris, & quinti elementi participant, ea cogitatione
fieri, vt admotum ſibi aerem, aut perſpicuum aliud cor
pus illuminent. Quod aũt id maxime noctibus faciãt,
rõnem eſſe, qa tum maius lumen abſit alioquin euenire
interdiu, vt exiguum eorum lumen quaſi exoleſcat &
offundatur in magno. Noctu ergo cũ refulgẽt aerẽ pxi
mum & circunfuſum leuiter ſubluſtrant, non ita, vt alia
item

item poſsint videri, ſed vt ſola ſe vẽdicẽt tenebris. Atq;
hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiſcitur ma-
natq; lumen. Nam & ipſe quoq; ignis quamuis ſplẽdo-
rem ſuũ latius & diffuſius mittat, adeo vt aſſerat ẽt alia,
tñ ſi remotior ſit iã calligant oculi in cętera, ipſe ad con
ſpectum ſui vix ſufficit. Hac fini declaraſſe ſit ſatis id qđ
in lumine cernitur, colorem eſſe oportere, ᵇ ꝙ ea nã co
loris ſit, vt moueat actu perſpicuum. Quum vero quę
videntur in tenebris aut colores eſſe poſsint, aut alia rõ-
ne intelligi colores oporteat, efficitur, vt duas eſſe dñas
viſilium & colorum neceſſe ſit. Quorum alteri in lumi
ne nõ in tenebris videanẽ, alteri cõtra cõſpici poſsint in
tenebris, non poſsint in lumine. Ignis quidem cũ vtro-
que genere ambigit, nec ĩmerito, qñ & in illo quoq; na
tura ancipiti eſt, ꝙ & mouet actu perſpicuum tanq̃ co-
lor, & præterea perficit tanquam lumen. Eoq; neceſſa
rium eſt, vt & interdum & noctibus videatur. Fundit
enim ſeſe in eo lumen vndiq;, ᶜ & de colore lux erit.
Atq; hoc habet præcipuum color iis, qui ineſt in flãmis,
vt propinquum aerem illuſtrare poſsit lumini modo,
quæ facultas extra hũc nullis coloribus data eſt. Quin-
immo color ignis prærogatiuam hãc tulit, non qua co-
lor, neq; qua ignis, ſed qua communius illius nãæ, quã
diximus particeps eſt. Quare non eſt mirum ſi vnus is
quanquam color, tamen viſitetur in tenebris.

ᵃ *Μετέχει καὶ ταύτης φύσεως τινὸς ἐπ' ὀλίγον τοιαύτης οἷον καὶ τὸ πέμπτον σῶμα, καὶ τὸ πῦρ. αὕτη δὲ ἐστὶ τὸ δύνασθαι λάμπειν καὶ φωτίζειν τὸν περικείμενον ἀέρα, ἢ τὸ σῶμα, τὸ διαφανές, ideſt talem quadamtenus naturam participant, qualem quintum elementum, & ignis quoque: ea uero eſt ut facultatem habeant, aerem circum ambientem uel perſpicuum aliud illuminandi.*

b Verba hæc Ariſtotelis ſunt, græce enim ait, τοῦτο γὰρ ἐν αὐτῷ χρώματι εἶναι, τὸ κινητικῷ εἶναι, hoc eſt, hoc enim eſt ipſi colori eſſe ut moueat actu &c. quo loco Simp. annotat uerũ hoc eẽ ſi color qua uiſile eſt cõſiderrtur, nõ qua color.

c Quærit hic Simp. quæ nam cã ſit, cur colores ſi prope ſint admoti, ſenſum ciere nequeunt, & rñdet in cã eſſe, quia lumine opus eſt et aſpiciẽti ut colores apprehendat, & coloribus ẽt ut uiſum mouere poſſint: neceſſe igitur eſt ut ambo lumine circũfundãtur: & ea de cã oportet ut mediũ intercedat, quod actu ſit perſpicuum, ut ab eo utrunq; perficiatur. Quapropter Ariſt. non negat abſolute, quodcunq; qđ contuemur, ſi prope admoueatur, ꝙ uideri non poſſit ſed tantũmodo quod colore eſt affectum: nam quod fulget uideri utiq; poſſet, niſi forte ſenſum ipſum fulgore immoderato extereret.

Vt viſus conſtet opus eſſe intermedio perſpicuo corpore. Cap. XXV.

73 PLanè colorem eſſe ea natura vt actu perſpicuũ mo
ueat, illud indicio eſſe vel firmiſsimo põt, ꝙ colo
res vehementer prope admoti, neq; videri, neq;
internoſci quęunt. Mouet ergo color perſpicuũ aerem,
aer aduſq; oculum continenter pertenſus, aſpectũ mo
uet & vulnerat. Quòd ſi nullus eſſet vſus interſiti aeris,
ꝑ quẽ color veheretur ad ſenſum, ſumma rõ eſſet: quã-
obrem colores quanto propius accederent, ĩminerẽtq;
74 oculis, eo clarius & exquiſitius cernerenẽ. Proinde per-
perã Democritus cenſuit, qui diceret, ſi inane eſſet hoc
oẽ per qđ cernimus ſpatiũ, fore vt acrius & probius oĩa
viderentur: quod prorſus impoſſe eſt. Nam obtutus paſ
ſo quadamtenus & affecto ſenſu cõtingit, nõ quidem à
colore ꝙ cernitur, (alioquin impoſitus & adiũctus pu-
pillæ præſentiretur) ſed quod reliquum eſt, ab aere illo
& perſpicuo, quod interpatet. Quamobrem nedum
acutius, ſed nihil oĩno videri poſſet in vacuo, quia nihil
in eo intermediũ haberetur, quod primo ipſum affectũ,
tum deinde ſenſum oculorum afficeret. Idẽ in ſono, idẽ 75
in odore contingit: neuter attactu ſenſum exercet, ſed
per medium aerẽ, à quo ſubinde ſenſus impellunt. Sane
ſi quis ſibi ad machinamenta odorem aut ſtrepitum ita
proxime adigat indatq; vt peritiſsimos auriumaut na-
riũ meatus, quum pñt, attingant, nimirum aut nihil oĩ-
no, aut ægerrime ſentiet. Quamuis aũt eadem in tactu
guſtuq; rõ ſit, non tñ ęque in illis apparet: qđ quamobrẽ
fiat, conſtabit poſt. Ea aũt quę inter ſonum aut odorem 76
media ſunt aer & aqua, non quatenus aer & aqua ſunt,
media ſunt, ſed quemadmodum in iis perſpicuitas cõis
vtriq; natura eſt, qua colores perferuntur ad viſum. Ita
probandum eſt duas in iis qualitates cões haberi, vnam
qua ſtrepitus ad auditum, alteram qua odores ad olfa-
ctum apportant. Atq; harum priorẽ quæ pertineret ad
ſtrepitũ interpretes aliqui, non Ariſtoteles, Dieches ap-
pellant, quaſi perſonantiam dixeris. Poſteriorem q̃ odo
rum eſſet Dioſmon, ac ſi perolatiã vocaris. i. veterinas,
ſeu vehicularias odoris & ſoni. Ac videntur quidem na-
talia aquatiliaque odoris vel in aqua ſenſum habere, qđ
nidorũ lentorum ſuffitus explorat: homo vero, & aĩa-
lia oĩa quæ reſpirant, odorari non poſſunt, niſi aĩa vici-
bus & reddita & accepta. At quæ in humore degunt, ẽt
ſine anhelitu & reciprocatione ſpiritus videnẽ olfacere,
quorum oĩum cãæ reſeruandę locis ſuis ſunt. Ex iis ma-
nifeſtum eſt viſum finiri ita poſſe, vt ſit facultas coloris
recipiendi citra mãm per medium actu perſpicuum.

De auditu, & ſubto, & ſono, & de ſonãtibus. Cap. XXVI.

POſtquam de viſu diximus, ſeries eſt vt de auditu 77
dicamus, qđ vt quam cõmodiſsime poſsit exigi,
prius eſt vt de ſono agatur. Duplex vero ſonus eſt,
vnus actu, vnus potentia: nam ſunt quæ neq; actu, neq;
potentia ſonum obtineant, vt ſpongiæ & oẽ lanitium.
Sunt alia quæ quanquam ſonum habent, tñ aliquando
potẽtia, vt ęs, & lapides, & oĩa plana, glutta, lęuigataq;.
Hæc quum quieſcunt, ſonum potẽtia continent: quum
vero inuicem colliduneẽ, dedũt actu ſonum ac ſtrepitũ.
Tunc aũt ſonus deditus dr̃, quũ de re quæ ſonat ad aurẽ
profectus medium ſpatium cõplet. Neceſſe aũt eſt quũ 78
actu ſonus fit, haberi minimum tria, duo quæ cõcurrãt,
& tertium id in quo hic concurſus fiat. v. g. Quæ con-
currunt corpora, & dura & ſolida eſſe neceſſe eſt: in quo
id geratur, aerẽ. Neq;.n. fieri põt ictus, aut ꝑcuſsio ſine
delatione, neq; delatio item ſine aere medio. Percuſsio
vero non quæuis ſonitum ciet, neq; oĩa corpora ſtrepi
tũ elidunt, ſed complanata & lęuia, & quę aut caua ſint,
aut in latitudine diffuſa. Leuor defendit aeris facturam,
quem oportet incolumẽ & indiuiſum perferri ad audi-
tum. At quę lata ſunt, ꝙ multũ aeris amplitudines ora-
rum & marginum propellunt, ęgregie perſonant. Caua
itẽ idonea in hoc ſunt, propterea ꝙ à primo ictu per diſ-
ſultationem congeminantur plagæ. Quum.n. aeris qui
intus eſt, exagitatus exitum quærat quem obiectu late-
rũ, ob quæ dum præcipitat offendit inuenire non põt,
fit vt diu per hæc luctatus & tortus valide perſtrepat.
Quod quidẽ pręcipue in axillis æneis accidit, præſertim
ſi leuigatæ expolitæq; ſunt. At ſi ſubula ſubulã cedas,
infecti & ſurdi ictus reddenẽ. Nã plumarũ leuitas, quã-
lubet vehemens plaga veniat, crepitũ nõ emittit. Porro 79

ᵃ ſonus

ſonus & in aere & in aqua ęditur, quáquam obſcuriuſculus in aqua eſt, vtpote hebeteſcens in ea obrauceſcenſq;. Verum tametſi ad ſonum plus aer conferre, q̈ aqua videatur, non tñ ſufficit ad ſonum ſolus, neq; ſolus author eſt vocis eliſæ, ſed & certis corporibus opus eſt, & certis ictibus. Corporibus quæ plana, lata, leuia ſunt, vt dictum eſt: Ictibus qui vehementer & celeriter ifligantur, ne aer diſſutus diſciſſusq; conatum ineſficacem atq; irritum faciat, & librā eludat. Quum.n.ſuopte ingenio maxime diſsipabilis & fluxiſsimus ſit, facile fruſtatur ictus, niſi rupturam pernicitas anteuortat. Quamobrem ſi tympanum tympano cũctanter & ſenſim admoueris, nullum ſtrepitum attolles, ſed ſi pulſaueris. Stridet aer rõne hac quum tela vibranſ, at quum virgula etiãnum, aut ſcuteola corrigia ceditur. Fitq; hoc quotiēs ictus præceleri velocitate diſſolutionē eius anticipat, perinde ac ſi quis cumulum arenæ delatum celeriter diuerberet, ita vt plaga præueniat. Quum autem hoc fit, tũc aer vice duorum fungitur, & corporis quod percutitur, & medij in quo percuſsio agitur.

a Magna eſt hic inter græcos auctores diſcordia: nã Philoponus hic quem inſecutus eſt Auer. ait: In aqua audiri quidem ſonum, nequaquam autem poſſe edi. & rationem affert ipſe: In cauſa.n.eſt, ait, aquæ craßitudo quæ prius deſilit, quã concurſus fiat corporum colliſorum: ob eius nãq; craſſitiem non ita æque uelox motus fieri in ea poteſt, ut pernicitas rupturam anteuortat. Themiſt. autem oppoſitum ſentit, cum quo etiam conuenire uidetur Simpli.

De Echo. *Cap.* XXVII.

80 REdditur autem Echo ratione hac, ꝙ aer ſonare aut voce ictus quotiens[a] planum, leuigatum, & ſimplex corpus incurrit, nec præterea progredi poteſt offenſaculo tranſitum & ſciſſuram vetante retro diſpellitur, & diſſultat vt pila. Fieri quidem æmulas & reciprocas ſemper voces neceſſe eſt, ſed præ ſua exilitate ſenſum effugere. Semper.n.aer percuſſus occurſaculum inuenit, vnde reciprocet: alioquin ſi directũ ſemper iter voces tenerent, nemo ipſum ſe audire poſſet loquētem. Verum (vt dixi) latet plerunq; reflexio, quod & in lumine accidit. Nam & lumen ſemper redux eſt, infractumq; reſilit, quia ſi non ſit, in vmbra lumen eſſe non poſſet: ſed exceptis locis quibus ſplendor ſolis & radius incubaret, ſummas præterea & arctiſsimas eſſe tenebras oporteret, nec tñ ab oĩbus æqualiter reflectitur, ſed à leuigatis impenſius, qualia ſunt aqua, aurum, argentum. Eo euenit vt à cæteris quidem nulla, à nitidis vero ac ſplendidis euidentiſsima refractio & alternatio luminis fieri videatur. Quum.n.radius (verbi gratia) ſolis leui & terſo corpori immiſſus, indeq; acie repulſa in Solem refractus iacere vmbras poſsit, cæteri qui alijs corporibus immittantur, nõ conſtat an poſsint. Contingit credere nõ oē lumen alterum aut reciprocum fieri. Eodem modo ex omni ſtrepitu ſemper Echo ſua rñdet, etiam ſi non ſemper obloquitur, nec ſemper exaudiſ, ſed tunc demum quum corpus ſinuoſa & leuigata ſoliditate ictũ aeris excipit. Si.n.æquabilis & vna planicies offenſa corporis ſit, aer quoq; æquabiliter & continenter vnus efficitur, retroq; eadem vnitate ſeruata, incolumis & integer cõmeat & reditum capeſsit. Si vero corpus id ꝓminulum, aſperũ, inæqualeq; fuerit, tum dehiſcere & diuelli aerē neceſſe erit, quaſi non in vnam planitiē, ſed in plures offenderit, qñ præſertim vt conſtentur ac ſuppetant oĩa, tamen natura diſſutuli & facillime fiſsili eſt.

a Recte hoc in loco notat Alexander, ut ait Simp. nequaquam eſſe arbitrandum, cum echo redditur, quòd aer qui primo percutitur, ille idem feratur ad corpus uſq;, quod tranſitum prohibet, idemq; redeat reuerberatus ad id quod primo percuſsit. Neq;.n. rationi ſatis conſonum eſt, ut ab huiuſmodi plaga, tam celeris fiat aeris latio: & præterea oportet ut ſicuti in his quæ proiiciuntur, adſit ſemper motor rei motæ. Verum quod deinde adnectit Alexander, ait idem Simp. cõſideratione eget, recte dicatur necne. Sed primus, dixit Alexander, aer ictus, ob celeritatem plagæ continuus permanens ac indiuiſus, eum qui ſequitur ſimili plaga figurat, qua et ipſe fuerat informatus, & hic deinde ſubſequentem, & hoc ſerie continuata efficitur, donec deuentum fuerit ad uas ſeu corpus continens: dum tamen plaga quæ hac ſucceſſione traditur, ualidior fuerit aeris concuſſione: quod oſtenſum eſt etiam in his fieri quæ proiiciuntur. At ultimus ille æther qui uaſi proximus eſt, ictus & informatus, quia à uaſe prohibetur ne ulterius plagam diſtribuat, è contra à reſiſtentia rei duræ reiicitur: ueluti repellitur pila à re dura. ac deinde iterum cũ aerem percutit & informat qui ſubſequitur, eoq; modo ſoni diſtributio & plagæ, uel eadem redit. Quibus uerbis uidetur Alexand. ſonum ponere in figura, neq; recte & dearticulate exprimere quonam pacto fiat plagæ diſtributio, nunquid primus aer ictus ſecundum percutiat ſicuti informare ait manifeſte. At quæ nam poteſt inferri plaga aeri ab aere qui continuus ſit & unus permaneat? quòd ſi diuiſionem omnino imaginemur non remanet amplius unus & infractus aer reſonans. An potius durum corpus quod aerē primum percuſſit, ſubſequentē etiam ac tertium deinde percutit? Ego igitur ait Simplicius, arbitror quòd non ſicuti præſentia lucidi in perſpicuo, colorisque in perſpicuo in actu ſtatim repræſentat futurum uiſile, ita etiam ſola duri corporis præſentia in medio ſonum efficit, ſed percutiendo agit, hoc eſt, paſsionem imprimens: plaga.n. paſsio eſt, ſonus tũ paſsio non eſt, ſed actus rerum quæ percuſſerunt qui in paſſione adeſt: & ob id paſſio præcedit, & totus aer paſſus eſt, quouſq; actus protenditur, qui unus manet & continuus & infractus. Non attamen ſecundum ſe totum principaliter, ſed ſecundum eam partē quæ duro corpori proxima eſt, reliquis uero quaſi compatitur magis quidem, & prius his quæ primo patienti ſunt continuæ, minus uero & tardius remotioribus: & ea de cauſa qui propriores ſunt citius & magis audiunt quàm remotiores: Non igitur uerberantur partes ſecundæ à primis uel figurantur, ſed compatiuntur & informantur ſimul à primo qui percuſſit & egit: & quia diuiſibilia ſunt corpora quæ patiuntur, diuiſibiliter paßio diffunditur uniuerſoq; aeri qui paſſus eſt, adeſt etiam actus ſonorus: alio.n. modo fieri non poſſet ut is totus adeſſet ubicunq; ſonus diffuſus eſt. Cum igitur Echo redditur, non redditur ob id quia uas uerberet & ſonum, faciat, ſed quod primo inſonuit, utitur eo duro, leui, & cauo, ueluti coadiutore ad reflexionem.

De intermedio inauditu. *Cap.* XXVIII.

QVamuis autem nõ vnus aer ſit, (vt dixi) qui ſtre 81
pitum faciat, inter omnia tñ elementa principatum tenet, Quamobrem ij qui propriam & peculiarem rõnem audiendi vacuo tribuunt, non longiſsime abſunt à vero, propterea ꝙ nihil aliud eſſe vacuum q̈ aerem arbitrãtur. Sonorum igitur & obſtrepe- 82
rorum eſt id, quod mouere aerem poteſt vniter & contin ēter aduſque aurem. Plane auditus natura confini & cognata aeri eſt. Habetur.n.in auribus quidam cõge-

nitus,conflatus,qui quaſi intextus pannículę eſt,& cum
ſpiritu illo implicitus atq; inædificatus, vbi fomes ſen
ſificus eſt,& vbi prima ſentiendi vis ſedet. Proinde aer
externus quotiés cõmotus eſt,& interiorem illum ſuc-
ceſsit,continuatur cum eo & coaleſcit, ita vt vterq; ſit
vnus.Quemadmodum.n.aqua aquę, ita aer aeri conti-
nuus fit, non attiguus. Tranſmittit ergo ſtrepitum aer
83 exterior per interiorem ad ſenſum. Atq; hæc cauſa eſt
quare aïal non audiat oïbus mẽbris, ſed eo duntaxat,in
quo natura portionem aeris intexuit. Ac aer quidem
ipſe inſonus eſt,quia caret principio vnde ſonus profi-
ciſcatur:ſed facile tñ diſsipatur diſiiciturq́;,atq; oï cor-
pori vltro cedit,vt qui natura deſultoria fluibũdaq́; ſit.
Quod ſi quum mouetur coertio aliqua ſit,quæ illũ diſ-
fundi, diſsiliri, aut diſcindi prohibeat, vtiq; motus hic
ſonitum elidit. Aer autem ille eliſus in auribus,quãquã
(vt dixi) cum exteriori ſe continetur,tñ magis etiãnum
inſonus eſt,q̃ natura reliqui aeris exigat. Atq; hoc rõne
inſtitutum natura vř,vt turba oï interna,liber totum ſe
ad externa conuertat, & dĩas oĩum vocum accipiat.
Nam aer congenitus iu confinio eſt,& tanquam inter-
liminium [a] obtinet inter ſpiritum & aerem vitalem, &
aerem extrinſecus accidentemq́;,eoq́; pro vallo & mu-
nimento panniculæ vř additus,ne illa tentari aut oblæ-
di poſſet aeris exterioris appulſu. Ipſam autem ſpẽs ſo-
norum ideo recipit quã facillime,ꝙ ſimplex,ſyncerus,
tranquilluſq́; eſt,& ad oẽm impreſsionẽ tenet patiẽſq́;.
Nec mora interuenit, ſed receptas imagines principiũ
ſentiendi obiter tranſmittit. Quàm vero neceſſe ſit au-
ditioni gigni non pãuicula, ſed aere interiore icta ꝑ in-
greſſum aeris alieni, argumento vrinautium probatur,
qui tametſi in demerſu præalto exaudiunt, non tñ hu-
mor aduſq; pãniculam penetrat,ſed ſolum ad aerem in-
teriorem quẽ contingit,nec attinetur. Ex quo facile di-
ſcrimen intelligitur illud quo aer & aqua ad aerẽ inten-
tionem accedunt:nam aer ſimul acceſsit cõtinnat ſe ei,
nec tangit,quia naturam ſui ſimilem cõpetit, è diuerſo
aqua tangit,nec continnat ſe. Verum quemadmodum
ſi aqua intro irruperit, andire non poſſnmus: ita ſi aer
exterior ſupra modum impendio agitatus impulſuſq́;
aduſq; panniculam peruaſerit, vis audiendi neceſſario
læditur. Huic periculo obuiã iit natura, quæ anriculas
aĩalibus vertiginoſas,& quaſi clauiſculis & grũdis qui-
buſdam intortas fabricata eſt,vti nõ ſimplex directũq́;,
ſed anfractuoſum & flexuoſum iter haberent,ne humor
aut flatus iu penitiores partes facile poſſet illabi. Sane
ſicut humor in pupilla perſpicuus à perſpicuo externo
colores inuectos excipiens,ad ſenſorium reddit: ita aer
inteſtinus ab extraneo ſtrepitum,quaſi breui manu tol-
lens ſubiẽſq́; ad auditum refert. Atq; illum quidem hu-
morem obductis cuticulis,& mẽbra nullis additis, tanq̃
cõpreſſo munito per quæ exeat,à fluore & dilapſu coer
cuit. Nec.n.contineri aliter potuiſſet,niſi tanquã in vaſe
aliquo conſignatus & obſeruatus fuiſſet. At pannicula
cui mandatus interior ſpiritus eſt, quãquã illum quoq;
ſic cõpeſcit amplexu ne diffuudatur,non tñ includit,qa
ſi includeret, cum aere extraneo contineri non poſſet.
Sed inuolucra illa & gyros in auribus, qui ꝑ cuniculos
ſinuſq́; imbricatim vndant, pro operimento aeri ſunt,
84 ne deſilire aut digredi poſsit. Quum vero pannicula ten
tatur,laboratq́;,detrimẽtum in auditum decũbit,quẽ-
admodum quum cuticula læditur pupillę, viſus conſe-
quio noxam cõtrahit. Quãquam vero internus aer im-
mobilis dicatur,non tñ oĩno immobilis eſt, ſed immo-
bilis vocatur, eo ꝙ neq; ipſe diffunditur, neq; alius ſu-
binde atq; alius ad eius vicem corrogatur. item pertina
citer panuiculæ aſsidet, & auditui cõgenitus innexuſq́;
eſt. Per ſe vero motu quodã perplacido & infrequenti
citra turbam & ſolicitudinem agitur, vt anris de hac agi
tatinncula perſtrepat, ac ſonns quidã qni ad aures acce
dit exauditurq́;, non eſt internus aeris motus,ſed exter
nus alienuſq́;. Naturale porro aeri cõmoueri ſemper,
etiam ſi diſcerneret,& tranquilliſsima tẽperies ſit. Atq;
hoc verum eſſe probant ſcrobes illæ & ramenta in ſole,
quæ huc illuc irrequieto æſtu reciprocant. Hac rõne ſi
auribus manum admoueris,percipies ſtrepitum qui ꝓ-
pius & intimus agatur in auribus,ſicut in cornu. Inco-
lumis quoq; auditus argumentum eſt,quum aures in-
ſonant tinniuntq́;, vtpote vnde conſtet aeri congenito
naturalem vigorem & vtilitatem ineſſe.

[a] *Aer qui auditui congenitus eſt, ait Simpli. non eſt is qui exterior eſt, ſed qui illi à natura eſt annexus tanquam organum. Hic autem uiuus eſt & uita auditrice informatus, quẽadmodum humor qui in oculis continetur uita aſpectrice.*

Vnde oriatur ſonus, et quẽadmodũ exaudiaẽ. Cap. XXIX.

ILlud plane dubitari ſolet, ꝑcuſſum corpus, an ꝑcu- 85
tiens ſonitũ reddat, an iu aperto eſt ex vtroq; reddi,
ita tñ vt alterum agere, alterum ꝑpeti intelligatur:
nam paſsio à factione quãuis ſubiecto non differat, rõ-
ne & cogitatione tñ euariat. Eſt autẽ ſonus (breuiſsime
dixerim) aer eliſus paſſuſq́;. Aer autem duplex eſt, vnus
is qui inter corpora conflatim incuſſa diſpellitur: alter
is qui ab hoc primum profectus, mox ſucceſſu motus
continenter ad auditum ꝑfertur. Atq; hoc eſt iam illud
quod auditur: nam exẽplum quo Ariſt. vtitur, non cõ-
uenit examuſsim. At.n. ſonum eſſe motũ eius aeris, quẽ
moueri contingat, eo modo quo mouenẽ ea quę impe-
tu aliquo impulſa, & leuigatis ac ſolidis corporibus al-
liſa reſiliunt. Quę.n. ita reciprocant ab ijs vnde reijciũ-
tur, abiungi neceſſe eſt. At aer qui primo inſonat non
abiungitur, ita vt ad auditũ ipſe accedat, ſed proximum
ſibi & continuũ aerem cõmouet. Atq; hic ſubinde aliũ
excitat more quo in fluctibus cernitur, in quibus alter
alterum trudit, & pulſus obiter ſequentem impellit.

De differentiis & diſcriminibus ſoni: item exanguia & piſces vocem non mittere. Cap. XXX.

SOnorum diſcrimen [a] quũ nituntur actu, non quũ 86
potentia ſubſidunt & iutus præmuntur internoſci
poteſt, quemadmodum & cæterorum ſenſilium.
Sonorũ igitur principes notæ acumen & grauitas: atq;
hæc noïa à tactilibus flexa ꝑ tranſlationem ſonis adiũ-
ximus. Vt.n. quod formam in mucronem exacutã ob-
tinet, pauxillo tꝑe vehementer tentat, qđ vero retuſam
habet ſero & ſegniter: ita & auditũ exuibriſſans & acu-
ta vox icit, & ꝓpemodum vulnerat, quaſi pungens: gra
uis obtũdit offunditq́; tanq̃ trudens. Atq; hoc rõne illa
contingit, ꝙ altera multum celeriter mouet, altera pa-
rum prætarde. Ergo non idem ſunt celeritas & acumẽ,
neq; retuſio & grauitas, vt quibuſdam vř, ſed ita euenit,
vt motus faſtigiati turbinatiq́; corporis frequens & ꝑ-
celer ſit, retnſi vero atq; hebetis cũctabũdus & tardius.
Hinc etiam fit vt à corporibus politioribus latioribuſq́;
acutior ſonus ædatur, ꝙ aer ab ijs velocior monetur, &
celerius diſsilit, vnde & auditus valide & cito laceſsitur.
Cæterum propria aĩantis eſt vox, inanima vocalia eſſe 87
non poſſunt. Quòd ſi fidiculas aliq̃n, aut fiſtulas dici-
mus vocales, tranſlatitium eſt, & abutimur noïe, quod
ſæpe

ſæpe ſit vt inſtrumẽtis ijs quaſi verba formari atq; allo-
quia videantur. Ex aïalibus quoq; plura non habent vo
cem, ſed quæ ſunt exanguia; ijs nulla vocis emittendæ
facultas eſt, vt inſectilis & ijs quæ integũtur cruſta. Nã
ea quæ videñ canere, vt cicadæ, mẽbrana ſepto tranſ-
uerſo ſubdita, ad quam ſpiritus in eo incluſus atteritur,
obſtrepunt. Sed neq; piſces vocem emittunt: atq; hoc
merito, quia vox aeris motus eſt, piſces aerem non reci
piunt, vt qui in humore exigãt. Nam piſces quos amnis
Achelous gignit, capri dicti, eruditam illam vocem
grunitumq́, attritu branchiarum cient.

[a] Ariſt. uero ait: αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν ψοφούντων. hoc eſt, differentiæ ſonantium. Them. uero, quem Philoponus inſequitur exponit ſonantium, hoc eſt ſonorum. Sed Simpli. alio modo uerba illa expoſuit, nam ait: Ex actione. n. ut teſtis eſt Plato, & potentias ipſas & rerum eſſentias cognoſcimus: Quemadmodum igitur q. ſonatiuum ſit aliquid ex ſono cognoſcimus, pari etiam paſſu q. tale ſit ex tali ſono comprehendimus. unde cum paulopoſt inquit Ariſto. Sic neq; ſine ſono acutum & graue exponens Simpli. ait: Non intelligit per acutum et graue ſonos ipſos, ſed ſonatiua acute uel grauiter, & ut conueniat cum præcedentibus.

De Voce. *Cap.* XXXI.

88 ANimal ergo vocem mittit tm̃, non oẽ, (vt dixi)
neq; ab oĩ corporis parte, nam & manus colli-
ſæ ſtrepitum attollunt: ita ſubit quærere, qua nã
parte, aut quemadmodum vox reddañ. Tria ſunt ꝑ quæ
non oĩs modo ſonus, ſed vox etiã gignitur. Primũ eſt id
quod plagam infert, deinde id cui infertur, tertiũ id in
quo hæc aguntur. Aerem ſane in vtroq; haberi neceſſe
eſt, quãquam non eodem modo in vtroq;. Nam ad vo-
cem elidendam non oĩs aer requiritur, ſed ſolum ſpũs
is, quẽ alterno modo in anhelitu reddimus & ducimus.
Huius igiñ duplex officium eſt, quemadmodum & lin-
guæ, quam natura ad explendam victus neceſsitatem
ac percipiendos ſapores adhibuit, quæ actio fere oĩbus
aïantibus data eſt, & ad cõficiendam locutionẽ. Quod
genus non ad ꝑſeuerantiam vitæ, ſed ad cultum & lau-
titiem inſtitutum vr̃, & vni homini conceſſum: quia. ſ.
non niſi abſolutiſsimis aïantibus tribuendũ fuerit con-
ceptus animi ſermonis, & verborum ſignificatione cõ-
plecti. Eodẽ modo vt ad ſe oratio redeat, geminus in re
ſpirando vſus eſt neceſſarius: hic ad calorẽ qui intus ſit
refrigerandũ, alter non quidem neceſſarius, ſed ad vocẽ
89 formandã inuentus gratia melioris notæ. Inſtrumẽtum
anhelitus guttur eſt, reſpiramus attrahendo reddẽdoq́;
aïam: per vices guttur pulmonum gratia vr̃ adiunctus,
ꝙ hanc partem aïalia inceſsilia & ſanguinea feruidiu-
ſculam obtinent, quia cordi maxime ſit propinqua, vbi
fons eſt caloris. Euentatione igiñ opus eſt pulmonibus
& cordi etiã amplius: proinde reſpiratio ad vitam con-
tinendam neceſſaria eſt. itaq; aer ꝑ gurgulionem illatus
90 adductusq́; feruorẽ illum recentat refrigeratq́;. Huius
ergo aeris quẽ ſpirando reddimus, percuſsio & offenſio
ad arteriam, ſi conſulto & de cõpoſito fiat, illac qua cõ-
91 meat ſpiritus vox eſt. Loca porro & opificia quæ reſpi-
rationi adminiſtrant, ſunt lingula ea, quæ ſuperne duo-
bus foramentis & fiſtulis interpoſita eſt, tum arteria quę
ad pulmones ꝑtinet. Tuſsis vero non eſt vox, quãuis ab
iiſdem locis, & per eadẽ machinamẽta ꝓueniat, quia. ſ.
nõ ex propoſito accidit. Sed neq; excreatio, neq; con-
cauæ manus quæ illiſa fit crepitus, nec plauſitatio, nec q̃
alia vox temere viceq́; fortuita gutturis, aut labiarũ eli
ctio
ſu ex prõpta, proprie voces ſunt, quia ſine cogitatione
aut conſilio vox miſſa non eſt vox, Nã hoc in definitio-
ne vocis omino collocãdum eſt, qm̃ vox eſt ſonus qui cũ
ſignificatione aliq̃ua emittiñ. Significat autem vox oĩs,
aut naturalis affectus ęgritudinẽ aut voluptatem, cuiuſ-
modi eſt vox brutorũ, aut ea quæ hoĩes conſtitutis re-
rum noĩbus & receptis in conſuetudinem indicant. Itẽ
alia rõne tuſſedo non eſt vox: nam tuſsis eſt ictus tantũ
aeris, & ſpũs redditi: vox ꝑ̃ter hoc illud habet amplius,
ꝙ eſt ictus aeris ad arteriam eliſi. Quod quidẽ hunc in
modum oportet intelligi, aer in voce redditus & ꝓſpi-
ratus foras aerẽ in arteria cõpertum ferit, ictus ille vul-
nerat arteriã ſimili ordine, quo ſupra in auditu mõſtra-
uimus: aerem auribus incluſum aer exterior ꝑcutit, in-
terior ictus ꝑcutit pãniculam. Quàm autem aer is qui
reſpirando emittiñ, neceſſarius ſit ad vocem præbendã,
illud clariſsimo argumento eſt, ꝙ ſi ſpiritum ſubſtineas
includasq́;, vocem dedere efferre non poſsis. Quare cũ
vox mittẽda eſt, adductũ aerem cõtinere oportet, atq;
ita internum ꝑcutere. Et hercules qui hoc poteſt diu ꝑ-
ſtare, ꝑſeuerantiſsima & lõgiſsima voce eſt. Nemo au-
tem diutiſsime id poteſt rõne ea ꝙ feruor ille, diximus,
vernaculus inſitusq́; refrigerationẽ obiter multã & iu-
gem expoſtulat. Vt igiñ multa in pauca referamus: Vox
eſt animãtis ſonus, qui de inſtrumentis & meatibus &
officina ſpirandi attollitur, ortum habens hinc, ꝙ ſpiri-
tus redditus percutita aerem in arteria contentum, aut
ipſam arteriam, idq́; ex propoſito, id eſt cũ imaginatiõ-
ne aliqua, aut conſilio ſignificandi indicandiq́; aliquid.

Sonus & in aere & in aqua edi poteſt, ut ſuperius eſt dictum, cum ergo uox ſonus ſit, cur tantum in aere elidi poteſt? quærit Simpli. aitq́;. Quoniam uox ſignificatiua quidem eſt & ſecundum phantaſiam, quod munus eſt uitæ cuiuſdã perfectioris & phantaſiæ diſtinctæ: quo fit ut opus etiam ſit calidioribus elementis purioribusq́; in quibus degatur, quare & cor habent animalia quæ uocẽ edunt et in aere degunt. Præterea etiam uox quæ inter ſonos præcipua eſt, utpote quæ à uita etiam perfectiore prodeat, conſonius ſonat etiam in aere, ut qui maxime diecbes eſt.

De olfactu quem homo hebetiſſimum habeat, eoq́; odorum nomina propria haben, ſed à ſaporibus transferri. *Cap.* XXXII.

OLfactus & odor quid ſit, non eſt ęque facile de- 92
monſtrare, vt quid color, quid perſpicuũ, quid
vox, quid ſonus. Quamobrem neq; nomen vllũ
odoratus proditum eſt, ſicut audibilibus nomen hoc ſo-
nus, viſibilibus color & lumẽ. Atq; hoc inde accipit, ꝙ.
ſenſum hunc tardum & laceſsitum habemus. Proinde
aïalia [a] plurima exquiſitius q̃ nos, & ſagacius olfaciunt,
vt ex terreſtribus canes, & ex auitio vultures. Ac odo-
rum [b] quidem varietates, aut cum oblectatione, aut cũ
ægritudine & faſtidio præſentimus: quod neq; in viſu,
neq; in auditu contingit, quorum vterq; ſenſus in nobis
multos, hic colores, ille ſtrepitus accipit, citra oẽm cõ-
motionem voluptatis aut doloris. Ex hoc aliqui argu-
mentum ſumunt vnum ſenſum olfactus ad menſuram
hoĩbus datum, quantus. ſ. ſufficere poſſet habentibus:
acrimoniam illam vtpote quæ ad vitam conſeruandam
non admodum ꝑtineret, tanquam ſuperfluam deſide-
rari collibitum. Hinc fieri, vt odores cognoſcerentur,
non quales eſſent in ſe, ſed quales peruenirent ad nos.
Huic ſimile & cõſentaneum illud eſt, quod aïalia quo- 93
rum præduri oculi ſunt, colores quidem ſentiunt vtiq;

non oẽs, ſed impendio terrificos duntaxat, & voluptifi-
cos, idq́; propter obeſitatem & rigiditatẽ inſtrumenti.
Tametſi vero neq; noĩa odorũ, neq; diſcrimina, neq;
ingenia teneamus, ex ſimilitudine tñ ſaporum vocabu-
la is nomenclatura fœneratitia ducimus: nullæ.n.in ſa-
pore dñæ ſunt, quę guſtum hoĩs lateant. Senſum hũc ho
94 mines & certum & exquiſitum habemus: nam guſtus
tanquam tactus quidam eſt, tactu porro cætera aĩantia
ſuperamus. Quo fit, vt ſapientiſsimum inter aĩalia dica-
tur homo, deprehẽſa animi vi ex mollitudine carnis &
tenuitate cutis, quæ in nobis præcipua ſit; atq; hæc tẽ-
peratura videatur maxime ad prudentiam apta, & ad ſa
pientiam & ad ſubtilitatem ingenij. qñ etiam in hoĩe ſi
craſsior calloſiorve ſit cutis, hebetudinem & tarditatẽ
oſtendi: ſi tenuis luculentaq́;, acumen & acrimoniam
promitti. Vtiq; ſi naturalis ſit mollities.i.quam tribuerit
incorrupta natura, non quæ artificio, aut genere aliquo
exercitamenti quæſita, cã ſorte illa, ꝙ in molli corpore
primus innatusq́; ſpiritus animæ facilius funditur, & li-
bentius expeditusq́; diſcurrit. Contra durities & craſ-
ſitudo meatus obturant oppillantq́;, & quaſi repagulo
ſunt, ne purus & liquidus tranſmittatur. Etenim oĩbus
ſenſibus ſua cuiq; portio ſpiritus ad functionem & mi-
niſteriũ tributa eſt, quo circa fieri, vt à prima aĩa quaſi
præciſi abiunctiq́; videantur. At caro non portioni ſpi-
ritus, ſed ſpiritui vniuerſo pręſeruit, qui ſe per oĩa mẽbra
95 diffundit ac pmeat. Cæterum, vt dixi, cũ odoratus pro-
priis noĩbus careat, mutuariis alieniſq́; vtitur: ita quẽ-
admodum ſapores alij dulces, alij amari habentur, ita
odores alios dicimus dulces, alios amaros vocamus. Ple
runq; aũt tum vocabula, tũ res in odoratu & guſtu con
ſentiunt, vt ſint pariter odor & ſapor, hoc eſt, vt qui gu-
ſtu dulcis eſt ſapor, dulcis etiam ſit odor olfactu, quod
in melle cernitur. Plerunq; etiam contra, quæ odorata,
non eadẽ guſtu tenera, vt vnguenta. Pariter & auſterus
odor & pinguis & acer dici ſolet, atq; omnia hæc à gu-
ſtu ſumuntur.[c] Cur vero deguſtatis rebus ſtatim volu-
ptas ægritudove conſequatur, quum tamen guſtus ho-
mini ſit abſolutior & certior odoratu, neq; Ariſto. do-
cuit, neq; expoſitores attingunt.

[a] *Non ob id ſagacius cetera animalia, ait Simpl. olfacere dicuntur, quoniam exactius olfactilium ſpecies diiudicent: nã id non modo in hoc uerum in omni ſenſu impoſſibile eſt: ſed nos ſuperant quo remotius olfaciunt, & hoc idem Auer. hic.*

[b] *Non eſt hic intelligendum, ait Simp. quod ſuaue tantummodo uel moleſtum ſint olfactilia, alia.n. hæc ſemper conſequuntur: nec etiam q. una cum aliis olfactilium differentiis moleſtum uel ſuaue diſcernat. Non.n. ea de cauſa ſenſorium deſpexiſſet tanquam non admodum exactum, nam contra id potius certitudinis eſſet indicium. Sed id dixit Ariſt. quia fortiora ea ſunt: nam cum olfactus organum in nobis non ſit admodum ſagax ad iudicandum, paſſione eget & ea quidem uehementi, ut ad cognitionem excitetur, quæ quidem ob uehementiã uel ſuauis ſit uel moleſta: & hoc eſt in cauſa cur ſine ſuaui uel moleſto. Senſorium.n. utpote quod tardum ſit, uehemẽti eget paſſione, quæ fieri nequit abſq; hoc quod uel delectet, uel ægre feratur: & inde etiam naſcitur quod iudicium ſincerum afferre non poteſt, quia ab ipſa paſſione impeditur. Nã etiãſi ſenſus ut patiatur aliquid ſenſorium à re ſenſili egeat oĩno, uehementior attamen paſſio impedit actum iudicandi.*

[c] *Carpitur Them. à ſimpli. hoc in loco, qui ait quædam etiam deguſtari abſq; ulla prorſus uoluptate, uel ægritudine.*

Cognitionem ſubiecti et ſubiecto oppoſiti pertinere ad eundem ſenſum: itẽ quot ſignificatus ſint inodori et inuiſilis & talium. Cap. XXXIII.

ERgo quemadmodum ad auditum exaudibile & 96
inexaudibile pertinet, & ad viſum viſile & inuiſile
ita ad odoratum odorum & inodorum, quia eiuſ-
dem ſenſus ſit cognoſcere quum adeſt, & quũ abeſt ꝓ-
prium ſenſile: ita tñ vt præſentiam per ſe, abſentiam &
priuationẽ ex accidenti percipiat. Quòd vero inodorũ
eſt multiſarie accipitur, quemadmodum & inuiſile dr̃ id
quod natura inhabili eſt, vt videri vſurpari oculis poſ-
ſit, vt nox & ſonus: ſecundo id cuius aſpectum ægre ca-
pimus, vt tenebræ: tertio id quod oculos noſtros con-
futat, & quo propter nimietatem lucis repercuſſumq́;
dirigere, aciem autem contra tendere difficile. Totidẽ
ſignificatus inodori habentur: nam & illud in odorum
eſt, quod natura ineptiore eſt, quàm vt olere poſsit: &
id quod prætenuiter & exiliter halat, & id quod adeo te
trum violentumq́; obolet, vt tollerari non poſsit. Eadẽ
in guſtu & guſtabili diſtinctio recipienda eſt.

De intermedio ſenſus olfactus, et quemadmodum aĩalia odorentur, præſertim inſecta. Cap. XXXIIII.

SAne ad odoratum, quemadmodum ad auditum & 97
guſtum corpore aliquo intermedio opus eſt, per
quod ad ſenſum odorum differentię conuehantur.
Videntur quoq; eadem elementa odoratui præſeruire,
quæ viſui & auditui, aer & aqua: nam aquatilia quoque
odorari certum eſt. Et quemadmodum in viſu perſpi-
cuitas cõis quædam qualitas in aere & in aqua cogno-
ſcitur, ita in odoratu alia qualitas in eiſdem elementis
promiſcua continetur, quã diximus dioſmon.i.perola-
tiam ſiue perodoriam appellari. Verum hoc non admo- 98
dũ mirabile eſt ſimiles ſi hac parte ſenſus eſſe illud æſti-
matione & qõne dignius videtur, quũ inſecta odorari
conſtet, vt apes quę ad quoſdã odores longinquo con-
ueniunt aduolantq́;, & fumo etiam abiguntur, indubi-
tari ſolet, qui id poſsint. Quum.n. homo & animalia ha
bentia ſanguinem omnia odorentur, recipiendo addu-
cendoq́; ſpiritum: (quod hinc probatur, quia ſi anheli-
tum contineant, nunquam neq; longius deſita, neque
prope aſcita, neq; impoſita etiã naribus ſentient. Quod
quidem poſtremum cõe omnibus eſt, vt ſi in partes ſen
ſorias adigãtur ſenſilia, perſentiſcere nullus ſenſus poſ-
ſit.) Cum, inquam, odorari animalia, quæ prædita ſan-
guine ſint, niſi attrahendo ſpiritum nequeant, contro-
uerſiam habet: quemadmodũ fieri poſsit, vt inſecta quæ
non reſpirant, nec ſpiritum ducunt, odorari tñ manife-
ſtiſsime videantur. Vnum.n. modum ſentiendi, & ra-
tionem haberi quocunq; ſenſu in omnibus animalibus
probabile eſt: aut igitur alium ſenſum ab odoratu, ha-
bebunt, aut reddenda ratio & cauſa diſcriminis eſt. Cer
te alium ſenſum habere non poſſunt, quo odorentur, ꝙ̃
odoratũ. Quum.n. intellectus & perceptus odoramen- 99
torum odoratus ſit, ſicut viſilium viſus, & exaudibilium
auditus, impoſsibile eſt odores ſentire inſecta, & tum
bonos tum malos internoſcere: tamen alio vti in hoc
ſenſu, ꝙ̃ odoratu. Iam quum perimi videantur inſecta
quarundam rerum odore, ſi vehementior violẽtiorve,
aut ſi putridæ fuerint, quibus vel reſpirantia ſæpenume
ro intereunt, vt ſulphure, vt calce, vt origani puluiſculo
inſperſo, vt multorum eius generis ſuffitu, incenſuq́;,
negari quidem nõ poteſt & ineſſe ſenſum olfactus. Sed 100
afferendum eſt, quemadmodum olfaciunt, ſi non re-
ſpirant?

ſpirant? Videtur itaq; in ſanguineis ſenſorium odorādi diuerſum eſſe ab eo quod in inſectis ſit. Et hercules vt animalium quorundā oculi genis & palpebris vtuntur, ceu vallo quodam viſus munimentoq́; prominente, eoq́; niſi nictentur, aut conniueant, cernere nō poſſint. quorundam ſunt oculi præduri, & qui hoc genere operculi & ſoliculi careant, proindeq́, exerti inconniuiq́; ſint, ſed ſtatim ſine diductu aliquo incidentia & occurſantia contuentur: ita odoratus inſectis prōptus atq; expoſitus eſt, vt vilus duros oculos habētibus, vnde munere eo ſine naribus & olfactione funguntur: reſpirantibus adopertus & conditus, qui quum halamus, adaperitur panditurq́; ampliatis venarum meatuumq́; itineribus. Hinc euenit, vt quæ reſpirant odorē in aqua non ſentiant, qm̄ reſpirare non poſſunt. Quamobrem quum meatus illi in humore patefieri nequeāt, ſumma ratio eſt vt vrinantes in eo odorari non poſsint. Ergo ſi quis diligenti ſubtilitate id exigat, reſpiratio non eſt cā odorandi, neq; dehiſcentia palpebrarū videndi, ſed adaperiendi meatus qui odoratum obſeruit. Conſtitutus autem odor in arido eſt, quemadmodum ſapor in humido: quo circa odoramēta incenſa recalefactaq́; fragrātiora odoratioraq́; ſunt. De ijs autem in commentarijs de ſenſibus Ariſto. vberius diſſerit. Illuc ergo relegandi noſcentes hæc ſunt. Plane conſtat inſtrumentum olfactus tale potētia eſſe, qualis eſt actu res odorata: quum vero iā odorať non potētia amplius, ſed actu ipſo eſſe.

De guſtu qui exteriore intermedio careat, item ſaporem in humido haberi, item quot modis inguſtabile dicatur. Cap. XXXV.

101 GVſtabile vero quidam tactile eſt, quare & guſtus perinde habetur: ac tactus quidam. Demonſtrari etiam poteſt rōne, quod guſtabile eſt ſub tactile videri cadere hunc in modū. Guſtabile nihil aliud eſt q̈ ſapor, ſapor omnis in humido eſt, humidum exploratur & deprehenditur tactu: ergo quod guſtabile eſt pertinere ad tactum vř. Quapropter quum guſtus ſit tactus quidam, non eſt alieno corpore opus pro intermedio ad guſtandum. i. per quod ſaporum differētiæ perferantur ad guſtum. quemadmodum ad vidēdum perſpicuo, ad audiendum olfaciendumq́; aere aut aqua, p quæ ſoni odoreſq́; apportentur. Singuli. n. intermedio corpore & externo vtuntur, per quod ad ſe omnia ſenſilia referantur. Neq; pars aliqua ſenſuum vicem intermediū poteſt implere, ſed neceſſe eſt haberi aliud, quod ſit abiunctum & ſeparatum à ſenſu. Nō ſic in guſtu, quia neq; ſic etiam in tactu, ſed ſi quod intermedium in ijs quoq; ſenſibus conſtituendum eſt, (quod certe conſtituendum eſt, vt paulo inferius indicabitur) illud à ſenſu diuiſum aut ſecretum eſſe non poteſt, ſed annexum eſſe & partem eius oportet, atq; hoc eſſe carnem aut aliquid vice carnis. Propterea ſi in aqua fueris, ſentire poteris ſaporem eum qui contineatur in aqua, vt vrinantes aſſolent, qui ſalſuginem maris percipiunt non tactu ſed guſtu, neq; tñ aquam vt intermediam ſentiūt, ſed vt id cui ſapor ille immixtus eſt. Etenim quum bibimus, quāquā humor eſt ille quem bibimus, non tñ humorem vt intermedium guſtamus, ſed vt id quod aliquem ſaporem recipiat: non quidem eodem modo quo colores pſpicuum recipit, (quippe qui quāquam per id videntur, in eo tñ miſceri & confundi non poſſunt: neque ab iis defluuium aliquod decidit, quo perſpicuum colorari dicatur) ſed ita vt ſaporem temperari miſceriq́; cum humore oporteat, è quo ſapor tāquam humori forma euadat. Qualitas. n. & affectio quædam humoris ſapor eſt, non tñ in eo ꝙ humor ineſt, in illo ſapor. Sunt. n. aliæ qualitates & affectiones humoris in eo ꝙ humor eſt, vt eſſe ceſsibilem, labilem, fluibūdum & ſciſsilem. At qualitas ſapor eſt humoris non alia re, q̈ ꝙ in humore poſitus conſtitutusq́; eſt. Atq; illo tantummodo ineſſe dř per ſe in humore ſapor, ꝙ vt ſapor conſiſtat neceſſe ſit humorem accedere. Accedit autem & continetur hu- 102
mor vbi ſapor eſt, aut actu aut potentia. Sal quum potentia humidum ſit, ſimul admouetur & approximat linguæ tabeſcit liqueſcitq́;, quo & linguam humectat. Ergo intermedium corpus quod externum alienumq́; 103
ſit, in hoc ſenſu deſyderatur: cætera habet cōia cum reliquis ſenſibus. Vt. n. color viſile eſt, ita ſapor guſtabile. Item quemadmodum viſus perceptionem viſilis & inuiſilis habet, (nam tenebras oculus inuiſiles iudicat) ita & guſtus ſenſum guſtabilis & inguſtabilis obtinet. Nouit. n. omnis ſenſus priuationem ſenſili ſui, nec priuationem modo, ſed etiam exuperantiam & exceſſum, quāquam hoc poſterius non ſine offenſione oblæſioneq́; occidit. Neq;. n. affectio eſt par, quum ſilentium obnoxium, & cum violenti ac demētes ſtrepitus afferuntur. Silentium quum percipitur nihil laceſsit: graues & exuperantes ſoni officiunt ſenſui, & pleriq; exitiū & abolitionem important. Nam exceſſus ſenſilium immodici quaſi non ſenſiles euadūt, quia impatibiles ſunt, nec eorū ſuſtineri vis poteſt: eo fit vt non modo exilis & perexiguus ſtrepitus exaudiri non poſsit, ſed nec præmagnus & inſolens. Præterea triplex inguſtabile eſt: primum id quod fatuum inſipidumq́; eſt, vt lapis: alterum id cui permultus ſapor ineſt, & guſtum offendens, vt ea quæ impēdio acida, acria auſteraq́; ſunt: tertium genus eſt eorum quæ natura idonea ad ſaporem non ſunt, vt vox & aer. Ad hoc exēpli & inuiſile & inexaudibile trifariam dř. Guſtabilium itaq; initium humor eſt, vtpote qui pro materia ſit ſapori: materia porro initium ſui generis & ipſa eſt. Guſtabile vero alterum poculentum, id videlicet, quod quum humectum ſit, ſaporem plus minus naturalem ſalutaremq́; animantibus præfert: alterum impoculentum, id. i. quod oblædit & perniciem guſtui adducit. Primum igitur oportet rem haberi ſucculentam & guſtabilem, item quæ ſuccum & ſaporem ſortita ſit, tum deinde poculentam & teneram ſorbitui. Sane poculentum commune tactui & guſtui eſt: nam omne poculentum humorem ſaporemq́; habet, qua humidum eſt, ad tactum pertinet: qua ſaporem habet, ad guſtum. Si igitur mediocritatem aut temperamentum excedit, quatenus guſtabile eſt diſſoluit, collabefactat guſtum: ſi quatenus tactile animal vniuerſum.

Quot ſint guſtabilia, et quod inſtrumentum guſtus & quale itē differentia ſaporum, et genera. Cap. XXXVI.

QVum igitur quod guſtabile eſt, ſedē in humore 104
poſsideat, neceſſe eſt machinamentum & optimum quo vtitur anima ad guſtandum, neque humidū actu eſſe, neq; tale vt humeſcere & diffundi poſſit. Nā guſtus à guſtabili patitur qua guſtabile eſt: oportet igitur ſenſorium hoc ꝙ humidum ſit, potentia mox humefieri & molleſcere actu, modo ſeruetur atq; incolume habeatur. Atq; hoc argumento illo patuerit, ꝙ quū aridiuſcula nobis & ſiticuloſior lingua eſt, guſtare non poſſumus: ſicut neq; quū pręmadidam & admodū dilutā habemus. Quod genus facile in ægrotātibus cernitur.

nitur. Illi ꝙ offuſum linguæ humorem habẽt, tanquam
ſolum eum & primum agnoſcunt, reliquos ſapores ad-
motos ægre diiudicãt: eo fit ſæpenumero, vt ſubamara
omnia febrientibus videantur, quum linguæ ſapor is à
bile ſelleúe hæſerit. Nam & ſi ferrum, aut vehementem
ſaporem ori primum admoueris, mox ſubinde aliam
addideris, differentiam non adæque percipies, quia. ſ.
offectio prioris intellectum poſteriori non prę̃ſtat. Sa-
porum autem genera fere vt in coloribus notãtur de-
ſcribunturq́;, ſimplices alij, vt dulcis amarusq́;, atq; ij
inter ſe cõtrarij ſunt. Conſequitur dulcẽ pinguis, ama-
rum ſalſus. In meditullio habẽtur, acer, auſterus, ſuauis,
acutus, acerbus, acidus. Atq; hæ differentiæ ſaporum vi
dentur. Sed teſtemur breui complexione quæ hacte-
nus nobis effecta ſunt, id quod in ſenſibus, item in reli-
quis fecimus. Senſorium guſtandi tale potẽtia eſt, qua-
le guſtabile eſt id quod tale reddit actu ſenſorium, qua-
le ipſum eſt ſenſile.

*De tactu quæſtio an ſit vnus, ſolutio non eſſe vnum. Item car
nem nõ eſſe ſenſorium tactus, ſed intermedium et ope-
rimentum ſenſorij.* Cap. XXXVII.

105 DE tactu duo ſunt quærenda, primum vnus ſit an
plures: alterum quodnam ſenſus huius ſenſoriũ
conſtituendũ ſit, vtrum caro, aut ſimile aliquid
atq; æmulum carni in his quæ carent carne: an caro nõ
ſit ipſa ſenſorium, ſed potius intermedium quoddam,
aliud vero interius ſecretarium habeatur, quod pro in-
ſtrumento & machinamento ſit tactui. Plane tactũ non
poſſe vnum ſenſum intelligi videtur illud oſtendere, ꝙ
ſenſus hic vna cõtrarietate non eſt contentus, vt ſenſus
reliqui viſus candoris & nigritiæ & mediorum, guſtus
dulcoris & amaritiæ. In tactu multæ contrariorum cõ-
iuges copulæ ſunt, atq; oẽs extremæ & citra medium,
qm̃ in ſingulis earum mediæ qualitates aliæ collocan-
tur. Extremæ ſunt, caliditas, frigiditas, humiditas, ſicci-
tas, grauitas, leuitas, mollicies, duricies, aſperitas, læuor:
mediæ inter has plurimæ. Verũ quæſtionis huius quã-
quam non proba nec ſeria: tñ phalerata & veriſimilis
videri ſolutio poſsit, ſi dicamus in reliquis etiam ſenſi-
bus plures contrarietates cerni, vt in voce non modo
acutum graue, ſed exile magnum, ſed aſperum & leue,
ſed durum & flexibile: ſed fuſcum & candidum reperiri:
totidem eſſe & colorum diſcrimina. Sed vt ſum præfa-
tus, defenſio hæc non ſatisfacit. Primum magnitudo
atq; exilitas communia ſunt ſenſibus omnibus, & per ſe
etiam à ſingulis cognoſcuntur. Leuitas item & aſperi-
tas, aut tranſlatæ de tactilibus ſunt, aut ad figuram refe-
runtur, ſi modo figuram vllam voci eſſe putãdum eſt.
Quod certe putari poteſt propter aerẽ qui in voce eli-
denda percutitur. Figura vero inter ſenſilia communia
numeratur. Non idem poteſt dici de calore, de frigore,
de leuore, aſperitate, leuitate, grauitate, quippe quæ oĩa
priuatim ſubiecta ſunt tactui, nec ſic vllum ex iis quod
pertinere ad reliquos ſenſus poſsit. Ergo ſtat ſcrupulus,
quodnam genus aut quæ natura ſub ſenſum hũc cadat:
etiam vtrum natura vna an plures: neq;. n. promptum
eſt aliquod nomen, quale in auditu ſonus, in viſu color,
in guſtu ſapor. Hoc igitur nobis quærendum addubitã-
dumq́; eſt, vtrum vero ſenſorium tactus ſubtus carnem
106 cutemq́; ſit, an ipſa potius caro. Certe experimentũ il-
lud quod afferri ſolet, nihil huc facit, ꝙ ſtatim atq; con-
tacta caro eſt, perſentiſcere videamur, qñ etiam ſi mẽ-
brana lanaúe aut linteolo tenuiſsimo carnem inuoluas,
nihiloſequius idẽ ſequitur, vt ſimulatq́; attigerit aliquis,
ſentias calorem & frigus, & cæteras eius gñis qualitates:
& tamen dubitari non poteſt membranam eſſe ſenſo-
rium tactus, etiam ſi cum corpore coaleſcat: quod de
Hercule fabulis proditur in tunica, quam Deianira ei
ſanguine Centauri tinctam induerit, & quæ inhæſerit
viſceribus. Nimirum nihil hoc magis ſenſus viguerit,
Imo impedimentum potius mẽbranula obducta attu-
lerit. Quamobrem caro nõ ſenſorium, ſed protegmen 107
ſiue operimentum videtur iniectum & circundatum
interioribus ſenſorijs tactus, quæ plura ſint, & ſingulis
paribus contrariorum ſua reſpondeant. Nam quemad-
modum ſi aer ita nos ambiret, vt congenitus iunctus
atq; applicitus vndiq́; haberetur, videri poſſemus vno
eodemq́; inſtrumento ſentire ſonos, colores, odores:
eoq́; vno ſenſu videre, audire, olfacere: ꝓpterea ꝙ ſen-
ſoria interſtingui & diſcerni non poſſent, ſed eodem
corpore inſtrumentoq́; ſimul & colores cerni, & ſtrepi-
tus exaudiri, & odores olfieri oporteret. Nũc ꝙ inſtru-
menta extrinſecus habeantur & apertiſsimis diſcrimi-
nibus euariant ea, per quę videntur ſenſus impelli, ma-
nifeſtius eſt q̃ vt cadere cõtrouerſia poſsit, plura & vni-
uerſa eſſe machinamenta, quæ illis ſenſibus delegata
mandataq́; ſint. Ita in tactu, quia obſcurum eſt, vnũ ca-
ro an plura ſint inſtrumenta eius, dubitare quidem cõ-
tingit, vt dixi, ſed tamen nihil prohibet plura ſenſoria
eius intelligi. Carnem vero tum vniuerſam quæ in vi- 108
ſceribus contineatur, tum ea quæ extrinſecus viſitetur
opericuli & velaminis loco ſenſorijs illis obductam ha-
beri. Nec. n. aerem id eſſe, aut aquam oportuit, quia
corpus animantium, quod firmum eſſe & ſolidum ne-
ceſſe eſt, quodq́; ortus & occaſus particeps eſt, ex illis
elementis ſeorſum conciliari non poteſt. Itaque relin-
quitur, vt mixtum eſſe è terra, & reliquis elementis
oporteat, quale caro eſſe debet, aut aliquid quod vice
carnis ad proportionem haberi natura ſtatuerit. Quòd
ſi quis animalia eſſe aerea vel ignea crederet, vtiq; in ijs
difficile fuerit, tum quinque ſenſus, tum inſtrumenta,
quibus ſinguli vterentur, agnoſcere. Sed rationem hãc
quemadmodum ducatur attende. Si ſenſus omnis per
medium aliquod in actum prodibit, prodibit & tactus.
Inter tactile vero & tactũ nihil eſſe medium præter cor-
pus poteſt. Corpus igitur hoc quo medio tactilia perci
piuntur à tactu, videtur ab aqua & aere differre, quæ cæ
teris ſenſibus media ſunt, ꝙ aer & aqua à tribus ſenſi-
bus ſunt abiuncta diremptaq́; corpus id quod præſer-
uit tactui, ab eo ſeparatum eſſe non poteſt, ſed cohære-
re & congenitum eſſe & iunexum oportet. At vero ra- 109
tio ea qua probare quiſpiam conaretur vno ſenſu ta-
ctum includi, propterea ꝙ caro vna ſit, per quam tacti-
lia oĩa comprehendantur à tactu euertitur argumento
linguę, quæ certa ſui parte, & tactilium & ſaporum per-
ceptionem habet. Nam ſi animal cætera quoq; carne
paſsim & guſtaret & tangeret, neceſſe eſſet vnum ſenſus
putare guſtum & tactũ: nunc duo ſunt, quia inſtrumen
torum vſus non reciprocant. Quãuis. n. ſenſorium gu-
ſtus intellectum tactilium habeat, non tamen cõmeat,
vt tactus quoque ius habeat in ſapores.

[a] *Has contrarietates non eo modo intelligit Simplicius Plutarchum inſequens, quo Them. & Alexand. ut ſint ſenſilia communia: ſed ueluti quaſdam proprietates peculiariter ſomnum concomitantes, & alia etiam ſenſilia ſimili proportione.*

Vtrum duo corpora ſolida de concurſu ſeinuicem tangāt: & in quo differat, aut non differat guſtus & tactus à reliquis ſenſibus. Cap. XXXVIII.

113 IN eo quoq; inſueuit ambigi, ꝙ quum oē corpus al-
titudinem habeat, atq; hæc è tribus vna dimenſio ſit
quumq́; ea corpora inter quæ corpus alterum inia-
cet, mutuo tāgere ſe non poſsint, ꝙ ea ſolum ſe ĩuicem
tangunt, quorū extrema & ora ſunt ſimul: ſuperq́; mani
feſtum ſit vdis corporibus ſemper humorem aliquē cir-
cūfundi & adhæreſcere, non vr̄ fieri poſſe, vt duo ſolida
corpora de concurſu in aqua ſe tangant, alioquin aut
reſiccata erunt extrema, (quod quidem in humore nō
poteſt contingere) aut ſi aquam intercedere fatearis,
hiare aliquid inter magines oportebit, nec conſtabit at-
tactus. Quare neq; hamus, cui hæſerit piſcis, neq; piſcis
piſcem tangere poterit: neq; intereſt, quàm exiguum
pauxillumq́; ſit qđ interponitur. Eadem qō in ijs cor-
poribus eſt, quæ ſe extra aquā tangere inuicem credun-
tur, quum omnia ea interlitus aer diuellat. Sed hoc no
bis obſcurius in humore eſt: propterea ꝙ aer minorem
ſenſum innehit, q̈ aqua. Cæterum [a] quāquam vera hæc
videntur, tñ præteritur aliquid quod minime conniuē-
dum, aut diſsimulandum Ariſto. fuit. Quum. n. aquam
aut aerem tangant, quæ in aqua, aut in aere ſunt, profe-
cto hæc non alio medio præterea aquam, aut aerē tan-
gent, ſed cum his protinus cōcurrent, nihil vt poſsit ma
gnum paruumúe intercidere. Verum [b] hoc non id erat,
114 quod initio volebamus. Illud ergo agitabatur, eſſet ne
caro tactilium rerum pars ſenſoria. quemadmodū viſi-
lium pupilla, an vero inſtrumētum haberetur interius,
caro autem inter inſtrumentum & tactilia interiaceret
vt media. Videtur. n. maxime poſtulare ratio, vt ſimile
in tactu, atq; in reliquis ſenſibus ſtatuatur. Proinde ab-
ſurda res ſit tactum aut guſtum ſenſilia non per mediū,
ſed ipſo ſe tangere. Differre porrò à cæteris ſenſibus ta-
ctum & guſtum, (ſi modo differunt) ꝙ intermedia re-
motiora alijs, iunctiora his duobus propioraq́; ſint.
Alios per amplius ſpatium, hos per breuius allici agita-
riq́;, eo fit, vt intermedium in his latentius videatur, nō
modo quia paruū breueq́; eſt, ſed etiam quia congeni-
tum atq; coalitum. Neq; mirum ſit, ꝙ aïal ipſum tange
re dr̄, quum ipſum tñ nō tangat res nec tactus eius, ſed
mediū illud per qđ tactus impellitur iciturq́;. Certe plu-
ribus modis tactus accipit̄: primum ad oēs magnitudi-
nes ſiue corporeæ ſiue incorporeæ ſint, cōiter pertinet
quando & lineæ circulos tangere, & circuli circulos di-
cuntur. Dicuntur & ſenſilia ſenſum tangere, quotiēs ita
imminent ſenſui, vt extrema ſint ſimul. In ipſo autem
ſenſu tactus tunc demum dicuntur ſenſilia ſenſum at-
tingere, quum percipiuntur à tactu. Quo fit, vt in cæte-
ris ſenſibus nihil intermedium poſsit eſſe quū tangunt:
in tactu vero quia tangere, vt dixi, in eo non eſt con-
iungi, ſed percipere & ſentire, nihil prohibeat quin ali-
quid intermedium ſit. Sanè intermedium hoc incogno
bile imperſpectumq́; nobis eſt, perinde ac ſi in aqua ta-
ctus exiſteret, in qua tametſi madeſcentibus nobis hu-
mor quoquo verſus hæſiſſet, isq́; in oï cōtrectatione me
dius haberet̄, haud facile tñ animaduerti nobis id poſ-
ſet: quod & nunc cōtingit, quum in aere ambiente nos
tangimus, quāquam id præ tenuitate aeris perparū eui-
dens eſt. Idem ſit, ſi per linteum aut carbaſinū, quæ nos
lateret, tactilia ſentiremus. Quamobrem quemadmodū
videmur in aqua tangere, & tñ quod interpollat, aut
ignoramus, aut non aduertimus, ita forte in primo ta-
ctu dicendum. Primum tactum appello ſenſorium, qđ
interius occulitur, quodq́; ꝑ medium illud tangit, quod
nobis incognitū inexploratumq́; eſt, vel eo magis quo
propinquius & cōfinius ſenſorio continet̄. Ergo etiam 115
medium aliquod probādum & afferendum in tactu eſt.
Neq; hoc guſtus & tactus à reliquis ſenſibus diſcrepat,
ſed eo potius ꝙ quum in viſu, auditu, olfactu, non id
quod medium eſt alteretur, ſed per id quod mediū eſt,
organa ſentiendi, ſenſusq́; alterentur. Nam alterari hoc
loco quemadmodum accipiamus, de ſuperioribus pa-
tet. In tactu & medium & ſenſus ſimul alterautur, pa-
tiūturq́;: frigeſcit. n. & caleſcit caro, quemadmodumq́;
clypeum qui ꝑcutit, ſimul & clypeum, & gerulum per-
cutit, ita idem tactile carnem & tactum ſimul laceſsit.
At perſpicuum nō alteratur, neq;. n. albeſcit aut nigre-
ſcit: aer quoq; incluſus & intextus in auribus, neq; acu-
tus, neq; grauis à ſtrepitu redditur: Ergo inter ſe ſenſus 116
iſti non diſtante ea re, ꝙ medio alteri vtamur, alteri nō
vtamur, ſed quod medium alio genere, viſui, auditui, ol-
factui adminiſtrer, alio guſtui & tactui obſeruiat. Vr̄ q-
dem caro eo modo ad tactū & guſtum ſe habere, [c] quo
aqua & aer & viſum & auditum. Atq; hoc in hunc mo
dum contēplare. Si rem candidam ſuperpoſueris pupil-
lę, aut ſi aeri connexo & congenito auribus, admoueris
ſtrepitum, aut ſi meatibus narium odoramentū indide-
ris, nulla perceptio conſequet̄: at ſi tactilia carni adiun
xeris, conſequetur. Ergo clarum eſt primū ſenſorium
contingibilium carnē eſſe non poſſe, quia ſi eſſet, idem
ſtatuere quod in cæteri ſenſibus oporteret. Cæterū in-
ſtrumentum intus abditur, caro pro intermedio eſt.

[a] Videtur Them. Ariſtote. carpere hic, & ipſe ab Auer. carpitur, cæteriſq;. [b] Videtur Themiſt. intelligere dubitationem hanc, quòd ab Ariſt. quaſi ex incidenti & extra propoſitum ſit inducta. Verum Philopo. ait ob id Ariſt. eam adduxiſſe, ut tertio etiam ex ipſa oſtenderetur carnem potius rationem medij quam ſenſorij obtinere. ſed Simpli. eo fine ut declararet quæ nam eſſet differentia inter tactum & cæteros tres ſenſus, quandocunq; etiam ſupponeretur inter tāgens & tactile intercedere corpus extrarium medium, ut quando corpora ſolida in aqua ſe tangunt. [c] Non attamen credendum eſt, ait Simpli. carnem ea propter omnino ſenſu carere, ſicuti caret aqua, neq. n. hac ratione ſunt ſimilia: ſed qua ratione & ipſa eſt id per quod ad primum ſenſiterium deuehūtur ſpecies rerum tactilium.

Epilogus eorum quę de tactu dicta ſunt hoc eſt, tactum intermedio vti, item tactum multos ſenſus eſſe. Cap. XXXIX.

SEd vti Ariſtote. hac quoq; parte ſequamur imite-
murq́;, qui locum hunc fere ambitioſiuſcule exe-
quutus & cōplexus vr̄, recenſebimus breui ſumma
quaſi decurſu per capita, quæ hactenus de vno hoc ſen-
ſu confecimus. Senſus oēs aliquo intermedio ad fun-
ctionem ſuam vtūtur, ergo & tactus vtetur. Nihil inter
tactum & tactilia medium viſitur præter carnem. Hæc
igitur vicem medij exhibet. Si per aquam, ſi per linteū,
ſi per inan, ſi per mēbranulam tangeremus, media nos
lateret: nihil igitur mirum, ſi caro quoq; quæ media eſt
videtur latere, præſertim tanto coniunctior reliquis ſen
ſibus. Si res ſenſilis inſtrumēto impoſita fuerit, nihil ſen
timus tactu, ſi carni impoſueris tactile protinus ſentias:
non eſt igitur inſtrumentum tactus caro grauitatem &
leuitatem non tangendo, ſed quadam interiore vi ſen-
timus, ergo & cæteras contrarietates interioribus vi-

ribus ſingulæ ſingulis ſentiuntur: etiam ſi per carnẽ in-
tellectum illorum aſſequimur. Atq; hoc ab Ariſtote. di-
ctum non eſt. Hactenus rõnes illas & conſectaria repe-
tiuimus, quibus probatur tactum intermedio vti: quẽ-
admodum vero tactus plures ſenſus ſit, ſequentes oſtũ-
dunt. Senſus vnus circa vnum par contrariorum obit,
tactus circa plura verſatur, ergo tactus non poteſt ſen-
ſus vnus intelligi. Vt.n. viſus auditusq́; tametſi duo ſen-
ſus ſunt, per vnum tñ & idem medium mouẽtur, ita ni-
hil obſtat, quin tactus poſsit in tot ſenſus ſundi, quod
contrarietates habentur, & tñ plures illi ſenſus medio
vno.i.carne ad ſentiendum vtantur. Præterea in eadem
parte linguæ ineſt guſtus & tactus, atq; ita vno locula-
mento plures vno continentur ſenſus: nihil igitur vetat,
quin idem poſsit vniuerſa in carne contingere, vt quãq̃
ſingulis eius párticulis omnia tactilia ſentiuntur, tñ ſen-
ſus percipiendis ijs multiplices habeantur. Si quod igi-
tur animal ex aere formaretur, quãuis in eo viſus ab au
ditu nõ diſtaret, propterea ꝙ toto ſe & videret & audi-
ret, tamen ex argumẽto ſenſiliũ, quæ apertiſsime diſside
rent, negari non poſſet duos in eo ſenſus eſſe, quorum
alter differentias colorum, alter ſonorum & vocum va-
rietates exciperet. Pari pacto cum animal corpulentum
ſit, quamuis vnus eſſe tactus ſimplexq́; videatur, pro-
pterea quòd carne tota res contingibiles ſentiuntur,
non tamen re vera vnus eſt, ſed quot paria contrario-
rum & copulæ.

*Cõtra Alexandrum qui putauerit carnem eſſe ſenſo-
rium tactus.* *Cap.* X L.

IAm ſoluere ꝙ Alexander in carne ſolus vidit, non
impendio arduum eſt. Si caro, inquit, non ſit ſenſo-
rium tactus, quidnam afferri aliud poterit? qñ ne-
ceſſe oĩno ſedem ſenſoriã tactui deſcriptam & certam
haberi, quemadmodum orbes ſinusq́ue viſui adiun-
guntur, auriculæ auditui prominent, lingua guſtui dele-
gatur, nares olſactui ſeruiunt? Sed meminerit Ariſtote.
ſenſorium tactus cordi mandaſſe. Deinde alia via oc-
currit. Si cõem, ĩquit, rõnem viciſsim ſenſus ineũt, quẽ-
admodum quæ media & internuntia reliquis ſenſibus
ſunt, ipſa non ſentiunt, ita par ſit, vt caro nõ ſentiat, quæ
tactui ꝓ medio eſſe ſtatuitur. Sed ad hoc audiat Ariſto-
telem dicentem animal non carne, ſed ſimul cum carne
ſentire. Præterea nec ſimilitudo inter carnem & cæte-
rorum ſenſuum media, qua ille nos vrget, in fidem re-
cipi poteſt, ꝙ hæc innata coniunctaq́; habeantur, illa
prorſus externa ſeparataq́; ſint. Eſt & in eo nõnulla di-
uerſitas, ꝙ eadem corporis pars à pluribus ſimul poteſt
at tingi, eundem colorem tueri, eundem ſtrepitum au-
dire, decem ſimul, atq; adeo innumerabiles poſſunt, vt
in cuneis theatrisq́;. Atq; hæc in dubium reuocaſſe ha-
ctenus: atque obiter diluiſſe non fuerit inutile.

*Senſum tactus maxime corpulentum videri: item ta-
ctum mediocritatem eſſe et quoddam alio modo,
quàm ſenſus cæteri.* *Cap.* X L I.

117 PLane tactus ſenſuum oĩum maxime corpulentus
eſt, nam & ſubiectæ huic ſenſui res naturam cor-
poris maxime referũt, & differẽtiæ corporis ſunt,
qua corpus eſt, non qua aĩatum viuumq́;. Calor.n.& fri
gus, item humor & ſiccitas elementis primis peculiares
& propriæ qualitates ſunt de quibus accurate in libris
de generatione & corruptione perſcripſimus. Senſo-
rium porrò tactilium, & in quo primo tactus ineſt, ho-
nore præſti to vocare tactorium poſſumus, vt audito-
rium, viſorium, olfactorium. Scire etiã illud debemus
partẽ eam, in qua prima tangendi conſtituta vis eſt, ta-
lem eſſe potentia oportere, qualia ſunt quæ tanguntur.
Erit igitur tactus potentia calidus, potentia ſrigidus, &
cætera ſimili ratione. Quapropter iure dictum eſt ſen-
ſorium hoc valde craſſum & corpulentum eſſe. Cæterũ 118
ſuperius declaratum in cõe eſt, animalia quodãmodo
& gñe pati dum ſentiunt: dictum eſt etiam id quod pa-
titur, partim ſimile agenti eſſe, partim abſimile, ꝙ ne-
ceſſe eſt, quũ cœperit pati abſimile ſit, quũ deſierit, ſi-
mile euadat. Ex hoc ſequitur ſenſorium tactus non ſen-
tire, q̃ æque calida, æque algida, æque læuia, æque aſpe-
ra incidãt. Nec illud interius modo, ſed ne mediũ quoq;
ipſum quod eſſe diximus carnem, ſed ſolas redũdantias
& defectus eſſe, quæ ſentiantur, quaſi ſenſus is medio-
critas extremorũ ſit. Mediocritatem vero non eo mo-
do acceperim, quo virtutes ſolemus mediocritates vi-
tiorũ vocare: nam virtutes, ꝙ in meditullio vitiorum
ſunt ſitæ, qđq́; ab iis pari vtrinq; intercapedine circũ-
ſiſtuntur, mediocritates appellanł, & ſunt. Non hoc in
tactu mediocritas eſt, ſed eo ꝙ id qđ in medio eſt, ſeu
quod mediũ eſt, vtrunq; extremum potentia continet.
Iã in hoc quoq; tactus à cæteris ſenſibus diſsidet, ꝙ non 119
eodem iure medietas eſt, quo illi cẽſentur. Nam & id in
quo primum facultas viſibilis continentur, expers eſſe
omnis coloris debet, & id in quo vis audiendi, primum
ineſt, vacare omni ſtrepitu oportet. Ac actus ab omni
qualitate abſolutus nunquam eſt: nam ſenſorium ĩ quo
vis tangendi habetur, eſt corpus: nullum corpus eſt, cui
aliqua è tactilibus qualitas annexa & adiuncta non ſit.
Ita conſtat alio modo tactũ, alio cæteros ſenſus medio-
critates eſſe: ac illos quidem idcirco, ꝙ nihil oĩno earũ
rerum quas recepturi ſint, continent, tactum ideo ꝙ re
miſſas & medias qualitates ſumit, non calorem aut fri-
gus, ſed teporem: nec mollitiem aut duritiem, ſed quod
inter has ambigit. Porrò mediæ qualitates tanquam iu-
dices extremarum habẽtur. Proinde vtram extremarũ
tactus accipiat, neceſſe eſt ad eam ex mediocritate ſe re
ferat, ab vtraq; autem patitur, non quatenus ſimilis eſt,
ſed quatenus diſsimilis. Præterea quemadmodum ad 120
viſum viſilia & inuiſilia, & vniuerſum priuationes ad
ſenſus, ita ad tactum cõtingibilia & incõtingibilia per-
tinent. Planè incontingibile dici poteſt, non ſolum id
quod tenuem & imbecillem vim obtinet ad ciendũ &
laceſſendum tactum, ſed etiã id quod exceſſu infeſtius
eſt & corrumpit, vt quæ vehementer calent aut algent.

*Communia ſenſuum, hoc eſt, ſenſum recipere res ſenſiles
citra materiam, item ſenſum non proprie pati, item
exuperantia ſenſilium omnibus officere ſen-
ſibus.* *Cap.* X L I I.

POſtquã de ſingulis ſenſibus generatim & breui- 121
ter executi ſumus. (Eſt enim locus alius ad expli- *In libello de ſenſu & ſenſili.*
cationem ſenſuum vberiorem & exquiſitiorem
nobis ſeruatus) reliquum eſt vt in cõe de oĩbus diſſera-
tur. Senſus omnis formas & ſpecies haurit citra mate-
riam. Sicut enim cera ſine auro aut ære ſymbolum ex-
cipit, (excipit autem ſig illum & imaginem aurem, non
tñ quatenus aurem) ita oculus colorem & aures ſonũ,
ſimiliter guſtus & olfactus ſua ſenſilia, quamuis hoc in
guſtu & odoratu incertius eſſe & inconſpectius videaŧ.
Quum ergo ad ſenſus qualitates abiunctæ materiæ & 122
ſubiecto perueniant, neceſſe eſt ſenſus à ſenſilibus pati
dicantur, atq; hæc paſsio longe abeſt ab ea, q̃ inanimis
& caren-

& carẽtibus ſenſu corporibus propria eſt. Patiũtur qui-
dem ſenſus,(vt dixi)ſed ita vt forma rei percieat impel
latq́; inſtrumẽtum, materia ſorinſecus ſedeat:at corpo
ra quum franguntur, ceduntur, cremantur, non niſi in-
greſſu & acceſſu materiæ patiuntur. Cædit.n.non acies
ſola aut mucro,ſed gladius.i.acies ipſa cũ ferro:itẽ deu-
rit ignis,nõ forma ignis ſpeciesúe. Quamobrem iſthæc
propria preſſaq́; paſsio eſt,quia in mutationem & con-
uerſionem aliquam decumbit: imo vero quod ſic pati-
tur,ſimul ac paſsio finem accipit, in materiam agentis
tranſit.verbi gratia: Qnod incenditur incendẽtis,quod
frangitur confringentis,quod cæditur incidentis.Sẽſus
non poſſunt materiæ ſenſilium effici. Non.n.albet aut
nigrat, aut opacatur viſus, neque exacuitur aut graue-
ſcit auditus, ſed qđ diximus ſæpe, & ſæpe dicemus, ſpẽs
rerum & ratio concipitur. Quo fit vt paſsio hæc non in
conuerſionem mutationemúe,ſed in cognitionẽ & iu-
dicium deſinat. Nulla enim materia de forma ſibi acci-
dente hęrẽteq́; iudicium ferre poteſt,quia materia ſuo-
pte ingenio inſipiens bruta irrationabiliſq́; eſt:ratio ve
ro tum de aliis iudicat, tum ratione & forma rationem
& formam apprehendit. Senſus autem ſpecies & ratio
ea eſt,quæ ſedem in primo ſentiendi inſtrumẽto habet,
(nam ſenſus nihil aliud eſt quàm facultas & forma pri-
mi cenſorij) quamuiſq́; ſenſus & primum ſenſoriũ ſub-
iecto non diſtant,(quemadmodum nulla forma ſubie-
cto diſtat ab eo in quod ipſa recipitur) tñ diuerſa ſenſo-
rio & ſenſui eſſentia eſt: nã ſenſorium magnitudo eſt at-
123 que corpus,ſenſus vero forma & ratio corporis. Con-
ſtat autem ex iis quæ hactenus commemorata nobis
ſunt,exuperãtiam ſenſilis efficere, atque adeo permitiẽ
afferre ſenſorio:nam ſi vis maior ingruat quàm vt ſuſti
neri à ſenſu poſsit,neceſſarium eſt eius partis interitum
ſequi,quia temperamẽtum & ratio ſoluitur diſſuiturq́;.
Nihil.n.aliud temperamentum & ratio eſt, q̃ mẽſurata
quædam & modificata medietas. Oẽ vero moderatum
ab imoderato diſſoluitur, vt modulatio in fidibus atq́;
cantu,ſi chordæ voceſq́; aut validius obgraueſcãt, aut
impenſius exuibrіſſent, quàm intentionis & concentus
ratio poſtulat,protinus diſsidere incipit,mox & conſpi
ratio tota confunditur. Atq́; hæc quemadmodum eue-
niat,ex iis quæ diximus,probe arbitror liquere.

Plantas expertes ſenſus eſſe,& ratio quamobrem ſint expertes,licet ſint compotes anima. *Cap.* XLIII.

124 SEd ne illud quoque ignorari exiſtimo,cur non ſen
tiant plantæ,tametſi partem aiẽ ſortiantur,& mo-
menta tactilium qualitatum agnoſcant,caleſcunt,
frigeſcũt,humeſcũt,ſicceſcũt. Planè nõ video qui dubi
tari in vno eo poſsit,an videãt,audiãt,oderẽtur,an vero
tangendo ſentiant ea quæ tangunt: fortaſſe hoc contro-
uerſiam nõnullam habiturerit,eoq́; apertiſsime ab iis quę
tangunt immutari videntur & perpeti, an patiũtur qui-
dem illæ, ſed non ita vt formam & rationem ſolam ac-
cipiant? Nec.n.ea natura fructices ſunt, vt ſpecies qua-
litatum materia abiunctas, ideſt nuda & mera ſimula-
chra earum concipere poſsint, quandoquidem nulla
pars plantæ,nedum tota planta naturam obtinet quali-
tatibus tẽperatam,vt animalium carnes, & quod in ali-
quibus ad proportionem carnis eſt, ſed ſemper inæqua
bilem ſubſultãtemq́;,ideſt I alterum extremum propen-
ſam. Nam & animalium quæ ab hac mediocritate plus
recidunt deterius & exilius ſentiunt. Patiuntur ergo
plantæ materia agentium ſubeunte, humeſcunt enim
humore ſuccedente, frigeſcunt inſinuante ſe frigore.
Materiam igitur oportet intra ea quæ nutriuntur inſer-
ri,non intra ea quæ ſentiunt,quatenus ſentiunt:ſed ma
teria foris relinquitur, forma intro admittitur. Iam ſi
ſenſum haberent ſata temere eum fruſtraq́; habuiſſent,
quum nec ſalutaria & vtilia perſequi poſsint, nec vitare
contraria, quod tamen animalibus tributum eſt. Ad
plantis negatum, quia immotæ loco & affixe radici-
bus ſunt,natura porrò nihil incaſſum aut temere viceq́;
fortuita ſuſcipit. Quòd ſi enim plantæ conuenientem
ſuccum hauriunt è terra, id non agnitione aut iudicio
aliquo faciunt,ſed natura,id quod vel in nutritione ani-
malium cernitur. In iis enim natura ipſa eſt quæ alimen
tum bonum ſciſsit,& malum repellit,idq́ue nec vigilan
tibus nec ſentientibus iis quæ aleſcunt. Igitur neque
inſtrumentum ſentiendi vllum plantis datum eſt,neque
communis illæ ſenſibus omnibus vitalis & penetrabi-
lis ſpiritus.

Non ſentire omnia quæ recipiant ſenſile: item repetitur carnem non eſſe ſuum ſenſorium tactu. *Cap.* XLIIII.

ILlud etiam generaliter aliquis quærat,fieri poſsit,vt 125
quod natura non videt, non audit, nõ olfacit, tamẽ
à colore, ab odore, à ſono aliquid patiatur? at hoc
ita ſoluitur. Ab exaudibili qua exaudibile eſt, pati non 126
poteſt, quòd vim exaudiendi non habet. Nam lapides
qui ſtrepitu maiore diſsiliũt &, fructices qui tonitribus
euelluntur, non videntur hoc pati à ſono qua exaudibi
lis eſt,ſed eo quòd in aere æditur: qui vehemẽtius per-
cuſſus ictuſq́;, quocunque illo impetu ingruit, cladem
importat, ſternit & quatit. Nam veſtes quotiens ſalſu-
gine:aut aſpergine alia ſitum aut aliud vitij contrahunt,
non ſapori id tanquam guſtabilis facit,ſed tanquam ea
qualitas quæ naturam corrumpẽdi putrefaciendiq́; ha-
beat. Quamuis vero afficiatur aer à ſtrepitu, afficiatur
odoribus,non tamen audit, ſed conſtrepit: nec odora-
tur,ſed deolet. Eodẽ modo aquæ ſaporibus, & aliis ſen- 127
ſilibus confunduntur, nec tamen propterea ſentiunt.
Quamuis autem corpora fluxa interminataq́; maxime
opportuna iniuriæ paſsioniq́ue ſint, non tamen plagas
quas concipiunt etiam poſſunt ſentire, quia ſenſus paſ-
ſione hac non conſiſtit,ſed forma ſola(vt dixi)ſine ma-
teria percutit, eaq́; aliquandiu etiam poſt impreſsionẽ
& abiũcto ſenſili retinetur. Semper enim id quod pro-
prie patitur,vt ſæpe commonuimus,materia agẽtis eua
di,ideſt,in materiam agentis commigrat, quia quum ca
leſit,frigeſit, ſicceſit,humeſit, motus & paſsio hæc non
in cognitionem, ſed in cõuerſionem & immutationẽ
finit. Atque hæc quoque ratio reuincit carnem inſtru-
mentum tactus eſſe non poſſe, quoniam qualitates cũ
materia recipit more quo ſolet in anima. Nemo enim
eſt cui hæc ſæpe non incaluerit, humuerit, frixerit:ita-
que & hęc materia qualitatum efficitur, quod in cæte-
ris inſtrumentis non contingit. Pupilla non albeſcit,aer
qui in adiutorio eſt,nec acutus nec grauis redditur: ita
caro ſenſorium eſſe tactus nõ poteſt, quum nec formã,
nec rationem nudam excipiat, ſed materiam quoque
induat gentis. Enimuero id quod iudicio cognitione-
q́ue præditum eſt, ab ea re de qua iudicat, hoc genus
pati non poteſt.

FINIS LIBRI SECVNDI.

THEMISTII DE ANIMA, LIBER TERTIVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

Omnes quinque ſenſus animalibus perfectis tribui, nec plures haberi. Caput. I.

128 SVNT ſanè ſenſus quia [a] plu
rimi habeātur, & ſupra quos
nullum adeſſe aliū ſui gene
ris nouerimus numero quin
que, viſus, auditus, olfactus,
guſtus, tactus: ꝙ ex iis quæ
ſequuntur, facile demonſtra
tur. Tametſi.n.ſupra quæſi-
uimus, eſſent ne plures pote
ſtates & vires ĩ tactu, ꝓpter-
ea ꝙ plura eſſe ſubiecta vni ei ſenſui videbantur, non
tñ ideo valet, vt ſenſus aliquis prætermiſſus à nobis cre-
datur. Nam quãquam plura ſunt quæ tangantur, & cõ-
trarietates indem plures, nulla tñ illarum eſt quę ambi
tum ſenſus huius effugiat. Nempe grauia & leuia, quã-
uis non protinus, nec occurſu primo, nec eo modo tan
gantur quo calida, frigida, humida, non tñ ſe ſubducũt
nec euadunt quum percipiantur à tactu: ineſt.n.quædã
vis & facultas in nobis diſcernendi librandiq́; põderis:
eo nunc quærimus: non vtrum poteſtas ea inter tacto-
rias collocanda habẽdaq́; ſit, ſed vtrum qualitas aliqua
corporum habeatur, quę à nobis comprehendi nõ poſ
ſit. Et hercules videtur nulla. Oium.n.earum iudicium
129 habemus & ſenſum. Proinde ſi ſenſu aliquo deficere-
mur, neceſſario nobis & inſtrumentum deeſſet. Ac oẽ
quidem inſtrumentum ſentiendi corpus eſt. Corpus oẽ
vno aut pluribus elementis conſtat. ex inſtrumentis itẽ
alia in nobis ſimplicia & ſui generis ſunt, alia ambigunt.
130 Pupilla ex humore, auditus ex aere, olfactus in ancipiti
ex alterutro: nã aquatilium odoratus ex aqua, cæterorũ
ex aere, nullum quod ex igni aut terra conditum ſit. Ex
igne propterea, ꝙ oibus inſtrumentis eſt additus, quia
ſingulis ſenſibus portio ſua caloris obtigit. Nec poteſt
aial pte vlla ſine calore naturali ſentire. Ex terra [b] ideo:
ꝙ elemẽtum id craſsiſsimum & ad cognitionem inep-
tiſsimum videbatur. Quam ob cauſam membra ea quę
terratiora ſunt, vt oſſa, vt vngues, vt pili, bruta quoq; &
priuata ſenſu habentur. Sed tñ terra copioſior & domi-
nantior in tactu, q̃ in cæteris ſenſibus eſt. Ergo (vt dixi)
nullũ nobis ſenſorium deficit, ex iis quæ ſimplicibus cõ
ſtant. Sed ne id quod ex pluribus conſtat deſideramus,
quale caro eſt, aut quod pro carne aliquibus ex propor
tione ĩeſt, ſi modo carnem ſenſorium appellare fas eſt.
Quare ſi nullum machinamentum inſtrumentumq́ue
abeſt, nulla quoq; ſentiendi vis abeſt, quæ inſtrumento
vtatur. Præterea quum ſenſus à natura ita inſtituti com
paratiq́; ſint, vt interuentu medij corporis effigies re-
rum & motus accipiant, neceſſe eſt medium illud aut
extraneum aut coniunctum intelligi. Primũ habemus
coniunctum, quo vtuntur guſtus & tactus. Deinde &
extranea, atq; ea ſunt aer & aqua, quæ cæteris ſenſibus
ad inuectum ſenſilium famulantur ancillanturq́ue. Ac
greſsilibus quidem ad percipiẽdos colores & ſonos aer
ſatis eſt, aquatilibus aqua, ſed vtrunq; elemẽtum & pro
coloribus, & pro ſonis ſimul idoneum eſt. Item vtrun-
que ſeorſum pro ſingulis, hoc eſt, aer & aqua pro co-
loribus, & aer & aqua pro ſonis, nullum igitur intermo-
dium eſt, quo carere animalia videantur. Quòd ſi præ- 131
ſto nobis oia ſunt, & ea per quæ ſimulachra rerum ve
huntur. & ea in quibus recipiuntur, nullus ſenſus poteſt
vel fingi, qui deeſſe aialibus videatur, nõ quidem oibus
ſed perfectis, & quæ nec læſa laceſsitaúe habeantur, nec
trunca. Nem ea quæ Zoophyta appellãtur. i. inter aialia
& plantas ambigui & ancipitis generis, alia ex oibus ſen
ſibus ſolo tactu vigent, nonnulla adhibẽt guſtum, quæ-
dam etiam odorantur. Quæcũq, vero ingredi poſſunt.
abſolutaq́; ſunt, quinque ſenſibus pollent. Nam talpæ
quaquam viſus [c] deeſt, oculorum effigies ineſt, ſi quis
membranam ſedi luminum prætentam detrahat. Ac vi
detur quidem natura in eo quoq; illi numerum ſenſuũ
explere ornareq́; voluiſſe, etiamſi cute obducta oculos
condidit opacauitq́;, ꝙ vſus viuendi neceſſarius illi eſſe
non poſſet. Quãobrem ſi nihil eſt præter quatuor na- 132
turas, & quæ de iis concreta ſunt, vt corpora ea q̃ aiam
poſsident: ſi itẽ non eſt affectio, nec qualitas corporum
extra eas q̃ in cõſpectũ noſtrũ cadunt, & q̃ ſentiuntur
à nobis, nullus, ꝓculdubio ſenſus eſt, q̃ deeſſe aialibus
poſsit. Cæterũ videt natura, cõpertũ, vt facultates aiæ
iperfectiores ignobilioresq́; pfectioribus & nobiliori-
bus ſemper accederẽt: quo fit vt homini, quia in eo rõ
& intelligentia eſt, omnes ſenſus ad eſſe neceſſe ſit.

[a] *Prima quidem Ariſt. intentio, ait Simpli. in tertio libro, eſt agere de rõnabili intellectiliq; aĩa: quæ ſcilicet in ĩmortalitatibus reperitur: Nam & in hoc opere uniuerſo eam animã contemplatur, quæ in mortalibus eſt, ea forſitan de cauſa, ut hinc ad præſtantiorem per quandam comparationem tranſmitteret: à ſenſili tñ anima in hoc tertio exordiũ accipit, quia in ſecũdo magna ex parte de ea anima egit, quæ animalibus ratione etiam carentibus communis eſt: Vt ergo tum eius doctrina cõtinua eſſet, tum etiam ut ex earum inuicem collatione facilius earum diuerſitatem intueremur, ut conſideremus inſuper quonam pacto ad ſenſum uſque deuenerit quoddam rationis ueſtigium, ueluti eſt impartibilitas & ſeparabilitas quædam, necnon ſuimet comprehenſio: præterea etiam quia intellectus practicus ſenſibus etiam utitur.*

[b] *Et ſi, ait Simplicius, terra in nobis commixta dominetur, à uita attamen quæ in nobis, uiuificatur & leuatur ut ſtatim ſenſilem capiat actionem.*

[c] *Non tamẽ crediderim, ait Simpli. talpam penitus carere ui ipſa uiſiua ac eius actu, ſed ea quæ conſpicua fit & eludẽs: uiſus ergo particeps eſt, ſed ueluti perpelles quaſdam, ſicut quando nos pro clauſis etiam palpebris non nihil lucis percipimus. Neque enim fieri poteſt ut fruſtra ſub cute natura oculos ſit fabricata, ſed per eam cutem operantur quidem, uerum obſcure admodum propter earum imbecillitatem: ueluti ea etiam quæ noctu depaſcuntur.*

Nullum ſenſum proprium eſſe, quo ſenſilia cõia cognoſcantur: item illa per ſe, & nõ per accidens ſentiri: item quẽadmodũ ſenſus circa propria ſenſilia & communia, & quæ per accidens ſunt, fallatur. Cap. II.

AT VERO neq; illud dici poteſt, aliquem 133
ſui generis ſenſum ad ea ſenſibilia debuiſſe
inſtitui, quæ communiter ſentiri omni-
bus ſenſibus videantur, eoq́ue euenire vt
quum nullus huiuſmodi cõpareat, neceſ-
ſe ſit videri aliquem ſenſum animali deeſſe. Prohinc
fieri vt illa nunc quaſi per accidens ſentiantur, quia nul
lum peculiarem ſenſum natura ſtatuerit, quo motum,
quietem,

quietem, figuram, magnitudinẽ, numerum ſentiremus. In plenum oportuiſſe facultatem aliquam comparari, cui ſenſilia hæc vt nõ communia, ſed vt propria & particularia ſubiicerentur. Viſu hæc per ſe ſentiri non poſſe, ſed tanquam appẽdices coloris magnitudinem, figuram, motum, quietem, numerum ſentiri. Omnis.n.ſenſus vnum & multa cognoſcit, ergo ſi per accidẽs ſentiũtur, æquiſsimum fuiſſe adhiberi aliquem ſenſum, quo
134 principaliter ſentirentur. Verum ſoluitur: Fieri non poteſt vt ſenſilia communia per accidens ſentiantur: nam quæ per accidens ſentiuntur, mouere nõ poſſunt, neq; ſenſum afficere, neque formam ſuam imprimere. Viſus vero quãquam non proprie afficitur, tamen quadam tenus afficitur à colore, & auditus à ſtrepitu, idq; potiſſimum tũc quum ſenſorium in actione atq; opera eſt.

Duplex eſt forma rerum quæ per accidẽs ſentiendi.

Non ſic ea quæ per accidens ſentiũtur, nam duplex forma eſt quo quid per accidens ſentitur. Prima ea, vt quũ iudicamus aſpectu dulce id eſſe quod cernimus: nã ſæpe accidit vt liquorem, quem flabo colore conſpicati ſumus, illico enuntiemus mel eſſe, nõ expectato de guſtu iudicio. Hoc autem efficitur ratione hac, quum aliquãdo flauitiem & dulcedinem percepiſſemus ſeorſum, hãc viſu, illam guſtu, atque ita notiones illæ ad communem ſenſum perlatę fuiſſent, in quo quãquam vnus eſt, omnes tamen notitiæ ſenſuum reponuntur alliuunturq́; ſolet contingere, atq; adeo interim error intercidit, vt ſenſus is paſsim idem eſſe ĩ omnibus iudicet, quod in vno comperiſſet. i. vt ſemper quæ flaua conſpexerit, cõtinue dulcia eſſe pronunciet, in quo iam tanta fiducia decernẽdi ac temeritas eſt, q̃ ſi vtriuſq; ſenſus fide ac periculo niteretur. Altera forma, qua res per accidens ſentiuntur hæc eſt: Si Cleonis filium accedentem intuear, nec ſolũ hoc affirmem, candidum eſſe hominẽ qui accedat, ſed etiam filium Cleonis: ſane Cleonis filius nõ tãquã Cleonis filius ſentietur à me, ſed tanquam candidum, cui filium eſſe Cleonis cõtingerit. Quo fit vt viſus iudicium ſuum in colore non ſiſtat, qui tamen ſolus ad ſenſum illum pertinet, ſed fines ſuos tranſgreditur, & procedit vltra, inuadens in quæ ius non habet, & occupãs quæ notioni ſuæ ſubiecta non ſint, immo quæ neq; alterius ſenſus. Quãquam hoc non tam committit viſus, q̃ illa interior vis, quæ vna communiſq́; eſt, ad quam ſe omnes referunt ſenſus. Atque hi duo modi ſunt, quibus res per accidens cadunt in ſenſum, quibus tamen filius Cleonis & dulcedo quum ſentiuntur, neq; mouere neq; afficere viſum dicuntur, tametſi viſus & Cleonis filium iudicet argumento candoris, & dulcedinem coniectet explorata flauitie: Non ſic cõia ſentiũtur: quum.n. magnitudinẽ oculus ſentit, ſtatim ſimilitudo magnitudinis ĩ oculo ſculpitur. Eodem modo & motus, & figuræ, & vnitatis. Qui ergo fieri põt, vt quæ huiuſmodi ſunt vt ſimulachrum ſuum expromant & relinquant in ſenſus, non aliter quàm colores, q̃ ſoni aſſolent, ſentiri tamẽ per accidens videantur? Reſtat igitur vt ſerio concludamus naturam egregie & perſpicaciter vidiſſe, nec coargui poſſe, quæ nulli ſenſui priuatim contractionem communium ſenſibiliũ mandarit. Quũ vero de alienis ſenſibus mutuo iudicium ſenſibus ferunt, per accidens iudicare dicuntur: idq́; contingit ꝙ omnes ad vnum deſinunt, terminanturq́; ſenſum cõem. Ergo quũ eundem ſuccũ oculus flauum, guſtus amarum enunciet, & vterq; iudicium ſuum ad communem ſenſum referat: ſi alio tẽpore viſus ad eundem ſenſum notionem flaui coloris attulerit, protinus colori amaritudo ſciſcetur, nec argumẽtum guſtus corrogabitur. Tunc vero & falli ſæpenumero vſu venit: non quidem viſum, ſed communẽ ſenſum, quo guſtus & viſu iudicia conferuntur. Eſt.n.ſenſus communis qui committit, vt duorum ſenſuum officia confundantur: ipſe culpam habet temeritatis huius, vt qui dicere ſolus poſsit in felle amaritudinem & flauitiem ineſſe, duoq́; ea vno in corpore contineri credere: atque hæc cauſa vna quamobrem fallatur. Decipit & alio tenore, quum de colore ſolo temere aſſeuerat Cleonis filium eſſe, qui è longinquo accedere videatur. Nec.n.ex vna coloris nota dignorari Cleonis filius poteſt, ſed pluribus aliis indiciis veſtigiiſq́;, quibus percipiendis vnus ſenſus ſupereſſe non poteſt. Forteq; vis aliqua præſtantiora adhibenda intendendaq́; eſt, quæ animalibus brutis adiuncta non ſit. Hallucinabitur & circa communia ſi vni ſenſui tantũ inſtiterit, innixuſq́; fuerit, vt ſi vni viſui ſe de figura concredat, quum figura viſui & tactui ſit communis.

Non poſſe vnum tantũ ſenſum eſſe ſenſiliũ oĩum. Cap. III.

EXiis clare dilucet plures q̃ quinque ſenſus eſſe nõ 135
poſſe. ſed quæret quiſpiam cõtra: Cur[a] non vnus modo ſenſus eſſe poſsit, quo & colores & ſtrepitus & ſapores, & cætera quoq; ſenſilia comprehendantur. An ſi vno ſenſu oĩa comprehenderentur, internoſci nõ poſſent? nunc vero quum illa pluribus ſenſibus capiantur, manifeſte ſcitur vni ea ſenſui conuenire non poſſe? Atq; cauſa vel ſola poteſt ſufficere, ꝙ quum cõmunium difficile ſit iudicium, multa iudicia conſpirent & conſentiant neceſſe eſt. Sed & confeſſum id probatumq́; ex antelatis videtur. Si.n.ſenſus vnus eſſet, vnum eſſe inſtrumentum & ſenſorium oporteret: hoc fieri, prorſus nullo pacto poteſt: nam inſtrumentum tale potentia eſt, quale quod allicit ſenſum. Hoc autem non promiſcuum aut indiſcriminatum habetur, ſed cõſtitutum ac certum. verbi gratia: De colore potẽtia color eſt, & in ſonum potentia ſonus: Neque.n. quodq́; & vtcunque temeritas tulit, agere in quicque poteſt, neque ex aduerſum quicque à quoque perpetitur: quæ omnia nobis alio loco expoſita comprobataq́; ſunt.

[a] *Simpli. inſequens Plutarchum ait Ariſtote. non ſimpliciter hoc in loco quærere, cur non unum tãtum ſenſum habeamus, quo omnia ſenſibilia comprehendimus, ſed plures: huius enim rei aliæ ſunt cauſæ, ſcilicet differens genus rerum ſenſilium. atque partibilis aptitudo generabilis corporis ad differentes ſenſus. Sed ait quærere hoc de communibus tantum ſenſilibus, cur non unico tantum, ſed pluribus ſenſibus poſſint comprehendi: quos etiam Ariſtote. imitatur.*

Quæſtio an eodem ſenſu quo ſentimus, percipiamus nos ſentire. Cap. IIII.

QVum vero ſentiamus nos ſentire, (verbi gratia, 136
ſentimus nos videre) ſolet quæſtio eſſe, vtrum viſu, an alio ſenſu potius iudicemus hoc. i. vtrũ viſus functionem ſuam, an alius ſenſus intelligat. Nã ſi alius & non viſus dicatur, duos haberi ſenſus oportebit eiuſdem ſubiecti, videlicet coloris, tum viſum quo principaliter colorem tuemur, tum illum aliũ quo nos tueri & videre perpendimus. Neq;.n. iudicium ferre de viſu ſenſus vllus poteſt, niſi qui cognoſcat id quod videtur & cernitur. Itẽ ſi præter viſum opus eſt alio ſenſu, qui de actione viſus enunciet, cur non ſit opus iterum alio, qui de ſecunda actione enunciationeque iudicet, atq; ita deinceps alio, quo ad dum inquiſitio in infinitũ extracta cogat quieſcere? Quòd ſiquis rõne noſtra eui-

ctus,

ctus,fateatur ſm ſenſum de actione viſus & de ſua pro-
be iudicaturum, cur non iam inde ab initio hoc idem
dici de viſu poſsit, præſertim tāto faciliore ac breuiore
137 circuitu? iudicabitur igit̃ viſus de actione ſua. Sed illud
videtur hoc loco dubium facere: Si viſus functionem
ſuam percipit, (nihil autem percipit viſus, niſi colorem,
quia proprium ſenſile viſus eſt color) neceſſe eſt vt ſun
138 ctio viſus & actio colorata eſſe dicatur. An ſoluitur ſic-
pote? Liquido [a] conſtat ſenſum nec vno modo neque
ſimpliciter ſentire. Nam tum quoq; quum nihil cerni-
mus, iudicamus aliquid viſu: neq;.n. lucem ſemper, ſed
etiam tenebras aſpectu percipimus, non tñ ſimili rõne.
Quo igit̃ ſenſu ſentimus nos nihil videre, eodem quo-
que ſentimus nos videre: atq; ille iam viſus eſt. Cæterũ
id quod paulo antea inducebatur, haud temere dictum
videtur, viſum ſcilicet quodammodo coloratum eſſe,
quum inſtrumenta recipiat colorem, quáquam citra
materiam. Qua rõne illud itidem euenit, vt quáquá abe
unte aut abiuncta re ſenſili, ſentire tñ animalia ſubortis
ſenſibus ac ſuccedentibus viſis neceſſe ſit. Rationes.n.
& formę ſenſilium, quas ſibi ſenſus tanquam copias ali-
quas comparauit, obretinentur aliquandiu in nobis, &
digredientibus quoq; rebus externis moram in ſenſi-
bus trahunt. Illud vero nulla ratione probari conuenit
quum conſtet flauum nos colorem obtutu cognoſce-
re, tñ hoc ipſumq́; videamus alio poſſe quam hoc ob-
tutu cognoſci. Quamobrem aſſerendũ eſt vtrunq; eo-
dē viſu perpendi, ſed diſpari genere. Nã flauitiē ſentire
dicimur, eo quo à flauitie ferimur patimurque. Sentire
nos ſentimus, eo ꝙ dictũ illum & paſsionē percipimus.

[a] Ex his liquido patet tam ſecundum Them. quàm græcos alios actores, non modo cõem ſenſum cognoſcere qđ ſenſus quinque exteriores, ſentiant, eorumq́; operationem, uerum etiam ipſimet ſenſus exteriores: hocq́; ait Simplicius propriũ eſſe humani ſenſus, ſentire ſcilicet quod ſentiant. eſt enim rationis opus in ſeipſum reflecti & inde oſtenditur in ſenſus uſque non nihil rationis deſcendiſſe. Ait præterea idem Smpli. utriuſque uirtutis eſſe cognoſcere ſeipſam communis, ſcilicet ſenſus & proprij: attamen euidentius in communi reperiri, utpote quæ purior magisq́; ſeparata uideatur.

Idem eſſe ſubiecto ſenſum in actu, & genus ſenſile: item vtriuſque actum in ſenſu haberi, item ſenſilia eſſe etiam eum non ſentiuntur actu. Cap. V.

139 ACtus ſenſilis rei & ſenſus ipſius quáquam idem
vnusq́; eſt, diuerſa tamen in vtroq; ratio eſſentiæ
habetur, exempli gratia: Idem eſt actu ſenſile &
auditus, & actu viſile & viſus, quia fieri non poteſt: vt ſit
aliquid exaudibile actu aut viſile ſine auditu atque viſu:
ſed quod ſenſile potentia eſt, hoc abiungi etiam ſubie-
cte põt à ſenſu, quum fieri ſæpiſsime videamus, vt audi-
tum qui habet, nõ tamen exaudiat, & quod exaudiri po
teſt, non tamen exaudiatur. At quum is qui poteſt audi
re, iam audit, & id quod poteſt audiri iam audit̃, tũc ſi-
mul & ſenſus & ſenſile actu ſunt. Vtrunq; vero in ſen-
ſu poſitum eſſe debet, propterea ꝙ ſemper facientis mo
uentisq́; actus in patiente recipitur, quod nos in libris
naturalis auſcultationis planiſsimo & vberrimo aſtru-
ctu docuimus. Quare & actus rei ſenſilis in ſentiente ſit
oportet. Hinc quoque illud ſumi poteſt, non oē quod
mouet, moueri ſubinde oportere: ꝙ quum ſenſum mo
uere ſenſilia videantur, ipſa tñ quieta & immota ſpectē
tur: quod maxime in viſu deprehendere eſt, mouet.n.
oculum color immotus ipſe atque hærens. Sed & tactũ
afficit frigus alterata carne, vel inſtrumēto eo quod in-
terius & occultius q̃ caro eſt: frigus ipſum non afficitur
contra, neque alteratur, tũc quum alterat ſenſum. Sanè 140
eſt vbi vtriuſque actiones. i. ſenſus & ſenſilis rei diuerſis
nominibus appellentur: nam corporis ſonantis actum
dicere ſonitum poſſumus, auditus recipientis auditio-
nem. Eſt &t vbi alterius actio innominata ſit: nam actio
viſus contuitio dicitur, actio coloris vacat quo dicatur.
Item actio guſtus põt vocari guſtatio, actio ſaporis quo
mõ vocetur non habet. Non recte igitur creditum vete 141
ribus eſt, qui de natura ſunt locuti, colorem ſine viſu, &
ſaporem ſine guſtu haberi non poſſe. Quamuis.n. actu
viſilia à contuitione ſeparare non ſit, tñ ea quæ ſola po-
tentia continentur, etiam ſi nõ actu cernantur, poſſunt
in rerum natura conſiſtere. Quum ergo bifariam dicat̃
viſile, iuſta obiurgatione inceſſendi ſunt illi, qui ſigna-
tum eius vnum & ſimplicem eſſe arbitrantur.

Senſus oēs eſſe rationes quaſdam proportionesq́;. Cap. VI.

QVòd ſi audibile actu, & auditus actu idem ſunt, 142
haud peſsime dicunt, qui ſenſus rõnes eſſe quaſ
dam, atq; proportiones affirmant. quod quidē
& ꝓbari in hũc modum poteſt. Plura ſunt ex ſenſilibus
concreta & mixta, quàm pura & ſimplicia, vt in ſonis
conſonantiæ, in ſaporibus condimenta ſcitamentaque
in coloribus commiſſuræ eorum & tranſitus. Quare &
muſica, & pictoria, & pigmentaria, & pulmentaria ſiue
ſtructoria, omnes opera ſua permixtione & confuſio-
ne extremorum abſoluunt, permixtio autem & confu-
ſio collatione proportioneque retinentur. Simul igitur
proportiones hæ actu ſenſiles fiunt, atque ita eædem
ſenſibus à quibus ſentiuntur. euadunt, neceſſario ſequi-
tur ſenſus proportiones eſſe, propterea quòd cum pro-
portionibus iidem redduntur. Iam extremi ſoni & ſapo
res compoſiti meriq́;, ſiue exceſſu ſiue defectu damnē
tur, aut ſenſum omnino non laceſſunt, aut oblęſionem
& perniciem afferunt, quia neque proportione, neque
temperamento, neque concordia continentur.

De ſenſu communi quemadmodum vnus ſit, tum in ſe, tum per reſpectum ad tempus, in quo multa cognoſcit atque diſcriminat. Cap. VII.

QVum autem ſæpe dixerim ſenſum in ſuo quęq; 143
ſenſorio collocatum eſſe & ita demum de inci-
dentibus & incidentiũ differentiis iudicare, hoc
ego & latius petendum, & ſubtilius exquirendum pu-
to. Sentimus hoc non modo album à nigro luteum ab
aquilo, ſed etiam album à dulci diſtare: quæro diſcerni-
culum & differentiam hanc, qua diſtat album à dulci, q̃
facultas alia percipiat? Non viſus, quia viſus, dulce non
ſentit: nõ guſtus, quia guſtus albũ nõ cognoſcit. Planè 144
vero neceſſe eſt ſenſum eſſe aliquē, q hoc dilucidet, ꝓ-
pterea ꝙ ſenſilium differentias ſentiri perpēdiq́; nõ alia
vi, q̃ ſenſibili conuenit. Non eſt igitur mirum ſi viſum
nobis eſt ſedem tactus in carne contineri non poſſe, ſed
carnem [a] pro medio potius, quam pro inſtrumēto ani-
malibus datam: aut ſi cui inſtrumentum eſſe id placet,
non tñ primum ſummumq́;, in quo tactoria vis conſi-
ſtat. Nec ſolũ de carne hoc verum, ſed de pupilla quo-
que, & de meatibus aurium & narium cauernis ſtatuen
dum, vt in proceſſu docebimus. Ad quod quidem mõ-
ſtrandum pauca ex ſuperioribus repetamus. Quemad-
modum vna poteſtas eſt, quæ iudicat album à nigro dif
ferre, ita & vnam eſſe neceſſe eſt, quæ dulce ab albo di-
ſtinguat. Nam ſi diuerſæ vires ſunt, quarum altera hoc,
altera illud poſsit, vtiq; nullum diſcrimen inter ſenſilia
ea con-

ea couſtituere poterũt. Alioquin ſi ego hoc,tu illud clã
me & ſeorſum perceperis,poſſet contiugere vt ab vtro
que uoſtrum diuerſa eſſe inter,ſe atque euariantia no-
ſcereutur. Quod oĩno impoſsibile eſt , ſed vnam vim,
aut vuum hoĩem eſſe ueceſſe eſt, qui vtrũq; cognoſcat,
ſi de vtroque decernere debeat , & dr̃iam inter album
& dulce complecti.Ergo quemadmodum quis de dua-
bus rebus enunciat, ita & duas illas res neceſſe eſt ſen-
tiat & cognoſcat.Porrò vis ea, quæ de rebus diſcrepan
tibus arbitratur,non ſolum in ſe vua ſimplexq́; eſt, ſed
etiam per comparatiunem & collationem ad tempus.
Nam quum quis mel flauum & dulce , niuem candidã
& algioſam ſentit,eodem tempore vtruuq; ſentit:& qñ
alterũ diſsidere & diuerſum eſſe decernit,ſimul quoque
idem in altero ſtatuit . Dixi qñ decernit, quod quidem
verbum per accidens accipi poteſt , quia poſſum dice-
re Platunem philoſophum ad Dionyſium tyraunum
in Siciliam traieciſſe adnauigaſſeq́;,ſed quãquam nunc
dico illum adnauigaſſe,non tñ dico illum aduauigaſſe
nũc.Facultas vero & poteſtas illa,quæ de albi & frigi
di differentia iudicat, non modo nunc iudicat,ſed etiã
ĩter nunc eſſe,& nunc differre illa diſtareq́; iudicat.Si-
mul ergo de vtroq; couſtituit,ita efficitur, vt uon ſolũ
vna ſit virtus eo ꝙ de ambobus iudiciũ ferat,ſed etiam
ſit vua, ꝙ de ambobus eodem momento pronũciet.
Eſt igitur ſenſuali aliqua vis , ĩ quam functioues diuer-
ſiſsimæ omnium ſenſuum terminautur.

[a] *De carne, ait Simpl. ſermonem habet hic Ariſt. non tan-
quam de inſtrumento tactus , ſed carnem dixiſſe uidetur pro
quocunq; corpore. corpus. n. nequaquam poteſt eadem ſui par
te differentia contrariaq́; ſenſilia ſuſcipere. Vltimum autẽ ſen
ſiterium, non inſtrumentũ appellat, ſed aĩam ipſam ſenſitiuã,
inquam tandem ſenſibile terminatur: quæ etiam iudex eſt.*

*Quemadmodum ſenſu communis contraria cognoſcat, et
quemadmodum ſit ſimilis centro. Item communem
merito principem ſenſuum vocari, vt cui ſenſus
cæteri ancillentur.* Cap. VIII.

146 VErum dubitauerit aliquis , ſi ſtatuendum ita eſt,
vt diximus, cõſequens videri, vt illud quoq; ſta-
tuatur vnam eandemq́; iudiuiſam & ſimplicem
facultatem pluribus motibus,& quidem eodem puncto
& quod grauius eſt , etiam contrariis & aduerſantibus
moueri. Non mõ.n.pupilla & lingua flauitiem ſeorſum
hæc illa dulcedinem ad ſenſum cõem adducunt , ſed ẽt
ſola pupilla cãdorem ſimul & nigritiam eodem appor-
tat.Quod genus accidet, quoties oculos in pagina ſcri
ptas coniicimus , in quibus ſimul album & nigrum cou
tueri eſt. Hæc vero non ſolum diuerſa ſunt , ſed præter
hoc ẽt pugnant & diſsident: qui fiet itaq;, vt contrariis
motibus exerceri vna vis poſsit? Sanè in ſenſibus & ſen
ſilibus,quæ tm̃ diuerſa eſſent,non etiam contraria, quia
nec actus ab iis profecti contrarij haberẽtur , vt dulce-
do & flauities,couniuere id facilius poſſemus:iu vno au
tem ſenſu & inſtrumeuto id defeudere abſurdius vide-
tur,ꝗ vt præter eundem ſilentio ſit , qñ quidẽ contraria
percipere & ſentire ſimul oporteat.Sed ecquid idoneũ
nobis ſuffugiũ illud eſt ? quo multas in philoſophia dif-
ficultates & nodos exoluimus , poteſtatẽ videlicet eam
quæ cõis ſenſus appellitetur,& quo actioues particula-
rium ſeuſuum referantur , vnam quidẽ numero dicere,
ſed quæ rõne & conſideratione iu plura ſe fundat. parti
igitur diuiſa eſt, qm̃ eſſentia & rõne diſtrahitur:partim
iudiuiſa,qm̃ loco & numero vna eſt. Qua diſtinctione
recepta protiuus appareat,quemadmodum vna quum
ſit,tñ plura & contraria ſentiat. Sed nonne flagitioſa ſo-
lutio eſt? Nam ſi quis eandem rem potentia diuiſilem &
indiuiſilem diceret,nihil impendio admirabile diceret,
quum negari nou poſsit idem ſimul eſſe potentia ſerui-
dum,gelidum,candidum,uigrum.At probare quicꝗ ſi- 147
mul eſſe actu contraria,hoc ego non ſolum admirabile
ſed etiã impoſsibile duxerim . Prohinc neceſſe eſt diffe-
rentes actus,aut tempore diuerſo , aut à diuerſis agenti
bus concipi. Quapropter ſi ſeuſus intellectuſq́; ſenſibi
lium & intelligibilium ſurma recipiunt,fieri nullo mo-
do poteſt, vt repugantes & contrarias ſimul recipiant.
Quamobrem rectius illud ac verius fuerit ſenſibilẽ vim
notę ac pũcto perſimilẽ dicere imo vero circuli centro,
quæ lineæ oẽs à curuaminæ profecte directęq́; terminã
tur prucumbuntq́;.Punctus [a] ille ſimul eſt vnus & plu-
res:vnus,quia circuli cardo vnus eſt:plures,quia pluriũ
& differentium linearum pro termino & collinitio ca-
pitur.Ex hac cauſa ſimul & ſecabilis & inſecabilis dici-
tur.Eãdem uaturam obtinet ſacultas hæc, quam & pri-
mam ſenſualem,& priucipem ſenſum vocare oportet,
propterea ꝙ quãquam vna multis tamen ſenſoriis con
finium eſt. Quatenus itaq; vua indiuiſibiliſq́; eſt, de di
uerſis ſimul & vno iudicio iudicat. Quatenus vero plu-
rium & ſeparatarum rerũ terminis fungitur, fit vna ſcin
datur,& dehiſcat in plures,& de diuerſis negotiis diuer
ſa iudicia ꝓferat. Ita uihil obſtet multa & abiũcta eſſe ,
quæ ſentiantur , & tamen vnam vim haberi quæ ſen-
tiãt, quippe ꝗ ſimul vna ſit,& multæ. Præterea id quod
ſępe commonuimus,ipſa nõ albet ſimul & nigrat, neq;
friget ſimul & calet, (nam hoc perabſurdum eſſet) ſed
quum ſenſus ſuis quinque officiis perfuncti, ea quæ co
gnouerunt intus annunciant, ipſa expers corporis , &
tãquam pro tribunali ſedẽs, & ſpiritu illo curruli ĩuecta:
vnde omnia inſtrumẽta portionem ſuam carpunt hau-
riuntq́; , quantum ad explendum vitæ vſum & obeun-
dum muuus ſit ſatis. Et quo, vt dixi, quinq; interpretes
ſiue exploratores & nuntij ſenſus, tanquam apparitores
& miniſtri procedunt, illa inquam virtus, eo ſuggeſtu
poſita nou patitur ipſas contrarias qualitates , ſed ante
ſe poſitas & ad pedes genuaq́; aduolutas iaceteſq́; cõ
templatur: ita demum iudicium ſuum promit,& dulce
ab amaro inceruitur , & album à dulci diſcrimiuat . Et
quemadmodum vnus pluribus vellicantibus, litiganti-
buſq́; poteſt ſimul ius dicere: ita uou ſit à nulla rõne in
uentum , ſenſum aliquem in nobis promiſcuũ contine
ri qui contrariis ſenſibus ſimul operam det. Illud eſſet
abſurdum putare ſeuſum eum ſimul pati contraria . Ex
iis quæ dicta iam ſunt , conſtare arbitror, neque viſum
in pupilla primum eſſe, neq; auditum in auribus, neque
guſtum in lingua, ſed ſenſus oĩ in prima illa ſentiendi vi
ſedem habere. Quod ſi qũque diximus, quinque uobis
eſſe ſenſus oẽs, ex eo accipi volumus, quinq; inſtrumẽta
haberi,& quiuq; canaliculos ſenſibus ſpiritus, quos tãꝗ
à fonte vno p inſtr̃a illa riuatos quinq; ſenſibus uatura
diſtribuunt . Senſum vero ꝓprie illũ primũ ĩtelligimus
qui inſtr̃is his ceu famulitio vtitur. Iam ea ꝗ extrinſecus
deferuntur quinq; ſenſibus, tanꝗ diuerſoriis,& domici
liis recipi æquum fuit : at regis ac principis ſedem vnam
cõſtitui oportet. Quẽadmodũ.n. ꝗuis multi magiſtra-
tibus libelliones pragmatici exceptores aſsideãt, vnus
tñ eſt, qui ius habeat ſententiæ ferẽdæ: ita & hic tametſi
multa inſtrumenta machinamẽtaq́; ſint, in ꝗ rerũ ſimu
lachra receptentur, vna tñ vis arbitra eſt, quę de omni-
bus

bus ſciſcat, pronũciet, iudicet. Hæc illa vis eſt qua nos
viſu videre, & auditu audire ſentimus. Eadẽ.n.potẽtia
percipi actiones ſenſuũ neceſſe eſt, qua dñas actionum
percipimus, non ergo verũ eſt, quòd paulo ante viſi ſu
mus probare quũ diximus, viſu nos ſentire hoc qđ cer
namus, & auditu quòd audiamus, hoc ſuum eſt ſenſus
cõis ingenium, munusq́; cui notitiam omnium ſenſiliũ
natura mandauit. Hactenus de ſenſibus dixiſſe ſit ſatis.

a Puncto quidem, ait Simpl. aſsimilatur aĩa ſenſibus, utapote que cum ſit incorporea ſubſtantia & impartibilis, utatur attñ ſenſiterio quod partibile eſt, & una cum eo operatur quod & patitur & mouetᷣ ab ipſis ſenſilibus, dũ diuerſis ſubiecti corporis partibus diuerſæ occurrũt affectiones: & ipſa ẽt per ſe ĩ actione iudicãdi nõ eſt penitus à corporibus ſeparata.

De mente intellectuq́; quem veteres exiſtimauerunt, idem eſſe cum ſenſu: item quo differat intellectus à ſenſu. Cap. IX.

149 PRoximum ab his eſt, qm̃ non ſolum ſentiẽdo, ſed
etiam intelligendo cognoſcimus, quærere quod
diſcrimen inter ſenſum & intellectum [a] conſtitue
re oporteat. Quo vero nobis quæſtio hæc ſcientius &
inſtructius procedat, afferenda de hoc ſunt veterũ con
ſulta, qui de natura ſcripſere. Atque illi quidem ferme
oẽs ſenſum idem eſſe cum animo & intellectu dixerũt.
Quum.n.verſu quodam cecinerit Empedocles. Conſi-
lium ad præſens homini & ſapientia conſtat. Nihil vi-
detur tribuiſſe ſupra vim ſenſus animo quẽ prout quæ-
que ſenſibus accidiſſet, varie & inconſtanter impelle-
ret. Homerus quoq; quum dicat, mentem oĩbus muta-
tiones veritatesq́; ambiẽtis nos corporis, ſequi videtur
naturam animi habuiſſe corpoream, eumq́; quaſi idem
eſſe cum ſenſu putaſſe. Talem animum plane mortali-
bus eſſe neceſſe eſt, in lucem primo qualem deus extulit
ortu. Iam ijs aĩam ex primordiis & elementis rerum cõ
cretam & conditam volunt, quo res per ſimilitudines
earum inſitas cognoſcat, vñr aĩam nihil aliud, q̃ cor-
pus credere, quippe quæ ex corporibus conſtare dica-
150 tur, quæ ipſam cognoſcit. Cęterum oportuit non id tã-
tum monſtraſſe, quemadmodum aĩa cognoſceret, ſed
etiam quemadmodum falleretur fruſtrareturq́;, tanto
præſertim frequentiore propenſioreq́; ad habendum
& oberrandum vita, tum ꝙ temeritas & ignoratio ma-
iorem æui partem nobiſcum exigunt, quam experien-
tia & notitia: tũ vel maxime, quod ea quæ nouimus ꝓ-
portione minima continentur, ſi collata comparataq́;
iis fiunt, quæ ignoramus. Præterea quum ſcia & ignorã-
tia contrariorum vna eſſet, (qui.n.ſciat bonum condu-
cere, ſimul ſcierit malum fraudi eſſe: & qui in illo fallaẽ,
falſum ſe quoq; in altero habuerit) neceſſarium erat, vt
aut ſimilitudines contrariorum generum ſimul ineſſe
aĩa diceret, quandoquidem contraria noſcerentur: aut
diſsimilitudines, quia deciperemur, quorum neutrũ eſſe
rõne ylla poteſt. Atq; hæc fere extra propoſitum hacte-
nus. Verum quàm nõ idem ſit Itellectus & ſenſus prom-
ptiſsimum illud atq; efficaciſsimum argumẽtum vide-
tur, quòd quum aĩalia omnia ſint ſenſibus prædita, ſolus
homo præter hos & mẽtem & intelligentiam obtinẽt.
Præterea quis non videt alias eſſe differentias rationalis
potentiæ, alias ſenſuum, ideſt quinque? Item affectus
& opera quis poſsit negare, alia ſenſibus iuncta, alia in-
tellectui & rationi tributa? Neque intereſt intelligentiã
illam an rationalem virtutem, an intellectum & mentẽ
appelles. Nam poſterius diligenter preſſeq́; digerimus,
quid quibuſque nominibus indicetur. Nunc obſecro
voces illas ꝓmiſcue pro vna re adeuntes hæc audiant;
tantiſper dum de differentiis ſenſus & animi agitamus.

a Sub intellectu phantaſiam etiam comprehẽdit, ait Simp. ea ratione quod cum intellectu hac quidem parte conuenit; quia non egent ſenſilium præſentia à quibus moueantur ſenſiteria ipſa, ueluti ſenſus, nam phantaſia ex ſeipſa quandoque exurgens, ea quæ cognoſcenda ſunt proponit.

Intellectũ non eſſe ſenſum, neq; item imaginationẽ. Cap. X.

AC primum quidem virtutes animi videntur hæ, 152
recta opinio, ſcia, prudentia, quæ ad ſenſum per-
tinere nõ poſſunt: item vitia animi ſunt, falſa opi
nio, inſcitia, imprudentia, quæ nemo ſenſibus tribuere
poſsit. Præterea ſenſus cum aut propriis, aut cõibus ſen
ſilium generibus abſoluatur, circa propria (ꝓ parte plu
rima dixerim) incorruptus veruſq́; eſt: cõtra intellectus
quanquam in eo propria & cõia alio more ſpectantur
tñ frequẽtius à propriis, quàm à cõibus fallitur, propter
ea quòd res quanto cõiores habentur, tanto cõpectio-
res priores intellectus ſunt. Quòd ſi vſquam dictum re-
perias, aĩalia quædam rõne quæ careant, animum tñ &
intellectum habere, ſcito abuſionẽ in eo nominis factã.
Nullum.n.præter hominem aĩal cõpos & particeps anĩ
mi eſt, ſed nonnulla ſpectris & viſionibus valent, quod
genus phantaſiam, & imaginationem appellant. Ima-
ginatio autem quamuis ſit præſtantior & nobilior ſen-
ſu, longe tñ inferior animo intellectuq́; eſt, vtpote quæ
tanquam in confinio vtriuſq; ſit poſita: ita fit, vt ea vis
ſenſum quidem ſequatur, ſed actionẽ animi antecedat,
Proinde viſa ſenſaq́; ſimul illita animo ſunt, excitãt ad-
iunguntq́; ſibi commotionem illam, quam hypoleſim
dicunt, ac ſi ſuſpicionem, apprẽſionem, ſuſceptionem,
aut exiſtimationem vocaris. Quo nomine oẽ iudicium
intellectus & rõnis, item habitum oẽm & formam in-
telligendi complectimur, eoq́; illud tanquam genus ac
cipitur, cuius ſpẽs ſint opinio, ſcĩa, prudentia. Atque hæ
virtutes quamuis oriantur à ſenſibus, & præcedentem
imaginationem requirant, nõ tñ cum illis eædem ſunt.
Prorſus ſuſcipere aliquid in opinionem, ſciam, aut pru-
dentiam alterius facultatis eſt, quam imaginationis. Nã
imaginari [a] & viſa cõcipere ſimul ac collibitum eſt poſ-
ſumus, tanteq́; in eo cuiq; copiæ ſuppetũt, vt nihil ob-
ſit, quod non poſsit ſibi affingere & ſubiicere oculis,
adeoq́; facile oĩa, quæ velimus ad cõdictum accurrũt,
vt tum quaſi geri agiq́; videãtur: at credere aliquid aut
exiſtimare, aut iudicare de rebus quoties ĩceſsit volũ-
tas, in noſtra manu non eſt, ſed quoties ipſa rei veritas,
quæ videbatur, apertiſsima aſſentiri nos cogit. Neq;.n.
fieri põt, vt quis rei, quã nihil dubitat falſam eſſe, aſſen-
ſus ſuos accommodet. At vero bis duo quatuor eſſe ne
ceſſarium eſt velis nolis accedere: cõtra, vt bis duo ſint
quinq;, aut bis decem viginti non ſint, nemo vnquã ac-
ceſſerit, qui rõnem numeri teneat, ſicut neq; vt homo
non ſit bipes, aut vt ignis non perurat. Quamuis.n.flam
mas gelare, & hoĩem eſſe quadrupedem dicas, nõ tñ id
quod dicis ẽt ſentis. Poſſumus quidem ore duntaxat &
lingua, tũ verum dicere, tum ẽt dementiri: at opinari ex
animo intus & corde, itẽ aſſentiri & diſſentiri nõ poſſu-
mus, niſi quæ vel ĩuitiſsimi credere, aut aſpernari cõpel
limur. Nã quæ euidentiſsima ſunt & q̃ ita eſſe vti ſunt vi
dentur, attollũt, rapiũtq́; ẽt repugnantẽ animũ ad acceſ
ſionem ſiue aſſenſionẽ: è diuerſo quæ nullo mõ videtur
eſſe, auertunt & reuocant etiam volentem accedere:
quorum

quorum vero incerta & ambigua ratio eſt, & perinde
judicium anceps, quaſi ſuſpendunt aſſenſus & ſuſtinẽt.
Imaginari quidem in noſtra poteſtate eſt, non modo
quę poſſunt eſſe, ſed etiam quæ nõ poſſunt: vt tricipites
& tergeminos homines, qualem fuiſſe Gerionem cõfi-
ctum fabulis eſt: vt alatos, qualem Zetum & Calain fi-
lios Boreæ: vt Hippocentauros, vt Carybdim & Scyllã.
Quemadmodum.n. pictoribus licet, quacunque forma
animal in tabula ponere, ita & animæ comminiſci for-
mareq;. Ad hæc cum formidalem & atrocem aliquam
cladem impendere nobis opinamur, ſtatim contrahi-
mus & demittimus animum, toto corpore perhorre-
ſcimus, contremiſcimus, impaleſcimus: contra quum
voluntatem aliquam inſignem aut compendium ma-
gnum ad nos ſpectare, inſtareq; credimus, fidẽtes, hila-
res, geſtibundiq; reddimur. At cum affingimus cum
imaginatione ſola hæc, (vt quum proponimus terremo
tus horrẽdos, truces ferarũ imitium aſpectus) nulla nec
affectio, nec conſternatio ſequit: & quẽadmodũ pictu-
ræ nõ deterrent, ita nec viſa, nec figmẽta illa, quæ ipſi ar
bitratu nr̃o cõfundimus & miſcemus. Ex iis liquet ima
ginationẽ ab exiſtimatione & apprehẽſione diſtigui.

[a] *Non ita eſt audiendum, quod hic Ariſt. Themiſtiusq; di
cũt, ait Simplicius, quod ſcilicet imaginari in noſtra ſit facul
tate ut credamus quod imaginatio quælibet in noſtro ſit arbi-
trio: nam imaginationes multæ nobis etiam inuitis fiunt: ſed
ideo in noſtra eſſe facultate dicitur, quia quædam ſunt quæ
quotieſcunque libitum fuerit, imaginari poſſumus.*

Imaginationem eſſe virtutem diuerſam à ſenſu. Cap. XI.

154 QVum vero multa intelligantur à nobis, de qui-
bus nihil opinamur, & quibus nec aſsiſtimus,
neq; obſiſtimus, conſequens eſſe arbitror doce
re, quidnam ĩtellectio ab imaginatione viſioneq; diffe-
rat. Non.n. propterea quòd ſine viſis & imaginibus in-
telligi nihil poteſt, putandum eſt eandem vim eſſe, quæ
intelligat, & viſa concipiat. Vt vero locus hic tractatus
eſſe accuratiſsime videatur, initio paulo altius petito, p
more noſtro de imaginatione diſſeremus. Relinquanẽ
ſignificatus illi imaginationis, qui per translationem
modo de ſenſibus, modo etiam de mente & intellectu
afferri ſolet, de ſola ea imaginatione loquamur, cuius in
ſimulachrum ſpectrumq;, tanquã rei ſenſę figura quæ-
dam effigies formatur & creatur in aĩa. Quòd ſi ita eſt,
imaginandi vis ſacultas vna, aut habitus ex illis vnus vi-
detur, quo veri ſumus aut falſi: nam quatuor ſunt habi-
tus, quibus veri eſſe falſiúe poſſumus, ſenſus, opinio, ſciẽ
tia, ĩtellectus. Intellectum hoc loco accipimus ſtrictiſ-
155 ſime, & proprie pro eo qui nunquã falſa reperitur. Pri-
mum igitur oſtendo ſenſum non eſſe imaginationem.
In ſomnis imaginamur, in ſomnis non ſentimus, neque
actu, neque potentia. Non potentia, quia in ſomnium
eſt commotio ſenſorum, quæ impreſſa & derelicta ſtus
ſunt. Nec actu multo magis, quòd fieri non poſsit vt ſo
piatur aĩal vigilante & lucubrante ſenſu. Præterea cæci
imaginantur & confingunt colores, quos tñ neq; actu,
neq; potentia ſentiũt. Deinde ſenſum oĩbus aĩalibus, na
tura vulgo conceſsit vim imaginandi nõ conceſsit, ſed
dedit fortaſſe formicis & apibus, eoq; amplius equis &
canibus, negauit vermibus. Item ſenſus propriorum ge
nerũ verus magna ex parte eſt, imaginatio ferè oĩs men
dax & falſa: eaq; tunc potiſsimum frequẽs multaq; ac-
cidit, quum quieſcunt & feriantur ſenſus: quod quidem
apertiſsimum eſt. Quotiẽs.n. ſenſus circa res ſubiectas
actu verſantur imaginari non dicimur, ſed quotiens ad
opera receſſerũt. Nemo tam ſtupidus ſit, qui de Socrate
quem cominus videat, cogitet, ſed de eo quem eminus
proſpectet obtutu dubio caliganteq;. Præterea nemo
poteſt clauſis & cõpreſsis oculis cernere, cogitatio ima
ginatioq; tunc vel efficaciſsima eſt. Poſſunt & alia ſuper
hæc complura adduci, quibus luce ipſa clarius compro-
betur imaginationem à ſenſu differre.

Imaginationẽ à ſcĩa, intellectu, opinione differre. Cap. XII.

SEd ab intellectu quoque & ſcientia imaginationẽ 156
diſtare ad hunc modum, breuiter & facilime demõ
ſtratur. Intellectus & ſcĩa ſemper veri habitus ſunt,
imaginatio perraro eſt vti fallax & vana nõ ſit. Reliquũ
quæritur, an idem habẽda opinio & imaginatio ſit. Sed
hoc abunde ſuperius indicatum eſt. Quum.n. imagina-
tionem ab exiſtimatione & apprehenſione doceremus
ſeiunctam eſſe, tunc quoq; vſu cõi ab opinione ſecreui-
mus, quia ſub exiſtimatione opinio, vt ſpecies contine-
tur. Sanè opinio & imaginatio illud habent commune,
vt vera & ſalſa eſſe poſsint, quæ ſub vtrãq; vim cadunt
verũ diſſentit in eo ab imaginatione opinio, quòd hãc
conſequitur aſſenſus & fides, neque vllo pacto poteſt,
vt qui opinatur, non credat ita plane eſſe, vt opinatur.
Rurſus fieri annectitur perſuaſio, perſuaſioni ratio. Eſt *Opinio.*
enim opinio quædam cum ratione aſſenſio. Animali-
bus nonnullis [a] quãquam adeſt imaginatio, rationis ta-
men vſus nullo modo poteſt adeſſe. Item opinari factu
impoſsibilia in noſtra poteſtate non eſt, (quod etiã re-
tro diximus) vt alatos homines, aut tergeminos imagi
nari, certe promptiſsimum cuiq; & facillimum videtur.

[a] *Id de imaginatione terminata et diſtiacta intelligendum
eſt, ait Simplicius, nam confuſam quandam & imperfectam
habent quæcunque ſenſu non carent.*

*Contra Platonem, qui imaginationem dixit eſſe comple-
xionem opinionis & ſenſus.* Cap. XIII.

EX iis obiter & illud conſtat, imaginationem non 157
eſſe opinionem cum ſenſu, neque per ſenſum: ne
que cõplexionẽ: item opinionis & ſenſus. Quod
dico propter Platonem, qui putat imaginationem nihil
aliud eſſe, quàm ſentire aliquid, & illud ita opinari eſſe
vt ſentiretur. Ad dictum eſt, atque adeo demonſtratũ,
imaginationem cum opinione non ſemper coniungi.
Quod facile deprehendas, ſi picturam quampiam con
templeris, in qua miranda extremaq; & mõſtruoſa ſint
depicta. Nam cogitare quidem de illis ipſis, quæ ſpecta
ueris, & imaginari tantiſper neceſſe eſt: ita opinari cer-
te eſſe vt ſunt deſcripta non poſsis. Sed & inde proba-
ueris imaginationem non eſſe connexionem opinio-
nis & ſenſus, quia ſi illud detur quum fieri nequeat, vt
talis complexio intelligatur diuerſis ſubiectis abſolui,
hoc eſt, vt opinio circa bonitatem, ſenſus circa nigritu
dinem verſetur, etiam ſi eadẽ res ſit, in qua & bonitas &
nigritudo contineatur, quo genere cõplexio opinionis
& ſenſus accidentaria eſſet. Reliquum eſt, vt opinio atq;
ſenſus, quorum cõplexione definienda, imaginatio ſit,
tũ vno genere & qualitatẽ ſubiecta vti, tum parẽ vtrũq;
rõnem inire. Nec viciſsim pugnare dicãtur, ſed cum ple 158
runq; accidat vt tametſi de eadem rem & ſenſus & opi
nio habeantur, tamen opinio recta ſit atque vera, ſen-
ſus mendax & ſallus: non video qui poſsit defendi con
ſortium illud imaginationem eſſe. Nam quum ſenſus
judicet Solem pedalem opinio maiorem etiam terra,
quod fœdus, quæ ſocietas inter iudicia tam contraria
fuerit?

fuerit? aut qua ratione conciliabitur, aut conflabitur iudicium vnum ex vtroque falſo hoc, illo vero? cũ neceſſe ſit, aut repudiata opinione, quæ vera eſt, falſum iudicium ſenſus aſciſcere: aut ſimul cum opinione retinere etiam iudicium ſenſus, vtpote à quo potiſsimum imaginatio oriatur & pẽdeat. Certe horum vtrũq; impoſſibile eſt, quia neq; veram opinionem reſpuere aliquis poteſt re, præſertim commutata, ſed incolumi & ipſa & eo qui opinatur: neque item fieri poteſt, vt is qui recte opinatur Solem eſſe maiorẽ terra, credat aſpectu faciẽti pedalẽ. Iam hoc loco tenetur [a] Plato apertiſsime, quũ ĩficiari nequeat talem ſenſum, qui ab opinione diſſentiat miſceri cum ea, & copulari non poſſe: imo vero hic nedum coaleſcit opinio cũ ſenſu, ſed excludit & reiicit ſenſum, & vna cum ſenſu imaginatio quoq; damnatur. Eſt.n. imaginatio quaſi quædam impreſsio & veſtigium ſenſus, non complexio opinionis & ſenſus: nam remos ſi mergas videntur infracti: primumq́; id ſenſus iudicat, dein & imaginatio ſequitur, ſed opinio quæ viſis obſiſtit vtrunq; coarguit.

[a] Hoc Plato in ſophiſta ſcripſit: ait attamen Simpl. non eo modo intellexiſſe mixtionem, ut ex ſenſu & opinione inuicem commixtis inſurgat imaginatio, ſed eo modo, quo media quædam miſceri dicũtur ex extremis: quæ etſi ſimplicia ipſa ſint, commixta tamen dicuntur ratione conuenientiæ, quã ad utraque extrema retinent. Eodem etiam pacto in Timæo ait animari ex impartibili, & ea etiam quæ circa corpora diuiditur ſubſtantia, conſtare dixiſſe ea ratione quæ media, manente etiam rei ſimplicitate cum extremis, aliquo pacto communionem quandam habent.

Imaginationem habere ſimilitudinem cum ĩtellectu, item quæ ſit definitio eius, & quot modis diſtinguatur à ſenſu. Cap. XIIII.

159 SI igitur imaginatio neque ſenſus, neque exiſtimatio, neque opinio, neq; prudẽtia, neque ſcia, neque intellectus proprie eſt, nulla facultas animæ relinquitur, de qua poſsit ambigi, an ſit imaginatio, niſi quæ forte de intellectu controuerſia eſt. Nam ſi intellectus oĩs ſemper verus eſſet, dubitari non poſſet, an imaginatio intellectus foret: ſed ſi quis etiam ĩtellectus ſequi fallatur, vtique non ſit facillimum imaginationem ab intellectu diſtinguere. Quum vero plurima ſimilitudine inter ſe iungantur, primum, quod dixi imagninatio fallitur, poteſt & intellectus: deinde quemadmodum in nobis ſitum eſt de quaq; re imaginari & cogitare quum volumus, ita oĩa intellectu aſſingere & componere poſſumus: veruntamen nihilominus differunt, ſed quibus diſcriminibus iam quærendum eſt. Primum vtriuſq; natura definienda ſeorſum videtur, ita apertiſsime diluceſcet quæ nam inter vtranq; diſtantia ſit. Prius tñ quid ſit imaginatio demonſtrandũ eſt. Hactenus.n. nõ quid ſit, ſed quid nõ ſit executi ſumus. Quum igitur pleraq; ita moueantur, vt ipſa non moueant, (vt lapſis qui mouetur à baculo, quem manus mouet: & nauis quæ mouetur à fluctibus, quos excitant venti) nihil mirum ſi hoc idẽ in ſenſu quoq; noſcatur. Sẽſus à ſenſilibus exterioribus cõmoti laceſsitiq́; primum ſimulachra ab iis miſſa recipiunt; deinde illam aĩæ vim, quam imaginationem & phantaſiam vocamus, impellunt, cuius ea eſt natura, vt formas atq; imagines rerum, quas præbent & renunciant ſenſus, retineat, & cõſignet in ſe, ita vt vel digreſsi iis quæ ſenſus ciebant, tñ veſtigia illorum, & effigies diutius hæreant & cunctentur in nobis. Sanè nihil eſt tam facile, quàm quũ remota ſenſibilia ſunt, imaginationẽ à ſenſu decernere, quippe ꝙ tunc ab opere ſenſus ceſſet, imaginatio non ceſſet. At quum ſenſilia ita aſsiſtunt, vt ſenſum & imaginationẽ ſimul pellãt prouocentq́; tunc difficile eſt facultates illas ĩternoſcere, qm̃ vtraq; circa idem genus, & eodem tp̃e abſolui & verſari videntur. An neq; tum quoq; idem genus, neq; idem tempus, neque eadem rõ eſt, quibus ſenſus, & quibus imaginatio vtatur? Primum qualitas, quæ ſenſum extimulat, exterius habetur, atque imaginationem, interius. Quæ.n. accepta & comprehẽſa ſenſibus ſunt, eorum ſpectris & ſimulachris imaginatio excitatur, ita ſit, vt quemadmodum ſenſile competat ad ſenſum, ita actio ſenſus imaginationi reſpõdeat. Quia vero plurimum fit, vt ſenſu & imaginatione ſimul vtamur, tunc differentia vtriuſque potentię non admodum conſpicua eſſe poteſt. Verum, vt dixi, inter ſenſum & imaginationem clariſsimum interſtitum eſt, quũ ſenſus officio ſuo functus prior deponit, quod ex more plurimo agitur, imaginatione adhunc vigente perſeueranteq́;: quo quidem tempore veſtigium rei ſenſilis conceptum foris & hauſtum a ſenſu, ſuum imaginationi ſubiectum efficitur. Quod quemadmodum fiat, de imaginatione hac capiamus. Licet exẽplum fingamus anulum eſſe, qui effigiem ſuam in cera penitiſsime, id eſt intimius adigat, & ad vſque fundum expandat, deinde à cera ita prorſus intime effigiata obſignari ambientem obductumq́; aerem, mox remota cera & anulo, impreſsion . & ſigillationem in aere ſolam relinqui. Referamu oc in ſenſum & imaginationem. Senſile pro anulo ſit, vicem ceræ ſenſus obtineat, imaginatio aeri ſuccedat. Cæterũ ſimilitudo hæc paſsiones animantium continet, animantibus alio genere pati contigit: nam horum paſsio, nõ tam paſsio quàm actus & abſolutio eſt, & quemadmodum ſenſus à ſenſilibus rebus, ita imaginatio quæ in actu ſit, à ſenſu perficitur. Differentiam porrò vtriuſque potentiæ potiſsimum docent ea animalia, quæ quum inſtructa ſenſibus ſint, tamen imaginandi & afformandi viſa ingenio carent, vt vermes, & muſcæ, & complura generis eiuſdem, quę quanquam & ſenſilibus mouentur, non tamẽ retinent notiones, aut ſpecies eas, quas ſentiendo concipiunt, ſed quicquid agunt, temere agunt, & caſu ferũtur nullis regentibus viſis, quippe quæ in iis manſitare, aut ſcrutari nõ poſsit. Proinde ſenſus illorum per quam ſimilis ictui præceleri eſt quem quis ſummotenus & in tranſcurſu impegit, vnde nec cutis adliueſcat, nec vibices attollantur, in quibus exemplaria, & imagines rerũ ſenſiculatarum firmius & ſtabilius hæſitant. His altera quædam facultas ſupra ſenſum data eſt, in qua tanquã in ærario atq; penu ad vſum prõptuarium formæ oĩum rerum locantur: quamobrem imaginario, neque ſine ſenſu adeſſe poteſt, neque verſare agitareque alias res, quàm quæ pertinere videantur ad ſenſum. Quòd ſi interim ad intelligibilia quoque vſum ſui accommodat, hoc ei illatenus contingit, quatenus & ſenſui, à quo intellectualia ortum progreſsionemq́ue habent. Itaque vt cera impreſsionem ſimul recipit & retentat, tantum diuerſis cauſis recipit, quia non rigens pugnanſue eſt ſed cedens lentaq́;, & in omnem effigiem tenera retentat; quia præter hoc etiam firmam & ſtabilem habet compactionem: ita & anima ſenſibiles formas, à quibus mouetur & quaſi exculpitur, recipit & conſeruat: ſed recipit quia compos eſt ſentiendi ea à quibus mouetur, conſeruat quia vim habet imaginandi ea quę ſenſit,

ſenſit. Certum autem illud eſt, quoties ſenſus in ſenſile
agit, i. quoties ſenſus in actu eſt, & incũbit in ſenſilem,
toties quoq; in idẽ ſenſile imaginationẽ moueri. Neq;
enim digreſsis rebus aut ſublatis imaginatio tueri & cu-
ſtodire veſtigia earum poſſet, niſi cognoſceret & per-
ciperet ea, quorum ſibi cuſtodia eſſet cum credita.

Imaginationes quot modis, & cur ſint falſæ: item cur dicatur phantaſia, item abſolutio definitionis eius, item cur animalia maiore ex parte viſis & imaginatione dicantur.

Cap. XV.

160 SAne quæcunque animantia imaginationem & vi
ſa participant, quibus interdum integris & incor-
ruptis, interdum diſtortis & deprauatis vtũtur, ne-
ceſſe eſt vt ab his fere actiones ſuas [a] & mores guber-
nẽt. Plane oĩs imaginatio, ſiue recta ſiue cõtraria ſit, to
ta pendet à ſenſu cum quo ſemper incedit, ac pedem pa
riter ponit, vt ſeu verus rectusq́; ſit, ſeu contra mendax
& falſus, continuo ſe eidem ſectæ imaginatio addicat.
Ergo quemadmodũ ſenſus propriorũ ſenſiliũ, aut ſem
per verus eſt, aut rarentur ſalſus: contra in iis quæ ſubie
cta ſenſilibus proprijs exiſtunt, hoc eſt, quorũ acciden-
tia illa ſunt, ſacile decipi ſolet. Nam cãdidum atrumûe
eſſe hominem qui accedit, integre probeq́; iudicamus:
ſed ſi andiamus etiam Socratem dicere, ſacile eſt vt de-
cipi & errare poſsimus. In communibus item ſenſilibus
quæ appenſa & annexa ſunt propriis, motu, magnitudi-
ne, figura, numero, falli ſolemus, quũ deo quod ad plu-
res ſenſus pertinet, vno ſenſu iudicium præcipites ſeri-
mus: eodẽ modo imaginatio ſenſilium propriorum pręſente & agẽte ſenſu, vera incorruptaq́; eſt. De ſubiectis
& cõibus adiuncto pariter & abiuncto ſenſu decipitur.
Nam ſi ſenſus adiunctus deerrat, neceſſario & imagi-
nes vacillant. At quum abiunctus ſenſus eſt, tunc quo-
que ſed impenſe ac facillime imaginatio labitur, quia re
rum veſtigia non conſeruat, perinde qualia excipit.
Quod quidem tunc maxime accidere moris eſt, quum
è longinquo ſenſilium generum imagines ad occulum
ægerrime deferuntur, ab iiſq́; ceu confutatur & nubicu
latur aſpectus. Si igitur iam conſtat imaginationẽ eſſe
quandam potentiam animæ: ſi item ratione demonſtra
tum eſt, nullã eſſe de iis viribus quas ſupra recurrrimus,
reſtat definitionem eius tale afferre poſsimus. Imagi-
natio eſt motus animæ, quẽ ſenſus in actu poſitus creat.
Cæterum quoniam viſus ſenſuum omnium acerrimus
præſtãtiſsimusq́; eſt, inde imaginatio viſi & viſionis no
men accepit, & phantaſia dicta ex argumento lucis, ſi-
ne qua cerni & videri non poteſt. Illud vero quod pau
lo ante hac dixi, iterum dicam, animalium vitam actio-
nesq́; magna ex parte viſis regi, propterea quod in iis
imagines diu hæſitant, & ſimillimæ perpetuis ſenſibus
ſunt. In hoc tamen diſtinctio illa ſuccedit, quod alia vi
ſis ducuntur, quia nullam vim ſuperiorem hac habeãt
vt bruta: alia, q plerunq; accidit vt nobiliorem poten-
tiam aut moribus intercipiat, aut ſonus impediat, ne-
ceſſe eſt imaginationem ſequantur, vt homines. Sed
quid ſit imaginatio, & quamobrem animalibus data,
affatim expoſitum cenſeo.

[a] *Quod interpres latine uertit, actiones ſuas et mores gubernent, græce Them. & Ariſt. agere & pati dixerunt. ubi Simpl. exponens ait: Pati quidem tunc dicitur, cum imaginatio a ſenſibus mouetur: agere uero cũ ipſa primo mota, ſponte deinde aſſurgit & memoria mouet alia.*

De intellectu potẽtiæ, qui vt ſenſus à ſenſilibus, ita ipſe ab intelligibilibus patitur, nec vllã propriam formam obtinet. *Cap. XVI.*

DE parte vero animæ qua vtimur tunc, quum ali- 161
quid contemplamur, conſultamus, decernimus,
(ſiue [b] loco diſcluſa eſt, vt Plato putabat, qui ra-
tionem in capite, iram in pectore, cupiditatem ſubter
pręcordia in hepate collocauit: ſiue loco quidem à cæ-
teris viribus animæ ſeparata non eſt, ſed ratione dun-
taxat) neceſſarium videtur, vt hac parte de natura eius
tota diligenter, diſquiſiteq́; exequamur: tum quæ nam
differentia inter hanc & reliquas ſacultates, præſertim
imaginationem, probanda conſtituẽdaq́; ſit, tum illud
per ſe accuratiſsime, quemadmodum intellectio cõſtet
& abſoluatur. [c] Si igitur ſentire & intelligere in eo affi
nia ſunt, vt vtroque genere anima cognoſcere & iudi-
care dicatur, (quod & retro explicauimus) maxime ne-
ceſſarium eſt quẽadmodum à ſenſilibus generibus ſen
ſuum, ita & intellectum ab intelligibilibus pelli patiq́;
dicere. Paſsionem [d] vero in intellectu accipere opor-
tet, vti in ſenſu accepimus: nam verius dixeris intellectũ
perfici & abſolui, quam pati, quoties de potẽtia in actũ
effertur. Porrò intellectũ de potentia ad actũ commea-
re nihil apertius, quum neque ſemper neque idem in-
telligere videamur, ſed aliud alias. Atque hoc iam ar-
gumento eſt, intellectum talem iure intellectum pote-
ſtatis vocari. Neq; enim fieri poſſet, vt de actu in actũ
quaſi migrationem & trãſitum fecerit, niſi ſubeſſet po
tentia, quam tam differentes actus crearentur concipe
renturq́;. Primum itaque oportet impatibilem intelle- 162
ctum eſſe, quod propria paſsione deſcribimus. Deindę
neceſſę eſt, vt peculiarem quidem nullã formam obti-
neat, ſed vt omnium formarum compos capaxq́; ſit: ita
vt quamuis poteſtate omnia referat, nõ tamen ſimpli-
citer abſoluteq́; omnia ſit. Tertiũ adiicimus, vt ſenſus 163
ſe ad ſenſilia habet, ita ſe ad intelligibilia intellectum ha
bere: & quemadmodum ſenſus nihil eſt actu eorũ quæ
ſentiantur, ita intellectum nihil eſſe actu eorum quæ
intelligantur. Neceſſarium itaque eſt, quum omnia in-
telligat intellectus, vt omnia quoque potentia ſit, hoc
eſt, vt nullam ſpeciem certam aut præcipuam habeat.
Recte igitur Anaxagoras quaſi ſomniabundus de in- 164
tellectu videtur ſenſiſſe, quum illum ſimplicem, ſynce
rum, intemperatumq́; diceret, & ad omnium rerũ quas
cognoſceret, natura cõmunicatuq́; alienum. Ita enim [e]
fieri, vt quam facillime omnia intellectu comprehen-
dantur, ſi nulla familiaris forma geminaq́; habeatur,
quæ aditum cæteris formis, tãquam peregrinis & ad-
uentitiis præcludat. Quamobrem quum intellectus 165
nullam formam (vt dixi) præſcriptam & conſignatam
priuatim poſsideat, neceſſarium [f] eſt eius natura hoc
ſolo deſcribatur, quòd idoneus, compos, tenerq́; ſit
recipiendis iuxta omnibus formis. Ita intellectus is
quo ſapit & intelligit animus, non is quo aliquando
pro imaginatione per tranſlationem abutimur eorum
generum quæ cognoſcit, nihil actu contineat antequã
cognoſcat.

[a] *Siue ſeparata ſit ſiue inſeparabilis ſecundum magnitudinem, ait Ariſto. Quem locum exponẽs Simpl. dicit nõ hoc eſſe audiendum per relationem ad corpus, nam ſuperius protulit difficile eſſe etiam fingere, ſiquidem corpus eam detineat: ſed intelligendum eſt reſpectu partiũ earum animæ, quæ ſuperius ſunt explicatæ, altricem ſcilicet & imaginariã: &*

hanc expoſitionem Them. inſequitur. Vel potius dicendum ait idem Simpli. qm̃ tripliciter eſſe cum rõne cognoſcere docebit, proponit ipſum ſapere per ſe conſiderandum, ſiue ſit ſecundum magnitudinem ſeparabile à ſeipſo ſiue non, ſed tantũ rõne, ut ea qõ ſit: Vtrum ſint in nobis tres intellectus quaſi tres ſubſtãtiæ abinuicem ſeparatæ, uel unus potius ſit intell's & una ſubſtantia, ratione attamen differens: quæ tota interdum in ſeipſam conuertatur, aliquando aũt ad exteriora declinet, & eadẽ aut perfecta aut imperfecta: ueluti & ſi differentes ſubſtantiæ ſint, non attñ ſunt ſubiecto diſcluſæ. Cur.n. ſubdit Ariſt. conſiderandum quam habeat differentiã, manifeſte non ad prænarratas uitas retulit. Nam iam apertum eſt quod hypolepſis differat ab illis, ſcilicet potius ad differentias quæ in ipſo ſapere ſunt reuocat.

c Non de quocunq; intelligere hoc audiendum eſt, ait Sim. quod.ſ. ſe habeat ut ſentire: nõ enim de eo quod ſcd̃m habitum perfectum eſt, qñ per ſe intellectus põt operari, põtq; præterea tunc ſeipſum intelligere: quoniam nunquam põt ſenſus ſeipſum cognoſcere, nec etiam põt unquam per ſe abſque ſenſilium præſentia excitari. Vnde cum tripliciter intelligere dicatur rõnalis aĩæ ab infimo exorditur, utpote qd' facilius poſſit ab auditoribus intelligi. Infimus.n. eſt materialis intell's, et qui ab eo quod omnia patiatur nomen ſortitus eſt, qui intellectilia non eſt: ſed cum ea recipit, perficitur ueluti etiã ſenſus cum ſenſilia: & hac ratione aſsimulatur ſenſui.

d Improprius etiam in intellectu quam in ſenſu audiendũ eſt paſsionis nomen, ait Simplicius. Paſsio enim uidetur motum importare, quę magis uidetur ſenſui accommodari poſſe, ratione ſcilicet corporei inſtrumenti quo eget, quam intellectu expers eſt huius rei.

e Intell's.n. is, ait Simp. ueluti materia ſubſternitur his rebus, quas intelligit, purum aũt materiale oĩ penitus forma caret. Et hac etiam de cauſa in corporibus etiã primam materiam negamus eſſe uel ex eñtis aliquid, uel aliud quid qd' formam habeat: nam inuicem formæ quandã habent oppõnem, ob quã ſi quid ſit quod à quauis earum eſſentiam habeat propriam, impeditur quo minus alias poſſit recipere.

f Intellectum aliam naturam nullam habere, ait Simpli. uerum quidem eſt, ſi eam naturam audiamus quæ intellectiua ſit, uel intelligibilis, neque intelligit, neque intelligitur, ſed tantummodo potẽtiam habet ad utrunque antea quam intelligat, donec ſcilicet imperfectus fuerit: tunc enim nec ipſa intelligibilia eſt neque intellectus: quia intellectus eſt intellectilium cognitio.

Intellectum neque corpus eſſe, neq; corpore pro inſtrumento vti item ĩtellectum eſſe locum & conceptaculum formarum. Cap. XVII.

166 QVo euenit vt diſſentaneũ ſit putare intellectum
cõfundi, aut adminiſceri cum corpore, qa cor
pus ſit oportet quod cũ corpore adminiſcetur,
Item ſi intellectus corpus eſſet, neceſſario aliquis actus
167 foret & formam ſui generis aliquam præferret. Cæterũ
neque vtitur corpore vt inſtrumento, quẽadmodum
ſenſus vtuntur, alioquin afficeretur qualitatibus & af-
fectionibus inſtrumẽti, quæ ꝙ ſem ꝑ hærerent, coniun
ctæq; cum actionibus eius omnibus haberentur, impe-
dimento eſſentue reliqua genera conciperet. Cuius
quidem rei exemplum in ſenſu perſpicuum eſt, quamuis
enim ſenſus non ſit corpus, quia tamen ſedibus & in-
ſtrumentis corporis vtitur, eiſdem qualitatibus quibus
inſtrumenta afficiuntur, afficitur. Atq; hoc quoque in
ſenſoriis omnibus argumẽto vno probatur, ꝙ cum vehemens ſenſile (verbi gratia) vehementior aliquis ſtrepitus auditum icit, aut nimius ſplendor oculos acceſsit, aut quid graue olens accidit naribus: remiſsi præterea & modici ſonores, colores, odores, præſentiri nõ poſſunt, quia obſeſſus obtentusq; maiore vi ſenſus, proindeq; occupatus totus nouum hoſpitem non poteſt admittere, ſed excludit. Cõtra intellectus ſi quid excellentius commentatus contemplatusq; eſt, nõ ideo minus aut deterius humiliora & inferiora cognoſcit, ſed probius & melius: ita fit vt ſenſus ſine corpore abſolui & exerceri non poſsit, intellectus ab omni corpore abſtractus adiunctusq; habeatur. Recte igiť autumãt, qui dicunt animã eſſe locũ & cõceptaculũ ſpecierum, etiam ſi minus proprie loqui de cõceptaculo & loco videnť: nec tñ id de anima vniuerſa accipi poteſt, ſed de duabus tantum poteſtatibus eius & partibus, intellectuali videlicet & ſenſuali. Quũ vero anima locus dicitur, non iis locus ſignificatur, qui nos ambiat complectaturq; ſed ex ea tranſlatione indicari volumus animam quodam pacto euadere, & fieri illa ipſa quæ intelligit, & quæ ſentit.

Quemadmodum intellectus poſsit, & quando incipiat perfici, & ſeipſum agnoſcere. Cap. XVIII.

ATque hic quidem intellectus, qui potentia de- 168
finitur, & primo ortu paruulis contingit: quum aũt progredientibus ętatibus paulum iis firmitatis acceſſerit, tũ via ſenſuum & viſionũ ope, multaq; adeo huius generis exercitatione vniuerſales notiones agnoſcũt, & ſimilitudinem in diſsimilibus colligunt, & idẽ in differẽtibus diſcretisq; contẽplantur, quo tempore aĩus intellectusq; abſolutior & perfectior reddiť. Nec abſimilis homini gnaro & ſcienti efficitur, qui ea quæ à mathematicis theoremata, id eſt, ſpeculamenta appellantur, ſimulatq; perdidicit, de cætero ipſe ſua ſponte, & citra docentem quæcunq; ei collibitum fiũt, commentatur. Quamuis aũt intell's hoc genere confirmatus, adhuc quoq; poteſtatem annexam gerat, non tamen eodem modo quo antequã aut inueniret à ſe, aut aliũde condiſceret: ſed quum proceſsit (vt dixi) habitus ei quidã quaſi allinitur, qui ante non aderat, qualis eſt viſus, quo idoneus promptusq; ſit, ſimilia & diſsimilia peruidere, eadem & diuerſa percipere, conſentanea & diſſentanea ſpeculari, atq; tunc demũ ſeſe agnoſcere & intelligere incipit. Quum enim a nihil aliud intellectus ſit, quã ipſa plane intelligibilia & ipſæ notiones, neceſſe eſt ſimul idem cum iis factus eſt quæ intelligit, vt tunc & ſeipſum intelligat. Quum igitur habitum ſolum tenet, tunc ipſa intelligibilia ſed iacẽtia & depoſita: quum vero in actum extrahitur, tunc perinde iuræ æquo cum ipſa re intellecta incedit: eoq; & ipſum ſemeritoagnoſcit. Etenim ipſe illa eſt quæ intelligũtur à ſe. b quemadmodumq; Geometria nihil aliud eſt, quã ipſa illa theoremata, quæ in Geometria tractantur: ita intellectus nihil aliud eſt quã ipſæ res quæ ab intellũ noſcuntur. Præterea vſque eodem quieſcit ac reſidet habitus, quieſcũt & theoremata: ſimul vero excitatur expergiturq; & ad actum procedit, tunc Geometria circa vnum aliquod theorema verſatur, & efficitur idem illi qd' agitat. Nã ſcĩa huius quod eſt duobus rectis triãgulum pares habere & theorema eſt, & ratio ꝑ quã pares habere triangulum demonſtratur. Itaque intellectus quum ocioſus eſt habitum dicitur premere notionũ, & intelligibilium generum. Quum vero notionem aliquam

quam verſat actu, tunc idem cum notione illa euadere dicitur: ideoq; quoties hanc intelligit, ipſum ſe quoque intelligat eſt neceſſe.

[a] *Viſus eſt Alex. locum hunc pertractans, uti Simpl. teſtatur, nelle intellectum ſeipſum per accidens intelligere: nā principaliter ſeipſum intelligere non poteſt, quia intelligere in pati quodammodo conſiſtit, nihil autem à ſeipſo poteſt pati: ſed ſeipſum intelligit ea rõne qua intelligibilia tenet, & idem quodammodo euadit ipſi ſpeciebus intellectis, unde principaliter quidem ſpecies illas ſeu formas, nequaquā autē ſeipſum intelligit Smpli. autem ei aduerſatur, aitq; non modo alia, uerum ſeipſum etiam poſſe intelligere principaliter: nam qui fieri poſſet, ut uel ipſe Alex. uel nos (ait Simpli.) aliquid ſcriberemus, ſi ipſe ſeipſum ſuamq; tum intellectionem & uitam tum ſubſtantiam non intelligeret? alioquin enim intellectus non eſſet. Vnde ait quòd cum intellectus ſemel perfectus fuerit, ipſe ſeipſum & formas etiam quæ in ipſo ſunt, intelliget ſine paſsione aliqua, ſed actione perfecta.*

[b] *Græca ſic habent.* ὥσπερ γὰρ ἡ ἐπιστήμη, τὸ ἐπιστητόν ἐστι θεωρήματα οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶ γεωμετρία *&c. quæ ſic interpretari poſſunt. Quemadmodum enim ipſa ſcientia nihil aliud eſt quam ipſa ſcibilia theoremata: nam Geometria nihil aliud eſt &c.*

In rebus materialibus aliud eſſe res ipſas, aliud rerū eſſentiā, & quēadmodū ītellectus vtrunq; ītelligat per ſimilitudinem ad lineā rectam & flexam. Cap. XIX.

169 POſtquam [a] & imaginationis & intellectus naturæ à nobis expoſitæ ſunt, reliquum videtur vt videamus quænam differentia inter vtranq; virtutem ſciſcenda conſtituendaq; ſit. Primum illud ſciendum, aliud eſſe aquā ipſam, aliud eſſentiam aquæ, hoc eſt, verbum ex verbo, quod ſuum ſit aquæ eſſe. Aqua.n. eſt id, quod vſurpatur ſenſu ex materia & forma concretum eſſe, aqua forma ipſa aquæ & ratio eſt per quam eſt aqua. Vnaquæque.n. res deſcriptionem ſuam non de materia, ſed de forma nanciſcitur. Pari pacto ſentiendū de artificioſis eſt, vt aliud ſint ædes ipſe; aliud eſſe ædibus ſuum: aliud ſtatua, aliud eſſe ſuum, id eſt, eſſentia ſtatuæ. Aedes ſunt figura ipſa cum lateribus, lignis, tegulis, ſcandulis: eſſentia ædium forma ipſa & ſtructura talis eſt. Item ſtatua eſt figura cum ebore, aut ligno, aut ęre: eſſentia ſtatuæ eſt forma & ſpecies ſtatuæ. Non tñ hoc perpetuum: ſunt.n. res quarum eſſentiæ idem quod ipſe res ſunt. Idem.n. & punctus eſt, & pūcto eſſe: quod quidem oībus in ſimplicibus & materia carentibus ſtatuendum eſt, ꝙ horum rō propter q̄ ſunt, & forma ꝑ quam ſunt, à natura eorū vniuerſa nō diſcrepat. Hæc ita quum ſint, ſi formam materiæ annexam & cōiunctam ſcrutaris, hoc eſt, frigidum, humidum, cū ipſa materia, vt aquam totam, cuius ratio & conſtitutio materiæ iugata aqua ipſa eſt: ſi aerem, ſi terram, ſi carnem vniuerſam, id eſt, conſortium materiæ & formæ veſtigas, ſufficit ſola vis ſenſus & multo magis eius comes, aſſeclaq; imaginatio. Si vero eſſentiam ipſam aut aquæ, aut carnis exploras, alia facultas aīæ adhibenda intendendaq; eſt, aut quæ alio ſe genere formaq; habeat: nā illud magis putandum eſt, quemadmodum cauſæ ſunt cur vna potētia ſit, quæ dulce à ruffo & flauo diſpeſcat: ita neceſſario vnā eſſe vim animi, quæ iudicet aliud eſſe ipſas res, aliud rerum eſſentiam, atque ita vtrunque vna cognoſcat, ſed quæ tamen aliter atque aliter ſe habeat, verbi gratia: Ad aquam vniuerſam quæ intellectui noſcenda ſit, viſa & imaginationem oportet adiūgere, ad eſſentiam vero ſolam eius cōſpectandam nullas ſuppetias requirit, ſed ipſe ſibi intells ſupereſſe poteſt. Quemadmodum igitur lineam attenſam & flexam dicere eadem poſsis, quamquam aliter hoc quam illo modo ſe habet: ita & intellectus pōt vnus & idē ſtatui, qui concreta & compoſita, itē qui formas & ſpecies meras percipiat. Quamobrem & aſsimilis rebus fit, quas cognoſcit compoſitus, ſi compoſitas: ſimplex, ſi ſimplices formas, id eſt, à materia ſeorſum intelligit: ita interdum lineæ directæ, interdum arcuatæ confertur. Sane Plato actiones intellectus circulis primum recto mox circinato recurrentiq; interius comparat: Ariſtoteles lineæ explicatæ, & replicatæ, ſiue porrectæ & curuatæ. Ac curuatæ quidem iccirco, quia quum intellectus materiam & formam iunctim, id eſt, quod concretū & conditum eſt, comprehendit, tum quaſi geminari, & duplicari videtur acceſſu phantaſmatum & viſorum, quorum operum vſumq; in vna ea functione deſiderat.

[a] *Simplicius autem hoc in loco propoſitum Ariſtote. eſſe ait, differētes exponere intellectus noſtri intellectiones, quarum altera eſt circa compoſitas & partibiles ſubſtantias, altera uero circa ſimplices & impartibiles, ut hac etiam diſcernat eſſentialem animæ ſpeculationem permanentem, quantum ipſi poſsibile eſt in ſimplicibus & impartibilibus: ſicut intellectus ille qui eſt anima præſtantior, qui quidem non à formis adformata progreditur ut ea cognoſcat, ſed in ipſa formarum intellectione, ueluti ex cauſis, et formata & quæ illis accidunt: nec non ut ſimpliciter dicam cauſata omnia, & materiam etiam eorum ſuſceptricem per cauſalem intellectionem cognoſcit.*

In mathematicis aliud eſſe rem, aliud eſſentiam rei, & quemadmodum ad intellectum noſcantur. Cap. XX.

SEd & in ijs quæ per ſequeſtrationem & præciſionem à materia deſcribuntur, qualia ſunt mathematica, [a] idem diſcrimen quod in naturalibus quoq; perſpicitur. Eſt enim aliud rectū, aliud ſua recto eſſentia. Nam rectum ſine continuo eſſe non poteſt, quēadmodum nequiſsimus ſine naſo, neq; valgus ſine ſuris, propterea ꝙ continuitas rectitudini ceu ſtragula & lectiſternium ſubiicitur: at eſſe recto eſt ratio ipſa recti, & per quam illud eſt rectum: de vtroq; intellectus enunciatur, vtrunq; cognoſcit. Quum dico vtrunq;, intelligo tum id totum quod ex ſubiecto, id eſt, ex continuo & ex forma componitur, tum formam ipſam ſeparatā, nec tamē vtrunq; percipit vno reſpectu habituúe, ſed alterum tanquam ſimplex: alterum tanquam compoſitus. Quamobrem etiamſi materiam quæ ſenſilibus corporibus ſubiicitur, diuerſam putes ab ea quæ mathematicis ſubſita eſt, nihilominus differentia ea tenebitur, vt in his quoq; actiones intellectus alias ſimplices, alias compoſitiuſculas & concretiuſculas haberi neceſſe ſit. At corporibus quidem noſcitandis ſine dubio opus ei eſt procuratione atq; auxilio ſenſus: non enim iudicare ſolus pōt quid aqua, quid caro ſit, niſi ope atq; opera ſenſuum adiuuetur. Triangulum vero & rectā & curuam aliquanto facilius percipit, ſibiq; in id minus fere ſufficit, qm̄ eodem genere materiam à contemplatione ſua reijcit, quo ipſæ res abiunctæ materia ſunt. Quū ergo mathematica non re ab ſe, ſed ſola ratione à materia abiungantur: neceſſe eſt intellectus quoq; contemplandis iis materiam non re vera, ſed ſola ratione & cogitatione prædicat. 170

[a] Quia formulæ mathematicarum rerum, ait hic Simpl. in imaginatione etiam nõ habet rõnem formæ, ſed formati potius. forma.n.quælibet impartibilis atq; indiuiſibilis eſt, ſed magnitudo in dimẽſione, numeri in diuiſione cõſiſtunt: iõ in mathematicis etiã aliud eſt res, & aliud quod eſt ipſi rei eſſe.

Anaxagoram imperfecte de intellectu dixiſſe, item pariter patiatur, itẽ intellm ceu nudam tabulam eſſe. Cap. XXI.

171 CAeterum Anaxa. partim recte de aĩo, partim nõ
recte diſſeruit. Illud recte, ꝙ intellm ſimplicem
172 eſſe & expertẽ mãæ arbitratus eſt. Illud nõ recte
ꝙ nuſquam demſtrauit quemadmodum aius, qui tali na
tura præditus ferebatur, intelligeret & cognoſceret oĩa
qñquidem id erat neceſſe oſtendere, qm ſi intelligeret,
ꝓculdubio illatenus pati & affici videbatur. nihil vero
patitur, quod non materiam communem cũ agente
participet, vnde fit vt quodq; à quoq; paſſim indiſcre-
teq; pati non poſsit, vt ſono à linea: ſed illa tantũmo-
do, quorum cõis ſubiecta materia eſt. Atq; hæc Anaxa
goras nulla ſuarum ſcriptionũ parte digeſcit. A nobis
aũt iterum ſuggerenda ſunt ea, quę ſæpe mõſtrauimus:
Si pati ſenſus proprie non dicuntur, quanto impenſius
hoc ab intellectu remouẽdum reiiciẽdumq; eſt? Equi-
dem ſenſus vſu inſtrumentorum corporeorum abſolui-
tur, in quo iam neſcio quid commune habet cum agen
te, ideſt, cum genere ſenſili. Nam quum vteretur opera
corporis, æquiſsimum etiam fuit vt moueretur à corpo
re. Intellectus contra, ꝙ poteſtate oĩa intellecta eſt actu
nullum antequam intellectum id ſit, lõgiſsime videtur
abeſſe à paſsione, præſertim quum nullam formam pri
uatim ſit adeptus. Verum quemadmodum in litteraria
toria tabula, in qua nihil eſt aſcriptum, ſimul literas &
elementa poſueris, iuſtius ſit perfectionem q̃ paſsionẽ
hoc dicere, propterea ꝙ quum ad hunc vſum compa-
rata inſtitutaq; ſit non hercules paſſa, ſed conſecuta fi-
nem ſuã & exornationem videtur: ita intellectus nõ pa
titur quum actu intelligat, ſed conſumatur & excolitur
potius quam ob cãm & minimus materiæ aſſeritur, &
ſimpliciſsimus eſſe comprobatur. Nam & Ariſtoteles
inquit. Intellectus potentiæ prorſus nihil actu eſt, ſi au
tem nihil actu eſt, pati aut miſceri nullo modo põt: nam
ad ſola ea quæ actu ſunt, paſsio & mixtio pertinet. Fit
vero intellectus de intellectu potentiæ intellectus actu,
quo res ipſas intelligit, atq; tunc ſimul & intellectus &
intelligibilis eſt. Non ergo ab intelligibilibus patitur,
ſed in ipſa intelligibilia quaſi trãſit. Sane intellectus po
tentię videtur ſolum ad aĩam hominis pertinere, vt po-
te qui vnus affectiones ſuas habeat & rõni ſubiectas, &
ad rõnem cui conſentiant ordinatas quod non in reli-
quis animalibus cernitur.

Cur idem intellectus, & intelligibilis ſit: & cur aſſiduitas contemplandi laborem & ægritudinem afferat. Cap. XXII.

173 VErum illud nunc aueo ſcire, quo pacto animus
ſimul & intellectus & intelligibilis ſit, vtrum id
rõne eadem, an diuerſa contingat, ideſt, vt intel
lectus & intelligibilis habeatur, ſed ſoluitur: In iis quę ca
rent materia, idem eſt intelligens & intellectum, quia
idem eſt ſcientia ſpectantia, & id quod in ea ſpectatur &
ſcitur: in iis vero formis, ad quas materia pertinet, aliud
intelligibile eſt aliud id quod intelligit, ꝓpterea ꝙ ſpe-
cies formę materiales ex ſua natura intellectæ non ſunt,
ſed intellŝ quaſi detracta & exuta materia intelligibiles
facit, quum ante non actu, ſed potentia intelligibiles
haberentur. Nam quanquam ineptæ nõ ſint vt poſsint
intelligibili, non tñ natura ipſa illarum intelligibilis p
ſe eſt. Prohinc merito euenit vt illa non intelligant, ſed
intelligantur tantũ. At intellectus potẽtiæ quemadmo
dum eſt potentia intellectus, ita & intelligibilis potẽtia
eſt. Quamobrem [a] nõ ſemper intelligit, immo vero aſ- 174
ſiduitate nimia videt̃ ægreſcere laceſſereq; cuius culpã
habet potẽtia illa quæ ſubeſt, inhæretq; intellŭi. Qua-
propter nec ſemper intelligibilis, ſed tum ſolum quum
ſibi notiones multas quaſi copias & ſuppetias ad com-
mentãdum ſpeculandumq; comparauit. Quod ſi alius
intellŝ habetur, cui nulla potentia innexa ſit, vtiq; illum
ſemp & intellm & intelligibilem eſſe neceſſe eſt, de quo
iam tempus videtur vt diſputandum ſit alio orſu.

[a] Non ſemper intelligit intellectus, ait Simpl. quia plurimo fluxu à ſubſtantia perfectrice ſuccedit, utpote qui fiat terminus ſenſuum & imaginationis atq; ſimpliciter uitæ corporalis, et ob hoc imperfectus permanet. Vel ea de cauſa quia & ſi perfectus iam ſit intellectus procedens ad externa, impeditur attamen in contemplando, tum quia actinc operatur particulatim ob partibilitatem plurimam, quæ in eius proceſſu apparet: tum uel etiam ob ipſum corpus & caſus qui extrinſecus occurrentes: unde plurima emergũt negotia, ac etiam pp imaginationes quæ indeterminatæ excitantur.

De intellectu agente, qui neceſſarius ſit ad perficiendum intellectum potentiæ. Cap. XXIII.

QVæcunq; natura [b] gignuntur, potentiam initiis 175
obtinent, perfectionẽ poſterius ſerunt: neq;.n.
cõtenta habilitate ſola & potẽtia ſunt. alioquin
natura potentiam illam rebus temere & fortuito addi-
diſſet, niſi aliquis actus ex ea conſecuturus eſſet. Eadem
ratione humana anima non ſolum eo dignitatis & no-
bilitatis proceſsit, vt intellectũ potẽtiæ ſortiret̃ qui ad ſe
rendam intelligentiã aptus accommodatesq; eſſet, ſed
etiam vſq; eo vt accõmodationis huius finem & abſo-
lutionẽ indipiſceret̃, cuius gratia in accõmodata, inſti-
tuta, præparataq; videbat̃. Neceſſariũ itaq; eſt intellm
potẽtiæ ꝑfici & abſolui: nihil à ſeipſo abſolutum: ab alio
igitur. Duas ergo differentias eſſe humani animi neceſ-
ſe eſt, intellectum potentiæ, & intellectum agentẽ. Hic
priorem illum quaſi adortus amplexuſq;, primũ quaſi
educit in lucẽ è tenebris, & in actu conſtituit: deinde ha
bitum in eo quendã afformat, in quo vniuerſales rerũ
notiones & ſciæ collocãtur. Nam quemadmodũ neq;
rude ſaxum, neq; impolitum æs (quorum alterum do-
mus potentia eſt, alterum ſtatua) aut hoc accipere for-
mam domus poteſt, aut illud ſtatuæ, niſi ars materias il
las quæ ad domum & ſtatuã comparatæ ſunt ſugat, &
formam artificioſam imponat, atq; ita demum conſi-
ſtat domus & ſtatua: ita intellectum potentiæ ab altero
intellectu perfici oportet, qui ꝙ ipſe perfectus eſt, & in
actu ſemper nulli potentiæ affinis conſorsúe, præpara-
tionem illam intellectui ad intelligendum adiunctam
ad inſtar artis excitet excolatq; habitum, & ſciam rerũ
abſoluat. Atque hic intellectus ſeparatus & impatibilis
im pmixtusq; eſſet. Intellectus aũt poteſtatis quamuis
eadem fere qua intellectus agens, dignitate authorita-
teq; polleat, quia tamen aliquanto coniunctior addi-
ctiorq; humanæ animæ eſt, videtur ſocietate hac nobi-
litatis ſuæ non nihil diſpendij detrimentiq; facere.

[b] Naturæ nomen, ait Simpl. hic non communiori quadã ratione pro quacunque ſubſtantia eſt accipiendum, non enim

in qua-

in qualibet ſubſtantia agere & pati inuenitur, ſed proprie, ut ſcilicet eſſe principium motus definitur: in his enim rebus quæ natura ſubſiſtunt, & in illis etiam quæ has ipſas res reſpiciunt eſt agere uel pati. Materia & efficiens proprie quidem in his quæ in generatione ſunt, ſecundum quãdam autẽ analogiam in cœleſtibus, & in noſtra anima cum ipſa in naturam progreditur, de qua ſcilicet ſermo eſt naturali philoſopho. Sicuti cum in ſeipſa pura permanet, & ipſa ſupra naturam eſt, neq; etiam uel agit uel patitur, nec aliquid habet quod materiæ rationem habeat, neq; amplius naturali contẽplationi ſubijcitur, ſed metaphyſicæ.

Intellectum agentem facere vt res materiales intelligibiles intelligantur actu. Item quomodo, & quando intellectus poteſtatis agat ope intellectus agentis. Ca. XXIIII.

QVemadmodum itaq; lumen quum oculos & colores accedit, non modo viſui, ſed coloribus etiam actum præbet: ita intellectus agens quum intellectum potentiæ agitat, non ſolum intellectui actum miniſtrat, ſed & res quæ potentia intellectæ ſunt, facit vt in eo intellectæ ſint actu. Atq; hæ ſunt formæ materiales, & notiones communes de ſingularibus ſenſibus collectæ. Has intellectus potentiæ neq; poteſt per ſe diſtinguere, neq; ex vna earum tranſitionem in cogitationem alterius facere, neq; componere, ſed illas à ſenſibus & imaginatione acceptas, & materia exutas, in memoria tanquam in promptuario theſauros ſuos cuſtodit: deinde ingruente intellectus agentis luce, & maſſam illam notionũ atq; ſyluam intrãte verſanteq́;, efficitur vt vnus cum illo euadat, atq; ita libero diſcurſu poſsit componere, diuidere, circũſpicere, conſiderare, incognoſcere ſingula. Ergo qualis eſt artis ad ſuam materiam comparatio, talis eſt intellectus agentis ad intellectum potentiæ probanda.

Intellectum agentem haberi coniunctum cum intellectu potentiæ, & quare & quoties collibitum eſt ſpeculari poſsimus. Item intellectum agentem eſſe ad ſimilem Deo, & nobiliorem intellectu potentiæ. Cap. XXV.

ITem hic omnia facit, ille fit omnia, ex quo ſequitur vt in noſtra poteſtate ſit intelligere & ſpeculari quũ volumus, quia intellectus agens non quemadmodum ars ſeorſum à ſua materia eſt, ſed totus intellectui potentiæ intextus immerſusq́; habetur. Finge excuſſorẽ in ære aut in ferro eſſe, non extrinſecus, nõne peruadet penetrabitq́; in materiam vniuerſam? Eodẽ modo intellectus agens intellectui poteſtatis aſsiſtẽs, vnus cum illo traditur, propterea ꝙ vna res eſt, quæ ex materia & forma conſiſtit, & tamen permixtio hæc rationes duas habet. Nam & materiæ ratio eſt, per quẽ anima ſit omnia, & ratio abſolutionis & formæ, per quam facit omnia. Plane intellectus intelligendo quaſi vertit ſe in ea quæ intelligit, in quo iam & materiã videmur, id eſt, multitudinum notionum & artificem qui notiones illas arbitratu ſuo diſponat & tractet. Eſt enim intellectus agẽs ceu architectus, quidã, fabricatorq́; notionum. Quapropter fere videtur proximius imitatione Deo, nã & Deus quodammodo ipſe res eſt, & ad quendam modum creator & opifex rerum. Præſtantior vero cognoſcit̃ intellectus parte qua facit, quam parte qua patitur, nam omne quod agit, preſtantius & precioſius ſua materia eſt. Porro (quod & ſuperius dixi) idem eſt intellectus & intelligibilis, quemadmodum idem eſt ſcĩa ipſa actu cum eo quod ſcitur, non tamẽ eadem ratione, ſed quatenus intellectum poteſtatis amplectit̃, intelligibilis eſt, quatenus vero ipſemet agens eſt, dicitur intellectus eſſe.

Nomine priorem eſſe intellectum poteſtatis quam agentem, item agentem ſemper intelligere & ſine diſcurſu, itẽ æternum & immortalem eſſe, item eius ſubſtantiam merum actum intelligendi eſſe. Cap. XXVI.

IN homine [a] ergo prior ꝙ agẽs intellectus potentiæ habetur: nã omnis habilitas præparatioq́; prior tempore quam actus contingit, nec tamen ſimpliciter prior, quum neq; perfecto imperfectum, neq; actu potentia prior eſſe vnquam poſsit. Subſtantia autem intellectus agentis eſt actus, non de potentia aliqua profectus erutusúe ſed ſuapte natura. Atq; hic intellectus (vt ſuperius dixi) adiũctus, impatibilis, impermixtusq́; eſt: proinde eius ingenium tale nõ eſt, vt interim intelligat, interim ceſſet: nam hoc accidit intellectui agenti, qua intellectui potentiæ iungit̃. Quum vero ſecum ipſe eſt, quum natura eius ſola ſpectatur, quæ nihil aliud eſt quã actus merus, tum inſatigabilis, immortalis, æternus, ſemper intelligens, & ſemper intellectus à ſe eſt: non alia re, aut per aliã, quemadmodum cætera quæ intelliguntur, & quæ intellectus habitu conſtituto à materia diuellit, & intelligibiles facit, ſed per ſe intelligibilis eſt, & per ſuam naturã habet, vt & intelligere poſsit à ſeſe. In intellectu quidẽ poteſtatis diuiſæ & ſectæ notiones ſunt, in eoq́; variæ, tum artes, tum notitiæ & ſciẽtiæ collocantur contra in intellectu agẽte, & vt expreſsius ac verius loquamur, in intellectu qui ſimplex actus eſt, quando ſubſtãtia eius actu deſcribitur, videtur alia ratio ſtatuenda longe difficilior dictu, & longe etiã diuinior. Nec.n. is ex vno genere in aliud tranſit, neq; cõponit quicquã aut diuidit, neq; diſcurſu vtitur ad res noſcendas, ſed cõpreſsione quadã. Cum.n. formas omnium rerum ſimul contineat, ſimul quoq; aggreditur, complectitur, & intelligit oĩa: alioquin ſubſtantia eius definiri actu ſolo non poſsit, quod tamen Ariſtoteles maxime affirmare & perſuadere cõtendit, nam ſi alternare aut mutare cogitationes & actus intelligendi poſſet, ita vt poſſunt, & vt ſolent ſcientes, neceſſarium eſſet eadem ſubſtãtia intellectus agẽtis manẽte, nihilominus abire actus variariq́;. Ergo fateri oporteret ſubſtãtiam eius ab actu differre, cui apertiſsime Ariſtoteles reclamat, atq; hoc etiã inter initia operis dixit, vbi verba illa leguntur, conſiderare, amare, odiſſe, intellectus illius affectiones nõ ſunt.

[a] *Quod Them. in homine dixit, Ariſt. in uno: ait quem locũ Simp. animaduertens ait hoc in his quæ generabilia ſunt uerisſimilia eſſe, utpote quia omnis generatio ex imperfecto in perfectum tendit, & unde imperfectum tempore quidem prius eſt, quod quidem imperfectum potentia eſt, in eo ipſo quod fit: quoniam ſi cauſam eius proximam reſpiciamus, contra ſit neceſſe ut actus potentiam eius rei præcedat, quæ ab ipſa fit. Vnde recte, in uno ab Ariſtote. appoſitum eſt. Verum in his quæ ſempiterna quidem ſunt, ſed aliquando intelligũt, & nonnunquam etiam nõ intelligunt nequaquam uerum eſt, quòd in uno etiam & eodem id quod potentia eſt, tempore prius ſit. Nulla enim ratio eſt, cur id prius ſit quam id quod actu eſt, cum illa mutuo ſibi inuicem continue per uices ſuccedant: & hac de cauſa id ſe etiam Ariſt. ad animã reſpiciens nos dixit tempore in ipſa præcedere quod potẽtia eſt, ſed tantummodo quod aliquãdo intelligit & aliquando non. Nã & ſi in hõie qui compoſitus eſt tempore potentia præcedat, intellectu aũt & animæ ſubſtãtia nequaquã, cũ ſeparabilis ſit.*

Nominis eſſentiam eſſe intellectum agentem: ita agentem indiuiſibiliter intelligere intellectum potentia diuiſiliter. Cap. XXVII.

NOs igitur vtriuſq; intellectus copulatio ſumus: Si ergo ita habent omnia, quæ ex actu & potentia conciliantur, vt in ijs aliud ſit ipſa res, aliud eſſentia, ſequit vt aliud ego ſim aliud eſſentia mea: ita vt ego ſim is, qui ex actu & poteſtate conſtituor, eſſentia mea ſit ſolus actus tñ, quamobrem eadem quæ conſidero, hæc etiã ſcribo & literis mãdo. Scribit vero intellectus, qui ex poteſtate cõponitur: ſcribit inquã, non tamen quatenus ex poteſtate conſtat, ſed quatenus intellectus agens eſt, quia illinc quaſi omnis actio riuatur & ducitur. Quod ſi intellectus potentiæ non accipit indiuiſiliter ea, quæ intellectus agẽs indiuiſiliter tradit, nihil eſt quod miremur, quãdo huius rei exemplum illud exploratũ eſt, ꝙ affectiones corporum, candor, nigror, & eius generis cęteræ, quãquam propria ratione & ſuapte natura indiuiſiles atque inſecabiles ſunt, in materiam tamen diuiſiliter & ſecabiliter recipiuntur. Vt ergo redeamus vnde diſceſsimus, quemadmodum aliud eſt animal, aliud ſuum animali eſſe, & quemadmodum ſuum animali eſſe ab ipſa dependet animalis anima, ita aliud ego ſum, aliud mihi eſſe, & mea eſſentia. Hæc aũt ab anima prouenit, non quidem ſenſuali, quippe quæ tanq̃ materia intellectus potentiæ habeatur, neq; item ab ipſo intellectu potentiæ, vt qui pro materia intellectus agentis ſit. Reſtat igitur vt ab intellectu agente tm̃ eſſentia mea proficiſci, ac pendere dicatur. Solus.n. intellectus agens proprie & maxime cẽſendus eſt forma, immo vero forma formarum: inferiora autem cætera modo ſubiectorum loco, modo formarũ habentur. Sane ordo naturæ & proceſſus hic eſt, vt reſpectu inferiorum ſuperioribus vice formarũ vtatur, reſpectu ſuperiorum inferiotibus loco materiæ. Summam vero & ſupremam formarum intellectum agentem conſtituit, quo ſimulatq; progreſſa eſt, receptui canit, in eoq; finẽ quaſi extremam manum imponit, vtpote quæ nullam formam ſuperiorem aut nobiliorem haberet, cui loco materiæ ſubiiceret intellectum agentem. Quamobrem nos propriæ animus & intellectus ſumus.

Ariſtotelem ſenſiſſe hominem eſſe intellectum agentem: item quid ſit intellectus patibilis, qui & corrumpitur & aboletur in nobis, & cur primo mortem recordemur. Ca. XXVIII.

OBhæc Ariſtoteles non de nihilo addubitat, quãobrem accidat, vt quum immortalis animus hõminis ſit, qui nihil aliud eſt, quã eſſe homini, tamen nemo recordari earum rerũ queat, quas inuita didicerit, tractauerit, chariſsimas habuerit, effliẽtim amauerit. Huius quæſtionis diſſolutio conſentanea erit, & ijs quę paulo ante, & ijs quæ pridẽ inter initia diximus. Nemo igitur commeminit poſt mortem, quia tametſi intellectus agens impatibilis ſit nec ipſe occidat tñ intellectus alius in nobis continetur, qui & patibilis & particeps obitus eſt. Nam hic quali natura ſit, & quam ab intellectu potentiæ differat, poſt docebimus. Porro intellectum patibilem eſt, vbi Ariſtoteles permixtionem & cõmune appellauerit, quo ea quæ hic ſunt intelligimus & cum quo illa ipſa intelligũtur à nobis, ad quem omnia ea pertinẽt amare, odiſſe, meminiſſe. Nũc illud conſtare poteſt, Ariſtotelem nos intellectum agentem putaſſe. Quid enim aliud innuit, quum ita quærit & ſoluit? Ideo, inquit, non recordamur, quia intellectus agẽs impatibilis eſt, intellectus vero qui patibilis dicit, aboletur. Alioquin obuia & vulgata omnibus quæſtio eſt, præſertim vero haud diſsimulanter adeunda noſcitandaq; ijs, quibus immortalis aĩus ſtatuitur, quamobrem ſcilicet rerum quas in vita cognouimus, mortuis nobis ſtatim omnis memoria deleatur: cur nemo inimicitias, nemo amicitias à morte meminerit: iam cur nemo innumerabilibus ſeculis ex ijs, quos deſiderauimus neceſſarijs ſuis & iuratiſsimis cõparuit viſitatusq; ſit. Quocirca locum hunc Ariſtoteles, & parte hac, & primo volumine digniſsimum explicatione, diſcuſsioneq; cẽſuit, plane tum hic, tum ibi rationes fere eaſdem communit, quod vt quã cõſpectiſsimum ſit, quãquam modo apertius loquitur. Verba illa in primo libro poſita ſubiiciemus nunc: Intelligere, inquit amare, odiſſe, affectiones continentis nõ illius ſunt, quatenus ipſe eſt: quapropter continente corrupto neq; meminit, neq; amat, quia nõ erant illius hæc, ſed communis, id eſt permixtionis, qđ iam periit. Intellectus autem forte diuinius quiddã eſt & impatibile. Hactenus ſunt quæ in primo operis huius libro Ariſtoteles dicit. Hic vero habentur verba hæc: In plenum non intelligit tempore, neq; modo intelligit, modo ceſſat, ſeparatũ vtiq; eſt, quicquid hoc eſt, & ſolum hoc immortale & ſempiternum habet. Non recordamur idcirco ob occaſum, quia hic impatibilis eſt. Intellectus vero qui patibilis dicitur, aboletur, & ſine hoc nihil intelligit. Conferamus ergo verba hæc cum ſuperioribus. dicit hic: non intelligit tempore hoc refertur ad illud: Intelligere & cognoſcere effectiones illius non ſunt. Eſt enim aliud quod intelligit, & ad quod pertinet non ſemper intelligere, ſed tempora & aliquando. Item quod hic dicit: Separatum vero eſt, quicquid hoc eſt, & ſolum hoc immortale & ſempiternum habet, reſpicit verba illa: Intellectus autem forte diuinus quidam eſt & impatibile, item illud: Non recordamur idcirco, quia hic impatibilis eſt, intellectus vero patibilis aboletur, & ſine hoc nihil intelligit rñdet ad illud. Quapropter contĩnẽte corrupto, neq; meminit, neq; amat, quia nõ erãt illius hæc, ſed communis quod perierit.

Simpli. locum hunc pertractans ho: modo de intellectu patibili dubitat: Si & ipſe intellectus eſt, rum immaterialis ſit, quonam pacto aboletur? nã ſine materia eſt omnis intellectus. Cui dubitationi reſpondet & ait. Quòd patibilis intellectus materialis eſt & potentia, & totum hoc ipſum patibilis, & imperfectus totum hoc, donec patibilis fuerit, & propter hoc etiam corruptibilis, quatenus ſcilicet patibilis eſt: immaterialis autem & actu intellectus & intelligibilis eſt, quatenus agentem contãgit: perfecte autem immaterialis et intellectus perfectus cum in agentem recurrit ſru reſpirit, ita ut interitus patibilis intellectus non ſit redditus in non ens, ſed eius reductio in eſſe perfectius. Dubitatio autem quã attingit Ariſt. rum dicit. Non recordamur quæ generationem præceſſerũt. ſoluitur, & eius ſolutio animæ peculiaris eſt non intellectui præſtantiori, quæ in hunc modum ſe habet. Quia intellectus quidem agens impatibilis eſt, & ob id immortalis: patibilis uero aboletur, qua patibilis eſt, ut dictum eſt, & in quantum in eſſe, permanẽs retrahitur, ſed abſq; patibili ut patibile eſt, abſq; his, ſ. q. procedat ad corporeas uitas, nihil intelligit intellectus, qui impatibilis eſt. Nihil dico ex his quæ ſunt memorabilia, de quibus nunc ſermo eſt, utpote quæ ut alibi oſtẽſum eſt, omnia ſunt imaginaria, & ea ratione in intellectione rerũ memorabilium omnino egemus ratione tẽdente ad imagina-

tionem

tionem uſq. . Abſque hoc.n.q̃uo impatibilis intellectus poterit memoralium aliquid intelligere? unde nõ eſt audiendum, qđ nihil ſimpliciter ſine impatibili impatibilis intellectus poſſit intelligere, nam quomodo ſeparabilis erit uel immixtus? quomodo ſubſtantia erit actus?

De eodem, ex quibus verbis animaduerti poßit, quid Ariſtote. de intellectu agente ſenſerit. Cap. XXIX.

QVare ſatis per ſe reuicti, & confutati vidẽtur ij, qui Ariſt. quaſi accuſare audent, ceu hoc loco dubitauerit, nõ hoc quod modo nos diximus, expoſuimusq́;, ſed illud, quamobrem non recordamur earum rerum, quas intellĉs agens ſecum verſauit intellexitq́;, antequam conſtitutionem hominis accedat. Nõne audiunt Ariſto. clara atq; adeo exerta voce clamantem extincto communi intellĉm agentem nec intelligere poſſe nec meminiſſe, quia hæ affectiones illius non erant, ſed eius communis quod interiit? Quapropter & cum denuo hic dicat. Nõ recordamur idcirco, quia hic impatibilis eſt, ac patibilis abolitioni obnoxius eſt ĩnuere videtur hominem eſſe intelĉm illum agentem & impatibilem. Corrumpitur, inquit, & interecidit cõio, vnde quãquam immortales ſumus, tñ meminiſſe non poſſumus eorum, quæ ſimul cum intellectu mortali didimus. Comparanda itaq; ſunt ea, quæ tum hic, tum ibi dicuntur, & nedum cõſinia, ſed conſentientiſsima quoq; ſibi reperientur. Alioquin ſi diligenter excuſſeris, perſpicuo docebunt quænã ſuper ea re opinio Ariſto. fuerit adiungenda iis. Verba illa ſunt, quæ altero quæ ab hoc lib. leguntur, vt quæ huic interpŕtationi nr̃æ de proximo aſtipulentur de intelĉu, inquit, & vi ea, quæ cõtemplatur & cogitat nondum liquet, ſed vẽ diuerſum id animæ genus eſſe ſolumq́; hoc abſtrahi & ſeparari contingere, tanquam.ſ. ſempiternum à caduco. Erat vero æquiſsimum, vt ea quæ in primo lib. leuiter & dubitanter attigerat, accuratius hoc loco ſumma operis parte diſcuteret. Ac ibi quidem quæſitum non hoc quamobrem patibilis & corruptibilis intelĉs non recordetur actionum, quæ ad imortalem & impatibilem pertinent dubitare, (erat.n. id conſpectius, q̃ vt in eo aliquis dubitare poſſet, quum nihil ſtultius ſit, q̃ rõnem quærere, cur id quod occidere poteſt non recordetur actiones eius, qđ nunquam occidit) ſed contra rationabiliter in dubium vocatur, cur is intellectus, qui neque pati, neque commori poteſt, non recordetur actionum earũ, quas cum intelĉu abolito communi opera exercuit. Soluit hoc ibi Ariſto. ad hunc modum, vt etiam ſupradixi. Quo circa, inquit, continẽte corrupto, neq; meminiſſe, neq; amare põt, propterea q affectiones illius non erant, ſed eius cõis quod interiit, obſoleuitq́;. Hic quoq; ad eandẽ qõnem ſic reſpondet. Non recordamur, inquit, quia hic impatibilis eſt, ac patibilis internitioni addictus obſtrictusq́; eſt, & ſine hoc nihil intelligit.

De eodem verba Theophraſti, & de cõiunctione vtriuſq; intellectus, & cur non ſemper intelligitur, cur obliuiſcitur, cur fallitur. Cap. XXX.

EOdem modo & Theophraſtus videtur de intellectu agente indubitaſſe, in iis libris quibus locos tractat ab Ariſto. ante tractatos: Si inquit, illi potentia vt habitus eſt, aut cõgenitus ſit oportet, aut poſterius acceſsit. Si congenitus, ſemper ergo & iam inde ab initio protinus moueret: ſi poſterius acceſsit, quo inſtrumẽto, aut quo genere abſolutio hæc facta eſſe dicetur? Videtur ergo tanquam ingenitus, ſi incorruptus. inhærens vero aut aſsiſtens quum ſit, cur non ſemper mouet? aut vnde obliuio & deceptio naſcitur, num de permixtione.

Contra eos qui dicũt intellectum agentem eſſe deum, aut propoſitiones primas: item intellectum agentem eſſe ſpẽm aĩæ ceu partem. Cap. XXXI.

AGe vero illos hoc loco potiſsimum taxemus reprehendamusq́;, qui ſecundum Ariſtotelem putant intellectũ agentem, aut DEUM eſſe, aut propoſitiones, & quæ de propoſitionibus oriuntur. Sane ij qui propõnes credunt, ſurdiſsimis eſſe auribus videnẗ, quum vocem Ariſtotelis tam cõtentã illuſtremq́; exaudire non poſsint: Intellectus, inquit, hominis diuinus & impatibilis eſt, cuius ſubſtantia idem prorſus eſt, quod actus isq́; immortalis, & ſempiternus, & ſeparatus eſt ſolus. Qui vero hæc de DEO ſuſpicantur dicta, nonne ipſi quoq; inceſſendi coarguendiq; tarditatis ſunt, qui verba Philoſophi, aut nõ intelligere, aut certe negligere videantur? Quum enim ſtatuiſſet Ariſtoteles in omni natura, alterum pro materia haberi, alterũ pro forma mouente perficienteq́;: Neceſſe, inquit, eſt eaſdem differentias in anima reperiri, talem aliquem intellectum adeſſe, qui pars animæ rationalis præſtãtiſsima ſit. Atq; hoc quoq; ex illis verbis clariſsime innoteſcit, quorum paulotenus ante mentionem fecimus: De intellectu, inqt, & vi ea quæ commentatur contemplaturq́; nihil adhuc liquet, ſed videtur diuerſum animę genus eſſe, ſolumq́; id abiungi & ſeparari contingere, tanquã perpetuum à morticinio caducoq́;. Nam & id quod philoſophus hic dicit, ſolum hoc & immortale & ſempiternum haberi, non eſt huiuſmodi, vt referri poſsit ad DEUM, quum is non modo DEUM immortalem ſtatuerit, ſed & poteſtates eas, quæ motum naturæ cœleſtis intemperant, quas in Metaphyſicis prodidit vel numero. Quamobrem cum ex omnibus viribus animæ immortalitatem huic vni tribuerit toto opere, recte hoc loco dictũ exiſtimo, ſolum hoc immortale & ſempiternum haberi. Ex eiſdẽ verbis illud ſubinde colligi confirmariq́; cupio, Ariſtotelem opinatum fuiſſe intellectum agentem, aut aliqđ noſtri eſſe, aut plane nos ipſos. In totum, ſi dicat ſolum hoc noſtri ſempiternum & immortalem eſſe, ſibi conſentit: ſi vero ſimpliciter hoc affirmet, diſſentit, quũ ipſe multis locis concedat complura eſſe alia, quæ natura immortali ſint prædita.

Non modo Auer. uerũ etiam Philop. hoc attribuũt Alex. q intellectus agens ſecundum Ariſto. in hoc loco Deus eſt: rationes etiam recitat Philop. quibus motus Alex. hoc crediderit. prima quia ab Ariſt. appellatur omnia faciẽs, ſolus autem deus omnium efficiens eſt: ſecunda quia eius actio & eius ſubſtantia in idem conueniunt: tertia quia ſemper eſt actum.

Quæſtio an intellectus agens vnus in omnibus hominibus ſit, et cur ſolus homo & intelligat et intelligatur ab aliis. Cap. XXXII.

HActenus fuit hæc ſoluere non impendio arduũ, illud vero lõge ſpiſsius & ſcrutinio etiã dignius, vtrum vnus intellectus agẽs ſit, an multi. Ac primum quidem ſi lucem, cui collatus cõparatusq́; eſt, reſpicias, obtinebit vnum eſſe, quãdo & ſol vniuerſis vnus idẽ lucis ſplendorisq́; largiatur, proindeq́; vnus author & principium luminis ſit, vnde omnium animaliũ oculi colluſtrãtur. Quemadmodum autem luminis huius mundo publici incorruptio ĩmortalitasq́; aſpectus ſingulorum

gulorum aīalium non pertingit, ita intelſs agentis æternitas nihil pertinere ad ſingulos homines videtur. Iam vero ſi multi intellectus agentes inuehendi eſſent, & ad ſingulos intellectus potentiæ ſinguli agentes accōmodandi aſſociandiq́; viderentur, quo nam modo viciſsim differrent? Nam ſingularia quæ eadem ſpē habentur, interſtinctione materiæ diſcernuntur. Intellectus autem agentes ſi plures forent eadem ſpē continerentur, tum quia omnium eorum ſubſtantia definiretur actu, tū qa eadem genera conſtitui oporteret, quæ promiſcue ab omnibus vſurparent, cognoſcerenturq́;. Si.n.non eadem omnibus ſint futura, ſed diuerſa, qualiſnā obſecro iſthęc ſortitio & diſtributio fuerit? Quo item pacto intellectus potētię omnia intelliget niſi intellectus agēs, qui illum ad actum producit, etiam intelligat omnia? An primum quidem intellm̄ illuminantem credi vnum oportet? Illuminatos vero & ſubinde illuminantes multos? Quemadmodum quāquam ſol eſt vnus, tñ lux quæ de ſole prodit & mittitur, quaſi abiungitur ab eo & diuellitur: atq; ita in multos obtutus diſtrahitur, diſtribuiturq́;. Quamobrem Ariſto. intellectum non ſoli, ſed lumini comparauit: Plato aūt ſoli, quia intellectū & aīum hoīs deo eſſe quam ſimillimū volebat. Quod ſi cui extrema opinio incredenda videatur, oēs homines, qui ex actu & potentia conditi dicimur, ad vnicum intellectū agentem referri, vnde conſiſtimus ſumusq́; homines, nihil eſt quamobrē auerſari abſterreriúe debeat. Vnde enim communes illæ animi prænotiones, conceptioneſq́; oībus haberentur? Vnde ingenita illa impreſſaq́; oīum mentibus primorū notitia conſtitiſſet natura duce, nulla rōne, nulla doctrina? Vnde poſtremo intelligere mutuo & intelligi viciſsim poſſemus, niſi vnus ſingulariſq́; intellectus fuiſſet, quem cōem oēs homines haberemus? Quo circa veriſsime illud apud Platonem legitur. Niſi, inquit, hominibus communia eſſent multa, ſed proprium quid, aut præcipuum & impromiſcuum contineretur in ſingulis, non eſſet admodum facile oſtēdere & ſignificare alteri voluntatem ſuam. Huic ſententiæ argumento & illud eſt, ꝙ niſi ita dicatur, diſciplinæ transfundi in diſcipulum non poſſent. Quum enim eadem ſint, quæ tradendis iis, & qui docet, & qui addiſcit conſiderat, (quia neq; hic docere, neq; ille addiſcere vnquam poſſent, niſi ab vtroq; eadem commentatio tractaretur) perſpicuum eſt eundem eſſe intellectū præceptoris & diſcipuli oportere; qñquidem eſſentia intellectus idem eſſe quod actus ipſe deſcribitur. Atq; hæc fortaſſe cauſa eſt, quamobrem ad ſolos hoīes pertineat docere & diſcere, viciſsim alloquiorum & ſermonum intellectum habere. Hoc genus animalibus non pōt cōtingere, quia in iis conſtitutio aīarum & præparatio cōtumax ineptaq́; eſt, vt intellectum potentię poſſunt recipere, qui ab intellectu agente perficiatur.

Nam ſingularia in eadē ſpē interſtinctione materia diſcernuntur.

Melius quæri vtrum omnes homines & omnes intellectus ſint vnus, quam vtrum omnes animæ ſint vna, & quod intellectus, docentis & addiſcentis eſt vnus. *Cap.* XXXIII.

AT vero (quod & veteribus & recētioribus quæſitum ſcio) vtrum aīæ omnes vna tantum anima ſit, bono periculo præteriri ac parte poteſt: illud magis ad rem videtur, vtrum omnes homines vnus ſit homo. Vt.n. vna ſit anima omnium, quę abiuncta ſeparataq́; habeatur, poteſtates certe ac vires eius multas ꝓbari neceſſe eſſet, atq; adeo inter ſe clariſsimo diſcrimine diſcrepantes. Nam & nutricem à ſenſuali, & ſenſualem ab appetitu differre quis negauerit? De homine autem & intellectu contemplatiuo conſequens & neceſſaria quæſtio eſt, præſertim is qui ſubſtantiam eius nihil aliud eſſe quā actum affirmāt. Aut enim eandem rē nō intelligunt præceptor quum docet, & diſcipulus quum docetur, (quod falſum eſſe nemo eſt qui neſciat) aut ſi eādem intelligunt, idem ambobus actus eſt, eoq́; ſubſtantia eadem.

Vtrū intellectus potentiæ immortalis & impatibilis ſit. *Cap.* XXXIIII.

SEd illud quæritur, vtrum quemadmodum incorruptionem luminis, quo oculi colluſtrantur, non participat virtus viſibilis: ita immortalitatem intellectus agentis non participet intellectus potentiæ, qui ab intellectu agente ita illuminať vt aſpectus à luce. An ſenſus quāuis longe ſit impatibilior, quam ſenſorium, quāuiſq́; patiente ſenſorio ipſe non patiatur. Si enim ſenex oculo probo valenteq́; vteretur, videret æque ac iuuenis: non tamen prorſus impatibilis eſt, ſed paſsionē ſenſorij oblæſionēq́; ad quendam modū agnoſcit. Intellectus vero ſeparatus & expers omnino diſpendij huius eſt. Atq; hoc de retro dictis pōt oſtendi, vbi Ariſtoteles nondum de intellectu agente, ſed ſolum de intellectu potentiæ loquebatur. Non eſſe, inquit, ſimilem impatibilitatem intellectus & ſenſus internuncia & ſenſoria ſenſuum demonſtrant: ſenſus enim poſt validū ſenſile, vt poſt dementem ſtrepitum, poſt immodicū ſplendorē, poſt ferum odorem, ſentire admota incidentiaq́; nō poteſt, ſi imbecilliora & cicuriora prioribus fuerint. Intellectum contra, ſi ab eccellente aliquo intelligibili tranſtuleris, nihilominus inferiora & humiliora cognoſcet, niſi forte magis exquiſite: nam ſenſus ſine corpore haberi non poteſt, intellectus vero abiūctus ſeparatuſq́; eſt. Hæc verba priuatim de intellectu potētiæ intelligenda ſunt, quia migratio hæc & tranſitio de genere in genus, ad intellectum potentiæ pertinet tantum. item paulo ſupra. Quapropter, inquit, neq; permixtū eſſe corpori ratio eſt, neq; inſtrumento aliquo vti, quēadmodū ſenſus videntur. paulo quoq; ſupra. Impatibilem, inquit, dici intellectum oportet, ita tamen vt formas rerum ac ſpecies poſsit recipere. Ex quibus omnibus aperte datur intelligi, Ariſtotelem tum de ſenſu & ſenſoriis, tum de intellectu ita exiſtimaſſe, vt ſenſus minus quidē obnoxius paſsioni eſſet, quā inſtrumēta, nō tñ in totū immunis ſeparatuſq́;. Intellectus autē vt qui citra corporeum inſtrumentum functiones ſuas abſolueret: omnino impatibilis adiunctuſq́; diceretur.

Intellectum patibilem differre ab intellectu potentiæ. *Cap.* XXXV.

VErum ſcire illud quoq; auebunt legentes hæc, ſi intellectus potentiæ initio fineq́; vēdicatur, immortaliſq́; eſt: quidnā aut quale ſit id quod ab Ariſto. intellectus patibilis & occiduus vocatur. Hoc nos polliciti olim ſumus oſtendere, quod quidem facillime conſequemur, ſi Ariſtotelem ipſum in cōmunionem ſciuerimus. Age ſi videamus nunc æſtimemuſq́; iterum ea verba, quæ primo volumine nō procul ab initiis ſpectantur. Fortaſſe vt ignis attritu ſilicis crebro, ita frequenti tractatu verborum philoſophi elicietur aliqñ eliderurq́; veritas. Intelligere, inquit, amare, odiſſe, affectiones non ſunt illius quatenus ipſe eſt, ſed huius quod illum continet. Quapropter continente corrupto, neq; meminiſſe poteſt, neq; amare, propterea ꝙ affectiones illius non erant, ſed communis, quod abolitum eſt. Videtur

detur hoc loco Ariſtoteles, quum dicit commune, partibilem & corrupibilem intellectum accipere: nam intelľm potentiæ nulla dubitatio eſt, quin impatibilem & ſeparatum putauerit, & qui formas rerum poſſet cócipere, & qui nihil eſſet actu ſed potentia: itẽ qui cũ corpore miſceri non poſſet, & cui nullus vſus corpore inſtrumenti eſſet: præterea cuius impatibilitas diſtaret ab ea, quæ pertineret ad ſenſum. Quare ſi pugnãtia dicere Ariſt. nefas eſt credere, neceſſe eſt intelľm cõem alium eſſe ab intellectu potentiæ. Hic igitur caducus, patibilis, indiuiduus, & inſeparabilis, permixtusq́; corpori eſt: ille cõtra æternus, impatibilis, ſeparatus, & ab omni corporis mixtione, confuſioneq́; alienus. Oia hæc Ariſtoteles dilucidiſsime hoc opere videretur executus.

Quid differat intellectus agens ab intellectu potentiæ, vter prior, vter præſtantior. Cap. XXXVI.

PRæcurrit vero ac procedit intellectus potentiæ intellectum agẽtem eo modo, quo ſplendor lucẽ, aut quo flores fructũ. Nec. n. quicquam oium eſt, quod poſsit in primordio ſui pfici, ſed ſuperinchoatio quædam, & rudimentum præmittitur, antequam finis & abſolutio ceu faſtigiũ rebus accedat. Quapropter oia quæ ſunt, quæq; aguntur acerrime, leuioribus principijs natura prætexuit, ſemperq́; quod minoris eſt, eodẽ in genere priorem ortum habet, quã quod pluris. Separatus ergo, impmixtus, & impatibilis eſt intellectus potentiæ, quod nos ſuperius Ariſtotelem dixiſſe, cõprobaſſeq́; demonſtrauimus. Non tamen eodẽ modo ſeparatus, quo intellectus agens. Sed attende obſecro, quæ de intellectu agẽte, & intellectu poteſtatis per compa rationem is dixit: Et eſt, inquit, intellectus alter, qui oĩa poſsit fieri, alter qui omnia facere tanquã habitus quidam, perinde atq; lux: nã & lux quodã pacto facit, vt colore potẽtia conſiſtãt actu colore. Atq; hic intellectus ſeparatus, impatibilis impermixtusq́; habeẽ, cuius ſubſtantia eſt actus. Semper. n. præſtantius eſt id quod facit, quam id quod patitur, & principiũ quam materiæ. Atq; hæc ita accipienda arbitror, ac ſi quis ſolem diceret magis ſeparatũ eſſe, quã lucem. Ex quo perſpicuũ videtur Ariſtotelem vtrunq; intellectũ ſeparatũ putaſſe, ſed agentem magis, & ſeparatũ & impatibilẽ, & impermixtum. Eſt & in eo diſcrimen, ꝙ intellectũ potentiæ priorem in nobis tempore commonſtrauit, natura perfectione & dignitate intellectũ agentem: imo vero neq; illud ſimpliciter verũ eſt, intellectũ potentiæ priorem tẽpore haberi agente, etiã ſi in hoc vel in illo prius tempore adſit, quã intellectus agẽs. Quod quidẽ exemplo illo indicatur, quod neq; ſatellites, qui regẽ præeũt neq; ſplẽdor, qui præuenit ſolem: neq; flores, qui antecedunt fructus ſimpliciter priores dicuntur iis.

Separatus quidem hic intellectus eſt, aut Simpli. nõ modo reſpectu corporeæ uitæ, uerũ & reſpectu rationalis uitæ actiuæ, ſ. et contẽplatiuæ, quæ diſcurſu cõſtat in abſceſſu ab ipſis.

Platonem quoq; poſuiſſe in homine intellectũ, alium mortalem, alium immortalem. Cap. XXXVII.

POrro intellectum cõem mortalem dicit, per quẽ homo eſt, qui ex anima & corpore cõſiſtit, in quo iracundiæ & libidines ſedent, quas etiã Plato mortales facit. Quod ex verbis illis conſtat, quæ in Timęo leguntur. Dij, inquit, quũ animã immortali initio prædictã accepiſſent circũligauere obducereq́; ei corpus fluidum, & mortale, adiecto genere quodam mortalis aiæ, in qua perturbationes affectusq́; animi vehementes & neceſſarios condiderunt. Primũ voluptatem, quæ maxima eſſet malorum eſca & ilex: tũ dolorẽ, cuius vi æſtuq́; homines ab officio reuocantur: mox audaciã atq; metum, duos conciliarios imprudentes ac temerarios: poſtremo iracundiã infrenem, & ſpem inanem, quarũ altera iudicium animi tolleret, in cõſideratione libidineq́; furendi, altera conſtantiam frangeret procliuitate & facilitate credendi. Ita ſenſu irrationali & qui omnia perrumpit & vincit, amori confundentes miſcentesq́; genus animæ occiduũ cõflauerunt. Cæterum veriti ne diuinæ animę immortalitas coinquinaretur vicina mortalitas, quãta licuit intercapedine optimatem aiam ab ea, quæ ſequioris conditionis erat, diſpeſcuerunt; diſcluſeruntq́; caput à pectore diſterminãtes diſiungentesq́; collo. Quamobrem vt ſedes puritatis diuinitatisq́; à regione impuritatis diſperata eſſet, in pręcordiis; atq; ea parte quę pectus dicitur, morticiniũ animæ genus conſtituerunt. In calce quoq; operis repetendo ea, quæ de anima ſcripſerat. Hæc ſunt, inquit, quæ de anima dici potuerunt, & quantum in ea eſſet tum immortalitatis, tum immortalitatis. Præterea rationes ſere exquiſitiores omnes, & validiora argumenta, quæ à Platone in Dialogo de immortalitate animæ ſunt perſcripta, videntur ſe ad intellectum primum, nõ ad cõem referre. Primum illa ratio huc tendebat, quæ de aiæ motu indigete ducebatur, id eſt, ex eo quod ipſum ſe animus moueret. Nam & nos fere idẽ videbimur dicere quod Plato, qui intellectum definit, ipſum ſe mouentem, ſi loco actus, quo nos ſolo deſcribimus, accipere motum velimus. Eodem vergebat ratio ea, quæ diſciplinas & notificias rerum nihil aliud eſſe, quam memorias & reminiſcentias oſtendere conabatur. Similiter & illa hoc volebat, quæ animam hominis cum Deo quandam habere ſimilitudinem comprobabat. Demum ſi diligenter attenderis, cęteras quoq; rationes, quæ paulo firmiores grauioresq́; habeantur, conuenire omnes, & cõgruere huic intellectui cõperies, quemadmodum & illæ quas ipſemet Ariſtote. in Eudemo cõplexus eſt. Ex iis abunde arbitror manifeſtum factum Platonem ex iis partibus quæ pertinerent ad aiam, ſolum intellectũ immortalem putaſſe. Contra tum omnes affectus, tum rationẽ in affectibus conſtitutam mortalem, quã Ariſtoteles patibilem intellectum appellat. Qualiter autem hoc intelligi velim, proxime declarabo.

Amor ola perrumpit & vincit.

Ariſt. in Eudemo

De eodem intellectum mortali, item quo affectus humani cũ ratione iungantur. Cap. XXXVIII.

HVmani affectus omnino expertes rationis non ſunt, quum & parere interim rationi, & duci monitis cõſentireq́; videantur. Affectus vero reliquorum animantium, aut penitus vacui rationis ſunt, aut ſi quod veſtigium rationis præferunt, per obſcurũ id & tenuiſsimum pręferũt. At humanis affectibus iuncta innexaq́; ratio eſt: nam audacia, metus, & ſpes, ſtatim oſtendunt ſe rationalis animæ ditioni ſubeſſe quia futurum & conſequens tempus videntur reſpicere, qđ bruta non poſſunt. Quamobrem quum nullum animal præter hominem confidat, metuat, ſperet, ſed delectet tantum, aut doleat, (quod genus non niſi præſentibus & inſtantibus rebus contingit, quæ voluptatis, & quæ doloris inuehunt ſenſum, qui motus nullum conſortiũ aut fœdus cũ ratione intellectuq́; obtinent) in homine vno omnes affectus vſq; adeo participes rationis poſſunt effici, vt ſimul mediocritatem ſeu modũ accipiũt, habeantur & euadant virtutes. Quæ res inditio eſt non

naturam

naturam affectuum, ſed ſuperãtiam & exceſſum,& qđ longius deceſſerit à naturæ conſtantia alienam eſſe à rõne. Quo circa recte finiunt Stoici, qui affectus dicũt commotiones animi eſſe à præſcriptione iudicij & rõnis auerſas. Ita fit vt idem ſit intellectus patibilis & affectus rõualis, hoc eſt affectio & perturbatio animæ humanę, quę propter habitationem animi & intellectus in corpore particeps rõnis efficitur, & rõni ſubiecta. Neq; enim collocari aliter & habitare in corpore intellectus poſſet niſi affectibus mediis necteretur obligareturq́;, alioquin, vt diuinus Plato inquit, impurum cum puro ſociari & conciliari non poſſet: Dij (inquit) quum aĩam ĩmortali origine prẹditam accepiſſent, obduxere ei corpus mortale, quod vti fieri poſſet, vtiq; ĩmortalis forma in corpore mortali clauderetur, texuerunt genus animę alterum fragile ac mortale. Nam vinculũ id quo ĩmortalis natura conglutinabatur mortali, ipſum quoq; haberi mortale oportuit, proinde corrupta mortali natura ſimul quoq; vinculum eius intercidit.

Quid Theophraſtus de tribus intellectibus ſenſerit.
Cap. XXXIX.

PLane facturum hoc loco me operæprecium arbitror, ſi verba Theophraſti de intellectu poteſtatis & agente prætexuero. De intelľu itaq; ptãtis hæc dicit. Quum intellectus (inquit) homini extrinſecus accedat, quumq́; tanq̃ appoſitus inuectusq́; ſit, quæritur quemadmodum congenitus nobis dicatur: demũ quænam cõfirmatio naturaue eius ſit. Certe id quod dicitur nihil actu eſſe intelľm ad ptãtem oĩa recte hactenus dicitur quatenus, & in ſenſus non tñ vſque eo ad vitium reſecanda res eſt, neq; tã nihil actu probandus, vt neq; ipſemet ſit. Calumnia hæc eſſet & oratio contentioni cauilloq; proxima, ſed ita intelligendum vt in animo talis quędam ſui generis potentia ſit pro ſubiecto formarum ac gremio, qualis in rebus materialibus facultas illa eſt, quæ conſtitutioni earũ & concretioni inſſernitur. Porro quod dicitur mentem extrinſecus accedere, non ita ſtatuẽdum eſt, vt qui vere appoſitus inuectusq́; habeatur, ſed vt qui ſtatim ab ortu quaſi comprehendere nos complectiq́; ſoleat. Item quo nam pacto res efficiuntur intellectę, & qualiſnam videtur paſsio ea, neceſſe.n. eſt aſſiciatur animus & quaſi patiař, ſi prodire ac peruenire ad geſtionẽ debet eadem rõne qua ſenſus, ſed quũ ſit incorporeus qui fieri poteſt vt patiatur aut immutetur à corpore? Vtrum item ab illo, an ab ipſo principiũ eſſe putandum eſt? Plane ipſum pati videri poteſt ab illo ortum habere (nihil enim ipſum à ſe patitur) at vero cauſam prẹſtare oĩum actionum, hoc eſt, vt intelligatur vel non intelligatur res, quemadmodũ & in ſenſu perſpicitur, vtiq; ab ipſo intellectu proficiſci videtur. Illud hercules perabſurdum forte ſit, intellectum qui naturã refert materiæ, nihil eſſe ipſum exiſtere, ſed tñ omnia complecti & continere potentia, & reliqua quæ longũ eſſet perſequi. Quamuis autem Theophraſtus qõnes has compendioſo ac feſtinanti ſermone quaſi deguſtet, verba quidem pauca (ſed fœta) tamen rerum multarum & magnarum inculcat. Plena hæc difficultatum ſunt, plena ſolutionum, quas obiter quaſi aliud agẽs ſubiungit, plena poſtremo contentionis & diſceptationis oro eſt. Atq; hæc ille in quinta parte naturalium qõnum ſcripſit, hoc eſt ſecundo libro de anima. Ex quibus liquet Theophraſtum de intellectu potẽtiæ eadem fere in dubĩonem vocaſſe, quæ de intellectu quoque agente quæruntur, vtrum deforis accedat, vtrum congenitus habeatur. Definitum præterea eſt, quemadmodum deforis accedere, & quemadmodum congenitus haberi probetur. Iam ſicut intellectum agentem, ita Intellectũ potentiæ impatibilem aſſerit, & abiunctum à corpore: Impatibilis (inquit) eſt intelľs, aut ſe patibilis eſt alio more patibilis eſt, quam cætera quæ pati dicuntur. Nam ſi pati intellectus putandus eſt, non ita putandus eſt, vt patiendo ſe moueat, (motus enim omnis in abſolutus imperfectusq́; eſt) ſed ita putandus eſt pati, vt ad actum & perfectionem paſsione illa perueniat. Vlterius etiam progreſſus inquit: Senſus non eſt ſine corpore, intellectus habetur abiunctus. Item eo loco quo retractat ea quæ de intellectu agente definierat. Ariſtotelesi illud (inquit) conſiderandum, quod vel in omni natura inuenias, duobus momentis ſingula contineri, quorum alterum pro materia & potẽtia ſit, alterum vero pro cauſa & actore ſumatur: ſemper vero prẹſtãtius eſſe quod agit, quam quod patitur, & principium nobilius eſſe q̃ materiam oportet. Atq; hæc quidem ille quãquam confirmat, tñ reuocat in controuerſiam qualesnam duæ illæ ſint naturæ, quibus ratio hominis atque mens conſtat. Item priuatim quale nam id ſit, quod intellectui agenti ſubijcitur: mixtum.n. quodammodo & quaſi concretum videri animũ nobis, ex intellectu agẽte & intellectu potentię. Si igitur ſociatus congenitusq́; eſt qui mouet, ſtatim ergo & ſemper mouet: ſi vero poſterius accedit, quo nam inſtrumento, aut qua ratione abſolutio hæc ẽ: generatio facta eſſe deſenditur? Ac videtur quidem carere genitu, ſi incorruptus imortaliſq́; eſt. Quum vero ſemper iuxtim aſsiſtens & proximus ſit, cur nõ ſemper mouet? aut vnde nobis obliuio & hallucinatio accidit? an culpam habet permiſtio? Ex iis omnibus manifeſtum puto eſſe non præter rationem ſentire, qui dicant Ariſtotelem & Theophraſtum exiſtimaſſe aliud eſſe intellectum patibilẽ & corruptibilẽ quem illi cõem vocant, & corpore non abiunctum: aliud totũ id qđ ex intellectu agẽte, & intelľu potentiæ cõponiř, quod & ſeparatũ à corpore & incorruptibilem & ingenitũ ſtatuunt. Atq; ita fieri, vt partim duæ naturæ ſunt partim vna. Nam & id quod ex duabus facultatibus, forma & materiæ cõditur, vnum eſſe intelligimus. Cæterũ quærere, quid quiſq; de anima ſenſerit, & loci & curæ alterius eſt, Atque nam fuerit opinio Ariſt. quæ Theophraſti, & quæ etiam non Platonis facile arbitror colligi poſſe ex verbis ĩis: quæ ſupra de libris eorum prompſimus prætexuimusq;.

Quemadmodum intellectus potentia nihil actu eſt.

De hoc lege librum primum de aſcultatione naturali, in Degreſſione de materia prima.

Primam actionem intellectus eſſe circa ſimplices terminos verſari, deinde circa compoſitionem, in qua iam ſit veritas aut falſitas. *Cap.* XL.

ERgo intellectus potẽtiæ ſimulac intellectũ agentẽ ceu propriã ſibi formã præhendit. Primũ intelligit ſimplicia indiuiſiliaq́;, quæ in decẽ generibus cõtinentur, in quibus veritas aut falſitas nulla verſatur: deinde vltra progreſſus cõponit illa, cõnectitq́;, verbi gratia: Socrates inambulat, in quo lã veritas aut falſitas põt conſiſtere. Componit inquam hæc non vt aceruũ temerario congeſtu aut interiectu conſtituat, ſed vt quæ multa ſparſaq́; ſunt, ad vnitatem & coalitũ reuocet: atq; ita cœtum ſimplicium vocũ comprehenſione & intellectione vna cohibeat, vt illud: Xenocrates diſputat. Hic autem cõplexus & compoſitio notionũ videtur ſimilis ei, quã Empedocles in cõſtitutione mẽbrorum cecinit factam à cõcordia primum. Quẽadmodum apud illum non omnis compoſitio membrorum

conſtituit

cōſtituit animal, ita apud nos non omnis cōpoſitio notionum cōſtituit veritatē, ſed aliqua etiā cōpoſitio eſt, de qua mendacium exiſtit: vt ſi commenſuratio cōmittatur diametro, erit mendaciū & falſitas, ſi incōmenſuratio, veritas. Deinde quemadmodum illic ex ſimplicibus membris animal ſimplex conficitur, ita hic ex ſimplicibus terminis ſimplex propoſitio naſcitur.

[a]*De cæteris omnibus animæ uiribus agens Ariſto. tam naturalibus quam ſenſitiuis, ait Simpli. hic, ab eorū obiectis doctrinæ ſumpſit exordium, ac deinde de actionibus diſputauit antequam de earum eſſentia loqueretur, ut. ſ. ab his quæ nobis ſunt notiora, ad ea quæ magis latēt progrederetur. In intellectiua autem uirtute contra, primo intelligendum quiſnā ſit et qualis ſpeculatus eſt, anteaquā de intelligibilibus loqueretur, utpote quia cognobilior eſt: & deinde intelligibilia, ut ex utriſq; eliciamus eius actionem erga intelligibilia. Vt igitur in paſsibili intellectu, poſteaquā eius ſubſtantiam edocuit, quæ ab ipſo cognobilia ſunt exponit: quæ duo ſunt, forma ſ. et formatū: ac duplicē deinde circa ipſam actionem: pari etiā paſſu nūc pueſtigata intellectus agentis ſubſtantiā, quæ ſint ipſo cognobilia, & qualis ſit etiā erga ipſa eius actio docere aggreditur.*

Non modo in rebus, ſed in temporibus quoq; veritatem aut falſitatem adeſſe: item tempus non à ſenſu ſed ab intellectu cognoſci. Cap. XLI.

22 IN iis [a] quoq; ſimul intelligitur, ratio tpis, quū res vel tanquam præteritæ genitæq; vel tanq̄ futuræ & gignendæ noſcuntur. Et hercules præteriti & conſequentis temporis agnitio propria intellectua eſt, & eius facultatis, quæ ſuperior viſis & imaginatione habetur. Nā ſenſus & imaginatio expertes notitiæ temporū ſunt, præſertim præteriti ac futuri. Nec. n. creari pōt in anima aut viſum, aut ſenſum aliquod rei, quæ aut iam interciderit obſolueritq;, aut nondū ſit orta, ſed quicquid icit imaginationem aut ſenſum tanquā inſtans præſensq; icit: ita temporis ſenſus duntaxat ad animū mētemq; pertinet. Circa tempus quoq; veritas & falſitas innoteſcit, nam hæc oratio. Crœſus fuit, vera eſt: illa Crœſus eſt, falſa. Porro interim ita componimus, vt qđ adeſt rei, adeſſe dicamus, nix candida eſt: interim ita vt quod adeſt rei, adeſſe dicamus, nix candida eſt: interim ita vt quod adeſt, negemus adeſſe, nix non eſt candida. In quo quum talis cōpoſitio ſit, vt dicamus illud huic nō adeſſe quod adeſt, iuſtius ſit nō compoſitionē complexionemúe, ſed diuiſionem ſectionēq; ſiue etiam diſtractionem & præciſionem vocare. Nam & negatio diuulſioni & diuiſioni ſimillima eſt, & dedicatio ſiue affirmatio connexioni compoſitioniq;. Niſi forte nomen diuiſionis vtriq; generi congruat, q eas res quas imaginatio à ſenſu confuſas inordinataſq; accipit. intellectus diſponit, interſtinguit & diuidit, ſeorſum de Socrate enunciās ſeorſum de inambulante conſiderās, demū ſeparatim efferens quæ ſeparata non ſunt, quāq̄ retro quoq; ſimul ita diſcreuit, mox ad vnitatē & concilium reuocat. Nam vna oratio, ſiue vna conceptio eſt, philoſophatur aut deambulat. Socrates, & veritas itē ac falſitas in oratione, quatenus vna eſt, continetur. Vtrūq; igitur pontificū ſolus intellectus obtinet, & q multas notiones in vnū poteſt conducere & cohibiliter nectere, & q noticiam temporis cum rerū cognitione coniungit: quorum neutrum neq; imaginationi, neque ſenſibus datum.

[a] *In ſempiternis, ait Simpl. ſola egemus copula ſubiecti cum prædicato: in his uero quæ in generatione uerſantur, & interitu, tempore etiam opus eſt, ob id quia non ſemper ſunt, ſed quandoq; ſunt, & quandoq; non.*

Quotuplex ſit indiuiſile: item intellectionem & tempus pari iure indiuiſilia & diuiſilia eſſe: item intellectum per ſe in non tempore intelligere, ſed ex accidenti in tempore, & quid ſit ex accidendi diuiſile.

Cap. XLII.

SImplex vero & indiuiduum bipartito accipitur: nā aut indiuiduū ita eſt, vt neq; potentiam neq; actū admittat, quo genere ſunt formæ immateriales, & punctus: aut ita vt potentiam tantum, non etiā actū agnoſcant, qualis linea eſt, & præterea omnis magnitudo. Ergo intellectus & tempus id, quod ad intellectionem rerum ſimul adiungitur, pariliter diuidua & indiuidua ſunt. Quum formæ immateriales comprehēduntur, vtrunq; indiuiduū eſt & intellectus & tempus. Quū vero res potentia ſectiles, & actu inſectiles noſcitātur, tunc intellectus inſecabilis actu eſt, & intelligit inſecabili tempore. Nam longitudinem ceu genus vnum ſimul vniuerſam intelligit, non partem vnam dimidio temporis, dimidio alterā, alioquin non eſſet longitudo vna, ſed duæ: ita intellectus non longitudinem ſed longitudines intelligeret. Quod ſi longitudinem vnam in longitudines duas diuelleret, diuelleretur & tempus. Eſt & genus aliud indiuiſilium, non quantitate ſed ſpē, qualis homo vel Socrates eſt: ambo. n. indiuiſilia ſpē ac forma dicuntur. Nā neque notio hominis diſtrahi aut ſecare, præterea in alias ſpēs pōt, ſed ſi qua pōt ſecari, fortaſſe tm̄ poteſt in ſingularia, nec multo minus Socratis notio. Hæc igitur quæ indiuiſilia ſpecie ſunt, intelligit indiuiduo tpe & indiuidua intellectione. Non. n. partē hanc Socratis dimidio tpis illam dimidio altero apprehendimus. Neq; item more illo intelliguntur res, quo efferuntur à nobis verba. Nam hoc mirabile intellectu eſt, audimus in tempore, intelligimus non in tempore, ſed momento, quod aut omnino tempus non eſt, aut ſi eſt, partibus caret: non ſolū vero intelligit inſectili tempore, ſed etiā intellectione inſectili, non ita vt ſingulis ſyllabis hæret, & partem vocabuli partem intellectionis abſoluat, ſed ita, vt quāquā diuiduum vocabulū eſt, indiuidua tamen comprehēſio & intellectio ſit. Quòd ſi quis contendat intellectionem eſſe diuiduā, facile concedemus, mō intelligat diuiduā eſſe per accidēs. Nō. n. ſuapte natura diuidua eſt, ſed culpa vocabuli quod cū mora & productione vocis effertur. Proinde quū vox omnis nō illico, cunctimq;, ſed tractim & particulatim ædatur, contingit credere intelligentiam quoq; non momento vniuerſimq; ſed cunctanter & membratim abſolui. Quo ſit vt ea res quæ p ſe inſectibilis eſt, (q̄q̄ difficile dictu videtur) quaſi deſcendat in rem diuiſilem ad eam, qua ſe ingeniū ſuum accōmodet. Ruſum pleraque per accidens indiuiſilia ſunt, id eſt non ſuapte natu, ſed propter id, per quod intelligunt hoc modo confinium & colliminū tpis. In quo animus intelligit, per accidens indiuiduum & inſectile eſt, quia accidit tēpori cuius eſt extremum, & p quod ab intellectu cognoſcitur. Niſi enim annus, menſis, dies, hora determinaret iunctum præſensq; tempus, momētum hoc indiuiduū intelligi nullo modo poſſet. Huius rei ratio illa eſt, q in omnibus iis quæ ſecantur in partes, ineſt aliquid quod minimum & inſecabile eſt: & in omnibus iis quæ condita cōcretaq; ſunt, habetur aliquid ſimplex incompoſitumq;.

ſitumq́;. Quod quidem quicquid qualecunq; eſt, neq; ſeparari poteſt à rebus quibus ineſt, neq; ſeorſum ſubſiſtere, quamuis inſit. Sed neq; ſignificantia uominis poteſt abiungi à nomine, neq; ſine eo item pronunciari: ſorte vero neq; intelligi quidem à quoquam vlla res poteſt, niſi ſecum ipſe vocabulum intus affingat, ad quod ſe identidem referat, quoties cogitaturus aliquid eſt. Et ſi vero hæc ita ſe habent, ea tamen intellectus vis eſt, vt voces & dictiones quæ ſuopte ingenio ſecabiles & diuiduæ ſunt, indiuiduas & inſecabiles vtique per accidens faciat.

Omne continuum indiuiſiliter intelligi, ſed & quantitatum diſcretam quadantenus. Cap. XLIII.

23 PLane indiuiſionem eãdem habent tempus, longitudo, & omne continuum, & id quod facere põt vt longitudo ſit vna, idem poteſt facere vt vnum ſit & tempus & omne cōtinuũ. Nam vnitas ſm quam dicimus ſtadium eſſe vnum, & diem vnum, & menſem vnum, eadem ineſſe & longitudini & tp̄i videtur. Ea
24 vnitas indiuidua eſt, & tñ ineſt diuiduis rebus. Eſt ſimplex & incompoſita, & in duplicibus & compoſitis continetur: alioquin oīs quãtitas eſſet diſcreta, ideoq́; nihil aliud eſſe quam numerus multitudoq́; videretur. Nũc & illud fortiter affirmauerim, multitudinem quoq; ipſam & numerum vnitate aliqua cohiberi & cõprehendi contingere, ita non mõ continue quantitati, ſed etiã diſcretæ vnitas competet: nam binarius, ternio, denarius, multitudines ſunt vnitatis acceſſu coercitæ.

Quemadmodum intelligantur puncta, & momenta, & priuationes. Cap. XLIIII.

POrro punctus & momentum quum ſimplicia & indiuidua vocantur, non eodem iure quo cætera appellationem illam ferunt. Eſt.n. aliquid qđ per ſe, & ſuapte natura indiuiduum eſt & incompoſitum: at punctus & momentum non hoc mõ indiuidua ſunt, ſed ex defectu & priuatione continui. Atq; ita intell's cognoſcit illa definitq́; nõ priuato adortu, aut directo in ea incubitu, (quia nullam formam à ſe obtinent cui poſſit incumbere) ſed ſequeſtrando & præcidendo dimenſum & magnitudinem, atq; illa ipſa quorum limites extremi puncta & momenta ſunt. Certe hoc genere conueniunt intellectus & ſenſus: nam quemadmodum aliqua per ſe. i. quæ facie ſua pellunt, aliqua negatione priuationeq́; ſentiuntur, per ſe, vt candor, lumen, vox, ſonus priuatione vt nigror, opacitas, ſilentiũ: ita ſunt quædam quæ ſua natura, quædam quæ aliena, qua careant ad intellectum ſui vtãtur bonum à ſe intelligitur, malum nõ à ſe, ſed ꝙ priuum inopsq́; boni eſt. Huiuſmodi videtur ſcitum illud apud Platonem de materia. Cognitio (inquit) & viſio quæ de materia habetur, nota atq; extranea eſt: actus autẽ notus tam in intellectu, quam in ſenſu. Is proprie eſt qui non de vultu & facie aliqua eius rei quam contemplamur, elicitur, ſed de forma illa qua priuatur.

Potentiam & imperfectionem eſſe rationem, qua intelligantur priuationes & malum. Item neque Deum, neque intellectum agentem intelligere priuationes, ſed ſeipſos, ideoque veritates eſſe. Cap. XLV.

25 ERgo quemadmodũ ſi ſenſus non eſſet ea natura vt poſſet modo agere mõ nõ agere, ſed ea vt ſemper ageret, nũquam accideret, vt aut oculus tenebras, aut aures ſilentium ſentirent: ita ſi intellectus non ita inſtitutus eſſet, vt aliquãdo ceſſare ab opera poſſet, neq; mala intelligeret, neq; informia, neque numero ſuo & perfectione carentia. Talis igitur intellectus potentię eſt, vt contraria contrariis quodammodo intelligat: agendo enim intelliguntur formæ potentia. i. non agendo nec intelligendo formas intelligunt informia: contraria autem ſunt potentia & actus. Prohinc ſi quis intellectus eſt ab omni potentia exolutus liberq́; is neque malũ neq; priuationem intelligit, qualis exterior intellectus videt. i. agẽs, & eo amplius cauſa rerum princeps, i. deus. Eſt.n. intellectus agens à materia abiũctior quã intellectus potentiæ: quamobrem is ſemper intelligit id quod maxime eſt, & quod maxime forma exiſtit, & quod longiſſime ab omni priuatione informitateq́; abeſt. Talis ipſemet eſt, ſeipſum ergo intelligit: atq; hic eſt cuius ſubſtantiam merito actũ vocauimus, & qui proprie ſeparatus eſt, & qui neq; illum quidem innexum potentiæ continet: nec eo tamẽ imperfectior videri debet, quam is qui contraria & priuationes intelligit (non enim numero rerũ quæ ſciuntur pfectio aut præſtantia corrogatur, ſed pondere) nec qui plurima intelligit, idem etiam pluris eſt, ſed qui meliora nobilioraq́; nouerit. At vero intellectus & intelligibile in eo diſtincta non ſunt, quemadmodum in intellectu potentiæ, ſed intelligibilis eſt qua intellectus, retroq́; intellectus qua intelligibilis. Item veritas alio modo in intellectu hoc ſpectatur, alio in intellectu potẽtiæ. Intellectus enim agens veritas ipſe eſt, quia non eo verus efficitur ꝙ alia, ſed ꝙ ſeipſum intelligit. Sed intellectus noſter, vt qui ſimilitudinem illius prætenuẽ referat, veritatem ſimplicem non attingit, ſed eam quæ obuerſa & oppoſita falſitati atque mẽdacio ſit: quia neceſſe eſt ſi in affirmatione veritas fuerit, in negatione haberi & contineri mendacium. Quo fit vt veritati noſtræ mixtum ſemper mendacium ſit, vt quoties de veritate inſtituitur mentio, ſimul quoque de mẽdacio cogitemus, & quaſi admoneamur.

Quando & quemadmodum intellectus intelligendo fallatur. Cap. XLVI.

PLane intellectus quum quid ſimplicium tractat, vt 26
quum formam eius aut definitionẽ & rationem eſſentiæ ſpeculatur, nunquam mentitur, etiam ſi totã rem non amplectitur: nã & oculus quoad de albedine ſola iudicat, falli non põt. Quod ſi aſpectus id quod album iudicat, auſit Cleonem quoque aut Platonem dicere, iam ſuos limites tranſilit, & vltra præſcriptum quaſi periclitatur, eoq́; ſenſus ſæpenumero & facillime collabuntur. Eodem modo intellectus paucies & raro errabilis, aut nõ ratus eſt, quãdiu in ipſa finitione & eſſentia rerũ ſiſtit, vt boni, pulchri, honeſti: at quũ procedit vltra, & cõdictiones annectit, (vt ſi nõ modo bonum, ſed hoc bonum enunciet) tunc exterius aliena tribuit & confundit. Atque hic mendacium frequens & plurimis error inciditur. Vt ergo caueri hoc poſſit, ſola eſſentia & forma ſpectanda eſt, & quod materia & eius appendiculis vacet. Eſt enim genus hoc rerũ peculiare mentis ac ſuum.

Quod in ſenſu voluptas & dolor eſt, hoc in intellectu eſſe bonum & malum. item quomodo & quando tam ſenſus quam intellectus perſequatur aliquid aut fugiat. Cap. XLVII.

QVanquam vero longe ſuperior & excellentior 27
intellectus eſt ſenſu, tamen multa in vtroq; paria & ſimilia viſuntur. Nam quemadmodum 28
actio ſenſus neque alteratio neque paſſio eſt, neq; autem

tem motus omnino vllus, quum motus omnis progreſſio rei ſit, quæ acceſsionem & conſumationem deſyderet, actio ſenſus abſoluta ſemper perfectaq; habeatur: quamobrem aut motus eſſe nõ poteſt, aut ſi motus eſt; aliud genus inuehitur motus: ita cognitio animi habitũ obtinentis, neq; motus, neq; alteratio, neq; paſsio dici debet. Nam quemadmodum quum ſcius aliquis promit ea quæ ſcit, non ideo mouetur, ſed agit, & actus iſte nõ eſt motus, quia & perfectæ rei eſt actus, & ipſe perfectus eſt: idem in intellectu probandum, actus.n. intellectus potentiæ generatio & perfectio quædam videtur. Eſt igitur hoc (vt dixi) in ſenſu & intellectu aſsimile: item illud appetere & fugere, de quo (ſed paulo altius) ordiar: Senſus aliquando ſolum hoc adnunciat flauum, aliquando adiicit dulce id eſſe quod ſit flauum, quãdiu flauum ſolum enunciat, neq; fugit neq; pſequitur: ſimul vero adiicit dulce, quale mel eſt: aut amarum, quale eſt fel, tunc aut perſequitur aut fugit. Idem in intellectu comperias, quamdiu ſolam definitionem & eſſentiam ſanitatis intelligit, neq; fugit, neque perſequitur: ſimul vero nectit ſanitatem cũ bono, tũc perſequitur. Quapropter quantum voluptas penſat in ſenſu, tantum bonitas in intellectu, & quod valet in ſenſu dolor, hoc poteſt in intellectu malitia. Porro notitiam boni & mali ſenſus habere non poteſt, ſed dolorifici & voluptifici. Diſcretio aũt boni & mali intellectui adiuncta eſt, qui (vt ſupradixi) intelligendis rebus deſcriptionem temporis adhibet. Ac ſenſus quidem pro eodem habet voluptatem & bonum, dolorem itẽ & malum. Trahitur ergo ſenſus ad voluptatem, & refugit à dolore: hanc ſcilicet appetitq;, illum reprobat ac repellit. Contra intellectus ſæpe tranſcendit iudicium ſenſus & appetitiones eius coercet, proindeq; aliud iudicat bonum eſſe, aliud voluptarium, & quod titillet: item aliud malum, aliud quod dolorem inurat. Quum igitur animæ intellectuali alliuantur quædam imagines, quæ viſa & phantaſmata appellauimus, bonum item & malum hoc pollent in mente, quod in ſenſu voluptas & dolor, quoties parte hac animi phantaſma, aut viſum cum bonitate aut malitia nectimus, totiens perſecutio aut fuga ſuccedit: perſecutio ſimillima affirmationi eſt, fuga negationi: & quemadmodum non põt ſenſus ſine ſenſilibus pelli, ita neq; intellectus is qui animæ congenitus eſt ſine viſis & phantaſmatibus cieri: nẽpe quum aut petit id quod animus aut aſpernatur præceſsiſſe imaginationẽ oportet. Quod ſi quis eſt intellectus qui nihil indigus ſit, ita vt neceſſe habeat appetere, neq; inualidus imbecilliſq; ita vt ei præ metu fugiendum ſit, huic nullus vſus phantaſmatum imaginationiſq; eſt.

Expeditis, ait Simplicius, his omnibus quæ de ſpeculatiuo intellectu erant pertractanda, ſumpto exordio ab imperfecto intellectu, donec ſcilicet potentia tantummodo eſt: deinde ad eum progreſſus eſt qui habitu perfectus eſt, & tandem ea docuit, quæ de ſubſtantiali intellectu qui ſua ſubſtantia actus eſt, erant inueſtiganda, adeo ut nihil, ut ita dixerim, intactum & indeterminatum reliquerit. Nunc ad eum intellectum tranſit Ariſto. quem practicum appellat qui & imaginatione utitur, & circa bonum uel malum uerſatur inquirere: ſicuti in priori intellectus ratione à ſenſibus ueluti à notioribus ad intellectum tranſmiſit, eodem fere pacto nunc ſenſu utitur ueluti exemplari non quidem ut ſimpliciter cognoſcitiua, uirtus eſt, ſed ut apprehenſiua eſt rei quæ delectet aut contriſtet. Hac enim parte intellectui practico aſsimilatur, qui non ſolum cognoſcit, uerum & quod bonum maluméue eſt inueſtigatur.

Quid differat ſenſus à ſecunda concupiſcentia, & intellectus à voluntate: item eandem eſſe potentiam quæ perſecutionem dictet & fugam. Cap. XLVIII.

PLane appetitio ſenſus, concupiſcentia & deſyderium dicitur: appetitio intellectus, voluntas: & ad concupiſcentiam illecebra & voluptas, ad voluptatem bonitas pertinet: ac ſubiecto quidem idem eſt ſenſus & appetitio eius, ſed rõne cogitationeq; diſcrepant. Eodem modo intellectus & volũtas ſubiecto idẽ ſunt, ſed diuortio eſſentiæ & definitionis euariant. Sed nec diuerſa vis eſt, qua pſequimur ab ea qua fugimus: ita neq; vicilsim à ſe, neq; ab intellectu ſenſuúe diſcernuntur, ſed vna potentia eſt, quæ perſecutionem dictat & fugam: vna quæ vult & non vult: nam & hæc quæ videntur auerſiones eſſe atq; fugæ, appetitiones quædã ſunt. Quum enim quis fugit, hoc ipſo deſyderat, ꝙ appetit fugere: & quum non vult, hoc ipſo vult ꝙ cupit vitare quæ reprobat. 29

Intellectum mouere tam præſente quam abſente ſenſu, item intellectum actiuum non ſpeculatiuum mouere. Cap. XLIX.

QVod autem ſæpe commemoratum nobis eſt, 30
denuo repetendum videtur. Quemadmodum ſenſus formas rerum in ſimulachris ſenſilibus ſeruat, ita [a] intellectus in phãtaſmatibus continet, & in phantaſmatibus item intelligit. Euenit autem vt intellꝯ 31
æqualiter moueat & excitet appetitum, tam abiuncto ſenſu ꝙ iuncto. Sola.n. opinatio ea qua aliquid de quo cogitamus bonum eſſe aut malum credimus, facit vt dignum id perſecutione cautioneúe ſit. Quamobrem ſiue ſubiecta res oculis habeatur, quam nobis infeſtam fugiendamq; ſuſpicamur, ſiue non habeatur, ſed ſola cogitatione opinioneq; noxia iudicetur, cõtinuo animus fugam arripit, & tanquam deteſtabilẽ cauet. Atq; hoc intellꝯ eius officium eſt, quem practicum.i. actiuum & adminiſtratiuum appellant: hic.n. appetitum percit alliciq;: at qui conſpectiuus contemplatiuuſq; dicitur, nihil mouet, ſed ipſo rei intellũ & æſtimatione contentus eſt. Prorſus quemadmodũ voluptas & dolor ſe habent ad ſenſum, & quemadmodum bonum & malum ad ipſum intellectum actiuum, ita ſe habet ad ſpectatiuum veritas & mendaciũ. Veritas eſt vice boni, mendacium malo ad proportionẽ reſpondet. Intereſt ꝙ veritas & mendacium impromiſcuæ & abſolutæ res ſunt, bonum & voluptas ad aliquid referuntur. Eſt.n. bonum alicui bonum, & voluptas alicui voluptas.

a Non eſſe intelligendum quod ab Ariſto. dictum eſt intellectum non ſine phantaſmatibus intelligere, de intellectu ſpectatiuo, quaſi nuſquam poſsit ſine phantaſmate intelligere, ſicut uidentur uelle peripatetici: tum ea quæ ſuperius ſunt expoſita oſtendunt, cum docuit Ariſ. ſpectatiuarum cognitionum ſupremam ſeparari, & eſſe hoc ſolum quod eſt, & eſſe idem ipſi rei, & ſubſtantia eſſe actum impatibilem & ĩmixtum: tum uel etiam ea quæ hoc in loco ab Ariſt. proferuntur, dum non intellectum, ſed dianoeticen appellat. dum etiã eam uerſari circa uerum uel falſum, & bonum & malum prædicat. Nam ab intellectu cõtemplatiuo non modo eo qui ſubſtantialis intellectus eſt, falſum excluditur & malum ſimiliter, uerum ab eo etiam qui ſecundum habitum iam per-

fectus eſt. Sed in intellectu practico ex neceſsitate & malum quandoq;, & ei oppoſitum bonum quandoq; reperitur, propter eius conuerſionem ad ea quæ generationi ſubſunt & particularia ſunt.

Mathematica intelligi citra materiam abſque mendacio. Cap. L.

35 POrro aliter intelliguntur ea quæ per ſe intelligibilia ſunt, aliter ea quæ de abiunctione materiæ nomen accipiuntur, lineam dico & planitiem, & id genus cætera quæ in Geometria tractantur. Quãquam enim hæc pro marginibus ac terminis corporibus naturalibus ſunt, intelliguntur tñ à corporibus naturalibus ſeparata. exempli gratia: Si ſimitatem à naſo præcidere intellectus poſſet, aut ab ea carne, in qua ſimitas eſt intelligeret ſeorſum à naſo, quod conſiſtere ſine naſo non pôt. Verum hoc in ſimitate fieri nullo pacto quit, propterea quod in definitione ſimitatis continetur & comprehenditur naſus: eſt enim ſimitas naſi cauitas. At deuexum & curuum, linea recta & flexa, triangulũ & quadrãgulum intelligi ſeparatim à corporibus põt, etiamſi ſeparatim non ſubſiſtunt. Huius rei ea cã eſt, qđ mathematicæ res, q̃uis à corporibus naturalibus ſecretæ non ſint tñ in ratione & definitione ſua materiam non teſtãtur. Quare intellectus ea quæ actu ſeparata non ſunt, apud ſe tanquam apud ſequeſtrem videtur deponere, ad ſolam quantitatem ſpectandam: in quo opere neque vſus corporis naturalis eſt neque affectionum hęrentiũ corpori in eo qđ naturale eſt, quales ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas, ſed in contemplationem ſolum ſpacia ipſa mera inaniaq́; , & confinia corporũ adhibentur. Ex conſit, vt Geometria & Arithmetica ex oĩ cœtu diſciplinarum, quæ ad Matheſim pertinẽt, abeſſe à materia naturali longiſsime videantur, vtpote in quibus demrationes probationesq́; ſine aliqua materię mentione procedat, quamobrem neq; ſuppetias de ſenſu deſiderant, quia neq; materiam vllam requirunt. At in cæteris Aſtronomia, Muſica, Perſpectiua, quãquam & hæ conantur remouere materiam atq; ſenſum, non tñ æqui id poſſunt, ſed à ſenſu proficiſcuntur, & in ſenſum etiam deſinunt. In hunc modum abſtracta huius generis intelliguntur.

Vtrum & quemadmodum ſubſtantiæ ſeparatæ intelligantur ab intellectu potentia. Cap. L I.

36 NVnc illud quærendum, vtrum res ſimpliciter ſeparatas, & prorſus materiæ ſordibus vacuas & abſolutas intelligere animus poſsit, qui in corpore eſt & à magnitudine non abiunctus. Quamuisq́; alius locus ſit ad hoc demonſtrandum docendumq́; ſeruatus, tamen & nunc quoque attingendum id puto. Videbatur ſane conſentaneum, ſicut diuinus ille ſeparatuſq́; animus, qui intellectus agens vocatur, nullam intelligit, naturalium formarum propterea quod potentia liber eſt & imperfectione, qua priuationes ſolent cognoſci: atque hoc non ignobilitatis, ſed nobilitatis potius & pręſtantiæ argumentum eſt: (nãque nec mori non pôt aut occidere, nec tñ eo vilior iis eſt, quæ poſſunt occidere) ergo quemadmodum intelľs agens nihil intelligit materiale quod ſit, veriſimile ac ſere conſequens videbatur, vt intelľs materialis nihil intelligeret earum rerum, quæ prorſus à materia ſeparatę eſſent. tñ contra eſt. Videtur enim intelľs materialis etiam ſacultate bac præditus ꝓculdubio, vt res penitus abiunctas materia poſsit comprehendere. Nam qui naturas materiales intelligit incernendo & amoliendo materiã, longe ſacilius intelligat neceſſe eſt, quæ per ſe abſtracta diſpendium buius operæ nobis remittũt: non.n. eo inferior intellectus potentiæ eſt intelľu agẽte, ꝙ genera immaterialia bic non attingat, ſed eo ꝙ hic ſemꝑ attingit, nec ſemper intelligit, ille ſemper attingit: & ſemper intelligit. Et hæc olim nobis ſæpius & diligentius ſcrutãda recuperãdaq́; ſunt.

Repetitio eorum quæ hactenus dicta de anima ſunt, quemadmodum ſit omnes res, & quemadmodum anima dicatur eſſe forma formarum. Cap. L I I.

NVnc ea quæ vſq; huc de anima diximus, capitu 37
latim recenſeri placet. Anima quadãtenus omnia eſt: omnia porro, aut ſenſilia, aut intelligibilia ſunt. Scientia quæ actu ſit, nihil eſt aliud quã ipſe res ſcitæ: & ſenſus ſimiliter qui ſit in actu, nihil eſt aliud quã
ipſa ſenſilia. Quæ vero ſit huius ratio , quãquã ſuperius 38
affatim docuimus, tamen eſt quamobrem modo addi aliquid velimus. Res quædam potentia ſunt, quædam actu habent: anima igitur illa res & formas, quas accipit partim actu, partim potentia cõtinet. Quotiens ſenſus aut intellectus in habitu eſt, non item in opera, tum potentia euadit illa quæ continet: quum vero in operã procedit & cõmentatur, tũ refert actu illa quę cõmentatur. Etenim res quanta eſt forma ipſa eſt, materia vero non eſſentiat, ſed generationis potius & ipſius, vt ita dixerim, fieri author & cauſa eſt. Diffluunt obiter corpora & diſpendium aſsidue faciunt, quod quidem opera & maleficio materiæ accidit: ſi qua ſtãt quieſcuntúe, totum id debetur formæ acceptũ referri. Recte igiẗ dictum videtur animam, eſſe omnia, quando nulla res eſt, cuius formã, aut ſenſu, aut mente non vſurpet. Inde ſumitur, vt anima cum omnia oĩbus formis eadẽ fiat, nõ tamen cũ materia earũ ꝙ molle: nec.n. lapis in aĩa eſt, neq; ignis, neq; terra. Ita relinquitur, vt aĩam effici formas rerũ dũtaxat dicamus. Neq; vero illud obſtat, ꝙ ſi ita ſit, ratio rationi & forma formæ miſceri connectiq́; videatur, quandoquidem ad inſtar manus babetur: manus enim inſtrumentum ſuper omnia inſtrumenta eſt, vti per quam inſtrumentorum omnium vſus conſtet. Eodem modo animã dicere formã formarum par eſt, quia reliquæ formæ per animã cognoſcuntur. Non ſolum vero recte dicitur animam eſſe omnia, propterea ꝙ formas oĩum cognitione cõplectitur, ſed etiã propterea ꝙ materiæ formas exhibet, & vultus imponit. Ipſa enim animo eſt quæ materiã rudẽ ſignificatione & impreſsione formarum inſignit: nã & viuacitas oĩs & vigor qui plurimus in materia cernitur, ab anima videtur ortum habere. Atq; hoc in animalibus quidem conſpicuum incontrouerſumq́; eſt, ſed in plantis & elementis obſcurius.

Nihil ſciri aut intelligi poſſe niſi via ſenſuum: item quemadmodum viſa & phantaſmata intelligendo fingantur, formenturq́;. Cap. L I I I.

POrro iis quibus videtur nulla res eſſe à magnitu- 39
dine, & à ſenſu remota, conſequens eſt vt formas intelligibiles in ſenſibus eſſe, contineriq́; ſateanẗ. Talia ſunt ea, quæ abſtractu conſtant, & mathemanica nũcupanẗ. Itẽ ea quæ ſenſiliũ habitus aut affectiones dicũtur, atq; hæc poſteriora penitiſsime indita, immerſa & obligata materiæ ſunt: oĩa igitur pendent à materia ſenſili. Cuius rei firmiſsimum argumentum eſt, ꝙ qui iam inde ab ortu cœcus ſurduſq́; fuerit, nõ poteſt Geometriam condiſcere, quia circulum triãgulum, quadrã

tale

tale animo cõcipere, aut præſentire cõpos non eſt, ſed feruidum, algidum, dulce, amarũ, odorulentum, obolidum: atq; hæc quoq; ideo quia ſentiuntur. Intellectus quoq; vnitatis & binarij poſtremo numero omnis de ſenſilibus venit. Quamobrem quotiens hoc genus rerum ſpeculatur meditaturq; animus, neceſſario ſibi viſa quædã & ſimilitudines cõfingit, ad quæ dũ cogitat, ſubinde ſe conuertit. Sunt enim viſa & phãtaſmata ſenſilibus rebus pſimilia, præter quã φ materiã abdicant.

Aliud eſſe ipſa viſa ſeu phantaſmata ad propoſitiones, quæ de phantaſmatibus componuntur. Cap. LIIII.

SAne ea quæ in compoſitione & cõplexu loquendi ſerieq; noſcũtur, apertiſsime à ſpectris & phãtaſmatibus differunt. Nam diei & lucis phantaſmata ſemper eadem in aïa ſunt: nexus & cõplexionis eorũ multiplex ratio formaq; eſt, vt ſi dies eſt, lux eſt: vel dies eſt, & lux eſt: vel dies eſt, lux non eſt: vel eſto dies, & eſto lux: quæ quidem conſtructiones coniunctioneſq; cum inter ſe viciſsim euariant, tum etiam à phantaſmatibus diſcrepant. Item in compoſitione veritas & mendaciũ verſantur in viſis & imaginibus non verſantur.

Differentiam eſſe inter phantaſma rerum & notionem ſiue conceptum. Cap. LV.

SEd quæro primæ ac ſimplices notiones, qua re à viſis & phantaſmatibus diſtẽtan φ notiones phantaſmata quidem non ſunt, ſed conſiſtere tamẽ ſine phantaſmatibus nequeunt? Fieri etiam certe non põt, vt idem ſit notio Socratis & ſpectrum eius ſiue phãtaſma, ſed phantaſma eſt impreſsio & veſtigium ſenſus, & quaſi vibex è verbere inuſtus. Inuſtionem & paſsionem in ſenſu, nõ proprie accipi volumus, ſed eo modo quo ſupra expoſitum plurimis locis demonſtratumq; eſt. At notio eſt actus & opatio animi in ſubiecto phantaſmate. Hunc in modũ intellectus multifariam phantaſmatibus vtitur: propoſitiones. n. quas de phãtaſmatibus conficit, per caſus articuloſq; alterno implexo & ſerie ac diſpoſitione multiformi conuariant.

De anima motrice ſecus locum: item queſtio vtrum plures partes habeantur animæ, quam tres illæ, quas Plato exiſtimauit. Cap. LVI.

40 QVoniam vero animalium anima ſummas vires quibus deſcribitur, duas habet; iudicandi vnã; hoc eſt, intelligẽdi diſſentiendiq; alteram mouendi, hoc eſt, locum è loco mutandi, ad ea quæ de intellectu ac ſenſu dicuntur, abundanter expoſitum eſt: proximum videtur, vt quidnam id ſit quod animal mouet: deinceps aggrediamur exquirere, vtrum certa pars aïæ, quæ à cæteris partibus abiuncta magnitudine & ſubiecto, i. diſcluſa loco & diſtricta regionaliter habeatur aut quæ ratione tñ cogitationeq; ſequeſtretur, an potius aïa vniuerſa, & ſi certa pars mouet, vtrũ alia ab iis ſit, quæ vulgata iactatæq; ſunt, rõnabilis, irritabilis, concupiſcibilis, an ex ijs aliqua. Nam vel in hoc multa qõ eſt, vtrum aïa partibus conſtet, quæ locis & intercapedinibus diſtent, an viribus & poteſtatibus, quæ in eodẽ ſubiecto rõne definitioneq; diſcernatur, quẽadmodum in pomo cãdor, odor, & dulcor. Quòd ſi plures in aïæ partes finxeris ſuccedit illa dubitatio, quiſnam earum numerus ſit, & vtrum tres tantũmodo, vt aliqui arbitrantur, an plures. Et Hercules, ſi quis ad ea diſcrimina animaduertat, quibus ratio animoſitas, & cupiditas mutuo differunt, in partes innumerabiles aïam cõſcindet. Videnf. n. aliæ itẽ particulæ, quæ proculdubio amplius quã illæ tres diſtẽt: nã vis nutricula, quę & aïalibus & ſatis ac ſtirpibus ineſt cõis, aliquanto plus à tribus iis differt, quã ipſæ inter ſe tres. Eodem modo & pars ſenſaria quippe qua neq; rationabilẽ, neq; penitus irrationabilem poſsis putare. Nam quatenus ſenſilium generũ differentias iudicat, & occaſio quædam & tanquam gradus efficitur ad animum rationẽq; promouendam, videri põt illatenus rationis & intelligentiæ particeps: quatenus vero adiuncta eſt animalibus brutis & rõne vacãtibus, vtiq; nomine hoc irrationabilis & bruta exiſtimari põt. Præterea non ſenſus demum, ſed etiam virtus imaginaria videtur à partibus iis diuerſa & differens ratione. Quòd ſi tres tantum partes animę haberentur, neceſſe eſſet imaginariam, aut irrationabilem, aut in cupiditatem, aut in excandeſcentiam reducere. Ad hæc ap 42 petendi vim, quæ ratione, potentia, munere, interſtitio inſigni à reliquis ſeiunguntur, vnam è tribus partibus cenſeri contingeret: alioquin ſubabſurda atq; obtuſa res eſt pcidere, ac diuellere appetitum, quod faciũt qui partitionem illam Platonis trimembrem probant, quãdoquidem non modo in parte irrationabili cupiditas & iracundia continetur, quorum vtrunq; appetitus eſt, ſed etiam in rationabili voluntas, quæ item appetitus mentis iudicatur. Quamobrem facultas hæc diſtrahenda non erat, ſed tanquam ſui generis potẽtia incolumis ſeruanda, & ſeorſum cum cæteris partibus in numerũ redigenda.

Intellectus nomine, ait hic Simplicius, comprehenditur uniuerſa rationis uita, ita ut & forſitan phantaſia, non quidem omnis, ſed tantum quæ in hominibus reperitur: de qua Theophr. in propriis phyſicis quærit, utrum ponendum ſit cauſam rationalem eſſe uel irrationalem.

Vim altricem eſſe cauſam animalibus inceſſus & motus Cap. LVII.

SEd redeamus vnde abſceſsimus, agitemusq; iã pe 43 de collato, quidnam illud ſit, quod mouet animal per locũ: nã auctio & minutio vnde ſint conſtat. Diximus enim prouenire motus eos à procreabili & altrice potentia. Spiratio vero & reſpiratio, ſomnus item & & vigilia, quibus cauſis oriantur alio loco monſtrabiſs ſunt. n. & hęc quibus animal alteraſcit mouetur q;. Nũc 44 quod propoſuimus tractãdum, quidnam ſit cauſæ, quãobrem animalia moueantur, ingrediantur q;. Sane vegetalis anima hoc non facit ipſa, nam motus localis inceſſusq; ad finem aliquẽ agitur: item cum imaginatione, perſecutione, vel fuga, vtiq; in iis quæ vltro ſpõteq;, non vi coacta ſe mouẽt: at ratio nutriens prorſus imaginatione vacat, & qđ cõſequens eſt appetitione. Omnis enim appetitio à ſenſu imaginationeq; naſcif, quãuiſq; animalia quotiens cibum & alimoniam appetunt, localem motum inſtituant, vt ea quorum indigent pſequenter & capiãt, non tamen ex eo accipi debet, nutricem virtutẽ idẽ eſſe quod appetitum. Cuius rei ſigno, i. & quidem certiſsimo, φ in ſtirpibus alumna vis cernif appetitus non cernitur, eoq; fit, vt in iis neq; ſenſus, neque imaginatio poſsit exiſtere. Quòd ſi in anima vegetante vis eſſet, quæ ſecundũ locum moueret, fuiſſet neceſſe, vt natura plantis aliquo inſtrumentum dediſſet, quo talem motum exigerent. Nihil enim operibus naturæ fruſtra vieeq; fortuita iungitur.

Vim ſenſualem non eſſe cauſam motus animalium localis. Cap. LVIII.

SEd neque vis ſenſualis eſt id quod ita mouet, quũ 45 pleraq; animalia ſint, quæ ſenſum obtinent, nec ta-

men mouentur ob locum, proinde hæc ſi vim mouen-
tem habuiſſent, temere habuiſſent. Natura vero vtrunq;
adæque deteſtari & abominari videtur, neu quid ſuper-
fluo adiiciat, & neu ex neceſſariis aliquid relinquat. Læ
ſa laceſsita, orbata & mutila ſemper excipio: animalia
autem illa quæ vitam ſtabilem & ſellulariam exigunt,
nec mouentur loco, non ideo manca defectaúe ſunt.
Quod quidem facile probatur argumento, quia pro-
letaria ſunt & ſimile ſibi progenerãt, præterea & anctan
tur & minuuntur.

Intellectum mentemúe non eſſe cauſam motus animalium localis Cap. Lx.

46 CAeterum neq; rõnalis portio. i. intellectus poteſt
id eſſe quod moueat. Quum enim duplex intel-
lectus ſit, contemplatiuus hic, actiuus ille, pri-
mum contemplatiuus non põt mouere, quia de rebus
agendis gerendisúe nihil intelligit, quæ fugienda, quę-
que perſequenda ſint non cognoſcit: motus aũt is, quo
de quærimus: aut perſequẽdo, aut fugiendo abſoluitur.
Deinde nec actiuus id poteſt: quamuis enim agendis re-
bus adminiſtrandisq; præſit, non tamen author aut opi
fex eius motus eſt, quia ſæpe accidit, vt id quod dignum
intelligit fuga, non fugiat (verbi gratia) terræ motum,
aut trucem & immanem belluam. Vt.n. contremiſcat
cor, & inhorreſcant pili, vox hęreat faucibus, eſt tamen
quando in timore hoc non arripitur fuga, ſed veſtigio
immoto & habitu rigente conſiſtitur. Solet item cõtin-
gere, vt quum aliquid illectat voluptatq; animum, etiã
ſi qua particula corporis commoueri, ſubſcalpiq; videa
tur, interim tamen quieſcas, & eodẽ in loco permaneas.
Huius rei ratio illa eſt, ꝙ animus terrifica & mulcebria
non ſolum conſiderat, quum inſtant, futuraúe ſunt, præ
ſertim humanus, ſed aliquando etiam quo ſunt præte-
rita. Moueri vero ad ea q̃ ſint præterita & exoleta, qui
poſſumus? Ita concluditur intelligentiam non eſſe cau
ſam animalium inceſſus: immo frequenter vſu venit, vt
ratio quidem fugam perſecutionemúe imperet, nec tñ
conſilio rationis ſtemus, ſed ea ſub iugum miſſa concu
piſcentiam ac libidinem ſequamur, quod incontinen
tes faciunt. Ergo neque intellectus, neq; ſcientia ingreſ
ſum animalibus miniſtrat. Idem fere in alio genere vi-
deris, medicus aliquando non curat, eques non ſemper
equitat, & tamen vterq; artem ſuam callet, ille medici-
nalem, hic equeſtrem, quaſi motum geſtionemq; alia ra
tio, non ars aut ſcientia faciat.

Animam in qua iraſcentia & cupiditas continetur, non eſſe cauſam motus localis. Cap. Lx.

47 PRæterea neq; cupiditas, neq; iracundia cauſam ha
bent motus localis: nam continentes quãquã ob-
iraſcantur, aut concupiunt, tamen rõne perſuaſi,
confirmatiq; reuocant ad frugem & vitio abſtinent.

Intellectum actiuũ & appetitum iunctim cauſam eſſe animalium motus. Item quæ differentia ſit, inter intellectum actiuum & ſpectatiuum Cap. Lxi

48 REliquum eſt duo hæc eſſe quę moueant intelle-
ctum & appetitum. Hoc loco nomine intelltus
imaginationem quoq; cõprehẽſam velim. Nam
homines parte plurima imaginatione potius, quam di
ſciplina aut iudicio reguntur. cætera vero animãlia ima
ginatione ſola exigunt, ꝙ bruta ſunt, & carent pruden-
tia: quare ſit vt in iis vicem intelligẽtiæ imaginatio pręę
49 beat. Equidem quotiens intellectum dicemus cãm eſſe
progreſsionis & motus, de actuoſo illo ſiue actiuo &
adminiſtratiuo accipiendum præfamur, qui gratia ali-
cuius finis conſiderat & conſultat. Diſtat hic à ſpecula-
tiuo diſcrimine hoc, (quod & iactatũ vulgatumq; eſt)
ꝙ ſi ſpeculatiuo finis eſt inſpectio ſola, actiuo præter
inſpectionem appetitio & pſecutio operis, plane inten
tio & propoſitum (ita enim appellauerim quod ſcopos
dicitur, id autẽ eſt quo ſtudium mẽtis tenet, collimatq;
& cui conſpectio & appetitio quaſi inhiat.) principium
actiui intellectus eſt. Quum enim de quoquam agen-
do gerẽdoúe cogitamus, oĩa ad finem illum referimus,
vltimũq; in id ad quod nouiſsimo peruenitur conſide-
ratione, & in quo ſiſtunt qui deliberant, quemadmodũ
conſequi intentionem & propoſitum queant, principiũ
actionis & operæ eſt. Item è contrario finis & terminus
actionis principium eſt inſectionis, & id vnde cœpit di-
ſceptatio. Sũma igitur ratio eſt è duobus iis, appetitu &
notitia actiua conciliari cauſam vnã progreſsionis ani
malium & inceſſus. Quapropter vtrunq; appetiti finis
gratia eſt. Nam & cognitio actiua quando mouet, con
cupitæ rei gratia mouet, ideoq; ſine appetitu mouere
non poteſt: quandoquidem appetita res, & appetitio
inuicem referuntur atque reſpondent.

Vnum & idem genus eſſe quod intelligitur & appetitur, de quo oritur localis motus. Cap. Lxii.

ERgo vnum eſt id quod appetitur, & vnum quod 50
mouet ex appetitu, neque enim vt duæ cauſæ in-
tellectus & appetitus mouent, quia nulla ſpecies
generi ſuo opponitur vt altera. In intellectu autem ap
petitus vt ſpecies continetur: voluntas enim appetitus
intellectualis eſt. Quod ſi duæ res eſſent intellectus &
appetitus, quarũ vtraque ſeorſum moueret, haberetur
alia quædam vis cõmunis, cuius participatu intellectus
& appetitus animal mouerent & ingredi facerent. verbi
gratia: Tam bipes, quam quadrupes incedunt, nõ qua
bipes hoc, illud quadrupes eſt, ſed quia in cõmuni con-
ueniunt, quod eſt pedes habere. Nunc hoc neceſſarium
non eſt, quia intellectus ſine appetitu mouere non po-
teſt, (dictum eſt enim voluntatem appetitum eſſe men
tis) contra appetitus poteſt ſine intellectu, quum con-
ſtet iracundiam, & cupidinẽ appetitus eſſe, quibus ple-
runque homines ducuntur ratione domita, aut retro
poſita. Quod, vt dixi, incõtinentes euidenter oſtendũt,
qui quum quod & melius & ſalutarius eſt videãt, pro-
hibentq;, tamen in deterius, ac fœdius vergunt. Rectus
igitur intellectus omnis eſt, appetitus nõ omnis rectus:
neque autem omnis imaginatio, quanquã imaginatio-
nem in loco intellectum vocauimus.

De appetibili: item de quo appetibili intelligamus, & de quo non. Cap. Lxiii.

QVamobrem ſemper mouet appetibilis res. Ap- 51
petibilis res eſt, aut quæ re ab ſe bona ſit, aut
quæ bona videatur, intellectum mouet id qđ
vere bonum eſt, cupidinem & iracundiam id quod bo-
num videtur. Etenim voluptas tunc bonũ videtur, quũ
libido ad aliquid illecta, inflammataq; rapitur: cæterũ
non eſt. Bonum ciet appetitum: nam & ſummum bo-
num, aut ſi quod ſimpliciter & ꝑpetuo bonũ eſt, (qua-
le fortaſſe id omnibus rebus cõmuniter cupitũ & deſi-
deratum habetur) nõ mouet aut pellit, niſi alia ratione,
q̃ qua nunc agitur, de quo nobis alia inſtitutione dice-
tur. Nunc nõ id quod in vniuerſum appetibile eſt quæ-
rimus, ſed id quod cauſam ſingularem ac præcipuam
obtinet, quamobrem animal progrediatur, quale bonũ
particulare eſt, & quale naturam eam habet, vt modo
ſit,

ſit, modo non ſit, non quod ſemper abſoluteq; & om-
nibus bonum, ſed quod & aliquando, & ad aliquid, &
alicui bonum ſit.

Appetitum inter potentias animæ connumerandum eſſe: itē quemadmodum vnus appetitus ſit, & actus tres: item contrarios appetitus in homine reperiri, & cur reperiantur. Cap. LXIIII.

52 PLanum arbitror factum potentiam animæ, quam
appetitū, ſiue petitionē vocamus, cauſam eſſe in-
greſsionis & motus. Quare & hæc poteſtas refe-
renda in ordinem eſt cæterarum partiū animæ, ad exem
plum altriculæ, ſenſoriæ, contemplatiuæ, deliberatiuæ.
His, vt dixi, adiicienda vis appetentis eſt, de qua ſupra
ſermonem habuimus. Plus enim hæc differunt inter ſe,
quam ira & concupiſcentia aut potentiæ, à quibus affe
ctiones hæ prodeunt: quo ſit: vt non triplex animus ſit,
vt quidam finxerunt, ſed longe numeroſior fuſiorq;.
Sed reuertamur ad penſum. Vna igitur poteſtas eſt, quæ
aīal ob locum mouet, quam ſæpenumero appetitiouē
appellitauimus: atque hoc verum, ſiue ratio præſit, ſiue
libido aut iracundia. Quemadmodū.n. nihil obſtat, quo
minus potentiam ſentiēdi vnam dicamus, quamuis ſen
ſus quinque cōtineat: ita nihil vetat vnam vim eſſe quæ
appetit, quamuis ſe in tres actus diffundat. Hinc euenit
parte plurima vt appetitus in nobis pugnantes & con-
trarios ſentiamus, quotiens ratio cupiditatibus aut ira-
53 cundiæ obuiam it. Atque hoc in iis tm̄ aīalibus pōt con
tingere: quæ intellectum & notitiā temporis habent, po
tiſsimumq; in homine. Nam homo p ſe tempus ſentit,
cætera ex accidenti vtpote quæ non ipſius tēporis ſen-
ſum proprie habeant, ſed motionis & paſsionis eius, q̈
tempore aliquo acceperunt. Conſequentis porro tem-
poris nullus is ſenſus ineſt, propterea qd' nihil pati pñt
ab iis, quæ ſit futura, niſi forte formicas apesq;, & cæte
ra id genus, q alimenta in hyemem reponunt, proſpi-
cere in futurū putemus. Sed, vt dixi, ſolus homo præui-
det de longinquo, & ſpectat retro, quia ſolus mente in-
tellectuq; pditus eſt, quo prius & poſterius numeret.
Nihil.n. aliud tempus eſt, q̈ digeſtio prioris & poſterio-
ris in numerum: vnde interpres Ariſtotelis Alexander
motus eſt credere, tempus ab homine creari, quaſi ni-
hil aliud tempus eſſet, quam hominis nuda cogitatio, &
mera expunctio, ſupputatioq;, & cui nulla in re confir-
matio, & ſoliditas, aut euidentia reſponderet: quæ tamē
neque vera ſunt, neque cōſentanea iis, quæ Ariſtoteles
volumine quarto auſcultatoriæ inſtitutionis prodidit.
Sed, vt dixi, quotiēs ratio cupiditati aduerſa eſt, totiēs
appetitus contrarij attolluntur, quorum alter, quia re-
ſpicit futurum, & conſequens tempus obſiſtit ac reniē
vitio: alter, quia præſens letabile attendit, nec ſpectat à
tergo, quod imminet, dat ſceleri manus & præceps agi
tur. Eſt enim hoc ingenium voluptatis eius, quæ ſenſua
titillat, vt quū præſens eſt, ſi de futuro nō cogites, ſum-
mum bonum abſolutumq; videatur.

Plures numero appetitus haberi, item plura appetibilia, item ad motum animalium localem neceſſaria eſſe quatuor. Cap. LXV.

54 EST igitur vna ea quæ mouet, hoc eſt, appetitus: eſt
etiam vnum id, quod præcedit laceſsitq;, i. appe
tibile, atq; hoc à ſe mouet, nec mouetur, quāuis
imaginatione ab animalibus intellectuúe capiatur. Sed
ad numerum plura ſunt ea quæ mouent, hoc eſt, appe-
titus plures, & plura appetibilia numero ſunt. Itaq; tria
ſunt, ſine quibus moueri animalia ſecundum locum nō
poſſunt, immo vero quatuor, eſt id quod mouet, eſt id
quo mouet, eſt id quod mouetur. Dixi quatuor, quia id
quo mouet, in duo genera ſcinditur, alterum eſt ita mo
uens, vt ſit tamen immobile, vt bonum agendum: alte-
rum eſt ita mouens, vt nihilominus obiter moueatur,
vt appetitus. Mouet.n. animalia hæc vir, ſed ipſa iden-
tidem mouetur à bono. Nam motus ſecundum locum
nihil aliud eſt, q̈ appetitus promptus euidēsq;. Quoniā
vero motus huius primordium ortusq; non ad appeti-
tum, ſed ad bonum agendum refertur, euenit quod di-
cimus, vt appetitum mouere, & moueri neceſſe ſit. Sūt
igitur duo hæc, vt dixi, quæ mouent: tertium quod tan
tum mouetur, ipſum animal eſt, quod ingrediatur & va
gatur: quartum id quo appetitus mouet, machinamen
tum inſtrumentumq; eſt, quod ancillatur præſeruitq;
motui, atq; hoc corporeum ſit oportet. De quo quāuis
in commentariis, in quibus de operibus animæ corpo
ri communibus agitur, diligentiſsime diſputandum ſit,
non tamen ab re fuerit hoc quoque loco ſummatim,
ac breuiter attigiſſe.

Quod & quale inſtrumentum ſit, quod motui animalium locali preſeruiat. Cap. LXVI.

ILlam ergo machinam, qua vtitur appetitus ad mo- 55
tum, in ea parte corporis ſtatui neceſſe eſt, in qua
vſum principij atque exitus præſtet eodē ſubiecto,
ſed ratione non eādem. Talis eſt locus circiter cor: eſt
enim initium ſex differentiarum ſecundum quas moue
ri aīalia cernimus, vltro, citro, dextrorſum, leuorſum,
ſurſum, deorſum. Plane ad greſſum duobus immotis
& ſtabilibus principiis opus eſt, vno exteriore & con-
ſpicuo, cui animal innitēs & quaſi incubans moueatur:
altero interno & condito, circa quod tum dextra, tum
leua corporis vicibus remiſſa & abducta reciprocent.
Quod in tuberculis, vertebriſq; ad commiſſuras ſuffra
gium, & tranſitus oſsium in acetabulis cernitur: nā cir-
ca fibulam ſtantem, & immobilem copulæ, & gibberi
ceu coxēdices commeant alterno relatu. Oīs enim ani
malium motus pulſu tractuq; agitur, nam inceſſus eo-
rum ſiniſtris dextriſq; partibus modo porrectis, modo
conductis abſoluitur: hoc vero nihil aliud eſt, quā pul-
ſus & tractus. Quemadmodum igitur in ipſo meditul-
lio globi cardinem collocamus, vnde curuatura volu-
bilitatis ſuæ initium capiat, ita in animali neceſſe eſt alī
quid medio loco fixum atque immobile contineri, ſe-
cus quod & à quo motus partium oriantur.

Imaginationem eſſe vbi ſit appetitus: itē imaginationem rationalem ad ſolum hominem pertinere: item aliquid eſſe ceu menſuram, per quam intellectus indicat, & ſeligit melius quod eſt. Cap. LXVII.

PLane (vt diximus) animal qua appetens eſt, ipſum 56
ſe mouet. Appetens vero eſſe non poteſt citra ima-
ginationem. Imaginatio oīs aut ad ſenſum perti-
net aut ad rationem. Ea quæ ad ſenſum pertinet, com-
munis eſt animantibus omnibus: ea quæ ad rationem
ſpectat, ſolius hominis propria eſt: nā æſtimatio & col-
latio phātaſmatum in ſolo hoīe perſpicitur, hoc eſt, ſo-
lus homo ſelectionem habet eorū quæ cogitat, nec po
teſt munus hoc alterius facultatis eſſe quam rationalis.
Quum vero duobus propoſitis vtrum ſeligendum ſit 57
quærimus, neceſſe eſt vi vna aliqua menſura vtrunque
penſemus, propterea q id quod præſtātius ſit volumus
noſſe: quemadmodumq; quum quis doceri vult è dua-
bus quātitatibus vtra ſit maior, vti certa & conſtituta
menſura, puta palmo vel cubito, ita in phantaſmatis
adhibere

adhibere præſcriptum quid oportet, verbi gratia: Læta bile aut vtile loco menſuræ, ad quam ſe referant, qui inuenire & capere quod conducibilius è duobus ſit, conantur. Non.n. ſimul occurrit atq; incidit aliquid quod allubeſcat, continuo vt pecudes trahimur, ſed nectimus & conſerimus inuicē multa, ſi hoc, hoc ; ſi illud rurſum hoc: & ex pluribus concluſione inducta vnum reponimus. Quamobrem appetitus brutorum, vt quem imaginatio bruta & ſimplex extimulet, opinione & iudicio deficitur, quia rōcinari & cōmentari non poſſunt: hominis vero appetitus ambigit, nam & cum opinione & ſine opinione poteſt contingere. Quare in nobis non oīs appetitus eſt voluntas, ſed contra omnis voluntas appetitus eſt. Porro in homine interim mouet appetitus irrationalis rōnalem interim è diuerſo. Mouet vero ſemper appetitus vehementior & validior debiliorē languidioremq;: non ita vt debilior ſuum motum deſerat, ſed ita vt à validiore attollatur rapiaturq;. id quod de [a] globis cœleſtibus docent aſtronomi. Nam ſphæra quæ ambitū cœli vltimum coercet, & quæ aplanes, id eſt inerrabilis rataq; appellatur, quāquam orbes planetarū pernicitate conuerſionis & velocitate præcellat, nō tamen proprium eorum & naturalem curſum intercipit, quem leuum & contrarium mundo agunt, ſed ſeruato iis motu indigena ſecum auſert tranſuerſos in dextram. Sanè in mundo ſemper is motus vincit, qui natura eminentior & nobilior eſt, qualis qui extimo cęlo debetur. In homine vero accidit, quando id quod natura ſuperius & præſtantius eſt, à ſuperiori & inferiori vincatur, quod quidem (vt ſæpe memorauī) incōtinentes [b] perpeti videntur. Atq; tunc motus tres ſpectantur in hoīe, duo qui duas appetitiones pertineāt tertiusq; ab vtraq; appetitione raptu illo conficitur.

[a] Quod de ſphæra ait Ariſto. Them. & expoſitores cæteri de cœleſtibus orbibus intelligūt. Simp. vero de pila qua duo ludunt: ille.n. uincit qui fortius pilam percuſſerit, ita ea pars uincit cuius appetitus fuerit fortior.

b Incontinentiam attamē appellari, ait hic Simp. cauſam, rationem oēm in qua pugna eſt communi uocabulo ab Ariſt. ſiue id quod præſtantius eſt uincat ſiue uincatur.

Animalibus imperfectis imperfectam imaginationem & appetionem adeſſe, per quas mouentur. Cap. LXVIII.

SEd quū animalia etiam imperfecta moueri ſm locum contingat, vt muſcas, vt vermes, & ſimilia iis pluſcula, quæ omnino carent appetitu, horum motus ad quam cauſam referimus? Aut ſi hæc appetunt, qui ſine imaginatione poſſunt hoc facere? Diximus enim ſupra huic generi animantium imaginādi vim tributam nō fuiſſe. Quamobrem dubitari poteſt quum his quoq; ſigna quędam voluptatis & doloris appareant, quumq; vbi voluptas eſt, ibi & cupiditas ſit, vbi aūt cupiditas, ibi & appetitū & imaginationē eſſe oporteat, cur nos retro negauerimus imaginationē iis adeſſe? An quēadmodū motus horū indiſtictus interminatusq; eſt, ita & imaginationē indiſtinctā & interminatā dari iis oportet, vt imaginationē qdē hīe videant, ſed inexplanatā & perinde cōfuſam, vt ſenſum quē inabſolutū, impfectū, indefinitūq; poſsidēt? Et hoc in tm̄ quæſiſſe & ſoluiſſe, ſat ſit.

Quemadmodum vniuerſalis & particularis propoſitio moueat. Cap. LXIX.

58 CAeterum quum duplex exiſtimatio ſiue apprehenſio habeatur, vniuerſalium hæc, altera ſingularium: prior huiuſmodi eſt, omni philoſopho honeſte viuendum: poſterior hęc, philoſophus ſum: quæro vtra illarum impetret motum, particularis an generalis, an vtraq;? Dicendū vtranque, ſed ita vt hæc quieſcēdo ſtandoq; moueat, illa imminendo inſtandoq; actioni. Ratio ea, ꝙ concluſio ſecundum particularem nectit̄ hoc modo: Mihi igitur honeſte viuendum: atq; ita ſtatim ſequitur motus, niſi quid obuiaret ſufflamineturúe.

Animam altricem ineſſe omnibus viuis: item tactum eſſe in aliquibus, vbi reliqui ſenſus non ſint, non è contrario. Itē terroſa à cognitione & ſenſu altera eſſe. Item quæ ex vno elemento conſtant, vacua eſſe conſtant.

Cap. LXX.

ANimā nutrientem neceſſe eſt omne animal habeat, quod generaſcit, & occidit: atq; hæc potē tia ſtatim ab ortu iuncta, quandiu protrahitur 59
vita edurat ſeruaturq;. Omne.n. quod gignitur, ſimulac genitum eſt, creationē minutionēq; patit̄: hoc autē ſine nutricatione & altione haud fit. Itaq; nutricē animam in omnibus quæ augeantur & minuantur eſſe neceſſe eſt, ſenſualem non eſt neceſſe: quod nobis radices & plantæ declarant, quibus quum nullus ſenſus adſit, tamen nulli dubium eſt aleſcere eas augeri, diminui. Et 60
vt altiore orſu de hoc agatur, ſenſus omnes neceſſario tactus anteit: nā cæteri ſenſus opem tactus requirunt. tactus ſine cæteris ſenſibus ſibi ſufficit. Plane quod ex ſimplici corpore exiſtit, aut finitimo & propinquo ſimplicibus, ſenſum tactus habere nō poteſt. Tactus enim in mediocritate qualitatum tactilium conſiſtit. Quæ vero carent tactu, reliquos itidem ſentit deſyderant, quapropter natura ſenſum plantis negauit, quia corpora earum ꝙ proxima ſimplicibus ſunt. craſsiora erant quam vt poſſent ſublimitatem ſentiēdi admittere. Nec item formæ in iis recipi ſine materia poterant, tum ob temperaturam earum immoderatam, tum ob plurimā portionem terrenam: quod elementū inter omnia ineptiſsimū & alieniſsimum à ſenſu & cognitione eſt. Cuius rei periculum intra nos gerimus, (vt ſæpe dixi) nā in nobis quę partes terratiores ſunt, eaſdem inſenſibiles brutaſque continemus. Quòd ſi animatum ſit, quod ex ſimplici elemento conſtet, eadem ratione ſenſu omni vacat.

Quamobrem perfectis animalibus neceſſarij ſenſus ſint: & quamobrem cœleſtibus animalibus non ſit neceſſarij, neque plantis. Cap. LXXI.

AC ſenſus quidem neceſſarius non tantū animatis, ſed animalibus eſt: neque tamen cūctis, ſed animalibus quæ gradiantur perfectaq; ſint: neque hoc adhuc ſatis, ſed addendum eſt genitis & caducis. Hæc igitur quæ ſenſu participant, quia nec victus iis ex obuio eſt, nec elementis aluntur, vt ſata & quæ gignunt̄, ac viuiſcunt, è terra à longe petant cibos neceſſe eſt, quibus vitam tueantur. Hoc quo pacto ſine oculis, ſine auditu & cætero ſenſu cōtingeret, niſi eminus præſenſicularentur perſequi ſalutaria, vitare noxia qui poſſent? Profecto neq; puncto quidē tēporis ſupereſſe iis vita, niſi præminiſtrarent ſenſus, & tanquam de ſpecula longe ante renuntiarent, & quæ appetere atque adire: & quæ declinare cauereq; oporteret. Quamobrem temere ac ludibrio natura tot & tantas animalium formas feciſſet, niſi ſuppetitas & præſidia cōparaſſet, quibus quodq; ad finem ſuum peruenire poſſet. Finis vero ſuus cuiq; & conueniens intelligitur procreare animal quale ipſum quod procreat, eſt. Plantis quidem & animantibus

animantibus quæ ſede vaga nõ ſunt, ſuus finis fere ad-
iunctus innumeratoq́; eſt, nec lõge petitur, ſed tanquã
è ſinu promiť, quaſi copias habeant intorſum ad om-
ne munus & functionẽ paratas. Nã & nutriunť, & gene
rãt & generanť, nullo extrinſecus quæſito, ſed plane ſe-
ipſis & opibus ſuis vſa. Nec enim pabuli captãdi gratia
neceſſe habent vagari, ſed annexum & coniunctum ſe-
tentes citra omnem motum naturæ ſuæ neceſsitatẽ ex-
plent. At animalia quibus incedendi facultas adeſt, &
quæ alimoniam procul venantur, ſenſu carere non po-
terant, qui prior etiam quam mens ac cæteræ animi po
tentiæ haberetur. Quãuis enim nulla pars animi præ-
ſtantior mente ſit, tamen ali ac viuere nõ eſt opus men
61 tis, ſed guſtus & tactus. Hæc videtur ratio, quamobrem
natura aĩalibus his ſenſum conceſſerit: nã aĩalibus quĩ-
buſdã quæ mouenť in loco, & quæ ingenita & immor-
talia ſeculis oĩbus ſunt, ratio ſentiẽdi neceſſaria eſſe non
poteſt, cauſa eadem quam modo reddidimus. Quia vi
delicet natura nihil ſortuito fruſtraúe, præſertim in tan
tis rebus committit, ſed omnia aut gratia alicuius agit,
aut vt progreſsiones & appendiculas eorum, quæ gra-
tia alicuius molitur, quales ſunt pili ſubaxilares, & in
quibuſdam corporis partibus verrucæ. Animalibus ve-
ro quæ neque orta interitura vnquam ſunt, nullus habe
ri ſenſuum poteſt, neque principaliter, neque vt pro-
greſsionum. Ac primum alimento iis non eſt opus,
de quo fere ne controuerſia quidem eſt: deinde nec ſen
ſu. Si enim ſenſum haberent, propter alterum duorum
habere viderentur, aut quia vberius & commodius id
animæ eorum eſſet: aut quia melius & locupletius cor-
pori: neutrum horum poſſumus tueri. Nam neque aĩa
melius coniunctione ſenſus intelligit, immo deterius;
quum is impedimento potius atq; oneri ſit futurus, ne
que poteſt oſtẽdi, quemadmodum corpus cœleſte ac-
ceſsione ſenſuum ornatius & opulentius redderetur.
Ex iis conſtat animantem naturã vtraque ſui parte ex-
62 trema ſine ſenſu exigere. Extremas partes naturam cœ
li & plantas accipimus, quanquã alia ratione cœlo, alia
plantis ſenſus negati. Plantis, quia præ ignobilitate &
craſſamẽto naturæ partem hanc nec promereri nec ca
pere potuerunt: Cœlo, quia eminentiore ordine digna-
tioneq́; habebatur, quàm vt ad hunc vſum deſcende-
ret. Iam in eo ſenſus vtrique generi ſuperuacaneus vi-
debatur, ꝙ neutrum paſtione ſoras accerſita conquiſi
taúe indigebat plantæ, quia proxima (vt dixi) atque ob-
uiam ſortirentur. Cœlum, quia nullo modo paſci ne-
ceſſe haberet. Cætera animalium turba quæ intra hos li
mites conóuetur, ſiue perfectorum ſiue imperfectorũ
ſit, quia ortum & interitum agnoſcit, præterq́; loca &
ſedes mutat, carere ſenſu non poteſt, cuius procura-
tione copias ad victum & ad vitam ſibi ſuppediret. Ho
rum vero corpora ex ſimplici elemẽto nõ conſtant, ſed
mixtione primorũ contrariorũ æquabili, ita vt tempe-
ramẽtum exeat ad ſenſum tactus idoneum atq; molle.

Quamobrem tactus animali neceſſarius ſit, & quia plantæ nec tactu vtantur non guſtu, & quia ſenſus cæteri per exterius internuntium ſentiant. Cap. LXXII.

63 RVrſum alio capite: tactus maxime neceſſarij ani
malibus videntur: nam quum animal animatũ
ſit corpus, & neceſſe ei ſit proxima corpora con
tingere, nimirum oportuit muniri tactus ſolertia, quo
ſalubria & cõducibilia diſcernere ab iis poſſet, quæ aut
perniciem, aut detrimentum afferrent: alioquin ſerua-
re vitam non ſit. Neque enim opinor ad ſalutem ani-
mantium tuendam tactus is ſufficit, quo ſe tangunt in-
anima, ſed is qui iudicat, cognoſcit eaq́; tãgit. Plane cer
tum eſt reliquos ſenſus per quiddam extremum abſol-
ui, tactum per carnem, aut per id quod ad carnem pro-
portione æmula referatur. Quamobrem niſi dignoſce
ret ea quæ prodeſſent ab iis, quæ officerent, qui poſſet
aut hæc adipiſci aut illa effugere? quod diſcerniculum
ſimulac aĩali eripitur, ſaluari & conſeruari non poteſt.
Tangunt quoq; alimentũ ſuum ſtirpes, ſed tactus is ſi-
millimus tactui animalium eſt. Adhærent enim plantæ
ſtatu immutabili, neque mouentur loco: proinde nec
vtuntur guſtu: nam nequicquam incaſſumq́; vteretur, ſi
nihilominus vitare infeſtos ſapores non poſſent. Ea cau
ſa eſt, quamobrem facile cõmori atq; occidere ſoleant,
quia, ſi iniurias tactilium generũ, quibus ſemper expoſi
tæ opportunæq́; ſunt, repellere ac cauere non poſſunt.
Animalia vero priuſquam cibum deuorent, periclitan- 64
tur guſtu, ob id tactus illis maxime neceſſarius fuit. Eſt
enim guſtus ceu quidam tactus, quia guſtus alimenti
ſenſus eſt omne alimentum corpus contingibile eſt, nã
corpus corpori cibo & paſtui eſt. Sonus autem color,
& odor, neque alunt, neque augent, neque diminuunt:
ſunt enim animali tactus & guſtus perneceſſarij. Clarũ
eſt etiam nullum eſſe animal, cui deſit tactus, ſiue perfe
ctum ſiue imperfectum id ſit. Nam ea quæ cum genere
plantarum & animalium ambigũt, hoc eſt, quæ viden
tur inter animalia & plantas mediam quandam ſui ge-
neris ſpeciem obtinere, eatenus animalia habẽtur, qua-
tenus tactu pollent: reliqui ſenſus non propter eorum
vſum, ſed quaſi ad locupletiorem notam videnť perfe-
ctis animalibus donati. Nam vt tueri ſequeanť, ac muni
re contra mala quæ ingruant, antequam acedant & aſ-
ſiſtant ad caput, neceſſe eſt de lõginquo preſentire poſ-
ſint atque proſpicere. Itaque infenſa perniciora q́; vi-
debuntur, auxilio fugæ amollientur à ſe: quæ vero ſalu-
taria & commoda comparebunt, perſecutione conti-
nuationeq́; nanciſcentur. Huic officio & ſpeculæ viſus, 65
auditus, & olfactus: perfecti: nam ſenſus rerum per me-
dium aliquid inuehitur, à medio mouetur cieturq́; aĩal.
Hoc autem nõ mouet vltra, ſed quemadmodum in re
bus, inter quas diſtributus aliquis motus huiuſmodi eſt,
vt pellantur ab alijs, & ſubinde alias pellant, neceſſe eſt
prima res pellat, nec pellatur poſtrema è diuerſo pella-
tur, nec pellat: intermediæ quæ modo plures, modo pau
ciores ſunt, & pellantur & pellant: ita in ſenſu animaliũ
ſit. Et perinde in omni alteratione, præterquam ꝙ alte
ratio immobili & quieſcente illo quod alterat, longe pe
netret in ſubiectum morigerum atque molle: vt ſi annu
lum in ceram alte miſcueris, vſque illuc mouebitur, &
ſigillum recipiet in profundum. At lapis ꝙ prærigidus
eſt, nullo modo mouebitur etiamſi ex ſummis viribus
incubueris: aqua vero longe lateq́; peruadetur, ita vt
cœlatura impreſsioq́; per eã facile compareat: aer quo-
que plurimum ſolet moueri, & quoſcunque mores pa-
ti, modo ad permaneat, & integer atque incolumis ſit.
Quamobrem rectius nos de ratione aſpectus, quã qui
reflexionem cauſantur. Sunt enim qui radios è veris no
ſtri mediis oculi ꝓfectos egreſſosq́;, ſpiſsitudine offen
ſa reſultare paribus angulis ad facies ſuas reduces, atq;
viſum contingere arbitrentur. Vero ſimillius enim eſt,
vt aer affici à figura & à coloribus dicatur, quoad vnus
infractusq́; maneat, qualis in leui cõplanatoq́; eſt, tum
deinde ita affectus offectusq́; viſum imitus icere, non
aliter quam ſi ad finem ceræ preſſura ſuccederet.

Nullum

*Nullum animal ortus occaſusque particeps ex vno ele-
mento conſtitui: item quemadmodum cœleſtia
animalia cognoſcant res ſenſiles ſine ſen-
ſu. Cap. LXXIII.*

66 SEd[a] redeamus ad id vnde hic nobis ſermo ortus
eſt: animalium quæ gignuntur corpora non ſunt
ſimpla. Simplum voco quod ex aliquo trium ho-
rum conſtet, igni, aere, aqua: nam diuina & cęleſtia hæc
loco præfata laude mittimus. Simplum igitur eſſe non
poteſt animalium corpus, quia ſenſus tactus ex vno ele
mento non conſiſtit, ſed mixtione confuſioneq́; oĩum.
Nam fundamẽta cæterorum ſenſuum quæ diximus ex
ſimplicibus elementis coalita, viſum, auditum, olfactũ;
ex aqua vel aere, quãquam tangũt, non tñ ſentiunt tan-
gendo, ſed intermedium quidem corpus tangunt, qđ
ad talem vſum miniſteriumq́; ſenſibus iungitur: nec id
ſentiunt quod tangunt, ſed ſenſilia quæ formes & ima-
gines ſuas in medium contulerunt. Non idem in ſenſu
tactus, ſed is neceſſario tangit tactilia, & tangendo ſen-
tit ea quæ tangit vnde id nominis huic[b] ſenſui impoſi-
tum. Ex hac rõne ſequitur & neceſſarium eſt fateri, vt
ſi tactum eſſe omnibus oportet, nec poteſt ex aliquo
trium ſimplicium confici, nullum ſit animalis corpus,
quod ex vllo trium illorum exiſtat, Dices fortaſſe, con
ſtabit è terra. Ad primum eadem ratio in terra eſt quæ
in cæteris elementis, deinde tactus ĩ mediocritate om-
nium contrarietatum contingibilium poſitus eſt, frigi-
ditatis, caliditatis, ſiccitatis, humiditatis, quæ ſimplicib⁹
principiis cõtinentur. ex oĩbus enim quaſi temperatus
modificatusq́; eſt, quorum ſenſus erat futurus, alioquin
terra à ſe cẽtorum oĩum erat brutiſsima & ingenio ſen
tiendi aduerſa, cuius rei iudicium illud frequenter ſug-
geſsimus, ꝙ partes illę in nobis priuę ſenſu habẽtur, quę
fortis glebulentioris & terroſioris ſunt, quæ ratio in plan
tis quoque eſt. Nullum igitur animalis corpus ſimplum
videtur, quod quidem de genito & mortali accipiendũ
eſt, cui ſenſum tactus neceſſarium eſſe ad vitam oſten
dimus: nam diuinis animalibus in vanum additus fuiſ-
ſet, quia vindicata interitu ſunt, & ſpatio vniformi fe-
runtur inceſſabili & ſempiterno meatu. Sed neq; guſtus
iis ineſt, neq; viſus, neq; auditus, neq; odoratus, quia il-
lic neq; ſapor, neq; aer, neq; color ſit. Si.n. colores aut
ſapores cognoſcerent, certe alicuius gratia cognoſcere
viderentur, at finis hic nuſquam comparet. Cæterum
aliud genus animalis putare id oportet longe opimatius
& exuperantius, ac forte cognoſcens quidem ſenſilia,
ſed alia rõne quam ſenſu, id eſt illa qua cauſæ generãtes
effecta & euenta ſua cognoſcunt. Ac nos quidem haud
diſsimulanter cœleſtia[c] hæc aĩalia eſſe dicimus, & no-
biliora, quam vt ſenſum requirant. Sed ſua cuiq; exi-
ſtimatio ſit, & iis quæ ignea eſſe, & iis qui paſci hæc vo-
lunt: quãquam ſcire cupio, quemadmodum ali poſsint
ſine guſtu, aut guſtare ſine tactu, aut tangere ſi conſtãt
ſimplici elemento.

*a Ob id cœleſtia hoc loco mittenda, ait Simplicius, quia uel
ſenſus non habent, uel ſi habuerint, de his nõ eſt ſermo in præ
ſenti opere: ubi de uita mortalis animalis agitur.*

*b Prima eius nominis impoſitio, ait Simplicius, fuit ut ea
ſignificaret, quorum extrema ſunt unum: & inde ad ſenſum
tactus tranſlata quia medio exteriori non eget.*

c Cœleſtia corpora aĩalia sũt nobiliora q̃ ut ſenſũ reqrãt.

*Tactum attingere animalis vitam eſſentiamq́;, cæteros ſen-
ſus ad cultum & ornatum adiunctos: item quæ ta-
ctum corrumpunt vniuerſo animali abolitio-
nem afferre. Cap. LXXIIII.*

EST igiť tactus vnus neceſſario nobis tributus quo 67
fit vt animalia ſimulatq́; hoc ſenſu deficiũtur, vita
deficiant. Nam neq; aĩal conſiſtere poteſt ſine ta
ctu, neq; tactus item ſine animali eſſe, ſed & primus ſen
ſus eſt tactus, ineſtq́, in animali, qua animal eſt. Proinde
ſuperlationes reliquorum ſenſilium non extinguũt aĩal
totum, ſed ſenſum tñmodo, vt imodicus ſplendor aſpe
ctum, vehemens ſtrepitus auditum, grauis odor olfa-
ctum. Quod ſi exanimatos quoſdam ſolo tonitrus fra-
gore accepimus, id neq; fragori, neq; tonitruo aſcriben
dum eſt, ſed aeri, qui concuſſus plaga ingenti quocunq;
decumbit, vulnerat atq; interficit. Nec color item aĩal
conſternat, ſed metus quem color aliquis horrificus in-
cuſſerit. Pari modo nec odor corrumpit, ſed quod mo-
ueť ab odore. Nec ſapor itidẽ vt ſapor interimit, ſed eo
ꝙ partes quaſdã capitales principaleſq́; tãgit, & tangen
do inficiendoq́; vitalitati exitium parit. At ſuperantiæ 68
generum contingibilum non ex accidenti, ſed à ſe abo
litionem & perniciem afferunt. Nam calor, algor, duri-
tięs, & ſimilia iis cætera ſi validiora incurrant, contenti-
re cogũt vniuerſum animal, & ægritudini accumbere,
demumq́; intermori. Nec hercule imerito. Quum.n. in
quoq; ſenſu demens & prævalidum ſenſile inſtrumen-
tum ſenſus ſui corrumpat, inſtrumentum aũt tactus nõ
certa parte corporis ſedem habuerit, ſed per carnem
vniuerſam & per totum animal fuſum ſparſumq́; ſit, ma
xima rõ eſt, vt corpore corrupto vniuerſum animal cor
rumpatur. Diximus autem ſupra ſolo tactu potuiſſe vi-
tam conſtare, cęteros ſenſus nõ ad eſſentiam, ſed ad or-
natum ferè & meliorem notã eſſentiæ inditos. Quam-
obrẽ ſublatis reliquis ſenſibus auferetur ornatus & opu
lentia, ſed ſtabit animal: ſublato tactu ipſam neceſſe eſt
animalis conſtitutionem & eſſentiam tolli. Primum vi-
ſus animali iunctus non vt ſit animal, ſed vt vitam in hu
more, aut in aere exigat, aut in perlucido aliquo corpo-
re. Deinde additus guſtus, vt iucundum alimentum ab
iniucundo ſecernat, hoc vt fugiat, illud vt ſciſcat. Nam
vt veſceretur animal, ſola vix altrix quocunque ſucco
eſculentoque ſatisfacere potuiſſet, quod in plantis iam
cernitur. Tum auditus præſtitus, vt ipſi ab alio indice-
tur quid. Poſtremo lingua adhibita ad gemina opera,
& ad perceptus ſaporum, & ad vocis officium.

Themiſtii in libros de Anima Paraphraſeos, Finis.

LIBER TERTIVS

ARISTOTELIS
STAGIRITAE
DE ANIMA.

THEMISTII EVPHRADAE
IN EVNDEM PARAPHRASIS:

A' LVDOVICO NOGAROLA COMITE
IN LATINVM CONVERSA,

QVIBVS NONNVLLA ADDITA SVNT SCHOLIA.

IVLIO FELTRIO QVERCENTI VRBINI CARD. ET PERVSIAE LEGATO.

LVDOVICI NOGAROLAE COM. IN TERTIAM THEMISTII DE ANIMA PARAPHRASIM.

MARCVS MVSVRVS *Antiſtes ampliß. cuius præclara doctrina & ſingularis in erudiendis iuuenibus induſtria latiſſime patuit, priuſquam Reſp. Veneta cum Gallis primo, Mox cum Germanis calamitoſum illud gereret Bellum, in Academia Patauina maxime floruit. Vt enim adhuc puer ex Creta inſula Laurentij Medici ſtudio Florentiam deuectus eſt, græcas & latinas literas diſcere primum cœpit, quas ſtatim cum miro earum teneretur deſiderio, ſic auide arripuit, vt breui alios docere facile poſſet. In quo quidem munere ipſe poſtea ſeſe ſtudioſiſſime exercens, plurimum gloriæ & laudis eſt conſecutus. Nam cum ad eum ex omni ferè terrarum orbe magno concurſu. Iuuenes confluerent, tantam in illis exornandis & augendis curam adhibuit & diligentiam, vt veri doctiſſimi ex eius officina penè innumerabiles prodierint. Hunc ergo cum ego & Montanus amicus & ciuis meus Patauij admodũ adoleſcentes audiremus, memini de ſummis & noſtræ & ſuperioris memoriæ viris ſermonem frequenter habere ſolitum, in quo quidem alios interdum laudabat, alios reprehendebat, ſemper tamẽ Hermolaum Barbarum diuinis efferebat laudibus, quod Themiſtij Paraphraſes in Ariſtotelis libros tam apte & commode conuertiſſet, vt Theodorum Gazam, & Argyropilum Biſantium in optimo interpretandi genere verſatus longe ſuperaſſet. cuius etiam auctoritati & eloquentiæ ipſe adeo tribuebat, vt in græcis Poetis & Oratoribus publice exponendis nulla vnquam alia quam Hermolai lingua vti vellet. Hæc cum à græco illo homine non ſine magna tanti viri laude fieri viderem, vehementer latebar. Nam Hermolai Barbari iam mortui memoriam pie ſanctéq; colebam ac venerabar, tum quod in Rempub. Venetam, quæ quidem præſtantium atque excellentium hominũ parens ſemper & altrix fuit & habita eſt, plurimum decorarit & illuſtrauerit, tum etiam quod optime de mea patria, meritus ſit, quippe qui C. Plinij ſecundi ciuis mei, quem tamen Veronenſem non agnouit, libros naturalis hiſtoriæ ab infinitis mendis & erroribus liberauerit. Verum poſtea quam progrediente ætate Themiſtium diligentius euoluere atque eius verba græca cum Hermolai interpretatione conferre mihi licuit, facile perſpexi eundem in eo transferendo, qui etiam admodum corruptus ac deprauatus eſſet, ſatis licenter per ætatem luſiſſe. Siquidem cum ille Ariſtotelis Paraphraſes græco eodemq; puro & ſimplici vtatur ſermone, eundem tamen Hermolaus ita latine loquentem facit, vt ſpreto penitus & reiecto Cicerone Plinium, Apuleium, Capellam effingere atque imitari tantummodo videatur. quapropter non magnum me facturum facinus putaui, ſi tertiam de Anima Paraphraſim vt ille iam ſuo, ita ego nunc meo arbitratu in latinum conuerterem, non vt de gloria illius viri & famæ quippiam detraherem, ſed vt itidẽ ſtudioſæ iuuentuti, quæ græcè linguæ rudis ignaraq; ſit, pro mea virili prodeſſem. Hunc autem laborem meum qualiſcunque ſit, nomini tuo dicare conſtitui præſul ornatiß. quo apud te, quantum te obſeruem et colam eo quo poſſem modo teſtatum relinquerem. Quem tamen nolim ſuſpicere eo me animo ad te miſiſſe, vt tu hęc noſtra legens iuuenili iſta ætate erudiare, (non. n. tam audax & impudens ſim, præſertim cum non ignorem te tantos iam per te ipſum in dies facere in literis progreſſus imitatione Guidi Vbaldi inuictiß. Ducis fratris tui, non minus rerum cognitione, quam militari virtute illuſtris & clari, vt ſperare facile poſſimus. breui fore, vt hæc noſtra tempora nihil tam obſtupeſcant & admirentur, quam magnum ingenium tuum, magnumq; in omni ſcientiarum genere ſtudium) ſed potius vt meæ faueas induſtriæ. Quod ſane etiam ſi te facturum tum pro tua humanitate, tum pro veteri Illuſtriß. familiæ tuæ inſtituto, quæ ſtudioſos ſemper fouere & complecti conſueuerit, magnopere confido, tamen vt facias (cum id tua dignitas & amplitudo poſtulet) & etiam atque etiam rogo.*

LIBER III.

ARISTOTELIS PARTICVLA PRIMA DE ANIMA.

De ea animę parte, qua anima cognoſcit & ſapit, (ſiue ea ſeparabilis exiſtat; ſiue cogitatione non magnitudine ſeparabilis) quod habeat diſcrimen, & quo nam modo efficiatur ipſum intelligere, videndum eſt.

THEMISTII PARAPHRASIS.

De ea animæ parte, qua vtimur ad contemplandum & agendum, (ſiue ea loco ſit ſeparabilis (vt exiſtimauit Plato) qui rõnem in capite, iram in corde, in Epare cupiditatem collocauit, ſiue ab aliis animæ viribus cogitatione tñ, non loco ſeiuncta ſeparataq; ſit) conſiderandum eſt, quæ nam cum inter hanc & illas animæ facultates, tum inter imaginationem potiſsimum ſit diſtinctio, quoue modo actio ipſius mentis efficiatur.

NOGAROLAE SCHOLIA.

ᾧ χρώμεθα περὶ θεωρίαν καὶ πρᾶξιν poteram ego hũc locum fortaſſe ornatius transferre; ſed magis obſcure, Nec à Ciceronis more in hmõi mẽtis actionibus exprimendis receſſiſſem. (ita.n.ſcribit ille in Academicis, cumq; artium aliud eiuſmodi genus ſit, ut tantummodo aĩo rem cernat, aliud ut moliatur aliquid & faciat) ac ſic dicere. De ea aĩe parte, qua nos rem tantum cernimus, & aliquid molimur & agimus. Sed cum eundem uiderem τὸ νοεῖν καὶ τὸ φρονεῖν Ariſtot. ſententia homini tribuere, quorum illud ad contemplationem, hoc ad actionem debet referri, ut uides ita conuerti, & quidẽ perſpicue, ea à Cicerone mutuatus uerba, quæ poſita ſunt libro ſecundo de finibus. Sic hominem ad duas res (ut Ariſto. ait) ad intelligendum & agendum natũ, ubi uerbum intelligere uim contemplandi tantum ſignificat.

Quod Ariſt. dixerat χωρὶς μεγέθους χωριστοῦ ὄντος quod eſt ſine magnitudine ſeparabilis, expoſuit magis clare Them. χωρὶς τόπου dicens, profecto non male, nec ab Ariſto. diſſentiens. Nam magnitudo ſiue quantitas propria habetur rõ, cur res corporeæ in loco contineantur. Verum Ioãnes Grammaticus magnitudinis uocabulo ſubſtantiam intelligit, tum hoc in loco, tum ẽt particula huius tertij XLI. ubi uerbum illud μέγεθος ita declarat ὃ εἶπεν μεγέθει, καὶ μὴ παρέχεσθαι, εἰ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς μέγεθος καλεῖ, κατηγόρημα γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦ ὑποκειμένου μέγεθος ἐστιν. Verũ q̃ & quot ſint rerum diſtinctiones, & quibus uerbis gręca ab Ariſto. à Cicerone latine expreſſe fuerint, alias fortaſſe.

Sed illud animaduertere neceſſe eſt, Platonem in Timæo multis uerbis oñdiſſe, tres in nobis alijs atq; alijs diſcluſas locis ineſſe animas, quorũ uim primo Tuſcula. breuiter Cicero complexus eſt. Eius (inquit) doctor Plato triplicem finxit aĩam cuius principatum, ideſt rõnem in capite, ſicut in arce poſuit &, duas partes ſeparare uoluit. Iram & cupiditatem, quas locis diſcluſit, iram in pectore, cupiditatem ſubter præcordia collocauit. Hæc quidem etiam ſi ſcripta ſunt in Timæo quarto tñ de Rep. unam tantum in nobis. uigere aĩam exiſtimare uidetur, cuius tres ſunt partes rõ, ira & cupiditas, quas etiam appellat ſpecies non loco, ſed proprietate diſtinctas. Has aũt diuerſas uires idcirco aĩæ attribuit Plato, quoa aĩa cum una & eadem ſit, eadem tñ ui contraria agere in eodem nequeat. Quam quidem rem antea obſeruauit ficinus, ut falſo reprehenſum à peripateticis Plato. oſtenderet. Præterea idem Plato libro IX, eiuſdem rationem iram & cupiditatem non tres in nobis animas; ſed tres eſſe aĩæ partes ſeu facultates aſſeruit Verba Platonis à Cicerone in latinum conuerſa legere poteris (cum uoles) primo uolumine de diuina. Plura quoq; in eandem ſententiam inuenies in Ioannis grammatici commentarijs in XL. huius tertij particulam.

φαντασίαν Cicero in Academicis uiſum conuertit, eamq; nihil aliud eſſe quam oblatam extrinſecus impulſionẽ, è qua iuncti ſunt ſenſus ſententia Xenocratis exiſtimat. quæ quidẽ an cum Ariſto. definitione conueniat, qui φαντασίαν εἶναι κίνησιν ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν γιγνομένην aſſerit indicent alij. Nunc qđ ad uiſum attinet, ego φάντασμα potius eo uocabulo quam φαντασίαν nuncuparem, non deſunt ẽt qui φαντασίαν uiſionem transferant, quos non probo, non.n. uiſionem apud M. Tullium aliquam aĩæ ſignificare facultatem uſquam reperi. quare imaginationem una cum alijs proferre conſtitui, quouſque melius occurrat.

ARISTOTELIS PART. II.

Si igitur ipſum intelligere ſe habet vt ſentire aut pati quoddam erit à re quæ ratione intelligitur aut aliquid huiuſmodi diuerſum.

THEMISTII PARAPHRASIS.

At qui ſi mentis intelligentia actioni ſenſus proportione rñdeat, animus.n. vtraq; vi (vt antea diximus intelligit) & cognoſcit mens profecto ſic ab ijs quæ rõne cõprehendunt, vt ſenſus ab illis quę ſub ſenſum cadunt, patietur afficieturque. Verum & in mente pari modo accipienda eſt perpeſsio. Nam mens magis proprie dr̃ abſolui & perfici, cum è poteſtate in actum perducitur. Sed hanc ipſam transferri eo ſatis perſpicuum eſt quod nos neq; ſemper neq; eadem ſed alias res atq; alias alio tpe intelligimus. Hoc.n. indicium eſt mentem hanc poteſtate cõſiſtere, quod ex alio in alium atq; aliũ actum tranſire non poſſet, niſi ſubiecta & ſubſtrata eſſet poteſtas, quæ diuerſos actus reddere.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Propoſitis duabus q̃onibus eam Ariſtot. primo declarat, quam explicare ſecundo loco pollicitus eſt, atque ait. Si igitur mentis actio quæ eſt intelligere, & ſenſus quod dicitur ſentire, ſimiles ſunt & proportione conueniunt, profecto mentis actio aut erit à re quæ aĩo cernitur, facta perpeſsio, aut aliqua talis alterius generis primam exponit (ut arbitratur Themiſtius) particula IX.

Cum in Ariſtotele & in Them. τὸν νοῦν inuenio, nunquã intellectum uertere ſoleo, propterea quod eo uocabulo nullibi uſus fuerit Cicero, ſed aut mentem aut intelligentiam quãuis intelligentia quoq; pro mentis actione ſumatur, & intelligentiam in guſtatu & odoratu ineſſe dicat Cicero ita ſcribens in Academicis nihil neceſſe eſt de guſtatu et odoratu loqui, in quibus intelligentia & ſi uitioſa, eſt quædam tñ intellis uocabulum Plinius & Quintilianus frequenter uſurpant.

τὸ νοητὸν cui Plato ſæpius opponit, τὸ ὁρατὸν, Ariſt. uero τὸ αἰσθητὸν ſemper intelligibile transfertur. mihi placet, quod animo cernitur, & rõne intelligitur. Nam ita in libello de uniuerſitate conuertere Ciceronem uideo.

τὸ αἰσθητὸν pari modo dicitur uulgo ſenſibile, ſeu ſenſile.

Ego uero cum occurrit hoc uerbũ ſemper quod mouet ſenſum, quod ſubiectum eſt ſenſibus, quod ſub ſenſum cadere poteſt, quod percipitur, uel accipitur ſenſu trãſferre ſoleo, nam ita loquitur Cicero, tametſi etiã ſenſum neutro genere id appellet in academicis, quod ſenſu perceptum eſt.

πάθος non paſſionem, ſed perpeſsionẽ aut affectionem ſp conuerto, neq; detereor quod in Tuſculanis qñ. Cicero ſemel tantum perpeſsionem dolorum protulerit, πάθος quoq; motum concitati animi, & perturbationem Cicero nuncupat.

ARISTOTELIS PARTI. III.

Quapropter eam impatibilem eſſe oportet, quæ tñ ſpẽi ſit capax, & poſsit eſſe talis, ſed nõ hæc, ac pari mõ ſe habeat, atq; vt vis ſentiendi iis quę ſenſum mouẽt ita mens illis rebusq; rõue intelliguntur, compararetur.

THEMISTII PARAPHRA.

Quo circa neceſſe eſt vt mens ea perpeſsione, quæ proprie dr̃, ſit impatibilis, nullamq; peculiarem & ſuam habeat formam, ſed nata aptaq; ſit ad oẽm formam ſuſcipiendam, ptẽte quidem talis, ſed non hæc, atq; ita mens quæ aĩo cernuntur, reſpiciat, vt ſenſus illa quę ſub ſenſum cadunt, præterea quemadmodum ſenſus nihil eſt actu eorum, quæ ſenſui ſubiecta ſunt, ſic neq; mens aliquid totum actu habetur quæ poſſunt intelligi.

NOGAROLAE SCHOLIA.

τὸ πάσχειν δ᾽ αὖ καὶ ἐν τούτῳ ἀκουστέον προσηκόντως quod eſt, quo in loco ipſum pati ſeu affici eodem mõ intelligendum eſt, ut perpeſsio quæ perfectionis eſt, non ea quæ à contrarijs qualitatibus infertur cum interitu, ſenſui et menti pariter tribuatur: quamuis etiam huius & illius uirtutis diuerſa ſit impatibilitas ut ipſe ſtatim probabit. Verum prima perpeſsio metaphorica eſt, ſecũda uera, & propria. Quare cum utrãq; uim ſenſum & mentem ſimiliter pati protuliſſet, de mente concluſit δεῖ τοίνυν ἀπαθῆ εἶναι τοῦ κυρίως λεγομένου πάθους hoc eſt, oportet igitur mentem eſſe impatibilem ea perpeſsione quæ proprie dicitur. Hæc aũt à contrarijs qualitatibus cõmitti ſolet, de qua quidem infra copioſius. XIIII. partie.

ARISTOTELIS PARTI. IIII.

Cum itaq; cuncta intelligat, vt nulla ſit admiſta natura, neceſſe eſt, id quod dixit Anaxagoras, vt ſuperet, hoc aũt eſt, vt intelligat, nam extraneum quod apparet prope poſitum, prohibet & obſtruit.

THEMISTII PARAPHRA.

Quapropter cum oĩa intelligat, vt oĩa fieri poſsit, neceſſe eſt, id aũt eſt vt nullam propriam habeat ſpẽm, neq; formam. Nõ male igitur ſomniabat Anaxagoras, qui mentem fecit ab omni admiſtione ſolutam & liberam, cui etiam ab omnibus, quæ intelligit diuerſam ac diſsimile tribuit naturam. Nam adhunc modum facillime cognoſcit, ſi nulla propria & peculiaris forma vna prope videaẽ conſiſtere. ſiquidem ſi qua forma ſit iuſita atq; innata, ea quo minus reliquæ intelligantur, tanquam externę & aduentitiæ, prohibebit, & obſtruet.

NOGAROLAE SCHOLIA.

ὀνειροπόλει ſomniabat, cur hoc uerbo de Anaxa. loquẽs uſus ſit Them. quod quidem uitij magis eſt quam laudis, conſiderent alij. Ego quid fidenter dicerem excogitare non potui, niſi forte interpretarer ὀνειροπόλει cõiectura ĩformabat.

De Anaxa. menteita Plato ſcribit in Cratylo εἶναι δὲ τὸ δίκαιον, ὃ λέγει Ἀναξαγόρας νοῦν εἶναι τοῦτο, αὐτοκράτορα γὰρ ὄντα αὐτὸν καὶ οὐδενὶ μεμιγμένον πάντα φησὶν αὐτὸν κοσμεῖν τὰ πράγματα διὰ πάντων ἰόντα. quæ quidẽ uerba haud multum Ariſt. Anaxagoram exponenti accõmodari poſſunt.

ARISTOTELIS PARTI. V.

Quapropter neq; vlla eſt ipſius mentis natura, niſi hæc, quia poſsit. Ea igitur quæ animæ appellatur mens. (Mentem autem dico, qua cogitat & opinatur anima) nulla res eſt antea quàm intelligat.

THEMISTII PARAPHRA.

Ex quo ſequitur vt nullam eſſe huius mentis propriã naturam & formam oporteat, niſi hanc, qua ipſa poſsit & valeat alienas naturas & formas cõprehẽdere, nullam certam & definitam continere, cum ad hoc munus nata ſit, vt omnes in ſe ipſa recipiat, quæ igitur mens animæ nuncupatur, (Mentem eam dico, qua quidem tũ cogitat, tum intelligit anima, non illam, cuius plerunque abutimur nomine, cum imaginationem ſignificamus) ea ꝑfecto nihil eſt actu eorũ quæ ſunt, prius q̃ ĩtelligat.

NOGAROLAE SCHOLIA.

λέγω δὲ νοῦν ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχή Them. in paraphraſi, cum duas mentis actiones ex Ariſtot. commemorat, iiſdem quibus Ariſto. utitur uerbis ex quo ſit, ut legenti Them. apparere non poſsit, quo nam modo ſint intelligenda. Auerro. aũt τὸ διανοεῖται πρὸς τὸ νοεῖν, ὑπολαμβάνει δὲ πρὸς τὸ φρονεῖν referendum putet, ut primum contemplandi, alterum agendi munus ſignificet. Ioannes uero grammaticus breuiter & obſcure exponens hunc locum ita ſcribit. νοῦν δὲ ἐν ταῦθα κοινότερον εἶπε. διὰ μὲν γὰρ τοῦ διανοεῖσθαι τὴν διάνοιαν, εἰσάγει, διὰ δὲ τοῦ ὑπολαμβάνειν τὴν δόξαν. quod eſt, Mentem hoc in loco communiori accipit uocabulo. Nam cum profert διανοεῖσθαι, eam animæ facultatem intelligit διάνοιαν græce, cogitatione latine nuncupatã, quæ ratione utitur, & à re nota ad ignotam progreditur: cũ uero ὑπολαμβάνειν, δόξαν ſeu opinationem inducit, quæ rationem concludit, & efficit. De his duabus animæ uiribus idem Ioannes in huiuſce commentationis proemio.

ARISTOTELIS PARTI. VI.

Quare nec ratio poſtulat, vt ipſa mens corpori admiſta ſit, nam qualis efficeretur calida aut frigida, aut eidem aliquod affixum eſſet inſtrumẽtum, quemadmodum virtuti quę ſentit. At qui nullum nunc ineſſe videmus. Ac ſane non male arbitrantur, qui animam eſſe ſpecierum locum aſſerũt, quamuis non vniuerſam, ſed eam duntaxat, quæ intelligentiam habet & poteſtate non actu ſpecies eſt.

ARISTOTELIS PARTI. VII.

Verum diſsimilem eſſe ſenſus & mentis impatibilitatem ex inſtrumẽtis ſenſus, & ſenſu ipſo perſpicuum eſt. Nam ſenſus poſtea quàm aliquod magnum ſenſit, qđ ſenſum moueat. ſentire non poteſt, vt auditus ſonum poſtea quam vehemẽtem ſonum percipit, aſpectus colores, nec olfactus odores, cum eoſdem amplificatos prius acceperint. At mens cum quippiam excellens, qđ animo cerni poſsit, intelligit, infima non minus intelligit, Imo vero magis, ſenſus.n. non caret corpore, Mens vero ſeparabilis eſt.

THEMISTII PARAPHR.

Quare conſentaneum eſt, ipſam corpori admiſtam non eſſe, nam tunc efficitur admiſtio, cum corpori corpus admiſcetur. At quę ſunt corpora, vt actu conſiſtãt, & propriam habeant formam, neceſſarium eſt. Verum neq; mens (quod ſane ſenſus facit) corporeo vtitur inſtrumento, nam ſi ita ſit, qualitatis inſtrumẽti fieret particeps, quæ eius actionibus coniuncta ſemper eſt, ac quo minus alias reciperet ſpẽs, obſiſteret, impediretq;.

Quod

Quod quidem maxime conſtat ex ipſa ſenſus facultate, quę tametſi corpus nó eſt, corporei tñ inſtruměti vſum habet. Quare & affectione eiuſdem frui pōt. Atq; hoc in ipſis ſenſus inſtrumentis perſpicuum eſt, quæ cum ab iis quæ ſub ſenſum cadunt, amplificatis, vt auditus à magno ſono, aſpectus à ſummo coloris ſplĕdore, odoratus à graui odore vehemĕtius pulſanť, eadĕ illa remiſſa atq; obtuſa nequeant percipere, quin potius violentioris illius plagę veſtigium remanet, quod exiliorem atq; imbeciliorem excutit, ac repellit. At mens cŏtra ſe habet, nam cum aliquod magnum ex iis, quæ rōne comprehenduntur, percipit. non minus infima & deteriora intelligit, īmo vero etiam magis. Sic itaq; ſenſus ſine corpore non conſiſtit, Mens vero ab omni corporis cŏcretione ſeiŭcta ſeparataq; eſt. Ac ſane ij præclare loquuntur, qui animam eſſe dicunt ſpecierum locŭ, quamuis loci abutantur vocabulo, verum non tota, ſed duæ tñ animæ facultates loca merito dici poſſunt, quarum altera intelligimus, altera ſentimus. Nec vero locus ita ſumi debet, vt qui complexu ſuo coerceat, atque contineat, ſed qui illæ res modo quodam eſſici poſsit, quas ſenſu percipit, & quas cognoſcit.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Themiſtij ratio ab Ariſt. rōne, qua mentĕ non eſſe corpori admiſtam probat diuerſa eſſe uidetur. Nam Ariſto. ita ſcribit. διὸ οὐδὲ μεμίχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι, ποιὸς γὰρ ἄντις γίγνοιτο θερμὸς ἢ ψυχρὸς, mens inquit corpori non poteſt admiſceri, nam qualis officeretur calida, aut frigida. Them. uero ita rōnem format, ſi mens corpori admiſceretur, ea procul dubio eſſet corpus, cŭ nihil poſsit admiſceri, niſi corpus exiſtat. At qui oē corpus actu cōſiſtit, & propriam cōtinet formã, quorum neutrum menti conuenire ſatis apparet.

ἀλλ' οὐδὲ ὀργάνῳ αὖ χρῆται τῷ σώματι, ὥσπερ ἡ αἴσθησις. Verum neq; mens (quod ſane ſenſus facit) corporeo utitur inſtrumĕto. Them. hæc ſunt uerba, quibus perſpicue ab Ariſt. diſſentit, nam ita philoſophus ſcriptum reliquit. ἢ καὶ ὄργανον αὖ εἴη ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ, νῦν δὲ οὐδέν ἐστι. i. aut Menti quoque tributum eſſe inſtrumentum, quemadmodum ſenſui. Atqui nullum nunc eſt datum. quod ergo ueluti medium Ariſto. ſumit, quo mentem probet non eſſe corpori admiſtam, nec uirtutem, quæ in corpore uigeat (id aũt eſt nullo inſtrumento eſſe præditum) illud Them. rōne concluſit atq; effecit. Oſtĕdit. n. ipſe nullum menti datum eſſe inſtrumentum, alioquin ea qualitatum inſtrumenti fieret particeps quod quidem abſurdum eſt. Verum dum hæc nunc ſcribo, mihi uenit in mentĕ Petri illius Pōponatij Mantuani præceptoris mei, quĕ cum olim Bononiæ audirĕ, aīæ humanæ mortalitatĕ mirifice fuerat amplexatus. ut illam eſſe ueram Ariſto. opinionem putaret. Solebam ego tunc cum illo contendere Them. ueluti probrum obijciens, quod philoſophi ordinem informanda rōne mutaſſet, ac præuertiſſet. īmo uero (aiebat ille) Themi. unus ex oībus Ariſto. propriam uidit ſententiam, qui in ſeptem primis huius libri particulis nihil oſtendere aliud conatus ſit, quam mentem eſſe uim animi inſtrumento carentem non id, mentem eſſe facultatem, quæ in corpore non uigeat: propterea quod inſtrumenti uſum non habeat, conſtare. n. (ut ipſe dicebat) nō oēm uirtutem in corpore poſitam inſtrumento uti talemq; eſſe gignendi uim, quæ tametſi in ſemine quod eſt corpus, concluſa ſit, nullum tñ prorſus habeat inſtrumentum. Verum cum poſtea diligentius euoluiſſem libros Ariſto. de ortu animalium, facile perſpexi aut illos non legiſſe Pomponatum aut ſi legerit, oſcitanter legiſſe, Nam Ariſto ibi de ſemine diſputans, id & naturæ & uirtutis illius eſſe inſtrumentum aſſerit. ſic. n. ait libro primo ὁμοίως δὲ καὶ ἡ φύσις ἐν τῷ ἄρρενι τῶν σπέρμα προϊεμένων χρῆται τῷ σπέρματι ὡς ὀργάνῳ quo in loco Ioannes grammaticus ἄπως ... οὐδὲ τὸ σπέρμα (ὄργανον γάρ) μετὰ τοῦ καταμηνίου ἐμμίγνυσθαι. Et libro ſecundo Philoſophus, πάντων μὲν γὰρ ἐν τῷ σπέρματι ἐνυπάρχει, ὅπερ ποιεῖ γόνιμα εἶναι τὰ σπέρματα, τὸ καλούμενον θερμὸν, τοῦτο δὲ οὐ πῦρ, οὐδὲ τοιαύτη δύναμίς ἐστιν ἀλλὰ τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα, καὶ ἡ ἐν τῷ πνεύματι φύσις ἀνάλογον οὖσα τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ. Hæc Ariſtot. cuius quidem uerba ut melius intelligi poſsint, ſcire nos oportet ſemen, quod à mare excernitur, ſubſtantiam eſſe craſſam & albam craſſeſsit. n. calore interiore eius animalis, à quo prodit: Album uero, quia ſpuma eſt, quæ ex aqua & ſpiritu conſtat. Hoc idĕ poteſtate eſt animatum, in quo ſpiritus uiget. in ſpiritu calor quidam gignendi uim habens, qui efficit ut fecunda ſint ſemina. Hic non ignis, non ignea uis, quippe qui animalia non gignat, ſed natura quædam quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum. Hæc igitur natura, ſeu uis creatrix, quæ in ſpiritu reſidet, ſemine quod ex corpus album & ſpumoſum, ueluti inſtrumento utitur. Quam quidem rem cum explicare uellet Ariſtoteles, ita ſcripſit, ut Theodorus conuertit ſemen uero cum excrementum ſit eodĕq; moueatur motu, quo augetur corpus, digeſtione ultimi alimenti, ubi uterum ſubijt, conſtituit & mouet excrementum fœmine eodem motu quo ipſum mouetur. Ex quibus colligitur ſemen mouere mulieris menſtruum, ſed moueri à uirtute, quæ gignit. cum ſit eius inſtrumentum. Hoc idem poſtea clarius affirmauit Auer. cuius uerba apponam huic loco ex ſecundo libro de ortu animalium, ſed habebitur neceſsitas huius opinionis, & eius ueritas per notitiam propoſitionũ ab Ariſto. declaratarum de ſemine genitali. Nam ut ex ſuperioribus dictis apparet: ſemen eſt inſtrumentum, tale aũt ut organum tres habet proprietates quarum duæ ſunt cōes rebus naturalibus & artificialibus, prima eſt, quod inſtrumentum non eſt pars rei factæ, ſiue ſit materia, ſiue forma, neq; eſt pars materiæ. Secunda quod organum ſeparatum eſt, poſt conſtituti perfectionem. Tertia quę eſt propria rebus naturalibus eſt, quod inſtrumĕtum tangit oēs partes, rei confectæ intus & extra eodem modo. Arte uero tantum exteriora tanguntur ab organo. ſi ergo obſeruaueris has res eſſentiales inhærentes ipſi organo, ut tale eſt, apparebit quod ſemĕ eſt organum uirtutis informatiuæ per partem aeream ipſius.

καὶ τοῦτο φανερὸν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων. Hæc uerba duobus modis exponi poſſunt, uno modo ut referantur ad concluſionem paulo ante poſitam, ea autem eſt, mentem corporei inſtrumenti uſum non habere, quam tamen concluſionem (ut modo dixi) non probat Ariſto. ſed ob id potius, quod mens nullum attributum habeat inſtrumentum, eam deducit non eſſe uirtutem quæ in corpore uiuat & uigeat. Quare quod ſumptum eſt ab Ariſtot. ueluti probationis medium id apud Themiſtium concluſio eſt. Alio modo ut ſuppleatur, quod in Them. libro deficit, & ab Ariſto. concluditur Mentem aliter eſſe impatibilem, aliter ſenſum ſic. n. ſuã proponit cōcluſionĕ. ὅτι δὲ οὐχ ὁμοία ἡ ἀπάθεια τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ φανερὸν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων quæ quidem uerba ſic poſtea recitabuntur à Themiſtio. Quare hanc expoſitionem potius ſequendam arbitror ἀπάθεια impatibilitas à me uocata eſt, fa-

tis quidem licenter, cum nullum locupletem habeam authorem, qui eo uerbo uſus ſit. quare fortaſſe melius ſi ἀπαθείας perpeſsionis uacuitatem conuertam.

καὶ οὐ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν τόπον εἶναι εἰδῶν, *uide quæ dicat Simpli. in lib. quarto de phyſico auditu, ubi loci nomen materiæ & animæ non propriæ, ſed translatæ attribui aſſerit, idq́; dum Platonem à peripateticis defendit.*

ARISTOTELIS PART. VIII.

Cum autem ſic efficitur vnaquęque res vt peritus homo & ſciens mens actu efficitur, quod ſane contingit, cum ipſa per ſe poteſt agere, atque illa quidem ſimiliter & modo quodam poteſtate conſiſtit, non tamē æque vt erat antea, quam diſceret aut inueniret atq; eo tempore poteſt ſeipſam intelligere.

THEMISTII PARAPHR.

Hæc igitur mens, quæ poteſtate conſtituitur, in paruulis etiam viget. At cum in iis quæ ſenſum mouent, & in eorũ viſis ſe exercuit, vniuerſas inde, ac cões rerũ notiones venari, ſimilia ex diſsi͞libus ex diuerſis eadem põt colligere, quo fit, vt ipſa perfectior abſolutiorq́; reddatur, cũ hoīe ſciente & perito proportione conueniens, quæ comprehenſis ſcię præceptis per ſe ipſam põt agere, nam eorum ſingula prompta habet & parata nec vllam doctrinam, nec exercitationem extrinſecus deſiderat. Atq; hęc quidem mens eo tpe poteſtate etiam ſtatuit, non tũ ſimiliter, vt antea quam diſceret aut inueniret. Nam menti inaſcitur, veluti quidam aſpectus, qui prius non inerat, ſi͞lia & diſsimilia, eadē & diuerſa, conſequentia & pugnantia cernendi vim hn̄s. atq; hæc ſane tunc valet ſe ipſam intelligere, cum nihil aliud ſit mēs q̃ ipſæ notiones & animi ſenſa, quę quidem effecta eadē cum iis quæ percipit, tunc etiã ſe ipſam intelligit. Quare cum habitu ſola prædita eſt, notiones quidē ſuas hēt, verum vt ſepoſitas ac reconditas. quũ vero aliquid agit cum re quam intelligit, efficitur eadem, ac tunc merito ſe ipſam cognoſcit, ipſa. n. eſt res illæ quas percipit. Nam quemadmodum ſcientia, ea præcepta eſſe exiſtimatur, quæ ſcīa comprehenduntur, cum nihil aliud ſit Geometria q̃ pręcepta geometrica. Sic & mens nihil eſt aliud, quam notiones, cuius habitus quamdiu ceſſat & otium agit, tandiu præcepta oriantur ac quieſcunt. At dum mouetur habitus & quippiã agit. ipſe quoq; ſuam actionē exercet, & in aliquo ſuo pręcepto oīno verſatur in quo contemplãdo ac perſpiciendo idem cum eo efficitur atq; euadit. Nam ſcīa trianguli qui binos cõtineat angulos, præceptum ēſt & rõ, qua triangulum binos habere angulos probamur. Pari mõ ſe habet & mens cum feriatur, ac quieſcit, ſuarum notionum tenere habitum dr̄. cum vero aliquid agit, & in vna notione verſatur, tũ cũ ea quam intelligit, eadem redditur, atq; in illa comprehendenda ſe ipſam cognoſcit & percipit.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Ariſto. in hac octaua particula cũ tractauit antea de mente, quæ ptāte cõſtituitur, nunc de eadem diſputat, ut actu cõpletur, & ait. Mentem actu dici cũ intelligēdo, ſic unaquęque res efficitur, ut homini perito et ſcienti ſimilis habeatur, quod ſane contingit eo tpe, quo ipſa põt agere. Verũ quamuis ptāte etiam ſit, cum in ea ſitum ſit agere quando uelit, non tñ ita eſt in ptāte, ut erat antea, q̃ addiſceret aut inueniret. Ac tunc ipſa cum unaquæque res effecta eſt, ſe ipſam intelligit.

Themiſtius uero tametſi eadē fere quæ Ariſto. dicit, tamē nõnulla alia adiungit, alijs utens uerbis, ac diſſimilem in explicanda rõne ſeruat ordinem: ponit. n. illud, quod Ariſtoteles reticuit, mentem quæ ptāte definitur, in pueris exiſtere id qđ antea dixerat Alexand. ac poſt eum Ioan. Gramma. qui ita ſcribit in tertio de Anima lib. adducens Alexan. opinionem. ἴδιον γὰρ ὅτι ὁ νοῦς τρία τινὰ σημαίνει παρὰ ἀριστοτέλει ταῦτα δὲ τὰ τρία ἄλλως μὲν λέγει ἀλέξανδρος ἀφροδισιεύς, ἄλλως δὲ πλούταρχος, ἀλλ' ὁ μὲν ἀλέξανδρος πρῶτον σημαινόμενον λέγει τὸν νοῦν τὸν δυνάμει, ὥσπερ ἐστὶν ἐπὶ τῶν παίδων, ἐν γὰρ τοῖς παισὶν ὁ δυνάμει νοῦς ἐστιν. *Et paulo poſt dum ſuam profitetur ſententiã.* ἴδιον τοίνυν ὅτι δοξάζομεν ἡμεῖς ἀεὶ τὸν νοῦν εἶδος εἶναι ἔστι γὰρ νοῦς παίδων εἶδος δυνάμει δεκτικὸν εἰδῶν *quæ duo loca ſic conuerti illud cognitione dignum eſt. mentem tria quædam apud Ariſto. ſignificare, quæ quidem tria aliter Alexan. Aphrodi. aliter Plutarchus exponit. Alexan. n. mentem primo ptãtis mentem, quæ puerorum eſt, (nam ea continetur in pueris) affirmat oñdere. oportet item ſcire nos opinari mentem ſemper eſſe formam, cum mens poteſtatis puerorum ſit forma, formarum capax.*

Verum hæc Themiſtij propoſitio, (ut Alexand. et Ioãnem Gramma. nunc omittam) quo nam modo ſit intelligenda, mihi ſatis dubium eſt. præſertim cum tam effectrix metas quã ptātis pueris à primo conceptu aſſiſtere, uel eoſdem informare ſtatim incipiat, quod ſane probatu non eſt difficile, nam utraq; mēs ſiue una eademq; ſit res cogitatione diſtincta, ut ſentire uidetur Them. ſeu duæ putantur uirtutes, re quidem ipſa ſeparatæ, ſed in una oīum hoīum aīa coniunctæ, quarum altera ueram agendi, alteram patiendi uim habeat, eodem temporis momento pueris adueniat neceſſe eſt. Quare & hæc & illa pueris pariter contingere dici debet. Hanc dubitationem infra conatur Themiſtius diſſoluere.

THEMISTII PARAPHRA.

Expoſita igitur natura mentis & imaginationis, quę quidem facultas eſt ſentiendi vim obtinens, quid inter hanc & illam inter ſit, deinceps tractandum eſt.

ARISTOTELIS PART. IX.

Cum vero aliud ſit magnitudo, & aliud magnitudini eſſe, & aliud aqua, aliud aquæ eſſe ita & ī multis aliis, quanquam non in oībus. Nam in quibuſdam carni & carnē eſſe idem eſt: aut alia vi, aut aliter ſe habēte diiudicat Mens, nam Caro non eſt ſine materia, ſed veluti ſimum hoc in hoc.

PARTICVLA X.

Atq; ipſa quidem vi ſentiendi calorem ac frigus diſcernit, & quorum rõ quædam eſt Caro, alia aũt aut ſeparabili, aut quæ ſe habeat veluti circumflexa ad ſe ipſam, cum extenſa eſt, nam carni eſſe etiam diiudicat.

THEMISTII PARAPHRA.

Cum igitur aliud ſit aqua, aliud aquæ eſſe, nam aqua id eſſe cenſetur, quod ex materia & forma concretum eſt. Aquæ vero eſſe id, qđ eſt forma aquæ, & quo aqua conſtituitur. vnaquæque. n. res formæ rõne, non materiæ ſolet deſignari. Atq; in rebus artificioſis ſimilis rõ eſt in quibus aliud eſt domus, aliud domui eſſe, aliud ſtatua aliud ſtatuæ eſſe. Domus. n. figura eſt vna cum lapidibus, lignis, & tabulis comprehenſa. Domui vero eſſe forma & coagmentatio talis ſimiliter ſtatua figura eſt cum lapide aut ære, ſtatuæ eſſe ſtatuæ ſpēs. At non in oībus pari modo ſe habet. Nam quædam ſunt, in quibus hæc duo non diſtinguuntur, vt punctum & puncto eſſe, aut ſi quid tale eſt prorſus carens materia, ſimplex item & ſolitarium. Nam in his rõ & quod quid erat eſſe, & forma, qua res conſtituitur, cũ vniuerſa natura re ipſa con-

ſa conueniunt. Ergo cum hæc ita ſint, ſi formam vt materiæ coniũctam exploremus frigus dico & humorem cum ſua materia, hoc eſt, cum aquam vniuerſam quærimus, horum & rõ & cõpoſitio cum materia, erit aqua. ſi inquam vniuerſam, aquam aut carnem vniuerſam inueſtigemus ſentiendi vis ad hoc munus ſatis eſt, ac multo magis imaginatio, quæ ei & compar eſt & ſotia. At ſi quid aquæ eſſe, & quid carni eſſe ſit, ſcrutamur, exquirimusq́; alia in nobis ſit virtus, quæ indicet, aut quæ alio mõ ſe habeat, neceſſe eſt. nam quẽadmodum oportet vt vna ſit vis animæ, quæ dulce & flauum nota quadam internoſcat, ita viciſsim vnam & eandem inueniri virtutem opus eſt, quæ aliud eſſe aquã, aliud aquæ eſſe diiudicet, atq; vtrunq; recipiat, quæque alio mõ affecta ſit, & cum materiam ſimul ꝙ forma, & cum formã ſolam ſeorſum contemplatur, & perſpicit. nam vt aquam intelligat, nuntio imaginationis indiget, vt vero ipm eſſe aquæ, ſua vi contenta eſt. Quemadmodum igitur lineã extenſam inflexamq́; & infractam eandem eſſe poſsis dicere, quæ tamen alio atq; alio mõ ſeſe habent. Hoc idẽ de mente aſſerere poſſumus, & cum corpus vt concretum, & cũ ſolam formam & ſpẽm concipit, quippe quæ rebus ipſis quas contemplatur, reddatur aſsimilis, nam interdum veluti concreta, qñq; vt ſimplex efficitur, qđ ſane accidit, cũ mõ rem concretam, mõ ſolam cognoſcit ſpẽm. Euenit etiã vt nonnunquam lineę rectę, aliqñ curuæ ſimilis ſit. Nam Plato actiones mentis circulis, quorum alter volubilis, alter rectus eſt, lineæ vero extẽſæ & infractæ Ariſto. Aſsimilat. Nam Mens cum vna ſit duplex efficitur, idq́; eo tempore, cum materiam & formam ſimul conſiderat.

Nogarolae scholia.

Propoſitum Ariſto. in his duobus particulis eſt (ut opinatur Them.) inter mentem & imaginationem diſcrimen ponere, quam ſeatcatism ſequitur Auer. Ioannes autem Grammaticus ab illis longe diſentit, quippe qui Ariſtot. exiſtimet nos admonere quo nam modo ea mentis efficiatur actio, quæ τὸ νοεῖν *à græcis dicitur.*

πλάτων μὲν τοῖς κύκλοις ἀφομοιοῖ τὰς ἐνεργείας τοῦ νοῦ τῷ κινουμένῳ· καὶ τῷ ὀρθῷ *hoc in Timæo facit Plato, ubi de aīæ Mundi cõpoſitione, uiribus et actionibus diſputat, eius uerba hæc ſunt.* λόγος δὲ ὁ κατὰ ταὐτὸν ἀληθὴς γιγνόμενος περί τε θάτερον ὂν καὶ περὶ τὸ ταὐτὸν ἐν τῷ κινουμένῳ ὑφ' αὑτοῦ φερόμενος ἄνευ φθόγγου καὶ ἠχῆς, ὅταν μὲν περὶ τὸ αἰσθητὸν γίγνηται καὶ ὁ τοῦ θατέρου, κύκλος ὀρθὸς ἰών, εἰς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διαγγείλῃ, δόξαι καὶ πίστεις γίγνονται, βέβαιοι καὶ ἀληθεῖς, ὅταν δὲ περὶ τὸ λογιστικὸν ᾖ καὶ ὁ τοῦ ταὐτοῦ κύκλος εὔτροχος ὢν αὐτὰ μηνύσῃ, νοῦς ἐπιστήμη τε ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖται. *hoc eſt, rõ autem quæ in altero, & in eodem uerſatur, uera eſt, & in eodem quod mouetur, mouetur ipſa per ſeſe ſine uoce & ſine ullo ſono, cum eam partem attingit, qua ſenſus Cieri poteſt, & alterius generis orbis rectus commeat, & omni animæ deanatiat, tum opiniones aſſcaſionesq́; firmæ ueræq́; gignuntur. Cum aũt circa rem illam uertitur, quæ intelligentia continetur & eiuſdem generis orbis uolubilis iſthæc nunciat, mens neceſſario ſcientia perficitur. Sic Plato interprete Cicerone latine loquitur: An uero Plato, & Ariſtoteles dum alter lineis, alter orbibus mentis actiones aſſimilent, inter ſe conueniãt, conſiderent alij:* τὸ τί ἦν εἶναι *quid & quale ſit ſi mihi liceat, conuerterem.*

Aristotelis part. XI.

Rurſum in iis quæ abſtracta ſunt, rectum ſe habet vt Simum. cum continuato. n. eſt. ipſum vero quod quid erat eſſe, ſi rectum & recto eſſe diuerſa ſunt, alia facultate. Eſto enim dualitas, alia igitur aut aliter affectaui iudicat: atq; omnino vt res à materia ſeparabiles ſunt, ita & mens eas perſpicit.

Themistii paraphrasis.

Verum ex iis quæ abſtracta dicũtur, nonnulla aquę, aliqua ipſi aquæ eſſe aſsimilantur. Nam & in his quoq; rectum & recto eſſe diuerſa ſunt, atq; ipſum rectũ vna cum cohærente continuataq́; natura concipitur. continuatum. n. ſubĩcitur recto ſubſterniturq́;. At recto eſſe recti ratio, & forma eſt. Ergo in iis quæ in abſtractione conſiſtunt, vtrunq; mens videtur iudicare, id videlicet, quod ex ſubiecto formaq́; concretum eſt, & ipſam formam, quam vis cum illud agit, non eodem mõ affecta ſit, ſed in his intelligendis modo vt ſimplex, mõ vt cõcreta redditur. Nam etiam ſi alia eſt materia, quæ corporibus ſenſum mouentibus, alia quæ abſtractis ſubſternitur, tamen in mentis contemplationibus id diſcrimen ponendum eſt, vt eaſdem interdum ſimpliciores, quandoque compoſitiores ſtatuamus. Ex quo quidem accidit, vt quum mens conſiderat corpora, ope illius facultatis egeat, quæ ſentiendi vim habet: non. n. per ſe ipſam poteſt, quidnam aqua aut quid caro ſit diſcernere, ſi à ſenſu omnino libera ſolutaq́; ſit & ſi triangulum & rectum intelligere debeat, ſe ipſa magis contenta eſt. Nam vt res à materia ſeparabiles ſunt ita & mentis contemplatio. quemadmodum igitur res illæ cogitatione duntaxat abſtrahi queũt, (quamuis per ſe ipſas nõ ſubſiſtant) ſic & mens enititur eaſdem ſola cogitatione ſeiungere & ſeparare.

Nogarolae scholia.

Videtur ſane in Them. magna rerum & uerborum diſcrepantia. particula. n. decima ita ſcribit. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐπ' ἐνίων γὰρ ταὐτόν ἐστι στιγμὴ, καὶ στιγμῇ εἶναι ἐπὶ ἀΰλων παντελῶς, καὶ ἁπλῶν, ἐφ' ὧν τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ τὸ εἶδος καθ' ὅ ἐστι, ταὐτόν ἐστι ὕλῃ τῇ φύσει τοῦ πράγματος. *hoc eſt, at non in omnibus eadem ratio eſt, nam quædam ſunt res, in quibus hæc duo non diſtinguuntur, ut punctum & puncto eſſe, aut ſi quid eſt prorſus carens materia, ſimplex item & ſolitarium, nam in iis & rõ quid & quale explicãs & forma, qua conſtituuntur, cum ipſa rei natura re ipſa conueniunt, ex quibus quidem uerbis ſatis patet, etiamſi fortaſſe exempli cauſa poſitum ſit, punctum & puncto eſſe idẽ exiſtere. Paulo tamen poſt loquens de rebus Mathematicis, ſic Ariſtotelem exponit.* ἔστι δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἐξ ἀφαιρέσεως λεγομένων, τὰ μὲν ἐοικότα τῷ ὕδατι, τὰ δὲ ἐοικότα τῷ ὕδατι εἶναι ἄλλο γὰρ ἐν τούτοις τὸ εὐθὺ καὶ τὸ εὐθεῖ εἶναι, *qđ eſt. Verum ex iis quæ abſtracta dicuntur, nonnulla aquæ, aliqua ipſi aquæ eſſe aſſimilantur, nã in his rectum & recto eſſe ſunt diuerſa. Sed cum punctum ſit res abſtracta & mathematica (id. n. ipſum in principio ſui operis deſinit Euclides, punctum quidem & puncto eſſe non idem, ſed diuerſa, à ſe ipſo diſſentiens Themiſtius fateatur, neceſſe eſt.*

τὰ δὲ ἐξ ἀφαιρέσεως ἢ τὰ ἐν ἀφαιρέσει *(utroque. n. modo dicitur) abſtracta latine nuncupantur, quorum duplex eſt genus, Alterum ab omni materiæ concretione ſolutũ prorſus & liberũ qualis eſt. Deus & reliquæ diuinæ mentes intelligẽtia præditæ quæ ſempiterno motu cœleſtes cient orbes. Alterum quod cum ſit in materia, ab ea tamen cogitatione ſeparatur.*

Huiuſmodi ſunt res mathematicæ, quas tantum τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως philoſophus appellauit. quod tum ex hoc loco perſpicuum eſt, tũ etiam ex primo huius commentationis uolumine. περὶ δὲ μὴ χωριστῶν μὲν, ᾗ δὲ μὴ τοιοῦδε σώματος πάθη καὶ ἐξ ἀφαιρέσεως ὁ μαθηματικός, & paulopoſt in hoc tertio. τὰ δὲ, inquit, ἐν ἀφαιρέσει λεγόμενα νοεῖ: ὥσπερ ἂν εἰ τὸ σιμὸν, ᾗ μὲν σιμὸν οὐ κεχωρισμένον, ᾗ δὲ κοῖλον, εἴ τις ἐνόει ἐνεργείᾳ, ἄνευ τῆς σαρκὸς ἂν ἐνόει. οὕτω τὰ μαθηματικὰ οὐ κεχωρισμένα ὡς κεχωρισμένα νοεῖ, ὅταν νοῇ. tertio item de cœlo διὰ τὸ τὰ μὲν ἐξ ἀφαιρέσεως λέγεσθαι τὰ μαθηματικὰ, τὰ δὲ φυσικὰ ἐκ προσθέσεως lege quæ ibi dicat Simplicius, Res autem, quæ uere abſtractæ ſunt, non τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως ἢ ἐν τῇ ἀφαιρέσει dicuntur, uerũ τὰ κεχωρισμένα quod ex primo huius ſatis apparet, ubi ait Philoſophus, ᾗ δὲ κεχωρισμένη ὁ πρῶτος φιλόσοφος.

καὶ γὰρ ἄλλη μὲν ὕλη τοῖς αἰσθητικοῖς ὑπόκειται σώμασιν, ἄλλη δὲ τοῖς ἐξ ἀφαιρέσεως λεγομένοις. Hæc uerba ideo protulit Them. ut eandẽ non eſſe in rebus naturalibus & Mathematicis materiã nobis oſtenderet. Eſt.n. apud Ariſt. triplex materiæ genus, unum rerum naturalium, quæ poſitæ ſunt infra lunam, αἰσθητὸν græce nuncupatum. Alterum νοητὸν dictum, quod in Mathematicis rebus continetur. tertium reperitur in corporibus cœleſtibus, modo ὕλη τοπικὴ, modo ὕλη κατὰ τόπον κινητὴ à Philoſopho uocitata, qui de iis tribus materiis ita ſcribit. VIII lib. τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ de prima & ſecũda ἔστι δὲ τῆς ὕλης ἡ μὲν νοητὴ, ἡ δὲ αἰσθητή: idẽ ὅσα δὲ ἔχει ὕλην μήτε νοητὴν μήτε αἰσθητὴν, εὐθὺς ὅπερ ὄν τι εἶναί ἐστι. De tertia οὐ γὰρ εἴ τι ἔχει ὕλην τοπικὴν, τοῦτο καὶ γεννητὸν καὶ φθαρτὸν ἔχειν, idest, non.n. ſi quid materiam loco debitam habet, id quoq; ortui & diſsipationi obnoxiam habeat neceſſe eſt. De eadem ibi. ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν, ἀιδίων δὲ οὐσιῶν ἄλλος λόγος ἴσως γὰρ ἔνια οὐκ ἔχει ὕλην ἢ οὐ τοιαύτην ἀλλὰ μόνον κατὰ τόπον κινητήν, quæ autem ſit rerum mathematicarum materia quæ à græcis νοητὴ, à latinis rõne comprehenſibilis uocatur, quãquam barbare intelligibilis dicitur, unus quem uiderim, explicat Diuus Thomas prima parte ſummæ quæſtione. 85. artic. 1 qui materiam intelligibilem docet eſſe ſubſtantiam, ut quantitati ſubiicitur.

ARISTOTELIS PART. XII.

Quærat aliquis, ſi mens ſimplex & impatibilis ſit, nihilq; habeat cõe, vt Anaxa. aſſerit, quo tandem mõ intelliget, ſi ipm intelligere pati quoddã ſit: ſi.n. aliqd cõe ambobus ineſt, hoc quidẽ agere, illud vero pati vr̃ eſſe,

ARISTOTELIS PARTI. XIII.

Iam vero ſi & ipſa animo cerni põt. aut.n. aliis etiam rebus inerit mens, niſi ipſa alterius rõne ſit comprehenſibilis. At qui vnum ſpecie eſt, quod animo comprehenditur, aut admiſtum quid continebit, quod ipſam reddat comprehenſibilem, quemadmodum & reliqua.

ARISTOTELIS PARTI. XIIII.

An ipſum pati rõne cuiuſdã cõis antea diuiſum eſt, qm̃ mens poteſtate quodam modo eſt ipſa comprehenſibilia nihil tamẽ actu prius q̃ intelligat. oportet aũt, vt in ea ſic fiat, quemadmodum in tabula, in qua nihil actu ſcriptum eſt. Hoc autem menti contingit.

PARTICVLA. XV.

Atque ipſa quidem comprehenſibilis eſt, veluti ea quæ ratione comprehendi poſſunt, nam in rebus, quę materiæ expertes ſunt, vis quæ intelligit, & id quod intelligitur, idem ſunt. Si quidem ſcientia quæ in contemplatione verſatur, & id quod ſciri poteſt, re ipſa conueniunt.

PARTICVLA. XVI.

Verum quam ob cãm Mens ipſa non ſemper intelligat, videndum eſt, ſed earum rerum quę materiam continent, vnaquæque poteſtate tm̃ comprehenſibilis eſt, quare illis non inerit mens. nam talium mens facultas eſt, materia carens, quæ efficietur comprehenſibilis.

THEMISTII PARAPHRA.

Anaxagoras quidem partim recte, partim perperam de mente diſſeruit. Nam recte quidem opinatus eſt, cũ eam nulli materię concretioni admiſtam fecit. Non recte vero cum nos docere contempſit, quo nam pacto Mens quę talis eſt naturæ, intelligat oĩa. Si mentis actio ſit quædam perpeſsio. cum nihil oĩno patiatur, qđ materiæ ſit expers, quin potius & rei quæ agit, et rei quę patitur, eadem & cõis ſubiiciatur materia, neceſſe eſt. ex quo fit vt nec qđ vis à quolibet pati poſsit, vt à ſono linea, ſed eadem duntaxat, quorum materia eadẽ cõisq; eſt, atq; hoc ipſum ſane eſt quod non diſtinxit Anaxa. Verum ea nunc rurſus à nobis cõmemoranda ſunt quę iã ſæpius explicuimus. Si.n. ſenſui perpeſsio proprie non tribuitur, quanto magis menti? ſenſus quidem certe corporeis vtitur inſtrumẽtis, ac cum iis rebus quę agũt, hoc eſt quę mouent ſenſum, cõe quoddam habet ſubm atq; ſubſtractum, quippe qui cũ corporis vſum habeat, à corporibus quoq; pulſetur, moueaturq;. Mens contra cũ (vt diximus) ea oĩa ſit ptãte, quæ rõne comprehenduntur, actu vero nihil antea q̃ intelligat, à perpeſsione longiori ſpatio remouetur ac ſeiungitur. Hæc aũt nullã certam ac definitam ſortita eſt naturam. Sed vt in tabula in qua nihil eſt actu deſcriptum, cum literas ſcripſeris, eas non tabulæ perpeſsionem, ſed perfectionẽ abſolutionẽq; vere dicere poteris, cũ illas res acceperit, ad quas quidem facta inſtitutaq; ſit. ita & menti vſu venit quæ nihil patitur dum notiones format & conficit, ſed penitus abſoluit perficiturq;. ex quo fit vt ipſa nulli rei admixta, ſimplexq; ſit. Nam mentem quæ ptãte deſcribitur, nullam oĩno rem actu eſſe Ariſto. aſſerit ac cum nihil actu exiſtat, nec pati nec miſceri poſſe. cum perpeſsio atq; admiſtio eam ſpectet naturam, quę aliquid actu conſiſtit. Verum mẽs quę actu eſt, ex illa quæ ptãte definitur effici ſolet, idq; eo tpe, cum notiones gignuntur, atq; ipſa ſit & mens & comprehenſibilis euadit. Quapropter nec ab iis patitur, quæ rõne comprehenduntur. Sed ipſa potius illa res efficitur. Hæc ſane ptãtis mens in anima humana tm̃ concluſa eſt, cum hæc vna ſuas habeat perturbationes, quæ rationi pareãt & obſequantur. qđ idem in cęteris aĩantibus minime cernitur. Vtrum ambigi põt, quo nam tãdem mõ ipſa ſit & mẽs & res ſit rõne comprehenſibilis. Verum eadem rõne, an alia mens & alia reddatur comprehenſibilis. An in iis quæ carent materia, vis intelligẽs & id quod intelligit, idem oĩno eſt. Nam ſcĩa quæ in cõtemplatione verſat, & res quæ hoc modo ſcitur, re ipſa conueniunt. At cum formæ in materia receptæ intelliguntur, res quæ comprehenditur, & virtus quæ comprehendit ſunt diuerſę, quippe quæ (materiatas dico formas) natura ſua non ſint comprehẽſibiles, ſed eas ipſa mẽs efficit tales, quas à materia abſcindit, & abſtrahit ptãte non actu comprehenſibiles. Nam quum ipſæ natæ aptæq; ſint vt intelligantur. per ſe tñ earum natura aĩo cerni non poſsit, merito factum eſt, vt formæ huius gñis intelligantur quidem, ſed non intelligant. Verum hæc ptãtis mens vt poteſtate conſtituta eſt, ita & ptãte comprehenſibilis eſt. Quapropter non ſemper intelligit, nam ſi continenter intelligat,

intelligat, labore feſſa langueſcat, ac debilitetur neceſſe eſt. Nam hoc illi ineſt, eo quod poteſtate conſiſtat. Ex quo ſequitur, vt neq; ſemper ſit comprehenſibilis, ſed eo tantum tempore, quo notiones collegerit. Si vero aliqua exiſtat mens, quæ poteſtate penitus careat, Hæc perpetuo tum mens tũ cõprehenſibilis habenda eſt. De qua quidem facto iam alio dicendi initio diſputabimus.

NOGAROLAE SCHOLIA.

In particula. 14. varia inuenitur lectio, in codicibus.n. nonnullis ita ſcriptum reperi ὁ μὲν τὸ πάσχειν κατά τι κοινόν τι ἀναγκαῖον πρότερον. quam lectionem ſecutus eſt Argyropilus. in alijs vero ὁ μὲν τὸ πάσχειν κατά τι κοινόν τι, διὸ εἴρηται πρότερον ὅτι δυνάμει, quam probat Eraſmus.

ἀλλ' ἐπεὶ ἅμα νοῦς καὶ νοητὸς quod eſt, uerum ambigi poteſt, quo tandem modo & mens & comprehenſibilis rõne ſit. Hanc dubitationem paucis proponit Themiſtius, quod ſane pluribus Ariſtoteles facit. ita enim querit ἔτι δ' εἰ νοητὸς καὶ αὐτός, ἢ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁ νοῦς ὑπάρξει, εἰ μὴ κατ' ἄλλο αὐτὸς νοητός, ἓν δέ τι τὸ νοητὸν εἴδει, ἢ μεμιγμένον τι ἕξει, ὃ ποιεῖ νοητὸν αὐτὸν ὥσπερ τἆλλα qui locus ſic eſt exponendus. præterea ſi mens ſe ipſam intelligat (ut dictum eſt antea) ipſa etiam erit comprehenſibilis, quod ſi nobis dabitur, duo ſequentur abſurda, quorum alterum erit, quod alijs rebus quæ intelliguntur, inerit mens, niſi ipſa ſit alia ratione comprehenſibilis. At comprehenſibile ſpẽ unum eſt. Omnis igitur res quæ ſunt comprehenſibiles, mentem habent. Alterum quod miſta & compoſita erit mens ex parte videlicet ea quæ intelligat, & ex illa quæ intelligatur, quæ admiſtio efficiat, ut ipſa ſit comprehenſibilis, quemadmodum & aliæ mentes, quæ materia penitus carent, ἡ ἐπιστήμη θεωρητικὴ καὶ τὸ ἐπιστητὸν τὸ αὐτό hoc eſt ſcientia quæ in contemplatione conſiſtat, & id quod ſciri poteſt idem ſunt: quid ſcientia ſpeculatiua ſignificet hoc in loco, ſiue qua res animo cernitur, nullus eſt qui declaret melius quam Ioannes grammaticus, qui ita exponit τὸ γὰρ κυρίως ὂν νοητὸν ὃ εἶναι ἐπιστητόν, καὶ ὁ κυρίως νοῦς ὃν ἔστιν ἐπιστήμη θεωρητικήν, quod eſt nomine ſcientiæ ſpeculatiuæ mentem quæ proprie mens eſt, intellexit.

ARISTOTELIS PART. XVII.

Verum cum in omni naturę inſtitutione eſt aliquid, quod exiſtit cuique generi materia, atq; hoc qm̃ omnia illa poteſtate eſt, aliud vero cã & efficiens, eo quod efficiat omnia, veluti ars cum materia cõuenit, ſic has duas differentias animæ datas eſſe neceſſe eſt.

PARTICVLA. XVIII.

Atq; altera quidem mens huius generis eſt, vt efficiatur omnia, altera vt cuncta efficiat, quemadmodum habitus veluti lumen, nam lumẽ modo quodam facit, vt qui colores poteſtate ſunt, actu colores exiſtant.

PARTICVLA. XIX.

Atque hæc quidem mens ſeparabilis, & nõ admiſta, & cum actu ſit, rõne ſuæ eſſentiæ impatibilis eſt. nam quod efficit & agit, eo quod patitur, & principium quã materia melius eſt. verum ſcientia quæ actu conſiſtit, cum re ipſa eadem eſt.

PARTICVLA. XX.

Atque poteſtate cõſtituitur, temporis ordine in vno prior eſt, quamuis omnino neq; tempore. Verum non euenit, vt quandoque intelligat, interdum non intelligat, ſeparata aũt hæc vis ſola, quæ eſt, atq; eadem tãtum mortalis & perpetua. Num recordamur vero, quoniam hęc eſt impatibilis, patibilis autem mens diſsipationi & interitui obnoxia eſt, & ſine hæc nihil intelligit.

THEMISTII PARAPHR.

Cum vnaquæque res, quæ efficitur à natura, tum antegreſſam & anticipatam potentiam, tum conſequentem habeat perfectionem, nec in habilitate naturali & propenſione conſiſtat, moreturq;, alioquin eam fruſtra dediſſe natura videretur, ſatis perſpicuum eſt animam humanam non vſque adeo proceſsiſſe, vt mẽtem poteſtatis tantum acquireret, atq; ad intelligendũ apta propenſaq; eſſet, ſed eo vſque etiam, quo huius propenſionis finem neceſſario conſequeretur, cuius gratia hæc mens facta à natura, parataq; ſit, oportet igitur vt poteſtatis mens abſoluatur, perficiaturq;. Quam perfectionem nulla res à ſe ipſa, ſed ab alia recipit. Quapropter has in anima differentias contineri neceſſe eſt, quarum altera poteſtatis mens, altera affectrix nuncupatur. Hæc ſane perfecta eſt non poteſtate & propenſione, verum actu conſtituta, quæ ſi menti poteſtatis coniuncta copulataq; ſit atq; eandem in actum perduxerit, ipſam habitus mentem conficit, in qua quidem communes animi notiones & ſcientiæ repoſitæ ſunt. Nam vt lapides & ipſum æs, quorum hoc poteſtate ſtatua, illi domus ſunt, domus & ſtatuæ nequeũt formam ſuſcipere niſi ars ipſa materiis quæ ad id habiles aptæq; ſunt acceſſerit, quæ illis primo vim ſuam tribuat, ac mox artificioſam ſpeciem imprimat, atque ita domum tandem componat, & ſtatuam faciat. Sic mentem poteſtate deſcriptam ab alia quadam mente perfici neceſſe eſt, quæ perfecta iam ſit actu, non poteſtate conſiſtens, quæque arti non diſsimilis mentem poteſtatis moueat, propenſionem animæ ad intelligendum perficiat, atq; ipſum habitum conſtituat & paret. Atq; hæc ſane mens ſeparabilis, impatibilis, atq; ab omni admiſtione libera eſt quã vero poteſtatis mentem dicimus quãquam eiſdem, quibus effectricem laudibus maxime efferimus, ea tamẽ animæ non vniuerſę, verum humanæ duntaxat magis cognata affiniſq; eſt.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Ex hoc Themiſtij loco facile colligi poteſt, quid nam is: de mente quæ in habitu ſit, ſenſerit. Cenſuit enim mentem effectricem menti poteſtatis coniunctam et copulatam, quæ eandem in actum perduxerit, mentem habitu præditam conſtituere, in qua cõmunes animi notiones & ſcientiæ locata ſint. Ex quo quidem apparet falſo Auer. Themiſtio attribuiſſe qđ mentem in habitu nihil aliud eſſe quã mentem effectricem cũ mente poteſtatis coniunctam putauerit. Non enim duas illas tantum mentes, ſed communes etiam animi notiones & ſciãs ad conſtituendam in habitu mentem requiri aſſeruit Themiſtius cuius hæc ſunt uerba.

ἀλλὰ νοῦν ὄντα ἐνεργείᾳ, ὃς ἐκείνῳ συμπλακεὶς τῷ δυνάμει, καὶ προαγαγὼν αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν, τὸν καθ' ἕξιν νοῦν ἀπεργάζεται, ἐν ᾧ τὰ καθόλου νοήματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι.

THEMISTII PARAPHR.

Atque vt lumen cum aſpectui & coloribus qui poteſtate conſiſtunt, ſeſe offert & obiicit, aſpectum & colores actu efficit. ſic ipſa mens effectrix, cum mentẽ poteſtatis ſibi conciliat & adhibet non eam actu mentem tantum reddit, verum & res quæ animo comprehendi poſſunt, vt actu comprehendantur, parat & efficit. Hæ ſane ſunt formæ illæ quæ materiæ adiunctæ ſunt, ac cõmunes è ſingulis rebus ſenſum mouentibus collectæ notiones, quas tamen poteſtatis mens nec diſcernere,

nec ex

nec ex aliis in alias progredi, nec eaſdē componere aut diuidere vllo modo poteſt, ſed veluti notionū Theſaurus aut potius vt materia formas à ſenſu & imaginatione ſumptus quas memoria teneat, recondit ac reponit. At cum illi ſuperuenit effectrix & hanc notionum materiam complectitur, cum eadem in vnum coit, ac tam robuſta efficitur & valēs, vt trāſire ex aliis in alias, eaſq; componere & diuidere & conſiderare poſsit. Quod igitur ars ad materiam, id mens effectrix ad eam quæ poteſtate deſcribitur, proportione reddit.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Hac in parte Themiſtius tres ipſius animi actiones enumerat, quarum prima Simplicium rerum dicitur comprehenſio, ſecunda compoſitio & diuiſio, tertia ex alia re & in aliam rationis progreſſio. Sic enim ſcribit. καὶ πῶς μὲν οὐχ οἷόν τε ἐστὶ διανοεῖσθαι, οὐδὲ ἐξ ἑτέρων εἰς ἕτερα μεταπεσεῖν, οὐδὲ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν *& paulopoſt* καὶ μεταβαίνειν οἷόν τε γίνεται καὶ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν καὶ παρασυνοπτεῖν *ad primam,* συντιθέναι καὶ διαιρεῖν *ad ſecundā,* μετιέναι καὶ μεταβαίνειν ἐξ ἄλλων εἰς ἄλλα *ad tertiam pertinent. Quare duo Themiſtius uerba mutanda putauerim, ut* μεταβαίνειν *in ultimo loco,* τὸ δὲ παρασυνοπτεῖν *in primo ponenda ſint.*

THEMISTII PARAPHR.

Atq; ad hunc modum altera mens efficitur omnia, altera cuncta efficit, quapropter in nobis ſitum eſt, vt intelligamus, cum volumus. Non enim quemadmodum ars à ſua materia, verbi gratia æraria ab ære, lignaria à ligno ſeiuncta ſeparataq; eſt, ita effectrix mens à poteſtatis mente ſeorſum conſiſtit, quin potius illa non aliter in poteſtatis mentem ſubit & penetrat, quam ſi faber lignarius ligna, æs ærarius nō extrinſecus moderetur, ſed per cūctas eius partes poſsit permeare. pari modo effectrix mens menti poteſtatis adueniens vnum cum ea efficitur (nam vnum dico, quod ex materia & forma concretum eſt, ac duas continet rōnes, vnam materiæ qua efficitur omnia, alteram artificij, qua facit omnia. nam ipſa modo quodam dum intelligentia agit, in res ipſas conuertitur, in qua aliquid apparet vt materia cū in ea notionum multitudo reſideat, aliquid tanquam artifex, ſiquidem in eius poteſtate eſt cum libuit, notiones cōcipere, & formare. nam ipſa notionum creatrix habetur & princeps. Quapropter ſimilitudine ad deum proxime videtur accedere, quippe qui modo quodā res ipſæ fit, & modo quodam rerū opifex & molitor exiſtat. Verū mens qa agit, q̄ quia patitur, præſtantior excellentiorq; eſt. Nam efficiens omnium rerum principium habetur quam materia nobilius, atq; (quod dixi ſæpius) & mens & mente comprehenſibilis redditur, quemadmodum & ſcientia quę actu conſiſtit, ipſamet eſt res, quæ ſciri poteſt, quamuis non eadem rōne, ſed quia poteſtatis mentem complectitur, intelligentia comprehenſibilis eſt, ob id vero quod actu definitur, mens eſſe ſtatuitur.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Ex hoc capite elicit Auer. Themiſtium exiſtimaſſe mētem effectricem & poteſtatis re cōuenire, cogitatione autem diuerſas eſſe, nec ullam ueram ab effectrice actionem proficiſci, ſed quadam ſimilitudine translatam. Verba Auer. libuit apponere quamuis inculta & horrida, ut ipſum ita ut dixi, de Themiſtio ſentire ſatis appareat. Sciendum (inquit) hanc opinionem agens & factum & patiens omne idem & eſt dictum ab alijs tribus diſpoſitionibus per diuerſitatē quę accidit ei. Nos aūt opinamur, quod non mouit ipſum ad ponendum intellm agentem niſi hoc, quod intellecta ſpeculatiua ſunt generata ſecundum modum quem diximus: conſidera ergo hoc quoniam eſt differentia inter iſtas tres opiniones. ſ. Plat. Themi. & opēnionem noſtram, & ſecundum expoſitionem Them. non indiget genus in iſtis intellectibus niſi ad ponendum intellm materialem tantum, aut intellectum materialem & agentem ſecundum modum ſimilitudinis, ubi enim non eſt uera generatio, non eſt agens hæc Auer. Verum Themiſtius hanc ſuam fuiſſe ſententiam, ipſemet his profitetur uerbis. οὕτω γὰρ καὶ κατ' ἐνέργειαν νοῦς τῷ δυνάμει νῷ προσγενόμενος εἷς γίνεται μετ' αὐτοῦ· ἓν γὰρ τὸ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, καὶ οὗτος ἔχει τοὺς δύο λόγους, τὸν μὲν τῆς ὕλης· καὶ τὸν τῆς δημιουργίας, τῷ μὲν ἅπαντα γινόμενος, τῷ δὲ ἅπαντα ποιῶν.

διὸ καὶ θεῷ μάλιστα ἔοικε, *Themiſtius cum aperte dixerit mentem hominis effectricem Deo, maxime eſſe ſimilem, Auer. tamen aliam eidem uidetur opinionem aſcribere, Dicit. n. putaſſe Themiſtium hominem non mentem illam Deo aſsimilari, cuius hæc ſunt uerba. Homo igitur ſecundum hunc modum ſicuti dicit Themiſtius aſſimilatur Deo in hoc, quod eſt omnia entia quoquo modo, & faciens ea quoquo modo. Sed nulla eſt controuerſia, Nam idem Paraphraſtes mentem effectricem eſſe hominem ſtatim oſtendet.*

THEMISTII PARAPHR.

Ex quo efficitur, vt mens poteſtatis in homine ſit prior quam effectrix, nam habilitas omnis atq; propenſio actui ordine temporis ſolet antecedere, ſimpliciter autem eundem ſequi, cum quod imperfectum inchoatumq; eſt perfecto & abſoluto, & poteſtas actu priora eſſe nunquam poſsint. Verum mentis & effectricis eſſentia cum actu ſuo eadem eſt, non enim & poteſtate progreditur, ſed eadem natura quę cum ſuo actu eiuſdem ſit generis, ſtatuenda eſt. Atque hæc quidem mens (vt antea retuli) ſeparabilis, impatibilis, & nulli rei prorſus admiſta eſt, quæ nec ita ſe habet, vt quandoque intelligat, interdum nō intelligat. Hoc enim illi euenit cum mentem poteſtatis ſibi ſubijcit, atq; ſubſternit. cū vero ipſa per ſe ipſam exiſtit, hoc eſt (nam ita ſe habet) ſimplex & ſolitaria, quæ quidem omni quiete & laborę actu vacua, immortalis ſempiternaq; eſt: eadem penitus & mens & mente comprehenſibilis redditur, non tamen alia atque alia rōne neq; per aliam, quemadmodum res cæterę intelligentia comprehenſibiles ſeſe habent, quas quidem mens habitu prædita à materia abſtrahit & comprehenſibiles efficit. Verum ipſa & per ſe ipſam comprehenſibilis eſt, atq; à ſua & propria habet natura, vt intelligi & intelligere pariter poſsit. Poteſtatis vero mens diuiſas ac diiunctas in ſe notiones continet, in qua etiam artes & ſcientiæ poſitæ ſunt. Contra mens effectrix vel potius ipſe actus (nam eius ſubſtātia atq; actus idem ſunt) alio ſeſe habet modo, qui explicatu difficilior diuiniorq; eſt, nō. n. ex alio gñe in aliud tranſit genus, nō componit quicquam nec diuidit, nec in rebus intelligēdis rōne progreditur, quin potius oēs generatim in ſe formas cōplectitur, & ad vniuerſas ſeſe ſimul intendit atque appellit.. Nam hoc vno tantum modo (vt opinatur Ariſtoteles) mentis ſubſtantiam eſſe eandem cum ſuo actu intelligi debet, nam ſi ex alio genere progrediatur in aliud (vt ſcientes & periti ſolent) ſubſtantiam quidem mentis permanere, actionem aūt variari neceſſe eſt. Hoc ſane qui dicit, mentis ſubſtantiam ab actu ſuo diſcrepare fateri cogitur: quod tamen aperte

aperte negat Ariſto, cuius etiam in primo huius commentationis volumine hæc poſita ſunt verba, cogitare, amare, odio habere mentis illius affectiones ſunt.

Nos igitur aut mens poteſtatis ſumus aut effectrix. Ex quo ſequitur, vt ſi in omnibus, quę poteſtate & actu conſtãt hoc eſſe, & huic eſſe diuerſa ſunt, aliud ſit ego & aliud mihi eſſe. Nam ego ea ſum mens, quæ ex ptãte & actu concreta eſt, id vero quod eſt mihi eſſe, ex actu tñ originem ducit. quapropter quæ cogito & ſcribo, eadẽ ſcribit illa mens, quæ ex poteſtate & actu cõpoſita eſt, ꝗuis non ſcribat, quia ptãte, ſed quia actu conſtituta eſt, cum inde in riui morem oĩs actio proficiſcatur & prodeat. quod ſi poteſtatis mens ea non põt indiuidue ſuſcipere, quæ mens effectrix indiuidue præſtat minime mirum videri debet, cum corporum qualitates vt candor & nigror quamuis propria rõne ſint indiuidue, eas tñ materia diuidue recipit. Ergo quemadmodum aliud eſt animal, aliud aĩali eſſe, & animali eſſe ab aĩalis anima deducitur, ita quoq; aliud eſt ego, aliud mihi eſſe, qđ ſane mihi eſſe ab ipſa anima non tñ ab omni dependet, non. n. ab ea, quæ ſentiendi vim habet quippe quæ imaginationis ſit materia. Neq; item ab imaginatione, neq; à poteſtatis mente, cum illa mentis, ptãtis hæc vero effectricis materiæ exiſtant. Reliquum eſt, vt hoc quod eſt mihi eſſe à mente effectrice tantum proficiſci cenſeamus, nam hæc vna omnibus modis forma eſt, imo magis formarum forma. cæteræ vero & materiæ ſiĩ quæ ſubſternitur, & formæ rõnem obtinent. Atque hoc ſane modo in rerum deſcriptione procedit natura, vt ſi viliores & deteriores reſpiciat, nobilioribus tanquã formis, ſi nobiliores, ignobilioribus vtatur veluti materiis. Mentem autem effectricẽ ſupremam oĩum & ſummam formam conſtituit, ad ꝗ natura cum peruenit, vlterius progredi deſinat, vt quę nullã excellentiorẽ ac præſtantiorem habeat formam, cui mentem effectricem poſſit ſubſternere. Nos igitur ſumus effectrix mens.

NOGAROLAE SCHOLIA.

ἡμεῖς οὖν ὁ ποιητικὸς νοῦς, quod eſt nos igitur ſumus effectrix Mens. Hæc autem Themiſtij propoſitio Platonis decretis, non Ariſtotelis conſentanea eſt, exiſtimat enim ille hominem eſſe animã, non id, quod ex animo conſtat & corpore: ut arbitrantur Peripatetici. Nam ita Plato concludit in primo Alcybiade. ἐπειδὴ δὲ οὔτε τὸ σῶμα, οὔτε τὸ ξυναμφότερόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, λείπεται οἶμαι ἢ μηδὲν αὐτὸ εἶναι, ἢ εἴπερ τί ἐστι, μηδὲν ἄλλο τὸν ἄνθρωπον συμβαίνειν ἢ ψυχήν, ideſt, cum autẽ homo corpus non ſit, nec aliquid ex utroque concretum, reſtat (ut arbitror) aut hominem nihil eſſe, aut ſi quid eſt, nihil aliud eſſe quam animam.

THEMISTII DIGRESSIO.

Atque hanc dubitationem ſibi ipſi non temere proponit Ariſtoteles, quidnam ſit, quam ob rem poſt mortem earum rerum non reminiſcimur, nec recordamur, quarũ nos in vita cognitionem accepimus, cuius quidẽ diſſolutio hæc eſt & iis quæ modo, & illis quæ antea de mente docuit, admodum conſentiens: idcirco nos non meminiſſe nec recordari, quod etiam ſi mens effectrix eſt impatibilis, ea tñ quæ dicitur patibilis, extinguitur & interit. Sed quam patibilem & interituram nuncupet mentẽ philoſophus, progredientes explicabimus, non enim cum huius meminit, poteſtatis mentem intelligit, verum aliud mentis genus, quod cõe vocauit in primo volumine. Hæc autem eſt ea animæ vis, quæ huius vitæ actiones comprehendit & cogitat, cuius etiam amare, odiſſe, & recordari officium & munus eſſe Ariſtoteles aſſerit. Nunc illud nobis magis ratũ firmumq; ſit nos effectricem eſſe mentem Ariſto. cenſuiſſe. Nam ita dubitat & ambiguitatem diſſoluit. Nõ reminiſcimur aũt quamuis hæc mens ſit impatibilis, quæ. n. patibilis eſt, ĩterit & morte deletur. Siquidem hæc qõ cõmunis, conſentaneaq; eſt opinioni illorum oĩum qui menti immortalitatem tribuunt. Quid igitur cãa eſt, cur earum rerum, quas in vita geſſimus, memoriam poſt exceſſum non ſeruamus? atq; inimicis amicisúe paria referimus? neq; iis quibus cum ſumma fuimus neceſſitudine ac familiaritate coniũcti, præſentiam noſtram declaramus? Quapropter vt antea, ita & nunc tractandum hũc eundem locum merito cenſuit, atq; eaſdem poſuit cãs quibus mens noſtra recordari ac reminiſci minime poſſit. Nam ipſe hanc commẽtationem exorſus hac de re diſſeruit, de qua etiã nunc planius diſputat, iiſdẽ ferè vtrobiq; vtens verbis. Nã illic ita ait, cogitare aũt & diligere & odio habere non ſunt illius affectus, ſed huiuſce qđ habet illud ea ratione, qua illud habet. Ex quo efficiĩ, vt poſt eius interitum nec recordetur nec amet, cum illius non eſſet, ſed cõis, quod morte deletum eſt. At vero mens aliquod fortaſſe genus magis diuinum, & impatibile. Hoc aũt in loco oĩno inquit, nec in tempore, ſed nec modo intelligit, modo non intelligit, hæc aũt vis ſeparata eſt, quæ eſt, atq; eadem ſola immortalis & perpetua. non reminiſcimur vero quoniam etiamſi hæc eſt impatibilis, illa tamen quæ habetur patibilis, occidit & cũ corpore ſiĩ extinguitur ſine qua nihil intelligit. hæc enim verba ne in tẽpore intelligit oĩno cum illis idẽ ſignificant. non cgitat, ſed cogitare alterius eſt facultatis munus, ad quam etiam pertinet non ſemper intelligere, ſed in tempore, id vero ſeparata aũt eſt hęc vis, quæ eſt. atque eadem immortalis tantum & perpetua, par eſt atq; idem valet, quod illud. Mens vero aliqua fortaſſe facultas diuinior & impatibilis. præterea & quod dicit hoc in loco, non reminiſcimur autem, quoniam etiã ſi hæc mens eſt impatibilis, ea tñ quæ dicitur patibilis, diſſipatur, & interit, conſonat cum eo, quod antea dixerat. quapropter & hæc cum corrumpitur, non recordatur, nec diligit, cũ illius non ſint affectiones, ſed communis virtutis quæ abolita eſt.

NOGAROLAE SCHOLIA.

οὐ γὰρ ἔξωθεν τῆς ὕλης ἡ τέχνη, ὥσπερ χαλκευτικὴ τοῦ χαλκοῦ καὶ τεκτονικὴ τοῦ ξύλου. Hæc uerba ita legũtur uulgo ĩ oĩbus Them. codicibus, quæ ego ſic legẽda eſſe arbitror, οὐ γὰρ ἔξωθεν τῆς ὕλης ὥσπερ ἡ τέχνη χαλκ τικῆ. Nam et idem habuiſſe ſcriptum in ſuo libro Hermolaum ſatis apparet, quibus uerbis oſtendit Themiſtius oẽm artem eſſe extra materiam in qua uerſatur: quod antea docuerat Ariſtoteles primo lib. de ortu animalium τῶν δὲ inquit, ποιούντων μὲν ἐν αὐτοῖς ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεώς ἐστιν οἷον οἱ τῆς νῦν εἰρημένοις μέρος γάρ τι ἡ διαβολὴ τῆς ὅλης ταραχῆς ἐστιν δὲ ἔξω οἷον αἱ τέχναι τῶν δημιουργουμένων, καὶ ὁ λύχνος τῆς καιομένης οἰκίας. quo ſane in loco cauſæ effectrices diſtinguuntur, quorum aliquæ in ſe ipſis mouendi & agendi principium habent, atque hæ quidem in ſuis continentur effectionibus, nam calumnia ex qua nata eſt omnis perturbatio, pars eſt illius & eidem ineſt. Nonnullarum principia ſunt extra ſua opera, ut artes, quæ ſciunctæ & ſeparata ſunt à ſuis opificiis, & lucerna à domo quam incendit. ſenſus ergo artem eſſe extra materiam ſuam. i. ſemotam et ſeparatam. Nã hoc eſt oĩum

artium

artium peculiare & proprium ut aptæ nataq́; ſint ita eas res agere, quæ ab ijs qui artes tenent, re ipſa diſtinguantur. quãuis accidat quandoq; (ex euentu tamẽ & fortuito) ut qui medicinam habeat, ſibi quoq; ipſi medeantur, & ſanitatem inducant. Quamobrem motus Auer. illis philoſophi, quæ ſecūdo de phyſico auditu poſtea ſunt. λέγω δὲ τὸ μὴ καθ' αὑτὸ συμβεβηκὸς, ὅτι γένοιτ' ἂν αὐτὸς αὑτῷ τις αἴτιος ὑγιείας ὢν ἰατρός. ἀλλ' ὅμως οὐ καθὸ ὑγιάζεται, τὴν ἰατρικὴν ἔχει, ἀλλὰ συμβέβηκε τὸν αὐτὸν ἰατρὸν εἶναι καὶ ὑγιαζόμενον διὸ καὶ χωρίζεταί ποτε ἀλλήλων ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν ποιουμένων, οὐδὲν γὰρ αὐτῶν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐν ἑαυτῷ τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν ἄλλοις καὶ ἔξωθεν οἷον οἰκία καὶ τῶν ἄλλων τῶν χειροποιήτων ἕκαστον τὰ δ' ἐν αὐτοῖς. *Duo eſſe affirmat artiũ gña. ita. n. ait, artes igitur (ſicuti diximus) ſunt duobus modis. aut ars cuius principium eſt extrinſecũ neceſſario, ut ædificatoria & aliæ artes, quarum ſubiectum in quod agunt, eſt aliud à ſubiecto in quo inueniuntur. aut ars, in qua per accñs poteſt cõtingere, quod principium ſit intrinſecũ ut medicina. Quam quidem artium diſtinctionem M. Tullium ignoraſſe ſatis apparet ex libro. 5. de finibus, ubi ſic ſcribit. Negabat igitur ullam eſſe artem, quæ ipſa à ſe proficiſceretur. Et. n. ſemper illud extra eſt, quod arte comprehẽditur. Nihil opus eſt exemplis hoc facere longius. Eſt enim perſpicuum nullam artem in ſe uerſari, ſed aliud eſſe artem ipſam, aliud quod propoſitum ſit arti, quoniã ut medicina ualetudinis, nauigationis gubernatior, ſic uiuendi ars eſt prudentia, neceſſe eſt eam quoque ab alia re eſſe conſtitutam & profectã. Nam Cicero eas tãtum nouit artes, quæ extra artificẽ in quo ſunt, agunt, Medicinam uero quando eum curat, qui ipſam tenet, artem ſaltatoriam & muſicam quarum altera in ſaltatore, in cantore altera continetur, minime nouit. Niſi dixerimus Ciceronem de illis tantum artibus locutũ eſſe, quæ propriæ ſunt artes, quarum præter actiones opera etiam remanẽt Ariſto. in lib. ſuo (ut uulgo patet) ſic ſcriptum reliquit,* οὐ μνημονεύει δὲ *& ad mentem effectricem retulit, Themiſtius uero numerum & perſonam mutauit, ab Ariſto. tamen ſententia parũ recedens & dixit,* οὐ μνημονεύομεν *eo quod (ut ipſe antea docuit, & poſtea rurſus docebit) nos ſumus effectrix mẽs.*

Cur mens patibilis quoddam dicatur commune, ſeu communis quædam uis, quæ græce διάνοια, *cogitatio latinæ nuncupatur, eam eſſe cauſam dixerim, quod omnibus animalibus ſit communis. & eadem quidem genita & interitura, tametſi in bellinis æſtimatiue nomen ſortita eſt. de qua quidem animi facultate, quæ interiorem ſenſum pertinet, complura Galenus & Auerroes.*

THEMISTII DIGRESSIO.

Quapropter illi oẽs falſi deceptiq́; ſunt, qui philoſophum videtur incuſare, ipſum arbitrati proponere qõnem ac diſſoluere. Quæ nam igitur eſt rõ, cur earum rerum non meminimus, quas mens effectrix per ſe ipſam agit, idq́; antea, quam nos conſtituat ac perficiat? Reſpondet enim cum cõis facultas extincta eſt, fieri non poſſe, vt mens effectrix quippiã cogitet aut reminiſcatur, cogitare enim non eſt huius mentis actio, ſed cõis illius facultatis, quæ interiit. Ex quo fit, cum rurſus dicit non reminiſcimur autẽ, qm̃ & ſi hæc mens eſt impatibilis, ea tamen quæ patibilis eſt, interit & diſsipatur, vt nos mentem eſſe effectricẽ conſtituat. Sed illa (inquit) communis vis corrumpitur, & propterea quamuis nos ſimus ĩmortales, nullam certe earum rerum ſeruare memoriam poſſumus, quas vna cum mortali mentẽ geſſimus. conferenda ſunt igitur vtriuſq; loci verba, quæ quidem non inter ſe pugnantia, ſed apta admodum & conuenientia deprehendemus, quæque accurate nos etiam doceant, quam philoſophus ſententiam ſequatur & probet. nam & illud quod alibi dixit, iis quæ modo diſputat, maxime conſentaneum eſt. De ea aũt mente quæ in contemplatione verſatur, nihil adhuc perſpicuum eſt, nam aliud videtur eſſe animæ genus, cui etiã ſoli id euenit, vt ſeparetur à mortalis & caduco id quod perpetuum eſt. conſequens enim erat, vt quas in primo libro dubitationes leuiter attigerat, & mediocriter diſſolnerat, eas in hoc tertio accuratius explicaret. Nec vero quæſiuit eo in loco, quamobrem mẽs mortalis & patibilis illarum actionum non recordetur, quas impatibilis & perpetua mens exercet. Cum hoc digne quæri non poſsit, nam inſulſum admodum eſſet ac fatuum, qõnem huiuſmodi in medium afferre, quę nam videlicet ſit cã, cur mens morti obnoxia mentis non interituræ actiones non recordetur. illud non temere in dubitationem reuocatur, quamobrem mens illa quæ nec patitur nec interit earum rerum, quas effecerit cum mortali mente, obliniſcatur. quam qõnem ibidem diſſoluit his verbis, quo fit, vt hac corrupta non recordetur neq; amet. hæ nãque non ſunt illius mentis affectiones, ſed cõis facultatis, quæ abolita eſt. Hoc in loco idẽ facit, cum ait, non reminiſcimur aũt, quoniam quamuis hæc mens eſt impatibilis, ea tamen quæ habetur patibilis, poteſt diſsipari, ſine qua nihil intelligit, nec recordatur. Theophraſtus quidem in illis cõmentationibus in quibus Ariſtot. decreta exquirit & ſcrutatur, do mente effectrice qõnem ſic inſtituit. Nam ſi facultas (inquit) illa adſit veluti habitus ſi congenita, ſemper & ꝓtinus inſit, neceſſe eſt, ſi vero poſterius adueniat, quo cũ adueniat, aut quonam modo habebit ortum? Apparet igitur ingenitam eſſe ſiquidem interita nunquam eſt quapropter cum inhæreat, cur non ſemper inhæreat, ambigitur, aut cur errore capiatur, aut obliuione? An id accidit admiſtionis vitio?

THEMISTII DIGRESSIO.

Verum ex iiſdem verbis eorũ inſcitiam admirari merito poſſumus, qui Ariſtotelem opinatum exiſtimant mentem effectricem aut primum Deum, eſſe, aut propoſitiones & ſcientias ex propoſitionibus exortas, quas poſterius comparamus. Qui hanc mentem eſſe propoſitiones putant, auribus oĩno capti ſunt, nec philoſophum plane vociferantem exaudiunt, hanc eandẽ eſſe diuinam & impatibilẽ, cuius actio cum ſua vi & natura eadem ſit, atque ipſam ſolam immortalem æternam & ſeparabilem. At vero qui primum Deum mẽtis effectricis vocabulo ab Ariſt. appellatum ſuſpicantur, cur nam eius verba quæ hoc in loco poſita ſunt, contemnunt ac deſpiciunt? Nam præfatus ipſe in omni natura alterum reperiri vt materiam, alterum vt formam, quæ moueat ac perficiat, Neceſſarium eſſe concluſit, vt hæ duæ differentiæ in aĩa exiſtant, atq; vt alia huius generis ſit mẽs, quæ efficiatur oĩa, alia, quæ cuncta efficiat & agat. Nã talem in anima mentem quæ quidem aĩæ humanę præſtantiſsima ſit pars includi voluit. Hoc idem ſatis ex illis verbis perſpicuum eſt, quę nos paulo ante retulimus. De ea (inquit) mente, quæ in contemplatione verſatur, nondũ ſatis conſtat, cui ſoli accidit vt ſeiungi & ſeparari poſsit veluti à mortali & caduco id qđ perpetuum eſt. Nam & cum dicit hoc in loco, hæc vis tm̃ ĩmortalis & perpetua, non ita dicit, quaſi ad primum Deum referendum cen-

dum cenſeat, ſiquidem ipſe non Deum modo, verũ etiã oẽs alias ferè mentes, quæ cœleſtes orbes conuertunt, ĩmortales fecit, quas etiam numero comprehendere in Metaphyſicis nõ veritus eſt. Quamuis ſi idem hanc vnã ex oibus animæ humanę viribus eſſe ĩmortalẽ ſtatuat, rectè dixerit, hoc genus immortale tantum eſſe & nunquam interiturum. Quapropter ex iiſdem verbis Ariſt. ſententia poteſt affirmari mentem effectricem, aut aliquid noſtri eſſe, aut omnino nos ipſos. Nam ſi hoc tm̃ immortale eſſe dicat, & aliquam noſtri partem intelligat, conſentit ſecum, ſibiq; conſtat. Si vero ſimplr idem proferat, ſecum pugnat & à ſe ipſo diſſentit, quippe qui compluribus etiam aliis naturis ĩmortalitatem tribuat.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Nonnullos extitiſſe, qui mentem effectricem eſſe propoſitiones (intellige primas) putauerint, hoc in loco Themiſt. aſſerit, quod poſtea confirmauit Auer. cõm. 36. huius tertij voluminis, cuius hæc ſunt uerba. Iam.n. declaratum eſt agens eſſe unum & æternum, ut intendebant quidam antiquorũ & opinati ſunt, quod primas propõnes intẽdebat Ariſto. per intellectum agentem. Verum quorum nam philoſophorum hæc fuerit ſententia, quamuis diu & multum quæſierim, inuenire tñ nunquam potui. Alexan. uero mentem effectricem putaſſe Deum primum eſſe quem nunc refellere, conatur Themi. nemo eſt, q dubitet uel in naturali philoſophia mediocriter uerſatus. Sed quæſo animaduertat diligens lector Themiſtiũ non ſimpliciter & nullo addito Deum protuliſſe, ſed primum adiunxiſſe, quod ſane fecit Platonis diſciplinam ſecutus, qui magnam deorum congregat turbam, nam iuniores deos nominat in Timæo, corpora cœleſtia, & præcipue orbem extimum, ſolem & lunam, quin etiam & mundum uniuerſum Deos nuncupat. Quapropter ut Deum ſummum omniũ rerum parentem atque effectorem, opinatum Alexandrum effectricem eſſe mentem oſtenderet, Themiſtius, primo addito Deum protulit.

Illud quoq; cognitione dignum eſt nõnullos antiquorum cenſuiſſe, non primas tantum propõnes, quæ à latinis prima principia, à græcis peripateticis appellantur ἀξιώματα effectricem eſſe mentem, uerum etiã ſcientias ex illis propoſitionibus eductas et comparatas, quã quidem rẽ etiam ſi in ſuo græco codice Themiſtius aſſerat, idem tamen latine loquens cum ſit male conuerſus, non aſſerit. Ita enim ipſe græce. ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν ζητοῖεν θαυμάσειε κἂν εἴ τις ἄξιον, ὅσοι δὴ ποιητικὸν τοῦτον τὸν ἐν τῷ περὶ τοῦ θεοῦ ᾠήθησαν εἶναι κατὰ Ἀριστοτέλην, ἢ τὰς προτάσεις καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἐπιστήμας, αἳ ὕστερον ἡμῖν παραγίνονται.

Verba illa Themiſtij οὐ γὰρ τοῦτο τίθησι μόνον ἀθάνατον καὶ ἄλλον, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἁπάσας τὰς κινούσας τὰ θεῖα σώματα δυνάμεις, ἃς καὶ ὑπ᾽ ἀριθμὸν ἄγειν ἐν τῇ συντάξει τῇ μετὰ τὰ φυσικὰ πραγματείᾳ, maxime ſunt conſideranda, præſertim extrema eorum pars (nam de prima nihil in præſentia mihi curæ eſt) quam Hermolaus ita tranſtulit, quas in metaphyſicis prodidit uel numero. Hæc autem interpretatio quantum abhorreat à conſuetudine latini ſermonis, perſpicue patet. Nam illud ὑπ᾽ ἀριθμὸν ἄγειν conuertere potius debebat, ad numerum referre, ſeu redigere, quamuis meo arbitratu tranſtulerim numero comprehendere. ſentẽtia ergo eſt philoſophum in libris, qui poſt naturales cõmentationes legendi ſunt, non ueritum fuiſſe illas mentes ad numerum referre, ubi numerum cœleſtium corporum intelligere neceſſe eſt. Nam quot Ariſto. ex Aſtrologorum diſciplina ſphæras deprehendit, totidem numero eſſe mentes quæ cœlos moueãt, concluſit. Sic.n. ipſe. 12. diuinæ commentationis lib. ὁ δὲ ἁπασῶν ἀριθμὸς περὶ τε φερουσῶν καὶ ἀνελιττουσῶν τούτος πεντήκοντα καὶ πέντε, εἰ δὲ τῇ σελήνῃ καὶ τῷ ἡλίῳ μὴ προσθείη τις ἃς εἴπομεν κινήσεις, αἱ πᾶσαι σφαῖραι ἔσονται ἑπτά τε καὶ τεσσαράκοντα, τὸ μὲν, οὖν πλῆθος τῶν σφαιρῶν ἔστω τοσοῦτον, ὥστε καὶ τὰς οὐσίας καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς ἀκινήτους καὶ τὰς αἰσθητὰς τοσαύτας εὔλογον ὑπολαβεῖν. præclare igitur dixit Themiſtius ὑπ᾽ ἀριθμὸν ἄγειν.

THEMISTII DIGRESSIO.

Verum iſthæc diſſoluere nõ admodum difficile eſt, illud operæpretium diligẽter exquirere & inueſtigare. Sitne hæc effectrix mens vna tm̃ numero, an plures. Nã ſi lumen conſideres, cui quidem ipſa comparatur, vna numero procul dubio erit, vnum.n. & eſt & cernitur lumẽ: imo vero & magis ipſe ſol miniſter luminis qui oẽs aſpectus aĩantium e ptãte in actum perducit, ſolus apparet. Quapropter vt cõis luminis immortalitas ſingulis aſpectibus nihil confert, ita mentis effectricis perpetuitas ad ſingulos hoĩes pertinere non videtur. Si vero plures exiſtant, & ſingulę ſingulis ptãtis mentibus congruant, vnde nam inter eas diſtinctio? cum quã ſpẽ eadem ſunt, nõniſi materiæ rõne ſecentur, diuidanturq;. Atqui mẽtes effectrices eadem ſpẽ ſint, neceſſe eſt ſiquidem omnes ſubſtãtiam re ipſa cum actione ſua conuenientem habẽt, & res eaſdem intelligunt. Nam ſi ipſas dixeris non eaſdem res, ſed diuerſas percipere, qui nam delectus, aut quæ ſortitio? præterea qui fieri põt, vt poteſtatis mens omnia intelligat, ſi effectrix mens quę principatum obtinet, atq; illam in actum perducit, non intelligit oia? An mens quæ primo illuminat, vna eſt, quę vero illuſtrant & illuſtrantur, plures ſunt. quemadmodum & lumen. Nam etiam ſi vnus numero & ſolus fulget ſol, lumẽ certe modo quodam in aſpectus diuidi ac diſtribui fatendum eſt. Nam & propter hanc cauſam Ariſto. mentem effectricem lumini, non ſoli, Plato vero ſoli comparauit, qui eandem ipſi bono proportione reſpondentem facit, Quod ſi nos qui ex poteſtatis mente & effectrice conſtamus, oẽs ad effectricem ſolam reducimur, à qua ẽt conſtituimur, minime mirum videri debet. vnde.n. nobis impreſſæ cões animi notiones? vnde nam illa ſimilis vocum Simplicium, & primorum pronuntiatorum intelligentia nullo docente profecta eſt? quandoquidem alter alteri noſtræ mentis ſenſa cõicare minime poſſemus, niſi vna & eadem in nobis vigeret mens, cuius nos oẽs eſſemus participes. Atq; illud Plato. veriſsimum eſt, niſi quædam mens hoĩbus ingenita ſit, quæ nonnullis aliud quid exiſtat, aliis vero quicquam aliud, quod idem ſit, ſed aliquis noſtrum aliter quã alij, affectus ſit, non eſſe facile alteri indicare qua perturbatione animi commoueatur. Hoc idem in ſcientiis accidit, in quibus tradendis pręceptor & diſcipulus eadem intelligant, opus eſt, nam niſi doctoris & diſcipuli eadem ſit notio, nec docere nec diſcere vnquam liceret. At ſi ſit eadẽ (vt omnino affirmare neceſſe eſt,) eandem quoque in præceptore, & diſcipulo in eſſe mẽtem fatendum eſt cum mẽtis vis atq; natura cum ſua actione eadem penitus ſit. Quapropter vni fortaſſe homini datum eſſe videtur, vt docere pariter poſsit & addiſcere, atq; omnino animi ſenſu viciſsim communicare. Hoc autem minime cernitur in belluis. Non.n. earum animus tanta prouiſio & præparatio adhibita eſt, vt ipſæ

ſeparabilis admiſtioniſq; & perpeſsionis expers ſit, nõ tñ æque ac mens effectrix ſeiuncta ſeparataq; eſt. Nã videas rurſus quæſo, quid nam de effectrice dicat Phus, vtq; illã ipſi comparet. Atq; altera quidẽ talis eſt mẽs, vt effici oĩa, altera vt cuncta poſsit efficere, & ita ſe habeat vt habitus quidã veluti lumen. Nam lumen modo quodam efficit, vt colores qui eſſe poſsint, re ipſa colores exiſtant. Atq; hæc ſane effectrix mens ſeparabilis eſt & impatibilis, & nulli rei prorſus admiſta cum eius ſuba actu ſit, nam ſemper id quod agit eo, qđ patitur, & principium q̃ materia melius eſt. Hoc aũt par eſt atque idem valet, ac ſi dixerimus ſolẽ ſuo ſplendore magis ſeparabilem. Quare ſatis perſpicuum eſt, Ariſto. quãuis ambas mentes ſeparabiles ſtatuat, effectricem tñ magis ſeparabilem, magis impatibilem atq; oĩ admiſtione magis vacuam arbitrari. Ea quoq; vtriuſq; mentis diſsimilitudo eſt, qđ mens quæ põt, tpis ordine, effectrix vero nã & perfectione prior nobis ingenita ſit. quamuis & illud magis verum. Non tempore ſimpliciter ptãtis mentem, ſed rõne ſingulorum hoĩum, quos cõſtituit, prius accedere. quo etiam modo nec regi præcurſor, nec lumen ſplendori, nec fructibus flores ſimplr antecedunt. Cõem aũt mentem qua quidem homo ex aĩa conſtans & corpore cõſtituitur, diſſolubilem & interituram eſſe affirmat. in hac iræ & cupiditates exiſtũt, quas etiã perturbationes eſſe mortales exiſtimat Plato quod ſane ex iis verbis satis patet, quæ ſunt poſita in Timæo. Dij ſumpto imortali aĩæ initio, mox mortali corpore ipſam induerunt, atq; eidem aliam quãdam mortalẽ animæ formam adiunxerunt, quæ quidem graues in ſe ac neceſſarias affectiones continet, voluptatem in primis maximam malorum eſcam. Dolores deinde, qui bona in fugam conuertunt. Audaciam & metum amentes conſiliarios. Iram quæ placari vix poſsit ſpem quæ facile ducit: quas cũ ſenſui rõnis experti & Amori, qui oĩa aggreditur & tentat, admiſcuiſſent, mortale aĩæ cõſtituerũt genus, ac propter hæc oĩa veriti, ne pars diuina (niſi quantum ſumma vrgeret neceſsitas) pollueretur, mortalem anguſtiam & terminum capitis & pectoris, ſeorſum ab illa collo interiecto & medio poſuerunt. Ergo in præcordiis atq; in ea corporis parte quæ pectus vocatur, mortale aĩæ genus concluſerunt. tandem ipſe cũ quæ de anima diſputaſſet, ſummatim collegiſſet. Atq; hæc inquit habuimus, quæ de aĩæ mortalitate & imortalitate diceremus. Rõnes vero ferè plurimæ & grauiſſimæ, quas inueſtigauit de aĩæ ĩmortalitate, ad mentem debent referri, quarũ vna ex eo ducitur, qđ aĩa ſe ipſam moueat. Demõſtratum eſt. n. ſolam mentem proprio motu cieri & ſuo: quamuis cũ motum dicit, eius actio intelligenda ſit. Altera quæ diſciplinas eſſe memorias & recordationes accipit. Tertia quæ mentem eſſe DEO ſimilem ſtatuit. Poſtremo etiam reliquæ rõnes, quæ maiorem oĩbus aliis fidem faciunt, menti facile accommodari poſſunt: quemadmodum & illæ quæ ab Ariſtot. in Eudemo conſtructæ ſunt: ex quibus perſpicuũ eſt Platonem ſolam mentem, quæ ipſius animæ facultas quędam eſt, ĩmortalẽ cenſuiſſe. Affectiones contra ac perturbationes caducas & mortales eſſe vna cum illa ratione quæ perturbationibus commouetur, quam mentem patibilem Ariſtoteles nuncupat.

NOGAROLAE SCHOLIA.

De aĩæ ĩmortalitate pluribus in locis diſputat, Pla. in Phędro et in Phædone, in Menone, ĩ priõ de Rep. et 12. de legibus.

ὥσπερ καὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ Ἀριστοτέλους ἐξειργασμένων ἐν τῷ Εὐδήμῳ i. quemadmodum & illæ rõnes, quæ ab Ariſt. in Eudemo confectæ ſunt Ariſtotelem habuiſſe ſocium ſeu familiarem noĩe Eudemum, patria Cyprium teſtatur Cicero de diuina. lib. primo. Quid ſingulari uir ingenio Ariſt. & pene diuino ipſe ne errat, an alios uult errare? cum ſcribit Eudemum Cyprium familiarem ſuum iter in Macedoniã facientem Pheras ueniſſe, quæ erat urbs in Theſſalia tum admodũ nobilis, ab Alexan. autem tyranno crudeli dominatu premebatur. in eo aũt oppido ita grauiter ægrum Eudemum fuiſſe, ut oẽs medici diffiderent: & uiſum eſſe in quiete egregia forma iuuenem, dicere, fore ut breui conualeſceret, paucisq; diebus interiturum Alexandrum Tyrannum, ipſum autẽ Eudemum quinquennio poſt domum eſſe rediturum. Atq; ita quidem prima ſtatim ſcribit cõſecuta, & conualuiſſe Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrannum. Quinto autem anno exeũte quum eſſet ſpes ex illo ſomnio in Cyprum illum ex Sicilia rediturum, prælĩantem eum ad Syracuſas occidiſſe hæc Cicero. cuius Eudemi noĩe librum quendam de moribus in VIII diſtributum uolumina inſcripſit Ariſto. ἠθικὰ εὐδήμια qui nunc habetur uulgo. Ad hunc item cum ipſe moreretur Ariſto. compoſuiſſe de animo dialogum, Plutarchus aſſerit in uita Dionis, cuius hæc ſunt uerba. συνέπεσε δὲ καὶ τῶν πολιτικῶν πολλοὶ καὶ τῶν φιλοσόφων, ὅ τε κύπριος εὔδημος, εἰς ὃν Ἀριστοτέλης ἀποθανόντα τὸν περὶ ψυχῆς διάλογον ἐποίησεν. Huius eiuſdem dialogi meminit idem Plutarchus in conſolatoria ad Apollonium, ubi ita ſcribit. Τοῦτο δέ φησιν Ἀριστοτέλης καὶ τὸν σειληνὸν συλληφθέντα τῷ μίδᾳ ἀποφήνασθαι. βέλτιον δὲ αὐτὰς τὰς φιλοσόφου λέξεις παραθέσθαι, φησὶ δὲ ἐν εὐδήμῳ, ἢ περὶ ψυχῆς ταυτί. Verum hũc dialogum noĩe ſocij & familiaris Eudemi Eudemum nuncupatum à philoſopho facile ſuſpicor, eumq; eſſe, quem hoc in loco adducit Themiſtius. quamuis conuenire cũ Cicerone Plutarchus hac in re non uideatur. qui n. hic dicere potuit ad morientem miſiſſe Dialogum? Si (ut ex Ariſt. affirmat Cicero) prælians Eudemus ad Syracuſas occubuerit? An morientem Eude. intelligi debet, nõ quod dum ille ageret animam, Ariſtoteles miſerit, (nam id eſſet intempeſtiue factum) Sed quod ad ipſum Pheris grauiter ægrotantẽ, à medicis deſperatum ac derelictum, ut quaſi mori uideretur, miſerit dialogum, quem poſtea quam ipſe conualuit, legere cõmode potuerit. Aut quod ad eundem apud Syracuſas quidem uulneratum, ſed nõ ſtatim mortuum perferri curauerit. in hoc aũt dialogo, qui (ut modo dixi) negligẽtia hoĩum amiſſus eſt, aĩæ humanæ immortalitatem Ariſt. oſtendiſſe oĩno cenſendum eſt, tum quod hoc ipſum dicat Themiſtius, tum etiam quod ex eodem Ariſt. dialogo Plutarchus in conſolatoria, ea adducat uerba, quibus mortuos eſſe beatos & felices aſſeritur. Hoc aũt de iis, quorum animus una cum corpore interierit, minime dici poteſt, ea autem ita ſe habeat.

διόπερ ὦ κράτιστε πάντων καὶ μακαριστότατε καὶ πρὸς τῷ μακαρίους καὶ εὐδαίμονας εἶναι τοὺς τετελευτηκότας νομίζομεν. adde quod ipſe ad morientem ſcribens, inepte feciſſet, ſi illum (ut credi par eſt) à mortis metu liberare cupiens, una cum corpore extingui animam demõſtraſſet. in Eudemo igitur. i. in dialogo ita ad Eudemum inſcripto, non efflantem animam, ſed periculoſe ægrotantem interpretari oportet. Quibus expoſitis ſatis apparet Magno Alberto minime eſſe credendum, qui in commentariolo de libris licitis & illicitis affirmat libellum ad Alexandrum compoſuiſſe Ariſtotelem

omnium peſſimum, quem nonnulli appellant animæ, mortem. non. n. tantam in eo philoſopho inconſtantiam & leuitatem fuiſſe debemus ſuſpicari, ut cum primum Alexandro animã hominis eſſe mortalem oſtenderit, Eudemo poſtea mortem nihil aliud eſſe quam aĩ à corpore diſceſſum ſuadere conatus ſit. Niſi forte dixeris Ariſtotelem in conſolando. Eudemo rationi temporis inſeruire. At iſtud facere tantum philoſophum minime decuit præſertim in ea diſputatione, quæ omnem rem cauſamq; contineat.

φθαρτὸν δὲ λέγει τὸν κοινὸν, καθʼ ὃν ὁ ἄνθρωπος ὁ συγκείμενος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. *cõem autem mentem qua quidem homo ex anima conſtans & corpore conſtituitur, diſſolubilem & interituram eſſe dicit. His Themiſt. uerbis perſpicue patet extremam & ultimam hoĩs formam, qua homo eſt, eſſe nim illam materiatam & diſsipabilem, quæ cogitatio ſeu cogitatiua & mens patibilis nuncupatur. de qua tamẽ re non parua inter philoſophos recentes diſſenſio eſt.*

THEMISTII DIGRESSIO.

At. n. perturbationes animę humanę non ſunt rõnis omnino expertes, quippe quæ rõni pareant & obediant inſtituantur & monitis ducantur, beſtiarum autem affectus aut rõne prorſus carent, aut ſi quod in eis apparet rationis veſtigium, id omne & tenue obſcurumq; eſt. At quæ in anima humana perturbationes reſident, coniunctæ rationi copulatęq; ſunt. Nam audacia timor & ſpes affectiones ſtatim eius animæ videntur eſſe, quæ ratione prędita eſt: propterea quod futurum tempus proſpiciat, quod belluæ minime faciunt, quippe quæ præſentia voluptatis lætari, doloris angi tñ ſoleant. atque hæ quidem bellug nullum oĩno in ſeipſis ſenſum habẽt, nec rõnis nec intelligẽtiæ. Humanæ vero perturbationes adeo ſunt rõnis compotes, vt ſi mediocritate quadã moderentur, virtutes effici facile poſsint. Hoc aũt perſpicue indicat earum naturam non eſſe rõnis expertem, ſed moderatione vacuam. Ac non male quidem Zenonis diſcipuli, qui humanas perturbationes rõnis peruerſitates & aberrantia à rõne iudicia eſſe ſtatuunt. Hoc ſane perinde eſt ac ſi dixeris mentem patibilem & perturbationem rõnis participem, hoc eſt perturbationem aĩ humani quæ quidem ob id quòd mens in corpore domicilium habeat, rõnis efficiuntur cõpotes & rõni obedientes. Non. n. fieri aliter poteſt, vt mens corpus inhabitet, niſi perturbationibus mediis & interiectis connectatur apteturq;. Nam (vt ait diuus Plato) purũ ab impuro cõtangi nefas eſt. Dij (inquit) cũ imortale aĩæ initium accepiſſent, ei mox mortale corpus fabricarunt, quod ſane vt fieri poſſet, atque vt imortale principium collocaretur in corpore, aliud inquit attexuerunt aĩæ genus mortale & caducum. Vinculum. n. quod rem immortalẽ aſtringit cum mortali, ipſum quoq; eſſe mortale neceſſe eſt. Nam cum res mortalis interit vinculum quoque rei immortalis, quod cum ea mortalem connectit, ſimul interit ac diſſoluitur.

NOGAROLAE SCHOLIA.

καὶ οὐ κακῶς οἱ ἀπὸ Ζήνωνος τὰ πάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τοῦ λόγου διαστροφὰς τιθέμενοι καὶ λόγου κρίσεις ἡμαρτημένας *quod eſt, ut ego conuerti, ac non male quidem Zenonis diſcipuli, qui humanas perturbationes rationis peruerſitates et aberrantia à ratione iudicia eſſe ſtatuunt. Cicero perturbationes animi humani quid nam ſint, ex Zenonis ſententia alijs uerbis explicuit. ita. n ſcribit Tuſcul. quæſtio. Libro quarto ſit igitur hic fons. utamur tamen in his perturbationibus deſcribẽdis Stoicorum definitionibus & partitionibus, qui mihi uidentur in hac quæſtione uerſari acutiſsime.*

Eſt igitur Zenonis hæc definitio, ut perturbatio ſit, quod πάθος *ille dicit, auerſa à recta ratione contra naturam animi commotio.*

THEMISTII DIGRESSIO.

Verum lõge melius fore arbitror, ſi Theophraſti verba de mente ea q̃ poteſt, ac de effectrice apponã huic loco. Et de illa quidem hæc dicit. Mens quonammodo eum extrinſecus accedat, ac veluti aduẽtitia adiecta ſit, congenita tamen exiſtat, & quæ nã ſit eius natura, quærendum eſt. nam ipſam actu nihil eſſe, poſſe autem oĩa, quemadmodum & ſenſum recte dicitur. non. n. ita intelligi oportet, vt ipſa nihil omnino ſit, (nam qui hoc diceret, contentionem excitaret,) ſed vt potentiam quandam, quę ſubiicitur qualis eſt in rebus materiam continentibus. Verum quod dicitur mentem extrinſecus accedere, nõ ita ſtatuẽdum eſt quaſi externa aduentitiaq; ſit, ſed veluti nos à primo ortu complectatur & foueat. Sed qui nam mens efficitur illæ res, quæ rõne comprehenduntur: & hoc ipſum pati quidnam eſt? Nam menti accidat perpeſsio neceſſe eſt, ſi ipſa in actum perduci debeat, ſicut & ſenſui. Sed cum eadem vacet corpore, qui fieri poteſt, vt à corpore patiatur muteturq; ac ſit ne motus principium ab illa, an à ſeipſa patiatur. nam ab illo affici videri poſsit, cum nihil à ſeipſo patiatur. At qđ ipſa initium ſit oĩum & in eadem ſitum ſit intelligere & non intelligere, vt in ſenſibus à mente proficiſcitur, quamuis fortaſſe & illud abſurdum videri poſsit. Mentem materiæ naturam habere, quæ nihil actu ſit, ſed poteſtate exiſtat oĩa. & reliqua quæ longum eſſet apponere, (quãquam q̃ ipſe dixerit, nõ pluribus verbis, ſed admodum paucis & breuibus expoſuerit, ſiquidem re vera complures difficultates, multas infitiationes & diſſolutiones ĩnumeras plene cõtinent. Hæc aũt poſita ſunt in quinto naturalium, qui eſt ſecundus de anima liber.

Ex quibus quidem oĩbus perſpicuum eſt eadem ferè de mente quæ poteſt, Ariſtotelem & Theophraſtum quærere, vtrum. ſ. extrinſecus adueniat, an cõgenita ſit, qui etiã quo pacto extrinſecus accedat, & quonam mõ congenita ſit, conantur exponere. Hanc aũt & impatibilem & ſeparabilem aſſerunt, vt mentem effectricem, qui actu conſiſtit. impatibilis (inquit) eſt mens, niſi ſit aliter ĩpatibilis, atq; ita ab ea patibilis, vt nulla rõne mobilis intelligi debeat. (motus. n. inchoatus ĩperfectusq; eſt) verum vt actum acquirit progrediens etiam addit, ſenſus ipſos non eſſe ſine corpore, mentem vero ſeparatam & abiunctam. præterea Theophraſtus cũ quæ de mente effectrice Ariſto. tractauerant, attigiſſet, illud (inquit) videndũ eſt, quod in vniuerſa natura dicimus duo inueniri, alterum vt materiã & poteſtate cõſiſtẽs, alterum vt cauſam, atq; efficiens, ac ſemper quod agit, quod patitur, & principium quam materia, præſtantiora eſſe. Hæc ſane etiam ſi laudat Theophraſtus & probat, in dubium tamen reuocat, quænam ſint hæ duæ naturæ, & rurſum quid menti effectrici ſubſternatur, aut coaptetur. Nam ex effectrice, & ea quæ poteſt, mixta eſt modo quodam noſtra mens. quare ſi congenita eſt, vt ſtatim ac perpetuo moueat neceſſe eſt. Si vero poſterius adueniat, quæri etiam oportet, quo cum veniat, & vnde eius origo ducatur. Ortu igitur videtur carere, quandoquidem nullus ad eam venit interitus, quare cum inſita innataque ſit, cur non ſemper mouet? aut

vnde

vnde obliuio & error & falſitas oritur? an ipſa admiſtio in cauſa eſt? Ex iis omnibus ſatis patet nos non male ſuſpicari Ariſtotelem & Theophraſtum cenſuiſſe aliam eſſe mentem patibilem & interituram, quam vocant communem & à corpore inſeparabilem, cui quidem corpori, cum hæc mens admiſta ſit, propterea nos capi obliuione, & falli Theophraſtus aſſerit, aliam vero quaſi ex ea mente cui potentia adiuncta eſt, & effectrice compoſitam, quam & à corpore ſeparabilem eſſe ſtatuunt: nunquam interituram, nec vllo ortu generatam ita has mentes modo quodam duas naturas, quodam modo vnā faciunt, cum id vnum exiſtat, quod ex materia & forma concretum eſt. Verum (quod modo dixi) velle philoſophorum ſententias explicare alterius otij diligētiæq́; eſt. At vero quid Ariſt. & Theophraſtus ac fortaſſe multo magis Plato de hac mēte perſpectum habuerint & cognitum, maxime ex iis verbis quæ colligimus, accipi poteſt. Quare & hæc exponere fortaſſe facile in promptuq́; eſt.

Aristotelis part. XXI.

Indiuiduorum intelligentia in iis verſatur, in quibus non eſt falſum. At in quibus verum falſumq́; eſt notionum quędam habetur complexio, veluti vnum eorum, quæ ſunt vt dixit Empedocles.

Multorum capita exiliunt ceruice ſine vlla.
Quæ poſt iungit amor.

Ita & hæ quæ ſunt ſeparatæ, connectuntur, vt Aſymmetros & diametros.

Themistii paraphrasis.

Hæc igitur poteſtatis mens cum propriam accepit formam mētis effectricis illuſtrata lumine, ſimplices primo & indiuiduas notiones in Categoriis explicatas intelligit, in quibus nondum verum falſumq́; verſatur. Mox ipſa progrediens eaſdem inter ſe componit, ac cōnectit, vt Socrates & ambulat, in quibus verū falſumq́; eſt: quamuis non componat, quaſi aceruum conſtruēs, ſed non aliter q̃ ſi quæ multa ſunt vnum efficiat, & magnam ſimplicium notionum copiam in vnam deducat notitiam. illud enim huiuſmodi eſt. Socrates ambulat. Quæ notionum compoſitio illi membrorum compoſitioni, quam finxit Empedocles, aſsimilari poteſt. Hæc autem animalium membra cum ſint diſperſa & diſsipata, cogit & connectit amicitia. Atque vt ille minime cenſet, ex omni membrorum ſtructura animal conſtitui, ita nec Ariſtoteles omnem notionem compoſitionem putat eſſe veram, ſed veram aliam, aliam non item, verbi gratia, ſi lineam mediam ad latus habere menſuram protuleris, mentieris, ſin non habere, verum dices. Deinde vt apud Empedoclem ex membris ſimplicibus ſimplex animal componitur, ita & apud Ariſtotelem ex ſimplicibus notionibus ſimplex ſtruitur oratio.

Nogarolae scholia.

καθάπερ ἐμπεδοκλῆς ἔφη,
ᾗ πολλῶν μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν.

Hoc idem Empedoclis carmen adducit Ariſtoteles primo libro de ortu animalium.

οἷον καὶ τὸ ἀσύμμετρον καὶ ἡ διάμετρος. hoc utitur exemplo philoſophus ad ueritatem oſtendendam, cum ſit omnino uerum nullam mediæ lineæ ad latus eſſe menſuram, ſicut ad falſitatem eius oppoſito, ut primo poſterio. patet, ubi ita ad uerbum ſcriptum eſt ἀληθῆ μὲν οὖν δεῖ εἶναι, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ μὴ ὂν ἐπίστασθαι, οἷον ὅτι ἡ διάμετρος, σύμμετρος. Eſt autē διάμετρος ut XV. particula problema definit Ariſtoteles μόνη τῶν δίχα διαιρουσῶν τὰ εὐθύγραμμα ἐκ γωνίας εἰς γωνίας ἀχθεῖσα γραμμὴ, quod eſt (ut Theodorus interpretatur) linea de angulo ducta in angulum ſola ex omnibus, quæ figuras rectis conſtantes lineis bipartito ſecant.

Aristotelis parti. XXII.

Si vero eorum quæ fuerunt, eruntq́; tēpus ad vnum intelligit & componit. Nam falſitas in compoſitione ſemper conſiſtit. Nam ſi album eſſe nō album dixerit, quod eſt non albū compoſuit, verum contingit etiam diuiſionem omnia dicere. Sed tamen veritas & falſitas non in eo tantum conſiſtit Cleon eſt albus, verum & in his Cleon fuit, aut erit albus. facultas vero, quæ quodlibet vnum efficit, ea eſt mens.

Themistii paraphr.

Tempus vero vna cum multis rebus intelligit, idq́; cum de iis vel vt præſentes, vel vt inſtantes, futuræque ſunt, cogitat. Atq; hoc ſane proprium eſt mētis munus, aut illius virtutis, quæ imaginatione præſtantior excellentiorq́; eſt, res ipſas vna cum tempore præterito aut futuro percipere. Nā ſenſus & imaginatio omnino tempus comprehendere nequeunt, & illud potiſsimum qđ iam abierit, aut venturum ſit. cum nullum in anima viſum, nec ſenſus quemadmodum nec ſpecies illius hominis in eſſe poſsit, qui iam philoſophiam profeſſus ſit aut cucurrerit. Sed vnaquæque res tanquam nunc adſit præſensq́; ſit, ſenſum & imaginationē mouet. Tempus autem ſimul intelligere ad mentem attinet, in quo etiam verum apparet & falſum. Nam hæc propoſitio Cræſus Lydus fuit, vera eſt, illa vero Cræſus eſt lydus, falſa. Atque hæc quidem mens quod rei ineſt, quemadmodum ineſt, componit, cum dicit, nix eſt alba. frequenter etiam id quod ineſt, quaſi non inſit enuntiat, veluti cum format propoſitionem illam, nix non eſt alba. Nā tum componit atq; efficit, vt candor niui non inſit. Si quis vero exiſtat, qui huiuſmodi propoſitiones diuiſionem non compoſitionem vocet, non aget perperam, nam diuiſioni negatio, affirmatio compōni aſsimilis eſt. quāuis oēs fortaſſe diuiſionis noīe poſsint appellari. Siquidem eas res quas imaginatio à ſenſu confuſas accepit, mens ſecat & diuidit. illa. n. Socrates ambulat vt vnū cogitat & informat. Mēs vero Socrates ſeorſum, ambulat ſeorſum diuidit, ac ſeparatim enuntiat, quæ ſeparata non ſunt: quāquam rurſum quæ ſeiunxit, ea vnum efficit. Nam vna oratio, atq; vna notio hæc eſt, Socrates philoſophatur, in qua quidem oratione tanquam vna ſit, veritas falſitasq́; verſat. Hæc igitur duo ſunt propria mentis munera: & quod plures notiones poſsit in vnā veluti vnam colligere, & quod res ipſas vna cum tempore intelligere ac comprehendere: quorum neutrum nec ſenſui nec imaginationi tributum eſt.

Nogarolae scholia.

πολλοῖς δὲ πρὸς τοῖς τὸν χρόνον his Them. motus uerbis Ioannes Montes Docca Hiſpalenſis præceptor meus dū Patauij philoſophiam publice profiteretur, in omnibus Ariſto. græcis codicibus mendum ineſſe putabat. nam cum in hac XXII. particula uulgo ſcriptum ſit, αὖ δὲ γ. ὁμοίως ἢ ἐσομένων τὸν χρόνον πρὸς οἷς τοῖς καὶ συντιθείς tria illa uerba πρὸς οἷς τοῖς ueluti hiantia & à propoſito aliena conſtringi & unum effici uerbum προσνοεῖ iubebat, ut eſſet ſenſus, cum uero mens eorum quæ fuerunt, futuraque ſunt tempus ſimul intelligit ac componit. πρὸς enim præpoſitio ſi

alicui addatur uerbo, & cum eodem connectatur, idem quod ſimul ac cum & una ſignificat, quod ſane ἐν τῷ πρὸσ συμφά-νει ſatis apparet. quod eſt (ut in lib. de interpretatione decla rat Ammonius) τὸ πρὸσ τῷ πρώτω δηλουμένω κατὰ δύναμιν λόγοι καὶ ἄλλο τι συνεμφαίνειν. i. cum eo quod primũ oſtenditur, aliquid aliud ſignificare item & in uerbo πρὸσ αἰσθανέσθαι, quo uſus eſt Ariſto. in libello de memoria et recordatione, & in alijs compluribus perſpicuum eſt.

ARISTOTELIS PART. XXIII.

Cum biſariam dicatur indiuiduũ aut poteſtate, aut actu nihil prohiber, cum longitudinem intelligit. (Eſt enim ea actu indiuidua) indiuiduum intelligere & in tpe indiuiduo. Nam tempus quemadmodum longitudo, diuiduum indiuiduumq́; eſt. Non igitur licet dicere, in vtroq; dimidio quid intelligat, nam non eſt niſi ſit diuiſa, niſi poteſtate ſeparatim autem cum vtrunq; dimidium intelligit, ſimul etiam tempus diuidit, ſed tũc veluti longitudines, ſi vero vt ex ambobus & in tempore, quod vtriſq; eſt.

THEMISTII PARAPHR.

Simplex & indiuiduum dupliciter dicitur, vno modo cum neq; poteſtate neque actu diuiduum eſt, quales ſunt formę illę, quæ carent materia & ipſum punctum: altero cum poteſtate quidem diuiduum eſt, actu vero indiuiduum, vt linea & omnis magnitudo. Mens igitur & tempus quo ipſa vtitur ad res intelligendas, diuidua pariter, indiuiduaq́; ſunt: nam cũ formas percipit à materiæ cõcretione prorſus abſtractas, ambo penitus ſunt indiuidua & tempus & mens. At vero cum quæ poteſtate diuidua, actu aũt indiuidua ſunt, intelligit, ipſa quoq; actu indiuidua in indiuiduo intelligir, nõ hanc eius partem ĩ hoc temporis dimidio dimidiam, & in alio aliam. Nam ita duas longitudines, non vnam perciperet. Si vero longitudinem in longitudines diuideret, vt tempus quoque in partes ſecaret, neceſſe eſſet.

ARISTOTELIS PARTI. XXIIII.

Quod vero forma non quantitate eſt indiuiduum, id mens tempore indiuiduo, & indiuidua animæ percipit intelligentia, fortuito tamen, non quia illa ſint diuidua quo intelligit & quo tempore, ſed quia ſunt indiuidua. Nam etiam ſi in iis aliquod ineſt indiuiduum, ſed fortaſſe non ſeparabile, quod quidem tempus vnum & magnitudinem vnam efficit, atque hoc ſane in omni continnato & tempore & longitudine ſimiliter continetur.

THAMISTII PARAPHR.

Quod vero ſpecie non quantitate eſt indiuiduum vt homo & Socrates, ambo enim ſpẽ ſunt indiuidua, nã hominis notio nequaquam ſpecie diuidua eſt, quod ſi in ſingulos diuiditur, id tamen Socratis notioni minus accidit. Ergo hæc quæ ſpecie & forma ſunt indiuidua, indiuiduo tempore & indiuidua comprehendit intelligentia, nõ enim vnam Socratis medietatem in alio temporis dimidio, in alio aliam percipit, nec cum ſimplex profertur dictio vt homo, notionis compoſitio ad verbi curſum extenditur accommodaturq́;. Et. n. hoc iam eſt admirabile mẽtis munus, vt in tempore exaudiat, in non tempore intelligat, ſed in temporis puncto ac momento, quod ſane aut oĩno tempus non eſt, aut tempus indiuiduum Hæc eadem quoq; indiuidua comprehenſione intelligit, nec ita (vt modo dixi) ad nomen ſe extẽdit, vt pro ratione partium nominis & oĩum ſyllabarum notionis quoq; partes concipiat. Sed potius etiam ſi nomen ſit diuiduum, notio certe indiuidua eſt. Quod ſi quis notionem contendat eſſe diuiduam verum profecto dixerit, ſi eam fortuito & ex euentu non quia diuidua ſit, diuiduam eſſe affirmet, ſed quia nomen & vox, per quam exprimitur notio atq; comprehenditur, diuidua ſunt, ad quã quidem vocem quæ diuidua eſt, notio indiuidua modo quodam qui dictu difficilis eſt, aptatur accommodaturq́;. Verum pleraq; ſunt, quæ temere & fortuito ſunt indiuidua, non quia ipſa talia ſint, ſed potius quoniam illa, per quæ cognoſcuntur, ſunt indiuidua. nam ita etiam fit, vt extremũ temporis in quo intelligit mens, ex euentu diuiduum dicamus, propter ea quod momentum tempori accidat, cuius eſt finis & per quod cognoſcitur. Nam niſi præſens annus, menſis, dies & hora latitudinis momẽtum explerẽt ac perficerent, hoc momentum quod eſt indiuiduum, nullo modo poſſemus percipere cuius quidem rei ea eſt cauſa, quod quæ ſecantur diuiduntur, aliquod indiuiduũ, quæ cõpoſita concretaq́; ſunt, quippiam ſimplex & ſolitarium in ſe ipſis omnia contineant, quod fortaſſe nec ab illis ſeparari, nec per ſe ſuſ ſiſtere vlla poteſt ratione, ſed continent tamen. nam nec ſignificatio à voce quæ ſignificat, ſeiungi, nec ſine voce efferri valet. Iã vero nec quiſquam fortaſſe aliquid ſecum intelligat, & cogitet, niſi verbis quibuſdam ſe ipſum admoneat. Sed tamen hoc eſt illud quod efficit, vt verba quæ ſuas habent partes, propriis priuentur partibus, & cum diuidua ſint, reddantur induidua.

NOGAROLAE SCHOLIA.

ἀλλ' ὁ τοὔνομα καὶ φωνὴ δύο καὶ περιφέρεται, αὐτὸ καὶ νοεῖ καὶ, uerba ſunt græca Themiſtij uulgo ſic ſcripta, quorum extrema, quę duo ſunt, νοεῖ καὶ, unum feci, νοεῖται legendum ſtatuens.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Simili modo indiuidui rõ tam in tempore, quàm in longitudine ac generatim in omni continuata re cernitur, quæ ſane vt longitudo ſit vna atq; vt vnum ſit tẽpus, efficit. Quod enim continuatum eſt atq; cohærẽs, id etiam ſit vnum oportet. Quapropter ſtadium vnum diem vnum, & menſem vnum eſſe dicimus. Hoc aũt nihil eſt aliud, quã indiuiduum in longitudine & tempore, in rebus aũt compoſitis id quod compoſitione caret, contineri. nam niſi ita ſit, omnis profecto diſcreta eſſet quantitas, & quãtitas, omnis multitudo. Atqui multitudo nunc vno continetur, nec ſolum continuata inuenitur quantitas. Verum etiam diſcreta. nam binarius numerus, ternarius ac denarius multitudines ſunt, vnius complexu cohærentes.

NOGAROLAE SCHOLIA.

In categoriis capite de quanto philoſophus modum declarat, quo continuata quantitas à diſcreta diſtinguitur, quodnã item ſit illud punctum ſiue indiuiduum, quod tempus eſſe unũ & magnitudinem unam efficit.

ARISTOTELIS PARTI. XXV.

Punctum autem & omnis diuiſio, & quod ita eſt indiuiduum, oſtẽditur vt priuatio & ſimilis rõ in aliis eſt, verbi gratia, quo pacto malum aut nigrum cognoſcit, nam contrario modo quodam comprehendit, verum vt vis quæ cognoſcit, poteſtate ſit, atq; vna in ſeipſa exiſtat, ne-

ſtat,neceſſe eſt, quod ſi aliqua eſt cauſa, quæ nulli ſit cõtraria,ipſa ſeipſam cognoſcit,& actu eſt & ſeparabilis.

THEMISTII PARAPHRA.

At cum punctum & temporis momẽtum indiuidua eſſe dicimus, ea aliter indiuidua atq; incõpoſita oportet intelligere,quam illud rerum genus,quod natura & per ſe ipſum eſt indiuiduum.nam punctum & temporis momentum priuatione continuationis ſunt indiuidua. quapropter has res mens ipſa adhunc modum cognoſcit ac definit.non.n.in eaſdem aciem ſuam appellit ac dirigit, cum propria careant forma,ſed ſpatium & magnitudinem, quorum illa extrema ſunt,abſtrahit ac ſeiungit. Nam menti & ſenſui commune eſt vt nonnulla, eorumq́; vim ac naturam appulſu cõprehendant, alia priuatione abſtractioneq́; percipiant.Siquidem vt ſenſus oculorum, appulſu candorem & lumen, priuatione nigrorem & tenebras percipit, ac quemadmodum auditus appulſu vocem, ſilentium priuatione,ita & mens bonum appulſu, priuatione malum intelligit. Atque illud platonicum vigebit de materia, eam eſſe adulterina cogitatione comprehenſibilem actio enim illegitima tam mentis quàm ſenſus ea vere cenſenda eſt, quæ quidem non cum formæ innitimur, ſed cum ab ea recedimus fieri conſueuit.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Ex hãc Themiſtij Paraphraſis parte perſpicue ſumitur duplex eſſe earum rerum genus, quæ quidem diuidi & ſecari nullo modo poſſunt, unum φύσει καὶ τὸ καθ᾽ αὑτὸ ἀδιαίρετον, hoc eſt, quod habetur natura & per ſe indiuiduum, in quo Deus & reliquæ mentes à materia abſtractæ reponuntur, alterum priuatione continuitatis indiuiduũ, ut punctum continuatæ quantitatis & momentum temporis. Hæc aũt duo, diuiſiones appellauit philoſophus, cum dicit punctum, & omnis diuiſio, & quod ita eſt indiuiduum ut temporis momẽtum & punctum quantitatem continuans. dicuntur aũt diuiſiones, quoniam ut illo tempus ipſum, ita & hoc quantitas continuata diuiditur, quorum utrique id in categorijs attribuit Ariſt. ut ad punctum (nam & momentum temporis punctum dicimus) in quanto poteſtate contentum copulentur aptenturq́; eorum partes ueluti ad communem terminum. quod tamen non de punctu quod lineam finit & terminat, ſed quod continuat, intelligi debet.

Ex quo ſatis apparet Ioannem grammaticum à Themiſt. longe diſſentire, nam ille lineam & ſuperficiẽ habendas eſſe diuiſiones putat, eo quod ratione illius dimenſionis qua carent, ſunt indiuiduæ Themiſtius uero diuiſionis nomine non niſi punctum & temporis momentum intelligit. Sic enim ait ὥσπερ δὲ λέγω τὴν στιγμὴν ἀδιαίρετον, καὶ τὸ νῦν, ὅ τρόπον τινὰ κατὰ τοῦ συνεχοῦς ἀδιαίρετα καὶ ἀσύνθετα, ὃ οὐχ ὥσπερ ἐστὶ φύσει καὶ καθ᾽ ἑαυτὸ ἀδιαίρετον. ταῦτα γὰρ τῇ στερήσει τοῦ συνεχοῦς ἀδιαίρετα οὕτω γοῦν αὐτὰ ὁ νοῦς καὶ νοεῖ καὶ ὁρίζεται. Aduertat quoq; diligens lector Themiſtium à uerbis philoſophi, non tamen à propoſito digreſſum nos admonuiſſe mentem & ſenſum in hoc conuenire, quod aliquas res appulſu, nonnullas priuatione percipiant, quam diſtinctionem cum præmiſiſſet, materiam hoc ſecundo modo comprehendi authoritate Platonis aſſeruit, cuius quidem uerba etiam ſi aliter referantur à Themiſtio, tamen apud utrunque eandem ferè uim habent. Nam quod in præſentia ex Timæo recitat Themiſtius loquens de materia, ὅτι νόθῳ λογισμῷ ληπτή, Sic antea dixerat Plato, λογισμῷ τινι νόθῳ μόγις πιστόν. Hæc autem ſententia non eſt Platoni attribuenda ut propria & ſua, ſed Timæo Locro Platonis præceptori, qui ita prius ſcripſerat in libello de natura τὰν δ᾽ ὕλαν λογισμῷ νόθῳ τῷ μήπω κατ᾽ εὐθυωρίαν νοεῖσθαι, ἀλλὰ κατ᾽ ἀναλογίαν, quorum quidem uerborum primam partem in ſuum dialogum nomine Timæum tranſtulit Plato, ſecundam Ariſto. in primum de phyſica auſcultatione uolumen. Verum Themiſtius idem eſſe κατὰ στέρησιν καὶ λογισμῷ νόθῳ comprehendi nobis oſtenderet. quid nã ſit τὸ νόθον ἢ ἐνέργεια præclare expoſuit, de qua quidem nonnulla etiam primo de phyſico auditu. dicit Simplicius, ubi declarans quonammodo adulterina cogitatione cognoſcatur materia, à Plotino non parum uidetur diſſentire, quamuis uterque ſe haberi Platonicum uelit. Hæc autem nos omnia in noſtris in Timæum Locrum commentarijs explicare accurate ſtuduimus.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Quemadmodũ igitur ſenſus niſi agendi & non agendi vim in ſe continuat,ſed aliquid ſemper faciat,oculorum aſpectus tenebras nũquam ſentiat, nec auditus ſilentium. ſic ſi aliqua exiſtat mens, quæ ad intelligẽtiam & ignorationem nata aptaq́; non ſit, ea profecto nec prauas res,nec illas quę forma & ſpecie careant, vnquam intelliget talis habetur poteſtatis mens, quippe quæ res contrarias contrariis modo quodam percipiat, formas quidem cum aliquid agit priuantia, cum nihil agit, ſed poteſt agere. actus enim & potentia modo quodã contraria ſunt. Ergo ſi aliqua ſit mens, quæ ptãtis non ſit particeps, ea nec priuationes, nec mala comprehendit. Qualis eſſe cenſetur illa mens quæ extrinſecus accedit, ac multo magis prima cauſa, quę ab omni ptãte ſolutior liberiorq́; eſt. Hac enim ratione ipſa quoq; & id quod maxime eſt, & quod potiſſimum habetur forma, atque ab omni priuatione & deformitate remotiſſimum eſt, intelligit. Quæ cum ſit eiuſmodi, ſeipſam comprehendit, cuius ſubſtantiã eſſe actum, & re vera ſeparabilem fateri conſentaneum eſt, quæ nec temporis momento menti quæ poteſt, aptetur, coniungaturq́;; Huius mentis effectricis, quãquam ea eſt vis atq; natura, vt cõtraria non intelligat, non tamen ob id vilior & contẽptior habenda eſt, quam illa, quæ eadem comprehẽdit. Nam ea mens proculdubio eſt honoratior, nõ quæ plura numero, ſed quæ meliora ac præſtantiora põt percipere. Nec vero in mente effectrice, quemadmodũ in ea quæ poteſtate deſcribitur, res comprehenſibilis à mente diſtinguitur. Sed potius quia mẽs, ideo rõne comprehenditur, & viciſſim quia ratione comprehenditur, idcirco mens exiſtit, præterea aliter in hac atq; in illa verum cernitur, nam hęc ipſa germana potius veritas eſt, nec redditur ex eo verax, quod rem aliam atq; aliam, ſed quod ſe ipſam intelligat. At noſtra mens tenuem illius gerens ſimilitudinem, non ſimplicem veritatem, ſed eam quæ falſitati contrario nomine oppoſita eſt, nobis oſtendit, vt ſi in affirmatione verum, falſum in negatione neceſſario verſetur. Ex quo ſequitur, vt ipſa falſum vero admiſtum ſemper teneat, atque ita ſimul vtrunque contempletur, ac perſpiciat.

NOGAROLAE SCHOLIA.

δεῖ δὲ δυνάμει εἶναι τὸ γνωρίζον καὶ ἐνεῖναι ἐν αὐτῷ uerba Ariſtotelis in hac particula XXV. quorum cum uaria ſit lectio expoſitio quoq; diuerſa eſt, cõueniunt tñ in hoc oẽs interpretes duas à philoſopho conditiones aſſignari, quæ ut mens priuationes & mala percipiat, requirantur prima eſt ut mẽs poteſtate

poteſtate conſiſtat, altera de qua non parua diſſenſio eſt, καὶ ἐν εἶναι ἐν αὐτῷ, quod eſt ut unum in ea ſit, atque ita uulgo legitur in omnibus græcis codicibus, quam lectionem illum eſſe ſecutum uidemus, qui primo hunc de anima librum conuertit: atque is eſt ſenſus, oportet, ut unum (intellige oppoſitum) in ea inſit. quo etiam modo exponit Diuus Thomas, ſecunda lectio eſt καὶ ἐν εἶναι ἐν αὐτῷ, ut ἐν εἶναι ſit unum tantum uerbum, non duo, & tunc exponit Simplicius ut in eo ſit non ſolum ut ptāte conſiſtat, uerum etiam ut actu intelligat. Ioannes autem grammaticus εἶναι ἐν αὐτῷ καὶ πάλιν τὸ inquit, τὸ γνωριζόμενον ἐνυπάρχει ἐν τῷ γνωρίζοντι ὅταν γνωρίζει αὐτό. i. an eo inſit ac rurſum ut res cognita in eo qui cognoſcit, contineatur, cum ipſam cognoſcit. Ego uero (ſi mihi liceat) hunc locum ita corrigerem, καὶ ἐναντίον εἶναι ἐν αὐτῷ quod ſane fidenter facerem, tum quod philoſophus primo dixerit τῷ ἐναντίῳ γὰρ γνωρίζει. tum etiam quod poſtea appoſuerit εἰ δὲ μή τινί ἐστιν ἐναντίος τῶν αἰτίων. Tum quod ſic ſcriptum habuiſſe in ſuo Ariſto. codice Them. iurare auſim, nam cum his dixiſſe mentem illam oportere, ut poteſtate ſit, ſi priuanti a debeat intelligere, addidit mox quonam pacto ei inſit contrarium, ſic oſtendens. ὁ δὲ ἐν μέτρῳ σ νοῦσ ἀ κ σμο- νεὸν ἴνδαλμα ἐκείνου φέρων, καὶ ἀληθὴσ οὐχ ἀπλοῦν ἐπιδέχονται, ἀλλὰ τῷ ψεύδει αἰτίαν ἔχει, ἀνάγκη γὰρ εἰ καὶ ἐν τῇ κατα φάσει τὸ ἀληθὴσ, ἐν τῇ ἀποφάσει γίνεσθαι τὸ ψεῦδοσ, ὅτι ἀεὶ συμπεφυκμένον ἔχει τῷ ἀληθεῖ τὸ ψεῦδοσ καὶ συμπαραθεωρούμενος.

ἐναντία γὰρ πῶσ δύναμισ καὶ ἐνέργεια quod eſt actus et potentia modo quodam contraria ſunt ut dixit Them. Auer. autem tertio libro τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ hanc propoſitionem ſimpliciter protulit actum & potentiam eſſe contraria. opponuntur uero ueluti ea quæ ſunt in genere τῶν πρόσ τι corū ſcilicet, quæ (ut uertit Cicero) cum altero conferuntur. Nam oppoſitio potentiæ & actus inter illorum oppoſitiones princeps primaq; eſt. Qui latine loqui cupiunt, ut ille Perionius Gallus hanc propoſitionem fortaſſe ita transferret. id quod re ipſa eſt, ei quod poteſt eſſe, contrarium eſt, quæ quidem con uerſio an propoſitio conueniat, iudicent alij.

Ex hac Themiſt. Paraphraſi ſatis perſpicuum eſt duplicē eſſe ueritatem, alteram ſimplicem, alteram falſo ſemper admiſtam, id quod alijs uerbis expreſſit poſtea Ioannes grammaticus, qui primam græce appellauit ὑπάρκτικὴν. i. quæ uim habeat ſubſiſtendi: ſecundam uero ἀντιδιῃρημένην τῷ ψεύδει, quæ eſt falſitati oppoſitam

ARISTOTELIS PARTI. XXVI.

Eſt autem dictio, cum quippiam de quopiam dicit, vt affirmatio, atque omnis quidem vera eſt aut falſa. At mens non omnis, ſed quæ eſt ipſius quid eſt ratione cuius & qualis vera, nec quippiam de quopiam enuntiat. verum vt viſio ptoprij vera eſt. Si autem homo ſit albus aut non, non vera ſemper eſt. Sic illa ſe habent, quę carent materia.

THEMISTII PARAPHR.

Cum vero noſtra mens notionē aliquam ſimplicem conſiderat, & formam eius, & rōnem quę quid & quale continet, contēplatur minime fallitur, quamuis rem ſemper non aſſequatur. Sed veluti oculorum ſenſus, qui candorem tm̄ diiudicat, rariſsime aberrat ac decipitur. Sæpenumero tamen peccat, cum cleonens id eſſe quod eſt album enuntiat. Ita & mens quamdiu conſiſtit in ea notione, quę quid & quale bonū aut pulchrum ſit, complectitur, nec peccare nec mentiri plurimum poteſt. At cum hoc eſſe bonum, & hoc eſſe pulchrum aſſerit, plerunq; rem externam & alienam tribuit, atque huiuſmodi ſunt, iis quæ non ſunt huius generis, permutat & variat. qua quidē in re plurima oritur fallitas ac deceptio.

Neceſſe eſt igitur formis inſiſtere, eamq; potiſsimum quærere, quæ materiæ vacua ſit. Nam in his verſari ꝓprium mentis munus officiumq; eſt.

NOGAROLAE SCHOLIA.

ὁ δὲ νοῦσ οὐ πᾶσ: ἀλλ᾽ ὁ τοῦ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι ἀληθὴσ hæc ſunt propria quædam Ariſt. uerba, et ab eo (ut arbitror, nam apud quenquā alium locupletem philoſophum qui illum ætate anteceſſerit, non reperi) fabricatā & inuenta præſertim illa τὸ τί ἦν εἶναι, quæ quidem & latine interpretari atque exponerē ſtatui, Sed prius referam, quæ dicant alij. Ioannes quidem grammaticus τὸ τί ἐστι rei ſubſtantiam ſignificare cenſuit: τὸ δὲ τί ἦν εἶναι formam, cui addit Simplicius τὸ τί ἐστι ſubſtantiam rei oſtendere ex materia formaq; concretam, τὸ δὲ τὸ ἦν εἶναι formam ſolam. Themiſt. uero aliter quam illi, quamuis paraphraſtes uim horum uerborum Ariſtot. ſic explicuit. ὅταν μόνον τὰ τῶν εἰδῶν ἐπισκοπούμενος ἀθρει, καὶ τὸ εἶ αὐτῷ θεωρῇ καὶ τὸν λόγον τοῦ τί ἦν εἶναι. Nam apud Themiſtium τὸ τί ἐστι formā ſignificat, τὸ δὲ τί ἦν εἶναι rōnem eius quod quid erat eſſe (ut uerbum è uerbo transferam) i. (ut omnes exponunt) definitionem. Ego uero cum Ariſtotelem loqui aliter uideam, atq; iſti dicunt, aliter locum eſſe exponendum puto, non enim philoſophus τὸ τί ἐστι, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι protulit ut duo diuerſa, ſed τὸ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι ut ſecunda particula primæ ſit expoſitio. Nam cum uellet declarare mentem eſſe uerā, quæ circa quod quid eſt uerſatur, ne quid nominis, aut uocabuli ſignificationem intelligeremus (duplex eſt enim ipſum quod quid eſt) ſed quid rei, quod genus differentiamq; complectitur, appoſuit κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι, hoc eſt quatenus quid & quale continet. Hoc aūt τὸ τί ἦν εἶναι conuertere quidditatē mihi non libuit, propterea quod uerbum illud ſit ſatis inſulſum & barbarum. modo potius frequenti apud Ciceronem uti uolui, quo ipſe pluribus in locis definitionis partes explicans utitur. Duo tantum in præſentia afferam, quorum alter eſt primo Tuſculana. qōnum, Dicæarchus quidē & Ariſtoxenus quia difficilis erat animi quid ac qualis eſſet intelligentia, nullum oīno animum eſſe dixerunt. Alter earundem libro tertio. totum igitur id quod quærimus, quid & quale ſit, uerbi uis ipſa declarat.

ARISTOTELIS PARTI. XXVII

Scientia quæ eſt actu, & res ipſa idem ſunt, quæ vero poteſtate conſiſtit, temporis ordine in vno prior eſt, omino autem neque tempore. Nam quæ efficiuntur, omnia ex eo quod eſt actu ſunt.

ARISTOTELIS PARTI. XXVIII.

Quod vero ſenſum mouet, ſenſus facultatem ex eo quod ptāte eſt & actu videt efficere, non enim patitur, nec alteratur: quapropter alia hæc eſt motionis ſpecies. nam motio rei imperfectæ actus eſt, actus vero qui eſt rei perfectæ, alius omnino diuerſusq; eſt. atq; ipſum ſentire & intelligere ipſi dicere tantum ſimilia ſunt, cum autem iucundum aut triſte, quaſi affirmans aut negans, inſequitur aut fugit.

PARTICVLA. XXIX.

Atque ipſum delectari & dolere agere eſt medietate ſenſus ad bonum aut malum quia talia ſunt. fuga quoq; & ap pe-

& appetitus qui actu eſt, hoc ſunt & non aliud eſt expetendum aliud fugiendum, nec inter ſe nec à ſentiendi ratione differunt, quamuis ratio eorum diuerſa ſit.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Verum tametſi mens ipſa virtute ſenſus lõge melioris notę præſtantiorisq; eſt, complura tamen menti tributa ſunt ea rõne. quã ipſa ad ſenſum habet. Nã quemadmodum ſenſus actio non perpeſsio, nõ alteratio non denique motus omnino eſt, cum motus imperfectæ rei ſit actus, quæ aliud ſemper & aliud recipiat. At ſenſus actio ſemp perfecta. quare aut erit motus aut aliud motionis genus. Sic ipſius mentis in ea quæ ratione comprehenduntur appulſus, atq; eiuſdem habitu iam præditæ ſciẽtiq; ac perito ſimilis in ea q̃ ſciri poſſunt, actio appulſusq; non motio quidem, ſed actus haberi debet. quapropter cum perfectæ rei ſit, ipſa quoque perfecta ſit neceſſe eſt, nam actio eius mentis quæ poteſt, ortui magis quam perfectioni ſimilis eſt. Mens igitur & ſenſus tam in hoc quod modo dixi, quam in appetitione & fuga proportione conueniunt. Sed paulo altius ordiamur. ſenſus interdum hoc tãtum eſt flauum, quandoq; idem eſſe ſuaue, quod flauum eſt, ſimul enuntiat, cum igitur hoc tantum eſſe flauum profert, nec fugit nec ſectatur cum vero hoc idem flauũ eſſe iucundum vt mel enuntiat, experit, cum amarum, quale eſt fel, declinat & refugit. Sed vide, quæſo, num hoc idem de mente dici poſsit, quæ quidem cum ſanitas quid & quale ſit, ſolum intelligit, nec aſciſcit nec reprobat: cum vero eandem ſimul eſſe bonam cogitat & opinatur, eam adamat & cõſequi exoptat. quod igitur in ſenſu iucundum valet, idẽ in mente bonũ, quod item in ſenſu triſte id in mente malum põt. Nam ſenſus ipſe quia ſenſus, nec bonum nec malum: ſed quod voluptatẽ & dolorem affert, tñ percipit. boni vero & mali iudicium in ſola mẽte poſitum eſt, in mẽte dico, quam etiam deinceps vna tp̃s intelligere ſæpe retulimus: attamẽ ſenſus iucũdum & honeſtum, triſte item & malum eſſe rem vnam exiſtimat. Ex quo fit vt ſenſus ad iucunda rapiatur, & ſeſe auertat à triſtibus: contra mẽs, quæ eius appetitionibus ſæpenumero repugnans aduerſariaq; eſt, aliud iucundũ & bonum aliud triſte & malum eſſe contendit.

ARISTOTELIS PARTI. XXX.

Animæ vero quæ cogitandi vim habet, viſa quemadmodum ſenſa obiiciuntur, ſed cum bonum aut malum affirmat aut negat, ea fugit aut inſequitur, ex quo fit vt anima ſine viſo nunquam intelligat.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Animę vero quæ cogitandi vim habet, non aliter viſa quam ſenſui ſenſa offerri ſolent, bonũ vero & malum ſic obiicitur menti, vt iucundum & triſte ſenſui. quare cum viſum cum bono & viſum cũ malo copulat & connectit, ſectatur & fugit, & perſecutio affirmationi negationi declinatio ſimilis eſt. Verum quemadmodum fieri non poteſt, vt ſenſus ſine rebus illis aliquid agat, quæ ſub ſenſum cadunt: ita nec mens, quæ vis eſt animæ noſtræ congenita, niſi pulſetur viſis, quæ ex ſenſu ortũ habent. Et.n. appetitioni mentis & fugæ imaginatio prorſus antecedit. Quod ſi qua exiſtat mẽs, cui nihil deſit, qđ appetat, quæque non ita ſit infirma vt fugere cogatur ea ſane imaginationis auxilium, nequaquam requirit.

Senſus quidem appetitio, libido vel cupiditas, mentis vero deſiderium voluntas appellatur, quarum illa in iucundo, hæc aũt in bono verſatur. atq; vt ſenſus & eius cupiditas re conueniunt, cogitatione vero diſcrepant, ita quoque mens & voluntas ſubiecto ſunt eędem diffinitione autem diuerſæ. Præterea nec ea vis quæ experit, quæ videntur bona, nec quæ fugit cõtraria, inter ſe, nec à virtute ſenſus diſsident, diſcordeſq; ſunt. Pari modo nec virtus quæ vult, & quæ non vult, viciſsim inter ſe, nec à mentis facultate diſſentiunt. Sed vna atq; eadẽ habetur vis, quæ ad ſectandum & fugiendum, eadẽ, quę ad volendum & non volẽdum nata aptaq; ſit, quamuis hæc omnia appetitiones ſint, nam vel cum fugit, fugã expetit, ac cum non vult, id declinare deſiderat, quod aſpernatur.

PARTICVLA. XXXI.

Verum vt aer pupillam talem efficit, ipſa autẽ aliud, & auditus pari modo. Sed ipſum extremum vnum certe eſt, & vna medietas, & plures ipſius rationes ſunt, quo vero diiudicat dulce diſtingui à calido dictum quidem eſt prius, atq; ita dicendum, nam aliquid vnum eſt & ita vnum vt terminus.

PARTICVLA. XXXII.

Atque hæc ſane proportione & numero vnum ſunt, quam ad vtrunque habent & illa inter ſe: quid enim refert, ſi hoc quærat, quonam modo ea quæ ſunt eiuſdem generis, aut contraria diiudicet vt album & nigrum? ſit igitur vt eſt A, quod eſt album ad B. quod eſt nigrum, ſic C ad D. & illa inter ſe. quare commutata proportione, ſi C D vni inſint, ſic ſe habebunt vt A B. ſint idem & vnum, ratione vero non idem, & illa pari modo. eadem autem erit ratio, & ſi A quidem erit dulce, B vero erit album.

ARISTOTELIS PART. XXXIII.

Ac facultas quidem quæ intelligendi vim habet, in viſis & ſpectris formas intelligit, atq; vt ei in illis quid ſequendum & quid fugiendum definitum eſt, ita & ſenſu, cum in viſis ſit, monetur veluti qui facem ſentit: nam cum moueri ignem videt, adeſſe hoſtem communi cognoſcit. verum quandoq; in animę viſis aut notionibus tanquam videat, ratiocinatur & deliberat futura præſentibus conferens.

ARISTOTELIS PART. XXXIIII.

Ac cum dixerit ibi rem eſſe iucundam aut triſtem, cum fugit aut inſequitur, & omnino in actione verſatur. Verum quoq; & falſum, qđ ſine actione eſt in eodem eſt genere, in quo ſunt honum & malum quamuis ſimpliciter differant & alicuius ratione.

THEMISTII PARAPHR.

Rurſum aſſumere oportet id, quod iam diximus, ita menti ſpecies viſis inuolutas, vt ſenſui ſenſa, ſimulachris admiſta, offerri & obiici, eaſq; in illis ĩtelligere. Ex quo efficitur, vt mens ſiue adſit, ſiue non adſit ſenſus, appetitum pariter moueat. Nam opinatio boni aut mali quod cogitat, eſt in cauſa cur illud expetendum, hoc vero fugiendum ſit. Siquidem cum quis perſpicit facem, & appropinquare hoſtem intelligit, ſtatim fugit, quãuis ſimiliter & cum nihil videt, conſtitutis ſibi viſis & propoſita opinione idem efficit. Hæc aũt ſunt mentis munera, quæ in actione verſatur. nã ad ipſam mouere appetitionẽ attinet, cum mens illa quæ contemplatione rerum delectatur, tantum conoſcat, & intelligat, tametſi vtraque mens in hoc conuenit, quod vt ſenſus iucundum triſte percipit, ſic mens illa quæ in rebus perſpiciendis verſatur, veri falſiq; notionem habet, pro quibus altera mẽs in actione conſiſtens, bonum & malum comprehendit & iudicat. Differunt tamen, quod verũ ſimplici abſolutaq; ratione verũ ſit, & falſum pari modo.

bonum vero & iucũdum in eorum genere collocatur, quæ cum altero conſeruntur. nam bonum alicui bonũ & iucundum alicui iucundum dicitur. Quapropter altera id quod ſimplex abſolutumq́; eſt, altera vero quod alteri comparatur, intelligit & iudicat.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Argumentum à commutata proportione uſus eſt Plato in Timæo, ubi iterpret: Cicerone ſic latine loquitur. qũ.n. trium uel numerorum uel figurarum, uel quorumcunque generum contingit, ut quod medium ſit uti primum proportione, ita id postremo comparatur, uiciſsimq́; ut extremum cum medio, ſic medium cũ primo conferatur id quod medium eſt, tum primũ ſit, tum poſtremum: poſtrema uero & prima medio ſunt. Ita neceſſitas cogit, ut eadem ſint, quæ deiuncta fuerunt. quo in loco oportet animaduertere, quod Plato dixit πάλιν αὖθις, ideſt, uiciſsim, dixiſſe antea Timæum Locrum in ſuo de natura libello, πάλιν καὶ ἐναλλάξ, Ariſ. uero (ut ex XXXII. particula patet) ἐναλλάξ protuliſſe quæ quidem dictio quid nam in propoſito ſignificet (nam & aliud oſtendit) declarat. Euſtratius in cõmentarijs in librum quintum de moribus ad Nicomachum, ubi Ariſtotelis hoc eodem utitur argumentãdi genere, quo & hoc in loco quemadmodum etiam facit & in libris de interpretatione & de priori reſolutione.

ἡ γὰρ δόξα τῷ ἀγαθὸν ἢ κακὸν εἶναι ὃ νοεῖ διωκτὸν, αὐτὸ φευκτὸν ποιεῖ. *uerba ſunt Themiſtij quæ ego etiam ſic tranſluli. Nam opinio cogitati boni & mali efficit, ut illud appetendum, hoc uero fugiendum ſit. plura in hanc ſententiam potes apud M. Tullium uidere Tuſculanarum quæſtionũ lib. tertio.*

ὁρῶν μὲν γὰρ τὸ φρυκτὸν σημεῖον ὅτι πολέμιος, φεύγει *ſic in omnibus Themiſtij codicibus tam manu ſcriptis, quàm impreſsis legitur, in quibus tamen arbitror ineſſe mendum, & propterea uerbum τὸ φρυκτὸν delendum, & τὸν φρυκτὸν reponendum. nam & in hac. XXXIIJ. Ariſto. particula ita habetur, & recte quidem. οἷον αἰσθόμενος τὸν φρυκτὸν ὅτι πῦρ τῇ κοινῇ γνωρίζει ὁρῶν κινούμενον, ὅτι πολέμιος ὁ φρυκτὸς αὐτὸς ſignificat facem, quæ in propoſito id ſignificat quod in militari expeditione ſolet accidere, Datur enim nunc & dabatur iam ſignum face uel hoſtis irru[e]ntis uel amici appropinquantis, quam quidem rem cũ Cæſar & Liuius exprimerent, ignibus dixerunt ſignificatio facta eſt. Hermolai interpretationem præter uates aut ariolos intelliget nemo.*

ARISTOTELIS PARTI. XXXV.

Quæ vero abſtractione dicuntur, intelligit, quemadmodum ſi ſimum, quia ſimum, non ſeparatim, quia vero curuum, ſi quid intelligebat, actu abſq; carne intelligebat in qua rõne curuum: ita res Mathematicas intelligit non ſeparatas vt ſeparatas, cum eas intelligit.

THEMISTII PARAPHRA.

Verum mens aliter ea quæ ratione comprehenduntur aliter quæ abſtractione dicuntur, intelligit, lineam dico & ſuperficiem, atq; omnem demum materiam, in qua Geometria verſatur. Nam hæ res etiã ſi naturalium corporum termini fineſq́; ſint, eas tamen percipit non comprehenſo vna naturali corpore. quemadmodum ſi mens ſimũ à naſo & carne quibus inhæret poſsit, abiungere, id ſane ſine naſo intelligeret, quod ſine naſo non poteſt conſiſtere. At hoc nunc fieri nequit, propterea quod ſimi rõ naſum complectitur. Nam ſimitas naſi omnino & carnis curuitas eſt. concauum autem & curuum, lineam item rectam & inflexam. Triangulum & quadrangulum mens per ſe poteſt ſeorſum perſpicere & contemplari, quamuis ſeparatim per ſe non poſsint conſiſtere. cuius quidem rei ea habetur cauſa, quod tametſi res huiuſmodi à naturalibus corporibus nequaquã ſeiunctæ ſeparatæq́; ſunt, earum certe ratio & definitio materiam ad ſe nõ rapit nec attrahit. Ex quo fit, vt quæ re ipſa ſeparata non ſunt, mens vi ſua poſsit diſiungere, idq́; vt quantitatem cõtempletur, in qua quidem perſpicienda nec corpus naturale nec affectiones corporis qđ naturale eſt, vt ſunt calor, frigus, humor, & ſiccitas, ſed interualla tantũ & terminos deſiderat. Quapropter Geometria & Arithmetica omnium ſcientiarum à materia naturali longiſsime diſtant, ſemotæq́; ſunt. eo qđ cum earum conſtruuntur demonſtrationes, materiam illam conſiderare ſimul non oporteat. quare cum materia non egeant, ſenſum pariter non requirunt. Aſtrologia vero & Muſica procul & ipſæ conantur exiſtere, ſed non æque id poſſunt, quin potius initium & finem contemplationis à ſenſu capiunt. Atq; ea ſane quæ abſtractione dicuntur, ita mens intelligit.

ARISTOTELIS PART. XXXVI.

Ea autem mens omnino res ipſæ eſt, quas actu intelligit, vtrum vero mẽs quæ à magnitudine ſeparata non eſt, quippiam ſeparatũ poſsit intelligere, poſterius videndum eſt.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Illud vero poſterius conſiderandum, an mens corpore incluſa & à magnitudine non ſeparata formas natura abſtractas & ſimpliciter materia carentes poſsit intelligere. quamuis hic locus etiam in præſentia tractandus ſit. cum videatur eſſe conſentaneum, quemadmodũ diuina illa mens, quæ ſeparabilis eſt & actu conſiſtit, res materiatas non intelligit, nec id quidem immerito. nam comprehendẽdi vim non habet, (nec propterea humana mente abiectior viliorq́; eſt, ſed longe præſtantior quippe quæ etiam ſi interire nullo modo poteſt, non iis tamen rebus quæ poſſunt interire, deterior eſt) Ergo ſi (vt modo dixi) diuina mens res materiam continentes non percipit, conſequens eſſe videtur, vt mens quæ materiæ eſt particeps, res à materia ſeiunctas non poſsit comprehẽdere. Quod tamen minime verum eſt. Nam mens humana intelligẽdi etiam res illas vim habet, quę à materia prorſus ſolutæ ſunt & liberæ. nam ea mẽs quę formas materiatas intelligit à materia eas abſtrahendo & ſeparando, multo magis ſua natura videtur poſſe res à materia penitus abſtractas percipere. Non.n. humana mens diuina mente ea rõne inferior humiliorq́; eſt, quod naturas omnino à materia ſeparatas intelligere nunquam poſsit, ſed potius quod id ſemper non valeat, nec continenter. Atq; hæc ſane agitanda ſæpius exquirendaq́; ſunt.

NOGAROLAE SCHOLIA.

σκεπτέον μὲν ὕστερον *hoc eſt poſterius uidendum & conſiderandum, in libris intellige τῶν μετὰ τὰ φυσικά, in quorum ſecundũ mentem noſtram aſſerit ſubſtantias abſtractas percipere, ſed modo ĩperfecto, quippe quę ad ea ita ſe habeat, quæ natura euidentiſsima omnium ſunt, ut ueſpertilionis oculi per diem ad lumen ſolis. Sic.n. ait* ὥσπερ γὰρ καὶ τὰ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν. οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νοῦς πρὸς τὰ τῇ φύσει φανερώτατα πάντων *in nono quoque eiuſdem commentationis, intelligere quidem nos ipſas mẽtes à materia expertes uerum eſt,*

falſum

falſum autem non eſt, neque deceptio, ſed ignoratio non talis, qualis eſt cæcitas: cæcitas enim perinde eſt, atque ſi intelligendi quiſpiam potentiam omnino non habeat, cum ſic ſcribit. τὸ δὲ ἀληθὲς τὸ νοεῖν αὐτά, τὸ δὲ ψεῦδος οὐκ ἔστιν, οὐδ᾽ ἀπάτη, ἀλλ᾽ ἄγνοια, οὐχ οἷα ἡ τυφλότης ἐστίν. ἡ μὲν γὰρ τυφλότης ἐστίν, ὡς ἂν εἰ τὸ νοητικὸν ὅλως μὴ ἔχοι τις. *Verũ quod eaſdem non ſemper, nec continenter intelligamus, id qđ hoc in loco Them. aſſerit, antea Ariſt. docuerat, cuius in lib. XII. poſita ſunt hæc uerba.* διαγωγὴ δ᾽ ἐστὶν οἵα ἡ ἀρίστη μικρὸν χρόνον· οὕτω γὰρ ἀεὶ ἐκεῖνό ἐστιν ἡμῖν μὲν γὰρ ἀδύνατον, *& paulo poſt* εἰ οὖν οὕτως εὖ ἔχει ὡς ἡμεῖς ποτέ, ὁ θεὸς ἀεὶ θαυμαστόν.

ARISTOTELIS PARTI. XXXVII.

Nunc quæ de anima dicta ſunt, ſummatim repetamus. Animam modo quodã res oẽs exiſtere, quæ quidẽ aut ſub ſenſum cadunt, aut ratione comprehenduntur. Verum ſcientia res quæ ſciri poſſunt, modo quodam efficitur, ſenſus item ea, quæ ſenſum mouent.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Nunc repetamus per capita, quæ dicta ſunt de aĩa: animam modo quodam res oẽs exiſtere. Rerum. n. aliæ ſub ſenſum cadunt, aliæ rõne comprehenduntur. Verum ſcientia quæ actu eſt, res quæ ſciuntur, & ſenſus res exiſtit, quæ ſubiectæ ſunt ſenſibus.

NOGAROLAE SCHOLIA.

αἰσθητὰ καὶ νοητὰ *conuertere minime libuit, ut barbari Philoſophi ſolent, ſenſibilia & intelligibilia. Sed* νοητὰ *quæ animo cernuntur, & ratione intelliguntur,* αἰσθητὰ δὲ *quæ ſenſum mouent, quæ ſenſibus percipiuntur. quæ cadunt ſub ſenſum, & ſenſibus ſubiecta ſunt. ſic. n. in libro de uniuerſitate tranſtulit Cicero. Scias tamen uelim Platonem frequentius,* τῷ νοητῷ τὸ ὁρατὸν *quàm* αἰσθητὸν *opponere, quod patet ex. VI. libro de Rep. cũ inquit,* νόησον τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὥσπερ λέγομεν δύο αὐτὼ εἶναι καὶ βασιλεύειν, τὸ μὲν νοητοῦ γένους τε καὶ τόπου, τὸ δ᾽ αὖ ὁρατοῦ. ἵνα μὴ οὐρανοῦ εἰπών, δόξω σοι σοφίζεσθαι περὶ τὸ ὄνομα, ἀλλ᾽ οὖν ἔχεις ταῦτα διττὰ εἴδη ὁρατόν, νοητόν. *in libro. VII.* καὶ οὕτω δὴ τὸ μὲν νοητόν, τὸ δ᾽ ὁρατὸν ἐκαλέσαμεν. *Verum in Phædone* τὸ αἰσθητὸν καὶ ὁρατὸν *ſimul accipit, &* τῷ νοητῷ *contraria eſſe dicit.*

PARTICVLA. XXXVIII.

Quid autem ſit, cur hoc eueniat, queri oportet. Scientia igitur & ſenſus in res diuiduntur. is quidem qui ptãte eſt in res quę poteſtate ſunt. is vero qui actu eſt in res, quæ actu ſunt verum animæ partes, quarum altera ſentiendi, altera cognoſcẽdi vim habet, poteſtate ſunt, hęc quidem id, quod ſciri poteſt, illa vero, quod ſub ſenſum cadit. Sed aut res ipſas aut ſpecies ineſſe neceſſe eſt. nã non res ipſas, cum inanima non ſit lapis, ſed ſpecies: quare anima eſt veluti manus. Nam manus inſtrumentorum eſt inſtrumentum. Mens quoque formarum forma: ſenſus item eorum quæ percipiuntur ſenſu, forma eſt.

THEMISTII PARAPHR.

Quo autem modo hæc res ſeſe habeat, & ſi ſatis antea expoſitum eſt, aliud tñ quid in præſentia aſſumere oportet, Res ipſæ aut poteſtate ſunt, aut actu cõſiſtunt, ſic & anima modo poteſtate eſt ſpecies, modo actu. Nam cum ipſa ſenſus & mentis tenet habitum, nõ agit tñ, res ipſæ ptãte eſt, quas habet. at cum agit, res ipſe actu iam eſt. Quapropter præclare dictum eſt, animam quæ ſunt, eſſe omnia. cum ea quæ ſunt, formæ exiſtant. Nam vnumquodque quod eſt, id eſt forma ratione. Materia vero potius ipſius ortus cauſa, & cur res gignatur non vt ſit, habẽda eſt. Nam à materia accipiunt corpora, vt continenter labantur & fluant, à forma vero vt quieſcant, atq; eadem aliquo temporis ſpatio permaneant. Ergo recte dictum eſt animã res oẽs exiſtere, quippe quæ rerum oium formas tum mente tum ẽt ſenſu percipiat: atq; eadem cum illis efficiatur, quamuis non cum totis & integris rebus. non enim lapis, nõ ignis non terra in anima reſidet. Reſtat igitur vt anima euadat rerum ſpẽs, nec quicquam prohibet, quin rõ rationi, & formæ forma conueniat & congruat. Quapropter aĩa veluti manus ſeſe habet, nam manus inſtrumentorum inſtrumentum eſt, cuius quidem miniſterio aliis vtimur inſtrumẽtis. aĩa quoq; formarum forma eſt, qua reliquas formas recipimus, Nec vero ſolum animã recte eſſe res ipſas aſſeritur, qđ oẽs formas percipiat, atq; comprehendat, verum etiam quod eaſdem imprimat, & quaſi ſignet in materia. Nam ipſa eſt, quæ variis materiam format figuris. Siquidem vita, quæ plurima tribuitur materiæ, ab anima deriuatur. Hæc autẽ vita in animalibus quidem euidentius cernitur, in plantis vero & elementis obſcurius.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Ex ultimis huius Paraphraſis uerbis cenſuiſſe Themiſtiũ ſatis conſtat elementa eſſe animata: nam is ita græce ſcribit. ἡ γὰρ ζωὴ πάντα ταῦτα ἡ πολλὰ τῆς ὕλης, ἐναργεστέρα μὲν ἐπὶ τῶν ζώων, ἀμυδροτέρα δὲ ἐπὶ τῶν φυτῶν, καὶ τῶν στοιχείων.

PARTICVLA. XXXIX.

Cum autem nulla ſit res, quæ à magnitudinibus (vt videtur) ſub ſenſum cadentibus ſeparata ſit, in formis ſanè ſenſum mouentibus ſunt res illæ quæ rõne cõprehendũtur, & quæ abſtractione dicuntur, quæque ſunt habitus & affectiones rerum quæ ſenſum monẽt, & ꝓpterea q nihil ſentit, nihil addiſcere põt, nihil intelligere, & cum contemplatur, vna cum viſio contempletur, neceſſe eſt, nam viſa ſunt veluti res ſenſu perceptæ, quãuis materia careant. Verum imaginatio ab affirmatione & negatione diuerſa eſt. nam notionum complexio vera eſt aut falſa. At primæ notiones quanam re different, vt viſa non ſint? An neque aliæ ſunt viſa, ſed non ſine viſis.

THEMISTII PARAPHR.

Quibus nulla videtur eſſe res, quæ à magnitudinibus ſenſum mouentibus ſeiuncta ſit, iis conſentaneum eſt, vt formas quæ animo cernuntur, in ſpeciebus ponant quæ ſenſui ſubiectæ ſunt. Huius generis habentur, quæ abſtracta dicuntur, quæque rerum ſenſu perceptarum habitus affectionesq; ſunt. Hæc autem materiæ mixta adiunctaq; ſunt ex quo ſit, vt ex materia dependeãt oĩa. argumento, quod qui captus oculis & ſurdus ortus ſit, Geometriam aſſequi nunquam poſſit, non circulũ, non triãgulum cogitatione depingere. niſi forte ea, quę ſenſu pcipit, calida aut frigida, dulcia aut amara bene olentia aut grauiter olentia ſint. Mens quoque vnũ & duo ac denique oẽm numerũ ex rebus ſenſum mouẽtibus colligit. Ex quo fit, vt quoties ipſa huiuſmodi rerũ genus contemplatur, id vna cum viſis contempletur, neceſſe ſit. Nam viſa ita ſe habent, vt res ſubtæ ſenſibus, niſi quod carent materia. Verum quæ complexione dicũtur, & intelliguntur, aſpectris & viſis perſpicue diſcrepant. Nam diei & lucis viſa in anima remanent eadem, quæ tamen varie mens cõnectit & copulat. vt cum dies eſt, lux eſt, aut dies eſt, lux eſt, vel cum dies eſt, lux non eſt, aut

eſt, aut eſto dies, eſto lux, quæ quidem connexiones copulationesq́; tum inter ſe, tum etiam à viſis omnes differunt. Verum quoque & ſalſum in complexione conſiſtit in imaginationibus non conſiſtit. At ſimplices & primæ notiones quonam modo differant. vt nõ ſint viſa? An hæ viſa nõ ſunt, ſed non ſine viſis tamen. cum fieri non poſsit vt notio & viſum Socratis eadem ſint. Sed viſum eſt forma & ipſius ſenſus veſtigium & quaſi perpeſsio niſi perpeſsionem accipias, vt ſæpius antea docuimus. Notio aũt mentis actio in viſum, qđ ei ſubiectum eſt. ita mens diuerſis modis vtitur ſpectrix & viſis, quæ etiam caſibus & articulis immutat & variat.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Aliud ponit diſcrimen Ioan. Gramma. aliud Themiſtius inter ſpectrum ſiue uiſum, quod à græcis φάντασμα & εἴδωλον dicitur, & notionem, τὸ νόημα ab eiſdem nuncupatum. Sic enim ſcribit ille in hac. xxxix. particula.

ἀλλ' ὅσῳ οὐ ταὐτόν ἐστι φάντασμα καὶ νόημα, τὸ μὲν γὰρ φάντασμα, ἔνυλόν πώς ἐστι τὸ δὲ νόημα ἄυλον quod eſt uerum phantaſma ſiue uiſum & notio non ſunt omnino eadem, uiſum nãque materiam modo quodam cõtinet, notio uero materiæ expers eſt. An uero phantaſma apud Plato. & Ariſt. idem ſignificet, alias fortaſſe. Nunc quid Themiſtius. φάντασμα inquit, τύπος τίς ἐστι καὶ ἴχνος τῆς αἰσθήσεως, καὶ ὥσπερ πεῖσις, id eſt phantaſma ſeu uiſum eſt forma quædam rei extrinſecus oblatæ, & ſenſus externi ueſtigium, quoniam ab eo ſenſu impreſſa eſt & ueluti perpeſsio τὸ νόημα δὲ, ἐνέργεια τοῦ νοῦ περὶ τὸ φάντασμα ὑποκείμενον, id eſt. Notio autem mentis actio in uiſum quod ei ſubiectum. Verbum πεῖσις cur Hermolaus uibex uerbere inuſtus conuerterit, ſatis demiror. nam etiam ſi rei fortaſſe conuenire uideatur, uerbo tamen nullo modo congruit præſertim cum ſubiiciat Themiſtius, εἰ μὴ τὴν πεῖσιν νοοῖμεν, ὡς πολλάκις προειρήκαμεν. quam quidem particulã in ſua interpretatione omiſit Hermolaus. phantaſma igitur eſt perpeſsio, non quæ interimit ſenſum, ſed quæ perficit & abſoluit, de qua ſcilicet interim ente ſæpius antea locutus eſt Themiſtius, tametſi eam non πεῖσις ſed πάθος nuncupauit. Hæc autem πεῖσις ἀπὸ τοῦ πάσχειν, cuius μέλλων πείσομαι, dicta eſt. πεῖσις quoque perſuaſionem ſignificat ἀπὸ τοῦ πείθειν à quo μέλλων πείσω, ut ex illo Homeri uerſu ſatis apparet ὀδυσσ. x. x. τῷ δὲ μάλ' ἐν πείσῃ κραδίη μένε τετληυῖα νωλεμέως, id eſt cui cor aſsidue tolerans parebat. Hinc arbitror ego ſumptã eſſe πεῖσιν ὁμωνυμὸν, cuius in libello περὶ τῆς ἀοργησίας Plutarcus meminit, quæ tamen quidnam ſit, ſe nõdum comperiſſe Eraſmus aſſerit.

ARISTOTELIS PARTI. XL.

Cum animaliũ anima duabus terminata ſit viribus, altera iudicandi, qđ mentis & ſenſus officium munusq́; eſt, altera loco mouendi. de ſenſu & mente hactenus dictum ſit. De motrice animæ vi quidnam ſit, videndum eſt. Sit ne vna quædam ipſius particula aut magnitudine aut rõne, an anima tota & ſi quædam ſit particula præter eas, quæ dici ſolent, & quas enumerauimus, an vna quædam.

THEMISTII PARAPHR.

Cum animantium anima duabus maxime facultatibus definita ſit, altera quæ deſcernendi vim habet, qđ eſt mẽtis & ſenſus affectio, altera mouẽdi eo motionis genere quod loco peragitur. De mẽte & ſenſu ſatis antea dictum ſit, De vi motrice quid nam ſit, deinceps pertractandum. Vtrum ſit quædam animæ pars, & ea quidem magnitudine aut cogitatione ſeparabilis an tota anima, & ſi pars, ſit ne ab iis quæ dici ſolent, diuerſa, ratione & cupiditate, an harum vna quædam.

ARISTOTELIS PART. XLI.

Sed ſtatim ambigitur, quonã modo animæ partes, & quot numero dici debeant. Nam infinitæ quodam modo videntur eſſe, non eæ tantum, quas nonnulli rationem, iram, & cupiditatem diſtinguentes affirmant, ſed & ij, qui vim rationis compotem & expertem ſtatuunt. Nam ex differẽtijs quibus has ſeparãt, aliæ quoq; videntur partes, quæ maiori quàm illæ diſtent interuallo, Altricem dico, quæ & plantis & omnibus animalibus data eſt. Necnon & illam quæ ſentiendi vim habet, quam neq; vt rationis expertem, neq; vt rationis compotem facile quis poſsit ponere.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Quãquam hac de re magna exiſtit qõ, vtrum animę partes dicendę ſint quę magnitudine & loco diſtent, an plures facultates potius in eodem ſubiecto differentes, quæ non aliter ſe habeant quam pomi dulcedo, ſuauis odor & candor. Si vero ſint partes, quot nã igitur numero eſſe cenſentur? Quod ſiue tantum tres, (vt tradunt nonnulli) aut plures, nam animæ partes numero ferè comprehendi poſſe non videntur, ſi quis huiuſmodi dr̃ias accipiat, quibus iram cupiditatem, & rationem ſeparant, atq; diſiungunt. nam aliæ ſunt animæ partes, quæ quidem quam hæ tres, longius diſtant. Siquidem virtus altrix, quæ tam ſtirpibus & plantis, quã omnibus animalibus tributa eſt, multo magis ab illis diſtinguitur, quã tres illæ inter ſe: Similiter & vis ſentiendi. Hæc enim nec vt rationis compos, nec vt eiuſdem expers omnino ponenda eſt. Nam quia rerum quæ mouent ſenſum differentias diiudicat, & occaſio quędam, & quaſi ſcalarum gradus ad rationem efficitur, ob id mentis particeps, quia vero non minus in beſtiis quam in hominibus viget, hæc etiam carere ratione exiſtimari poſsit.

ARISTOTELIS PARTI. XLII.

Iam vero & vis imaginoſa, quæ quidem ratione ab omnibus aliis diuerſa eſt, qua nam re idem ne ſit, quo illę, an diuerſa eſt, maxime quęritur: ſi quis ſeparatas animæ partes ſtatuat. præterea & appetendi vis, quæ & ratione & diuerſa ab omnibus eſſe videtur, abſurdum ſanè eſt hanc diuellere. nã in ea parte quæ rõnis eſt particeps, voluntas, & in illa quæ eiuſdem eſt expers, cupiditas & ira poſita eſt. Quod ſi in tres anima diuiſa eſt, vnaquæque earum ſuam habebit appetitionem.

THEMISTII PARAPHR.

Pręterea & facultas imaginola ab aliis q́ expoſitę sũt, rõne dinerſa eſt verũ ſi q́ dictæ ſunt, tres tm̃ habent aĩæ partes, hęc profecto aut rõni aut cupiditati aut irę cõnectẽda eſt. Has oẽs quas enumerauimus, ſequit appetẽdi vis, q́ cũ à p̃dictis rõne, ptãte & actu prorſus differat, quis eam ex illis tribus vnã ſtatuat? Nã fortaſſe abſurdũ ſit hãc facultatẽ diuellere, ac tum in genere rõnis cõpote, tum in eiuſdem experte collocare, eandem ſeorſum (vt vnaquaq; illarũ eſt) ab eiſdẽ ſeiunctã cõſtituere.

NOGAROLAE SCHOLIA.

ἔτι δὲ τὸ φανταστικὸν ὃ μὲν εἶναι κατὰ τὸν λόγον ἕτερον uerba Themiſtij, quæ fortaſſe poſſent conuerti formæ ratione diuerſa aliaque eſt.

ARISTOTELIS

ARISTOTELIS PARTI. XLIII.

Ac de ea re iam agamus, de qua nunc inſtat ſermo, quidnam id ſit, quod animal loco moueat: nam motu accretionis & decretionis, quæ omnibus datæ ſunt, vis generandi & nutriendi, quæ omnibus ineſt, mouere videbitur. De reſpiratione autem & expiratione, de ſomno & vigilia poſterius conſiderandum eſt, nam hæc magnam habent difficultatem.

THEMISTII PARAPHR.

Sed reuertamur, vnde iam diſceſsimus, atq; explicemus, quæ nam ſit ea vis, quæ animal loco moueat. Nã motu accretionis & decretionis ea facultas (procreatricem dico & altricem) quæ omnibus rebus animatis inſita eſt, mouere videt. Verum de reſpiratione & expiratione à qua virtute ortum habeant de ſomno item & vigilia poſterius videndum eſt. Hæ nãque animalis motus alterationesq; ſunt.

ARISTOTELIS PARTI. XLIIII.

Verum de motu, qui loco fit, quæ nam ſit ea vis, qua animal moueatur & incedat, cõſiderare oportet, Atq; ipſam non eſſe altricem facultatem ſatis patet. Hic.n. motus alicuius cauſa ſemper efficitur, ac cum imaginatione, appetituq; eſt, nihil enim quod non expetat, aut fugiat, hoc motu mouetur, niſi violentia adhibeatur. Adde quod & hoc motu cierẽtur plante & partem aliquam huic motui idoneam haberent, qua vterentur vt inſtrumento.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Verum quod initio propoſuimus de motu, qui loco efficitur tranſigamus, qua.ſ. vi animal ſeipſum moueat & ingrediatur, atque altricem facultatem aĩal hoc motionis genere non mouere ſatis perſpicuum eſt. Nam in iis quæ coacta nulla vi, ſed ſponte mouentur, motus qui loco fit alicuius gratia ſemper agitur, idq; cum imaginatione & perſecutione aut fuga. At qui facultas altrix imaginationis penitus eſt expers, & propterea appetitũ non habet. Nã omnis appetitio è ſenſu & imaginatione ducitur. Nec vero quamuis animalia, quæ cibũ expetunt, ad cibum moueãtur, ob id tamẽ altricem vim, & appetentem facultatem eſſe eandem putandum eſt. Quod ſane indicant ſtirpes & plantæ, quibus vis altrix ineſt, appetitio non ineſt. quapropter nec ſenſus nec imaginatio in illis apparet. quod ſi altrici virtuti vis mouendi loco adiuncta eſſet, profecto nonnulla plantis inſtrumenta affixiſſet natura ad inceſſum idonea & accõmodata, præſertim cum ipſa præbere temere nihil ſoleat.

ARISTOTELIS PART. XLV.

Similiter nec ſentiendi vis multa enim ſunt animalia, quæ ſenſum quidem habent, manent tamen, ac perpetuo ſunt immobilia. Si igitur nihil incaſſum facit natura, nec in neceſſariis deficit, niſi in his, quæ obleſa & manca, imperfectaq; ſunt. Verum huius generis animalia perfecta ſunt. & non mutilata: argumento quod & vim habeant gignẽdi, quodq; & ſtatum & decretionem accipiant. habeãtq; etiam illas partes, quæ ſunt inceſſus inſtrumenta.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Verum nec vis ſentiendi eadem eſt, quæ loco moueat. complura enim ſunt animalia ſenſu prædita, quæ immobilia perpetuo manent, nec loco moueri vllo modo queunt: nam ſi poſſent, eam fruſtra poteſtatem adepta eſſent. At qui horum vtrunq; pariter cauet natura & ne temere aliquid addat, ac ne ex neceſſaris quippiã omittat, niſi in mancis & imperfectis. Verum huius generis animalia perfecta ſunt & abſoluta, non manca nõ obleſa, quod quidem ex eo perſpici poteſt, quod alia generent, qualia ipſa ſunt, creſcant item ac decreſcant.

ARISTOTELIS PARTI. XLVI.

Nec vero intelligẽdi vis, nec quæ vocatur mens mouet. Nam quæ in contemplatione verſatur agẽdũ nihil cogitat, nec de re expetenda aut fugienda quicpiam dicit ac motus declinantis quicpiam aut perſequentis ſemper eſt. Sed nec cum aliquid huiuſmodi contemplatur, fugere iam aut perſequi iubet, verbi gratia, aliquod terribile aut iucundum ſæpius cogitat, pręcipit tamen ne timeat, quamuis cor moueatur & palpitet. Sin vero iucundum, alia quædam pars.

THEMISTII PARAPHR.

Iam vero nec ratio, nec quæ vocatur mẽs, ea eſt vis, quæ motu ciet. Nam cum duplex ſit mens, altera, quæ contemplandis rebus oblectatur, de agendis tamen tã fugiendis quam expetendis nihil cogitans, Motus autem qui loco peragitur, ab eo ortum habet, qui vel fugit vel perſequitur, altera vero actuoſa, quæ etiamſi de illis aliquid intelligit, non tamen ipſa motionis. Domina eſt ſi quidem plerunq; accidit, vt rem merito fugiendam concipiat, non fugiat tamen, qualis eſt terrę motus & fera immanisq; bellua. Sed quamuis palpitet cor & inhorreſcant pili, animal certe conſiſtit, nec mutat locũ. ſæpenumero etiã vſu venit vt ipſa iucundum aliquid cogitet, & pars quædam corporis voluptate titilletur, totum vero corpus quieſcat ac permaneat. Huius quidẽ rei ea habetur cã, quod homo potiſsimum terribilia & iucunda, nõ modo præſentia & futura, verũ etiam præterita quandoq; cogitet, ad quæ quidem referri motus nullo modo poteſt. Non igitur intelligentia illius motus qui loco fit, Domina eſt.

ARISTOTELIS PART. XLVII.

Præterea mens quoq; iubet & ratio dicit fugiẽdum eſſe aliquid aut perſequendum, non tamen mouetur, ſed cupiditate agit, vt intemperantes ſolent, atq; illum omnino videmus qui medicinam teneat, non mederi, veluti aliqua alia ſit res, nõ ipſa ſcientia agendi per ſcientiam Domina.

THEMISTII PARAPHRA.

Plerunq; etiam perſpicuæ cernimus, cum mẽs iubet & ratio imperat ſugam aut perſecutionem, animal tamen non mente, ſed cupiditate moueri, vt intemperantes faciunt. Non igitur mens, nec ſcientia hoc motionis genere animal mouet. nam aliter fieri cernimus, ſiquidem accidit, vt quiſpiam ſit medicus, qui medicinam non adhibet, alius item equeſtrem artem teneat, qui tamen equo non vtatur, quaſi non ars & ſcientia, verum aliqua alia ratio mouendi loco Princeps & Domina ſit.

ARISTOTELIS PARTI. XLVIII.

At vero neq; appetitus huius motionis author Dominusq; eſt, nã continentes quamuis expetant & cupiant, non tamen ea agunt, quorum appetitionem habent. Sed mentem ſequuntur. Verum hęc duo videntur eſſe, quæ moueant aut appetitus aut mens, ſiquis imaginationem veluti quandam intelligentiam ſtatuat. Nã homines magna ex parte inſcienter imaginationes ſequuntur. Atq; in cæteris animalibus non mens non ratio, ſed imaginatio tantum viget. Hæ igitur ambæ ſunt mens & appetitio, quæ mouendi loco vim habent.

Themiſtii paraphraſis.

Iam vero neq; cupiditas neq; ira p ſe huius motionis dominæ ſunt. nam continentes etiam ſi iracũdia exardeſcant, & cupiditate moueantur, hanc tñ coercent & illam cohibent, cum rõnis imperio pareant, Mens igitur & appetitus duæ facultates videntur eſſe, quæ moueant. Si quis imaginationem ponat veluti intelligentiam. Nam homines magna ex parte imaginationes magis quam ſcĩas ſequuntur. Animalia quoq; rõnis expertia quæ etiam carent prudentia, his tantum reguntur, quibus imaginatio mentis loco data eſt.

Ariſtotelis parti. xlix.

Ea inquam mens, quæ cogitat alicuius gratia, & aliquid molitur & agit, ſed differt ſine ab illa, quæ in contemplatione verſatur. atq; oĩs appetitus eſt alicuius gratia. cuius.n.eſt appetitus, id mẽtis actuoſæ initium eſt: vltimum vero actionis principiũ. quapropter hæc duo recte videntur ea eſſe quæ moueant appetitus & mens actuoſa. nam id ipſum qđ appetitur, mouet, & propterea mens mouet. quoniam id quod appetitur, eius principium eſt. imaginatio quoq; cum mouet, non ſine appetitu mouet.

Themiſtii paraphr.

Sed cum mentem dico, quæ loco moueat, mentem actuoſam, quæ alicuius cauſa ratiocinetur, vel cõſultet, intelligo. Sed ab illa differt, quæ rebus contemplandis oblectatur (id quod ſæpe iã retuli) quod huic ipſa actio veluti finis conſtituta eſt, actuoſæ vero menti appetitus, qui ad aliquod aliud præter actionem refertur. Nã propoſitum, ad quod contemplatio, appetitusq́; dirigitur, actuoſæ mẽtis initiũ eſt. Siquidem cum in id intuetur, de rebus agẽdis cogitat ac deliberat, ipſumq́; intelligentiæ habetur extremum, in quo is cõſiſtit, qui conſultat, quonam modo actionis principium finem aſſequatur, atq; vt intelligentiæ initium ſit actionis vltimum, optima igitur ratione in his duobus, quæ ſunt appetitus & actuoſa mens, quæri debet cauſa, cur animalia moueantur & incedant, propterea quod tam hæc q̃ ille expetendi finis gratia ſunt, nam mens cũ mouet, ob rem aliquã mouet, quã expetit. Quare nec ſine appetitu id facit. Siquidem ſolent reciprocari, quæ cum altero conferunt.

Nogarolae scholia.

Qui Ariſt. aſſerũt in hac particula propoſitione illam ſibi finxiſſe, intellectus extenſione fit practicus, hi nunc facile tanquam mendaces redargui poſſunt.

Ariſtotelis parti. l.

Vnum igitur qđ primo mouet, eſt illud quod expetitur: nã ſi duo mens & appetitus mouerent, cõi aliqua formã mouerent, nunc vero mens ſine appetitu non videtur mouere, nam voluntas appetitus eſt. Sed cũ motus conſulto efficitur, voluntate etiam fit. appetitus aũt inconſulto mouet. Nam cupiditas appetitio quædã eſt.

Themiſtii paraphr.

Quod igitur expetitur. i. vnum, qđ mouet, atq; vna illius appetitio eſt, nec mens, nec appetitus, vt quædam diuerſæ res ponẽdę ſunt. non.n. ſpecies à ſuo genere alia eſt. Verum mens ſuum quoq; appetitum habet. Nam voluntas appetitio quædam eſt. Quod ſi mens & appetitus duæ ac diuerſæ inter ſe facultates eſſent, quæ mouerent, profecto alia quædam communis ineſſet vis, cuius ipſæ participes animal motu cierent. quemadmodũ bipedi & quadrupedi animali commune eſt affixos habere pedes & membra, quibus ingreſſus corpore ſuſtinetur. Nunc vero ſatis apparet mentem ſine appetitu non mouere, cum voluntatem quoq; dictum ſit appetitionem eſſe, appetitum aũt mouere ſine mẽte. Nam ira & cupiditas appetitiones ſunt, quæ quidem inconſulto ſæpius mouent. Hoc autem in intemperantibus perſpicuæ cernitur, quos etiam ſi ad meliora conuertat mẽs, ij tamen deteriora expetunt, ac ſequuntur.

Ariſtotelis part. li.

Atque omnis quidem mens recta eſt, appetitus autem & imaginatio recta & non recta eſt. quapropter id quod expetitur, ſemper mouet. Hoc aũt eſt aut bonum, aut id, quod apparet bonum. quamuis nõ omne, ſed bonum agendum, bonum aũt agendum id eſt, cui accidit, vt aliter ſe habeat.

Themiſtii paraphraſis.

Atque hæc quidem mẽs, quæ proprie & vere dicitur mens, omnis recta eſt, appetitus vero nõ omnis rectus, ſed neq; imaginatio, ſi remota ſit mens, quam etiã cum mente plerunq; conſtituimus, atque eodem in ordine collocauimus. Quare quod expetitur, ſemper mouet. Hoc autem eſt aut re vera bonum, aut quod boni ſpeciem habet. Sed mentem verax bonum, id quod videt bonum cupiditatem & iram mouet. etenim quod ſuaue iucundumq́; eſt, tum apparet bonum, cum cupiditatem vel iram excitat: quamuis non omne bonum mouendi appetitum vim habet. Nam primum bonum & ſi quid eſt ſimplici abſolutaq́; ratione bonum, ac perpetuum, id appetitionem non commouet. Hoc.n. fortaſſe omnibus cõmune eſt & alia ratione quæ poſterius conſideranda eſt, expetitum ac deſideratum. Nunc cauſam cur vnumquodq; moueatur animal, inquirimus, quod ſane bonum ad ſingulas res pertinet, cui cõtingit vt ſit ac non ſit nec ſimpliciter bonum, ſed vt aliquando, & ratione huius vel illius ſit bonum.

Nogarolae scholia.

Cum Ariſto. dixerit mentem actuoſam ſine ab ea, quæ res contemplatur, differre: Them. quonam modo id fit, uoluit explicare ita ſcribẽs διαφέρει δὲ τοῦ θεωρητικοῦ τῇ πολλάκις εἰρημένῃ διαφορᾷ, ὅτι τῷ μὲν αὐτὴ τέλος ἡ ἐνέργεια, τῷ πρακτικῷ δὲ ὄρεξις ἄλλου πρὸς ὃ ἔχει τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. *quorum quidem uerborum hæc eſt ſententia. mentem quæ cõtemplatur ab ea differre, quæ aliquid molitur & facit. nam primæ mentis actio quę eſt contemplatio, finis ponitur. non.n. poſtea quam contemplata eſt, aliquid aliud ultra requirit. ſecundæ uero mentis finis eſt appetitio, quæ præter actionẽ ad aliquod aliud impellitur, quod eſt ipſum opus. Hoc quoq; finis rationem habet. Ex quo quidem patet utriuſq; mentis proprium eſſe finem. Non igitur mens actuoſa ſine ab ea diuerſa eſt, quæ in contemplandis rebus uerſatur. Hanc quæſtionem Ioannes Grammaticus in hac particula ſic diſſoluit.* πρὸς ὃ φαμὲν ὅτι καὶ ὁ θεωρητικὸς ἕνεκά του ἐστὶν ἀλλ' ὁ μὲν πρακτικὸς τὸ οὗ ἕνεκά του ὅ ἐστι τὸ τέλος, ἔξωθεν ἔχει, δεῖ πλουτῆσαι ἢ ὑγιᾶναι ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. ὁ δὲ θεωρητικὸς ἔνδον ἔχει τὸ τέλος, πάντα γὰρ ποιεῖ, ἵνα γνῶσιν περιλάβῃ ὅ ἐστι τῆς ψυχῆς οἰκεῖον κατόρθωμα, καὶ ἐπειδὴ ἀφανὲς τὸ ἔνδον, διὰ τοῦτο οἱ πολλοί, ἀργοὺς λέγουσι τοὺς θεωρητικούς, οἷς ἀκολουθῶν ὁ φιλόσοφος τὸ ἔξω μόνον τέλος ὡρίσατο, διὸ καὶ ἐπὶ αὐτοῦ εἶπε τὸ οὗ ἕνεκά του. *quæ quidem uerba cum ſint facilia, transferre in latinum nolui. Ea tamen conſiderent ſtudioſi iuuenes.*

Ariſtotelis

ARISTOTELIS PARTI. LII.

Atq; huiuſmodi quidem aīæ ſacultarē, quam appetitum vocamus, mouere perſpicuum eſt. Verū qui partes animæ diuidunt, ſi ratione virtutum diuidūt, & ſeparant, plurimas ſaciunt, vim alendi, ſentiendi, appetēdi, intelligendi & deliberandi. Hæ.n. facultates magis inter ſe differunt, quamuis appetendi & iraſcendi.

THEMISTII PARAPHR.

Hác animæ ſacultatem quam appetitionem nuncupamus eam eſſe, qua loco animalia moueantur perſpicuum eſt. ac partes animæ qui diuidunt, ſi ratione facultatum diuidant & ſeparent, hanc illis quoq; annumerādam eſſe putandum eſt quemadmodū alendi vim ſentiendi, contemplandi, & conſultandi, cum quibus & appetēdi facultas ſumenda eſt, de qua ante diſſeruit. nam hæ omnes longe magis inter ſe differunt, q̄ ira atq; cupiditas, & illę ſacultates, ex quibus commotiones animi, affectioneſq́; naſcuntur ita tres non erunt animæ partes, (vt aſſerunt nonnulli) ſed multo plures cenſendæ ſunt. Verum ad iſtitutum iam redeamus. Vna eſt igitur ſacultas animalia loco mouens, quam ſæpenumero appetitionē nuncupauimus, ſiue præſit ratio, ſiue cupiditas aut ira dominetur. Nam vt nihil prohibet vnū eſſe ſentiendi principium, quamuis quinque ſint ſenſus, ita nihil obſtat, quin vna ſit appetendi vis, actiones vero tres quas appetitus exerceat.

ARISTOTALIS PARTICVLA. LIII.

Sed cum appetitiones inter ſe contrariæ ſint, quod ſane tum accedit, cum ira & cupiditas cōtrariæ ſunt. Hoc aūt in iis efficitur, qui tpis ſenſum habent. Nam mens futura proſpiciens retrahere iubet, cupiditas vero, eo qđ iucundum adeſt præſensq́; eſt. nam iucundum quo pręſente ſtuitur, & ſimpliciter iucundum, & ſimpliciter bonum eſſe videtur, quoniam in poſterum non præſentit.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Quapropter ſæpenumero accidit, vt appetitiones inter ſe contrarię ſint, idq́; cum ratio contra cupiditatē aut iram repugnat ac reſiſtit. Hæc autem appetitionū pugna in iis animalibus fieri ſolet, quæ temporis ſenſum habent, atque in homine potiſſimum. is enim per ſe tēpus ſentit. cæterę vero animantes ex euentu & fortuito. quippe quę perturbationem qua antea affectæ fuerant, non tp̄s ipſum ſentiant. quapropter nec vlla earum eſt, quæ futurum tp̄s pręſentiat. propterea ꝙ ab iis non affici rebus poſsit quæ vēturæ ſint. Niſi forte in ſormicis & apibus. quæ quidem venturæ hyemis memores cibū recondunt ac reponūt, ſenſum conſequentis tpis ineſſe dixerimus. At ſolus homo ſimul ante proſpectat, & retro atq; à tergo reſpicit, cum mentem ſolus habeat, qua prius & poſterius numerat. Horū numerus nihil aliud q̄ tempus eſt. Ex quo fit, vt Alexan. interpres, qui hoīem dixerit eſſe tpis effectorem & opificem nō male dixiſſe exiſtimetur, cōtra vero cum tempus noſtrum oīno eſſe inuentum faciat, nec eidem propriam vim & naturam tribuat, non recte opinari, nec Ariſto. doctrinæ conuenienter loqui, ſiquidem ad ea animū adhibere, quæ ipſe in naturali auſcultatione tractauerit, neceſſe eſt. Ergo cum mēs contra cupiditatem repugnat ac reſiſtit, tum (vt modo dixi) aduerſi inter ſe & cōtrarij appetitus excitantur, quorum mens quæ cernit futura ſe retrahit & abſtinet, cupiditas vero iucūdū quod adeſt pręſensq́ue eſt, ſequitur. Nam iucundum quod pręſens oblectat, & ſimpliciter iucundum & ſimpliciter bonū ei eſſe videtur, quippe quæ in futurum non proſpiciat.

ARISTOTELIS PART. LIIII.

Vnum quidem ſpecie eſt, quod mouet, id autem eſt, quod expetit quia expetit. quod vero expetitur, id primum omnium eſt. (Nam hoc mouet & non mouetur, eo quod mente aut imaginatione perceptum eſt) at plura ſunt numero, quæ mouent. cum vero ſint tria, vnum quod mouet, ſecundum, quo mouet, tertium item quod mouetur. Sed id quod mouet, duplex eſt, alterum imobile, alterum, quod cum moueat, etiam mouetur. Immobile quidem id bonum eſt, quod in actione cōſiſtit, quod vero mouet, & mouetur id quod appetendi vim habet. mouetur autem quod expetit, quia expetit, & appetitus motus quidam aut actio eſt, id quod mouetur, eſt animal, quo vero appetitus mouet, vt inſtrumento, hoc iam corporeum eſt. Quare de iis erit indagandum & perſpiciendum, cum de communibus corporis & animæ muneribus diſputabimus.

THEMISTII PARAPHR.

Atq; vna quidem ſpē ea habetur ſacultas, quæ expetit, atq; vnum pariter id quod expetitur illam aīs: Hoc etiam ſi iam mouet, nō tamen mouetur, propterea qđ aut mente aut imaginatione perceptum eſt. plura autē numero ſunt ea, quæ mouent atq; hæc ſane ſiue vt expetuntur, ſiue vt expetunt, accepta ſint, nihil prohibent. Tria igitur ſunt, quibus remotis aīalia hoc motu moueri minime poſſunt, īmo magis quatuor, id quod mouet, id, quo mouet, & quod mouetur. Verum quatuor dixi, qm̄ id quod mouet, duplex eſt, vnum quod ita mouet, vt nullo cieatur motu, quale eſt bonum actuoſum, alterum quod mouetur, & mouet vt appetitus, qui cum moueatur à bono, animalia pariter mouet. Nam motus qui loco fit, nihil eſt aliud q̄ ipſius appetitus actio, quę in apertum prodit. cum autem ex ſeipſo motionis non habeat initium, ſed ex bono quod agendum eſt, ipſum quidem moueri & mouere ſateri debemus. id quod tātum mouetur, animal eſt. Atque hæc quidem ſunt tria, quibus etiam quartum adiungitur, quo appetitus vtitur veluti inſtrumento. Hoc iam corporeū eſt, de qua in libris de communibus corporis & animę muneribus ſubtiliter diſſeretur.

ARISTOTALIS PARTI. LV.

Nunc vero (vt ſummatim dicam) id quod mouet vt inſtrumentum, ibi exiſtit, vbi idem princij & finis rationem habet, vt ginglyſmos. nam in eo concauū conuexumq́; eſt, quorum alterum finis, alterum principiū. quapropter hoc quieſcit & illud mouetur cogitatione quidem diuerſa, ſed magnitudine inſeparabilia. Ex quo fit, vt (quemadmodum in orbe) aliquid ſtare neceſſe ſit, vnde motus origo ducatur.

THEMISTII PARAPHRA.

Nunc per capita & quam breuiſsime fieri poterit, illud explicabimus inſtrumentum, quod ad mouendum loco animal ſibi ipſi appetitus accommodat. Hoc aūt debet in ea corporis parte conſtitui, in qua idē & principij, & finis rationē habere poſsit, quę quidem cogitatione ſunt diuerſa, magnitudine vero inſeparabilia. Huius generis eſt ſedes illa, quæ cor ipſum complexa continet. Cor.n. partis dextræ & ſiniſtræ, ſuperioris item & inferioris initium finiſq́; eſt, ad quas dimenſiones mouentur animalia. Nam duo quædam ad inceſſum requirunt, quæ maneant ac quieſcant, alterum externum, cui quidem innitantur & ambulent, alterum interius, circa qđ porrecta viciſsim parte dextra & leua motu cieantur, vt in ginglyſmis fieri ſolet. nam circa imobilem fi-

bulam alternis vertũtur ginglyſmi.cuncta.n.aĩalia pulſu mouentur & tractu, quippe quę partem leuã & dextram modo extendendo, modo contrahendo greſſum conficiant. Hæ igitur motiones ſunt pulſus & tractus. quemadmodũ igitur in medio orbe fixum maneat punctũ neceſſe eſt, à quo ille conuerti incipiat & cũ torqueri, ita quoq; in medio aĩali ĩmobile ſtet aliquid oportet, à quo partium motus ortum habeat.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Ginglyſmos quid ſignificet, ita declarat Ioannes Gram. γίγλυσμος ἐστὶ σύνταξις δυοῖν ὀστέων τοῦ κυρτοῦ ἐμβαλλομένου εἰς τὴν κοιλότητα. καὶ ταῦτα μὲν τῷ λόγῳ διαφορά ἐστιν, ἐν ἄλλῳ γὰρ σώματί ἐστι τὸ κυρτὸν, καὶ ἐν ἄλλῳ τὸ κοῖλον· τῷ δὲ ὑποκειμένῳ ταὐτά εἰσι. *hoc eſt ginglyſmos eſt duorum oſsium conſtructio, quorum alterum rotundum immiſſum ſit in alterum, quod ſit concauum. atque hæc ſane cogitatione differunt, cum in altero corpore ſit rotunditas, in altero cauitas, re uero ipſa eadem ſunt. Plutarchus autem & Alex. (ut hoc in loco refert Simp.) ginglyſmon eſſe opinantur duorum anulorum complexum, quorum alter in alterum ĩmiſſus eſt, ut unius pars conuexa alterius partem cauam cõtangat, atq; (ut oſtendit Alex.) cum ſtantis fibulæ circumpoſitus eſt anulus, portam quæ extra & intra conuertitur, adiuuat, & cum fibula immobilis permaneat ipſe tñ anulus dum porta extra & intra conuertitur, contrarijs mouetur motionibus, quæ ſequuntur legere, nequaquam pigeat. Hos ſequi uidetur Them. cum ait.* ὥσπερ δὴ ἐπὶ τῶν γιγγλυμῶν. περὶ γὰρ τὴν περόνην μένουσαν οἱ γίγλυμοι παραλλὰξ κινοῦνται. *Ioãnes tñ Gram. meo iuditio ad Ariſt. propoſitum, qui loquitur de inceſſu animalium magis accedit. illud uero lectorem admonitum uelim, hoc uerbo ginglyſmos ante Ariſtotelem uſum fuiſſe Hippocratem. (Nam hic Ariſt. quingẽtis fermè annis anteceſſerat) ſiquidem ita ſcribit in lib.* περὶ τόπων κατ' ἄνθρωπον. περὶ δὲ τὸ γόνυ τὸ ὀστέον τοῦ μηροῦ. τοῖον δ' ἐστὶ δίκρανον, τῷ δὲ ἀκρείῳ τούτῳ τὸ ὀστέον ὃ κνήμη καλούμενον ἐστὶν ἐν γιγλύμῳ συνήρμοσται *quo in loco* γίγλυμος *legitur, cum tamen apud Ariſt. & eius interpretes paſsim legatur,* ὁ γίγγλυσμος. *ex quibus quidem Hippocratis & Ari. uerbis ſatis perſpicuũ eſt Galeno libellum ſcribenti de oſsibus (ſi modo græce ille ita ſcripſerat, (nam non niſi latinum habemus codicem: & eundem male conuerſum) memoriã defeciſſe, qui ita ait ginglyſmum à recentibus medicis unam appellari diarrhoſtos ſpẽm, ſed hanc uocem priſcis non admodum notam atque in eorum ſcriptis ginglyſmoades deprehendi.*

ARISTOTELIS PARTI. LVI.

Omnino quidem (vt dictum eſt antea) qua rõne animal expetere, hac etiam ſeipſum poteſt mouere. At vis quę expetit imaginatione minime caret. Imaginatio autem omnis aut ad rõnem aut ad ſenſum attinet. Atque huius quidem cæteræ animantes participes ſunt. De imperfectis quoq; videndum eſt, quæ nã ſit ea vis, quæ id animalium moueat genus, quibus tactionis tñ datus eſt ſenſus inſit ne eiſdem imaginatio & cupiditas, an nõ inſit. nam dolorem & voluptatem videntur ſentire, qd' ſi his perturbationibus commoueantur, ardeant itidem cupiditate neceſſe eſt. At quo nã pacto imaginatio inerit? An dicendum eſt, vt perturbate cõfuſæq; mouent, ita nec definite nec diſtincte eas continere.

THEMISTII PARAPHR.

Ac prorſus quidem (vt diximus) qua ratione animal expetit, eadem mouere ſeipſum poteſt. Verum vis appetendi imaginationis non eſt expers, oĩs autem imaginatio aut rationis eſt, aut ſenſus.

ARISTOTELIS PARTICVLA. LVII.

Atq; eam quidem imaginationem, quæ ipſius eſt ſenſus. alijs etiam ineſſe animantibus dictum iam eſt. De liberatiuam autem illis tñ in eſſe, quibus ineſt ratio. Nã vtrum agat hoc an illud, munus rationis officiumq; eſt, atq; vno neceſſe eſt ſemper metiri, quod enim maius eſt inſequitur. Quare poteſt ex pluribus viſis vnũ facere, Atque hæc ſane eſt cauſa cur opinionem habere non videatur, quod eam non habeat, quæ ex ratiocinatione ducitur. Hæc autem illam habet. quapropter appetitus deliberandi vim non habet. Verum appetitus vincit interdum voluntatem & mouet. contra hæc illum, quandoque vt ſphæram appetitus appetitum. cum accidit incontinentia. ſemper tamen qui natura ſublimior eſt principatum magis tenet, & mouet. Quare tribus iã contingit moueri motionibus.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Atque hæc quidem imaginatio, quę à ſenſum attinet, etiã belluis tribuitur. quæ vero rationis eſt, in ſolis hominibus innaſcitur. Nam & in illis ſuum eſt complura viſa ex aduerſo perpendere & comparare, atq; vtrum hoc an illud ſit magis expetẽdum, quod ſane rõnis munus officiumq; eſt, atq; vno oportet metiri, quod.n.maius meliusq; eſt, inſequitur & expetit. Quapropter quẽadmodum qui cupit inuenire, quod nam ex quãtis inæqualibus maius ſit, is menſurã vnam, verbi gratia: cubitum aut palmum adhibet, ſic quod nã viſum ſit magis expetendum, aſſequitur is, qui menſuram vnam (iucundum dico aut vtile) ſibi conſtituit, nec more belluarum ſpẽ rei ſtatim agitur, ſed plerunq; connectit ac componit, ſi hoc ſit, illud eſt. Et ſi hoc, rurſus illud, atque ita ex pluribus vnum ratione efficit & concludit. Ex quo fit, vt belluarum appetitio quæ rõnis ſunt expertes à ſimplici imaginatione pulſetur, idcirco opinationem non habet, propterea quod ratiocinatione prorſus careat. At hoĩs appetitus qñque ſine opinatione, interdum cum opinatione mouetur. Hinc ſequitur, vt non omnis appetitus voluntas habeatur, ſed voluntas nĩno appetitio ſit. Verum in hoĩe vis illa quæ rõnis eſt expers, eam quę eiuſdem eſt particeps, qñque vincit & ſuperat, cõtra interdum. Appetitio aũt quæ valens eſt, imbecillam motu ciet, nec eius tñ impetum ſedat & comprimit, ſed eandem ſecum penitus in orbem trahit. quod quidem cœleſtibus ſphæris euenire ſatis compertum eſt. nam quæ inerrans dicitur, quamuis ſuum cõficiens curſum, errantium ſtellarum orbes iiſdem ſpatiis ſecũ ſua volubilitate conuertat, eoſdem tamen non firmat, neque ſiſtit. In hac igitur rerum vniuerſitate, qui motus natura præſtantior eſt, is vincit ſemper & ſuperat, ſiquidem qui natura ſupremus eſt, eo magis principatum tenet. quãquam in hominibus interdũ accidit, vt vis ſuperior atque excellentior ab inferiori deteriori q; vincatur, vt in incontinentibus ſatis apparet. Atq; ita hominem iam dixeris triplicem habere motum, Duos in appetitionibus poſitos, tertium, qui fit, cum ab illis ambabus viciſsim trahitur, ac retrahitur.

NOGAROLAE SCHOLIA.

καὶ τρεῖς ἤδη ποιοῦνται κινήσεις ἔτι ποιοῦσιν εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, δύο μὲν τὰς τῶν ὀρέξεων, μίαν δὲ τοῦ ἀνθρώπου ὑπ' ἀμφοῖν αἰπαρωμένου, *uerba hæc ſunt Them. quibus tres*

duarum

duarum appetitionum motus hominibus ineſſe conatur oſtendere, quod ſane nullus alius fecit Ariſto. interpres, ut ſatis appareat tertium motum philoſophus omittere, niſi quid forte deſit in eius libro. nam etiamſi duos tantum explicuit, motus alterum quo appetitus uoluntatem, alterum contra, quo uoluntas appetitum uincit & ſuperat, de tertio tamen nulla facta mentione ita concluſit, ὥστε τρεῖς φορὰς ἤδη κινεῖσθαι. Quapropter ne quid deſideretur in Ariſtotele, quamuis ſit audax negotium, tamen hanc particulam ita explicarem ac corrigerem νικᾷ δὲ (inquit) ἐνίοτε καὶ κινεῖ τὴν βούλησιν, uincit quandoque uoluntatem appetitio, quæ quidem uictoria primus eſt motus adderem ego ſtatim quædam uerba, quæ in Themiſtij Paraphraſi poſita ſunt, ποτὲ δὲ τοὐμπαλιν, interdum contra accidit, ut uoluntas appetitum ſuperet, & hic ſecundus eſt motus. Sequitur, ὁτὲ δὲ ἐκείνη ταύτην, ὥσπερ σφαῖρα ἡ ὄρεξις τὴν ὄρεξιν ὅταν ἀκρασία γένηται, ubi tertium declarat motum, qui aliquando efficitur, cum ille appetitus quæ eſt uoluntas mouet appetitum hunc rationis expertem, quem tamen non ſedat nec compeſcit, quemadmodum ſuperior orbis inferiorem, nam etiamſi hic ab illo in occaſum rapiatur, ſuo tamen retro & contrario motu in ortũ conuertitur, idq; cum ἀκρασία efficitur, quæ quidnam ſit, ex Ioanne Grammatico ſtatim oſtendam. Non negarim tamẽ poſſe etiam ita exponi, ut quem dicat ὁτὲ δὲ ἐκείνη ταύτην, ſecundus motus intelligatur, quando uero ὥσπερ σφαῖρα ἡ ὄρεξις ὄρεξιν, tertius: ſed ita legi oportere addita in principio copula, καὶ ὥσπερ σφαῖρα σφαῖραν ἡ ὄρεξις τὴν ὄρεξιν, quæ correctio, ſi magis placeat, ſua uerba Themiſtio relinquenda ſunt, ad quem ut redeam, cum nemini dubium ſit, hominem nõ motum à contrariis appetitionibus diſtrahi, particulam illam, quæ in Themiſtio legitur ἀντισπωμένην, mutato genere & caſu in ἀντισπωμένου conuerterem: ut ſit ſenſus, unum autem fieri motum qui eſt tertius, cum ab ambabus appetitionibus homo uiciſſim trahitur retrahiturq;. Hoc autem appetituum certamen & luctam in nobis fieri antea dixerat Plato libro primo de legibus. τόδε ἴσμεν, ὅτι ταῦτα τὰ πάθη ἐν ἡμῖν οἷον νεῦρα καὶ μήρινθοί τινες ἐνοῦσαι σπῶσί τε ἡμᾶς καὶ ἀλλήλαις ἀνθέλκουσιν ἐναντίαι οὖσαι ἐπ' ἐναντίας πράξεις, οὗ δὴ διωρισμένη ἀρετὴ καὶ κακία κεῖται. μιᾷ γάρ φησιν ὁ λόγος δεῖν τῶν ἕλξεων ξυνεπόμενον ἀεὶ, καὶ μηδαμῇ ἀπολειπόμενον ἐκείνης ἀνθέλκειν τοῖς ἄλλοις ἑκάστοις. Sunt igitur in homine motus tres, unus ſecundum naturam, qui ſane efficitur, cum ratio ſeu uoluntas, quæ præſtantior eſt ſenſus appetitum uincit & ſuperat, ſecundum uero & tertium ita declarat & duobus diſtinguit nominibus particula. LVI. Ioannes Grammaticus. καὶ ἄλλο ἐστὶν ἀκρασία καὶ ἄλλο ἐγκράτεια. ἀκρασία μὲν γάρ ἐστιν ἡ μάχη τῶν παθῶν καὶ τοῦ λόγου, ὅταν μηδέπω μηδὲν κρατήσῃ ἀλλὰ ἀμφοτέροις ἡ μάχη καθίσταται, ἐγκράτεια δ' ἐστὶν ὅταν τὰ πάθη κατὰ τὰ κρατήσωσι τοῦ λόγου. hoc eſt alius eſt motus ἀκρασία alius ἐγκράτεια. ἀκρασία enim eſt, cum inter animi perturbationes, & rationem ipſam exorta eſt pugna, in qua nulla ex parte apparet uictoria, ſed prælium adhuc anceps dubiumq; eſt, ἐγκράτεια uero cum eædem perturbationes rõnem uincunt & ſuperant. an autem hæc Ioannis Grammatici diſtinctio conſentanea ſit iis quæ in libris de moribus cõſcripta ſunt ab Ariſtotele, conſiderent alij.

THEMISTII PARAPHRA. IN LVI. ARISTOTELIS PARTICVLA.

Verum cũ imperfecta quoq; loco moueãtur aĩalia, vt muſcæ & vermes, & quæcunque ſunt huius generis, inquiri ſane oportet, quonam pacto ſine appetitu moueantur, aut quonam modo ſine imaginatione concupiſcant, qua nos ea animalia carere iam diximus. At cũ dolorem & voluptatẽ illis in eſſe cernamus, eiſdẽ quoq; datam eſſe omnino cupiditatem fatebimur. Verum vbi cupiditas ibi prorſus ſit appetitus, vbi appetitus, ibidẽ etiam vigeat imaginatio, neceſſe eſt. qua tamen imaginatione eadem animalia ſuperiore libro ſpoliauimus. An quemadmodum nec certo nec rato cientur motu, ita nec certa neq; diſtincta rõne quicpiam cogitant, vt imaginationem quidem habeant, ſed indiſtinctam & confuſam, ſicut & ſenſu prædita ſunt perturbato & imperfecto. Atq; hæc quidem quæſtio ad hũc modũ propoſita, diſſolutaq́; ſit.

ARISTOTELIS PARTICVLA. LVIII.

Ea autem vis, quæ ad ſciẽtiam valet, non mouet, ſed manet cum vero exiſtimatio & rõ & vniuerſorum ſit & ſingulorum, illa. n. dicit quẽque talem tale oportet agere hæc vero hunc talem hoc tale & ego talis. Iã hæc ipſa mouet opinio, non quæ vniuerſa cõprehẽdit. An ambæ mouent? ſed illa quieſcẽs magis, hæc vero nõ quieſcẽs.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Verum cum ſit duplex exiſtimatio, altera vniuerſa & generalis, altera, quæ eſt de rebus ſingulis. illa nãque omni philoſopho præclare agendum affirmat, hæc vero me eſſe philoſophum. quæ nam igitur harum exiſtimationũ ipſius motus domina eſt? an quæ de ſingulis? an quæ vniuerſa generalisq; eſt? an ambæ? Ambas quidem eſſe fatendum eſt: ſed rõne diuerſa. Nam hæc ſtãs ac quieſcens, illa vero motioni coniuncta ac connexa. Nam ex illa quæ ſingula eſt, concluſio ſic deducitur. mihi igitur præclare agendum eſt, ac motus niſi quid obſtet & impediat, ſtatim conſequitur.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Eadem fere de exiſtimatione uniuerſa & ſingula dicũtur ab Ariſtotele libro. 7. de moribus.

ARISTOTELIS PARTI. LIX.

Omne igitur qđ viuit, & animã habet, ab ortu vſq; ad interitum animam altricem teneat neceſſe eſt. Nam quod genitum eſt oportet, vt accretionem, ſtatũ & decretionem recipiat. Hæc aũt ſine alimẽto fieri nequeũt. Quare hanc vnam vim altricem in omnibus iis vigere, quæ augeſcunt & diminuuntur, neceſſarium eſt.

THEMISTII PARAPHR.

Atq; omne quidem animal altricem habeat animũ neceſſe eſt, id ſane, quod genitum interiturumq́; ſit, quę quidem facultas, quãdiu ab ortu ad interitum extenditur vita, ea tandiu durat & permanet, Nam quodcunq; ortu generatum eſt, id augeſcit, conſiſtit ac diminuitur. Hæc autem munera ſine cibo perfici nequeunt. Atque hanc ob cauſam vt altrix vis oĩbus naturis quę augentur ac decreſcunt, tributa ſit neceſſe eſt.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Ανάγκη γὰρ τὸ γενώμενον αὔξησιν ἔχειν καὶ ἀκμὴν καὶ φθίσιν. Hæc tria facultatis altricis opera enumerauit antea Timæus Locrus in libello de natura, & quidnam ſit eorũ unũquodq;, his uerbis explicuit. τροφὰ δὲ πᾶσιν ἀπὸ ῥίζας μὲν τᾶς καρδίας, παγᾶς δὲ τᾶς κοιλίας ἐπάγεται τῷ σώματι, ὃ καὶ εἰ μὲν πλείω τᾶς ἀπορρεοίσας ἐπιρρέοι τῷ, αὔξα λέγεται, αἰ δὲ μείω, φθίσις, ἁ δὲ ἀκμὰ μεθόριον τούτων ἐστὶ καὶ ἐν ἰσότατι ἀπορροᾶς καὶ ἐπιρροᾶς νοεῖται. quæ ego ita feci latina.

Omnes autẽ cibus à cordis radice & alui fonte in corpus deducitur, q, ſi plenius irrigetur, quam ſit ille cibus, qui defluit, accretio. ſin minus decretio, inter has ſtatus interiectus & medius, qui quidem cibo æqualiter effluente et influente intelligi ſolet: uerũ ἀκμὴν in ſuo Them. codice non habuit (ut opinor) Hermolaus propterea nec hoc uerbum conuertit: quod ſane fuit in cauſa, cur Sueſſanus aſſerere non ueritus ſit, Themiſt. exiſtimaſſe animalis corpus nullo ſuæ ætatis tpe cõſiſtere, ſed ſemper uel augeri uel decreſcere. quippe qui Themiſtium animaduerterit latine loquentem, de accretione tantum, & decretione mentionem facere, cum tñ Ariſtote. & Themiſtius, & hoc in loco & in libello de reſpiratione & albi τὴν ἀκμὴν ſemper inter duas illas motiones conſtituerint. Verum ἀκμὴν Cicero in lib. de Senectute de ea loquẽs ætate, quæ inter adoleſcentiam & ſenium media eſt, conſtantem uocat ætatem, quã Cornelius celſus conſiſtendi tempus nuncupat. De hoc ſtatu tempore ita ſcribit Plato in ſua Politiæ lib. quinto ἆρ᾽ οὖν σοι ξυνδοκεῖ μέτριος χρόνος ἀκμῆς τὰ εἴκοσιν ἔτη γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ τριάκοντα; τὰ ποῖα αὐτῶν; ἔφη. γυναικὶ μὲν ἦν δ᾽ ἐγὼ ἀρξαμένῃ ἀπὸ εἰκοσιέτιδος μέχρι τεσσαρακοντέτιδος τίκτειν τῇ πόλει· ἀνδρὶ δὲ ἐπειδὰν τὴν ὀξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῇ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πεντεπεντηκονταέτους. ἀμφοτέρων γοῦν ἔφη αὕτη ἀκμὴ σώματός τε καὶ φρονήσεως. Ariſt. uero lib. 2. Rhetoric. ad Theudectem à Plato non parum diſſentiens, quamuis de maribus tantum loquatur quouſq; corporis et aĩ duret uigor, his uerbis exponit. ἀκμάζει δὲ τὸ μὲν σῶμα ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα, ἡ δὲ ψυχὴ περὶ τὰ ἑνὸς δεῖν πεντήκοντα. De hoc ſtatu Gal. lib. primo Aphoriſmo ἀπὸ τῆς ἀκμῆς deducitur ἀκμαῖος quo utitur Ariſtoteles lib. decimo de moribus.

Aristotelis parti. LX.

Nec vero ſenſum neceſſe eſt omnibus ineſſe, quæ vitam habeat, nam quorum ſimplex eſt corpus, ea tactu prædita eſſe non poſſunt, nec fieri põt, vt aliquod ſine eo conſiſtat aĩal, nec quę ſine materia ſpecies recipiunt, animal autem neceſſario ſenſum habent. ſi nihil fruſtra faciat natura, nam vniuerſa quæ conſtant natura, alicuius gratia ſunt, aũt caſus erunt earum rerum, quæ alicuius gratia fiunt. Si igitur oẽ corpus ingrediens ſenſũ careat, interibit, nec ad eum perueniet finẽ, quod eſt nãæ opus atq; effectio. quo. n. pacto nutrieẽ? cũ ĩmobilibus & ſtabilibus illud adſit, ex quo ſua natura poſsint.

Themistii paraphra.

At vero vis ſentiendi non oĩbus quæ cibũ capiunt, neceſſaria eſt. non. n. plantę & ſtirpes eam habent. Sed hæc res altius à capite repetaẽ. primus oĩum ſenſuum tactus reliquos antecedat, opus eſt, cũ alij oẽs eius vſum deſiderent, ipſe reliquorum ope nõ indigeat. oĩa igitur quæ viuunt, quæque aut oĩno ex ſimplici, aut ex iis quę ad ſimplex corpus proxime accedunt, concreta ſunt, nequaquam tactu prædita eſſe pñt, quippe qui in contrarietatum contrectabilium medietatę conſiſtat. At quæ tactũ non habent, reliquorum itidem ſenſuum expertia ſunt. nam & ob hanc cãm factũ eſt, vt ſenſum natura plantis & ſtirpibus minime dederit, tum quod earum corpus ſimplicis corporis vi & naturæ proximum ſit, tum etiã quod ſpẽm ſine materia recipere nequeat: veluti plantarũ corpus ea mediocritate penitus careat, ac terreſtris naturę ſit magis particeps, quæ quidẽ terra eĩntorum oĩum ad ſentiendũ ineptiſsima eſt. quod ſanè indicãt corporis noſtri partes, quæ quo plus terræ continent, eo minus ſentiunt. Quod ſi aliqđ exiſtat corpus vitæ particeps, quod ex ſimplici corpore concretũ ſit, id eadem rõne ſenſum habere nullo modo põt verum ſenſus non ſolum neceſſarius eſt iis, quæ vitam habent, ſed etiam animalibus, quam uis non oibus ſimplr, verũ illis duntaxat, quæ incedunt, neq; hoc ſatis, ſed addere oportet, q̃ genita, interituta q́; ſunt. Non. n. prope influẽtem & appoſitum habẽt cibum, neq; ex eĩnis trahunt, in quibus ſata, plãtataq́; ſint: ſed mutãdo loca ſibi ipſis victũ quærãr, neceſſe eſt, hoc aũt ſi ſenſu careant, quonam mõ conſequi poſsint? Ac niſi quæ accõmodata, & quæ aliena ſunt, p̃ſentiant, qui nam ad res ſalutares accedere, à nocentibus & peſtiferis effugere valeãt? Adde quod nec puncto tpis aĩantes ſeruarenẽ incolumes, niſi iis rerum nuntij dati eſſent ſenſus qui & q̃ appetenda, & q̃ euitanda ſunt, oñderent. vt incaſſum natura tam varia aĩantium gña produxiſſe videaẽ, niſi eaſdem cogitaſſet ad ſuum finem p̃ducere. finis aũt vniuſcuiuſq; aĩalis p̃prius, qđ gñandi vim habet, is eſt, vt tale qd gñet, quale ip̃m. Ac ſuus quidem tam ſtirpibus & plantis, q̃ oibus quæ terræ inhærẽt, conſtitutus eſt finis. nam alunẽ & ex ſe ipſis gñant, non mutãt tñ locum ad paſtũ capeſſendũ, quem à virtute altrice parabilem ſemper hñt. Verũ aĩalibus, quæ ingrediunẽ & vim hñt gignendi, quæque extrinſecus cibũ quęrũt, prior accedat ſenſus, quã alia aĩa, quas mens neceſſe eſt. Nam ẽt ſi longe multũq; pręſtet, mens, non tñ vi mentis aliẽ aĩal, ſed guſtatus & tactus. Atq; hoc quidẽ in cã eſt, cur his aĩalibus neceſſario datus ſit ſenſus, q̃ vero nullo gñata ortu ſempiterna ſunt, & mouenẽ loco, iis nulla cogit neceſsitas, vt ſenſus tribuaẽ. Cã eadem quã mõ attulimus, in his ẽt reddenda eſt, qđ natura res hmõi nõ agit temere, ſed oĩa aut alicuius gr̃a, aut vt quæ rebus accidant, quę alicuius cã fiunt, efficere ſoleat, quales ſunt pili & verruce, quæ certis corporis partib⁹ inaſcunẽ: ſempiterna vero aĩalia & ingenita nullum p̃cipuum ſenſus vſum hñt, nec vt aduentitium, nec vt caſu contingentẽ. non. n. cibum requirũt. Præterea ſi habeant ſenſum altera duarũ rõnum habeãt, neceſſe eſt: aut quia aĩæ, aut quia corpori magis conferat. Sed harum neutra afferri põt. aĩa. n. deterius, non melius intelliget ſi ſenſu fuerit perturbata. nec corpus illud adiunctis ſenſibus p̃ſtantius ſit. Quare extrema viuentiũ (plantas dico & ſtellas) ſenſus magis expertia ſunt, illæ quod facultate ſenſus abiectiores ſint, ſtellæ vero magis excellant. Ambæ vero ſenſu priuatæ ſunt, quod additus ad alimentum ſibi ipſis comparandum non requirunt, ſed plantæ terræ ſuccũ prope appoſitum ſemper trahãt, ſydera vero paſtu oĩno non egeant. cętera aũt aĩalia inter has duas naturas media, tã iiſdem magis perfecta quã imperfecta cum poſsint interire, & moueantur loco ſenſum requirunt, cuius munere diu in vita ſeruentur, ac permaneant. Hac rõne nullum huius generis aĩantium corpus ſolitarium ſimplexq́; eſt, ſed ex primis contrarietatib⁹ cõfuſum & tẽperatũ, vt cõtrectabile eẽ poſsit.

Nogarolae scholia.

De Symptomate alibi plura fortaſſe.

Τὰ δὲ ἀγένητα μὲν καὶ ἀΐδια κινητικὰ δὲ κατὰ τόπον, τούτοις οὐδαμῶς αἴσθησις ἀναγκαία et paulo poſt τοῖς δὲ ἀϊδίοις ζώοις καὶ ἀγενήτοις οὔτε πεπονθυμένοις χρεία τῆς αἰσθήσεως & quibuſdam interpoſitis, ὥστε ἀμοιρεῖ αἰσθήσεως μᾶλλον τὰ ἀκρότατα τῶν ζώων τά τε φυτὰ λέγω καὶ τὰ ἄστρα. Hæc ſunt Them. uerba, quibus nos aperte docet corpora cœleſtia facultate ſẽtiẽdi oĩno carere quod & antea aſſeruit Plato, ita ſcribens in

Timæo

Timeo. λεῖος δὲ δὴ κύκλῳ πᾶν ἔξωθεν αὐτὸ ἀπηκριβοῦτο πολλῶν χάριν. ὀμμάτων τε γὰρ ἐπεδεῖτο οὐδέν. ὁρατὸν γὰρ οὐδὲν ὑπελείπετο ἔξωθεν οὐδ᾽ ἀκοῆς, οὐδὲ γὰρ ἀκουστόν. Quapropter cum Ioan. Gram. legi hoc in loco dicentem. *Platonicos opinari orbes cœleſtes eſſe una cũ ſuis aſtris ſenſu præditos, quorum ſententiam tuetur ac defendit, non Plato. ſed Plato. ſectatores intelligere oportet, ac Plotinum in primis (ut alios omittam) qui ſtellas exiſtimat ſuos habere ſenſus, ut noſtras preces exaudiant, quas adhibemus ad ſolem potiſſimum. Sic enim ait lib. quarto Enneadis quartæ.* νῦν δὲ ἐπειδὴ μὲν μνήμας οὐ τοῖς ἄστροις ποιητέας εἶναι ἐδόμεθα, αἰσθήσεις δ᾽ ἔδομεν καὶ ἀκούσεις πρὸς ταῖς ὁράσεσι, καὶ εὐχῶν δὴ κλυόντας ἔφαμεν, ἃς πρὸς ἥλιον ποιούμεθα.

ARISTOTELIS PARTI. LXI.

Verum fieri nõ põt, vt corpus quod mobile & genitum ſit aĩam quidem & mentẽ diſcernẽtem habeat, ſenſum aũt non habeat, nam cur non habebit? id. n. aĩæ aut corpori melius erit. Sed nũc horũ neutrũ dici põt, illa. n. ob id nõ magis intelliget, corpus aũt nõ magis cõſiſtet.

ARISTOTELIS PART. LXII.

Nullũ igitur corpus mobile aĩam ſine ſenſu cõtinet, Atqui ſi ſenſum habeat, ſimplex aut miſtũ ſit corpus, neceſſe eſt. Sed fieri non põt, vt ſimplex ſolitariumq; ſit. nã tactus erit expers, quẽ quidẽ vt habeat neceſſariũ eſt.

PARTICVLA. LXIII.

Atq; hoc idẽ ex iis percipi põt. nam cum aĩal oẽ aĩatum ſit corpus, corpusq; oẽ contrectabile, contrectabile aũt id, quod ſenſu tactus percipi põt, neceſſe eſt ẽt vt aĩalis corpus ſit contrectabile, ſi ſeruari debeat aĩal, nã reliqui ſenſus ptr alia ſentiunt, vt olfactus, aſpectus & auditus. id vero qđ tangit, ni ſenſum habuerit, hæc quidem fugere, illa autem capere minime poterit, quod ſi ita ſit, vt ipſum ſeruetur animal, fieri nequit.

THEMISTII PARAPHR.

Tactus quoq; aĩalibus, quæ gignendi vim hñt, ob id neceſſarius admodũ eſt, qđ aĩal ſit corpus aĩa pręditum, corpus aũt oporteat, vt ea contangat corpora, q̃ proxima ſunt, ꝓpea neceſſe eſt, vt aĩal quoq; vim habeat tangendi, qua ad ſalutẽ & incolumitatẽ, q̃ proſint, & noceāt poſsit diſcernere: nõ. n. queadmodũ res inaĩes, ita et aĩalia ſeſe mutuo dñr contangere, eo ꝙ nihil ſit mediũ, nihil interiectũ. Nã hoc aĩalibus ſatis nõ eſt. Sed requiriť, vt eorũ tactus ea q̃ tãgit, percipiat, & iudicet. cæterę ſenſus ꝑ alia ſentiunt media, tactus vero ꝑ carnẽ, aut ꝑer id qđ carni ſiẽ eſt. Quapropter niſi aĩalia res ſalutares, à nocẽtibꝰ deſtinguãt, has fugere, illas expetere nullo mõ poterunt. Atq̃ id ꝓſtare nequeunt, ſalua eſſe non pñt. Plãtæ quoq; alimẽtum cõtangũt, ſed earũ tactus ad rerum inaĩatarum tactionẽ proxime accedit: quippe quæ terrę inhæreant, & ſedẽ nõ mutent. Ex quo fit, vt neq; vtanť guſtatu, nam eo vterenť incaſſum: cũ ſuccos triſtes effugere nequeant. ita appulſu rerũ cõtrectabilium, quæ quidem extraneæ nocẽt: eſq; ſunt facile intereũt & moriuntur. aĩalia vero prius quã edant cibum deguſtãt: propterea iiſdem tactus admodum neceſſarius eſt.

NOGAROLAE SCHOLIA.

τοῦτο καὶ τῶν ζώων ἀπέχει *uerba ſunt Them. quæ in omnibus impreſsis codicibus ita ſe habent. ea cũ inſtituto nõ cõueniant, ſic corrigere libuit,* τοῦτο γὰρ τῶν ζώων οὐκ ἀπέχει.

ARISTOTELIS PARTI. LXIIII.

Quapropter & ipſe guſtatus veluti quidã tactus eſt, nam alimenti habetur ſenſus. alimentum vero corpus quod tangi põt. At ſonus & color & odor nõ alunt, nec accretionem nec decretionẽ faciunt: quare neceſſe eſt, vt guſtatus quidem tactus ſit ꝓpea quod rei cõtrectabilis & quæ vim habeat nutriendi ſenſus exiſtat. Atq; iſ quidẽ ſenſus aĩali ſunt neceſſarij hoc perſpicuum eſt fieri non poſſe vt aĩal ſine tactu cõſiſtat. Reliqui vero ſenſus alicuius boni cã, non tñ cuilibet aĩantium gñi, ſed certo vt ei quod graditur, neceſſario dati ſunt. Nam ſi ſeruari debeat, nõ ſolũ vt tãgat, verũ ẽt vt ꝓcul ſentiat opus ẽ.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Quapropter tactus iiſdẽ neceſſarius eſt. nã guſtatus ſe hẽt vt quidã tactus. guſtatus. n. alimẽti ſenſus eſt. alimentum corpus quod tangi põt. cum alatur corpus & nutriatur corpore. Nec vero ſonus nec color neq; odor nutriunt, nec efficiunt, vt aĩal creſcat ac decreſcat. Atq; hi duo quidem ſenſus aĩali neceſſarij ſunt, ꝙ etiam ſine tactu non poſſe conſiſtere ſatis perſpicuum eſt, ſiue perfectũ ſit, ſiue imperfectum. nã quę appellantur ζωόφυτα mediã ſortita nãm inter aĩalia & plantas cum hos duos habeãt ſenſus, cõicatione quadã ſunt aĩalia, cæteri vero ſenſus, alicui & boni gr̃a aĩahũ generi tributi iã ſunt, nõ tñ quibuſlibet, ſed perfectioribus, & iis quæ gradiunť. Nã aĩalia ad conſeruationẽ & ſalutẽ quæ ſugiẽda ſunt, & quæ perſequenda eminus præſentiant neceſſe eſt.

ARISTOTELIS PART. LXV.

Quod ſane erit, ſi ea facultas, quæ ſentiẽdi vim hẽt, per medium ſenſerit, cum medium ab eo quod ſub ſenſum cadit, ea ipſa ab illo afficiatur moueaturq;. nã quẽmodum id qđ loco mouet, tandiu facit, quouſq; mutare locũ efficiat atq; impellens alterum agit, vt deinceps pellat, & motus ſit per mediũ, ac primum quidem quod mouet, pellit, nõ tñ pelliť, extremum tñ pellitur, & nõ pellit. Mediũ atq; pelliť & pellit, cõplura aũt ſunt media. ita & in alteratione fieri ſolet, niſi qđ q̃ alterant, eodẽ in loco permanent. vt ſiquis in cera impreſſerit vſq; eo dum mota ſit, impreſſerit. lapis aũt nihil moueť, ſed aqua longo ſpatio, aer plurimũ: q & agit & patiť, ſi idem permaneat ac & vnus ſit. Quare opinari melius eſt aerẽ refrãgi & à colore & figura pati, q̃ aſpectũ qui egrediť, reflecti, quouſq; vnus ſit (in leui aũt vnus eſt) quapropter hic rurſum ita oculorũ ſenſum mouet, vt ſi qđ in cera imprimať ſignum, quod vſq; in finẽ tranſmittatur.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Ex quo fit, vt auditus aſpectus & olfactus in hoc fungendo munere aĩalibus tanquã ſatellites miniſtriq; ſint, quippe qui à rebus obtis pulſentur per mediũ, à medio aũt moueatur aĩal, nã vt in iis fieri ſolet, quæ loco pellunt, ac pelluní, cum per multa media efficitur motus primum quidem pellit, non tñ pellitur, quod extremũ eſt, tñ pellitur. media vero corpora, quæ modo plura, modo pauciora ſunt, pellunt pariter ac pelluntur. Sic & in alteratione vſu venit, quæ quidem (præterquam qđ in eodem loco permanet id quod alterat) ea plurimum penetrat corpora q̃ pati & affici nata aptaq́ue ſunt, vt ſi quis anulum in cera imprimat, vſq; eo moueť, & ſignũ recipit, dum anulus ad ceræ altitudinem peruenerit. lapis vero etiam ſi ſigillum admodum præmatur, nulla ratione mouetur. Aqua vſq; eo longe penetrabitur, vt videre anuli ſculpturam per eã facile poſsis. aer plurimũ mouetur & afficitur, modo integer ſynceruſq́ue ſit, & vnus permaneat. Quare longe ſatius eſt de reflexione ſic opinari, q̃ aſpectũ qui egrediať, reflecti: nã probabilius eſt aerẽ à figura & colore affici, donec vnus poſsit

permanere,

permanere, vt in leuibus corporibus & lucidis euenit, quapropter idem aer nõ aliter aſpectum rurſus mouet, q̃ ſi ad extremã vſq; ceræ partem anuli ſignũ penetret.

NOGAROLAE SCHOLIA.

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοιώσεως cum Ariſ. hoc in loco & Themiſt. ἀλλοιώσεως utantur uocabulo, quod nondũ meo iudicio cõmode à latinis expreſſum eſt, quamuis eam appellent alterationem, admonere lectorem uolui existimaſſe Simp. huius nõis inuentorem & architectum fuiſſe Ariſt. nam cum uerba illa protuliſſet philoſophus lib. de phyſica auſcul. Quinto ἡ μὲν ἐν κατὰ τὸ ποιὸν κίνησις ἀλλοίωσις ἔστω, loquẽdi modũ cõſiderãs Simpl. ἔοικεν (inquit) τὸ τῆς ἀλλοιώσεως ὄνομα αὐτὸς ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ τὸ ποιὸν κινήσει. quod tamen conſtat eſſe falſum. Nã Plato et ante ipſum Timæus Locrus, cuius Plato auditor fuit ἀλλοίωσιν qualitatis motum nuncuparunt. Sic. n. ſcribit ille in libello de natura μετὰ δὲ ταύτας αἱ τῶ σώματος τροπαὶ καὶ ἀλλοιώσιες. Plato uero in Theæteto, τοῦτο μὲν τοίνυν ἓν ἔστω εἶδος, ὅταν δὲ ᾖ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ, γηράσκει δὲ ἢ μέλαν ἐκ λευκοῦ ἢ σκληρὸν ἐκ μαλακοῦ γίγνηται, ἤ τινα ἄλλην ἀλλοίωσιν ἀλλοιῶται, ἆρα οὐκ ἄξιον ἕτερον εἶδος φάναι κινήσεως. Idem in phædone, αὐτὸ δὲ καθ' αὑτὸ ὡσαύτως κατὰ ταὐτὰ ἔχει καὶ οὐδέποτε οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν οὐδέχεται. Idem & in Parmenide & nonnullis aliis dialogis.

ARISTOTELIS PARTI. LXVI.

Verũ fieri non poſſe vt aĩalis corpus ſimplex ſit perſpicuum eſt, quod dico veluti igneum aut aereum, nã ſi tactu careat, nullum alium poteſt habere ſenſum. Oẽ enim corpus animatum (vt modo dixi) contrectabile eſt. alia autem elementa excepta terra ſentiendi inſtrumenta effici poſſunt. Omnia vero cũ per aliud ſentiant, ſenſum faciunt, idq; per media. tactus autem cum eadẽ tangat exiſtit. quapropter & hoc inde traxit nomẽ, quãuis & alia ſentiendi inſtrumenta dum ſentiunt, tactione vtuntur, ſed per alia media. Hic aũt ſolus per ſe ipm videtur ſentire. Quare nullum huius generis elẽtum erit aĩalis corpus, non terreum quidem, nam oĩum qualitatum contrectabiliũ veluti medietas tactus eſt, & inſtrumentum ipſius, non modo terræ drias, ſed etiam calorẽ & frigus ad reliquas, quæ ad tactũ pertinent, qualitates põt recipere. Atq; ob hanc cauſam oſſibus, pilis, atque hmõi partibus non ſentimus, qm̃ ipſius terræ ſunt, plãtæ quoq; eadem rõne nullum habent ſenſum cum & ipſæ terram maxime contineant. Verum niſi tactus inſit, vt alius inſit ſenſus fieri nequit. Hoc aũt inſtrumentum ſentiendi nec terræ eſt nec vllius alterius elementi.

THEMISTII PARAPHRA.

Sed iam ad illud demõſtrandum noſtra ſeſe conuertat oratio fieri nõ poſſe vt animalis corpus, qd' quidem ortu generatum ſit, ſimplex habeatur & ſolitarium, ſimplex dico, quod ex aliquo illorũ triũ conſtet, vt ſit igneũ aut aqueum, aut aereum (Nam diuinum & cœleſte corpus nũc omittamus honoris cã) tactus. n. ex ſimplici corpore non poteſt conſiſtere, ſed ex eo quod temperatione oĩm admiſtum confuſumq; eſt, quod ſi qua ſenſuũ inſtrumenta ex ſimplicibus elementis conſtare oſtenſa ſunt: ea ſane non eſſe ipſius tactus, ſed aliorum ſenſuũ inſtrumenta, vt aſpectus auditus & olfactus, in quibus aqua & aer vigent, probatum eſt, quæ quidem etiam ſi tactionem requirunt, tamen dum tangunt, non de rebus ſenſum mouentibus, ſed de alio corpore interiecto & medio, cuius vtuntur miniſterio, iudicium ferunt. At tactum res, quæ ſenſum mouent, tangere neceſſe eſt. nã & à tangendo & cõtrectando nomen accepit. Quare. i. concedendũ, quod ex rõne conſequitur, ſi tactus in aĩalibus neceſſario inſit, qui ex aliquo illorum trium elẽtorum nõ poſſit exiſtere, profecto nec animalis corpus ex quopiam eorum, quæ enumerata ſunt, conſtare. An ne ex terra dices? Nimirum & ipſius terræ eadem ratio eſt: qm̃ tactus in oĩum contrarietatum quæ tangi poſſunt, mediocritate quæ ſunt calor, & frigus, humor & ſiccitas, ſimplicium elementorum qualitates conſiſtit, quippe qui ex omnibus illis qualitatibus, quas etiam recipere omnes debeat, natura cõmiſtus temperatusq; ſit. At terra ſua vi oĩum elẽtorum ad ſentiendum ineptiſſima, cuius quidem rei argumentum: tum ex noſtris corporis partibus, tum etiam ex ſtirpibus & plantis ſumere poſſumus. Nam membra noſtra & plantæ, quo plus terræ continent, eo minus ſentiunt. Nõ igitur ſimplex animalis corpus. præterea cum animal dico, ortu generatum intelligo. Huic. n. propter neceſſitatem tributum eſſe tactum rõne compertum eſt, qui ſane diuino corpori temere datus eſſet, cum ab omni æternitate eodem tenore moueatur. Verum neq; eidem ineſt guſtatus, nõ olfactus, non auditus nec aſpectus, nam ibi nullus eſt ſapor, qui guſtari, nullus aer, qui ſanare, nullus color, qui cerni poſſit, ſiquidem alicuius rei gratia res perciperet. Sed hoc diuinũ corpus aliud eſt aĩalis genus, longe pręſtãtius atq; diuinius, quod alio modo fortaſſe res ſenſui ſubtas cõprehendit, q̃ cũæ q̃ gignunt, ſuas affectiones pcipiãt. Ac nos quidẽ corpus diuinũ aĩal eſſe dicamus, longe excellentius, q̃ vt ſenſu egeat. Sed qm̃ exiſtũt nõnulli, qui hoc ipm̃ aĩal faciant, & id quidem igneum, qd cibo etiam veſcatur, alaturq;. Reſpondeant quæſo, qui nam poſſit aĩal nutriri, ſi in eius ore guſtatus nõ habitet, quo deinde mõ vti guſtatu, ſi tactu careat, quo poſtea alios habere ſenſus remoto tactu, quo demũ corpore fuſus æquabiliter erit tactus, ſi id ſimplex ſolitariũq; ſit.

NOGAROLAE SCHOLIA.

ἀλλ' ἕτερον εἶδος ζώου τὸ θεῖον σῶμα, πολλῷ ἄμεινον καὶ θειότερον, καὶ ἄλλοις ἴσως τρόποις ἀντιλαμβανόμενον τῶν αἰσθητῶν, ὅ γε πᾶσι τὸ γεννῶν τὰ τῶν γεννωμένων, ex his uerbis accipi facile põt corpus cœleſte ea quæ ſub ſenſum cadunt, percipere, non tamen eo modo, quo animalia infra lunam contenta ſuas effectiones ſentiunt. quis uero ſit hic corporis cœleſtis ſentiendi modus, cũ ipſum non explicet Themiſtius, quære an ex Ioanne Grẽma. poſsis colligere, ἡ δὲ ἁφὴ τῶν αὐτῶν ἀντιληπτική ἐστι διὸ καὶ τοὔνομα τοῦτ' ἔχει hoc uocabulum ἁφὴ tametſi quandoq; reperitur apud Timæum Locrum, nullibi tamen (ſi recte memini) apud Platonem legi quin potius cũ in Theæteto ſenſuum nomina recenſeret, tactum & guſtatum omiſit, & nonnulla alia addidit, quæ non ſenſus, ſed ſenſuum affectiones magis ſunt. Sic. n. ait in eo dialogo αἱ μὲν οὖν αἰσθήσεις τὰ τοιάδε ἡμῖν ἔχουσιν ὀνόματα, ὄψεις, ἀκοαὶ καὶ ὀσφρήσεις, καὶ ψύξεις καὶ ἡδοναὶ καὶ λῦπαι καὶ ἐπιθυμίαι καὶ φόβοι κεκλημέναι καὶ ἄλλαι ἀπέραντοι μὲν ἀνώνυμοι (non negarim tamen ἐπαφὴν κατὰ ἁφῆς uſurpaſſe in eodem Theæteto cum dixit διὰ ἐπαφῆς αἰσθάνεται, καὶ μαλακοῦ καὶ τοῦ σκληροῦ, atq; eundem ſenſum in Parmenide ἅψιν uocauiſſe) in Timæo quoq; ubi de ſenſibus accurate diſputat neq; tactus neque guſtatus meminit, ut ſatis ſit perſpicuum Platonem diſſimulaſſe horum duorum ſenſuum nomen & naturam cognoſcere, qui tamen res eiſdem ſubiectus optime nouerit.

ARISTOTELIS PART. LXVII.

Perſpicuum eſt igitur ea animalia neceſſario mori, quæ

quæ hoc ſolo ſenſu priuanẽ, neq;.n. fieri poſſet, vt hũc ſenſum aliqđ habeat, quod non ſit animal, neq; vt aliqđ ſit animal, quod reliquos ſenſus habeat, hũc nõ habeat. & propterea accidit, vt cætera quæ ſub ſenſum cadunt, amplificata non interimãt aĩal, vt color, ſonus & odor, ſed inſtrumenta tm̃ ſentiendi, (niſi fortuito & ex euentu, vt qñ vna cum ſono impulſio efficitur & plaga) & à viſis quoq; & odore moueãtur alia, quæ tactu deſtruãt, ſapor item qm̃ ei accidat vt vim habeat tangendi, ideo interimat. At contrectabilium rerum exuperantiæ vt caloris frigoris & rigoris animal interficiunt.

THEMISTII PARAPHRASIS.

Senſus igitur tactionis ad neceſſitatẽ nobis à natura datus eſt, quo cum orbata ſunt aĩalia, ſtatim intereunt. Nã iſthæc reciprocantur, vt id habere tactum non poſſit, quod nõ ſit aĩal, neq; illud ſit aĩal, quod tactu careat. Hic ſane oĩum ſenſuum habetur primus, qui aĩali quia aĩal eſt, tributus ſit. Quapropter exuperantiæ aliarũ rerũ quæ ſenſum mouent, non aĩal, ſed ſenſum labefactãt, vt nimius coloris fulgor aſpectũ, magnitudo ſonitus auditum, olfactum pariter intolerabilis odoris fęditas deſtruunt. q̃uis cum dicitur fulgoribus & tonitru aĩal interire, quo nam modo intelligi debeat, obſcurum non ſit. nõ.n. tonitru verberat, nec fragor, ſed ſpiritus & aer cõcutit: præterea nec color, ſed terror à colore iniectus aĩalis corpus cõmouet. Deĩde & illud qđ ab odore excitatũ eſt, non odor perimit. Pari mõ nec ſapor interficit, quia ſapor eſt, ſed qm̃ vitales attingit partes. At qualitates quę tãgi poſſunt, ſi modo tranſeant, aĩal tollunt, non fortuito & ex euentu, ſed quod nimij caloris appulſus & frigoris, ĩmenſaq́; durities interimũt animal, atq; id quidem conſentaneum admodum eſt.

ARISTOTELIS PARTI. LXVIII.

Exuperantia.n. cuiuſq; rei quę ſenſum mouet, ſenſus inſtrm̃ diſsipat, ex quo fit. vt res quæ tangi põt, tactum deſtruat, quo quidem ſenſu terminatur vita. Nam ſine tactu fieri non poſſe vt ſit aĩal, oñſum eſt. Quapropter res contrectabiles cum nimiæ ſunt, non ſolum inſtrm̃ ſenſus, ſed aĩal ẽt perimunt, qm̃ vt hunc ſolũ habeãt aĩalia neceſſe eſt, reliquos aũt habeãt quidem (vt modo diximus) non vt ſint, ſed vt probe effecta ſint, vt aſpectũ, qm̃ in aere & in aqua degunt vt oĩno videant in perſpicuo. guſtatum vero vt cibi ſuauitatem & non ſuauitatẽ ſentiant, expetant, & moueantur. Auditũ vt aliquid eis ſignificetur, linguam vt alteri quicpiam ſignificet.

THEMISTII PARAPHR.

Nam cuiuſq; rei, quę ſenſum mouet, exuperãtia ſenſus inſtrm̃ deſtruitur ac diſſoluitur. inſtrm̃ vero tactus nõ certam & definitam corporis occupat partem, verũ tota carne & toto corpore æqualiter fuſum diſpſumq́; eſt. Ex quo fit, vt deſtructo corpore aĩal etiam deſtruatur. cæterum (vt dixi antea) ex quinque ſenſibus aĩali ſolum tactus ſatis eſt, vt aĩal ſit, alij quatuor, vt melius ſit affectũ. Si vero diſsipeẽ tactus vt aĩal nõ ſit amplius neceſſe eſt. Nam oculorum aſpectus animali adiunctus eſt, nõ quia animal ſit, ſed qm̃ in aere, aut aqua, aut demum quia in perſpicuo corpore vitã agit, Guſtatus autem aĩalis ore continetur, in quo cibariorum ſuauium & non ſuauium intelligentia iuditiumq́; ſit, ob id ſane vt hæc effugiat, illa perſequatur & expetat. nã vis altrix ſufficit vt alatur quemadmodum in ſtirpibus & plantis ſatis apparet. Auditus ẽt ſemper patet, vt ei aliquid ſignificetur. lingua in ore ſita eſt duplici fungẽs munere tum guſtandi ſaporis, tum alteri quicpiam ſignificãdi.

EIDEM IVLIO CARDINALI VRBINATI NOGAROLAE CARMEN.

HAEC ſuper humanæ naturæ mentis IVLE
Ipſa vt agat, rerumq́; in ſe ſimulachra receptet,
Explicui, veterum reſerans arcana virorum
Tempore, quo Verona parens me dulcis habebat
Inclyta Benaco atque Atheſi, Baldoq́; ſuperba
Nocte dieq́; tuos cupientem cernere vultus,
Suppliciterq́; tuæ primum ferre oſcula dextræ,
Qui nunc Pontificis Magni Diuũ iuſſa capeſſis
Vix puer os pulchrum tenui lanugine ſignans
Iuſtitia Ethruſcos populos, Peruſinaq́; frenas
Pectora. Quo lętis tibi plauſibus Apeninus
Aſſultat, lętoq́; fluit tibi murmure Tybris.
Hac iter affectas æterna ad limina DIVUM*,*
Hac eadem tibi conſtituis virtute, paraſq́;
Supremam in terris ſedem, tripliceṁq; coronam.
Scilicet vt magno tandem ſuccedere IVLO
Et totum valeas compeſcere legibus orbem.
Si prius hoc videam quàm me ſæua eripiat mors
Quanta meo cordi ſint gaudia? quanta voluptas?
Sed vereor nimium curis confectus & annis
Ne mea vota leuis ſecum ferat irrita ventus
Interea tecum dum veſcier ætheris aura
Fas mihi, dum tecum hanc lucem, ſolemq́; tueri,
Reſpice iam laude antiqua proprioq́; decore
Orbatam Italiam, magna vnde ex parte camenæ
Exceſſere, atque ad Gallos abiere ſuperbos,
Germanoſq́; truces, quos ſæpe inuiſit Apollo
Docta ferens ſtudia, atque artes & carmina ſecum.
Hinc omnis reſonat dulci Germania cantu,
Galliaq́; hinc veteres calamos iucundius inflat.
Ambæ inſultantes Italæ virtutis honori.
Quare age iam fer opem miſeræ & ſuccurre peccanti,
Ne patere Italia prorſus diſcedere muſas,
Sed laribus patris, noſtroq́; ex orbe ruentes
Blanditiis retine, & quæ iam fugere latinis
Finibus exturbata, omni ratione labora,
Vt rapidum linquant Rhodanum, Rhenumq́; rigentem.
Hoc age, nanq; & opes tibi ſunt, & maxima virtus,
Et generi ſeries ingentis, auitaq́; regna.
Hoc abſte Xiſtus QVERCENS*, hoc* DIVUS IVLVS
Pacem olim Italiæ moliti atq; otia muſis
Fxpectant, qui te cæleſti ſæpius arce
Deſpiciunt, charam ſobolem, tantumq́; nepotem,
Gaudenteſq́; ſinu tacito, & dulcedine moti.
Suſpirant, ſoliumque tibi & ſua ſceptra precantur.
Fortunate puer, certe felicior illis,
Si per te redeat latijs ſua gloria terris.
Proh quantum tibi debebit tua Roma latini
Roma orbis caput hoc tanto pro munere? quantas,
Quaſque tibi referet grates? quæ præmia reddet?
Ipſa tui cunctis magnum inſpirabit amorem,
Certantim vt ſtudeant tua facta expandere vates,
Cantanteſq́; tuum ſuper æthera tollere nomen.

THEMISTII PARAPHRASEOS, DE MEMORIA ET REMINISCENTIA, LIBER PRIMVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

Non eoſdem facile reminiſci, qui facile reminiſcantur. Caput. I.

NVNC de memoria quid ſit meminiſſe, & quas ob cauſas habeatur, & ad quam partem aïæ pertinere poſsit, accurate agendum explicãdumq; eſt. Eadem fere de reminiſcentia quæri & diſcuti oportebit, quippe quum non ſit eadem res meminiſſe & reminiſci. Neq; memoria item quibus eſt præcipua, iiſdem & reminiſcentia eſt, ſed plurimum accidere ſolet, vt memoria præcellant, qui tardo ingenio ſint: reminiſcentia, qui vigore animi, celeritate, docilitateq́; polleant.

Futura & præſentia ad memoriã non pertinere. Cap. II.

QVVM igitur notiora ſint actibus ſubiecta, quemadmodum in libris de ſenſu & ſenſilibus demõſtratum eſt, vbi ex iis quæ inciderint ſenſibus, & quæ conſpectiora euidentioraq́; eſſent, oĩs noſtra oratio & cõmentatio prodiit, hoc quoq; loco eundem nobis ordinem perſequendum putamus, vt primum indicemus ea quæ ſubiecta memoriæ ſunt, (ſolet.n. in hoc error intercidere.) Ac primum quidem meminiſſe futura non poſſumus, ſed vel opinari vel ſperare, quo in genere ſcia quędam, ſeu peritia præſagendi habetur, quam nonnulli coniectionem ſiue ad diuinationem appellãt. Sed neq; inſtantia meminit quiſquã, quia ſenſu hæc non memoria continentur. Nam ſenſus, neq; futura, neq, præterita cognoſcit, ſed tantum iuncta & præſentia.

Sola præterita eſſe ſubiecta memoriæ. Cap. III.

REliquum eſt, vt ſolum præterita dicamus ſubiici & mandari memorię, Id qđ adeſt, quod tenetur, quod vſurpatur ſenſu, qđ cernitur oculis, nemo ſe recordari dixerit: ſed nec qđ cogitatione animi modo contemplamur agitamusq;, ſed alterum eſt ſentire. i. ſenſu complecti, alterum diſcere ac meditari. Quod ſi ſenſus rerum & ſcia teneatur ſine operibus, ſed extante adhuc ſimulachro, opera appello, vt hoc animal, hoc album, hanc triangulam figuram pagella hac depicta, tũc vere ac proprie recordari & meminiſſe videbimur. Ita & Socra. album eſſe & triãguli angulos pares eſſe duobus rectis meminero: hoc, qa aliqñ ſpeculatus ſum, aut cõdidici à docẽte hoc vel illo, hic vel alibi: illud, quia ita acceperĩ, aut viderim, aut aliquo ſenſu cognouerim.

Quemadmodum in omni memoria adhibere tempus oporteat. Cap. IIII.

SEmper vero animus quotiés meminiſſe vult, (hoc autem eſt aſpicere ad imagines nõ aliarum rerum, q̃ earum quas olim acceperit) neceſſario adhibet pteritum tp̃s. Hinc fit vt quum quis aliquid meminit, dicat huius ſe ante hac aliqñ, aut ſenſum, aut intellm̃ habuiſſe. Eſt igr̃ memoria non ſenſus, non imaginatio, nõ intelligentia, ſed aliquouis horum habitus aut affectio, quum tp̃s adiungitur, quo facta impreſsio eſt, & derelictum ſpectrum in anima. Recens porro motus quo qd animam pellit, nõ poteſt memoria eſſe, quemadmodũ diximus, quia præſentium ſenſus eſt, conſequentium ſpes, præteritarum memoria. Omnis igitur recordatio copulata & coniuncta cum tempore eſt.

Quæ bruta habeant memoriam, & quæ differentia inter memoriam brutorum & hominum ſit. Cap. V.

EX hoc ſequitur his aïalib⁹ memoriam adeſſe, quę ſenſum & notitiam tẽporis habeãt nec meminiſſe ea parte aïæ alia q̃ ſenſuali. Nam aſinus qui ſuperiore anno in foueam occiderit, ſi hodie locum videat, recognoſcet, & recordabitur ſe in ſcrobem collapſum. Sed differunt ab homine bruta in eo, ꝙ hõ non ſolum meminit ſe vidiſſe aliquando audiuiſſeue, ſed ẽt futurũ tp̃s à pręterito diſcriminat. Bruta hoc ſolum cognoſcũt ſe mõ corruere: aut olim corruiſſe. Item hõ recordari ſe pcipit, hoc brutis negatũ. Sed aïantes aliæ memoroſiores cęteris, vt qbus purgatior, & abſolutior imaginatio eſt, vt apes & colũbę. Alię cõtra ĩmemores atq; obliuioſę, qb⁹ offenſa turbulẽtaq; obtinet, vt vermes et muſcę.

Quemadmodum memoria intelligibilium rerum ſit, & in quo diſtet à memoria rerum ſenſibilium. Cap. VI.

CAeterũ ambigat quiſpiam aïaduertens ad id qđ mox dixi, eadẽ nos aïæ particula recordari qua ſentimus. ſi.n. ita ſit, videbit̃ memoria ĩtelligibiliũ gñum nulla eſſe. Quod ſi vſus memoriæ ad eas quoque res pertinet, quæ intellũ mẽteq́; capiuntur, vt certe pertinet, (nam & ſpeculaminũ recordamur, atq; in his potiſsimum frequens noſtra memoria eſt, quæ vñbus notionibus cõtinẽtur) relinquit̃ nõ ſolũ in pte aïę ſenſibili, verũ ẽt in rõnali & intellũali conſtitutã eſſe memoriã. Sed ſoluit̃, an quẽadmodũ imaginatio ſiue phãtaſia, & viſio p ſe ſenſibiliũ gñum eſt, intelligibiliũ & ex accñti, ita & de memoria ſtatuendũ eſt, vt ad ſenſilia p ſe principalr̃q; ad intelligibilia vero ptinere per accñs dicatur? Mens.n. viſione coniuga vtens qđ quaſi inectit̃, ĩplicaturq́; ex viſis & imaginibus, quas actione ſua ſenſus in ea ĩpreſsit, notas & intellũs vr̃es exprimit atq; afformat. Prohinc ſicut ſine opera ſenſuũ non põt cõtingere imaginatio, ita ſine imaginatione nõ põt accipi aut reponi vr̃e. Quod ſi verũ eſt, neceſſario conſequit̃, quẽadmodũ oculus elephãtũ, q Athenis viſit̃ pictus p ſe cõtemplat̃, ſed p accñs q educatus & natus in India ſit. Itẽ quemadmodũ q Soc. videt, hoĩem quoq; in vniuerſũ intelligit, ita & memoria p ſe quidẽ circa effigies in imginatione depoſitas & conſignatas verſat̃, ſed per accñs notionib⁹ mentis obſeruit. Quãobrẽ memoria per ſe ad ſentientẽ aĩam pertinet, ad q̃ imaginandi quoq; vis pertinet. Per accñs vero etiã functionibus animi & rõnis miniſtrat.

Qui vſus quantitatis intelligentibus ſit, quum res etiam non quanta intelliguntur. Cap. VII.

CErte patit̃ aïus, quũ quid intelligit qđ geometra, quũ triãgulũ figurã deliniat. Ille q̃uis nulli ei vſus ſit ad demrõnẽ cõſtitutę magnitudinis, deſcribit tñ triangulũ pfinita certaq́; q̃titate. Nã in eã propõnem, in qua tres anguli eſſe duobus rectis pares probant̃, nulla vtimur fixa & legitima amplitudine, qa ſiue latus pedale ſit, ſiue cubitale, ſiue dodrantile, ſiue palmare, ſiue quocũq; mẽſu: eodẽ mõ doceri poterimus duob⁹ rectis æquales eſſe tres angulos. Deſignat̃ tñ & ducit̃ in abaco triãgulus determinata mẽſura & ſpẽ, neceſſeq́; eſt ęqlaterũ aut æqpedũ, aut ſcalarẽ poni, mõ quicunq; & q̃tuſcunq; deſcribit̃ rectilineã figurã obtenter. Idẽ facit hõ quũ quid aïo cõminiſcit̃. Quamuis.n. non de re quãta & diuidua ſed de re alterius generis cogitet, ſibi tamẽ certam quantitatem præſentat, ad quam ſe dum cogitat

tat

tat refert. Si calidum, ſi odoratum, ſi candidum, ſi quiduis aliud inſectile, carẽſq; partibus contemplemur, tñ opinor ſemper amplitudinem aliquam, vt corpus aut planitiem proponimus nobis, & quaſi ſubiicimus oculis pro gremio & lectiſternio rei: quam mẽte agitamus. Sed ſi primariam illam & optimatem naturam, quæ intellectualis dicitur, ſpectare & viſere cupias, continuo moles quædam & dimenſio conualeſcet & cõſurget in animo. quam tota ſpeculatione ea identidem reſpicere & imaginari neceſſe habeas. Recte igitur Platoni viſum qui obtuſiorem humanæ mẽtis aciem huic cãę tribuit. Imaginatio, inquit, ſociata implexaq; aĩo actione eius turbidat, nec puras & dilucidas reddi patitur. Quod vero dicimus cũ quantitate intelligi à nobis, quę quantitate & corpore careant nõ ita accipiendum eſt, vt neceſſe ſit ea eſſe quanta: ſed adhibetur quidẽ intelligendis iis quantitas, ſed noſcitantur tamen, vt ſunt & cãdor, vt diſsipans tumorem, & nigror vt contrahens.

Quomodo res quantæ intelligantur, quæ differentia inter id ſit quod ſibi intellectus fingit, & id quod imaginatio ſibi præſentat. Cap. V i i i.

QVamuis vero quod intellectu apprehenditur naturæ ſuę ſorte quantum ſit, vt triangularis & quadrãtalis figura, & cætera eius generis alumna geometriæ corpora tamẽ infinibile atq; interminatum euadit, ſimulq; perceptum animo eſt, neq; magnitudo iis tanta, aut tanta. v.g. Pedalis aut cubitalis afferri põt. Item non intelligitur ita, vt æquilaterus, aut ſcãſelis, ſed ita, vt triangulus, hoc eſt, genus ipſum citra oẽm dimenſum magnitudinemq;, & in cõe ratio ſola trianguli. In imaginatione vero omnia hæc certos dimenſionis & magnitudinis limites præſentiũt, & quanta extrinſecus ſunt tanta quoq; intus in loculamentis imaginariis ſeruantur. Nihil igitur perſpicere aio poſſumus ſine phantaſmate, ſed vt ſum pręfatus, imaginatio intelligentiæ ſemper cohæret, vt comes aſſeclaq; eius indiuidua.

Quas ad res intelligendas vtilis imaginatio ſit, & ad quas inutilis. Cap. Ix.

CAeterum modo cõmodat, mõ incõmodat imaginatio rõcinãti. Cõmodat in mathematicis, vbi geometria pro menſula & abaco eſt: incõmodat viſenti & tractanti diuina: quibuſuis hæc figurã magnitudinem & colorem affingit, ita committit, vt quę ſtatu æterno ſunt, & quorũ ſubſtantia temporarias vices non ſentit, ſine mole & tempore cogitari non poſsint.

Quod memoria non ſit vis & affectio intellectus, ſed partis duntaxat ſenſibilis. Cap. X.

SI igitur omnia ẽ quibus mens vniuerſale ſuum molitur, imaginatione contineri videntur: imaginatio aũt & memoria ſubiecto eadẽ ſunt, propterea ꝙ vtraq; rõ affectus eſt ſenſus cõis, vtrunque conficitur & vt tam memoria, quam imaginatio per accñs intelligibilium generum ſit, & vt notitia motus ac temporis primum pertineat ad ſenſum, tum deinde ad intellectũ & mentem. Quo fit, vt non modo hoĩbus & iis animalibus, quibus prouidẽtia & opinatio data eſt, ſed & irrationalibus multis ineſſe memoria videtur. Quod ſi parte aliqua intellectus ſtatuenda eſſet memoria, nõ poſſet animalibus mutis contingere, cum multa idcirco memoria careant, quia cognitione & ſenſu temporis vacãt. Semper quidem, vt ante retulimus, quotiens in mentem venit alicuius rei quaſi pſentiſcimus nouiſſe nos id prius, vel ꝙ audierimus, viderimus, didicerimus, vel ꝙ genere alio paſsi aut affecti fuerimus: at prius & poſterius notę tẽporis ſunt. Maniſeſtum igitur eſt in ea parte animi ponendam & collocandam eſſe memoriã, in qua conſtituta imaginatio ſit. Sed & illud conſtat eas res ꝑ ſe tributas & mandatas eſſe memoriæ, quæ poſſent ſub imaginationẽ & ſenſum cadere: per accñs illas quę quãquam ẽ genere imaginario non ſunt, tamen ſine imaginatione intelligi & ſpectari non poſſunt.

Quamobrem recordemur rerum abſentium: item imaginationem proprie non eſſe ipſum ſimulachrum, ſed actũ virtutis imaginantis. Cap. X i.

SEd quærat aliquis, qui poſsit fieri vt impreſsione ſola præſente, qua ſimulachrum in imaginatione depoſitum eſt meminerimus rerum abſentium, & vtrum verum ſit id quod dicitur, de ipſa re non de ſimulachro & impreſsione haberi memoriam. Sed hoc vt facilius & commodius diſſoluere poſsimus, & lucem iis, quæ dicta dicendaq; ſunt, maiorem afferre, paulo penitius intrãda nobis hæc rõ eſt. Quãmuiſq; in libris quos de Anima ſcripſimus fere oĩa perſoluerimus, quæ ad naturam & potentiam imaginandi ſpectare poſſe viderentur, non tñ inutile ſaltem fuerit ſuper eo aliqua tam opportuno loco repetere. Scire igitur oportet ex actibus, quos circa ſua quiq; gñe ſenſus abſoluũt, formari q̃dam ſimulachra, quæ tanquam ſigilla & picturæ eorum quę inciderint, inuri nobis atq; in ſenſu principe, hoc eſt, in corde ipſo conſtitui collocariq; videantur. Hoc igiť veſtigium, qđ deſiſtit & remanet etiam abiũcta re ſenſili, imaginationem ſeu viſionem appello, eaq; finitur hoc gñe. Viſio eſt effigies in viſcere primario. i. cordis ĩpreſſio. Cæterũ non ipſa impreſsio habenda viſio eſt quippe cum viſio actus & adminiſtratio ſit eius virtutis cui imprimitur, & quæ concipiendi viſa potẽtiam obtinet: alioquin nihil viſentibus & imaginantibus nobis imaginatio & viſio haberetur, quia teneretur effigies: imo veræ imaginationes plures ſimul adeſſent, quia plures effigies & plures impreſsiones ſimul reperirentur. Pręterea aut conſtitues viſionem eſſe quum ſimulachrum recẽs imprimitur, ac in hoc munus inuenti ſunt ſenſus: aũt cũ iam vtiq; eſt impreſſum, ſed aſſequatur & in theſauris cõditur, at huic officio antiſtita eſt memoria. Ergo ſi imaginatio, neq; ſenſus actio eſt, neque aũt memoria, relinquitur male ſentire, qui ſequius ſtatuant. Proinde veriſſimum eſt, quemadmodum in ſenſu tria ſunt ſenſile, vis ſenſibilis, & actus, qui ex initu admiſſuraq; illorum tanq̃ fœtus excluditur, & quemadmodum in intellectu tria item ſpectãtur, intelligibile, vis intelligẽdi, & actus, qui de ambobus paritur: ita rõ hæc contineri tribus videť, genere imaginoſo, vi imaginandi, & actu, qui ex vtroq; oritur: atq; hic proprie imaginatio dicitur. Vt. n. qui præſente re ſenſili ab anima ſenſuali conficitur, poteſt & aſſolet ſenſus vocari: ita & actus, qui abſente re ſenſili verſatur, ob ſimulachrum eius derelictum & allitum ſenſui cõmodiſsime imaginatio appelletur. Illud nemo ignorat cum impreſsionem, aut effigiem, aut figuram dicimus, abuſionem eſſe noĩum: nam proprie impreſsio & ſigillum receſſu & eminẽtia partium conſtat, qualis forma ea eſt, q̃ quæ ſignantur anulis prætendunt. Hanc impreſsionem nõ committunt ſenſilia, nec talem ſpẽm deſigunt in ſenſum. Nec. n. effigiantur, aut configurantur ſenſus apprehenſis, & hauſtis ſenſilibus. Nam qualis obſecro figura omnino albedini aut colori eſt? qualis ſapori odoriq;? ſed inopia vocabuli aptioris cogit nos hoc genus modo impreſsionem, modo figuram, modo veſtigium dicere. Quid ſit imaginatio iam expoſitum.

Memoria

Memoria imaginationis ſacrarium & conceptaculum eſt, proindeque retentatio & conſeruatio.

Qua temperatura ingeniorum recordari idonea ſint, & qua non idonea. Cap. XII.

HIs ita conſtitutis, quoniam in ſenſu principe ſimulachra rerum inſita ſunt, vt diximus, princeps autē ſenſus in quibuſdam mollior dilutiorq; habetur, in quibuſdam rigidior: item aliis in motu eſt, aliis quieſcit, neceſſe eſt ſimulachra in eo condita eandem ſequi imitariq; rationem. Hinc illa numeroſo diſcrimine ingeniorum varietas. Alij hæc alte fixa continent, aliis in ſomno hærent. Ij perdiu ſeruat, illi breui labuntur. Hinc accidere vt alij magis, alij minus memoria valeant. Quidam ita damnati, vt nihil omnino meminerint. Deſultoria & fragilis in paruulo memoria eſt, & in ſene qui ætate præcipiō ſit. In paruulo ꝙ in motu iugi à cremento eſt, in ſene ꝙ natura in eo ad occaſum prona minuitur. Eſt memoria & morbis obnoxia, quorum ſæpe iniuriam ſentiens, aut vniuerſa commoritur obliteraturq; aut inſigniter laceſsitur. In iis vero, qui ætate media ſunt, quæ cōſtans adultaq; dicitur, quia ſtatu indeclini & temperato exigunt, firmiſsima & tenaciſsima eſt. Qemadmodum itaque anulus in profugum torrentem defixus nō ſigillat, ita memoria eorum retinere nō poteſt qui aut vi ægritudinis, aut fluxu ætatis in motu & agitatu continuo ſunt. Item qui duriuſculos & inflexibiles ſenſus & corneolos habēt, memorioſi eſſe non poſſunt. Nam qui in lapide ſignū anuli exprimas? Proinde, vt dixi, tam eos qui multum indolent, quàm qui decliues & decrepiti æuo ſunt, obliuioſos eſſe neceſſe eſt, ꝓpterea ꝙ ij acceſsione viriū cretioneq; ęſtuant, illi conſumptione diſcōbinationeq; collabuntur. Eſt enim ſenibus cor, in quo ſummi & principis ſenſus regia eſt, ſimillimum ędificiis & parietinis veteribus, quibus tectoriū & picturæ in eo exciderint præ ſenio. Habetur in iis cor prægelidum, eoq; laxatus, & quaſi corruit algore, atque ita ſimulachra rerū, quæ in eo aſſeruabantur, quęq; tectorij operis modo illita inductaque fuerant, conſequio ablentur & diffluunt. Laborant vero memoria, tum qui præceleres & impendio volucres ſunt, tum qui admodum hebetes bleniqne. Alteri ꝙ ſunt humidiores, quàm ſit neceſſe: alteri ꝙ rigeant plus æquo. Item alteri ꝙ liquidiores mobilioresque, quàm vt inhærere & deſiſtere imagines poſsint: alteri ꝙ contumaciores ac retorridiores, quàm vt plagas & vulnera conſentiant.

Quaſtio quòd quotiens meminimus, non eius potius ſimulachri meminimus, quod habet in nobis præſens: quàm eius quod à ſimulachro refertur. Cap. XIII.

HActenus extra ſeriem euagati ſumus, nunc tempus eſt ad quęſtionem illam cuius gratia errauimus, quaſi ad comparendinum & vadimonium reuerti: ita enim munitiores paratioresq; accedemus, vt aiunt, & conferemus pedem. Erat igitur controuerſia hæc nobis propoſita, ſi de memoria ſtatuendum ita ſit, vt diximus, verum hoc ſimulachrum recordetur animus, an illud vnde hoc profectum eſt. Si hoc, nihil igitur quod abſens ſit meminiſſe poſſumus: ſi vero illud, qui poteſt cōtingere, vt cum hoc aſpiciat, non magis huius recordetur, quàm eius quod nō aſpicit? Iam imago hæc quæ ſenōtur, ſiue ſimilitudo alterius rei eſt, ſiue vt quid ſui generis, quod nam aliud meminerimus? Non hoc ipſum potius quod habetur, teneturq; intus, & quod inuiſimus, quotiens recordatio mouetur: nam qui meminit, ſimulachrum ſpectat ſentitq;. Quonam igitur pacto meminiſſe poſſumus rei, quæ non ſit præſens? alioquin hoc mō cernere etiā & audire abſentia liceret. An recte & ſcite diximus, habetq; ſe res vt oportuit? Quēadmodum enim animal depictum in ſcheda, & animal eſt: & imago. item ſubiecto vnum, ſed conſideratione & ratione conuarians: quemadmodumq; ſi quis propoſitam in pergula tabulam contemplaretur, ſolumq; de picturæ artificio cogitaret, nec id attenderet, quod veri animalis imitatio eſſet, proculdubio ſimpliciter diceret ſe animal ſpectare: ſimul vero animaduerteret ſe animalis veri exemplar videre, tunc imaginem eſſe in tabula non animal diceret. Ita de ſimulachris quæ in nobis ſunt cenſeri oportet, quatenus ipſa ſeorſum ſpectantur, poſsūt ſpectra & viſa appellari: quatenus vero aliud quid tanquam imagines picturæq; referunt, tum ſubiecta, & alumna memoriæ nuncupantur. Nam quū ſenſus communis ſimulachrum quod in corde eſt, ita verſat tractatq;, vt nihil præterea niſi ipſum illud in ſe imaginetur, tum vt dixi, viſioni & imaginationi ſubiicitur. Quum vero ita, vt non ipſum in ſe conſideret, ſed vt ſimulachrum alterius eſt, tunc repreſentatio dicitur, ad memoriam pertinet, & actus talis memoria nominatur.

Vnde eueniat, vt ea qua quis meminit, aliquando meminiſſe ſe neſciat. Cap. XIIII.

HInc ſolet vſu venire, vt id quod memoria tenere plerunq; neſciamus vnde acceſſerit, ſenſu ne an alia ratione. Nam & ſpeculantibus nobis occurrunt aliqua, quę neque quando, neque in quo loco, neque à quo didicerimus, venire poteſt in mentem, ſæpeque dubij ſententię ſumus, inuenerimus ipſi eam & cōmenti fuerimus, an à docente aliquo acceperimus: interim ita, vt hæſitemus imaginatio hæc ſit recens ſubitariaq;, an recordatio & ſuggeſtio. verbi gratia: audiui olim à quodam ſermonem, deinde poſt tempore quam multo ſubit quod audiuerim. Anceps igitur animi mecum dico, author ne ſermonis huius an aliunde percepi atque ita hoc ipſum veſtigio. Si igitur conſiderando ſcrutandoque recoluero ſermonem illum aliunde perueniſſe ad me, tunc fuerit recordatio, alioquin meram conceptionem & cogitationem è re nata exortam dicere neceſſe eſt.

Vnde fit, vt ea qua quis imaginatur fingitq;, aliquando meminiſſe & recordari ſe putet. Cap. XV.

ESt quando contrarium accidat, vt in Antipherōte orire, ac fere iis qui exceſſu mentis tentantur. Nam ea q̄ ipſi ſecum imaginoſaq; extremaq; cōmentantur, tanq̄ facta & geſta adnarrant, ita vt qui meminerint. Quāobrem alij ea quę ſenſu nouerunt, imaginatos ſe putāt: alij ex aduerſo ea quæ imaginati fuerint, ſenſu conſecutos ſe credunt. Atque hoc fit quotiens id quod non eſt imago, conſideramus vt imaginem: aut econtrario quotiens id quod eſt imago, non accipimus vt imaginem. Meditationes certe reminiſcendo memoriam confirmant & tuentur. Meditari nihil aliud eſt, quàm crebro repetere imagines atque recurrere, nō vt in ſe ſpectra ſunt, ſed vt imagines aliorum. Hactenus quid ſit memoria, quid meminiſſe, ſatis dictum, quod ſic coniectione breui teſtabimur. Memoria eſt habitus, quo imagines rerum poſt impreſsionem cuſtodiuntur & retinentur, atque hoc non in tota anima, ſed ſenſu primario, & in ea vi, quæ prima notitiam temporis animantibus commonſtrat.

FINIS LIBRI PRIMI.

THEMISTII PARAPHRASEOS,

DE MEMORIA ET REMINISCENTIA, LIBER SECVNDVS.

Hermolao Barbaro Interprete.

Reminiſcentiam non eſſe apprehenſionem diſciplinæ, neq; renouationem vniuerſæ memoriæ, ſed partis eius quis eſſet oblitus. Caput. I.

NVNC quid ſit reminiſcentia tractemus. Primũ ea, quę in quæſtionibus populariter ſcriptis deciſa ſunt, vera eſſe conſtituamus. ea ſunt huiuſmodi: Reminiſcentiã non eſſe reſumptionem memoriæ, neq; itẽ aſſumptionem apprehẽſionemúe diſciplinæ. Nõ enim reminiſci aliquis dicitur, quum primum imbuitur notitia rei quã ante neſcierit, ſed hoc diſcere eſt. Item neq; illud reminiſci eſt, diſcere. ſ. & retinere iugi memoria ſine vlla interuentione obliuionis: ſed reminiſci eſt ex aliquo veſtigio conſeruato & incolumi, referre ſe in cognitionẽ eius, quod memoria excidiſſet. Exempli gratia; In ſenſu primate ſita eſt vniuerſa imago & ſimulachrum rei, quam ſenſu perceperis, hoc quandiu ſolidum, purum, dilucudum, inobſoletũq; retinetur, ita vt ab omni parte ſui excitare mentem, & ab ea ſimul collibuerit, perſpici incognoſciq; poſsit, non in eo ꝙ ſimulachrum in ſe, ſed ĩ eo ꝙ aliud præſentat, hoc memoria eſt, de qua diligenter executi ſumus priore libro. Quòd ſi nõ vniuerſum ſimulachrum retinetur, ſed pars manſitat, pars interlita eſt, vel diuturnitate, vel alio caſu aut ĩiuria, vt neq; animum ciere, neq; cieri ab aĩo poſsit quoties ex portione ea quæ ſubſidua eſt, & quæ integra & limpido obmãſit, exuſcitaꝛ, & quaſi poſtliminio reuertitur, id quod huic nexũ iniunctumq; olim intermortuũ interceptũq; videbatur, tũ quid tanquã redux redẽptũq; ac reſtitutũ aĩæ haberi id videꝛ, dicimur reminiſci. Atq; ita efficitur, vt reminiſcẽtia ſit reparatio prioris memoriæ reuocatioq; non quidem totius, nã hoc diſcere eſt, ſed partis. Nam tota res ſimul elapſa animo eſt, ſi denuo doceamur ꝙ ſimus obliti, hoc non erit reminiſci, ſed diſcere: nam & vt iterum diſcatur, & iterum inueniaꝛ eadẽ cõmẽtatio vulgo ſolet cõtingere, verbi cã: Si ex lectione vel auſcultatione verſum illum quis teneat,

Iram pande mihi pellidæ diua ſuperbi,

Eũq; vſq; adeo familiarem prõptũq; habeat, vt ſine vlla cunctatione quotiẽs volet ex tpali facilitate pronũciet, Memoria hæc vocabitur. Si vero initiũ verſus duntaxat meminerit, calcẽ aut obliuio deleuerit, aut anni abſtulerint deinde animus ex initio illo quod adhuc ſeruatur, quaſi admonitus appellatuſq;, & reliquias ac veſtigia perſecutus, tũ ſimilitudinẽ & diſsimilitudinẽ ſcrutatus, tandẽ conferendo hæc inuicẽ recolendoq;, in memoriã reponatur eius ꝙ vanuerãt. Reminiſcentia hæc diceꝛ.

Reminiſcentiam ſimplicium non eſſe niſi perraro. Cap. II.

EXIIS cõſtare arbitror ſimpliciũ nominũ nõ reminiſcentiã, ſed memoriã & diſciplinã haberi, niſi rõne ea reminiſcẽtiã quoq; pertinere ad hæc dicamus, ꝙ ſępe eueniat, vt prima ſyllaba vocabuli obſoletis cæteris teneatur, è qua deinceps in memoriam oblitarum ſcrutinio & cogitatione coorta referimur.

Reminiſcentiam induci per multos motus, qui ordinem & conſecutionem habeant. Cap. III.

AC reminiſcẽtiã quidẽ comitaꝛ memoria neceſſario; nã q reminiſciꝛ, meminiſſe ad quẽdã modũ videtur, qa partẽ. ſ. repetit prioris memoriæ. Inter reminiſcẽtiã vero & diſciplinã & inuẽtionẽ intereſt, ꝙ qui reminiſcunꝛ, maius principiũ momentũq; intus poſsidẽt, q̃ qui diſcũt aut inueniũt. Dixi maius, qa tã qui diſcũt q̃ qui ĩueniũt, certũ initiũ ac ſeminariũ ĩtra ſe gerũt, vñ ij diſciplinã accipiãt, illi ſcĩam pariãt, qa doctrina ois & pitia ex aliq̃ ꝑnotione anticipationeq; gigniꝛ.

Quædam ſimulachra neceſſario ſequi, quædam ex aſſuefactione. Cap. IIII.

QVid ſit reminiſcentia indicatũ exẽplis eſt, vt finiri poſsit reminiſcentiã eſſe reducem, & quaſi rediuiuã memoriã, id eſt, renouationẽ memoriæ collapſæ; atq; hoc quẽadmodum conſequi leuiter poſsimus, ꝓprio intuitu patere arbitror. Nã quũ motus aĩæ ita ſe habeant, vt alter alterũ conſequio trahaꝛ, ſicubi hoc neceſſariũ eſt, facile cõſtat ſimulatq; origo & initiũ mouerit, ſucceſsionẽ ab hoc ad ſcđm, deinceps ad tertium, & vſq; ad ſupremũ ituram velut in cathena & gyris, ſi annulus vnus tollatur, neceſſario inſequiꝛ proximus, atq; ita alius alio cõmoueꝛ ordine & attactu continuo. Idẽ contingit in ſimulachris iis, quæ imprimis tanq̃ veſtigia noſtro aĩo diximus. Quũ primũ. n. ab vno aliquo eorum excitata mens eſt, mouetur continenter à proximo; atq; illud alteri ſubinde originem monendi eam præſtat. exẽpli gratia: Incidit mihi aliqñ ob oculos Coryſcus ſum lyra, ab eo tpe ſimulachrũ lyre ĩpreſſum & conſignatũ in aĩo meo eſt, bono tpe video Soc. inſtitui lyra & fidib⁹ canere; ita ſtatĩ fit vt lyra coryſci mihi veniat in mentẽ, deinde ſubeat & pſona q̃ cecinit. Hoc & alio exẽplo docebimus. Audiſti nunq̃ q modulos eos cõcineret? Animulæ duæ vagulæ migrabãt cute poſita, & hæc de illa q̃ſiit. Quę nũc abitur ĩ loca? Mox ſi aliqđ poſt dieculis alterũ audias eiſdẽ quidem ferre numeris, ſed aliis verbis canẽtẽ, mẽs me prima ſubleuat, mox diuerſus reprimit, extẽplo ſcribit aurẽ ſimilitudo cõcẽtus, atq; ita memineris cantilenam priorem, Animulæ duæ vagulæ, & etiam cantoris.

Ex principio ſimili, vel diſſimili, aut proximo, reminiſcentiam oriri. Cap. V.

HAec ita quũ ſint, neceſſe eſt vt ea diſtinctio recipiaꝛ, imaginũ alias natura ſua ꝓximas ſequẽteſq; eſſe, hoc mõ: q meminit ignis, ĩtelligat & calorẽ oportet: & is qui cæſus à Soc. eſt, quoties meminit ſe cæſum à Soc, quaſi neceſſario in memoriã quo loci in quo plagas tulit, refertur. Alias quę nõ neceſſario, ſed ex conſuetudine cõſequantur, & q̃ nõ ſemp ex priorũ & antecedentiũ memoria, ſed ꝓpenſius, & maiori ex parte ſuccurrãt, verbi cã: Accedit ſæpe numero vt enixe cupiens efferre hoc verbũ lupcalia, quaſi exciderit nõ poſsi. Igiꝛ tenere id volẽs, refero me frequẽter ad lupũ, qa vtrãq; dictionẽ, lu, ſyllaba incipit: ita hoc cõponẽdo efficiꝛ, vt accepto ꝓnunciatoúe lupi noĩe, & ex nota illa ſtati lupercaliũ cõmonear. Alter ſolitus obliuiſci Taurumminiũ, aſſueuit ĩ nomẽ Tauri. Alter idẽ cui hoc nomẽ pleuritis, qui laterũ dolor dr̃, cõtumax eſſe cœpit retractare ſæpius nomẽ pleuræ, q̃ latus ſignificat, vt habito initio eo transferretur ad id qđ cõtinendũ erat. In iis igiꝛ (vt dixi) nõ redeũt ſemp ſimulachra quæ ſemel exoluerint,

ſed

ſed aliqñ eſt, vt quãuis nomen lupi retineas, tñ recordari lupercalium non poſsis. Illud ſcio poſſe contingere, vt quidam ſemel appellati executiq; fidelius & firmius ſeruent, q̃ alij ſæpius: ex quo oritur vt nõnulli facilius recordentur, quæ vice ſimplici viderint, quam q̃ cẽties.

Reminiſcentiam aliquando prodire ſine principio, aliquando ex principio non poſſe erui. Cap. VI.

QVum ergo aliquis reminiſcitur, neceſſe eſt moueatur quibuſdam prioribus antegreſsisq; motibus, quonſq; ad eum motum perueniat, poſt quẽ motus hic, id eſt, reminiſcentia ſequi ſolet ex aſſuetudine atq; exercitatione. Quapropter ex hoc nunc aut alio principio venamur conſequentia & proxima, ita vt reminiſcentia argumẽto ſimuliũ, diſsimiliũ, ꝓpinquorum, & cõfiniũ inducantur. Mouẽt porro quædã ex his pari mõ, quædã ſimul, quædam parte. verbi gratia: Aſpicio lyram depictã, ab ea vt priore & ꝑcurrent cõmoneor lyre Coryſci, quã ſuperiore anno viderim: atq; ex hoc rurſum reminiſcor cãtionis eius quã Coryſcus cecinerit. Sane frequẽs, vt nõ occaſione mõ hac, ſed ẽt pluribus alijs venire mihi poſsit in mentẽ & lyræ & carminis Coryſci. Si.n. ſimulachrum columnæ iunctum fuerit ſimulachro cantilenæ, recordatio columnę memoriã cantilenæ ſuppeditat. Ex ſimilibus quoq; & diſsimilibus (vt dixi) multa reuertuntur in mentem. Ex ſimilibus hoc mõ, vt ſi quũ Soc. ſtatuam videro, admonear Soc. ex diſsimilibus, vt ſi candorẽ intuitus recordatusúe nigritiã meminerim, aut ſi æſtu tentatus, ſubeat algoris memoria. Ex ꝓpinquis quoq; ita elicit̃ reminiſcẽtia, vt ſi quis ex eo initio: Multis copiis viri Athenienſes ꝑoptare vos puto reminiſcatur verborũ quę ſequuntur: Si cõſtare poſſet quid potiſsimũ hoc tpe ciuitati cõduceret. Præcipuũ itaq; atq; efficaciſsimum in quaq; re principium eſt, quo inuento, reliqua nullo labore ſuccurrunt. Principio ſiquidem habito, cætera quaſi nexu quodam & vinculis inuicem aſtricta vltro ad ſeriem confluunt.

Eandem rõnem eſſe reminiſcendi vetera & recẽtia: item ordinem rerum vſui eſſe reminiſci volentibus. Cap. VII.

QVòd ſi aliqñ contingit, vt principio rei comperto, & prima parte orationis obtenta, nihilominus cætera non ſequantur, nõ eſt cur quiſquã miretur, qm̃ hęc ſi penitus dilapſa obliterataq; ſunt, certe ſequi etiam requiſita non poſſunt. Igitur inueſtigando ij, quibus quid excidit, reminiſcuntur ex aliquo horum quæ diximus ſupra, ſimili, diſsimili, finitimo, conſequenti. At ſi quæ ſunt, quæ interim non requirentibus nobis, ſed ſæpe reddant atq; offerant ſeſe, fateri neceſſe eſt ea nulla ex principio aut ſuggeſtione ſimilium, diſsimilium, conſequentium, finitimorum agnoſci. Vt ſi recordatus quiſpiam numeri quem cecíniſſet Coryſcus reminiſcat̃ anterioris, certe is nullo huiuſmodi præſidio vſus videtur in hoc, vt reminiſceretur anterioris. Cæterum hoc inſolẽs eſt, nec temere paſsim fit. Fere.n. antecedere quiddã motus ſolẽt, quos reminiſcẽtia cõſequat̃.

Aliud eſſe reminiſci, aliud iterum diſcere: item vltimũ motũ eſſe, per quem reminiſcentia eliciatur. Cap. VIII.

PLanè quum de reminiſcentia agitur, non perinde id ſpectandum eſt, quẽadmodũ remotas à nobis res & tãto ex interuallo repetitas, q̃ quũ proximas agnoſcamus, & quas paulo ante ſenſu nouerimus diceremusq́; vtpote in quo maior controuerſia ſit. Nã quod propinque & recens acceptæ animo ſunt, magis periclitantur, vt quũ has meminimus diſcere videamur, q̃ quæ nobis pridem intellectæ & cognitæ fuerint. Sed vnus tñ reminiſcendi hęc mos, & rõ vtriſq; generis eadẽ videtur. Nam quẽadmodũ ea quæ nobis proxima ſunt ex principio aliquo, cui connexa & conſequentia ſint, reuocantur in mentem, (conſequuntur.n. vt dictũ eſt, ſeſe propter conſuetudinẽ motus) ita & ea q̃ à noſtra memoria procul abſunt, & quæ multo ante didicimus initio quodã motus accepto, ſolẽt ſeſe reddere atq; in memoriã reuerti. Quapropter oĩs reminiſcentia ex principio potiſsimũ pendet, atq; in ſumma celeritate abſoluitur. Quamobrem & eum quo res inter ſe callocatæ & digeſtæ ſunt, ordinẽ, motus earum in animo vñr tueri, & ea item facile memoria continẽtur, quæ notatione & diſpoſitione diligenti ſunt perſcripta, vt propõnes mathematicæ, præſertimq́; geometricæ: contra quæ temere habentur congeſta & cõfuſaneè ac paſsim diſperſa, ægre cuſtodiuntur. Nã quẽadmodũ ſenſilia quæ coitu certo & diſtributione quadã iuncta illigataq; ſunt, exquiſite illaborateq́; incernuntur, ſecus ſi in cumulũ & aceruum cõiectã & indiſtincta viſantur: ita de ſimulachris animi ſtatuendũ ac ſentiendum videtur. eſt vero dr̃ia inter reminiſci & iterũ diſcere, & oĩno aliud diſciplina eſt aliud reminiſcentia. Is qui reminiſcitur ab ipſo ſe mouetur, & ex principio quodã incolumi & manente intus luſtrat & veſtigat innexa & iuncta principio. At qui addiſcit, nõ ex ſe ſed à præceptore docenteq́; mouetur. Item is qui reminiſci vult, quamuis ei ſimul collibuit aliqui reſcire, non ſemper ad iuſſum occurrat, tñ verſando & ſatagẽdo inuenire ac reponi ĩ memoriã eius, qđ volebat, ſolet. Hoc aũt motu multo & diſcurſu multo contingit, quo ad dũ perueniat̃ admotionẽ eam, poſt quã id ſequitur quod requirebatur. Nã quẽadmodũ ſtillicidia multa quæ præceſſerint, lapidem non ipſa cõminuũt incauantúe, ſed quaſi ſubigunt & molliunt, poſtremũ diſcõbinant inforantq́; ita iudicandũ in corde eſt: multos id patitur motus, antequã id quod q̃rimus teneat̃, ſed ſummus & vltimus motus ipſe præſentat rẽ, quã conſequi memoria volebamus. Eſt igitur reminiſci mouentẽ quãdam facultatem habere inſitã. Facultatẽ voco reliquias illas intrinſecus contentas in animo, q̃ mentẽ appellant & excitant ad inſtaurandũ & recuperandũ id, quod perierit euanueritq́;. Hoc ĩ ſe ipſo quiſq; ſæpicule cõmittit experiturq́; intimo (vt dictum eſt) & indigere motu.

Ex qualibus locis principijsùe memoria rerum amiſſa facile reuocetur. Cap. IX.

QVamobrem tale principiũ accipi debetur, cui celerrimè ad reminiſcentiam loci reſpondeant. Locos vero aut initia eſſe ĩ anima oportere dicimus, qui aut iugatis, ſimilibus, contrariis conſtent, (quales in dialecticis commentationibus monſtrãtur) aut qui corporales ſunt, & certa ſede diſpoſiti collocatiq́; interuallis. Atq; id cauſæ erit vt cito ex vna re in memoriam alterius veniatur. verbi gratia: Ex lacte in candorem, ex candore in aerem, ex aere in humorem, ex humore in autumnum, ex autumno in brumam, quę id erat ſummũ, cui operã dabatur vt in memoriã rediret.

In reminiſcendo id quod medium eſt, maximum habere momentum. Cap. X.

SAnè videtur ſerre ĩ omni genere id quod in medio eſt, rationem tenere principij: quo inuento facillima traditu & compertu ſunt reliqua. verbi gratia: Adſcribũtur literæ octo, A B C D E F G H quibus indicẽtur & reſpondeãt octo notiones, per quas itura ſit mẽs, dum aliquid veſtigat, cuius rei vſus ſit reminiſci. Litera E in meditullio eſt, ea obtenta ſi non continuo ſuccur-

rit quod veſtigat,ſaltem ſimulatq; ad H peruenerit,ſuccurrat id oportet:nam quũ primum occupata medietas eſt, & priora & poſteriora inadere iuxta poſſumus. Sed & nihil prohibet quin & retro agere liceat, & à media in vtranq; partem diſcurrere velicatim & præpoſtere. Nam & poſt literã E,ſaltuatim intelligere literã H, & ab H ad F, regredi tranſiliendo interpollandoq́; poſſumus, deinde referri & reciprocare ad G. Si igitur ea res quam ſcrutamur,in prioribus fuerit,occurret itinere eo quod regit ad H. Si vero in poſticis,dabitur obuia contrariam viam tenenti,quæ ducit ad A. Notiones vero quarũ hęc ſunt ſymbola,hæc ſunt Athenæ, Lycium,ædes Pla. Calendæ, conuiuium Socra. vapulaſſe à Socrate fidicula.

Quod interdum reminiſcamur, interdum non, item cur aliquando plus mouent veteres, quàm recentes imagines. *Cap.* XI.

QVòd ſi accidit vt ex vno principio interim ſequamur,hæc interim non ſequãtur,ea cauſa eſt, ꝙ ex eodem principio multi motus dependẽt, exempli gratia. Ex ili poſſumus in notitiam morbi iliaci & ilei reuerti. Quòd ſi frequentior tibi viſus fuerit ilei q̃ iliaci, illuc potius ex eo principio rapieris attollerisq́;. Nã & q̃ nitida ac ſplẽdida ſunt,amplius q̃ q̃ ſquarroſa & obſcura oculos in ſe cõuertũt. Põt & alia rõ hęc eſſe, ꝙ ſimulachrũ alterũ vetus, alterũ nouitiũ habeaſ: qđ nouitiũ eſt validius cõmouet cęteris partibus. Nam ſi id quod vetus ſe nectumq́; eſt, ita in animo alte inhæreat vt ĩ habitũ ceſſerit, eoq́; tritũ ei pſamiliareq́;ſit, huius meditatio vicẽ frequẽtis & recẽtis memorię obtinet.

Quòd erret interim reminiſcentia, & quomodo faciat ſolœciſmum. *Cap.* XII.

QVemadmodum vero quædam ſimulachra ita ſunt cõmiſſa cognataq́;,vt alterũ poſt alterũ naturaliter & neceſſario cõſequatur,vt poſt ignẽ feruor, poſt ſolẽ ſplẽdor :ita quędã ſunt quæ nõ natura, ſed quadã conſuetudine confluant. Porrò in quo multi & frequẽtes ſumus,& in qđ aſſueſcimus huius nobis minimo minus naturam facimus. Proinde ſicut in natura nõnunq̃ euenta proueniunt, quaſi progreſsiones quædã & errata naturæ ; ita in iis quæ ab vſu & cõſuetudine ꝓdeũt, nihil vetat peccata q̃dã ſpectari, vt cui in priore antegreſſoq́; cedit proſpere, ĩ poſteriore & ſequẽte deuius labaſ, & loco illaci ĩ noticiã ilei deflectat. Propterea ſolet cõtingere, vt quũ alicuius nominis meminiſſe volumus, in alterum quod quærimus vicinũ offendamus : itaque oberrantes tunc quaſi ſolœciſmum committimus. verbi gratia: Volebã reminiſci Leophanem, ſuppoſitus eſt ꝓ eo Leoſthenes, ſolœciſmus eſt. Hactenus de reminiſcentia priuatim dictum ſit.

Communia memoriæ & reminiſcentiæ, in omni memoria & reminiſcentia neceſſario adhiberi tempus, aut certum, aut incertum. *Cap.* XIII.

NVnc vt gñatim atq; in vniuerſum de memoria & reminiſcẽtia diſputemus, noſſe oportet caput & cardinẽ ĩ ambabus eſſe noticiã tẽporis, ſiue illud certũ cõſtitutũq́; habeaſ, vt ſi id qđ mõ memini reminiſcorue aut heri aut ſuperiore mẽſe aſpexerim: ſiue incertũ indefinitũq́;, vt ſi id qđ memini quodue reminiſcor, vtcũque prius didicerim, aut diu ſit qđ audierim, viderim, nouerim. Alioquin niſi cõcedaſ ſciam tẽporis ad vtrãque motionẽ pertinere, neceſſe eſt vt hoc quod modo meminiſce aut reminiſci dicimur, nec meminiſſe nec reminiſci eſſe videatur, ſed cognoſcere tanquam è domo & ſacrario pectoris nunc primum promentes.

Vim ſenſualem eſſe quæ intus iudicet de pluri minorique tempore. *Cap.* XIIII.

POrro de pluri minoriq́; tempore intus iudicat ea vis aĩæ ſenſibilis, quæ ſedem habet in corde. Quẽadmodum.n. quotiens intelligentia magnitudinea perſpicit, nõ procedit foras, quemadmodum aliqui de viſu dixerunt, quem proliquatis egreſsisq́; à ſede luminum radiis abſolui reddiq́; autumant, ſed operatur intus & effigies magnitudinum in imaginatione depoſitas & iacentas excitat velicatq́;: ꝙ ſi hoc non ſit, de magnitudine abſente pronunciare non poſſet, nũc pronũciat. Et ſane merito: nihil.n. aliud eſt intelligentia quæ diano ea dicitur, q̃ cum imaginatione actio intellectus coniuncta. Eodem modo de parte illa aĩæ ſenſualis dicendum eſt, vt de breuitate & longitudine temporis intrinſecus decidat, & imaginibus ĩteſtinis ad id pellaſ.

Quæ differentia inter memoriam & reminiſcentiam totius & partium ſit, item vniuerſalis & ſingularis. *Cap.* XV.

QVum vero in memoria vniuerſæ alicuius orationis particulares oratiũculæ cõſiſtant, neceſſeq́; ſit, vt quotiens ambitũ aut circũductũ aliquẽ lõgiuſculũ memoriter tenemus, partes quoq; eius & clauſulas memoria cõtẽplemur, conſtat.n. integritas oĩs ex partibus; partes hoc loco ſunt membra & inciſa) q̃ro reminiſcentia vniuerſalis à particulari quo differat. An quũ in memoria totius contineatur & pars & in memoria vniuerſalis cõprehendatur ſingulare, neceſſe eſt vt partes prius q̃ totum occurrãt, & quæ minora ſunt, quæq́; ab vtroq; margine intra vniuerſitatem habẽtur, quã quæ his contraria ſunt? Quæcunq;.n. ita ambiũtur, intusq́; ſunt, proportione quadã extremitatibus reſpõdẽt, quatenus mutuo proximãt & ſequũtur, vt Pla. verba illa in Timæo: Dij deorũ quorũ opifex idẽ paterque ego, opera ſiquidẽ vos mea diſſolubiles natura, me tñ ita volente diſſolubiles. Omne quidem iunctum & cõcretum natura diſſolubile eſt. At vero quod bona rõne iũctum atq; modulatũ eſt, diſſolui velle non dei. Quapropter quia facti gñatiq́; eſtis ĩmortales quidẽ nequaquam, nec oĩno ĩdiſſolubiles, nec tñ vnquam diſſoluemini, neq; neceſsitatem fati ſubibitis, quia volũtas mea maior eſt, nexus & vegetatior ad æternitatem cuſtodiẽdã, quã illi vitales nexus, ex q̃bus ęternitas veſtra coaugmẽtata atq; cõpoſita eſt. Igitur vna cũ ipſo toto intelliguntur partes: nã verba illa in fronte. Dij deorum, extẽplo ſe offerunt, quæ intelligentia ſequentium excipit: & hæc rurſus intelligentia reliquorum. Ita poſtremũ quod intelligẽtia capitur, ipſum totum eſt, nam ſingularia ſimul collata acceptaq́; ipſa integritas redduntur.

Semper reſpondere conceptioni rerum cõceptionem temporum, ſiue certum id ſit, ſiue incertum. *Cap.* XVI.

CErte modus qui in rebus & notionibus cernitur, accommodandus & quęrendus in tempore eſt. Nã ſicut tẽpus annectitur & copulatur cũ rebus, ita & cognitio iungatur neceſſe eſt. Proinde vt minor res ſe habet ad maiorem, ita & minus tempus ad maius: & pectinatim. vt tota res ad tempus totum, ita & partes ad partes. Atque hoc ex deſcriptione ſubiecta conſtabit: Conſtituantur duo triangula in mucronem inferiore angulo turbinata, ſedita vt alterum in altero contineatur, Id quod continet ſignetur, notis tribus K M N. Id quod continetur aliis tribus A B E, Linea vero A B ſecetur ad punctum C, & ad punctum F, & à ſegmentis lineæ perpetuæ in alterũ eiuſdẽ trianguli, id eſt, minoris latus, qđ cõtrauerſim reſpõdet ad ꝑtes angulos, ducantur,

tur,vocenturq́; linea prior C D. poſterior F G. eodẽ modo ſecetur linea K M ad punctum H & ad punctum L & à locis ſectionum lineæ perpetuæ in alterum eiuſdẽ trianguli,id eſt,maioris latus, quod è regione reſpicit, dirigantur, nominenturq́; ſuperior linea H P inferior L R, atq; hoc ita vt ſectiones vtriuſq; trianguli in eaſdẽ delinationes concidant. Ac breuius qdem & interius triangulũ referat nobis res,quas intelligemus: extimũ vero & amplius vice eius tẽporis ſit, qđ ſimul cũ ipſis rebus & notionibus ſentitur. Quẽadmodum igitur qui lineas A B & B E tranſiit, videtur ſimul lineas A C & C D tranſiiſſe,vtpote quæ interiores ſint,& cõtineãtur in A B & B E. ita qui lineas A C & C D peregit, videtur ſimul lineas A E & F G peregiſſe. Quæ.n.collatio habetur lineæ A C ad lineam A B eadem eſt lineæ C D ad lineam B E.nam ꝓportione & paritate cõſentiunt inter ſe. Vnde ẽt cancellatim, & vicibus cõmutatis, ſicut referť linea A F ad lineam A C,ita referť linea F G ad lineam C D retroq́;. Ita relinquitur vt quẽadmodũ is qui cognoſcit lineas totas A B & A E ſimul cognoſcat lineas particulares A C & C D. Ita & is qui lineas A C & C D intelligit, ſimul quoque lineas A F & F G intelligat neceſſe ſit. Eodem iure ſtatuẽdum de triãgulo tẽporis eſt. Nam qui lineas K M & M N conficit, videtur lineas quoq; C K & H P confeciſſe,& itẽ lineas K L & L R. Porro linea K M & linea M N tempus illud præſentant,qđ reſpondet rebus quæ ꝑ lineas A B & B E in minore triangulo indicantur, vt intellectu earum tẽpus hoc annexũ accipiamus. Rebus vero q̃ per lineas A C & C D notantur, miniſtrat tempus qđ per lineas K H & P H deſcribiť. At negotiis q̃ lineę A F & F G ſignificant, apponitur tempus quod per lineas K L & L R ſignatur. Ita fit vt ſimul & res et tẽpus ſocietate quadã ꝓportionis noſcãtur. Ex iis late patet eos qui recordãtur aut reminiſcuntur ad intelligentiã generũ eorũ quæ recordãtur atq; reminiſcuntur, adiungere tempus ſuum ſolere.

Dupliciter falli eos qui meminerunt aut reminiſcuntur: item tria adhiberi ad veram memoriam & reminiſcentiam, rem,tempus,animaduerſionem. Cap. XVII.

Memoria dupliciter labitur: Primum ſi eorum quæ recolenda ſint,imagines cõmutet,vt ſi cõtemplatus imaginem Theæteti,imaginem Soc. dicas, tametſi tunc videberis meminiſſe Soc. tñ Theætetus eſt qđ vides. Nihil.n.vetat,quin errare hoc genus poſsis, & meminiſſe qđ nõ memineris credere. Altero mõ falliť memoria,quũ ita accidit,vt cuius re vera meminimus, non tñ meminiſſe nos aduertamus, motione aut morbo aliquo ĩpediti. Qđ qdem & iis vſu venit,qui in aliqđ ĩpẽſius intẽti,quaſi obcęcata cogitatione & abducto ĩtus viſu, apertis atq; ĩtegris oculis nõ cernũt ea, q̃ ob os verſanť. Atq; ij qdẽ ſomniãtibus ſimiles videntur,qui ſomniare ſe non ſentiãt. Nõ erit igiť recordatio aut reminiſcẽtia, niſi tria hæc cõcurrãt, negociũ quod mouear,tẽpus qđ negocio reſpõdeat,& aīaduerſio. Sane tẽpus mõ infinitũ certũq́;(vt dixi) mõ infinitũ & incertum adiungitur. Certũ,vt quũ ſimplr diſputaſſe me recordor: iudicium vt ſit ita, eſt qđ cõſueuit vulgo dici: Egdem memini factũ, ſed qñ, non memini qđ tũ ſolẽt q ſe cauſis ſubſignant, quũ iis de tẽpore facti nõ cõſtat.

Hactenus communia memoriæ & reminiſcentiæ, nunc differentiam et diſcrimẽ earum: itẽ quòd ſolus homo reminiſcendi vim habet. Cap. XVIII.

Diximus ſupra non eoſdem haberi qui facile recordentur, & qui facile & bene reminiſcantur: Diſtat vero memoria à reminiſcẽtia nõ ſolũ ĩ eo, ꝙ prior tempore memoria q̃ reminiſcentia eſt, ſed in eo quoq; ꝙ complures animãtes memoriæ participes ſunt. Reminiſcentia ſoli homini conceſſa ex numero animalium oĩum, quæ ab hoc æui comperta nobis ſint: nã parte qua cogitamus ratiocinamurq́; eadem & reminiſcimur. Et quemadmodum ſyllogiſmus,ideſt,ratiocinatio propoſitionem propoſitioni, id eſt, intentionem aſſumptioni connectit: ita & is qui reminiſcitur, minora maioribus copulat. Qua vi autem ſyllogiſmi ducuntur,ad eãdem exquiſitio pertinet. Exquiſitio porro iis data aĩantibus propria eſt, quibus conſultandi deliberandiq́; rõ. Iis ergo quibus reminiſcentia tribuitur, tribuenda ẽt cogitatio & cõſulatio eſt. Solus homo cogitat & conſultat, ſolus igitur reminiſcendi vim obtinet. Nã & inter initia hoc diximus reminiſcentiã ad rõnem & intelligentiam ꝑtinere. Cõſultare aũt & cogitare virtus alia eſſe poſsit,q̃ mens,animus,ratio,intellectus.

Memoriam & reminiſcentiam eſſe corporeas affectiones: item non eſſe illas in noſtra poteſtate, item melancholicos potiſsimum hoc genere tentari. Cap. XIX.

Caeterum quia imaginatione reminiſci non poſſumus,propterea & ſimulachra, & ſpiritus,quæ in corde ſunt, reminiſcentiam cõmouẽt, neceſſe eſt hæc corporalis affectio ſit: ita reminiſcentia dicatur motus intelligentiæ in tali viſo. Quẽadmodũ.n.qui librum vult prælegere,neceſſe eſt in ea ſe vertat, quæ in libro ſunt perſcripta: ita de reminiſcentia & intelligentia indicandum eſt. Intelligentia cõparatur legenti,cor libro, viſa & phantaſmata literis. Diximus & hoc olim memoriã & reminiſcentiã corporales motus eſſe,cuius rei ſigno eſt,ꝙ ſæpe nobis,quamuis aliud magis ſuſpicãtibus,cogitatio aliqua de repente obrepit,quam intercidere aut reprimere nullo conatu poſſumus,quin deſiſtat ꝓcedatq́, pertinax & inuitiſsimis nobis erumpat. Pro hinc cũ ſimul humor in corde adagitari cœpit,(qđ fit,quotiens reminiſci aliquid conamur) euenit vt facili ꝓterea ſiſti & ſufflammari nõ poſsit. Ergo ꝑinde afficimur, ac ſi quis nos raperet tranſuerſos, & quãlibet pugnãtes ĩ ſe cõuerteret. Tentãtur validiſsime hoc morob melancholici bilioſiq́;: ſunt.n.ꝑ mobiles ꝓpterea,quia ſpiritu multo & craſſo conceptacula cordis ſui habent referta. Quũ primũ igitur imago aliqua in iis excita eſt, ſtatim exagitantur aliæ cõſequio & ſalceatĩ ac turmatĩ proſiliũt, ꝓpter mobilitatẽ humoris, qui ſitus in corde eorũ eſt. Sed & illud probat memoriã aut reminiſcẽtiã iuris noſtri nõ eſſe, ꝙ nec qđcunq; collibuit, nec quoties collibitũ eſt, reminiſci ſemper poſſumus. Quãobrẽ vt miſſum telum ſiſtere,aut reuocare non licet,ita quũ reminiſci & veſtigare aliquid volumus, neſcio quid corporeum commouemus, cui affectio hæc cõmiſſa mandataq́; eſt,nec vtra partes noſtræ vllæ ſunt: nec.n.per ſe moueri aliquid põt,qđ incorporeũ ſit: ita rõne recta factum eſt,vt motũ eum rumpere,cũ quis velit,in ſua manu nõ habeat. Et quẽadmodũ quærent, locũ in codice vt legat,non ſatis eſt adire aperireq́;, aut ſcheidas euoluere,niſi id quoq; quod quærit, inueniat: ita de intelligentia & ſimulachris dicendum, q̃ in corde ſeruantur vt tametſi ea quãlubet tractes verſesq́;, reminiſci tñ nequeas,niſi in illa ipſa offendas quæ requiris. Vnde,vt dixi,euenit, vt ij maxime imaginoſi cogitabundiq́; ſint in qb⁹ redũdatior vis humoris ſtagnat ea ſede,ĩ qua imagines,rerũ locanť. Non.n.facile tranquillanť agitatione ſemel inita, & quouſq; aſſequenť & cõtinenť ea q̃ volũt, recto inceſſu ſcaturiũt, idẽidẽ & ſuboriũtur imagines.

Quamobrem iræ in illis, & metus, & reliquæ eius gñis affectiones ſimul paulo commotæ irritatæq́; ſunt, exacuunt, accenduntq́; ipſæ ſe vltro, & vires obitæ corrogant, conualeſcuntq́;, ita vt labore etiam ſummo cõprimi, ſedari, & extingui non poſsint. exẽpli gratia: Iudicat ratio iniuriam acceptã eſſe, cor ſtatim iracundia ęſtuat, mox acceſsione ſanguinis feruet, quo tanq̃ auxiliaribus copijs confirmatum recalefactumq́; retro concaleſacit & exaſperat ſanguinẽ. Eodem mõ metus contrarijs ex cauſis reſrictu & contractu cordis pſectus nõ facile deponitur. Quod & accidere ſolet ijs, qui in cantibus paulo validius exuibriſſant, aut qui rationem proſam verſamúe cõtenta & exerta voce pnuntiant. Iis quãquam in fine ratio ſua ſit, eoq́; & quieſcendum habeant, tñ vox impetu concepto, & quaſi ex procurſu longius pcedit, & ceſſantibus ijs aliquãdiu poſt ſuperſtes eſt.

Quibus ex cauſis pomiliones, pueri, ſenex, immemores ſint. *Cap.* XX.

CAeterum illi maxime immemores eſſe deprehẽſi ſunt, quibus ſuperiora pportione reliq corporis ſunt vaſta, vt pomilionibus rõne q̃ vis ſenſus primatis grauata i iis oppreſſaq́; põdere eſt, quodq́; in tam obeſa & craſa materia deſignari aut exprimi formæ rerũ non poſſunt, ſed quaſi fruſtrantur & diſsiliũt plagę, nec initiis modo imaginibus pręduri & ſpiſsi ſenſus reſiſtunt, ſed ſi quas ob inſignem earum pulſum admiſerint, hauſerintúe, non ita videntur admitterre, vt cũ reminiſci volunt, facile ad imperiũ ſubeant aut recto itinere ad conditum ſequantur. Sane admodũ pueri & admodũ ſenes ideo impotẽtes memoriæ ſunt, quod in motu cõtinuo verſantur. Pueri ppter natiuum cremẽtum, ſenes q̃ aſsidue minuuntur. Nam in pueris & illa ratio eſt, quod per aliquot annos ſimiles nanis exigũt.

Peroratio. *Cap.* XXI.

DE memoria, & quid ſit meminiſſe recordariq́;, & de tota ea natura, & de parte aĩæ, cuius illud officium eſt: item de reminiſcentia, & quid ſit ręminiſci, & memoria quemadmodum redintegretur, reparetur q́; omiſſa, & vnde proficiſcatur, dictum.

THEMISTII IN LIBROS de Memoria & Reminiſcentia, Paraphraſeos, Finis.

EPISTOLA,

HERMOLAI BARBARI
ZACHARIAE FILII PATRITII VENETI IN LIBRVM DE SOMNO ET VIGILIA THEMISTII,

PRAEFATIO ad Hieronymum Donatum. A. F.

OPTAVI *tecum eſſe mi Hieronyme his diebus, quibus interpretationi noſtræ in paraphraſim Themiſtij ſummam manum impoſui, vt coram communicare tibi omnia ea poſſem, & quod tuum in ijs iudicium eſſet, præſens intelligerem. Ac legiſti tu quidem olim hæc, & quod meminerim, probaſti. Sed ſiue in peius effinxi, & vt ille inquit, ab archetypo decidi, ſiue diſpendium limæ nonnihil profecit, certe in totum alia ſunt quàm quæ vidiſti: quod ſi affuiſſes tu periculum non erat, vt ab iis quæ commutaſſem, detraxiſſemue laberer. Alioquin in hæc impenſius ſtudium contuli, quàm volebam. Proinde non dubito futuros, qui noſtram diligentiam cauillentur, quaſi tantum curæ argumentum ambitus ſit, & magnæ alicuius de ſe perſuaſionis, quæ profecto in me non ſunt. Nam ſeu quòd ſcimus hæc anteludia quædam & quaſi crepundia eſſe ingenij noſtri, ſeu quòd maiora in hoc genere cogitamus, dici non poteſt quàm in ijs nec ſatisfaciam mihi, nec placeam. Sed vtinam multorum error aut ſtirpitus velli: aut alleuari poſſet, in quibus cum ſe peripateticos bonos appellent, quia infantiſſimi ſint, nec latine loqui ſciant, nec gracè, (vt quam leuiſſime dicam) tam conuenit cum ea familia, quàm ijs qui multis ſeculis ante Ariſtotelem fuerunt. Certe partim fando aſſiſtendoq́;, partim ſcribendo & commentando daremus operam, vt quantum in nobis eſſet recognoſcerent ſe: & intelligerent eos qui à philoſophia eloquentiam ſeparant, minutos plebeiosq́; & plane ligneos philoſophos haberi. Nunc perſuaſio ea tam alte dedita in venas eſt, tam pertinaciter inhæſit in viſceribus, tam difficilem callum obduxit, vt nedum nos qui nec authoritate valemus, nec fere in doctrina quicquam promouimus, ſed quamuis etiam abſolutiſſimus, & qui omnia ad manum innumeratoq́; habet, tantas radices ſuccidere aut medicinam adhibere ægritudini tam defletæ non poſſit. De quo quoniam plura paramus alia epiſtola, illud tantum dicturi ſumus, vt hortemur te, non vt tu cum ſtudijs philoſophiæ bonas literas coniungas, (quippe in quo ne admonitore quidem eges) ſed vt alios iſtuc exemplo & ſapientia tua compellas. Nec enim quod in quibuſdam deplorata res videtur, ideo minus laborandum tibi eſt, tum quod ſententia Hippocratis, qui conclamatis & deſperatis negat admouendas manus, ad morbos animi referenda non eſt, quod ij non ſemper incurabiles ſunt: tum quòd vt ratio iſta cum iis nihil proficiat, ab aliis certe peſtem illam defendet. Infinitum enim quantas iacturas factura literæ ſint, ſi non habeant qui huic labi obſiſtat. Nos quidem tempus omne quod viximus, & quod deinceps Deum voluptate victuri ſumus illam curam deſtinauimus, vt pro virili parte naturalis philoſophia cum ſtudiis humanitatis in gratiam redeat. Vale. Libellum de Somno & Vigilia, quem ad te vertimus, ſcio tibi pro tua in me beneuolentia non ingratiſſimum fore.*

Venetiis. M. CCCC. LXXX.

THEMISTII PARAPHRASEOS, LIBER DE SOMNO ET VIGILIA.

Interprete Hermolao Barbaro patritio Veneto

Quæſtiones ad ſomnum & vigiliam pertinentes. Caput. I.

DE SOMNO & Vigilia conſideranda hæc arbitror. Primũ quid ſint & cui parti & poteſtati animæ credita: & vtrum ſoli animæ commiſſa, vt priuatæ eius affectiones, an & corpori quoque promiſcua: & quamobrem tributa aĩalibus ſint: & vtrum vtrunque omnibus, an alteris hoc, illud alteri ſeorſum. Deinde quid ſit in ſomnium, & quare ij qui dormiunt, modo ſomnient, modo non ſomnient. Item vtrum ſomnient quidem ſemper, ſed experrectos memoria non committitur, an ſecus: & hoc ſi eſt, quam ob cauſam ſit. Præterea ſint ne præſcripta aliqua animi quieſcentis, nec ne: & ſi ſint, qua ratione fiant, vtrum ex eo numero ſint quæ aguntur ab homine, an quorum cauſa ſit aliquis deus, aut naturã, aut temeritas.

In eadem particula ſomnum & vigiliam collocari. Cap. II.

PRIMVM illud haberi pro explorato debet ad eandem animalis partem ſomnum & vigiliam pertinere, tum ꝙ oppoſita inuicem ſunt, tum quòd priuatio eſſe intelligitur vigiliæ. Oppoſita porro & extrema tam quæ artis ſunt, quam quę in natura ſpectantur, in eodem recipi ſolent, & eiuſdem ſubiecto affectiones videntur. exempli gratia: Integritas & oblæſio temperies & intẽperies, morbus & valentia, in eodem corpore ſunt, pulchritudo & fœditas in eodem membro conſiſtunt, firmitas & debilitas in eodem neruo cernuntur, viſus & cæcitas in eodem oculo habentur: ſimilis & in cæteris ſenſibus rõ. Item clarius ex ĩis quæ ſequuntur liquebit: nam argumento, quo vigilare aliquẽ cognoſcimus, eodem & dormire deprehendimus. Vigilantẽ ſane cognoſcimus, aut quia externo ſenſu aliquo viſu, auditu, olfactu pellat: aut quia inteſtina rõcinatione, cogitatione, imaginatione. Senſus vero vice habitus eſt, inſenſibilitas vice priuationis. In eodem igitur ſubiecto locanda hæc ſunt. Ex quo illud quod volebamus conficitur, ſomnum & vigiliam eodem ſubiecto ſtratoq; contineri.

Somnum & vigiliam affectiones eſſe corpori & animæ communes. Cap. III.

QVum autem ſentire ipſum, neque animæ, neq; corporis proprium ſit (nam ad idem genus, tũ actus, tum potentia pertinet) ſenſus autem qui in actu ſit, eſt quidam animæ motus interuentu & comitatu corporis conualeſcẽs: manifeſtum eſt affectionem hanc (dico ipſum ſentire) nec peculiarem aĩæ eſſe neque item corporis propriam (qñquidem corpus inanimæ nullam ſentiendi vim obtinet) ſed ſummæ permixtionis. Porro quum vires animæ habeantur diſtinctæ, ita vt altrix abiuncta à reliquis ſit, reliquæ ſeorſum ab hac non poſsint conſiſtere, certum eſt ea quæ augẽtur modo & minuuntur, vt arbores, dormire & vigilare non poſſe, quia ſenſu deficiuntur, de cuius momentis natura ſomni & vigiliæ dependet. Nam ſenſus à rõne vitali, ꝗ & vegetalis dicitur eſſentia, & poteſtate interſtitio plurimo & manifeſto diſpeſcitur, etiam ſi non id conſtaret, vtrum ſubiecto & magnitudine differant.

In animalibus omnibus ſomnum & vigiliam viuentibus contingere. Cap. IIII.

NAm mihi à lunari circulo caducum ſucceſiuũq; eſt, quod ſi ſomni & vigilię capax ſit, aut ſemper dormiat, aut ſemper vigilet, ſed vtrũq; aĩalibus ſingulis tributum à natura eſt, nullum oĩno aĩal pari eo caret; ſed tñ inanima. Quum de aĩalibus loquimur, ſemper excipiuntur diuina: nam eorum actio iugis æternaq́ue nec triſtis oneroſaúe eſt, & vigilia in iis omnis contrarij eſt expers. Nam ſomnus & vigilia, vt ſæpe alias diximus, affectiones ſunt circiter cor, vbi domiciliũ optimatis ſenſus locatur, Præterea quæcunque naturalem aliquam functionem habẽt, ſimul paulo plus laborant, quàm ſua cuiuſque natura patitur, ægritudinem ſentiunt: cumq́; præterea operari non poſsint, dant manus & remiſsionem quaſi laboris merentur. Nam & veterina ſarcinis, & viæ ſpatio deſecta offendunt ſe terræ, nec loris vllis aut fuſtibus ad ingrediendum exurgunt. Legendo, ſcribendo, ædificando, demũ agendo quidlibet, aut condendo laceſsimus, & motum ſemper ſubſequit & excipit requies. Poſtremo oculi, aures, manus, pedes, & reliquę partes officiales aliquando à muneribus quæq; ſuis ceſſant. Continenter gerere & adminiſtrare non poſſunt, ſed ſpatio exacto in quantum vires eorum durare & ſufficere operi poterant, vacationem quandam feriarum vice impetrant. Cæterum quum ſomnus vigiliæ contrarius ſit, contrariorum vero quæ interſtitio careant, & quæ ſibi per priuationem & habitum reſpondent, ſi alterum abeſt, alterũ neceſſe adeſſe ſit, ſequitur vt dormire animalia oporteat quoties non vigilant. Quamobrem quemadmodum morbi aliqui, peruigilium & inſomnium afferunt: nam cõperti ſunt, qui nouem dies exertis & inconniuis oculis egerint: & quemadmodum hoc idem ſæpe citra ægritudinem accidit, vt gracilentis & præaridis, qui naturæ ſuæ rõne longas vigilias patiuntur: ita ſomni copia interim inualentibus, interim valentibus contingit. Nam ex his qui febre tentantur inuẽti aliqui ſunt, quos altus ſapor iniuſtum triduũ attinuerit. Paruuli vero & qui tẽperamenti humidioris ſunt, tum propter cibos iunctumq́;, tum propter humorem infantilis ætatis longiſsimo ſomno vtuntur. Hæc ſi ita ſunt, quicquid ſomni capax eſt, idẽ vigiliæ particeps, & retro. Nam ſi ſomnus quædam affectio eſt, & quaſi nodus & vinculum ſenſus: ſenſus autẽ omnis ſentire actu poteſt: omnis vero potentia aliquando in actum refert, neceſſarium eſt vt id quod dormit, & quod potentiam habet vt vigilet, excitetur omnino & actu euigilet. Ita nullus ſit ſomnus, qui nõ poſsit rumpi, & qui (vt ita loquar) expergiſcibilis non ſit.

Quamobrem animalia omnia dormiant, plantæ non dormiant. Cap. V.

ANimalia certe omnia pedeſtria, volatilia, nãtia, ſomno participant. Nam aquatilium genera, & ea quæ molli cruſta integuntur, ſoporari cernũtur: & præterea quæcunque oculos habẽt. Nam & quibus corneoli præduriq́; ſunt, & inſecta, dormire inditio ſilentij & cõticeſcentiæ credam apparet: quãquam exiguum quiddam talia, ita vt nos lateant plerunq;. Vtrũ vero ea quibus ſcilicea teſta obducitur, dormiant, nemo quidem adhuc, quod ſciam, fuit, qui viderit aut argumẽto aliquo notauerit, ſed rõne tñ perſuaderi id poteſt. Nã aĩal eo finimus, ꝙ ſenſum obtineat. Somnus vero immobilitas

mobilitas & quodammodo pedica & obligamentum eſt ſenſus: contra exolutio eius vigilia eſt. Non habent vices has plantæ, quia vbi ſenſus non eſt, ibi neq; ſomnus eſſe, neque vigilia poteſt: vbi autem ſenſus eſt, ibi dolor & voluptas: vbi dolor & voluptas, ibi cupiditas. Plantis nihil horum poteſt concedi. Nulla.n.ratio eſt, quæ cogat fateri dolere has, oblectari cócupiſcere aut ſentire. Neq; item quæcunque aleſcunt, neceſſario etiã ſentiunt: quãquam contra eſt quæcunque ſentiunt, vt neceſſario etiam aleſcant. Sed quemadmodum ſæpenumero docuimus, alimenta hæc quibuſdam habentur, vt plantis. Hoc vero demonſtrat ea ratio, ꝙ vis quæ nutrit munus ſuum nauius & expeditius cóſopitis, quam vigilantibus nobis abſoluit. Nam eo tempore probius & alimur, & corpulẽtia ꝑficimus, vtpote vt quas actiones nihil adminiculentur ſenſus.

In ſomno omnes ſenſus haberi immobiles. *Cap.* V I.

NVnc differendum videtur, quamobrem dormiat & vigilet animal, & ſm quos ſenſus. Si ſm plures eſt, aut ſi ſm vnũ, quiſnam illic vnus ſit, de quo ſomnus aut vigilia pendeat. Sane quum aĩalium quibuſdam oẽs ſenſus, quibuſdam nõ oẽs, ſed guſtus, & tactus ſunt: (eſt.n.latiſsime fuſus, & maxime communis omnibus tactus, vt in libris de anima dictum eſt) fieri autem non poſsit, vt dormiens animal vllo ſenſu vigilet, manifeſtum eſt animãtes omnes in ſomno affici oportere eodem modo, ideſt, ſumma illa immobilitate inſenſibilitate offundi. Nam ſi dormienti auditus in miniſterio & officio ſit, viſus non ſit, erunt ſimul in eodẽ duæ res pugnantiſsimæ, quia ſcilicet dormiens aliquis ſentiet, quod impoſsibile eſt.

Soporem tactus & immobilitatem ſenſus communis, cauſam eſſe ſomni. *Cap.* V I I.

ILlud nũc lubet quærere, vtrum ſenſus omnes æqualiter ſopiantur in ſomno, an ſit præcipuus aliquis, quo ceu ſoporato potiſsimum dormiat animal. Nũ hoc vni duntaxat tribuẽdum tactui eſt? qui & maxime neceſſarius & natura lõge primus eſt ſenſuum, & quod amplius eſt idem ſubiecto cum ſenſu cõi? Nam quum natura ſingulis ſenſibus certa quædam munia penſaq; imperarit, oculis vt intuerentur, auribus vt auſcultarẽt, & cæteris quibuſq; ſua: quumq; non ſolum peculiariter hæc ſenſibus iniunxerit, ſed in commune quoq; rationem quandam in omnes ſparſerit, qua & videre, & audire, & demum ſentire ſe ſentiant: (non.n.viſu videre nos videmus, nec viſu enunciamus aut guſtu diſtare dulcedinem à colore, neq; ſeorſum, neque ſimul vtroq; ſenſu, ſed particula quadam communi, quæ adiuncta ſenſibus omnibus ſit, quam ſimpliciter & proprie ſenſum communem vocamus) hęc autem vna proprie eſt, etiam ſenſorium eius vnum. Verum quãquam hic ſenſus vnus eſt, tamen ratione in plures hiat, quia in tot diſtrahitur, quot genera ſubiecta ſigillatim quinque ſenſuum habentur: nam calor à ſono euariat, & ab vtroque odor & ſapor. Ineſt vero ſenſus cõmunis primum & maxime in ſenſu tactus, ꝙ ſolus hic ſeorſum à cæteris ſeparatus ſpectatur, ab hoc cæteri non ſpectantur, de quibus omnibus affatim in voluminibus de anima explicatum eſt. Poteſt tota ratio ſic concludi, ſomnum & vigiliam ad ſenſum communem & ad eius ſenſorium pertinere, ideſt ad ipſum cor. Et quum ſenſus communis ſubiecto idem cum tactu ſit, neceſſe eſt vt animalibus omnibus vigilia & ſomnus communicari dicatur, quia tactus quoque, vt dixi, communicatus omnibus eſt.

Impotentia omniũ ſenſuum non eſſe ſomnum, etiam ſi omnes ſenſus in ſomno impotentes redduntur. *Cap.* V I I I.

POrro ex iis quæ ſequuntur certiſsimum fiet, ſomnũ non eſſe requiem & pigritiam ſenſuum omnium, ſed ſolius tactus. hoc ita intelligitur. Si non eſt neceſſe, vt ſenſus omnes ſimul in opera ſint, eodem modo non videtur neceſſe, vt omnes ſimul ferientur: ſed.n.primum patet: (nihil.n.cogit is, qui non videt, vt etiam audiat, aut qui guſtet, vt ſimul etiam olfacit) igitur & ſecundum, præſertim quum propenſior ratio videatur eſſe, vt ſimul omnes operentur, quàm vt ſimul quieſcant. Si ergo quod potius ius habet, vt ſit neceſſarium non eſt omnes ſenſus ſimul pelli, ne illud quoque multo magis, cui deterius laceſsitumq; eſt omnes ſenſus ſimul immobiles quieſcere. Quãquam vero hoc ita eſt, tamen tactu ſopito neceſſe eſſe conſequio reliquos ſenſus conſopitos eſſe: nec eo valet hoc vt ſoporatione omnium ſenſuum cauſam eſſe ſomno dicamus, ſed ſolius tactus: Nam quum princeps ſenſuum, & quo cæteri referuntur, afficitur, neceſſario & ſatellites eius affectioni accumbunt. Contra, ſi illi afficiantur, non continuo neceſſe eſt ſenſum principem conſentire. Illud vero argumento eſt ſomnum non ea re conſiſtere, ꝙ ocioſi oẽs ſenſus ſint, quodq; ij actus ſuos exercere non poſſunt. Quum.n.quis animo linquitur & iacet immortuum, quod genus lipopſychiam, ideſt, defectum animæ appellant, quãquam & hoc nexus quidam & impotentia ſenſuum videtur non tamen dici ſomnus poteſt. Idem in delirijs & furore contingit, vt accedente morbo nõnulli neque videant, neque audiant ſæpe, neque omnino aliquid ſentiant, alioquin non ſæuirent in corpus ſuum, nec carnem ſuam dẽtibus peterent, ſi ſenſum aliquem haberent doloris. Præterea duabus venis in collo, quæ à iugulo vbi ſcinduntur caput ſubeunt, foris valide apprehenſis collabuntur homines ſenſibus ereptis, nec tamen dormire dicuntur. Proinde impotentia ſentiendi non ea, quæ in cæteris ſenſibus ſit, quia & orbata diminutaq; ſenſibus ſentire non poſſunt, nec tamẽ dormiunt, neq; ea quæ ex aliqua iniuria aut morbo contingat, ſed quemadmodum ſum teſtatus) ea, quæ in primo ſenſorio contineatur, ideſt, in corde vbi primus eſt ſenſus, quæ tum ex laſsitudine aliqua, tum ex longa excubia ſubſequi ſoleat, nimirum talis in impotentia ſenſuum proprie ſomnus eſt. Nam quum ſenſorium illud communis ſenſus impotens & incontinentes ſui reddit, neceſſario & cæteræ officinæ laſſantur, non è diuerſo.

Quis finis, quod agens, quæ forma, quæ materia ſomni ſit. *Cap.* I X.

HIs conſtitutis quærenda cauſa eſt. propter quam dormire animalia ſit neceſſe, & qualis item affectio ſomnus ſit. Ac quatuor quidem cauſarum genera in naturalibus libris enumerauimus: Finalem, cuius gratia omnia conſiſtant & fiant: Agentem, vnde oriatur & inſtituatur motus. Rationariam quæ rebus naturam ſuam & ſpeciem largiatur: Materialẽ, ex qua inſita conſtitui & generari oĩa ſoleant. Somni igitur cãæ hæ ſunt: Finis, ſalus, & conſeruatio aĩalis: agens, ſpiritus vitalis qui in corde eſt: materia vapor qui caput ſubierit, deinde in locum inferiorem defluxerit, forma, ſitus & diſpoſitio illa membrorum & partium corporis, quę in dormientibus extra intuſq; cernitur.

De cauſa finali ſomni & neceſſitate eius. Cap. X.

PRimum quum natura nihil cõmitere fortuito, ſed ſemper agere gratia alicuius ſoleat, quietem vero inutilem eſſe, atq; adeo neceſſariam animalium vitæ conſtet, quia continue moueri cum voluptate non poſſunt, manifeſtum eſt ſomnum ad incolumitatem fuiſſe aĩalibus iũctum & ad quietem. Vnde vaga & vulgo etiam recepta tranſlatio eſt, vt ſomnus quietis noĩe indicaretur, quaſi veritas ipſa ita planè cogeret. Vigilia vero maxime finem attingit: nam ſentiret & ſapere finis oĩbus eſt quibus vnum eorum cõpetit, vtrunq;.n. optimum eſt. Finis autem, eſſe optimum requirit, brutis ſenſus, homini ſapientia & prudentia finis eſt. Videtur vero neceſſarius eſſe aĩalibus omnibus ſomnus, nõ quidem ſimpliciter, ſed neceſsitate illa quam ex poſito & ex adiunctione vocauimus, verbi gratia, extra quam ſi periere ſatius iis eſt. Si.n. aĩalia eſſe debent, & naturam ſuã ſeruare, neceſſario quædam adeſſe iis oportet, quibus poſitis alia ſubinde adiungenda ſint. Nam ſi conſtituatur quid animal eſſe, neceſſe eſt vt alatur, quo conceſſo neceſſarium eſt cibo vaporem ſuſtolli, è quo neceſſario conſequitur ſomnus.

De cauſa agente ſomni. Item omnis motus principium eſſe cor habentibus ſanguinẽ, & carentibus quiddam vice cordis & ſpiritum interiorem. Cap. XI.

NVnc dicendum eſt, quo motu actioneúe corporis eueniat animalibus, vt aut dormiant, aut vigilent: demumq́; de tota ratione agentis cauſæ diſſerẽdum, in quo & prolixiuſculi erimus. Ac primum quidem admoneri noſcentes hæc velim, omnia animalia, ſine ſanguinem habeant, ſiue exanguia ſint, aut eãdem, aut perſimilem, cauſam ſomni habere. Quamobrem quum de ſanguineis vtpote iũctioribus & cognobilioribus diſputauero, cõi ratione de omnibus obiter diſputatum, & peroratum putent. Principium ſenſus eadem parte proficiſci, qua & principium motus demonſtratum ſupra eſt. Principuim vero in animali locus is videtur, qui inter aluum & caput medius ſit. In ijs itaq; quæ prædita ſanguine ſunt, ea pars quæ circum cor eſt, locum medium obtinuit. Quæcunq; autem ſanguinem habent, habent & cor. Eſt igitur ſentiendi & mouendi principium cor in quo & ſpiritus vitalis & refrigerationis principium continetur. Videtur.n. natura refrigerationem in humido, & reſpirationem ornaſſe ad calorẽ eius partis temperandum ſeruãdumq́;, de quo ſeorſum in loco docebimus. In iis vero quæ carẽt ſanguine & inſectis, & ijs quæ non reddunt nec accipiunt halitum, ſpiritus quidam interior additus, non in corde ſed in eo quod emulum cordi eſt, qui attolli vicibus & ſubſidere cernatur. Atq; hoc maxime deprehẽdi poteſt in iis, quæ generis totipennis ſunt, qualia veſpæ, apes, & muſcæ: nã diuulſis diſiectisq́; iis, pars quæ proxima præciſamento eſt, modo dilatatur modo contrahitur. Qm̃ autem animal nec mouere quicquam, nec moliri ſine intentione virium poteſt, (intendũtur autem vires preſſo & incluſo ſpiritu exteriore) neceſſarium eſt vt animal quod ſpiret, vires illas ſibi extrinſecus corroget: quod vero non ſpiret, intrinſecus. vnde inſecta ea quæ pennata diximus quotiens ſe mouent, quoddam murmur ædunt, quod aura illa iis incluſa intus manẽte ſonanteq́; accidit. Hãc .n. quoties atterunt ad mẽbranam quæ ſepto tranſuerſo ſubdita, cinctum corporis determinat, bõbos illos volando elidunt. Ita ſonus agitatu interioris ſpiritus non anima aut ſpirabilibus vllis viſceribus redditur. Sunt tamen quæ attritu exteriori aeris ſonent, ſed ea tantum quæ ſciſſuram ſub præcinctu continent.

In corde vigiliam & ſomnum oriri, eiusq́; affectiones eſſe. Cap. XII.

CIentur autem omnia aĩalia aut ſenſu familiari, aut peregrino. Familiarem ſenſum appello, qui in interno motu, tanq̃ è domo prõptus abſoluitur, qualis quum ſimulachris quæ intra nos habentur, impellimur. Peregrinum ſenſum voco, qui extrinſecus inuehitur, & à generibus exterioribus venit. Ex iis arbitror cõſtare & quo in loco, & qua primum particula ſomnus & vigilia contingere videantur: nẽpe in illa cuius affectiones hæ ſunt. Porro cordis affectiones ſunt, ac dormientes quidem agitatione cordis quadam mouentur. Ideoq́; & pleraq; agunt, qualia quum vigilant, ſolent, quod certe ſine viſione aliqua aut ſenſu non poſſet contingere. Nam ſomnium quodammodo viſum & ſenſum quiddam eſt, de quo inferius tractabitur. Sed vndenam fit, vt ſomno excuſſus experrectusq́; inſomnia memineris, ſed quæ per ſomnium ſimilia vigilantium operibus geſſeris, non memineris, declaratum in problematibus eſt.

Quemadmodũ cibi conuertantur in ſanguinem, de quo ſcire oportet, quia precipua rõ ſomni ſunt cibi. Cap. XIII.

HIs definitis conſequens eſt, vt qua motione aut vnde ſomni & vigiliç aĩalibus contingant, aperiatur. Fortaſſe.n. hic locus cãm agentẽ & materialem facilius & diſtinctius monſtrauerit. Clarũ eſt oportere aĩal ſimulatq́; accipit ſenſum, tum primũ ali & creſcere in eo quod aĩal. Nam qñ intra vterum partus eſt nutritur quidem & creſcit, non tñ vt animal, ſed vt planta. Quum autem accedit ſenſus, tunc primum (vt dixi) nutritur & augetur & animal: nã anima ſenſualis & poſterior aduenit. Plane alimentum eſt id, quod ex concoctione poſtremum & nouiſsimum ſubſidet, habẽtibus ſanguinem ſanguis: carentibus ſanguine, quod vicẽ ſanguinis præbeat. Conceptacula ſanguinis ſunt venæ, initium venarum eſt cor: atq; hoc ex cõmentatione diſſectionum liquido indicatur. Deuoratus.n. & in geſtus per os cibus, indeq́; in locos ſuos, i. in inteſtina & ventriculum collatus euaporatur, & ſurſum reſpirant per venas, per quas deinde permanat ad iecur, ĩ iecinore mutatur, & natura ſanguinis tingitur, à iecinore influit & ſubit ad cor, in corde vincitur & conficitur pleniſsime, inibiq́; ſanguinem perfecte conuertitur. Ac venæ quidẽ aliæ cor adeunt, aliæ à corde proueniunt. Venæ quæ adeunt cor, tanq̃ miniſtræ ac gerulæ ſunt, vt quæ à iecinore ad cor incoctum & imperfectum ſanguinem conuehant, quẽ cor ſuſceptum ſua vi meracũ & abſolutũ ſanguinẽ reddit. At venæ q̃ à corde dependent cõparatæ ad alium vſum ſunt, videlicet vt ſuccus per eas concoctus iã perfectusq́; in totũ corpus diſtribuatur atq; dedatur. Sanè de hoc copioſe agitur in libro de alimento. Nunc in tranſcurſu attingũtur, vt principia motionum earum, de quibus modo quæritur, & vt quidam illud ſit, quo vis & portio ſenſibilis affecta aut ſomnum aut vigiliam miniſtrat planius ſciatur. Nec.n. ſomnus quæcunq; in potentia ereptio ſenſuum eſt, vt retro oſtendimus, argumento eorum qui dementarent aut deficerent animo, aut in ſtrangulatione & aſtrictione venarum iugulariũ viderentur intermori: nã in omnibus iis intercepti ſenſus ſunt, nec tamen obdormiunt.

An imaginatione eorum qui linquantur animo videri inſomnium poſſit, & an morbus ipſe ſit ſomnus. Cap. XIIII.

IAm quum accidat aliquan, vt deſeſsi animo videri do aliquid & imaginari dicantur, controuerſiam habet locus quia ſi contingit dormire eum qui ita linquitur, vtique poteſt contingere: vt imaginatio illa ſit ſomnium. Sed.n. primum non eſt, neq; igitur ſecundum. Nam illud conſtat quãquam non ſemper nec omnium, tñ maiori ex parte & complurimum, quæ in ſomnis viderimus excitatos nos comitari ſolet memoria; qui vero tempore quo morbo illo corripitur imaginatus aliquid eſt, demum recreatus nihil omnino commeminit. Porro multa dicunt, qui ita vehementer tentantur, & qui extinctæ animæ ſpeciem præbent, quorũ nihil (vt dixi) reuiuiſcentes exuſcitatiq; recordantur. Quamobrem viſiones eas ſomnia putare nõ poſſumus, neq; ipſam ægritudinem ſomnium. Idem ſentiendum de iis qui delira fantur, & qui compreſsis iugularibus venis præfocati moribundiq; corruunt: & quia (quod ſæpius dixi) non omnis interceptio aut impotentia ſentiendi ſomnus eſt, ſed ſolum ea quam diuaporatio alimenti committit.

Quando incipiat dormire animal, & quando perfecte conſopitum dicatur. Cap. XV.

PLanè neceſſe eſt id quod in vaporem ſoluitur tabeſcitq;, aliquatenus ſuſtolli, deinde reditum in capeſcere, & ad inſtar Eurypi refluere: nam omne calidum in ſublime natura effertur. Eo loci refrigerãtur à cerebro & conſiſtit, mox reciprocat & deſcẽdit ad cor, & eum qui in eo eſt feruorem refrigerat, duo refrigerato ſomnus obrepit. Ita efficitur vt ſomnus maxime à cibis proficiſcatur. Nam alimonia ad ſummum caput viam molita, quãdiu fluxum cerebro immiſcet, attentat & aggrauat. Hinc ſalebræ illæ verborum incertæ: hinc oculos, nares, caput vergere, erigendi ſe facultatem auferri contingit. Cum vero iam commeant cibi, & incidentes cordi calorem eius irrigant, à quo ſemper vis illa humifica & corpulenta in caput leuatur: tum profundo ſomno demergamur, & altum ſoporẽ flare incipimus. Quàm vero humẽtia & corpulenta genera grauedinoſa ſint capiti, indicium illud eſt, quod quibus ineſt vis ſomnifera, eandem grauedinem capiti afferunt, craſsitudine humoris eius, qui ſurſum reſpirat, ſeu poculenta hæc ſint, ſiue eſculenta, vt papauera, mandragoræ, themetum, proflatus. Ergo hunc in modum ſomnus venit, maxime à vino & à cibis, iccirco quia multa exhalatio eſt quæ indidem attollitur.

Labores & morbos ſomnum inducere: item paruulos plurimũ dormire, ideoq; frequenter incidere in comitialem morbum. Cap. XVI.

ALiquando & ex fatigatione multa pertentamur ſomno, cuius ea ratio eſt, ꝙ labor diffundit quędam in nobis & tabeſcere facit quę vicem incocti alimenti præbent, niſi dolor colliquamentum id frigidum ſit. Ita inteſtinorum calor qui ex attritu laboreq; exprimitur excrementa quædam emollit, quæ ad ſuperiorem locum redundantia ſomnum inducunt. Interdum & morbi hoc faciũt qui ex humidis & calidis excrementis conualeſcunt, quod genus in febre & lethargo cernimus. Homo genitus prẹmitur ſomno per aliquot dies, & infantia magis quam ætate alia, cuius ratio ea, ꝙ tum alimentum omne ſurſum halat. Hoc adeo declarat caput in paruulis, quod portione partiũ inferiorum maximum eſt, quaſi neceſſe fuerit ea membra capacitate auctiſsima eſſe, in quæ plurimum alimoniæ cõderetur. Atque hæc cauſa eſt, quamobrem hæc ætatula morbo comitiali opportuna ſit. eſt.n. peſtis ea perſimilis ſomno, ꝙ & qui dormiũt, & qui ita corruunt ceſſante anima & ſenſu erepto viſuntur. Hinc origo eius morbi per ſoporẽ ferè accidit, & qui infecti eo ſunt, in ſomno frequentius quàm in vigilia collabuntur, propterea ꝙ quum effluentia illa quæ in ſomno ſurſum effertur, loci ſuperioris vi conglatians ritu æſtus reciprocat, ſubindeq; alius ſpiritus continuo ſuffitu alimẽti copias miniſtrantis attollitur, neceſſe eſt concurſu hoc venas inflari, deinde obrui & obturari meatus ac ſemitas aię. Hæc interclusio & inſtrangulatio offici ſpiritualis, ſonticus & diuinus morbus eſt. Quum igitur in puero ſuperiora oppleta cibis ſeu ſpũ ex cibis expreſſo collectoq; habeantur, temperandum iis vino eſt, quia ſpiritoſum impendio ſit, præſertim atrum. Sed nec nutricibus prębendum: nihil.n. intereſt nutrices an alumni hauriant, niſi dilutum & modicum ſit. Vſq; adeo autem ſuperiora pueri plena cibo continent, eoq; (vt diximus) incremento eius partis exuperant, vt longo tempore caput continere nõ poſsint, ſed quinq; menſium ſpatio collũ rigidum & inflexibile habeãt. Plane pueri ſimiles ebriis vidẽtur, ꝙ in vtriſq; larga humoris copia ſuperioribus ſe immiſcet. Eadem ratio conuenire poteſt, quamobrẽ initiis fœtus quieſcere intra partem videantur.

Quòd qui venas conditas habent, item quòd pueri & nani, ſomnolenti ſint. Cap. XVII.

IN plenum ſomniculoſi ſunt qui incertas & cõditas venas habent, & qui capite prægandi ſunt, & pomilionum genus. Priores, quia prætenues & anguſti in iis meatus, per quos à capite remeat ſpiritus, facile obſtipantur addaggerãturq;. exigua.n. & parua modicis acceſsionibus muniuntur. Propterea frigefactis venis (nã & ventres oppleti frigeſcunt) neceſſarium eſt vt eo loci immoretur ſpiritus, donec ſe calor colligat, qui alimẽtum diſsipari diffundiq; faciat. Quanto igitur hic diutius in venis mãſitat, eo ſomnus diuturnior ſit oportet. Quemadmodũ.n. aqua per fiſtulas graciles ducta guttatim & lẽte decurrit, per amplas miſſa celeriter effluit: ita & ſpiritus ille corpulentus per arctiuſculos meatus ægre trãſmittitur. Hac de cauſa ſomniculoſi ſunt, quorum venæ ſunt conditæ. Nani vero & quorũ vaſta ſunt capite, iccirco premuntur ſomno, quia multa in illis euaporatio eſt, quæ ſurſum ad caput feratur: magna enim capita exiguo alimento non implentur, neq; paruis copiis ſaturantur. Ergo quum multa ſit materia, quæ in capitæ collecta eorum eſt, ſequitur multum eſſe quod decidat & refluat. Porrò vis tanta calore eo, à quo in caput relata eſt, tarde vincitur, & ſero percoquitur.

Quòd melancholici parum dormiant, & multum comedant. Cap. XVIII.

HI autem quorum æditæ, & conſpicuæ venæ ſunt, propter amplitudinem & latitudinem vnitatum ſoporulenti eſſe non poſſunt, niſi quid incidat quod temperiem contrariam inducat neque item melãcholici. Nã quum natura eorum prægelida algioſaq; ſit, euaporatio multa vi caloris inteſtini tolli nõ poteſt, hinc & edaci auiditate ſunt, quia ſicca & retorrida eorum temperatura eſt. Et præterea ſunt illis corpora ita affecta, vt quo veſcũtur non fruãtur, nec eat in corpus,

ſed

ſed ſimilia videantur in fœlicibus lignis, & quæ i regione arida & ſiticuloſa naſcuntur. Nam bilis atra: quæ naturaliter frigida eſt, frigefacit ventrem & iecur, quæ conceptacula nutrimenti ſunt, & alia loca in quibus humor hic redundat.

Quòd contemplantes ſomnus inuadit. Cap. XIX.

AT vero quod plerũq; accidit, vt contemplantibus ſurrepat ſomnus, eã cauſam habet, ꝙ quum in motu & ſolicitudine cogitatio noſtra ſit, eoq́; impediatur concoctio, neceſſe eſt craſſa eſſe euaporamenta quæ commeant. Erit igitur ſomnus collecta copia interni caloris in corde, & naturalis reciprocatio ꝓpter eas cauſas, quæ à nobis enumeratæ ſæpius ſunt.

Quemadmodum animal dum dormire incipit, alteraſcat. Cap. XX.

QVum vero calor ad ima ſubterfugit, frigeſcunt palpebræ & frigefactæ comprimuntur & confluunt. Ita quibus palpebræ ſunt, conniuendo obdormiſcunt: nihil.n.aliud cohibet, mouet, intemperat, regit in corpore quàm calor. Frigent igitur ſuperiora in ſomno, & circũquaq; extrema corporis: contra, recaleſunt inferiores loci, vt pedes & interiores vt viſcera, & catero quæ extrinſecus continentur.

Quòd ſomnus refrigeratio quum ſit, cauſas tamen calidas habeat: & quòd homo ſolus quum dormit, ſternatur iaceatue. Cap. XXI.

SEd dubitari poteſt ꝙ à cibo & potu altiores ſomni ingruãr, & ꝙ vina itẽ ſoporifera ſint, & extera quibus eadem caliditas naturę adeſt, quoniam duo hęc ſibi cohærere non videntur, vt ſomnus refrigeratio & frigidus ſit, & cauſæ nihilominus ſomni ſint calidæ ſolutio: An hoc eo accidit ꝙ quemadmodũ ieiunus & inanis venter calidus eſt ſaturatus friget, ſuffocatur enim & obruitur calor nimietate: quẽadmodum & ignis cõgeſtu lignorum, ita meatus ꝑtinentes ad caput, effluentia alimenti euaporantis frigeſcunt, vbi cibus denſatus & concretus deorſum vice imbris funditur: atq; hoc cauſæ eſt, ꝙ homines ex crapula potiſsimum attẽtetur. Deinde quemadmodum aſpergine calida perfuſi continuo inhorreſcimus, quia frigus exterius conducitur in vnum, & ſuffugiente calore margines corporis deſertas libere adoritur: ita illic aſcendentem calorem ad caput frigiditas cerebri in ſeſe collecta, eoq́; iuuantior & animoſior facta ſummis viribus aggreditur, & quaſi in regno ſuo comprehenſum retardat atque debilitat: ita cogit cõcreſcere: poſtremo ſic acceptum domo deuerſus expellit. Ad hæc quemadmodum macerie grãdi poſita ignis reſtinguitur, ita multo cibo ingeſto quaſi offunditur & exoleſcit calor internus, nec ante erumpit quàm paulatim ſubacta & ſublucata ſylua hæc ſit. Contingit enim ſomnus eo more, (quo dixi,) reditu.ſ. corpulenti humoris, quem calor in ſublime per venas leuauerit: nam quum non poteſt diutius eo loci, quo ſubiit alimentum morari, ſed congelaſcens aggrauãq; de arce capitis deductu, ponderis ſui pellitur, effici ſolet vt primum oculi marcentes ſomno decidant: deide ipſa animalia cõſiſtere veſtigiis nõ poſsint, ſed pedibus deuacillent & corruant. Nam calor qui ſubrectos nos

externatur animo, & ſenſum omnem amittit, deinde imaginationibus & viſis illuditur obumbraturque.

Non oẽs cauſas ſomni calidas eſſe: ſed aliquam eſſe frigidiſſimam: item partem cibi fluxiones mouere, partem ſomnum facere. Cap. XXII.

SEd an ſolutiones hæ vulgariæ & futiles videntur, nec ad veritatem potius quam ad probabilitatem quandam ornatæ: illa vero ſummatem & ſolidam rationẽ domitionis attingit, quam nos modo executuri ſumus? Cerebrum (vt & alias diximus) frigidiſsimum comparatione reliquarum corporis partium animalibus eſt iis, quæ eam obtinent partem, & iis quæ carent eo quod vice cerebri ſubrogatur. Hoc igitur ſimile generationi imbrium euenire intelligendum eſt: quemadmodum.n.quum ex aqua terraq́; humor exhalat, & vi ſolis effertur in ſublime, vbi ſupernum aeris locum ſuburit, frigiditate regionis eius concreſcit, denuo in aquã conuerſus, in terram defluit: ita vapor ad cerebrum viã capeſcens primum frigidus conſiſtit, deinde concremẽta ex eo in pituitam & ſaniem vertuntur, è quo & fluctiones mouentur, quę ob eam rem ex capite oriri probantur. At ea pars alimenti quæ nõ morbifica, nec excremẽtitia, ſed frugi eſt, deſcẽdit, & calorem cordis delata & congeſta refrigerat. Ad refrigerationem vero, & ad ſeram euaporationem gracilitas & exilitas venarum conducit, quæ circiter cerebrum habentur, quibus præ tenuitate earum minus caloris iunctum eſt. Porro vbi calor deeſt, frigus redundat. Et hęc refrigerationis ſomniq́; vniuerſa definitio eſt.

Quando animalia expergiſcantur, & quemadmodum alentis ſanguinis efficiatur diſcretio. Cap. XXIII.

EXpergiſcitur animal quum primum abſoluta & profligata concoctio eſt, quumq́; intimus calor qui ambientis frigoris metu in anguſtum ſe contulerit, tandem victis difficultatibus & ſuperior factus è latebra emicat: quod non ante accidit quam ſanguinẽ fæculentum & turbidum à mundo & puro diſcreuerit. Eſt.n.tenuiſsimus & mundiſsimus ſanguis, qui cõmittitur capiti, contra craſsiſsimus & corpulentiſsimus qui inferioribus partibus mundatur. Oı̃s autem ſanguinis origo cor eſt, vt hic & alibi diximus. Ex tribus vero ſpecubus, qui habentur in corde, is qui in medio eſt, communis efficitur vtriq; extremo: ac extremi quidem ventriculi ſanguinem ab vtraq; vena recipiũt maiore & minore, quæ ahorte appellatur. Sunt enim duo hæc caua, quibus ſanguis à iecinore icoctus & indigeſtus effluitur, in medio autem cordis ſinu diſcriminatio ſanguinis fit. Sed de his alio loco diſſerendum vberius eſt. Cæterum quamdiu ſanguis ex cibo indiſcretus eſt, ſopor in fuſus edurat, nec ante ſoluitur, quam ſyncerus ea loca quæ diximus, peteſſat: turbulentus membris inferioribus rigetur, quo facto aı̃alia quaſi onere depulſo excitantur & veliçantur è ſomno. Dictum eſt quæ cauſa dormiendi animantibus ſit, corpulenti ſcilicet vaporis naturali calore ſublati reciprocatio ad principem ſenſuum. Dictum eſt quid ſit ſomnus, impedimentum & nexus primi ſenſorij, ita vt ſentire non poſsit, & quidem neceſſarius nexus, quia conſiſtere animal nõ poſſet, niſi eſſent præſidia quibus tueri & conſeruare ſe poſſet: inter quæ præcipuum eſſe alimentum videtur, ex quo vapor exhalat. Dictum eſt & illud, ſomnum animalibus exhibi-

HERMOLAI BARBARI

ZACHARIAE FILII PATRICII VENETI IN PARAPHRASIN THEMISTII DE INSOMNIIS,

Praefatio ad G. Pontificum Facinum.

Dicaui pridem tibi (vt noſti) interpretatiunculam de inſomnijs, quod pro mea in te beneuolentia, & pro ea ſpe quam de ingenio & doctrina tua conceperam, volens feci. Nunc ceu fato quodam noſtra adoreola ſine te non poſſit ſtare, Themiſtius noſter te rogat vt ſe transſcribas. Periclitatur enim niſi ſuppetias venis, ne (quæ deſidia & nequitia librarij eſt) anteuortat ſe impreſſorum diligentia, quos præterquam quòd luciones arginatoresq; ſunt, mea cauſa feriari iniquum eſt, præſertim tanto operarum diſpendio, quas & præſtinare magno & paſcere ad ſaginam oportet. Ego totus in recognitionem perdius pernoxq; incumbo, nec ſupereſſe huic oneri vacat, alioquin nec poſſum. Scis quam non ſim pigerrimus, quam oderim nebulones, & qui inſinuatis (vt aiunt) manibus exigunt moleſtæ mundo ſarcinæ. Sed hæc alias. Tu ſi veneris, (ſed venire te neceſſe eſt, atque adeo ad cōdictum) & librario meo ſuccenturiaberis, & Themiſtium aſſerens, & me tibi arctius vincies. Si igitur per te non ſtat librarius meus, id eſt, ipſum veternum ſucceſſorem accepit, reſignatus eſt: tu (ſi voles) eris accenſus, quāquam non multum operi deeſt. Nec tam fuit ille aſinus, quin plus quam dodrātem laboris exegerit. Phyſica, & libros de Anima, & alia quædam abſoluit, quod ſubſiduum eſt, tibi quædam ſors reſeruat implendum. Tu conſtitue, malis operas in diem vendere, an redimere ſarctam paginam: equidem te optauerim mancipem. Fere enim plus vigilant, qui in rem ſuam procuratores ſunt. Sed iocor: ergo propera, nihil excuſa, omnem veniam negabo, niſi ſumme atque impendio mihi opus eſſet te, careres hac moleſtia. Nunc ea vis eſt, vt etiam ſi ſcierim incommodaturum me tibi, tamen inuerecundum eſſe neceſſe ſit. Quòd ſcribis ſuperiores literas, quas ad te nudiuſquartus dedi, vt iocis eruditulis frequentes probari, certe non diſſimulauerim epiſtolam eam paulo hilariorem fuiſſe, etiam ſi non habuerit (de quibus placeret) ſexcenta. Planeq; ſi philoſophū ſpectes intemperantiuſculus vt vna ea fui. Neque id vnde mihi acciderit compertum adhuc habeo, alioquin ſobrios credo & liberales iocos non damnaſtis. Et hercules miratus ſum vnde mihi tantum ocij ad ſales, præſertim tam occupato, quam ante hac nunquam. Et niſi quòd ad te ſcribebam, qui cum licuit inſanire, manias & intemperies incidiſſe me vererer. Vale.

Venetiis. M. CCCC. LXXX.

THEMISTII PARAPHRASEOS, DE INSOMIIS LIBELLVS,

Interprete Hermolao Barbaro.

Inſomnia ſenſu non percipi. *Caput. I.*

POST hæc de inſomnijs eſt agendum, primumque illud quærendum, cui animæ poteſtati compareāt, & vtrū affectio mentis, an ſenſus ſit. His .n. duabus viribus tm̄ noſcuntur ea, quæ ad præceptionem hominis pertinent. Certe neq; mentis neq; ſenſus inſomniū eſt idq; ita demonſtrari explicariq; poteſt: Si oculorū officium contuitio eſt, & aurium auſcultatio, & pari ratione ſua ſingulis ſenſibus certa: ſi potentias aīæ functionum & actuum gratia inſtitutas eſſe conſtat: ſi ſenſilium generum quædam communia habentur, vt figura, magnitudo, motus, & cætera iis confinia, quæ pluribus ſubiecta ſenſibus ſunt, quædam impromiſcua & propria, vt color, ſomnus, & ſapor: ſi præterea impoſſe eſt, vt aīal dormiens & cōpreſſis oculis cernat, aut alio ſenſu percipiat, clariſſime cōcluditur inſomno nihil ſentire qui dormiunt. Ergo inſomnia quæ ſibi videre dormientes videntur, nullo ſenſus noſcuntur.

Inſomnia non eſſe opinionem, nec actum intellectus, item quid præter ſomnium.
Cap. II.

SED neque intelligentiæ, aut opiniones, aut affectio poteſt īſomnium putari. Quū .n. inſomno, non equi modo & homines, demumq; ſubſtantiæ ferè oēs occurrāt, ſed etiam albedo, dulcedo, & huiuſmodi, quæ citra in ſenſum opinione comprehendi non poſſunt, ſunt ſenſus autem feriantur & ociantur in ſomno, efficitur vt inſomnia ad opinionem aut intelligentiam referri non poſſint. Deinde præter viſa quæ obiiciuntur in ſomno, ſolemus ſæpenumero intelligere aliud quiddam. Nam quemadmodum vigilantibus ſentiētibusq; conſiderare interim contingit aliud quiddam, præter id quod ſenſu percipiunt, ita dormientibus non ea modo accidunt quę vocantur ſomnia: ſed etiā p̄ter ſomnia pleraq;. Poteſt .n. accidere vt quis videre in ſomnijs Socratē videatur, & extra hoc animaduertat Socratem ſe videre per ſomnium. Equidē ſæpe viſus ſum mihi comperiſſe librū quem diu optauerim legere, ſed ſomniare me ſciebam. Amicus alius noſter quū Panſeptum præceptorem ſuum reuocatum ab inferis videret, intelligebat ſe etiam num dormiens ſomnium videre. Iam illud frequentarium eſt, vt inueniſſe theſauros ſomnies, & antequam expertus ſis, deprehendiſſe ſomniū videaris, & adhuc dormiens, illuſum te ſomnio amicis, qui ſibi ſomnianti aſsiſtere viderentur, enarrares. Cæterum in ſomno non ſemp hoc euenit, vt intelligamus ſomnium eſſe quod videmus, at in opinione ſemper id qđ opinamur opinari nos ſcimus. Itaq; efficitur etiam rōne hac, vt ſomnia in opinionem conferri non poſsint.

Non omne quod dormienti apparet ſomnium eſſe: itē quid ſit propriæ inſomnium, & quid viſum. *Cap. III.*

SImul quoque illud arbitror liquere, non quicquid apparet in ſomno, dici inſomnium poſſe nam tunc

proprie

proprie inſomnium eſt, quum is qui ſomniat exiſtimat vera eſſe quæ ſomniat. Quòd ſi quis ita ſomniat, vt itelligere poſsit ſe dormire ſomniareq́; , hoc proprie ſomnium non eſt, ſed viſum quoddam atque phãtaſma. Ac videntur quidem hæc eſſe inſomnia, ſed non ſunt, immo (vt dixi) viſa potius & phantaſmata. Viſum adeo proprie illud eſt, quum in ipſo vigiliæ & quietis adultæ interliminio poſiti, iſta quæ vere ſenſu hauſimus, & quę initio ſomni impreſſa atq; allita noſtro animo ſunt, reddunt & offerunt ſeſe, ita vt videamur aſpicere, & adhuc diſcernere poſsimus formas eas eſſe, quas in prima illa ſomni nebula ſenſu acceperimus. Eſt.n. quædam quaſi vigilia ſomnus is, in quo intelligere & deprehẽdere ſomniũ poſsimus. Quòd vero ſæpenumero eueniat, vt aliud quiddam præter ſomnia cognoſcatur, experiri facile iis eſt, quibus repetere ſomnia quoties exurgunt curæ ſit. Nam vt ij quibus ſtudium eſt iiſdem verbis reddere & repreſentare memoriter, quæ audierint firmius & facilius recordãtur, quam illi ipſi à quibus acceperint, propterea ꝙ alteri præcepta memoriæ colendæ ſequentes, audita & pronunciata quibuſdam locis conſtituunt, alteri ſimulatq; effati ea ſunt, nihil vltra ſe ad memoriam eius exercent, ita hos melius, quam alios ſomnia meminiſſe contingit, qui recẽſendis & recurrendis inſomniis operam dant.

Qua ratione dormiendo inſomnijs fallimur. Cap. IIII.

EX iis omnibus illud quoque conſtat eandem rationem, qua morbo quodam aliqui in vigilia falluntur, facere vti in ſomno quoque decipi ſoleamus. Vt enim ſpiritus quidam in ægrotis ad caput viam molitus craſſamento ſuo viſibilem ſpiritum vehementer conturbat, committitq́; vt omnia quæ tuentur gemina videãtur, & vt lineamenta albarij operis immaniũ belluarum ſpeciem referãt, (nam ſimulachra deliniaturarum ſine materia intra oculos recepta, & cum ſpiritu viſuali male habito & laceſsito confuſa, formas illas animalium truces præſentant) ita & in ſomno ille idem ſpiritus cauſa eſt erroris. Sed & valentes quoque atque adeo ſcientes interdum falli contingit, vt ſi res nimio tractu remota & longule deſita ſit, aut ſi qua oculi mõtiuncula obſtupeſcant: nam & pedalis ſol ſpectantibus, & terra moueri, & commeare nauigantibus videtur. Quòd ſi hoc verum in ſcientibus & valentibus eſt, quãto in ægro verius ſit, & adhuc in dormiẽte propenſius?

Quanquam in ſomnio nihil ſentiant ſenſus, tamen afficiuntur intus. Cap. V.

CAeterum ſiue eadem pars animę ſit, quæ imaginetur & ſentiat, ſiue diſcrepent diuerſæq́; habeãtur, nunquam ſine viſu aut ſenſu aliquo labimur. Nam hallucinari & obaudire dicũtur ij, qui verum quidem aliquid vident, audiuntq́;, non tamen ita vt videre & audire ſe credunt. Vtrunque in ſomno conſtitutum eſt, neque videri quicquam neque audiri, neque autem omnino ſenſu alio commoueri: ſed num quamuis in ta defluit, & tũc ſomnus ille minimo minus vigilia eſt interdum ita ſoporatur, atque ita in ſeſe mediũ recedit vt nihil oĩno intelligat: atque hoc euenit quotiẽs offunditur redundantia deſcendentis cibi, & tunc quaſi vinctus addictusq́; manus dat, & ad ea quæ viſa ſunt, quaſi accepta ſenſibus veraque ſint, aſſenſum adiungit.

Inſomnium eſſe potentiæ ſentientis affectionem, non qua ſentiens eſt, ſed qua imaginatrix. Cap. VII.

HActenus conſtat inſomnium, neq; ad opinionem neq; ad intelligentiam, neque omnino ad rationem aliquam intelligẽdi opinandiúe pertinere, ſed ne ad ſenſum quoque ſimpliciter conſtabit. Nã qui videt, & qui audit, neceſſe eſt ſimpliciter ſentiat: qui vero ſomniat, non ſimpliciter ſentit. Sed tñ ad quendam modum referri poteſt ad ſenſum, quod vti intelligere oporteat, mox conſiderabimus. Primum illud quod clariſsimum eſt, nobis conſtitutum ſit, inſomnium ſenſibilis potentiæ affectionem eſſe: nam & ſomnus, vt demonſtratum ſupra eſt ad eandem particulam pertinet. Nec enim fieri videtur poſſe vlla rõne, vt aĩal alia particula dormiat, alia ſomniet. Quum vero probatum in libris de anima ſit imaginandi vim, quam phantaſiam appellant, eandem eſſe ad numerum cum potentia ſentiendi, quãuis eſſentia rationeúue differant: imaginatio autem ſit motio ſenſili abiuncto inita, cuius originem impulſio ſenſus oblata extrĩſecus habuit, inſomnium quoque imago quædam & phãtaſma eſſe videatur, (nihil enim aliud ĩſomnium eſt, quàm viſum quod apparet in ſomno, ſiue illud ſimpliciter, ſiue quodam genere cõtingat) indubitabili luce colligitur, inſomnia ſenſualis potentiæ alumna eſſe, vtiq; non quatenus ſenſualis, ſed quatenus imaginaria ſiue phantaſtica eſt.

Cauſa producens inſomnia, & iterum quando erremus aut non in ſomniis. Cap. VIII.

QVid ſit inſomnium, & qua ratione concurrant dormientibus viſa, ex iis maxime doceri poſſumus q̃ accidere viderentur in ſomno, quæque ſenſilia, promouent & excitant ſenſum in nobis iacentem. Formæ vero eorum expreſſæ & conſignatæ in ſenſoriis non modo habentur tunc, quum ſenſus in geſtione actuq́; eſt, ſed etiam tunc, quum ab opera diſceſsit, ſenſilibus abiunctis. Ex iis quæcunque intus ſeruantur. niſi penitus obliterentur copia exhalationum, dormiẽtibus nobis illudunt, & deſcendente ſpiritu, qui vi caloris efferebatur ad caput, iciunt & commouent ſenſum, ita vt ſomnia ſæpe talia eueniant, quæ veris ſimillima eſſe videantur. Quod ſi multa admodum collectio reciprocantis ſpiritus ſit, ita vt ea quæ nobis appareant qualia nam ſint, animaduertere liquido non poſſumus, tunc errare labique conſueuimus, & quæ ſimulachra mera & imagines nudæ ſenſilium rerũ ſunt, tanq̃ ipſas res vere intueri & cõtrectare nos credimus: ſi vero modica affluẽtia ſit, & quæ præ ſua copia obruere, aut perſtringere totam aciem mentis non poſsit, ſed iudi-

Poſt receſſum rei ſenſilis imagines & affectiones in ſenſu manere. *Cap.* Ix.

QVàm vero abeuntibus & abiunctis ſenſilibus, aliquandiu formæ eorum in opificiis ſenſuum eruentur, põt vel hinc apertiſsime intelligi, ꝙ quẽadmodũ telum ſimul de manu iaculãtis receſsit, ſuo quidem motu differre videtur: ſi origo tñ motus ad vſ referatur, propterea quod ille qui mittit, primorem aerem commouet, qui colliſus ſubinde alium aerem propellit, atq; hic deinceps alium continenti ſerie donec cũ vires ſeneſcant, atq; ita telum quieſcat. Hoc & in aere, vt diximus, locali motu & in humore cernitur. In alteratione quoq; non abſimilis rõ eſt. Aquæ ſeruent ignibus ſubditis, & ferrum candeſcit mollitum flammis, Alia iis admota calorem ebibunt, & hæc in alias itẽ res tranſmittunt, duratq; ſucceſsio hæc quamdiu prima vis pollet, necdum ſatiſcit aut flaccet. Ita in ſenſu ſtatuendum videtur, alioquin tanto propenſius, ꝙ ſenſum qui in actu cõſtitutus ſit alterationem eſſe quandam olim probauimus. Hæc igitur cõmotio imaginum non modo vigilantibus nobis, ſed etiam quieſcentibus ſeu leui ſomno, ſeu profundo contingit parte ea, quæ viſa & imagines concipit. Hoc adeo videtur planiſsimum argumento, ꝙ ſi quis cõſpectum ſuum ab aliquo, ꝙ intentiſsime obtutus ſit, conuerterit, comitabitur nihilominus eũ forma rei, quã ſpectauerit, quaſi affectis poſſeſſisq; priore pulſu oculis. Prohic qui de ſole in opacum ſe conferunt, confutatis præ nimio ſplẽdore luminibus non cernunt. Item ſi quid præcandidum aut viride diutius aſpexeris, quicquid oculis inciderit, videbitur concolor. Sed & ſi oculos contra ſolẽ, aut aliquid quod fulgeat: tendas, deinde conniueas primũ talis aliquis, color videbitur. qualis albedo aut viriditas eſt, tũ is ſe in puniceum conuertet, proxime in purpureũ, atq; ita deinceps in alios, poſtremo in atrum à quo euaneſcit exoleſcitq;. Eodẽ mõ, quæ motu cito mouẽtur obtutus noſtros confringunt, vt ſi profluentẽ rapidum direxeris. Facit porro æſtuatio & vertigo, vt quæ ſtent videãtur moueri. Sed & validus demẽsq; ſtrepitus ſurdaſtros reddit, & odor qui vehementer oboleat odoratum corrumpit. Hæc omnia euenire ita vt dixi, certiſsimũ eſt.

Senſus differentiis leuibus pelli, nec ſolum pati, ſed agere; Item de ſpeculo quod aſpectu ſordeſcit. *Cap.* X.

VErum quàm celeriter ſenſus vel modicas differentias perſentiant, indicio eſt id: quod accidere in ſpeculo videtur, & de cuius rõne quãquã põt ſeorſum quæri, tñ vſus eius hoc loco tãtiſper is eſt, vt argumento eius ſciatur, viſum non modo pati ſemper & affici, ſed etiam agere aliquid interim ſolere. Nã ſpeculorũ fulgor aſpectu mulieris præſtringitur tempore mẽſium. Statim.n. ſuperficiem illam quædam veluti nebula ſanguinis obducit, adeo ſi nouitiũ ſpeculum ſit, haud temere maculã eluas, ſi peruetus facile abſtergas. Cã ea quam dixi, ꝙ non ſolum ab aere viſus mouere poſsit, Nam ſplendida mouendi vim habent, de gñe autẽ ſplẽdidorum oculi ſunt. Hoc igitur tempore quo mẽſes patimur, (nam & viri ſua menſtrua patiuntur) eodem mõ lumina, quo cæterũ corpus afficimur. Oĩa.n. membra aſpergine mẽſtruorum rigantur, præcipueq; oculi, quia maxime foraminoſi venuleatiq; ſunt. Quamobrem tẽpore genitalis profluuij, quod cõmotione & inflãmatione ſanguinea ſolet contingere, obſcurum quidẽ diſcrimen in maſculis eſt, eoq; ſi tum ſpeculum inuiſant, nihil id polluitur, quod euidẽs ſit, ſed tñ polluitur & opeꝛitur è liuiecula, eo modo quo quum mulieres tuentur, Eſt.n. natura ſeminis & ſanguinis menſtrui eadem, ſed qua candidum illud & quaſi concolor ſpeculo eſt offectio peruideri non põt. Plane primum inficitur & mouetur aer à ſanguine genituraúe, quę ſuffuſa oculis ſunt, aer infectus alium aerem inficit, qui ſpeculo proximus ſit, ab hoc poſtremum ſpeculo inquinamentum illud allinitur, quod nitorẽ eius hebetat. Quẽadmodũ igitur candidæ veſtes oẽm notam & ſuccum facillime contrahunt, (nam in puro quoq; atq; mundo oĩs color externus aſpectabilis & conſpicuus eſt, & quęcunque ſordecula quaſi prominet) idem ad ſpeculum referto, Sanę æs quod leue eſt inſperſiones & infecturas oẽs exaudibiles facit, quod vero nitidum atq; purum manifeſtas euidentesq; obtinet, Scire autem neceſſe eſt tangi ab aere ferrè idem eſſe quod atteri, oblini, aſpergi, perfundi. Ergo vt leuia corpora egregie perſonant, propterea ꝙ aer in iis elidiẽ ĩcolumis, nec facile diſsilit diſsipaturúe ſic ſpecula munda & ſplendida maculas ſuas habent & perſpicuas, ideo ꝙ offectura in iis ꝓpter terſitudinem in quãdam vnitatem coit. Quamobrem vero maculæ nouis ſpeculis inductæ aboleri ægerrime ſoleant, ea rõ eſt, quo & in oẽs partes ſerpunt, & in profundum deſcendunt: in profundum, ꝙ ſpecula plura ſunt, in oẽs partes, ꝙ terſa. In vetuſtis autem non perinde, ꝙ pertinaciter ſunt, quia non eodem ad hæſu, neq; tam alte figuntur, ſed ſuperficie quaſi marginibus innatant. Ex iis conſtat (qđ volebamus) tenues differentias cõprehẽdi è nobis, easq; celeriter excitare, vellicareq; ſenſum. Itẽ non mõ pati viſum, ſed etiam facere. Iis quæ diximus adſtipulari videtur, qđ in vino & vnguentis cõſpicitur. Nã oleũ, qđ in hoc genus miſcetur, ocyſsime iniectos odores capeſcit. Vini quoq; natura mira eſt alienos ſapores in ſe trahendi, non modo earũ rerũ, quibus intus additis corrigi medicariq; ſoleant, ſed etiam earum quę ad dolia extrinſecus iuxtim aut locantur, aut naſcũtur.

Facile decipi qui morbo aut affectu tentantur: item aliquando decipulum intelligi, quia iudicium animi à iudicio ſenſuum diſcrepat. *Cap.* XI.

AD eam vero conſiderationem, quæ nobis initio inſtituta eſt, vnum ſubiungi oportet, quod & patere põt ex iis quæ dicta ſunt, abeuntibus ſenſilibus nõ abire ſpectra, ſed detineri & ſeruari depoſita. Itẽ facile decipi & oberrare eorũ ſenſus, qui affectu aliquo ꝑturbati poſſeſsiq; ſint: adeo pro vt quiq; alicui vitio addicti ſunt, ita in eo frequens falluntur, meticuloſi in metu, amatores in delitiis ſuis. Proĩde vtriq; tenui ſimilitudine earũ rerũ, quas ij formidãt, illi pepereũt, facile laceſſuntur: meticuloſi iminere quæ timeant, leuiter ſuſpicetur, amantes q̃ ament; & quo quis obſtrictius tenetur, eo leuiori ſimilitudine circumſcribitur. Eodẽ mõ qui obiraſci faciles ſunt, demũq; qui quacunq; alia perturbatione aut libidine pertẽtãtur: ꝓpenſius vero quibus ĩmodica hæc ſunt. Quãobrem & febriẽtes mõſtruoſa quædam aĩalia videntur in parietinis cernere quod quidem accidit iis exigua ſimilitudine, quã interpollationes quædã & liniamenta in tectoriis referunt. Cæterũ hic error pro qualitate morbi maior minorúe. Sæpe .n. leuius ꝑmuntur, q̃ vt ſe de iis, quæ videnẽ videre, falſos haberi nõ agnoſcãt: iteri vſq; adeo tẽtanẽ accũbũtq; morbo vt viſis ducantur & aſſenſionem adhibeãt. Cauſa vero quamobrem hęc fiant videtur ea eſſe, ꝙ nõ vna tantum in nobis iudicandi vis eſt, ſed geminæ. Eſt mẽs quę primatũ obtinet, eſt ſenſus vnde ortũ habet imaginatio.

natio. Huius rei ſigno eſt, ꝙ quum ſenſui ſol videatur pedalis, corrigit aſpectum ratio, quæ intus eſt maiorem eſſe, quam videatur, dictat. Quod ſi vna tantum eſſe potentia, quæ iudicaret de omnibus, non poſſet ſol non tantus putari quantus videtur. Planè non inficior quibuſdam morbis effici, vt ratio quoque atque mens errorem ſenſus ſequatur, quod vſu venit in deliriis ab alienationeque animi, quo tempore & lineamẽta moueri & animalia eſſe creduntur.

Iudicia ſenſuum inter ſe contraria eſſe deſidereq;. Cap. XII.

SEd quid opus eſt dubitare, an ſenſus iudicia à iudiciis animi differant, qñ vel ipſi ſenſus inter ſe perſpicuo euariant? Nam in iis, qui ſuperiores optimatioresq; ſunt, exquiſitius iudicāt & coarguūt cæteros. Atq; hoc in viſu & tactu liquet. Si.n. digito vno vicibus ſcalpas, tactui, vnum quod eſt, videbũtur duo: viſui nõ videbuntur, ſed vnum, quia viſus acrior & certior tactu eſt. Quòd ſi aut ſolus tactus eſſet, aut vterq; ſenſus iudicium idem haberet, pronunciarentur duo eſſe quod vnum eſſet. Cauſa autem circumuẽtionis & decipuli ea eſt, qm̃ ſenſilia non tantum quotiens mouentur moueri nobis videntur, ſed etiam ſtantia quotiens ipſi in nobis ſenſus mouentur: vtique ſi eodem modo moueant, quo ſolent à ſenſilibus cieri. Ita littus videtur nauigātibus moueri & recedere dum viſus ab alio impellitur.

Quòd dormientibus & noctu magis, quam interdiu & vigilantibus viſa occurrant. Cap. XIII.

EX iis planum arbitror factum nõ modo vigilantibus nobis motiones illas cõtingere, quæ ꝑ eos ſenſus accipiuntur, qui foras proſpectāt, & quaſi extra corpus ſunt, ſed etiam illas quas ſentimus, quum affectio ea ingruit, quam ſomnũ vocamus. Alioquin & tunc impenſius id patimur, quā tẽpore alio, quia interdiu excidunt multa & vaneſcũt ſenſibus opere ſuo detẽtis, & mente variis cogitationibus obruta. Nā paruus ignis luce maioris offunditur. Lætitiæ item & ægritudines modicæ a ceſſu immodicarum & inſignium exoleſcunt. Quieſcẽtibus vero minima quæque aduolāt, alliciunturq;, noctu præſertim, ꝙ eo tẽpore abſolutis ſenſibus & functionẽ ſuarum quaſi miſſionẽ & vacationẽ habentibus, & calore in viſcera cõdito, motiũculæ oẽs inobſoletę & incolumes ad ſenſum principẽ confluant, deinde æſtu paulum ſedato ſeſe dormientibus reddant.

In ſomno quòd imagines multæ occurrant: item quæ primæ, quæ mediæ, quæ nouiſſimæ motiones dicantur in ſomno. Cap. XIIII.

CErte hoc intelligi poteſt ſimile vt in fluuiis euenire. Vt.n. humor ibi qui fertur & profluens mouetur, interim ioffenſus abſoluto vertiginũ orbe decurrit, interim oſtenſaculo retardatus in multas quaſi propagines ſcinditur dehiſcitq; & in varias formas ſubinde reſoluitur, idem ſtatuere de motionibus ſenſariis oportet. Motionem appello excitationẽ depoſitarum imaginum & delationẽ earum ad cor, per quam vis in gie leonis occurreret, deinde ſe in varias animaliũ figuras verteret, poſtremo ſimilitudinem hominis referret, non modo formas leonis & hominis videremus, verũetiam animalium eorum, in quæ medio trãſitu abiiſſet, antequam hominem redderet, ſeu iucundæ illæ allubeſcenteſq;. ſeu contra ingratæ alioquin infenſæq; oculis accidiſſent: Ita & in ſomno non ſolum extima à ſenſu primo, ſed & intermedia viſitantur, ſiue ea terriculamẽtis & portentis ſimilia ſint, ſiue placida & tranquilla, & quæ ſtatum naturæ contineant.

Quòd ſtatim à cibo non ſomnient animalia, item quòd nec pueri, item quòd modo ſomnient animalia modo non ſomnient, item de turbatis & tranquillis inſomniјs. Cap. XV.

AT vero ſtatim à cibo nõ ſomniant animalia, neque quum primum egreſſa in lucẽ ſunt, vt infantes, quia multa dũ agitatio motioq; eſt propter alimentarium calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo vehementer commoto, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidẽ aliqua, ſed laceſſita & tortuoſa vſque adeo, vt alia oĩno videatur eſſe quàm ſit, quieſcente autem & ſtagnāte res in eo ſimili colore, & incolumi forma reſpondent: ita dormientibus eueniunt viſa, & motiones à ſenſibus quādoque vt peruideri non poſſint, ꝙ multo fluxu alimoniæ obruũtur, quandoq; diſtortæ, præpoſteræ, & monſtroſæ, & omnino deterrima ſomnia, qualia quæ melãcholicis & temulentis & febrientibus accidunt. Quum.n. morbi hoc genus ſpirituoſi vaporulentiq; ſint, commotionem & perturbationem plurimam afferunt: ſimul vero à fluctu conſtitit & diſcretus ſanguis eſt, iiſq; ſanguinem obtinent, ſignificationes à ſenſibus omnibus venerunt incolumes, & diſtincta digeſtaq; ſomnia ſunt, ita vt ad ſimilitudinem veri expreſſa occurrant.

Quòd ſynceris inſomnijs animus modo obſiſtat, modo conſentiat. Cap. XVI.

AC inſomnia quidem idcirco exiſtimantur vera, quia quum tam ea quę inuehit oculorum ſenſus, quàm ea quæ aurium, & cæteri ſenſus renunciāt, ſecundum quietem ad locum principem integra ſynceraq; tranſmittuntur, neceſſe eſt, vt videantur plane cerni, teneriq; ac pfectè ſentiri. Eo.n. ꝙ motiones ſui quęque generis, ad principiũ ſentiendi meracæ & inobſoletæ perueniunt & vulnerant cor, fieri nõ pòt, quin videri videre, audire, ſentire, nõ ſecus atq; in vigilia oportet. Proinde animus tunc iudicia comitaẽ ſenſuũ. verbi gratia: Si in illa viciſsitudine digitorũ, de qua diximus ſupra, non fallitur viſus, ſed tactus, neq; vtique in ſomno animus vniuerſus falletur, ſed pars tm̃ ea quæ ſenſui tactus reſpondet. Ita altera eius portio, id eſt, vis tactoria per ſomnum vnam rem duas eſſe pronunciat: altera, id eſt, viſibilis conſtanter obſiſtit, & quaſi vigilans teſtatur vnā rẽ eſſe, que videantur duæ. Quòd ſi non fallitur ea pars animi, qua videmus, quippe q́ exquiſitior & quaſi

ſemper decernat, (niſi quæ alia ratio haberetur, quæ quaſi intercederet) neceſſarium eſſet, vt animus ſemper iudicia ſenſuum aſſertione ſua approbaret: atq; ita ſemper vnam rem duas eſſe conſtitueret, & ſolem pedaneũ ſciſſeret. Nunc continetur quædam vis in nobis quæ efficit, vt quãquam pedalis appareat, non tñ videatur pedalis. Non.n.oẽ quod apparet etiã videtur, niſi quũ languore corporis ſoporata vis illa arbitra eſt, vt ſæpenumero diximus, aut quũ nõ mouetẽ motu legitimo nec ſuo.

Motiones in ſenſibus factas inducere ſomnia, item quæ actu earum quæ potentia ſint, item ſomnia explanatoria vltimus ſomnis afferri. Cap. XVII.

QVemadmodum vero dictum eſt, vehementes affectus facere, vt quiuis in ea re cui aſficitur, facile capiatur: ita & ſenſuũ motiones iñ ſomno, & cætera quæ in ſenſu contingunt, videntur committere, vt dormientes mentientibus ſomniis etiam à tenui ſimilitudine cogantur accedere. Nam quum dormientibus nobis ſpiritus vel ſanguis reciprocat ad cor, vna & motiones illæ imaginariæ ſenſuum commeant, quæ in materia ea tanquam in ſubiecto ſuo conſiſtunt. Ceterum aliquæ actu, aliquæ potentia cõtinentur, hoc eſt, aliquæ cunctantur, necdum mouent: aliquæ præſto ſunt, & principium ſentiẽdi ad repreſentationem & notitiam ſui appelãt. Vt igitur quæque prior accedit & intrat locum, ita prior extimulat, & prior ſe aſſerit, hac aſſumpta abolitaúe, ſequentes ſuo quæque ordine rogantur & inferunt ſeſe. Declaratur hoc hmõi exemplo: Fingat quis ranas quĩque in dolium ſalis cõiectas, deinde eas ita diſponat, vt vnam in ſummo, vnam in imo, tres medio ſpatio: atq; oẽs inter ſe paribus interſtitiis collocet, hoc eſt, vt extimarum alteram ad os & labia dolij, alteram ad fundum, medias in medio ſitu interuallis & proportionibus ſuis cõſtituat, ita tñ vt omnes operiantur ſale. Simul igitur cœperit ſuprema pars ſalis tabeſcere, rana quæ parte illa condebatur, prima vendicabitur, & prima ſuperficiem obtinebit, & prima vſurpabitur conſpectu: tum deinde ſequentes ſerie, qua ad eas colliquatio ſteterit, ita prodibunt in lucem: quum vero in imum diffuſio decubuerit, tũc emerget quæ ſepulta inibi fuerat. Eadem conditione ſunt ſimulachra ſenſilium & motiones, quæ in ſomno verſantur: quæ prima incurrunt, prima animum exercent & commouent: at quæ potentia contineri & tardius percutere diximus, quia tum ſanguis is, qui corpulentior ſurſum halauerat, & prohibebat offerri ſimilitudines veras, ſimul attenuatus dilutusq́; habetur, inſomnia exquiſitiora explanatioraq́; repreſentat. Hinc eſt vt nouiſsimi ſomni afferre nobis ſoleant cõſtantiores & certiores imagines. Quum.n. quaſi refrixit ac deſerbuit cauſa illa quæ imagines rerum turbabat, neceſſe eſt, vt ea quæ olim ſenſibus accepta eo tempore deſerũtur ad cor, puriora, ſyncerioraque videantur.

Animam ſopiri alimoniæ, nec tamen ſemper ſopiri: item non idem eſſe aliqua apparere & videri. Cap. XVIII.

EA igitur conuariatio & commutatio phantaſmatum, quæ in ſomno accidit, conferri poteſt ei quę in nubibus contingit, cuius & ſupra mentionem habuimus. Nam & illæ cum modo effigiem hominis referant, mox ſe tranſitu ocyſsimo in centauros conuertunt. In vniuerſum quicquid apparet in ſomno, vt dictum inter initia eſt, ex reliquijs & veſtigiis eſt inhærẽtibus earum rerum, quas quis vigilans ſenſerit, geſſerit, cogitauerit. Digreſſo autem ſenſili atq; obducto, ſi vis illa, quæ in nobis principatum iudicij & pontificiũ obtinet, etiam dormiendo ſoluta ſit, nec copia defluentis ſanguinis obteratur, ludibria ſomniorũ detegimus, & hoc quod videtur Coryſcus, ſcimus Coryſcum nõ eſſe, ſed ſpectrum Coryſci, ita tũ quoq; animus verum Coryſcum intelligit: ſi vero penitus merſa, effulaq́; ſit, tum ſimilitudo rei creditur ipſa plane res eſſe. Nec ita mouet vt in vigilia aſſolet, ſed ita, vt vigor animi totus iacens ſepultusq́; omni eius ſenſu linquatur. Tanta vis ſoporis & ſomni eſt, vt diſcerniculum hoc mẽti eripiat. Quemadmodum igitur ſi quis oculo digitum ſubderet, nec ſciret digitum ita ad motum committere, vt omnia ei gemina apparerent, tunc nõ modo apparerẽt gemina, ſed etiam viderentur crederenturq́; gemina: ſi vero id ſciret apparerent quidẽ gemina, ſed videri aut credi nõ poſſent: ita in ſomno, ſi quis intelligat obdormire ſe, & præterea aliquid ſomniet, apparebunt quidem ei quæ ſomniat, ſed ſecum dicet, quãquam apparet hoc Coryſcus eſſe, non tñ eſt Coryſcus. Nam ſæpiſsime hoc euenit, vt quis dormiendo dicat intus ſomnium eſſe quod videt. Quòd ſi dormire ſe neſciat, dabit manus, approbabit, & adhibebit aſſenſum.

Imagines rerum abſentium modo in ipſis ſenſorijs, modo in corde verſari. Cap. XIX.

AT vero eſſe vt dicimus, & motiones imaginarias & figuras & ſimulachra ſenſilium diuerſari in primo ſenſu.i.in corde, etiam rebus abiunctis & ceſſantibus, de quibus oĩs ludificatio & commenta oĩum ſomniorum prodeant, clari demonſtratur argumento quod ſubiungitur: Id quod in ſecundis eſt, longe magis aſciſcendum & aſcribendum eſt primo. Sed in cæteris ſenſoriis etiam ocioſis & vacantibus reliquię & veſtigia quædam rerũ ſeruantur. Multo igiẽ æquius eſt in corde hoc concedi, vnde illa proficiſcuntur, & cuius beneficio functionibus ſuis ſuperſunt. Eſſe autem hæc in ſenſoriis experiri maniſeſtarie quiuis põt, ſi adhibeat animum, & animaduertere ad id conetur, quod nobis à ſomno recens excuſsis ſolet accidere. Nam plerunq; viſa & motiones, quæ ſe modo quieſcẽtibus obtulerant, continẽter vel excitatos expergefactosq́; comitãtur, & aliquandiu poſt deſiſtunt. Nam quũ quis in ſomno datus, & videre ſomnium occipiens caſu aliquo expergiſcitur, ferre ſemꝑ accidit, vt ei ſimulachra quędam ob oculos ſtare obuerſariq́; videantur. Pueris certe noctu à ſomno, quidem recentibus, ſed plane vigilantibus aſpectantibusque multæ ſeſe imagines pręſentant, quæ paſsim vagari & moueri videntur, ita vt illi ſe præ metu ſępe intra inuolucrum expauidi occulant. At hæc nihil aliud ſunt, quam motus à ſenſilibus profecti impreſsique oculis.

Definitio inſomnij, & quæ inſomnia videantur quum non ſint Cap. XX.

EX iis oĩbus ratiocinatione certa colligitur, ſomnium eſſe viſum, quod ſm quietem occurrit, quoties vis quæ iudicat obligata deſertaq́; languore corporis eſt. Quapropter neq; viſa ea & terriculamẽta, de quibus paulo ante habita oratio eſt, propriæ inſomnia eſſe poſſunt, neque aliud quicquam quod ſenſibus excubantibus & ſolutis appareat: neque item quicquid occurrit in ſomno inſomnium eſt, niſi ratio ea quæ iudicat, poſſeſſa omnis & bruta ſit. Nam quod nonnulli experiuntur in ſomno, vt quodammodo cernant, deguſtent, exaudiant, vulſi & contrectati pręſentiant, ſed lãguide alioquin & quaſi de lõginquo, nõ poteſt inſom-

nium

nium putari. Qui.n.ita leuiter obdormiſcunt, vt quaſi in collimitio ſomni & vigiliæ ſint, ſi quis ſtrepitum moueat, aut lumen obtinens prætereat locum in quo quieſcunt, fieri ſolet vt ſtrepitum & lucem oculis accipiant, quaſi vtrunq; incolumi fieri ſentiant, eoq́; & excitatus aliquis dicat: Tu quid perſtrepis? aut nunquid tu cũ lumine accedebas? ita me hercule videre ſomnium videbar: cæterum non fuit ſomniũ, ſed geſta hæc ſunt. Proĩde vt ſe habet is qui ſimpliciter vigilat, ad eum qui aliquatenus vigilat, ita ſenſus ſimpliciter ad aliquatenus ſenſum. Ac illi quidem in ſomno palpebras non conducunt, ſed diſcuneatis exiguo calle oculis, & dehiſcentibus dormiũt. Quũ ergo accenſum lumen in cubiculo viderint, arbitrati eſſe inſomniũ, expergiſcuntur, & lumẽ verum fuiſſe dignoſcunt. Sed & gallinaceorũ cãtus & latratus canum exaudiuntur in ſomnĳs, & exiſtimantur inſomnia, quę mox expergiti aĩaduertũt ſomnia nõ fuiſſe. Iam vero comperti, qui quum dormirent ad ĩter rogatum reſpõderint, ſed ĳ experecti, reſpondiſſe ſe nõ meminerint. Certe conſtat, qui ita dormiunt, quãquam ſolutos habere ſenſus videntur, nõ tamen vigilare ſimpliciter, alioquin ſomno excuſſo recordarentur: neque ſimpliciter dormire, alioquin percunctantibus non reſponderent. Ex hoc genere nihil poteſt ſomniũ vocari, neque ſi quid aliud poteſt præter ſomnium in ſomno vere intelligi: qualis ea deprehenſio ſiue iudiciũ eſt, quo quis dormire ſe quum dormit, ſentit, ſed ſimulachrum viſumúe, quod ortum & profectum à ſenſibus in dormitione animalibus affertur, in eo ꝙ dormiunt, hoc proprie ſomniant eſſe & appellari debet.

Quamobrem aliqui nunquam ſomnient, & quamobrem quidam ſomniare ſero incipiant. Cap. XXI.

PRoduntur certe qui nunquam quicquam ſomniarint in vita. Exempla etiam ſunt alios ad multam ætatem non ſomniatos eſſe, cauſa eadem, quæ facit vt & infantes quoq; non ſomnient, neq; cæteri ſtatim à paſtu. Quorum.n.ita conſtat temperamentum, vt ad ſuperiorem locum plurimis è cibis fluxus ſuccedat, neceſſe eſt vt quum delatu ad ima humoris eius multæ motiones citentur, nullum his phantaſma aut viſum appareat. Proficiſcẽte vero ætate cõcocta & ſubacta materia nihil ꝓhibet, quin ſomnia illis poſsint reſtitui. nã immutatione vel ętatis vel affectionis alicuius ſecuta, neceſſariũ eſt naturã quoq; ipſam & tẽperamẽtũ mutari.

FINIS LIBELLVS DE INSOMNIIS.

THEMISTII PARAPHRASIS, DE DIVINATIONE PER SOMNVM,

Interprete Hermolao Barbaro.

An exiſtimandum ſit aliquam diuinationem haberi per ſomnum. Caput. I.

huiuſmodi perſuaſionem quę vſq; adeo infixa hominũ mentibus ſit, & fere gentium firmata conſenſu, ab experientia & rerum euentis ortum aliquem habuiſſe. Accedit, ꝙ fere nemo eſt, cui euenire ſigna aliqua dormienti non ſoleant. Nonnullarum etiam rerum præſenſa eſſe quædam in ſomno atq; pręſcita credi par eſt, quippe qđ omnino ratione non careat, nec fere vllum inſomnium incidat, ex quo addiuinatio, aut coniectio, aut interpretatio aliqua duci non poſsit. Parte alia quum nulla grauis & efficax rõ videatur, vnde iſthæc diuinatio proueniat, efficitur vt difficile ſit homini docto fidem ſuam in hoc obſtringere. Nam putare deum eſſe qui mittat ſomnia, præter alias rationes quibus infirmari hoc cõfutariq́; poteſt, illa eſt efficaciæ exploratæ, ꝙ ſubabſurda res ſit ſignificationes futurarum rerum per ſomnia non optimis ſapientibus, ſed ſine lege vlla, ac fere peſsimis quibusq́; & abiectiſsimis hominibus euenire. Porro ſublata origine hac, nulla pręterea poteſt idonea alia vel fingi. Nam quod dicitur quoſdam eſſe in Boriſthene & Gadibus, qui vaticinentur futura, adhuc rationis incompertę eſt, & hercules maius quiddam quam vt in hoc captus ingenĳ noſtri ſufficiat.

Somnia alia cauſas rerum eſſe, alia ſigna, alia fortuita, & quemadmodum ſint ſigna. Cap. II.

NECESSE igitur eſt ſomnia aut cauſas earum rerũ quæ ꝓuidentur putari, aut ſigna intelligi, aut oĩno haberi fortuitam. Mẽbra hæc vel omnia cõgruunt ſomnĳs, vel duo ex his, vel vnum. Cauſam accipio, vt lunam, quæ cauſa eſt vt ſol deliquio obſcuretur: & defatigationem, quæ cauſa eſt vt quis in febrem incidat. Signum deliquĳ eſt, quum ſubit planeta & ad interuẽtum tendit: ſignum febris eſt ſcabrities linguæ. Fortuita res eſt, inambulante me ſolem delinquere, quia neq; cauſa neq; ſignum deliquĳ inambulatio mea poteſt videri. Quapropter fortuitæ res neq; ſemper, neq; maiori ex parte viſuntur. Probãda itaq; partitio ea eſt, ſomniorum alia pro cauſis, alia eſſe pro ſignis, alia temere ac vice fortuita euenire. Signa ſunt per quæ affectiones aliquæ animi aut corporis notantur: nam & medici fidi, & qui paulo peritiores ſunt, ægrotantium ſomnia diligenter exquirenda & ſpectanda percipiunt, vtpote quæ in morbis plurimum referant, & ad ſalutem & ad coniectationem euentus. Decernunt autem ita ratione recta artifices & operarĳ alioquin, ſed qui ſuper aliquid tamẽ meditari philoſophariq́; habeant. Nam motiones quæ interdiu & ꝑ in vigiliam contingunt, niſi admodum euidentes amplificatæq́; ſint, deliteſcunt & offunduntur in curſu & adumbratione maiorum. At in ſomno contrarium euenit, vt exiguæ motiones, præſertim ſilentio noctis, inſigniter & valide feriant. Indicium huius rei, ꝙ fere nemo eſt, qui non ſit in ſomno expertus, quã modico ſæpe ſtrepitum exaudito acceptoq́; auribus, fulminare, aut tonare crediderit. Interim tenui pituita diſtil

Quemadmodum ſomnia poſſint eſſe cauſæ actionum noſtrarum. *Cap.* III.

NVnc quemadmodum cauſæ poſsint cenſeri, & quæ ſint illa quæ poſsint, diſſeremus. Primum illud conuenit, ſomnia cauſas noſtrorum actuũ potius quam alienorum videri. Vt.n.plerũq; qui acturi aliquid ſunt, aut qui modo id agunt, aut qui iam egerunt abſoluerũtq́;, illud ipſum per ſomnia ad eundem modũ contuẽtur & gerunt, quia diurna cogitata cœptaq́; ad talem motum quaſi viam quãdam pręparant: ita è conuerſo frequentarium eſt, vt viſa per ſomnium principia ſint rerum quæ interdiu molimur, quia mens nocturnis motionibus mollita imbutaq́;, ad eas actiones potiſsimum ſeſe accommodat, quarum ſimulachra in ſomnis imaginata eſſet. In hunc modum ſomnia aliquando ſigna rerum ſunt, aliquando vt cauſæ actionum habentur.

Quæ ſint fortuita & temeraria ſomnia. *Cap.* IIII.

REliquum genus fortuitum eſt, & temere proueniẽs, præſertim quoties ardua illa extremaq́; vehementer, & ſupra oẽm fidem hominis poſita ſomniamus: demum ea, quorum origo ſita in nobis nõ eſt, vt naualis pugnæ eius, quæ in terra. Perſidæ commiſſa ſit: poſtremo ea oĩa, quæ à nobis procul gerũtur. Plane de iis eo modo ſtatuẽdum eſt, quo ſtatuitur, quũ quis procedentibus nobis obuius venit: quẽ mõ peregre commorantem cogitabimus. Quid.n. prohibet in ſomno, quin decerni idem poſsit ſane: imo vero in ſomno iuſtius? Quẽadmodum igitur ea cogitatio mẽtioũe, neq; ſigno, neq; cauſæ poteſt fuiſſe, quam ob rem nobis amicus occurrerit: ita neq; ſomnium cauſa, aut ſignum eius rei, quæ euenerit dicendum, etiam ſi eo modo prorſus quo apparuerat euenit, ſed tota ea ratio fortuita eſt, & caſu conſiſtit. Eo fit, vt plurima ſomniorum mentiantur, quia quæ ſortuita ſunt, neque ſemper, neq; propenſius accidunt.

Somnia non venire à Deo, item quòd melãcholici aliquando præſagiant. *Cap.* V.

GEneratim vero quum & bruta quoq; ſomnient, dici non poteſt venire cœlitus ſomnia delegante DEO, neq; ad eum finem adiuncta hominibus fuiſſe. Sanè quãquam diuinitus non mittuntur, ſunt tñ quæ poſsis dæmonia dicere: nã & natura dæmonia eſt, non diuina. Huius rei argumento eſt, ꝙ parte plurima indocti & gregarij ſomniare & vaticinari videntur futura, vt intelligatur non ſomniare illos authore DEO, verum prout quiſq; natura blatero, loquaxq́; eſt, aut melãcholicus, ita viſionibus & inſomniis multiplicibus vtitur. Porro quum plurimis & variis viſis horum animus pulſetur, non eſt vt ſit mirandum euadere interim ex iis aliqua, quæ perdixerint. Nam & qui totum diem iaculantur, aliquando collimant, & præmium capiunt: vetus adagium eſt. Si ſæpe iactaueris aliquando Venerem iacies. Idem de ſomniis videtur, ſi quando id conſequitur, quod cui apparuerit ſecundum quietem.

Quòd pauca ſomnia euadant: item non ſequi ſemper, quorum ſigna præceſſerint. *Cap.* VI.

NEc vero diſſentaneum eſt pauca euadere ex iis quæ obiiciuntur & monſtrantur in ſomno, quũ nec ea quoq; ſomnia, q̃ ſigna affectionũ corporis ſunt, ſemper eueniant. Nam neq; ex oĩ præſagio ſuæ tempeſtates ſequuntur, vt imbres, aut venti, quos ſignificatio aliqua è cœlo prætenderit. Si.n. validior & vehementior motus, quam ſit is quem ratio prognoſtica denuñciat, prorumpat, tum ſignificatio aut præmonitio futuræ hyemis nulla fuerit. Pari modo interim morbum incurrit, qui viſus in quiete ſit ambulare per cœnum: nam humores qui putruerint & agitari acceperit in ſomno, facile ſentiuntur. Item qui ſuper prunas ire ſe ſomniat, aliqñ eſt, vt paulopoſt corripiatur ſebri: aliqñ contra euenit, vt qui hæc viderint in ſomniis, non tñ decũbant, ꝙ natura in iis præpotentior cauſis illis ſit, quæ ægritudinem afferunt, eoq́; ſubactis, aut diſſolutis humoribus intercludat aditum morbo. Quoties porro luna coronas circa ſe habet, præſagiantur flatus & pluuiæ, & tñ viſitata ſunt, nec inſecuta quæ imminebant, quaſi reciprocantibus, ac pedem referentibus cauſis, & ambiente contraria motione impulſo. Iam cõſilia quæ ſumma alioquin & optima rõne inieris plurima in irritum recidunt, & eliſa maioribus aliis diſſoluũtur. Prorſus non omne fit, quod fieri debetur periclitaturq́;: neque idem eſt fieri quicquam debere & futurum eſſe, ſed progreſsiones & principia paſsim ſunt, è quibus euẽta ſua nunquam ſpectantur, & ſignificationes rerum multæ, quas nulla conſecutio approbet.

Democritum ſomnia imaginibus à corpore fluẽtibus tribuiſſe, Peripateticos motionibus quibuſdam. *Cap.* VII.

SOmnia vero quorum principia hęc non habentur, ſed quæ à nobis, aut temporibus, aut locis abiũcta, aut magnitudine & genere aliena, aut ſi qua oĩno ad nos vicinitate ſocietateq́; referuntur, non tñ principia eorum continemus. Huiuſmodi ſomnia ſi quando prænuntia alicuius euentus ſunt, ſortuito cõmittuntur, & nulla rõne naturæ. Nam & Democritus hoc volebat, qui dormientium animos pulſari cenſet extrema & aduentitia imaginum viſione, quæ tanquam membranæ à corporibus direptæ continenter fundarentur & fluerent. Ex iis alias eſſe beneficas, alias ſequioris ingenij, perindeq́; maleficas & magnitudine & pernitie portentoſas. Has accedere in ſomniis ad homines, & ſignificare quæ præſentirẽtur futura. Eſſe vero, quibus ſimulachra hæc adueniat meditantia, cõmentantiaq́;, & voces mittentia: alioquin quæ in ſomno tñ intelligentibus ſentiantur. Quamobrem optabat Democritus imagines optimatis notæ ſortiri. Nos quoq; tametſi ſimulachra eſſe vlla, quæ voltare vltro citroque & vagari per auras poſsint negamus, tñ motiones aliquas eſſe concedimus, quæ nos vice ſimulachrorum exerceant. Illas ex initijs quibuſdam earum rerum prodire, quæ dicenda nobis agendaúe ſint, mox aere primum mutato, tum deinde per aurium foramina, & narium meatus tranſmiſſas ad cor ſacere, vt in ſomniis ſuturarum rerum exitus prænoſcere videamur. Vt.n.ſi quis humorem aut aerem primo commoueat, ea pars quæ ita commota eſt, ſubinde aliam commouet, ſitq́; hoc diutius, authore etiamnum ceſſante abiunctoq́;, ita nihil obſtat, quin motus quidam & ſenſus attingere ad animas quieſcentes dicantur, ab his rebus profecti, & à quis Democritus ſimulachra decedere & exuuias illas mitti commotus eſt.

Quòd præſcita noctu potius, & ſtolidis, quàm ſapientibus præbeantur. *Cap.* VIII.

SAnè motiones eæ, quę ita perueniunt ad animã, nõ poſſunt alio tẽpore ſenſum ſui, q̈ noctu ampliorem inuehere, cum ĩterdiu ad ſenſum delatæ obiter exoleſcant, & facillime diſſoluantur. Eſt enim aer noctis ab omni turba liberior, quia tempus adſilentius conticeſcentiusq́; eſt. Proinde in ſomno etiam minima ſenſum

laceſſunt,

laceſſunt:nam motiunculæ & ſtrepitus puſilli, dormientem amplius quàm vigilantem videntur ciere. Motus igitur hauſti ſenſibus, & viſa ex iis concepta, identidéq; ad principium ſentiendi transfuſa, præſenſionem futurorum dormientibus afferunt. Atque hæc ratio eſt, quãobrem ſomnia hæc fatuis potius quam prudentibus ꝓbeantur. Alioquin ſi deus nobis viſa hæc dat, non ſecundum quietem & noctu modo, ſed etiam diu & ſapientibus daret. Quòd ſi ita vt diximus ꝓuidentur in ſomniis futura, ratio eſt, vt contẽptiſsimis quibusúe ſtolidiſsimisq́; præſagire contingat. Ineſt.n. iis mens ſilenta deſertaq́; & cogitationibus vacua, quarum plenus philoſophãtium animus eſt, & quarum agitatione ſolitarius & ocioſus eſſe non ſinitur.

Quot ecſtatici futura prænideant, & quòd de amicis uera ſint ſæpe ſomnia. Cap. Ix.

QVoſdam vero eſſe, qui quum exceſſu mentis tẽtantur, prædicant futura. Id cauſæ eſt, ꝙ quũ inteſtinis & propriis motibus non infeſtentur, eminus vellicantur & alienos excipiunt, ita vt ea maxime ſentiant quæ extrinſecus gerantur. Eſſe itẽ aliquos quibus ſomnia de neceſſarijs & amicis certiſsima eueniant, inde proficiſcitur, ꝙ de neceſſarijs ſuis impenſe ſolitus quiſq; eſt. Vt.n. de longinquo ij vice mutua ſe agnoſcunt, ita motiones quæ in corde ſeruantur, rerum quas familiares charasq́; habemus, notiores nobis ſunt, & promptius ſe reddunt.

Quot melancholici & phanatici futura præſentiant. Cap. X.

MElancholici adeo præ naturæ ſuæ vehementia ſimiles venatoribus videntur. Vt.n. illi & cõiectatione & telo quaſi poſsident feram, antequam accedant manuq́; tollant: ita melancholici pernicitate animi rapida præcipites quaſi anticipant & anteuortũt futura. Quòd.n. imaginationes in ijs volucres & deſultoriæ ſunt, leui pulſu excitę, tanquam ſigno dato, & quæ his proximæ ſunt, demumq́; vniuerſæ prorumpunt. Vt.n. poemata Philegidæ, quia nec perſonarum ac narrationum diſparilitate interpollantur, ſed conſequentia annexaq́; ſunt, & ſeriem quandam cohibilem continent, facile audimus, & properantes abſoluimus, ac ſi Venerem quis à principio diceret, & aduſq; exitum premeret: ita inſani & phanatici viſiones ſuas quas perinde colligatas continentesq́; & permobiles habent celeriter recurrunt, quo fit vt ſimilia percipiãt, & conſequentia longe antea peruideant vt inſtantia. Tanta porro in iis concitatio eſt, vt motus ij alio motu elidi aut ſufflaminari non poſsint.

Quis artificioſiſſimus ſomniorum interpres ſit. Cap. X I.

EXquiſitiſsimus vero ſomniorum cõiector is, qui ſimilitudines rerum acutiſsime poteſt perſpicere & diſcernere, nam recta claraq́; ſomnia interpretari cuiuſuis eſt. Similitudines accipio, quæ nobis ſecũdum quietẽ variæ obiiciuntur, & velociſsime transformantur, vt quæ de rebus rñdent in profluente. Si.n. vehementior motus ſit, ſimulachra in eo veris rebus diſsimilia & tortuoſa reddũtur. Idem in ſomno ſtatuimus, ſi redundãtior & concitatior materia ea ſit, quæ à ſummo capite ad ima cordis deferſ ſimilitudines expreſſæ aut puræ haberi non poſſunt, qm̃ multa cõmotio ſinceritatem ſomniorũ confundit, & conſtantiã viſionũ intercipit. Nimirũ vterq; exercitatiſsimus & acerrimus fuerit, & qui formas illas in torrente præpoſteras, incõditas, diſtortasq́; ſciat diſtinguere, & veris exẽplaribus reddere, vt hoĩs hanc, illam equi deſignet, quarum tñ neutra incolumis abſolutaq́; cernatur: & qui hoc ipſum præſtare explanandis & explicandis inſomnijs poſsit. Quid ſit ſomnus, & quid ĩſomniũ, quamobrem vtrũq; aĩantibus iunctum: item qualis nam diuinatio ea ſit, quæ proficiſcatur ex ſomnijs, dictum iam eſt. Nunc de communi animalium motu agendum videtur.

F I N I S.

SERIES CHARTARVM

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes ſunt quaterniones præter * N P Q R S terniones, O & T duerniones.

